శ్రీరస్తు

బమ్మెర పోతనామాత్య ప్రణీతంబైన

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము

(లఘుటీకా సహితము)

ప్రథమ సంపుటము 1_7 స్కంధములు

శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారిచే

పరిష్కరింపఁబడినది

ప్రచురణకర్తలు:

రాయలు అండ్ కో.,

ఎడ్యుకేషనల్ పబ్లిషర్స్, కడప.

బ్రాంచి : 32, నారాయణముదలి వీథి, మద్రాసు_1

[వెల 10-60

మనవి మాటలు

1930-వ సంవత్సరమున గ్రంథపఠనముకొఱకై చిన్నమొత్తున పుస్తకముల వ్యాపారమును ప్రారంభించి, కాలక్రమమున అన్నిరకముల పుస్తకములను తెప్పించి 1940-వ సంవత్సరము వఱకును ఆ వ్యాపారమును "శ్రీ గృహసరస్వతీ బుక్ డిపో" యను పేర సాగించి, తదుపరి "రాయలు అండు కో" అను పేర ప్రశస్తమైన "రాయల ప్రచురణలను" వెలువరించి ఆంధ్రపాఠకలోకమున కందఁజేయఁజొచ్చితిని.

నా బాల్యమున నేను కృష్ణశతకము, సుమతీశతకము, రుక్మిణీకల్యాణము, గజేంద్రమోక్షము మున్నగు పుస్తకములఁ జదువునప్పుడు అందలి తప్పులను ఉపాధ్యాయులు సవరించుచుండుటను నేను ఎఱుఁగుదును. పద్యములను కంఠస్థము చేయుటయే గాని భావస్ఫురణకుఁ బ్రాధాన్యము లేకుండెను. శైశవమునఁ బఠించిన పద్యముల భావమును వయసుమీఱిన తర్వాతనే నేను గ్రహింపఁగలిగితిని. పుస్తకములఁ జదువవలసిన విధము, నిలుపవలసిన సన్నివేశములు గల శుద్ధప్రతులు లేకుండుటయే అందులకు కారణము.

ఈ స్వానుభవమును పురస్కరించుకొని, విద్యాశాఖయందనుభవముగల పండితులచే చక్కఁగ సంస్కరింపించి మొదట శతకములు, తదుపరి రామాయణాదిగ కతిపయ కావ్యములఁ బ్రచురింపఁగలిగితిని. అంతట, పోతనరచిత శ్రీమద్భాగవతములోని ఘట్టములు లేని పాఠ్యగ్రంథములే లేనందునను, ఇది అఖిలాంధ్రులకు ఆదరపాత్రమైన దగుటచేతను ఈ గ్రంథమును సక్రమముగ సంస్కరింపించి ప్రచురింపవలయు నను వాంఛ జనించినది. బాలబాలికలు, గృహిణులుగూడ సుకరముగ చదివి గ్రహించునట్టుల తప్పులులేక, విరామచిహ్నములు వగైరాలతో, లఘుటీకా సమేతముగ భాగవతమును ప్రచురింపవలెనని సంకల్పించితిని. పలువురు మిత్రులు కూడ ఇందుకు నన్ను ప్రోత్సహించిరి. నాకును ఇది యొక సత్కార్యముగా పొడగట్టినది. ఇప్పటికే కొందఱు ప్రచురణ లున్నను, వానికన్న విశేషముగా సరిక్రొత్త పద్ధతిని, సర్వాంగసుందరముగా నీ భాగవతమును ప్రచురింపఁ బూనుకొంటిని. కేవలము లాభైకదృష్టిని పెట్టుకొనక, గ్రంథగౌరవదృష్ట్యా, అందఱికిని ఆదరణీయ మగునట్లు దీనిని రూపొందింప నిశ్చయించితిని.

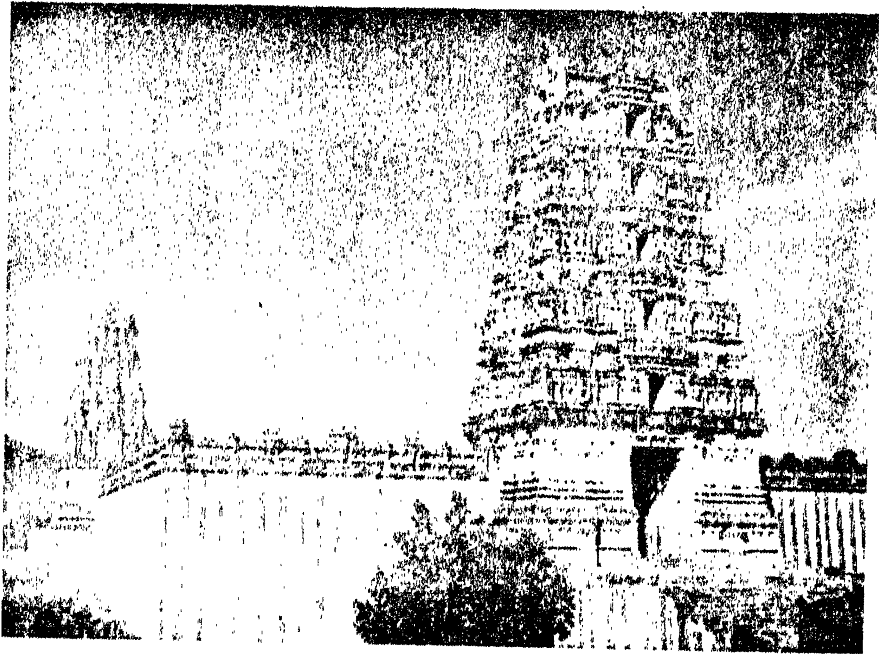
ఈ గ్రంథమును సరిచూచుటకు శ్రీమాన్ తాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారిని అభ్యర్థించగా, అవ్యాజమైన దయతో దీని సంస్కరణకార్యమునకు వారు తక్షణమే సమ్మతించిరి. ఇది యొక శుభశకునముగా భావించి కార్యమున కుపక్రమించితిని. విద్వద్వతంసులు శ్రీ జనమంచి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశర్మ, శ్రీ తిరుమల వేంకట రంగాచార్యులు, శ్రీ బులుసు వెంకట రమణయ్య ప్రభృతి మహాశయులు ఈ ప్రచురణకార్యములో నాకు మిగుల చేయూతనిచ్చిరి. తేజోమూర్తుల కేశవరావుగారు కొన్ని రసవద్ఘట్టములకు చక్కని చిత్రములను సమకూర్చి పెట్టిరి. మహాకార్యమైనందున కొంత కాలవిలంబము జరిగినను, చివరకు పై అందరి అండదండలతో ప్రస్తుతస్వరూపమున దీనిని బయటికి తేగలిగితిని. అనుకొన్న విధముగా దీనిని సాధించితిననియే విశ్వసించుచున్నాను. ఇందులో నేను ఆయవ్యయములకు వెనుదీయలేదనుట ప్రత్యక్షసత్యము. ఇంక ఈ కూర్పులోని విశిష్టతను, ఈ తీర్పుతీరుల చక్కదనమును నిర్ణయింప కర్తలు పాఠకులే. మహాజనము ఇందుకు హర్షించునేని నేను ధన్యుడనగుదును.

అనుకొన్న విధముగ దీనిని ప్రచురించి 16-4-1954 న ఒంటిమిట్ట శ్రీ కోదండరామబ్రహ్మోత్సవ సందర్భమున జరిగిన శ్రీ పోతన వర్ధంత్యుత్సవమున భగవదర్పితము చేసి, పండిత సన్మానము గావించి, ఈ భాగవతగ్రంథ ప్రతులను బహూకరింప గలిగితిని. భాగవతగ్రంథ పఠనపోటీపాఠకులకు రాయల ప్రచురణలు నొసంగితిని. ఇది నాజన్మమున నొక మహత్తమ ఘట్టముగ భావించుచున్నాను.

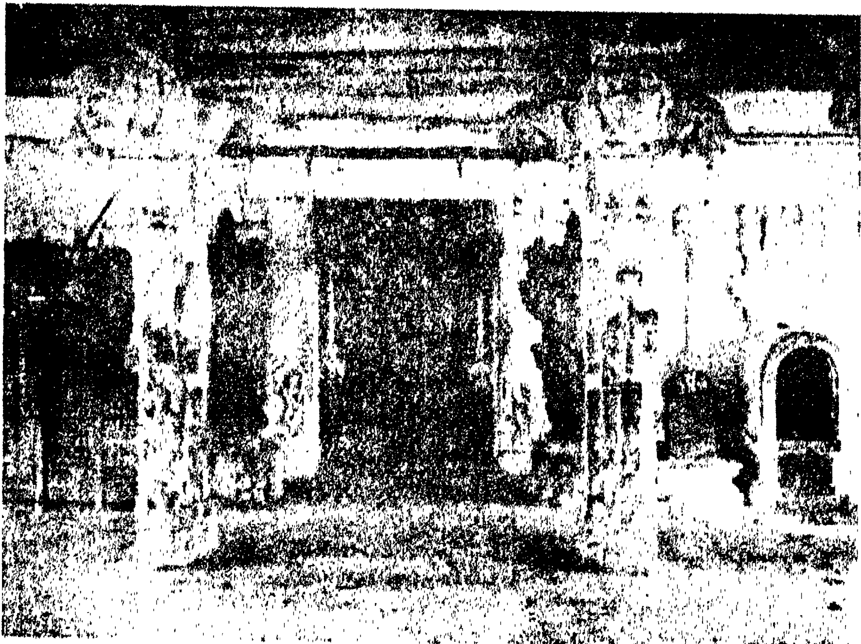
అడిగినదే తడవుగ ఈ గ్రంథమును పరిష్కరించిన శ్రీమాన్ తాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ గారికిని, ఉత్సవసమయమున విచ్చేసి కార్యకలాపములలో పాల్గొని ఆశీర్వదించిన పండిత లోకమునకు, పోతనమహాకవి విశిష్టతనుగూర్చి లఘుపరిచయమును, కృతిసమర్పణ మహోత్సవ సమీక్షను వ్రాసి యిచ్చిన శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు, గడియారం వెంకటశేష శాస్త్రిగార్లకును నా హృదయపూర్వకాభివందనములు. ఇంకను ఇట్టి గ్రంథరాజములను ప్రచురించుటకు ఆంధ్రపాఠకలోకము మాకు సదవకాశమును గల్గింతురని మా ఆశయము.

కడప
16-4-54

ఇట్లు
బుధజన విధేయుడు
ఆంధ్రభాషా సేవాధురంధరుడు
[illegible] సుబ్బరాయుడు
రాయలు అండ్ కో.

శ్రీ కోదండరామస్వామి గోపురద్వారము. ఒంటిమిట్ట, కడపజిల్లా.

గర్భగుడిద్వారము ద్వారపాలకులు, వాసుదాస కృత రామాయణ సమర్పిత శిలాశాసనము.
దాని ప్రక్కనున్నదే పోతన శిలావిగ్రహముగల గుడి.

పీఠిక

—:o:—

కన్నులకు విందుగా, పదవాక్యములను సుబోధముగా విడఁదీసి, శ్రీ పోతన మహాకవి భాగవతమును శుద్ధముగా ముద్రించి తెలుఁగువారి కందీయవలెనని 'రాయలు' ప్రకటనాలయ సంచాలకులగు శ్రీ జక్కా సుబ్బరాయలుగారి యుదారాశయము. దాని ఫలమే యీ క్రొత్తకూర్పు. వారి కోరికప్రకారము ఈ మహాప్రబంధమును స్థూలముగా సరిచూచిన సామాన్యకైంకర్యముమాత్రమే నాది. ఈపనికి నే నుపయోగించుకొన్న ప్రాఁత కూర్పు లివి :—

(౧) ౧౭౭౦-వ శాలివాహనశక కీలకసంవత్సరమున శ్రీ పురాణం హయగ్రీవశాస్త్రులవారు ముద్రించినది.

(౨) ౧౮౭౭-వ క్రీస్తుశకవత్సరమున పంచాంగము దేవరాజ పరుసరామయ్యగారు శోధించి వేసిన కూర్పు.

(3) పై రెంటి జాతికే చేరిన మఱొక్క ముద్రణము (ముఖపత్రము చినిగియుండుటచేత దీని కాలము తెలియదు.).

(౪) ౧౮౯౪-వ క్రీస్తుశకవర్షమున కొమాండూరు అనంతాచార్యులు గారు పరిశోధించిన 'ఆనంద'వారి ముద్రణము.

(౫) ౧౯౪౦-వ క్రీస్తువత్సరమున ముద్రించిన 'వావిళ్ళ'వారి కడపటి కూర్పు.

వీనికి తోడు మూల శ్రీభాగవతమునుగూడ సంప్రతింపుల కుపయోగించితిని.

ఈ నా పర్యవేక్షణము చాల స్థూలముగా, బహిరంగముగామాత్రమే చేయఁగల్గితిని. ఇంతకంటె లోఁతుకు దిగి పరీక్షించుటకు వలసిన యవకాశమును, అనుకూలములును – శక్తిమాట యట్లుండనిండు – నా కిప్పటికి చాలవు. ఇవి మూఁడును గలవారికిని ఈ భాగవతశోధనకార్యము ఒకయెత్తున ముగియునదియు, సుకరమును గాదు.

ఆ మహాకవితాతపస్వి పోతన్న తన యమృతభారతిని ఏ విషఘటికలో 'శ్రీకైవల్యపదంబు' అని యుపక్రమించెనో కాని, ఇంచుమించుగా ఈ కడచిన యాఱువందల సంవత్సరాలును అది తిన్న–తినుచున్న–దెబ్బలు అన్ని ఇన్ని కావు. ఇన్ని యాఘాతములకు లోఁగిన తెలుఁగుగ్రంథ మింకొక్కటి లేదు. దీనివలెనే

ఆంధ్రమహాభారతము, భాస్కరరామాయణమును పలువుర రచనల సంహితలే యైనను ఆగ్రంథముల భాగములు నిష్కర్షగా వీరువీరు రచించినవని మన మెఱుఁగుదుము. అందు సామాన్యముగా కానవచ్చు పాఠభేదములు వ్రాసిన, ముద్రించిన వారి అవ్యుత్పత్తినిగాని, పాండిత్యమునుగాని పట్టి యేర్పడినవి. అంతేకాని, దీనివలె పదము, వాక్యము, పద్యము, ఘట్టము, స్కంధము అను సన్నివేశములను లుప్తపూరణమును ఇతరులు చేయవలసిన దురవస్థ కవి పాల్పడలేదు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక సిద్ధార్థిసంవత్సరపు ౧-౨ సంచికలో 'ఆంధ్రభాగవత కర్తృత్వము' అని కీ. శే. క్రొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు వ్రాసిన వ్యాసము చదివితిమేని ఈ భాగవతరచన ఎంత చిక్కైనదో, దానిని విడఁదీయుట యెంత శ్రమసాధ్యమో తెలిసికొనఁగలము. అప్పుడు వేఱువేఱు దేశములనుండి సంపాదించిన సుమారు ౫౦ వ్రాతప్రతులను పరస్పరము పోల్చి పరిషత్తువారు ఈ విషయమునఁ జేయవలసిన పని యెంత, ఎట్టిది అనిమాత్రము తెల్పుకొన్నారు. తరువాత ఈ ౩౫ సంవత్సరములుగా పరిషత్తువారుగాని, ఇతరులెవ్వరుగాని యీ పనిలో ఆ అంతస్తు దాఁటినట్లు కానరాదు. అధికారము, అవకాశము, పరికరము, ధర్మమును గల సాహిత్యపరిషత్తువారే మరలఁ బూనుకొని, ఈ గ్రంథమును పరిశోధించు పని తలపోలముదాఁకింపఁగలవారు. స్థూలముగా, ముద్రితములైన ప్రతులనుమాత్రము చూచువారికి తోఁచునట్టి కొన్ని చిక్కులకు ఒండురెం డుదాహరణము లిచ్చుచున్నాను :—

(౧) తృతీయస్కంధమందలి కపిలదేవహూతిసంవాదమున మాతృగర్భగతుఁడైన జీవుని పరిచింతనముగా ఈక్రిందిశ్లోకము మూలమైన వ్యాసభాగవతమునఁ గలదు:—

"యన్మాయయోరుగుణకర్మనిబంధనేస్మిన్
సాంసారికే పథి చరం స్తదభిశ్రమేణ,
నష్టస్మృతిః పునరయం ప్రవృణీత లోకం
యుక్త్యా కయా మహదనుగ్రహ మంతరేణ. (౩. ౩౧-౧౫)

ఈశ్లోకార్థమును జీవుని యాత్మగతచింతాంతర్గతమైన సంస్తుతి వాక్యముగానే శ్రీధర వీరరాఘవశుకదేవాదివ్యాఖ్యాతలందఱును నయించినారు. కాని తెలుఁగులో ఇది దేవహూతి కపిలుని నడిగిన ప్రశ్నగా కానవచ్చుచున్నది:—

"సీ. *నాపుడు సుతునికి దేవహూతిటను 'మహితాత్మ యెవ్వని………

ప్రబోధకలితముగఁ బల్కె' మనపుడుఁ గపిలుఁ డనియె……" (౩-[illegible])

---

* ఈ సీసపాద మిట్లే ప్రాంతముద్రణములలోఁ గలదు. ఆనంద, వావిళ్ళ వారి ముద్రలలో 'అనవుడు సుతునకు జనని యిట్లనుఁ దగ' అని మార్పు గలదు. ఈమార్పు వావిళ్ళ రామస్వామి శాస్త్రిగారు మొట్టమొదలు శోధించి ౧౮౫౪ వ సంవత్సరమున [illegible] ముద్రించిన ప్రతిలోనే కలదు.

ఈమార్పు ఎట్లు వచ్చిపడినది? మూలమునందలి 'కయా' అను ప్రశ్నవాచక పదమునకు తాత్పర్యమును గ్రహింపఁజాలక సామాన్యప్రశ్నముగానే భావించి, ఇంకెవ్వరును దగ్గఱ లేరుగనుక, దేవహూతికే దాని నంటఁగట్టినట్లున్నది.

(౨) అష్టమస్కంధమున వామనావతారకథలోని—

క. "ఋద్ధబ్రహ్మర్షిసమా-రాధ్యుండై, విహితమంత్రరాజిఁ జదువుచు
న్నిద్ధంబగు ననలంబున-వృద్ధాచారమున వటుఁడు వేల్చెఁగ గడిమిన్" (౮-౫.౨౯)

అను పద్యము పూర్వముద్రణములందెల్ల - ఆనందవారిముద్రణమునఁగూడ - ఈ పాఠముతోనే యున్నది. కాని వావిళ్ళవారి పాఠ మిట్లున్నది:—

"ఋద్ధ....సమారాద్ధుండై........ప్రోద్ధంబగు ననలంబున...."

'రాధ్య-రాద్ధ'ల కంతగా అర్థభేదము లేదుగావున ప్రాసరక్షణకై రెండవ రూపము నాశ్రయించినను అంత నష్టము లేదుగాని, ఈ 'ప్రోద్ధ' మేమో నాకర్థము కాదు. సంస్కృతమూలమున 'సమిద్ధ మాహితం వహ్నిం' అనియే కలదు.
(౮-౧౮-౧౯)

(౩) వ్యాసభాగవతము అష్టమస్కంధమున దేవాసురయుద్ధమున దెబ్బలు తినిన దేవతలు మొఱవెట్టుకోఁగా వారి నాశ్వాసించు శ్రీమహావిష్ణువువాక్యములలో ఈ క్రిందిశ్లోక మున్నది:—

"న భేతవ్యం కాలకూటా ద్విషా జ్జలధిసంభవాత్,
లోభః కార్యో నవో(వై?)జాతు రోషః కామస్తు వస్తుషు" (౮-౬-౨౫)

ఇందలి యుత్తరార్ధమునకు 'వస్తువులందు లోభము, రోషము, కామము చేయరాదు' అనియే వ్యాఖ్యాతలందఱును అర్థమును వ్రాసిరి. కాని దీని తెలిఁగింపు ప్రాఁతముద్రణములలో—

"ఆ. అలసటయును లేక యఖిలార్థములు గల్గు
విషధిలోన నొక్క విషము పుట్టెఁ
గడఁగి చెఱుపలేవు కామదోషంబులు
వస్తుచయమునందు వలయుఁ జేయ" (౮-౧౩౫)

అనియే కలదు. ఒకదానిలోమాత్రము 'లేక యఖిలార్థములు' అను పాఠము 'లేక'కు కళాత్వమును చూపినది. ఆనందవారి ముద్రణము నిరర్థకమైన సముచ్చయమును గమనించి 'అలసటేమిలేక' అని సవరించి, తక్కిన పద్యార్థమును గమనింపక విడిచినది. వావిళ్ళవారి ప్రతి, యుత్తరార్ధమున

"కలఁగి వెఱవవలదు కామరోషంబులు
వస్తుచయమునందు వలదు చేయ"

అని మూలముతో కొంత యనుకూలించు పాఠము నంగీకరించినది ; కాని యీపాఠ మెక్కడనుండి సంపాదింపఁబడినదో తెలుప లేదు.

(౪) అష్టమస్కంధమందే ౧౮౨-వ వచనమందు 'సురాసురయూథంబులు......యమందగమనంబున మందరనగమునకుం జని' అని వావిళ్ళవారి పాఠము. ప్రాఁత ముద్రణములన్నియు 'మందగమనంబున' అనియే పఠించినవి. మూలమున వారి నడక మందమని కాని అమందమని కాని గమనింపనే లేదు !

(౫) ౭-౪౧ వ పద్యమున యుద్ధమ్మునకుఁ బైనఁ ఉశీనరుని వర్ణించుచో 'రయరోషదంష్ట్రాధరంబుతోడ' అనియే అన్నిముద్రణాల పాఠము. అనన్వితము. మూలమును చూడఁగా అందు 'రభసాద్దష్టదచ్ఛదమ్' (౭-౧-౩౦) అని కలదు. కనుక 'దష్టాధరంబుతోడ' అని సవరింపవలసియున్నది.

(౬) 'ఏని' అను నవ్యయము కళయే యని ప్రాచీనమహాకవి ప్రయోగములన్నియు స్పష్టపఱుచుచున్నవి. 'ఏనిఁ' అను క్వాచిత్క-ప్రయోగములు 'మిక్కిలిఁ - మరిఁ' ఇత్యాదులవలె పాక్షికమైన యువర్ణలోపముచే నేర్పడిన వనియే చెప్పవలసియున్నది. ప్రాఁతభాగవతముద్రణములలో నెల్ల 'ఏనియు' అనియే ఎన్నోచోటులందు పాఠము కానవచ్చును. కాని ఆనంద-వావిళ్ళ వారల ముద్రణములలో సర్వత్ర 'ఏనిని' అని తిద్దుపాటు జరిగినది ! తరువాత ఇంకొక యచ్చు వచ్చెనా మూఁడవ నకారము ప్రత్యక్షము కావలసిన దే !

భాగవతమును తెలిఁగించుటలో పోతనయును, తరువాతి సింగన గంగన నారయలును వ్యాసుల మూలమునే భక్తితో ననుసరించినను రసభావావేశమున్నచోట్ల విస్తరమును, శుష్కవిషయములందు కొంత సంక్షేపమును చేయుచునే రచన సాగించినారే కాని కేవలము మూలశబ్దదాసులుగా రచింప లేదనుట స్పష్టమే. కనుక మూలముతో సంప్రతించినను తెగని చిక్కు లెన్నో ఇందు గలవు. అన్ని ముద్రణములందును ఒకతేవిధముగా నున్నను, మూలము సహాయపడకున్నను పాఠము వేఱువిధముగా నుండవచ్చునని యూహింపవలసిన స్థలములుగూడ కొన్ని లేకపోలేదు. ఉదాహరణముగా ప్రథమస్కంధము ౧౬౬-వ పద్యమున

"భద్రవిమలకీర్తిపారగుఁ డారూఢనయవిశారదుండు నారదుండు"

అనుచోట అంత్యానుప్రాసప్రియుఁడగు పోతన 'కీర్తిపారదుఁడు' అనియే రచించి యుండునని యూహింపవలసియున్నది. కాని ఏముద్రణమందును ఆపాఠము నాకుఁ గానరాలేదు.

ఈగ్రంథ మింత పాఠభేదములకును, అపపాఠములకును, గ్రంథపాతపూరణములకును ఆకరమగుటకు నిర్వివాదముగా అందఱు అంగీకరింపఁగల కారణములు రెండు గలవు :—

(౧) విషయమహత్త్వముచేతను, అసాధారణమైన శైలీమధురిమచేతను ఇది అన్నిగ్రంథములకంటె ఆంధ్రలోకము నంతటిని ఆకర్షించినది. భగవద్భక్తిరసానుభవమునకు తెలుఁగుకావ్యములలో దీనిని మించినదికాని, దీనివంటిదిగాని ఇంకొక గ్రంథము లేదు. సంస్కృతభాగవతముగూడ రసావేశమున దీనికి తరువాతిదే. కనుక తెలుఁగుదేశమున అక్షరాస్యులైన అందఱి యిండ్లలోను ఏగ్రంథ ముండినను లేకున్నను ఇది యుండకతప్పినది గాదు. దీని ప్రతులు వ్రాసికొన్నవారిలో పండితులకన్న పామరులే యెక్కువ. కనుక వేలువేలు లేఖకులచేతి తప్పు లెన్నో ఇందు చేరినవి.

(౨) పండితు లట్టివానినిబట్టి తమ ప్రతులను వ్రాసికొనునప్పుడు వారివారి శక్తివ్యుత్పత్తులకొలఁది సవరణలు చేసియుండుట సహజము. అచ్చు వచ్చిన తరువాతను ఈ సవరింపుపనులు నాఁటినుండి నేఁటిదాఁక జరుగుచునేయున్నవి.

ఇఁక నిర్వివాదముగా అందఱును అంగీకరింపలేని కారణములును రెండు సాంప్రదాయికముగా వచ్చుచున్నవి.

(౧) మొదటిది ఈగ్రంథమును తొలుదొల్త ముద్రించిన శ్రీ పురాణం హయగ్రీవశాస్త్రుగారు తెలిపినది. వారికి 'బమ్మెరపోతనామాత్యుని జన్మకర్మప్రభావాదులఁ దెలిపెడు వచనరూపంబగు ప్రాచీనపండితజనలిఖితగ్రంథంబు'* ఒకటి లభించినదఁట. కాని మఱల ఇంతవఱకు ఆగ్రంథము మనకు లభింపలేదు. దానినుండి వారు సంగ్రహించిన విషయము లివి : 'పోతన తన నిర్యాణకాలమున కొడుకు మల్లన్నను పిలిచి తాను తెలిఁగించిన భాగవతము ముముక్షువులకు తప్ప ఇతరుల కధ్యయనముచేయరాదని చెప్పెను. మల్లన్న దానిని దేవతార్చనపెట్టెలో భద్రముగా దాఁచియుంచి తన యవసానకాలమందు తన సహాధ్యాయియైన నారయ్యకా నిధిని రహస్యముగా నుంచుకొమ్మని యిచ్చెను. నారయ్య కొంతకాలమునకు ఆ కట్టును విచ్చిచూడఁగా అందు చాలభాగము క్రిమిదష్టమై నశించియుండెను. దుఃఖించుచుండిన ఆతని కలలో ఒకనాఁడు పోతనయే కానవచ్చి నష్టభాగములను పూరింపుమని ముదల యీయఁగా అతఁడు గంగనసింగనల సహాయముచే ఆపని నెరవేర్చెను.'

కాని భాగవతభాగములను పూరించిన గంగన్న సింగన్న నారయ్యలలో ఎవరుగాని పై కారణము పేర్కొనలేదు. తక్కిన యిద్దఱి మాట యట్లుండఁగా

* శా. శ. ౧౭౮౦ ముద్రణపు పీఠిక.

పోతన్న సాక్షాత్కారమును, లుప్తపూరణానుజ్ఞను కలలోఁ గాంచనోఁచుకొన్న నారయ్యగూడ ఈ విషయమును సగర్వముగా పేర్కొనక మౌనము వహించుటకు హేతువేమి? నీవు పూర్తిచేయుమని పోతన తన కాజ్ఞచేయఁగా గంగన్న సింగన్నలనుగూడ కలుపుకొను నధికారము నారయ యేల వహించెను? పోతన తన జీవితకాలమంతయు ఈ గ్రంథమును ఏ యాప్తశిష్యునికిని ఉపదేశించక, తన కుమారునికిఁగూడ అట్లే దానిని దాఁచిపెట్టుమని కట్టడచేయుట, కుమారుఁడు పితృవాక్యపరిపాలనమును అక్షరశః నెరవేర్చుట, అతనినుండి క్రమముగా అదే యుపదేశమును పొందిన శిష్యుఁడు నారయ్యమాత్రము దాని నతిక్రమించి కట్టు విచ్చిచూచుట, పోతన్న అతని ననుగ్రహించి స్వప్నములో 'ఇంక నీ వీ మహా గ్రంథమును అనేక ప్రతులుగా నేర్పఱచి సాకల్యంబుగా భ్రష్టంబులయిన ఘట్టంబుల యందు నన్ను ధ్యానింపుచు నవీనముగా రచియించి యీ గ్రంథంబంతయు మత్కృతంబుగా నుండునట్లు ప్రకాశపరచవలయు'నని యాజ్ఞాపించుట, దానికి విరుద్ధముగా నారయ మఱియిద్దఱిని గలుపుకొని ౫, ౬, ౧౧, ౧౨ స్కంధాల నైనను బహిరంగముగా తమతమ రచనలుగానే రచించి ప్రకటించుట—ఇత్యాదులు పై కథలో సుగ్రహముకాని ఘట్టములు. నా కెందు నమ్మకము చాలదు.

(౨) ఇఁక రెండవకారణము రాచకొండ సర్వజ్ఞసింగమనేని కథ: సింగమనాయఁడు భాగవతము తనకంకితముగా చేయుమని పోతనను కోరఁగా-అతఁడు తిరస్కరించుట, రాజు కోపించి ఆగ్రంథమును బలవంతముగా పట్టి తెప్పించి భూమిలో పాఁతిపెట్టించుట, అందుమూలాన మన్నుదిని గ్రంథభాగములు శిథిలముగాఁగా ఆయాభాగములను నారయాదులు పూరించుట, అది కారణముగా అసంస్కృతప్రయోగములును, అందదుకుల శైలియు ఈ సంహితలో చేరుట—ఇవి ఇందలి ముఖ్యవిషయములు. దీనిని ఇన్నూఱేండ్లక్రింద కూచిమంచి తిమ్మకవి సర్వలక్షణసారసంగ్రహమున నుల్లేఖించినాఁడు.

దీనిని పలువు రంగీకరింపరు. 'సర్వజ్ఞబిరుదాంచితుఁడును, తాను గొప్ప పండితుఁడును, గ్రంథకర్తయు నైన సింగమనాయఁడు పోతనవంటి మహాభక్త కవి విషయమున ఇంత క్రూరముగా వర్తించునా'యని వారి సందేహము. కాని ప్రభువులు పండితులైన గ్రంథకర్తలైన మాత్రాన మనుష్యసహజములైన కోప తాపము లుండవనుట యనుభవవిరుద్ధమైన వాదము. ఆజ్ఞాభంగమును సహింపరాదనుట రాజులందఱును అనూచానముగా నేర్చుకొన్న నీతి. మఱియు అవిధేయుతను ఓర్చుకొని యూరకుండుట ప్రాభవము గలవారి ధర్మమును, కర్మమును గాదు. మఱి పోతన్న అవిధేయుఁడైనందుకు అతనినే పూడ్పింపక ఆరాజు గ్రంథమునుమాత్రము పూడ్పించియుండునా యను నాక్షేపణ గలదు. బ్రహ్మహత్య మహాపాతకముగా సింగమనీఁడు భావించియుండవచ్చును. మఱి పూడ్పిం

చుట యేల, కాల్పించఁగూడదా అనియు నడుగవచ్చును. ఇట్టి ప్రశ్న లెన్నైనను ఏకథవిషయమునకైనను వేయవచ్చును. పోతన్నకు వయస్సులో చిన్నవాఁడై సమకాలికుఁడైనవాఁడు తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యుఁడు; అతనికంటె భగవద్భక్తి యందుఁగాని, కవితాకౌశలమందుఁగాని యేమియు తక్కువకాని తపస్వి. అతని పదకవితామాధుర్యమునకు ముగ్ధుఁడై పండితప్రియుఁడైన సాళువ నరసింగరాజు వేయివిధముల నతనిని సన్మానించి 'హితునిగా గురునిగా నెల్లబంధులుగ' [1]భావించి పూజించినవాఁడు. ఇతఁడే పినవీరభద్రుని నఖండముగా సన్మానించిన దాత. తుద కేమైనది? శ్రీవేంకటేశ్వరునిపై వ్రాసిన పదములవంటి దొక్కపదము నాపైఁ జెప్పుమని ప్రార్థింపఁగా అన్నమయ్య

"………… హరిహరీ యనుచు
పరమపతివ్రతాభావంబుఁ బూని
హరి ముకుందుని గొనియాడు నాజిహ్వ
నిను గొనియాడంగ నేర దెంతైన
నను నెట్లు పలికి తీనైచ్యంపుఁ బలుకు."[2]

అని తిరుగఁబడఁగా ఆరాజు అతనిని 'మూరురాయరగండసంకెల' వేయించి చెఱలోఁ ద్రోయించినాఁడు! కనుక ఈ ఆభిమానికవాద మంత విమర్శసహము కాదు. హయగ్రీవశాస్త్రిగారికథ పేర్కొనకపోవుటకు హేతువు ఆకాలమందు తిమ్మకవి సర్వలక్షణసారసంగ్రహము ముద్రితముగాకపోవుట కావచ్చును. సర్వజ్ఞ సింగమనాయని వంశీయు లెవరో ప్రోత్సహించి మొదటి కథను కల్పించి గ్రంథగతముగా చేయించుటచే అసలుకథ జనసామాన్యమందు నిలువక మఱవఁబడి యుండవచ్చును. ఇంతేకాని పోతన్నకవితయందు లక్షణదోషములు లేవని స్థాపించుటకై కూచిమంచి తిమ్మకవియే యీకథ కల్పించి గ్రంథగతము చేసినాఁ డను నభిప్రాయము న్యాయ్యముగాఁ దోఁపదు. కనుక పోతన్నగారి గ్రంథపాతమునకు వ్యవహారమునందున్న పై రెండుకారణములలో ఏమైన సత్య ముండెనేని అది నాకీ రెండవదానియందే గోచరించుచున్నది.

సత్య మెందున్నను ఎందును లేకున్నను, పోతన్నగ్రంథము శిథిలమగుటయు, ఇతరులు యథాసంభవముగా దానిని పూరించుటయు మనకు ప్రకృతమైన సత్యము. ఎవరెవ రేయేభాగములఁ బూర్తిచేసినా రను విషయమున సామాన్యముగ పరంపరాగతమైన, గ్రంథగతమైన నిర్ణయ మున్నది. పంచమస్కంధము గంగన్న, షష్ఠస్కంధము సింగన్న, ఏకాదశద్వాదశస్కంధములు నారయ్య రచించినట్లు ముద్రితపుస్తకములలో నున్నది. ఇదిగాక ద్వితీయస్కంధమందలి

1, 2. అన్నమాచార్యుల మనుమఁడు చిన్నన్న రచించిన అన్నమాచార్యచరిత్రము. పు. ౩౨-౩౬. తిరుమలతిరుపతి దేవస్థానమువారు ప్రకటించినది.

౯౨-వ పద్యముతరువాతి భాగము, దశమస్కంధోత్తర భాగమందు ౨౩౭-వ పద్యమునుండి స్కంధాంతమువఱకును గల గ్రంథమును నారయ రచించినట్లు ప్రవాద మున్నది. మఱి కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారి ప్రాచీన ప్రకాశనము సాహిత్య పరిషత్తులోని వ్రాతప్రతులలో ఈవిషయముగూడ నిశ్చయింపరాక యథాయథ ముగా నున్నది. మఱి పోతన్నగారిది కుంటు లేక, ధారాళమ్మై, సర్వస్వమై, భావోద్రేకపూరితమైన పరిశుద్ధరచన యనుకొని మనము గ్రంథమును చదువు నప్పుడు పోతన్న రచించిన వనఁబడు భాగములందును ఎన్నో చోటులందు ఇతరుల కైవాడము తేపలుతేపలుగా గ్రంథమందంతటను గలదని తోఁచును. పోతన్న కుల పుస్తకము పురుగులు దిన్నను మన్నుదిన్నను, ఆలోపము అల్పముగాను, అధికముగాను స్వేచ్ఛగా గ్రంథమునంతటిని వ్యాపించుట అనుభవగమ్యమైనదే. కనుకనే గ్రంథమాద్యంతమును అందందు నిస్సారములు, అసంస్కృతములు, పునరుక్తములు, అనన్వితములు అనవలసిన పదవాక్యపద్యములు చదువరుల రసాను భవధార కడ్డుతగులుచున్నవి. గంగ సింగ నారాయణకవుల కవితాసంస్కారము పోతన్నగారి వరవడిలోనే నడచినది. కాని పోతనకుఁ గల ప్రతిభావిశేషము, సహజమైనను సంస్కృతమైన పాండిత్యము, అసాధారణమైన శ్రద్ధాభక్తి తపస్సులును వారికి చాలవు. కాని గురువుగారియందును, గ్రంథమునందును గల భక్తిచే యథాశక్తిగా పూరించి వారు సంపూర్ణభాగవతమును మనకనిచ్చి నారు. ఇంతేకాని పోతన్నయే గ్రంథభాగములను వేఱువేఱుగా శిష్యులు మువ్వు రికి పంచియిచ్చి భక్తిసారమైన భాగములనుమాత్రము తాను రచించినాఁడనియు, దశమస్కంధము ముగించులోపల అతని యాయువు ముగియుటచే ఏకాదశద్వాదశ ములు నారయ పోతన్నయనుమతిచేతనో, లేకయో రచించియుండుననియు శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావుగారు చేయు నూహ కాధారము చాలదు.* ఇతరుల కవిత్వమని స్పష్టముగా నున్న భాగములలో పోతనరచన లనవలసిన భాగము లెన్నో కలవు. ఉదాహరణముగా నారయరచితమయిన ౧౧-వ స్కంధమునందలి యీపద్యమును జూపవచ్చును :—

> "చ. నగుమొగముఁ సుమధ్యమును నల్లని మేనును లచ్చికాటప
> ట్టగు నురముఁ మహాభుజము లంచితకుండలకర్ణముల్ పదే
> భగతియు నీలవేణియుఁ గృపారసదృష్టియుఁ గల్గు వెన్నుఁ డి
> ట్టుగఁ బొడసూపుఁగాతఁ గనుమూసినయప్పుడు, విచ్చినప్పుడున్." (౧౧ ౧-౨౪)

ఇందు పోతన్నవాక్సౌరభ్యము స్పష్టముగా నున్నది. నారాయణకవివైన ఏకాదశ ద్వాదశములలో ఇట్టి పద్య మింకొకటి కంటఁబడదు. (అసలీపద్యము ప్రాంత ముద్రణములలో కానరాదు!)

---

* వావిళ్లవారి ౧౯౨౮-వ సంవత్సరపు ముద్రణము పీఠిక పు. ౯౩.

ఇట్లే పోతన్నదే అనఁబడు నవమస్కంధమందలి యీ పద్యముఁ జూడుఁడు:-

"ఉ, ఆతతమైన పేర్కి దనుజాధిపమంత్రి సురారినందనో
పేతఁ దనూభవం బిలిచి పెండ్లియొనర్చె మహావిభూతికిం
బ్రీతి మహోగ్రజాతికి నభీతికి సాధువినీతికిన్ సిత
ఖ్యాతికి భిన్నదుఃఖబహుకార్యభియాతికి నయ్యయాతికిన్." (౯-౫౩౯)

ఈ యంత్యప్రాసరచన పోతన ననుకరించిన యపక్వబుద్ధి యెవఁడో చేసిన దనుట ప్రత్యేకముగా చెప్పఁబనిలేదు. ఇట్లే నవమస్కంధమందలి శ్రీరామచరిత్రమున ఇతరుల చేతిపని చాల కలదని నా శంక. దశమస్కంధోత్తరభాగమందు, 'సంతత నిర్మలి నాకుశస్థలిన్' (౩౦౭), 'మున్ను దన చౌల నెన్నఁడు' (౩౨౭), 'కచా కరషణముల్' (౩౩౦), 'చిరయశోల్లాసు' (౩౮౦), 'నిర్వాణమూర్తైన' (౧౦౪౯), 'మిథిలనుపురమున' (౧౧౭౭) — ఇత్యాదిప్రయోగములు నిస్సంశయముగా ఇతరుల చేదూర్పులను చాటుచున్నవి.

వ్రాఁతప్రతు లనేకములు సంపాదించి పోల్చి చూచుట, మూలముతో సరి చూచుట, రేఫఱకారములు, సబిందుకనిర్బిందుకప్రాసయతులు, విశిష్టశబ్దవాక్య ప్రయోగములు మొదలగువాని విషయమున ప్రాచీనులు వహించిన స్వాతంత్ర్య మును నిశ్చయించుట - ఇత్యాది పద్ధతులకుఁ దోడుగా పోతన్నరచనను నిర్ణయిం చుటకు ఆతని సీసపద్యములందలి క్రమబద్ధమైన యతినియమముగూడ సహాయ పడునని శ్రీ కీ. శే. వావిలికొలను సుబ్బరావుగారు శోధించిచూపినారు. దానికిఁ దోడు మఱొక్కవిషయముగూడ పేర్కొనవచ్చునని తోఁచుచున్నది. పోతన్న ఆటవెలఁదులను అద్భుతముగా నడిపించిన తెలుఁగుకవులలో నగ్రగణ్యుఁడు. అతని రచనలం దెల్ల సాధారణముగా కానవచ్చు ధర్మము యతిప్రాసల స్థాన ములలో పులుముడు లేక పదములు, వాక్యములును అప్రయత్నముగా ఛందో గతితో అతుకుకొనియుండుట. ఇది తక్కిన యన్ని పద్యములకన్న ఆయన యాటవెలఁదులలో ఎక్కువగాఁ గానవచ్చును. తేటగీతి నతఁ డెక్కువ యభిమా నింపలేదని తోఁచెడిని. సీసపద్యపు ఎత్తుగీతులలోను ఆటవెలఁదులే చాల ఎక్కువ. ప్రథమస్కంధమందు తేటగీతులు ౨౭, ఆటవెలఁదులు ౪౬. ద్వితీయ మందు తే. గీ. లు ౪౩, ఆ. వె. లు ౧౫. కాని ఈ స్కంధమందు చాలభాగము పోతన్నది కాదను వాద మున్నదిగదా. తృతీయచతుర్థములలో ఆటవెలఁదులు చాల తక్కువ. తేటగీతు లెన్నో. మొత్తముమీఁద ఆ రెండుస్కంధముల రచ నయు అంత తృప్తికరము గాదు. ౭, ౮ స్కంధములలో మరల ఆటవెలఁదుల ప్రాబల్యమును గుర్తింపఁగలము. నవమములో తే. గీ. లు ౪౪, ఆ. వె. లు ౯౯! ఈ స్కంధమున ఈ విషయమున ఇంకొక వింత. ౬౯౪-వ 'సేమమే యని సతుల్' అను సీసపు టెత్తుగీతి ఆనంద-వావిళ్ళవారి ముద్రణములం దిట్లున్నది :—

"నూతనాజినంబు నునుపిది మేలని-గోచి విడిచి పసుపుపటముల మిచ్చి
మౌని మరగఁజేసి మాపర్ణశాలకుఁ-బోదమనుచుఁ గొంచుఁబోయి రతని."

ఈ యాటవెలఁదిచోటనే ప్రాంతప్రతులలో ఈ తేటగీతి యున్నది :—

"చర్మవస్త్రము వదలించి ధర్మ్యకాంతి
మించి వెలఁగు పీతాంబర మిచ్చి వెనసు
మనము సొక్కంగ నతనిఁ జేకొనఁగ వారి
మఱఁగునకుఁ జేరె నతఁడు వేమఱిగి వారి" *

ఈ రెంటిలో పైని యాటవెలఁదియే పోతన్నరచన కాఁగలదని చెప్పనక్కఱలేదు గదా. పోతన్నగారి యాటవెలఁదు లెన్నిటి కిట్టి తేటగీతులను తరువాతివారు ప్రత్యామ్నాయము చేసినారో! పోతన్న పేరిటి తేటగీతులలో ఎన్నో యిట్టి కుంటి నడక గలవి కలవు. ఇట్లే దశమస్కంధపు పూర్వభాగమునకంటె ఉత్తరభాగమున తేటగీతుల ప్రాబల్యము గుర్తింపవచ్చును. పోతన తేటగీతి వ్రాయలేడని కాని, చక్కఁగా రచింపలేఁడని కాని నా యభిప్రాయము గాదు. 'చేతులారంగ శివుని బూజింపఁడేని' అను పద్యము ఆయనది కాదని యెవరనఁగలరు? అట్టివి యెన్నో కలవుగూడ. కాని అతని రుచియు, రచనయు ఆటవెలఁదియందు చక్కఁగా కానవచ్చుననుటమాత్రమే నా యిప్పటి మనవి.

ఇఁక పోతన్న వసించిన దేశమునుగూర్చి వావదూకమహాశయులు కొందఱు 'గగనం గగనాకారం'గా చేసిన యుద్ధము ప్రకృతము శాంతించినది. కాన మరల దానికై కాలుద్రవ్వఁబనిలేదు. నా మట్టుకు ఒంటిమిట్ట—యోరుగల్లులు రెంటితోను పోతన్నకు సంబంధ ముండవచ్చునని నమ్ముచున్నాను. రెండుచోట్లను ఆయన యుండినట్లు ప్రవాద మున్నది గనుక, ఇతరసాక్ష్యములును గలవుగావున, ఇట్టి సన్నివేశము ఆకాలమందును, ఈ కాలమందును సంభావ్యమే యగుటచేత, అక్కడివాఁడు కాఁడనికాని, ఇక్కడివాఁడు కాఁడనికాని కొందఱు చేసినట్లు నికరముగా సిద్ధాంతము నేను చేయలేను. మఱి పై రెండుచోట్లుగాక యింక నేస్థలాంతరములందైనను ఆయన జీవితకాలములో భౌతికదేహముతో సంచారము చేసినాఁడో లేదో తెలియదుగాని ఆయన యాధ్యాత్మికతేజస్సు, ఆయన భగవద్భక్తిసుధ, తెలుఁగుదేశమందు సంచరింపని, పావనము చేయని ప్రదేశము లేదు.

తిరుపతి
1-12-53

రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ

* ఆనందముద్రణము ఈ పాఠభేదము నుద్ధరించినది. వావిళ్ళవారిముద్రణలో ఇది లేదు.

కృతిసమర్పణసమీక్ష

మహాకవి శ్రీ గడియారము వేంకటశేషశాస్త్రి

(ప్రొద్దుటూరు)

మొన్న రామనవరాత్రికి (16-4-1954) శ్రీమదొంటిమిట్ట కోదండరాముల బ్రహ్మోత్సవమున జరిగిన పోతనవర్ధంతియందు 'రాయలు' ప్రకటనాలయ సంచాలకులు శ్రీ జక్కా సుబ్బరాయఁడుగారు తాము మిగుల వ్యయప్రయాసలకోర్చి ముద్రింపించిన శ్రీమదాంధ్రభాగవత మహాగ్రంథమును శ్రీ పోతన శిలావిగ్రహము నెదుట సమర్పించి గంధపుష్పాక్షత మాల్యాంబరాదులచేఁ బూజించి యలంకరించి వేదపాఠపురస్సరముగ శ్రీకోదండరాముల కంకితము చేయించిరి. ఆ మహోత్సవమునకు సమాహూతులైన కవులను, పండితులను ఖద్దరు సేలువలచే సత్కరించి తలకొక ప్రతిని సమర్పించిరి.

ఆ వైభవమును జూచినపుడు శ్రీ సుబ్బరాయఁడుగా రెంత పుణ్యాత్ముఁడు-ధన్యాత్ముఁడు ననిపించినది. పోతనకవి శ్రీరాముల కీ కృతిసమర్పణ మింత వైభవోపేతముగఁ జేసెనో లేదో మన మెఱుఁగము. ఆ పరమభాగవతుఁడు తన హృదయపుష్పముతోఁ బాటు శ్రీ భాగవత తాళపత్రగ్రంథమును శ్రీరాము నెదుటఁ బెట్టి చేతులు జోడించియుండును. అది ఐకాంతికము - పరమసాత్త్వికము. అదియు సర్వజ్ఞసింగమనాయనివలని బెదరుతో నింత బహిరంగముగా జరిగియుండదేమో! ఆ లోపమును దీర్చుటయేగాక ఆ వైభవమును గన్నులఁగట్టి యూహారమ్యముఁ జేసినాఁ డీసుకృతి. శ్రీరామునియందును, పోతనయందును, భాగవతమునందును గల భక్తిమాత్రమే యిందుకుఁ బ్రోత్సాహకము కాదు. తెనుఁగుదేశమునందును,

తెనుఁగు భాషయందును, వాని యభివృద్ధి వికాసములయందును శ్రీసుబ్బరాయునికిఁ గల భక్తిశ్రద్ధలే ఆయన నీ మహాకార్యమునకుఁ బ్రేరేచినవి. కానిచో ఇంత ధనవ్యయముచేసి, ఇంత నిర్దుష్టముగాఁ బండితులచేఁ బరిష్కరింపించి, ఇంత సర్వాంగసుందరముగ గ్రంథమును ముద్రించి వెలువరించి యుండఁజాలఁడు. ఆహా! ఈమాత్రపు సహాయము పోతన నాఁడు లేకపోయెఁగదా! ఈ పరికర సామగ్రి అప్పుడు పుట్టకపోయెఁగదా! కవులను, గావ్యములను ఈ మాత్రమైన నాదరించు హృదయధర్మ మానాఁడు ప్రజాసామాన్యమునఁ బ్రచలితమైయుండి నదా! యనిపించును. అట్లుండినచో ఆ భాగవతకవి కా తిరస్కారములు, భాగవత మున కన్ని దశావస్థాంతరావతారములు వచ్చియుండెడివి కావు. తప్పులకుప్పలతో అతుకుల బొంతగా మిగిలిన భాగవతమును మన మిప్పు డిట్లు దిద్దుకోవలసిన దురవస్థయు పట్టియుండెడిది కాదు.

ఏమైనను ఈ ప్రకటనకర్త మిగులఁ బ్రయాసపడి గతచరిత్రలో దొరలిన దొసఁగులన్నియుఁ దుడిచి, శ్రీమద్భాగవతమును బరిశుద్ధముగాఁ బ్రసాధితముఁ జేసి ఆంధ్రలోకమున కందించి కృతార్థుఁడైనాఁడు. పూజ్యులు శ్రీ అనంతకృష్ణ శర్మగారు ప్రత్యేక శ్రద్ధాభక్తులతోఁ, బరిపక్వవివేచనతో గ్రంథమును సంస్కరించి తెనుఁగువారి కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైనారు. ఇఁక మిగిలిన భాగము తెలుఁగువారిది. ఈగ్రంథమును జక్కఁగ నుపయోగించుకొని, భక్తిప్రపత్తులను, భాషావిజ్ఞానములను బొందుటయేకాక ప్రకటనకర్తకు వలసినంత ప్రోత్సాహమీయవలసి యున్నది. శ్రీ సుబ్బరాయఁడుగారితోఁ ద్విగుణితోత్సాహముతో భాషాసేవ చేయవలయు ననియు, భగవానుఁడు వారి కట్టిశక్తిని, దీర్ఘాయురారోగ్యైశ్వర్యములను బ్రసాదించుఁగాక యనియుఁ గోరుచున్నాను.

మహాకవి పోతన

'సరస్వతీపుత్ర' పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు

[భాషాశాస్త్రపరిశోధకుఁడు, తిరువాన్కూరు విశ్వవిద్యాలయము]

శ్రీ ఆంధ్రమహాకవులలో పోతన్న యొక్క విశిష్టవ్యక్తి. నన్నయభట్టులు 'జపహోమతత్పరులే' గావచ్చును. తిక్కనామాత్యుఁడు 'నానాగ్రవిహారరసికుఁడై' 'నాదామృతధారాసారరూపుఁడగు' హరిహరనాథుని యడుగుదమ్ములను సేవించియుండవచ్చును. ఆతఁడు కర్మయోగి. ఈ యిర్వురమహాకవుల యుపాసనలును సాంకేతికమైనవి; శాస్త్రీయములు. పోతన్నభక్తి యట్టిది కాదు. ఆతనికి హృదయమే శాస్త్రము; విశ్వాసమే మంత్రము; ఆత్మార్పణమే పూజ. నన్నయ శాపానుగ్రహసమర్థుఁడు; పోతన్న కరుణాలలితహృదయుఁడు. ఆతనికి శాపమన్న నమితభయము. 'తా నెవరి ననుగ్రహింపఁగల' నన్న యమితవినయము.

పోతన్నకు భక్తి తండ్రితాతలనుండి - తరతరములుగ - సంక్రాంతమైనది. అందుచే దాని లోఁతును ఎక్కువ - పాఁతును దక్కువగాదు.

మూలము ననువదించుటలో పోతన్న యనుసరించిన దారు లనేకములు. ఒక్కొకయెడ మూలమునకు మెఱుఁగు వెట్టెను. వ్యాసమహర్షి యొయ్యారములగు పోకలు పోయినచోట తానును ఆతనితో సమానముగ పందెము వేసికొని నడచెను. కొన్నియెడల మూలమునఁగల కాఠిన్యమును దొలఁగించి - తెనిఁగింపున సౌలభ్యమును నింపెను. వ్యాఖ్యానవిషయముల నక్కడక్కడఁ జొప్పించెను. ఒక్కొకసారి - వ్యాఖ్యానకారులతో భేదించి - స్వాభిప్రాయములను వెల్లడించినాఁడు. దశమస్కంధములోని గోపికల 'యున్మాదభక్తి' మొదలైన వర్ణనములలో నాయనస్వకపోలకల్పితము చాల గలదు.

ముఖ్యముగ పోతన్నది 'ప్రాసాదిక' కవిత్వము. అనఁగా భగవదనుజ్ఞతో - తదీయారాధనారూపముగ వ్రాయఁబడినదన్నమాట! ఆ కవితకు తీరుతీయము లేమితక్కువ! కవి ఋష్యంశజుఁడగుటచే మాటతీండ్రయు, వర్చస్సును నా రచనప్రధానగుణములై యుండును. కావ్యరచనయం దాయన ధ్యేయమే వేఱు. తన కొక్కనికే గాదు - తన గ్రంథమును జదువువారికిఁగూడ జన్మరాహిత్యము నాతఁ డుద్దేశించెను. ఎంత గంభీరమైన ఆదర్శము! ఇంతకన్న నుత్తమమైన విశ్వశ్రేయ మేదిగలదు?

పోతన్నభక్తి పరమసాత్త్వికమైనది. 'దయయు', 'సత్యంబు' నాతనికి రెండు బహిఃప్రాణములు. వీరశైవుల రజోగుణప్రేరితమగు విజృంభణపై నాతని కసహ్య మున్నను - శివునిపై నాయనకు ఎడగన్ను లేదు.

'చేతులారంగ శివునిఁ బూజింపఁడేని, నోరునొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువఁడేని'

అన్న యుదాత్తలలితమగు సాదర్శ్యముతో శివకేశవాద్వైతమును బండించికొని యనుభవించిన యదృష్టశాలి యాయన. భాగవతరచనకు ముందుగూడ పోతన్న 'మహేశ్వర'ధ్యానమే సేసెను. 'శ్రీకైవల్యపదంబు సేరుటకునై' విష్ణుభక్తిని పట్టెనఁట. మనస్సునందు శ్రీరామభద్రుని సన్నిధానంబు గల్పించుకొన్న మహాకవి యాతఁడు. షష్ఠ్యంతములను గృష్ణపరముగ వ్రాసినాఁడు.

అనఁగా నాతనికి శివకేశవభేదము లేనట్లే రామకృష్ణాద్యవతారభిన్నదృష్టిగూడ లేదన్నమాట. 'సర్వం విష్ణుమయం జగత్' అనెడు ననుభూతిని చక్కఁగ సమన్వయించుకొని యనుభవించినాఁడనుట కింకేమి సాక్ష్యము గావలెను?

పోతన్న మహాకవి పేరిట నీ మూఁడు గ్రంథములు ప్రచారమున నున్నవి. మొదటిది నారాయణ శతకము. దీని రచన భాగవతశైలిలోనే నడచినది. పోతనామాత్యుని దని చెప్పఁబడు 'వీరభద్ర విజయము' మాత్రము ఆయనదని చెప్ప వీలులేదు. 'భోగినీదండకమున' మహాకవి పోతన్న రచనా రీతులు గుప్పలుతిప్పలుగ నున్నవి.

'మనుష్యులను బొగడరా' దను టాతనికి వయస్సుముదిరినవెనుకఁ గలిగిన యూహా; ఈ 'మనుజేశ్వరాధముల' దుశ్చర్యలను గమనించినపిదపఁ గలిగిన యేవగింపు. పోతనామాత్యునకు జన్మతోనే 'యావర్ణ్యములముద్ర' యని నమ్ముట పొరపాటు. 'మహాత్ములు'ను మనవంటి మనుష్యులే.

విష్ణుభక్తికి ప్రథమయోగ్యత యగు దారిద్ర్యము పోతన్నకు వెన్నంటియేయుండినది. దారిద్ర్యము మానవునిపై నొనర్చు దురాగతములకు లెక్కయే లేదు. కాని, వాని కన్నిటి కతఁడు తాళి నిలచెను. తన నిశ్చయమునుండి చలితుఁడు గానేలేదు. కొండలవంటి కష్టములకు జంకలేదు. సింగభూపాలుఁడు దన గ్రంథమును జాతిపెట్టించినను వీసమూ లొంగలేదు. జీవితాంతమువఱకు ధైర్యముగ నిలచినాఁడు.

"ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులుఁ
సొమ్ములు గొన్ని పుచ్చుకొని చొక్కి శరీరమువాసి కాలుచే
సమ్మెటవ్రేటులఁ బడక సమ్మతితో హరికిచ్చి చెప్పె నీ
బమ్మెర పోతరా జొకఁడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్."

అను పద్యమును బొమ్మువిఱిచి పలికి కీర్తికాయుఁడైనాఁడు. అతఁడు కవి! మహాకవి!!
పోతనశైలి నన్నయరచనవలె ఋషివాణి. ఆ శయ్య-ఆ రచన-ఆతనికే చెల్లినది.
అతఁడు భాగవతమున నీపద్యముఁ బలికెను:

"కం. నీపాదకమలసేవయు,-నీపాదార్చకులతోడి నెయ్యమును, నితాం
తాపారభూతదయయును-దాపసమందార! నాకు దయసేయఁగదే?"

పోతన్న భాగవతమును నిష్ఠతోఁ జదివినవాని కంతయు నీభావముదప్పఁ దక్కిన చాపల్యము లన్నియు వదలిపోవు స్థితి వచ్చితీరును.

ఆతని జీవితము స్వర్గంగ. ఆతని కవిత లాగంగాతీరమున నెలకొన్న యుత్తమక్షేత్రములు. ఆజీవితముచే సృష్టి ధన్యమైన ట్లారచనచే శబ్దమయప్రపంచము ధన్యమైనది.

ఇట్టి ఈ భాగవతమును ఇంత కష్టపడి, నష్టమునకైనను నోర్చి, ఆస్తికబుద్ధితో సర్వాంగ సుందరముగ ముద్రించిన మా 'రాయలు అండ్ కో' జక్కా సుబ్బారాయని జీవితమును ధన్యమైనది. ఈ భాగవతమును జదివి పులకించుటకై తెలుఁగునేల కాచికొన్నది.

'త్యాగేనైకే అమృతత్వ మానశుః.'

విషయసూచిక

విషయము | పుట.

చతుర్థస్కంధము

పంచమస్కంధము — ప్రథమాశ్వాసము

విషయము ... ... పుట.

పంచమస్కంధము – ద్వితీయాశ్వాసము

షష్ఠస్కంధము

సప్తమస్కంధము

శ్రీ ర స్తు

శ్రీకృష్ణాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

పీ ఠి క

[శ్రీరామభక్తాగ్రేసరుఁడైన బమ్మెరపోతన మహాకవి యా శ్రీరామచంద్రుని యాదేశానుసారముగా శ్రీమహాభాగవతమును దెనుఁగున రచియింపంబూని, తలపెట్టిన యాకార్యము నిర్విఘ్నముగాఁ బరిసమాప్తిఁ గాంచుటకై యాదినిఁ దన యిష్టదేవతల ప్రార్థనఁ జేయుచున్నాఁడు.]

శ్రీకైవల్యపదంబుఁ జేరుటకునై చింతించెదన్ లోకర
క్షైకారంభకు, భక్తపాలనకళాసంరంభకున్, దానవో
ద్రేకస్తంభకుఁ, గేళిలోలవిలసద్దృగ్జాలసంభూతనా
నాకంజాతభవాండకుంభకు, మహానందాంగనాడింభకున్. 1

ఈశ్వర ప్రార్థన

ఉ. వాలిన భక్తి మ్రొక్కెద నవారితతాండవకేళికిన్, దయా
శాలికి, శూలికిన్, శిఖరిజాముఖపద్మమయూఖమాలికిన్,
బాలశశాంకమౌళికిఁ, గపాలికి, మన్మథగర్వపర్వతో
న్మూలికి, నారదాదిమునిముఖ్యమనస్సరసీరుహాళికిన్. 2

బ్రహ్మ ప్రార్థన

ఉ. ఆతతసేవఁ జేసెద సమస్తచరాచరభూతసృష్టివి
జ్ఞాతకు, భారతీహృదయసౌఖ్యవిధాతకు, వేదరాశిని
ర్ణేతకు, దేవతానికరనేతకుఁ, గల్మషజేతకున్, నత
త్రాతకు, ధాతకున్, నిఖిలతాపసలోకశుభప్రదాతకున్. 3

వ. అని నిఖిలభువనప్రధానదేవతావందనంబుఁ జేసి, 4

గణపతి ప్రార్థన

ఉ. ఆదరమొప్ప మ్రొక్కిడుదు నద్రిసుతాహృదయానురాగసం
పాదికి, దోషభేదికిఁ, బ్రపన్నవినోదికి, విఘ్నవల్లికా
చ్ఛేదికి, మంజువాదికి, నశేషజగజ్జననందవేదికిన్,
మోదకఖాదికిన్, సమదమూషకసాదికి, సుప్రసాదికిన్. 5

సరస్వతీదేవి ప్రార్థన

ఉ. క్షోణితలంబునన్ నుదురు సోఁకఁగ మ్రొక్కి నుతింతు సైకత
శ్రోణికిఁ, జంచరీకచయసుందరవేణికి, రక్షితామర
శ్రేణికిఁ, దోయజాతభవచిత్తవశీకరణైకవాణికిన్,
వాణికి, నక్షదామశుకవారిజపుస్తకరమ్యపాణికిన్. 6

శా. పుట్టం బుట్ట, శరంబునన్ మొలవ, సంభోగానసాత్రంబునన్
నెట్టం గల్గను, గాలిఁ గ్రోల్వను, బురాణింపన్ దొరంకొంటి; నీ
దె ట్టేవెంటఁ జరింతుఁ, దత్సరణి నా కీవమ్మ! యోయమ్మ! మేల్
పట్టున్ నా కగుమమ్మ! నమ్మితిఁ జుమీ బ్రాహ్మీ! దయాంభోనిధీ! 7

ఉ. శారదనీరదేందుఘనసారపటీరమరాళమల్లికా
హారతుషారఫేనరజతాచలకాశఫణీశకుందమం
దారసుధాపయోధిసితతామరసామరవాహినీశుభా
కారత నొప్పు నిన్ను మదిఁ గానఁగ నెన్నఁడు గల్గు భారతీ! 8

ఉ. [1]అంబ! నవాంబుజోజ్జ్వలకరాంబుజ! శారదచంద్రచంద్రికా
డంబరచారుమూర్తి! ప్రకటస్ఫుటభూషణరత్నదీపికా
చుంబితదిగ్విభాగ! శ్రుతిసూక్తివివిక్తనిజప్రభావ! భా
వాంబరవీథివిశ్రుతవిహారిణి! నన్ గృపఁ జూడు భారతీ! 9

దుర్గాదేవి ప్రార్థన

ఉ. అమ్మలఁ గన్నయమ్మ, ముగురమ్మల మూలపుటమ్మ, చాలఁ బె
ద్దమ్మ, సురారులమ్మకడుపాఱడిపుచ్చిన యమ్మ, దన్ను లో
నమ్మిన వేల్పుటమ్మల మనమ్ముల నుండెడియమ్మ, దుర్గ, మా
యమ్మ కృపాబ్ధి యిచ్చుత మహత్త్వకవిత్వపటుత్వసంపదల్. 10

లక్ష్మీదేవి ప్రార్థన

మ. హరికిం బట్టపుదేవి, పున్నెములప్రో, [2]వర్థంపుఁబెన్నిక్క, చం
దురుతోఁబుట్టువు, భారతీగిరిసుతల్ దో నాడు పూఁబోఁడి, తా
మరలం దుండెడి ముద్దరాలు, జగముల్ మన్నించు నిల్లాలు, భా
సురతన్ లేములు వాపు తల్లి, సిరి యిచ్చున్ నిత్యకల్యాణముల్. 11

కవిజన ప్రార్థన

వ. అని యిష్టదేవతలం జింతించి, దినకరకుమారప్రముఖులం దలంచి, ప్రథమ కవితా విరచనవిద్యావిలాసాతిరేకి వాల్మీకి నుతియించి, హయగ్రీవదనుజకర

1. ఈపద్యము మహాభారతమందును గలదు (ఆర. ౪–౨౧౬). రత్నగోచిరా, విహారనసుత్ - అని యందలి పాఠములు. 2. అర్థంపుఁబెన్నిక్క=ఐశ్వర్యమునకు మహానిలయమైనటువంటిది.

పరిమిళితనిగమనివహవిభాగనిర్ణయనిపుణతాసముల్లాసునకు వ్యాసునకు మ్రొక్కి, శ్రీమహాభాగవతకథాసుధారసప్రయోగికి శుకయోగికి నమస్కరించి, మృదుమధుర వచనవర్గపల్లవితస్థాణునకుం బాణునకుం బ్రణమిల్లి, కతిపయశ్లోకసమ్మోదితసూరు మయూరు నభినందించి, మహాకావ్యకరణకళావిలాసుం గాళిదాసుం గొనియాడి, కవికమలరవిన్ భారవిన్ బొగడి, విదళితాఘు మాఘు వినుతించి, యాంధ్రకవితాగౌరవజనమనోహారి నన్నయసూరిం గైవారంబు సేసి, హరిహరచరణారవిందవందనాభిలాషిం దిక్కనమనీషిన్ భూషించి, మఱియు నితరపూర్వకవిజనసంభావనంబు గావించి, వర్తమానకవులకుం బ్రియంబు వలికి, భావికవుల బహూకరించి, యుభయకావ్యకరణదక్షుండనై, 12

కృతిపతినిర్ణయము

ఉ. [1]"ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల కిచ్చి పురంబులు, వాహనంబులున్,
సొమ్ములుఁ గొన్ని పుచ్చుకొని, చొక్కి, శరీరము వాసి, కాలుచే
సమ్మెటవ్రేటులం బడక, సమ్మతితో హరి కిచ్చి, చెప్పె నీ
బమ్మెరపోతరా జొకఁడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్. 13

తే. చేతులారంగ శివునిఁ బూజింపఁడేని - నోరు నొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువఁడేని
దయయు సత్యంబు లోనుగాఁ దలఁపఁడేని - గలుగ నేటికిఁ దల్లుల కడుపుఁ జేటు?"

శ్రీరామసాక్షాత్కారము

వ. అని మఱియు మదీయపూర్వజన్మసహస్రసంచితతపఃఫలంబున శ్రీమన్నారాయణ కథాప్రపంచవిరచనాకుతూహలుండనై, యొక్క రాకానిశాకాలంబున సోమోపరాగంబురాకం గని, సజ్జనానుమతంబున నభ్రంకషశుభ్రసముత్తుంగ భంగ యగు గంగకుం జని, క్రుంకులిడి, వెడలి, మహనీయమంజులపులినతలంబున మహేశ్వరధ్యానంబు సేయుచుఁ గించిదున్మీలితలోచనుండనై యున్న యెడ, 15

సీ. మెఱుఁగు చెంగట నున్న మేఘంబుకైవడి నువిద చెంగట నుండ నొప్పువాఁడు,
చంద్రమండలసుధాసారంబుపోలిక ముఖమునఁ జిఱునవ్వు మొలచువాఁడు,
వల్లీయుతతమాలవసుమతీజముభంగి బలువిల్లు మూఁపునఁ బరఁగువాఁడు,
నీలనగాగ్రసన్నిహితభానునిభంగి ఘనకిరీటము దలఁ గలుగువాఁడు,

ఆ. పుండరీకయుగముఁ బోలు కన్నులవాఁడు - వెడఁదయురమువాఁడు, విపులభద్ర
మూర్తివాఁడు, రాజముఖ్యుఁ డొక్కరుఁడు నా - కన్నుఁగవకు నెదురఁ గానఁబడియె.

1. ఈ పద్యము బమ్మెరపోతరాజు వ్రాసినది కాదందురు. చాటువులలోనుండి వచ్చినదని కొందఱి యభిప్రాయము.

వ. ఏను నారాజశేఖరుం దేఱిచూచి, భాషింప యత్నంబు సేయునెడ, నతఁడు “నే రామభద్రుండ, మన్నామాంకితంబుగా శ్రీమహాభాగవతంబుఁ దెనుంగు సేయుము, నీకు భవబంధంబులు దెగు” నని యానతిచ్చి తిరోహితుం డయిన, సమున్మీలితనయనుండ నై, వెఱఁగుపడి, చిత్తంబున, 17

క. “పలికెడిది భాగవత మఁట, – [1]పలికించు విభుండు రామభద్రుం డఁట, నేఁ
బలికిన భవహర మగు నఁట; – పలికెద; వేఱొండుగాథ పలుకఁగ నేలా ? 18

ఆ. భాగవతము దెలిసి పలుకుట చిత్రంబు – శూలికైనఁ, దమ్మిచూలికైన
విబుధజనులవలన విన్నంతఁ గన్నంతఁ – దెలియ వచ్చినంతఁ దేటపఱతు. 19

క. కొందఱకుఁ దెనుఁగు [2]గుణమగుఁ;–గొందఱకును సంస్కృతంబు గుణమగు; రెండుం
గొందఱకు గుణములగు; నే–నందఱ మెప్పింతుఁ గృతుల నయ్యైయెడలన్. 20

మ. ఒనరన్ నన్నయతిక్కనాదికవు లీయుర్విం బురాణావళుల్
దెనుఁగుం జేయుచు మత్పురాకృతశుభాధిక్యంబు దా నెట్టిదో
తెనుఁగుం జేయరు మున్ను భాగవతమున్; దీనిం దెనింగించి నా
జననంబున్ సఫలంబుఁ జేసెదఁ బునర్జన్మంబు లేకుండఁగన్. 21

మ. లలితస్కంధము, కృష్ణమూలము, శుకాలాపాభిరామంబు, మం
జులతాశోభితమున్, సువర్ణసుమనస్సుజ్ఞేయమున్, సుందరో
జ్జ్వలవృత్తంబు, మహాఫలంబు, విమలవ్యాసాలవాలంబు నై
వెలయున్ భాగవతాఖ్యకల్పతరు వుర్విన్ సద్ద్విజశ్రేయ మై. 22

వ. ఇట్లు భాసిల్లెడు శ్రీమహాభాగవతపురాణపారిజాతపాదపసమాశ్రయంబునను, హరికరుణావిశేషంబునను గృతార్థత్వంబు సిద్ధించె”నని బుద్ధి నెఱింగి, లేచి, మరలి కొన్నిదినంబులకు నేకశిలానగరంబునకుం జనుదెంచి, యందు గురువృద్ధ బుధ బంధుజనానుజ్ఞాతుండ నై, 23

కృతికర్తృవంశవర్ణన

సీ. కౌండిన్యగోత్రసంకలితుఁ, డాపస్తంబసూత్రుండు, పుణ్యుఁడు, సుభగుఁ డైన
భీమనమంత్రికిఁ బ్రియపుత్త్రుఁ డన్నయ; కలకంఠి తద్భార్య గౌరమాంబ
కమలాప్తు వరమునఁ గనియె సోమనమంత్రి; వల్లభ మల్లమ; వారి తనయుఁ
డెల్లన; యతనికి నిల్లాలు మాచమ; వారిపుత్త్రుఁడు వంశవర్ధనుండు,
ఆ. లలితమూర్తి, బహుకళానిధి కేసన – దానమాననీతిధనుఁడు, ఘనుఁడు
దనకు లక్కమాంబ ధర్మగేహిని గాఁగ – మనియె; శైవశాస్త్రమతముఁ గనియె.

1. ‘పలికించెడువాఁడు’ అని పాఠాంతరము. 2. గుణమగున్ = ఇష్టమగును.

క. నడవదు నిలయము వెలువడి; – తడవదు పరపురుషు గుణముఁ; దనపతినుడువుం
గడవదు; వితరణకరుణలు – విడువదు లక్కాంబ విబుధవిసరము వొగడన్. 25

ఉ. మానిను లీడు గారు బహుమాననివారితదీనమానస
గ్లానికి, దానధర్మమతిగౌరవమంజులతాగభీరతా
స్థానికి, ముద్దుసానికి, సదాశివపాదయుగార్చనానుకం
పానయవాగ్భవానికిని బమ్మెర కేసయలక్కసానికిన్. 26

క. ఆమానినికిం బుట్టితి – మే మిరువుర; మగ్రజాతుఁ డీశ్వర సేవా
కాముఁడు తిప్పన; పోతన – నామవ్యక్తుండ సాధునయయుక్తుండన్. 27

వ. అయిన నేను నాచిత్తంబున శ్రీరామచంద్రునిసన్నిధానంబుఁ గల్పించుకొని, 28

షష్ఠ్యంతములు

ఉ. హారికి, నందగోకులవిహారికిఁ, జక్రసమీరదైత్యసం
హారికి, భక్తదుఃఖపరిహారికి, గోపనితంబినీమనో
హారికి, దుష్టసంపదపహారికి, ఘోషకుటీపయోఘృతా
హారికి, బాలకగ్రహమహాసురదుర్వనితాప్రహారికిన్. 29

ఉ. శీలికి, నీతిశాలికి, వశీకృతశూలికి, బాణహస్తని
ర్మూలికి, ఘోరనీరదవిముక్తశిలాహతగోపగోపికా
పాలికి, వర్ణధర్మపరిపాలికి, నర్జునభూజయుగ్మసం
చాలికి, మాలికిన్, విపులచక్రనిరుద్ధమరీచిమాలికిన్. 30

ఉ. క్షంతకుఁ, గాళియోరగవిశాలఫణావళినర్తనక్రియా
రంతకు, నుల్లసన్మగధరాజచతుర్విధఘోరవాహినీ
హంతకు, నింద్రనందననియంతకు, సర్వచరాచరావళీ
మంతకు, నిర్జితేంద్రియసమంచితభక్తజనానుగంతకున్. 31

ఉ. న్యాయికి, భూసురేంద్రమృతనందనదాయికి, రుక్మిణీమనః
స్థాయికి, భూతసమ్మదవిధాయికి, సాధుజనానురాగసం
ధాయికిఁ, బీతవస్త్రపరిధాయికిఁ, బద్మభవాండభాండని
ర్మాయికి, గోపికానివహమందిరయాయికి, శేషశాయికిన్. 32

వ. సమర్పితంబుగా నే నాంధ్రంబున రచియింపం బూనిన శ్రీమహాభాగవతపురాణం
బునకుం గథాప్రారంభం బెట్టి దనిన. 33

శ్రీరస్తు

శ్రీకృష్ణాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

ప్రథమస్కంధము

కథాప్రారంభము

సీ. విశ్వజన్మస్థితివిలయంబు లెవ్వనివలన నేర్పడు నను వర్తనమున
వ్యావర్తనమునఁ గార్యములం దభిజ్ఞుఁడై తాన రాజగుచుఁ జిత్తమునఁ జేసి
వేదంబు లజునకు విదితముల్ గావించె నెవ్వఁడు; బుధులు మోహింతు రెవ్వ
నికి; నెండమావుల నీళ్లఁ గాచాదుల నన్యోన్యబుద్ధి దా నడరునట్లు
ఆ. త్రిగుణసృష్టి యెందు దీపించి సత్యము - భంగిఁ దోఁచు; స్వప్రభానిరస్త
కుహకుఁ డెవ్వఁ డతనిఁ గోరి చింతించెద-ననఘు, సత్యుఁ, బరుని ననుదినంబు. 1

వ. ఇట్లు "సత్యం పరం ధీమహి" యను గాయత్రీప్రారంభంబున గాయత్రీనామ
బ్రహ్మస్వరూపంబై మత్స్యపురాణంబులోనగాయత్రి నధికరించి ధర్మవిస్తరంబును,
వృత్రాసురవధంబును నెందుఁ జెప్పంబడు నదియ భాగవతం బని పలుకుటం జేసి
యీపురాణంబు శ్రీమహాభాగవతం బన నొప్పుచుండు. 2

సీ. శ్రీమంతమై మునిశ్రేష్ఠకృతంబైన భాగవతంబు సద్భక్తితోడ
వినఁ గోరువారల విమలచిత్తంబులఁ జెచ్చెర నీశుఁడు చిక్కుఁ గాక;
యితరశాస్త్రంబుల నీశుండు చిక్కునే; మంచివారలకు, నిర్మత్సరులకుఁ
గపటనిర్ముక్తులై కాంక్ష సేయకయును దగిలి యుండుట మహాతత్త్వబుద్ధిఁ
తే. బరఁగనాధ్యాత్మికాదితాపత్రయంబు-నడఁచి పరమార్థభూతమై యధికసుఖద
మైనసమస్తంబుఁ గాకయు నయ్యునుండు-వస్తువెఱుఁగంగఁ దగు భాగవతమునందు.
ఆ. వేదకల్పవృక్షవిగళితమై శుక-ముఖసుధాద్రవమున మొనసియున్న
భాగవతపురాణఫలరసాస్వాదన-పదవిఁ గనుఁడు రసికభావవిదులు! 4

క. పుణ్యంబై, మునివల్లభ-గణ్యంబై, కుసుమఫలనికామోత్థితసా
ద్గుణ్యమయి, నైమిశాఖ్యా-రణ్యంబు నుతింపఁ దగు నరణ్యంబులలోన్. 5

వ. మఱియును మధువైరిమందిరంబునుంబోలె మాధవీమన్మథహితంబై, బ్రహ్మ
గేహంబునుంబోలె శారదాన్వితంబై, నీలగళసభానికేతనంబునుంబోలె వహ్ని
వరుణ సమీరణ చంద్ర రుద్ర హైమవతీ కుబేర వృషభ గాలవ శాండిల్య పాశు
పత జటిపటలమండితంబై, బలభేదిభవనంబునుంబోలె నైరావతామృతరంభా
గణికాభిరామంబై, మురాసురనిలయంబునుంబోలె నున్మత్తరాక్షసవంశసంకు

లం బై, ధనదాగారంబునుంబోలె శంఖపద్మకుందముకుందసుందరంబై, రఘురాము యుద్ధంబునుంబోలె నిరంతరశరానలశిఖాబహుళంబై, పరశురాము భండనంబునుంబోలె నర్జునోద్భేదం బై, దానవసంగ్రామంబునుంబోలె నరిష్టజంభనికుంభశక్తియుక్తం బై, కౌరవసంగరంబునుంబోలె ద్రోణార్జునకాంచనస్యందనకదంబసమేతంబై, కర్ణు కలహంబునుంబోలె మహోన్నతశల్యసహకారం బై, సముద్రసేతుబంధనంబునుంబోలె నలనీలపనసాదిప్రదీపితంబై, భర్గు [1]భజనంబునుంబోలె [2]నానాశోకలేఖాఫలితంబై, మరుని కోదండంబునుంబోలెఁ బున్నాగశిలీముఖభూషితంబై, నరసింహరూపంబునుంబోలెఁ గేసరకరజకాంతంబై, నాట్యరంగంబునుంబోలె నటనటీసుషిరాన్వితంబై, శైలజానిటలంబునుంబోలెఁ జందనకర్పూరతిలకాలంకృతంబై, వర్షాగమంబునుంబోలె నింద్రబాణాసనమేఘకరకకమనీయంబై, నిగమంబునుంబోలె గాయత్రీవిరాజితంబై, మహాకావ్యంబునుంబోలె సరళమృదులతాకలితంబై, వినతానిలయంబునుంబోలె సుపర్ణరుచిరంబై, యమరావతీపురంబునుంబోలె సుమనోలలితంబై, కైటభోద్యోగంబునుంబోలె మధుమానితంబై, పురుషోత్తమసేవనంబునుంబోలె నమృతఫలదంబై, ధనంజయసమీకంబునుంబోలె నభ్రంకషపరాగంబై, వైకుంఠపురంబునుంబోలె ఖడ్గపుండరీకవిలసితంబై, నందఘోషంబునుంబోలెఁ గృష్ణసారసుందరంబై, లంకానగరంబునుంబోలె రామమహిషీవంచకసమంచితంబై, సుగ్రీవసైన్యంబునుంబోలె గజగవయశరభశోభితంబై, నారాయణస్థానంబునుంబోలె నీలకంఠహంసకౌశికశుకభరద్వాజతిత్తిరిభాసురంబై, మహాభారతంబునుంబోలె నేకచక్ర బకకంకధార్తరాష్ట్రశకునినకులసంచారసమ్మిళితంబై, సూర్యరథంబునుంబోలె నురుతరప్రవాహంబై, జలదకాలసంధ్యాముహూర్తంబునుంబోలె బహువితతజాతిసౌమనస్యంబై యొప్పు నైమిశారణ్యంబను శ్రీవిష్ణుక్షేత్రంబునందు శౌనకాదిమహామునులు స్వర్లోకగీయమానుం డగు హరిం జేరుకొఱకు సహస్రవర్షంబు లనుష్ఠానకాలంబుగాఁగల సత్త్రసంజ్ఞికంబైన యాగంబు సేయుచుండి; రం దొక్కనాఁడు వారలు రేపకడ నిత్యనైమిత్తిక హోమంబు లాచరించి, సత్కృతుం డై, సుఖాసీనుండై యున్న సూతుం జూచి,

క. ఆ తాపసు లిట్లనిరి వి-నీతున్, విజ్ఞానఫణితనిఖిల పురాణ
వ్రాతున్, నుతహరిగుణసం-ఘాతున్, సూతున్, నితాంతకరుణోపేతున్ : 7

మ. "సమతం దొల్లి పురాణ పంక్తు లితిహాసశ్రేణులున్, ధర్మశా
స్త్రములున్ నీవ యుపన్యసింపుదువు; వేదవ్యాసముఖ్యుల్ మునుల్
సుమతుల్ సూచిన వెన్ని యన్నియును దోఁచున్ నీమదిం; దత్ప్రసా
దమునం జేసి యెఱుంగ నేర్తువు సమస్తంబున్ బుధేంద్రోత్తమా! 8

1. భజనము=సేవ. 2. అశోకము=శోకము కానిది; సుఖము. (ఆ సుఖముల) లేఖ=సమూహము.

క. గురువులు ప్రియశిష్యులకుం - బరమరహస్యములు దెలియఁ బలుకుదు; రచల
స్థిరకల్యాణం బెయ్యది - పురుషులకును? నిశ్చయించి బోధింపు తగన్. 9

క. మన్నాఁడవు చిరకాలము; - గన్నాఁడవు పెక్కులైన గ్రంథార్థంబుల్;
విన్నాఁడవు వినఁదగినవి; - యున్నాఁడవు పెద్దలొద్ద నుత్తమగోష్ఠిన్. 10

చ. అలసులు, మందబుద్ధిబలు, లల్పతరాయువు, లుగ్రరోగసం
కలితులు, మందభాగ్యులు, సుకర్మము లెవ్వియుఁ జేయఁజాల రీ
కలియుగమందు మానవులు; గావున నెయ్యది సర్వసౌఖ్యమై
యలవడు? నేమిటం బొడము నాత్మకు శాంతి? మునీంద్ర! చెప్పవే. 11

సీ. ఎవ్వని యవతార మెల్లభూతములకు సుఖమును, వృద్ధియు సొరిదిఁ జేయు?
నెవ్వని శుభనామ మేప్రొద్దు నుడువంగ సంసారబంధంబు సమసిపోవు?
నెవ్వని చరితంబు హృదయంబుఁ జేర్పంగ భయమంది మృత్యువు పరువువెట్టు?
నెవ్వని పదనది నేపారు జలముల సేవింప నైర్మల్యసిద్ధి గలుగుఁ?
తే. దపసు లెవ్వని పాదంబు దగిలి శాంతి - దెరువుఁ గాంచిరి? వసుదేవదేవకులకు
నెవ్వఁ డుదయించెఁ? దత్కథ లెల్ల వినఁగ - నిచ్చపుట్టెడు; నెఱిఁగింపు మిద్ధచరిత!

క. భూషణములు వాణికి, నఘ - పేషణములు, మృత్యుచిత్తభీషణములు, హృ
త్తోషణములు, కల్యాణవి - శేషణములు, హరిగుణోపచితభాషణముల్. 13

క. కలిదోషనివారణమై - యలఘుయశుల్ వొగడునట్టి హరికథనము ని
ర్మలగతిఁ గోరెడు పురుషుఁడు - వెలయఁగ నెవ్వాఁడు దగిలి వినఁడు? మహాత్మా!

ఆ. అనఘ! విను, రసజ్ఞులై వినువారికి - మాటమాట కధికమధురమైన
యట్టి కృష్ణుకథన మాకర్ణనము సేయఁ - దలఁపు గలదు; మాకుఁ దనివి సనదు.

మ. వరగోవిందకథాసుధారసమహావర్షోరుధారాపరం
పరలం గాక బుధేంద్రచంద్ర! యితరోపాయానురక్తిం బ్రవి
స్తరదుర్దాంతదురంతదుస్సహజనుస్సంభావితానేకదు
స్తరగంభీరకఠోరకల్మషకనద్దావానలం బాఱునే? 16

సీ. హరినామకథనదావానలజ్వాలలఁ గాలవే ఘోరాఘకాననములు?
వైకుంఠదర్శనవాయుసంఘములచేఁ దొలఁగవే భవదుఃఖతోయదములు?
కమలనాభధ్యానకంఠీరవంబుచేఁ గూలవే సంతాపకుంజరములు?
నారాయణస్మరణప్రభాకరదీప్తిఁ దీఱవే షడ్వర్గతిమిరతతులు?
ఆ. నలిననయనభక్తినావచేఁ గాక సం - సారజలధి దాఁటి చనఁగ రాదు;
వేయు నేల? మాకు విష్ణుప్రభావంబుఁ - దెలుప వయ్య! సూత! ధీసమేత! 17

వ. మఱియుఁ గపటమానవుండును, గూఢుండునైన మాధవుండు రామసహితుండై యతిమానుషంబులైన పరాక్రమంబులు సేసె నఁట, వాని వివరింపుము.

కలియుగంబు రాఁగల దని వైష్ణవక్షేత్రంబున దీర్ఘసత్త్రనిమిత్తంబున హరికథలు విన నెడ గలిగి నిలిచితిమి; దైవయోగంబున, 18

క. జలరాశి దాఁటఁ గోరెడి - [1]కలముజనుల్ కర్ణధారుఁ గాంచినభంగిం
గలిదోషహరణవాంఛా - కలితుల మగు మేము నిన్నుఁ గంటిమి సూతా! 19

క. చారుతరధర్మరాశికి - భారకుఁ డగు కృష్ణుఁ డాత్మపదమున కేఁగన్
భారకుఁడు లేక యెవ్వనిఁ - జేరెను ధర్మంబు బలుపు సెడి మునినాథా!" 20

సూతుని నారాయణకథాప్రశంస

వ. అని యిట్లు మహనీయగుణగరిష్ఠు లయిన శౌనకాదిమునిశ్రేష్ఠు లడిగిన, రోమహర్షణపుత్త్రుం డయి, యుగ్రశ్రవసుం డను పేర నొప్పి, నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యాన వైఖరీసమేతుం డైన సూతుండు, 21

మ. "సముఁ డై, యెవ్వఁడు, ముక్తకర్మచయుఁ డై, సన్న్యాసి యై, యొంటి వో
వ [2]మహాభీతి 'నోహో కుమార' యనుచున్ వ్యాసుండు చీరంగ వృ
క్షములుం దన్మయతం బ్రతిధ్వనులు చక్కం జేసె ము; న్నట్టి భూ
తమయున్ మ్రొక్కెద బాదరాయణిఁ దపోధన్యాగ్రణిన్, ధీమణిన్. 22

సీ. కార్యవర్గంబును, గారణసంఘంబు నధికరించి చరించు నాత్మతత్త్వ
మధ్యాత్మ మనఁబడు; నట్టియధ్యాత్మ్ముఁ దెలియఁజేయఁగఁ జాలు దీపమగుచు
సకలవేదములకు సారాంశ మై, యేక మై, యసాధారణ మగు ప్రభావ
రాజకం బైన పురాణమర్మంబును గాఢసంసారాంధకారపటలి

తే. దాఁటఁ గోరెడివారికి దయ దలిర్ప - నేతపోనిధి వివరించె నేర్పడంగ;
నట్టి శుకనామధేయు, మహాత్మగేయు-విమలవిజ్ఞానరమణీయు వేడ్కఁ గొలుతు.

క. నారాయణునకు, నరునకు, - భారతికిని మ్రొక్కి, వ్యాసు పదములకు నమ
స్కారము సేసి, వచింతు ను - దార గ్రంథంబు దళితతనుబంధంబున్." 24

వ. అని యిట్లు దేవతాగురునమస్కారంబు సేసి యి ట్లనియె: "మునీంద్రులారా! నన్ను మీరలు నిఖిలలోక మంగళం బయిన ప్రయోజనం బడిగితి; రేమిటం గృష్ణసంప్రశ్నంబు సేయంబడు? నెవ్విధంబున నాత్మ ప్రసన్నం బగు?నిర్విఘ్నయు, నిర్హేతుకయు నైన హరిభక్తి యేరూపంబునం గలుగు? నది పురుషులకుఁ బరమ ధర్మం బగు; వాసుదేవునియందుఁ బ్రయోగింపఁబడిన భక్తియోగంబు వైరాగ్య విజ్ఞానంబులఁ బుట్టించు; నారాయణకథల నెయ్యేధర్మంబులు దగులువడ వవి నిరర్థకంబు; లపవర్గపర్యంతంబయిన యీ పరధర్మంబునకు దృష్టశ్రుతప్రపంచా ర్థంబు ఫలంబు గాదు; ధర్మంబునం దవ్యభిచారి యైన యర్థంబునకుఁ గామంబు ఫలంబు గాదు; విషయభోగంబైన కామంబున కింద్రియప్రీతి ఫలంబు గా;

1. కలముజనులు = ఓడప్రయాణికులు. 2. పాఠాంతరము : మహాప్రీతి.

దెంతతడవు జీవించు నంతియ కామంబునకు ఫలంబు; తత్త్వజిజ్ఞాస గల జీవునకుఁ
గర్మంబులచేత నెయ్యది సుప్రసిద్ధం బది నిరర్థకంబు; తత్త్వజిజ్ఞాస యనునది ధర్మ
జిజ్ఞాస యగుటఁ గొందఱు ధర్మంబే తత్త్వంబని పలుకుదురు; తత్త్వవిదులు జ్ఞానం
బను పేర నద్వయంబైన యది తత్త్వం బని యెఱుంగుదురు; ఆ తత్త్వంబు నౌపనిష
దులచేత బ్రహ్మమనియు, హైరణ్యగర్భులచేతం బరమాత్మ యనియు, సాత్వతుల
చేత భగవంతుం డనియును బలుకంబడు; వేదాంతశ్రవణంబున గ్రహింపంబడి
జ్ఞానవైరాగ్యంబులతోడం గూడిన భక్తిచేతఁ దత్పరులైన పెద్దలు క్షేత్రజ్ఞుండైన
యాత్మయందుఁ బరమాత్మం బొడగందురు; ధర్మంబునకు భక్తి ఫలంబు; పురుషులు
వర్ణాశ్రమధర్మభేదంబులం జేయు ధర్మంబునకు మాధవుండు సంతోషించుటయె
సిద్ధి; యేకచిత్తంబున నిత్యంబును గోవిందు నాకర్ణింపను, వర్ణింపనుం దగుఁ; జక్రా
యుధధ్యానం బను ఖడ్గంబున వివేకవంతు లహంకారనిబద్ధంబైన కర్మంబు ద్రుంచి
వైతురు; భగవంతునియందలి శ్రద్ధయు, నపవర్గదంబగు తత్కథాశ్రవణాదులయం
దత్యంతాసక్తియుఁ బుణ్యతీర్థావగాహనమహత్సేవాదులచే సిద్ధించు కర్మనిర్మూలన
హేతువులైన కమలలోచను కథలం దెవ్వండు రతిసేయు, విన నిచ్ఛగించు వాని
కితరంబు లెవ్వియు రుచిపుట్టింప నేరవు; పుణ్యశ్రవణకీర్తనుండైన కృష్ణుండు
దనకథలు వినువారి హృదయంబులందు నిలిచి శుభంబు లాచరించు; నశుభం
బులు పరిహరించు; నశుభంబులు నష్టంబు లయిన భాగవతసేవావిశేషంబున
నిశ్చలభక్తి యుదయించు; భక్తి గలుగ రజస్తమోగుణప్రభూతంబులైన కామ
లోభాదులకు వశంబుగాక చిత్తంబు సత్త్వగుణంబునఁ బ్రసన్నం బగుఁ; బ్రసన్న
మనస్కుండైన ముక్తసంగుం డగు; ముక్తసంగుం డైన నీశ్వరతత్త్వజ్ఞానంబు
సిద్ధించు; నీశ్వరుండు గానంబడినఁ జిజ్జడగ్రథనరూపంబైన యహంకారంబు
భిన్నంబగు; నహంకారంబు భిన్నంబైన నసంభావనాదిరూపంబులగు సంశయం
బులు విచ్ఛిన్నంబులగు; సంశయవిచ్ఛేదంబైన ననారబ్ధఫలంబులైన కర్మంబులు
నిశ్శేషంబులై నశించుం గావున, 25

క. గురుమతులు తపసు లంతః-కరణంబుల శుద్ధి సేయ ఘనతరభక్తిన్
హరియందు సమర్పింతురు-పరమానందమున భిన్నభవబంధనులై. 26

తరలము. పరమపూరుషుఁ డొక్కఁ డాఢ్యుఁడు పాలనోద్భవనాశముల్
సొరిదిఁ జేయ ముకుంద పద్మజ శూలి సంజ్ఞలఁ బ్రాకృత
స్ఫురితసత్త్వరజస్తమంబులఁ బొందు; నందు శుభస్థితుల్
హరి చరాచరకోటి కిచ్చు ననంతసత్త్వనిరూఢుఁ డై. 27

వ. మఱియు నొక్క విశేషంబు గలదు : కాష్ఠంబుకంటె ధూమంబు, ధూమంబుకంటెఁ
ద్రయీమయం బయిన వహ్ని యెట్లు విశేషం బగు; నట్లు తమోగుణంబుకంటె
రజోగుణంబు, రజోగుణంబుకంటె బ్రహ్మప్రకాశకం బగు సత్త్వగుణంబు విశిష్టం

బగుచు; దొల్లి మునులు సత్త్వమయుం డని భగవంతు హరి నధోక్షజుం గొలిచిరి; కొందఱు సంసారమందలి మేలుకొఱకు నన్యుల సేవింతురు; మోక్షార్థు లయిన వారలు ఘోరరూపు లయిన భూతపతుల విడిచి దేవతాంతరనింద సేయక శాంతు లయి నారాయణకథలయందుం బ్రవర్తింతురు; కొందఱు రాజసతామసు లయి సిరియు, నైశ్వర్యంబును, బ్రజలనుం గోరి పితృభూతప్రజేశాదుల నారాధింతురు; మోక్ష మిచ్చుటం జేసి నారాయణుండు సేవ్యుండు; వేద యాగ యోగ క్రియా జ్ఞాన తపోగతి ధర్మంబులు వాసుదేవపరంబులు; నిర్గుణుం డయిన పరమేశ్వరుండు గలుగుచు లేకుండుచుఁ ద్రిగుణంబులతోడం గూడిన తన మాయచేత నింతయు సృజియించి గుణవంతునిచందంబున నిజమాయావిలసితంబు లయిన గుణంబులలోఁ బ్రవేశించి విజ్ఞానవిజృంభితుండై వెలుంగు; నగ్ని యొక్కరుం డయ్యుఁ బెక్కు మ్రాఁకులందుఁ దేజరిల్లుచుఁ బెక్కండ్రై తోఁచుతెఱంగున విశ్వాత్మకుండైన పురుషుం డొక్కండ తనవలనం గలిగిన నిఖిలభూతంబులందు నంతర్యామిరూపంబున నెసంగు; నతండు మనోభూతసూక్ష్మేంద్రియంబుల తోడంగూడి, గుణమయంబులగు భావంబులం దనచేత నిర్మితంబులైన భూతంబు లందుఁ దగులువడక తద్గుణంబు లనుభవంబు సేయు; లోకకర్తయైన యతండు దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదిజాతులందు లీల నవతరించి లోకంబుల రక్షించు" నని మఱియు సూతుం డిట్లనియె : 28

సీ. "మహదహంకారతన్మాత్రసంయుక్తుఁడై చారుషోడశకళాసహితుఁ డగుచుఁ,
బంచమహాభూతభాసితుండై, శుద్ధసత్త్వుఁడై, సర్వాతిశాయి యగుచుఁ,
జరణోరుభుజముఖశ్రవణాక్షినాసాశిరములు నానాసహస్రములు వెలుఁగ,
నంబర కేయూర హార కుండల కిరీటాదులు పెక్కువే లమరుచుండఁ,

తే. బురుషరూపంబు ధరియించి పరుఁ డనంతుఁ-డఖిలభువనైకవర్తనయత్నమమర,
మానితోదారజలరాశిమధ్యమునను-యోగనిద్రావిలాసి యై యొప్పుచుండు. 29

భగవంతుని ఇరువదియొక యవతారములు

వ. అది సకలావతారంబులకు మొదలిగని యైన శ్రీమన్నారాయణదేవుని విరాజమానం బయిన దివ్యరూపంబు; దానిం బరమయోగీంద్రులు దర్శింతురు; రప్పరమేశ్వరు నాభికమలంబువలన సృష్టికర్తలలోన శ్రేష్ఠుండైన బ్రహ్మ యుదయించె; నతని యవయవస్థానంబులయందు లోకవిస్తారంబులు గల్పింపంబడియె; మొదల నద్దేవుండు కౌమారాఖ్యసర్గంబు నాశ్రయించి బ్రహ్మణ్యుండై దుశ్చరంబైన బ్రహ్మచర్యంబు చరియించె; రెండవమాఱు జగజ్జననంబుకొఱకు రసాతలగత యయిన భూమి నెత్తుచు యజ్ఞేశుం డయి వరాహదేహంబు దాల్చె; మూఁడవ తోయంబున నారదుం డను దేవర్షి యై కర్మనిర్మోచకంబైన నైష్ణవతంత్రంబు

సెప్పె; నాలవపరి ధర్మభార్యాసర్గంబునందు నరనారాయణాభిధానుండై దుశ్చరంబైన తపంబు సేసెఁ; బంచమావతారంబునం గపిలుం డను సిద్ధేశుం డయి, యాసురి యను బ్రాహ్మణునకుఁ దత్త్వగ్రామనిర్ణయంబు గల సాంఖ్యంబు నుపదేశించె;నాఱవశరీరంబున ననసూయాదేవియందు నత్రిమహామునికిం గుమారుండై, యలర్కునికిఁ బ్రహ్లాదముఖ్యులకు నాత్మవిద్యఁ దెలిపె; నేడవ విగ్రహంబున నాకూతియందురుచికిజన్మించి,యజ్ఞుం డనఁ బ్రకాశమానుండై యామాదిదేవతలతోడం గూడ స్వాయంభువమన్వంతరంబు రక్షించె; నష్టమమూర్తిని మేరుదేవియందు నాభికి జన్మించి, యురుక్రముం డనం బ్రసిద్ధుండై విద్వజ్జనులకుఁ బరమహంసమార్గంబుం బ్రకటించె; ఋషులచేతఁ గోరంబడి తొమ్మిదవజన్మంబునఁ బృథుచక్రవర్తియై, భూమిని ధేనువుం జేసి, సమస్తవస్తువులం బిదికెఁ; జాక్షుషమన్వంతర సంప్లవంబున దశమం బయిన మీనావతారంబు నొంది, మహీమయం బగు నావ నెక్కించి వైవస్వతమనువు నుద్ధరించె; సముద్రమథనకాలంబునం బదునొకండవ మాఱు కమఠాకృతిని మందరాచలంబుఁ దన పృష్ఠకర్పరంబున నేర్పరియై నిలిపె; ధన్వంతరి యనఁ బండ్రెండవతనువున సురాసురమథ్యమాన క్షీరపాథోధి మధ్యభాగంబున నమృతకలశహస్తుండై వెడలెఁ; బదుమూఁడవది యయిన మోహిని వేషంబున సురాసురుల మోహితులం జేసి, సురల నమృతాహారులం గావించెఁ; బదునాలుగవది యైన నరసింహరూపంబునం గనకకశిపుని సంహరించెఁ; బదునేనవది యైన కపటవామనావతారంబున బలిని బదత్రయంబు యాచించి, మూఁడులోకంబుల నాక్రమించెఁ; బదునాఱవది యైన భార్గవరామాకృతిని గుపిత భావంబుఁ దాల్చి, బ్రాహ్మణద్రోహు లయిన రాజుల నిరువదియొక్కమాఱు వధియించి భూమి నిఃక్షత్త్రంబుఁ గావించెఁ; బదునేడవది యైన వ్యాసగాత్త్రంబున నల్పమతు లయిన పురుషులం గరుణించి వేదవృక్షంబునకు శాఖ లేర్పఱిచెఁ; బదునెనిమిదవ దైన రామాభిధానంబున దేవకార్యార్థంబు రాజత్వంబు నొంది, సముద్రనిగ్రహాదిపరాక్రమంబు లాచరించె; నేకోనవింశతి వింశతితమంబు లైన రామకృష్ణరూపంబులచే యదువంశంబునందు సంభవించి, విశ్వంభరాభారంబు నివారించె; నేకవింశతితమం బైన బుద్ధనామధేయంబునం గలియుగాద్యవసరంబున రాక్షససమ్మోహనంబుకొఱకు మధ్యగయాప్రదేశంబున [1]జినసుతుం డయి తేజరిల్లు; యుగసంధియందు వసుంధరాధీశులు చోరప్రాయులై సంచరింప విష్ణుయశుం డను విప్రునికిఁ గల్కి యను పేర నుద్భవింపంగలం'' డని యిట్లనియె: 30

మ. ''సరసిం బాసినఁ బాఱు కాలువలయోజన్ విష్ణునం దైన శ్రీ
కరనానాప్రకటావతారము లసంఖ్యాతంబు; లుర్వీశులున్,

---

1. మూలమున జినసుత, అజినసుత, అంజనసుత అను పాఠభేదములు గలవు.

సురలున్, బ్రాహ్మణసంయమీంద్రులు, మహర్షుల్ విష్ణునంశాంశజుల్;
హరి కృష్ణుండు బలానుజన్ముఁ డెడ లే; దావిష్ణుఁ డౌ నేర్పడన్. 31

క. భగవంతుం డగు విష్ణుఁడు - జగముల కెవ్వేళ రాక్షసవ్యథ గలుగుం,
దగ నవ్వేళలఁ దడయక - యుగయుగమునఁ బుట్టి కాచు నుద్యల్లీలన్. 32

ఆ. అతిరహస్యమైన హరిజన్మకథనంబు-మనుజుఁ డెవ్వఁ డేని మాపు రేపుఁ
జాల భక్తితోడఁ జదివిన సంసార-దుఃఖరాశిఁ బాసి తొలఁగి పోవు. 33

వ. వినుం డరూపుం డయి చిదాత్మకుం డయి పరఁగు జీవునికిం బరమేశ్వరు మాయాగుణంబులైన మహదాదిరూపంబులచేత నాత్మస్థానంబుగా విరచితం బైన స్థూలశరీరంబు గగనంబునందుఁ బవనాశ్రిత మేఘసమూహంబును, గాలియందుఁ బార్థివధూళిధూసరత్వంబును నేరీతి నారీతి ద్రష్ట యగు నాత్మయందు దృశ్యత్వంబై బుద్ధిమంతులు గానివారిచేత నారోపింపంబడు; నీస్థూలరూపంబుకంటె నదృష్టగుణం బయి యశ్రుతం బైన వస్తువగుటం జేసి వ్యక్తంబు గాక సూక్ష్మంబై కరచరణాదులు లేక జీవునికి నొండొకరూపంబు విరచితం బై యుండు; సూక్ష్ముఁ డయిన జీవునివలన నుత్క్రాంతిగమనాగమనంబులం బునర్జన్మంబు దోఁచు; నెప్పు డీస్థూలసూక్ష్మరూపంబులు రెండు స్వరూపసమ్యగ్జ్ఞానంబునం బ్రతిషేధింపంబడు ననియు, నవిద్యం జేసి యాత్మకుఁ గల్పింపంబడు ననియుం దెలియు, నప్పుడు జీవుండు బ్రహ్మదర్శనంబున కధికారి యగు; దర్శనం బన జ్ఞానైకస్వరూపంబు; విశారదుం డైన యీశ్వరుని దై క్రీడించుచు నవిద్య యనంబడుచున్న మాయ యుపరత యై యెప్పుడు దాన విద్యారూపంబునం బరిణత యగు, నప్పుడు జీవోపాధి యయిన స్థూలసూక్ష్మరూపంబు దహించి జీవుండు కాష్ఠంబు లేక తేజరిల్లు వహ్నిచందంబునం దాన యుపరతుం డయి బ్రహ్మస్వరూపంబునం బొంది, పరమానందంబున విరాజమానుం డగు; నిట్లు తత్త్వజ్ఞులు సెప్పుదు''రని సూతుం డి ట్లనియె: 34

చ. ''జననము లేక, కర్మముల జాడలఁ బోక, సమస్తచిత్తవ
ర్తనుఁ డగు చక్రికిం గవు లుదారపదంబుల జన్మకర్మముల్
వినుతులు సేయుచుండుదురు; వేదరహస్యములందు నెందుఁ జూ
చిన మఱి లేవు జీవునికిఁ జెప్పినక్రైవడి జన్మకర్మముల్. 35

మ. భువనశ్రేణి నమోఘలీలుఁ డగుచుం బుట్టించు, రక్షించు, నం
తవిధిం జేయు; మునుంగఁ డందు; బహుభూతవ్రాతమం దాత్మతం
త్రవిహారస్థితుఁడై షడింద్రియసమస్త ప్రీతియుక్ దవ్వులన్
దివిభంగిం గొనుఁ; జిక్కఁ; డింద్రియములం ద్రిప్పున్ నిబంధించుచున్. 36

చ. జగదధినాథుఁ డైన హరి సంతతలీలల నామరూపముల్
దగిలి, మనోవచోగతులఁ దార్కికచాతురి యెంత గల్గినన్
మిగిలి కుతర్కవాది దగ మేరలు సేసి యెఱుంగ నేర్చునే?
యగణితనర్తనక్రమము నజ్ఞుఁ డెఱింగి నుతింప నోపునే? 37

ఉ. ఇంచుక మాయ లేక, మది నెప్పుడుఁ బాయని భక్తితోడ వ
ర్తించుచు నెవ్వఁ డేని హరిదివ్యపదాంబుజగంధరాశి సే
వించు; నతం డెఱుంగు నరవిందభవాదుల కైన దుర్లభో
దంచిత మైన యాహరియుదారమహాద్భుతకర్మమార్గముల్. 38

మ. హరిపాదద్వయభక్తి మీవలన నిట్లారూఢ మై యుండె నే?
తిరుగం బాఱదు చిత్తవృత్తి హరిపై దీపించి మీలోపలన్
ధరణీదేవతలార! మీరలు మహాధన్యుల్, సమస్తజ్ఞులున్;
హరిచింతన్ మిముఁ జెంద దెన్నఁడును జన్మాంతవ్యథాయోగముల్. 39

శ్రీమహాభాగవతరచనాదివృత్తాంతము

సీ. పుణ్యకీర్తనుఁ డైన భువనేశు చరితంబు బ్రహ్మతుల్యం బైన భాగవతము;
సకలపురాణరాజము దొల్లి లోకభద్రముగ, ధన్యముగ, మోదముగఁ శ్రీని
భగవంతుఁ డగు వ్యాసభట్టారకుఁ డొనర్చి శుకుఁ డనియెడు తన సుతునిచేతఁ
జదివించె; నింతయు సకలవేదేతిహాసములలోపల నెల్ల సార మైన
ఆ. యీపురాణ మెల్ల నెలమి నాశుకయోగి - గంగనడుమ నిల్చి ఘనవిరక్తి
యొదవి మునులతోడ నుపవిష్టుఁ డగు పరీక్షిన్నరేంద్రుఁ డడుగఁ జెప్పె; వినుఁడు.

వ. కృష్ణుఁడు ధర్మజ్ఞానాదులతోడం దనలోకంబునకుం జనినపిమ్మటం గలికాలదో
షాంధకారంబున నష్టదర్శను లయిన జనులకు నిప్పు డీపురాణంబు కమల
బంధుని భంగి నున్నది; నాఁ డందు భూరితేజుం డయి కీర్తించుచున్న విప్రర్షి
వలన నేఁ బఠించినక్రమంబున నామదికి గోచరించినంతయు వినిపించెద'' ననిన
సూతునకు మునివరుం డైన శౌనకుం డి ట్లనియె: 41

శా. ''సూతా! యేయుగవేళ, నేమిటికి, నెచ్చోటన్, మునిశ్రేష్ఠు నే
శ్రోతల్ గోరిరి? యేమి హేతువునకై శోధించి లోకైకవి
ఖ్యాతిన్ వ్యాసుఁడు మున్న భాగవతముం గల్పించెఁ? దత్పుత్త్రుఁ డే
ప్రీతిన్ రాజున కీపురాణకథఁ జెప్పెం? జెప్పవే యంతయున్. 42

వ. బుధేంద్రా! వ్యాసపుత్త్రుం డైన శుకుం డను మహాయోగి సమదర్శనుం, డేకాంత
మతి, మాయాశయనంబువలనం దెలిసినవాఁడు, గూఢుండు, మూఢునిక్రియ
నుండు; నిరస్తఖేదుం; డదియునుం గాక. 43

తరలము. శుకుఁడు గోఁచియు లేక పైఁ జనఁ జూచి, తోయములందు ల
జ్జకుఁ జలింపక, చీర లొల్లక, చల్లు లాడెడి దేవక
న్యకలు 'హా శుక' యంచు వెన్కఁ జనంగ, వ్యాసునిఁ జూచి యం
శుకములన్ ధరియించి, సిగ్గున స్రుక్కి రందఱు ధీనిధీ! 44

వ. మఱియు నగ్నుండుఁ, దరుణుండు నైన తను తన కొడుకుం గని వస్త్రపరిధానం బొనరింపక, వస్త్రధారియు, వృద్ధుండును నైన తనుం జూచి చేలంబులు ధరియించు దేవరమణులం గని వ్యాసుండు కారణం బడిగిన వారలు "నీ పుత్త్రుండు స్త్రీ పురుష లనెడు భేదదృష్టి లేక యుండు; మఱియు నతండు నిర్వికల్పుండు గాన నీకు, నతనికి మహాంతరంబు గల"దని; రట్టి శుకుండు కురుజాంగలదేశంబులు సొచ్చి, హాస్తినాపురంబునఁ బౌరజనంబులచే నెట్లు జ్ఞాతుం డయ్యె? మఱియు నున్మత్తుని క్రియ, మూఁగ తెఱంగున, జడునిభంగి నుండు నమ్మహాయోగికి రాజర్షి యైన పరీక్షిన్మహారాజుతోడ సంవాదం బెట్లు సిద్ధించె? బహుకాలకథ నీయం బయిన శ్రీభాగవతనిగమవ్యాఖ్యానం బేరీతి సాగె? నయ్యోగి ముఖ్యుండు గృహస్థుల గృహంబుల గోవును బిదికినయంతతడవు గాని నిలువం బడం; డతండు గోదోహన మాత్రకాలంబు సంచరించిన స్థలంబులు తీర్థంబు లగు నండ్రు, పెద్దకాలం బేక ప్రదేశంబున నెట్లుండె? భాగవతోత్తముం డైన జనపాలుని జన్మకర్మంబు లేప్రకారంబులు? వివరింపుము. 45

సీ. పాండవవంశంబు బలము, మానంబును వర్ధిల్లఁ గడిమి నెవ్వాఁడు మనియెఁ?
బరిపంథిరాజులు భర్మాదిధనముల నర్చించి రెవ్వని యంఘ్రియుగముఁ?
గుంభజకర్ణాదికురుభటవ్యూహంబు సొచ్చి చెండాడె నేశూరు తండ్రి?
గాంగేయసైనికాక్రాంతగోవర్గంబు విడిపించి తెచ్చె నేవీరు తాత?

ఆ. యట్టి గాఢకీర్తి యగు పరీక్షిన్మహా-రాజు విడువరాని రాజ్యలక్ష్మిఁ
బరిహరించి, గంగఁ బ్రాయోపవిష్టుఁ డై-యసువు లుండ నేల యడఁగి యుండె?

ఉ. ఉత్తమకీర్తు లైన మనుజోత్తము లాత్మహితంబు లెన్నఁడుం
జిత్తములందుఁ గోరరు; హసించియు లోకుల కెల్ల నర్థసం
పత్తియు, భూతియున్, సుఖము, భద్రముఁ గోరుదు; రన్యరక్షణా
త్యుత్తమ మైన మేను విభుఁ డూరక యేల విరక్తిఁ బాసెనో? 47

క. సారముల నెల్ల నెఱుఁగుదు - పారగుఁడవు; భాషలందు బహువిధకథనో
దారుఁడవు; మాకు సర్వముఁ - బారము ముట్టంగఁ దెలియఁ బలుకు మహాత్మా!"

వ్యాసుఁడు వ్యాకులచిత్తముతో చింతించుట

వ. అని యడిగిన శౌనకాదిమునిశ్రేష్ఠులకు సూతుం డిట్లనియెఁ: "దృతీయం బైన ద్వాపరయుగంబు దీఱుసమయంబున నుపరిచరవసువువీర్యంబున జన్మించి, వాసవి

నాఁ దగు సత్యవతియందుఁ బరాశరునికి హరికళంజేసి విజ్ఞాని యయిన వేదవ్యాసుండు జన్మించి, యొక్కనాఁడు బదరికాశ్రమంబున సరస్వతీజలంబుల స్నానాది కర్మంబులం దీర్చి, శుచియై, పరులు లేనిచోట నొంటి గూర్చుండి, సూర్యోదయ వేళ నతీతానాగతవర్తమానజ్ఞుం డయిన యాఋషి వ్యక్తంబు గానివేగంబుగల కాలంబునంజేసి యుగధర్మంబులకు భువి సాంకర్యంబు వొందు; యుగయుగంబుల భౌతికశరీరంబులకు శక్తి సన్నం బగుఁ; బురుషులు నిస్సత్త్వులు, ధైర్య శూన్యులు, మందప్రజ్ఞు,లల్పాయువులు, దుర్బలులు నయ్యెద రని తన దివ్యదృష్టిం జూచి, సర్వవర్ణాశ్రమంబులకు హితంబు సేయం దలంచి, నలువురు హోతల చేత ననుష్ఠింపం దగి ప్రజలకు శుద్ధికరంబు లయిన వైదికకర్మంబులగు యజ్ఞంబు లెడతెగకుండుకొఱకు నేకంబైన వేదంబు ఋగ్యజుస్సామాథర్వణంబు లను నాలుగునామంబుల విభాగించి, యితిహాసపురాణంబు లన్నియుఁ బంచమవేదం బని పల్కె; నందు. 49

సీ. పైలుండు ఋగ్వేదపఠనంబు దొరఁకొనె; సామంబు జైమిని సదువుచుండె;
యజువు వైశంపాయనాఖ్యుండు గైకొనెఁ; దుది నథర్వము సుమంతుఁడు సదివెఁ;
నఖిలపురాణేతిహాసముల్ మాతండ్రి రోమహర్షణుఁడు నిరూఢిఁ దాల్చెఁ;
దమతమ వేద మాతపసులు భాగించి శిష్యసంఘములకుఁ జెప్పె; రంత

తే. శిష్యు లెల్లను నాత్మీయశిష్యజనుల-కంతబహుమార్గములఁ ద్రుంచి యనుమతింపఁ
బెక్కుశాఖలు గలిగి యీపృథివిలోన-నిగమ మొప్పారె భూసురనివహమందు.

వ. ఇట్లు మేధావిహీను లయిన పురుషులచేత నట్టివేదంబులు ధరియింపంబడుచున్నవి; మఱియు దీనవత్సలుం డయిన వ్యాసుండు స్త్రీశూద్రులకుం, ద్విజవర్గ కాధములకు వేదంబులు విన నర్హంబులుగావు గావున మూఢుల కెల్ల మే లగు నని భారతాఖ్యానంబు సేసియు, నమ్ముని భూతహితంబునందుఁ దనహృదయంబు సంతసింప కున్న సరస్వతీతటంబున నొంటి నుండి, హేతువు వితర్కించుచుఁ దనలో ని ట్లనియె: 51

సీ. "వ్రతధారి నై వేదవహ్నిగురుశ్రేణి మన్నింతు; విహితకర్మములఁ గొఱంత
వడకుండ నడపుదు; భారతమిషమునఁ బలికితి వేదార్థభావ మెల్ల;
మునుకొని స్త్రీశూద్రముఖ్యధర్మము లందుఁ దెలిపితి నేఁ జెల్ల; దీనఁ జేసి
యాత్మ సంతస మంద; దాత్మలో నీశుండు సంతసింపక యున్నజాడ దోఁచెఁ;

ఆ. హరికి యోగివరుల కభిలషితం బైన-భాగవతవిధంబుఁ బలుక నైతి;
మోసమయ్యెఁ; దెలివి మొనయదు; మఱచితి"-ననుచు వగచుచున్న యవసరమున.

వ్యాసునికడకు నారదుని ఆగమనము

సీ. తనచేతి వల్లకీతంత్రీచయంబున సతతనారాయణశబ్ద మొప్ప,
నానవసంభూతహరిగీతరవసుధాధారల యోగీంద్రతతులు సొక్కఁ,

గపిలజటాభారకాంతిపుంజంబుల దిశలు ప్రభాతదీధితి వహింపఁ,
దనులగ్నతులసికాదామగంధంబులు గగనాంతరాళంబు గప్పికొనఁగ,

ఆ. వచ్చె మింటనుండి వాసవీనందను - కడకు మాటలాడఁ గడఁకతోడ
భద్రవిమలకీర్తిపారగుఁ, డారూఢ - నయవిశారదుండు నారదుండు. 53

క. కనియెన్ నారదుఁ డంతన్ - వినయైకవిలాసు, నిగమవిభజనవిద్యా
జనితోల్లాసున్, భవదుః - ఖనిరాసున్, గురుమనోవికాసున్, వ్యాసున్. 54

వ. ఇట్లు నిజాశ్రమంబునకు వచ్చిన నారదు నెఱింగి, లేచి, వ్యాసుండు వివిధక్రమం
బులం బూజించిన, నతండు లేనగవు నెగడెడి మొగంబుతోడ విపంచికాతంత్రి
వ్రేల మీటుచు ని ట్లనియె : 55

ఉ. "ధాతవు, భారతశ్రుతివిధాతవు, వేదపదార్థజాలవి
జ్ఞాతవు, [1]కామముఖ్యరిపుషట్కవిజేతవు, బ్రహ్మతత్త్వని
ర్ణేతవు, యోగినేతవు, వినీతుఁడ వీవు చలించి చెల్లరే!
[2]కాతరుకైవడిన్ వగవఁ గారణ మేమి పరాశరాత్మజా!" 56

వ. అనినఁ బారాశర్యుం డి ట్లనియె : 57

క. "పుట్టితి వజుతనువునఁ; జే-పట్టితివి పురాణపురుషు భజనము; పదముల్
మెట్టితివి దిక్కులం; దుది - ముట్టితివి మహాప్రబోధమున మునినాథా! 58

వ. అదియునుం గాక నీవు సూర్యునిభంగి మూఁడులోకంబులం జరింతువు; వాయువు
పగిది నఖిలజనులలోనన్ మెలంగుదువు; సర్వజ్ఞుండ వగుటం జేసి, 59

క. నీ కెఱుఁగ రాని ధర్మము - లోకములను లేదు ; బహువిలోకివి నీ; వీ
నా కొఱంత యెట్టి; దంతయు-నాకున్ వివరింపవయ్య! నారద! కరుణన్." 60

వ. అనిన నారదుం డి ట్లనియె: 61

ఉ. "అంచిత మైన ధర్మచయ మంతయుఁ జెప్పితి ; వందులోన నిం
చించుక గాని విష్ణుకథ లేర్పడఁ జెప్పవు ; ధర్మముల్ ప్రపం
చించిన మెచ్చునే గుణవిశేషము లెన్నినఁ గాక, నీకు నీ
కొంచెము వచ్చుటెల్ల హరిఁ గోరి నుతింపమి నార్యపూజితా! 62

మ. హరినామస్తుతి సేయు కావ్యము సువర్ణాంభోజహంసావళీ
సురుచిభ్రాజిత మైన మానససరస్స్ఫూర్తిన్ వెలుంగొందు; శ్రీ
హరినామస్తుతి లేని కావ్యము విచిత్రార్థాన్వితం బయ్యు శ్రీ
కర మై యుండ దయోగ్యదుర్మలినవత్కాకోలగర్తాకృతిన్. 63

1. కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యములు. 2. కాతరుఁడు=భయశీలుఁడు ; అధీరుఁడు.

మ. అపశబ్దంబులఁ గూడియున్ హరిచరిత్రాలాపముల్ సర్వపా
పపరిత్యాగము సేయుఁ గావున హరిన్ భావించుచుం, బాడుచున్,
జపముల్ సేయుచు, వీనులన్ వినుచు, నశ్రాంతంబుఁ గీర్తించుచుం
దపసుల్, సాధులు ధన్యు లౌదురు గదా! తత్త్వజ్ఞ! చింతింపుమా. 64

వ. మునీంద్రా! నిర్గతకర్మం బై నిరుపాధికం బైన జ్ఞానంబు హరిభక్తి లేకున్న విశేషంబుగ శోభితంబు గాదు; ఫలంబు గోరక కర్మం బీశ్వరునకు సమర్పణంబు సేయకున్న నది ప్రశస్తం బై యుండదు; భక్తిహీనంబు లయిన జ్ఞానవాచాకర్మకౌశలంబులు నిరర్థకంబులు; గావున మహానుభావుండవు, యథార్థదర్శనుండవు, సకల దిగంతధవళకీర్తివి, సత్యరతుండవు, ధృతవ్రతుండవు గావున నీవు నిఖిలబంధమోచనంబుకొఱకు వాసుదేవుని లీలావిశేషంబులు భక్తితోడ వర్ణింపుము ; హరివర్ణనంబు సేయక ప్రకారాంతరంబున నర్థాంతరంబులు వివక్షించి, తద్వివక్షాకృతరూపనామంబులం జేసి పృథగ్దర్శనుం డగు నవాని మతి పెనుగాలిచేతం ద్రిప్పంబడి తప్పంజను నావచందంబున నెలవు సేర నేరదు; కామ్యకర్మంబులందు రాగంబు గల [1]ప్రాకృతజనులకు నియమించిన ధర్మంబులు సెప్పి శాసకుండవగు నీ వడవడి దగ; దది యెట్లనిన, వార లదియె ధర్మంబని జుగుప్సితంబు లగు కామ్యకర్మంబులు సేయుచుఁ దత్త్వజ్ఞానంబు మఱతురు; గావున బుద్ధిమోహంబు జనియింపక తత్త్వప్రదుండ వై వ్యథావియోగంబు సేయు"మని మఱియు ని ట్లనియె : 65

చ. "ఎఱిఁగినవాఁడు కర్మచయ మెల్లను మాని హరిస్వరూపమున్
నెఱయ నెఱుంగుఁ దాను ; మది నేరుపుఁ జూపు ; గుణానురక్తుఁ డై
[2]తెఱువ లేక భ్రమించుచు దేహధనాద్యభిమానయుక్తుఁ డై
యెఱుఁగనివానికిం దెలియ నీశ్వరలీల మునీంద్ర! చెప్పుమా. 66

చ. తన కులధర్మమున్ విడిచి దానవవైరిపదారవిందముల్
పనివడి సేవసేసి పరిపాకము వొందక యెవ్వఁ డేనిఁ జ
చ్చిన మఱుమేన నైన నది సిద్ధి వహించుఁ; దదీయసేవఁ బా
సినఁ గులధర్మగౌరవము సిద్ధి వహించునె యెన్ని మేనులన్? 67

వ. అదిగావున నెఱుక గలవాఁడు హరిసేవకుం బ్రయత్నంబు సేయందగుఁ; గాలక్రమంబున సుఖదుఃఖంబులు ప్రాప్తంబు లయినను హరిసేవ విడువం దగదు; దానం జేసి యూర్ధ్వంబున బ్రహ్మపర్యంతంబుఁ, గ్రింద స్థావరపర్యంతంబుఁ దిరుగుచున్న జీవులకు దుఃఖంబులట్ల సుఖంబులుఁ బ్రాకృతకర్మాధీనంబు లై సిద్ధించు; నెయ్యది వొంద రా దట్టిమేలు సిద్ధించుకొఱకు హరిసేవ సేయవలయు;

1. ప్రాకృతజనులు = పామరులు. 2. తెఱువ = వివేకము.

హరిసేవకుం డగువాఁడు జననంబు నొందియు నన్యునిక్రియ సంసారంబునం
జిక్కండు ; క్రమ్మఱ హరిచరణస్మరణంబుఁ జేయు ; భక్తిరసవశీకృతుండయి
విడువ నిచ్ఛగింపండు. మఱియును, 68

సీ. విష్ణుండు విశ్వంబు; విష్ణునికం టెను వేఱేమియును లేదు; విశ్వమునకు
భవ వృద్ధి లయములా పరమేశుచే నగు; నీ వెఱుంగుదుగాదె నీ ముఖమునను
నెఱిఁగింపఁబడ్డది యేకదేశమున నీ భువనభద్రమునకై పుట్టినట్టి
హరికళాజాతుండ వని విచారింపుము రమణతో హరిపరాక్రమము లెల్ల;

ఆ. వినుతి సేయు మీవు; వినికియుఁ జదువును–దాన మతులనయముఁ దపము ధృతియుఁ
గలిమి కెల్ల ఫలము గాదె పుణ్యశ్లోకుఁ–గమలనాభుఁ బొగడఁ గలిగెనేని. 69

నారదుని పూర్వజన్మవృత్తాంతము

వ. మహాత్మా! నేను బూర్వకల్పంబునం దొల్లింటిజన్మంబున వేదవాదుల యింటి
దాసికిం బుట్టి, పిన్ననాఁడు వారలచేఁ బనుపంబడి యొక్క వానకాలంబునఁ
[1]జాతుర్మాస్యంబున నేకస్థలనివాసంబు సేయ నిశ్చయించిన యోగిజనులకుం బరి
చర్య సేయుచోట, 70

క. ఓటమితో నెల్లప్పుడుఁ – బాటవమునఁ బనులు సేసి బాలురకడ కే
యాటలకుఁ బోక యొకజం – జాటంబును లేక భక్తి సలుపుదు ననఘా! 71

క. మంగళ మనుచును వారల – యెంగిలి భక్షింతు; వాన కెండకు నోడన్;
ముంగల నిలుతును నియతిని; – వెంగలిక్రియఁ జనుదు నురువివేకముతోడన్.

వ. ఇట్లేను వర్షాకాలశరత్కాలంబులు సేవించితి; వారును నాయందుఁ గృప
సేసి; రంత, 73

శా. వారల్ కృష్ణచరిత్రముల్ చదువఁగా, వర్ణింపఁగాఁ, బాడఁగా
నా రావంబు సుధారసప్రతిమమై, యశ్రాంతమున్ వీనులం
దోరంబై, పరిపూర్ణమైన మది సంతోషించి నే నంతటం
బ్రారంభించితి విష్ణుసేవ కితర [2]ప్రారంభదూరుండనై. 74

వ. ఇట్లు హరిసేవారతిం జేసి ప్రపంచాతీతుండనై బ్రహ్మరూపకుండనయిన నాయందు
స్థూలసూక్ష్మం బయిన యీ శరీరంబు నిజమాయాకల్పితం బని యమ్మహాత్ము
లగు యోగిజనుల మూలంబున రజస్తమోగుణపరిహారిణి యయిన భక్తి సంభ
వించె; నంతఁ జాతుర్మాస్యంబు నిండిన నయ్యోగిజనులు యాత్ర సేయువారలై;
రివ్విధంబున, 75

1. చాతుర్మాస్యము = ప్రతిసంవత్సరము ఆషాఢశుద్ధము మొదలు కార్తిక శుద్ధమువఱకు నాలుగు నెలలపాటు చేసెడి యొక యజ్ఞము. 2. ప్రారంభము = ప్రయత్నము; కడఁక.

మ. అపచారంబులు లేక, నిత్యపరిచర్యాభక్తియుక్తుండనై,
చపలత్వంబును మాని నేఁ గొలువఁగా, సంప్రీతులై వారు ని
ష్కపటత్వంబున, దీనవత్సలతతోఁ గారుణ్యసంయుక్తులై
యుపదేశించిరి నాకు నీశ్వరరహస్యోదారవిజ్ఞానమున్, 76

వ. ఏనును వారియుపదేశంబున వాసుదేవుని మాయానుభావంబుఁ దెలిసితి; నీశ్వరుని యందు సమర్పితం బయిన కర్మంబు తాపత్రయంబు మానుప నౌషధం బగు; నేద్రవ్యంబువలన నేరోగంబు జనియించె నాద్రవ్యం బా రోగంబు మానుప నేరదు; ద్రవ్యాంతరంబులచేత నైన చికిత్స మానుప నోపు; నవ్విధంబునఁ గర్మంబులు సంసారహేతుకంబు లయ్యు నీశ్వరార్పితంబులై తాము తమ్ముఁ జెఱుచుకొన నోపి యుండు; నీశ్వరునియందుఁ జేయంబడు కర్మంబు విజ్ఞానహేతుకంబై యీశ్వరసంతోషణంబును, భక్తియోగంబునుం బుట్టించు; నీశ్వరశిక్షం జేసి కర్మంబులు సేయువారలు కృష్ణగుణనామవర్ణనస్మరణంబులు సేయుదురు; ప్రణవపూర్వకంబులుగా వాసుదేవ ప్రద్యుమ్న సంకర్షణానిరుద్ధమూర్తినామంబులు నాలుగు భక్తిం బలికి నమస్కారంబు సేసి మంత్రమూర్తియు, మూర్తిశూన్యుండు నయిన యజ్ఞపురుషుం బూజించు పురుషుండు సమ్యగ్దర్శనుం డగు. 77

క. ఏ నివ్విధమునఁ జేయఁగ-దానవకులవైరి నాకుఁ దనయందలి వి
జ్ఞానము నిచ్చెను; మదను-స్థానము నతఁ డెఱుఁగు; నీవు సలుపుము దీనిన్. 78

క. మునికులములోన మిక్కిలి-[1]వినుకులు గలవాఁడ వీవు; విభుకీర్తులు నీ
వనుకూలతఁ బొగడుము; విను-జనములకుఁ దుఃఖ మెల్ల శాంతిం బొందున్." 79

వ. ఇట్లు నారదు జన్మకర్మంబులు విని క్రమ్మఱ వ్యాసుం డిట్లనియె: 80

మ. "విను మాభిక్షులు నీకు నిట్లు కరుణన్ విజ్ఞానముం జెప్పి పో
యిన బాల్యంబున వృద్ధభావమున నీ కేరీతి [2]సంచారముల్
సనె? నీ కిప్పుడు పూర్వకల్పమతి యేజాడం బ్రదీపించెఁ? ద
త్తనువుం బాసినచంద మెట్లు చెపుమా దాసీసుతత్వంబుతోన్." 81

వ. అని యిట్లు వ్యాసుం డడిగిన నారదుం డిట్లనియె: "దాసీపుత్త్రుండ నయిన యేను భిక్షులవలన హరిజ్ఞానంబు గలిగి యున్నంత, 82

సీ. మమ్ము నేలినవారి మందిరంబునఁ గలపనులెల్లఁ గ్రమమున భక్తిఁ జేసి
తనపరాధీనతఁ దలఁపదు; సొలసితి నలసితి నాఁకొంటి ననదు; వచ్చి
మాపును రేపును మాతల్లి మోహంబు సొంపార ముద్దాడుఁ; జంచు దువ్వు;
దేహంబు నివురు; మోదించుఁ; గౌఁగిటఁ జేర్చు; నర్మిలి న న్నిట్లు లరసి మనుప

1. వినుకులు = విషయజ్ఞానములు. 2. సంచారములు = పనిపాటులు, కాలక్షేపములు.

ఆ. నేను విడిచి పోక యింట నుండితి నయ్య-మోహిఁగాక, యెఱుక మోసపోక,
మాఱుచింత లేక, మౌని నై యేనేండ్ల-వాఁడ నగుచుఁ గొన్ని వాసరములు. 83

క. సదనము వెలువడి తెరువునఁ-జెదరక మాతల్లి రాత్రిఁ జీఁకటివేళన్
మొదవుం బిదుకఁగ నొకఫణి-పదభాగముఁ గఱచెఁ ద్రొక్కఁబడి మునినాథా!

క. నీలాయతభోగఫణా-వ్యాళాననవిషమహోగ్రవహ్ని జ్వాలా
మాలావినిపాతిత యై-వ్రాలెన్ ననుఁ గన్న తల్లి వసుమతిమీఁదన్. 85

ఉ. తల్లి ధరిత్రిపై నొఱగి, తల్లడపాటునఁ జెంది, చిత్తముం
[1]బల్లటిలంగఁ బ్రాణములు వాసినఁ జూచి, కలంగ కేను నా
యుల్లములోన మోహరుచి నొందక, సంగము వాసె, మేలు రా
జిల్లె నటంచు విష్ణుపదచింత యొనర్చుచు బుద్ధిఁ దేర్చుచున్. 86

వ. ఉత్తరాభిముఖుండ నై యేను వెడలి, జనపదంబులుఁ, బురంబులుఁ, బట్టణంబులు, గ్రామంబులుఁ, బల్లెలు, [2]మందలుఁ, గిరాత[3]పుళిందనివాసంబులు, వనంబులు, నుపవనంబులుఁ, జిత్రధాతువిచిత్రితంబు లయిన పర్వతంబులు, సమదకరికరవిదళితశాఖలు గల శాఖులు, నవారితనివారితపథికజనశ్రమాతిరేకంబు లైన తటాకంబులు, బహువిధవిహంగనినదమనోహరంబు లై వికచారవిందమధుపానపరవశపరిభ్రమద్భ్రమరసుందరంబు లైన సరోవరంబులు దాఁటి చనుచు క్షుత్పిపాసాసమేతుండ నై, యొక్క నదీహ్రదంబునఁ గ్రుంకు లిడి, శుచి నై, నీరు ద్రావి, గతశ్రముండ నై. 87

క. సాలావృక కపి భల్లుక - కోలేభ లులాయ శల్య ఘూక శరభ శా
ర్దూల శశ గవయ ఖడ్గ - వ్యాళాజగరాదిభయదవనమధ్యమునన్. 88

వ. దుస్తరంబు లైన నవవేణుకీచకగుల్మలతాగహ్వరంబులపొంత నొక్క రావి మ్రానిడగ్గఱఁ గూర్చుండి, యే విన్న చందంబున నాహృదయగతుం బరమాత్మ స్వరూపు హరిం జింతించితి. 89

శా. ఆనందాశ్రులు గన్నులన్ వెడల, రోమాంచంబుతోఁ దత్పద
ధ్యానారూఢుఁడ నైన నాతలఁపులో నద్దేవుఁడుం దోఁచె; నే
నానందాబ్ధిగతుండ నై యెఱుఁగ లే నైతిన్ నను న్నీశ్వరున్
నానాశోకహ మైన యత్తనువు గానన్ లేక యట్లంతటన్. 90

వ. లేచి నిలుచుండి, క్రమ్మఱ నద్దేవుని దివ్యాకారంబుఁ జూడ నిచ్ఛించుచు హృదయంబున నిలుపుకొని, యాతురుండునుంబోలెఁ జూచియుం గానలేక, నిర్మనుష్యం బైన వనంబునం జరియించుచున్న నన్ను నుద్దేశించి వాగగోచరుం

---

1. పల్లటిలుట = చలించుట. 2. మందలు = గొల్లపల్లెలు. 3. పుళిందుఁడు = ఒకజాతి అడవిబోయ.

డైన హరి గంభీరమధురంబు లైన వచనంబుల శోకం బుపశమింపం జేయు చందంబున నిట్లనియె : 91

ఉ. "ఏల కుమార! శోషిలఁగ? నీజననంబున నన్నుఁ గానఁగాఁ
జాలవు నీవు; కామముఖషట్కము నిర్దళితంబు సేసి ని
ర్మూలితకర్ముఁ డైన మునిముఖ్యుఁడు గాని కుయోగి గానఁగాఁ
జాలఁడు; నీదుకోర్కి కొనసాగుటకై నిజమూర్తిఁ జూపితిన్. 92

క. నావలనికోర్కి యూరక - పోవదు; విడిపించు దోషపుంజములను; మ
త్సేవం బుట్టును వైళమ - భావింపఁగ నాదుభక్తి బాలక! వింటే? 93

క. నాయందుఁ గలుగు నీమది - వాయదు జన్మాంతరములు; బాలక! నీ నీ
కాయంబు విడిచి మీఁదట - మాయనుమతిఁ బుట్టఁగలవు మద్భక్తుఁడవై. 94

మ. విను మీసృష్టి లయంబు నొంది యుగముల్ వేయైన కాలంబు యా
మిని యై పోయెడిఁ; బోవఁగాఁ గలుగుఁ జూ మీఁదం బునస్సృష్టి; యం
దు నిరూఢస్మృతితోడఁ బుట్టెదవు; నిర్దోషుండ వై నాకృపన్
ఘనతం జెందెదు శుద్ధసాత్త్వికులలో గణ్యుండ వై యర్భకా!" 95

వ. అని యిట్లాకాశంబు మూర్తియు, ఋగ్వేదాదికంబు నిశ్వాసంబును గా నొప్పి సర్వనియామకం బైన మహాభూతంబు పలికి యూరకున్న, నేను మస్తకంబు వంచి మ్రొక్కి, తత్కరుణకు సంతసించుచు,మదంబు దిగనాడి,మత్సరంబు విడిచి, కామంబు నిర్జించి, క్రోధంబు వర్జించి, లోభమోహంబుల నెడలఁ ద్రోచి, సిగ్గు విడిచి యనంతనామంబులు పఠించుచుఁ, బరమభద్రంబు లయిన తచ్చరిత్రంబు లం జింతించుచు నిరంతరసంతోషుండ నై కృష్ణునిం బుద్ధి నిలిపి,నిర్మలాంతఃకరణం బులతోడ విషయవిరక్తుండ నై కాలంబున కెదురుసూచుచు భూమిం దిరు గుచు నుండునంతం గొంతకాలంబునకు మెఱుంగు మెఱసిన తెఱంగున మృత్యువు దోఁచినం,బంచభూతమయం బయి కర్మస్వరూపం బైన పూర్వదేహంబు విడిచి, హరికృపావశంబున శుద్ధసత్త్వమయం బైన భాగవతదేహంబు సొచ్చితి; నంతం ద్రైలోక్యంబు సంహరించి ప్రళయకాలపయోరాశిమధ్యంబున శయ నించు నారాయణమూర్తియందు నిదురవోవ నిచ్చగించు బ్రహ్మనిశ్వాసంబు వెంట నతనిలోపలం బ్రవేశించితి; నంత సహస్రయుగపరిమితం బయిన కాలంబు సనిన, లేచి, లోకంబులు సృజియింప నుద్యోగించు బ్రహ్మప్రాణంబువలన మరీచి ముఖ్యు లగు మునులును నేనును జన్మించితిమి; యందు నఖండితబ్రహ్మచర్యుండ నై యేను మూఁడులోకంబుల బహిరంతరంబులందు మహావిష్ణుని యనుగ్రహం బున నడ్డంబు లేక, యీశ్వరదత్తయై, బ్రహ్మాభివ్యంజకంబు లైన సప్తస్వరంబులు

దమయంతన మ్రోయుచున్న యీవీణాలాపనరతిం జేసి నారాయణకథా గానంబు సేయుచుఁ జరియించు చుండుదు. 96

ఆ. [1]తీర్థపాదుఁ డయిన దేవుండు విష్ణుండు - దనచరిత్ర మేను దవిలి పాడఁ
జీరఁబడ్డవాని చెలువున నేతెంచి - ఘనుఁడు నా మనమునఁ గానవచ్చు. 97

క. విను మీ సంసారం బను - [2]వననిధిలో మునిఁగి, కర్మవాంఛలచే వే
దనఁ బొందెడువానికి వి-ష్ణుని గుణవర్ణనము తెప్ప సుమ్ము మునీంద్రా! 98

చ. యమనియమాదియోగముల నాత్మ నియంత్రిత మయ్యుఁ గామరో
షములఁ బ్రచోదితంబ యగు; శాంతి వహింపదు; విష్ణుసేవచేఁ
గ్రమమున శాంతి గైకొనినకై వడి, నాదుశరీరజన్మక
ర్మముల రహస్య మెల్ల మునిమండన! చెప్పితి నీవు గోరినన్." 99

వ. అని యిట్లు భగవంతుం డగు నారదుండు వ్యాసమునీంద్రుని వీడ్కొని, వీణ వాయించుచు, యదృచ్ఛామార్గంబునం జనియె"నని సూతుం డిట్లనియె: 100

క. "వాయించు వీణ నెప్పుడు;-మ్రోయించు ముకుందగీతములు; జగములకుం
జేయించుఁ జెవులపండువు;-మాయించు నఘాళి; నిట్టి [3]మతకరి గలఁడే?" 101

వ. అని నారదుం గొనియాడిన సూతునిం జూచి, "నారదుమాటలు విన్న వెనుక భగవంతుం డైన బాదరాయణుం డేమిసేసె"నని శౌనకుం డడిగిన సూతుం డి ట్లనియె: "బ్రహ్మదైవత్య యైన సరస్వతి పడమటి తీరంబున ఋషులకు సత్త్రకర్మవర్ధనం బై, బదరీతరుషండమండితం బై, శమ్యాప్రాసం బనం బ్రసిద్ధం బగు నాశ్రమంబు గల; దందు జలంబుల వార్చి కూర్చుండి వ్యాసుండు దనమదిఁ దిరంబు సేసికొని, భక్తియుక్తం బైన చిత్తంబునం బరిపూర్ణం బైన యీశ్వరుం గాంచి, యీశ్వరాధీనమాయావృతం బైన జీవుని సంసారంబుఁ గని, జీవుండు మాయచేత మోహితుం డై గుణవ్యతిరిక్తుం డయ్యు మాయా సంగతిం దాను ద్రిగుణాత్మకుం డని యభిమానించుచుఁ, ద్రిగుణాభిమానం బునం గర్తయు భోక్తయు నను ననర్థంబు నొందు ననియు, నయ్యనర్థంబునకు నారాయణభక్తియోగంబు గాని యుపశమనంబు వేఱొకటి లే దనియు నిశ్చయించి, 102

మ. అవనీచక్రములోన నేపురుషుఁ డేయామ్నాయముల్ విన్న మా
ధవుపై, లోకశరణ్యుపై భవములం దప్పింపఁగాఁ జాలు భ
క్తివిశేషంబు జనించు; నట్టి భువనక్షేమంకరం బైన భా
గవతామ్నాయము బాదరాయణుఁడు దాఁ గల్పించె నేర్పొప్పఁగన్. 103

---

1. తీర్థపాదుఁడు=పూజ్యపాదుఁడు. 2. వననిధి = సముద్రము. 3. మతకరి = మాయావి.

వ. ఇట్లు భాగవతంబు నిర్మించి, మోక్షార్థియైన శుకునిచేఁ జదివించె" నని చెప్పిన,
విని, శౌనకుండు "నిర్వాణతత్పరుండును, సర్వోపేక్షకుండును నైన శుకయోగి
యేమిటికి భాగవతం బభ్యసించె"ననవుడు సూతుం డి ట్లనియె: 104

క. "ధీరులు, నిరపేక్షులు, నా-త్మారాములు నైన మునులు హరిభజనము ని
ష్కారణము చేయుచుందురు-నారాయణుఁ డట్టివాఁడ సవ్యచరిత్రా! 105

క. హరిగుణవర్ణనరతుఁ డై-హరితత్పరుఁ డైన బాదరాయణి శుభత
త్పరతం బఠించెఁ ద్రిజగ-ద్వరమంగళ మైన భాగవతనిగమంబున్. 106

క. నిగమములు వేయుఁ జదివిన-సుగమంబులు గావు ముక్తిసుభగత్వంబుల్;
సుగమంబు భాగవత మను-నిగమంబుఁ బఠింప ముక్తినివసనము బుధా!"107

అర్జునుఁడు పుత్త్రఘాతి యైన యశ్వత్థామ నవమానముచేయుట

వ. అని పలికి, రాజర్షి యైన పరీక్షిన్మహారాజు "జన్మకర్మముక్తులును, పాండవుల
[1]మహాప్రస్థానంబును, గృష్ణకథోదయంబును జెప్పెదం, గౌరవధృష్టద్యుమ్నా
దుల యుద్ధంబున వీరు లైనవారలు స్వర్గంబునకుం జనినవెనుక భీము గదా
ఘాతంబున దుర్యోధనుండు దొడలు విఱిగి కూలిన, నశ్వత్థామ దుర్యోధనున
కుం బ్రియంబు సేయువాఁ డై, నిదురవోవు ద్రౌపదీపుత్త్రుల శిరంబులు ఖండించి
తెచ్చి సమర్పించె; నది క్రూరకర్మం బని లోకులు నిందింతురు. 108

ఉ. బాలుర చావు కర్ణములఁ బడ్డఁ గలంగి, [2]యలంగి, యోరువం
జాలక, బాష్పతోయకణజాలము చెక్కుల రాల నేడ్చి, పాం
చాలతనూజ నేలఁ బడి జాలిఁ బడం, గని, యెత్తి, మంజువా
చాలతఁ జూపుచుం, జికురజాలము దువ్వుచుఁ గ్రీడి యి ట్లనున్: 109

మ. "ధరణీశాత్మజ వీవు; నీకు వగవన్ ధర్మంబె? యాద్రౌణి ని
ష్కరుణుం డై విదళించె బాలకుల; మద్గాండీవనిర్ముక్తభీ
కరబాణంబుల నేఁడు వానిశిరమున్ ఖండించి నేఁ దెత్తుఁ; ద
చ్ఛిరముం ద్రొక్కి జలంబు లాడు మిచటన్ శీతాంశుబింబాననా!" 110

వ. అని యిట్లోడంబఱిచి, తనకు మిత్త్రుండును, సారథియు నైన హరి మేలను
చుండం గవచంబు దొడిగి, గాండీవంబు ధరియించి, కపిధ్వజుం డై గురుసుతుని
వెంట రథంబు దోలించిన, 111

శా. తన్నుం జంపెద నంచు వచ్చు విజయున్ దర్శించి, తద్ద్రౌణి, యా
పన్నుం డై, శిశుహంత గావున, నిజప్రాణేచ్ఛఁ బాఱెన్ వడిన్
ము న్నాబ్రహ్మ మృగాకృతిం దనయకున్ మోహించి క్రీడింప నా
సన్నుం డౌ హరుఁ జూచి పాఱుపగిదిన్ సర్వేంద్రియభ్రాంతితోన్. 112

1. మహాప్రస్థానము = మహాయాత్ర, లేక అంతిమయాత్ర. 2. అలంగి = శోకించి.

వ. ఇట్లోపినంతదూరంబు బరువిడి, వెనుకఁ జూచి, రథతురంగంబు లలయుటం దెలిసి, నిలిచి, ప్రాణరక్షణంబునకు నొం డుపాయంబు లేమి నిశ్చయించి, జలంబులవార్చి ద్రోణనందనుండు సమాహితచిత్తుం డై ప్రయోగంబ కాని యుపసంహారంబు నేరకయుఁ బ్రాణసంరక్షణార్థంబు పార్థునిమీఁద బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రంబుం బ్రయోగించిన, నది ప్రచండతేజంబున దిగంతరాళంబు నిండి, ప్రాణిభయంకరం బై తోఁచిన, హరికి నర్జునుం డి ట్లనియె: 113

సీ. "పద్మలోచన! కృష్ణ! భక్తాభయప్రద! వినుము సంసారాగ్ని వేఁచుచున్న
జనులసంసారంబు సంహరింపఁగ నీవు దక్క నన్యులు లేరు దలఁచి చూడ;
సాక్షాత్కరించిన సర్వేశ్వరుండవు; ప్రకృతికి నవ్వలి ప్రభుఁడ; వాద్య
పురుషుండ వగు నీవు బోధముచే మాయ నడఁతువు; నిశ్శ్రేయసాత్మయందు
ఆ. మాయచేత మునిఁగి మనువారలకుఁ గృప-సేసి ధర్మముఖ్యచిహ్నమయిన
శుభము సేయు దీవు; సుజనుల నవనిలోఁ-గావఁ బుట్టుదువు జగన్నివాస! 114

క. ఇది యొక తేజము భూమియుఁ,-[1]జదలును, దిక్కులును నిండి సర్వంకష మై
యెదు రై వచ్చుచు నున్నది-విదితముగా నెఱుఁగఁ జెప్పవే దేవేశా!" 115

వ. అనిన హరి యి ట్లనియె : 116

శా. "జిహ్మత్వంబునఁ బాఱి ద్రోణజుఁడు దుశ్శీలుండు ప్రాణేచ్ఛమై
బ్రహ్మాస్త్రం బదె యేసె; వచ్చె నిదె తద్బాణాగ్ని బీభత్స! నీ
బ్రహ్మాస్త్రంబునఁ గాని దీని మరలింపన్ రాదు; [2]సంహార మీ
బ్రహ్మాపత్య మెఱుంగఁ; డేయుము వడిన్ బ్రహ్మాస్త్రమున్ దీనిపై." 117

వ. అనిన నర్జునుండు జలంబుల వార్చి, హరికిం బ్రదక్షిణంబు వచ్చి, ద్రోణనందనుండేసిన బ్రహ్మాస్త్రంబుమీఁదఁ దన బ్రహ్మాస్త్రంబుం బ్రయోగించిన, 118

మ. అవనివ్యోమములందు నిండి తమలో నా రెండు బ్రహ్మాస్త్రముల్
రవివహ్నిద్యుతిఁ బోరుచుం ద్రిభువనత్రాసంబుఁ గావింపఁగా,
వివశభ్రాంతి యుగాంతమో యని ప్రజల్ వీక్షింప, నావేళ మా
ధవునాజ్ఞన్ విజయుండు సేసె విశిఖద్వంద్వోపసంహారమున్. 119

వ. ఇ ట్లస్త్రద్వయంబు నుపసంహరించి, ధనంజయుండు, ద్రోణనందనుం గూడ నరిగి, పట్టుకొని, రోషారుణితలోచనుం డై, యాజకుండు రజ్జువునం బశువుఁ గట్టిన చందంబున బంధించి, శిబిరంబుకడకుం గొనిచని, హింసింతునని తిగిచినం జూచి, హరి ప్రకుపితుండై యి ట్లనియె :

1. చదలు = ఆకాశము. 2. సంహారము = ఉపసంహారము, మఱలించుట, వెనుకకు దీసికొనుట.

ఉ. "[1]మాఱుపడంగ లేని యసమర్థుల, సుప్తుల, శస్త్రవిద్యలం
దేఱని పిన్నపాపల వధించె నిశీథమునందుఁ గ్రూరుఁడై;
పాఱుఁడె వీఁడు? పాతకుఁడు; ప్రాణభయంబున వెచ్చ నూర్చుచుం
బాఱెడి వీనిఁ గావకు కృపామతి సజ్జన! పాపవర్జనా! 121

చ. వెఱచినవాని, దైన్యమున [2]వేఁదుఱు నొందినవాని, నిద్ర మై
మఱచినవాని, సౌఖ్యమున మద్యముఁ ద్రావినవాని, భగ్నుఁడై
పఱచినవాని, సాధుజడభావమువానిని, గావు మంచు [3]వా
చఱచినవానిఁ, గామినులఁ జంపుట ధర్మము గాదు ఫల్గునా! 122

శా. స్వప్రాణంబుల నెవ్వఁడేనిఁ గరుణాసంగంబు పాలించి య
న్యప్రాణంబులచేత రక్షణము సేయన్ వాఁ డధోలోకదుః
ఖప్రాప్తుం డగు; రాజదండమున సత్కల్యాణుఁ డౌ; నైన నీ
విప్రుం దండితుఁ జేయు; మేటికి మహావిభ్రాంతిచే నుండఁగన్?" 123

వ. అని యివ్విధంబునఁ గృష్ణుం డానతిచ్చిన, బ్రాహ్మణుండు కృతాపరాధుం డయ్యు వధ్యుండు గాఁ డనుధర్మంబుఁ దలంచి, చంపక, ద్రుపదరాజపుత్రికిం దనచేసిన ప్రతిజ్ఞం దలంచి, బద్ధుం డైన గురునందనుం దోడ్కొని, కృష్ణుండు సారథ్యంబు సేయ శిబిరంబుకడకు వచ్చి, 124

క. సురరాజసుతుఁడు చూపెను - దురవధిసుతశోకయుతకు, ద్రుపదుని సుతకుం
బరిచలితాంగశ్రేణిం - బరుషమహాపాశబద్ధపాణిన్ ద్రౌణిన్. 125

ద్రౌపది యశ్వత్థామల సంభాషణము

వ. ఇట్లర్జునుండు దెచ్చిచూపిన, కాలవధజనితలజ్జాపరాఙ్ముఖుం డైన కృపిసొడుకుం జూచి, మ్రొక్కి, సుస్వభావ యగు ద్రౌపది యిట్లనియె: 126

మ. "పరఁగన్ మా మగవార లందఱును మున్ బాణప్రయోగోపసం
హరణాద్యాయుధవిద్య లన్నియును ద్రోణాచార్యుచే నభ్యసిం
చిరి; పుత్త్రాకృతి నున్న ద్రోణుఁడవు; నీ చిత్తంబులో లేశముం
గరుణాసంగము లేక శిష్యసుతులన్ ఖండింపఁగాఁ బాడియే? 127

క. భూసురుఁడవు; బుద్ధిదయా - భాసురుఁడవు; శుద్ధవీరభటసంఘోషా
గ్రేసరుఁడవు; శిశుమారణ-మాసురకృత్యంబు ధర్మ మగునే తండ్రీ! 128

శా. ఉద్రేకంబున రారు; శస్త్రధరులై యుద్ధావనిన్ లేరు; కిం
చిద్ద్రోహంబును నీకుఁ జేయరు; బలోత్సేకంబుతోఁ జీకటిన్

1. మాఱుపడు = ఎదుర్కొను. 2. వేఁదుఱు = ఉన్మాదము. 3. వాచఱచు = మొఱపెట్టు.

భద్రాకారులఁ, బిన్న పాపల, రణప్రౌఢక్రియాహీనులన్,
నిద్రాసక్తుల సంహరింప నకటా! నీచేతు లెట్లాడెనో? 129

ఉ. అక్కట! పుత్త్రశోకజనితాకులభారవిషణ్ణచిత్త నై
పొక్కుచు నున్నభంగి నినుఁ బోరఁ గిరీటి నిబద్ధుఁ జేసి నేఁ
డిక్కడ కీడ్చి తెచ్చుట సహింపని దై భవదీయమాత నేఁ
డెక్కడ నిట్టిశోకమున నేక్రియ నేడ్చుచుఁ బొక్కుచున్నదో?" 130

వ. అని, కృష్ణార్జునులం జూచి యి ట్లనియె: 131

ఉ. "ద్రోణునితో శిఖిం బడక ద్రోణకుటుంబిని యున్న దింట; న
క్షీణతనూజశోకవివశీకృత నై విలపించుభంగి నీ
ద్రౌణిఁ [1]దెరల్చి తెచ్చుటకు దైన్యము నొందుచు నెంత పొక్కునో;
ప్రాణవియుక్తుఁ డైన నతిపాపము; బ్రాహ్మణహింస మానరే. 132

క. భూపాలకులకు విప్రులఁ-గోపింపం జేయఁ దగదు; కోపించినఁ ద
త్కోపానలంబు మొదలికి-భూపాలాటవులఁ గాల్చు భూకంపముగాన్." 133

వ. అని యిట్లు ధర్మ్యంబును, సకరుణంబును, [2]నిర్వ్యళీకంబును, సమంజసంబును, శ్లాఘ్యంబునుంగాఁ బలుకు ద్రౌపదిపలుకులకు ధర్మనందనుండు సంతసిల్లె; నకుల సహదేవ సాత్యకి ధనంజయ కృష్ణులు సమ్మతించిరి; సమ్మతింపక భీముం డి ట్లనియె:

చ. "కొడుకులఁ బట్టి చంపె నని కోపము నొందదు; బాలఘాతకున్
విడువు మటంచుఁ జెప్పెడిని; వెఱ్ఱిది ద్రౌపది; వీఁడు విప్రుఁడే?
విడువఁగ నేల? చంపుఁ; డిటు వీనిని మీరలు సంప రేని నా
పిడికిటిపోటునన్ శిరము భిన్నము సేసెదఁ జూడుఁ డిందఱున్." 135

వ. అని పలికిన నశ్వత్థామకు ద్రౌపది యడ్డంబు వచ్చె; భీముని సంరంభంబు సూచి హరి చతుర్భుజుం డయి, రెండుచేతుల భీముని వారించి, కడమ రెంటను ద్రుపదపుత్త్రికను దలంగించి, నగుచు భీమున కి ట్లనియె: 136

ఉ. "అవ్యుఁడు గాఁడు వీఁడు; శిశుహంత; దురాత్మకుఁ; డాతతాయి; హం
తవ్యుఁడు; [3]బ్రహ్మబంధుఁ డగుఁ; దప్పదు; నిక్కము; 'బ్రాహ్మణో నహం
తవ్య' యటంచు వేదము శ్రుతం బగుఁ గావున ధర్మదృష్టిఁ గ
ర్తవ్యము వీనిఁ గాచుట; యథాస్థితిఁ జూడుము పాండవోత్తమా!" 137

వ. అని సరసాలాపంబు లాడి, పవననందను నోడంబఱిచి, యర్జునుం జూచి, "ద్రౌపదికి, నాకు, భీమసేనునకు సమ్మతంబుగ మున్ను నీచేసిన ప్రతిజ్ఞయు

---

1. తెరల్చితెచ్చు = పట్టితెచ్చు. 2. నిర్వ్యళీకము = వ్యళీకములు (అప్రియములు) లేనిది.
3. బ్రహ్మబంధుఁడు = నామమాత్రబ్రాహ్మణుఁడై దూఱఁబడువాఁడు.

సిద్ధించునట్లు నాపంపు సేయు'' మని నారాయణుం డానతిచ్చిన, నర్జునుండును
దదనుమతంబున, 138

శా. విశ్వస్తుత్యుఁడు, శక్రసూనుఁడు, మహావీరుండు ఘోరాసిచే
నశ్వత్థామశిరోజముల్ దఱిఁగి, చూడాంతర్మహారత్నముల్
శశ్వత్కీర్తి వెలుంగఁ బుచ్చుకొని, పాశవ్రాతబంధంబులన్
విశ్వాసంబున నూడ్చి, త్రోచె శిబిరోర్వీభాగముం బాసిపోన్. 139

క. నిబ్బరపు బాలహంతయు - గొబ్బునఁ దేజంబు, మణియుఁ గోల్పడి, నతుఁ డై,
[1]ప్రబ్బినవగచే విప్రుఁడు - [2]సిబ్బితితో నొడలిగబ్బు సెడి వడిఁ జనియెన్. 140

ఆ. ధనముఁ గొనుట యొండెఁ, దల గొఱుగుట యొండె - నాలయంబు వెడలనడుచు
గాని చంపఁదగినకర్మంబు సేసిన - జంపఁ దగదు విప్రజాతిఁ బతికి. [టొండెఁ,

వ. ఇట్లశ్వత్థామం బ్రాణావశిష్టుం జేసి, వెడల నడిచి, పాండవులు పాంచాలీసహితు
లై పుత్త్రులకు శోకించి, మృతు లైన బంధువుల కెల్ల దహనాదికృత్యంబులు సేసి,
యుదకప్రదానంబు సేయుకొఱకు స్త్రీల ముందట నిడికొని గోవిందుండునుం
దారును గంగకుం జని తిలోదకంబు వోసి, క్రమ్మఱ విలపించి, హరిపాదపద్మ
జాతపవిత్త్రంబు లయిన భాగీరథీజలంబుల స్నాతు లయి యున్నయెడం బుత్త్ర
శోకాతురు లయిన గాంధారీధృతరాష్ట్రులను, గుంతీద్రౌపదులను జూచి మాధ
వుండు మునీంద్రులుం దానును బంధుమరణశోకాతురు లయిన వారల వగపు
మానిచి మన్నించె; నివ్విధంబున. 142

శా. పాంచాలీకబరీవికర్షణమహాపాపక్షతాయుష్కులం,
జంచద్గర్వుల, ధార్తరాష్ట్రుల ననిం జంపించి గోవిందుఁ డి
ప్పించెన్ రాజ్యము ధర్మపుత్త్రునకుఁ; గల్పించెన్ మహాఖ్యాతిఁ; జే
యించెన్ మూఁడు తురంగమేధములు దేవేంద్రప్రభావంబునన్. 143

ఉత్తరాగర్భస్థుండైన యర్భకుని శ్రీకృష్ణుఁడు రక్షించుట

వ. అంత వాసుదేవుండు వ్యాసప్రముఖభూసురపూజితుం డయి, యుద్ధవసాత్యకులు
గొలువ, ద్వారకాగమనప్రయత్నంబునం బాండవుల వీడ్కొని రథారోహ
ణంబు సేయు సమయంబునం, దత్తఱపడుచు నుత్తర సనుదెంచి కల్యాణ
గుణోత్తరుండైన హరి కిట్లనియె: 144

మ. ''ఇదె కాలానలతుల్య మైన విశిఖం బేతెంచె దేవేశ! నే
డుదరాంతర్గతగర్భదాహమునకై యుగ్రప్రభన్ వచ్చు చు
న్నది; [3]దుర్లోక్యము: మానుపన్ శరణ మన్యం బేమియున్ లేదు నీ
పదపద్మంబులె కాని; యొండెఱుఁగ నీ బాణాగ్ని వారింపవే? 145

1. ప్రబ్బిన = అతిశయించిన. 2. సిబ్బితి = సిగ్గు. 3. దుర్లోక్యము = చూడశక్యము గానిది.

క. దుర్భర బాణానలమున - గర్భములో నున్న శిశువు ఘనసంతాపా
విర్భావంబునఁ బొరలెడి - నిర్భరకృపఁ గావవయ్య! నిఖిలస్తుత్యా! 146

క. చెల్లెలికోడల; నీమే - నల్లుఁడు శత్రువులచేత హతుఁడయ్యెను; సం
ఫుల్లారవిందలోచన! - భల్లాగ్ని నడంచి శిశువు బ్రతికింపఁగదే? 147

ఆ. గర్భమందుఁ గమలగర్భాండశతములు - నిముడుకొన వహించు నీశ్వరేశ!
నీకు నొక్క మానినీగర్భరక్షణ - మెంతబరువు? నిర్వహింతుగాక!" 148

వ. అనిన నాశ్రితవత్సలుం డగు నప్పరమేశ్వరుండు సుభద్రకోడలి దీనాలాపంబు లాలించి, యిది ద్రోణనందనుండు లోక మంతయు నపాండవం బయ్యెడు మని యేసిన దివ్యాస్త్రం బని యెఱింగె; నంతఁ బాండవుల కభిముఖం బయి, ద్రోణ నందనదివ్యాస్త్రనిర్గతనిశితమార్గణంబులు డగ్గఱిన [1]బెగ్గడిలక వారును బ్రత్యస్త్రంబు లందికొని పెనంగు సమయంబున, 149

మ. తన సేవారతిచింత గాని పరచింతాలేశముం లేని స
జ్జనులం బాండుతనూజులం మనుచు వాత్సల్యంబుతో ద్రోణనం
దను బ్రహ్మాస్త్రము నడ్డపెట్టఁ బనిచెం, దైత్యారి, సర్వారిసా
ధన[2]నిర్వక్రము, రక్షితాఖిలసుధాంధశ్చక్రముం, జక్రముం. 150

మ. సకలప్రాణిహృదంతరాళముల భాస్వజ్జ్యోతి యై యుండు సూ
క్ష్మకళుం డచ్యుతుఁ డయ్యెడం విరటుచూలి గర్భంబు దాఁ జక్రహ
స్తకుఁ డై, వైష్ణవమాయఁ గప్పి, కురుసంతానార్థి యై, యడ్డ మై
ప్రకటస్ఫూర్తి నడంచె ద్రోణతనయు బ్రహ్మాస్త్రముం లీలతోన్. 151

వ. ఇట్లు ద్రోణతనయుం డేసిన ప్రతిక్రియారహితం బయిన బ్రహ్మశిరం బనియెడి దివ్యాస్త్రంబు వైష్ణవతేజంబున నిరర్థకం బయ్యె; నిజమాయచే సకలలోక [3]సర్గస్థితి సంహారంబు లాచరించునట్టి హరికి ధరణీసురబాణనివారణంబు విచిత్రంబు గాదు; తత్సమయంబున సంతసించి పాండవపాంచాలీసహిత యై గొంతి గమ నోన్ముఖుం డయిన హరిం జేర వచ్చి యిట్లనియె: 152

కుంతీదేవి శ్రీకృష్ణుని స్తోత్రము చేయుట

క. "పురుషుం డాద్యుఁడు ప్రకృతికిఁ-బరుఁ డవ్యయుఁ డఖిలభూత బహిరంతర్భా
సురుఁడును లోకనియంతయుఁ-బరమేశ్వరుఁ డైన నీకుఁ బ్రణతు లగు హరీ!

వ. మఱియు జవనికమఱువున నాట్యంబు సలుపు నటుని చందంబున మాయా యవనికాంతరాళంబున నిలువంబడి, నీ మహిమచేఁ బరమహంసలు నివృత్త

1. బెగ్గడిల్లక = భయపడక. 2. నిర్వక్రము = తిరుగులేనిది. 3. సర్గము = సృష్టి.

రాగద్వేషులు, నిర్మలాత్ములు నయిన మునులకు నదృశ్యమానుండవయి పరిచ్ఛిన్నుండవు గాని నీవు మూఢదృక్కులుఁ, గుటుంబవంతులు నగు మాకు నెట్లు దర్శనీయుండ వయ్యెదు? శ్రీకృష్ణ! వాసుదేవ! దేవకీనందన! నందగోపకుమార! గోవింద! పంకజనాభ! పద్మమాలికాలంకృత! పద్మలోచన! పద్మసంకాశచరణ! హృషీకేశ! భక్తియోగంబునం జేసి నమస్కరించెద నవధరింపుము. 154

సీ. తనయులతోడ నే దహ్యమానం బగు జతుగృహంబునయందుఁ జావకుండఁ,
గురురాజు వెట్టించు ఘోరవిషంబున మారుతపుత్త్రుండు మడియకుండ,
ధార్తరాష్ట్రుఁడు సముద్ధతిఁ జీర లొలువంగ ద్రౌపదిమానంబు దలఁగకుండ,
గాంగేయకుంభజకర్ణాదిఘనులచే నా బిడ్డ లనిలోన నలఁగకుండ,

తే. విరటుపుత్త్రిక కడుపులో వెలయుచూలు-ద్రోణనందనుశరవహ్నిఁ [1]ద్రుంగకుండ
మఱియు రక్షించితివి పెక్కుమార్గములను-నిన్ను నే నుతి వర్ణింతు నీరజాక్ష!

మత్తకోకిల. బల్లిదుం డగు కంసుచేతను బాధ నొందుచు నున్న మీ
తల్లిఁ గాచినభంగిఁ గాచితి ధార్తరాష్ట్రులచేత నేఁ
దల్లడంబునఁ జిక్కకుండఁగఁ దావకీనగుణవ్రజం
బెల్ల సంస్తుతి సేసి చెప్పఁగ నెంతదాన జగత్పతీ! 156

క. జననము, నైశ్వర్యంబును,-ధనమును, విద్యయును గల మదచ్ఛన్నులకిం
చనగోచరుఁ డగు నిన్నుఁ-వినుతింపఁగ లేరు నిఖిలవిబుధస్తుత్యా! 157

వ. మఱియు భక్తధనుండును, నివృత్తధర్మార్థకామవిషయుండును, నాత్మారాముండును, రాగాదిరహితుండును, కైవల్యదానసమర్థుండును, కాలరూపకుండును, నియామకుండును, నాద్యంతశూన్యుండును, విభుండును, సర్వసముండును, సకలభూతనిగ్రహానుగ్రహకరుండును నైన నిన్నుఁ దలంచి నమస్కరించెద నవధరింపుము; మనుష్యుల [2]విడంబించు భవదీయ విలసనంబు నిర్ణయింప నెవ్వఁడు సమర్థుండు? నీకుం బ్రియాప్రియులు లేరు; జన్మకర్మశూన్యుండ వయిన నీవు తిర్యగాదిజీవులయందు వరాహాదిరూపంబులను, మనుష్యులందు రామాదిరూపంబులను, ఋషులయందు వామనాదిరూపంబులను, జలచరంబులయందు మత్స్యాదిరూపంబులను నవతరించుట లోకవిడంబనార్థంబుగాని జన్మకర్మసహితుండ వగుటం గాదు. 158

ఉ. కోపముతోడ నీవు దధికుంభము భిన్నము సేయుచున్నచోఁ
గోపిక త్రాటఁ గట్టిన, వికుంచితసాంజనబాష్పతోయధా
రాపరిపూర్ణవక్త్రముఁ గరంబులఁ [3]బ్రాముచు, వెచ్చనూర్చుచుం
బాపఁడ వై నటించుట కృపాపర! నా మదిఁ జోద్యమయ్యెడిన్. 159

1. త్రుంగుట = నశించుట. 2. విడంబించుట = అనుకరించుట. 3. ప్రాముచు = తుడుచుచు.

క. మలయమునఁ జందనము క్రియ-వెలయఁగ ధర్మజునికీర్తి వెలయించుటకై
యిలపై నభవుఁడు హరి యదు-కులమున నుదయించె నండ్రు గొంద ఱనంతా!

క. వసుదేవదేవకులు తా-పసగతి [1]గతభవమునందుఁ బ్రార్థించిన సం
తసమునఁ బుత్త్రత నొందితి-వసురుల మృతికొంచుఁ గొంద ఱండ్రు మహాత్మా! 161

క. జలరాశినడుమ మునిఁగెడు-కలముక్రియన్ భూరిభారకర్శిత యగు నీ
యిలఁ గావ నజుఁడు గోరినఁ-గలిగితి వని కొంద ఱండ్రు గణనాతీతా! 162

తే. మఱచి యజ్ఞానకామ్యకర్మములఁ దిరుగు-వేదనాతురులకుఁ దన్నివృత్తిఁ జేయ
శ్రవణచింతనవందనార్చనము లిచ్చు-కొఱకు నుదయించితం డ్రు నిన్గొంద ఱభవ!

మ. నినుఁ జింతించుచుఁ, బాడుచుం, బొగడుచున్, నీ దివ్యచారిత్రముల్
వినుచుం జాతురు గాక! లోకు లితరాన్వేషంబులం జాతురే
ఘనదుర్జన్మపరంపరాహరణదక్షం బై మహాయోగివా
గ్వినుతం బైన భవత్పదాబ్జయుగముల్ విశ్వేశ! విశ్వంభరా! 164

వ. దేవా! నిరాశ్రయుల మై భవదీయచరణారవిందంబు లాశ్రయించి నీవారలమైన మమ్ము విడిచి విచ్చేయ నేల? నీ సకరుణావలోకనంబుల నిత్యంబును జూడవేని యాదవసహితు లైన పాండవులు జీవునిం బాసిన యింద్రియంబులచందంబునఁ గీర్తిసంపదలు లేక తుచ్ఛత్వంబు నొందుదురు; కల్యాణలక్షణలక్షితంబు లయిన నీయడుగులచేత నంకితం బైన మదీయధరణీమండలంబు నీవు వాసిన శోభితంబు గాదు; నీకృపావీక్షణామృతంబున నిక్కడి జనపదంబులు గుసుమఫలభరితంబు లై యోషధితరులతాగుల్మనదనదీసమేతంబు లై యుండు. 165

ఉ. యాదవులందుఁ, బాండవులయందు నధీశ్వర! నాకు మోహవి
చ్ఛేదము సేయుమయ్య! ఘనసింధువుఁ జేరెడి గంగభంగి నీ
పాదసరోజచింతనముపై ననిశంబు మదీయబుద్ధి న
త్యాదరవృత్తితోఁ గదియునట్లుగఁ జేయఁగదయ్య! యీశ్వరా! 166

శా. శ్రీకృష్ణా! యదుభూషణా! నరసఖా! శృంగారరత్నాకరా!
లోకద్రోహినరేంద్రవంశదహనా! లోకేశ్వరా! దేవతా
నీకబ్రాహ్మణగోగణార్తిహరణా! [2]నిర్వాణసంధాయకా!
నీకున్ మ్రొక్కెదఁ; ద్రుంపవే భవలతల్ నిత్యానుకంపానిధీ!" 167

వ. అని యిట్లు కలభాషణంబుల నుతియించు గొంతిమాటకు నియ్యకొని, గోవిందుండు, మాయానిరూఢమందహాసవిశేషంబున మోహంబు నొందించి, రథా

1. గతభవము = పోయిన జన్మము. 2. నిర్వాణము = ముక్తి, సుఖము.

రూఢుండై [1]కరినగరంబునకు వచ్చి, కుంతీసుభద్రాదుల వీడ్కొని, తనపురంబునకు విచ్చేయ గమకించి, ధర్మరాజుచేఁ గించిత్కాలంబు నిలుపు మని ప్రార్థితుం డై నిలిచె; నంత బంధువధశోకాతురుం డయిన ధర్మజుండు నారాయణవ్యాస ధౌమ్యాదులచేతఁ దెలుపంబడియుఁ దెలియక మోహితుం డై, నిర్వివేకం బగు చిత్తంబున నిట్లనియె : 168

మ. "తనదేహంబునకై యనేకమృగసంతానంబుఁ జంపించు దు
ర్జనుభంగిం గురుబాలకద్విజతనూజభ్రాతృసంఘంబు ని
ట్లనిఁ జంపించిన పాపకర్మునకు, రాజ్యాకాంక్షికిన్, నాకు హా
యనలక్షావధి నైన ఘోరనరకవ్యాసంగముల్ మానునే? 169

వ. మఱియుఁ బ్రజాపరిపాలనపరుం డయిన రాజు ధర్మయుద్ధంబున శత్రువుల వధయించినఁ బాపంబు లే దని శాస్త్రవచనంబు గల; దయిన నది విజ్ఞానంబుకొఱకు సమర్థంబు గాదు; చతురంగంబుల ననేకాక్షౌహిణీసంఖ్యాతంబులం జంపించితి; హతబంధు లయిన సతుల కేను జేసిన ద్రోహంబు దప్పించుకొన నేర్పు లేదు; గృహస్థాశ్రమధర్మంబు లైన తురంగమేధాదియాగంబులచేతఁ బురుషుండు బ్రహ్మహత్యాదిపాపంబులవలన విడివడి నిర్మలుం డగు నని [2]నిగమంబులు [3]నిగమించుఁ; బంకంబునఁ బంకిలస్థలంబునకు, మద్యంబున మద్యభాండంబునకు శుద్ధి సంభవింపనిచందంబున బుద్ధిపూర్వకజీవహింసనంబు లయిన యాగంబులచేతం బురుషులకుఁ బాపబాహుళ్యంబ కాని పాపనిర్ముక్తి గా దని శంకించెద." 170

క. అని యిట్లు ధర్మసూనుఁడు-మొనసి నిరాహారభావమున దేవనదీ
తనయుఁడు గూలిన చోటికిఁ-జనియెఁ బ్రజాద్రోహపాపచలితాత్ముం డై. 171

ధర్మజుఁడు శ్రీకృష్ణసహితుఁడై శరతల్పగతుఁ డైన భీష్మునికడ కేఁగుట

వ. అయ్యవసరంబునం దక్కిన పాండవులును, ఫల్గునసహితుం డైన పద్మలోచనుండును గాంచనసమంచితంబు లయిన రథంబు లెక్కి ధర్మజుం గూడి చనిన, నతండు గుహ్యకసహితుం డయిన కుబేరునిభంగి నొప్పె; నిట్లు పాండవులు పరిజనులు గొలువఁ బద్మనాభసహితు లై కురుక్షేత్రంబున కేఁగి, దివంబుననుండి నేలం గూలిన దేవత తెఱంగున సంగ్రామరంగపతితుం డైన గంగానందనునకు నమస్కరించి; రంత బృహదశ్వ భరద్వాజ పరశురామ పర్వత నారద బాదరాయణ కశ్యపాంగిరస కౌశిక ధౌమ్య సుదర్శన శుక వసిష్ఠా ద్యనేక రాజర్షి దేవర్షి బ్రహ్మర్షులు శిష్యసమేతు లై చనుదెంచినం జూచి, సంతసించి, దేశకాలవిభాగవేది యైన భీష్ముండు వారలకుం బూజనంబు గావించి, 172

---

1. కరినగరము=హస్తినాపట్టణము. 2. నిగమములు=వేదములు. 3. నిగమించును=తెలుపును.

క. "మాయాంగీకృతదేహుం-డై యఖిలేశ్వరుఁడు మనుజుఁ డైనాఁ"డని ప్ర
జ్ఞాయతచిత్తంబున గాం-గేయుఁడు పూజనము సేసెఁ గృష్ణున్ జిష్ణున్. 173

వ. మఱియు గంగానందనుండు వినయప్రేమసుందరు లయిన పాండునందనులం గూర్చుండ నియోగించి, మహానురాగజనితబాష్పసలిలసందోహసమ్మిళితలోచనుండై యిట్లనియె: 174

ఆ. "ధరణిసురులు హరియు ధర్మంబు దిక్కు గా-బ్రదుకఁ దలఁచి మీరు బహువిధముల
నన్నలార! పడితి రాపత్పరంపర;-లిట్టి చిత్రకర్మ మెందుఁ గలదు? 175

ఉ. సంతస మింత లేదు; మృగశాపవశంబునఁ బాండుభూవిభుం
డంతము నొంది యుండ మిము నర్భకులం గొనివచ్చి, కొంతితో
నింతలవారిఁ గాఁ బెనిచె; నెన్నఁడు సౌఖ్యముపట్టు గాన దీ
గొంతి; యనేకదుఃఖములఁ గుందుచు నుండును భాగ్య మెట్టిదో! 176

ఉ. వాయువశంబులై మొగిసి, వారిధరంబులు, మింటఁ గూడుచుం
బాయుచు నుండుకై వడిఁ బ్రపంచము సర్వముఁ [1]గాలతంత్ర మై
పాయుచుఁ గూడుచుండు; నొకభంగిఁ జరింపదు; కాల మన్నియుం
జేయుచు నుండుఁ; గాలము విచిత్రము, దుస్తర మెట్టివారికిన్. 177

ఉ. రాజఁట ధర్మజుండు, సురరాజసుతుండఁట ధన్వి, శాత్రవో
ద్వేజక మైన గాండివము విల్లఁట, సారథి సర్వభద్రసం
యోజకుఁ డైన చక్రియఁట, యుగ్రగదాధరుఁ డైన భీముఁ డ
య్యాజికిఁ దోడు వచ్చునఁట; యాపద గల్గు టిదేమిచోద్యమో! 178

ఆ. ఈశ్వరుండు విష్ణుఁ డెవ్వేళ, నెవ్వని-కేమి సేయుఁ బురుషుఁ డేమి యెఱుఁగు?
నతనిమాయలకు మహాత్ములు విద్వాంసు-లడఁగి మెలఁగుచుందు రంధు లగుచు.

వ. కావున దైవతంత్రం బైన పనికి వగవం బని లేదు; రక్షకులు లేని ప్రజల రక్షింపఁ బుండరీకాక్షుండు సాక్షాత్కరించిన నారాయణుండు, తేజోనిరూఢుండు గాక యాదవులందు గూఢుం డై తనమాయచేత లోకంబుల మోహాతిరేకంబు నొందించు; నతని రహస్యప్రకారంబుల భగవంతుం డైన పరమేశ్వరుం డెఱుంగు; మఱియు దేవర్షి యగు నారదుండును, భగవంతుం డగు కపిలమునియు నెఱుంగుదురు; మీరు కృష్ణుండు దేవకీపుత్త్రుం డగు [2]మాతులేయుం డని తలంచి దూత సచివసారథిబంధుమిత్త్రప్రయోజనంబుల నియమింతు; రిన్నిటం గొఱంత లేదు; రాగాదిశూన్యుండు, నిరహంకారుండు, నద్వయుండు, సమదర్శనుండు, సర్వాత్మకుండు నయిన యీశ్వరునకు నతోన్నత భావమతివైషమ్యంబు లెక్కడివి? లే; వైన భక్తవత్సలుండు గావున నేకాంతభక్తులకు సులభుం డై యుండు. 180

1. కాలతంత్రము = కాలాధీనము. 2. మాతులేయుఁడు = మేనమామ కొడుకు.

సీ. అతిభక్తి నెవ్వనియందుఁ జిత్తముఁ జేర్చి, యెవ్వని నామము నూహించి పొగడి,
కాయంబు విడుచుచుఁ గామకర్మాదినిర్మూలితుండై యోగి ముక్తి నొందు?
నట్టి సర్వేశ్వరుం డఖిలదేవోత్తముఁ డెవ్వేళఁ బ్రాణంబు లేను విడుతు
నందాఁక నిదె మహాహర్షుఁడై, వికసితవదనారవిందుఁడై వచ్చె నేఁడు;

తే. నాల్గుభుజములుఁ, గమలాభనయనయుగము-నొప్పఁగన్నులముందట నున్నవాఁడు
మానవేశ్వర! నాభాగ్యమహిమఁ జూడు-మేమి సేసితినో పుణ్య మితనిఁ గూర్చి!"

వ. అని యిట్లు ధనంజయసంప్రాపితశరపంజరుం డయిన కురుకుంజరుని వచనంబు లాకర్ణించి, మును లందఱు వినుచుండ, ధర్మనందనుండు మందాకినీనందనువలన నరజాతిసాధారణంబు లగు ధర్మంబులును, వర్ణాశ్రమధర్మంబులును, రాగవైరాగ్యోపాధులతోఁ గూడిన [1]ప్రవృత్తినివృత్తిధర్మంబులును, దానధర్మంబులును, రాజధర్మంబులును, స్త్రీలధర్మంబులును, శమదమాదికంబులును, హరితోషణంబు లగు ధర్మంబులును, ధర్మార్థకామమోక్షంబులును, నానావిధోపాఖ్యానేతిహాసంబులును సంక్షేపవిస్తారరూపంబుల నెఱింగె; నంత రథికసహస్రంబులకు [2]గమికాఁడైన భీష్ముండు స్వచ్ఛందమరణుఁడైన యోగీశ్వరులచేత వాంఛితం బగు నుత్తరాయణంబు సనుదెంచిన, నది తనకు మరణోచితకాలం బని నిశ్చయించి, 182

శా. ఆలాపంబులు మాని, చిత్తము మనీషాయత్తముం జేసి, దృ
గ్జాలంబుల్ హరిమోముపైఁ బఱపి; తత్కారుణ్యదృష్టిన్ విని
ర్మూలీభూతశరవ్యథానిచయుఁడై, మోదించి, భీష్ముండు సం
శీలం బొప్ప నుతించెఁ గల్మషగజశ్రేణీహరిన్ శ్రీహరిన్. 183

వ. ఇట్లు పీతాంబరధారియుఁ, జతుర్భుజుండును, నాదిపూరుషుండునుఁ, బరమేశ్వరుండు నగు హరియందు నిష్కాముండై విశుద్ధం బగు ధ్యానవిశేషంబుచే నిరస్తదోషుం డగుచు ధారణావతి యైన బుద్ధిని సమర్పించి, పరమానందంబు నొంది, ప్రకృతివలన నైన సృష్టిపరంపరలఁ బరిహరించు తలంపున మందాకినీనందనుం డిట్లనియె: 184

భీష్ముఁడు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట

మ. "త్రిజగన్మోహనశీలకాంతిఁ దను వుద్దీపింపఁ, బ్రాభాతనీ
రజబంధుప్రభ మైన చేలము పయిన్ రంజిల్ల, నీలాలక
వ్రజసంయుక్తముఖారవింద మతిసేవ్యంబై విజృంభింప, మా
విజయుం జేరెడు వన్నెకాఁడు మది నావేశించు నెల్లప్పుడున్. 185

మ. హయరింఖాముఖధూళిధూసరపరిన్యస్తాలకోపేతమై,
రయజాతశ్రమతోయబిందుయుతమై రాజిల్లు నెమ్మోముతో

1. ప్రవృత్తి నివృత్తులు = సంసార మోక్షములు. 2. గమికాఁడు = అధికారి, సేనాపతి.

జయముం బార్థున కిచ్చు వేడ్కనని నా శస్త్రాహతిం జాల నొ
చ్చియుఁ బోరించు మహానుభావు మదిలోఁ జింతింతు నశ్రాంతమున్. 186

మ. నరుమాటల్ విని, నవ్వుతో నుభయసేనామధ్యమక్షోణిలోఁ
బరు లీక్షింప రథంబు నిల్పి, పరభూపాలావళిం జూపుచుం,
బరభూపాయువు లెల్లఁ జూపులన శుంభత్కేళి వంచించు నీ
పరమేశుండు వెలుంగుచుండెడును హృత్పద్మాసనాసీనుఁడై. 187

క. తనవారిఁ జంపఁ జాలక - వెనుకకుఁ బో నిచ్చగించు విజయుని శంకన్
ఘనయోగవిద్యఁ బాపిన - మునివంద్యుని పాదభక్తి మొనయున్ నాకున్. 188

సీ. కుప్పించి యెగసినఁ గుండలంబుల కాంతి గగనభాగంబెల్లఁ గప్పికొనఁగ,
నుఱికిన నోర్వక యుదరంబులో నున్న జగముల[1] వ్రేఁగున జగతి గదలఁ,
జక్రంబుఁ జేపట్టి చనుదెంచురయమునఁ బైనున్న పచ్చనిపటము జాఱ,
నమ్మితి; నాలావు నగుఁబాటు సేయక మన్నింపు మని క్రీడి మరలఁ దిగువఁ,

తే. గరికి లంఘించుసింహంబుకరణి మెఱసి-నేఁడు భీష్ముని జంపుదు; నిన్నుఁ గాతు;
విడువు మర్జున యనుచు మద్విశిఖవృష్టిఁ-దెరలి చనుదెంచు దేవుండు దిక్కు నాకు.

మ. తనకున్ భృత్యుఁడు, వీనిఁ గాచుట మహాధర్మంబు వొమ్మంచు న
ర్జునసారథ్యము పూని, పగ్గములు చేఁ జోద్యంబుగాఁ బట్టుచున్,
[2]మునికోలన్ వడిఁ బూన్చి ఘోటకములన్ మోదించి తాడించుచున్
జనులన్ మోహము నొందఁజేయు పరమోత్సాహుం బ్రశంసించెదన్. 190

క. పలుకుల, నగవుల, [3]నడపుల, - నలుకల, నవలోకనముల నాభీరవధూ
కులముల మనముల తాలిమి - కొలుకులు వదలించు ఘనునిఁ గొలిచెద మదిలోన్.

ఆ. మునులు, నృపులుఁ జూడ మును ధర్మజుని సభా-మందిరమున యాగమండపమునఁ
జిత్రమహిమతోడఁ జెలువొందు జగదాది-దేవుఁ డమరు నాదుదృష్టియందు. 192

మ. ఒకసూర్యుండు సమస్తజీవులకుఁ దా నొక్కొక్కఁడై తోఁచు పో
లిక నేదేవుఁడు సర్వకాలము మహాలీలన్ నిజోత్పన్నజ
న్యకదంబంబుల హృత్సరోరుహములన్ నానావిధానూనరూ
పకుఁడై యొప్పుచు నుండు; నట్టిహరి నేఁ బ్రార్థింతు శుద్ధుండనై.'' 193

వ. అని యిట్లు మనోవాగ్దర్శనంబులం బరమాత్ముండగు కృష్ణుని హృదయంబున నిలిపికొని, నిశ్శ్వాసంబు మాని, నిరుపాధికంబయిన వాసుదేవబ్రహ్మంబునందుఁ గలిసిన భీష్మునిం జూచి, సర్వజనులు దివసావసానంబున విహంగంబు లూరక యుండు తెఱంగున నుండిరి; దేవమానవ వాదితంబులై దుందుభినినాదంబులు

---

1. వ్రేఁగు = బరువు. 2. మునికోల = ములుకోలతుదఁ ఱాపాంతరము. 3. నడపులు = ప్రవర్తనములు.

మొఱసె; సాధుజనకీర్తనంబులు మెఱసెఁ; గుసుమవర్షంబులు గురిసె; మృతుం డయిన భీష్మునికి ధర్మజుండు పరలోకక్రియలు సేయించి ముహూర్తమాత్రంబు దుఃఖితుం డయ్యె; నంత నచ్చటి మునులు గృష్ణునిఁ దమ హృదయంబుల నిలిపి కొని సంతుష్టాంతరంగులగుచుం, దదీయదివ్యావతారనామంబులచే స్తుతి యించి స్వాశ్రమంబులకుం జనిరి; పిదప నయ్యుధిష్ఠిరుండు గృష్ణసహితుం డై గజపురంబునకుం జని, గాంధారీసమేతుం డయిన ధృతరాష్ట్రు నొడంబఱిచి, తత్సమ్మతంబున వాసుదేవానుమోదితుం డై, పితృపైతామహం బైన రాజ్యంబుఁ గైకొని, ధర్మమార్గంబునం బ్రజాపాలనంబు సేయుచుండె'' నని చెప్పిన విని సూతునకు శౌనకుం డిట్లనియె: 194

ఆ. ''ధనము లపహరించి తనతోడఁ జెనకెడు - [1]నాతతాయిజనుల నని వధించి,
బంధుమరణదుఃఖభరమున ధర్మజుం - డెట్లు రాజ్యలక్ష్మి నిచ్చగించె?'' 195

వ. అనిన సూతుం డిట్లనియె: 196

క. ''కురుసంతతికిఁ బరీక్షి - న్నరవరు నంకురముఁ జేసి, నారాయణుఁ డీ
ధరణీరాజ్యమునకు నీ - శ్వరుఁగా ధర్మజుని నిలిపి సంతోషించెన్. 197

వ. ఇట్లు ధర్మనందనుండు భీష్ముని వచనంబులం, గృష్ణుని సంభాషణంబులం బ్రసిద్ధ మానవిజ్ఞానుండును, నివర్తితశంకాకలంకుండును నై, నారాయణాశ్రయుం డైన యింద్రుండునుంబోలెఁ జతుస్సాగరవేలాలంకృతం బగు వసుంధరామండలంబు సహోదరసహాయుం డై యేలుచుండె. 198

సీ. సంపూర్ణవృష్టిఁ బర్జన్యుండు గురియించు; నిల యెల్లకోర్కులఁ నీనుచుండు;
గోవులు వర్షించు ఘోషభూములఁ బాలు; ఫలవంతములు లతాపాదపములు;
పండు సస్యములు దప్పక ఋతువుల నెల్ల; ధర్మ మెల్లెడలను దనరుచుండు;
దైవభూతాత్మతంత్రము లగు రోగాదిభయములు సెందవు ప్రజల కెందుఁ;

ఆ. గురుకులోత్తముండు గుంతీతనూజుండు - దానమానఘనుఁడు ధర్మజుండు
సత్యవాక్యధనుఁడు సకలమహీరాజ్య - విభవభాజి యయిన వేళయందు. 199

శ్రీకృష్ణుఁడు ద్వారకానగరమున కేఁగుట

వ. అంతఁ గృష్ణుండు చుట్టాలకు శోకంబు లేకుండం జేయుకొఱకును, సుభద్రకుఁ బ్రియంబు సేయుటకును గజపురంబునం గొన్నినెల లుండి, ద్వారకానగరంబు నకుం బ్రయాణంబు సేయందలంచి, ధర్మనందనునకుం గృతాభివందనుం డగుచు, నతనిచే నాలింగితుం డై, [2]యామంత్రణంబు వడసి, కొందఱు దనకు నమస్క రించినం గౌఁగిలించికొని, కొందఱు దనుం గౌఁగిలింప నానందించుచు రథారోహ ణంబు సేయునవసరంబున సుభద్రయు, ద్రౌపదియుఁ, గుంతియు, నుత్తరయు,

1. ఆతతాయిజనులు = దుర్మార్గులు. 2. ఆమంత్రణము = అనుమతి.

గాంధారియు, ధృతరాష్ట్రుండును, విదురుండును, యుధిష్ఠిరుండును, యుయుత్సుం డును, కృపాచార్యుండును, నకులసహదేవులును, వృకోదరుండును, ధౌమ్యుం డును సత్సంగంబువలన ముక్తదుస్సంగుం డగు బుధుండు సత్కృతాకాలసంకీర్త్య మానంబై రుచికరం బగు నెవ్వని యశంబు నాకర్ణించి విడువ నోపం డట్టి హరితోడి వియోగంబు సహింపక, దర్శనస్పర్శనాలాపశయనాసనభోజనంబుల వలన నిమిషమాత్రంబును హరికి [1]నెడ లేనివార లైన పాండవులం గూడికొని హరి మరల వలయునని కోరుచు, హరి చనిన మార్గంబు సూచుచు, హరి విన్యస్తచిత్తులయి, లోచనంబుల బాష్పంబు లొలుక నంతనంత నిలువంబడి; రయ్యవసరంబున. 200

సీ. కనకసౌధములపైం గౌరవకాంతలు గుసుమవర్షంబులు గోరి కురియ,
మౌక్తికదామసమంచితధవళాతపత్రంబు విజయుండు వట్టుచుండ,
నుద్ధవసాత్యకు లుత్సాహవంతులై రత్నభూషితచామరములు వీవ,
గగనాంతరాళంబుఁ గప్పి కాహళభేరి పటహశంఖాదిశబ్దములు మొఱయ,

ఆ. సకలవిప్రజనులు సగుణనిర్గుణరూప - భద్రభాషణములు పలుకుచుండ,
భువనమోహనుండు పుండరీకాక్షుండు - పుణ్యరాశి హస్తిపురము వెడలె. 201

వ. తత్సమయంబునం బౌరసుందరులు ప్రాసాదశిఖరభాగంబుల నిలిచి, గోపాలసుంద రుని సందర్శించి, వర్గంబులై, మార్గంబు రెండుదెసలఁ గరారవిందంబులు సాఁచి యొండొరులకుం జూపుచుం, దమలోనం, దొల్లి గుణంబులం గూడక జీవులు లీనరూపంబులై యుండం బ్రపంచంబు ప్రవర్తింపనిసమయంబున నొంటి దీపించు పురాణపురుషుం డితం డనువారును, జీవులకు బ్రహ్మత్వంబు గలుగ లయంబు సిద్ధించుట యెట్లనువారును, జీవోపాధిభూతంబు లయిన సత్త్వాదిశక్తుల లయంబు జీవుల లయం బనువారును, గ్రమ్మఱ శాస్త్రకర్త యైన యప్పరమేశ్వ రుండు నిజవీర్యప్రేరిత యై నిజాంశభూతంబు లైన జీవులకు మోహిని యగుచు సృష్టిసేయ నిచ్చించి నామరూపంబులు లేని జీవులందు నామరూపంబులు గల్పించుకొఱకు వర్తిల్లు స్వమాయ నంగీకరించు ననువారును, నిర్మలభక్తి సముత్కంఠా విశేషంబుల నకుంఠితు లై జితేంద్రియు లగు విద్వాంసు లిమ్మ హానుభావు నిజరూపంబు దర్శింతు రనువారును, యోగమార్గంబునం గాని దర్శింపరా దనువారును నై, మఱియును— 202

మ. "రమణీ! దూరము వోయెఁ; గృష్ణురథముం గానరా దింక వీక్షింప; నీ
కమలాక్షుం బొడగాన లేని దినముల్ గల్పంబు లై తోఁచు; గే
హములం దుండఁగ నేల? పోయి పరిచర్యల్ సేయుచుం గాని మ్మి నుం
దము రమ్మా" యనె నొక్క చంద్రముఖి కందర్పాశుగభ్రాంత యై. 203

1. ఎడ లేని వారు = దూరము కాని వారు.

మ. "తరుణీ! యాదవరాజు గాఁ డితఁడు; వేదవ్యక్తుఁ డై యొక్కఁడై
వరుసన్ లోకభవస్థితిప్రళయముల్ వర్తిల్లఁగాఁ జేయు ను
త్తరలీలారతుఁ డైన యీశుఁ; డితనిన్ దర్శించితిం; బుణ్యభా
సుర నే" నంచు నటించె నొక్కతె మహాశుద్ధాంతరంగంబునన్. 204

క. "తామసగుణు లగు రాజులు - భూమిం బ్రభవించి ప్రజలఁ బొలియింపఁగ స
త్త్వామలతనుఁ డై యీతఁడు - భామిని! వారల వధించుఁ బ్రతికల్పమునన్.

వ. ఇదియునుం గాక— 206

సీ. ఈ యుత్తమశ్లోకుఁ డెలమి జన్మింపంగ యాదవకుల మెల్ల సనఘ మయ్యె;
నీ పుణ్యవర్తనుఁ డేప్రొద్దు నుండంగ మథురాపురము దొడ్డమహిమఁ గనియెఁ;
నీ పూరుషశ్రేష్ఠు నీక్షింప భక్తితో ద్వారకావాసులు ధన్యు లైరి;
యీ మహాబలశాలి యెఱిఁగి శిక్షింపంగ నిష్కంటకం బయ్యె నిఖిలభువన;

తే. మీ జగన్మోహనాకృతి నిచ్చగించి - పంచశర[1]భల్లజాలవిభజ్యమాన
విమలమానస మై [2]వల్లవీసమూహ - మితని యధరామృతము గ్రోలు నల్లప్రొద్దు.

ఉ. ఈ కమలాక్షు, నీ సుభగు, నీ కరుణాంబుధిఁ బ్రాణనాథుఁ గాఁ
జేకొని వేడ్కఁ గాఁపురము సేయుచు నుండెడు రుక్మిణీముఖా
నేకపతివ్రతల్ నియతి నిర్మలమానస లై జగన్నుతా
స్తోకవిశేషతీర్థములఁ దొల్లిటిబాముల నేమి నోఁచిరో!" 208

వ. అని యిట్లు నానావిధంబులుగాఁ బలుకు పురసుందరుల వచనంబు లాకర్ణించి,
కటాక్షించి, నగుచు నగరంబు వెడలె; ధర్మజుండును హరికి రక్షకంబుగాఁ
గొలిచి నడవం జతురంగబలంబులం బంచినఁ, దత్సేనాసమేతుం డై పాండవ
వియోగంబునకోర్వక దూరంబు వెనుతగిలిన కౌరవుల మరలించి, కురుజాంగల
పాంచాల దేశంబులు దాఁటి, శూరసేనయామునభూములం గడచి, బ్రహ్మావర్త
కురుక్షేత్రమత్స్యసారస్వతమరుధన్వసౌవీరాభీరసైంధవవిషయంబు లతిక్రమించి,
తత్తద్దేశవాసు లిచ్చిన కానికలు గైకొనుచు నానర్తమండలంబు సొచ్చి,
పద్మబంధుండు పశ్చిమ సింధునిమగ్నుం డయిన సమయంబునఁ బరిశ్రాంత
వాహుం డై చనిచని, 209

శ్రీకృష్ణుఁడు ద్వారకానగరముఁ బ్రవేశించుట

మ. జలజాతాక్షుఁడు శౌరి డగ్గఱె మహాసౌధాగ్రబృందారకం,
గలహంసావృతహేమపద్మపరిఖాకాసారకం, దోరణా
వళిసంఛాదితతారకం, దరులతావర్గానువేలోదయ
త్ఫలపుష్పాంకురకోరకన్, మణిమయప్రాకారకన్, ద్వారకన్. 210

1. భల్లము = బాణము. 2. వల్లవీసమూహము = గోపికల సమూహము.

వ. ఇట్లు దన ప్రియపురంబు డగ్గఱి, 211

మత్తకోకిలము. అన్యసన్నుత సాహసుండు మురారి యొత్తె యదూత్తముల్
ధన్యులై వినఁ బాంచజన్యము, దారితాఖిలజంతుచై
తన్యమున్, భువనైకమాన్యము, దారుణస్వనభీతరా
జన్యమును, బరిమూర్ఛితాఖిలశత్రుదానవ సైన్యమున్. 212

శా. శంఖారావము వీనులన్ విని జనుల్ స్వర్ణాంబరద్రవ్యముల్
[1]శంఖాతీతము గొంచు వచ్చిరి దిదృక్షాదర్పితోత్కంఠ న
ప్రేంఖద్భక్తులు వంశకాహళమహాభేరీగజాశ్వావళీ
రింఖారావము లుల్లసిల్ల దనుజారిం జూడ నాసక్తులై. 213

క. బంధులుఁ, బౌరులుఁ దెచ్చిన - గంధేభహయాదులైన కానికలు దయా
సింధుఁడు గైకొనె నంబుజ-బంధుఁడు గొను దత్తదీపపంక్తుల భంగిన్. 214

వ. ఇట్లాత్మారాముండును, బూర్ణకాముండును నైన యప్పరమేశ్వరునికి నుపాయ
నంబు లిచ్చుచు నాగరులు వికసితముఖు లయి, గద్గదభాషణంబులతోడ,
డయ్యకుండ నడపునయ్యకు నెయ్యంపుఁజూపుల నడ్డంబు లేని బిడ్డలచందంబున
మ్రొక్కి యి ట్లనిరి : 215

శా. "నీ పాదాబ్జము బ్రహ్మపూజ్యము గదా, నీ సేవ సంసారసం
తాపధ్వంసిని యౌఁ గదా, సకలభద్రశ్రేణులం బ్రీతితో
నాపాదింతు గదా [2]ప్రపన్నులకుఁ, గాలాధీశ! కాలంబు ని
ర్వ్యాపారంబు గదయ్య! చాలరు నినున్ వర్ణింప బ్రహ్మాదులున్. 216

క. ఉన్నారము సౌఖ్యంబున; - విన్నారము నీ ప్రతాపవిక్రమకథలన్;
మన్నారము ధనికులమై; - కన్నారము తావకాంఘ్రికమలములు హరీ! 217

క. ఆరాటము మది నెఱుఁగము; - పోరాటము లింద్లకడలఁ బుట్టవు; పురిలోఁ
జోరాటన మెనయదు; నీ - దూరాటన మోర్వలేము తోయజనేత్రా! 218

ఉ. తండ్రుల కెల్లఁ దండ్రి యగు ధాతకుఁ దండ్రివి దేవ! నీవు మా
తండ్రివిఁ, దల్లివిం, బతివి, దైవమవున్, సఖివిన్, గురుండవుం;
దండ్రులు నీక్రియం బ్రజల ధన్యులఁ జేసిరె? వేల్పులైన నో
తండ్రి! భవన్ముఖాంబుజము ధన్యతఁ గానరు మావిధంబునన్. 219

క. చెచ్చెరఁ గరినగరికి నీ - విచ్చేసిననిమిష మైన వేయేం డ్లగు మా;
కెచ్చోటికి విచ్చేయక - మచ్చికతో నుండ వయ్య! మానగరమునన్. 220

ఆ. అంధకారవైరి యపరాద్రియవ్వలఁ - జనిన నంధ మయిన జగముభంగి
నిన్నుఁ గానకున్న నీరజలోచన-యంధతమసయుతుల మగుదు మయ్య!" 221

---

1. శంఖాతీతము = లెక్కకు మీఱినది. 2. ప్రపన్నులు = శరణాగతి పొందినవారు.

వ. అని యిట్లు ప్రజ లాడెడి భక్తియుక్తమధురమంజులాలాపంబులు గర్ణ[1]కలాపంబులుగా నవధరించి, కరుణావలోకనంబులు వర్షించుచు, హర్షించుచుఁ, దన రాక విని మహానురాగంబున సంరంభవేగంబుల మజ్జనభోజనశయనాదికృత్యంబు లొల్లక యుగ్రసేనాక్రూర వసుదేవ బలభద్ర ప్రద్యుమ్న సాంబ చారుదేష్ణ గద ప్రముఖయదుకుంజరులు కుంజరతురగరథారూఢులై, దిక్కుంజరసన్నిభంబయిన యొక్కకుంజరంబు ముందట నిడుకొని, సూతమాగధనటనర్తకవంది సందోహంబుల మంగళభాషణంబులును, భూసురాశీర్వాదవేదఘోషణంబులును, వీణావేణుభేరీపటహశంఖకాహళధ్వానంబులును, రథారూఢ విభూషణభూషిత వారయువతిగానంబులును నసమానంబులై చెలంగ, నెదురుకొని, యథోచితప్రణామాభివాదన పరిరంభకరస్పర్శ సంభాషణమందహాససందర్శనాది విధానంబుల బహుమానంబులు సేసి, వారలుం దానును భుజంగేంద్రపాలితంబైన భోగవతీనగరంబు చందంబున స్వసమానబల యదు భోజ దశార్హ కుకురాంధక వృష్ణివీరపాలితంబును, సకలకాలసంపద్యమానాంకుర పల్లవకోరక కుట్మల కుసుమ ఫలమంజరీపుంజభారవినమితలతాపాదపరాజీవిరాజితోద్యాన మహావనోపవనారామభాసితంబును, వనాంతరాళరసాలసాలశాఖాంకురఖండనతుణ్ణకషాయకంఠకలకంఠమిథునకోలాహల ఫలరసాస్వాద పరిపూర్ణ శారికాకీరకుల కలకల కహ్లారపుష్పమకరందపాన పరవశ భృంగభృంగీకదంబ ఝుంకార సరోవర కనకకమల మృదులకాండ ఖండ స్వీకారమత్తవరటాయత్తకలహంసనివహ క్రేంకారసహితంబును, మహోన్నతసౌధజాలరంధ్రనిర్గతకర్పూర ధూపధూమపటల సందర్శనసంజాత జలధర భ్రాంతి విభ్రాంత సముద్ధత సింఛనర్తన ప్రవర్తమాన మత్తమయూర కేకారవ మహితంబును, నానారూపతోరణధ్వజ వైజయంతికానికాయనిరుద్ధతారకాగ్రహ ప్రకాశంబును, ముక్తాఫలవిరచితరంగవల్లికాలంకృతమందిరద్వార దేహళీవేదికా ప్రదేశంబును, ఘనసార గంధసార కస్తూరికా సంవాసిత వణిగ్గృహ దేహళీనికరకనక[2]గళంతికావికీర్యమాణసలిలధారాసంసిక్త విపణిమార్గంబును, బ్రతినివాస బహిరంగణ సమర్పిత రసాలదండఫల కుసుమగంధాక్షత ధూపదీప రత్నాంబరాదివివిధోపహారవర్గంబును, బ్రవాళ నీల మరకత వజ్ర వైడూర్య నిర్మిత గోపురాట్టాలకంబును, విభవనిర్జితమహేంద్రనగరాలకంబును నైన పురవరంబుం బ్రవేశించి, రాజమార్గంబున వచ్చుసమయంబున,

మత్తకోకిలము. కన్నులారఁగ నిత్యముఙ్ హరిఁ గాంచుచుఙ్ మనువార ల
య్యు న్నవీనకుతూహలోత్సవయుక్తి నాగరకాంత ల
త్యున్నతోన్నతహర్మ్యరేఖల నుండి చూచిరి నిక్కి చే
సన్నలం దమలోనఁ దద్విభు సౌకుమార్యము సూపుచున్. 223

1. కలాపము = భూషణము. 2. గళంతిక = గిండిచెంబు, లేక గిండిపాత్ర.

సీ. కలుముల నీనెడు కలకంఠి యెలనాఁగ వర్తించు నెవ్వాని వక్షమందు?
జనదృక్చకోరకసంఘంబునకు సుధాపానీయపాత్ర మేభవ్యు ముఖము?
సకలదిక్పాలకసమితికి నెవ్వాని బాహుదండంబులు పట్టుఁగొమ్మ?
లాశ్రితశ్రేణి కేయధిపుని పాదరాజీవయుగ్మంబులు సేరుగడలు?
ఆ. భువనమోహనుండు పురుషభూషణుఁ డెవ్వఁ-డట్టికృష్ణుఁ డరిగె హర్మ్యశిఖర
రాజమాన లగుచు రాజమార్గంబున-రాజముఖులు గుసుమరాజిఁ గురియ. 224

మ. జలజాతాక్షుఁడు సూడ నొప్పె ధవళచ్ఛత్త్రంబుతోఁ, జామరం
బులతోఁ, బుష్పపిశంగచేలములతో, భూషామణిస్ఫీతుఁ డై,
నళినీబాంధవుతో, శశిద్వయముతో, నక్షత్రసంఘంబుతో,
బలభిచ్చాపముతోఁ, దటిల్లతికతో భాసిల్లు మేఘాకృతిన్. 225

వ. ఇట్లరిగి, తల్లిదండ్రుల నివాసంబు సొచ్చి, దేవకీప్రముఖ లయిన తల్లుల కేద్వొ
రకు మ్రొక్కిన, 226

క. బిడ్డఁడు మ్రొక్కినఁ దల్లులు – [1]జడ్డన నంకముల నునిచి చన్నులతుదిఁ బా
లొడ్డగిలఁ బ్రేమభరమున – [2]జడ్డువడం దడిపి రక్షిజలముల ననఘా! 227

శ్రీ కృష్ణుఁ డంతఃపురకాంతలను జూడఁబోవుట

వ. తదనంతరంబ యష్టోత్తరశతషోడశసహస్రసౌవర్ణసౌధకాంతం బయిన శుద్ధాంత
భవనంబు సొచ్చి, హరి దన మనంబున, 228

మ. ఒక దేవీభవనంబు మున్ను సొర వేఱొక్కర్తు లోఁ గుందునో,
సుకరాలాపము లాడదో, సొలయునో, సుప్రీతి నీక్షింపదో,
వికలత్వంబున నుండునో యనుచు నవ్వేళన్ వధూగేహముల్
ప్రకటాశ్చర్యవిభూతిఁ జొచ్చె బహురూపవ్యక్తుఁ డై భార్గవా! 229

వ. ఆసమయంబున, 230

క. శిశువులఁ జంకల నిడి తను – కృశతలు విరహాగ్నిఁ దెలుప, గృహగేహములన్
రశనలు జాఱఁగ సిగ్గున – శశిముఖు లెదురేఁగి రపుడు జలజాక్షునకున్. 231

మ. "పతి నాయింటికి మున్ను వచ్చె; నిదె నాప్రాణేశుఁ డస్మద్గృహా
గతుఁ డయ్యెన్ మును; సేరెఁ బో తొలుత మత్కాంతుండు నాశాల; కే
నితరాలభ్య సుఖంబుఁ గంటి" నని తా రింటింట నర్చించి ర
య్యతివల్ నూఱుఁ బదాఱువేలు నెనమం డ్రవ్వేళ నాత్మేశ్వరున్. 232

వ. వారలం జూచి హరి యిట్లనియె: 233

---

1. జడ్డన = తటాలున. 2. జడ్డువడు = జడతనొందు.

మ. "కొడుకుల్ భక్తివిధేయు లౌదురు గదా? కోడండ్రు మీవాక్యముల్
గడవం జాలక యుందురా? విబుధసత్కారంబు గావింతురా?
తొడవుల్, వస్త్రములుం, బదార్థరససందోహంబులుం జాలునా?
కడమల్ గావు గదా? భవన్నిలయముల్ గల్యాణయుక్తంబులే? 234

సీ. తిలక మేటికి లేదు తిలకినీతిలకమ! పువ్వులు ముడువవా పువ్వుఁబోఁడి!
కస్తూరి యలఁదవా కస్తూరికాగంధి! తొడవులు దొడవవా తొడవుతొడవ!
కలహంసఁ బెంపవే కలహంసగామిని! కీరముఁ జదివింతె కీరవాణి!
లతలఁ బోషింతువా లతికాలలితదేహ! సరసి నోలాడవే సరసిజాక్షి!

ఆ. మృగికి మేఁత లిడుదె మృగశాబలోచన! - గురుల నాదరింతె గురువివేక!
బంధుజనులఁ బ్రోతె బంధుచింతామణి!"-యనుచు సతుల నడిగె నచ్యుతుండు.

వ. అని యడిగిన, వారలు హరిం బాసినదినంబులందు శరీరసంస్కార కేళీవిహారహాస
వనమందిరగమనమహోత్సవదర్శనంబు లొల్లని యిల్లాండ్రు గావున, 236

మ. సిరి చాంచల్యముతోడి దయ్యెఁ, దనకుం జీవేశ్వరుం డంచు నే
పురుషశ్రేష్ఠు వరించు నట్టి పరముం బుద్ధిం, విలోకంబులం,
గరయుగ్మంబులఁ గౌఁగిలించిరి సతుల్ గల్యాణబాష్పంబు లా
భరణశ్రేణులుగాఁ బ్రతిక్షణనవప్రాప్తానురాగంబులన్. 237

మత్తకోకిలము. పంచబాణుని [1]నీఱుసేసిన భర్గునిం దనవిల్లు వ
ర్జించి మూర్ఛిలఁ జేయఁ జాలు విశేషహాసవిలోకనో
దంచితాకృతు లయ్యుఁ గాంతలు [2]దంభచేష్టల మాధవుం
జంచలింపఁగఁ జేయ నేమియుఁ జాల రైరి బుధోత్తమా! 238

వ. ఇవ్విధంబున సంగవిరహితుం డైన కంసారి సంసారికైవడి విహరింప, నజ్ఞాన
విలోకులయిన లోకులు లోకసామాన్యమనుష్యుం డని తలంతు; రాత్మాశ్రయ
యైన బుద్ధి యాత్మయందున్న యానందాదులతోడం గూడని తెఱంగున నీశ్వ
రుండు ప్రకృతితోడం గూడియు నా ప్రకృతిగుణంబు లైన సుఖదుఃఖంబులఁ
జెందక యుండుఁ; బరస్పరసంఘర్షణంబులచే వేణువులవలన వహ్నిఁ బుట్టించి
వనంబుల దహించు మహావాయువుచందంబున భూమికి భారహేతువులై యనేకా
క్షౌహిణులతోడం బ్రవృద్ధతేజు లగు రాజుల కన్యోన్యవైరంబులు గల్పించి,
నిరాయుధుం డై సంహారంబు సేసి, శాంతుం డై, పిదపం గాంతామధ్యంబునఁ
బ్రాకృతమనుష్యుండునుం బోలె సంచరించుచుండె; నాసమయంబున, 239

క. యతు లీశ్వరుని మహత్త్వము - మిత మెఱుఁగనిభంగి [3]నప్రమేయుఁ డగు హరి
స్థితి నెఱుఁగక కాముకుఁ డని - రతములు సలుపుదురు తిరిగి రమణులు సుమతీ!

1. నీఱుసేసిన = బూదిచేసిన. 2. దంభచేష్టలు = కపటపుచేష్టలు. 3. అప్రమేయుఁడు = మితి చెప్పరానివాఁడు.

క. ఎల్లప్పుడు నూాయిండ్లను - వల్లభుఁడు వసించు; నేమ వల్లభలము (శ్రీ)
వల్లభున కనుచు గోపీ - వల్లభుచే సతులు మమతవలఁ బడి రనఘా!" 241

వ. అని చెప్పిన విని శౌనకుండు సూతున కిట్లనియె: 242

ఉత్తరకుఁ బరీక్షిత్తు జనించుట

సీ. "గురునందనుండు సక్రోధుఁ డై యేసిన బ్రహ్మశిరోనామబాణవహ్నిఁ
గంపించు నుత్తరగర్భంబు గ్రమ్మఱఁ బద్మలోచనుచేత బ్రదికె నండ్రు;
గర్భస్థుఁ డగు బాలుఁ గంసారి యేరీతి బ్రదికించె మృత్యువుభయము వాపి?
జనియించి యతఁ డెన్ని సంవత్సరము లుండె? నెబ్బంగి వర్తించె? నేమి సేసె?
ఆ. వినుము శుకుఁడు వచ్చి విజ్ఞానపద్ధతి - నతని కెట్లు సూపె? నతఁడు పిదపఁ
దన శరీర మేవిధంబున వర్జించె? - విప్రముఖ్య! నాకు విస్తరింపు." 243

వ. అనిన సూతుం డిట్లనియె: "ధర్మనందనుండు చతుస్సముద్రముద్రితాఖిలజంబూ
ద్వీపరాజ్యంబు నార్జించియు, మిన్ను ముట్టిన కీర్తినుపార్జించియు,వంగనాతురంగ
మాతంగసుభటకాంచనాదిదివ్యసంపదలు సంపాదించియు, వీరసోదర విప్రవిద్వ
జ్జనవినోదంబులఁ బ్రమోదించియు, వైభవంబు లలవరించియుఁ, గ్రతువు లాచ
రించియు, దుష్టశిక్షణశిష్టరక్షణంబు లొనరించియు ముకుందచరణారవిందసేవా
రతుం డై, సమస్తసంగంబులందు నభిలాషంబు వర్జించి, యరిషడ్వర్గంబు
జయించి రాజ్యంబు సేయుచు, 244

తే. చందనాదుల నాఁకట [1] స్రగ్గువాఁడు-దనివి నొందనికై వడి ధర్మసుతుఁడు
సంపదలు పెక్కు గలిగియుఁ జక్రిపాద - సేవనంబులఁ బరిపూర్తి నెందకుండె.

వ. అంతం గొన్నిదినంబులకు నభిమన్యుకాంతాగర్భంబునం దున్న డింభకుండు
దశమాసపరిచ్ఛేద్యుం డై, గర్భాంతరాళంబున దురంతం బైన యశ్వత్థామ
బాణానలంబున దందహ్యమానుం డై తల్లడిల్లుచు, 246

ఉ. "కుయ్యిడ శక్తిలే; దుదరగోళములోపల నున్నవాఁడ; ది
క్కెయ్యది? దా ననాథ నని యెప్పుడుఁ దల్లి గణింప విందు; నేఁ
డియ్యిషువహ్ని వాయుటకు నెయ్యది మార్గము? నన్నుఁ గావ నే
యయ్య గలండు? గర్భజనితాపద నెవ్వఁ డెఱుంగు దైవమా! 247

క. [2]చిచ్చఱకోలవశంబునఁ - జచ్చి బహిర్గతుఁడఁ గానిసమయమునను దా
నుచ్చలితగర్భవేదనఁ - జచ్చును మాతల్లి గర్భసంతాపమునన్. 248

క. చెచ్చెర బాణజ్వాలలు - వచ్చిన విష్ణుండు గావ వచ్చు ననుచుఁ దా
ముచ్చటలు సెప్ప సతులకు - నిచ్చలు మాయవ్వ; నేఁడు నిజమయ్యెడినో? 249

1. స్రగ్గుట = అణఁగుట, తగ్గుట. 2. చిచ్చఱకోల = అగ్ని బాణము.

శా. రాఁడా చూడ సమస్తభూతములలోఁ రాజిల్లువాఁ? డిచ్చటన్
లేఁడా? పాఱుని చిచ్చుఱమ్ముఁ దొలఁగన్ లీలాగతిం ద్రోచి నా
కీడా నేఁ డభయప్రదాన మతఁ? డూహింపన్ నతత్రాత మున్
కాఁడా? యెందఱఁ గావఁ? డీయెడల మత్కార్యంబు దా నెట్టిదో!" 250

వ. అని గతాగతప్రాణుం డై, [1]భ్రూణగతుం డైన శిశువు చింతించుసమయంబున, 251

సీ. మేఘంబుమీఁది క్రొమ్మెఱుఁగుకైవడి మేనిపై నున్న పచ్చనిపటమువాఁడు,
గండభాగంబులఁ గాంచనమణిమయమకరకుండలకాంతి మలయువాఁడు,
శరవహ్ని నడఁగించు సంరంభమునఁ జేసి కన్నుల నునుఁగెంపు గలుగువాఁడు,
బాలార్కమండలప్రతిమానరత్నహాటకవిరాజితకిరీటంబువాఁడు,
తే. కంకణాంగదవనమాలికావిరాజ-మానుఁ, డసమానుఁ, డంగుష్ఠమాత్రదేహుఁ
డొక్కగదఁ జేతఁ దాల్చి నేత్రోత్సవముగ-విష్ణుఁ డావిర్భవించె నవ్వేళయందు.

వ. ఇట్లు భక్తపరాధీనుం డయిన పరమేశ్వరుం డావిర్భవించి, మంచు విరియించు
మార్తాండుచందంబున శిశువునకు దశదిశలం దనచేతి యఖండితమహోల్కా
జ్వాలాసన్నిభం బైన గదాదండంబు మండలాకారంబుగ జిఱజిఱం ద్రిప్పి, విప్రుని
చిచ్చుఱమ్ము వేఁడిమి పోఁడిమిఁ జెఱచి, డింభకుని పరితాపవిజృంభణంబు
నివారించి, గర్భంబు గందకుండ నర్భకునికి నానందంబుఁ గల్పించిన, 253

మ. "గదఁ జేఁ బట్టి పరిభ్రమించుచు, గదాఘాతంబులం గ్రూర[2]శు
క్ప్రదమై వచ్చు శరాగ్నిఁ దుత్తుమురుగా భంజించి రక్షించె; నీ
సదయుం డెవ్వఁ డొకో" యటంచు మదిలోఁ జర్చించుచున్ [3]శాబకుం
డెదురై చూడ నదృశ్యుఁ డయ్యె హరి సర్వేశుండు విప్రోత్తమా! 254

వ. అంత ననుకూలశుభగ్రహోదయంబును, సర్వగుణోత్తరఫలసూచకంబును నైన
శుభలగ్నంబునం బాండవవంశోద్ధారకుం డయిన కుమారుండు జన్మించిన, ధర్మ
నందనుండు ధౌమ్యాదిభూసురవర్గంబు రప్పించి, పుణ్యాహంబు సదివించి, జాత
కర్మంబు సేయించి, కుమారు జన్మమహోత్సవకాలంబున భూసురులకు విభవాభి
రామంబు లయిన గోభూహిరణ్యహయగ్రామంబులును, స్వాదురుచిసంపన్నంబు
లయిన యన్నంబులు నిడిన వారలు తృప్తులై, ధర్మపుత్త్రున కిట్లనిరి : 255

చ. "ప్రకటితదైవయోగమునఁ బౌరవసంతతి యంతరింపఁగా
వికలత నొందనీక ప్రభవిష్ణుఁడు విష్ణుఁ డనుగ్రహించి శా
బకు బ్రదికించెఁ గావున నృపాలక! శాబకుఁ డింక శాత్రవాం
తకుఁ డగు; విష్ణురాతుఁ డన ధాత్రిఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కుఁ బూజ్యుఁ డై." 256

1. భ్రూణము = గర్భము. 2. శుక్ = శోకము, దుఃఖము. 3. శాబకుఁడు = పిల్లవాఁడు.

వ. అనిన విని భూదేవోత్తములకు నరదేవోత్తముం డిట్లనియె : 257

శా. "ఓపుణ్యాత్మకులార! నాపలుకు మీ రూహింపుఁడా; మ్రొక్కెదన్;
మా పెద్దల్ శ్రుతకీర్తులై, సదయులై మన్నారు రాజర్షులై;
యీపిన్నాతఁడు వారిఁ బోలెడిఁ గదా, యెల్లప్పుడున్ మాధవ
శ్రీపాదాంబుజభక్తియుక్తుఁ డగుచున్ జీవించునే? చూడరే!" 258

వ. అనిన విని "నరేంద్రా! భవదీయపౌత్త్రుండు మనుపుత్త్రుండయిన యిక్ష్వాకుని చందంబునం బ్రజల రక్షించు; శ్రీరామచంద్రుని భంగి [1]బ్రహ్మణ్యుండు, సత్యప్రతిజ్ఞుండు నగు; డేగ వెంట నంటిన బిట్టు భీతం బై [2]వెనుకకు వచ్చిన కపోతంబుఁ గాచిన శిబిచక్రవర్తిరీతి శరణ్యుండును, వితరణఖనియు నగు; దుష్యంతసూనుం డైన భరతు పగిది జ్ఞాతివర్గంబులకు, యజ్వలకు ననర్ఘళకీర్తి విస్తరించు; ధనంజయకార్తవీర్యుల కరణి ధనుర్ధరాగ్రేసరుం డగుఁ; [3]గీలిపోలిక దుర్ధర్షుం డగు; సముద్రుని తెఱంగున దుస్తరుం డగు; మృగేంద్రంబుకైవడి విక్రమశాలి యగు; వసుమతివోలె నక్షయ క్షాంతియుక్తుం డగు; భానునిలాగునఁ బ్రతాపవంతుం డగు; వాసుదేవువడువున సర్వభూతహితుం డగుఁ; దల్లిదండ్రులమాడ్కి సహిష్ణుం డగు; మఱియును, 259

సీ. సమదర్శనంబున జలజాతభవుఁ డనఁ, బరమప్రసన్నత భర్గుఁ డనఁగ,
నెల్లగుణంబుల నిందిరావిభుఁ డన, నధికధర్మమున యయాతి యనఁగ,
ధైర్యసంపద బలిదైత్యవల్లభుఁ డన, నచ్యుతభక్తిఁ బ్రహ్లాదుఁ డనఁగ,
రాజితోదారత రంతిదేవుం డన, నాశ్రయమహిమ హిమాద్రి యనఁగ,

తే. యశము వర్ధించుఁ; బెద్దల నాదరించు; - నశ్వమేధంబు లొనరించు; నాత్మసుతుల
ఘనులఁ బుట్టించు; దండించు ఖలులఁ బట్టి - మానధనుఁడు నీ మనుమఁడు మానవేంద్ర!

భుజంగప్రయాతము. హరించుం గలిప్రేరితాఘంబు లెల్లన్ ;
భరించున్ ధరన్ రామభద్రుండుఁ బోలెం ;
జరించున్ సదా వేదశాస్త్రానువృత్తిన్;
వరించున్ విశేషించి వైకుంఠ భక్తిన్. 261

వ. ఇట్లు పెక్కేండ్లు జీవించి, భూసురకుమారకప్రేరితం బయిన తక్షకసర్పవిషానలంబునం దనకు మరణం బని యెఱింగి, సంగవర్జితుం డయి, ముకుందపదారవింద భజనంబు సేయుచు, శుకయోగీంద్రునివలన నాత్మవిజ్ఞానసంపన్నుం డై, గంగాతటంబున శరీరంబు విడిచి, నిర్గతభయశోకం బయిన లోకంబుఁ బ్రవేశించు" నని జాతకఫలంబు సెప్పి, లబ్ధకాము లయి, భూసురులు సని; రంత, 262

క. తనతల్లికడుపులోపల - మును సూచిన విభుఁడు విశ్వమున నెల్లఁ గలం
డనుచుఁ బరీక్షింపఁగ జను - లనఘుఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుఁ డండ్రు మునీంద్రా! 263

---

1. బ్రహ్మణ్యుఁడు = బ్రాహ్మణహితుఁడు. 2. వెనుకకువచ్చిన = శరణుజొచ్చిన. 3. కీలి = అగ్ని.

ఆ. కళలచేత [1]రాజు గ్రమమునఁ బరిపూర్ణుఁ - డయినభంగిఁ ధాత లనుదినంబుఁ
బోషణంబు సేయఁ బూర్ణుఁ డయ్యెను ధర్మ - పటలపాలకుండు బాలకుండు. 264

వ. మఱియు ధర్మనందనుండు బంధుసంహారదోషంబు వాయుకొఱకు నశ్వమేధయాగంబు సేయం దలంచి, ప్రజలవలనం [2]గరదండంబుల నుపార్జితం బయిన విత్తంబు చాలక చిత్తంబునఁ జింతించునెడ, నచ్యుతప్రేరితులై భీమార్జునాదులు దొల్లి మరుత్తుం డను రాజు మఖంబు సేసి పరిత్యజించి నిక్షేపించిన సువర్ణపాత్రాదికం బైన విత్తం బుత్తరదిగ్భాగంబువలన బలవంతులై తెచ్చిన, నా రాజసత్తముండు సమాయత్తయజ్ఞోపకరణుం డై, సకలబంధుసమేతంబుగఁ గృష్ణుని నాహ్వానంబు సేసి, పురుషోత్తము నుద్దేశించి మూఁడుజన్నంబులు గావించెఁ; దదనంతరంబ కృష్ణుండు బంధుప్రియంబుకొఱకుఁ గరినగరంబునఁ గొన్ని నెల లుండి, ధర్మపుత్త్రాదులచే నామంత్రణంబు వడసి, యాదవసమేతుం డయి, ధనంజయుండు తోడ రా నిజనగరంబునకుం జనియె; నంత విదురుండు తీర్థయాత్ర సని మైత్రేయుముందటఁ గర్మయోగవ్రతాదివిషయంబు లయిన ప్రశ్నంబులఁ గొన్నిటిం జేసి యతనివలన నాత్మవిజ్ఞానంబు దెలిసి కృతార్థుం డై హస్తిపురంబునకు వచ్చిన, 265

క. బంధుఁడు వచ్చె నటంచును - గాంధారీవిభుఁడు మొదలుగా నందఱు సం
బంధములు నెఱపి ప్రీతి న - మంథరగతిఁ జేసి రపుడు మన్నన లనఘా! 266

వ. అంత ధర్మనందనుండు విదురునికి మజ్జనభోజనాదిసత్కారంబులు సేయించి, సుఖాసీనుం డై, తనవార లందఱు విన ని ట్లనియె: 267

సీ. "ఏవర్తనంబున నింతకాలము మీరు సంచరించితి రయ్య? జగతిలోన
నే[3]తీర్థములు గంటి? రెక్కడ నుంటిరి? భావింప మీవంటి భాగవతులు
తీర్థసంఘంబుల ధిక్కరింతురు గదా, మీయందు విష్ణుండు మెఱయుకతన
మీర తీర్థంబులు; మీకంటె మిక్కిలి తీర్థంబు లున్నవె తెలిసి చూడ?
తే. వేఱ తీర్థంబు లవనిపై వెదక నేల?-మిమ్ముఁ బొడగని భాషించు మేల చాలు;
వార్త లేమండ్రు లోకులు? వసుధలోన-మీకు సర్వంబు నెఱిఁగెడు మేధ గలదు.

మత్తకోకిలము. తండ్రి సచ్చినమీఁద మా పెదతండ్రిబిడ్డలు దొల్లి పె
క్కండ్రు సర్పవిషాగ్ని బాధల గాసిఁబెట్టఁగ మమ్ము ని
ల్లాండ్ర నంతముఁ బొందకుండఁగ లాలనంబున మీరు మా
తండ్రిభంగి సముద్ధరింతురు; తద్విధంబు దలంతురే? 269

క. పక్షులు తమ తెక్కలలోఁ - బక్షంబులు రాని పిల్ల[4]పదువుల మమతన్
రక్షించినక్రియ మీరలు - [5]పక్షీకరణంబుసేయ బ్రతికితిమి గదే! 270

1. రాజు = చంద్రుఁడు. 2. కరదండములు = పన్నులు, కప్పములు. 3. తీర్థములు = పుణ్యక్షేత్రములు. 4. పదువు = గుంపు. 5. పక్షీకరణముచేయు = పక్షమువహించు.

క. మన్నారా ద్వారకలో - నున్నారా యదువు లంబుజోదరు కరుణం
గన్నారా లోకులచే - విన్నారా మీరు వారి విధ మెట్టిదియో!" 271

చ. అన విని ధర్మరాజునకు నావిదురుండు సమస్తలోకవ
ర్తనముఁ గ్రమంబుతోడ విశదంబుగఁ జెప్పి, యదుక్షయంబు సె
ప్పిన నతఁ డుగ్రశోకమున బెగ్గిలి కుందెడి నంచు నేమియున్
విన మని, చెప్పఁ డయ్యె యదువీరుల నాశము భార్గవోత్తమా! 272

ఆ. మేలు సెప్పనేని మేలందు లోకులు;-చెట్ట యందు కీడు సెప్పనేని;
నంతమీఁద శూద్రుఁ డైనకతంబున-శిష్టమరణ మతఁడు సెప్పఁ డయ్యె. 273

వ. అది యెట్లనిన, మాండవ్యమహామునిశాపంబునం దొల్లి యముండు శూద్ర యోనియందు విదురుండై జన్మించి యున్న నూఱువత్సరంబు లర్యముండు యథాక్రమంబునఁ బాపకర్ముల దండించె; నిట్లు యుధిష్ఠిరుండు రాజ్యంబుఁ గైకొని, లోకపాలసంకాశు లయిన తమ్ములుం దానును గులదీపకుం డైన మనుమని ముద్దుసేయుచుఁ బెద్దకాలంబు మహావైభవంబున సుఖి యై యుండె; నంత,

క. బాలాజనశాలాధన - లీలావనముఖ్యవిభవలీనమనీషా
లాలసు లగు మానవులను - గాలము వంచించు; దురవగాహము సుమతీ! 275

గాంధారీధృతరాష్ట్రులు దేహత్యాగము సేసికొనుట

వ. అది నిమిత్తంబుగాఁ గాలగతి యెఱింగి విదురుండు ధృతరాష్ట్రున కి ట్లనియె:

మ. "కనకాగారకళత్రమిత్రసుతసంఘాతంబులన్ ముందటం
గని ప్రాణేచ్ఛల నుండు జంతువుల నేకాలంబు దుర్లంఘ్య మై
యనివార్యస్థితిఁ జంపు? నట్టి నిరుపాయంబైన కాలంబు వ
చ్చె నుపాంతంబున; మాఱు దీనికి మదిం జింతింపు ధాత్రీశ్వరా! 277

శా. పుట్టంధుండవు; పెద్దవాఁడవు; మహాభోగంబులా లేవు; నీ
పట్టెల్లం జెడిపోయె; దుస్సహజరాభారంబు పైఁ గప్పె; నీ
చుట్టా లెల్లను బోయి; రాలు మగఁడున్ శోకంబునన్ మగ్నులై
కట్టా! [1]దాయలపంచ నుండఁ దగవే గౌరవ్యవంశాగ్రణీ! 278

క. పెట్టితిరి చిచ్చు గృహమునఁ; - బట్టితిరి తదీయభార్యఁ; బాడవులకుం
గొట్టితిరి; వారు మనుపఁగ - నెట్టన భరింప వలెనె యీప్రాణములన్? 279

క. బిడ్డలకు బుద్ధి సెప్పని - గ్రుడ్డికిఁ బిండంబు వండికొని పొం డిదె పైఁ
బడ్డాఁ డని భీముం [2]డొఱ - గొడ్డెము లాడంగఁ గూడు గుడిచెద వధిపా! 280

---

1. దాయలు = దాయాదులు, జ్ఞాతులు. 2. ఒఱగొడ్డెములు = మనసు నొప్పించెడు వంకరమాటలు.

క. కనియెదవో బిడ్డల నిఁక, - మనియెదవో తొంటికంటె, మనుమలమాటల్
వినియెదవో, యిచ్చెద ర - మ్మనియెదవో దానములకు నవనీసురులన్ ? 281

క. దేహము నిత్యము గా దని - మోహముఁ దెగఁ గోసి, సిద్ధమునివర్తనుఁ డై,
గేహము వెలువడు నరుఁ డు - త్సాహముతోఁ జెందు ముక్తిసంపద ననఘా!''

వ. అని విదురుండు ధృతరాష్ట్రునకు విరక్తిమార్గం బుపదేశించిన నతఁడు ప్రజ్ఞాచక్షుం డై, సంసారంబు దిగనాడి, మోహపాశంబులవలన నూడి, విజ్ఞానమార్గంబునం గూడి, దుర్గమం బగు హిమవన్నగంబునకు నిర్గమించిన, 283

శా. అంధుం డైన పతిన్ వరించి, పతిభావాసక్తి నేత్రద్వయీ
బంధాచ్ఛాదనముల్ ధరించి, నియమప్రఖ్యాత యై యున్న త
ద్గాంధారక్షితినాథు కూఁతురును యోగప్రీతి చిత్తంబులో
సంధిల్లం బతివెంట నేఁగె నుదయత్సాధ్వీగుణారూఢ యై. 284

చ. వెనుకకు రాక చొచ్చు రణవీరునికై వడి, రాజదండనం
బునకు భయంబు లేక వడిఁ బోయెడు ధీరునిభంగి నప్పు డా
వనిత దురంత మైన హిమవంతముపొంత వనాంత భూమికిం
బెనిమిటితోడ నించుకయు భీతి వహింపక యేఁగెఁ బ్రీతితోన్. 285

వ. ఇట్లు విదురసహితు లై గాంధారీధృతరాష్ట్రులు వనంబునకుం జనిన, మఱునాఁడు ధర్మనందనుండు ప్రభాతంబున సంధ్యావందనంబు సేసి, నిత్యహోమంబు గావించి, బ్రాహ్మణోత్తములకు గోహిరణ్యతిలవస్త్రాదిదానంబులు సేసి, నమస్కరించి, గురువందనంబుకొఱకుఁ బూర్వప్రకారంబునం దండ్రిమందిరంబునకుఁ జని, యందు విదురసహితు లయిన తల్లిదండ్రులం గానక మంజుపీఠంబునఁ గూర్చున్న సంజయున కిట్లనియె : 286

సీ. మా తల్లిదండ్రు లీ మందిరంబున లేరు, సంజయ! వా రెందుఁ జనిరి నేఁడు ?
ముందర గానఁడు ముదుసలి మాతండ్రి, పుత్త్రశోకంబునఁ బొగులుఁ దల్లి,
సౌజన్యనిధి ప్రాణసఖుఁడు మా పినతండ్రి, మందబుద్ధుల మైన మమ్ము విడిచి
యెటఁ బోయిరో మువ్వు రెఱిఁగింపు; గంగలోఁ దనయపరాధంబుఁ దడవికొనుచు

ఆ. భార్యతోడఁ దండ్రి పరితాపమునఁ బడుఁ - గపట మింత లేదు; [1]కరుణ గలఁడు;
పాండుభూవిభుండు పరలోకగతుఁ డైన - మమ్ముఁ బిన్నవాండ్ర [2]మనిచె నతఁడు.''

వ. అనిన సంజయుండు దయాస్నేహంబుల నతికర్శితుం డగుచుఁ, దన ప్రభువు వోయిన తెఱం గెఱుంగక కొంతదడ వూరకుండి, తద్వియోగదుఃఖంబునఁ గన్నీరు దుడిచికొనుచు, బుద్ధిబలంబునం జిత్తంబు ధైర్యాయత్తంబు సేసి, తన భర్తృపాదంబుల మనంబున నెన్నుచు ధర్మజున కిట్లనియె : 288

---

1. కరుణ గలఁడు = కరుణ గలవాఁడు. 2. మనుచుట = పోషించుట, సాకుట.

తే. "అఖిలవార్తలు మున్న నన్నడుగుచుండు;-నడుగఁ డీ గేయి మీతండ్రి యవనినాథ!
మందిరములోన విదురతో మంతనంబు-నిన్న యాడుచు నుండెను, నేఁడు లేఁడు.

వ. విదురగాంధారీధృతరాష్ట్రులు నన్ను వంచించి యెందుఁ బోయిరో, వారల నిశ్చయంబు లెట్టివో యెఱుంగ" నని సంజయుండు దుఃఖించుసమయంబునఁ దుంబురుసహితుండై నారదుండు వచ్చిన, లేచి, నమస్కరించి, తమ్ములుం దానును నారదుం బూజించి, కౌంతేయాగ్రజుం డిట్లనియె : 290

ఉ. "అక్కట! తల్లిదండ్రులు గృహంబున లేరు ; మహాత్మ! వారు నేఁ
డెక్కడ వోయిరో యెఱుఁగ; నెప్పుడు బిడ్డల పేరు [1]గ్రుచ్చి తాఁ
బొక్కుచు నుండుఁ దల్లి; యెటు వోయెనొకో! విపదంబురాశికిన్
నిక్కము కర్ణధారుఁడవు నీవు జగజ్జనపారదర్శనా!" 291

వ. అనిన విని సర్వజ్ఞుండైన నారదుండు ధర్మజున కిట్లనియె: "నీశ్వరవశంబు విశ్వం; బీశ్వరుండ భూతంబుల నొకటితో నొకటిఁ జేర్చు, నెడఁబాపు: సూచీభిన్ననాసికలందు రజ్జుప్రోతంబు లగుచుఁ గంఠరజ్జువులఁ గట్టంబడిన [2]బలీవర్దంబులుంబోలెఁ గర్తవ్యాకర్తవ్యవేదలక్షణ యగు వాక్తంత్రియందు వర్ణాశ్రమలక్షణంబులు గల నామంబులచే బద్ధులై లోకపాలసహితులైన లోకు లీశ్వరాదేశంబు వహింతురు; గ్రీడాసాధనంబు లగు నక్షకందుకాదుల కెట్లు సంయోగవియోగంబు లట్లు క్రీడించు నీశ్వరునికిం గ్రీడాసాధనంబులైన జంతువులకు సంయోగవియోగంబులు గలుగుచుండు; సమస్తజనంబును జీవరూపంబున ధ్రువంబును, దేహరూపంబున నధ్రువంబు నై యుండు; మఱియొక్కపక్షంబున ధ్రువంబు నధ్రువంబునుం గాక యుండు, శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపంబున ననిర్వచనీయంబుగ రెండు నై యుండు; [3]నజగరంబుచేత మ్రింగంబడిన పురుషుం డన్యుల రక్షింపలేని తెఱంగునఁ బంచభూతమయంబై కాలకర్మగుణాధీనంబైన దేహంబు పరుల రక్షింప సమర్థంబు గాదు ; కరంబులు గల జంతువులకుఁ గరంబులు లేని చతుష్పదంబు లాహారంబు లగు ; జరణంబులు గల ప్రాణులకుం జరణంబులు లేని తృణాదులు భక్షణీయంబు లగు ; నధికజన్మంబులు గల వ్యాఘ్రాదులకు నల్పజన్మంబులు గల మృగాదులు భోజ్యంబు లగు; సకలదేహి దేహంబులందు జీవుండు గలుగుటం జేసి జీవునికి జీవుండ జీవిక యగు; సహస్తాహస్తాదిరూపంబైన విశ్వ మంతయు నీశ్వరుండుగాఁ దెలియు; మతనికి వేఱు లేదు; నిజమాయా విశేషంబున మాయావి యై జాతిభేదరహితుండైన యీశ్వరుండు బహుప్రకారంబుల భోగిభోగ్యరూపంబుల నంతరంగబహిరంగంబుల దీపించుం గాన యనాథులు, దీనులు నగు నాదుతలిదండ్రులు ననుం బాసి యే మయ్యెదరో,

1. గ్రుచ్చు = తలఁచు. 2. బలీవర్దములు = ఎద్దులు. 3. అజగరము = కొండచిలువ.

యెట్లు వర్తింతురో యని వగవం బనిలేదు; తదజ్ఞానమూలం బగు స్నేహంబున నైన మనోవ్యాకులత్వంబు పరిహరింపు" మని మఱియు నిట్లనియె: 292

ఆ. "అట్టి కాలరూపుఁ డఖిలాత్ముఁ డగు విష్ణుఁ - డసురనాశమునకు నవతరించి,
దేవకృత్య మెల్లఁ దీర్చి, [1]చిక్కినపని - కెదురుచూచుచుండు నిప్పు డధిప!

మత్తకోకిల. ఎంతకాలము కృష్ణుఁ డీశ్వరుఁ డిద్ధరిత్రిఁ జరించు నీ
రంతకాలము నుండుఁ డందఱు నవ్వలం బని లేదు; వి
భ్రాంతి మానుము; కాలముం గడవంగ నెవ్వరు నోప; రీ
చింత యేల నరేంద్రసత్తమ! చెప్పెదన్ విను మంతయున్. 294

వ. ధృతరాష్ట్రుండు గాంధారీవిదురసహితుండై హిమవత్పర్వతదక్షిణభాగంబున నొక్క మునివనంబునకుం జని, తొల్లి సప్తర్షులకు సంతోషంబు సేయుకొఱకు నాకాశగంగ యేడుప్రవాహంబు లయి పాఱిన పుణ్యతీర్థంబునం గృతస్నానుండై, యథావిధి హోమం బొనరించి, జలభక్షణంబు గావించి, సకలకర్మంబులు విసర్జించి, విఘ్నంబులం జెందక, నిరాహారుం డయి, యుపశాంతాత్ముం డయి, పుత్రార్థదారైషణంబులు వర్జించి, విన్యస్తాసనుండై, ప్రాణంబుల [2]నియమించి, మనస్సహితంబు లైన చక్షురాదీంద్రియంబుల నాఱింటిని విషయంబులం బ్రవర్తింపనీక నివర్తించి, హరిభావనచే ధారణాయోగంబు వహించి, రజస్సత్త్వతమోరూపంబు లగు మలంబుల మూఁటిని హరించి, మనంబు నహంకారాస్పదం బైన స్థూలదేహంబువలనం బాపి బుద్ధియందు నేకీకరణంబు సేసి, యట్టి విజ్ఞానాత్మను దృశ్యాంశంబువలన వియోగించి, క్షేత్రజ్ఞునియందుఁ బొందించి, దృష్టం బైన యీశ్వరునివలన క్షేత్రజ్ఞునిం బాపి, మహాకాశంబుతోడ ఘటాకాశముం గలుపుకైవడి నాధారభూతం బైన బ్రహ్మమందుఁ గలిపి, లోపలి గుణక్షోభంబును, వెలుపలి యింద్రియవిక్షేపంబును లేక నిర్మూలితమాయాగుణవాసనుం డగుచు నిరుద్ధంబు లగు మనశ్చక్షురాదీంద్రియంబులు గలిగి, యఖిలాహారంబుల వర్జించి, [3]కొఱడు చందంబున, 295

మ. ఉటజాంతస్స్థలవేదికన్ నియతుఁడై యున్నాఁడు; నేఁ డాదిగా
నిటపై నేనవనాఁడు మేన్ విడువఁగా, నిజ్యాగ్ని యోగాగ్ని త
త్పటుదేహంబు దహింపఁ జూచి, నియమప్రఖ్యాత గాంధారి యి
ట్టటు వోనొల్లక ప్రాణవల్లభునితో నగ్నిం బడున్ భూవరా! 296

క. అంతట వారల మరణము - వింత యగుచుఁ జూడఁబడిన విదురుఁడు చింతా
సంతాప మొదవఁ బ్రీత - స్వాంతుం డై తీర్థములకుఁ జనియెడు నధిపా!" 297

---

1. చిక్కిన = మిగిలిన. 2. నియమించు = బిగఁబట్టు. 3. కొఱడు = మోడు, స్థాణువు.

ధర్మజుఁడు దుర్నిమిత్తములను గని చింతించుట

వ. అని విదురాదుల వృత్తాంతం బంతయు ధర్మనందనున కెఱింగించి, తుంబురు సహితుండయిన నారదుండు స్వర్గంబునకు నిర్గమించిన వెనుక ధర్మజుండు భీమునిం జూచి యిట్లనియె: 298

సీ. "ఒక కాలమునఁ బండు నోషధిచయము వేఱొక కాలమునఁ బండకుండు నండ్రు;
క్రోధంబు, లోభంబు, క్రూరత, బొంకును దీపింప నరులు వర్తింతు రండ్రు;
వ్యవహారములు మహావ్యాజయుక్తము లండ్రు; సఖ్యంబు వంచనాసహిత మండ్రు;
మగలతో నిల్లాండ్రు మచ్చరించెద రండ్రు; సుతులు దండ్రులఁ దెగఁజూతు రండ్రు;
తే. గురుల శిష్యులు దూషించి కూడ రండ్రు;-శాస్త్రమార్గము లెవ్వియుఁ జాగ వండ్రు;
న్యాయపద్ధతి బుధులైన నడవ రండ్రు;-కాలగతి వింత యై వచ్చెఁ గంటె నేఁడు!

మ. హరిఁ జూడన్ నరుఁ డేఁగినాఁడు; నెల లేఁ డయ్యెం గదా; రారు [1]గా
లరు లెవ్వారును; యాదవుల్ సమదలోలస్వాంతు లీ వేళ సు
స్థిరులై యుండుదురా? మురారి సుఖియై సేమంబుతో నుండునా?
[2]యెర వై యున్నది చిత్త; మీశ్వరకృతం బెట్లో కదే మారుతీ! 300

క. మానసము గలఁగుచున్నది; - మానవు బహుదుర్నిమిత్తమర్యాదలు; స
న్మానవదేహక్రీడలు - మాన విచారింప నోపు మాధవుఁ డకటా! 301

క. మనవులు సెప్పక ముందఱ - మన దారప్రాణరాజ్యమానశ్రీలన్
మనుపుదు నని యాదేవుఁడు - మనమునఁ దలపోసి మనిచె మనలం గరుణన్.

క. నారదుఁ డాడినకై వడిఁ - గ్రూరపుఁగాలంబు వచ్చుఁ గుంభినిమీఁదన్;
ఘోరము లగు నుత్పాతము - లారభటిం జూడఁబడియె ననిలజ! కంటే? 303

సీ. ఓడక నాముందు నొక సారమేయంబు మొఱుఁగుచు నున్నది మోర యెత్తి;
యాదిత్యుఁ డుదయింప నభిముఖంబై నక్క వాపోయె మంటలు వాతఁ గలుగ;
[3]మిక్కిలుచున్నవి మెఱసి గృధ్రాదులు; గర్దభాదులు దీర్చి క్రందుకొనియె;
నుత్తమాశ్వంబుల కుదయించెఁ గన్నీరు; మత్తగజంబుల మదము లుడిగెఁ;
ఆ. గాలు దూతభంగిఁ గదిసెఁ గపోతము; - మండ దగ్ని హోమమందిరములఁ;
జుట్టుఁ బొగలు దిశల సొరిది నాచ్ఛాదించెఁ;-దరణి మాసెఁ; జూడు ధరణి గదలె.

క. వాతములు విసరి రేణు - వ్రాతము లాకసముఁ గప్పె వడి సుడిగొని; ని
ర్ఘాతములు పడియె; ఘనసం - ఘాతంబులు రక్తవర్షకలితము లయ్యెన్. 305

క. గ్రహములు పోరాడెడి; నా - గ్రహముల వినఁబడియె భూతకలకలములు; దు
స్సహము లగుచు శిఖికీలా - వహముల క్రియఁ దోఁచె గగనవసుధాంతరముల్.

1. కాలరులు=వార్తాహరులు, దూతలు. 2. ఎరవు=వికలము. 3. మిక్కిలు = మోఱు.

క. దూడలు గుడువవు చన్నులు; - దూడలకున్ గోవు లీవు దుగ్ధము; లోడలం
బీడలు మానవు; పసులం - గూడవు వృషభములు, దఱిపికుఱ్ఱల నెక్కన్. 307

క. కదలెడు వేల్పులరూపులు; - వదలెడుఁ గన్నీరు; వానివలనం జెమటల్
పొదలెడిఁ; బ్రతిమలు వెలిఁ జని - మెదలెడి నొక్కొక్క గుడిని మేదినియందున్.

క. కాకంబులు వాపోయెడి; - ఘూకంబులు పగరఁ బగలు [1]గుండ్రలుగొలిపెఁ;
లోకంబులు విభ్రష్ట - శ్రీకంబులగతి నశించి శిథిలము లయ్యెన్. 309

మ. యవపద్మాంకుశచాపచక్రఝష రేఖాలంకృతం బైన మా
ధవు పాదద్వయ మింక మెట్టెడు పవిత్రత్వంబు నేఁ డాదిగా
నవనీకాంతకు లేదు పో; మఱి మదీయాంగంబు వామాక్షి బా
హువు లాకంపము నొందుచుండు; నిల కేయుగ్రస్థితుల్ వచ్చునో! 310

వ. మఱియు మహోత్పాతంబులు పెక్కులు పుట్టుచున్నయవి; మురాంతకుని
వృత్తాంతంబు వినరా''దని కుంతీసుతాగ్రజుండు భీమునితో విచారించు సమ
యంబున, 311

అర్జునుఁడు ద్వారకనుండి వచ్చి కృష్ణుని నిర్యాణము దెలుపుట

క. ఖేదమున నింద్రసూనుఁడు - యాదవపురినుండి వచ్చి, యగ్రజుఁ గని, త
త్పాదముల నయనసలిలో - త్పాదకుఁ డై పడియె దీనుభంగి నరేంద్రా! 312

క. [2]పల్లటిలిన యుల్లముతోఁ - దల్లడపడుచున్న చిన్నితమ్మునిఁ గని వె
ల్వెల్ల నగు మొగముతో జను - తెల్లను విన ధర్మపుత్త్రుఁ డిట్లని పలికెన్: 313

సీ. ''మాతామహుం డైన మన శూరుఁ డున్నాఁడె? మంగళమే మన మాతులునకు?
మోదమే నలుగురు ముగురు మేనత్తల? కానందమే నాటి యాత్మజులకు?
నక్రూరకృతవర్మ లాయుస్సమేతులే? జీవించెఁడే యుగ్రసేనవిభుఁడు?
కల్యాణయుక్తులే గదసారణాదులు మాధవుతమ్ములు మానధనులు?

తే. నందమే మన సత్యకనందనునకు? - భద్రమే శంబరాసురభంజనునకుఁ?
గుశలమే బాణదనుజేంద్రుకూఁతుపతికి? - హర్షమే పార్థ! ముసలికి, హలికి, బలికి?

వ. మఱియు నంధకమధుభోజదశార్హవృష్ణిసాత్వతులు మొదలయిన యదువంశవీరు
లును, హరికుమారు లైన సాంబసుషేణప్రముఖులును, నారాయణానుచరు లైన
యుద్ధవాదులును, కృష్ణసహచరు లైన సునందనందాదులును సుఖానందులే?''
యని యందఱ నడిగి, ధర్మజుండు క్రమ్మఱ నిట్లనియె: 315

సీ. ''వైకుంఠవాసుల వడువున నెవ్వని బలమున నానందభరితు లగుచు
సేవక యాదవవీరులు వర్తింతు? రమరులు గొలువుండునట్టి కొలువుఁ

1. గుండ్రలుగొలుపు = (గుడ్లగూబ) కూయు. 2. పల్లటిలిన = చలించిన.

జవికె నాకర్షించి, చరణసేవకు లైన బంధుమిత్రాదుల పాదయుగము
నెవ్వఁడు ద్రొక్కించె నింద్రపీఠముమీఁద? వజ్రంబు జళిపించి వ్రాలువాని

తే. ప్రాణవల్లభ కెంగేలఁ బాదు సేసి - యమృతజలములఁ బోషింప నలరు పారి
జాత మెవ్వఁడు గొనివచ్చి సత్యభామ-కిచ్చె? నట్టి మహాత్మున కిపుడు శుభమె? 316

శా. అన్నా! ఫల్గున! భక్తవత్సలుఁడు, బ్రహ్మణ్యుండు, గోవిందుఁ, డా
పన్నానీకశరణ్యుఁ, డీశుఁడు, జగద్భద్రానుసంధాయి, శ్రీ
మన్నవ్యాంబుజపత్రనేత్రుఁడు సుధర్మామధ్యపీఠంబునం
దున్నాఁడా బలభద్రుఁ గూడి సుఖియై, యుత్సాహియై ద్వారకన్? 317

క. ఆ రామకేశవులకును - సారామలభక్తి నీవు సలుపుదువు గదా!
గారాములు సేయుదురా - [1]పోరాముల బంధు లెల్లప్రొద్దు జితారీ! 318

శా. మున్నుగ్రాటవిలో వరాహమునకై ముక్కంటితోఁ బోరుచోఁ,
సన్నాహంబునఁ గాలకేయుల ననిం జక్కాడుచోఁ, బ్రాభవ
స్కన్నుండై చను కౌరవేంద్రు పనికై గంధర్వులం దోలుచోఁ
గన్నీ రెన్నఁడుఁ దేవు తండ్రి! చెపుమా కల్యాణమే చక్రికిన్? 319

వ. అదియునుంగాక. 320

క. ఓడితివో శత్రువులకు? - నాడితివో సాధుదూషణాలాపములం?
గూడితివో పరసతులను? - వీడితివో మానధనము వీరులనడుమన్? 321

క. తప్పితివో యిచ్చెద నని? - చెప్పితివో కపటసాక్షి? చేసిన మేలుం
దప్పితివో? శరణార్థుల - రొప్పితివో ద్విజులఁ, బసుల, రోగుల, సతులన్? 322

క. అడిచితివో భూసురులను? - గుడిచితివో బాలవృద్ధగురువులు వెలిగా?
విడిచితివో యాశ్రితులను? - ముడిచితివో పరులవిత్తములు లోభమునన్?" 323

వ. అని పలికినం గన్నీరు కరతలంబునం దుడిచికొనుచు, గద్గదస్వరంబున, మహానిధిం
గోలుపోయిన పేదచందంబున నిట్టూర్పులు నిగిడించుచు నర్జునుం డన్న కిట్లనియె:

క. "మన సారథి, మన సచివుఁడు,-మన వియ్యము, మన సఖుండు, మన బాంధవుఁడున్,
మన విభుఁడు గురుఁడు దేవర - మనలను దిగనాడి చనియె మనుజాధీశా! 325

క. [2]కంటకులు నృపులు సూడఁగ - మింటం గంపించు యంత్రమీనముఁ గోలన్
గెంటించి, మనము వాలుం - గంటిం జేకొంటి మతని కరుణన కాదే! 326

క. [3]దండి ననేకులతో నా-ఖండలుఁ డెదురయిన గెలిచి ఖాండవవనముం
జండార్చికి నర్పించిన - గాండీవము నిచ్చెఁ జక్రి గలుగుట నధిపా! 327

1. పోరాములు = శోకపోకలు. 2. కంటకులు = శత్రువులు, ప్రతిపక్షులు. 3. దండి = ప్రతాపము.

క. దిక్కులరాజుల నెల్లను - [1]మ్రక్కించి ధనంబు గొనుట, మయకృతసభ ము
న్నెక్కుట, జన్నము సేయుట,-నిక్కము హరి మనకు దండ నిలిచినఁ గాదే? 328

మ. ఇభజిద్వీర్య మఖాభిషిక్త మగు నీయిల్లాలి ధమ్మిల్లముల్
సభలో శాత్రవు లీడ్చి తెచ్చినపు డాచంద్రాస్య దుఃఖింపఁగా
నభయం బిచ్చి, ప్రతిజ్ఞ సేసి, భవదీయారాతికాంతాశిరో
జభరశ్రీల హరింపఁడే విధవలై సౌభాగ్యముల్ వీడఁగన్? 329

శా. 'వైరుల్ గట్టిన పుట్టముల్ విడువఁగా వారింప నావల్లభుల్
రా, రీవేళ నుపేక్ష సేయఁ దగవే, రావే, నివారింపవే,
లేరే త్రాతలు, కృష్ణ' యంచు సభలో లీనాంగియై కుయ్యిడం
గారుణ్యంబున భూరివస్త్రకలితం గాఁ జేయఁడే ద్రౌపదిన్? 330

సీ. దుర్వాసుఁ డొకనాఁడు దుర్యోధనుఁడు పంపఁ బదివేలశిష్యులు భక్తిఁ గొలువఁ
జనుదెంచి, మనముఁ, బాంచాలియుఁ గుడిచిన వెనుక నాహారంబు వేఁడికొనినఁ
బెట్టెద నవుడుఁ, బెట్టకున్న శపింతు ననుచుఁ దోయావగాహమున కేఁగఁ,
గడవల నన్నశాకములు దీఱుటఁ జూచి, పాంచాలపుత్త్రిక పర్ణశాల

తే. లోనఁ దలఁచిన, విచ్చేసి, [2]లోవిలోని - శిష్టశాకాన్నలవముఁ [3]బ్రాశించి, తపసి
కోప ముడిగించి పరిపూర్ణకుక్షిఁ జేసె - నిట్టి త్రైలోక్యసంతర్పి యెందుఁ గలఁడు?

సీ. పందికై పోరాడ ఫాలాక్షుఁ డెవ్వనిబలమున నా కిచ్చెఁ బాశుపతము?
నెవ్వనిలావున నిమ్మైన దేవేంద్రు పీఠార్ధమున నుండఁ బెంపుఁ గంటిఁ?
గాలకేయనివాతకవచాదిదైత్యులఁ జంపితి నెవ్వని కరుణఁ జేసి?
గోగ్రహణమునాఁడు కురుకులాంభోనిధిఁ గడచితి నెవ్వని కరుణఁ జేసి?

ఆ. కర్ణసింధురాజకౌరవేంద్రాదుల - తలలపాగ లెల్లఁ దడవి తెచ్చి
యేమహాత్ము బలిమి నిచ్చితి విరటుని - పుత్త్రి యడుగ బొమ్మపొత్తికలకు? 332

మ. గురుభీష్మాదులు గూడి పన్నిన కురుక్షోణీశచక్రంబులో
గురుశక్తిన్ రథయంత యై, నొగలపైఁ గూర్చుండి, యామేటి నా
శరముల్ వాటిక మున్న వారల బలోత్సాహాయురుద్యోగత
త్పరతల్ చూడ్కుల సంహరించు నమితోత్సాహంబు నా కిచ్చుచున్. 333

మ. అసురేంద్రుం డొనరించు కృత్యములు ప్రహ్లాదుం బ్రవేశించి గె
ల్వ సమర్థంబులు గానికైవడిఁ గృపాశ్వత్థామ గాంగేయ సూ
ర్యసుత ద్రోణ ధనుర్విముక్త బహుదివ్యాస్త్రప్రపంచంబు నా
దెసకున్ రాక తొలంగు మాధవు దయాదృష్టిన్ నరేంద్రోత్తమా! 334

1. మ్రక్కించి = నశింపఁజేసి. 2. లోవి = స్థాలి, వంటపాత్ర. 3. ప్రాశించు = తిను.

చ. వసుమతి దివ్యబాణముల వ్రయ్యలు వాపి, కొలంకు సేసి, నా
రసములు మాటుగాఁ బఱపి, రథ్యములన్ రిపు లెల్లఁ జూడ సా
హసమున నీటఁ బెట్టితి రణావని సైంధవుఁ జంపునాఁడు నా
కసురవిరోధి భద్రగతి నం డయి వచ్చినఁ గాదె భూవరా! 335

సీ. 'చెలికాఁడ' రమ్మని చీరు నన్నొకవేళ; మన్నించు నొకవేళ 'మఱఁది' యనుచు;
బంధుభావంబునఁ బాటించు నొకవేళ; దాతయై యొకవేళ ధనము లిచ్చు;
మంత్రియై యొకవేళ మంత్రమాదేశించు; బోధియై యొకవేళ బుద్ధి సెప్పు;
సారథ్య మొనరించుఁ జన విచ్చి యొకవేళఁ; గ్రీడించు నొకవేళ గేలిసేయు;
తే. నొక్కశయ్యాసనంబున నుండుఁ; గన్న - తండ్రికైవడిఁ జేసినతప్పుఁ గాచు
హస్తములు వట్టి; పొత్తున నారగించు; - మనుజవల్లభ! మాధవుమఱపు రాదు.

క. విజయ, ధనంజయ, హనుమ-ద్ధ్వజ, ఫల్గున, పార్థ, పాండుతనయ, నర, మహేం
ద్రజ, మిత్రార్జున యంచును - భుజములు [1]దలకడవ రాక వొకలఁ జీరున్. 337

క. వారిజగంధులు దమలో - వారింపఁగరానిప్రేమ వాదము సేయన్,
వారిజనేత్రుఁడు ననుఁ దగ - వారిండ్లకుఁ బనుపు నలుక వారింప నృపా! 338

క. నిచ్చలు లోపలికాంతలు - మచ్చికఁ దనతోడ నాడు మాటలు నాకున్
ముచ్చటలు సెప్పు మెల్లన - విచ్చలవిడిఁ దొడలమీఁద విచ్చేసి నృపా! 339

చ. అటమట మయ్యె నాభజన మంతయు భూవర! నేఁడు సూడుమా
యిటువలె గారవించు జగదీశుఁడు కృష్ణుఁడు లేనిపిమ్మటం
బటుతరదేహలోభమునఁ బ్రాణము లున్నవి వెంటఁ బోక; నే
గటకట! పూర్వజన్మమునఁ గర్మము లెట్టివి చేసినాఁడనో? 340

శా. కాంతారంబున నొంటి దోడుకొని రాఁగాఁ జూచి గోవిందు [2]శు
ద్ధాంతస్త్రీలఁ బదాఱువేల మదరాగాయత్తులై తాఁకి నా
చెంతన్ బోయలు మూఁగి పట్టికొన నాసీమంతినీసంఘమున్
భ్రాంతిన్ భామినిభంగి నుంటి విడిపింపన్ లేక ధాత్రీశ్వరా! 341

శా. ఆతే, రారథికుండు, నాహయము, లాయస్త్రాసనం, బాశర
వ్రాతం బన్యులఁ దొల్లి చంపుఁ; దుదినిన్ వ్యర్థంబులై పోయె మ
చ్చేతోధీశుఁడు చక్రి లేమి భసితక్షిప్తాజ్య మాయావిమా
యాతంత్రోషరభూమిబీజముల మర్యాదన్ నిమేషంబునన్. 342

మ. యదువీరుల్ మునినాథుశాపమునఁ గాలాధీనులై యందఱున్
మదిరాపానవివర్ధమానమదసమ్మర్దోగ్రరోషాంధులై

1. తలకడచు = తలమీఱు, అతిక్రమించు. 2. శుద్ధాంతస్త్రీలు = అంతఃపురస్త్రీలు.

కదనంబుల్ దమలోన ముష్టిహతులం గావించి [1]నీఱైరి; స
ష్టదశం జిక్కిరి నల్వురేవు రచటన్ సర్వంసహావల్లభా! 343

క. భూతములవలన నెప్పుడు - భూతములకు జన్మమరణపోషణములు ని
ర్ణీతములు సేయుచుండును - భూతమయుం డీశ్వరుండు భూతవరన్యా! 344

క. బలములు గల మీనంబులు - బలవిరహిత మీనములను భక్షించు క్రియన్
బలవంతు లయిన యదువులు-బలరహితులఁ జంపి రహితభావముల నృపా! 345

మ. బలహీనాంగులకున్, బలాధికులకుం బ్రత్యర్థిభావోద్యమం
బులు గల్పించి, వినాశమున్ నెఱపి, యీ భూభారముం బాపి, ని
శ్చలబుద్ధిం గృతకార్యుఁ డై చనియె నా సర్వేశ్వరుం డచ్యుతుం
డలఘుం డేమని చెప్పుదున్ భగవదాయత్తంబు పృథ్వీశ్వరా! 346

వ. మఱియు దేశకాలార్థయుక్తంబులు, నంతఃకరణసంతాపశమనంబులు నయిన హరివచనంబులం దలంచి, చిత్తంబు పరాయత్తం బయియున్న దని యన్నకుం జెప్పి,నిరుత్తరుండై, నిరంతరహరిచరణారవిందచింతామలబుద్ధియై, శోకంబు వర్జించి, సదాధ్యానభక్తి విశేషంబులం గామక్రోధాదుల జయించి, తొల్లి తన కుభయసేనామధ్యంబున నచ్యుతుం డానతిచ్చిన గీతలు దలంచి, కాలకర్మ భోగాభినివేశంబులచేత నావృతం బయిన విజ్ఞానంబుఁ గ్రమ్మఱ నధిగమించి, హేతుమద్భావంబున శోకహేతు వహంకారమమకారాత్మకం బయిన ద్వైత భ్రమం బనియును, ద్వైతభ్రమంబునకుఁ గారణంబు దేహం బనియును, దేహంబునకు బీజంబు లింగం బనియును, లింగంబునకు మూలంబు గుణంబు లనియును, గుణంబులకు నిదానంబు ప్రకృతి యనియును, బ్రహ్మాహ మనియెడు జ్ఞానంబున లీనమై ప్రకృతి లేకుండు ననియుఁ, బ్రకృతి యడంగుటయ నైర్గుణ్యం బనియును, నైర్గుణ్యంబువలనఁ గార్యలింగనాశం బనియును, గార్యలింగనాశంబున నసంభవం బగుననియును, బ్రకృతిం బాసి క్రమ్మఱ స్థూలశరీరప్రాప్తుండుగాక పురుషుండు సమ్యగ్భోగంబున నుండు ననియును నిశ్చయించి, యర్జునుండు విరక్తుండై యూరకుండె; ధర్మజుండు భగవదీయమార్గంబు దెలిసి, యాదవుల నాశంబు విని నారదు వచనంబులఁ దలంచి, నిశ్చలచిత్తుం డై, స్వర్గమార్గగమనంబునకు యత్నంబుసేయుచుండె; నా సమయంబున, 347

క. యదువులనాశము, మాధవు-పదవియు విని కుంతి విమలభక్తిన్ భగవ
త్పదచింతాతత్పరయై - ముదమున సంసారమార్గమునకుం బాసెన్. 348

వ. ఇట్లు [2]కంటకంబునం గంటకోన్మూలనంబు సేసి, కంటకంబులు రెంటిని బరిహరించు విన్నాణితెఱంగున యాదవరూపశరీరంబునం జేసి యీశ్వరుండు లోకకంటకశరీ

---

1. నీఱు = భస్మము. 2. కంటకము = ముల్లు.

రంబులు సంహరించి నిజశరీరంబు విడిచె; సంహారంబునకు నిజశరీరపరశరీరం బులు రెండు నీశ్వరునకు సమంబుల; నిజరూపంబున మెలంగుచు, రూపాంతరం బులు ధరియించి, క్రమ్మఱ నంతర్ధానంబు నొందు నటునికైవడి లీలాపరాయణుం డైన నారాయణుండు మీనకూర్మాదిరూపంబులు ధరియించుం, బరిహరించు''నని చెప్పి మఱియు ని ట్లనియె : 349

క. ''ఏదినమున వైకుంఠుఁడు - మేదినిపైఁ దాల్చినట్టి మేను విడిచినాఁ
డాదినమున నశుభప్రతి - పాదక మగు కలియుగంబు ప్రాప్తం బయ్యెన్. 350

ధర్మరాజు పరీక్షితునకుఁ బట్టము గట్టి, మహాప్రస్థానమునకు వెళ్లుట

సీ. కలివర్తనంబునఁ గ్రౌర్యహింసాసత్యదంభ కౌటిల్యాద్యధర్మచయము
పురముల గృహముల భూములఁ దమలోనఁ గలుగుట దలపోసి కరిపురమున
మనుమని రాజవై మనుమని దీవించి, సింధుతోయకణాభిషిక్తుఁ జేసి,
యనిరుద్ధనందనుం డైన వజ్రునిఁ దెచ్చి, మథురఁ బట్టము గట్టి, మమతఁ బాసి,
ఆ. కరుల, హరుల, భటులఁ, గంకణాదికముల,-మంత్రిజనుల, బుధుల, మానవతుల,
నఖిల మయిన ధనము నభిమన్యుసుతునకు - నప్పగించి, బుద్ధి నాశ్రయించి. 351

వ. విరక్తుం డైన ధర్మనందనుండు ప్రాజాపత్యం బనియెడి యిష్టిఁ గావించి, యగ్నుల నాత్మారోపణంబు సేసి, నిరహంకారుండును, నిర్దళితాశేషబంధనుండును నై, సకలేంద్రియంబుల మానసంబున నడంచి, ప్రాణాధీనవృత్తి యగు మాన సంబును బ్రాణమందును, బ్రాణము నపానమందును, నుత్సర్గసహితం బయిన యపానమును మృత్యువునందును, మృత్యువును బంచభూతంబులకు నైక్యం బైన దేహంబునందును, దేహమును గుణత్రయంబునందును, గుణత్రయంబు నవిద్యయందును, సర్వారోపహేతు వగు నవిద్యను జీవునియందును, జీవుం డయిన తన్ను నవ్యయంబయిన బ్రహ్మమందును లయింపంజేసి, బహిరంగ వ్యాపారంబులు విడిచి, నారచీరలు ధరియించి, మౌనియు, నిరాహారుండును, ముక్తకేశుండును నై యున్మత్త పిశాచ బధిర జడుల చందంబున నిర పేక్షత్వంబున, 352

క. చిత్తంబున బ్రహ్మము నా - వృత్తముఁ గావించికొనుచు విజ్ఞానధనా,
యత్తులు దొల్లి వెలింగెడి - యుత్తరదిశ కేఁగె నిర్మలోద్యోగమునన్ 353

సీ. అంత నాతని తమ్ము లనిలపుత్త్రాదులు గలిరాకచేఁ బాపకర్మ లగుచుఁ
జరియించు ప్రజల సంచారంబు వీక్షించి, యఖిలధర్మంబుల నాచరించి,
వైకుంఠచరణాబ్జవర్తితహృదయు లై, తద్భక్తి నిర్మలత్వమును జెంది,
విషయయుక్తులకుఁ బ్రవేశింపఁగా రాక, నిర్ధూతకల్మషనిపుణమతులు,

తే. బహుళవిజ్ఞానదావాగ్ని భసితకర్ము - లైన యేకాంతులకు లక్ష్యమై వెలుంగు
ముఖ్యనారాయణస్థానమునకుఁ జనిరి - విగతరజు లైన యాత్ము లవ్విప్రముఖ్య!

వ. అంత విదురుండు ప్రభాసతీర్థంబున హరియందుఁ జిత్తంబు సేర్చి, శరీరంబు విడిచి, పితృవర్గంబుతోడ దండధరుం డగుటం జేసి నిజాధికారస్థానంబునకుం జనియె; ద్రుపదరాజపుత్త్రియుఁ బతులవలన నుపేక్షిత యై, జగత్పతి యైన వాసుదేవు నందుఁ జిత్తంబు సేర్చి తత్పదంబు సేరె; నిట్లు, 355

క. పాండవకృష్ణుల యానము - పాండురమతి నెవ్వఁ డైనఁ బలికిన, విన్నన్
ఖండితభవుఁ డై, హరిదా - సుం డై, [1]కైవల్యపదము సొచ్చు నరేంద్రా! 356

వ. అంత నటం బరీక్షిత్కుమారుండు జాతకర్మవిదు లైన పెద్దలు సెప్పినచందంబున భూసురోత్తమశిక్షావశంబున మహాభాగవతశేఖరుం డై ధరణీపాలనంబు సేయుచు, నుత్తరుని పుత్త్రిక నిరావతి యను మత్తకాశినిం బెండ్లియయి, జనమేజయప్రముఖు లైన నలువురుగొడుకుల నుత్పాదించి, గంగాపులినతలంబునఁ గృపాచార్యుండు గురుత్వంబు సేయ, యాగభాగంబులకు వచ్చిన దేవతల నీక్షించుచు, భూరిదక్షిణంబులుగా మూఁ డశ్వమేధంబు లాచరించి, దిగ్విజయకాలంబున గోమిథునంబుఁ దన్నుచున్న శూద్రుండును, రాజచిహ్నముద్రితుండును నగు కలిం బట్టి నిగ్రహించె"నని చెప్పిన శౌనకుండు పౌరాణికున కిట్లనియె: 357

క. "భూవరరూపపు శూద్రుఁడు - గోవుం దా నేల తన్నెఁ? గోరి పరీక్షి
ద్భూవరుఁడు దిశల గెలుచుచు - నే విధిఁ గలి నిగ్రహించె? నెఱిఁగింపఁ గదే! 358

మ. అరవిందాక్షపదారవిందమకరందాసక్తు లై యున్న స
త్పురుషశ్రేష్ఠుల వృత్తముల్ వినక, దుర్బుద్ధిన్ విలంఘించి, దు
ర్నరవార్తాకథనప్రపంచములు గర్ణప్రాప్తముల్ సేసి, వా
సరముల్ వ్యర్థతఁ ద్రోచుచుండఁ జన దీసంసారమోహంబునన్. 359

సీ. మనుట నిత్యము గాదు, మరణంబు నిజ మని యెఱిఁగి, మోక్షస్థితి నిచ్ఛగించు
నల్పాయువు లగు మా కన్యదుర్జనచరిత్రము లోలిఁ గర్ణరంధ్రములఁ బెట్టి,
బంగారువంటి యీ బ్రదికెడుకాలంబుఁ బోనాడఁగా నేల పుణ్యచరిత!
మాధవపదపద్మ మకరందపానంబు సేయింపవే! యేము సేయునట్టి

ఆ. సత్త్రయాగమునకు సన్మునీంద్రులు [2]సీర - వాఁడె దండధరుఁడు వచ్చెఁ జూడు;
చంపఁ డొకని నైన [3]జన్న మయ్యెడుదాఁక - వినుచు నుండుఁ దగిలి విష్ణుకథలు.

క. మందునకు మందబుద్ధికి - మందాయువునకు నిరర్థమార్గములను గో
విందచరణారవిందమ - రందము గొనఁ దెఱపి లేదు రాత్రిందివముల్. 361

1. కైవల్యము = మోక్షము. 2. చీరు = పిలుచు. 3. జన్నము = యజ్ఞము.

వ. అని శౌనకుండు వలికిన సూతుం డిట్లనియెఁ: "బరీక్షిన్నరేంద్రుండు నిజవాహినీసందోహసంరక్షితం బగు కురుజాంగలదేశంబునం గలిప్రవేశంబు నాకర్ణించి, యుద్ధకుతూహలత నంగీకరించి, యొక్కనాఁడు సముల్లాసంబున బాణాసనంబు గైకొని నీలనీరదనిభతురంగనివహయోజితంబును, ఫలితమనోరథంబును నైన రథంబు నారోహణంబు సేసి, మృగేంద్రధ్వజంబు వెలుంగ, రథతురంగమసుభటకరటిఘటాసంఘటితం బగు వాహినీచక్రంబు నిర్వక్రంబుగం గొలువ, దిగ్విజయార్థంబు వెడలి, పూర్వదక్షిణపశ్చిమోత్తరసముద్రలగ్నంబు లయిన యిలావృతరమ్యకహిరణ్మయహరివర్షకింపురుషభద్రాశ్వకేతుమాలభారతవర్షంబులు, నుత్తరకురుదేశంబులును జయించి, తత్తద్దేశవాసు లిచ్చిన కానికలు గైకొనుచు మంగళపాఠకసంఘాతజేగీయమానపూర్వరాజవృత్తాంతంబు లాకర్ణించుచుఁ, బాఠకపఠితపద్యంబులవలనం బాండవులకు భక్తవత్సలుం డైన పుండరీకాక్షుం డాచరించిన సారథ్య సఖ్య సాచివ్య సభాపతిత్వ వీరాసన దూతభావాదికర్మంబులు, నశ్వత్థామాస్త్రతేజంబువలనఁ దన్ను రక్షించుటయు, యాదవపాండవులందలి స్నేహానుబంధంబును, వారలకుఁ గలిగిన భగవద్భక్తివిశేషంబును విని, విశ్వంభరుని భక్తవాత్సల్యంబునకు నాశ్చర్యంబు నొందుచు, వందిబృందంబులకు మహార్ఘంబులగు హారాంబరాభరణాదిసందోహంబుల నొసంగుచుఁ బద్మనాభపాదపద్మభజనపరతంత్రపవిత్రమానసుం డై యుండె; నయ్యెడ వృషభరూపంబున నేకపాదంబున సంచరించు ధర్మదేవుండు దనసమీపంబున లేఁగ లేని లేఁగటి[1]కుఱ్ఱి చందంబున హతప్రభయై నేత్రంబుల సలిలంబులు గురియుచు గోరూప యైయున్న ధాత్రి కిట్లనియె: 362

మ. "నయనాంభఃకణజాల మేల విడువన్ నాతల్లి? నీమేను [2]సా
మయమై యున్నది; మోము వాడినది; నీ మన్నించుచుట్టాలకున్
భయదుఃఖంబులు నెందు వొందవు గదా? బంధించి శూద్రుల్ పద
త్రయహీనున్ ననుఁ బట్ట వత్తు రనియో? తాపంబు నీకేటికిన్? 363

సీ. మఖములు లేమి నమర్త్యుల కిటమీఁద మఖభాగములు లేక మాను ననియొ?
రమణులు రమణుల రక్షింప రనియొ? పుత్త్రులఁ దల్లిదండ్రులు ప్రోవ రనియొ?
భారతి కుజనులఁ బ్రాపించు ననియొ? సద్విప్రులు నృపుల సేవింతు రనియొ?
కులిశహస్తుఁడు వాన గురియింపకుండఁగఁ బ్రజలు దుఃఖంబులఁ బడుదురనియొ?
ఆ. హీనవంశజాతు లేలెద రనియొ? రా - జ్యములు [3]పాడి గలిగి జరగ వనియొ?
మనుజు లన్నపానమైథునశయనాస - నాదికర్మసక్తు లగుదు రనియొ? 364

మ. జననీ! నీభర మెల్ల డించుటకు నై చక్రాయుధుం డిన్ని హా
యనముల్ దాను నరాకృతిన్ మెలఁగి, నిత్యానందముం జేసి, పో

1. కుఱ్ఱి = పాఁడియావు. 2. సామయము = సగము. 3. పాడి = న్యాయము, ధర్మము.

యైన నే నింక ననాథ నైతిఁ, గుజనుం డెవ్వాఁడు శాసించునో,
పెనుదుఃఖంబులఁ బొందఁ గంటి నని యో భీతిల్లి చింతించుటల్ ? 365

క. దెప్పర మగు కాలముచే - నెప్పుడు దేవతల కైన నిష్టం బగు నీ
యొప్పిదము కృష్ణుఁ డరిగినఁ - దప్పెఁ గదా తల్లి ! నీవు తల్లడపడఁగన్ ?'' 366

వ. అనిన భూదేవి యి ట్లనియె : 367

క. "ఈలోకంబునఁ బూర్వము - నాలుగుపాదముల నీవు నడతువు; నేఁ డా
శ్రీలలనేశుఁడు లేమిని - గాలముచే నీకు నొంటికా లయ్యెఁ గదే! 368

వ. మఱియు సత్యశౌచదయా[1]క్షాంతులును, త్యాగసంతో[2]షార్జవంబులును, శమదమతపంబులును, సమత్వంబును, బరాపరాధసహనంబును, లాభంబు గల యెడ నుదాసీనుండై యుండుటయును, శాస్త్రవిచారంబును, జ్ఞానవిరక్తులును, నైశ్వర్యశౌర్యప్రభావదక్షత్వంబులును, స్మృతియును, స్వాతంత్ర్యంబును, గౌశలకాంతిధైర్యమార్దవ ప్రతిభాతిశయప్రశ్రయశీలంబులును, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియ మనోబలంబులును, సౌభాగ్యగాంభీర్యస్థైర్యంబులును, శ్రద్ధాకీర్తి మానగర్వాభావంబులును ననియెడి ముప్పదితొమ్మిది గుణంబులు, నవియునుం గాక బ్రహ్మణ్యతా శరణ్యతాది మహాగుణసమూహంబును శ్రీకృష్ణదేవుని యందు వర్తిల్లుంగావున, 369

క. గణనాతీతము లగు సద్గుణములు గల చక్రి నని ఘోరకలిస్త్రీ
రణమునఁ బాపసమూహ - వ్రణయుతు లగు జనులఁ జూచి వగచెదఁ దండ్రీ !

క. దేవతలకు, ఋషులకుఁ, బితృ-దేవతలకు, నాకు, నీకు, ధీరులకును, నా
నావర్ణాశ్రమములకును, - గోవులకును బాధ యనుచుఁ గుందెద ననఘా ! 371

సీ. బ్రహ్మాదు లెవ్వని భద్రకటాక్షవీక్షణము వాంఛింతురు సత్తపములఁ ?
గమలాలయము మాని కమల యెవ్వని పాదకమలంబు సేవించుఁ గౌతుకమునఁ ?
బరమయోగీంద్రులు భవ్యచిత్తములందు నిలుపుదు రెవ్వాని నియతితోడ ?
వేదంబు లెవ్వాని విమలచారిత్రముల్ వినుతింపఁగా లేక [3]వెగడుపడియె ?

ఆ. నట్టి వాసుదేవు నబ్జవజ్రాంకుశ-చక్రమీనశంఖచాపకేతు
చిహ్నితంబు లైన శ్రీచరణము లింక - సోఁక వనుచు వగపు సోఁకెనయ్య !

క. హరిపాదంబులు సోఁకెడి - సిరికతమున నఖిలభువనసేవ్యత్వముతో
స్థిర నైతి నిన్నిదినములు - హరి నాగర్వంబు మాన్చి యరిగె మహాత్మా ! 373

క. లీలాకారము దాల్చెను - శ్రీలలనేశుండు ఖలుల శిక్షించి భవో
న్మూలనము సేయుకొఱకును - నాలుగుపాదముల నిన్ను నడపించుటకున్. 374

1. క్షాంతి=ఓర్పు. 2. ఆర్జవము=ఋజుభావము, చక్కనినడత. 3. వెగడుపడు=తల్లడపడు.

ఉ. ఆ మధురోక్తు, లా నయము, లా దరహాసము, లా దయారసం
బా మురిపంబు, లా తగవు, లా గమనక్రియ, లా మనోహర
ప్రేమకరావలోకనము ప్రీతిఁ గనుంగొన లేమి మాధవుం
గామిను లేల నిర్దళితకర్ములు యోగులుఁ బాయ నేర్తురే? 375

క. మెల్లన నాపై యాదవ - వల్లభుఁ డడుగిడఁగ మోహవశనై నే రం
జిల్లఁగ రోమాంచముక్రియ-[1]మొల్లములై మొలచు సస్యములుమార్గములన్.”

వ. అని యిటు పూర్వవాహిని యైన సరస్వతీ తీరంబున ధర్మదేవుండును, భూమియు వృషభధేనురూపంబుల భాషింప, రాజర్షి యైన పరీక్షిద్భూవరుండు డగ్గఱియె; నాసమయంబున, 377

కలిపురుషుఁడు ధర్మదేవతను దన్నుట

శా. కైలాసాచలసన్నిభం బగు మహాగంభీరగోరాజముం
గాలక్రోధుఁడు, దండహస్తుఁడు, నృపాకారుండు, క్రూరుండు, జం
ఘాలుం డొక్కఁడు శూద్రుఁ డాసురగతిం గారుణ్యనిర్ముక్తుఁ డై
నేలం గూలఁగఁ దన్నెఁ [2]బంచితిలఁగా నిర్ఘాతపాదాహతిన్. 378

వ. మఱియును, 379

శా. ఆ లోలాంగక, నశ్రుతోయకణజాలాక్షిన్, మహాంభారవన్,
బాలారూఢతృణావళీకబళలోభవ్యాప్తజిహ్వాగ్ర, నాం
దోళస్వాంత, నజీవవత్స, నుదయద్దుగ్ధాన్వితన్, ఘర్మకీ
లాలాపూర్ణశరీర నా మొదవు నుల్లంఘించి తన్నెన్ వడిన్. 380

వ. ఇట్లా ధేనువృషభంబుల రెంటినిం గంటకుం డై తన్నుచున్న రాజలక్షణముద్రితుం డయిన శూద్రునిం జూచి, సువర్ణపరికరస్యందనారూఢుం డగు నభిమన్యునందనుండు కోదండంబు సగుణంబు సేసి, మేఘగంభీరరవంబు లగు వచనంబుల ని ట్లనియె: 381

శా. “నిన్నుం గొమ్ములఁ జిమ్మెనో, కదిసెనో? నిర్భీతి వై గోవులం
దన్నం గారణ మేమి? మద్భుజసనాథక్షోణి నేవేళలం
దు న్నేరంబులు సేయ రా; దెఱుఁగవా? ధూర్తత్వమున్, భూమిభృ
త్సన్నాహంబు నొనర్చె; దెవ్వఁడవు? నిన్ శాసించెదన్ దుర్మతీ! 382

క. గాండీవియుఁ, జక్రియు భూ-మండలిఁ బెడఁబాసి చనిన మదమత్తుఁడ వై
దండింపఁ దగనివారల - దండించెదు; నీవ తగుదు దండనమునకున్.” 383

---

1. మొల్లములు = అధికములు. 2. పంచితిలు = మూత్రము విడుచు; ఉచ్చపోసుకొను.

వ. అని వృషభంబు నుద్దేశించి యిట్లనియె: 384

మ. "కురుధాత్రీశ్వర బాహువప్రయుగళీగుప్తక్షమామండలిం
బరికింపన్ భవదీయనేత్రజనితాంభశ్శ్రేణిఁ దక్కన్ జనుల్
[1]దొరఁగం జేయ రధర్మసంజనితజంతుశ్రేణిబాష్పంబులన్;
గురుశక్తిన్ విదళింతుఁ జూడు మితనిన్ గోమూర్తి దేవోత్తమా! 385

క. జాలిఁ బడ నేల? నాశర - జాలంబులపాలు సేసి చంపెద వీనిన్;
భూలోకంబున నిపుడే - నాలుగుపాదముల నిన్ను నడపింతుఁ జుమీ! 386

ఉ. వాచవియైన గడ్డిఁ దిని, వాహినులందు జలంబు ద్రావఁగా
నీచరణంబు లెవ్వఁ డిటు నిర్దళితంబుగఁ జేసె? వాఁడు దా
ఖేచరుఁడైన వాని మణికీలితభూషణయుక్తబాహులన్
వేచని త్రుంచివైతు వినువీథికి నేఁగిన, నేల డాఁగినన్." 387

వ. అని మఱియు గోరూప యయిన భూదేవితో నిట్లనియె: 388

చ. "అగణితవైభవుం డగు మురాంతకుఁ డక్కట పోయె నంచు నె
వ్వగలఁ గృశించి నేత్రముల వారికణంబులు దేకుమమ్మ! లో
బెగడకుమమ్మ! మద్విశిఖబృందములన్ వృషలున్ వధింతు; నా
మగఁటిమిఁ జూడవమ్మ! [2]వెఱ మానఁగదమ్మ! శుభప్రదాయినీ! 389

క. సాధువు లగు జంతువులకు - బాధలు గావించు ఖలుల భంజింపని రా
జాధము నాయుస్స్వర్గ - శ్రీధనములు వీటిఁబోవు సిద్ధము తల్లీ! 390

క. దుష్టజన[3]నిగ్రహంబును, - శిష్టజనానుగ్రహంబుఁ జేయఁగ నృపులన్
స్రష్ట విధించెఁ; బురాణ - ద్రష్టలు సెప్పుదురు పరమధర్మము సాధ్వీ!" 391

వ. అనిన ధర్మనందనపౌత్రునకు వృషభమూర్తి నున్న ధర్మదేవుం డిట్లనియె: 392

ఉ. "క్రూరులఁ జంపి సాధువులకున్ విజయం బొనరించునట్టి యా
పౌరవవంశజాతుఁడవు, భాగ్యసమేతుఁడ వౌదు, తొల్లి మీ
వా రిటువంటివా రగుట వారిజనేత్రుఁడు మెచ్చి దౌత్యసం
చారము సేసెఁ గాదె నృపసత్తమ! భక్తిలతానిబద్ధుఁడై. 393

వ. నరేంద్రా! యేము ప్రాణులకు దుఃఖహేతువులము గాము; మావలన దుఃఖంబు నొందెడు పురుషుండు లేఁడు; వాదివాక్య భేదంబుల యోగీశ్వరులు మోహితులై భేదంబు నాచ్ఛాదించి తమకు నాత్మ సుఖదుఃఖంబుల నిచ్చు ప్రభు వని చెప్పుదురు; దైవజ్ఞులు గ్రహదేవతాదులకుఁ బ్రభుత్వంబు సంపాదింతురు; మీమాంసకులు గర్మంబునకుం బ్రాభవంబుం బ్రకటింతురు; లోకాయతికులు స్వభావంబునకుఁ బ్రభుత్వంబు వలుకుదు; రిందెవ్వరికిని సుఖదుఃఖప్రదానంబు సేయఁ

1. తొరఁగు = స్రవించు. 2. వెఱ = భయము. 3. నిగ్రహము = శిక్ష.

ప్రభుత్వంబు లేదు; పరులవలన దుఃఖంబు వచ్చిన నధర్మంబు పరులు సేసిరని విచారింపవలదు; తర్కింపను నిర్దేశింపను రాని పరమేశ్వరునివలన సర్వంబు నగుచుండు" ననిన ధర్మదేవునికి ధర్మనందనపౌత్రుం డిట్లనియె : 394

ఆ. "ధర్మమూర్తి వయ్య! ధర్మజ్ఞ! వృషరూప!–పరమధర్మ మీవు పలుకు త్రోవ;
పాపకర్మ చేయుపాపంబు సూచింపఁ – బాపకర్ముఁ డేఁగుపథము వచ్చు. 395

వ. మఱియు దేవమాయవలన భూతంబుల వాఙ్మనసంబులకు వధ్యఘాతుకలక్షణం బగు వృత్తి సులభంబుగం దెలియరాదు; నీవు ధర్మదేవతవు; కృతయుగంబునం దపశ్శౌచదయాసత్యంబు లను నాలుగు నీకుం బాదంబు లని చెప్పుదురు; త్రేతాయుగంబునఁ బూర్వోక్తపాదచతుష్కంబునం దొక్కపాదంబు క్షీణం బయ్యె; ద్వాపరంబునం బాదద్వయంబు నశించెం; గలియుగంబందు నివ్వడువున నిప్పుడు నీకుఁ బాదత్రయంబు భగ్నంబయ్యె; నవశిష్టం బగు భవదీయచతుర్థ పాదంబు నధర్మంబు గల్యంతంబున నిగ్రహింప గమకించుచున్నయది; విను, మఱియునుం గాక, 396

మ. భరముం బాపి రమావిభుండు గరుణం బాదంబులం ద్రొక్కఁగా
స్థిరయై వేడుక నింతకాలము సుఖశ్రీ నొందె భూదేవి; త
చ్చరణస్పర్శము లేమి శూద్రకులజుల్ శాసింతు రంచున్ నిరం
తరశోకంబున నీరు గన్నుల నిడెన్ ధర్మజ్ఞ! వీక్షించితే?" 397

పరీక్షిన్మహారాజు కలిని నిగ్రహించి ధర్మపరిపాలనము సేయుట

వ. అని యిట్లు ధరణీ ధర్మదేవతల బుజ్జగించి, మహారథుం డయిన విజయపౌత్రుండు క్రూరకారు మెఱుంగు తెఱంగు ధిక్కరించుచు, దిక్కులకు వెక్కసం బయిన యడిదంబు [1]బెడిదంబుగ జడిపించి పాపహేతు వయిన కలిని రూపుమాప నుద్యోగించిన, వాఁడు రాజరూపంబు విడనాడి, వాడిన మొగంబుతోడ, భయవిహ్వలుం డై, హస్తంబులు సాఁచి, తత్పాదమూలవిన్యస్తమస్తకుం డై ప్రణామంబు సేసి,

క. "కంపించె దేహ మెల్లం; – జంపకు మో రాజతిలక! శరణాగతు ర
క్షింపు"మని తనకు మ్రొక్కినఁ – జంపక కలిరాజుఁ జూచి జనపతి వలుకున్ :

క. "[2]అర్జునకీర్తిసమేతుం–డర్జునపౌత్రుండు భయరసావృతజనులన్
నిర్జితులఁ జంప నొల్లఁడు; – దుర్జనభావంబు విడిచి తొలఁగు దురాత్మా! 400

వ. నీవు పాపబంధుండవు; మదీయబాహుపాలితం బయిన మహీమండలంబున నిలువ వలవదు; రాజదేహంబునందు వర్తించు నిన్ను నసత్యలోభచౌర్యదౌర్జన్య

1. బెడిదముగ = భయంకరముగ. 2. అర్జున = తెల్లని.

దురాచార మాయాకలహ కపటకలుషాలస్యాదిధర్మేతర సమూహంబు లాశ్రయించు; సత్యధర్మంబులకు నివాసం బగు బ్రహ్మావర్తదేశంబున యజ్ఞవిస్తార నిపుణు లయినవారు యజ్ఞేశ్వరుం డయిన హరిం గూర్చి యాగంబులు సేయు చున్నవారు; వారలకు సుఖప్రదానంబు సేయుచు సకలభూతాంతర్యామి యై భగవంతుం డయిన హరి జంగమస్థావరంబులకు నంతరంగబహిరంగముల సంచరించు వాయువు చందంబున నాత్మరూపంబున మనోరథంబుల నిచ్చుం గావున నీ విందుండవలవ" దనుచు దండహస్తుం డయిన యముని కైవడి [1]మండలాగ్రంబు సాఁచిన రాజవర్యునకుం గలి యి ట్లనియె : 401

క. "జగతీశ్వర! నీయడిదము - ధగధగితప్రభలతోడఁ దఱచుగ మెఱయన్
బెగడెం జిత్తము; గుండెలు - వగిలెడి; నిఁక నెందుఁ జొత్తు? భావింపఁగ దే!

వ. నరేంద్రా! నిన్ను నారోపితశరశరాసను సర్వప్రదేశంబులందును విలోకించు చున్నవాఁడ; నే నెక్కడ నుండుదు, నానతి" మ్మనిన రాజన్యశేఖరుండు ప్రాణివధ స్త్రీద్యూతపానంబు లనియెడి నాలుగు స్థానంబుల నిచ్చి, మఱియు నడిగిన సువర్ణమూలం బగు నసత్యమదకామహింసావైరంబు లనియెడు పంచప్రదేశంబుల నొసంగి, యితర స్థలంబుల స్పృశియింపకుండ నియమించె; నిట్లు కలినిగ్రహంబు సేసి, హీనంబు లయిన తపశ్శౌచదయ లనియెడి మూఁడుపాదంబులు వృషభమూర్తి యయిన ధర్మదేవత కిచ్చి, రత్నగర్భకు [2]నిర్భరం బయిన సంతోషంబు సంపాదించి, 403

క. గజనామధేయపురమున, - గజరిపుపీఠమున ఘనుఁడు గలిమర్దనుఁ డ
గ్గజవైరిపరాక్రముఁ డే - గజిబిజి లేకుండఁ దాల్చెఁ గౌరవలక్ష్మిన్. 404

వ. ఇట్లు కృష్ణుని యనుగ్రహంబున నశ్వత్థామబాణపావకంబువలనఁ బ్రదికి, వృషభమూర్తి యయిన ధర్మదేవతకు నభయం బిచ్చిన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు బ్రాహ్మణ శాపప్రాప్తతక్షకాహిభయంబువలనఁ బ్రాణంబులు వోవు నని యెఱింగి, సర్వ సంగంబులు వర్జించి, శుకునకు శిష్యుం డై, విజ్ఞానంబు గలిగి, గంగాతరంగిణీ తీరంబునం గళేబరంబు విడిచె; వినుఁడు. 405

క. హరివార్త లెఱుఁగువారికి, - హరిపదములు దలఁచువారి, కనవరతంబున్
హరికథలు వినెడివారికి - మరణాగతమోహసంభ్రమము లే దనఘా! 406

క. శుభచరితుఁడు హరి యరిగినఁ - బ్రభవించి ధరిత్రి నెల్లఁ [3]బ్రబ్బియుఁ, గలి దా
నభిమన్యుసుతునివేళను - బ్రభవింపక యడఁగియుండె భార్గవముఖ్యా! 407

వ. ఇవ్విధంబునఁ జతుస్సముద్రముద్రితాఖిలమహీమండలప్రాజ్యసామ్రాజ్యంబు పూజ్యంబుగాఁ జేయుచు నా యభిమన్యుసంభవుండు, 408

---

1. మండలాగ్రము = ఖడ్గము. 2. నిర్భరము = అధికము. 3. ప్రబ్బు = వ్యాపించు.

ఉ. చేసినఁ గాని పాపములు సెందవు; చేయఁ దలంచినంతటం,
జేసెద సన్న మాత్రమునఁ జెందుఁగదా కలివేళఁ బుణ్యముల్ ?
మోసము లే దటంచు నృపముఖ్యుఁడు గాచెఁ గలిన్ మరంద ము
ల్లాసముతోడఁ గ్రోలి విరులం దెగఁజూడని తేఁటికైవడిన్. 409

వ. మఱియుం బ్రమత్తులై యధీరు లగు నరులయందు వృకంబు చందంబున నొదిఁగి [1]లాఁచుకొని యుండి చేష్టించుం గాని ధీరులైనవారికిం గలివలని భయంబు లే దని కలి నంతంబునొందింపఁ డయ్యె" ననిన విని, ఋషులు సూతున కి ట్లనిరి : 410

సీ. "పౌరాణికోత్తమ! బ్రదుకుము పెక్కేండ్లు; తామరసాక్షుని ధవళయశము
మరణశీలుర మైన మా కెఱింగించితి; కల్పితం బగు క్రతుకర్మమందుఁ
బొగలచేఁ బొగిలి యబుద్ధచిత్తుల మైన మము హరిపదపద్మమధురరసముఁ
ద్రావించితివి నీవు; ధన్యుల మైతిమి; స్వర్గమేనియు [2]నపవర్గమేని
తే. భాగవతసంగలవభాగ్యఫలము కీడె? – ప్రకృతిగుణహీనుఁడగుచక్రిభద్రగుణము
లీశకమలాసనాదులు నెఱుఁగలేరు – వినికి వినఁ జాల మనియెడి వెఱ్ఱి గలఁడె?

క. శ్రీపంబులు, ఖండితసం – తాపంబులు గల్మషాంధతమసమహోద్య
ద్దీపంబులు, పాషండదు – రాపంబులు విష్ణువందనాలాపంబుల్. 412

క. పావనములు, దురితలతా – లావనములు, నిత్యమంగళప్రాభవసం
జీవనములు, లక్ష్మీసం – భావనములు వాసుదేవపదసేవనముల్. 413

ఆ. పరమభాగవతుఁడు పాండవపౌత్త్రుండు – శుకుని భాషణముల శుద్ధబుద్ధి
యై, విరాజమానుఁ డై, ముక్తి యగు విష్ణు-పాదమూల మెట్లు వడసె ననఘ!

వ. మహాత్మా! విచిత్రయోగనిష్ఠాకలితంబును, విష్ణుచరితలలితంబును, బరమపుణ్యంబును, సకలకల్యాణగుణగణ్యంబును, భాగవతజనాపేక్షితంబును నైన పారీక్షితభాగవతాఖ్యానంబు వినిపింపు" మనిన సూతుం డి ట్లనియె : 415

క. "మిముబోఁటి పెద్దవారలు – కమలాక్షుని చరిత మడుగఁగాఁ జెప్పెడి భా
గ్యము గలిగె; నేఁడు నాజన్మము సఫలం బయ్యె వృద్ధమాన్యుఁడ నగుటన్. 416

క. కులహీనుఁడు నారాయణ – విలసత్కథనములు గడఁక వినిపించినఁ ద
త్కులహీనతఁ బాసి, మహో – జ్జ్వలకులజత్వమును బొందు సన్మునులారా! 417

సీ. ఎవ్వని గుణజాల మెన్న జిహ్వలు లేక నలినగర్భాదు లనంతుఁ డండ్రు?
కోరెడు విబుధేంద్రకోటి నొల్లక లక్ష్మి ప్రార్థించె నెవ్వని పాదరజము?

1. లాఁచుకొను = పొంచుకొను. 2. అపవర్గము = మోక్షము.

బ్రహ్మ యెవ్వని పాదపద్మంబు గడిగిన జలము ధన్యత నిచ్చె జనుల కెల్ల?
భగవంతుఁ డనియెడి భద్రశబ్దమునకు నెవ్వఁ డర్థాకృతి నేపుమిగులు?
ఆ. నేమహాత్ము నాశ్రయించి, శరీరాది - సంగకోటి నెల్ల సంహరించి,
ప్రాభవమున మునులు పారమహంస్యంబు - నొంది తిరిగిరాక యుందు రెలమి?

చ. క్రమమున మింటికై యెగయుఁ గాక విహంగము, మింటి దైన పా
రము గన నేర్చునే? హరిపరాక్రమ మోపినయంతఁ గాక స
ర్వము వివరింప నెవ్వఁడు ప్రవర్తకుఁ డౌ మునులార! నాదు చి
త్తమునకు నెంత గానఁబడెఁ దప్పక చెప్పెద మీకు నంతయున్. 419

క. వేదండపురాధీశుఁడు - గోదండము సేతఁ బట్టికొని గహనములో
వేదండాదుల నొకనాఁ - డేదండలఁ బోవనీక యెగచెఁ బలిమిన్. 420

క. [1]ఒగ్గములు ద్రవ్వి, పడు మని - యొగ్గెడు పెనుఁదెరల వలల నుగ్రమృగములన్
దగ్గఱి చంపెడు వేడుక - వెగ్గల మై చిత్తమందు వెంటాడింపన్. 421

క. కోలముల గవయ వృక శా - ర్దూలములఁ దరక్షు ఖడ్గ రోహిత హరి శుం
డాలముల శరభ చమర - వ్యాలముల వధించె విభుఁడు వడి [2]నోలములన్. 422

వేఁటకు వెళ్లిన పరీక్షితుఁడు శమీకునిపై మృతసర్పము నెత్తి వైచుట

క. మృగయులు మెచ్చ నరేంద్రుఁడు-మృగరాజపరాక్రమమున మెఱసి, హరించెన్
మృగధరమండలమునఁ గల-మృగ మొక్కటి దక్క- సర్వమృగముల నెల్లన్.

వ. ఇట్లు వాటం బయిన వేఁటతమకంబున మృగంబుల వెంబడిం బడి యెగచుచుం
జరించుటం జేసి బుభుక్షాపిపాసలవలన మిగులఁ బరిశ్రాంతుం డయి ధరణీకాం
తుండు చల్లనినీటికొలంకుం గానక, కలంగెడుచిత్తంబుతోఁ జని చని, యొక్క
తపోవనంబుఁ గని, యందు, 424

సీ. మెలఁగుట చాలించి, మీలితనేత్రుఁ డై, శాంతుఁ డై కూర్చుండి, జడత లేక,
ప్రాణమనోబుద్ధిపంచేంద్రియంబుల బహిరంగవీథులఁ బోవనీక,
జాగరణాదికస్థానత్రయము దాఁటి పరమ మై యుండెడి పదముఁ దెలిసి,
బ్రహ్మభూతత్వసంప్రాప్తి [3]విక్రియుఁ డయి యతిదీర్ఘజటలు దన్నావరింప,
తే. నలఘురురుచర్మధారియై యలరుచున్న-తపసిఁ బొడగని, శోషితతాలుఁ డగుచు
నెండి,తడి లేక,కుత్తుక నెలుఁగు డింద,-మందభాషల నిట్లను మనుజవిభుఁడు: 425

1. ఒగ్గములు = పల్లములు. 2. ఓలము = మఱుఁగు, మాటు. 3. పవిత్రుఁడై, విశ్రాంతుఁడై అని పూర్వ ముద్రణపాఠములు. 'బ్రహ్మభూత మవిక్రియమ్' అని మూలము. కాన 'ప్రాప్త్యవిక్రియుఁడయి' అని యుండఁ దగును.

క. "తోయములు దెమ్ము; మా కీ-తోయము [1]వేటాడ వెరవు దొరకదు; ఘనచే
తోయుత! డప్పి జనించెను-తోయమువారలును లేరు దుస్సహ మనఘా!" 426

వ. అని భూవరుండు శమీకమహాముని సమాధినిష్ఠానిమీలితనేత్రుండును, విస్మృతబాహ్యాంతరింద్రియకృతసంచారుండును, హరిచింతాపరుండును నై యుండుటం దెలియ లేక, 427

ఉ. "కన్నులు మూసి బ్రాహ్మణుఁడు గర్వముతోడుత నున్నవాఁడు; చే
సన్నల నైన రమ్మనఁడు; సారజలంబులు దెచ్చి పోయఁ; డే
మన్నన లైనఁ జేయఁడు; సమగ్రఫలంబులు వెట్టఁ; డింత సం
పన్నత నొందెనే తన తపశ్చరణప్రతిమప్రభావముల్?" 428

ఆ. వారిఁ గోరుచున్నవారికి శీతల-వారి యిడుట యెట్టివారి కయిన
వారితంబు గాని వలసినధర్మంబు; -వారి యిడఁడు దాహవారి గాఁడు." 429

చ. అని మనుజేశ్వరుండు మృగయాపరిఖేదనితాంతదాహసం
జనితదురంతరోషమున, సంయమి దన్నుఁ దిరస్కరించి పూ
జనములు సేయఁ డంచు, మృతసర్పము నొక్కటి వింటికొప్పునం
బనివడి దెచ్చి వైచె నటు బ్రహ్మమునీంద్రుని యంసవేదికన్. 430

వ. ఇట్లతండు ప్రత్యాహృతబాహ్యాంతరింద్రియుం డగుట నిమీలితలోచనుండు గానోపునో, యట్లు గాక గతాగతు లగు క్షత్త్రబంధులచే నేమి యని మృషాసమాధినిష్ఠుండు గానోపునో యని వితర్కించుచు, వృథారోషదర్పంబున ముని మూఁపున గతాసు వయిన సర్పంబు నిడి, నరేశ్వరుండు దనపురంబునకుం జనియె; నంత సమీపవర్తు లైన మునికుమారు లంతయుం దెలియం జూచి, శమీకనందనుం డైన శృంగికడకుం జని, 431

శమీకపుత్త్రుఁ డగుశృంగి పరీక్షితుని శపించుట

క. "నరగంధగజస్యందన-తురగంబుల నేలు రాజు తోయాతురుఁ డై
పరఁగ నీజనకుని మెడ-నురగముఁ దగిలించిపోయె నోడక తండ్రీ!" 432

వ. అని పలికిన సమానవయోరూపమునికుమారలీలాసంగి యయిన శృంగి శృంగంబులతోడిమూర్తిధరియించినట్లువిజృంభించి, రోషసంరంభంబున నదరిపడి, బల్యన్నంబుల భుజించి పుష్టంబు లగు పరపుష్టంబులుం బోలె బలిసియు, ద్వారంబులం గాచికొని యుండు సారమేయంబులపగిది దాసభూతు లగు క్షత్త్రియాభాసు లెట్లు బ్రాహ్మణోత్తములచే స్వరక్షకులుగ నిరూపితు లయి? రట్టివార లెట్లు తద్గృహం

1. 'వేటాడు వేళఁ దొల్లి పాడమ దీ తోయము క్రియ జలదాహము' అని పూర్వముద్రణపాఠము.

బుల భాండసంగతం బగు నన్నంబు భుజింప నర్హం బగునో? తాత్పర్యంబు
లయిన ద్రోహంబు లెట్లు నిజస్వామిం జెందు నని సాహసంబున నిట్లనియెను: 433

ఉ. "ఆడఁడు తన్ను దూషణము; లాశ్రమవాసులఁ గాని నెవ్వరిం
గూడఁడు; కందమూలములు గూడుగఁ దించు ననన్యసాధననిష్ఠుఁ డె
వీడఁడు లోనిచూడ్కులను; విష్ణునిఁ దక్కఁ బరప్రపంచమున్
జూడఁడు మద్గురుండు; ఫణిఁ జుట్టఁగ నేటికి రాచవానికిన్? 434

ఉ. పోము హిరణ్యదానములఁ బుచ్చుకొనంగ; ధనంబు లేమిఁగా
దేము; సవంచనంబులుగ దీవన లిచ్చుచు [1]వేసరింపఁగా
రాము; వనంబులన్ గృహవిరాముల మై నివసింపఁ జెల్లఁ గా
పామును వైవఁగాఁ దగునె బ్రహ్మమునీంద్రు భుజాగ్రశీర్షమున్? 435

క. పుడమిఁ గల జనులు వొగడఁగఁ - గుడుతురు గట్టుదురు గాక కువలయపతు లా
యడవుల నిడుమలఁ బడియెడి - బడుగుల మెడ నిడఁగఁ దగున పన్నగశవమున్?

క. భగవంతుఁడు గోవిందుఁడు - జగతిం బెడఁబాసి చనిన, శాసింపంగాఁ
దగువారు లేమి దుర్జను - లెగసి మహాసాధుజనుల నేఁచెద రకటా! 437

క. బాలకులార! ధరిత్రీ - పాలకు శపియింతు" ననుచు బలువడిని విలో
లాలకుఁ డగు మునికుంజర - బాలకుఁ డరిగెం ద్రిలోకపాలకు లదరన్. 438

వ. ఇట్లు రోషించి, కౌశికీనదికిం జని, [2]జలోపస్పర్శంబు సేసి, 439

ఉ. "ఓడక, వింటికోపున మృతోరగముం గొని వచ్చి, మాఱుమా
టాడక యున్న మజ్జనకునంసతలంబునఁ బెట్టి, దుర్మద
క్రీడఁ జరించు రాజు హరకేశవు లొడ్డిన, గావఁ జచ్చుఁబో
యేడవనాఁడు తక్షకఫణీంద్రవిషానల హేతిసంహతిన్." 440

వ. అని శమీక మహాముని కుమారుం డయిన శృంగి పరీక్షిన్నరేంద్రుని శపించి
నిజాశ్రమంబునకుం జనుదెంచి, కంఠలగ్న కాకోదరకళేబరుం డైన తండ్రిం జూచి,

క. "ఇయ్యెడ నీకంఠమునను - నియ్యురగకళేబరంబు నిటు వైచిన యా
యయ్య నిఁక నేమి సేయుదు? - నెయ్యంబులు లేవు సుమ్ము నృపులకుఁ దండ్రీ!

శా. [3]ప్రారంభంబున వేఁట వచ్చి, ధరణీపాలుండు మా తండ్రిపై
నేరం బేమియు లేక, సర్పశవముల్ నేఁ డుగ్రుఁడై వైచినాఁ
డీరీతిన్; ఫణి గ్రమ్మఱన్ బ్రదుకునో, హింసించునో కోఱలన్,
రారే తాపసులార! దీనిఁ దివరే! రక్షింపరే! మ్రొక్కెదన్." 443

1. వేసరించు=శ్రమపెట్టు. 2. జలోపస్పర్శము=ఆచమనము. 3. ప్రారంభము=పూనిక, ప్రయత్నము.

వ. అని, వెఱపున, సర్పంబుఁ దిగుచు నేర్పు లేక మెలుఁగెత్తి యేడ్చుచున్న కుమా
రకు రోదనధ్వని విని యాంగిరసుం డయిన శమీకుండు సమాధి సాలించి, మెల్లన
కన్నులు దెఱచి, మూఁపున వ్రేలుచున్న మృతోరగంబు నీక్షించి, తీసి పాఱ
వైచి, కుమారకుం జూచి, 444

క. ఏకీడు నాచరింపము – లోకులకుఁ; మనము సర్వలోకసములముఁ;
శోకింప నేల పుత్రక! – [1]కాకోదర మేల వచ్చెఁ గంఠంబునకున్?" 445

వ. అని యడిగినఁ దండ్రికిఁ, గొడుకు, రాజు వచ్చి సర్పంబు వైచుటయుం, దాను
శపించుటయును వినిపించిన, నమ్ముని తన దివ్యజ్ఞానంబున నమ్మానవేంద్రుండు పరీ
క్షిన్నరేంద్రుం డని యెఱింగి; కొడుకునలన సంతసింపక యిట్లనియె: 446

క. "బెట్టిద మగు శాపమునకు – [2]దట్టపుద్రోహంబు గాదు; ధరణీకాంతుం
గట్టా! యేల శపించితి – పట్టీ! తక్షకవిషాగ్ని పాలగు మనుచున్? 447

ఆ. తల్లికడుపులోన దగ్ధుఁడై క్రమ్మఱఁ – గమలనాభు కరుణఁ గలిగినాఁడు;
బలిమి గలిగి ప్రజలఁ బాలించుచున్నాఁడు; – దిట్టపడుచ! రాజుఁ దిట్ట దగునె? 448

ఉ. కాపరి లేని గొఱ్ఱియలకైవడిఁ గంటకచోరకోటిచే
నేపఱియున్న దీభువన మీశుఁడు గృష్ణుఁడు లేమి; నిట్టిచో
భూపరిపాలనంబు సమబుద్ధి నితం డొనరింపఁ జెల్లరే!
యీపరిపాటి ద్రోహమున కిట్లు శపింపఁగ నేల బాలకా! 449

సీ. పాపంబు నీచేతఁ బ్రాపించె మన; కింక రాజు నశించిన రాజ్యమందు
బలవంతుఁ డగువాఁడు బలహీను పశుదారహయసువర్ణాదుల నపహరించు;
జారచోరాదులు సంచరింతురు; ప్రజ కన్యోన్యకలహంబు లతిశయిల్లు;
వైదికం బై యున్న వర్ణాశ్రమాచారధర్మ మించుక లేక తప్పిపోవు;
ఆ. నంతమీఁద లోకు లర్థకామంబులఁ – దగిలి సంచరింప ధరణి నెల్ల
వర్ణసంకరములు వచ్చును మర్కట – [3]సారమేయకులము మేరఁ బుత్ర! 450

ఉ. భారతవంశజుం, బరమభాగవతుఁ, హయమేధయాజి, నా
చారపరుఁ, మహానయవిశారదు, రాజకులైకభూషణుఁ
నీరముగోరి నేఁడు మననేలకు వచ్చిన యర్థి భక్తి స
త్కారము సేసి పంపఁ జనుఁగాక శపింపఁగ నీకు ధర్మమే? 451

క. భూపతికి నిరపరాధము – శాపము దా నిచ్చె బుద్ధిచాపలమున మా
పాపఁడు; వీఁ డొనరించిన – పాపముఁ దొలఁగింపు కృష్ణ! పరమేశ! హరీ! 452

---

1. కాకోదరము = పాము. 2. దట్టపు = తగినట్టి. 3. సారమేయము = కుక్క.

క. పొడిచినఁ, దిట్టినఁ, గొట్టినఁ - బడుచుందురు గాని పరమభాగవతులు దా
రొడఁబడరు మాఱు సేయఁగఁ; - గొడుకా! విభుఁ డెగ్గు సేయఁ గోరఁడు నీకున్.

క. చెలఁగరు కలఁగరు సాధులు - మిళితము లయి పరులవలన మేలుం గీడున్
నెలకొనిన నైన; నాత్మకు - నొలయవు సుఖదుఃఖచయము లుగ్రము లగుచున్."

వ. అని యిట్లు శమీకమహామునీంద్రుండు గ్రమ్మఱింప శక్తి లేని కొడుకు సేసిన పాపంబునకు సంతాపంబు నొంది, తనశిష్యు నొక మునికుమారునిం బిలిచి నేతద్వృత్తాంతం బంతయు రాజున కెఱింగించి రమ్మని పంచె; నంత నాయభిమన్యుపుత్త్రుండు శమీకమునిశిష్యునివలన శాపవృత్తాంతంబు విని కామక్రోధాదివిషయాసక్తుండగు తనకుం దక్షకవిషాగ్ని విరక్తిబీజం బగు ననుచుఁ గరినగరం బునకుం జని యేకాంతంబున, 455

విప్రశాప మెఱిఁగి పరీక్షితుఁడు ప్రాయోపవిష్టుఁ డగుట

ఉ. "ఏటికి వేట వోయితి? మునీంద్రుఁడు గాఢసమాధి నుండఁగా
నేటికిఁ దద్భుజాగ్రమున నేసితి సర్పశవంబుఁ దెచ్చి? నే
నేటికిఁ బాపసాహసము లీక్రియఁ జేసితి? దైవయోగముల్
దాఁటఁగ రాదు; వేగిరమ, తథ్యము, గీడు జనించు ఘోరమై. 456

ఉ. పాముविషాగ్నికీలములఁ బ్రాణము లేఁగిన నేఁగుఁగాక! యీ
భూమియు, రాజ్యభోగములుఁ బోయిన నిప్పుడె పోవుఁగాక! [1]సౌ
దామనిఁ బోలు జీవనముఁ దథ్యముగాఁ దలపోసి యుండ నే
నే మని మాఱు దిట్టుదు మునీంద్రకుమారకు దుర్నివారకున్? 457

ఆ. రాజ ననుచుఁ బోయి రాజ్యగర్వంబున - [2]వనముకొఱకు వారి వనము సొచ్చి,
[3]దండశూకశవముఁ దండ్రిపై వైచినఁ - బాలియఁ దిట్ట కేల పోవు సుతుఁడు? 458

క. గోవులకును, బ్రాహ్మణులకు, - దేవతలకు నెల్లప్రొద్దుఁ దెంపునఁ బీడల్
గావించు పాపమానస - మేవిధమునఁ బుట్టకుండ నే వారింతున్?" 459

వ. అని వితర్కించి, 460

క. దామోదరపదభక్తిం - గామాదుల గెల్చినాఁడు గావునఁ గరుణన్
భూమీశుఁ డలుగఁ డయ్యెను - సామర్థ్యము గలిగి దోషసంగిన్ శృంగిన్. 461

వ. అంత మునికుమారుండు శపించిన వృత్తాంతంబు దక్షకుండు విని యెడరు వేచి యుండె; నిటఁ దక్షకవ్యాళవిషానలజ్వాలాజాలంబునం దనకు సప్తమదినంబున మరణం బని యెఱింగినవాఁడు గావున భూపాలుండు భూలోకస్వర్గలోక

1. సౌదామిని = మెఱుపు. 2. వనము = నీరు. 3. దండశూకము = పాము.

భోగంబులు హేయంబు లని తలంచి, రాజ్యంబు విసర్జించి, నిరశనత్వాదిక్రియాచర
ణంబు సంకల్పించుకొని, 462

మ. తులసీసంయుతదైత్యజిత్పదరజస్తోమంబుకంటెన్ మహో
జ్జ్వల మై, దిక్పతిసంఘసంయుతజగత్సౌభాగ్యసంధాయి యై,
కలిదోషావళి నెల్లఁ బాపు దివిషద్గంగాప్రవాహంబులో
పలికిం బోయి మరిష్యమాణుఁ డగుచుం [1]ప్రాయోపవేశంబునన్. 463

క. చిత్తము గోవిందపదా-యత్తముఁ గావించి, మౌని యై, తనలో నే
తత్తఱము లేక భూవర - సత్తముఁడు వసించె ముక్తసంగత్వమునన్. 464

వ. ఇట్లు పాండవపౌత్త్రుండు ముకుందచరణారవిందవందనానందకందాయమాన
మానసుం డై విష్ణుపదీతీరంబునం బ్రాయోపవేశంబున నుండుట విని, సకలలోక
పావనమూర్తులు, మహానుభావులు నగుచుఁ దీర్థంబులకుం దీర్థత్వంబు లొసంగ
సమర్థు లైన యత్రి విశ్వామిత్ర మైత్రేయ భృగు వసిష్ఠ పరాశర చ్యవన భర
ద్వాజ పరశురామ దేవల గౌతమ కశ్యప కవష కణ్వ కలశసంభవ వ్యాస
పర్వత నారదప్రముఖు లైన బ్రహ్మర్షి దేవర్షి రాజర్షి పుంగవులును, గాండర్షు
లయిన యరుణాదులును, మఱియు నానాగోత్రసంజాతు లైన మునులును శిష్య
ప్రశిష్యసమేతు లై చనుదెంచిన, వారలకుఁ బ్రత్యుత్థానంబు సేసి, పూజించి,
దండప్రణామంబు లాచరించి, కూర్చుండ నియోగించి, 465

క. క్రమ్మఱ నమ్మునివిభులకు - నమ్మనుజేంద్రుండు మ్రొక్కి హర్షాశ్రుతతుల్
గ్రమ్మఁగ ముకుళితకరుఁ డై - సమ్మతముగఁ జెప్పె [2]నాత్మసంచారంబున్. 466

ఉ. "ఓపిక లేక, చచ్చిన మహోరగముం గొనివచ్చి, కోపి నై
తాపసుమూఁపుపై నిడిన దారుణచిత్తుఁడ; మత్తుఁడన్; మహా
పాపుఁడ; మీరు పాపతృణపావకు, లుత్తము లయ్యలార ! నా
పాపము వాయు మార్గముఁ గృపాపరులార ! విధించి చెప్పరే? 467

ఉ. భూసురపాదరేణువులు పుణ్యులఁ జేయు నరేంద్రులన్ ధరి
త్రీసురులార ! మీచరణరేణుకణంబులు మేను సోఁకి, నా
చేసినపాప మంతయు నశించెఁ; గృతార్థుఁడ నైతి; నెద్ది యేఁ
జేసిన ముక్తిపద్ధతికిఁ జెచ్చెరఁ బోవఁగ వచ్చుఁ జెప్పరే? 468

క. భీకరతరసంసార - వ్యాకులతన్ విసిగి, దేహవర్జనగతి నా
లోకించు నాకుఁ దక్షక - కాకోదరవిషము ముక్తికారణ మయ్యెన్. 469

1. ప్రాయోపవేశము = మరణార్థము సర్వకర్మపరిత్యాగ పూర్వకమైన ఉపవాసము.
2. ఆత్మ సంచారము = స్వవిషయము.

క. ఏపాఱ నహంకార - వ్యాపారములందు మునిఁగి వర్తింపంగా
నాపాలిటి హరి భూసుర - శాపవ్యాజమున ముక్తసంగుం జేసెన్. 470

మ. ఉరగాధీశు విషానలంబునకు మే నొప్పింతు; శంకింప; నీ
శ్వరసంకల్పము నేఁడు మానదు; భవిష్యజ్జన్మజన్మంబులన్
హరిచింతారతియున్, హరిప్రణుతిభాషాకర్ణనాసక్తియున్,
హరిపాదాంబుజసేవయుం గలుగ మీ రర్థిం బ్రసాదింపరే! 471

క. చూడుఁడు నా[1]కల్యాణము; - పాడుఁడు గోవిందుమీఁది పాటలు; దయతో
నాడుఁడు హరిభక్తులకథ - లే[2]డహములలోన ముక్తి కేఁగఁగ నిచటన్. 472

క. అమ్మా! నినుఁ జూచిన నరు-'బొమ్మా' యని ముక్తికడకుఁ బుత్తు వటఁ గృపన్;
లెమ్మా! నీరూపముతో - రమ్మా! నా కెదుర గంగ! రమ్యతరంగా!" 473

వ. అని, తనకు మీఁద నయ్యెడి జన్మాంతరంబులందును హరిపాదభక్తిసౌజన్యంబులు సంధిల్లుం గాత మని గంగాతరంగిణీదక్షిణకూలంబునం బూర్వాగ్రదర్భాసనంబున నుత్తరాభిముఖుం డై యుపవేశించి, జనమేజయు రప్పించి, రాజ్యభారంబు సమర్పించి, యత్నంబు సంసారబంధంబునకుం దప్పించి, చిత్తంబు హరికి నొప్పించి, పరమభాగవతుం డైన పాండవపౌత్త్రుండు ప్రాయోపవిష్టుం డై యున్న సమయంబున, 474

క. [3]ఒత్తిలి పొగడుచు సురలు వి - యత్తలమున నుండి మెచ్చి యలరులవానల్
మొత్తము లై కురిసిరి నృప - సత్తముపై భూరిభేరిశబ్దంబులతోన్. 475

వ. ఆసమయంబున సభాసీను లయిన ఋషు లి ట్లనిరి: 476

మ. "క్షితినాథోత్తమ! నీచరిత్రము మహాచిత్రంబె; మీ తాత లు
గ్రతపోధన్యులు; విష్ణుపార్శ్వపదవిం గామించి రాజన్యశో
భితకోటీరమణిప్రభాన్వితమహాపీఠంబు వర్జింతు రు
న్నతు లై; నీవు మహోన్నతుండవు గదా నారాయణధ్యాయివై. 477

మ. వసుధాధీశ్వర! నీవు మర్త్యతనువున్ వర్జించి, నిశ్శోక మై,
వ్యసనచ్ఛేదక మై, రజోరహిత మై వర్తించు లోకంబు స
ర్వసమత్వంబునఁ జేరునంతకు భవద్వాక్యంబులన్ వించు నే
దెసకుం బోవక చూచుచుండెదము నీదివ్యప్రభావంబులన్." 478

వ. అని యిట్లు పక్షపాతశూన్యంబులును, మహనీయమాధుర్యగాంభీర్యసౌజన్యధుర్యంబులును నైన భాషణంబు లాడుచు, మూఁడులోకంబులకు నవ్వలి దైన సత్యలోకంబునందు మూర్తిమంతంబు లై నెగడుచున్న నిగమంబులచందంబునం

1. కల్యాణము = మేలు. 2. అహములు = దినములు. 3. ఒత్తిలి = గట్టిగా.

దేజరిల్లుచున్న ఋషులం జూచి, భూవరుండు నారాయణకథాశ్రవణకుతూ
హలుం డయి, నమస్కరించి, యి ట్లనియె : 479

క. "ఏడుదినంబుల ముక్తిం-గూడఁగ నేరీతి వచ్చు? గురుసంసార
క్రీడన మేక్రియ నెడ తెగుఁ? - జూడుఁడు పూతంద్రులార! శ్రుతివచనములన్.

శా. ప్రాప్తానందులు బ్రహ్మబోధనకళాపారీణు లాత్మప్రభా
లుప్తాజ్ఞానులు మీర లార్యులు దయాళుత్వాభిరాముల్ ; మనో
గుప్తంబుల్ సకలార్థజాలములు మీకుం గానవచ్చుం గదా!
సప్తాహంబుల ముక్తి కేఁగెడుగతిం జర్చించి భాషింపరే!" 481

వ. అని యుత్తరానందనుం డాడిన వచనంబులకు మును లందఱుఁ బ్రత్యుత్తరంబు
విమర్శించునెడ దైవయోగంబున, 482

శుకమహర్షి పరీక్షిన్మహారాజునొద్ద కేతెంచుట

సీ. ప్రతినిమేషముఁ బరబ్రహ్మంబు నీక్షించి మదిఁ జొక్కి వెలుపల మఱచువాఁడు,
కమలంబుమీఁద భృంగములకైవడి మోముపై నెఱసిన కేశపటలివాఁడు,
[1]గెఱ వ్రాసి మాయ నంగీకరించినభంగి వసనంబుఁ గట్టక వచ్చువాఁడు,
సంగి గాఁ డని వెంటఁజాటు భూతములు నా బాలుర హాసశబ్దములవాఁడు,
తే. మహితపదజానుజంఘోరుమధ్యహస్త - బాహువక్షోగళాననఫాలకర్ణ
నాసికాగండమస్తకనయనయుగళుఁ-డైన[2]యవధూతమూర్తివాఁ డరుగుదెంచె.

ఉ. ఊరని లోకులం గినిసి యొగ్గులు వల్కనివాఁడు, గోరికల్
గోరనివాఁడు, [3]కూటువలఁ గూడనివాఁడు, వృథా ప్రపంచముం
జేరనివాఁడు, దైవగతిఁ జేరిన లాభముఁ జూచి తుష్టుఁ డై
నేరనివానిచందమున నేర్పులు సూపనివాఁడు వెండియున్. 484

ఆ. అమ్మహాత్ము షోడశాబ్దవయోరూప - గమనగుణవిలాసకౌశలములు
ముక్తికాంత సూచి మోహిత యగు నన - నితరకాంత లెల్ల నేమి సెప్ప?

ఆ. వెఱ్ఱితనము మాని విజ్ఞానమూర్తి యై - బ్రహ్మభావమునను బర్యటింప
వెఱ్ఱి యంచు శుకునివెంట నేతెంతురు - వెలఁదు, లర్భకులును వెఱ్ఱు లగుచు.

వ. ఇట్లు వ్యాసనందనుం డైన శుకుం డరుగుదెంచిన, నందలి మునీంద్రు లమ్మహాను
భావుని ప్రభావంబు తెఱం గెఱుంగుదురు గావున నిజాసనంబులు డిగ్గి ప్రత్యుత్థా

1. గెఱ = రేఖ. 2. అవధూత = దిగంబరసన్న్యాసి. 3. కూటువలు = గుంపులు.

సనంబు సేసిరి; పాండవపౌత్రుండును నా యోగిజనశిఖామణికి సముచితసత్కారంబులు గావించి, దండప్రణామంబు సేసి పూజించె; నప్పుడు గ్రహతారకా మధ్యంబునం దేజరిల్లు రాకాసుధాకరుండునుంబోలె! బ్రహ్మర్షి దేవర్షి రాజర్షి మధ్యంబునం గూర్చుండి విరాజమానుం డైన శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని,

ఉ. ఫాలము నేల మోపి, భయభక్తులతోడ నమస్కరించి, భూ
పాలకులోత్తముండు కరపద్మములన్ ముకుళించి, "నేఁడు నా
పాలిటి భాగ్య మెట్టిదియొ? పావనమూర్తివి, పుణ్యకీర్తి వీ
వేళకు నీవు వచ్చితి వివేకవిభూషణ! దివ్యభాషణా! 488

మ. అవధూతోత్తమ! మంటి నేఁడు, నిను డాయంగంటి; నీవంటి వి
ప్రవరుం జేరఁ గనంతటన్ భసితమౌఁ బాపంబు; నాబోఁటికిన్
భవదాలోకనభాషణార్చనపదప్రక్షాళనస్పర్శనా
దివిధానంబుల ముక్తి చేపడుట చింతింపంగ నాశ్చర్యమే? 489

క. హరిచేతను దనుజేంద్రులు - ధరఁ ద్రుంగెడుభంగి నీపదస్పర్శముచే
గురుపాతకసంఘంబులు - [1]పొరిమాలుఁ గదయ్య! యోగిభూషణ! వింటే?

మ. ఎలమిన్ మేనమఱంది వై, సచివుఁ డై, యేమేటి మా తాతలన్
బలిమిం గాచి, సముద్రముద్రితధరం బట్టంబుఁ గట్టించె; న
య్యలఘుం డీశుఁడు చక్రి రక్షకుఁడు గా కన్యుల్ విపద్రక్షకుల్
గలరే? వేఁడెద భక్తి నాగుణనిధిం, గారుణ్యవారాన్నిధిన్. 491

సీ. అవ్యక్తమార్గుండ వైన నీదర్శన [2]మాఱడి పోనేర; దభిమతార్థ
సిద్ధి గావించుట సిద్ధంబు నేఁ; [3]డెల్లి దేహంబు వర్జించు దేహధారి
కేమి చింతించిన, నేమి జపించిన, నేమి గావించిన, నేమి వినిన,
నేమి సేవించిన, నెన్నఁడు సంసారపద్ధతిఁ బాసిన పదవి గలుగు?
తే. నుండుమన రాదు; గురుఁడవు, యోగివిభుఁడ-వావుఁ బిదికినతడ వెంత యంత సేపు
గాని యొకదెస నుండవు; కరుణతోడఁ-జెప్పవే తండ్రి! ముక్తికిఁ జేరు తెరువు."

వ. అని పరీక్షిన్నరేంద్రుండు బాదరాయణి నడిగె నని చెప్పి, 493

క. రాజీవపత్రలోచన! - రాజేంద్రకిరీటఘటితరత్నమరీచి
భ్రాజితపాదాంభోరుహ! - భూజనమందార! నిత్యపుణ్యవిచారా! 494

1. పొరిమాలుట = నశించును. 2. అఱడి = వ్యర్థము. 3. ఎల్లి = రేపు.

మాలిని. అనుపమగుణహారా! హన్యమానారివీరా!
జనవినుతవిహారా! జానకీచిత్తచోరా!
దనుజఘనసమీరా! దానవశ్రీవిదారా!
ఘనకలుషకఠోరా! కంధిగర్వాపహారా! 495

గద్యము

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్యప్రణీతం బైన శ్రీమహాభాగవతం బను మహాపురాణంబునందు నైమిశారణ్య వర్ణనంబును, శౌనకాదుల ప్రశ్నంబును, సూతుండు నారాయణ కథాసూచనంబు సేయుటయు, వ్యాసచింతయు, నారదాగమనంబును, నారదుని పూర్వకల్పవృత్తాంతంబును, బుత్త్రశోకాతుర యైన ద్రుపదరాజనందనక్కర్జునుం డశ్వత్థామం దెచ్చి యొప్పగించి గర్వపరిహారంబు సేయించి విడిపించుటయు, భీష్మ నిర్యాణంబును, ధర్మనందను రాజ్యాభిషేకంబును, గోవిందుని ద్వారకాగమనంబును, విరాటకన్యకాగర్భపీడ్యమానుం డైన యర్భకు నశ్వత్థామ బాణానలంబువలనం బాపి విష్ణుండు రక్షించుటయుఁ, బరీక్షిజ్జన్మంబును, గాంధారీధృతరాష్ట్ర విదురుల నిర్గమంబును, నారదుండు ధర్మజునకుఁ గాలసూచనంబు సేయుటయుఁ, గృష్ణనిర్యాణంబు విని పాండవులు మహాపథంబునం జనుటయు, నభిమన్యు పుత్త్రుండు దిగ్విజయంబు సేయుచు శూద్రరాజలక్షణ లక్షితుం డగు కలిగర్వంబు సర్వంబు మాపి గోవృషాకారంబుల నున్న ధరణీధర్మదేవతల నుద్ధరించుటయు, శృంగిశాపభీతుం డై యుత్తరానందనుండు గంగాతీరంబునం బ్రాయోపవేశంబున నుండి శుకసందర్శనంబు సేసి మోక్షోపాయం బడుగుటయు నను కథలు గల ప్రథమస్కంధము.

శ్రీరస్తు

శ్రీకృష్ణాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

ద్వితీయస్కంధము

క. శ్రీమద్భక్తచకోరక - సోమ! వివేకాభిరామ! సురవినుతగుణ
స్తోమ! నిరలంకృతాసుర - రామాసీమంతసీమ! రాఘవరామా! 1

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠు లగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యానవైఖరీసమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె: "నట్లు ప్రాయోపవిష్టుండైన పరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె: 2

శుకుఁడు పరీక్షితునకు ముక్తిమార్గమును దెలుపుట

సీ. "క్షితిప! నీప్రశ్నంబు శ్రేష్ఠతమం బగు; నాత్మవిదుల్ మెత్తు; రఖిలశుభద;
మాకర్ణనీయంబు; లయుతసంఖ్యలు గల వందు; ముఖ్యం బిది యధికతరము;
గృహములోపల గృహమేధు లగు నరు లాత్మతత్త్వము లేశ మైన నెఱుఁగ;
రంగనారతుల నిద్రాసక్తిఁ జను రాత్రి; పోవుఁ గుటుంబార్థబుద్ధి నహము;
ఆ. పశుకళత్రపుత్రబాంధవదేహాది - సంఘ మెల్లఁ దమకు సత్య మనుచుఁ
గాఁపురములు సేసి కడపటఁ జత్తురు; - కనియుఁ గాన రంత్యకాలసరణి. 3

క. కావున సర్వాత్ముండు మ - హావిభవుఁడు విష్ణుఁ డీశుఁ డాకర్ణింపన్,
సేవింపను, వర్ణింపను, - భావింపను [1]భావ్యుఁ [2]డభవభాజికి నధిపా! 4

ఆ. జనుల కెల్ల శుభద సాంఖ్య యోగంబుల - వలన, ధర్మనిష్ఠవలన నయిన
నంత్యకాలమందు హరిచింత సేయుట - పుట్టువులకు ఫలము భూనరేంద్ర! 5

తే. అరసి నిర్గుణబ్రహ్మంబు నాశ్రయించి, - విధినిషేధనివృత్త సద్విమలమతులు
సేయుచుందురు హరిగుణచింతనములు - మానసంబుల నెప్పుడు మానవేంద్ర! 6

సీ. ద్వైపాయనుఁడు నాదుతండ్రి ద్వాపరవేళ బ్రహ్మసమ్మిత మైన భాగవతముఁ
బఠనంబు సేయించె; బ్రహ్మతత్పరుఁడ నై యుత్తమశ్లోకలీలోత్సవమున
నాకృష్టచిత్తుండ నై పఠించితి; నీవు హరిపాదభక్తుఁడ వగుటఁ జేసి
యెఱిఁగింతు వినవయ్య! యీ భాగవతమున విష్ణుసేవాబుద్ధి విస్తరిల్లు;

---

1. భావ్యుఁడు = తగినవాఁడు. 2. అభవభాజి = మోక్షమును పొందఁగోరెడివాఁడు.

ఆ. మోక్షకామునకును మోక్షంబు సిద్ధించు; - భవభయంబు లెల్లఁ బాసిపోవు;
యోగిసంఘమునకు నుత్తమవ్రతములు - వాసుదేవనామవర్ణనములు. 7

తరలము. హరి నెఱుంగక యింటిలో బహుహాయనంబులు మత్తుఁడై
పొరలుచుండెడి వెఱ్ఱి ముక్తికిఁ బోవ నేర్చునె? వాఁడు [1]సం
సరణముం బెడఁబాయఁ డెన్నఁడు; సత్య; మాహరినామసం
స్మరణ మొక్క ముహూర్త మాత్రము చాలు, ముక్తిద మౌ నృపా! 8

సీ. కౌరవేశ్వర! తొల్లి ఖట్వాంగుఁ డను విభుం డిల నేడుదీవుల నేలుచుండి,
శక్రాదిదివిజులు సంగ్రామభూముల నుగ్రదానవులకు నోడి వచ్చి
తమకుఁ దో డడిగిన, ధరనుండి దివి కేఁగి దానవవిభుల నందఱ వధింప,
వర మిత్తు మనుచు దేవతలు సంభాషింప, 'జీవితకాలంబు సెప్పఁ డిదియ
ఆ. వరము నాకు; నొండువరము లొల్ల' ననవుడు - 'నాయు వొక ముహూర్తమంతదడవు
గల' దటంచుఁ బలుక, గగనయానమున న - మ్మానవేశ్వరుండు మహికి వచ్చి,

క. గిరులం బోలెడి కరులను, - హరులం, దన ప్రాణదయిత లై మనియెడి సుం
దరులను, హితవరులను. బుధ - వరులను వర్జించి గాఢవైరాగ్యమునన్. 10

క. గోవిందనామకీర్తనఁ - గావించి, భయంబు దక్కి, ఖట్వాంగధరి
త్రీవిభుఁడు [2]సూరగొనియెను - గైవల్యముఁ దొల్లి రెండుగడియలలోనన్. 11

వ. వినుము, నీకు నేడు దివసంబులకుం గాని జీవితాంతంబు గాదు; తావత్కాలంబు నకుం బారలౌకిక సాధనభూతం బగు పరమకల్యాణంబు సంపాదింప వచ్చు; నంత్యకాలంబు డగ్గఱినఁ బెగ్గడిలక దేహి దేహపుత్త్రకళత్త్రాదిసందోహంబు వలని మోహ[3]సాలంబు నిష్కామకరవాలంబున నిర్మూలనంబు సేసి, గేహంబు వెడలి, పుణ్యతీర్థజలావగాహంబు సేయుచు, నేకాంతశుచిప్రదేశంబున, విధివత్ప్రకారంబునం గుశాజినచేలంబులతోడం గల్పితాసనుండై, మానసంబున నిఖిలజగత్పవిత్రీకరణ సమర్థం బై, యకారాదిత్రివర్ణకలితం బై, బ్రహ్మబీజం బయిన ప్రణవంబు సంస్మరించుచు, వాయువుల జయించి, విషయంబుల వెంట నంటి పాఱెడి యింద్రియంబుల బుద్ధిసారథి యై మనోనామకంబు లైన పగ్గంబుల బిగ్గఁబట్టి, మ్రొగ్గఁ దిగిచి, దట్టంబు లైన కర్మఘట్టంబుల నిట్టట్టు మెట్టెడి మనంబును శేముషీబలంబున నిరోధించి, భగవదాకారంబుతోడ బంధించి, నిర్విషయం బైన మనంబున భగవత్పాదాద్యవయవంబులం గ్రమంబున ధ్యానంబు సేయుచు, రజస్తమోగుణంబులచేత నాక్షిప్తంబు, విమూఢంబు నగు చిత్తంబు ధారణావశంబునం దద్గుణంబులవలన నయ్యెడి మలంబులఁ

1. సంసరణము = సంసారము. 2. చూరగొను = కొల్లగొను. 3. సాలము = వృక్షము.

బోనడిచి, నిర్మలచిత్తంబున నంబరమంబైన విష్ణుపదంబునకుం జను. ధారణా నియమంబు గలుగ సుఖాత్మకం బగు విషయంబు నవలోకించు యోగికి భక్తిలక్షణం బైన యోగాశ్రయంబున వేగంబ మోక్షంబు సిద్ధించు'' నని యోగీంద్రునకు నరేంద్రుం డిట్లనియె : 12

క. ''[1]ధారణ యే క్రియ నిలుచును? – ధారణ కేరూప ? మెద్ది ధారణ యనఁగా ?
ధారణ పురుష మనోమల – మేరీతి హరించు? నాకు నెఱిఁగింపఁగదే!'' 13

వ. అనిన విని రాజునకు నవధూతవిభుం డిట్లనియె : 14

ఆ. ''పననము [2]నియమించి, పరిహృతసంగుఁడై, –యింద్రియములవర్గ మెల్ల మాపి,
హరివిశాలరూపమందుఁ జిత్తముఁ జేర్చి – నిలుపవలయు బుద్ధి నెఱపి బుధుఁడు.

వ. వినుము : భగవంతుం డైన హరి విరాడ్విగ్రహంబునందు భూతభవిష్యద్వర్తమానం బైన విశ్వంబు విలోక్యమానం బగు; ధరణీసలిలతేజస్సమీరణగగనాహంకారమహత్తత్త్వంబు లనియెడి సప్తావరణంబులచేత నావృతం బగు మహాండకోశం బైన శరీరంబునందు ధారణాశ్రయం బగుచున్న రాజపురుషుండు దేజరిల్లు; నమ్మహాత్మునికిఁ బాదమూలంబు పాతాళంబు, పార్ష్ణిభాగ పాదాగ్రభాగంబులు రసాతలంబు, గుల్ఫంబులు మహాతలంబు, జంఘలు తలాతలంబు, జానుద్వయంబు సుతలం, బూరువులు వితలాతలంబులు, జఘనంబు మహీతలంబు, నాభివివరంబు నభస్స్థలంబు, వక్షంబు గ్రహతారకాముఖ జ్యోతిస్సమూహసమేతం బగు నక్షత్రలోకంబు, గ్రీవంబు మహర్లోకంబు, ముఖంబు జనలోకంబు, లలాటంబు తపోలోకంబు, శీర్షంబు సత్యలోకంబు, బాహుదండంబు లింద్రాదులు, కర్ణంబులు దిశలు, శ్రవణేంద్రియంబు శబ్దంబు, నాసాపుటంబు లశ్విదేవతలు, ఘ్రాణేంద్రియంబు గంధంబు, వదనంబు వహ్ని, నేత్రంబు లంతరిక్షంబు, చక్షురింద్రియంబు సూర్యుండు, రేవగళ్లు ఱెప్పలు, భ్రూయుగ్మవిజృంభణంబు బ్రహ్మపదంబు, దాలువులు జలంబులు, జిహ్వేంద్రియంబు రసంబు, వేదంబులు బ్రహ్మరంధ్రంబు, దంష్ట్రలు దండధరుండు, దంతంబులు పుత్త్రాదిస్నేహకళలు, నగవులు జనోన్మాదకరంబు లయిన మాయావిశేషంబులు, కటాక్షంబు లనంతసర్గంబులు, పెదవులు వ్రీడాలోభంబులు, స్తనంబులు ధర్మమార్గంబులు, వెన్నధర్మమార్గంబు, మేఢ్రంబు ప్రజాపతి, వృషణంబులు మిత్రావరుణులు, జఠరంబు సముద్రంబులు, శల్యసంఘంబులు గిరులు, నాడీనివహంబులు నదులు, తనూరుహంబులు తరువులు, నిశ్శ్వాసంబులు వాయువు, ప్రాయంబు నిరవధికం బయిన కాలంబు, కర్మంబులు నానావిధజంతునివహాసంవృతసంసరణంబులు, శిరోజంబులు మేఘంబులు, కట్టుఁబుట్టం

1. ధారణ = భగవంతునియం దేకాగ్రచిత్తము. 2. నియమించు = బిగబట్టు.

బులు సంధ్యలు, హృదయంబు [1]ప్రధానంబు, సర్వవికారంబులకు నాశ్రయం బైన మనంబు చంద్రుండు, చిత్తంబు మహత్తత్త్వం, బహంకారంబు రుద్రుండు, నఖంబు [2]లశ్వాశ్వతర్యుష్ట్రగజంబులు, కటిప్రదేశంబు పశుమృగాదులు, విచిత్రంబు లైన యాలాపనైపుణ్యంబులు పక్షులు, బుద్ధి మనువు, నివాసంబు పురుషుండు, షడ్జాదు లైన స్వరవిశేషంబులు గంధర్వ విద్యాధర చారణాప్సర స్సమూహంబులు, స్మృతి ప్రహ్లాదుండు, వీర్యంబు దైత్యదానవానీకం బై యుండు; మఱియు నమ్మహావిభునకు ముఖంబు బ్రాహ్మణులును, భుజంబులు క్షత్త్రియులు, నూరులు వైశ్యులును, చరణంబులు శూద్రులును, నామంబులు నానావిధంబు లైన వసురుద్రాది దేవతాభిధానంబులును, ద్రవ్యంబులు హవిర్భా గంబులును, గర్మంబులు యజ్ఞప్రయోగంబులును నగు; నిట్టి సర్వమయుం డైన పరమేశ్వరుని విగ్రహంబు ముముక్షు వైనవాఁడు మనంబున ననుసంధా నంబు సేయవలయు'' నని వక్కాణించి వెండియు ని ట్లనియె: 16

క. ''హరిమయము విశ్వ మంతయు;-హరి విశ్వమయుండు; సంశయము పని లే; దా
హరిమయము గాని ద్రవ్యము-పరమాణువు లేదు వంశపావన! వింటే? 17

సీ. కలలోన జీవుండు కౌతూహలంబునఁ బెక్కు దేహంబులఁ బేరు వడసి,
యింద్రియంబుల వెంట నెల్లవృత్తంబులు నీక్షించి మఱి తన్ను నెఱుఁగుకరణి
నఖిలాంతరాత్మకుఁ డగు పరమేశ్వరుఁ డఖిలజీవుల హృదయముల నుండి
బుద్ధివృత్తుల నెల్ల బోధి యై వీక్షించు; బద్ధుండు గాఁడు ప్రాభవమువలన;
తే. సత్యుఁడా నందబహుళవిజ్ఞానమూర్తి;-యతని సేవింప నగుఁ గాక! యన్యసేవఁ
గలుగనేరవు కైవల్యగౌరవములు;-పాయ దెన్నఁడు సంసారబంధ మధిప! 18

మ. బహువర్షంబులు బ్రహ్మ దొల్లి జగ ముత్పాదింప [3]విన్నాణి గా
క హరిప్రార్థనధారణావశమునం గా దే యమోఘోల్లస
న్మహనీయోజ్జ్వలబుద్ధి యై భువననిర్మాణప్రభావంబుతో
విహరించెన్ నరనాథ! జంతునివహావిర్భావనిర్ణేత యై. 19

వ. విను, మూఢుండు శబ్దమయ వేదమార్గం బైన కర్మఫలబోధనప్రకారంబున వ్యర్థంబు లైన స్వర్గాదినానాలోకసుఖంబుల నిచ్ఛగించుచు మాయామయ మార్గంబున [4]వాసనామూలంబున నిద్రించువాఁడు గలలు గను తెఱంగునం బరిభ్రమించుచు నిరవద్యసుఖలాభంబుం జెందఁడు; తన్నిమిత్తంబున విద్వాం సుండు నామమాత్రసారంబు లగు భోగ్యంబులలోన నెంతట దేహనిర్వహ ణంబు సిద్ధించు నంతియ కైకొనుచు, నప్రమత్తుం డై, సంసారంబు సుఖం బని

1. ప్రధానము = ప్రకృతి, లేక పరమాత్మ. 2. అశ్వతరి = ఆఁడుకంచరగాడిద
3. విన్నాణి = నేర్పరి. 4. వాసన = అనుభూతార్థస్మృతి.

నిశ్చయింపక, యొండుమార్గంబున సిద్ధి గల దని చూచి, పరిభ్రమణంబు సేయుచుండు. 20

సీ. కమనీయభూమిభాగములు లేకున్న వే, పఱ యుండుటకు దూదిపఱుపు లేల?
సహజంబు లగు కరాంజలులు లేకున్న వే, భోజనభాజనపుంజ మేల?
వల్కలాజినకుశావళులు లేకున్న వే, కట్ట దుకూలసంఘంబు లేల?
గొనకొని వసియింప గుహలు లేకున్న వే, ప్రాసాదసౌధాటపటలి మేల?

తే. ఫలరసాదులు గురియవే పాదపములు?-స్వాదుజలములు నుండవే సకలనదులు?
బొసఁగ భిక్షము వెట్టరే పుణ్యసతులు?-ధనమదాంధుల కొలువు వేల తాపసులకు?

క. రక్షకులు లేనివారల-రక్షించెద ననుచుఁ జక్రి రాజై యుండన్,
రక్షింపు మనుచు నొకనరు-నక్షముఁ బ్రార్థింప నేల యాత్మజ్ఞులకున్?" 22

వ. అని యిట్లు స్వతస్సిద్ధుండును, నాత్మయుఁ, బ్రియుండును, నిత్యుండును, సత్యుండును, భగవంతుండును నైన వాసుదేవుని భజియించి, తదీయసేవానుభవానందంబున సంసారహేతు వగు నవిద్యవలన బుద్ధిమంతుండు విడువంబడుఁ గావున, 23

మ. హరిఁ జింతింపక, మత్తుఁడై, విషయచింతాయత్తుఁడై, చిక్కి వా
సరముల్ ద్రోసెడువాఁడు కింకరగదాసంతాడితోరస్కుఁడై
ధరణీశోత్తమ! దండభృన్నివసనద్వారోపకంఠోగ్రవై
తరణీవహ్నిశిఖాపరంపరలచే దగ్ధుండు గాకుండునే? 24

క. మొత్తుదురు గదల; మంటల-కెత్తుదు; రడ్డంబు దేహ మింతింతలు గా
నొత్తుదు; [1]రసిపత్త్రికలను-హత్తుదురు కృతాంతభటులు హరివిరహితులన్. 25

వ. మఱియు హరిచరణకమలగంధరసాస్వాదనం బెఱుంగనివారలు నిజకర్మబంధంబుల దండధరమందిరద్వారదేహళీసమీపజాజ్వల్యమాన నైతరణీతరంగిణీదహనదారుణజ్వాలాజాలదందహ్యమానదేహులం గూడి శిఖశిఖావగాహంబుల నొందుచుండుదురు; మఱియు విజ్ఞానసంపన్నులై మన్న [2]ప్రపన్నులుమాయాపన్నులు గాక విన్నాణంబునఁ దమతమ హృదయాంతరాళంబులఁ బ్రాదేశమాత్రదివ్యదేహుండును, దిగిభరాజశుండాదండసంకాశదీర్ఘచతుర్బాహుండును, గందర్పకోటిసమానసుందరుండును, ధృతమందరుండును, రాకావిరాజమాన రాజమండల సన్నిభవదనుండును, సౌభాగ్యసదనుండును, బ్రభాతకాలభాసమాన భాస్కరబింబప్రతిమానవిరాజితపద్మరాగరత్నరాజీవిరాజమాన కిరీటకుండలుండును, శ్రీవత్సలక్షణలక్షితవక్షోమండలుండును, రమణీయకౌస్తుభరత్నఖచితకంఠికాలంకృతకంధరుండును, నిరంతరపరిమళమిళితవనమాలికాబంధురుండును,

1. అసిపత్త్రికలు = చుఱకత్తులు, 2. ప్రపన్నుఁడు = శరణాగతి పొందినవాఁడు.

నానావిధగంభీరహార కేయూరకటక కంకణ మేఖలాంగుళీయక విభూషణవ్రాత సముజ్జ్వలుండును, నిటలతటవిలంబమానవిమలస్నిగ్ధనీలకుంచితకుంతలుండును, దరుణచంద్రచంద్రికాధవళమందహాసుండును, బరిపూర్ణకరుణావలోకనభ్రూభంగ సంసూచిత సుభగసంతతానుగ్రహలీలావిలాసుండును, మహాయోగిరాజవిలసిత హృదయకమలకర్ణికామధ్య సంస్థాపితవిలసితచరణకిసలయుండును, సంతతానంద మయుండును, సహస్రకోటిసూర్యసంఘాతసన్నిభుండును, విభుండును నైన పర మేశ్వరుని మనోధారణావశంబున నిలిపికొని, తదీయగుల్ఫచరణజానుజంఘాద్యవ యవంబులం గ్రమంబున నొక్కొక్కటిని బ్రతిక్షణంబును ధ్యానంబు సేయుచు, నెంతకాలంబునకుఁ బరిపూర్ణనిశ్చలభక్తియోగంబు సిద్ధించు నంతకాలంబునుం దదీయచింతాతత్పరులై యుండు" రని మఱియు నిట్లనియె: 26

సీ. "ఆసన్నమరణార్థియైన యతీశుండు గాలదేశములను గాచికొనఁడు;
తనువు విసర్జించు తలఁపు జనించిన భద్రాసనస్థుఁడై, ప్రాణపవను
మనసుచేత జయించి, మానసవేగంబు బుద్ధిచే భంగించి, బుద్ధిఁ దెచ్చి
క్షేత్రజ్ఞుతోఁ గూర్చి, క్షేత్రజ్ఞు నాత్మలోపలఁ జేర్చి, యాత్మను బ్రహ్మమందుఁ
తే. గలిపి యొక్కటి గావించి గారవమున - శాంతితోడ నిరూఢుఁడై సకలకార్య
నివహమెల్లను దిగనాడి నిత్యసుఖము - వలయుననిచూచు నటమీఁద వసుమతీశ!

వ. వినుము పరమాత్మయైన బ్రహ్మంబునందుఁ గాలదేశసత్త్వరజస్తమోగుణాహం కారమహత్తత్త్వప్రధానంబులకుఁ బ్రభుత్వంబు లేదు; కావునం బరమాత్మ వ్యతిరిక్తంబు లేదు; దేహాదులయం దాత్మత్వంబు విసర్జించి, యన్యసౌహృదంబు మాని, పూజ్యం బయిన హరిపదంబుం బ్రతిక్షణంబును హృదయంబున నాలింగ నంబుసేసి, వైష్ణవం బయిన పరమపదంబు సర్వోత్తమం బని సత్పురుషులు దెలియుదు; రివ్విధంబున విజ్ఞానదృగ్వీర్యజ్వలనంబున నిర్దగ్ధవిషయవాసనుం డై, క్రమంబున నిరపేక్షత్వంబున, 28

సీ. అంఘ్రిమూలమున [1]మూలాధారచక్రంబుఁ బీడించి, ప్రాణంబు బిగియఁ బట్టి,
నాభితలముఁ జేర్చి, నయముతో మెల్లన హృత్సరోజముమీఁది కెగయఁ బట్టి,
యటమీఁద నురమందు హత్తించి, క్రమ్మఱఁ దాలుమూలమునకుఁ దఱిమి నిలిపి
మమతతో భ్రూయుగమధ్యంబు సేర్చి, దృక్కర్ణనాసాస్యమార్గములు మూసి,
ఆ. యిచ్ఛ లేనియోగి యెల్లమి ముహూర్తార్ధ - మింద్రియానుషంగ మింత లేక
ప్రాణములను వంచి, [2]బ్రహ్మరంధ్రము చించి-బ్రహ్మమందుఁ గలయుఁ బౌరవేంద్ర!

వ. మఱియు దేహత్యాగకాలంబున నింద్రియంబులతోడి సంగమంబు విడువని వాఁడు వానితోడన గుణసముదాయరూపం బగు బ్రహ్మాండంబునందు ఖేచరసిద్ధ

1. మూలాధారచక్రము=గుదస్థానమునందుండెడు నాడులకాధారమైన చక్రము. 2. బ్రహ్మ రంధ్రము = నడునెత్తి, మాడపట్టు.

విహారయోగ్యంబును, నణిమాదికసకలైశ్వర్యసమేతంబును నైన పరమేష్ఠి పదంబుఁ జేరు; విద్యాతపోయోగసమాధిభజనంబు సేయుచుఁ బవనాంతర్గత లింగశరీరు లైన యోగీశ్వరులకు బ్రహ్మాండబహిరంతరాళంబులు గతి యని చెప్పుదు; రేరికిం గర్మంబుల నట్టిగతిఁ బొంద శక్యంబు గాదు; యోగి యగు వాఁడు బ్రహ్మలోకంబునకు నాకాశపథంబునం బోవుచు సుషుమ్నానాడివెంట నగ్ని నధిదేవతం జేసి, జ్యోతిర్మయంబైన తేజంబున నిర్మలుం డై, యెందునుం దగులువడక, తారామండలంబుమీఁద సూర్యాదిధ్రువాంతపదంబులఁ గ్రమ క్రమంబున నతిక్రమించి, హరిసంబంధం బయిన శింశుమారచక్రంబుఁ జేరి, యొంటరి యగుచుఁ, బరమాణుభూతం బయిన లింగశరీరంబుతోడ బ్రహ్మవిదు లకు నెల వైన మహర్లోకంబుఁ జొచ్చి, మహాకల్పకాలంబు క్రీడించుచుఁ, గల్పాంతంబైన ననంతముఖానలజ్వాలాజాలదందహ్యమానం బగు లోక త్రయంబు నీక్షించుచుఁ, దన్నిమిత్తసంజాతానలదాహంబు సహింపఁ జాలక, 30

సీ. ఇలమీఁద మనువు [1]లీరేడ్వురుఁ జనువేళ దివస మై యెచ్చోటఁ దిరుగుచుండు?
మహనీయసిద్ధవిమానసంఘము లెందు దినకరప్రభములై తేజరిల్లు?
శోకజరామృత్యుశోషణభయదుఃఖనివహంబు లెందు జనింపకుండు?
విష్ణుపదధ్యానవిజ్ఞానరహితుల శోకంబు లెందుండి చూడవచ్చుఁ?

ఆ. బరమసిద్ధయోగిభాషణామృత మెందు - శ్రవణపర్వ మగుచు జరుగుచుండు?
నట్టి బ్రహ్మలోకమందు వసించును; - రాజవర్య! మరల రాఁడు వాఁడు. 31

వ. మఱియు నొక్కవిశేషంబు గలదు; పుణ్యాతిరేకంబున బ్రహ్మలోకగతు లైనవారు కల్పాంతరంబునం బుణ్యతారతమ్యంబుల నధికారవిశేషంబు నొందువార లగు దురు; బ్రహ్మాదిదేవతాభజనంబునం జనువారు బ్రహ్మజీవితకాలం బెల్ల బ్రహ్మ లోకంబున వసియించి ముక్తు లగుదురు; నారాయణచరణకమలభక్తిపరా యణత్వంబునం జనినవారు నిజేచ్ఛావశంబున నిరర్గళగమనులై, బ్రహ్మాండంబు భేదించి, మహోన్నతవైష్ణవపదారూఢు లయి తేజరిల్లుదు; రీశ్వరాధిష్ఠితం బైన ప్రకృతియంశంబున మహత్తత్త్వం బగు; మహత్తత్త్వాంశంబున నహం కారం బగు; నహంకారాంశంబున శబ్దతన్మాత్రం బగు; శబ్దతన్మాత్రాంశంబున గగనం బగు; గగనాంశంబున స్పర్శతన్మాత్రం బగు; స్పర్శతన్మాత్రాంశంబున సమీరణం బగు; సమీరణాంశంబున రూపతన్మాత్రం బగు; రూపతన్మాత్రాం శంబువలనఁ దేజం బగుఁ; దేజోంశంబున రసతన్మాత్రం బగు; రసతన్మాత్రాంశంబు వలన జలం బగు; జలాంశంబున గంధతన్మాత్రం బగు; గంధతన్మాత్రాంశంబునఁ బృథివి యగు; వాని మేళనంబునం జతుర్దశభువనాత్మకం బైన విరాడ్రూపం బగు; నా రూపంబునకుఁ గోటియోజన విశాలం బైన యండకటాహంబు

1. ఈరేడ్వురు = పదునలుగురు.

ప్రథమావరణం బైన పృథ్వి యగు; దీనిఁ బంచాశత్కోటివిశాలం బని కొందఱు వలుకుదు; రియ్యావరణంబుమీఁద సలిలతేజస్సమీర గగనాహంకార మహత్తత్త్వంబు లనియెడి యావరణంబులు క్రమంబున నొండొంటికి దశగుణోత్తరాధికంబు లై యుండు; నట్టి యేడింటిమీఁదఁ బ్రకృత్యావరణంబున మహావ్యాపకం బగు బ్రహ్మాండంబు భేదించి వైష్ణవపదారోహణంబు సేయువాఁడు నిర్భయుండై మెల్లన లింగదేహంబునఁ బృథివ్యాత్మకత్వంబు నొంది యట్టి పృథివ్యాత్మకత్వంబున ఘ్రాణంబున గంధంబును, జలాత్మకత్వంబున రసనేంద్రియంబున రసంబును, తేజోరూపకత్వంబున దర్శనంబున రూపంబును, సమీరణాత్మకత్వంబున దేహంబున స్పర్శంబును, గగనాత్మకత్వంబున శ్రవణంబున శబ్దంబును నతిక్రమించి, భూతసూక్ష్మేంద్రియలయస్థానం బైన యహంకారావరణంబున సంప్రాప్తుండై, యందు మనోమయంబును, దేవమయంబును నైన సాత్త్వికాహంకారగమనంబున మహత్తత్త్వంబు సొచ్చి, గుణత్రయంబున లయించి, ప్రధానంబు నొంది, ప్రధానాత్మకత్వంబున దేహంబును, నుపాధిపరంపరావస్థానంబునం బ్రకృతిం బాసి యానందమయుం డై, యానందంబునం బరమాత్మరూపం బైన వాసుదేవబ్రహ్మంబునందుఁ గలయు''నని చెప్పి వెండియు ని ట్లనియె: 32

ఆ. ''పరమభాగవతులు పాటించు పథ మిది; - యీపథమున యోగి యేఁగెనేని
మగిడి రాఁడు వాఁడు మఱి సంశయము లేదు - కల్పశతము లైనఁ గౌరవేంద్ర! 33

వ. వినుము నీ వడిగిన సద్యోముక్తియుఁ, గ్రమముక్తియు ననియెడు నీ రెండుమార్గంబులు వేదగీతలందు వివరింపంబడియె; వీనిం దొల్లి భగవంతుం డైన వాసుదేవుండు బ్రహ్మచేత నారాధితుం డై చెప్పె; సంసారప్రవిష్టుం డైనవానికిఁ దపోయోగాదు లయిన మోక్షమార్గంబులు పెక్కులు గల; వందు భక్తిమార్గంబుకంటె సులభంబు లేదు. 34

భక్తిమార్గమే ముఖ్యమని శుకుఁడు పరీక్షితునకుఁ దెలుపుట

మ. విను, మంభోజభవుండు మున్ను మదిలో వేదంబు ముమ్మాఱు ధ
ర్మనయజ్ఞత్వముతోడ నెంతయుఁ [1]బరామర్శించి, మోక్షంబు ద
క్కినమార్గంబున వెంట లే దనుచు భక్తిం జింతసేసెం జనా
ర్దను, నాత్మాకృతి నిర్వికారుఁ డగుచుం దన్మార్గనిష్ణాతుఁ డై. 35

సీ. అఖిలభూతములందు నాత్మరూపంబున నీశుండు హరి యుండు నెల్లప్రొద్దు;
బుద్ధ్యాదిలక్షణంబులఁ గానఁబడును; మహాత్మేవనీయుఁ, డహర్నిశంబు
వందనీయుఁడు, భక్తవత్సలుం డత్యంతనియతుఁ డై, సతతంబు నియతబుద్ధి
నాత్మరూపకుఁ డగు హరికథామృతమును గర్ణపుటంబులఁ గాంక్ష దీరఁ

1. పరామర్శించు = పరిశీలించు, చక్కఁగా విచారించు.

తే. గ్రోలుచుండెడు ధన్యులు కుటిలబహుళ-విషయమలినస్వభావాంగముల్ వేగ విడిచి,
విష్ణుదేవుని చరణారవిందయుగము-కదియఁ జనుదురు సిద్ధంబు గా నరేంద్ర! 36

క. మానుషజన్మము నొందిన - మానవులకు, లబ్ధమానవమానితులకు, మహా
జ్ఞానులకుఁ జేయవలయు వి-ధానము నిగిగింపఁబడియె ధరణీనాథా! 37

వ. వినుము, బ్రహ్మవర్చసకాముఁడైనవానికి వేదవిభుండగు చతుర్ముఖుండును, నింద్రియపాటవకామునకు నింద్రుండును, బ్రజాకామునకు దక్షాది ప్రజాపతులును, భోజనకామునకు నదితియు, స్వర్గకామునకు నాదిత్యులును, రాజ్యకామునకు విశ్వేదేవతలును, దేశప్రజాసాధనకామునకు సాధ్యులును, శ్రీకామునకు దుర్గయుఁ, దేజస్కామునకు నగ్నియు, వసుకామునకు వసువులును, వీర్యకామునకు వీర్యప్రదు లగు రుద్రులును, నాయుష్కామునకు నాశ్వినదేవతలును, బుష్టికామునకు భూమియుఁ, బ్రతిష్ఠాకామునకు లోకమాతలైన గగనభూదేవతలును, సౌందర్యకామునకు గంధర్వులును, గామినీకామునకు నప్సరసల్లోన నూర్వశియు, సర్వాధిపత్యకామునకు బ్రహ్మయుఁ, గీర్తికామునకు యజ్ఞంబులును, విత్తసంచయకామునకుం బ్రచేతసుండును, విద్యాకామునకు నుమావల్లభుండును, దాంపత్యప్రీతికామునకు నుమాదేవియు, ధర్మార్థకామునకు నుత్తమశ్లోకుండగు విష్ణువును, సంతానకామునకుఁ బితృదేవతలును, రక్షాకామునకు యక్షులును, బలకామునకు మరుద్గణంబులును, రాజత్వకామునకు మనురూపదేవతలును, శత్రుమరణకామునకుఁ గోణపాలకుఁడైన రాక్షసుండును, భోగకామునకుం జంద్రుండును భజనీయు లగుదురు; మఱియును, 38

క. కామింపక యైనను, సర్వముఁ - గామించియు నైన ముక్తిఁ గామించి, తగన్
లోమించి పరమపురుషుని - [1]నేమించి భజించుఁ దత్త్వనిపుణుం డధిపా! 39

మ. అమరేంద్రాదులఁ గొల్చుభంగి జనుఁ డాయజ్ఞాత్ముఁ సేవింపఁగా
విమలజ్ఞానవిరక్తిముక్తు లొదవున్; వేయేల, భూనాథ! త
త్కమలాధీశకథాసుధారసనదీకల్లోలమాలాపరి
భ్రమ మెవ్వారికి నైనఁ గర్ణయుగళీపర్వంబు గాకుండునే?'' 40

వ. అని యిట్లు రాజునకు శుకుండు సెప్పె'' ననిన విని, శౌనకుండు సూతున కిట్లనియె:

క. ''వర [2]తాత్పర్యముతో నిటు - భరతాన్వయవిభుఁడు శుకుని పలుకులు విని స
త్వరతాయుతుఁడై శ్రేయ-స్కరతామతి నేమి యడిగెఁ గణుతింపఁగదే! 42

క. ఒప్పెడి హరికథ లెయ్యవి - సెప్పెడినో యనుచు మాకుఁ జిత్తోత్కంఠల్
గుప్పలుగొనుచున్నవి రుచు - [3]లుప్పతిల్లన్ నీమనోహరోక్తులు వినఁగన్.'' 43

---

1. నేమించు = ప్రతిష్ఠాపించు. 2. తాత్పర్యము = భక్తి, శ్రద్ధ. 3. ఉప్పతిల్లు = పుట్టు.

వ. అనిన విని, సూతుం డి ట్లనియె : 44

క. "తూలెడి [1]కూఁకటితోడను – బాలురతో నాడుచుండి బాల్యమున మహీ
పాలుఁడు హరిచరణార్చన – హేలాలసుఁ డగుచునుండె నెంతయు నియతిన్. 45

వ. అట్టి పరమభాగవతుం డైన పాండవేయునకు వాసుదేవపరాయణుం డైన
శుకుం డి ట్లనియె : 46

సీ. "వాసుదేవశ్లోకవార్త లాలించుచుఁ గాల మేపుణ్యుండు గడపుచుండు?
నతని యాయువుఁ దక్క నన్యులయాయువు నుదయాస్తమయముల నుగ్రకరుఁడు
వంచించి కొనిపోవువాఁ; డది యెఱుఁగక, జీవింతుఁ బెక్కేండ్లు సిద్ధ మనుచు
నంగనాపుత్త్ర గేహారామవిత్తాదిసంసారహేతుకసంగసుఖముఁ

తే. దగిలి వర్తింపఁ, గాలంబుతఱి యెఱింగి – దండధరకింకరులు వచ్చి తాడనములు
సేసి కొనిపోవఁ బుణ్యంబు సేయ నైతిఁ;–బాపరతి నైతి నని బిట్టు పలవరించు.

వ. అది గావున, 48

సీ. అలరుజొంపములతో నభ్రంకషంబు లై బ్రదుకవే వనములఁ బాదపములు?
ఖాదనమేహనాకాంక్షలఁ బశువులు జీవింపవే గ్రామసీమలందు?
నియతిమై నుచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వాసపవనముల్ ప్రాపింపవే చర్మభస్త్రికలును?
గ్రామసూకరశునకశ్రేణు లింటింటఁ దిరుగవే దుర్యోగదీనవృత్తి?

తే. నుష్ట్రఖరములు మోవవే యురుభరములఁ?–బుండరీకాక్షు నెఱుఁగని పురుషపశువు
లడవులందు, నివాసములందుఁ బ్రాణ–విషయభరయుక్తితో నుంట విఫల మధిప!

సీ. విష్ణుకీర్తనముల వినని కర్ణంబులు గొండల బిలములు కువలయేశ!
చక్రిపద్యంబులఁ జదువని జిహ్వలు కప్పల జిహ్వలు కౌరవేంద్ర!
శ్రీమనోనాథు నీక్షింపని కన్నులు నెకిపింఛాక్షులు కీర్తిదయిత!
కమలాక్షుపూజకుఁ గాని హస్తంబులు శవముహస్తంబులు సత్యవచన!

ఆ. హరిపదతులసీదళామోదరతి లేని – ముక్కు పందిముక్కు మునిచరిత్ర!
గరుడగమను భజనగతి లేని పదములు – పాదపముల [2]పాదపటల మనఘ! 50

సీ. నారాయణుని దివ్యనామాక్షరములపైఁ గరఁగని మనములు కఠినశిలలు;
మురవైరికథలకు ముదితాశ్రురోమాంచమిళిత మై యుండని మేను మొద్దు;
చక్రికి మ్రొక్కని జడుని యౌదల నున్న కనకకిరీటంబు కట్టెమోపు!
మాధవార్పితముగా మనని మానవుసిరి వనదుర్గచంద్రికావైభవంబు;

ఆ. కైటభారిభజన గలిగియుండనివాఁడు – గాలిలోన నుండి కదలు శవము;
కమలనాభు పదముఁ గననివాని బ్రదుకు – [3]పసిఁడికాయలోని ప్రాణిబ్రదుకు."

1. కూఁకటి=జుట్టు, పిల్లజుట్టు. 2. పాదపటలము = వేళ్ల సమూహము. 3. పసిఁడికాయ = పొత్తినులికాయ.

వ. అని యిట్లు పలికిన వైయాసకివచనంబుల కౌత్తరేయుండు సంతోషితహృదయుండై, నిర్మలమతివిశేషంబున, 52

ఆ. సుతుల హితుల విడిచి, చుట్టాల విడిచి, యిల్లాలి విడిచి, బహుబలముల విడిచి,
రాజు హృదయ మిడియె రాజీవనయనుపై - ధనము విడిచి, జనపదము విడిచి.

వ. ఇట్లు మృత్యుభయంబు నిరసించి, ధర్మార్థకామంబులు సన్న్యసించి, పురుషోత్తమునందుఁ జిత్తంబు విన్యసించి, హరిలీలాలక్షణంబు లుపన్యసింపు మను తలంపున నరేంద్రుం డిట్లనియె: 54

క. "సర్వాత్ము వాసుదేవుని - సర్వజ్ఞుఁడ వైన నీవు సంస్తుతి సేయన్
సర్వభ్రాంతులు వదలె మ - హోర్వీసురవర్య! మానసోత్సవ మగుచున్. 55

సీ. ఈశుండు హరి విష్ణుఁ డీవిశ్వ మేరీతిఁ బుట్టించు, రక్షించు, బొలియఁజేయు?
బహుశక్తియుతుఁ డగు భగవంతుఁ డవ్యయుఁ డాది నేనే శక్తుల నాశ్రయించి,
బ్రహ్మశక్రాదిరూపముల వినోదించెఁ? గ్రమముననో, యేక కాలముననో
ప్రకృతిగుణంబులఁ బట్టి గ్రహించుట, యేకత్వమున నుండు నీశ్వరుండు

ఆ. భిన్నమూర్తి యగుచుఁ బెక్కువిధంబుల - నేల యుండు? నతని కేమి వచ్చె
నుండకున్నఁ? దాపసోత్తమ! తెలుపవే - వేడ్క నాకు; సర్వవేది నీవు." 56

వ. అనిన నయ్యుత్తరానందను వచనంబులకు నిరుత్తరుండు గాక సదుత్తరప్రదాన కుతూహలుండై లోకోత్తరగుణోత్తరుండైన తాపసోత్తముండు దనచిత్తంబున,

మ. పరుఁడై, యీశ్వరుఁడై, మహామహిముఁడై ప్రాదుర్భవస్థానసం
హరణక్రీడనుఁడై, త్రిశక్తియుతుఁడై, యంతర్గతజ్యోతియై,
పరమేష్ఠిప్రముఖామరాధిపులకుం బ్రాపింప రాకుండు దు
స్తరమార్గంబునఁ దేజరిల్లు హరికిం దత్త్వార్థినై మ్రొక్కెదన్. 58

వ. మఱియు సజ్జనదురితసంహారకుండును, దుర్జననివారకుండును, సర్వరూపకుండును, బరమహంసాశ్రమప్రవర్తమాన మునిజనహృదయకమలకర్ణికామధ్యప్రదీపకుండును, సాత్వతశ్రేష్ఠుండును, నిఖిలకల్యాణగుణగరిష్ఠుండును, బరమభక్తియుక్తసులభుండును, భక్తిహీనజనదుర్లభుండును, నిరతిశయనిరుపమనిరవధిక ప్రకారుండును, నిజస్వరూపబ్రహ్మవిహారుండును నైన యప్పరమేశ్వరునకు నమస్కరించెద. 59

ఉ. ఏవిభు వందనార్చనము, లేవిభు చింతయు, నామకీర్తనం,
బేవిభు లీల లద్భుతము? లెప్పుడు సంశ్రవణంబు సేయ దో
షావళిఁ బాసి లోకము శుభాయతవృత్తిఁ జెలంగు నండ్రు నే
నావిభు నాశ్రయించెద నఘౌఘ[1]నివర్తను భద్రకీర్తనున్. 60

---

1. 'నివృత్తిదు భద్రకీర్తిదుఁడున్' అనియే పూర్వముద్రణములందు మూఁడు పద్యములకును మకుటము.

ఉ. ఏపరమేశు పాదయుగ మెప్పుడుఁ గోరి భజించి నేర్పరుల్
లోపలిబుద్ధితో నుభయలోకములందుల [1]జడ్డుఁ బాసి, యే
తాపము లేక బ్రహ్మగతిఁ దారు గతశ్రము లై చరింతు; రే
నాపరమేశు మ్రొక్కెద నఘౌఘనివర్తను భద్రకీర్తనున్. 61

చ. తపములఁ జేసి నైన, మఱి దానము లెన్నియుఁ జేసినైన, నే
జపములఁ జేసినైన ఫలసంచయ మెవ్వనిఁ జేర్పకున్న హే
యపదము లై దురంతవిపదంచితరీతిగ నొప్పుచుండు, న
య్యపరిమితున్ భజించెద నఘౌఘనివర్తను భద్రకీర్తనున్. 62

మ. యవనవ్యాధపుళిందహూణకషకంకాభీరచండాలసం
భవులుం, దక్కినపాపవర్తనులు నేభద్రాత్ము సేవించి, భా
గవతశ్రేష్ఠుల డాసి, శుద్ధతను లై, కల్యాణు లై యుందు; రా
యవికారుం, బ్రభవిష్ణు నాదుమదిలో నశ్రాంతమున్ మ్రొక్కెదన్. 63

మ. తపముల్ సేసిననో, మనోనియతినో, దానవ్రతావృత్తినో,
జపమంత్రంబులనో, శ్రుతిస్మృతులనో, సద్భక్తినో, యెట్లు ల
బ్ధపదుం డౌ నని బ్రహ్మరుద్రముఖరుల్ భావింతు రెవ్వాని? న
య్యపవర్గాధిపుఁ, డాత్మమూర్తి సులభుం డౌఁగాక నా కెప్పుడున్. 64

క. శ్రీపతియు, యజ్ఞపతియుఁ, బ్ర-జాపతియున్, బుద్ధిపతియు, జగదధిపతియున్,
భూపతియు, యాదవశ్రే - ణీపతియున్, గతియు నైన నిపుణు భజింతున్. 65

మ. అణువో, కాక కడున్ మహావిభవుఁడో, యచ్ఛిన్నుఁడో, ఛిన్నుఁడో,
గుణియో, నిర్గుణుఁడో యటంచు విబుధుల్ గుంఠీభవత్తత్త్వమా
ర్గణు లై యేవిభు పాదపద్మభజనోత్కర్షంబులం దత్త్వవీ
క్షణముం జేసెద రట్టి విష్ణుఁ, బరమున్, సర్వాత్ము సేవించెదన్. 66

మ. జగదుత్పాదనబుద్ధి బ్రహ్మకు మదిన్ సంధింప నూహించి యే
భగవంతుండు సరస్వతిం బనుప, నాపద్మాస్య దా నవ్విభున్
మగనింగా నియమించి, తద్భువనసామ్రాజ్యస్థితిన్ సృష్టిపా
రగుఁ జేసెన్ మును బ్రహ్మ; నట్టిగుణి [2]నారంభింతు సేవింపఁగన్. 67

సీ. పూర్ణుఁ డయ్యును మహాభూతపంచక యోగమున మేను లను పురములు సృజించి,
పురములలో నుండి పురుషభావంబున దీపించు నెప్పుడు ధీరవృత్తిఁ;
బంచభూతములను బదునొకొండింద్రియములఁ బ్రకాశింపించి భూరిమహిమ
షోడశాత్మకుఁ డన శోభిల్లి జీవత్వవృత్తివినోదంబు నెఱపుచుండు;

1. జడ్డు = తగులము. 2. ఆరంభింతును = పూనుకొందును.

తే. నట్టి భగవంతుఁ, డవ్యయుం, డచ్యుతుండు-మానసోదితవాక్ప్రసూనమాలికలను
మంజునవరసమకరందమహిమ [1]లుట్ట-శిష్టహృద్భావవీథులఁ జేయుఁగాత! 68

ఉ. మానధనుల్, మహాత్ములు, సమాధినిరూఢులు యన్ముఖాంబుజ
ధ్యానమరందపానమున నాత్మభయంబులఁ బాసి ముక్తులై
ఖూనత నొంద; రట్టి మునిలోకశిఖామణికిన్, విశంకటా
జ్ఞానతమోనభోమణికి, సాధుజనాగ్రణి కేను మ్రొక్కెదన్.'' 69

వ. అని యిట్లు గురువందనంబు సేసి, శుకయోగీంద్రుండు రాజేంద్రున కిట్లనియె: 70

మ. ''అవిరోధంబున నీవు నన్నడుగు నీయర్థంబు మున్ బ్రహ్మ మా
ధవుచేతన్ విని, నారదుం డడిగినం దథ్యంబుగాఁ జెప్పె; మా
నవలోకేశ్వర! నారదుండు వెనుకన్ నాకుం బ్రసాదించె; సం
శ్రవణీయంబు, మహాద్భుతంబు; వినుమా సందేహవిచ్ఛేది వై. 71

ప్రపంచప్రకారమునుగురించి నారదుఁడు బ్రహ్మ నడుగుట

వ. నారదుండు బ్రహ్మ కిట్లనియె: 72

మ. ''చతురాస్యుండవు, వేల్పుఁబెద్దవు, జగత్సర్గానుసంధాయి; వీ
శ్రుతిసంఘాతము నీముఖాంబుజములన్ శోభిల్లు శబ్దార్థసం
యుత మై; సర్వము నీకరామలక మై యుండుం గదా! భారతీ
సతి యిల్లా లఁట నీకు; నోజనక! నాసందేహముం బాపవే! 73

శా. ప్రారంభాదివివేక మెవ్వఁ డొసఁగుం? బ్రారంభసంపత్తి కా
ధారం బెయ్యది? యేమి హేతువు? యదర్థం, బేస్వరూపంబు సం
సారానుక్రమ? [2]మూర్ణనాభిపగిదిన్ సాగించె దొక్కప్పుడుం
బారం బెన్నఁడు లేదు; నీ[3]మనువు దుష్ప్రాపంబు వాణీశ్వరా! 74

శా. నాకుం జూడఁగ నీవు రాజ వనుచున్నాఁడన్; యథార్థస్థితిన్
నీకంటెన్ ఘనుఁ డొక్కరాజు గలఁడో? నీ వంతకున్ రాజవో?
నీ కేలాభము రాఁ దలంచి జగముల్ నిర్మించె? దీచేతనా
నీకం బెందు జనించు, నుండు, నడఁగున్? నిక్కంబు భాషింపుమా. 75

మ. సదసత్సంగతి నామరూపగుణదృశ్యం బైన విశ్వంబు నీ
హృదధీనంబు గదా! ఘనుల్, సములు నీ కెవ్వారలున్ లేరు; నీ
పద మత్యున్నత; మిట్టి నీవు తపముం బ్రావీణ్యయుక్తుండ వై
మది నేయీశ్వరుఁ గోరి చేసితివి? తన్మార్గంబు సూచింపవే! 76

శా. అంభోజాసన! నీకు నీశుఁడు గలం డంటేని, దత్పక్షమం
దంభోజాతభవాండ మేవిభుని లీలాపాంగసంయుక్తిచే

1. ఉట్టు = స్రవించు. 2. ఊర్ణనాభి = సాలెపురుగు. 3. మనువు = జీవితము.

సంభూతం బగు, వర్తమాన మగు, సంఛన్నం బగుం? దద్విభున్
సంభావింపఁగ వచ్చునే దలఁప నేచందంబువాఁ డాకృతిన్? 77

క. తోయజసంభవ! నా కీ - తోయము వివరింపు; చాలఁ దోఁచిన నే నా
తోయమువారికి నన్యుల - తోయములం జెందకుండ ధ్రువ మెఱిఁగింతున్. 78

వ. దేవా! భూతభవిష్యద్వర్తమానంబు లగు వ్యవహారంబులకు నీవ వల్లభుండవు; నీ యెఱుంగని యర్థం బొం డెద్దియు లేదు; విశ్వప్రకారంబు వినిపింపు'' మనిన విని వికసితముఖుం డై, విరించి యి ట్లనియె: 79

క. ''రారా బుధులు? విరక్తులు - గారా? యీరీతి నడుగఁగా నేరరు; వి
స్మేరావహము భవన్మత,-మారా! నా1విభుని మర్మ మడిగితి వత్సా! 80

శా. నానాస్థావరజంగమప్రకరముల్ నాయంత నిర్మింప వి
జ్ఞానం బేమియు లేక తొట్రుపడ, నిచ్చెన్ నాకు సర్వానుసం
ధానారంభవిచక్షణత్వము మహోదారంబుగా నిచ్చె ము;
న్నే నాయీశ్వరునాజ్ఞఁ గాక జగముల్ నిర్మింప శక్తుండనే? 81

మ. అనఘా! విశ్వము నెల్ల దీప్తముగఁ జేయన్ నే సమర్థుండనే?
యినచంద్రానలతారకాగ్రహగణం బేరీతి నారీతి నె
వ్వని దీప్తిం బ్రతిదీప్తమయ్యె భువనవ్రాతంబు; దద్దీప్తిచే
ననుదీప్తం బగు నట్టి యీశ్వరున కేనశ్రాంతముఁ మ్రొక్కెదన్. 82

మ. విను మీ యీశ్వరు దృష్టిమార్గమున నావేశింప శంకించి, సి
గ్గున సంకోచము నొందు మాయవలనం గుంఠీభవత్ప్రజ్ఞచే
నను లోకేశ్వరుఁ డంచు మ్రొక్కు మతిహీనవ్రాతముం జూచి నే
ననిశంబున్ నగి ధిక్కరింతు హరిమాయాకృత్య మంచున్ సుతా! 83

వ. మఱియు దేహంబునకు ద్రవ్యంబు లైన మహాభూతంబులును, జన్మనిమిత్తంబు లైన కర్మంబులును, గర్మక్షోభకంబైన కాలంబును, గాలపరిణామహేతు వైన స్వభావంబును, భోక్త యైన జీవుండును వాసుదేవుండ కా నెఱుంగుము; వాసుదేవవ్యతిరిక్తంబు లేదు; సిద్ధంబు; నారాయణనియమ్యంబులు లోకంబులు; దేవతలు నారాయణశరీరసంభూతులు; వేదయాగతపోయోగవిజ్ఞానంబులు నారాయణపరంబులు; జ్ఞానసాధ్యంబగు ఫలంబు నారాయణునధీనంబు; కూటస్థుండును, సర్వాత్మకుండును, సర్వద్రష్టయు నయిన యీశ్వరుని కటాక్షవిశేషంబున సృజియింపంబడి ప్రేరితుండ నై సృజ్యం బైన ప్రపంచంబు సృజించుచుండుదు; నిర్గుణుం డైన

1. 'తోడిమర్మ', 'పైఁడిమర్మ' అని పూర్వ ముద్రణ పాఠములు. 'పరధర్మప్రదర్శనే' అని మూలము. కనుక 'పరమధర్మ' అని పాఠముండును.

యీశ్వరునివలన రజస్సత్త్వతమోగుణంబులు ప్రభూతంబులై, యుత్పత్తిస్థితి
లయంబులకుం బాలుపడి, కార్యకారణకర్తృత్వభావంబులంజేసి ద్రవ్యంబులైన
మహాభూతంబులును, జ్ఞానమూర్తు లయిన దేవతలును, గ్రియారూపంబు
లయిన యింద్రియంబులు నాశ్రయంబులుగా నిత్యముక్తుం డయ్యును మాయా
సమన్వితుం డైన జీవుని బంధించు; జీవునకు నావరణంబు లయి యుపాధిభూతంబు
లయిన మూఁడులింగంబులు సేసి పరులకు లక్షితంబు గాక తనకు లక్షితంబైన
తత్త్వంబు గల యీశ్వరుం డివ్విధంబునం గ్రీడించుచుండు. 84

క. ఆ యీశుఁ డనంతుఁడు హరి - నాయకుఁ డీభువనములకు, నాకున్, నీకున్,
మాయకుఁ, బ్రాణివ్రాతము; - కీయెడలన్ లేద యీశ్వరేతరము సుతా! 85

వ. వినుము: మాయావిదుం డైన యీశ్వరుండు దనమాయం జేసి దైవయోగంబునం
బ్రాప్తంబు లయిన కాలజీవాదృష్టస్వభావంబులు వివిధంబులు సేయ నిచ్ఛ
యించి కైకొనియె; నీశ్వరాధిష్ఠితం బైన మహత్తత్త్వంబువలన నగు కాలంబున
గుణ[1]వ్యతికరంబును, స్వభావంబునఁ బరిణామంబును, జీవాదృష్టభూతం బయిన
కర్మంబున జన్మంబును నయ్యె; రజస్సత్త్వంబులచే నుపబృంహితంబై వికారంబు
నొందిన మహత్తత్త్వంబువలనం దమఃప్రధానం బై ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకం
బగు నహంకారంబు గలిగె; నదియు రూపాంతరంబు లొందుచు ద్రవ్యశక్తి
యైన రాజసంబును, గ్రియాశక్తి యైన తామసంబును, జ్ఞానశక్తి యైన
సాత్త్వికంబును నన మూఁడు విధంబు లయ్యె; నందు భూతాదియైన తామ
సాహంకారంబువలన నభంబు గలిగె; నభంబునకు సూక్ష్మరూపంబు భూత
దృశ్యమునకు బోధకం బైన శబ్దంబు గుణం బగు; నభంబువలన వాయువు
గలిగె; వాయువునకుం బరాన్వయంబున శబ్దంబు, స్పర్శంబు నను రెండుగుణంబులు
గలిగియుండు; నది దేహంబులం దుండుటం జేసి ప్రాణరూపం బై, యింద్రియ
మనశ్శరీరపాటవం బైన [2]యోజస్సహోబలంబులకు హేతువై వర్తించు;
వాయువువలన రూపస్పర్శశబ్దంబు లనియెడు గుణంబులు మూఁటితోడఁ దేజంబు
గలిగెఁ; దేజంబువలన రసరూపస్పర్శశబ్దంబు లనియెడు నాలుగుగుణంబులతోడ
జలంబు గలిగె; జలంబువలన గంధరసరూపస్పర్శశబ్దంబు లనియెడు గుణంబు
లయిదింటితోడం బృథివి గలిగె; వైకారికం బైన సాత్త్వికాహంకారంబువలనఁ
జంద్రదైవతం బయిన మనంబు గలిగె; మఱియు దిక్కులును, వాయువును
నర్కుండును, బ్రచేతసుండును, నాశ్వినులును, వహ్నియు, నింద్రుండును,
నుపేంద్రుండును, మిత్రుండును, బ్రజాపతియు ననియెడి దశదేవతలు గలిగిరి;
తైజసంబైన రాజసాహంకారంబువలన దిగ్దైవతంబైన శ్రవణేంద్రియంబును,

1. వ్యతికరము = సమ్మేళనము. 2. ఓజస్సు = తేజస్సు.

వాయుదైవతంబైన త్వగింద్రియంబును, సూర్యదైవతంబైన నయనేంద్రియంబును, [1]ప్రచేతోదైవతంబైన రసనేంద్రియంబును, నశ్విదైవతంబైన ఘ్రాణేంద్రియంబును, వహ్నిదైవతంబైన వాగింద్రియంబును, నింద్రదైవతంబైన హస్తేంద్రియంబును, నుపేంద్రదైవతంబైన పాదేంద్రియంబును, [2]మిత్త్రదైవతంబైన గుదేంద్రియంబును, బ్రజాపతిదైవతంబైన గుహ్యేంద్రియంబును ననియెడి దశేంద్రియంబులును, బోధజనకాంతఃకరణైకభాగం బయిన బుద్ధియుఁ, గ్రియాజనకాంతఃకరణంబయిన ప్రాణంబునుం గలిగె; నిట్టి శ్రోత్రాదు లగు దశేంద్రియంబులతోఁ గూడిన భూతేంద్రియమనోగుణంబులు వేర్వేఱుగ బ్రహ్మాండ శరీరనిర్మాణంబునం దసమర్థంబు లగు నపుడు గృహనిర్మాణంబునకుం బెక్కు పదార్థంబులు సంపాదించినం గాని చాలని చందంబున భూతేంద్రియమనోగుణంబులవలన గృహంబుకైవడి భగవచ్ఛక్తిప్రేరితంబు లగుచు నేకీభవించి సమష్టివ్యష్ట్యాత్మకత్వంబు నంగీకరించి, చేతనాచేతనంబులు గల బ్రహ్మాండంబు గల్పితంబయ్యె; నట్టి యండంబు వర్షాయుతసహస్రాంతంబుదనుక జలంబునం దుండెఁ; గాలకర్మస్వభావంబులం దగులువడక సమస్తంబును జీవయుక్తంబుగఁ జేయు నీశ్వరుం డచేతనంబును సచేతనంబుగ నొనర్చె; నంతఁ గాలకర్మస్వభావప్రేరకుండయిన పరమేశ్వరుండు జీవరూపంబున మహావరణజలమధ్యస్థితం బయిన బ్రహ్మాండంబులో సొచ్చి, సవిస్తారంబు గావించి, యట్టియండంబు భేదించి నిర్గమించె; నెట్లంటేని; 86

క. భువనాత్మకుఁ డాయీశుఁడు - భువనాకృతితోడ నుండు బ్రహ్మాండంబున్
వివరముతోఁ బదునాలుగు - వివరంబులుగా నొనర్చె విశదంబులుగన్. 87

మ. బహుపాదోరుభుజాననేక్షణశిరఃఫాలశ్రవోయుక్తుఁడై
విహరించున్ బహుదేహి దేహగతుఁడై; విద్వాంసు లూహించి త
ద్బహురూపావయవంబులన్ భువనసంపత్తిన్ విచారింతు; రా
మహనీయాద్భుతమూర్తి యోగిజనహృన్మాన్యుండు మేధానిధీ! 88

వ. వినుము: చతుర్దశలోకంబులందు మీఁది యేడులోకంబులు శ్రీమహావిష్ణువునకుం గటిప్రదేశంబుననుండి యూర్ధ్వదేహ మనియును, గ్రింది యేడులోకంబులు జఘనంబుననుండి యధోదేహ మనియునుం బలుకుదురు; ప్రపంచశరీరుం డగు భగవంతుని ముఖంబువలన బ్రహ్మకులంబును, బాహువులవలన క్షత్త్రియకులంబును, నూరువులవలన వైశ్యకులంబును, బాదంబులవలన శూద్రకులంబును జనియించె నని చెప్పుదురు; భూలోకంబు గటిప్రదేశంబు, భువర్లోకంబు నాభి, సువర్లోకంబు హృదయంబు, మహర్లోకంబు వక్షంబు, జనలోకంబు గ్రీవంబు, తపోలోకంబు స్తనద్వయంబు, సనాతనంబును బ్రహ్మనివాసంబును నైన సత్యలోకంబు శిరంబు,

1. ప్రచేతుఁడు, ప్రచేతసుఁడు = వరుణుఁడు. 2. మిత్త్రుఁడు = సూర్యుఁడు.

జఘనప్రదేశం బతలంబు, దొడలు వితలంబు, [1]జానువులు సుతలంబు, [2]జంఘలు తలాతలంబు, గుల్ఫంబులు మహాతలంబు, పాదాగ్రంబులు రసాతలంబు, పాద తలంబు పాతాళంబు నని లోకమయుంగా భావింతురు; కొందఱు సురేశ్వరుం బాదతలంబువలన భూలోకంబును, నాభివలన భువర్లోకంబును, శిరంబువలన స్వర్లోకంబును గలిగె నని లోకకల్పనంబు నెన్నుదురు; పురుషోత్తముని ముఖంబు వలన సర్వజంతువాచాజాలంబుం, దదధిష్ఠాత యగు వహ్నియు నుదయించెఁ; జర్మరక్తమాంసమేదశ్శల్యమజ్జాశుక్లంబులు సప్తధాతువు లందురు; పక్షాంత రంబున రోమత్వఙ్మాంసాస్థిస్నాయుమజ్జాప్రాణంబులు సప్తధాతువు లని యందు; రందు రోమంబు లుష్ణిక్ఛందం బనియుఁ, ద్వక్కు గాయత్రీచ్ఛందం బనియు, మాంసంబు త్రిష్టుప్ఛందం బనియు, స్నాయు వనుష్టుప్ఛందం బనియు, నస్థి జగతీ చ్ఛందం బనియు, మజ్జ పంక్తిచ్ఛందం బనియుఁ, బ్రాణంబు బృహతీచ్ఛందం బనియు నాదేశింతురు; హవ్యకవ్యామృతాన్నంబులకు, మధురాదిషడ్రసంబులకు, రస నేంద్రియంబునకు, రసాధీశ్వరుం డైన వరుణునికి హరి రసనేంద్రియంబు జన్మ స్థానంబు; సర్వప్రాణాదులకు, వాయువునకు విష్ణునాసికావివరంబు నివాసంబు; సమీపదూరవ్యాపిగంధంబులకు, నోషధులకు, నశ్వి దేవతలకు, దిశాంబరుని ఘ్రా ణేంద్రియంబు నివాసంబు; దేవలోకసత్యలోకంబులకుఁ, దేజంబునకు, సూర్యు నకు, సకలచక్షువులకు లోకలోచనుని చక్షురింద్రియంబు స్థానంబు; దిశలకు, నాకాశంబునకు, శ్రుతిభూతంబు లైన యంశంబులకు, శబ్దంబునకు సర్వేశ్వరుని కర్ణేంద్రియంబు జన్మస్థానంబు; వస్తుసారంబులకు, వర్ణనీయభాగ్యంబులకుఁ బరమ పురుషుని గాత్రంబు భాజనంబు; స్పర్శంబునకు, వాయువునకు, సకలస్నిగ్ధత్వంబు నకు దివ్యదేహుని దేహేంద్రియంబు గేహంబు; యూపప్రముఖయజ్ఞోపకర ణంబులగు తరుగుల్మలతాదులకుఁ బురుషోత్తముని రోమంబులు మూలంబులు; శిలాలోహంబులు సర్వమయుని నఖంబులు; మేఘజాలంబులు హృషీకేశుని కేశం బులు; మెఱుంగులు విశ్వేశ్వరుని శ్మశ్రువులు; భూర్భువస్సువర్లోకరక్షకు లైన లోకపాలకుల పరాక్రమంబులకు భూరాదిలోకంబుల క్షేమంబునకు, శరణంబు నకు నారాయణుని విక్రమంబు నికేతనంబు; సర్వకామంబులకు నుత్తమంబు లైన వరంబులకుఁ దీర్ఘపాదుని పాదారవిందంబు లాస్పదంబులు; జలంబులకు, శుక్లంబునకుఁ, బర్జన్యునకుఁ, బ్రజాపతి [3]సర్గంబునకు సర్వేశ్వరుని మేఢ్రంబు సంభవనిలయంబు; సంతానంబునకుఁ, గామాదిపురుషార్థంబులకుఁ, జిత్తసౌఖ్య రూపంబు లగు నానందంబులకు, శరీరసౌఖ్యంబునకు నచ్యుతుని యుపస్థేంద్రి యంబు స్థానంబు; యమునికి, మిత్రునికి, మలవిసర్గంబునకు భగవంతుని పాయ్విం ద్రియంబు భవనంబు; హింసకు, నిరృతికి, మృత్యువునకు, నిరయంబునకు నిఖిల

1. జానువులు = మోకాళ్లు. 2. జంఘలు = పిక్కలు. 3. సర్గము = సృష్టి.

రూపకుని గుదంబు నివాసంబు; పరాభవంబునకు, నధర్మంబునకు, నవిద్యకు, నంధకారంబునకు ననంతుని పృష్ఠభాగంబు సదనంబు; నదనదీనివహంబునకు నీశ్వరుని నాడీసందోహంబు జన్మమందిరంబు; పర్వతంబులకు నధోక్షజుని శల్యంబులు జనకస్థలంబులు; ప్రధానంబునకు, నన్నరసంబునకు, సముద్రంబులకు, భూతలయంబునకు బ్రహ్మాండగర్భుని యుదరంబు నివేశంబు; మనోవ్యాపారరూపం బగు లింగశరీరంబునకు మహామహిముని హృదయంబు సర్గభూమి యగు; మఱియును,

ఆ. నీలకంధరునకు, నీకు, నాకు, సనత్కు - మారముఖ్యసుతసమాజమునకు,
ధర్మసత్త్వబుద్ధితత్త్వములకు నీశ్వ - రాత్మ వినుము పరమ మైన నెలవు. 90

సీ. నరసురాసురపితృనాగకుంజరమృగగంధర్వయక్షరాక్షసమహీజ
సిద్ధవిద్యాధరజీమూతచారణగ్రహతారకాప్సరోగణవిహంగ
భూతతటిద్వసుపుంజంబులును, నీవు, ముక్కంటియును, మహామునులు, నేను
సలిలనభస్స్థలచరములు మొదలైన వివిధజీవులతోడి విశ్వమెల్ల

ఆ. విష్ణుమయము పుత్త్ర! వేయేల, బ్రహ్మాండ - మతని జేనలోన నడఁగియుండు;
బుద్ధి నెఱుఁగరాదు; భూతభవద్భవ్య - లోకమెల్ల విష్ణులోన నుండు. 91

క. మండలములోన భాస్కరుఁ - డుండి జగంబులకు దీప్తి నొసఁగెడి క్రియ బ్ర
హ్మాండములోపల నచ్యుతుఁ - డుండుచు బహిరంతరముల నొగి వెలిఁగించున్.

వెలిగందల నారయ కవిత్వప్రారంభము

ఉ. అట్టి యనంతశక్తి జగదాత్ముని నాభిసరోజమందు నేఁ
బుట్టి, యజింపఁగా మనసు పుట్టిన, యజ్ఞపదార్థజాతముల్
[1]నెట్టన కానరామికి వినిర్మల మైన తదీయరూపముం
గట్టిగ బుద్ధిలో నిలిపి కంటి నుపాయము నా మనంబునన్. 93

సీ. పశుయజ్ఞవాట[2]యూపస్తంభపాత్రమృద్ఘటశరావవసంతకాలములును,
స్నేహౌషధీబహులోహచాతుర్హోత్రమతనామధేయసన్మంత్రములును,
సంకల్పఋగ్యజుస్సామనియుక్తవషట్కారమంత్రానుచరణములును,
దక్షిణల్ దేవతాధ్యానతదనుగతతంత్రవ్రతోద్దేశధరణిసురులు,

తే. నర్పణంబులు బోధాయనాదికర్మ-సరణి మొదలగు యజ్ఞోపకరణసమితి [ను.
యంతయును నమ్మహాత్ముని యవయవములు-గాఁగఁ గల్పించె విధివత్ప్రకారమున

క. యజ్ఞాంగి, యజ్ఞఫలదుఁడు, - యజ్ఞేశుఁడు, యజ్ఞకర్త యగు భగవంతుం
యజ్ఞపురుషుఁగా మానస - యజ్ఞముఁ గావించితిం దదర్పణబుద్ధిన్. 95

1. నెట్టన = తప్పనిసరిగ. 2. యూపము = యజ్ఞమందు పశుబంధనార్థము నాటిన పై పట్టలేని పాలకొయ్య.

క. అప్పుడు బ్రహ్మలు దమలోఁ - దప్పక నన్నుఁ జూచి సమాహితక్రియు లగుచో
నప్పరమేశున కభిమత - మొప్పఁగ నా సప్తతంతు వొగిఁ గావింపన్. 96

చ. మనువులు, దేవదానవులు, మానవనాథులు, మర్త్యకోటి నా
రనయము వారివారికిఁ బ్రియం బగు దేవతలన్ భజించుచున్
ఘనతరనిష్ఠ యజ్ఞములఁ గైకొని చేసిరి తత్ఫలంబు ల
య్యనుపమమూర్తి, యజ్ఞమయుఁ డైన రమావరునందుఁ జెందఁగన్. 97

క. సువ్యక్తతంత్రరూపకుఁ, - డవ్యక్తుఁ, డనంతుఁ, డభవుఁ, డచ్యుతుఁ, డీశుం,
డవ్యయుఁ డగు హరి సురగణ-సేవ్యుఁడు క్రతుఫలదుఁ డగుటఁ జేసిరి మఖముల్.

క. అగుణుం డగు పరమేశుఁడు - జగములఁ గల్పించుకొఱకుఁ జతురత మాయా
సగుణుం డగుఁ గావున హరి - భగవంతుం డనఁగఁ బరఁగె భవ్యచరిత్రా! 99

క. విశ్వాత్ముఁడు విశ్వేశుఁడు - విశ్వమయుం డఖిలనేత విష్ణుఁ డజుం డీ
విశ్వములోఁ దా నుండును - విశ్వము దనలోనఁ జాల వెలుఁగుచు నుండున్. 100

చ. అతని[1]నియుక్తిఁ జెంది సచరాచరభూతసమేతసృష్టి నే
వితతముగా సృజింతుఁ; బ్రభవిష్ణుఁడు విష్ణుఁడు ప్రోచుఁ; శార్వణీ
పతి లయ మొందఁజేయు; హరి పంకరుహోదరుఁ డాదిమూర్తి య
చ్యుతుఁడు త్రిశక్తియుక్తుఁ డగుచుండు నిటెంతకుఁ దాన మూలమై. 101

క. విను వత్స! నీవు నన్నడి - గిన ప్రశ్నకు నుత్తరంబు కేవలపరమం
బును బ్రహ్మం బీయఖిలం - బున కగు నాధారహేతుభూతము సుమ్మీ!. 102

క. హరి భగవంతుఁ, డనంతుఁడు, - గరుణాంబుధి, సృష్టికార్యకారణహేతు
స్ఫురణుం; డవ్విభుకంటెం - బరుఁ డెవ్వఁడు లేఁడు తండ్రి పరికింపంగన్. 103

సీ. ఇది యంతయును నిక్క; మే బొంక; నుత్కంఠమతిఁ దద్గుణధ్యానమహిమఁ జేసి
పరికింప, నే నేమి పలికిన, నది యెల్ల సత్యంబ యగు బుధస్తుత్య! వినుము;
ధీయుక్త! మామకేంద్రియములు మఱచియుఁ బొరయ వసత్యవిస్ఫురణ మొందు;
నది గాన మత్తను [2]వామ్నాయతుల్యంబు, నమరేంద్రవందనీయంబు నయ్యెఁ;
తే. దవిలి యేదేవదేవుని భవమహాబ్ధి - తారణంబును, మంగళకారణంబు,
నఖిలసంపత్కరంబు నై యలరు పాద-వనజమున కే నొనర్చెద వందనములు.

ఉ. ఆ నలినాక్షు నందనుఁడ నయ్యుఁ, బ్రజాపతి నయ్యు, యోగవి
ద్యానిపుణుండ నయ్యును బదంపడి మజ్జననప్రకారమే
యేను నెఱుంగ; నవ్విభుని యిద్ధమహత్త్వ మెఱుంగ నేర్తునే?
కావఁబడున్ రమేశపరికల్పితవిశ్వము గొంతకొంతయున్. 105

1. నియుక్తి = నియోగము, ఆజ్ఞ. 2. ఆమ్నాయము = శ్రుతి, వేదము.

మ. విను, నే నేటికిఁ, దాపసప్రవర! యివ్విశ్వాత్ముఁ డీశుండు దాఁ
దన మాయామహిమాంతముం దెలియఁగాఁ దథ్యంబుగాఁ జాలఁ డ
న్నను, నే నైనను, మీర లైన, సుర లైనన్, వామదేవుండు నై
నను నిక్కం బెఱుఁగంగఁ జాలుదుమె విజ్ఞానక్రియాయుక్తులన్? 106

వ. అమ్మహాత్ముం డైన పుండరీకాక్షుండు సర్వజ్ఞుం డంటేని, 107

క. గగనము దన [1]కడపలఁ దాఁ-దగ నెఱుఁగని కరణి విభుఁడు దా నెఱుఁగఁ డనన్
గగనప్రసవము లే దన - నగు నే సర్వజ్ఞతకును హాని దలంపన్? 108

చ. తలకొని యమ్మహాత్ముఁడు దాల్చిన యయ్యవతారకర్మముల్
వెలయఁగ నస్మదాదులము వేయివిధంబుల సన్నుతింతు; మ
య్యలఘు, ననంతునిం, జిదచిదాత్మకు, నాద్యు, ననీశు, నీశ్వరుం
దెలియఁగ నేర్తుమే తవిలి? దివ్యచరిత్రున కేను మ్రొక్కెదన్. 109

మ. పరమాత్ముం డజుఁ డీజగంబుఁ బ్రతికల్పంబందుఁ గల్పించుఁ; దాఁ
బరిరక్షించును; ద్రుంచు; నట్టియనఘున్, బ్రహ్మాత్ము, నిత్యున్, జగ
ద్భరితుం, గేవలు, నద్వితీయుని, విశుద్ధజ్ఞాను, సర్వాత్ము, నీ
శ్వరు, నాద్యంతవిహీను, నిర్గుణుని, శశ్వన్మూర్తిఁ జింతించెదన్. 110

చ. సరసగతిన్ మునీంద్రులు ప్రసన్నశరీర[2]హృషీకమానస
స్ఫురణ గలప్పు డవ్విభుని భూరికళాకలితస్వరూపముం
[3]దర మిడి చూతు రెప్పుడుఁ; గుతర్కతమోహతిచేత నజ్ఞతం
బొరసినయప్పు డవ్విభుని మూర్తిఁ గనుంగొన లేరు నారదా!" 111

వ. అని వెండియు నిట్లను: "ననఘా! యమ్మహనీయ తేజోనిధి మొదలియవ
తారంబు సహస్రశీర్షాదియుక్తం బయి ప్రకృతిప్రవర్తకంబగు నాదిపురుష
రూపంబగు; నందుఁ గాలస్వభావంబు లను శక్తు లుదయించె; నందుఁ గార్య
కారణరూపం బయిన ప్రకృతి జనించెఁ; బ్రకృతివలన మహత్తత్త్వంబును,
దానివలన నహంకారత్రయంబును బుట్టె; నందు రాజసాహంకారంబువలన
నింద్రియంబులును, సాత్త్వికాహంకారంబువలన నింద్రియగుణప్రధానంబు
లైన యధిదేవతలును, దామసాహంకారంబువలన భూతకారణంబు లయిన
శబ్దస్పర్శరూపరసగంధతన్మాత్రంబులునుం బొడమెఁ; బంచతన్మాత్రంబులవలన
గగనానిలవహ్నిసలిలధరాదికం బైన భూతపంచకంబు గలిగె; నందు జ్ఞానేంద్రి
యంబు లయిన త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులును, గర్మేంద్రియంబు లైన
వాక్పాణిపాదపాయూపస్థంబులును, మనంబును జనియించె; నన్నింటి సంఘాతం

1. కడపల = అంతము, తుది. 2. హృషీకము = ఇంద్రియము. 3. తరము = సామ్యము.

బున విశ్వరూపుండైన విరాట్పురుషుండు పుట్టె; నతనివలన స్వయంప్రకాశుం డయిన స్వరాట్టు సంభవించె; నందుఁ జరాచరరూపంబుల స్థానజంగమాత్మకం బయిన జగత్తు గలిగె; నందు సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకులు మయిన విష్ణుండును, హిరణ్యగర్భుండ నయిన యేనును, రుద్రుండునుం గలిగితి; మందు సృష్టిజననకారణుం డయిన చతుర్ముఖుండు పుట్టె; వానివలన దక్షాదు లగు ప్రజాపతులు దొమ్మండ్రు గలిగి; రందు భవత్ప్రముఖు లైన సనక సనందనాది యోగీంద్రులును, నాకలోకనివాసులయిన వాసవాదులును, ఖగలోకపాలకులగు గరుడాదులును, నృలోకపాలకులగు మనుమాంధాతృప్రముఖులును, నలలోకపాలకులగు ననంతవాసుకిప్రభృతులును, గంధర్వసిద్ధవిద్యాధరచారణసాధ్యరక్షోయక్షోరగనాగలోకపాలురును, మఱియు ఋషులును, పితృదేవతలును, దైత్యదానవభూతప్రేతపిశాచకూశ్మాండపశుమృగాదులును నుద్భవించి; రిట్టి జగత్ప్రథమోద్భవంబు మహత్తత్త్వసృష్టి యనంబడు; ద్వితీయం బండసంస్థితం బనందగుఁ; దృతీయంబు సర్వభూతస్థంబననొప్పు; నందైశ్వర్యతేజోబలసంపన్ను లైన పురుషులు సర్వాత్ముం డైన నారాయణుని యంశసంభవులుగా నెఱుంగు; మప్పుండరీకాక్షుని లీలావతారంబు లనంతంబులు; దత్కర్మంబులు లెక్క వెట్ట నెవ్వరికి నలవి గా; దయినను నాకుం దోఁచినంత నీ కెఱింగించెద; వినుము:

శ్రీమన్నారాయణుని లీలావతారముల వర్ణనము

ఉ. అన్యకథానులాపము లహర్నిశముం విను నట్టి సత్క్రియా
శూన్యము లైన కర్ణముల సూరిజనస్తుత! సర్వలోకస
మ్మాన్యము నై తనర్చు హరిమంగళదివ్యకథామృతంబు సౌ
జన్యతఁ గ్రోలవయ్య! బుధసత్తమ! యే వివరించి చెప్పెదన్.'' 113

వ. అని పలికి, నారదుం జూచి, మఱియు నిట్లనియె: 114

మ. ''[1]కనకాక్షుండు భుజావిజృంభణమునం క్ష్మాచక్రముం జాపఁ జు
ట్టినమాడ్కిం గొనిపోవ, యజ్ఞమయ[2]దంష్ట్రి స్వాకృతిం దాల్చి, య
ద్దనుజాధీశ్వరుఁ దాఁకి, యబ్ధినడుమం దంష్ట్రాహతిం ద్రుంప, ధా
త్రిని గూలెం గులిశాహతిం బడు మహాద్రిం బోలి యత్యుగ్రతన్. 115

వ. మఱియు సుయజ్ఞావతారంబు విను''మని యిట్లనియె: 116

సీ. ''ప్రకటరుచిం బ్రజాపతికిని, స్వాయంభువుని కూఁతు రాకూతి యను లతాంగి
కర్థి జన్మించి, సుయజ్ఞుండు నా నొప్పు నతఁడు దక్షిణ యను నతివయందు
సుయమనామామరస్తోమంబుఁ బుట్టించి, యింద్రుఁ డై వెలసి, యుపేంద్రలీల
నఖిలలోకంబుల [3]యార్తి హరించిన, నతని మాతామహుం డైన మనువు

---

1. కనకాక్షుఁడు = హిరణ్యాక్షుఁడు. 2. దంష్ట్రి = వరాహము. 3. ఆర్తి = దుఃఖము.

తే. దన మనంబునఁ దచ్చరిత్రమున కలరి-పరమపుణ్యుండు హరి యని పలికెఁ గాన
యంచితజ్ఞాననిధి యైన సుయజ్ఞుఁ దెలియఁ-దాపసోత్తమ! హరియవతార మయ్యె."

వ. అని చెప్పి, సాంఖ్యయోగప్రవర్తకాచార్యవర్యుం డగు కపిలుని యవతారంబు
విను మని యిట్లనియె : 118

చ. "ధృతమతి దేవహూతికిని, దివ్యవిభుం డగు కర్దమప్రజా
పతికిఁ బ్రమోద మొప్ప నవభామలతోఁ గపిలాఖ్యుఁ బుట్టి యే
గతి హరిబొందు, నట్టి సుభగం బగు సాంఖ్యము దల్లి కిచ్చి, దు
ష్కృతములు వాపి, చూపె మునిసేవిత మై తనరారు మోక్షమున్. 119

వ. మఱియు దత్తాత్రేయావతారంబు వినుము: 120

సీ. తాపసోత్తముఁ డత్రి తనయునిఁ గోరి, రమేశు వేఁడిన, హరి 'యేను నీకు
ననఘ! దత్తుఁడ నైతి' నని పల్కుకతమున నతఁడు దత్తాత్రేయుఁ డై జనించె;
నమ్మహాత్ముని చరణాబ్జపరాగసందోహంబుచేఁ బూతదేహు లగుచు,
హైహయయదువంశ్యు లైహికాముష్మికఫలరూప మగు యోగబలము వడసి,
తే. సంచితజ్ఞానఫలసుఖైశ్వర్యశక్తి-శౌర్యములఁ బొంది, తమకీర్తి [1]సదల వెలుఁగ
నిందు నందును వాసికి నెక్కి; రట్టి-దివ్యతరమూర్తి విష్ణు నుతింపఁ దరమె? 121

వ. వెండియు సనకాద్యవతారంబు వినుము : 122

సీ. అనఘాత్మ! యేను గల్పాదిని విశ్వంబు సృజియింపఁ దలఁచి, యంచితతపంబు
నర్థిఁ జేయుచు సన యని పల్కుటయు, నది కారణంబుగ సనాఖ్యలను గల స
నందన సనక సనత్కుమార సనత్సుజాతులు నల్వురు సంభవించి,
మానసపుత్త్రు లై మహి నుతి కెక్కిరి; పోయిన కల్పాంతమున నశించి
తే. నట్టి యాత్మీయతత్త్వంబు వుట్టఁజేసి-సాంప్రదాయికభంగిని జగతి నెల్లఁ
గలుగఁజేసిరి; యవ్విష్ణుకళలఁ దనరి-నలువు రయ్యును నొక్కఁడ నయచరిత్ర!

వ. మఱియు నరనారాయణావతారంబు వినుము. 124

క. గణుతింపఁగ నరనారా-యణు లన ధర్మునకు నుదయమందిరి దాక్షా
యణి యైన మూర్తివలనం-బ్రణుతగుణోత్తరులు పరమపావనమూర్తుల్. 125

క. అనఘులు బదరీవనమున-వినుతతపోవృత్తి నుండ, విబుధాధిపుఁ డుర్
మనమున నిజపదహానికి-ఘనముగఁ జింతించి, దివిజకాంతామణులన్, 126

క. రావించి, 'తపోవిఘ్నముఁ-గావింపుం' డనుచుఁ బనుపఁ, గడు వేడుకతో
[2]భావభవానీకినులనఁ-గా వనితలు సనిరి బదరికావనమునకున్. 127

1. చదలు = ఆకాశము. 2. భావభవుఁడు = మన్మథుఁడు. (వాని) అనీకినులు = సేనలు.

వ. అందు, 128

మ. నరనారాయణు లున్నచోటికి 1మరున్నారీసమూహంబు భా
స్వరలీలం జని, రూపవిభ్రమకళాచాతుర్య మేపారఁగాఁ
బరిహాసోక్తుల, నాటపాటలఁ జరింపంజూచి, నిశ్చింతతన్
భరితధ్యానతపఃప్రభావనిరతిం బాటించి, నిష్కాము లై. 129

క. క్రోధము దమ తపములకును-బాధక మగు టెఱిఁగి, దివిజభామలపై న
మ్మేధాత్మకు లోకయింతయుఁ-గ్రోధముఁ దేరైరి సత్త్వగుణసంగతు లై. 130

క. నారాయణుఁ డప్పుడు దన-యూరువు వెసఁ జీర, నందు నుదయించెను బెం
పారంగ నూర్వశీముఖ-నారీజనకోటి దివిజనారులు మెచ్చన్. 131

క. ఊరువులందు జనించిన-కారణమున నూర్వశి యన ఘనతకు నెక్కెన్;
వారల రూపవిలాసవి-హారములకు నోడి రంత నమరీజనముల్. 132

వ. అంతం దాము నరనారాయణుల తపోవిఘ్నంబు గావింపంబూని చేయు విలాసం
బులు మానసికసంకల్పమాత్రంబున సృష్టిస్థితిసంహారంబు లొనర్పంజాలు నమ్మ
హాత్ముల దెసం బనికిరాక, కృతఘ్నునకుం జేయు నుపకృతులుం బోలె నిష్ఫలంబు
లైన, సిగ్గునం గుందుచు, నూర్వశిం దమకు ముఖ్యురాలింగాఁ గైకొని, తమ
వచ్చిన 2జాడన మరలి చని; రంత, 133

క. కాముని దహించెఁ గ్రోధమ-హామహిమను రుద్రుఁ; డట్టి యతికోపము నా
ధీమంతులు గెలిచి రనం - గామము గెలుచుటలు సెప్పఁగా నేమిటికిన్? 134

వ. అట్టి నరనారాయణావతారంబు జగత్పావనం బై విలసిల్లె; వెండియు ధ్రువావ
తారంబు వివరించెద; వినుము: 135

సీ. మానితచరితుఁ డుత్తానపాదుం డను భూవరేణ్యునకు సత్పుత్త్రుఁ డనఁగ
నుదయించి, మహిమఁ బెంపొంది, బాల్యంబున జనకునికడ నుండి, సవతితల్లి
దను నాడు వాక్యాస్త్రతతిఁ గుంది, మహితతపంబు గావించి, కాయంబుతోడఁ
జని, మింట ధ్రువపదస్థాయి యై, యటమీఁద నర్థి వర్తించు భృగ్వాదిమునులుఁ,
తే. జతురగతిఁ గ్రింద వర్తించు సప్తఋషులుఁ-బెంపు దీపింపఁ దన్ను నుతింప వెలసి,
ధ్రువుఁడు నానొప్పియవ్విష్ణుతుల్యుఁ డగుచు-నున్న పుణ్యాత్ముఁ డిప్పుడు నున్నవాఁడు.

వ. మఱియుఁ బృథుని యవతారంబు వినుము : 137

1. మరున్నారీసమూహము = దేవతాస్త్రీల సమూహము. 2. జాడ = త్రోవ.

ఉ. వేనుఁడు విప్రభాషణ[1]పవిప్రహతిచ్యుతభాగ్యపౌరుషుం
డై, [2]నిరయంబునం బడిన, నాత్మతనూభవుఁ డై పృథుం డను నాఁ
బూని, జనించి, తజ్జనకుఁ బున్నరకంబును బాపి, మేదినిన్
ధేనువుఁ జేసి, వస్తువితతిం బిదికెన్ హరిసత్కళాంశుఁ డై. 138

వ. మఱియు వృషభావతారంబు నెఱింగింతు విను: మాగ్నీధ్రుం డనువానికి నాభి యనువాఁ డుదయించె; నతనికి మేరుదేవి యను నామాంతరంబు గల సుదేవి యందు హరి వృషభావతారంబు నొంది, జడస్వభావం బైన యోగంబు దాల్చి, ప్రశాంతాంతఃకరణుండును, బరిముక్తసంగుండును నై పరమహంసాభిగమ్యం బయిన పదం బిది యని మహర్షులు వలుకుచుండం జరించె. మఱియు హయగ్రీవావతారంబు సెప్పెద; వినుము: 139

చ. అనఘచరిత్ర! మన్మఖమునందు జనించె హయాననాఖ్యతన్
వినుతసువర్ణ వర్ణుఁడును, వేదమయుం, డఖిలాంతరాత్మకుం,
డనుపమయజ్ఞపూరుషుఁడు నై భగవంతుఁడు; దత్సమస్తపా
వన మగు నాసికాశ్వసనవర్గములం దుదయించె వేదముల్. 140

వ. మఱియు మత్స్యావతారంబు వినుము: 141

సీ. ఘనుఁడు వైవస్వతమనువుకు దృష్ట మై యరుదెంచినట్టి యుగాంతసమయ
మందు విచిత్రమత్స్యావతారముఁ దాల్చి, యఖిలావనీమయుం బగుచుఁ జాల
సర్వజీవులకు నాశ్రయభూతుఁ డగుచు, నేకార్ణవం బైన తోయమున నడుమ
మన్ముఖశ్లథవేదమార్గంబులను జిక్కువడకుండ శాఖ లేర్పడఁగఁ జేసి,
తే. దివ్యు లర్థింప నా కర్థిఁ దెచ్చి యిచ్చి - మనువు నెక్కిన పెన్నావ వనధినడుమ
మునుఁగకుండంగ నరసిన యనిమిషావ-తార మేరికి నుతియింపఁ దరమె? వత్స!

వ. మఱియుఁ గూర్మావతారంబు వినుము: 143

మ. అమృతోత్పాదనయత్ను లై విబుధదైత్యానీకముల్ మందరా
గముఁ గవ్వంబుగఁ జేసి, యబ్ధిఁ దరువంగాఁ, గవ్వపుంగొండ వా
ర్ధి మునుంగన్, హరి కూర్మరూపమున నద్రిం దాల్చెఁ దత్పర్వత
భ్రమణవ్యాజత వీఁపుఁదీఁట శమియింపం జేయఁగా నారదా! 144

వ. వెండియు నృసింహావతారంబు వినుము: 145

మ. సురలోకంబుఁ గలంచి, దేవసమితిన్ [3]స్రుక్కించి, యుద్యద్గదా
ధరుఁ డై వచ్చు నిశాచరుం గని, కనద్దంష్ట్రాకరాళాస్యవి

1. పవి = వజ్రాయుధము. 2. నిరయము = నరకము. 3. స్రుక్కించు = దుఃఖింపఁజేయు.

స్ఫురితభ్రూకుటితో నృసింహాగతి [1]రక్షోరాజవక్షంబు భీ
కరభాస్వన్నఖరాజిఁ ద్రుంచెఁ ద్రిజగత్కల్యాణసంధాయి యై. 146

వ. ఇంక నాదిమూలావతారంబు సెప్పెద వినుము: 147

మ. కరినాథుండు జలగ్రహగ్రహణదుఃఖాక్రాంతుఁడై, వేయివ
త్సరముల్ గుయ్యిడుచుండ, 'వేల్పులకు విశ్వవ్యాప్తి లేకుండుటన్
హరి! నీవే శరణంబు నా' కనినఁ గుయ్యాలించి, వేవేగ వా
శ్చరముం ద్రుంచి, కరీంద్రుఁ గాచె మహితోత్సాహంబునం దాపసా! 148

వ. మఱియును వామనావతారంబు వినుము: 149

సీ. యజ్ఞేశ్వరుం డగు హరి విష్ణుఁ డదితిసంతానంబునకు నెల్లఁ దమ్ముఁ డయ్యుఁ
బెంపారు గుణములఁ బెద్ద యై, వామనమూర్తితో బలిచక్రవర్తిఁ జేరి,
తద్భూమి మూఁడుపాదమ్ముల నడిగి, పదత్రయంబునను జగత్త్రయంబు
వంచించి కొనియును, వాసవునకు రాజ్య మందింప నీశ్వరుం డయ్యు మొఱఁగి,
తే. యర్థిరూపంబుఁ గైకొని యడుగవలసె;-ధార్మికుల సొమ్ము వినయోచితముగఁ గాని
వెడఁగుఁదనమున నూరక విగ్రహించి-చలన మందింపరాదు నిశ్చయము పుత్త్ర!

చ. బలి నిజమౌళి నవ్వటుని పాదసరోరుహభవ్యతీర్థ [2]ము
త్కలిక ధరించి, తన్నును, జగత్త్రయమున్ హరి కిచ్చి, కీర్తులన్
నిలిపె వసుంధరాస్థలిని నిర్జరలోకవిభుత్వహానికిం
దలఁకక, శుక్రుమాటలకుఁ [3]దారక భూరివదాన్యశీలుఁ డై. 151

వ. మఱియు నప్పరమేశ్వరుండు నారదా! నీకు హంసావతారంబు నొంది, యతి
శయభక్తియోగంబున సంతుష్టాంతరంగుం డగుచు నాత్మతత్త్వప్రదీపకం
బగు భాగవతమహాపురాణం బుపదేశించె; మన్వవతారంబు నొంది స్వకీయ
తేజఃప్రభావంబున నప్రతిహతం బైన చక్రంబు ధరియించి, దుష్టవర్తను లైన
రాజుల దండించుచు, శిష్టప్రతిపాలనంబు సేయుచు, నాత్మీయకీర్తిచంద్రికలు
సత్యలోకంబున వెలింగించె; మఱియు ధన్వంతరి యన నవతరించి, తన నామ
స్మరణంబున భూజనంబులకు సకలరోగనివారణంబు సేయుచు నాయుర్వేదంబు
గల్పించె. నింకఁ బరశురామావతారంబు వినుము: 152

మ. ధరణీకంటకు లైన హైహయనరేంద్రవ్రాతమున్ భూరివి
స్ఫురితోదారకుఠారధారఁ గలనన్ ముయ్యేడుమాఱుల్ పోరిం
బొరి మర్దించి, సమస్తభూతలము విప్రుల్ వేడఁగా నిచ్చి, తాఁ
జిరకీర్తిన్ జమదగ్నిరాముఁ డన మించెం దాపసేంద్రోత్తమా! 153

---

1. రక్షోరాజు = రాక్షసరాజు. 2. ఉత్కలిక = ఉత్కంఠ, తహతహ. 3. తారు = కదియు.

వ. మఱియు శ్రీరామావతారంబు సెప్పెద వినుము: 154

సీ. తోయజహితవంశదుగ్ధపారావారరాకావిహారకరవహితుండు,
కమనీయకోసలక్ష్మాభృత్సుతాగర్భశుక్తిసంపుటలసన్మౌక్తికంబు,
నిజపాదసేవకవ్రజదుఃఖనిబిడాంధకారవిస్ఫురితపంకరుహసఖుండు,
దశరథేశ్వరకృతాధ్వరవాటికాప్రాంగణాకరదేవతానోకహంబు,
తే. జటులదానవగహనవైశ్వానరుండు, - రావణాటోపశైలపురందరుండు
నగుచు లోకోపకారార్థ మవతరించె-రాముఁడై చక్రి లోకాభిరాముఁడగుచు.

క. చిత్రముగ భరతలక్ష్మణ - శత్రుఘ్నుల కర్థి నగ్రజన్ముం డగుచున్,
ధాత్రిన్ రాముఁడు వెలసెఁ బ - విత్రుఁడు [1]దుష్కృతలతాలవిత్రుం డగుచున్.

వ. అంత, 157

సీ. కిసలయఖండేందుబిసకుందపద్మాబ్జపదఫాలభుజరదపాణినేత్రఁ,
గాహళికరభచక్రవియత్పులినశంఖజంఘోరుకుచమధ్యజఘనకంఠ,
ముకురచందనబింబశుకగజశ్రీకారగండగంధోష్ఠవాగ్గమనకర్ణఁ,
జంపకేందుస్వర్ణశఫరధనుర్నీలనాసాననాంగదృగ్భ్రూశిరోజ,
తే. నళినసుధావర్తకుంతలహాసనాభి - కలిత, జనకావనీపాలకన్యకాల
లామఁ బరిణయమయ్యె లలాటనేత్ర - కార్ముకధ్వంస ముంకువ గాఁగ నతఁడు.

వ. అంత, 159

క. రామున్, మేచకజలద-శ్యామున్, సుగుణాభిరాము, సద్వైభవసు
త్రామున్, దుష్టనిశాటవి-రాముం బొమ్మనియెఁ బంక్తిరథుఁ డడవులకున్. 160

వ. ఇట్లు పంచిన, 161

చ. అరుదుగ లక్ష్మణుండు, జనకాత్మజయుం దనతోడ నేఁగు దే
నరిగి, రఘూత్తముండు ముదమారఁగఁ జొచ్చెఁ దరక్షు సింహ సూ
కర కరి పుండరీక కపి ఖడ్గ కురంగ వృకాహి భల్ల కా
సర ముఖ వన్యసత్త్వచయచండతరాటవి దండకాటవిన్. 162

క. ఆవనమున వసియించి నృ - పావననయశాలి యిచ్చె నభయములు జగ
త్పావనమునిసంతతికిఁ గృ-పావననిధి యైన రామభద్రుం డెలమిన్. 163

క. ఖరకరకులజలనిధిహిమ-కరుఁ డగు రఘురామవిభుఁడు గఱకటితోడన్
ఖరుని వధించెను ఘనభీ-కరశరముల నఖిలజనులుఁ గర మరుదందన్. 164

క. హరిసుతుఁ బరిచరుఁగాఁగొని-హరిసుతుఁ దునుమాడి పనిచె హరిపురమునకున్;
హరివిభునకు హరిమధ్యను,-హరిరాజ్యపదంబు నిచ్చె హరివిక్రముఁడై. 165

1. దుష్కృతలతాలవిత్రుఁడు = దుష్కార్యము లను తీఁగలకు కొడవలివంటివాఁడు.

వ. అంత సీతానిమిత్తంబున ద్రిలోకకంటకుం డగు దశకంఠుని దునుమాడుటకు నై కపిసేనాసమేతుం డయి, చని, ముందట నతిదుర్గమం బయిన సముద్రంబు పేర్చి, తెరువు సూపకున్న, నలిగి, 166

మ. వికటభ్రూకుటిఫాలభాగుఁ డగుచున్ వీరుండు క్రోధారుణాం
బకుఁ డై చూచినయంతమాత్రమున నప్పాథోధి సంతప్తతో
యకణ గ్రాహ తిమింగిల ప్లవ ధునీ వ్యాళ ప్రవాళోర్మికా
బక కారండవ చక్ర ముఖ్య జలసత్త్వశ్రేణితో నింకినన్. 167

వ. అయ్యవసరంబున సముద్రుండు గరుణాసముద్రుం డగు శ్రీరామభద్రుని శరణంబు సొచ్చినం గరుణించి, యెప్పటియట్ల నిలిపి, నలునిచే సేతువు బంధింపించి, తన్మార్గంబునం జని, 168

మ. పురముల్ మూఁడును నొక్కబాణమున నిర్మూలంబు గావించు శం
కరుచందంబున [1]నేర్చె రాఘవుఁడు లంకాపట్టణం బద్దిగో
పురశాలాంగణహర్మ్యరాజభవన ప్రోద్యత్ప్రతోళీ కవా
టరథాశ్వద్విపశస్త్రమందిరనిశాటశ్రేణితో [2]ప్రేల్మిడిన్. 169

క. రావణు, నఖిలజగద్వి - ద్రావణుఁ బరిమార్చి, నిలిపె రక్షోవిభుఁగా
రావణు ననుజన్ముని, నై - రావణసితకీర్తి మెఱసి రాఘవుఁ డెలమిన్. 170

సీ. ధర్మసంరక్షకత్వప్రభావుం డయ్యు [3]ధర్మవిధ్వంసకత్వమునఁ బొదలి,
ఖరదండనాభిముఖ్యతఁ బొందకుండియు ఖరదండనాభిముఖ్యతను మెఱసి,
పుణ్యజనావనస్ఫూర్తిఁ బెంపొందియుఁ బుణ్యజనాంతకస్ఫురణఁ దనరి,
సంతతాశ్రితవిభీషణుఁడు గాకుండియు సంతతాశ్రితవిభీషణత నొప్పి,
తే. మించెఁ దన కీర్తిచేత; వాసించె దిశలు;-దరమె నుతియింప జగతి నెవ్వారికైన నఁ
జారుతరమూర్తి, నవనీశచక్రవర్తిఁ,-బ్రకటగుణసాంద్రు, దశరథరామచంద్రు? 171

వ. అట్టి శ్రీరామావతారంబు జగత్పావనంబును, నస్మత్ప్రసాదకారణంబును నై నుతి కెక్కె; నింకఁ గృష్ణావతారంబు వివరించెద వినుము: 172

సీ. తాపసోత్తమ! విను దైత్యాంశములఁ బుట్టి, నరనాథు లతులసేనాసమేతు
లగుచు; ధర్మేతరు లై, ధాత్రిఁ బెక్కుబాధల నలంచుటఁ జేసి ధరణి నగలఁ
బొందుచు వాపోవ, భూభార ముడుపుటకై హరి పరుఁడు నారాయణుండు
నెచ్చెరఁ దన సితాసితకేశయుగమున బలరామకృష్ణరూపములఁ దనరి,
తే. యదుకులంబున లీలమై నుదయమయ్యె-భవ్యయశుఁ డగు వసుదేవు భార్యలైన
రోహిణియు, దేవకియునను రూపవతుల-యందు నున్మత్తదైత్యసంహారి యగుచు.

1. ఏర్చు = దహింపఁజేయు. 2. ప్రేల్మిడి = చిటిక. 3. ధర్మము = న్యాయము, విల్లు.
4. పుణ్యజనులు = పుణ్యాత్ములు, రాక్షసులు.

వ. ఇట్లు పుండరీకాక్షుం డగు నారాయణుండు సమస్తభూభారనివారణంబు సేయం దన మేని కేశద్వయంబ చాలునని యాత్మప్రభావంబు దెలుపుకొఱకు, నిజకళాసంభవు లైన రామకృష్ణుల దేహవర్ణంబులు శ్వేతకృష్ణంబు లని నిర్దేశించుకొఱకు సితాసితకేశద్వయవ్యాజంబున రామకృష్ణాఖ్యల నలరి యవతరించె; నందు భగవంతుండును, సాక్షాద్విష్ణుండును నైన కృష్ణుండు జనమార్గవర్తి యయ్యును నతిమానుషకర్మంబుల నాచరించుటం జేసి కేవలపరమేశ్వరుం డయ్యె; నమ్మహాత్ముం డాచరించు కార్యంబులు లెక్కవెట్ట నెవ్వరికి నలవిగా; దయినను నాకు గోచరించినయంత యెఱింగించెద వినుము: 174

క. నూతనగరళస్తని యగు - పూతనఁ బురుటింటిలోనఁ బొత్తులశిశు వై
చేతనముల హరియించి, ప - రేతనగరమునకు ననిచెఁ గృష్ణుఁడు పెలుచన్. 175

క. వికటముగ నిజపదాహతిఁ - బ్రకటముగా మూఁడునెలల బాలకుఁ డై యా
శకటనిశాటుని నంతక - నికటస్థునిఁ జేసె భక్తనికరావనుఁ డై. 176

క. ముద్దులకొమరుని ప్రేతల - [1]రద్దుల కై తల్లి ఱోల రజ్జులఁ గట్టం,
[2]బద్దులకు మిన్నుముట్టిన - మద్దుల వడిఁ గూల్చె జనసమాజము వొగడన్. 177

మ. మదిఁ గృష్ణుండు యశోదబిడ్డఁ డని నమ్మంజాల; యోగీంద్ర! త
ద్వదనాంభోజములోఁ జరాచరసమస్తప్రాణిజాతాటవీ
[3]నదనద్యద్రిపయోధియుక్త మగు నానాలోకజాలంబు భా
స్వదనూనక్రియఁ జూపెఁ దల్లికి మహాశ్చర్యంబు వాటిల్లఁగన్. 178

చ. వరయమునానదీహ్రదనివాసకుఁ డై, నిజవక్త్రనిర్గత
స్ఫురితవిషాంబుపానమున భూజనులన్ మృతిఁ బొందఁజేయు భీ
కరగరళద్విజిహ్వుఁ డగు కాళియపన్నగు నాహ్రదంబుఁ జె
చ్చెర వెడలించి కాచె యదుసింహుఁడు గోపకగోగణంబులన్. 179

మ. తనయా! గోపకు లొక్కరేయితఱి నిద్రం జెందఁ గార్చిచ్చు వ
చ్చినఁ 'గృష్ణా! మము నగ్నిపీడితుల రక్షింపం దగుం; గావవే'
యనినం 'గన్నులు మీరు మోడ్వుఁ; డిదె దావాగ్నిన్ వెస న్నార్తు నే'
నన, వా రట్ల యొనర్ప, మ్రింగె శిఖిఁ బద్మాక్షుండు లీలాగతిన్. 180

క. మందుని గతి యమునాంబువు - లందు నిసిం గ్రుంకి, బద్ధుఁ డై, చిక్కిన యా
నందుని వరుణుని బంధన - మందు నివృత్తునిఁగఁ జేసె హరి సదయుం డై. 181

మ. హయసూనుం డగు దానవుండు నిజమాయన్ గోపరాజిన్ గుహా
శ్రయ యాన ట్లొనరించి, తత్పథము నీరంధ్రంబు గావించినన్

1. రద్దులు = అల్లరులు. 2. పద్దులు = పంతములు. 3. నదము = పడమరగాఁ బాఱెడి యేఱు.

రయ మొప్పం గుటిలాసురాధమునిఁ బోరం ద్రుంచి, గోపావళిన్
దయతోఁ గాచిన కృష్ణుసన్మహిమ మేతన్మాత్రమే తాపసా! 182

క. దివిజేంద్రప్రీతిగ వ-ల్లవజను లేఁటేఁటఁ జేయు లాలితసవనో
త్సవము హరి మానిపిన గో-పవరులు గావింపకున్న, బలరిపుఁ డలుకన్. 183

తే. మంద గొందలమంద నమందవృష్టిఁ - గ్రందుకొనుఁ డంచునింద్రుండు మంగలింపఁ
జండపవనసముద్ధూతచటులవిలయ-సమయసంవర్తకాభీలజలధరములు. 184

శా. సప్తస్కంధశిఖాకలాపరుచిమత్సౌదామనీవల్లికా
దీప్తోదగ్రముహుస్తమఃపిహితధాత్రీభాగనీరంధ్రమై,
సప్తాశ్వస్ఫురదిందుమండలనభస్సంఛాదితాశాంతర
వ్యాప్తాంభోదనిరర్గళస్ఫుటశిలావాఃపూరధారాళమై. 185

వ. కురియు వానజల్లు పెల్లున [1]రిమ్మలుగొని, [2]సొమ్మలువోయి, గోకులం బాకులం బయి,
'కృష్ణ! కృష్ణ! రక్షింపు, రక్షింపు' మని యార్తిం బొంది, కుయ్యిడ, నఖండకరుణా
సముద్రుండును, భక్తజనసురద్రుముండును నైన పుండరీకాక్షుండు, 186

శా. సప్తాబ్దంబులబాలుఁడై నిజభుజాస్తంభంబునన్ లీలమై
సప్తాహంబులు శైలరాజము లసచ్ఛత్త్రంబుగాఁ దాల్చి, సం
గుప్తప్రాణులఁ జేసె మాధవుఁడు గోగోపాలకవ్రాతమున్;
సప్తాంభోధిపరీతభూధరున కాశ్చర్యంబె చింతింపఁగన్? 187

సీ. సాంద్రశరచ్చంద్రచంద్రికాధవళితవిమలబృందావనవీథియందు
రాసకేళీమహోల్లాసుఁడై యుత్ఫుల్లజలజాక్షుఁ డొక నిశాసమయమునను
దనరారు మంద్రమధ్యమతారముల నింపు దళుకొత్త రాగభేదములఁ దెలఁగి,
ధైవతఋషభగాంధారనిషాదపంచమషడ్జమధ్యమస్వరము లోలిఁ
తే. గళలు, జాతులు, మూర్ఛనల్ గలుగ, వేణు-నాళవివరాంగుళిన్యాసలాలనమున
మహితగతిఁ బాడె నవ్యక్తమధురముగను-బంకజాక్షుండు [3]దారువు లంకురింప.

మ. హరివేణూద్గతమంజులస్వననినాదాహూతలై గోపసుం
దరు లేతేర, ధనాధిపానుచరగంధర్వుండు గొంపోవఁ, ద
త్తరుణుల్ గుయ్యిడ, శంఖచూడుని భుజాదర్పంబు మాయించి తాఁ
బరిరక్షించినయట్టి కృష్ణుని నుతింపన్ శక్యమే యేరికిన్? 189

చ. నరక ముర ప్రలంబ యవన ద్విప ముష్టిక మల్ల కంస శ
బర శిశుపాల పంచజన పౌండ్రక పల్వల దంతవక్త్ర వా

1. రిమ్మలుగొను=పిచ్చిపట్టినట్లగు. 2. సొమ్మలువోవు=సొమ్మసిల్లు. 3. దారువులు=మ్రోడులు.

నర ఖర సాల్వ వత్స బక నాగ విదూరథ రుక్మి కేశి ద
ర్దుర వృష ధేనుక ప్రముఖదుష్టనిశాటులఁ ద్రుంచె ప్రేల్మిడిన్. 190

వ. మఱియును, 191

మ. బలభీమార్జునముఖ్యచాపధరరూపవ్యాజతం గ్రూరులన్,
ఖలులన్, దుష్టధరాతలేశ్వరుల, సంగ్రామైకపారీణదో
ర్బలకేళిం దునుమాడి, సర్వధరణీభారంబు మాయించి, సా
ధుల రక్షించినయట్టి కృష్ణుని, ననంతుం గొల్తు నెల్లప్పుడున్. 192

వ. అట్టి లోకోత్కృష్టుం డైన కృష్ణుని యవతారమాహాత్మ్యం బెఱింగించితి; నింక
వ్యాసావతారంబు వినుము, 193

చ. ప్రతియుగమందు సంకుచితభావులు, నల్పతరాయువుల్, సుదు
ర్గతికులు నైన మర్త్యుల కగమ్యములున్, స్వకృతంబులున్, సుశా
శ్వతములు నైన వేదతరుశాఖలు దా విభజించినట్టి స
న్నుతుఁడు పరాశరప్రియతనూజుఁడు నా హరి పుట్టె నర్మిలిన్. 194

వ. మఱియు బుద్ధావతారంబు వినుము : 195

మ. అతిలోలాత్ములు, సూనృతేతరులు, భేదాచారసంశీలు, రు
ద్ధతపాషండమతౌపధర్మ్యులు, జగత్సంహారు లైనట్టి యా
దితిసంజాతు లధర్మవాసనల వర్తింపం, దదాచారసం
హతి మాయించి, హరించె దానవులఁ బద్మాక్షుండు బుద్ధాకృతిన్. 196

వ. మఱియుం గల్క్యవతారంబు వినుము : 197

మ. వనజాక్షు స్తవశూన్యులై, మఱి వషట్స్వాహాస్వధావాక్యశో
భనరాహిత్యులు, సూనృతేతరులునుం, [1]పాషండులు నైనన వి
ప్రనికాయంబును, శూద్రభూపులుఁ గలిం బాటిల్లినం, గల్కి యై
జననం బంది, యధర్మము న్నడఁచు; సంస్థాపించు ధర్మం బిలన్.'' 198

వ. అని మఱియుఁ బితామహుండు నారదున కిట్లనియె : "మునీంద్రా! పుండరీ
కాక్షుం డంగీకరించిన లీలావతారకథావృత్తాంతంబు నేను నీకు నెఱింగించు నింతకు
మున్న హరి వరాహాద్యవతారంబు లంగీకరించి, తత్ప్రయోజనంబులం దీర్చె;
మన్వంతరావతారంబు లంగీకరించినవియు, నంగీకరింపంగలవియు నై యున్న
యవి; వర్తమానంబున ధన్వంతరిపరశురామావతారంబులు దాల్చియున్న
వాఁడు ; భావికాలంబున శ్రీరామాద్యవతారంబుల నంగీకరింపంగలవాఁ ;

1. పాషండులు = వేదబాహ్యమైన ఒక మతము ననుసరించువారు.

డమ్మహాత్ముండు సృష్ట్యాదికార్యభేదంబులకొఱకు మాయాగుణావతారంబు లందు; బహుశక్తిధారణుం డైన భగవంతుండు సర్గాదినిదపంబు, నేనును, ఋషిగణంబులును, నవప్రజాపతులును నై యవతరించి విశ్వోత్పాదనంబు గావించుచుండు ; ధర్మంబును, విష్ణుండును, యజ్ఞంబులును, మనువులును, నింద్రాది దేవగణంబులును, ధాత్రీపతులును నయి యవతరించి జగంబుల రక్షించుచుండు; నధర్మంబును, రుద్రుండును, మహోరగంబులును, రాక్షసానీకంబులు నై యవతరించి విలయంబు నొందించుచుండు ; నిత్తెఱంగునం బరమేశ్వరుండును, సర్వాత్మకుండును నైన హరి విశ్వోత్పత్తిస్థితి లయహేతుభూతుం డై విలసిల్లు; ధరణీరేణువుల నయిన గణుతింప నలవియగుంగాని యమ్మహాత్ముని లీలావతారాద్భుతకర్మంబులు లెక్కవెట్ట నెవ్వరికి నశక్యం బై యుండు ; నీకు సంక్షేపరూపంబున నుపన్యసించితి ; సవిస్తరంబుగా నెఱింగింప నాకుం దరంబు గాదనిన నన్యులం జెప్పనేల ? వినుము : 199

చ. అమరఁ ద్రివిక్రమస్ఫురణ నందిన యమ్మహితాత్ము పాదవే
గమున హతంబు లైన త్రిజగంబుల కావల వెల్గు సత్యలో
కము చలియించినం, గరుణఁ గైకొని, కాచి, ధరించు పాదప
ద్మము తుది నున్న యప్రతిహతం బగు శక్తి గణింప శక్యమే ? 200

మ. హరిమాయాబల మే నెఱుంగ నఁట ; శక్యంబె సనందాదిస
త్పురుషవ్రాతము కైన ? బుద్ధి నితరంబుల్ మాని సేవాధిక
స్ఫురణం దచ్చరితానురాగగుణవిస్ఫూర్తిన్ సహస్రాస్యుసుం
దరతం బొల్పగు శేషుఁడుం దెలియఁ డన్నన్ జెప్ప నే లోఁడొరుల్ ? 201

చ. ఇతరము మాని, తన్ను మది నెంతయు నమ్మి, భజించువారి నా
శ్రితజనసేవితాంఘ్రిసరసీరుహుఁ డైన సరోజనాభుఁ డం
చితదయతోడ నిష్కపటచిత్తమునం గరుణించు ; నట్టి వా
రతులదురంత మై తనరు నవ్విభు మాయఁ దరింతు రెప్పుడున్. 202

వ. మఱియును సంసారమగ్నులయి దివసంబులు ద్రోచియు, నంతంబున శునకసృగాలభక్ష్యంబు లైన కాయంబులందు మమత్వంబు సేయక, భగవదర్పణంబు సేసిన పుణ్యాత్ములుం గొందఱు గల రెఱింగింతు వినుము; నేను నీ బ్రహ్మత్వంబునం జెందు రాజసంబు విడిచి యమ్మహాత్ముని పాదారవిందంబుల భక్తినిష్ఠుండ నయి శరణాగతత్వంబున భజియించునప్పుడు దెలియుదు; రాజసగుణుండ నై యున్న వేళం దెలియం జాలఁ ; గావున శాస్త్రంబులు [1]ప్రపంచింపక కేవల భక్తిజ్ఞానయోగంబున సేవింతు ; మఱియు సనకాదు లగు

1. ప్రపంచించు = విరివిచేయు, విస్తరించు.

మీారును, భగవంతుండైన రుద్రుండును, దైత్యపతియైన ప్రహ్లాదుండును, స్వాయంభువమనువును, నతని పత్ని యగు శతరూపయుఁ, దత్పుత్త్రు లగు ప్రియవ్రతోత్తానపాదులునుం, బ్రాచీనబర్హియు, ఋభువును, వేనజనకుం డగు నంగుండును, ధ్రువుండును, వెండియు, 203

సీ. గాధి గయాసురేక్ష్వాకు దిలీప మాంధాతృ భీష్మ శుక యయాతి సగర
రఘు ముచుకుం దైళ రంతిదే వోద్ధవ సారస్వ తోదంక భూరిషేణ
శ్రుతదేవ మారుతి శతధన్వ పిప్పల బలి విభీషణ శిబి పార్థ విదుర
లంబరీష పరాశ రాలర్క మిథిలేశ్వరాను సౌభరి దేవ లాభిమన్యు

తే. లార్ష్టిషేణాదు లైన మహాత్ము లెలమిఁ-దవిలి యద్దేవు భక్తిఁ జిత్తముల నిల్పి,
తత్పరాయణు లౌట [1]దుర్దాంత మైన - విష్ణుమాయఁ దరింతురు విమలచరిత !

మ. అనఘా ! వీరల నెన్న నేమిటికిఁ ? దిర్యగ్జంతుసంతానప
క్షినిశాటాటవికాఘుజీవనివహస్త్రీశూద్రహూణాదులై
నను నారాయణభక్తియోగమహితానందాత్ము లై రేని, వా
రనయంబుం దరియింతు రవ్విభుని మాయావైభవాంభోనిధిన్. 205

వ. కావున, 206

క. శశ్వత్ప్రశాంతు, నభయుని, - విశ్వాత్ముఁ, బ్రబోధమాత్రు, విభు, సంసిద్ధున్,
శాశ్వతు, సదసత్పూరుషు, - నీశ్వరుఁ జిత్తమున నిలుపు మెపుడు మునీంద్రా !

వ. అట్లయిన నప్పుణ్యాత్ముల, ననవద్యశీలుర నవిద్య లజ్జావనతవదన యై పొందం జాలక వైముఖ్యంబున దవ్వుదవ్వులం దలంగిపోవు ; మఱియును, 208

చ. హరిఁ, బరమాత్ము, నచ్యుతు, ననంతునిఁ జిత్తములం దలంచి, సు
స్థిరత విశోకసౌఖ్యములఁ జెందిన ధీనిధు లన్యకృత్యము
ల్మఱచియుఁ జేయ నొల్లరు; తలంచిన నట్టిద యౌ; సురేంద్రుఁడుం
బరువడి నుయ్యి ద్రవ్వునె పిపాసితుఁడై సలిలాభిలాషితన్ ? 209

ఉ. సర్వఫలప్రదాతయును, సర్వశరణ్యుఁడు, సర్వశక్తుఁడున్,
సర్వజగత్ప్రసిద్ధుఁడును, సర్వగతుం డగు చక్రపాణి యీ
సర్వశరీరులున్ [2]నిగమసంగతిఁ జెంది విశీర్యమాణు లై
పర్విన-చో నభంబుగతి బ్రహ్మము దాఁ జెడకుండు నెప్పుడున్. 210

ఉ. కారణకార్యహేతు వగు కంజదళాక్షునికంటె నన్యు లె
వ్వారును లేరు తండ్రి, భగవంతు, ననంతుని, విశ్వభావనో

1. దుర్దాంతము = అణఁపఁగూడనిది. 2. నిగమము = నాశము.

దారుని సద్గుణావళు లుదాత్తమతిం గొనియాడకుండినం
జేరవు చిత్తముల్ ప్రకృతిఁ జెందని నిర్గుణ మైన బ్రహ్మమున్. 211

మ. నిగమార్థప్రతిపాదక ప్రకటమై, నిర్వాణసంధాయిగా
భగవంతుండు రచింప భాగవతకల్పక్ష్మాజ మై, శాస్త్రరా
జి గరిష్ఠం బగు నీపురాణకథ సంక్షేపంబునం జెప్పితిన్;
జగతిన్ నీవు రచింపు దీని నతివిస్తారంబుగాఁ బుత్త్రకా! 212

చ. [1]పురుషభవంబు నొందుట యపూర్వము జన్మములందు; నందు భూ
సురకులమందుఁ బుట్టు టతిచోద్యము; నిట్లగుటన్ మనుష్యు ల
స్థిర మగు కార్యదుర్దశలచేత నశింపక విష్ణుసేవనా
పరతఁ దనర్చి నిత్య మగు భవ్యపథంబునఁ బొందు టొప్పదే? 213

మ. ఉపవాసవ్రతశౌచశీలమఖసంధ్యోపాసనాగ్నిక్రియా
జపదానాధ్యయనాదికర్మముల మోక్షప్రాప్తి సేకూర; ద
చ్ఛపుభక్తిన్ హరిఁ, బుండరీకనయనున్, సర్వాతిశాయిన్, రమా
ధిపుఁ, బాపఘ్నుఁ, బరేశు, నచ్యుతుని నర్థిం గొల్వలేకుండినన్. 214

క. వనజాక్షు మహిమ నిత్యము-వినుతించుచు, నొరులు వొగడ వినుచున్, మదిలో
ననుమోదించుచు నుండెడు-జనములు దన్మోహవశతఁ జనరు మునీంద్రా!'' 215

క. అని వాణీశుఁడు నారద-మునివరునకుఁ జెప్పినట్టి ముఖ్యకథాసూ
చన మతిభక్తిఁ బరీక్షి-జ్జనపాలునితోడ యోగిచంద్రుఁడు నుడివెన్. 216

ప్రపంచోద్భవము మొదలైనవానిని గుఱించి పరీక్షితుఁడు శుకయోగినడుగుట

సీ. విను శుకయోగికి మనుజేశుఁ డిట్లను: ''మునినాథ! దేవదర్శనము గలుగ
నారదమునికిఁ బంకేరుహభవుఁ డెఱింగించిన తెఱఁగు సత్కృప దలిర్ప
గణుతింప సత్త్వాదిగుణశూన్యుఁ డగు హరి కమలాక్షు లోకమంగళము లైన
కథలు నా కెఱిఁగింపు; కైకొని నిస్సంగ మైన నాహృదయాబ్జమందుఁ గృష్ణు,

తే. భవ్యచరితుని, నాద్యంతభావశూన్యుఁ,-జిన్మయాకారు, ననఘు, లక్ష్మీసమేతు
నిలిపి,యస్థిరవిభవంబు, నిఖిలహేయ-భాజనం బైన యీకళేబరము విడుతు. 217

వ. అదియునుంగాక యెవ్వండేని శ్రద్ధాభక్తియుక్తుండై, కృష్ణగుణకీర్తనంబులు విను
చుం బలుకుచుండు; నట్టివాని హృదయపద్మంబునందుఁ గర్ణరంధ్రమార్గంబులం
బ్రవేశించి, కృష్ణుండు, విశ్రమించి, సలిలగతం బైన కలుషంబును శరత్కాలంబు
నివారించుచందంబున నాత్మగతం బైన మాలిన్యంబు నపకర్షించుఁ గావున, 218

1. పురుషభవము = మనుష్యజన్మము.

మ. భరితోదగ్రనిదాఘతప్తుఁ డగు నప్పాంథుం డరణ్యాదిసం
చరణక్లేశసముద్భవం బగు పిపాసం జెంది, యాత్మీయమం
దిరముం జేరి, గతశ్రముం డగుచు నెందేనిం జనం బోనిభం
గి రమాధీశు పదారవిందయుగసంగీభూతుఁ డై మాను నే? 219

వ. అదియునుం గాక సకలభూతసంసర్గశూన్యం బైన యాత్మకు భూతసంసర్గం బే ప్రకారంబునం గలిగె; నది నిర్నిమిత్తత్వంబునం జేసియో, కర్మంబునం జేసియో? యా క్రమంబు నా కెఱింగింపుము. 220

సీ. ఎవ్వని నాభియం దెల్ల లోకాంగసంస్థానకారణపంకజంబు వొడమె?
నం దుదయించి సర్వావయవస్ఫూర్తిఁ దనరారునట్టి పితామహుండు
గడంగి యెవ్వని యనుగ్రహమున నిఖలభూతముల సృజించె నుత్కంఠతోడ?
నట్టి విధాత యేయనువున సర్వేశు రూపంబు గనుఁగొనె రుచిరభంగి?
తే. నాపరంజ్యోతి యైన పద్మాక్షునకును,-నలినజునకుఁ [1]బ్రతీకవిన్యాసభావ
గతులవలనను భేదంబు గలదె చెపుమ!-యతిదయాసాంద్ర! యోగికులాబ్ధిచంద్ర!

వ. మఱియును భూతేశ్వరుం డయిన సర్వేశ్వరుం డుత్పత్తిస్థితిలయకారణం బైన తన మాయను విడిచి, రమానాయకుండై యేయేప్రదేశంబుల శయనంబు సేసె, నదియునుం గాక పురుషావయవంబులచేఁ బూర్వకాలంబున లోకపాలసమేతంబు లైన లోకంబు లెత్తెఱంగునం గల్పితంబు లయ్యె, నదియునుం గాక మహాకల్పంబులును, నవాంతరకల్పంబులును, భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలంబులును, దేహాభిమానులై జనియించిన దేవపితృమనుష్యాదులకుం గలుగు నాయుఃప్రమాణంబులును, బృహత్సూక్ష్మకాలానువర్తనంబును, నేయేకర్మంబులం జేసి జీవు లేయే లోకంబుల నొందుదురు; మఱియు నేయేకర్మంబులం జేసి దేవాదిశరీరంబులం బ్రాపింతు; రట్టి కర్మమార్గప్రకారంబును, సత్త్వాదిగుణంబుల పరిణామంబు లగు దేవాదిరూపంబులం గోరు జీవులకు నేయేకర్మసముదాయం బెట్లు సేయందగు, నెవ్వనికినర్పింపందగు, నవి యెవ్వనిచేతం గ్రహింపంబడు, భూపాతాళ[2]కకుబ్వ్యోమ గ్రహనక్షత్రపర్వతంబులును, సరిత్సముద్రంబులును, ద్వీపంబులును నేప్రకారంబున సంభవించె, నాయాస్థానంబులం గలవారి సంభవంబు లేలాగు వియద్బాహ్యాభ్యంతరంబులం గలుగు, బ్రహ్మాండప్రమాణం బెంత, మహాత్ముల చరిత్రంబు లెట్టివి, వర్ణాశ్రమవినిశ్చయంబులును, ననుగతంబులై, యాశ్చర్యావహంబులగు హరియవతారచరిత్రంబులును, యుగంబులును, యుగప్రమాణంబులును, యుగధర్మంబులును, బ్రతియుగంబునందును మనుష్యుల కేయేధర్మంబు లాచరణీయంబు లట్టి సాధారణధర్మంబులును, విశేషధర్మంబులును, జాతివిశేష ధర్మంబులును, రాజర్షి ధర్మంబులును, నాపత్కాలజీవనసాధనభూతంబులగుధర్మం

1. ప్రతీకము = అవయవము. 2. కకుప్పులు = దిక్కులు.

బులును, మహదాదితత్త్వంబుల సంఖ్యయు, సంఖ్యాలక్షణంబును, నాతత్త్వంబులకు హేతుభూతలక్షణంబులును, భగవత్సమారాధనవిధంబును, నష్టాంగయోగక్రమంబును, యోగీశ్వరుల యణిమాద్యైశ్వర్యప్రకారంబును, వారల యర్చిరాదిగతులును, లింగశరీరభంగంబులును, ఋగ్యజుస్సామవేదంబులును, నుపవేదంబు లైన యాయుర్వేదాదులును, ధర్మశాస్త్రంబులును, నితిహాసపురాణంబుల సంభవంబును, సర్వభూతంబుల యవాంతరప్రళయంబును, మహాప్రళయంబును, నిష్టాపూర్తంబులును, యాగాదివైదికకర్మజాలంబులును, [1]వాపీకూపతటాకదేవాలయాదినిర్మాణంబులును, సన్నదానం, బారామప్రతిష్ఠ మొదలగు స్మార్తకర్మంబులును, గామ్యంబు లైన యగ్నిహోత్రంబుల యనుష్ఠానప్రకారంబును, జీవసృష్టియు, ధర్మార్థకామంబు లనియెడు త్రివర్గంబుల యాచరణప్రకారంబును, మలినోపాధిక పాషండసంభవంబును, జీవాత్మబంధమోక్షప్రకారంబును, స్వరూపావస్థానవిధంబును, సర్వస్వతంత్రుం డైన యీశ్వరుం డాత్మమాయం జేసి సర్వకర్మసాక్షి యయ్యు నమ్మాయ నెడఁబాసి, యుదాసీనగతిని విభుండై క్రీడించు తెఱంగును, గ్రమంబునఁ, బ్రసన్నుండ వైన నాకు నెఱింగింపుము; బ్రాహ్మణశాపంబునం జేసి శోకవ్యాకులితచిత్తుండ నై, యనశనవ్రతుండ వైన నీవు వినుట యెట్లని సందేహింపవలవదు; త్వదీయముఖారవిందవినిస్సృతనారాయణకథామృతపానకుతూహలి నైన నా కింద్రియంబులు వశంబు లై యుండు; నది గావున నే నడిగిన ప్రశ్నంబులకు నుత్తరంబులు సవిస్తరంబులుగా నానతిచ్చి కృతార్థునిం జేయఁ బరమేష్ఠితుల్యుండ వగు నీవ పూర్వసంప్రదా[2]యానురోధంబున సమర్థుండ వగుదు" వని విష్ణురాతుండయిన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు బ్రహ్మరాతుం డైన శుకయోగి నడిగిన, నతండు "బ్రహ్మనారదసంవాదంబును, నేక సంప్రదాయానుగతంబును, గతానుగతిక ప్రకారంబును నై, తొల్లి సర్వేశ్వరుండు బ్రహ్మకల్పంబున బ్రహ్మ కుపదేశించిన భాగవతపురాణంబు వేదతుల్యంబు నీకెఱింగింతు; విను" మని చెప్పె" నని సూతుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె; నట్లు శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రున కిట్లనియె: 222

సీ. "భూపాలకోత్తమ! భూతహితుండు, సుజ్ఞానస్వరూపకుఁ డైనయట్టి
ప్రాణికి దేహసంబంధ మెట్లగు నన్న, మహి నొప్పు నీశ్వరమాయ లేక
కలుగదు; నిద్రలోఁ గలలోనఁ దోఁచిన దేహబంధంబుల తెఱఁగువలెను
హరియోగమాయామహత్త్వంబునం బాంచభౌతిక దేహసంబంధుఁ డగుచు

తే. నట్టి మాయాగుణంబుల నాత్మ యొలి—బాల్యకౌమారయావనభావములను
నరసుపర్వాదిమూర్తులఁ బొరసి యేను—నాయదిది యను సంసారమాయఁ దగిలి.

---

1. వాపి = నడబావి, కూపము = నుయ్యి. 2. అనురోధము = అనుసరించి నడచుట.

వ. వర్తించుచు నిట్లున్న జీవునికి భగవద్భక్తియోగంబున ముక్తి సంభవించుట యెట్లన్న, నెప్పుడేని జీవుండు ప్రకృతిపురుషాతీతంబయిన బ్రహ్మస్వరూపంబునందు మహితధ్యాననిష్ఠుం డగు నప్పుడు విగతమోహుండై యహంకారమమకారాత్మకం బయిన [1]సంసరణంబు దొఱంగి ముక్తుం డయియుండు; మఱియు జీవేశ్వరులకు దేహసంబంధంబులు గానంబడుచుండు; నట్టి దేహధారి యైన భగవంతునందలి భక్తిం జేసి జీవునకు ముక్తి యెట్టెఱంగునం గలుగు నని యడిగితివి, జీవుం డవిద్యామహిమం జేసి కర్మానుగతంబయిన మిథ్యారూప దేహసంబంధుండు, భగవంతుండు నిజయోగమాయామహిమంబునం జేసి స్వేచ్ఛాపరికల్పితచిద్ఘనలీలావిగ్రహుండు, గావున భగవంతుం డైన యీశ్వరుండు స్వభజనంబు ముక్తిసాధనజ్ఞానార్థంబు కల్పితం బని చతుర్ముఖునకుం దదీయనిష్కపటతపశ్చర్యాదిసేవితుండయి నిజజ్ఞానానందఘనంబయిన స్వరూపంబు సూపుచు నానతిచ్చె; నది గావున జీవునికి భగవద్భక్తి మోక్షప్రదాయకం బగు; నిందులకు నొక్క యితిహాసంబు గల దెఱింగింతు నాకర్ణింపుము; దాన భవదీయసంశయనివృత్తి యయ్యెడు" నని శుకయోగీంద్రుండు రాజేంద్రున కిట్లనియె: 224

నారాయణుఁడు బ్రహ్మతపమునకు మెచ్చి వరము లిచ్చుట

సీ. "హరిపాదభక్తిరహస్యోపదేష్టయు, నఖిలదేవతలకు నధివిభుండు
నైన విధాత గల్పాదియందును నిజాశ్రయపద్మమున కధిష్ఠాన మరయ,
నర్థించి జలముల నన్వేషణముసేసి, నలినంబుమొదలు గానంగ లేక,
విసివి, క్రమ్మఱను దద్బిసరుహాసీనుఁ డై, సృష్టినిర్మాణేచ్ఛఁ జిత్తమందుఁ
తే. జాల నూహించి, తత్పరజ్ఞానమహిమ-సరణి మనమునఁ దోఁపక [2]జడనుపడుచు,
లోకజాలంబుఁ బుట్టింప లేక, మోహి-తాత్ముఁ డై చింతనొందు నయ్యవసరమున.

వ. జలమధ్యంబున నుండి యక్షరసమామ్నాయంబున స్పర్శంబులందు షోడశాక్షరంబును, మఱియు నేకవింశాక్షరంబును నైన యియ్యక్షరద్వయంబువలన నగుచు మహామునిజనధనం బయిన తప యను శబ్దం బినుమాఱుచ్చరింపంబడి వినంబడిన నట్టిశబ్దంబు వలికిన యప్పురుషుని వీక్షింపంగోరి, నలుదిక్కులకుం జని, వెదకి, యెందునుం గానక, మరలి వచ్చి, నిజస్థానం బైన పద్మంబునం దాసీనుండై, యొక్కింత చింతించి, యట్టి శబ్దంబు దన్నుఁ దపంబు సేయు మని నియమించుటగాఁ దలంచి, ప్రాణాయామపరాయణుండై, జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియంబుల జయించి, యేకాగ్రచిత్తుండై, సకలలోకసంతాపహేతు వగు తపంబు వేయి దివ్యవత్సరంబులు గావింప, నీశ్వరుండు ప్రసన్నుండై పొడసూపిన, నక్కమల

1. సంసరణము = సంసారము. 2. జడనుపడు = మందగిల్లు, మాంద్యముచెందు.

సంభవుండు తత్క్షణంబ రాజసతామసమిశ్రసత్త్వగుణాతీతంబును, శుద్ధసత్త్వ
గుణావాసంబును, నకాలవిక్రమంబును, సర్వలోకోన్నతంబును, సకలసురగణ
స్తుత్యంబును, లోభమోహాభయవిరహితంబును, [1]నపునరావృత్తిమార్గంబును,
ననంతతేజోవిరాజితంబు నైన వైకుంఠపురంబుం బొడగని, యందు, 226

సీ. సూర్యచంద్రానలస్ఫురణలఁ జొరనీక, నిజదీధితిస్ఫూర్తి నివ్వటిల్ల,
దివ్యమణిప్రభాదీపితసౌధవిమానగోపురహర్మ్యమండపములుఁ,
బ్రసవగుచ్ఛస్వచ్ఛభరితకామితఫలసంతానపాదపసముదయములుఁ,
గాంచనదండసంగతమారుతోద్ధూతతరళవిచిత్రకేతనచయములు,
తే. వికచకైరవదళదరవిందగతమ - రందరసపానమోదితేందిందిరప్ర
భూతమంజులనినదప్రబుద్ధరాజ - హంసశోభితవరకమలాకరములు. 227

సీ. వలనొప్పఁగా 'న దైవం కేశవా త్పర' మ్మని పల్కు రాజకీరావళియును,
మహిమ 'జగ ద్విష్ణుమయ మఖిల' మ్మని చదివెడు [2]శారికాసముదయంబు,
నేపారఁగా 'జితం తే పుండరీకాక్ష' యని లీలఁ బాడు పికావళియును,
లలిమీఱఁగా 'మంగళం మధుసూదన' యనుచుఁ బల్కెడు మయూరావళియును,
తే. దవిలి శ్రౌషడ్వషట్స్వధేత్యాదిశబ్ద-కలితముగ మ్రోయు మధుపనికాయములును
గలిగి, యఖిలైకదివ్యమంగళవిలాస-మహిమఁ జెన్నొందు వైకుంఠమందిరంబు.

వ. మఱియుం బయోధరావళీవిభాసితనభంబునుం బోలె వెలుంగుచున్న యద్దివ్య
ధామంబునందు, 229

సీ. సలలితేందీవరశ్యామాయమానోజ్జ్వలాంగులు, నవ్యపీతాంబరులును,
ధవళారవిందసుందరపత్రనేత్రులు, సుకుమారతనులు, భాసురవినూత్న
రత్నవిభూషణగ్రైవేయకంకణహారకేయూరమంజీరధరులు,
నిత్యయౌవనులు, వినిర్మలచరితులు, రోచిష్ణులును, హరిరూపధరులు
తే. నగు సునందుండు, నందుండు, నర్హణుండుఁ,
బ్రబలుఁడును నాది యగు నిజపార్శ్వచరులు,
మఱియు వైడూర్యవిద్రుమామలమృణాళ,
తుల్యగాత్రులు దను భక్తితో భజింప. 230

సీ. క్షాళితాఖిలకల్మషవ్రజామరనదీజనకకోమలపదాబ్జములవాని,
నఖిలసంపత్కారణాపాంగలక్ష్మీవిలాసితవక్షస్స్థలంబువానిఁ,
బద్మమిత్రామిత్రభాసురలోచననలినసుందరవదనములవాని,
భువననిర్మాణనైపుణభవ్యనిజజన్మకారణనాభిపంకజమువాని,

1. అపునరావృత్తి = మోక్షము. 2. శారికలు = గోరువంకలు.

తే. నహిహితాహితశయనవాహములవాని,-సేవితామరతాపసశ్రేణివాని,
నఖిలలోకంబులకు గురుం డైనవానిఁ-గాంచెఁ బరమేష్ఠి గన్నులకఱవు దీఱ. 231

క. కమనీయరూపరేఖా-రమణీయతఁ జాల నొప్పు రమణీమణి య
క్కమలాలయ దన మృదుకర-కమలంబుల విభుని పాదకమలము లొత్తన్. 232

వ. వెండియు, 233

శా. శ్రీకాంతాతిలకంబు రత్నరుచిరాజిప్రేంఖితస్వర్ణడో
లాకేళిన్ విలసింపఁ, దత్కుచభరాలంకృత్స్రగామోదలో
భాకీర్ణప్రచరన్మధువ్రతమనోజ్ఞాలోలనాదంబు ల
స్తోకానుస్వరలీల నొప్పఁగ, నిశేషేశున్ వేడ్కతోఁ బాడఁగన్. 234

వ. అట్టి నిత్యవిభూతియందు, 235

మ. సతతజ్ఞానరమాయశోబలమహైశ్వర్యాదియుక్తున్, జగ
త్పతి, యజ్ఞేశు, ననంతు, నచ్యుతు, దళత్పంకేరుహాక్షున్, శ్రియః
పతి, నాద్యంతవికారదూరుఁ, గరుణాపాథోనిధిన్, సాత్వతాం
పతి, వర్ధిష్ణు, సహిష్ణు, విష్ణు, గుణవిభ్రాజిష్ణు, రోచిష్ణునిన్. 236

మ. దరహాసామృతపూరితాస్యు, నిజభక్తత్రాణపారాయణు,
న్నరుణాంభోరుహపత్రలోచనునిఁ, [1]పీతావాసుఁ, ద్రైలోక్యసుం
దరు, [2]మంజీరకిరీటకుండలముఖోద్యద్భూషు, యోగీశ్వరే
శ్వరు, లక్ష్మీయుతవక్షుఁ, జిన్మయు, దయాసాంద్రుం, జతుర్బాహునిన్. 237

వ. మఱియు ననర్ఘరత్నమయసింహాసనాసీనుండును, సునందనందకుముదాదిసేవి
తుండును, బ్రకృతిపురుష మహదహంకారంబు లను చతుశ్శక్తులును, గర్మేం
ద్రియ జ్ఞానేంద్రియమనోమహాభూతంబు లను షోడశశక్తులును, బంచతన్మాత్రం
బులునుం బరివేష్టింపఁ గోట్యర్కప్రభాప్రభాసితుండును, స్వేతరాలభ్యస్వాభా
విక సమస్తైశ్వర్యాతిశయుండును నై, స్వస్వరూపంబునం గ్రీడించు సర్వేశ్వరుం
డైన పరమపురుషుం, బురుషోత్తముం, బుండరీకాక్షు, నారాయణుం జూచి,
సాంద్రానందకందళితహృదయారవిందుండును, రోమాంచకంచుకితశరీరుండును,
నానందబాష్పధారాసిక్తకపోలుండును నగుచు, 238

క. వరపరమహంసగమ్యా-స్ఫురణం దనరారు పరమపురుషుని పదపం
కరుహములకు నజుఁడు చతు-శ్శిరములు సోఁకంగ నతులు సేసిన, హరియున్.

ఉ. ప్రియుఁ డగు బొడ్డుఁదమ్మితొలి బిడ్డఁడు, వేలుపుఁబెద్ద, భూతసం
చయములఁ జేయు కర్త, నిజశాసనపాత్రుఁడు, ధాత మ్రొక్కినన్

1. 'పీతాచ్ఛాదు' అని పాఠాంతరము. 2. మంజీరములు = అందెలు, నూపురములు.

దయ దళుకొత్తఁ బల్కెఁ బ్రమదస్మితచారుముఖారవిందుఁడై,
నయమునఁ బాణిపంకజమునన్ హరి యాతని దేహ మంటుచున్. 240

వ. ఇట్లనియె : 241

ఆ. "కపటమునుల కెంత కాలంబునకు నైన-సంతసింప నేను జలజగర్భ!
చిరతపస్సమాధిఁ జెంది విసర్గేచ్ఛ-మెలఁగు నిన్నుఁ బరిణమింతుఁ గాని. 242

తే. భద్రమగుఁ గాక నీకు నో పద్మగర్భ!-వరము నిపు డిత్తు; నెఱిఁగింపు వాంఛితంబు;
దేవదేవుండ నగు నస్మదీయపాద-దర్శనం బవధి విపత్తిదశల కనఘ! 243

చ. సరసిజగర్భ! నీయెడఁ బ్రసన్నత నొంది, మదీయలోక మే
[1]నిరవుగఁ జూపు టెల్లను సహేతుకభూరిదయాకటాక్షవి
స్ఫురణన కాని, నీ దగు తపోవిభవంబునఁ గాదు; నీ తప
శ్చరణము నాదువాక్యముల సంగతిఁ గాదె సరోజసంభవా! 244

క. తప మనఁగ మత్స్వరూపము;-తప మను తరువునకు ఫలవితానము నే; నా
తపముననే జనసృష్టి-స్థిత్యుపసంహరణము లొనర్చుచుండుదుఁ దనయా! 245

క. కావున మద్భక్తికిఁ దప-మేవిధమున మూలధనము; నిది నీమది రా
జీవభవ! యెఱిఁగి తప మిటు-గావించుట విగతమోహకర్ముఁడ వింకన్." 246

క. అని యానతిచ్చి, "కమలజ!-యెనయఁగ భవదీయమానసేప్సిత మేమై
నను నిత్తు; వేఁడు" మనినను-వనరుహసంభవుఁడు వికచవదనుం డగుచున్, 247

చ. హరివచనంబు లాత్మకుఁ బ్రియం బొనరింపఁ, బయోజగర్భుఁ "డో
పరమపదేశ! యోగిజనభావన! యీనిఖిలోర్వియందు నీ
యరయనియట్టి యర్థ మొకఁ డైనను గల్గునె? యైన నామదిన్
బెరసినకోర్కి దేవ! వినిపింతు; దయామతిఁ జిత్తగింపవే! 248

వ. దేవా! సర్వభూతాంతర్యామివై భగవంతుండ వైన నీకు నమస్కరించి, మదీయ వాంఛితంబు విన్నవించెద; నవధరింపు; మవ్యక్తరూపంబు లై వెలుంగు భవదీయ స్థూలసూక్ష్మరూపంబులును, నానాశక్త్యుపబృంహితంబు లైన బ్రహ్మాదిరూపంబులును నీయంత నీవే ధరియించి, జగదుత్పత్తిస్థితిలయంబులం [2]దంతుకీటంబునుం బోలెఁ గావించుచు, నమోఘసంకల్పుండవై, లీలావిభూతిం గ్రీడించు మహిమంబు దెలియునట్టి పరిజ్ఞానంబుఁ గృపసేయుము; భవదీయశాసనంబున జగన్నిర్మాణంబు గావించునపుడు బ్రహ్మాభిమానంబునం జేసి యవశ్యంబును మహదహంకారంబులు నామదిం బొడముం; గావునఁ దత్పరి

1. నిరవుగన్ = స్థిరముగా. 2. తంతుకీటము = పట్టుపురుగు.

హారార్థంబు వేఁడెద; నన్నుం గరుణార్ద్రదృష్టి విలోకించి దయ సేయు" మని విన్నవించిన, నాలించి, పుండరీకాక్షుం డతని కిట్లనియె: 249

క. "వారిజభవ! శాస్త్రార్థవి-చారజ్ఞానమును, భక్తి, సమధికసాక్షా
త్కారము లను నీమూఁడు ను-దారత నీమనమునందు ధరియింపనగున్. 250

సీ. పరికింప మత్స్వరూపస్వభావములును, మహిమావతారకర్మములుఁ దెలియఁ
దత్త్వవిజ్ఞానంబు దలకొని, మత్ప్రసాదమునఁ గల్గెడి నీకుఁ గమలగర్భ!
సృష్టిపూర్వమునఁ జర్చింప నే నొకరుండఁ గలిగియుండుదు వీతకర్మి నగుచు;
సమధికస్థూలసూక్ష్మస్వరూపములుఁ, దత్కారణప్రకృతియుఁ దగ మదంశ;
ఆ. మందు లీలమెయిని నద్వితీయుండ నై-యుందు; నాకు నన్య మొకటి లేదు;
సృష్టికాలమందు సృజ్యమానం బగు-జగము మత్స్వరూప మగును వత్స! 251

క. అరయఁగఁ గల్పప్రళయాం-తరమున నాద్యంతవిరహిత క్రియతోడం
బరిపూర్ణనిత్యమహిమం-బరమాత్ముఁడ నై సరోజభవ! యే నుందున్. 252

వ. అదియునుంగాక నీవు నన్నడిగిన యీజగన్నిర్మాణమాయాప్రకారం బెఱింగింతు; లేనియర్థంబు శుక్తిరజతభ్రాంతియుం బోలె నేమిటిమహిమం దోఁచి క్రమ్మఱం దోఁపక మాను, నదియె మదీయమాయావిశేషం బని యెఱుంగు; మఱియునుం గాక లేనియర్థంబు దృశ్యమానం బగుటకును, గలయర్థంబు దర్శనగోచరంబు గాకుండుటకును, ద్విచంద్రాదికంబును, దమఃప్రభాసంబును దృష్టాంతంబులుగాఁ దెలియు; మేప్రకారంబున మహాభూతంబులు భౌతికంబు లయిన ఘటపటాదులందుఁ బ్రవేశించియుండు, నాప్రకారంబున నేను నీభూతభౌతికంబు లయిన సర్వకార్యంబులందు సత్త్వాదిరూపంబులం బ్రవేశించి యుండుదు; భౌతికంబు భూతంబులందుఁ గారణావస్థం బొందుచందంబున భూతభౌతికంబులు గారణావస్థంబొంది, నాయందు నభివ్యక్తంబులై యుండవు; సర్వదేశంబులయందును, సర్వకాలంబులయందును నేది బోధితం బై యుండు నట్టిదయ పరబ్రహ్మస్వరూపంబు; తత్త్వంబెఱుంగ నిచ్ఛించిన మిముబోఁటివారలకు నీచెప్పిన మదీయతత్త్వాత్మకం బైన యర్థంబ యర్థం బని యెఱుంగు; మీయర్థం బుత్కృష్టం బయినది; యేకాగ్రచిత్తుండ వై యాకర్ణించి భవదీయచిత్తంబున ధరియించిన నీకు సర్గాదికర్మంబులందు మోహంబు సెందకుండెడి" నని భగవంతుండయిన పరమేశ్వరుండు చతుర్ముఖున కానతిచ్చి, నిజలోకంబుతో నంతర్ధానంబు నొందె" నని చెప్పి శుకుండు వెండియు నిట్లనియె: 253

సీ. "అవనీశ! బ్రహ్మ యి ట్లంతర్హితుండైన పుండరీకాక్షుని బుద్ధి నిలిపి,
యానందమునఁ బొంది, యంజలి గావించి, తత్పరిగ్రహమునఁ దనదుబుద్ధిఁ
గైకొని, పూర్వప్రకారంబునను సమస్తప్రపంచంబును దగ సృజించి,
మఱియొకనాఁడు ధర్మప్రవర్తకుఁ డౌచు నఖిలప్రజాపతి యైన కమల

తే. గర్భుఁ డాత్మహితార్థమే కాక సకల - భువనహితబుద్ధి నున్నతస్ఫురణ మెఱసి,
మానితం బైన యమనియమముల రెంటి-నాచరించెను సమ్మోదితాత్ముఁ డగుచు.

వ. అయ్యవసరంబున, 255

క. ఆనలినాసననందను-లైన సనందాదిమునుల కగ్రేసరుఁడున్,
మానుగఁ బ్రియతముఁడును నగు-నా నారదుఁ డేఁగుదెంచె నబ్జజుకడకున్.

క. చనుదెంచి, తండ్రికిం బ్రియ-మొనరఁగ శుశ్రూషణంబు లొనరిచి, యతఁడుం
దనదెసఁ బ్రసన్నుఁ డగుటయుఁ-గని భగవన్మాయఁ దెలియఁగా నుత్సుకుఁడై.

సీ. అవనీశ! నీవు న న్నడిగినపగిది నాతఁడుఁ దండ్రి నడుగఁ, బితామహుండు
భగవంతుఁ, డాశ్రితపారిజాతము, హరి కృపతోడఁ దన కెఱిఁగించినట్టి
లోకమంగళచతుశ్శ్లోకరూపంబును, దశలక్షణంబులఁ దనరు భాగ
వతము నారదున కున్నతిఁ జెప్పె; నాతఁడు చారుసరస్వతీతీరమునను

తే. హరిపదధ్యానపారీణుఁ, డాత్మవేది, - ప్రకటతేజస్వి యగు బాదరాయణునకుఁ
గోరి యెఱిఁగించె నమ్మహోదారుఁ డెలమి-నాకు నెఱిఁగించె; నెఱిఁగింతు నీకు నేను.

వ. అదియునుం గాక యిపుడు విరాట్పురుషునివలన నీజగంబు లేవడువునఁ బొడమె ననునివి మొదలయిన ప్రశ్నంబులు గొన్ని న న్నడిగితి; నేను నన్నింటికి నుత్తరం బగునట్లుగా నిమ్మహాభాగవతం బుపన్యసించెద; నాకర్ణింపు; మమ్మహాపురాణంబు చతుశ్శ్లోకరూపంబును, దశలక్షణంబును నై సంకుచిత మార్గంబున నొప్పు; నందు దశలక్షణంబు లెవ్వి యనిన సర్గంబును, విసర్గంబును, స్థానంబును, పోషణంబును, ఊతులును, మన్వంతరంబులును, నీశాను చరితంబులును, నిరోధంబును, ముక్తియు, నాశ్రయంబును ననం బది తెఱంగులయ్యె; దశమవిశుద్ధ్యర్థంబు దక్కిన తొమ్మిదిలక్షణంబులుఁ జెప్పంబడె; నవి యెట్టి వనిన, 259

తే. మహదహంకారపంచతన్మాత్రగగన - పవనశిఖితోయభూభూతపంచకేంద్రి
యప్రపంచంబు భగవంతునందుఁ గనుట - సర్గ మందురు దీనిని జనవరేణ్య!

క. సరసిజగర్భుండు విరా - ట్పురుషునివలనన్ జనించి, భూరితరచరా
చరభూతసృష్టిఁ జేయుట - పరువడిని విసర్గ మండ్రు భరతకులేశా! 261

క. లోకద్రోహినరేంద్రా - నీకముఁ బరిమార్చి, జగము నెఱి నిల్పిన యా
వైకుంఠనాథకృతవిజ-యాకల్పము స్థాన మయ్యె నవనీనాథా! 262

క. హరి, సర్వేశుఁ, డనంతుఁడు, - నిరుపమశుభమూర్తి సేయు నిజభక్తజనో
ద్ధరణము పోషణ మవనీ - వర! యూతు లనంగఁ గర్మవాసన లరయన్. 263

తే. జలజనాభ దయాకటాక్షప్రసాద - లబ్ధి నఖిలైకలోకపాలకవిభూతి
మహిమఁ బొందినవారి ధర్మములు విస్త-రమునఁ బలుకుట మన్వంతరములు భూప!

క. వనజోదరునవతారక - థనముఁ, దదీయానువృత్తిఁ, దచ్చారిత్రం
బును విస్తరించి పలుకం - జనునవి యీశానుకథలు సౌజన్యనిధీ! 265

సీ. వసుమతీనాథ! సర్వస్వామియైన గోవిందుండు చిదచిదానందమూర్తి
సలలితస్వోపాధిశక్తి సమేతుఁడై తనరారు నాత్మీయధామమందు
ఫణిరాజమృదులతల్పంబుపై సుఖలీల యోగనిద్రారతి నున్నవేళ,
నఖిలజీవులు నిజవ్యాపారశూన్యులై యున్నత తేజంబు [1]లురలుకొనఁగ,
తే. జరుగునయ్యవస్థావిశేషంబు లెల్ల - విదిత మగునట్లు పలుకుట యది నిరోధ
మన,నిది యవాంతరప్రళయం బనంగఁ-బరఁగు;నిఁక ముక్తిగతివిను పార్థివేంద్ర!

సీ. జీవుండు భగవత్కృపావశంబునఁ జేసి దేహధర్మంబులై ధృతి ననేక
జన్మానుచరితదృశ్యములైన యజ్జరామరణంబు లాత్మధర్మంబు లయిన
ఘనపుణ్యపాపనికాయనిర్మోచనస్థితి నొప్పి పూర్వసంచితములైన
యపహతపాప్మవత్త్వాదృష్టతద్గుణవంతుఁడై తగ భగవచ్ఛరీర
తే. భూతుఁడై పారతంత్ర్యాత్మబుద్ధి నొప్పి - దివ్యమాల్యానులేపనభవ్యగంధ
కలితమంగళదివ్యవిగ్రహవిశిష్టుఁ-డగుచు హరిరూప మొందుటె యనఘ! ముక్తి.

వ. మఱియు నుత్పత్తిస్థితిలయంబు లెందగుచుఁ బ్రకాశింపఁబడు, నది యాశ్రయం
బనంబడు; నదియ పరమాత్మ; బ్రహ్మశబ్దవాచ్యంబు నదియ; ప్రత్యక్షాను
భవంబున విదితంబు సేయుకొఱకు నాత్మ యాధ్యాత్మికాదివిభాగంబు సెప్పం
బడియె; నది యెట్లనిన, నాత్మ యాధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికంబులం ద్రివిధం
బయ్యె;నందు నాధ్యాత్మికంబు చక్షురాదిగోళకాంతర్వర్తియై యెఱుంగంబడుఁ;
జక్షురాది [2]కరణాభిమానియై ద్రష్టయైన జీవుండె యాధిదైవికుండనం దగుఁ; జక్షు
రాద్యధిష్ఠానాభిమానదేవతయై సూర్యాది తేజోవిగ్రహుండు నగుచు నెవ్వని
యందు నీయుభయవిభాగంబునుం గలుగు, నతండె యాధిభౌతికుండును,
విరాడ్విగ్రహుండును నగుం; గావున ద్రష్టయు, దృక్కును, దృశ్యంబు ననం
దగు నీమూఁటియందు నొకటి లేకున్న నొకటి గాన రా; దీత్రితయంబు
నెవ్వం డెఱుంగు నతండు సర్వలోకాశ్రయుండై యుండు;నతండె పరమాత్మయు;
నమ్మహాత్ముండు లీలార్థం బైన జగత్సర్జనంబు సేయుతలంపున బ్రహ్మాండంబు
నిర్భేదించి, తనకు సుఖస్థానంబు నపేక్షించి, మొదల శుద్ధంబు లగు జలంబుల
సృజియించె; స్వతఃపరిశుద్ధుండు గావున స్వసృష్టంబై యేకార్ణవాకారంబైన
జలరాశియందు శయనంబు సేయుటం జేసి 'ఆపో నారా ఇతి ప్రోక్తా ఆపోవై
నరసూనవః, తా యదస్యాయనం పూర్వం తేన నారాయణః స్మృతః' అను
ప్రమాణముచొప్పున నారాయణశబ్దవాచ్యుండుగావున నతని ప్రభావంబు

1. ఉరలుకొను = వీడు. 2. కరణములు = ఇంద్రియములు.

వర్ణింప దుర్లభం; బుపాదానభూతం బయిన ద్రవ్యంబును, ద్రివిధం బయిన కర్మంబును, గళాకాష్ఠాద్యుపాధిభిన్నం బయిన కాలంబును, జ్ఞానాదికంబగు జీవస్వభావంబును, భోక్త యగు జీవుండును, నెవ్వని యనుగ్రహంబునం జేసి వర్తించుచుండు, నెవ్వని యుపేక్షం జేసి వర్తింపకుండు, నట్టి ప్రభావంబు గల సర్వేశ్వరుండు దా నేకమయ్యు ననేకంబుగాఁ దలంచి, యోగతల్పంబునం బ్రబుద్ధుం డై యుండి, యటమీఁద స్వసంకల్పంబునం జేసి హిరణ్మయం బైన తన విగ్రహంబు నధిదైవతంబును, నాధ్యాత్మికంబును, నధిభూతంబును నను సంజ్ఞాయుతం బై త్రివిధంబుగా సృజియించె. 268

సీ. అట్టి విరాడ్విగ్రహాంతరాకాశంబువలన నోజస్సహోబలము లయ్యెఁ;
బ్రాణంబు సూక్ష్మరూపక్రియాశక్తిచే జనియించి ముఖ్యాసు వనఁగఁ బరఁగె;
వెలువడి చను జీవి [1]వెనుకొని ప్రాణముల్ సనుచుండు; నిజనాథు ననుసరించు
భటులచందంబునఁ బాటిల్లు క్షుత్తును, భూరితృష్ణయు; మఱి ముఖమువలనఁ
తే. దాలుజిహ్వాదికంబు లుద్భవము నొందె;
నందు నుదయించె నానావిధైకరసము;
లెనయ నవి యెల్ల జిహ్వచే నెఱుఁగఁబడును;
మొనసి పలుక నపేక్షించు ముఖమువలన, 269

వ. మఱియు వాగింద్రియంబు పుట్టె; దానికి దేవత యగ్ని; యా రెంటివలన భాషణంబు వొడమె; నా యగ్నికి మహాజలవ్యాప్తం బగు జలంబున నిరోధంబు గలుగుటం జేసి యా జలంబె ప్రతిబంధకం బయ్యె; దోధూయమానం బైన మహావాయువు వలన ఘ్రాణంబు వుట్టెం, గావున వాయుదేవతాకం బైన ఘ్రాణేంద్రియంబు గంధగ్రహణసమర్థం బయ్యె; నిరాలోకం బగు నాత్మ నాత్మయందుఁ జూడం గోరి తేజంబువలన నాదిత్యదేవతాకంబై, రూపగ్రాహకం బైన యక్షియుగళంబు వుట్టె; ఋషిగణంబులచేత బోధితుండగుచు భగవంతుండు దిగ్దేవతాకంబును, శబ్దగ్రాహకంబును నైన శ్రోత్రేంద్రియంబు వుట్టించె; సర్జనంబు సేయు పురుషుని వలన మృదుత్వకాఠిన్యంబులును, లఘుత్వగురుత్వంబులును, నుష్ణత్వశీతలత్వంబులును జేసెడు త్వగింద్రియాధిష్ఠానంబగు చర్మంబు వుట్టె; బహిర్గతం బయిన చర్మంబువలన రోమంబు లుదయించె; వానికి మహీరుహంబు లధిదేవత లయ్యె; నందు నధిగతస్పర్శగుణుండును, నంతర్బహిఃప్రదేశంబుల నావృతుండును నగు వాయువువలన బలవంతంబులును, నింద్రదేవతాకంబులును, నాదానసమర్థంబులును, నానాకర్మకరణదక్షంబులును నగు హస్తంబు లుదయించె; స్వేచ్ఛావిషయగతి సమర్థుం డగు నీశ్వరునివలన విష్ణుదేవతాకంబు లగు పాదంబు లుదయించెఁ; బ్రజానందామృతార్థి యగు భగవంతునివలనఁ బ్రజాపతిదేవతాకం బై

1. వెనుకొను = వెంబడించు.

స్త్రీసంభోగాది కామ్యసుఖంబులు గార్యంబులుగాఁ గల శిశ్నోపస్థంబు లుద యించె; మిత్త్రుం డధిదైవతంబుగాఁ గలిగి భుక్తాన్నాద్యసారాంశత్యాగోప యోగం బగు పాయు వనెడి గుదం బుద్భవించె; వాని కృత్యం బుభయమల మోచనంబు; దేహంబుననుండి దేహాంతరంబుఁ జేరంగోరి పూర్వకాయంబు విడుచుటకు సాధనం బగు నాభిద్వారంబు సంభవించె; నట్టి నాభియ ప్రాణాపాన బంధస్థానం బనంబడుఁ; దద్బంధ విశ్లేషంబె మృత్యు వగు; నదియ యూర్ధ్వాధో దేహ భేదకం బనియును జెప్పంబడు; నన్నపానాదిధారణార్థంబుగ నాంత్రకుక్షి నాడీనిచయంబులు గల్పింపంబడియె; వానికి నదులును, సముద్రంబులును నధి దేవతలయ్యెఁ; వానివలనఁ దుష్టిపుష్టు లను నుదరభరణరసపరిణామంబులు గలిగి యుండు; నాత్మీయమాయాచింతనం బొనర్చునపుడు కామసంకల్పాదిస్థానంబగు హృదయంబు గలిగె; దానివలన మనంబును, జంద్రుండును, గాముండును, సంకల్పంబును నుదయించె; నంతమీఁద జగత్సర్జనంబు సేయు విరాడ్విగ్రహం బున సప్తధాతువులును, బృథివ్యప్తేజోమయంబు లయిన సప్తప్రాణంబులును, వ్యోమాంబువాయువులచే నుత్పన్నంబులై గుణాత్మకంబులైన యింద్రియం బులును, నహంకారప్రభవంబులైన గుణంబులును, సర్వవికారస్వరూపంబగు మనస్సును, విజ్ఞానరూపిణి యగు బుద్ధియును, వివిధం బగునది యంతయు సర్వేశ్వరుని స్థూలవిగ్రహంబునం బుట్టు; మఱియును, 270

క. వరుసఁ బృథివ్యాద్యష్టా-వరణావృత మై, సమగ్రవైభవములఁ బం
కరుహభవాండాతీత-స్ఫురణం జెలువొందు నతివిభూతి దలిర్పన్. 271

క. పొలుపగు సకలవిలక్షణ-ములు గల యాద్యంతశూన్యమును, నిత్యము నై
లలి సూక్ష్మ మై మనోవా-క్కులకుం దలపోయఁగా నగోచర మగుచున్. 272

సీ. అలఘుతేజోమయం బైన రూపమునకు క్షితినాథ! నాచేతఁ జెప్పఁబడిన
మానితస్థూలసూక్ష్మస్వరూపంబులు వలనొప్పఁ గల భగవత్స్వరూప
మమ్మహాత్మకుని మాయాబలంబునఁ జేసి దివ్యమునీంద్రులు దెలియ లేరు;
వసుధేశ! వాచ్యమై, వాచకంబై, నామరూపముల్, క్రియలును రూఢిఁ దాల్చి
ఆ. యుండునట్టి యీశ్వరుండు, నారాయణుం-డఖిలధృతి జగన్నియంత యైన
చిన్మయాత్మకుండు సృజియించు నీప్రజా-పతుల, ఋషులఁ, బితృవితతుల నెలమి.

వ. మఱియును, 274

సీ. సుర సిద్ధ సాధ్య కిన్నరవర చారణ గరుడ గంధర్వ రాక్షస పిశాచ
భూత వేతాళ కింపురుష కూశ్మాండ గుహ్యక డాకినీ యక్ష యాతుధాన
విద్యాధ రాప్సరో విషధర గ్రహ మాతృగణ వృక హరి ఘృష్టి ఖగ మృగాళి
భల్లూక [1]రోహిత పశు వృక్ష యోనుల వివిధకర్మంబులు వెలయఁ బుట్టి,

తే. జలనభోభూతలంబుల సంచరించు-జంతుచయముల సత్త్వరజస్తమోగు
ణములఁ దిర్యక్సురాసురనరధరాది-భావముల భిన్ను లగుదురు పౌరవేంద్ర!

మ. ఇరవొందం ద్రుహిణాత్మకుం డయి రమాధీశుండు విశ్వంబు సు
స్థిరతం జేసి, సురాదిరూపుఁ డయి రక్షించుం, గమస్తప్రజో
త్కరసంహారము సేయునప్పుడు హరాంతర్యామి యై యింతయుం
హరియించుం బవనుండు మేఘముల మాయం జేయుచందంబునన్. 276

క. ఈపగిదిని విశ్వము సం-స్థాపించును, మనుచు, నడఁచు ధర్మాత్మకుఁ డై
దీపితతిర్యఙ్నరసుర-రూపంబులు దాన తాల్చి రూఢి దలిర్పన్. 277

సీ. హరియందు నాకాశ, మాకాశమున వాయు, వనిలంబువలన హుతాశనుండు,
హవ్యవాహనునందు నంబువు, లుదకంబువలన వసుంధర గలిగె; ధాత్రి
వలన బహుప్రజావళి యుద్భవం బయ్యె; నింతకు మూల మై యెసఁగునట్టి
నారాయణుఁడు చిదానందస్వరూపకుం,డవ్యయుం,డజుఁడు,ననంతుఁ, డాఢ్యుఁ,
తే. డాదిమధ్యాంతశూన్యుం, డనాదినిధనుఁ-డతనివలనను సంభూత మైనయట్టి
సృష్టిహేతుప్రకార మీక్షించి తెలియఁ-జాల రెంతటిమును లైన జనవరేణ్య!

వ. అదియునుం గాక, 279

మ. ధరణీశోత్తమ! భూతసృష్టి నిటు సంస్థాపించి రక్షించు నా
హరి కర్తృత్వము నొల్ల, కాత్మగతమాయారోపితం జేసి, తా
నిరవద్యుండు, నిరంజనుండుఁ, బరుఁడుం, నిష్కించనుం, డాఢ్యుఁడుం,
నిరపేక్షుండును, నిష్కళంకుఁ డగుచుం నిత్యత్వముం బొందెడిన్. 280

వ. బ్రహ్మసంబంధియగు నీకల్పప్రకారం బవాంతరకల్పంబుతోడ సంకుచితప్రకారం
బును నెఱింగించితి; నిట్టి ప్రాకృతవైకృతకల్పప్రకారంబులును, దత్పరిమాణంబు
లును, గాలకల్పలక్షణంబులును, నవాంతరకల్పమన్వంతరాదిభేద విభాగస్వరూ
పంబును నతివిస్తారంబుగ నెఱింగింతు; విను; మదియునుం బద్మకల్పం బనం
దగు'' నని భగవంతుం డైన శుకుండు పరీక్షిత్తునకుం జెప్పె'' నని సూతుండు
మహర్షులకు నెఱింగించిన, 281

క. విని శౌనకుండు సూతుం-గనుఁగొని యి ట్లనియె: ''సూత! కరుణోపేతా!
జననుతగుణసంఘాతా!-ఘనపుణ్యసమేత! విగతకలుషవ్రాతా! 282

వ. పరమభాగవతోత్తముం డైన విదురుండు బంధుమిత్రజాతంబుల విడిచి, సకల
భువనపావనంబులును, గీర్తనీయంబులును నైన తీర్థంబులను, నగణ్యంబు లైన
పుణ్యక్షేత్రంబులను దర్శించి, క్రమ్మఱ వచ్చి, కౌషారవి యగు మైత్రేయుం గని,
యతనివలన నధ్యాత్మబోధంబు వడసె నని వినంబడు; నది యంతయు నెఱిం
గింపు'' మనిన నతం డి ట్లనియె: 283

క. "వినుఁ డిపుడు మీరు నన్నడి-గిన తెఱఁగున శుకుఁ, మునీంద్రగేయుఁ బరీక్షి
జ్జనపతి యడిగిన నతఁ డా-తని కెఱిఁగించినవిధంబుఁ దగ నెఱిఁగింతున్. 284

వ. సావధానుల రై వినుం"డని. 285

ఉ. రామ! గుణాభిరామ! దినరాజకులాంబుధిసోమ! తోయద
శ్యామ! దశాననప్రబలసైన్యవిరామ! సురారిగోత్రసు
త్రామ! సుబాహుబాహుబలదర్పతమఃపటుతీవ్రధామ! ని
ష్కామ! కుభృల్లలామ! గరకంఠసతీనుతనామ! రాఘవా! 286

క. అమరేంద్రసుతవిదారణ!-కమలాప్తతనూజరాజ్యకారణ! భవసం
తమసదినేశ్వర! రాజో-త్తమ! దైవతసార్వభౌమ! దశరథరామా! 287

మాలిని. నిరుపమగుణజాలా! నిర్మలానందలోలా!
దురితఘనసమీరా! దుష్టదైత్యప్రహారా!
శరధిమదవిశోషా! చారుసద్భక్తపోషా!
సరసిజదళనేత్రా! సజ్జనస్తోత్రపాత్రా! 288

గద్యము

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్త్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతం బైన శ్రీమహాభాగవతపురాణంబునందు బరీక్షిత్తుతోడ శుకయోగి భాషించుటయు, భాగవత పురాణవైభవంబును, ఖట్వాంగు మోక్షప్రకారంబును, ధారణాయోగవిషయం బయిన మహావిష్ణుని శ్రీపాదాద్యవయవంబుల సర్వలోకంబులు నున్న తెఱంగును, సత్పురుష వృత్తియు, మోక్షవ్యతిరిక్తసర్వకామ్యఫలప్రదదేవతాభజనప్రకారంబును, మోక్షప్రదుండు శ్రీహరి యనుటయు, హరిభజన విరహితు లైన జనులకు హేయతాపాదనంబును, రాజప్రశ్నంబును, శుకయోగి శ్రీహరిస్తోత్రంబు సేయుటయు, వాసుదేవప్రసాదంబునం జతుర్ముఖుండు బ్రహ్మాధిపత్యంబు వడయుటయు, శ్రీహరివలన బ్రహ్మరుద్రాదిలోకప్రపంచంబు వుట్టుటయు, శ్రీమన్నారాయణ దివ్యలీలావతారపరంపరా వైభవవృత్తాంత సూచనంబును, భాగవత వైభవంబును, బరీక్షిత్తు శుకయోగి నడిగిన ప్రపంచాది ప్రశ్నంబులును, సందు శ్రీహరి ప్రధానకర్త యని తద్వృత్తాంతంబు సెప్పుటయు, భగవద్భక్తి వైభవంబును, బ్రహ్మతపశ్చరణంబునకుఁ బ్రసన్నుం డై హరి వైకుంఠనగరంబుతోడఁ బ్రసన్నుం డయిన స్తోత్రంబు సేసి తత్ప్రసాదంబునం దన్మహిమంబు వినుటయు, వాసుదేవుం డానతిచ్చిన ప్రకారంబున బ్రహ్మ నారదునికి భాగవతపురాణప్రధానదశలక్షణంబులుపన్యసించుటయు, నారాయణవైభవంబును, జీవాదితత్త్వసృష్టియు, శ్రీహరినిత్యవిభూత్యాది వర్ణనంబును, గల్ప ప్రకారాది సూచనంబును, శౌనకుండు విదురమైత్రేయసంవాదంబు సెప్పు మని సూతు నడుగుటయు ననుకథలం గల ద్వితీయస్కంధము.

శ్రీరస్తు

శ్రీ కృష్ణాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

తృతీయస్కంధము

శ్రీమహిత వినుతదివిజ - స్తోమ యశస్సీమ రాజసోమ! సుమేరు
స్థేమ! వినిర్జితభార్గవ - రామ! దశాననవిరామ! రఘుకులరామా! 1

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠు లగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యానవైఖరీసమేతుం డైన సూతుం డిట్లనియె: "నట్లు ప్రాయోపవిష్టుం డైన పరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె: 2

విదురుని తీర్థయాత్ర

ఉ. "పాండునృపాలనందనులు బాహుబలంబున ధార్తరాష్ట్రులన్
భండనభూమిలో గెలిచి, పాండురశారదచంద్రచంద్రికా
ఖండయశఃప్రసూనకలికాతతిఁ గౌరవరాజ్యలక్ష్మి నొం
డొండ యలంకరించుచు, జయోన్నతి రాజ్యము సేయుచుండఁగన్. 3

క. మనుజేంద్ర! విదురుఁ డంతకు-మును వనమున కేఁగి, యచట మునిజనగేయున్,
వినుతతపోధారేయున్,-ఘను, ననుపమగుణవిధేయుఁ గనె మైత్రేయున్. 4

క. కనుఁగొని, తత్పాదంబులు - దనఫాలము సోఁక మ్రొక్కి, తగ నిట్లనియెన్:
"మునివర! సకలజగత్పా - వనచరితుఁడు, కృష్ణుఁ, డఖిలవంద్యుం డెలమిన్,

క. మండిత తేజోనిధి యై, - పాండవహితమతిని దూతభావంబున [1]వే
దండపురి కేఁగి, కురుకుల - మండనుఁడగు ధార్తరాష్ట్రు మందిరమునకున్. 6

తే. చనఁగ నొల్లక, మద్గృహంబునకు భక్త-వత్సలుం డగు కృష్ణుండు వచ్చుటేమి
కతము? నాకది యెఱిఁగింపు కరుణతోడ"-ననుచు విదురుండు మైత్రేయు నడిగె" ననిన,

క. విని, [2]వెఱఁ గంది, పరీక్షి - న్మనుజవరేణ్యుండు విమలమతి [3]నిస్తంద్రున్,
మునికులజలనిధిచంద్రున్, - సునిశితహరిభక్తిసాంద్రు, శుకయోగీంద్రున్. 8

క. కని యిట్లనె: "మైత్రేయుని - ననఘుం డగు విదురుఁ డేరహస్యము లడిగెన్?
ముని యేమి సెప్పె? నేపగి-దిని దీర్ఘము లాడె? నెచటఁ దిరుగుచు నుండెన్? 9

---

1. వేదండపురి=హస్తినాపట్టణము. 2. వెఱఁగు=ఆశ్చర్యము. 3. నిస్తంద్రుఁడు=జడిమలేనివాఁడు.

తే. ఇన్ని దెలియంగ నానతియిచ్చి, నన్ను - నర్థి రక్షింపవే విమలాంతరంగ!
ఘనదయాపాంగ! హరిపాదకమలభృంగ! - మహితగుణసంగ! పాపతమః[1]పతంగ!”

చ. అనవుడు బాదరాయణి ధరాధిపుతోఁ ననుఁ: “పూరువంశవ
ర్ధన! విను, కష్టుఁడైన ధృతరాష్ట్రనృపాలుఁడు పెంపుతోఁ సుయో
ధనముఖపుత్త్రులం గడు ముదంబునఁ బెంచుచుఁ, బాండురాజు [2]త
ప్పినపిదపం దదాత్మజులు వెక్కటి తన్నని చేరవచ్చినన్. 11

వ. ఇట్లు చేరవచ్చిన పాండవులయెడ నసూయానిమగ్నులై, సుయోధనాదులు, 12

క. పెట్టిరి విషాన్న; మంటం - గట్టిరి ఘనపాశములను; గంగానదిలో
నెట్టిరి; రాజ్యము వెడలం - గొట్టిరి ధర్మంబు విడిచి కుటిలాత్మకులై. 13

క. క్రూరాత్ము లగుచు లాక్షా - గారంబున వారు నిద్రఁ గైకొనియుండన్,
దారుణశిఖి దరికొలిపిరి - మారణకర్మముల నప్రమత్తత వెలయన్. 14

తే. సూరిజనగేయ మగు రాజసూయయజ్ఞ - విలసదవభృథసేకపవిత్రమైన
ద్రౌపదీచారువేణీభరంబు పట్టి - కొలువులోపలి కీడ్చిరి కుచ్చితమున. 15

క. కావున వారల కపకృతి - గావింపని దొకదినంబుఁ గలుగదు తమ జ
న్మావధి; నిజనందనులను - [3]వాపిరి నయ్యంధనృపతి వలదనఁ డయ్యెన్. 16

తే. మాయజూదంబువన్ని దుర్మార్గవృత్తిఁ - బుడమిఁ గొని, యడవులకుఁ బోనడవ, నచటఁ
దిరిగి వారలు సమయంబు దీర్చి, యేఁగు - దెంచి, తమయంశ మడిగినఁ బంచియీక.

వ. ఉన్నయెడ, 18

చ. సకలనియంత యైన హరి, సర్వశరణ్యుఁడు, మాధవుండు, సే
వకనవకల్పకంబు, భగవంతుఁ, డనంతుఁ, డనంతశక్తి, నం
దకధరుఁ, డబ్జలోచనుఁడు ధర్మతనూభవుచే నియుక్తుఁడై,
యకుటిలభక్తియోగమహితాత్మకుఁడై ధృతరాష్ట్రపాలికిన్. 19

క. చని, యచట భీష్మ గురు త - త్తనయకృపాచార్యనిఖిలధాత్రీపతులున్
విని యనుమోదింపఁగ ని - ట్లనియెన్ ధృతరాష్ట్రుతోడ: “నవనీనాథా! 20

క. కౌరవపాండవు లిరువురు - నారయ నీకొక్కరూప; యవనీవర! నీ
వేరీతి నైనఁ బాండుకు - మారులపా లొసఁగితేని మను నుభయంబున్.” 21

క. అని ధర్మబోధమునఁ బలి - కిన మాటలు సెవుల నిడమిఁ, గృష్ణుఁడు విదురున్,
ఘననీతిమంతుఁ బిలువం - బనిచినఁ, జనుదెంచెఁ గురుసభాస్థలమునకున్. 22

1. పతంగుఁడు=సూర్యుఁడు. 2. తప్పినపిదపన్ = చనిపోయినపిమ్మట. 3. వాపిరి = నోరార.

వ. చనుదెంచి, యచటి జనంబులచేత నుపస్థితంబయిన కార్యంబు దెలిసినవాఁడయి, ధృతరాష్ట్రు నుద్దేశించి యిట్లనియె : 23

మ. "ధరణీనాయక! పాండుభూవిభుఁడు నీతమ్ముండు; తత్పుత్త్రులం
బరిరక్షించిన ధర్మవుం, [1]దగవునుం బాటిల్లు; వంశంబు సు
స్థిరసౌఖ్యోన్నతిఁ జెందు; శత్రుజయముం జేకూరు; గోపాలశే
ఖరుచిత్తంబును వచ్చు; నట్లగుటయుం గౌరవ్యవంశాగ్రణీ! 24

ఆ. వారి తండ్రిపాలు వారికి నొసఁగి, నీ-పాలు సుతుల కెల్లఁ బంచి యిచ్చి,
చలము విడిచి, ధర్మ మలవడ నీబుద్ధిఁ-జొనుపవయ్య! కులము మనుపవయ్య! 25

చ. వినుము నృపాల! నాపలుకు; వేయును నేల? సమీరసూతి నీ
తనయుల పేరు విన్నఁ బదతాడితదుష్టభుజంగమంబుచా
డ్పునఁ గనలొందు; నింతయును మున్నును జెప్పితిఁ గాదె? వానిచే
తన భవదీయపుత్త్రులకుఁ దప్పదు మృత్యు వ దెన్నిభంగులన్. 26

వ. అదియునుం గాక, 27

క. నీపుత్త్రుల శౌర్యంబును, - జాపాచార్యాపగాత్మజాత కృప భుజా
టోపంబును, గర్ణ దురా - లాపంబులు నిజముగాఁ దలంతె మనమునన్? 28

వ. అట్లని వినుము. 29

ఉ. ఏపరమేశుచే జగము లీసచరాచరకోటితో సము
ద్దీపిత మయ్యె? నేవిభుని దివ్యకళాంశజు లబ్జగర్భగౌ
రీపతిముఖ్య దేవమునిబృందము? లెవ్వఁ డనంతుఁ, డచ్యుతుం?
డాపురుషోత్తముండు గరుణాంబుధి కృష్ణుఁడు వో నరేశ్వరా! 30

ఉ. అట్టి జగన్నివాసుఁడు, మురాసురభేది, పరాపరుండు చే
పట్టి, సఖుండు, వియ్యమును, బాంధవుఁడున్, గురుఁడున్, విభుండు నై,
[2]యిట్టల మైన ప్రేమమున నెప్పుడుఁ దోడ్పడుచుండు; వారలన్
జుట్టనవ్రేల నెవ్వరికిఁ జూపఁగ వచ్చునె పార్థివోత్తమా! 31

ఉ. కావునఁ బాండునందనులఁ గాఱియవెట్టక, రాజ్యభాగమున్
వావిరి నిచ్చి, రాజ్యమును, వంశముఁ, బుత్త్రుల, బంధువర్గముం
గావుము; గాక లోభి యగు కష్టసుయోధనుమాట వింటివే,
భూవర! నీయుపేక్ష నగుఁబో కులనాశము, బంధునాశమున్. 32

తే. ఒకనికై యిట్లు కులమెల్ల నుక్కడంప
నెత్తికొనఁ జూచె; దిది నీతియే? నృపాల!

1. తగవు = న్యాయము, యుక్తము. 2. ఇట్టలమైన = అగ్గలమైన, అధికమైన.

వినుము నామాట: నీసుయోధనుని విడిచి,
కులము, రాజ్యంబుఁ, దేశంబు, నిలుపవయ్య!'' 33

క. అని యిట్లు దఱిమి చెప్పిన - విని దుర్యోధనుఁడు రోషవివశుం డై, తా
నినతనయ శకుని దుశ్శా - సనుల నిరీక్షించి, తామసంబునఁ బలికెన్ : 34

క. ''దాసీపుత్త్రుని మీఱ లు-దాసీనుం జేయ, కిటకుఁ దగునె పిలువఁగా?
నాసీనుం డై ప్రేలెడు-గాసిలి చెడి పోవ; వెడలఁగా నడువుఁ డిఁకన్.'' 35

వ. అని యిట్లు దుర్యోధనుం డాడిన దురాలాపంబులు దనకు మనస్తాపంబు సేయం, గార్యంబు విచారించి, ధైర్యం బవలంబించి, యొండు వలుక నొల్లక, శరశరాసనంబులు విడిచి, క్రోధంబు నడంచి, వనంబునకుం జని, యందు, 36

సీ. విష్ణుస్స్వయంవ్యక్తవిమలభూములను, బవిత్రంబు లగు హరిక్షేత్రములను
నెలకొని దేవతానిర్మితహరిదివ్యభూముల, గంగాదిపుణ్యనదుల,
సిద్ధపురాణప్రసిద్ధపుణ్యాశ్రమస్థలముల, నుపవనస్థలములందు,
గంధమాదనముఖక్ష్మాభృత్తటంబుల, మంజులగిరికుంజపుంజములను,

తే. వికచకైరవపద్మ[1]హల్లకమరంద - పానపరవశమధుకరగానబుద్ధ
రాజహంసవిలాసవిరాజమాన - మగుచుఁ జెలువొందు పంకేరుహాకరముల. 37

క. మఱియును ఋష్యాశ్రమ వన-సరి దుపవన నద పుళింద జనపద గిరిగ
హ్వర గోష్ఠ యజ్ఞశాలా-పుర దేవాయతన పుణ్యభూములయందున్. 38

క. కూరలుఁ, గాయలు, నీళ్లా-హారముగాఁ గొనుచు, నియమ మలవడఁగ, నసం
స్కారశరీరుం డగుచు, ను-దారత నవధూతవేషధరుఁ డై, వరుసన్. 39

క. హర్షము గదురఁగ, భారత-వర్షమునం గలుగు పుణ్యవరతీర్థము లు
త్కర్షం జూచుచు, విగతా - మర్షుం డై సంచరించె మనుజవరేణ్యా! 40

వ. ఇట్లు సంచరించుచుఁ బ్రభాసతీర్థమ్మునకు వచ్చునప్పుడు. 41

చ. అరుగుచు [2]దైత్యభేదనదయాపరిలబ్ధసమస్తమేదినీ
భరణధురంధరుం డగుచుఁ బాండుసుతాగ్రజుఁ డొప్పుచుండ భూ
వర! విదురుండుఁ దన్నికటవన్యతమాల రసాల మాధవీ
కురవక మాలతీ వకుళ కుంజలసత్తటమందు నున్నెడన్. 42

చ. నరవర! వేణుజానలవినష్టమహాటవిమాడ్కిఁ బాండుభూ
వర ధృతరాష్ట్రసూను లనివార్యనిరూఢవిరోధ మెత్తి, యొం
డొరుల జయింపఁ గోరి, కదనోర్విఁ గురుక్షితిపాలముఖ్యు లం
దఱు మృతు లౌటయున్ విని, ఘనంబుగ శోకనిమగ్నచిత్తుఁ డై. 43

---

1. హల్లకము = చెంగలువ. 2. దైత్యభేదనుఁడు = దైత్యారి, విష్ణువు.

ఉ. ఆయెడఁ [1]గాలుదన్నక, రయంబున నేఁగి, సరస్వతీనదీ
తోయములందుఁ [3]గ్రుంకి, మునితుల్యుఁడు వే చనియెం [2]దనూనపా
త్తోయదహస్త భార్గవ పృథు త్రిత సోమ సుదాస శక్తిభృ
ద్వాయు యమాభిధానయుతవాహినులం దనురక్తిఁ గ్రుంకుచున్. 44

ఉ. వెండియుఁ బుణ్యభూములఁ, బవిత్రసరిత్తులఁ జూచుచుఁ, రమా
మండనుఁ డుండు దివ్యరుచిమన్మణిచారుకవాటగేహాళీ
మండితసౌధగోపురవిమానము లున్నతభక్తిఁ జూచుచుఁ
నిండినవేడ్కఁ గృష్ణపదనీరజచింతనుఁడై క్రమంబునన్. 45

విదురుఁ డుద్ధవునిఁ గని కృష్ణాదుల వృత్తాంత మడుగుట

చ. చని చని తొంటి మత్స్యకురుజాంగలభూము లతిక్రమించి, చ
య్యన యమునానదిం గదిసి, యచ్చట భాగవతుఁ, సరోజలో
చనదృఢభక్తు, సద్గుణవిశారదు, శాంతుని, దేవమంత్రిశి
ష్యుని, మహిత ప్రసిద్ధుఁ, బరిశోషితదోషుఁ, బ్రబుద్ధు, నుద్ధవున్. 46

క. కని, యనురాగవికాసము – దనమనమునఁ [3]దొంగలింపఁ, దగ గాఢాలిం
గన మాచరించి, నెయ్యం – బునఁ గుశలప్రశ్న సేసి ముదమునఁ బలికెన్: 47

క. "హరిభక్తులు, పుణ్యాత్ములు, – దురితవిదూరులు, విరోధిదుర్దమబలులుం,
గురుకులతిలకులు, గుంతీ – వరసూనులు గుశలులే యవారితభక్తిన్? 48

చ. హరి దన నాభిపంకరుహమందు జనించినయట్టి భారతీ
శ్వరుఁ డతిభక్తి వేఁడ, యదువంశమునఁ బలకృష్ణమూర్తులై
పరఁగ జనించి, భూభరముఁ బాపిన భవ్యులు రేవతీందిరా
వరు లట శూరసేనుని నివాసమునఁ సుఖ మున్నవారలే? 49

చ. కురుకుల లాదరింపఁగ, సఖుండును, నాప్తుఁడునై తనర్చి, సో
దరతరుణీజనంబులను, దత్సుతులం గడు గారవంబునం
గరుణ దలిర్ప, నాత్మజులకంటెఁ బ్రియోన్నతిఁ బ్రోచువాఁడు సు
స్థిరమతి నున్నవాఁడె వసుదేవుఁడు? వృష్ణికులప్రదీపకా! 50

శా. కందర్పాంశమునం దనూజుఁ బడయం గామించి, భూదేవతా
బృందంబుఁ భజియించి, తత్కరుణ దీపింపం, బ్రభావంబు పెం
పొందఁ, రుక్మిణి గన్న నందనుఁడు ప్రద్యుమ్నుండు భాస్వచ్ఛమూ
సందోహంబులు దన్నుఁ గొల్వ మహితోత్సాహంబునఁ మించునే? 51

---

1. కాలుదన్ను = కాలునిలుచు. 2. తనూనపాత్తు = అగ్ని. 3. తొంగలించు = అతిశయిల్లు, వర్ధిల్లు.

క. సరసిజలోచనకరుణా - పరిలబ్ధసమస్తధరణిపాలనమహిమం
బరమప్రీతి సుఖించునె - చిరవిభవోదారుఁ డుగ్రసేనుఁడు జగతిన్? 52

చ. లలితపతివ్రతామణి, విలాసవతీతిలకంబు, పార్వతీ
లలన కుమారుఁ గన్నటు సులక్షణ, జాంబవతీలలామ ని
ర్మలగతిఁ గన్న పట్టి, సుకుమారతనుండు, విరోధిభంజ[1]నో
త్కలిక సుఖించునే గుణకదంబుఁడు సాంబుఁడు? వృష్ణిపుంగవా! 53

క. హరిపదసేవకుఁ, డరిభీ - కరుఁ, డర్జునువలన మిగులఁ గార్ముకవిద్యల్
దిరముగఁ [2]గఱచిన సాత్యకి - వరసుఖవిభవముల నున్నవాఁడె ధరిత్రిన్? 54

మ. జలజాతాంకుశచక్రచాపకులిశచ్ఛత్త్రాదిరేఖాంకితో
జ్జ్వలగోవిందపదాబ్జలక్షితవిరాజన్మార్గధూళిచ్ఛటా
కలితాంగుండు, విధూతకల్మషుఁడు, నిష్కామైకధర్ముండు, స
త్కులజాతుం డన నొప్పునట్టి ఘనుఁ డక్రూరుండు భద్రాత్ముఁడే? 55

క. శ్రుతులును, గ్రతుజాతము స - మ్మతిఁ దాల్చినయట్టి వేదమాతగతిన్ శ్రీ
పతిఁ దనగర్భంబున ర - క్షితుఁ జేసిన గరిత దేవకీసతి సుఖమే? 56

వ. మఱియు, మహాత్మా! మహితోపాసకులగువారల కోర్కులు నిండింపంజాలిన భగవంతుండును, శబ్దశాస్త్రంబునకుం గారణం బని తన్ను నఖిలదేవతాజనంబు లగ్గింపంగల మేటి యగుటం జేసి మనోమయుండును, సకలజీవచతుర్విధాంతఃకరణంబు లయిన చిత్తాహంకారబుద్ధిమనంబులకుం గ్రమంబున వాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధులధిదైవతంబు లగుదు; రట్టి చతుర్విధతత్త్వంబులకుఁ దుర్యంబైన తత్త్వంబును నైన యనిరుద్ధకుమారుండు సంతోషచిత్తుం డగునే? 57

మ. ఇతరారాధన మాని, కృష్ణుఁ, గమలాధీశుం, బయోజాసనా
ర్చితు భక్తిన్ నిజనాథుఁగా సతతమున్ సేవించు పుణ్యుల్, జగ
న్నుతు, లధ్యాత్మవిదుల్, మహాభుజులు, మాన్యుల్, ధర్మమార్గుల్, సము
న్నతి సత్యాత్మజచారుదేష్ణగదు లానందాత్ములే యుద్ధవా! 58

తే. క్రోధమాత్సర్యధనుఁడు సుయోధనుండు - వోలుచు నెవ్వనిసభఁ జూచి కలుష మొదవి
మనములోన నసూయానిమగ్నుఁ డయ్యె - నట్టి ధర్మజుఁ డున్నాఁడె యనఘచరిత!

తే. ఘనగదాభ్యాసచిత్రసంగతుల మెఱసి - కురుకుమారుల భూరిసంగరములోన
హతులఁ గావించి వెలసినయట్టి జెట్టి - వాయుతనయుండు కుశలియై వఱలునయ్య!

1. ఉత్కలిక = ఉత్కంఠ, తహతహ. 2. కఱచు = నేర్చుకొను.

చ. హరికరుణాతరంగితకటాక్షనిరీక్షణాలబ్ధశౌర్యవి
స్ఫురణఁ దనర్చి, తన్ను నని బోయగతిన్ గిరిశుం డెదిర్చినన్
బరవస మొప్పఁగా గెలిచి, పాశుపతాస్త్రముఁ గొన్న శత్రుభీ
కరుఁడు, ధనంజయుండు సుభగస్థితి మోదము నొందుచుండునే? 61

మ. తెఱఁగొప్పన్ జననీవియోగమునఁ గుంతీ స్తన్యపానంబు, సో
దరసంరక్షయుఁ గల్గి, దేవవిభు వక్త్రస్థామృతంబున్ ఖగే
శ్వరుఁ డర్థిం గయికొన్నమాడ్కిఁ గురువంశశ్రేణి నిర్జించి, త
ద్ధరణీరాజ్యముఁ గొన్నమాద్రికొడుకుల్ ధన్యాత్ములే యుద్ధవా! 62

తే. పాండుభూమీశ్వరుండు సంప్రాప్తమరణుఁ-డైన శిశువులఁ బ్రోచుటకై నిజేశుఁ
గూడి చనకున్న యట్టి యాకుంతిభోజ-తనయ జీవించునే నేఁడు మనుచరిత్ర!''63

వ. అని వెండియు, 64

మ. ''అనుజాతుం డగు పాండుభూవిభుఁడు నిర్యాణంబునం బొంద, నా
తని పుత్త్రుల్ దనుఁ జేరవచ్చినను మాధ్యస్థ్యంబుఁ బోఁదట్టి యె
గ్గొనరించెన్ ధృతరాష్ట్రభూమివిభుఁ; డట్లూహింపఁగా నెగ్గు సే
సినవాఁడే యగుఁ గాక! మేలు గలదే చింతింపఁగా నుద్ధవా! 65

క. అనుజుఁడు వీఁ డనక యు, తన-తనయులు నను వెడల నడువఁ దా నూరకయుం
డిన ధృతరాష్ట్రుఁడు నరకం-బునఁ బడు నాఁడైన దుఃఖమున ననఘాత్మా! 66

వ. అదియునుం గాక 'పరమశాంతుండ వైన నీమనంబున దుఃఖంబు గర్తవ్యంబు
గా' దంటేని, 67

క. నరలోక[1]విడంబనమున – హరి పరమపరుండు మానవాకృతితో ని
ద్ధరఁ బుట్టి యాత్మమాయా-స్ఫురణన్ మోహింపఁజేయు భూజనకోటిన్. 68

ఉ. కావున నమ్మహాత్ముని, వికారవిదూరుని, సర్వమోహమా
యావిలమానసుండ నగునప్పుడు [2]సంసృతి దుఃఖ నొందు; ని
ద్దేవుని సత్కృపామహిమఁ దెలిసవేళ సుఖింతు; నేన కా
దావిధిశంకరప్రభృతు లవ్విభుమాయఁ దరింప నేర్తురే? 69

వ. అయిన నమ్మహాత్ముని కరుణాతరంగితాపాంగపరిలబ్ధవిజ్ఞానదీపాంకురనిరస్త సమస్త
దోషాంధకారుండ నగుటం జేసి మదీయచిత్తంబు హరిపరాయత్తం బయినకార
ణంబునను దత్త్వంబు సతతంబు నిరీక్షించుచు నుండుదు; మఱియును, 70

సీ. అట్టిసరోజాక్షుఁ డాత్మీయపదభక్తు లడవుల నిడుమలఁ గుడుచుచుండ,
దౌత్యంబు సేయఁ గొండఱు విరోధులు హరి బద్ధునిఁ జేయ సన్నద్ధులైన,

1. విడంబనము = అనుకరణము. 2. సంసృతి = సంసారము.

బలహీనుమాడ్కి మార్పడలేఁడ? యసమర్థుఁ డని తలంచెదవేని నచ్యుతుఁడు
పరుల జయింప నోపక కాదు; విద్యాభిజాత్యధనంబుల జగతిఁ బెక్కు
తే. బాధల నలంచు దుష్టభూపతుల నెల్ల-సైన్యయుక్తంబుగా నని సంహరించు
కొఱకు సభలోన నప్పాండుకుమారు-లాడుదుర్భాషణములకునలుగఁడయ్యె.

మ. జననం బందుట లేని యీశ్వరుఁడు దా జన్మించుటెల్లన్ విరో
ధినిరాసార్థము; వీతకర్ముఁ డగు నద్దేవుండు గర్మప్రవ
ర్తనుఁ డౌటెల్లఁ జరాచరప్రకటభూతశ్రేణులం గర్మవ
ర్తనులం జేయఁ దలంచి కాక, కలవే దైత్యారికిం గర్మముల్? 72

క. హరి నరులకెల్లఁ బూజ్యుఁడు,-హరి లీలామనుజుఁడును, గుణాతీతుఁడునై
పరఁగిన భవకర్మంబులఁ-బొరయం డఁట; హరికిఁ గర్మములు లీల లగున్. 73

క. మదిఁ దనశాసన మిడి, నిజ-పదములు సేవించు లోకపాలాదులఁ బెం
పొదవింప యదుకులంబున-నుదయించెను భువిని బలసహోదరుఁ డగుచున్. 74

తే. చలన మందక, భూరిసంసరణతరణ-మైన సత్కీర్తి దిక్కుల నతిశయిల్లి, [యును.
పఱల, సమమతియై యున్నవాఁడె కృష్ణుఁ"-డనుచు విదురుఁడయ్యుద్ధవు నడుగుట

వ. అట్టియెడ నయ్యుద్ధవుండు, 76

క. యదుకులనిధి యగు కృష్ణుని-పదజలజవియోగతాపభరమున మాటల్ [డెన్."
[1]ప్రిదులక, హృదయం బెరియఁగఁ,-బెదవులు దడుపుచును వగలఁ బెంపఱియుం

క. అని చెప్పి బాదరాయణి-మనుజేంద్రుని [2]వలను సూచి మఱి యిట్లనియెన్:
"విను మొకనాఁ డీయుద్ధవుఁ-డనయము నైదేండ్లబాలుఁడై యున్నతఱిన్. 78

వ. మున్ను కృష్ణునిం గూడి యాడు బాలకులలో నొక్కబాలునిఁ గృష్ణునింగా
భావించి పరిచర్య సేయుచుండ, గుణవతీమతల్లి యగు తల్లి సనుదెంచి, 'యాఁ
కొంటి, విది యేల రావన్న' యని పిలిచిన, జననీవాక్యంబులు గైకొనక,
యఖండతేజోనిధి యైన పుండరీకాక్షు పాదారవిందమకరందసేవానురక్తిం జేసి
యున్న యుద్ధవుండు నేఁడు కృష్ణవియోగతాపంబున హరివార్త విదురునకుఁ
జెప్పంజాలక యొప్పుఱియుండుట యేమిచిత్రం" బని, వెండియు నిట్లనియె:
"నంత నుద్ధవుండు సరోజాక్షపాదారవిందమకరందసుధాజలనిధినిమగ్నమాన
సుండై, సముత్కంఠం జింతించి, యొక్కముహూర్తమాత్రంబునకు బాష్పజల
పూరితలోచనుం డై, గద్గదకంఠుం డగుచు, 79

క. ఘనముగ నెమ్మనమున మిం-చిన కృష్ణవియోగజనితశిఖి దరికొనఁగాఁ,
గనుఁగవఁ [3]బెడచే నొత్తుచుఁ,-జెనుపొందిన దురితశిఖరిభిదురున్ విదురున్. 80

---

1. ప్రిదులు = వెడలు, వెలువడు. 2. వలను = వైపు, దిక్కు. 3. పెడచేయి = మీఁజెయ్యి.

వ. కనుంగొని, యి ట్లనియె: 81

క. "యముఁ డను ఘనకాలభుజం-గమపుంగవుఁ [1]డెగచి పట్టఁగా, యదువంశో
త్తముల చరిత్రలుఁ, దత్కౌ-శలము లేమని చెప్పుదుం; గలంగెడి మనమున్. 82

సీ. మునిజనముఖపద్మములు ముకుళింపంగ, ఖలజనలోచనోత్పలము లలర,
జారచోరుల కోర్కి సఫలత నొందంగ, దానవదర్పాంధతమస మడర,
వరయోగిజనచక్రవాకంబు లడలంగఁ, గలుషజనానురాగంబు పర్వ,
భూరిదోషాగమస్ఫూర్తి వాటిల్లంగ, నుదితధర్మక్రియ లుడిగి మడఁగ,
తే. మానుషాకారరుచికోటి మందపఱిచి-యనఘ! యేమన నేర్తుఁ, గృష్ణాభిధాన
లోకబాంధవుఁ, డుత్తమశ్లోకమూర్తి-మించు తేజంబుతో నస్తమించె నయ్య! 83

వ. మఱియును, 84

క. హల కులిశ జలజరేఖా-లలితశ్రీకృష్ణపాదలక్షిత యై ని
ర్మలగతి నొప్పెడు ధరణీ-లలనామణి నేఁ డభాగ్యలక్షణ యయ్యెన్. 85

క. యాదవులవలన రాజ్య-శ్రీ దొలఁగెను; ధర్మగతి నశించెను; భువి మ
ర్యాదలు దప్పె నధర్మో-త్పాదనమున దైత్యభేది దప్పినపిదపన్. 86

వ. మఱియు లలితనికషణవిరాజమానమణిగణకిరణ[2]సుషమా విశేషవిడంబితవిమల సలిలంబులందుఁ బ్రతిఫలితసంపూర్ణచంద్రమండలరుచి నిరీక్షించి, జలచరబుద్ధిం జేసి తజ్జలవిలోలమీనంబు లనూనస్నేహంబునం దలంచుచందంబునఁ గృష్ణానుచరు లైన యదువృష్ణికుమారు లమ్మహనీయమూర్తిం దమకు నగ్రేసరుం డని కాని లీలామానుషవిగ్రహుం డైన పరమాత్ముం డని యెఱుంగక, హరిమాయాజనితం బగు నసద్భావంబునం జేసి భోజనశయనాసనానుగమనంబులం జేరి, సహోదరాదిభావంబులం గూడి చరియింతు; రద్దేవుని మాయాపయోనిధినిమగ్నులు గాకుండ నబ్జభవాదులకైనం దీఱదు; సర్వగుణగరిష్ఠులును, సత్పురుషశ్రేష్ఠులును నగు పరమభాగవతులకుం దక్కఁ దక్కినవారలకుం జెప్ప నేల? యదియునుంగాక యభిజనవిద్యాధనబలగర్వమదాంధీభూతచేతస్కు లైన శిశుపాలాదిభూపాలకు లమ్మహాత్మునిం బరతత్త్వంబని యెఱుంగక నిందించు దుర్భాషలు దలంచి మనస్తాపంబు నొందుచుండుదు:" నని వెండియు, 87

మ. "అవితృప్తేక్షణధీసమాహితతపోవ్యాసంగు లైనట్టి భా
గవతశ్రేష్ఠుల కాత్మమూర్తి నిఖిలైకజ్యోతిమైఁ జూపి, శో
కవిశోకంబులు నిర్దహించి, కమలాకాంతుండు, శాంతుండు మా
నవరూపం బగు దేహమున్ వదలి, యంతర్ధానుఁ డయ్యెం జుమీ! 88

---

1. ఎగచిపట్టు = తఱిమిపట్టు. 2. సుషమ = శోభ, కాంతి.

సీ. మానవై కవిశ్వాసమానమై, తనకును విస్మయజనకమై వెలయునట్టి
యాత్మీయయోగమాయాశక్తిఁ జేపట్టి చూపుచు నత్యంతసుభగ మగుచు,
భూషణంబులకును భూషణంబై వివేకములకెల్లను బరాకాష్ఠ యగుచు,
సకలకల్యాణసంస్థానమై, సత్యమై, తేజరిల్లెడునట్టి దివ్యమూర్తి
తే. తాన తనమూర్తి నిజశక్తిఁ దగ ధరించి,-యమతనూభవు రాజసూయాధ్వరంబు
నందు నెవ్వని శుభమూర్తి నర్థితోడ - నిండువేడుకఁ జూచి వర్ణించుచుండ్రు. 89

క. ప్రకటముగఁ గమలభవసృ-ష్టికిఁ గారణ మిమ్మహాత్ముఁడే యనుచును ను
త్సుకులై తన్మూర్తినిఁ ద-ప్పక చూచిరి గాదె తత్సభాజను లెల్లన్? 90

వ. మఱియు శాంతోగ్రరూపధరుం డైన సర్వేశ్వరుండు శాంతరూపుండు గావునఁ
బరకృతాపరాధనిపీడ్యమానమానసుండయ్యు ననుకంపాయత్తచిత్తుండై వర్తించు;
పరాపరుండును, బ్రకృతికార్యంబైన మహత్తత్త్వరూపుండును, జననవిరహితుం
డయ్యును దారువులవలన ననలంబు దోఁచుచందంబున జననంబునొందుచుండు ;
నట్టి సరోజనాభుని హాస రాస లీలానురాగ విలోకనప్రతిలబ్ధమానస లైన గోప
కామినులు తన్మూర్తిదర్శనానుషక్తమనీషలం గలిగి వర్తించి ; రదియునుం గాక,

చ. దివిజుల కోర్కెఁ దీర్ప వసుదేవుని యింట జనించి, కంసదా
నవుఁడు వధించు నన్భయమునం జని, నందునియింట నుంటకున్,
యవనజరాసుతాదులకు నాజి నెదుర్పడలేక సజ్జన
స్తవ! మధురాపురిన్ విడిచి దాఁగుటకున్ మదిఁ జింతనొందుదున్. 92

వ. అదియునుం గాక, 93

సీ. కడఁగి పెక్కిడుమలఁ గుడుచుచుఁ, జిత్తముల్ గలఁగఁగ, బంధనాగారములను
[1]వనరిన దేవకీవసుదేవులను డాయఁజనుదెంచి, భక్తి వందన మొనర్చి,
"తలిదండ్రులార! యేఁ గలుగంగ మీరలు కంసుచే నలజడిఁ గ్రాఁగుచుండఁ
[2]గడఁగి శత్రునిఁ జంపఁగా లేక సూచుచు నున్న నాతప్పుఁ బ్రసన్ను లగుచుఁ
తే. గావుఁ"డని యానతిచ్చిన దేవదేవు - నద్భుతావహమధురవాక్యములఁ దలఁచి
తలఁచి, నాచిత్తమునఁ బెద్ద గలఁగుచుందుఁ-బృథులపాతకభూమిభృద్భిదుర! విదుర!

క. విమలమతిఁ దలఁప నెవ్వని-బొమముడిమాత్రమున నిఖిలభూదేవీభా
రము వాయు; నట్టి హరిపద-కమలమరందంబుఁ గ్రోలు ఘనుఁ డెవ్వాఁడో? 95

క. మందప్రజ్ఞుఁడనై, గో-విందుని, మురదైత్యహరునిఁ, విష్ణునిఁ, బరమా
నందుని, నందతనూజుని, - మందరధరుఁ జిత్తమందు మఱతునె యెందున్? 96

చ. అదియును గాక మీరు నృపు లందఱుఁ జూడఁగ ధర్మసూతి పెం
పొదవిన రాజసూయసవనోత్సవమందును జన్మమాదిగాఁ

1. వనరు = శోకించు, దుఃఖించు. 2. 'కడిఁది' అని పాఠాంతరము (= క్రూరుఁడు, కఠినుఁడు).

బడవడి యెగ్గొనర్చు శిశుపాలుఁడు యోగిజనంబు లిట్టి ద
ట్టిదని యెఱుంగనోపని కడిందిపదంబును నొందెనే కదా! 97

చ. కురునృపపాండునందను లకుంఠితకేళిఁ జమూసమేతులై
యరిగి, రణోర్వి నెవ్వని ముఖాంబురుహామృత మాత్మలోచనో
త్కరములఁ గ్రోలి, పార్థవిశిఖప్రకరక్షతపూతగాత్రులై,
గురుతరమోక్షధామమునకుం జని సౌఖ్యము నొందిరో తుదిన్? 98

సీ. అట్టి సరోజాక్షుఁ డాద్యంతశూన్యుండు, సుభగుండు, త్రైలోక్యసుందరుండు,
కమనీయసాగరకన్యకాకుచకుంకుమాంకితవిపులబాహాంతరుండు,
సకలదిక్పాలభాస్వత్కిరీటన్యస్తపద్మరాగారుణపాదపీఠుఁ,
డజుఁ, డనంతుఁడు, సమతాధిక్యవిరహితుం, డిద్ధమూర్తిత్రయాధీశ్వరుండు
తే. నైన హరి యుగ్రసేనుని నఖిలరాజ్య-రుచిరసింహాసనమునఁ గూర్చుండఁ బెట్టి,
భృత్యభావంబు నొంది,సంప్రీతి నతని-పనుపు సేయుట కెపుడునామనముగుందు."

వ. అని వెండియు నిట్లనియె: "ననఘా! పరాత్పరుండును, యోగేశ్వరేశ్వరుండు
నగు కృష్ణుండు భగవద్భక్తుండును, బరమభాగవతోత్తముండు నైన యుగ్ర
సేనుని సేవించుట యాశ్చర్యంబు గాదు; తన్ను హరియింపం దలంచి కుచం
బుల విషంబు ధరియించి, స్తన్యపానంబు సేయించిన దుష్టచేతన యైన పూతన
కుం, జన్నిచ్చి పెంచిన యశోదాదేవికి నైన నందరాని పదంబుఁ గారుణ్యా
యత్తచిత్తుం డై యొసంగె ననిన నిజపదధ్యానపరాయణులగువారల నను
సరించి సేవించుట సెప్ప నేల" యనిన, నుద్ధవునికి విదురుం డిట్లనియె: "భక్త
వత్సలుండును, గారుణ్యజలనిధియు నై, భాగవతజనుల ననుగ్రహించు పుండ
రీకాక్షుండు భాగవతసేవ సేసెంగాక నిజదాసలోకంబున కొసంగు పరమపదంబు
నుగ్రకర్ములైన రాక్షసుల కెట్లొసంగె, నత్తెఱంగెఱింగింపు" మనిన విదురునకు
నుద్ధవుం డిట్లనియె: 100

మ. "దనుజానీక మనేకవారములు దోర్దర్పంబు సంధిల్లఁగా
వినతాసూను భుజాధిరోహుఁ డగు నవ్విష్ణున్, [1]సునాభాస్త్రుఁ, దా
రనిలో మార్కొని, "పోకు పోకు హరి! దైత్యారాతి!" యంచుం దదా
ననముం జూచుచుఁ, గూలి, మోక్షపదము న్ప్రాపింతు రత్యున్నతిన్. 101

క. ధీరజనోత్తమ! నవసిత - సారసలోచనుఁడు కృష్ణుజననంబును, ద
చ్చారిత్రము నెఱిఁగింతు ను - దారత; నీ విపుడు వినుము తద్విధ మెల్లన్.

చ. ధరణిభరంబు వాపుటకుఁ దామరసాసను ప్రార్థనన్ రమా
వరుఁ డల [2]కంసబంధననివాసమునన్ వసుదేవదేవకీ

1. సునాభము = చక్రము, 2 కంసబంధననివాసము = కంసునియొక్క కారాగారము.

వరులకు నుద్భవింప, బలవంతుఁడు గంసుఁడు హింససేయు న
న్వెఱపున నర్ధరాత్రి సుతునిం గొని యవ్వసుదేవుఁ డిమ్ములన్. 103

క. నందుని మందకుఁ జని, త - త్సుందరితల్పమునఁ బరులు సూడక యుండన్
నందనుని నునిచి, [1]యానక - దుందుభి మరలంగ నేఁగెఁ దొల్లిటిపురికిన్. 104

క. హరి యేకాదశసంవ - త్సరములు నందవ్రజమునఁ దను హరి యని యె
వ్వరు నెఱుఁగకుండ నాహల - ధరుతోఁ గ్రీడించుచుండెఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్.

క. గోపాలవరులకై నను - [2]నాపోవఁగఁ దన సమంచితాకార మొగిం
జూపని శ్రీపతి వేడుక - గోపాలురఁ గూడి కాచె గోవత్సములన్. 106

వ. అయ్యవసరంబునం గృష్ణుండు లీలావినోదంబులు దోడి గోపాలబాలురకుం
జూపం దలంచి, 107

చ. వరయమునానదీసలిలవర్ధితసౌరభయుక్తపుష్పమే
దురమకరందపానపరితుష్టమధువ్రతయూథమాధవీ
కురవక కుంద చందన నికుంజములందు మయూర శారికా
పరభృత రాజకీర మృదుభాషలభంగిఁ జెలంగి పల్కుచున్. 108

ఉ. శ్రీరమణీమనోవిభుఁడు సింహకిశోరముఁ బోలి లీలఁ గా
మారదశన్ రమావిమలమందిరముం బురుడించు గోతతిన్
వారక మేపుచుండెఁ దన వంశరవస్ఫుటమాధురీసుధా
సారముచేత గోపజనసంఘములన్ ముదమందఁ జేయుచున్. 109

వ. మఱియును, 110

మ. చిరకేళీరతి బాలకుల్ దృణములన్ సింహాదిరూపంబులం
గర మొప్పన్ విరచించి, వాని మరలన్ ఖండించుచందంబునం
గరుణాతీతులఁ గామరూపు లగు నక్కంసప్రయుక్తక్షపా
చరులం గృష్ణుఁడు సంగరస్థలములం జక్కాడె లీలాగతిన్. 111

చ. వరయమునానదీజలనివాసమహోరగవిస్తృతాస్యవి
స్ఫురితవిషానలప్రభల సోఁకునఁ గ్రాఁగిన గోపగోధనో
త్కరముల నెల్లఁ గాచి, భుజగప్రవరున్ వెడలంగఁ దోలి, త
త్సరిదమలాంబుపానమున సంతస మందఁగఁ జేసె గోతతిన్. 112

మ. దివిజాధీశు గుఱించి వానకొఱకై, దీపింప, నందాది [3]వ
ల్లవు లేఁటేఁట ననూనసంపదల నుల్లాసంబునం జేయు ను

---

1. ఆనకదుందుభి = వసుదేవుఁడు. 2. ఆపోవు = తృప్తిపడు. 3. వల్లవులు = గోపాలురు.

త్సవముం గృష్ణుఁడు మాన్పి, గోపగణముల్ సంప్రీతి నొందన్, శచీ
ధవు గర్వం బడఁపన్ ధనవ్యయముగాఁ దాఁ జేసె గోయాగమున్. 113

చ. హరిహయుఁ డంత రోషవివశావిలమానసుఁడై సరోరుహో
దరు మహిమం బెఱుంగక, మదం బడరంగ, వలాహకాదిభీ
కరఘనపంక్తిఁ బంపిన, నఖండశిలామయభూరివర్షముల్
గురిసె నమానగర్జనల గోకుల మాకుల మంది [1]కుందఁగన్. 114

ఉ. ఆతతి మంద గొందలము నందఁగ, వల్లవులెల్లఁ "గృష్ణ! యీ
చేతను లెల్ల నిట్టిజడిఁ జిందరవందఱ లై కలంగుచుం
గాతరు లైరి; నీవు కృపఁ గావుము, కావు మనాథనాథ! ని
ర్ధూతకళంక! భక్తపరితోషణభూషణ! పాపశోషణా!" 115

మ. అని యిబ్బంగి విపన్ను లై పలుకఁ, గుయ్యాలించి, కృష్ణుండు స
జ్జనవర్ధిష్ణుఁడు గోపగోనివహరక్షాదక్షుఁ డై, దేవతా
జను లగ్గింపఁ, గరాంబుజాతమున సచ్ఛత్త్రంబుగాఁ దాల్చె [2]బో
రన గోవర్ధనశైలముం, దటచరద్రమ్యామరీజాలమున్. 116

వ. వెండియు, 117

సీ. శరదాగమారంభసంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రసాంద్రాతపోజ్జ్వలిత మగుచు,
వెలయుబృందాటవీవీథియం దొకనాఁడు రాసకేళీమహోల్లాసుఁడగుచు
రుచిరసౌభాగ్యతారుణ్యమనోరమస్ఫూర్తిఁ జెన్నొందిన మూర్తి దనర,
సలలితముఖచంద్రచంద్రికల్ గోపికానయనోత్పలముల కానంద మొసఁగ,
తే. భవ్యచాతుర్యభంగిఁ ద్రిభంగి యగుచు - నబ్జనాభుండు సమ్మోద మతిశయిల్ల,
లీలఁ బూరించు వరమురళీనినాద - మర్థి వీతెర విని, మోహితాత్మ లగుచు.

చ. పతులు, మఱందులున్, సుతులు, బావలు, నత్తలు, మామలున్ సము
న్నతి వల దన్న మానక, మనంబునఁ గృష్ణపదాబ్జసేవనా
న్వితరతి గోపకామినులు వే చనుదేర దయాపయోధి శో
భితగతి రాసకేళి సలిపెం దరుణీనవపుష్పచాపుఁ డై. 119

ఉ. రాముఁడుఁ, దానుఁ గూడి, మధురాపురికిం జని, యందు వైభవో
ద్దామనృపాసనంబున మదంబున నున్న దురాత్ముఁ, గంసు, దు
ష్టామరశత్రుఁ ద్రుంచి, ముద మారఁగఁ దల్లిని, దండ్రి నంచిత
శ్రీమహితాత్ము లై తనరఁ జేసె సరోరుహనాభుఁ డున్నతిన్. 120

మ. నలువొప్పంగ షడంగయుక్తమహితామ్నాయంబుఁ, జౌషష్టివి
ద్యలు సాందీపనిచే నెఱింగెఁ జెలువొందన్ విన్నమాత్రంబులో

1. 'మ్రిందఁగన్' అని పాఠాంతరము (మ్రిందు=నొచ్చు, సోలు). 2. బోరన = శీఘ్రముగా.

పలసే; లోకగురుండు దాన; తనకున్ భావింప నన్యుల్ గురు
ల్గలరే? లోకవిడంబనార్థ మగు లీలల్ గావె యస్మేటికిన్? 121

ఉ. మించి, ప్రభాసతీర్థమున మృత్యువశంబునఁ బొంది, పోయి, యా
[1]పంచజనోదరస్థుఁ డగు బాలకు, దేశికునందనుం, బ్రభో
దంచితలీలఁ దెచ్చి గురుదక్షిణగా నతిభక్తియుక్తి న
ర్పించె గురుండు చిత్తమునఁ బెంపెసలార మురారి వెండియున్. 122

సీ. ఘనుఁడు విదర్భేశుఁ డన నొప్పు భీష్మకు వరసుతామణి, నవవారిజాక్షిఁ,
బద్మాసమానరూపశ్రీవిభాసితఁ, గమనీయభూషణఁ, గంబుకంఠిఁ,
జతురస్వయంవరోత్సవసమాగతచైద్యసాల్వమాగధముఖ్యజనవరేణ్య
నికరసమావృతఁ, బ్రకటసచ్చారిత్ర, రుక్మిణి, నసమాన [2]రుక్మకాంతి
తే. నమరగుప్తామృతంబు విహంగవిభుఁడు-గొనినకైవడి మనుజేంద్రకోటిఁ దోలి,
కమలనాభుండు నిజభుజాగర్వ మలరఁ-దెచ్చి వరియించె నతని నుతింప వశమె?

చ. పరువడిఁ బట్టి సప్తవృషభంబుల ముక్కులు గుట్టఁ, దద్బల
స్ఫురణ సహింపఁజాలక నృపుల్ దలపడ్డ, జయించి, నగ్నజి
ద్ధరణిపునందనన్, వికచతామరసాక్షిఁ బ్రమోదియై స్వయం
వరమునఁ బెండ్లియాడె గుణవంతుఁ, డనంతుఁ, డనంతశక్తితోన్. 124

మ. ప్రతివీరక్షయకారి నాఁ బరఁగి, సత్రాజిత్తనూజాహృదీ
ప్సితముం దీర్పఁ దలంచి, నాకమునకుం బెంపారఁగా నేఁగి, వ
ర్ణితశౌర్యోన్నతిఁ బారిజాత మిలకున్ లీలాగతిం దెచ్చె ను
ద్ధతి దేవేంద్రు జయించి; కృష్ణుఁ డన నేతన్మాత్రుఁడే చూడఁగన్? 125

సీ. మానితాఖిలజగన్మయదేహమునఁ బొల్చు ధరణిదేవికిఁ బ్రియతనయుఁ డైన
నరకదానవుని సునాభాఖ్యఁ జెన్నొందు ఘనచక్రధారావిఖండితోత్త
మాంగునిఁ జేయ, నయ్యవనీలలామంబు వేఁడినఁ దత్పుత్త్రు విపులరాజ్య
పదమున నిల్పి, లోపలిమందిరంబులఁ జిరముగ నరకుండు సెఱలఁ బెట్టి
తే. నట్టి కన్యలు నూఱుఁ బదాఱువేలు-నార్తబాంధవుఁ డైన పద్మాక్షుఁ జూచి,
హర్షబాష్పంబు ధారాప్రవర్ష మొదవఁ-బంచశరబాణనిర్భిన్నభావ లగుచు. 126

చ. లలితతదీయసుందరవిలాసవిమోహిత లైన, వారి నిం
పొలసిన కోర్కిఁ దీర్చుటకు నొక్కముహూర్తమునన్ వరించి, క
న్యల లలితావరోధభవనంబుల నందఱ కన్నిరూపు లై
కలసి, సుఖస్థితిం దనిపెఁ గాంతల, భక్తినితాంతచిత్తలన్. 127

1. పంచజనుఁడు = ఈ పేరుగల ఒక రాక్షసుఁడు. 2. రుక్మము = బంగారు.

క. చతురతతో నం దొక్కొక-యతివకుఁ బదురేసి సుతుల, నాత్మసముల, ను
న్నతభుజశక్తులఁ గాంచెను-వితతంబై కీర్తి దిశల వినుతికి నెక్కన్. 128

సీ. మధురాపురముఁ జతుర్విధబలౌఘములతో నావరించిన కాలయవన సాల్వ
మగధభూపాలాదిమనుజేంద్రలోకంబు సైన్యయుక్తముగాఁగ సంహరించి,
తన బాహుశక్తిఁ జిత్తముల నర్థించిన భీమపార్థులకు నుద్దామవిజయ
మొసఁగి, తద్వైరుల నుక్కడంగఁగఁ ద్రుంచి, బాణ శంబర ముర పల్వలాది

తే. దనుజనాయకసేనావితానములను-హలధరాదిసమేతుఁడై హతులఁ జేసె;
దంతవక్త్రాదిదైత్యులు దన్ను [1]నెదుర-భండనములోనఁ ద్రుంచె దోర్బలము మెఱసి.

వ. వెండియుం గృష్ణుండు కౌరవపాండవభండనంబునకుం దోడ్పడి, రాజన్యు లన్యోన్యమాత్సర్యోత్సాహసమేతులై, సైనికపాదఘట్టనంబుల ధరాచక్రంబు గంపింప, ననన్యసామాన్యంబు లయిన శంఖభేరీప్రముఖతూర్యఘోషంబులు నింగి మ్రింగఁ, దురంగమరింఖాసముద్ధూతధూళిపటలపరిచ్ఛన్నభానుమండలంబునుంగాఁ జనుదెంచి, కురుక్షేత్రంబున [2]మోహరించిన, నుభయపక్షబలంబులం దునుమాడి నిఖిలరాజ్యవైభవమదోన్మత్తుం డయిన సుయోధనుండు నిఖిలరాజసమక్షంబునఁ గర్ణ శకుని దుశ్శాసనాదుల దుర్మంత్రంబున నిరంతరంబుఁ గుంతీనందనుల కెగ్గు సేసిన దోషంబునం జేసి సంగరరంగంబున భీమగదాఘాతంబునం దొడలు విఱిగి, పుడమిం బడి, గతాయుశ్శ్రీవిభవుండై యుండఁ జూచినం గదా పరితుష్టచిత్తుండ నగుదు నని యపరిమితబాహుబలోత్సాహులైన భీష్మ ద్రోణ భీమార్జునులచేత నఖిలధరాధిపతుల నష్టాదశాక్షౌహిణీబలంబులతోడం దునిమించి, మఱియు స్వసమానబలు లయిన యదువీరుల జయింప నెంతవారలకైనం దీఱదు; మధుపానమదవిఘూర్ణితతామ్రవిలోచనులై ప్రవర్తించు యాదవుల కన్యోన్యవైరంబులు గల్పించి పోరించి, యితరేతరకరాఘాతంబుల హతులై తన్నుఁ గలసినంగాని భూభారం బుడుగ దని చిత్తంబునం దలంచి, యంత ధర్మనందనుచే నిస్సపత్నం బగు రాజ్యంబు పూజ్యంబుగాఁ జేయించుచు, మర్త్యులకుం గర్తవ్యంబులైన ధర్మపథంబులు సూపుచు, బంధుమిత్త్రులకెల్లఁ బరితోషంబు నొందించుచుం, దత్పరోక్షంబున వారి వంశం బుద్ధరింపం దలంచి, యభిమన్యువలన నుత్తరయందు గర్భంబు నిలిపి, గురుతనయప్రయుక్తమహితబ్రహ్మాస్త్రపాతంబునం దద్గర్భదళనంబుగాకుండ నర్భకుని రక్షించి, నిజపదారవిందసేవారతుం డైన ధర్మసుతుచేఁ గీర్తిప్రతాపంబులు నివ్వటిల్లం దురంగమేధంబులు మూఁడు సేయించి, వెండియు,

సీ. వలనొప్ప లౌకికవైదికమార్గముల్ నడపుచు ద్వారకానగరమందు
నవిదితాత్మీయమాయాప్రభావమున నిస్సంగుఁడై యుండి, సంసారిపగిదిఁ

1. ఎదుర = ఎదుర్కొను, ఎదిరించు. 2. మోహరించు = వ్యూహముపన్ను.

జెంది, కామంబులచేత విమోహితుండై సుఖించుచు, ముదితాత్ముం డగుచు
నంచితస్నిగ్ధస్మితావలోకముల, సుధాపరిపూర్ణ సల్లాపములను,
తే. శ్రీనికేతన మైన శరీరమునను - బాండునందనయదుకులప్రకరములను
లీలఁ గారుణ్యమొలయఁ బాలించుచుండె-నార్తరక్షాచణుండు నారాయణుండు,

సీ. సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రచంద్రిక నొప్పు రమణీయశారదరాత్రులందు,
సలలితకాంచనస్తంభసౌధోపరిచంద్రకాంతోపలస్థలములందు,
మహితకరేణుకామధ్యదిగ్గజముల గతిని, సౌదామినీలతల నడిమి
నీలమేఘంబులలీల, ముక్తాఫలలలితమధ్యస్థనీలములభాతి
తే. సతతయౌవనసుందరీయుతవిహారుఁ-డగుచు, సతులెంద, ఱందఱ కన్నిరూప
ములను గ్రీడించెఁ బెక్కబ్దములు సెలంగి-నందనందనుఁ డభినవానందలీల. 132

వ. అంత నొక్కనాఁడు. 133

చ. మునివరు లేఁగుదేర, యదుభోజవరేణ్యులు గూడి ముట్టఁ బ
ల్కినఁ, [1]గన లొంది, వారు దమకించి శపించినఁ, గొన్నిమాసముల్
సనునెడ, దైవయోగమున జాతరఁ బో సమకట్టి, వేడుకల్
మనములఁ దొంగలింప, గరిమన్ నిజయానము లెక్కి యాదవుల్. 134

ఉ. కోరి ప్రభాసతీర్థమునకుం జని, తన్నదిఁ గ్రుంకి, నిర్మలో
దారత నందు దేవమునితర్పణముల్, పితృతర్పణంబులున్
వారనిభక్తిఁ జేసి, నవవత్సలతోఁ బొలుపారు గోవులన్
భూరిసదక్షిణాకముగ భూసురకోటికి నిచ్చె వెండియున్. 135

క. అజిన పట రత్నకంబళ-రజత [2]మహారజత తిల ధరా వరకన్యా
గజ తురగ రథములను స-ద్ద్విజకోటికి నిచ్చెఁ బెంపు దీపింపంగన్. 136

వ. ఇట్లు సఫలంబులయిన భూదానంబు మొదలుగాఁ గల దానంబు [3]లనూనంబులుగా
భగవదర్పణబుద్ధిం జేసి, యనంతరంబ. 137

తే. ఎసఁగు మోదంబు సంధిల్ల, నిష్ట మైన-రసికమృదులాన్న మర్థిఁ బారణలు సేసి,
మంజులాసవరసపానమత్తు లగుచుఁ-గడఁగి యన్యోన్యహాస్యవాక్యములఁ గలఁగి.

వ. ఇట్లు దమలోన మదిరాపానమదవిఘూర్ణితతామ్రలోచనులయి, మత్సరంబుల
నొండొరులం బొడిచి, సమస్తయాదవులును వేణుజాతానలంబునఁ దద్వంశపరం
పరలు దహనంబు నొందుచందంబునం బొలిసి; రది యంతయుం గనుంగొని,
శ్రీకృష్ణుం డప్పుడు. 139

1. కనలు=కోపము, మంట. 2. మహారజతము=బంగారు. 3. అనూనములుగా=వెలితిలేకుండ.

క. చతురతతో నిజమాయా - గతిఁ జూచి, లసద్విలోలకల్లోలసమం
చితవిమలకమలసార - స్వతజలముల విహితవిధులు సలిపినవాఁ డై. 140

క. ఒక వృక్షమూలతలమున - నకలంకగుణాభిరాముఁ డాసీనుం డై,
యకుటిలమతి బదరీవని-కిఁక నీ వరుగు మని [1]మొఱఁగి యేఁగిన నేనున్. 141

క. క్రమమున నిజకులసంహా - రము సేయఁ గడంగు టెఱిఁగి, రమణీయశ్రీ
రమణు చరణాబ్జయుగవిర - హమునకు మది నోర్వలేక, యనుగమనుఁడ నై.

క. హరి నరయుచుఁ జని చని, యొక-తరుమూలతలంబునందుఁ దన దేహరుచుల్
పరఁగఁగ నున్న మహాత్మునిఁ,-బరునిఁ, బ్రపన్నార్తిహరుని, భక్తవిధేయున్.

వ. మఱియును. 144

సీ. అస్మత్ప్రియస్వామి, నచ్యుతుఁ, బరు, సత్త్వగుణగరిష్ఠుని, రజోగుణవిహీను,
సురుచిరద్వారకాపురసమాశ్రయు, ననాశ్రయు, నీలనీరదశ్యామవర్ణు,
దళదరవిందసుందరపత్త్రనేత్రు, లక్ష్మీయుతుఁ, బీతకౌశేయవాసు,
విలసితవామాంకవిన్యస్తదక్షిణచరణారవిందు, శశ్వత్ప్రకాశు,
తే. ఘనచతుర్బాహు,సుందరాకారు,ధీరుఁ,-జెన్ను గల లేఁతరావిపై వెన్ను మోపి
యున్నవీరాసనాసీను, నన్నుఁ గన్న-తండ్రి, నానందపరిపూర్ణు, దనుజహరుని.

మత్తకోకిలము. కంటిఁ గంటి భవాబ్ధి దాఁటఁగఁ; గంటి నాశ్రితరక్షకుం;
గంటి యోగిజనంబు డెందముఁ; గంటిఁ జుట్టముఁ; గంటి ము
క్కంటికిం గనరాని [2]యెక్కటిఁ; గంటిఁ దామరకంటిఁ; జే
కొంటి ముక్తివిధానముం; దలకొంటి సౌఖ్యము లందఁగన్. 146

వ. అయ్యవసరంబునం బరమభాగవతోత్తముండును, మునిజనసత్తముండును, ద్వై
పాయనసఖుండును, బరమతపోధనుండును, నఘశూన్యుండును, నఖిలజన
మాన్యుండును, బుధజనవిధేయుండును నగు మైత్రేయుండు దీర్ఘాచరణంబు
సేయుచుం, జనిచని. 147

మ. కనియెం దాపసపుంగవుం డఖిలలోకఖ్యాతవర్ధిష్ణు, శో
భనభాస్వత్పరిపూర్ణయౌవనకళాభ్రాజిష్ణు, యోగీంద్రహృ
ద్వనజాతైకచరిష్ణుఁ, గౌస్తుభముఖోద్యద్భూషణాలంకరి
ష్ణు, నిలింపాహితజిష్ణు, విష్ణుఁ, బ్రభవిష్ణుం, గృష్ణు, రోచిష్ణునిన్. 148

క. తదనంతరంబ హరిఁ దన-హృదయాబ్జమునందు ముకుళితేక్షణముల స
మ్మదమునఁ జూచుచు, నానత-వదనుండై యుండె ముదము వఱలఁగ ననఘా!

1. మొఱఁగు=వంచించు, మోసగించు, 2. ఎక్కటి=అసహాయ శూరుఁడు.

వ. అంత దగ్గఱ నేతెంచియున్న మైత్రేయుండు వినుచు !నుండ దరహాసచంద్రికా సుందరవదనారవిందుండును, నానందసుధానిష్యందకందళితహృదయుండును, భక్తానురక్తదయాసక్తవిలోకనుండును నగు పుండరీకాక్షుండు నన్ను నిరీక్షించి యిట్లని యానతిచ్చెఁ: "బూర్వభవంబున వసుబ్రహ్మలు సేయు సత్త్రయాగంబున వసువై, భవదీయహృదయంబున నితరపదార్థంబులు గోరక మదీయపాదారవింద సేవం గాంక్షించితివి గావునం దన్నిమిత్తంబున నేను నీ హృదయంబున వసియించి సమస్తంబును గనుచుండుదు; నాత్మారాముండ నైన నన్ను నెవ్వరేని సదసద్వివేకులై యెఱుంగంజాలరు; వారలకు నేను నగోచరుండ నై యుండుదు; మత్పరిగ్రహంబు[1] గల నీకు నీజన్మంబ కాని పునర్భవంబు నొందకుండుటకు భవదీయపూర్వజన్మకృత సుకృతవిశేషంబుకతంబున నియ్యాశ్రమంబున మత్పాదారవిందసందర్శనంబు గలిగె; నదియునుం గాక పద్మకల్పంబునందు మన్నాభిపద్మమధ్యనిషణ్ణుండయిన పద్మసంభవునకు జన్మమరణాదిసంసృతినివర్తకంబును, నవిరతానశ్వరసౌఖ్యప్రవర్తకంబును నగు మన్మహత్త్వంబుఁ దెలియఁ జేయు నద్దివ్యజ్ఞానంబు నీకు నెఱింగింతు"నని యమ్మహనీయతేజోనిధి యానతిచ్చిన, సుధాసమానసరసాలాపంబులు కర్ణకలాపంబులై మనస్తాపంబులం బాపిన, రోమాంచకంచుకితశరీరుండను, నానందబాష్పధారాసిక్తకపోలుండను, బరితోష సాగరాంతర్నిమగ్నమానసుండను నయి యంజలిపుటంబు నిటలతటంబున ఘటియించి, యిట్లంటి : 150

క. "పురుషోత్తమ! నీపదసర-సిరుహధ్యానామృతాభిషేకస్ఫురణం
గర మొప్పిన నాచిత్త మి-తరవస్తువులందు వాంఛఁ దగులునె యెందున్? 151

చ. జననము లేని నీవు భవసంగతి నొందుట కేమికారణం
బనియును, గాలసంహారుఁడ వై జగముల్ వెలయించు నీవు పా
యని రిపుభీతికై సరిదుదంచితదుర్గము నాశ్రయించు టె
ట్లనియును దేవ! నామనమునందుఁ దలంతు సరోజలోచనా! 152

వ. అదియునుం గాక. 153

క. శ్రీరమణీశ్వర! నీ వా-త్మారాముఁడవయ్యు లీలఁ దరుణీకోటిం
గోరి రమించితి వనియును-వారక యేఁ దలఁతు భక్తవత్సల! కృష్ణా! 154

క. పరతత్త్వజ్ఞులు కరుణా-కర! నిను సంసారి వనుచుఁ [2]గడఁకఁ దలంపన్,
అరసి ననుఁ గాచు టెల్లను-గర ముదు తలంచి చూడఁ గమలాధీశా! 155

వ. దేవా! నీ వఖండితవిజ్ఞానరూపాంతఃకరణుండ వయ్యును ముగ్ధభావంబునఁ బ్రమత్తునిచందంబున, విమోహికై వడిం బ్రవర్తించుచు నెందేని నొదిఁగి యుండుటం దలంచి నా డెందంబు గుందుచుండు; నరవిందలోచన! సురవందిత!

1. పరిగ్రహము = ఆశ్రయము, అండ. 2. కడఁక = పూనిక.

ముకుంద! యిందిరాసుందరీరమణ! సరస్వతీరమణునకుం గరుణించిన సుజ్ఞానంబు ధరించు శక్తి నాకుం గలదే? నీ కృపసేయుము; భవదీయశాసనంబు ధరియించి, భూరిసంసారపారావారోత్తరణంబు సేయుదు'' నని విన్నవించి, బహుభంగులం బ్రస్తుతించిన, భగవంతుండును, బ్రసన్నపారిజాతంబును నైన కృష్ణుండు పరతత్త్వనిర్ణయంబు నెఱింగించిన. 156

క. సరసిజలోచనకరుణా - పరిలబ్ధజ్ఞానకలితభావుఁడ నగుటం
బరతత్త్వవేది నై, త - చ్చరణసరోజముల కెఱఁగి సమ్మతితోడన్. 157

క. హరిపదజలరుహవిరహా - తురతన్ దుర్దాంతదుఃఖతోయధిఁ గడవన్
వెర వేది తిరుగవలసెను-సరసిజభవకల్పవిలయసమయము దాఁకన్. 158

వ. ఇట్లు దిరుగుచు. 159

మ. నరనారాయణతాపసాశ్రమపదానన్త్యంబునం బొల్చు భా
సుర మందార [1]రసాల సాల వకు ళాశో కామ్ల పున్నాగ కే
సర జంబీర [2]కదంబ నింబ కుట జాశ్వత్థ స్ఫురన్మల్లికా
[3]కరవీరక్షితిజాభిరామ బదరీకాంతార సేవారతిన్. 160

క. చన్నుచున్న వాఁడ'' నని ప - ల్కిన పలుకుల కులికి, కళవళించుచు, విదురుం
డనుపమశోకార్ణవమున-మునిఁగియు నిజయోగసత్త్వమునఁ దరియించెన్. 161

వ. ఇట్లు విదురుండు శోకపావకునిం దన వివేకజలంబుల నార్చి, యుద్ధవున కిట్లనియె:

మ. "అనఘా! యుద్ధవ! నీకుఁ గృష్ణుఁ, డసురేంద్రారాతి మన్నించి చె
ప్పిన యధ్యాత్మరహస్యతత్త్వవిమలాభిజ్ఞానసారంబు బో
రన నన్నుం గరుణించి చెప్పినఁ గృతార్థత్వంబునం బొందెదన్;
విను, పుణ్యాత్ములు శిష్యసంఘముల నుర్విం బ్రోవరే వేండియున్? 163

క. భగవద్భక్తులు సుజనులు - దగ వెఱిఁగి పరోపకారతాత్పర్యవివే
కగరిష్ఠులై చరింతురు - జగతిం బొగ డొంది వృష్ణిసత్తమ! యెందున్.'' 164

క. అనవుడు నుద్ధవుఁ డవ్విదు - రున కిట్లను: "నసఘ! మునివరుఁడు సాత్త్వా
ష్ణునిభుం డగు మైత్రేయుఁడు - దనవున నమ్మనుజగతి వదలఁ దలఁచి తగన్. 165

క. హరి, మురభేదిఁ, బరాపరుఁ,-గరుణాకరుఁ దలఁచునట్టి ఘనుఁ, డమ్మునికుం
జరుకడ కేఁగిన నాతఁడు-గర మర్థిం దెలుపు సాత్త్వికజ్ఞానంబున్.'' 166

వ. అని యుద్ధవుండు విదురుం గూడి చని చని. 167

ఉ. ముందటఁ గాంచె నంత బుధముఖ్యుఁడు హల్లకఫుల్లపద్మని
ష్యందమరందపానవిలసన్మదభృంగఁ, జలత్తరంగ, మా

---

1. రసాలము=మామిడి. 2. కదంబము=కడిమిచెట్టు. 3. కరవీరము=గన్నేరు.

కంధ ళవంగ లుంగ లతికాచయసంగ, సురాంగనాశ్రితా
నందితపుణ్యసంగ, యమునన్, భవభంగ, శుభాంగ నర్మిలిన్. 168

క. కని, హాయ నేఁగి, మోదం - బునఁ దత్సరిదమలపులినభూములఁ దగ నా
దిన శేషము నివసించెను - వనజోదర పాదపద్మవశమానసుఁ డై. 169

క. మఱునాఁడు రేపకడ భా - సురపుణ్యుఁడు, ఘనుఁడు, మధునిషూదనచరణ
స్మరణాక్రీడాకలితుఁడు - దరియించెం గలుష[1]గహనదహనన్, యమునన్. 170

వ. ఇట్లుద్ధవుండు యమునానది నుత్తరించి, బదరికాశ్రమంబునకుం జనియె'' ననిన
విని రాజేంద్రుండు యోగీంద్రున కిట్లనియె : 171

క. ''శౌరియు నతిరథవరులు మ - హారథసమరథులు యదుబలాధిపు లెల్లం
బోరి మృతిఁ బొంద నుద్ధవుఁ - డేరీతిఁ బ్రదికె? నాకు నెఱిఁగింపు తగన్.'' 172

సీ. నావుడు రాజేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుఁ డిట్లను: ''మున్ను లోకేశుచేత
సంప్రార్థితుం డైన జలరుహనాభుండు వసుమతిపై యదువంశమందు
నుదయించి, తనుఁ దాన మదిలోనఁ జింతించి, తెలివొంది, యాత్మీయకులవినాశ
మొనరించి, తాను బంచోపనిషన్మయ మగు దివ్యదేహంబునందుఁ జెందఁ

తే. దలఁచి, విజ్ఞానతత్త్వంబు ధరణిమీఁదఁ-దాల్చి జనకోటి కెఱిఁగింపఁ దగినధీరుఁ
డుద్ధవుఁడుదక్క నితరు లేనోప; రితఁడు-నిర్జితేంద్రియుఁ డాత్మసన్నిభుఁ డటంచు.

క. క్షితిపై నిలిపినకతమున - నతనికి మృతి దొరక దయ్యె నవనీశ! రమా
పతియభిమానము గలిగిన - యతిపుణ్యుఁడు సనియె బదరికాశ్రమమునకున్.

వ. అంత. 175

క. ఉద్ధవుఁ డరిగినపిదప స-మిద్ధపరిజ్ఞాను, సుజనహితు, మైత్రేయున్,
వృద్ధజనసేవ్యుఁ, దాపస-వృద్ధశ్రవుఁ జూడఁగోరి విదురుఁడు గడఁకన్. 176

వ. యమునానది దాఁటి, కతిపయప్రయాణంబులఁ బుణ్యనదుల, హరిక్షేత్రంబుల
దర్శించుచు, నతిత్వరితగమనంబున. 177

క. చని చని, ముందటఁ గనుఁగొనె-ఘనపాపతమఃపతంగఁ, గరుణాపాంగం,
గనదుత్తుంగతరంగన్,-జనవరనుతబహుళపుణ్యసంగన్, గంగన్. 178

క. అందు నరవిందసౌరభ-నందితషట్పదమానధూతనటదూర్మిపరి
స్పందితకందళశీకర-సందోహాళసత్ప్రవాహజలమజ్జనుఁ డై. 179

సీ. ఘనసారరుచివాలుకాసముదంచితస్సైకతవేదికాస్థలమునందు
యమనియమాదియోగాంగక్రియానిష్ఠఁ బూని, పద్మాసనాసీనుఁ డగుచు,

1. 'గహనదమనన్' అని పూ. ము. 'దమునన్' అని యుండఁబోలును. అప్పుడే 'యమునన్' పదముతోడి ప్రాసము పరిపుష్టమగును. 'దమునన్' అనఁగా 'అగ్ని' యైనదని యర్థము.

హరిపాదసరసీరుహన్యస్తచిత్తుఁ డై, బాహ్యేంద్రియవ్యాప్తిఁ బాఱఁదోలి,
సకలవిద్వజ్జనస్తవనీయసముచితాచారవ్రతోపవాసములఁ గ్రుస్సి
తే. యున్న పుణ్యాత్ము, విగతవయోవికారు,-వినుతసంచారు, భువనపావనవిహారు,
యోగిజనగేయు, సత్తతిభాగధేయు,-నాశ్రితవిధేయు, మైత్రేయు నచటఁ గాంచె.

విదురమైత్రేయుల సంవాదము

వ. ఇట్లు గనుంగొని యమ్మునీంద్రుని పాదంబులకుం బ్రణమిల్లి, ముకుళితహస్తుండై యి ట్లనియె: "మునీంద్రా! లోకంబున సకలజనంబులు మనంబుల ఘనంబు లగు సౌఖ్యంబు లందందలంచి, తత్ఫలప్రాప్తిహేతువు లైన కర్మంబు లాచరించి, దైవోపహతు లై, తత్కర్మంబులచేత నిష్ఫలారంభు లగుదురు; కర్మంబులు బంధకంబులును,దుఃఖహేతువులునుంగాని సౌఖ్యదాయకంబు లై పాప[1]నివృత్తిఁ జేయనోప; వది యట్లుండె; భూరిదుఃఖానుసారం బైన సంసారచక్రంబునందుఁ బరిభ్రమించుచుం గామవిమోహితు లై, పూర్వకర్మానుగతంబు లైన శరీరంబులు దాల్చుచుం, జచ్చుచు, మరలం బుట్టుచు, నెంతకాలంబునకుం బాప[1]నివృత్తిఁ గానక, మాతృయౌవనవనకుఠారులై జనియించి వర్తించు మూఢాత్ములం, బశుప్రాయుల రక్షించుకొఱకుఁ గాదె నారాయణపరాయణు లైన మీవంటి పుణ్యాత్ములు లోకంబునం జరియించుట; యదియునుం గాక. 181

మ. అవివేకానుగతస్వకార్యజలవేలాకీర్ణ మై, మిత్రబం
ధువధూపుత్త్రజలగ్రహోగ్రయుత మై, దుర్దాంత మైనట్టి దు
ర్భవపాథోధిఁ దరించువారె హరిసంబంధక్రియాలోలభా
గవతానుగ్రహనావ లేని యధముల్ గారుణ్యసంధాయకా! 182

క. మునినాథచంద్ర! ననుఁ గై-కొని కాచుతలంపు బుద్ధిఁ గూడినయేనిన్
వినుము మదీప్సిత; మది నా-చనవునఁ గావింపవయ్య! సజ్జనతిలకా!" 183

వ. అని వెండియు విదురుండు మైత్రేయుం జూచి, "మునీంద్రా! త్రిగుణాత్మకమాయానియంత యగు భగవంతుండు స్వతంత్రుం డయ్యు, నవతరించి, యేయే యవతారంబుల, నేయేకర్మంబు లాచరించె, నదియు, నిష్క్రియుం డగు నీశుండు మొదలం బ్రపంచంబు నేవిధంబునం గల్పించె, నేపగిదిం బాలించె, మఱియు నీవిశ్వంబు నాత్మీయహృదయాకాశగతముం జేసి నివృత్తవృత్తి యగుచు, యోగమాయయం దెట్లు వసియించె, బ్రహ్మాండంబునందు నేలీల వర్తించె, నందు బ్రహ్మాదిరూపంబులం బొంది బహుప్రకారంబుల నెట్లు క్రీడించె, భూసురగోసురాదులఁ బరిరక్షించుటకై మత్స్యాద్యవతారంబులు ధరియించి యేయే ప్రయోజనంబులం దీర్చెఁ, [2]బయోరుహగర్భాండకటాహాంతర్గతంబు లై లోక

1. 'నిష్కృతి'యని పాఠాంతరము. 2. పయోరుహగర్భాండకటాహము=బ్రహ్మాండ మనెడికప్పెర.

పాలసహితంబు లైన లోకంబులను, లోకాలోకపర్వతంబులను, బహిర్భాగం
బులను, నేయేతత్త్వభేదంబులను నెత్తెఱంగునం బుట్టించె, నందుం బ్రతీతం
బగు జీవకోటి యెవ్వనిం గొల్చి బ్రదుకు, జనులకుం గర్మనామరూపభేదంబు
లెట్లు నిర్దేశించె, నింతయు సవిస్తరంబుగా వివరింపు; ముత్తమశ్లోకమౌళిమండ
నుండును, యోగేశ్వరేశ్వరుండును నైన పుండరీకాక్షుని చరిత్రశ్రవణంబునం
గాని జన్మమరణాదిసకలదుఃఖాకరంబులును, దుష్కర్మప్రాప్తంబులును నగు
భవబంధంబులు దెగ''వని, వెండియు నిట్లనియె : 184

తరలము. ''సతతమున్ సరసీరుహోదరసత్కథామృతపూరమున్
శ్రుతిపుటాంజలిచేత [1]నిమ్ముల జుఱ్ఱియుం దనివోదు భా
రతకథామిష మూని విష్ణుఁ బరాశరప్రియసూతి స
న్మతి నుతించిన చోట సన్మునినాథ! నామది నుబ్బుదున్. 185

క. ఇతరకథావర్ణనముల-నతిహేయత నొందెఁ జిత్త మనఘాత్మ! రమా
పతిచరితామృతరతి సం-సృతివేదన లెల్లఁ బాయఁజేయు మునీంద్రా! 186

తే. భూరివిజ్ఞాననిధు లగు నారదాది-నిర్మలాత్ముల కయిన వర్ణింపరాని
హరికథామృతపానంబునందు విసివి-యొల్లననువాఁడెవో వెఱ్ఱిగొల్లఁ డనఘ! 187

వ. అదియునుం గాక. 188

సీ. అరవిందనాభుని యపరావతారమై జననమందిన పరాశరసుతుండు
చతురవర్ణాశ్రమాచారధర్మంబులు [2]తవణింప లోకవిడంబనంబు
లగు గ్రామ్యకథలు పెక్కర్థిఁ గల్పించుచు, హరికథావర్ణన మందులోన
నించుకించుక గాని యేర్పడఁ జెప్పమి నంచితవిజ్ఞాన మాత్మ నిలువ
తే. కున్నఁ జింతించి, మఱి నారదోపదిష్టుఁ-డగుచు, హరివర్ణనామృత మాత్మఁ గ్రోలి,
విమలసుజ్ఞాననిధి యన వినుతికెక్కి-ధన్యుఁడయ్యెను లోకైకమాన్యుఁ డగుచు.

వ. కావున. 190

క. సరసిరుహోదరు మంగళ-చరితామృత మాత్మఁ గ్రోలు జనుఁ డితరకథా
గరళముఁ గ్రోలునె! హరిసం-స్మరణము జీవులకు నఖిలసౌఖ్యద మనఘా! 191

క. శ్రీవనితాధిపనామక-థావిముఖుల కిహముఁ, బరము దవ్వై, పిదపం
బోవుదురు నరకమునకున్-వావిరి నే వారిఁ జూచి వగతు మునీంద్రా! 192

క. ఏనరుఁడే నొకనిమిషం-బైన వృథావాదగతిని హరిపదకమల
ధ్యానానందుఁడు గాఁడే-నానరునకు నాయు వల్ప మగు మునినాథా! 193

1. ఇమ్ములన్ = తృప్తితో. 2. తవణించు = ప్రవర్తిల్లు, ఒప్పు.

చ. మృదుగతిఁ బువ్వుఁదేనియ రమించుచుఁ బానముసేయఁ బాఱు ష
ట్పదమును బోలి యార్తజనబాంధవు విశ్వభవస్థితివ్యయా
స్పదమహితావతారుఁ డగు పంకరుహోదరు నిత్యమంగళ
ప్రదగుణకీర్తనామృతముఁ బాయక క్రోలెదఁ; జెప్పవే దయన్." 194

క. అని విదురుఁడు మైత్రేయుం - డను మునినాయకుని నడిగె" నని వేదవ్యా
సుని తనయుం డభిమన్యుని - తనయునకుం జెప్పి, మఱియుఁ దగ నిట్లనియెన్: 195

వ. "ఇట్లు విదురుండు మైత్రేయు నడిగిన, నతం డతనిం గని, యతిమృదుమధురవచన రచనుం డై యిట్లనియె: "ననఘా! కృష్ణకథాశ్రవణతత్పరుండవై నీవు నన్నడిగితివి గావున భద్రం బయ్యె; నీవు భగవద్భక్తుండవు గావున హరికథాసక్తుండ వగుట విచిత్రంబుగా; దదియునుం గాక మాండవ్య శాపంబున సాత్యవతేయు వలన భ్రాతృక్షేత్రంబున శూద్రయోనిం బుట్టినట్టి ప్రజాసంయమనుండవగు యముండవు, పరమజ్ఞానసంపన్నుండవు, నారాయణునకుం బ్రియతముండవు, గావునఁ గృష్ణుండు నిర్యాణకాలంబునం దనసన్నిధికిం జనిన నన్ను డాయం జీరి, విజ్ఞానం బెల్ల నుపదేశించి, నీకు నెఱింగింపు మని యానతిచ్చుటంజేసి యవశ్యంబును నీకు నెఱింగింతు, దత్తావధానుండ వై వినుము: 196

క. వనజాక్షుయోగమాయా - జనితం బగు [1]విశ్వజననసంస్థానవినా
శనముల తెఱఁ గెఱిఁగించుచు - ననఘా!విష్ణుని మహాత్త్వ మభివర్ణింతున్. 197

సీ. సకలజీవులకెల్లఁ బ్రకటదేహము, నాత్మ, నాథుండుఁ, బరుఁడు, నానావిధైక
మత్యుపలక్షణమహితుండు నగు భగవంతుండు సృష్టిపూర్వంబునందు
నాత్మీయమాయ లయంబు నొందిన, విశ్వగర్భుఁ డై తాన యొక్కటి వెలుంగు;
పరమాత్ముఁ డభవుం డుపద్రష్ట యయ్యు వస్త్వంతరపరిశూన్యుఁ డగుటఁ జేసి
తే. ద్రష్టగాకుండు; మాయాప్రధానశక్తి-నతులచిచ్ఛక్తిగలవాఁడు నగుచుఁ దన్ను
లేనివానిఁగఁ జిత్తంబులోనఁ దలఁచి - ద్రష్ట యగుఁ దన భువననిర్మాణవాంఛ. 198

తే. బుద్ధిఁ దోఁచిన నమ్మహాపురుషవరుఁడు - గార్యకారణరూపమై, ఘనత కెక్కి,
భూరిమాయాభిధానవిస్ఫురితశక్తి - వినుతి కెక్కినయట్టి యవిద్యయందు. 199

క. పురుషాకృతి నాత్మాంశ - స్ఫురణము గల శక్తి నిలిపి, పురుషోత్తముఁ డీ
శ్వరుఁ డభవుం డజుఁడు నిజో - దరసంస్థితవిశ్వ మపుడు దగఁ బుట్టించెన్. 200

సీ. ధృతిఁబూని, కాలచోదితము, నవ్యక్తంబుఁ, బ్రకృతియు నను పేళ్లఁబరఁగు మాయ
వలన మహత్తత్త్వ మెలమిఁ బుట్టించె; మాయాంశకాలాదిగుణాత్మకంబు
నైన మహత్తత్త్వ మచ్యుతదృగ్గోచర మగుచు విశ్వనిర్మాణవాంఛ
నందుటఁ జేసి రూపాంతరంబునఁ బొందినట్టి మహత్తత్త్వమందు నోలిఁ

1. విశ్వజనన సంస్థాన వినాశనములు = ప్రపంచముయొక్క ఉత్పత్తి స్థితి నాశములు.

తే. గార్యకారణకర్త్రాత్మకత్వ మైన - మహితభూతేంద్రియకమనోమయ మనంగఁ
దగు నహంకారతత్త్వ ముత్పన్నమయ్యెఁ - గోరి సత్త్వరజస్తమోగుణకమగుచు.

వ. వెండియు రూపాంతరంబులం బొందుచున్న సాత్త్వికాహంకారంబు వలన మనంబును, వైకారిక కార్యభూతంబు లైన దేవతాగణంబులును సంభవించె; నింద్రియాధిష్ఠాత లైనవానివలన శబ్దంబు పూర్వంబునఁ బ్రకాశం బగుటంజేసి జ్ఞానేంద్రియంబు లయిన త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులును, గర్మేంద్రియంబు లయిన వాక్పాణిపాదపాయూపస్థములును దైజసాహంకారంబున నుత్పన్నంబు లయ్యెఁ; దామసాహంకారంబువలన శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబు లుదయించె; నందు శబ్దంబు నిజగుణం బయిన శబ్దంబువలన నాకాశంబుఁ బుట్టించె; గగనంబు గాలమాయాంశయోగంబునం బుండరీకాక్షు నిరీక్షణంబున స్పర్శతన్మాత్రంబువలన వాయువుం గలిగించెఁ; బవనుండు నభోబలంబున రూపతన్మాత్రంబువలన లోకలోచనం బైన తేజంబు నుత్పాదించెఁ; దేజంబు గాలమాయాంశయోగంబున నుత్తమశ్లోకుని విలోకనంబునఁ బవమానయుక్తం బగుచు రసతన్మాత్రంబువలన నంబువులం బుట్టించె; సలిలంబు గాలమాయాంశయోగంబునం బరమేశ్వరానుగ్రహంబు గలిగి, తేజోయుక్తం బైన గంధగుణంబువలనఁ బృథివిఁ గలిగించె; నందు గగనంబునకు శబ్దంబును, వాయువునకు శబ్దస్పర్శంబులును, తేజంబునకు శబ్దస్పర్శరూపంబులును, సలిలంబునకు శబ్దస్పర్శరూపరసంబులును, బృథివికి శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబులును గుణంబు లై యుండుఁ; గాలమాయాంశలింగంబులు గలిగి మహదాద్యభిమానంబును నొందిన దేవతలు విష్ణుకళాకలితు లగుదు; రట్టి మహదాదితత్త్వంబు లైక్యంబు సాలమిఁ బ్రపంచంబులు గల్పింప సమర్థంబులుగాక కృతాంజలు లై యోగేశ్వరేశ్వరుం డైన నారాయణు నిట్లని స్తుతియించె: 202

దండకము. "శ్రీనాథ, నాథా, జగన్నాథ, నమ్రైకరక్షా, విపక్షక్షమాభృత్సహస్రాక్ష, నీరేజపత్త్రేక్షణా, దేవదేవా, భవద్దాసవర్గోపతాపంబులం బాపఁగా నోపు దివ్యాతపత్త్రంబునాఁ బొల్చు యుష్మత్పదాంభోజమూలంబు పుణ్యాలవాలంబుగాఁ బొంది, యోగీంద్రు లుద్దామసంసారతాపంబులం బోవఁగా మీఁటి వర్తింతు; రో తండ్రి! యీశా! సమస్తాఘనిర్ణాశ! యీ విశ్వమందెల్ల జీవుల్ భవోదగ్రదుర్వారతాపత్రయాభీలదావాగ్నిచేఁ గ్రాఁగి, దుఃఖాబ్ధిలోఁ దోఁగి, యే కర్మముక్త ధర్మముం బొందఁగా లేక, సంసారచక్రంబునందుం బరిభ్రామ్యమాణాత్ము లై యుందు; రమ్మూఢచేతస్కులం జెప్పఁగా నేల? యో దేవ! విజ్ఞానదీపాంకురం బైన మీ పాదపంకేరుహచ్ఛాయఁ బ్రాపింతు; మబ్జాక్ష! సన్న్యాసిసంఘంబు లైకాంతికస్వాంతతం జేర్చి

దుర్దాంతపాపౌఘనిర్నాశకాంబుప్రవాహాభ్రగంగానివాసంబు గా నొప్పు నీ పాద
యుగ్మంబు యుష్మన్ముఖాంభోజసద్గతంబైన వేదాండజశ్రేణిచేతన్ ¹గవేషించి
సంప్రాప్తులై యుందు; రోనాథ! వైరాగ్యశక్తిస్ఫుటజ్ఞానబోధాత్ములైనట్టి ధీరోత్త
ముల్ నిత్యనైర్మల్యభవ్యాంతరంగంబులం దేపరంజ్యోతిపాదాబ్జపీఠంబు గీలించి,
కైవల్యసంప్రాప్తులై; రట్టి నిర్వాణమూర్తిం బ్రశంసింతు; మింద్రాదివంద్యా! ముకుం
దా! సమస్తంబుఁ గల్పింపఁ, బాలింపఁ, దూలింపఁగాఁ బెక్కు దివ్యావతారంబులం
బొందు నీ పాదపంకేరుహధ్యానపారీణసుస్వాంతులై యొప్పు భక్తాళికిన్ మోక్ష
దంబైన నీ పాదకంజాతముల్ గొల్తు; మీశా! రమాధీశ! పుత్రాంగనా
మిత్రసంబంధబంధంబులం జెంది, నిత్యంబు దుష్టక్రియాలోలురై, దేహ
గేహంబులం దోలి వర్తించు దుర్మానవశ్రేణులం దంతరాత్ముండవై యుండియున్,
దూరమై పోఁచు నీపాదపద్మంబు లర్చింతు; మో దేవ! బాహ్యేంద్రియవ్యాప్తి
నుద్వృత్తులైనట్టి మాహాత్ము లధ్యాత్మతత్త్వప్రభావాఢ్యులై నీపదాబ్జాత
విన్యాసలక్ష్మీకళావాసముం గన్న యయ్యుత్తమశ్లోకులం గానఁగాఁజాల;
రప్పుణ్యు లాదుష్టులం జూడఁగానొల్ల; రంభోధిరాట్కన్యకాకాంత! వేదాంత
శుద్ధాంతసిద్ధాంతమై యొప్పు నీ సత్కథాసారచంచత్సుధాసారపూరంబులం
గ్రోలి, సౌఖ్యోన్నతిన్ సోలి, ధీయుక్తులై వ్రాలి, తాపంబులం దోలి, మోదం
బులం దేలి, సంపన్నులై యున్న నిత్యప్రపన్నుల్ మహోత్కంఠతం బేర్చి,
వైకుంఠధామంబు నల్పక్రియాలోలురై కాంతు! రద్దివ్యవాసైకసంప్రాప్తికిం గోరు
చున్నార; మో దేవ! వైరాగ్యవిజ్ఞానబోధాత్మయోగక్రియాయూథి నంతర్బహి
ర్వ్యాప్తిఁ జాలించి, శుద్ధాంతరంగంబు గావించి, హృత్పద్మవాసుండవై, చిన్మ
యాకారమై యున్న నీ యున్నతానంతతేజోవిలాసోల్లసన్మూర్తిఁ జిత్తంబులం
జేర్చి; యానందలోలాత్మతం బొల్చు యోగీశ్వరశ్రేణికిం బావకీనానుకంపాను
లబ్ధస్ఫుటజ్ఞానముం గల్గుటం జేసి యాయాసముం జెంద; రో దేవతాచక్రవర్తీ!
సదానందమూర్తీ! జగద్గీతకీర్తీ! లసద్భూతవర్తీ! భవద్దాసులైనట్టి మమ్మున్
జగత్కల్పనాసక్తచిత్తుండవై నీవు త్రైగుణ్యవిస్ఫూర్తిఁ బుట్టించినం బుట్టుటే
కాక నీభవ్యలీలానుమేయంబుగా సృష్టినిర్మాణముం జేయ నే మెంతవా రాదు?
మీశక్తియుక్తిన్ భవత్పూజఁ గావింతు; మట్లుండె; నీసత్కళాజాతులైనట్టి
మమ్మెన్నఁగానేల? యధ్యాత్మతత్త్వంబ వన్నం, బరంజ్యోతి వన్నం, బ్రపంచంబ
వన్న, న్నధిష్ఠాత వన్నన్, ²సదాసాక్షి వన్నన్ గుణాతీత! నీవేకదా? పద్మ
పత్రాక్ష! సత్త్వాదిత్రైగుణ్యమూలంబు నానొప్పుమాయాగుణంబందు నుద్యన్మహా
తత్త్వమైనట్టి నీ వీర్యముం బెట్టుటం జేసి నీ వింతకుం గారణంబౌదు; వాయాయి
కాలంబుల న్నీకు సౌఖ్యంబు నే మెట్లు గావింతు? మేరీతి నన్నంబు భక్షింతు?

1. గవేషించు = అన్వేషించు, వెదకు. 2. సదాసాక్షి = నిరంతరసాక్షి.

మెబ్భంగి వర్తింతు ? మేనిక్కడ నున్నందు ? మీజీవలోకంబె యాధారమైయుండి
భోగంబులం బొందుచున్నన్న యిక్కార్యసంధాను లైనట్టి మాకుం జగత్కల్పనా
శక్తికిఁ దేవ! నీశక్తిఁ దోడ్పాటు గావించి, విజ్ఞానముం జూపి, కారుణ్యసం
ధాయి వై, మమ్ము రక్షింపు; లక్ష్మీమనఃపల్వలక్రోడ! యోగీంద్రచేతస్సరోహంస!
దేవాదిదేవా! నమస్తే నమస్తే నమః.'' 203

సీ. అనినఁ బ్రసన్నుఁడై, హరి, మహదాదుల కన్యోన్యమిత్రత్వ మందకున్న
కతమున నిఖిలజగత్కల్పనాశక్తి వొడమకుండుటఁ దనబుద్ధి నెఱిఁగి,
కైకొని, కాలవేగమున నుద్రేకంబు నొందిన ప్రకృతితోఁ బొంది, నిజబ
లము నిల్పి, తా నుపక్రముఁ డన సప్తవింశతితత్త్వములయందు సమత నొక్క
తే. పరి ప్రవేశించి, యాత్త్వాభవ్యగుణము-నంతఁ జేష్టానురూపంబు లలరఁజెంది,
యొకటినొకటినిగలయక యుండివిశ్వ - రచన నెఱుఁగనియాత్త్వనిచయమునకు.

వ. ఇట్లు విశ్వనిర్మాణనిపుణత్వంబు నెఱుంగం జూపుచు, నన్నింటికి నన్యోన్యతం
గల్పించి, తన యనుగ్రహంబునం బ్రేరితం బై కానంబడి క్రియాసామర్థ్యంబునం
జెన్నొందిన తత్త్వవితానంబు దేవప్రేరితం బయి, స్వకీయంబు లగు నంశంబుల
చేతం బుట్టించిన విరాడ్విగ్రహం బై, తత్త్వవితతి దమయందుఁ జెందిన పుండరీ
కాక్షుని కళాంశంబున నొకటి కొకటికి నైక్యంబు వాటిల్లి, పరిణతం బై
రూపాంతరంబునుం జెందె; నేతత్త్వంబున నేని జరాచరలోకపుంజంబులు నిండి
యుండు, నా హిరణ్మయం బైన విరాడ్విగ్రహంబు నొందిన పురుషుండు సర్వ
జీవసమేతుం డై యుండె; నంత. 205

క. జలములలోపల నిమ్ముల - జలరుహజాతాండమందు సాహస్రాబ్దం
బులు నిలిచెఁ గార్యరూపా - కలితం బగు నవ్విరాట్పుగర్భము వరుసన్. 206

తే. దైవకర్మాత్మశక్తివితానములను - దగిలి,తన చేతఁ దనుఁ దాన దైవశక్తి [మొంది.
యగుచు వెలుఁగొందుచును,బ్రకారాంతరమునఁ-దనువువితతంబుగాని చైతన్య

తే. రూపసంసక్తిఁ జేసి నిరూఢకర్మ - శక్తియును వృత్తిభేదసంసక్తి దశవి
ధములు గలిగిన ప్రాణరూపమున నాత్మ-శక్తి బోధత్వ మగుచున్న శక్తి గలిగి.

క. త్రివిధం బగుచును నాధ్యా-త్మ్యవిభేదంబులను బాపి, మఱి యధిభూతా
త్మ విరాడ్రూప మ్మగు నిది - వివిధప్రాణులకు నాత్మవిధ మై, మఱియున్. 209

క. జీవం బై, పరమాత్మకుఁ - దావలమై, యాదిమావతారం బగు న
ద్దేవుని గర్భంబున భూ - తావళితోడం బ్రపంచ మర్థిం దోఁచెన్. 210

వ. ఇట్లు దోఁచిన, విరాట్పురుషుం డాధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికంబు లను

భేదంబులచేఁ బూర్వోక్తక్రమంబున వెలుఁగొందు" ననుచు విదురునకు మైత్రే
యుం డెఱింగించె" నని చెప్పి వెండియు ని ట్లనియె : 211

చ. "హరి, పరమాత్ముఁ, డీశుఁ, డజుఁ, డాఢ్యుఁ, డనంతుఁ, డనంతమూర్తి, సా
గరతనయాహృదీశుఁడు, వికారవిదూరుఁడు, నిత్యమంగళా
కరుఁడు, కృపాపయోనిధి, యకల్మషచిత్తుఁడు, సర్వశక్తి, దా
మరసవిలోచనుండు, బుధమాన్యచరిత్రపవిత్రుఁ డిమ్ములన్. 212

వ. ఇత్తెఱంగున నీశుం డగు నధోక్షజుండు మహదాదితత్త్వంబుల మనంబుల ఘనంబు
లగు తలంపులు దా నెఱిఁగి, యత్తత్త్వంబుల వివిధవృత్తిలాభంబునకై స్వకీయ
చిచ్ఛక్తిచే నిట్టు లొనర్తు నని చింతించి, నిజకళాకలితం బగు విరాడ్విగ్రహంబు
నందు నగ్నిప్రముఖం బగు దేవతావళికెల్ల నివాసం బగుచుఁ గానంబడిన వైరాజ
పురుషుని యాస్యాద్యవయవంబుల వినిపింతు; దత్తావధానుండవై వినుము: 213

సీ. నరనుత! యాదివ్యపురుషోత్తముని పృథగ్భావంబు నొంది, ముఖంబువలన
భువనపాలకుఁ డైన పవమానసఖుఁ డంతరాత్ముఁ డీశ్వరునంశ మైన వాశి
కనయుంబు ననుకూల మగుచు, నిజస్థానమునఁ బ్రవేశించిన ముఖమునందుఁ
బరఁగు జీవుండు శబ్దము నుచ్చరించుఁ; బృథగ్భావములగు నేత్రముల నినుఁడు
తే. చక్షురింద్రియయుక్తుఁ డై [1]సరవిఁ జెంది-రూపవిజ్ఞానమహిమ నిరూఢి నొందు;
మఱియుఁ జర్మంబునను బవమానుఁ డీశ్వ-రాంశమై త్వగింద్రియమందుఁ గూడి.

వ. నిజవాసంబు నాశ్రయించిన, జీవుండు స్పర్శేంద్రియగతుం డై పృథగ్భావంబయ్యె; శ్రోత్రంబుల దిక్కు లచ్యుతకళాంశంబులగు శ్రవణేంద్రియయుక్తంబు లై నిజస్థానంబునం బొందిన జీవుండు శబ్దజ్ఞానగతుం డగు; వెండియుఁ దాలువు నిర్భిన్నం బయిన లోకపాలుం డగు వరుణుం డందుఁ బ్రవేశించి, రసనేంద్రియంబుచేఁ బ్రకాశించినం బ్రాణి రసంబులం గ్రహించెఁ; బరమేశ్వరు నాసికేంద్రియంబు పృథగ్భావంబు నొంది, యాశ్వినేయాధిష్ఠానం బై ఘ్రాణాంశంబు నొందిన జంతువు గంధగ్రహణసమర్థం బయ్యె; వెండియు భిన్నం బయిన చర్మంబును, నోషధులును, బరమపురుషాంశంబులయిన కేశంబులం గూడి, నిజనివాసంబు నొందిన జీవుండు గండూయమానుం డగు; భిన్నభూతం బైన మేఢ్రంబునం బ్రజాపతి రేతంబున నిజస్థానంబు నొందిన జీవుం డానందంబునం బొరయు; భిన్నభావం బైన గుదంబున మిత్రుం డచ్యుతాంశంబును బొందు; పాయువుం గూడి, నిజాధిష్ఠానంబు నొందెడు జీవుండు విసర్గంబుఁ జెందు; వేఱువేఱైన బాహువులం ద్రిదశాధీశ్వరుండయిన పురందరుండు క్రయవిక్రయాదిశక్తియుక్తుం డగుచు నిజస్థానంబు నొందిన జీవుండు వానిచేత జీవికం బొందు; మఱియుఁ బాదంబులు నిర్భిన్నంబు

1. సరవి = క్రమము, అనుక్రమము. 2. విసర్గము = త్యాగము, విసర్జనము.

లయిన విష్ణుండు స్వావాసంబు గైకొని గతిశక్తిం బొందిన జీవుండు గమనాగమనార్హుం డయ్యె; వెండియు భిన్నభావంబయిన హృదయంబును మనంబుతోడం గలసి, నిజాధిష్ఠానంబుగం జంద్రుండు ప్రవేశించిన, జీవుండు శరీరసంకల్పాదిరూపం బగు వికారంబునుం బొందు; భిన్నభావంబైన యహంకారంబున నహంప్రకృతియుక్తుం డై రుద్రుండు నిజస్థానంబుగా వసియించు; నాయహంకృతిచే శరీరి కర్తవ్యంబులు నడపు; బుద్ధి వాగీశ్వరావాసం బై, హృదయంబుతోడం గలసి, నిజాధిష్ఠానంబున బోధాంశంబుచే వెలింగిన, శరీరి బోద్ధవ్యతం బొందు; భిన్నంబైన చిత్తంబు బ్రహ్మావాసం బై, చేతనాంశంబు నొందినం, బ్రాణి విజ్ఞానంబునుం బొందు; నట్టి విరాట్పురుషుని శీర్షంబున స్వర్గంబును, జరణంబుల వసుమతియు, నాభియందు గగనంబునుం గలిగె; సత్త్వాదిగుణపరిణామంబుల నమరు లై; యూర్జితసత్త్వ గుణంబున నద్దేవతలు త్రిదివంబును బొందిరి; రజోగుణంబున మనుజులును, గవాదులును ధరణిం బొందిరి; తామసంబున భూతాదు లైన రుద్రపారిషదులు ద్యావాపృథివ్యంతరం బగు వియత్తలంబునుం బొందిరి; ముఖంబువలన నామ్నాయంబు లుత్పన్నంబు లయ్యె; వెండియు. 215

క. ధరణీదివిజులు, శ్రుతులును - నరవర! యమ్మేటిముఖమునం బొడముట భూ
సురుఁ డఖిలవర్ణములకును - గురుఁడును, ముఖ్యుండు నయ్యె గుణరత్ననిధీ! 216

క. ధర బ్రాహ్మణాదికము ద - స్కర బాధలఁ బొందకుండఁ గైకొని కావం
బురుషోత్తము బాహువులను - నరనాథకులంబు పుట్టె నయతత్త్వనిధీ! 217

క. గణుతింపఁగఁ గృషిగోర - క్షణవాణిజ్యాదికర్మకలితంబుగ నా
గుణనిధియూరువులందుం - బ్రణుతింపఁగ వైశ్యజాతి ప్రభవం బయ్యెన్. 218

తే. తివిరి సేవకధర్ము లై, దేవదేవు - పదములను శూద్రసంతతు లుదయ మైరి;
వీరలందఱుఁ దమతమ విహితకర్మ - మలరఁ జేయుచు, జనకుండు, నాత్మగురుఁడు.

క. అగు సర్వేశు, పరాత్పరు, - జగదేకప్రభుని పాదజలజాతంబుల్
దగిలి భజింతురు సతతము - నిగమోక్తిన్ భక్తియోగనిపుణాత్మకు లై. 220

తే. మహిమ దీపింపఁ గాలకర్మస్వభావ - శక్తిసంయుక్తుఁ డగు పరేశ్వరుని భూరి
యోగమాయావిజృంభణోద్యోగ మెవ్వఁ - డెఱిఁగి నుతియింపఁగా నోపు విద్ధచరిత!

ఉ. అన్యకథానులాపము లహర్నిశముం బఠియించి, చాల మా
లిన్యము నాత్మ శోభనవిలీనత నొందు మదీయజిహ్వ సా
జన్యము నొందె నేఁడు హరిసద్గుణదివ్యకథామృతంబు స
న్మాన్యచరిత్రమై నెగడు మద్గురువాక్యపదంబుఁ జెందఁగన్. 222

మ. హరినామాంకితసత్కథామృతరసవ్యాలోలుఁ డైనట్టి స
త్పురుషశ్రేష్ఠుఁ డసత్కథాలవణవారిపూరంబుఁ దాఁ గ్రోలునే?
వరమందారమరందపానకుతుకస్వాంతద్విరేఫంబు స
త్వరమై పోవునె [1]చేఁతివేములకుఁ దద్గంధానుమోదాత్మమై? 223

క. హరిమహిమముఁ దన్నాభీ-సరసిజసంజాతుఁ డైన చతురాననుఁడుం
బరికించి యెఱుఁగఁ డన్న, ని-తరమనుజులఁ జెప్ప నేల తత్త్వజ్ఞనిధీ! 224

తే. శ్రుతులుఁ దమలోన వివరించి చూచి, పుండ-రీకలోచను, నుత్తమశ్లోకచరితు,
నమరగణవంద్యమానపాదాబ్జయుగళు-వెదకి కనుఁగొన లేవండ్రు విమలమతులు.

క. హరియుం దన మాయాగతిఁ-బరికించియుఁ గానఁ డయ్యెఁ బరిమితి లేమిన్;
మఱి మాయావిని మోహిని-చరితముఁ గనుఁగొందు రెట్లు చతురాస్యాదుల్?

క. ఆ దివిజాధీశుఁడు, మహా-దాదులు, దిక్పతులుఁ, బంకజాసనుఁడున్, గౌ
రీదయితుఁడుఁ గనఁజాలని-శ్రీదేవుని పదయుగంబుఁ జింతింతు మదిన్." 227

క. అని మైత్రేయుం డవ్విదు-రున కెఱిఁగించిన తెఱంగు రుచిరముగా న
ర్జునపౌత్రునకుఁ బరాశర-మునిమనుమం డెఱుఁగఁ జెప్పి ముదము దలిర్పన్. 228

వ. వెండియు ని ట్లనియె: 229

క. "భూమీశ్వర! మైత్రేయమ-హాముని విదురునకు నట్లు హరిగుణశుభలీ
లామాహాత్మ్యముఁ జెప్పిన,-నా మైత్రేయునకు విదురుఁ డనియెన్ మఱియున్: 230

క. "అగుణునకు, నిర్వికారికి-జగదవనోద్భవవినాశసత్కర్మములుం
దగులీల లెట్టు? లాతఁడు-సగుణుం డై యుండు టెట్లు సౌజన్యనిధీ!" 231

సీ. అని యర్భకునిగతి ననఘుని మైత్రేయమునిఁ జూచి విదురుఁ డిట్లనియె: మరల:
"బాలుఁడు క్రీడావిలోలమానసమున దీపించు లీలానురూపుఁ డగుచుఁ;
గానిచోఁ గామానుగతుఁ డై రమించును; నర్భకుఁ డర్థి వస్త్వంతరమున,
నర్భకాంతరమున నైనను బాలకేళీసంగుఁ డగుచు నోలిని జరించు;
తే. హరియు నెపుడు నివృత్తుఁ, డత్యంతతృప్తుఁ-డగుట వర్తించు టెట్లు క్రీడాదులందు?
మఱియుఁ ద్రిగుణాత్మకం బైనమాయఁ గూడి-యఖిలజగములఁ గల్పించె ననుట యెట్లు?

సీ. అమ్మాయచేత నీ యఖిలంబు సృజియించి, పాలించి, పొలియించి పరమపురుషుఁ
డనఘాత్మ! దేశకాలావస్థలందును నితరులయందు నహీన మైన
జ్ఞానస్వభావంబుఁ బూని, యాప్రకృతితో నెబ్బంగిఁ గలసెఁ దా నేకమయ్యెఁ?
గోరి సమస్తశరీరంబులందును జీవరూపమున వసించియున్న

---

1. చేఁతివేములు = చేఁదుగల వేఁపచెట్టు.

తే. జీవునకు దుర్భగక్లేశసిద్ధి యెట్టి - కర్మమున సంభవించెను? గడఁగి నాదు
చిత్త మజ్ఞానదుర్గమస్థితిఁ గలంగి - యధిక ఖేదంబు నొందెడు ననఘచరిత! 233

వ. అది గావున సూరిజనోత్తముండ వైన నీవు మదీయమానసికసంశయంబులఁ దొలంగింప సమర్థుండ" వని విదురుండు మైత్రేయమహామునీంద్రు నడిగె" నని బాదరాయణతనూభవుం డభిమన్యునందనున కిట్లనియె: 234

క. "సరసిరుహోదర మంగళ - చరితామృతపానకుతుకసంగంబున ని
ర్భరుఁ డగు విదురునకు మునీ - శ్వరుఁ డగు మైత్రేయుఁ డనియె సజ్జనతిలకా! 235

చ. "వినుము, వితర్కవాదములు విష్ణుని, ఫుల్లసరోజపత్త్ర నే
త్రుని ఘనమాయ నెప్పుడు విరోధము సేయుఁ; బరేశు, నిత్యశో
భనయుతు బంధనాదికవిపద్దశలుం, గృపణాత్వ మెప్పుడే
ననయముఁ బొందలేవు; విభుఁ, డాద్యుఁ, డనంతుఁడు, నిత్యుఁ డౌటచేన్. 236

వ. మఱియును. 237

చ. పురుషుఁడు నిద్రవోఁ గలలఁ బొందు సమస్తసుఖంబు, లాత్మసం
హరణశిరోవిఖండనము లాదిగ జీవునికిం బ్రబోధమం
దరయఁగఁ దోఁచుచున్న గతి నాదిఁ బరేశుఁడు బంధనాదులం
బొరయక తక్కె నెట్లనుచు బుద్ధిని సంశయ మందె దేనియున్. 238

వ. అవ్విధం బతనికిం గలుగనేర; దది యెట్లంటేని. 239

చ. లలితవిలోలనిర్మలజలప్రతిబింబితపూర్ణచంద్రమం
డలము దదంబుచాలనవిడంబనహేతువు నొందియుణ్, వియ
త్తలమునఁ గంప మొందనివిధంబున సర్వశరీరధర్మముల్
గలిగి రమించు నీశునకుఁ గల్గనేరవు కర్మబంధముల్. 240

వ. కావున జీవునకు నవిద్యామహిమం జేసి కర్మబంధనాదికంబు సంప్రాప్తం బగుం గాని, సర్వభూతాంతర్యామియైనయీశ్వరునకుం బ్రాప్తంబుగానేర" దని వెండియు.

చ. "నరునకు నాత్మదేహజగుణంబులఁ బాపఁగనోపుఁ బంకజో
దరచరణారవిందమహితస్ఫుటభక్తియ; యింద్రియంబు లీ
శ్వరవిషయంబు లైన మది సంచితనిశ్చలతత్త్వ మైనచో
సరసిజనేత్రు కీర్తనమె చాలు విపద్దశలణ్ జయింపఁగన్. 242

చ. హరిచరణారవిందయుగళార్చనసన్నుతిభక్తియోగముల్
నిరతముఁ గల్గువారు భవనీరజగర్భుల కందరాని భా
సురపదమందుఁ జేరుదురు; సూరిజనస్తవనీయ! యట్టి స
త్పురుషుల పూర్వజన్మఫలముణ్ గణుతింపఁ దరంబె యేరికిన్!" 243

వ. అని చెప్పిన, విదురుండు మైత్రేయుం గనుంగొని, ముకుళితహస్తుండును, వినమిత మస్తకుండును నగుచుఁ, దనమనంబున శ్రీహరిం దలంచుచు,వినయవచనరచనుం డై యిట్లనియె: "మునీంద్రా! భవదీయవాక్యంబులచేత నామనంబున నారాయణుం డు లోకైకనాథుం డెట్లయ్యె ననియు, శరీరధారి యైన జీవునికిఁ గర్మబంధంబు లేరీతి సంభవించె ననియునుం బొడమిన సంశయంబు నేఁడు నివృత్తం బయ్యె; నె ట్లనిన లోకంబున కీశ్వరుండు హరి యనియు, జీవుండు పరతంత్రుం డనియును దలం పుము;నారాయణభక్తిప్రభావంబు ప్రాణిగోచరం బై న యవిద్యకు నాశనకారణం బనం దనరుచుండు; నారాయణుండు దనకు నాధారంబు లేక సమస్తంబునకుం దాన యాధారభూతుం డై, విశ్వంబుం బొదివి, యుండుఁ దా నుండు టెఱుం గెట్లు? శరీరాభిమానంబును బొంది యెవ్వఁడు మూఢతముం డై సంసారప్రవర్తకుం డగు? నెవ్వండు భక్తిమార్గంబునఁ బరమాత్ముం డై న పుండరీకాక్షునిం జెందు? వీర లిద్ద ఱును సంశయక్లేశంబులు లేమిం జేసి సుఖానందపరిపూర్ణులై, యభివృద్ధి నొందు వార లగుదు ; రెవ్వండు సుఖదుఃఖానుసంధానంబుచే లోకానుగతుం డగుచుం బ్రమోదవేదనంబుల నొందు, నతండు దుఃఖాశ్రయుం డగు; నారాయణ భజనంబున సమస్తదుఃఖనివారణంబగు నని భవదీయచరణసేవానిమిత్తంబునం గంటిఁ; బ్రపంచంబు ప్రతీతిమాత్రంబు గలిగి యున్న దయిన, సందులకుఁ గార ణంబు లేకుండుటంజేసి తెలియనివాఁడ నై వర్తింతు"నని, వెండియు. 244

క. "లలి నామదిఁ దలఁపుము సుమ-తులు గొనియాడంగఁ దగిన తోయజనాభుం
డలవడ నల్పతపోనిర-తుల తలపోఁతలకు మిగుల దుర్లభుఁ డనియున్. 245

సీ. ఇంద్రియంబులతోడ నెలమి నొప్పెడి మహదాదుల నితరేతరానుషంగ
ముగఁ జేసి, వానియం దొగి విరాడ్దేహంబు పుట్టించి, యందుఁ జేపట్టి తాను
వసియించు నాతఁడు; వరుస సహస్రసంఖ్యాకంబు లగు మస్తకాంఘ్రిబాహు
కలితసత్పురుషునిఁ గా బ్రహ్మవాదులు వలుకుదు; రావిరాట్ప్రభువునందు

తే. భువనజాలంబు లలజడిఁ బొరయకుండుఁ ;
బ్రాణదశకంబు, నింద్రియార్థములు, నింద్రి
యాధిదైవతములుఁ గూడ ననఘ! త్రివిధ
మగుచు విప్రాదివర్ణము లయ్యె ; నందు. 246

క. ఇలఁ బుత్రపౌత్రసంపద - గలిగిన వంశములతోడఁ గడుఁ జోద్యముగా
లలిఁ బ్రజ లేగతిఁ గలిగిరి? - కలిగిన యాప్రజలచే జగము లెట్లుండెన్?

క. చతురత దీపింపఁ బ్రజా-పతులకుఁ బతి యనఁగ వెలయు పద్మాపతి యే
గతిఁ బుట్టించెను స్రష్ట్రు-ప్రతతులచే నవవిధప్రపంచము మఱియున్? 248

తే. వానిభేదంబులును, మనువంశములును,- మనుకులాధీశ్వరులును, దన్మనుకులాను
చరితములు నేవిభూతి, నేజాడ దీని-నింతయును బుట్టఁ జేసె? నా కెఱుఁగఁబలుకు.

క. సరవిం గ్రిందట, మీఁదం-ధరణికిఁ గల లోకములను, దత్తత్ స్థితులన్,
వరుసం బరిణామంబుల - నెఱిఁగింపఁ గదయ్య! నాకు నిద్ధచరిత్రా! 250

క. సురతిర్యఙ్నరరాక్షస - గరుడోరగసిద్ధసాధ్యగంధర్వనభ
శ్చరముఖభవములు మునికుం-జర! గర్భస్వేదజాండజముల తెఱంగున్. 251

క. త్రిగుణప్రధానకంబుగ-నగు నవతారములఁ, బూర్ణమై వెలసిన యా
జగదుత్పత్తిస్థితిలయ - నిగమముల విధంబు, వాని నిలుకడలుఁ దగన్. 252

క. చక్రాయుధు సౌందర్యప-రాక్రమముఖగుణములును, ధరామరముఖవ
ర్ణక్రమములు, నాశ్రమధ-ర్మక్రియలును, శీలవృత్తిమతభావములున్. 253

తే. యోగవిస్తారమహిమలు, యోగములును,
జ్ఞానమార్గములును, బరిజ్ఞానసాధ
నములు నై యొప్పు సాంఖ్యయోగములు, వికచ
జలజనయనకృతంబు లౌ శాస్త్రములును. 254

సీ. పాషండధర్మంబుఁ, బ్రతిలోమకులవిభాగములు, జీవుల గుణకర్మములును,
బలుకుల గతులును గలిగెడి ధర్మమోక్షములయందలి పరస్పరవిరోధ
ములు లేని సాధనములు, భూమిపాలక నీతివార్తలు, దండనీతిజాడ
యును, బృథగ్భావంబులును, విధానములును, బితృమేధములును, దత్పితృవిసర్గ

తే. గతులుఁ,దారాగ్రహంబులు గాలచక్ర-మున వసించిన నిలుకడలును,దపములు,
దానములుఁ,దత్ఫలంబులుఁ, దనరు ప్రబల-ధర్మములుఁ,బ్రజ లొనరించు కర్మములు [ను.

చ. వదలక భూజనావళికి వచ్చు విపద్దశ ధర్మముల్, సరో
జదళనిభాక్షుఁ డేగతిని సంతస మందెడు? నెట్టివారి మేల్
వదలక కాన వచ్చు? గురులం బ్రియశిష్యులు గొల్వ వారు స
మ్మదమునఁ గోరు నర్థములు మానుగ నె ట్లెఱిఁగింతు రిమ్ములన్? 256

క. విలయాదిభేదముల న-య్యలఘునిఁ, బరమేశు నెవ్వ రంచితభక్తిం
గొలుతు? ర దెవ్వరిలో ను-త్కలికన్ సుఖయించు జీవతత్త్వము? మఱియున్.

క. గోవిందుని రూపంబును, - జీవబ్రహ్మలకు నైక్యసిద్ధియు నెటులౌ?
భావన నుపనిషదర్థం - బై వెలసెడి జ్ఞాన మెట్టి దార్యస్తుత్యా! 258

తే. ఉచిత మగునట్టి శిష్యప్రయోజనములు-సజ్జనులచేత విజ్ఞానసాధనములు
నేమిపలుకంగఁబడువాని నెల్ల మఱియుఁ-బొలుచు వైరాగ్యమునఁదగుపురుషభక్తి.

తే. ఇన్నియుం దెలియ నానతి యిచ్చి, నన్ను-నర్థి రక్షింపు; యజ్ఞదానాదిపుణ్య
ఫలము, వేదంబు సదివిన ఫలము నార్త-జనులఁ గాచినఫలముతో సమము గావు."

క. అని విదురుఁడు మైత్రేయుని-వినయంబునఁ దెలియ నడుగు విధమెల్లను వ్యా
సుని సుతుఁ డభిమన్యుని నం-దనున కెఱిఁగించి, మఱియుఁ దగ నిట్లనియెన్: 261

చ. "ఇలఁ గల మానవావళికినెల్ల నుతింప, భజింప యోగ్యమై
వెలసిన పూరువంశము పవిత్రముసేయఁగఁ బుట్టి, సద్గుణా
కలితయశఃప్రసూనలతికాతతికిం బ్రతివాసరంబుఁ బెం
పలరఁగఁ బ్రోదివెట్టుదుగదయ్య! ముకుందకథామృతంబునన్. 262

తే. అల్పతర మైన సుఖముల నందుచున్న - జనుల దుఃఖంబు మాన్పంగఁ జాలునట్టి
పుండరీకాక్షుగుణకథాప్రోత మైన-వితతనిగమార్థ మగు భాగవతము నీకు. 263

వ. ఎఱింగింతు, విను" మని యి ట్లనియె: 264

సీ. "అమ్మహాభాగవతామ్నాయ మొకనాఁడు గైకొని, పాతాళలోకమందు
నప్రతీకజ్ఞాని యై, వాసుదేవాఖ్యఁ బొలుచు సంకర్షణమూర్తి, దివ్య
పురుషుండు దనుఁ దాన బుద్ధిలోఁ జూచుచు, సలలితధ్యానముకుళితనేత్రుఁ
డై, సనందాభ్యుదయార్థంబు గనువిచ్చి చూచిన, వారు సంస్తుతు లొనర్ప,

తే. నమర గంగావగాహన లై యహీంద్ర-కన్య లార్ద్రజటాబంధకలిత లగుచు,
భర్తృవాంఛానుబుద్ధినప్పరమపురుషుఁ-గదియ నేతెంచి, తత్పాదకమలయుగము.

క. సేవించి, భక్తితో నా - నావిధపూజోపహారనతినుతులను నా
దేవుని హృదయము వడసిరి; - యావేళ సనందనాదు లమ్మహితాత్మున్. 266

మ. ఘనసాహస్రకిరీటరత్నవిలసత్కాంతప్రసిద్ధప్రభా
జనితోదగ్రరుచిప్రకాశితఫణాసాహస్రుఁడౌ దేవతా
వనరక్షాచణు రూపకృత్యము లొగిన్ వాంఛం బ్రశంసించి, వా
రనురాగస్ఖలితోక్తు లొప్ప నడుగన్, హర్షించి యాదేవుఁడున్. 267

తే. భూరినిగమార్థసారవిచార మగుచుఁ - దనరు నీ భాగవతము సాదరతఁ బలికె
నలినభవసూతి యైనసనత్కుమార-కునకు; నెఱిఁగించె సాంఖ్యాయనునకు నతఁడు.

క. పరఁగ నతం డంతఁ బరా - శరునకు నుపదేశ మిచ్చె; సన్మతి నతఁడున్
సురగురున కొసఁగె; నాతఁడు-గర మరుదుగ నాకుఁ జెప్పెఁ; గైకొని యేనున్.

క. నీ కిప్పుడు వివరించెద; - నాకర్ణింపుము; సరోరుహాక్షుం డగు సు
శ్లోకుని చరితామృతపరి - షేకుఁడ వై, ముదము గదురఁ జెలఁగుము విదురా!

వ. ఇట్లు భగవత్ప్రోక్తంబును, ఋషిసంప్రదాయానుగతంబును, బురుషోత్తమ స్తోత్రంబును, బరమపవిత్రంబును, భవలతాలవిత్రంబును నయిన భాగవత కథాప్రపంచంబు శ్రద్ధాళుండవు, భక్తుండవు నగు నీకు నుపన్యసించెద; వినుము.

పంకజభవుని జన్మప్రకారము

సీ. అనఘ! యేకోదక మైయున్నవేళ నంతర్నిరుద్ధానలదారువితతి
భాతిఁ జిచ్ఛక్తిసమేతుఁడై, కపటనిద్రాలోలుఁ డగుచు, నిమీలితాక్షుఁ
డైన నారాయణుం డంబుమధ్యమున, భాసురసుధాఫేనపాండురశరీర
రుచులు సహస్రశిరోరత్నరుచులతోఁ జెలిమిసేయఁగ నొప్పు శేషభోగ

తే. తల్పమునఁ బవ్వళించి, యనల్పతత్త్వ-దీప్తిఁ జెన్నొందఁగా నద్వితీయుఁ డగుచు,
నభిరతుండయ్యుఁగోర్కులయందుఁబాసి-ప్రవిమలాకృతినానందభరితుఁడగుచు.

తే. యోగమాయావిదూరుఁడై,యుగసహస్ర-కాలపర్యంతమఖిలలోకములుమ్రింగి
పేర్చి, మఱికాలశక్త్యుపబృంహితమున-సమత సృష్టిక్రియాకలాపములఁ దగిలి.

క. తన జఠరములోపల డాఁ-చిన లోకనికాయముల సృజించుటకును సా
ధన మగు సూక్ష్మార్థము మన-సునఁ గని, కాలానుగతరజోగుణ మంతన్. 274

సీ. పుట్టించెఁ; దద్గుణంబునఁ బరమేశ్వరు నాభిదేశమునందు నళిననాళ
ముదయించె; మఱి యప్పయోరుహముకుళంబు గర్మబోధితమైన కాలమందుఁ
దనతేజమునఁ బ్రవృద్ధంబైన జలముచే జలజాప్తుగతిఁ బ్రకాశంబు నొందఁ
జేసి, లోకాశ్రయస్థితి సర్వగుణవిభాసితగతి నొప్పు రాజీవమందు

తే. నిజకళాకలితాంశంబు నిలిపి, దాని-వలన నామ్నాయమయుఁడును,వరగుణుండు,
నాత్మయోనియునైన తోయజభవుండు-సరవిఁ జతురాననుండునా జననమయ్యె.

తే. అతఁడు తత్పద్మకర్ణికయందు నిలిచి,-వికచలోచనుఁడై, లోకవితతి, దిశలు,
నంబరంబును నిజచతురాననములఁ-గలయఁ బరికించిచూచుచుఁ గమలభవుఁడు.

చ. అలఘుయుగాంతకాలపవనాహతసంచలదూర్మిజాలసం
కలితజల ప్రభూత మగు కంజముఁ, దద్వనజాతకర్ణికా
తలమున నున్న తన్ను, విశదక్రియఁ గల్గిన లోకతత్త్వముం
దలిఁ దెలియంగ నోపక మనంబునఁ జాల విచారమొందుచున్. 277

వ. ఇట్లని వితర్కించె: 278

ఉ. "ఈజలమందు నీకమల మేగతి నుద్భవ మయ్యె? నొంటి యే
నీజలజాతపీఠమున నేగతి నుంటి? మదాఖ్య యెద్ది? నా
కీజననంబు నొందుటకు నెయ్యది హేతువు? బుద్ధిఁ జూడ నే
రోజ నెఱుంగలే" నని పయోరుహగర్భుఁడు విస్మితాత్ముఁడై. 279

క. ఆ వనజనాళమూలం - బా వనములలోన నర్థి నరయుటకొఱకై
యా వనజాతప్రభవుం - డా వనరుహనాళవివరమం దభిముఖుఁ డై. 280

మ. అతిగంభీరవిశాలవారినిధితోయాంతర్నిమగ్నాంగుఁ డై
చతురాస్యుం డొగి దివ్యవత్సరసహస్రం బబ్జమూలంబు స
న్మతి నీక్షించియుఁ, గానలేక, భగవన్మాయామహత్త్వంబు వి
స్మృతిఁ గావింప, విభీతుఁ డై, మరలఁ జేరెం దత్సరోజాతమున్. 281

తే. అట్లు గ్రమ్మఱఁ జేరి, యయ్యబ్జపీఠ-మందు నష్టాంగయోగక్రియానురక్తిఁ
బవను బంధించి,మహితతపస్సమాధి-నుండి, శతవర్షములుసనుచుండ, నంత.282

ఆ. అట్టియోగజనిత మైన విజ్ఞానంబు-గలిగి యుండి, దానఁ గమలనయనుఁ
గానలేక, హృదయకమలకర్ణికయందు-నున్నవానిఁ, దన్నుఁ గన్నవాని. 283

మ. కనియెన్ నిశ్చలభక్తియోగమహిమం గంజాతగర్భుండు శో
భనచారిత్రు, జగత్పవిత్రు, విలసత్పద్మాకళత్రున్, సుధా
శనముఖ్యస్తుతిపాత్రు, దానవచమూజైత్రున్, దళత్పద్మనే
త్రు, నవీనోజ్జ్వలనీలమేఘనిభగాత్రుం, బక్షిరా[1]ట్పత్రునిన్. 284

వ. మఱియును. 285

చ. అలఘుఫణాతపత్రనిచయాగ్రసమంచితనూత్నరత్నని
ర్మలరుచిచే యుగాంతతిమిరంబు నడంచి, యకల్మషోల్లస
జ్జలములఁ జేసి, యందు నవసారసనాళసితైకభోగముం
గలిగిన శేషతల్పమును గైకొనియున్న మహాత్ము నొక్కనిన్. 286

సీ. వరపీతకౌశేయపరిధానకాంతి సంధ్యాంబుదరుచినిచయంబు గాఁగఁ,
గమనీయనవహేమకలితకిరీటంబు రమణఁ గాంచనశిఖరంబు గాఁగ,
మానితమౌక్తికమాలికారుచి సానుపతితనిర్ఝరపరంపరలు గాఁగఁ,
జెలువొందు నవతులసీదామకములు లాలితతటజౌషధీలతలు గాఁగ,
తే. వరభుజంబులు నికటస్థవంశములుగఁ-బదము లంగణపాదప్రచయములుగ
లలితగతి నొప్పు మరకతాచలవిడంబి-తాత్మ దేహంబు గలుగు మహాత్ము, హరిని.

వ. మఱియు నపరిచ్ఛిన్నంబును, నిరుపమానంబును, నిఖిలలోక సంగ్రహంబును, నతివిస్తారవర్తులాయామంబును నై, వివిధవిచిత్ర దివ్యమణిభూషణంబులనాత్మీయ నిర్మల ద్యుతిచేతం బ్రకాశంబు నొందంజేయు దివ్యదేహంబు. దనర, వివిధంబులగు కామంబు లభిలషించి; విశుద్ధం బైన వేదోక్త మార్గంబున భజియించు పురుషశ్రేష్ఠులకుఁ గామధేను వనంజగిన పాదపద్మయుగంబును, [2]నలికఫలకలలిత

1. పత్త్రము = వాహనము. 2. అలికము = లలాటము, నొసలు.

రుచినిచయంబులకు నోటువడి, కృపాపాత్రుండై, చంద్రుండు బహురూపంబులం
బదసరోజంబుల నాశ్రయించె నన నొప్పు పదనఖంబులును, కమలాభూకాంత
లకు [1]నుపధానరూపంబు లనందగి నీలకదళికాస్తంభంబుల[2]డంబు విడంబించు
నూరుయుగళంబును, కనకమణిమయమేఖలాకలాపాభిరామంబుఁ, గదంబ
కింజల్కశోభితపీతాంబరాలంకృతంబు నై విలసిల్లు కటిమండలంబును, శృంగార
వాహినీజలావర్తంబునాఁ బొలుపొందు నాభివివరంబును, జఠరస్థనిఖిలబ్రహ్మాండ
ముహుర్ముహురుద్భవకృశీభూతం బనందగు మధ్యభాగంబును, మహితముక్తా
ఫలమాలికావిరచితరంగవల్లీ విరాజితంబు, నవతులసీదామకిసలయతల్పంబుఁ,
గుసుమమాలికాలంకృతంబు, ఘనసారకస్తూరికాచందనవిలిప్తంబుఁ, గౌస్తుభ
రత్నదీప్తిప్రదీప్తంబు, శ్రీవత్సలక్షణ లక్షితంబు నై యిందిరారమణికిఁ గేళీ
మందిరం బనం బొల్చు వక్షస్స్థలంబును, సుఖకేళీసమారంభపరిరంభణాంభోధి
రాట్కన్యకాకరాంభోజ కీలిత కనక మణికంకణ నికషంబులనం బొలుపారు
రేఖాత్రయవిరాజమానంబైన కంధరంబును, సుమహితానర్ఘదివ్యమణి ప్రభా
విభాసితకేయూరకంకణముద్రికాలంకృతంబులయిన బాహువులును, సకలలో
కార్తినివారకదరహాసచంద్రికాధవళితంబులైన కర్ణకుండల మండనమణిమరీ
చులు నర్తనంబులు సలుపం దనరి, నిద్దంబులగు చెక్కుటద్దంబులును, బరిపక్వ
బింబఫలప్రవాళపల్లవారుణాధరంబును, నఖిలభువనపరిపాలనంబునకు నేన
చాలుదు నని వివాదించు నయనయుగళంబునకు సీమాస్తంభంబుఁ, జంపక
ప్రసూనరుచివిభాసంబు నగు నాసాదండంబును, గమలకుముదంబులకుం బెంపు
సంపాదించుచుఁ గరుణామృతతరంగితాపాంగంబులై, కర్ణాంతవిశ్రాంతంబులై
చెలువొందు నేత్రంబులును, సలలితశ్రీకారంబునకు నక్షరత్వంబు సార్థకం
బయ్యె ననందగు కర్ణంబులును, నిక్షుచాపచాపద్వయంబునాఁ జూపట్టు
భ్రూయుగళంబును, నపరపక్షాష్టమీశశాంకశంకాస్పదఫాలఫలకంబును, నీల
గిరీంద్రశృంగసంగతబాలమార్తాండమండల విడంబిత పద్మరాగమణిఖచితకాం
చనకిరీటంబునం బొలుపారి, సూర్యేందుపవనానలప్రకాశంబులకు నవకాశంబు
సూపక, త్రిలోకవ్యాపకసమర్థంబు లగు తేజోవిశేషంబులఁ జెలువొంది,
సంగరరంగంబుల దానవానీకంబుల హరింపం జాలు సుదర్శనాదిదివ్యసాధనం
బులచే దురాసదం బగు దివ్యరూపంబునుం గలిగి, మఱియును. 288

ఉ. హారకలాపపుష్పనిచయంబులఁ జంచదనర్ఘరత్నకే
యూరకరాంగుళీయకమహోజ్జ్వలబాహుసహస్రశాఖ లొ
ప్పారఁగఁ జూడ నొప్పి, భువనాత్మకలీల నదృష్టమూలవి
స్ఫారితభోగివేష్టితవిభాసితచందనభూరుహాకృతిన్. 289

---

1. ఉపధానములు = తలగడలు, దిండ్లు. 2. డంబు = కాంతి, విధము.

మ. విలసత్కుండలిరాజసఖ్యమున నుర్వీభృత్సమాఖ్యన్ సము
జ్జ్వలితోదారశిరోవిభూషణసహస్రస్వర్ణకూటంబులన్
సలిలావాసతఁ జారుకౌస్తుభవిరాజద్రత్నగర్భంబునన్
నలినాక్షుండు గనుంగొనంగఁ దగె మైనాకావనీభృద్గతిన్. 290

క. వితతార్థజ్ఞానిజన - స్తుతిమకరందప్రహృష్టశ్రుతిజాతమధు
వ్రతగణపరివృతశోభా - గతకీర్తిప్రసవమాలికలు గలవానిన్. 291

వ. కనుంగొని, చతురాననుండు. 292

సీ. అనఘు, సర్వేశ్వరు, నాద్యంతశూన్యుని, ధన్యుని, జగదేకమాన్యచరితుఁ,
దన్నాభిసరసికోద్భవసరోజంబును, [1]నప్పుల, ననిలుని, నంబరమును,
మానితభువననిర్మాణదృష్టిని బొడగనెఁ; గాని యితరముఁ గానలేక
యాత్మీయకర్మబీజాంకురంబున రజోగుణయుక్తుఁ డగుచు నకుంఠితప్ర
తే. జాభిసర్గాభిముఖత నవ్యక్తమార్గుఁ-డైన హరియందుఁ దన హృదయంబుఁ జేర్చి,
యమ్మహాత్మునిఁ, బరము, ననంతు, నభవు,-నజు, నమేయుని నిట్లని యభినుతించె:

బ్రహ్మకృత నారాయణ ప్రార్థనము

సీ. "నలినాక్ష! మాయాగుణవ్యతికరమునఁ జేసి కార్యంబైన సృష్టిరూప
మునఁ బ్రకాశించు నీఘనరూపవిభవంబు రూపింప దేహధారులకు దుర్వి
భావ్యంబు; దలపోయ భగవంతుఁడవు నైన పద్మాక్ష! నీస్వరూపంబుకంటె
నన్య మొక్కటి సత్య మై, బోధకం బైనయది లేదు; గాన నీయతులదివ్య
తే. మైన రూపంబు నాకుఁ బ్రత్యక్షమయ్యెఁ; - నదియుఁ గాక వివేకోదయమునఁ జేసి
వరద! నీరూప మజ్ఞానగురుతమోని - వారకం బయ్యె నాకు శశ్వత్ప్రదీప! 294

క. ఘనసత్పురుషానుగ్రహ - మునకై యమితావతారమూలం బగుచుం
దనరెడి నీరూపము శో - భన మగు భవదీయనాభిపద్మమువలనన్. 295

క. జననం బందిన నాచే - ననయము మొదలనె గృహీత మయ్యె జగత్పా
వన! నీదు సుస్వరూపము - ఘనరుచిరం బై, స్వయంప్రకాశక మగుటన్. 296

వ. మఱియు జ్ఞానానందపరిపూర్ణమాత్రంబును, ననావృతప్రకాశంబును, భేదరహి
తంబును, బ్రపంచజనకంబును, బ్రపంచవిలక్షణంబును, భూతేంద్రియాత్మకంబును,
నేకంబును నైన రూపంబు నొందియు, నెందును బొడఁగానవట్టి నిన్ను నాశ్ర
యించెద; నదియునుం గాక జగన్మంగళస్వరూపధరుండ వై, నీ యుపాసకుల మైన
మా మంగళంబులకొఱకు నిరంతరధ్యానంబుచేత నీ దివ్యరూపంబునం గానం
బడితి; విట్టినీవు [2]నిరయభాక్కులై, నిరీశ్వరవాదంబునం జేసి కుతర్కంబులు
ప్రసంగించు భాగ్యరహితులచేత నాదృతుండవు గావు; మఱియుఁ గొందఱు

1. అప్పులు = నీరు, జలము. 2. నిరయము = నరకము, దుర్గతి.

కృతార్థులైన మహాత్ములు భవదీయ శ్రీచరణారవిందకోశగంధంబు వేదమారుతానీతం బగుటంజేసి తమతమ కర్ణకుహరంబులచేత నాఘ్రాణించుచుండుదురు; వారల హృదయకమలంబులయందు భక్తిపారతంత్ర్యంబున గృహీతపాదారవిందంబులు గలిగి ప్రకాశింతు; వదియునుం గాక ప్రాణులకు ద్రవ్యాగారసుహృన్నిమిత్తం బయిన భయంబును,దన్నాశనిమిత్తం బయిన శోకంబును, ద్రవ్యాది[1]స్పృహయును, దన్నిమిత్తం బయిన పరిభవంబును, మఱియు నందుఁ దృష్ణయు, నది ప్రయాసంబున లబ్ధంబైన నార్తిమూలం బగు తదీయం బైన వృథాగ్రహంబును, నీ శ్రీపాదారవిందంబులందు వైముఖ్యం బెంతకాలంబు గలుగు నంతకాలంబును బ్రాప్తంబు లగుంగాని మాన; వాత్మనాయకుండ వగు నిన్ను నాశ్రయించిన భయనివృత్తిహేతు వైన మోక్షంబు గలుగు; మఱియునుం గొందఱు సకలపాపనివర్తకంబయిన త్వదీయనామస్మరణకీర్తనంబులందు విముఖులై, కామ్య కర్మప్రావీణ్యంబునంజేసి నష్టమతులై, యింద్రియపరతంత్రులై, యమంగళంబులైన కార్యంబులు సేయుచుందురు; దానంజేసి వాతాది త్రిధాతుమూలం బైన క్షుత్తృడాదిదుఃఖంబులచేతను, శీతోష్ణవర్షవాతాది దుఃఖంబులచేతను, నతిదీర్ఘంబైన కామాగ్నిచేతను, నవిచ్ఛిన్నం బగు క్రోధంబు చేతనుం దప్యమాను లగుదురు; వారలఁ గనిన నాచిత్తంబు [2]గలంకం బొందు; జీవుండు భవదీయమాయాపరిభ్రామ్యమాణుం డై, యాత్మ వేఱని యెప్పుడు దెలియు, నంతకాలంబు నిరర్థకంబై, దుస్తరం బైన సంసారసాగరంబు దరియింపంజాలకుండు; నన్మునీంద్రులైనను భవదీయనామస్మరణంబు మఱచి యితర విషయాసక్తులై రేని వారలు దివంబులందు వృథాప్రయత్నులై సంచరించుచు రాత్రులయందు నిద్రాసక్తులై స్వప్నగోచరంబు లయిన బహువిధసంపదలకు నానందించుచు, శరీరపరిణామాదిపీడలకు దుఃఖించుచుం బ్రతిహతంబు లైన యుద్యోగంబుల భూలోకంబున సంసారులై వర్తింతురు; నిష్కామధర్ములై నిన్ను భజియించు సత్పురుషుల కర్ణమార్గంబులం బ్రవేశించి, భవదీయభక్తి యోగపరిశోధితం బైన హృత్సరోజ కర్ణికాపీఠంబున వసియింతు; వదియునుం గాక. 297

మ. వరయోగీంద్రులు యోగమార్గముల భావంబందు నే నీమనో
హరరూపంబుఁ దలంచి యే గుణగణధ్యానంబు గావింతు; ర
ప్పురుషశ్రేష్ఠపరిగ్రహంబునకు నై పొల్పారఁ దద్ధ్యానగో
చరమూర్తిన్ ధరియింతు గాదె పరమాత్మాహ్వయుండ వై మాధవా! 298

తే. అరయ నిష్కామధర్ము లైనట్టి భక్తు-లందు నీవు ప్రసన్నుండ వై నరీతి
హృదయముల బద్ధకాములై యెనయు దేవ-గణములందుఁ బ్రసన్నతగలుగ వీవు.

1. స్పృహ = కోరిక. 2. కలంక = కలఁత.

చ. అరయ సమస్తభూతహృదయంబులయందు వసించి, యేకమై
పరఁగి, సుహృత్క్రియానుగుణభాసితధర్ముఁడవుం బరాపరే
శ్వరుఁడవు నై తనర్చుచు, నసజ్జనదుర్లభ మైనయట్టి సు
స్థిర మగు సర్వభూతదయచేఁ బొడగానఁగ వత్తు వచ్యుతా! 800

మ. క్రతుదానోగ్రతపస్సమాధిజపసత్కర్మాగ్నిహోత్రాఖిల
వ్రతచర్యాదుల నాదరింప ; నఖిలవ్యాపారపారాయణ
స్థితి నొప్పారెడి నీపదాబ్జయుగళీసేవాభిపూజాసమ
ర్పితధర్మం డగువానిభంగి నసురారీ! దేవచూడామణీ! 801

తే. తవిలి శశ్వత్స్వరూపచైతన్యభూరి-మహిమచేత నపాస్తసమస్తభేద
మోహుఁడ, వఖిలవిజ్ఞానమునకు నాశ్ర-యుండవగు నీకు మ్రొక్కెద నో రమేశ!

క. జననస్థితివిలయంబుల-కనయంబును హేతుభూత మగు మాయాలీ
లను జెంది నటన సలిపెడు-ననఘాత్మక! నీకొనర్తు నభివందనముల్. 803

సీ. అనఘాత్మ! మఱి భవదవతారగుణకర్మఘనవిడంబనహేతుకంబు లయిన
రమణీయ మగు దాశరథివసుదేవకుమారాదిదివ్యనామంబు లోలి
వెలయంగ మనుజులు వివశాత్ము లై, యవసానకాలంబున సంస్మరించి,
జన్మజన్మాంతరసంచితదురితంబుఁ బాసి, కైవల్యసంప్రాప్తు లగుదు ;
తే. రట్టి దివ్యావతారంబు లవతరించు-నజుఁడ వగు నీకు మ్రొక్కెద ననఘచరిత!
చిరశుభాకార! నిత్యలక్ష్మీవిహార!-భక్తమందార! దుర్భవభయవిదూర! 804

తరలము. జననవృద్ధివినాశహేతుకసంగతిం గల యేను, నీ
వును, హరుండుఁ ద్రిశాఖ లై, మనువుల్, మరీచిముఖామరుల్
దనర నం దుపశాఖ లై, భవదాత్మ దీనికి మూలమై,
యనయమున్ భువనద్రుమాకృతి నైన నీ కిదె మ్రొక్కెదన్. 805

మ. పురుషాధీశ! భవత్పదాబ్జయుగళీపూజాదికర్మక్రియా
పరతం జెందని మూఢచిత్తునిఁ, బశుప్రాయున్, మనుష్యాధమున్
జరయున్, నాశము నొందఁ జేయు నతిదక్షుం బైన కాలంబు ; త
ద్గురుకాలాత్ముఁడ వైన నీకు మది సంతోషంబునన్ మ్రొక్కెదన్. 806

సీ. సర్వేశ! కల్పాంతసంస్థిత మగు జలజాతమం దేను సంజనన మంది,
భవదీయసుస్వరూపముఁ జూడ నర్థించి, బహువత్సరములు దపంబు సేసి,
క్రతుకర్మములు పెక్కు గావించియును, నినుఁ బొడగానఁగా లేక, బుద్ధి భీతిఁ
బొందిన నాకు నిప్పుడును నిర్హేతుకకరుణచే నఖిలలోకైకవంద్య

తే. మాన! సతతప్రసన్నకోమలముఖాబ్జ - కలితభవదీయదివ్యమంగళవిలాస
మూర్తి దర్శింపఁగలిగె భక్తార్తిహరణ-కరణ! తుభ్యంనమో యనిమరలఁబలుకు.

సీ. అమరతిర్యఙ్మనుష్యాదిచేతనయోనులందు నాత్మేచ్ఛచేఁ జెందినట్టి
కమనీయశుభమూర్తి గలవాఁడ వై, ధర్మసేతు వనంగఁ బ్రఖ్యాతి నొంది,
విషయసుఖంబుల విడిచి, సంతతనిజానందానుభవసమున్నతిఁ దనర్తు ;
వది గాన పురుషోత్తమాఖ్యఁ జెన్నొందుదు; వట్టి ని న్నెప్పుడు నభినుతింతు ;
తే. నర్థి భవదీయపాదంబు లాశ్రయింతు;-మహితభక్తిని నీకు నమస్కరింతు;
భక్తజనపోష పరితోష! పరమపురుష! - ప్రవిమలాకార! సంసారభయవిదూర!

సీ. తలకొని పంచభూతప్రవర్తక మైన భూరిమాయాగుణస్ఫురణఁ జిక్క
వడక, లోకంబులు భవదీయజఠరంబులో నిల్పి, ఘనసమాలోలచటుల
సర్వంకషోర్మిభీషణవార్ధినడుమను, ఫణిరాజభోగతల్పంబునందు
యోగనిద్రారతి నుండంగ, నొకకొంత కాలంబు సనఁగ, మేల్కనినవేళ
తే. నలఘుభవదీయనాభితోయజమువలనఁ-గడఁగిముల్లోకములుసోపకరణములుగఁ
బుట్టఁజేసితి వతులవిభూతి మెఱసి-పుండరీకాక్ష! సంతతభువనరక్ష! 309

క. నిగమస్తుత! లక్ష్మీపతి! - జగదంతర్యామి వగుచు [1]సర్గము నెల్లం
దగు భవదైశ్వర్యంబున - నగణితసౌఖ్యానుభవము నందింతు గదే! 310

సీ. జలజాక్ష! యెట్టివిజ్ఞానబలంబునఁ గల్పింతు వఖిలలోకంబు [2]లోలి!
నతజనప్రియుఁడవు; నా కట్టి సుజ్ఞాన మర్థిమైఁ గృపసేయుమయ్య! వరద!
సృష్టినిర్మాణేచ్ఛఁ జెంది, నాచిత్తంబు దత్కర్మకౌశలిఁ దగిలియుండి
యును, గర్మవైషమ్యమును బొందుకతమున దురితంబుఁ బొరయక తొలఁగునట్టి
తే. వెరవు నాకెట్లు గలుగు, నవ్విధముఁ దలఁచి-కర్మవర్తను ననుభవత్కరుణమెఱసి
తగఁ గృతార్థునిఁ జేయవే నిగమవినుత!-సత్కృపామూర్తి! యోదేవచక్రవర్తి!

చ. భవదుదరప్రభూత మగు పద్మమునందు వసించియున్న నే
నవిరళతావకీనకలితాంశమునం దనరారు విశ్వముం
దవిలి రచించుచుఁ, బహువిధంబులఁ బల్కెడి వేదజాలముల్
[3]శివతర మై ఫలింపఁ గృపసేయుము భక్తఫలప్రదాయకా!" 312

చ. అని, యనుకంప దోఁప, వినయంబునఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి, "చారులో
చనసరసీరుహుం డగుచు, సర్వజగత్పరికల్పనారతిం
దనరిన నన్నుఁ బ్రోచుటకుఁ దా నిటు సన్నిధి యైన యీశ్వరుం
డనయము నాదుదుఃఖము దయామతిఁ బాపెడు" నంచు నమ్రుఁ డై. 313

1. సర్గము = సృష్టి. 2. ఓలి = వరుస. 3. శివము = మంగళము, శుభము.

క. వనరుహసంజాతుఁడు నె-మ్మనమున హర్షించె" ననుచు మైత్రేయమహా
మునిఘనుఁ డగు విదురునకున్-వినయంబున నెఱిఁగఁ జెప్పి, వెండియుఁ బలికెన్:

మ. "వనజాతప్రభవుండు కేవలతపోవ్యాసంగుఁ డై, పద్మలో
చను, గోవిందు, ననంతు, నాథుఁ దన వాక్ఛక్తిన్ నుతింపన్, సుధా
శనవంద్యుండు ప్రసన్నుఁ డై, నిఖిలవిశ్వస్థాపనాలోకనం
బునఁ జూచెన్ విలయప్రభూతబహువాఃపూరంబులన్ వ్రేల్మిడిన్. 315

తే. అట్లు వొడగని, యార్తుఁ డై నట్టి పద్మ-భవుని వాంఛిత మాత్మఁ దీర్పంగఁ దలఁచి,
యతని మోహనివారక మైనయట్టి-యమృతరసతుల్యమధురవాక్యములననియె:

బ్రహ్మకు శ్రీమన్నారాయణుని కర్తవ్యోపదేశము

చ. "తలకొని నీయొనర్చుపని తప్పి, మదిం దలపోయు దుఃఖముం
దలఁగుము; నాదులీలకుఁ బ్రధానగుణం బగు సృష్టికల్పనం
బలవడఁ జేయు బుద్ధి హృదయంబునఁ జొన్పి, తపస్సమాధిని
ష్ఠల, నతిభక్తులన్ ననుఁ బ్రసన్నునిఁ జేయుము; చెందు కోరికల్. 317

క. నీవొనరించు తపోవి-ద్యావిభవవిలోకనీయ మగు నీసృష్టిం
గావింపుము; లోకంబుల-లో వెలిఁగెడి నన్నుఁ గందు లోకస్తుత్యా! 318

క. నాలోని జీవకోటులు-[1]వాలాయము నీకుఁ గానవచ్చు నిపుడు ; నీ
వాలోకింపుము దారువి-లోలహుతాశనుని కరణి లోకస్తుత్యా! 319

సీ. నలు వొంద, నఖిలజీవులయందుఁ గల నన్నుఁ దెలిసి సేవింపుము నలినగర్భ!
భవదీయదోషముల్ వాయును ; భూతేంద్రియాశ్రయవిరహిత మై, విశుద్ధ
మైన జీవుని, విమలాంతరాత్ముఁడ నైన నను నేకముగఁ జూచు నరుఁడు మోక్ష
పరమార్గవర్తి యై భాసిల్లు ; బ్రహ్మాండమందును వివిధకర్మానురూప

తే. పద్ధతులఁ జేసి పెక్కురూపముల నొందు-జీవతతి రచియించు నీచిత్త మెపుడు
మత్పదాంబుజయుగళంబు మరగియున్న-కతన రాజసగుణమునఁ గలుగ దఘము.

క. విను, మదియుఁ గాక ప్రాణుల-కనయము నెఱుఁగంగరాని యనఘుఁడఁ, దేజో
ధనుఁడఁ, బరేశుఁడ; నీచే-తను గానంబడితి నిదె పితామహ! కంటే? 321

వ. మఱియు భూతేంద్రియగుణాత్ముం డనియు, జగన్మయుం డనియు నన్ను నీచిత్తం
బునందుఁ దలంపుము; తామరసనాళవివరపథంబు వెంటం జని జలంబులలోనం
జూడం గోరినట్టి మదీయస్వరూపంబు. 322

క. నీ కిప్పుడు గానంబడె-[2]నాకులకును, నురగపతిపినాకుల కైనన్
వాకొనఁగం, దలపోయను-రాకుండు మదీయరూపరమ్యత్వంబుల్. 323

1. వాలాయము = అవశ్యము. 2. నాకులు = నాకలోక వాసులు, దేవతలు.

క. కావున మచ్చారిత్రక - ధావిలసిత మైన సుమహిత స్తవము జగ
త్పావనము విగతసంశయ - భావుఁడ వై బుద్ధి నిలుపు పంకజజన్మా! 324

క. సగుణుఁడ నై, లీలార్థము - జగములఁ గల్పింపఁ దలఁచు చతురుని నన్నున్
సగుణునిఁ గా నుతియించితి; - దగ సంతసమయ్యె నాకుఁ దామరసభవా! 325

క. ఈమంజు స్తవరాజము - నీమనమునఁ జింతఁ దక్క నిలుపుము భక్తిన్;
ధీమహిత! నీమనంబునఁ-గామించిన కోర్కు లెల్లఁ గలుగుంజుమ్మా! 326

క. అనుదినమును త్రిజగత్పా-వన మగు నీమంగళ స్తవనంబుఁ బఠింపన్,
వినినను జనులకు నేఁ బొడ - గనఁబడుదు నవాప్తసకలకాముఁడ నగుచున్. 327

తే. వనతటాకోపవనయనవివాహ దేవ - భవననిర్మాణభూమ్యాదివివిధదాన
జపతపోవ్రతయోగయజ్ఞముల ఫలము-మామక స్తవఫలము సమంబు గాదు. 328

క. జీవావళిఁ గల్పించుచు,-జీవావళిలోనఁ దగ వసించుచుఁ, బ్రియవ
స్త్వావళిలోపలఁ బ్రియవ-స్త్వావళివై యుండు నన్ను ననిశముఁ బ్రీతిన్. 329

క. తలఁపుము; మత్ప్రీతికి నై - కలిగించితి నిన్ను భువనకారణ! నాలో
పల నడఁగి, యేక మై, ని-శ్చలగతి వసియించియున్న జగముల నెల్లన్. 330

తే. తగ నహంకారమూలతత్త్వంబునొంది-నీవు పుట్టింపు'' మనుచు, రాజీవభవుఁడు
వినఁగ నానతి యిచ్చి,యవ్విష్ణుఁ,డభవుఁ-డంత నంతర్హితుం డయ్యె ననఘచరిత!''

క. అని చెప్పిన మైత్రేయునిఁ - గనుఁగొని,విదురుఁడు వలికెఁ గడుముద మొప్పన్
''జననుత! నలినదళాక్షుఁడు-జనినం బద్మజుఁడు దేహసంబంధమునన్. 332

క. మానససంబంధంబునఁ-బూనిన యీసర్గ మెట్లు పుట్టించె? దయాం
భోనిధి వై నా కింతయు-మానుగ నెఱిఁగింపవయ్య! మహితవిచారా!'' 333

కమలసంభవుని మానససర్గము

వ. అనవుడు నమ్మునివరేణ్యుం డవ్విదురున కిట్లనియె: ''పుండరీకాక్షువరదానప్రభావంబునం బంకజాసనుండు శతదివ్యవత్సరంబులు భగవత్పరంబుగాఁ దపంబు గావించి, తత్కాలవాయువుచేఁ గంపితం బగు నిజనివాసం బయిన పద్మంబును, వాయువును, జలంబులను గనుంగొని, యాత్మీయతపశ్శక్తిచేత నభివృద్ధిం బొందిన విద్యాబలంబున వాయువు బంధించి, తోయంబులతోడ నొక్క[1]తోయంబ సమస్తంబునుం గ్రోలి, యంత గగనవ్యాపియగు జలంబుల గనుంగొని. 334

ఉ. వారిజసంభవుండు, బుధవంద్యుఁడు చిత్తమునం దలంచె దై
త్యారిఁ, బయోవిహారి, సమునంచితహారి, నతాఖిలామృతా

1. తోయము = విధము, తడవ.

హారి, రమాసతీహృదయహారి, సుదారి, విదూరభూరిసం
సారి, భవప్రహారి, విలసన్నుతసూరి, నఘారి నయ్యెడన్. 335

తే. అట్లు దలఁచి సరోజజుం డంబుజమును-గగనతలమునఁ జూచి, యా కమలకోశ
లీనమైయున్న లోకవితానములను-నొయ్యఁబొడగని హరిచే నియుక్తుఁడైన. 336

తే. వానిఁగాఁ దన్నుఁ దలఁచి, యవ్వనరుహంబు
లోపలికిఁబోయి, ము న్నందులోన నున్న
ముజ్జగంబులఁ జూచి యిమ్ముల సృజించె
మఱి చతుర్దశభువనముల్ మహిమఁ జేసి. 337

క. పరఁగ సుధాశనతిర్య-క్నర వివిధస్థావరాది నానాసృష్టి
స్ఫురణ నజుం డొనరించెం-బరువడి నిష్కామధర్మఫలరూపమునన్. 338

వ. ఇట్లు భువనంబులఁ బద్మజుండు గల్పించె" నని మైత్రేయుండు విదురున కెఱింగించిన.

క. విదురుఁడు దురితావనిభృ-ద్భిదురుఁడు మునివరునిఁజూచి, ప్రియము మనమునం
గదురఁగ ని ట్లని పలికె: "న-తిదురంతం బయిన విష్ణుదేవుని మహిమన్. 340

తే. అమరె భువనంబు; లతని కాలాఖ్యతయును-గణుతిసేయు తదీయలక్షణము లర్థి
నాకు నెఱిఁగింపుమయ్య! వివేకచరిత!" యనిన మైత్రేయుఁ డవ్విదురునకు ననియె:

సీ. "ఆద్యంతశూన్యంబు, నవ్యయం బై తగు తత్త్వ మింతకు నుపాదాన మగుట
గుణవిషయములు గైకొని, కాలమును,మహదాదిభూతములు దన్నాశ్రయింపఁ,
గాలానురూపంబుఁ గైకొని యీశుండు దనలీలకై తనుఁ దా సృజించెఁ;
గర మొప్ప నఖిలలోకములందుఁ దానుండుఁ; దనలోన నఖిలంబుఁ దనరుచుండుఁ;

తే. గాన విశ్వమ్మునకుఁ గార్యకారణములు-దాన యమ్మహాపురుషుని తనువువలనఁ
బాసి విశ్వంబు వెలియై ప్రభాసమొందె-మానితాచార! యీవర్తమానసృష్టి.

క. తెఱఁగొప్ప నఖిలవిశ్వముఁ-బురుషోత్తమునాయ చేతఁ బుట్టుం, బెరుఁగున్,
విరతిం బొందుచు నుండుం-గర మర్థిన్ భూతభావికాలములందున్. 343

బ్రహ్మనిర్మితమైన దశవిధ సర్గములు

వ. అట్టి సర్గంబు నవవిధం; బందుఁ బ్రాకృతవైకృతంబులు గాలద్రవ్య గుణంబు
లను త్రివిధం బగు భేదంబుచేఁ బ్రతిసంక్రమంబు లగుచు నుండు; నందు మహ
త్తత్త్వంబు ప్రథమసర్గం; బది నారాయణసకాశంబున గుణవైషమ్యంబునం
బొందు; ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకంబైన యహంకారతత్త్వంబు ద్వితీయసర్గంబు;
శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబు లను పంచతన్మాత్రద్రవ్యశక్తియుక్తం బైన పృథి
వ్యాదిభూతసర్గంబు మూఁడవది యై యుండు; జ్ఞానేంద్రియంబులైన త్వక్చక్షు
శ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులుఁ, గర్మేంద్రియంబులైన వాక్పాణిపాదపాయూపస్థ

ములు నను దశవిధేంద్రియజననంబు చతుర్థసర్గంబు; సాత్త్వికాహంకార జనితంబైన సుమనోగణసర్గం బైదవ సర్గంబై యొప్పు; నది మనోమయంబై యుండు; జీవలోకంబునకు నబుద్ధికృతంబులైన యావరణవిక్షేపంబులం జేయు తామససర్గం బాఱవదై యుండు; నియ్యాఱు నీశ్వరునకు లీలార్థంబు లయిన ప్రాకృతసర్గంబు లయ్యె; నింక వైకృతసర్గంబు లేడవది మొదలుగాఁ గలుగు; నవి వినిపింతు వినుము; పుష్పోత్పత్తిరహితంబులై ఫలించెడు నశ్వత్థోదుంబర పనసన్యగ్రోధాదులైన వనస్పతులును, బుష్పితంబులై ఫలపాకాంతంబులైన వ్రీహియవముద్గాద్యోషధులును, నారోహణాన పేక్షంబులైన మాలతీమల్లికాది లతలును,త్వక్సారంబులైన వేణ్వాదులును,గఠినీభూతమూలంబులును, శిఖావిస్తృతంబులును నగు లతావిశేషరూపంబులైన[1]వీరుధంబులును, బుష్పవంతంబు లయి ఫలప్రాప్తంబులగు చూతాదిద్రుమంబులును, నవ్యక్తచైతన్యంబులు, నూర్ధ్వస్రోతంబులు, నంతస్స్పర్శంబులుఁ, దమఃప్రాయంబులు నై స్థావరంబులయిన యీ యాఱు నేడవ సర్గం బయ్యె; నెనిమిదవ సర్గం బిరువదియెనిమిది భేదంబులు గలిగి శ్వస్తనాదిజ్ఞానశూన్యంబు లయి, యాహారాదిజ్ఞానమాత్రనిష్ఠంబు లయి, ఘ్రాణంబువలన నెఱుంగందగినవాని నెఱుంగుచు, హృదయంబున దీర్ఘానుసంధానరహితంబులై వర్తించు ద్విశఫంబులు గల వృషభ మహిషాజకృష్ణ సూకరోష్ట్రగవయ రురు మేష ముఖరనవకంబును, నేకశఫంబు గల ఖరాశ్వాశ్వతర గౌర శరభ చమర్యాదిషట్కంబును, బంచనఖంబులు గల శునక సృగాల వృకవ్యాఘ్రమార్జార శశ శల్యక సింహ కపి గజకూర్మ గోధాముఖభూచరద్వాదశకంబును, మకరాదిజలచరంబులును, గంక గృధ్ర బక శ్యేన భాస భల్లూక బర్హి హంస సారస చక్రవాక కాకోలూకాదిఖేచరంబులును మొదలుగాఁ గలది తిర్యక్సర్గంబయ్యె; నర్వాక్స్రోతం బై యేకవిధం బగు మానుషసర్గంబు రజోగుణప్రేరితంబై, కర్మకరణదక్షంబై దుఃఖం బందును సుఖంబు గోరు; నిది దొమ్మిదవ సర్గం బనందగు; నీ త్రివిధసర్గంబులు వైకృతసర్గంబు లనంబడు; నింక దేవసర్గంబు విను: మదియు నెనిమిది తెఱంగులు గలిగియుండు; నందు విబుధపితృసురాదులు మూఁడును, గంధర్వాప్సరస లొకటియు, యక్షరక్షస్సు లేకంబును, భూతప్రేతపిశాచంబు లొకటియు, సిద్ధచారణవిద్యాధరు లేకంబును, గిన్నరకింపురుషు లొకటియునుంగా దేవ సర్గం బయ్యె; నిట్టి బ్రహ్మనిర్మితంబు లైన దశవిధసర్గంబులు నెఱింగించితి; నింక మనువులం, దదంతరంబుల నెఱింగించెదఁ; గల్పాదులయందు నీప్రకారంబున స్వాయంభూతుండును, నమోఘసంకల్పుండును నగు నప్పుండరీకాక్షుండు రజోగుణయుక్తుం డై స్రష్ట యగుచు స్వస్వరూపం బయిన విశ్వంబు నాత్మీయ

1. వీరుధంబులు = ఒకటితో నొకటి పెనగొన్న పొద.

సామర్థ్యంబునం గల్పించె; నయ్యీశ్వరుని మాయావ్యాపారంబులచే నీ సృష్టియందు నద్యావర్తంబులం బడి భ్రమించుచున్న మహీరుహంబులుం బోలెం బూర్వాపరభావంబు లెఱుంగంబడకుండు; నీకల్పంబునం దుండు దేవాసురాదులు ప్రతిమన్వంతరంబునందును నిట్లు నామరూపంబులచే నిర్దేశింపంబడుదురు; మఱియు నిం దొక్కవిశేషం బెఱింగించెద; గౌమారసర్గం బనునది దేవసర్గాంతర్భూతం బయ్యును బ్రాకృతవైకృతోభయాత్మకం బై దేవత్వమనుష్యత్వరూపం బైన సనత్కుమారాదిసర్గం బనంబడె; నమోఘసంకల్పుం డైన పుండరీకాక్షుండు దనుం దాన యిట్లు విశ్వభేదంబును గల్పించె" నని మైత్రేయుండు విదురునకుం జెప్పి, కాలలక్షణం బెఱింగించువాఁడై యిట్లనియె: 344

కాలలక్షణనిరూపణము

సీ. "భువిఁ దనకార్యాంశమునకు నంతము, నన్యవస్తుయోగంబు నేవలన లేక
ఘటపటాదికజగత్కార్యంబునకు నిజసమవాయకారణత్వమునఁ బరఁగి,
జాలసూర్యమరీచిసంగతగగనస్థ మగు త్రసరేణుషడంశ మరయఁ
బరమాణు వయ్యెఁ; దత్పరమాణువం దర్కగతి యెంతదడవు, తత్కాల మగును
తే. సూక్ష్మకాలంబు; విను మది సూర్యమండ-లంబు ద్వాదశరాశ్యాత్మకం బనంగఁ
గలుగు,జగమున నొకయేఁడు గడచిచనినఁ-గాల మెంతగు నది మహత్కాలమనఘ!

వ. అందుఁ బరమాణుద్వయం బొక్కయణు వగు; నణుత్రితయం బొక్క త్రసరేణు వగు; నవి మూఁడు గూడ నొక్క త్రుటి యగు; నా త్రుటిశతం బొక్కవేధ యనంబరఁగు; నట్టివేధలు మూఁడు గూడ నొక్క లవం బనం దగు; నవి మూఁడైన నొక్కనిమేషం బనంజను; నిమేషత్రయం బొక్కక్షణం బగు; క్షణపంచకం బొక్కకాష్ఠ యనం దగు; నవి పదియైన నొక్కలఘు వన నొప్పు; నట్టిలఘుపంచదశకం బొక్క నాడి యనం బరఁగు; నట్టి నాడికాద్వయం బొక్క ముహూర్తం బయ్యె; నట్టినాడిక లాఱైన నేడైన మనుష్యులకు నొక ప్రహరం బగు; నదియ యామం బనం జను; దివసపరిమాణవిజ్ఞేయంబగు నాడికోన్మాన లక్షణం బెఱింగింతు వినుము; షట్పలతామ్రంబునం బాత్రంబు రచియించి, చతుర్మాషసువర్ణంబునం జతురంగుళాయామశలాకంబుఁ గల్పించి, దానం దత్పాత్రమూలంబున ఛిద్రంబుఁ గల్పించి, తచ్ఛిద్రంబునం బ్రస్థమాత్రతోయంబు పరిపూర్ణంబు నొందునంతకాలం బొక్కనాడిక యగు; యామంబులు నాలుగు నన నొక్క పగ లగు; రాత్రియు నిప్పగిది జరగు; నట్టి యహర్నిశంబులు గూడ మర్త్యుల కొక దివసం బగు; నవి పదునేనైన నొక్కపక్షం బగు; శుక్లకృష్ణ నామంబులం బరఁగిన యప్పక్షంబులు రెండు గూడ నొక్కమాసం బగు; నది పితృదేవతలకు నొక్కదివసం బగు; నట్టిమాసంబులు రెండైన నొక్కఋతు

వగు; షణ్మాసంబు లరిగిన నొక్క యయనం బగు; దక్షిణోత్తరనామంబులం బరఁగినట్టి యయనంబులు రెండు గూడి ద్వాదశమాసంబులైన నొక్క సంవత్సరం బగు; నది దేవతలకు నొక్కదివసంబు; నట్టి సంవత్సరశతంబు నరులకుం బరమాయువై యుండుఁ; గాలాత్ముండును, నీశ్వరుండును నైన సూర్యుండు గ్రహనక్షత్రతారాచక్రస్థుండై పరమాణ్వాదిసంవత్సరాంతంబైన కాలంబునం జేసి ద్వాదశరాశ్యాత్మకం బైన జగంబున సౌరబార్హస్పత్య సావనచాంద్రనాక్షత్రమాన భేదంబులం గానంబడుచున్నవాఁడై, సంవత్సర పరివత్సరేడావత్సరానువత్సరవత్సరనామంబుల సృజ్యంబైన బీజాంకురంబుల శక్తిం గాలరూపంబైన స్వశక్తిచేత నభిముఖంబుగాఁ జేయుచుఁ, బురుషులకు నాయురాదివ్యయంబులం జేసి విషయాసక్తి నివర్తింపం జేయుచుం, గోరికలు గలవారికి యజ్ఞముఖంబులం జేసి గుణమయంబు లైన స్వర్గాది ఫలంబుల విస్తరింపం జేయుచు గగనంబునఁ బరువువెట్టు, వత్సరపంచకప్రవర్తకుం డగు మార్తాండునకుం బూజగావింపు"మని మైత్రేయుండు పలికిన విదురుం డిట్లనియె: 346

క. "నరపితృసురపరమాయుః - పరిమాణము లెఱుఁగ నాకుఁ బలికితివి మునీ
శ్వర! యెఱిఁగింపు త్రిలోకీ - పరిలోకవిలోకనైకపరు లగువారిన్. 347

ఉ. పూనిన యోగసిద్ధి దగఁ బొందిన నేత్రయుగంబునన్ బహి
ర్జ్ఞానము గల్గియుండి భువనంబులఁ జూచుచు నుండువారికి
న్నానుగఁ గల్గు కాలగతి నా కెఱిఁగింపు మునీంద్ర!" నావుడు
న్నానయశాలి యవ్విదురు నాదర మొప్పఁగఁ జూచి యిట్లనున్: 348

సీ. "జననుత! కృతయుగసంఖ్య నాలుగువేల దివ్యవర్షములు; దదీయసంధ్య
లెనుబదినూఱేండ్లు; విను త్రేత వత్సరత్రిసహస్రము లగుఁ; దదీయసంధ్య
లాఱునూఱేడులు నగు; ద్వాపరము రెండువేలవత్సరముల వెలయు; సంధ్య
లోలి నన్నూఱేఁడు; లొగిఁ గలియుగము సహస్రవర్షములు; సంధ్యాంశ మరయ
తే. రెండునూఱేఁడులును నిల్చియుండుఁ జువ్వె!
యనఘ! సంధ్యాంశమధ్యంబునందు ధర్మ
మతిశయించును; సంధ్యాంశమందు ధర్మ
మల్ప మై కానఁబడుచుండు ననఘచరిత! 349

వ. మఱియు ధర్మదేవత గృతయుగంబున నాలుగుపాదంబులును, ద్రేతయందు మూఁడుపాదంబులును, ద్వాపరంబునం బాదద్వయంబును, గలియుగంబున నేకపాదంబును గలిగి సంచరించు; న ట్లగుటం జేసి. 350

క. పాదవిభేదంబున మ-ర్యాదలును దఱుఁగు; నధర్మ మాకొలఁదినె యు
త్పాదిల్లి వృద్ధిఁ బొందు; ధ-రాదివిజులు పాపబుద్ధిరతు లగుదు రిలన్. 351

సీ. భూర్భువస్స్వర్లోకములకంటెఁ బొడువునఁ గడునొప్పు సత్యలోకంబునందు [నిట్ల
నుండు బ్రహ్మకుఁ జతుర్యుగసహస్రము లేఁగ దివ మొక్కటియగు; రాత్రియును
చన, ధాత నిద్రవో జగము లడంగు; మేల్కనిచూడ మరల లోకములు పుట్టుఁ;
దద్దినమ్మునఁ జతుర్దశమను లగుదు; రం దొక్కొకమనువున కొనర దివ్య

తే. యుగము లోలిని డెబ్బదియొక్కమాఱు-సనిన మనుకాలమయ్యె; నమ్మనుకులంబు
సురలు,మునులును, సప్తర్షులరయ భగవ-దంశమునఁబుట్టిపాలింతురఖిలజగము.

క. హరి పితృ సుపర్వతిర్య-జ్నరరూపములన్ జనించి, నయమున మన్వం
తరముల నిజసత్త్వంబునఁ-బరిపాలించును జగంబుఁ బౌరుష మొప్పన్. 353

క. క్రమమునఁ ద్రైవర్గికస-ర్గము సెప్పంబడె; సరోజగర్భుఁడు దివసాం
తమునఁ దమఃపిహితపరా-క్రముఁడై శయనించు నిద్రఁ గైకొని యంతన్. 354

సీ. ఆరాత్రి భువనత్రయము దమఃపిహితమై, భానుచంద్రులతో విలీనమైన,
సర్వాత్ముఁడగు హరి శక్తిరూపం బయి కడఁగి వెలుంగు సంకర్షణాగ్ని
భువనత్రయంబును దవిలి దహింప, నయ్యనలకీలలఁ బొడమిన మహోష్మ
మలమినఁ, గమలి మహర్లోకవాసులు జనలోకమునకును జనుదు; రపుడు

తే. విలయసమయసముత్కటవిపులచండ-వాతధూతోర్మిజాలదుర్వారవార్ధి
భువనములుముంచునమ్మూఁడుభువనములను-దత్పయోరాశిమీఁదఁబద్మావిభుండు.

ఉ. చారు[1]పటీర హీర ఘనసార తుషార మరాళ చంద్రికా
పూర మృణాల హార పరిపూర్ణసుధాకర[2]కాశ మల్లికా
సారనిభాంగశోభితభుజంగమతల్పమునందు యోగని
ద్రారతిఁ జెంది యుండు జఠరస్థితభూర్భువరాదిలోకుఁడై. 356

క. జనలోకనివాసకు ల-ర్థిని వినుతింపంగ, నతులదివ్యప్రభచేఁ
దనరుచు, మీలితనిజలో-చనుఁడై వసియించు నతఁడు సముచితలీలన్. 357

వ. ఇవ్విధంబున. 358

సీ. కైకొని బహువిధకాలగత్యుపలక్షితములై, యహోరాత్రతతులు జరగ,
శతవత్సరంబులు జనులకుఁ బరమాయువై నరీతిని బంకజాసనునకుఁ
బరమాయు వగు శతాబ్దంబు; లందుల సగ మరిగిన నదియ పరార్ధ మండ్రు;
గాన పూర్వార్ధంబు గడచుటఁ జేసి ద్వితీయపరార్ధంబు దీనిపేరు;

1. పటీరము = చందనము. 2. హీరము = వజ్రము. 3. కాశము = తెల్లు.

తే. గడఁగి పూర్వపరార్ధాదికాలమందు-బ్రహ్మకల్పాఖ్య నెంతయుఁ బరఁగు; నందు
బ్రహ్మ యుదయించుటం జేసి బ్రహ్మకల్ప-మనియు, శబ్దాత్మక బ్రహ్మ మనియు నెగడె.

క. విను మెన్నఁడు పంకజనా - భుని నాభీసరసియందు భువనాశ్రయ మై
తనరిన పద్మము వొడవడు - ననఘా! యది పద్మకల్ప మన విలసిల్లున్. 360

వ. పూర్వపరార్ధాదినిం గలిగిన బ్రహ్మకల్పంబుఁ జెప్పితి; నింక ద్వితీయపరార్ధంబు మొదల నెన్నఁడేని హరి సూకరాకారంబు దాల్చె; నది వరాహకల్పం బనం దగు; నట్టి వరాహకల్పం బిపుడు వర్తమానం బగుచున్నది; వెండియు. 361

సీ. దీపింపఁ గాలస్వరూపుఁ డైనట్టి పద్మాక్షుఁ, డనంతుఁ, డనాదిపురుషుఁ,
డఖిలవిశ్వాత్మకుఁ డగు నీశునకుఁ బరమాణ్వాదియుగపరార్ధాంత మగుచు
జరగు నీకాలంబు చర్చింప నొక్కనిమేష కాలం బయి మెలఁగుచుండుఁ;
గాని యీశ్వరునకుఁ గర్త గాఁ జాల దిక్కాలంబు; విను మది గాక, దేహ

తే. మందిరార్థాదికర్త్రాభిమానశీలు - రైనవారికి నాశ్రయం బగుటఁ జేసి
యరయ, హరి తద్గుణవ్యతికరుఁడు గాన - కాల మమ్మేటి కెన్నఁడుఁ గర్త గాదు.

వ. మఱియు షోడశవికారయుక్తం బై, పృథివ్యాదిపంచభూతపరివృతం బయి, దశా[1]వరణంబులు గలిగి [2]పంచాశత్కోటివిస్తీర్ణం బై బ్రహ్మాండకోశంబు దనర్చుచుండు.

చ. హరి పరమాణురూపమున నందు వసించి, విరాజమానుఁ డై
సరి వెలుఁగొందు నిమ్ముల నసంఖ్యము లైన మహాండకోశముల్
నెఱేఁ దనయందు డింద, నవనీరజనేత్రుఁ, డనంతుఁ, డాద్యుఁ, డ
క్షరుఁడు, పరాపరుం, డఖిలకారణకారణుఁ, డప్రమేయుఁ డై. 364

క. నిరతిశయోజ్జ్వలతేజ - స్స్ఫురణం దనరారు పరమపురుషుని, విష్ణుం,
బురుషోత్తము వర్ణింపను - సరసిజభవభవుల కైన శక్యమె చెపుమా?" 365

క. అని మైత్రేయుఁడు విదురుం-గనుఁగొని వెండియును బలికెఁ: "గాలాహ్వయుఁ డై
తనరిన హరిమహిమల నే-వినిపించితి; సృష్టిమహిమ విను మెఱిఁగింతున్. 366

మైత్రేయుఁడు విదురునకు సృష్టిమహిమ వివరించుట

వ. పరమేష్ఠి యీసృష్ట్యాది నహ మ్మను దేహాభిమానబుద్ధిం గల మోహంబును, నంగనాసంగమ స్రక్చందనాదిగ్రామ్యభోగేచ్ఛలు గల మహామోహంబును, దత్ప్రీతిఘాతజాతం బైన క్రోధంబునందుఁ గలుగు [3]నంధతామిస్రంబును, దన్నాశంబునం 'దహ మేవ మృతోఽస్మి' యను తామిస్రంబును, జిత్తవిభ్రమంబును నను నవిద్యాపంచకమిశ్రంబుగా సర్వభూతావళిం బుట్టించి, యాత్మీయచిత్తంబునం బాపసృష్టిఁ గల్పించుటకుఁ బశ్చాత్తాపంబు నొంది, భగవద్ధ్యానామృతపూత

1. ఆవరణములు=పృథివ్యాదితత్త్వములు. 2. పంచాశత్తు=ఏఁబది. 3. అంధతామిస్రము=గాఢాంధకారము, చిమ్మచీఁకటి.

మానసుండై, యూర్ధ్వరేతస్కులును, బరమపవిత్రులును నైన సనకసనందన సనత్కుమారసనత్సుజాతు లను మునుల, సత్త్వగరిష్ఠుల, ధీరజనోత్తముల, నార్యుల హరి [1]ప్రపన్నులంగా దివ్యదృష్టిం గల్పించి, వారలం జూచి, "మీమీ యంశంబులం బ్రజలం బుట్టించి, ప్రపంచంబు వృద్ధిఁ బొందింపుం" డనిన, వారలు తద్వచనంబు లపహసించుచుఁ బద్మజుం గని, మోక్షధర్ములును, నారాయణపరాయణులును నై, ప్రపంచనిర్మాణంబునకుఁ బ్రతికూలవాక్యంబులు వలికిన, నుదయించిన క్రోధంబు బుద్ధిచే నిగ్రహింపఁబడినను, నరవిందసంభవుని భ్రూమధ్యంబువలనం గ్రోధస్వరూపంబున నీలలోహితుండు నిఖిలసురాగ్రజుండై యుదయించుచు నాక్రందనం బొనరించె; నంత. 367

మ. జననం బందిన నీలలోహితుఁడు గంజాతాసనుం జూచి, యి
ట్లను: "నో దేవ! మదాఖ్య లెట్టివి? మదీయావాసముల్ వీఁక నా
కనయంబు న్నెఱిఁగింపవే" యనుడు, నయ్యంభోజగర్భుండు లా
లనముం దోఁపఁ "గుమార! నీజననవేళన్ రోదనం బిచ్చుటన్. 368

తే. రుద్రనామంబు నీకు నిరూఢ మయ్యెఁ;-జంద్రసూర్యానలానిలసలిలగగన
పృథివి ప్రాణతపోహృదింద్రియము లనఁగఁ-గలుగు నేకాదశస్థానములు వసింప."

వ. అని, వెండియు "మన్యు మను మహాకాల మహ చ్ఛివ ఋతధ్వ జోరురేతోభవ కాల వామదేవ ధృతవ్రతు లను నేకాదశనామంబులు గలిగి, ధీ వృత్త్యుశనోమా నియు త్సర్పి రి లాంబి కేరావతీ సుధా దీక్షా నామ పత్నీ సమేతుండవై, పూర్వనియుక్తంబు లయిన నామంబులం దత్తన్నివాసంబుల వసియించి ప్రజలం గల్పింపు"మని నిర్దేశించిన, భగవంతుం డగు నీలలోహితుండు విశ్వగురుం డైన పితామహునిచే నియుక్తుండై, సత్త్వాకృతిస్వభావంబుల నాత్మసము లైన ప్రజలం గల్పించె. 370

ఉ. రుద్రునిచేత నీగతి నిరూఢమతిన్ సృజియింపఁబడ్డ యా
రుద్రగణంబు లోలి [2]నవరుద్ధత విశ్వము మ్రింగె; నిమ్మహో
పద్రవశాంతికై యజుఁడు భర్గులఁ జూచి, "కుమారులార! మీ
రౌద్రవిలోకనానలభరంబునఁ గ్రాఁగె సమస్తలోకముల్. 371

క. మీసృష్టి సాలు నింకన్-ధీసత్తములార! వినుఁడు; ధృతి మీరు తపో
వ్యాసంగచిత్తులై చనుఁ-డా సన్మంగళము లగు దృఢంబుగ మీకున్. 372

మ. భగవంతుం, బురుషోత్తమున్, హరిఁ, గృపాపాథోధి, లక్ష్మీశ్వరున్,
సుగుణభ్రాజితు, నచ్యుతుం, బరుఁ, బరంజ్యోతిం, బ్రభున్, సర్వభూ

1. ప్రపన్నులు = శరణాగతి పొందిన భక్తులు. 2. పూర్వ ముద్రణములందంతటను ఇదే పాఠము. 'అవరుద్ధ' కాఁబోలును.

తగుహావాసు, నధోక్షజుఁ, శ్రితజనత్రాణైకపారీణు, నా
జగదాత్ముం గనుచుందు రార్యులు దపశ్శక్తిఁ స్ఫుటజ్ఞానులై.'' 373

వ. అనిన విని. 374

ఉ. కైకొని యిట్లు పంకరుహగర్భనియంత్రితులైన రుద్రులు
ద్రేకముఁ దక్కి, కానలకు ధీయుతులై తప మాచరింప న
స్తోకచరిత్ర నేఁగిరి; చతుర్ముఖుఁ డంతఁ బ్రపంచకల్పనా
లోకనుఁ డై సృజించె జనలోకశరణ్యుల, ధీవరేణ్యులన్. 375

తే. వినుము భగవద్బలాన్వితవినుతగుణులు,-భువనసంతానహేతువిస్ఫురణకరులు,
పద్మసంభవతుల్యప్రభావయుతులు-పదురు గొడుకులు పుట్టిరి భవ్యయశులు.

సీ. అరవిందసంభవునంగుష్ఠమున దక్షుఁ, డూరువువలనను నారదుండు, [క్రతువు,
నాభిఁ బులహుఁడు, గర్ణములఁ బులస్త్యుండు, త్వక్కున భృగువు, హస్తమునఁ
నాస్యంబువలన నయ్యంగిరసుఁడు, ప్రాణమున వసిష్ఠుఁడు, మనమున మరీచి,
గన్నుల నత్రియుఁ గాఁ బుత్త్రదశకంబు గలిగిరి; వెండియు నలినగర్భు

తే. దక్షిణస్తనమువలన ధర్మ మొదవె;- వెన్నువలనను నుదయించె విశ్వభయద
మైనమృత్యు; వధర్మంబునంద కలిగె;-నాత్మఁ గాముండుజననమునందె మఱియు.

సీ. భ్రూయుగళంబునఁ గ్రోధంబు, నధరంబునందు లోభంబు, నాస్యమున వాణి
యును, మేఢ్రమందుఁ బయోధు, లపానంబునందు నఘాశ్రయుఁ డైన నిరృతి,
లాలితచ్ఛాయవలన దేవహూతివిభుండుఁ, గర్దముఁడును బుట్టె; రంత
నబ్జజుఁ డాత్మదేహమున జనించిన భారతిఁ జూచి, విభ్రాంతిఁ బొరసి,

తే. పంచశరబాణనిర్భిన్నభావుఁ డగుచుఁ,-గూఁతు రని పాపమునకు సంకోచపడక
కవయఁ గోరిన, జనకునిఁ గని మరీచి-మొదలుగాఁ గల యమ్మునిముఖ్యు లెఱిఁగి.

వ. ఇట్లనిరి: 379

ఉ. ''చాలుఁ బురే! సరోజభవ! సత్పథవృత్తిఁ దొఱంగి, కూఁతు ని
[1]ట్లాలరి వై రమింప హృదయంబునఁ గోరుట ధర్మరీతియే?
[2]బేలరి వైతి! నీతగవుఁ, బెద్దతనంబును నేలపాలుగా
శీలము వోవఁ దట్టి యిటు సేసినవారలు మున్ను గల్గిరే? 380

ఉ. నీవు మహానుభావుఁడ, వనింద్యచరిత్రుఁడ, విట్టిచోట ''రా
జీవభవుండు దా విధినిషేధము లాత్మ నెఱుంగఁ డయ్యె; నీ
భావభవప్రసూనశరబాధితుఁ డై, తనకూఁతుఁ బొందెఁ బో
వావి దలంప లే''కనుచు వారక లోకులు ప్రువ్వఁ దిట్టరే? 381

1. ఆలరి = దుశ్శీలుఁడు. 2. బేలరి = మోసకాఁడు, వంచకుఁడు.

క. పాపము దలఁపక, నిమిషము - లోపలఁ జెడు సౌఖ్యమునకు లోనైతివె? యిం
తే పో; ధారుణిఁ 'గామాంధోఽపి న పశ్యతి' యనఁగఁ దొల్లియు వినమే? ''

మ. అని యబ్భంగి మునీంద్రు లాడిన కఠోరాలాపముల్ వీనులం
దవిని, లజ్జావనతాననుం డగుచు నా నీరేజగర్భుండు స
వ్యాన దేహంబు విసర్జనీయముగఁ జేయన్, దిక్కు లేతెంచి త
త్తనువుం గైకొనఁ, బుట్టె దిక్కలితమై తామిస్రనీహారముల్. 383

వ. అంత. 384

చ. ఉడుగక పంకజాతభవుఁ డొండొక దేహముఁ దాల్చి, ధైర్యమున్
విడువక, సృష్టిపూర్వసమవేతమునన్ సృజియించునేర్పు దాఁ
బొడమమి కాత్మలోనఁ దలపోయుచు నుండఁ, జతుర్ముఖంబులన్
వెడలె ననూనరూపముల వేదము లంచితధర్మయుక్తితోన్. 385

తే. మఱియు మఖములు, మహితకర్మములుఁ, దంత్ర
ములును, నడవళ్లు, నాశ్రమములుఁ దదీయ
ముఖచతుష్కమునందున పొడమె''ననిన
విని మునీంద్రునిఁ జూచి యవ్విదురుఁ డనియె: 386

క. ''తోయజసంభవుఁ డత్తఱి - నేయేముఖమండలమున, నేయేసృష్టిన్
ధీయుతుఁడై సృజియించెను - బాయక యత్తెఱఁగుఁ దెలియఁబలుకుము నాకున్.''

వ. అని యిట్లు విదురుం డడిగిన మైత్రేయుం డతనితో నిట్లనియె: ''ఋగ్యజుస్సామాథర్వంబు లను వేదంబులును, హోతృకర్మంబు లయిన యప్రగీతమంత్ర స్తోత్రంబులగు శాస్త్రంబులును, నధ్వర్యుకర్మంబైన [1]యిజ్యయు, సంప్రగీత స్తోత్రం బయిన స్తుతియును, నుద్గాతృప్రయోజ్యంబైన ఋక్సముదాయరూపం బగు [2]స్తోమంబును, బ్రాయశ్చిత్తంబగు బ్రహ్మకర్మంబును, నాయుర్వేద ధనుర్వేదగాంధర్వవేదంబు లను నుపవేదంబులును, విశ్వకర్మశాస్త్రం బగు స్థాపత్యంబును బ్రాగాదిముఖంబుల నుత్పన్నంబు లయ్యెఁ; బంచమవేదం బగు నితిహాసపురాణంబులు సర్వముఖంబులం గలిగె; మఱియుఁ గర్మతంత్రంబు లయిన షోడశ్యుక్థ్యలును, జయనాగ్నిష్టోమంబులును, నాప్తోర్యామాతిరాత్రంబులును, వాజపేయగోసవంబులును, ధర్మపాదంబు లైన విద్యాదానతపస్సత్యంబులును, బ్రహ్మచర్యగృహస్థవానప్రస్థయత్యాశ్రమంబులును ననువీనికి నొక్కొక్కటికిం జతుర్విధంబు లైన వృత్తులును గలిగి యుండు; నందు సావిత్రం బన బ్రహ్మచర్యం; బది యుపనయనం బాదిగా దివసత్రయంబు గాయత్రిజపించుటయ; ప్రాజాపత్యంబన వేదవ్రతచతుష్టయం; బందుఁ బ్రతి

1. ఇజ్య = యజ్ఞము. 2. స్తోమము = స్తోత్రము.

వ్రతంబును, వ్రతులు సంవత్సరపర్యంతంబుగా నాచరింప నగు; బ్రాహ్మంబు వేదగ్రహణాంతంబు నాచరింపందగు; బృహత్తన నైష్ఠికంబియ్యవియను బ్రహ్మచారివృత్తి చతుష్టయంబును, ననిషిద్ధకృష్యాదివృత్తి యగు వార్తయు, యజనాదికర్మోపయుక్తం బైన యాచ్ఞాదిరూపధనసంచయంబును, బరుల యాచింపకుండు నయాచితం బగు శాలీనంబును, క్షేత్రపతితకణిశకణసంగ్రహణరూపం బగు శిలోంఛంబును నను గృహస్థవృత్తులు నాలుగును, నకృష్టపచ్యాహారు లగు వైఖానసులును, నూతనఫలంబు లబ్ధం బైనఁ బూర్వసంచితపదార్థత్యాగంబు గల వాలఖిల్యులును, బ్రాతఃకాలంబున నేదిక్కు విలోకింతు రద్దిక్కునకుం జని, యచ్చట లభించు పదార్థంబుల భుజించి జీవించు నౌదుంబరులును, దమంత ఫలించి తరుపతితంబు లగు ఫలంబులఁ దినుచుండు ఫేనపులును నను చతుర్విధ వృత్తులు గల వానప్రస్థులును, స్వాశ్రమవిహితకర్మంబులం బ్రధానుం డగు కుటీచకుండును, గర్మం బుపసర్జనంబు సేసి జ్ఞానప్రధానుం డయిన బహూదుండును, గేవలజ్ఞానాభ్యాసనిష్ఠుం డగు హంసుండును, బ్రాప్తం బైన పరబ్రహ్మతత్త్వంబు గల నిష్క్రియుండును నను సన్యాసిచతుర్విధ వృత్తులును, మోక్షఫలప్రదం బై, యాత్మానాత్మవివేకవిద్యారూపం బగు నాన్వీక్షకియు, స్వర్గాదిఫలప్రదంబై, కర్మవిద్యారూప మగు త్రయియు, జీవనఫలప్రధానంబై, కృష్యాదిరూపంబగు [1]వార్తయు, నర్థసంపాదనైక ప్రయోజనం బగు దండనీతియు, మోక్షధర్మకామార్థంబు లైన న్యాయవిద్యాచతుష్టయంబును, భూర్భువస్సువ యను [2]వ్యాహృతులును బూర్వాదిముఖంబులవలన నుదయించె; మఱియు నతని హృదయాకాశంబువలనం బ్రణవంబును, రోమంబులవలన నుష్ణిక్ఛందంబును, ద్వగింద్రియంబువలన గాయత్రీచ్ఛందంబును, మాంసంబువలనఁ ద్రిష్టుప్ఛందంబును, స్నాయువునలన ననుష్టుప్ఛందంబును, నస్థివలన జగతీచ్ఛందంబును, మజ్జవలన పంక్తిచ్ఛందంబును, బ్రాణంబువలన బృహతీచ్ఛందంబును, గకారాదిపంచవర్గాత్మకంబు లయిన స్పర్శంబులను జీవుండును, నకారాదిస్వరాత్మకం బైన దేహంబును నూష్మంబులను శషసహవర్ణచతుష్టయరూపంబులగు నింద్రియంబులును, నంతస్థంబులగు యరలవ యను వర్ణంబులు షడ్జాదిసప్తస్వరూపంబు, నాత్మబలంబు నయిన శబ్దబ్రహ్మంబును జతుర్ముఖుని లీలావిశేషంబున నుత్పన్నం బయ్యె; వ్యక్తావ్యక్తంబై వైఖరీప్రణవాత్మకం బైన శబ్దబ్రహ్మంబువలనం బరమాత్మ యవ్యక్తాత్మకుం డగుటం జేసి పరిపూర్ణుండును, వ్యక్తాత్మకుం డగుటం జేసి యింద్రాదిశక్త్యుపబృంహితుండును నై కానంబడుఁ; బదంపడి యజుండు భూరివీర్యవంతు లయిన ఋషిగణంబుల సంతతి యవిస్తృతం బని తలంచి, పూర్వతనుపరిగ్రహంబు

1. వార్త = జీవనోపాయము. 2. వ్యాహృతులు = మంత్రవిశేషములు.

పాలించి, యనిషిద్ధకామాసక్తం బైన దేహాంతరపరిగ్రహంబు సేసి, నిత్యంబుఁ బ్రజాసృష్టియందు వ్యాసక్తుండ నైనం బ్రజ లభివృద్ధినొందక యుండుట కేమి కారణంబగునని యచ్చెరువొంది, తద్వృద్ధి యగు విధం బాలోచించుచు, దైవం బిచ్చుట విఘాతుకంబు గాన తదానుకూల్యం బావశ్యకం బని, దాని నెదురు చూచుచు, యథోచితకృత్యకరణదక్షుం డగుచుండు; చతుర్ముఖుని దేహంబు ద్వివిధం బయిన నట్టి రూపద్వయవిభాగంబు స్వరాట్టగు స్వాయంభువమనువును, దన్మహిషి యగు శతరూప యను కన్యకయుం గా మిథునం బయి జనియించె; నమ్మిథునంబువలనం బ్రియవ్రతోత్తానపాదు లను పుత్త్రద్వయంబు, నాకూతిదేవహూతిప్రసూతు లను కన్యకాత్రయంబును గలిగి;రందు నాకూతిని రుచికునకును, దేవహూతిం గర్దమునకును, బ్రసూతిం దక్షునకును నిచ్చె; వీరలవలనఁ గలుగు ప్రజాసంతతులచేత జగంబులు పరిపూర్ణంబు లయ్యె.''

స్వాయంభువమనువు ప్రజావృద్ధి సేయుట

క. అని మైత్రేయుఁడు వలికిన - విని మనమున హర్ష మొదవ విదురుఁడు మునినా
థునిఁ జూచి పలికెఁ గృష్ణుఁ - వనజోదరపాదభక్తివశమానసుఁ డై. 389

క. ''ఘనుఁడు స్వాయంభువునకుఁ బ్రియ-తనయుఁడు స్వాయంభువుండు దై తేయవిభే
దనసేవాచతురుండును-జనవినుతుం డాదిరాజసత్తముఁ డౌటన్. 390

క. అతని చరిత్రం బవ్యా-హతసుఖదము, నిఖిలమంగళావహము, సమం
చితముం గావున బుధసే - వితః నా కెఱుఁగంగఁ బలుక వే మునితిలకా! 391

క. అదియును గాక ముకుందుని - పదకమలమరందపానపరవశు లై, పెం
పొదవిన వారి చరిత్రము - సదమలమతి వినిన [1]భవము సఫలము గాదే!''392

చ. అని విదురుండు వల్కిన, దయాన్వితుఁ డై మునినాథచంద్రుఁ డి
ట్లను: ''శ్రుతిశాస్త్రపాఠకలితాత్మకుఁ డైన నరుండు పద్మలో
చనచరణారవిందయుగసంగము గల్గిన సజ్జనుండు వొం
దినఫల మొందు భాగవతదివ్యకథాశ్రవణానురక్తిచేన్.'' 393

క. అని చెప్పి మునికులాగ్రణి - దనుజారికథాసుధాప్లుతస్వాంతుం డై,
తనువునఁ బులకాంకురములు - మొనయఁగ, నానందబాష్పములు జడి గురియన్.

సీ. వినిపింపఁదొడఁగె నాఘనుఁడు స్వాయంభువుఁ డంగనాయుక్తుఁడై యబ్జగర్భు
నకుమ్రొక్కి, వినయవినమితోత్తమాంగుఁడై, హస్తముల్ మొగిచియిట్లనియెఁ బ్రీతి:
''జీవరాసులకు రాజీవసంభవ! నీవ జననరక్షణవినాశముల కరయ
హేతుభూతుఁడవు; మా కెద్ది యాచరణీయ మైన కర్మము దాని నానతిమ్ము;

---

1. భవము = జన్మము, పుట్టుక.

తే. ఎట్టికర్మంబు సేసిన నెసఁగు నీకు - నవహితం బైన సంతోష; మాత్మజుండు
జనకునకు భక్తిఁ బరిచర్య సలిపి కీర్తి-నంది నుతి కెక్కి వర్తించు నందు నిందు.

వ. కాన యెఱింగింపు మట్టి సత్కర్మంబు.” 396

క. అని పలికిన స్వాయంభువ-మనుమృదుభాషలకు నలరి, మనమునఁ గమలా
సనుఁ డనురాగము ముప్పిరి-గొనఁ, బ్రియతముఁ డైన సుతునకు నిట్లనియెన్:

చ. “మునుకొని తండ్రియాజ్ఞఁ దల మోచి, నిజోచితకృత్య మేమి వం
చినఁ దనశక్తియుక్తి [1]నెడసేయక చేయుట, పుండరీకలో
చనపదసేవ సేయుట, ప్రజాపరిపాలనశాలి యౌటయున్
జనకునకున్ సుతుండు పరిచర్య లొనర్చుట సువ్వె పుత్రకా! 398

వ. కావున. 399

మ. వివరింపన్ హరి, యజ్ఞమూర్తిఁ, బరమున్, విష్ణున్, హృషీకేశుఁ, గే
శవుఁ, బద్మాక్షుగుఱించి జన్నములు శశ్వద్భక్తిఁ గావింప మా
ధవుఁ డాత్మం బరితోష మొందు; నతఁ డుద్యత్ప్రీతిఁ గైకొన్న లో
కవితానంబులు దుష్టి నొందు; ననఘా! కావింపుమా యజ్ఞముల్. 400

చ. అకుటిలభక్తిఁ గేశవసమర్పణబుద్ధిఁ గ్రతుక్రియల్ వొన
ర్పక, విపరీతులై, [2]యుముకరాసులు దంచి, ఫలంబు నందఁ గా
నక చెడురీతి, నూరక ధనవ్యయ మౌటయ కాని మోక్షదా
యక మగుచున్న తత్ఫలము నందరు విష్ణుపరాఙ్ముఖక్రియుల్. 401

ఉ. కావున యజ్ఞముల్ హరి, వికారవిదూరు గుఱించి చేయు నీ
భావము సూనృతవ్రత శుభస్థితిఁ జెందెడు; నీకుమారులున్,
నీవును నీధరాభరము నెమ్మి వహింపుము; సజ్జనావళిం
బ్రోవుము ధర్మమార్గమునఁ బుత్రక! దోషలతాలవిత్రకా!” 402

క. అనవుడు నతనికి నతఁ డి-ట్లనియెన్: “భవదీయ మైన యానతి యెట్ల
ట్లొనరించెద; నాకును, నా-తనయులకు వసించి యుండఁ దగు నెల వెందున్.

శ్రీయజ్ఞవరాహావతారాభివర్ణనము

తే. అరయ లేదు; విధాత! యీయఖిలజంతు-జాతములకెల్ల నాధారభూతమైన
ధరణి యిప్పుడు ఘనజలాంతర్నిమగ్న-మైనకతమునఁ జోటు లేదంటిఁ దండ్రి!

క. కావున భూమ్యుద్ధరణము-గావించు నుపాయ మిపుడు గైకొని నాకున్
దేవా! నీ వెఱిఁగింపుము”-నావుడుఁ బద్మజుఁడు దనమనంబునఁ దలఁచెన్: 405

---

1. ఎడసేయక = తప్పక. 2. ఉముక = పొట్టు.

మ. "జలమధ్యంబున లీన మైన ధరణీచక్రంబు నేనేర్పునన్
నిలుపన్ వచ్చును? బూర్వమందు జగముల్ నిర్మించునాఁ డాది న
ప్పులఁ బుట్టించినమీఁద నవ్వసుమతిం బుట్టించితిం బుత్త్ర! య
ప్పులలోఁ గ్రుంకి రసాతలాంతరమునం బొందెం గదా పృథ్వియున్! 406

సీ. అఖిలజగత్కల్పనాటోపమునకుఁ బాల్పడిన నాచేత నెబ్బంగి నిపుడు
దగిలి విశ్వంభరోద్ధరణంబు గావింప నగు" నని సర్వభూతాంతరాత్ముఁ,
బురుషోత్తముని, నవపుండరీకాక్షు, లక్ష్మీపతిఁ దన మనస్థితునిఁ జేసి
తలపోయుచున్నఁ బద్మజు నాసికావివరమ్మున యజ్ఞవరాహమూర్తి
తే. యర్థి నంగుష్ఠమాత్ర దేహంబుతోడ-జననమంది, వియత్తలస్థాయి యగుచు,
క్షణములోపల భూరిగజప్రమాణ-మయ్యె నచ్చటిజనముల కద్భుతముగ. 407

సీ. అంతఁ బ్రజాసర్గమందు నియుక్తులైనట్టి మరీచ్యాదులైన మునులు,
మనుకుమారకులు నమ్మనుసహితంబుగ యజ్ఞవరాహంబు నర్థిఁ జూచి,
యిట్టియాశ్చర్య మెట్లుండేనిఁ గలదె? నాసారంధ్రనిర్గతస్తబ్ధరోమ
[1]లోకంబు మనము విలోకింప నంగుష్ఠమాత్రమై యీక్షణమాత్రలోన
తే. మహిమ దీపింప దంతిప్రమాణమును, మ-హోన్నతంబైన గండశైలోపమంబు
నయ్యె" ననుచు వితర్కించి; రబ్జభవుఁడు-హర్ష మిగురొత్త నిట్లని యపుడు దలఁచె:

క. "నామనమునఁ గలదుఃఖవి-రామముఁ గావించుకొఱకు రాజీవాక్షుం
డీమేర యజ్ఞపోత్రి-శ్రీమూర్తి వహించె; నిది విచిత్రము దలఁపన్." 409

వ. అని వితర్కించుసమయంబున సూకరాకారుం డయిన భగవంతుండు. 410

తే. ప్రళయజీమూతసంఘాతభయదభూరి-గర్జనాటోపభిన్నదిగ్ఘనగభీర
రావ మడరింప, నపుడురాజీవభవుఁడు,-మునులునానందమునుబొందిరనఘచరిత!

వ. అంత మాయామయవరాహఘుర్ఘురారావంబు బ్రహ్మాండకోటరపరిస్ఫోటనంబుఁ
గావింప విని జనస్తపస్సత్యలోకనివాసు లయిన మునులు ఋగ్యజుస్సామమంత్రం
బుల వినుతించిరి; యజ్ఞవరాహరూపధరుం డయిన సర్వేశ్వరుండు సత్పురుష
పాలనదయాపరుండు గావున దిగ్గజేంద్రలీలావిలోలుం డై. 412

సీ. కఠినసటాచ్ఛటోత్కటజాతవాతనిర్ధూతజీమూతసంఘాత మగుచు,
క్షురనిభసునిశితఖురపుటాహతచలత్ఫణిరాజదిగ్గజప్రచయ మగుచుఁ,
జండదంష్ట్రోత్థవైశ్వానరార్చిస్స్రవద్ద్రవజతహేమాద్రివిస్రంభ మగుచు,
ఘోరగంభీరఘుర్ఘురభూరినిస్స్వనపంకిలాఖిలవార్ధిసంకులముగఁ

1. ఇదే పూ. ము. పాఠము. కాని అర్థములేనిది. 'పాకంబు' అని 'ఆనంద' వారి ముద్రణము. 'వరాహతోకః' అని మూలము. కాన 'తోకంబు' అను పాఠము సరిగాఁ దోఁచెడి. తోక, పాక శబ్దములు రెండును శిశు వను నర్థము నిచ్చును.

తే. బొరలు; గెరలు; నటించు; నంబరము దెరల-రొప్పు; నుప్పరమెగయును; [1]గొప్పరించు
ముట్టె బిగియించు; ముసముస మూరుకొనుచు-నడరుసంరక్షితక్షోణియజ్ఞఘోణి.

వ. మఱియు నయ్యజ్ఞవరాహంబు. 414

సీ. తివిరి చతుర్దశభువనంబు లను దొంతు లొరగఁ గొమ్ములఁ జిమ్ము నొక్కమాటు;
పుత్తడికొండ మూఁపుర మను నొరగంట నొరయ రా రాపాడు నొక్కమాటు;
ఖురముల సప్తసాగరముల రొంపిగా నుంకించి [2]మట్టాడు నొక్కమాటు;
నాభీలవాలవాతాహతిచే మింటి నొరసి బ్రద్దలుసేయు నొక్కమాటు;
తే. గన్నుఁగొనల విస్ఫులింగములు సెదర-నురుభయంకరగతిఁ దోఁచు నొక్కమాటు;
పరమయోగీంద్రజనసేవ్యభవ్యవిభవ-యోగ్యమై కానఁగానగు నొక్కమాటు.

వ. ఇట్లు విహరించుచుఁ బ్రాతర్మధ్యందినతృతీయసవనరూపుండయిన యజ్ఞవరాహ మూర్తి యగు సర్వేశ్వరుండు మహాప్రళయంబునందు యోగనిద్రావశుం డై యుండునవసరంబున నుదకస్థం బైన భూమి రసాతలగతం బైన, దాని నుద్ధరించుటకు సముద్రోదరంబుఁ దఱియం జొచ్చు వేగంబు సైరింపంజాలక, సముద్రుం డూర్ము లను భుజంబు లెత్తి, విశీర్ణహృదయుం డై, యార్తునిపగిది "యజ్ఞవరాహ! నన్ను రక్షింపు, రక్షింపు" మని యాక్రోశింప, నిశితకరాళ క్షురతీక్ష్ణంబు లైన ఖురాగ్రంబుల జలంబులు విచ్ఛిన్నంబులు గావించి, యపారం బయిన రసాతలంబుఁ బ్రవేశించి, భూమిం బొడగనునవసరంబున. 416

క. శరనిధిలోన మహోగ్రా-మరకంటకుఁ డెదురఁ గాంచె శుభమయగాత్రిన్,
ఖురవిదళితకులగోత్రిన్-ధరణికళత్రిన్, గవేషధాత్రిన్, బోత్రిన్. 417

వ. ఇట్లు పొడగని దైత్యుండు రోషభీషణాకారుం డై. 418

మ. గద సారించి, యసహ్యవిక్రమసమగ్రస్ఫూర్తిచే వ్రేయఁగా,
నది దప్పించి వరాహమూర్తి నిజదంష్ట్రాగ్రాహతిం ద్రుంచెఁ బెం
పొందవం గ్రోధమదాతిరేకబలశౌర్యోదారవిస్తారసం
పదఁ బంచాస్యము సామజేంద్రుఁ జలమొప్పం ద్రుంచుచందంబునన్. 419

మ. దితిజాధీశుని నీగతిం దునిమి, యుద్వృత్తిం దదీయాంగశో
ణితపంకాంకితగండభాగుఁ డగుచు న్విష్ణుండు దా నొప్పె వి
స్తృతసంధ్యాంబుదధాతుచిత్రితసముద్దీప్తక్షమాభృద్గతిన్
క్షితి దంష్ట్రాగ్రమునన్ ధరించి జలరాశిం బాసి యేతేరఁగన్. 420

తే. బాలశీతాంశురేఖావిభాసమాన-ధవళదంష్ట్రాగ్రమున నున్నధరణి యొప్పె
హరికి నిత్యానపాయిని యైన లక్ష్మి-నెరయఁ బూసిన కస్తూరినికర మనఁగ. 421

1. కొప్పరించు = విజృంభించు. 2. మట్టాడు = నడచు.

బ్రహ్మాదులు శ్రీయజ్ఞవరాహమూర్తిని స్తుతియించుట

వ. అట్టి యజ్ఞపోత్రిమూర్తిం జూచి కమలాసనప్రముఖు లిట్లని స్తుతియించిరి: 422

సీ. "దేవ! జితం జితం తే పరమేశ్వర! జితయజ్ఞభావన! శ్రుతిశరీర!
యనుచుఁ గారణసూకరాకారుఁ డగు నీకు నతిభక్తి మ్రొక్కెదమయ్య! వరద!
భవదీయరోమకూపములందు లీనంబు లై యుండు నంబుధు; లట్టియధ్వ
రాత్మక మై తనరారు నీరూపంబు గానంగ రాదు దుష్కర్మపరుల;

తే. కట్టినీకుఁ బ్రణామంబు లాచరింతు – మఖిలజగదేకకీర్తి! దయానువర్తి!
భవ్యచారిత్ర! పంకజపత్త్రనేత్ర!–చిరశుభాకార! యిందిరాచిత్తచోర!" 423

వ. అని, వెండియు నిట్లు స్తుతియించిరి: 424

సీ. "త్వక్కున నఖిలవేదములు, రోమంబులయందును బర్హిస్సు, లక్షులందు
నాజ్యంబు, పాదంబులందుఁ జాతుర్హోత్రకలితంబు లగు యజ్ఞకర్మములును,
స్రుక్కు తుండంబున, స్రువము నాసికను, నిడాపాత్ర ముదరకోటరమునందు,
శ్రవణాస్యబిలములఁ జమసప్రాశిత్రముల్, గళమున నిష్టిత్రికంబు, జిహ్వఁ

తే. దగుఁ బ్రవర్గ్యము నగ్నిహోత్రమును నీదు – చర్వణంబును సభ్యావసథ్యు లుత్త
మాంగమసువులుచయనములగుఁగిటీశ"–యనుచునుతియించి రత్తఱియజ్ఞవిభుని.

వ. వెండియు ముహుర్ముహుర్భవదావిర్భావంబు దీక్షణీయేష్టి యగు; నీదుదంష్ట్రలు
ప్రాయణీయం బను దీక్షానంత రేష్టియు,నుదయనీయం బను సమాప్తేష్టియు,యుష్మ
ద్రేతంబు సోమంబును, ద్వదీయావస్థానంబు ప్రాతస్సవనాదులు, నీదు త్వఙ్మాంసాది
సప్తధాతువు లగ్నిష్టోమోక్థ్యషోడశీవాజపేయాతిరాత్రాప్తోర్యామంబు లను
సంస్థాభేదంబులును, ద్వాదశాహాదిరూపంబు లైన బహుయాగసంఘాతరూపం
బులు నగు; సర్వసత్త్రంబులు భవదీయశరీరసంధులు; ససోమాసోమంబులగు
యజ్ఞక్రతువులు నీవ; మఱియును నీవు యజనబంధనంబులచే నొప్పుచుండు ;
వదియునుం గాక. 426

క. హవరూపివి, హవనేతవు, – హవభోక్తవు, నిఖిలహవఫలాధారుఁడవున్,
హవరక్షకుఁడవు నగు నీ–కవితతముగ నుతు లొనర్తుమయ్య! ముకుందా! 427

తే. సత్త్వగుణమున సద్భక్తి సంభవించు;–భక్తియుతముగఁ జిత్తంబు భవ్యమగును;
హృదయపద్మంబునం దోలి నెఱుఁగఁబడిన–యట్టి నీకు నమస్కారమయ్య! వరద!

మ. అరవిందోదర ! తావకీనసితదంష్ట్రాగ్రావలగ్నక్షమా
ధరసద్వ్యబ్ధినదాటవీయుతసమిద్ధక్ష్మాతలం బొప్పె భా
సురకాసారజలావతీర్ణమదవచ్ఛుండాలరాడ్దంతశే
ఖరసంసక్తసపంకపంకజముఖేరేఖం బొల్పు దీపింపఁగన్. 429

వ. మఱియును. 430

మ. చతురామ్నాయవపుర్విశేషధర! చంచత్సూకరాకార! నీ
సితదంష్ట్రాగ్రవిలగ్నమై ధరణి రాజిల్లెం గులాద్రీంద్రరా
జితశృంగోపరిలగ్నమేఘముగతిం జెల్వారి విద్వజ్జనాం
చితహృత్పల్వలలోల! భూరమణ! లక్ష్మీనాథ! దేవోత్తమా! 431

సీ. సమధికస్థావరజంగమాత్మక మైన వసుమతీచక్ర మవక్రలీల
నుద్ధరింపుము కరుణోపేతచిత్తుండ వగుచు; నస్మన్మాత యయ్యె ధరణి;
మాత యా పెట్లని మదిఁ దలంచెదవేనిఁ, జర్చింప మాకు, విశ్వమున కీవు
జనకుండ వగుట, యుష్మత్పత్ని భూదేవి యగుట మాకును దల్లి యయ్యె; నిపుడు
తే. ధరకు నీతోడఁ గూడ వందన మొనర్తు–[1]మరణియందును యాజ్ఞికుఁ డగ్ని నిలుపు
కరణి మీ తేజ మీ ధరాకాంతయందు–నిలుప ధరణి పవిత్ర మై నెగడుఁ గాన.

చ. తలఁప రసాతలాంతరగతక్షితిఁ గ్రమ్మఱ నిల్పినట్టి నీ
[2]కలితన మెన్న విస్మయము గాదు సమస్తజగత్తు లోలిమైఁ
గలుగఁగఁ జేయు టద్భుతము గాక, మహోన్నతి నీ వొనర్చు పెం
పలరిన కార్యముల్ నడప నన్యులకుం దరమే రమేశ్వరా! 433

చ. సకలజగన్నియామకవిచక్షణలీలఁ దనర్చునట్టి నం
దకధర! తావకస్ఫురదుదారత మంత్రసమర్థుఁ డైన యా
జ్ఞికుఁ [1]డరణిన్ హుతాశనుని నిల్పినకైవడి మన్నివాస మా
టకుఁ దలపోసి యీక్షితి దృఢంబుగ నిల్పితివయ్య! యీశ్వరా! 434

చ. సలలితవేదశాస్త్రమయసూకరమూర్తిఁ దనర్చుచున్, రసా
తలమున నుండి వెల్వడునుదారత మేను విదుర్పఁ, దత్సటో
చ్చలితము లైన బిందువుల సాధుతపోజనసత్యలోకవా
సుల మగు మేము దోఁగి పరిశుద్ధి వహించితిమయ్య! మాధవా! 435

ఉ. విశ్వభవస్థితిప్రళయవేళలయందు వికారసత్త్వమున్
విశ్వము నీవయై నిఖిలవిశ్వము లోలి సృజింతు; విందిరా
ధీశ్వర! యీశ! కేశవ! త్రయీమయ! దివ్యశరీర! దేవ! నీ
శాశ్వతలీల లిట్టి వని సన్నుతి సేయఁగ మాకు శక్యమే? 436

సీ. పంకజోదర! నీ వపారకర్ముండవు; భవదీయకర్మాబ్ధిపార [3]మెయ్ది
నెఱిఁగెద నని మది నిచ్చగించినవాఁడు పరికింపఁగా మతిభ్రష్టు గాక

1. అరణి = త్రచ్చి నిప్పు పుట్టించెడు కొయ్య. 2. కలితనము=సామర్థ్యము. 3. ఎయ్దు=పొందు.

విజ్ఞానియే? చూడ విశ్వంబు నీయోగమాయాపయోనిధి మగ్నమౌటఁ
దెలిసియుఁ దమబుద్ధిఁ దెలియని మూఢుల నేమన నఖిలలోకేశ్వరేశ!
తే. దాసజనకోటి కతిసౌఖ్యదాయకములు-వితతకరుణాసుధాతరంగితములైన
నీకటాక్షేక్షణములచే నెఱయ మమ్ముఁ-జూచి సుఖులనుజేయవే సుభగచరిత!''

క. అని బ్రహ్మావాదు లగు స - న్మునివర్యులు భక్తియోగమున వినమితులై,
మనమున మోదము ముప్పిరి-గొనఁ బొగడిరి ఖురవిదళితగోత్రిం బోత్రిన్. 438

ఉ. అంతట లీలఁబోలె జగదాత్ముఁడు యజ్ఞవరాహమూర్తి య
త్యంతగభీరభీషణమహార్ణవతోయసమూహముల్ ఖురా
క్రాంతముఁ జేసి, క్రమ్మఱ ధరాతల మంబులమీఁద నిల్పి, వి
శ్రాంతి వహింపఁజేసి గుణశాలి దిరోహితుఁ డయ్యె నయ్యెడన్. 439

ఉ. మంగళ మైన యీ కథ సమంచితభక్తిఁ బఠింప విన్నవా
రిం గరుణార్ద్రదృష్టిఁ గని శ్రీహరి సాలఁ బ్రసన్నుఁ డౌను; స
త్సంగతుఁ డైన విష్ణుఁడు ప్రసన్నుఁడు దా నగునేని వారికిన్
మంగళముల్ లభించు; ననుమానము లే; దది గాక వెండియున్. 440

చ. హరి నిజదాసకోటికి గుహాశయుఁడై రమియించు; నట్టి స
త్పురుషుల కిష్టవస్తుపరిపూర్ణమనోరథసిద్ధి గల్గు, సు
స్థిర మగుచున్న ముక్తియును సిద్ధముగాఁ జెలువారు నన్న న
స్థిరతరతుచ్ఛసౌఖ్యములు సేకుఱుటల్ మఱి చెప్ప నేటికిన్? 441

ఉ. కాన సరోజలోచను జగత్స్తవనీయకథాసుధారసం
బానినయట్టి జిహ్వ యసదన్యకథాలవణోదకంబులం
బానము సేయఁ జూచునె? సుపర్వమహీజమరందపానలా
భానుభవంబు నొందు మధుపప్రభు వేఁగునె వేపచెట్లకున్?'' 442

క. అని మైత్రేయమునీంద్రుం - డనఘుఁడు విదురునకుఁ జెప్పినట్టి తెఱంగ
జ్జనపాత్రునకున్ వ్యాసుని - తనయుఁడు వినిపించి మఱియుఁ దగ నిట్లనియెన్:
క. ''అని చెప్పిన మైత్రేయునిఁ-గనుఁగొని విదురుండు వల్కు: ''ఘనతర మగునా
దనుజకులాంతకు చరితము-విని తనియదు నామనంబు విమలచరిత్రా! 444

చ. సవనవరాహమూర్తికథ సర్వము నీదయ వింటి; వెండియున్
వివరముగా వినం బలుకవే గుణసాంద్ర! మునీంద్రచంద్ర! మా

భవగుణకీర్తనామృతవితానముఁ గర్ణపుటాంజలిన్ వెసం
జవిఁగొన కేల మాను జనసంతతికిన్ భవతాపవేదనల్? 445

వ. కావున. 446

సీ. శ్రీహరి యజ్ఞవరాహరూపముఁ దాల్చి, మించి హిరణ్యాక్షుఁ ద్రుంచె ననుచు
నప్పుడు మునినాథ! చెప్పితి నాతోడ; నవ్వరాహంబు దంష్ట్రాగ్రమునను
ధరణి నెబ్భంగిని ధరియించె? హరికి హిరణ్యాక్షుతోడ వైరమున కేమి
కారణ? మసుర నేగతి సంహరించెఁ దా? నింతయు నెఱిఁగింపు మిద్ధచరిత!''
తే. యనిన మైత్రేయముని విదురునకు ననియె – హరికథాకర్ణనమునఁ బెంపారునీకు
జన్మఫలసిద్ధియగుటకుసందియంబు–వలదు;హరిమాయ విధికైన వశమె తెలియ?

క. అనఘాత్మ! నన్ను నీ వడి – గినయీకథ ధ్రువుఁడు విష్ణుకీర్తనపరతం
దనరిన నారదు నడుగ, న – తని కతఁ డెఱిఁగింప, హరికథాశ్రవణమునన్. 448

తే. దండధరుఁ [1]బెల్చ [2]డాకాలఁ దన్ని, ధ్రువుఁడు–నిందు నందును వాసికి నెక్కె;నట్టి
విష్ణుసంకీర్తనం బరవిందభవుఁడు–దివిజులకుఁ జెప్పె; నది నీకుఁ దేటపఱుతు. 449

వ. ఆకర్ణింపుము. 450

మైత్రేయమహాముని విదురునకు హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపుల వృత్తాంత మెఱిఁగించుట

సీ. బలిసి దక్షప్రజాపతితనూభవ, దితి సంతానరుచి మానసమునఁ బొడమ,
నొకనాఁడు పుష్పసాయకశరనిర్భిన్నభావయై, విరహతాపమున వచ్చి,
పతిసమాగమవాంఛ ప్రభవింప నిజనాథు సన్నిధి నిలిచి, యస్ఖలితనియతి
నగ్నిజిహ్వుండును, యజ్ఞరధీశుండును నగు విష్ణుఁ దనచిత్తమందు నిలిపి,
తే. తగఁ బయస్సున నగ్నిహోత్రంబు సేసి,
కమలహితుఁ డస్తశైలసంగతుఁడు గాఁగ,
హోమశాలాంగణమునఁ గూర్చున్న విభునిఁ
గశ్యపునిఁ గాంచి విమలవాక్యముల ననియె: 451

చ. ''గజవిభుఁ డుద్ధతి న్ననఁటికంబములన్ విదళించులీలఁ జి
త్తజుఁడు ప్రసూనసాయకవితానముచేత మదీయచిత్తమున్
గజిబిజిసేసి పెన్వగలఁ గాఱియవెట్టఁగ, నాథ! నీ పదాం
బుజములఁ గానవచ్చితిఁ; బ్రభుత్వ మెలర్పఁగ నన్నుఁ గావవే! 452

వ. అదియునుం గాక నాతోడిసవతు లెల్లను భవత్కృపావిశేషంబున గర్భాధానం
బులు వడసి నిర్భరానందంబున నుండం జూచి, శోకవ్యాకులితచిత్తనై యున్న

1. పెల్చ = పెలుచ = అగ్రహము. 2. డాకాలు = ఎడమకాలు.

నన్ను రక్షించుట పరమధర్మంబు; నీవు విద్వాంసుండవు; నీయెఱుంగని యర్థంబు గలదే? నీవంటి మహానుభావు లయిన సత్పురుషు లార్తు లైనవారి కోర్కులు వ్యర్థంబులు గాకుండఁ దీర్చుట ధర్మం;'' బని వెండియు ని ట్లనియె: 453

క. ''పతిసమ్మానము వడసిన – సతులకు నభిమతఫలార్థసంసిద్ధియు, నూ
ర్జితయశముఁ గలిగి, లోక – స్తుత మై చెలువారుచుండుఁ జువ్వెమహాత్మా! 454

క. తనధర్మపత్ని వలనను – మునుకొని తాఁ బుత్త్రరూపమున నుదయించున్;
విను, దీపమందు ముట్టిం – చినదీపము రెండు గావె, శిఖ యొక టయ్యున్? 455

క. కావున నీయర్థము 'యా – త్మా వై పుత్త్ర' యని వేదతతులం దొలిన్
వావిరిఁ బలుకఁగ వినవే – ధీవర! ననుఁ గావు మధికదీనం గరుణన్. 456

చ. వరకరుణామతిన్ దుహితృవత్సలతం దనరారునట్టి మ
ద్గురుఁ డొకనాఁడు మమ్ముఁ దనకూఁతుల నందఱఁ బిల్చి, ''మీమనో
హరు నెఱిఁగింపుఁ, డిత్తుఁ గమలాననలార!'' య టన్న, నందులోఁ
బురుషవరేణ్యు! యేము పదుమువ్వుర మర్మిలి నిన్ వరింపమే?'' 457

క. దితి యీగతిఁ గామవిమోహితమతి బహువచనముల హృదీశునిఁ బలుకన్,
ధృతిఁ గృపణఁ, బతివ్రత, నిజసతిఁ గని కశ్యపుఁడు పలికె సల్లాపమునన్: 458

వ. ''నీవు సెప్పినయట్ల పురుషులకు నంగనలవలన ధర్మార్థకామంబులు సిద్ధించుఁ; గర్ణ ధారుండు నావచేతం బయోధిఁ గడుచుచందంబున గృహమేధి సర్వాశ్రమ వాసుల నరసి రక్షించుచు నిజాశ్రమంబున వ్యసనార్ణవంబుఁ దరియింపం జేయు; భార్య పురుషునందు నర్ధంబు; భార్యయందు సకలగృహకార్యభారంబునుం జేర్చి పురుషుండు నిశ్చింతుండై సుఖయించుచుండు; మఱియు నితరాశ్రమ దుర్జయంబులైన యింద్రియశత్రువర్గంబుల భార్యాసమేతుం డైన గృహ స్థుండు దుర్గాధిపతియైన రాజు శత్రుసంఘంబుల జయించుచందంబున లీలా మాత్రంబునం జయించు; నిట్టికళత్రంబునకుం బ్రత్యుపకారంబు సేయ సకల గుణాభిరాము లగు సత్పురుషులు నూఱేండ్లకును జన్మాంతరంబులకు నైన సమర్థులు గా రనిన మముబోఁటివారలు సేయనోపుదురే; యైన నీమనంబునం గల దుఃఖంబు దక్కు'' మని యి ట్లనియె: 459

తే. ''తరళలోచన! నీవు సంతానవాంఛఁ – జేసి వచ్చితి; వౌఁ, గులశీలవర్త
నములు గల భార్యమనమున నమరుకోర్కిఁ – దవిలి తీర్చుట పతికిఁ గర్తవ్యమరయ.

మ. తరుణీ! యొక్కముహూర్త ముండు; మిది సంధ్యాకాల; మిక్కాలమం
దరయన్ భూతగణావృతుం డగుచుఁ గామారాతి లీలన్ వృషే

స్వైరయానంబున సంచరించుట నభావ్యం బయ్యె నీయుగ్రవే
ళ; రమింపంగ నిషిద్ధకర్మ మగు; నేలా ధర్మమున్ వీడఁగన్? 461

మ. అరవిందానన! వీఁడె నీమఱఁది; లీలాటోపరుద్రక్షమా
చరఝంఝానిలధూతపాంసుపటలచ్ఛన్నుండు, ధూమ్రైకదు
ర్ధరవిద్యోతితకర్ణభీషణజటాబద్ధుండు, భస్మావలి
ప్తరుచిస్ఫారసువర్ణవర్ణుఁ డగుచున్ భాసిల్లు నత్యుగ్రుఁడై. 462

క. అనలసుధాకరరవిలో – చనముల వికసింపఁజేసి, సమధికరోషం
బునఁ జూచుచున్నవాఁ డదె!–వనితా! బంధుత్వ మరయ వలవదు సుమ్మీ! 463

క. అతనికిఁ దలపోయ హితా – హితులును, సమ్మాన్యులును, విహీనులు, నతిగ
ర్హితులును లే; రీశుఁడు సమ–మతియును, నిఖిలైకభూతమయుఁడై యుండున్.

క. కావున మద్భావిత భవ – [1]దేవరుఁ డని తరుణి! నీమదిం జూడకు; మా
దేవాదిదేవుఁ, ద్రిజగ – త్పావను, నిఖిలైకనేత, భగవంతు, హరున్. 465

వ. ఏమును, సత్పురుషులైన విజ్ఞానవంతులును భుక్తభోగంబై దూరతోన్యస్తంబైన
పుష్పమాలికయునుం బోలె నమ్మహాత్ముని చరణారవిందవందనాభిలాషిణి యైన
యవిద్యాదేవి ననుసరించి వర్తింతు; మదియునుం గాక. 466

సీ. ఎవ్వని కరుణ బ్రహ్మేంద్రాదిదిక్పాలవరు లాత్మపదవైభవములఁ దనరి?
రెవ్వనియాజ్ఞ వహించి వర్తించును విశ్వనేత్రి యగు నవిద్య యెపుడు?
నెవ్వని మహిమంబు లిట్టి వట్టివి యని తర్కింప లేవు వేదంబు లయిన?
నెవ్వని సేవింతు రెల్లవారును? సమానాధికరహితుఁడై యులరు నెవ్వఁ?
తే. డట్టిదేవునిఁ, ద్రిపురసంహారకరుని – నస్థిమాలాధరుండు, భిక్షాశనుండు,
భూతిలిప్తాంగుఁ,డుగ్ర[2]ప రేతభూమి–వాసుఁడని హాస్యమొనరించువారు మఱియు.

క. ధర శునకభోగ్యమును, నిహ – పరదూరము నైన తను వుపాదేయము గా
నెఱి నమ్మి, వస్త్రమాల్యా – భరణంబు లలంకరించు పామరజనులున్. 468

క. ఘననిర్భాగ్యులుగా మదిఁ–గను'' మని యారీతిఁ బ్రియకుఁ గశ్యపుఁ డెఱిఁగిం
చిన, దితి గ్రమ్మఱఁ బలికెను–మనసిజసాయకవిభిన్నమానస యగుచున్. 469

క. మునుకొని లజ్జావనతవ – దనయై, ప్రాణేశు కొంగుఁ, దాలిమి దూలం,
బెనఁగొనియె వారకామిని – యనువున వినిషిద్ధకర్మమం దభిముఖయై. 470

వ. ఇట్లు సేసిన భార్యానిర్బంధంబునకుం దొలంగనేరక, యీశ్వరునకు నమస్కా
రం బొనరించి, యేకాంతంబున నిజకాంతాసంగమంబు దీర్చి, సంగమానంత

1. దేవరుఁడు = మగనితోఁబుట్టువు, మఱఁది. 2. పరేతభూమి = ప్రేతభూమి, శ్మశానము.

వ. మఱియు హరిధ్యాననిష్ఠాగరిష్ఠుం డగు నమ్మహాభాగవతాగ్రగణ్యుండు. 493

క. విమలాంతరంగబహిరం - గములను స్వేచ్ఛానురూపకలితుం డగు నా
కమలాధీశ్వరు కుండల - రమణీయముఖంబుఁ జూచుఁ బ్రమదం బెసఁగన్. 494

తే. మఱియు నీ విశ్వ మా హరి మయముగాఁగ
మనములోపలఁ దలఁచు నమ్మనునిభుండు
మను మహాత్ములలోన నీ మనుమఁ డధికుఁ
డనఁగ నుతికెక్కు'' నంచుఁ గశ్యపుఁడు వలుక. 495

క. విని, తనతనయులు మధుసూ-దనుచే హతులగుదు రనుచుఁ, దనమనుమఁడు స
జ్జననుతభాగవతుం డగు-ననుచు మదిం జాల దుఃఖహర్షము లొదవన్. 496

వ. ఉండునంత, నాదితియుఁ గశ్యపవీర్యసంభృతం బైన గర్భంబు దుర్భర తేజోభి
రామంబును, నన్య తేజోవిరామంబును, దినదినప్రవర్ధమానంబును నై నివ్వటిల్ల,
నిజోదరస్థితు లైన కుమారు లమరదమను లై వర్తింపఁగల రని చింతించుచు,
గర్భంబు శతవర్షంబులు ధరియించియున్న యనంతరంబ. 497

ఉ. ఆ దితిగర్భమందు రుచిరాకృతితో నొక తేజ మన్య తే
జోదమలీల వెల్వడి వసుంధరయుక్, గగనంబు నిండి, సం
ఛాదితపద్మబాంధవనిశాకరదీప్తులు గల్గి, సూచికా
భేదమహోగ్రసంతమసభీషణ మైన, భయాకులాత్ము లై. 498

చ. అమరగణంబు లెల్లఁ గమలాసనుపాలికి నేఁగి, తత్పదా
బ్జములకు మ్రొక్కి, యంజలులు ఫాలములం గదియంగఁ జేర్చి, చి
త్తముల భయంబు, సంభ్రమముఁ దార్కొన నిట్లని విన్నవించిః ''రో
యమరకులాగ్రగణ్య! దురితార్ణవతారణ! సృష్టికారణా! 499

ఉ. నీవు చరాచర [1]ప్రచయనేతవు, ధాతవు, సర్వలోకపా
లావళిమౌళిభూషణుఁడ, వంచితమూర్తివి; దేవదేవ! వా
ణీవర! యీ యజాండమున నీవు నెఱుంగనియర్థ మున్నదే?
భావమునం దలంపుము విపన్నుల మమ్ము, భవత్ప్రపన్నులన్. 500

వ. దేవా! కార్యరూపం బగు చేతనాచేతనాత్మక ప్రపంచంబునకుఁ, గారణుండ
వైన నీచేత సమస్తభువనంబులును సృజియింపంబడియె; నీవు సర్వభూతాత్మ
భావవిదుండవు, లోకనాథశిఖామణిభూతుండవు, విజ్ఞానవీర్యుండ; వవిద్యం జేసి
యిట్టి స్రష్టృరూపంబు నొందితి; గృహీతరజోగుణుండవు; నీయందుఁ బ్రపం
చంబు లీనం బై యుండు; సుపక్వయోగంబు నొంది, నిష్కాము లై, ధ్యానం
బున ని న్నరయుచు, నిర్జితశ్వాసేంద్రియాత్ము లై, భవత్ప్రసాదంబు వడసిన

1. ప్రచయము = సమూహము.

వారలకుం బరాభవంబు లెక్కడిది? యెవ్వని వాగ్జాలంబులచేఁ బాశబద్ధంబులైన పశువులచందంబున నిఖిల జీవులు వర్తింతురు? అట్టి నీకు నమస్కరించెద; మహోరాత్రవిభాగాభావంబున లుప్తకర్మంబు లగు లోకంబులకు క్షేమంబు గావింపుము; శరణాగతుల మైన మమ్ము నతిశయకరుణారసపరిపూర్ణంబు లగు కటాక్షంబుల వీక్షించి రక్షింపుము; కశ్యపు వీర్యంబు దితిగర్భంబుననుండి సకలదిగ్వలయంబు నాక్రమించి, దారువందు వహ్నిచందంబున లీనంబై ప్రవృద్ధం బగుచున్న''దని విన్నవించిన బృందారక సందోహంబులకు నానందంబు గందళింప నరవిందనందనుం డిట్లనియె: 501

సనకసనందనాదులు వైకుంఠమున కరుగుట

క. ''గీర్వాణులార! యుష్మ-త్పూర్వజు లాత్మీయసుతులు పుణ్యులు విచర
న్నిర్వాణులు సనకాదులు - సర్వంకష శేముషీవిచక్షణు లెందున్. 502

క. వారలు నిస్స్పృహు లగుచు న-వారణ భువనంబు లెల్ల వశిఁ గ్రుమ్మరుచున్
ధీరు లొకనాఁడు భక్తిన్-శ్రీరమణీశ్వరపదాబ్జసేవానిరతిన్. 503

చ. చని చని కాంచి రంత బుధసత్తము లంచితనిత్యదివ్యశో
భనవిభవాభిరామముఁ, బ్రపన్న జనస్తవనీయనామమున్,
జననవిరామమున్, సుజనసన్నుతభూమము, భక్తలోకపా
లనగుణధామముం, బురలలామముఁ, జారువికుంఠ ధామమున్. 504

ఉ. ఆమహనీయపట్టణమునందు వసించెడివార లాత్మని
ష్కామఫలంబె సత్ఫలముగాఁ దలపోసి, ముముక్షుధర్ములై,
శ్రీమహిళాధిపాంఘ్రిసరసీరుహపూజ లొనర్చుచున్, మహో
ద్దామతదీయరూపములఁ దాల్చి సుఖించుచు నుందు రెప్పుడున్. 505

చ. విగతరజస్తమోగుణుఁడు, విశ్రుతచారుయశుండు, శుద్ధస
త్త్వగుణుఁ, డజుం, డనాది, భగవంతుఁ, డనంతుఁ, డనంతశక్తియున్
నిగమచయాంతవేద్యుఁడు, వినిశ్చలనిర్మలధర్మమూర్తియు
న్నగు హరిపేరఁ బెంపెసఁగు నన్నగరోపవనమ్ము లిమ్ములన్. 506

వ. మఱియుఁ గైవల్యంబు మూర్తీభవించిన తెఱంగునం బొలుపారుచు, నైశ్శ్రేయస నామంబున నభిరామంబై, సతతంబును సకలర్తుధర్మంబులు గలిగి, యర్థిజనంబుల మనంబుల ఘనంబులుగ [1]నీరిక లెత్తిన కోరికలు సారికలు గొన నొసంగుచు, నితర తరురహితంబులును, గామదోహనసహితంబులును, బుష్పఫలభరితంబులును నై తనర్చు సంతానవనసంతానంబులు, సమంచిత వసంత సమయ సౌభాగ్య సంపదభిశోభితవాసంతికాకుసుమవిసర పరిమళమిళిత గళిత మకరందలలితామోదముదిత

1. ఈరిక లెత్తిన = మొలకెత్తిన.

హృదయులై, యఖండ తేజోనిధి యగు పుండరీకాక్షు చరిత్రంబు లుగ్గడింపలేక, ఖండితజ్ఞానులయ్యును నిరతిశయవిషయసుఖానుభవ కారణం బగుట నిందిరా సుందరీరమణచరణసేవావిరమణకారిమై యున్న దని తలంచి, తద్గంధప్రాపక గంధవహునిం దిరస్కరించి, నారాయణభజనపరాయణులై చరియించు సుందరీ యుక్తులైన వైమానికులును, వైమానిక మానసోత్సేకంబుగం బారావత హంససారస శుకపిక చాతక తిత్తిరి మయూర రథాంగముఖ్య విహంగకోలాహల విరామంబుగా నరవిందనయనకథాగానంబు లనూనంబులుగా మొరయ, మదవ [1]దిందిందిర సందోహకలితపుష్పవల్లీమతల్లికలును, నకుంఠితచరిత్రుండైన వికుంఠ నిలయుని కంఠంబునం దేజరిల్లు విలసితతులసీదామంబుం గనుంగొని, యీ తులసీదామంబు హరిమంగళగళవిలగ్నంబై యుండు సౌభాగ్యంబు వడయుట కేమితపంబు గావించెనో యని బహూకరించుచందంబున నొప్పు చందన మందార కుందారవింద పున్నాగనాగవకుళాశోకకురవకోత్పల పారిజాతాది ప్రసూనమంజరులును, మంజరీపుంజరంజితనికుంజంబులయందు నుత్తుంగపీనకుచ భారాకంపితమధ్యంబులుఁ, గటితటఘటితకనకమేఖలాకలాపనినదోపలాలిత నీలదుకూలశోభిత పృథునితంబ భరాలసయానహసితకలహంసమయూర గమనంబులు, నసమశరకుసుమశర విలసితంబు నపహసించు నయనకమలంబులుం గలిగిన సుందరీసందోహంబులం దగిలి, కందర్పకేళీవిహారంబుల నానందంబు నొందక, ముకుంద చరణారవిందసేవాపరిలబ్ధమరకతవైడూర్య హేమమయ విమానారూఢులై హరిదాసులు విహరించు పుణ్యప్రదేశంబులును, నిందిరా సుందరి త్రైలోక్యసౌందర్యఖని యైన మనోహరమూర్తి ధరియించి రమణీయ [2]రణితమణినూపురచరణారవిందయై నిజహృదయేశ్వరుండైన సర్వేశ్వరుని మందిరంబునం జాంచల్యదోషరాహిత్యంబుగ వర్తింపం గరకమలభ్రమణీకృత లీలాంబుజాత యై, తననీడ కాంచనస్ఫటికమయకుడ్య ప్రదేశంబులం బ్రతిఫలింప శ్రీనికేతనుని నికేతనసమ్మార్జనకైంకర్యంబ పరమధర్మం బని తెలుపుచందంబునం జూపట్టుచు, నిజవనంబునం దనరు సౌరభాభిరామంబులగు తులసీదళ దామంబుల నాత్మనాయకుని చరణారవిందంబుల నర్పించుచు నొసలి మృగమదపు [3]టసలున మసలుకొని తుంపెసలాడు కురులను లలితతిలప్రసూనరుచిరాభనాసం దనరు మోముఁదామర విమలసలిలంబులఁ బ్రతిబింబింప నిజమనోనాయకుచేతం జుంబితంబగుటగాఁ దలంచి, లజ్జావనతవదనయై యుండం జేయు ప్రవాళలతికా కులంబులైన కూలంబులుగల నడబావులును గలిగి పుణ్యంబునకు శరణ్యంబును, ధర్మంబునకు నిర్మలస్థానంబును, సుకృత మూలంబునకు నాలవాలంబును నయి పొలుపొందుచుండు. 507

---

1. ఇందిందిరము=భ్రమరము, తుమ్మెద. 2. రణితము=శబ్దము, మ్రోత. 3. అసలు=అడుసు.

చ. హరివిముఖాత్ము, లన్యవిషయాదృతచిత్తులుఁ, బాపవర్తులు,
న్నిరయనిపాతహేతువును, నింద్యచరిత్రము నైన దుష్కథా
నిరతిఁ జరించువారలును నేరరు పొందఁగ నిందిరామనో
హరచరణారవిందభజనాత్మకు లుండెడు గొంది నారయన్. 508

వ. వెండియు. 509

చ. హరిఁ, బరమేశుఁ, గేశవు, ననంతు భజింపఁగ ధర్మతత్త్వధీ
పరిణతిసాధనం బగు స్వభావముఁ దాల్చినయట్టి మర్త్యు లా
సరసిజనేత్రు మాయను భృశంబుగ మోహితులై, తదంఘ్రిపం
కరుహము: లర్థిమైఁ గొలువఁగానమిఁ బొందరు తత్పదంబునన్. 510

చ. మఱియు సరోరుహోదరుని మంగళదివ్యకథానులాపని
ర్భరపరితోషబాష్పకణబంధురచారుకపోలగద్గద
స్వరపులకీకృతాంగులగువారలు, నిస్స్పృహచిత్తు, లత్యహం
కరణవిదూరు లుందురు సుకర్ములునుండెడి పుణ్యభూములన్. 511

వ. అందు. 512

మ. వరవైకుంఠము [1]సారసాకరము, దివ్యస్వర్ణశాలాంకగో
పురహర్మ్యావృతమైన తద్భవన మంభోజంబు, దన్మందిరాం
తరవిభ్రాజితభోగి [2]కర్ణిక, తదుద్యద్భోగపర్యంకమం
దిరవొందన్ వసియించు మాధవుఁడు దా నేపారు భృంగాకృతిన్. 513

వ. అంత. 514

మ. హరిచేఁ బాలితమైన, కాంచనవిమానారూఢమైనట్టి, స
త్పురుషానీకముచేఁ దనర్చి విభవాపూర్ణప్రభావోన్నతిం
గర మొప్పారు తదీయధామము జగత్కల్యాణమూర్తుల్, మునీ
శ్వరు లర్థిన్ నిజయోగశక్తిఁ బరితుష్టస్వాంతులై చెచ్చెరన్. 515

వ. డాయం జని. 516

చ. మరకతరత్నతోరణసమంచితకుడ్యకవాటదేహళీ
విరచితషట్సుకక్ష్య లరవిందదళాక్షవిలోకనోత్సవా
దరమతి, నన్యముం గనక, దాఁటి, యనంతర[3]కక్ష్యయందు ని
ద్దఱను, దదీయపాలుర, నుదారసమానవయోవిశేషులన్. 517

సీ. కాంచననవరత్నకటకాంగుళీయకహారకేయూరమంజీరధరులఁ,
గమనీయసారభాగతమత్తమధుకరకలితసద్వనమాలికావిరాజి

---

1. సారసాకరము=పద్మసరస్సు, తామరకొలను. 2. కర్ణిక=తామరదుద్దు. 3. కక్ష్య=కట్టు.

తోరస్థలుల, గదాయుతులను, ఘనచతుర్బాహుల, నున్నతోత్సాహమతుల,
నారూఢరోషానలారుణితాక్షుల, భ్రూలతాకౌటిల్యఫాలతలుల

తే. వేత్రదండాభిరాముల వెలయు నమ్ము
కుందశుద్ధాంతమందిరాళిందభూమి
నున్న యిద్దఱ సనకాదియోగివరులు
సూచుచును వృద్ధు లయ్యు నాసుభగమతులు. 518

క. ధీరతఁ బంచాబ్దముల కు-మారకులై కానఁబడుచు, మనమున శంకం
గూరక, చతురాత్మకు లని-వారితగమనమున డాయ వచ్చిన నెదురన్. 519

క. శ్రీలలనేశ్వరదర్శన-లాలసులై యేఁగు బుధలలాముల నతిదు
శ్శీలతఁ దద్వచనప్రతి-కూలమతిం బోవకుండఁ గుటిలాత్మకులై. 520

క. వారించిన, వారలు బ్రం-దారకు లీక్షించుచుండ దారుణపటురో
షారుణి[1]తాంబకులై, రోఁద-వారించుచు వార నచటివారును వినఁగన్. 521

వ. ఇట్లనిరి: 522

జయవిజయులకు సనకసనందనాదులు శాపమిచ్చుట

చ. "పరము, ననంతు, భక్తపరిపాలు, సుహృత్తము, నిష్ఠు, నీశ్వరే
శ్వరు భజియింపఁగోరి యనివారణ నిం దరుదేర, నిచ్చలున్
భరితముదాత్ములై కొలువఁ బాయక తద్భజనాంతరాయత
త్పరమతి మాకు నిప్పు [2]డరిపడ్డ దురాత్ముల నేఁడు గంటిరే!" 523

వ. అని మఱియు సనకసనందనాదు లిట్లనిరి: "మీమనంబుల స్వామిహితార్థంబై నిష్కపటవర్తనుల మైన మాబోటులఁ గుహకవృత్తి గల యితరజనంబులు భగవత్సదనంబుఁ బ్రవేశింతురో యను శంకం జేసి కొందఱం బ్రవేశింపం జేయుటయుఁ, గొందఱ వారించుటయు దౌవారికస్వభావం బని వారింపం దలంచితిరేనిఁ బ్రశాంతదివ్యమంగళవిగ్రహుండును, గతవిగ్రహుండును, భగవంతుండును, విశ్వగర్భుండును నైన యీశ్వరుండు ప్రాప్యంబును, బ్రాపకంబును, బ్రాప్తియు నను భేదశూన్యుండు గావున మహాకాశంబునందు ఘటపటాద్యాకాశంబులు వేఱులేక యేకంబై తోఁచుచందంబున విద్వాంసు లగువా రమ్మహాత్ముని సకలాత్మభేదరహితునింగాఁ బొడగందు; రదియునుం గాక లోకంబునందు రాజులు సాపరాధులైన కింకరజనంబుల నాజ్ఞాపించుచందంబున నీశ్వరుండు దండించునో యను భయంబునం జేసి వారించితి మని తలంచితిరేని భూసురవేషధారుల మైన మాకును, వైకుంఠనాయకుం డైన సర్వేశ్వరునకును భేదంబు లేకుండుటం జేసి శంక సేయం బని లే; దిట్లగుట యెఱింగి

1. అంబకము = కన్ను. 2. అరిపడు = అడ్డపడు.

మందబుద్ధులరై మమ్ము వారించిన యనుచితకర్ము లగు మీరలు [1]మ (అస్మ?) దీయశాపార్హు లగుదురు గావున భూలోకంబునం గామక్రోధలోభంబు లను శత్రువులు బాధింపం బుట్టుం” డని పలికిన. 524

క. వారలు విని, తమ మనముల - భూరిస్ఫుటచండకాండపూగంబులచే
వారింపరాని భూసుర - దారుణవాక్యముల కులికి, తల్లడపడుచున్. 525

క. పరితాపంబును బొందుచు - సరసిజలోచనుని భటులు సనకాదిమునీ
శ్వరుల పదాంబుజములకుం - గరమర్థిఁ బ్రొక్కి, నిటలఘటితాంజలు లై. 526

వ. ఇట్లనిరి: 527

మ. “వరయోగీశ్వరులార! మమ్ము మది నొవ్వన్ మీర లి ట్లన్న ని
ష్ఠురవాక్యంబుల కింక మామనముల న్ శోకింపఁగా రాదు; స
త్పురుషశ్రేణిఁ బరాభవించిన వృథాభూతాత్ముల న్ మమ్ము మా
దురితం బింతకుఁ దెచ్చె; మీఁద శుభముం [2]దూఁకొందు మే మారయన్. 528

వ. అది యెట్లంటిరేని. 529

ఉ. మీకరుణావలోకనసమేతులఁగా మముఁ జేయఁ జిత్తముల్
[3]దూకొనెనేని మాచనవుఁ ద్రోయక యీఁ దగు లోభమోహముల్
గైకొని పుట్టుచోట నవకంజదళాక్షుని నామవిస్మృతిం
బైకొనకుండ, దానె శుభం బగు మీఁదిమదీయజన్మముల్.” 530

వ. అను సమయంబున. 531

మ. హరి, సర్వేశుఁ, డనంతుఁ డాకలకలం బాలించి, పద్మాలయా
సరసాలాపవినోదసౌఖ్యరచనల్ సాలించి, శుద్ధాంతమం
దిరమాణిక్యసుదేహళుల్ గడచి యేతెంచెం బ్రపన్నార్తిసం
హరుఁడై, నిత్యవిభూతిశోభనకరుం డై, మానితాకారుఁడై. 532

వ. మఱియును. 533

చ. శరనిధికన్యకామణియు సంభ్రమమొప్పఁగఁ దోడ రా, మనో
హరనిజలీలమైఁ బరమహంసమునీశ్వరవంద్యపాదపం
కరుహముల న్ వినూత్నమణికాంచననూపురమంజుఘోషముల్
వరుసఁ జెలంగ నార్యజనవంద్యుఁడు యోగిజనైకసేవ్యుఁ డై. 534

చ. కరమణిహేమకంకణనికాయఝుణంకృతు లుల్లసిల్ల న
చ్చర లిడు హంసపక్షసితచామరగంధవహోచ్ఛలత్సుధా

---

1. ఇందు పలుచోటుల ఇట్లే ‘అస్మత్’ అనవలసినచోట ‘మత్’ ప్రయోగము గలదు.
2. దూఁకొను = పొందు, 3. తూకొను = పూను,

కరరుచిరాతపత్రసుభగప్రవిలంబితహారవల్లరీ
సరసగళత్తుషారకణజాలవిరాజిత మంగళాంగుఁ డై. 535

వ. మఱియును. 536

సీ. నిఖిలమునీంద్రవర్ణితసస్మితప్రసన్నాననాంబుజముచే నలరువాఁడు,
విశ్రుతస్నేహార్ద్రవీక్షణనిజభక్తజనగుహాశయుఁ డనఁ దనరువాఁడు,
మానితశ్యామాయమానవక్షమున నంచిత[1]వైజయంతి రాజిల్లువాఁడు,
నతజనావనకృపామృతతరంగితము లై భాసిల్లు లోచనాబ్జములవాఁడు,
తే. నఖిలయోగీంద్రజనసేవ్యుఁ డైనవాఁడు,-సాధుజనముల రక్షింపఁజాలువాఁడు,
భువనచూడావిభూష యై భూరిమహిమ-మించు వైకుంఠపురము భూషించువాఁడు.

సీ. కటివిరాజితపీత[2]కౌశేయశాటితో వితతకాంచీగుణద్యుతి నటింప,
నాలంబికంఠహారావళిప్రభలతోఁ గౌస్తుభరోచులు గ్రందుకొనఁగ,
నిజకాంతిజితతటిద్భ్రాజకర్ణకుండలరుచులు గండద్యుతుల్ ప్రోదిసేయ,
మహనీయనవరత్నమయకిరీటప్రభానిచయంబు దిక్కుల నిండఁ బర్వ,
తే. వైనతేయాంసవిన్యస్తవామహస్త-కలితకేయూరవలయకంకణము లొప్ప,
నన్యకరతలభ్రమణీకృతానుమోద-సుందరాకారలీలారవింద మమర. 538

వ. మఱియుఁ జరణారవిందమంజుకింజల్కపుంజప్రభారంజిత తులసీమరందబంధుర గంధానుబంధసుగంధిగంధవహాస్వాదకలితసేవాతత్పరు లై చనుదెంచు యోగీంద్రులకు మానసానందకారియు, బహిఃకరణాంతఃకరణపరితోషప్రకీర్ణరోమాంచరుచిదాయకంబును, బ్రభాపూర్తియుక్తంబును నగు మూర్తితోడ నిజసౌందర్యవరకళావినిర్జితశ్రీరమణీసౌందర్యభాసమానుం డగుచుఁ, బాదచారియై, యఖిలవిశ్వగురుం డైన సర్వేశ్వరుండు వేంచేసె; నప్పుడు. 539

చ. స్థిరశుభలీల నట్లరుగుదెంచిన యవ్విభు విద్రుమారుణా
ధరనవపల్లవస్ఫురదుదంచితకుందరుచిస్మితైకసుం
దరవదనారవిందము ముదంబునఁ దప్పక చూచి, యమ్మునీ
శ్వరులు నిజాత్మలం దనివి సాలక వెండియుఁ జూచి రిమ్ములన్. 540

చ. సునిశిత భక్తిఁ దన్ముఖముఁ జూచిన చూడ్కులు ద్రిప్పలేక యుం
గనుఁగొని రెట్టకేలకు నకల్మషభక్తవిధూతఖేదముల్,
మునిజనచిత్తమోదములు, ముక్తినివాసకవాటభేదముల్,
వినుతవినూత్ననూపురితవేదము, లమ్మహనీయు పాదముల్. 541

1. వైజయంతి = విష్ణువుకంఠమాలిక. 2. కౌశేయశాటి = పట్టుదుప్పటి.

చ. కని, నఖపద్మరాగమణికాంతివిభాసితపాదపద్మము
ల్మనములయందుఁ [1]గీల్కొలిపి, లబ్ధమనోరథయుక్తులై, పునగ
పునరభివందనంబులు [2]విభూతి దలిర్ప నొనర్చి, యోగమా
ర్గనిరతచిత్తులుఁ వెదకి కానఁగ లేని మహానుభావునిన్. 542

క. మానసమున నిలిపిరి త - ద్ధ్యానాస్పదుఁ డైనవానిఁ, దత్త్వజ్ఞులకుం
గాన నగువాని, భక్తజ - నానందకరైకమూర్తి నలరినవానిన్. 543

వ. మఱియుం జక్షురింద్రియగ్రాహ్యంబగు దివ్యమంగళవిగ్రహంబు ధరియించి యున్న పురుషోత్తము, నుదాత్తతేజోనిధిం జూచి సనకాదు లిట్లని స్తుతియించిరి:

సనకాదులు భగవన్నారాయణుని స్తుతించుట

చ. "వనజదళాక్ష! భక్తజనవత్సల! దేవ! భవత్సుతుండు, మ
జ్జనకుఁడు నైన పంకరుహజాతుఁడు మాకు రహస్య మొప్పఁ జె
ప్పిన భవదీయమంగళగభీరపరిగ్రహవిగ్రహంబు మే
మనయముఁ జూడఁ గంటిమి; కృతార్థుల మై తగ మంటి మీశ్వరా! 545

సీ. దేవ! దుర్జనులకు భావింప హృదయసంగతుఁడ వై యుండియుఁ గానఁబడవు;
కడఁగి నీదివ్యమంగళవిగ్రహంబునఁ జేసి సమంచితాశ్రితుల నెల్లఁ
జేకొని, సంప్రీతచిత్తులఁగాఁ జేయు దతిశయకారుణ్యమతిఁ దనర్చి;
కమలాక్ష! సర్వలోకప్రజాధిప! భవదనుసరణాభిలాషానులాప

తే. విదితదృఢభక్తియోగ ప్రవీణు లగుచు - నర్థిమై వీతరాగు లైనట్టి యోగి
జనమనఃపంకజాతనిషణ్ణమూర్తి - వని యెఱుంగుదురయ్య! ని న్నాత్మవిదులు.

క. యుక్తిం దలఁప భవద్వ్యతి - రిక్తము లైనట్టి యితరదృఢకర్మంబుల్
ముక్తిదము లయిన నీపద - భక్తులు దత్కర్మములను బాటింప రిలన్. 547

ఉ. కావునఁ గీర్తనీయగతకల్మషమంగళతీర్థకీర్తిస
శ్రీవిభవప్రశస్తసుచరిత్రుఁడ వైన భవత్పదాబ్జసే
వావిమలాంతరంగబుధవర్గ మనర్గళభంగి నన్యముల్
భావమునం దలంచునె కృపాగుణభూషణ! పాపశోషణా! 548

చ. పరమతపోవిధూతభవపాపుల మై చరియించు మాకు నే
డరయ భవత్పదాశ్రితుల కల్గి శపించిన భూరిదుష్కృత
స్ఫురణ నసత్ప్రథైకపరిభూతుల మై, నిజధర్మహాని గా
నిరయము నొందఁగా వలసె; నేరము వెట్టక మమ్ముఁ గావవే! 549

1. కీల్కొలుపు = నెలకొల్పు. 2. విభూతి = వైభవము.

చ. కర మనురక్తి షట్పదము గ్రమ్మసుగంధమరందవాంఛ చేఁ
[1]తరమిడి శాతకంటకవృతస్ఫుటనవ్యతరప్రసూనముం
జరులను డాయుపోల్కిని భృశంబగు విఘ్నములన్ జయించి, నీ
చరణసరోజముల్ గొలువ సమ్మతి వచ్చితిమయ్య కేశవా! 550

చ. అలరు భవత్పదాంబుజయుగార్పితమై పొలుపొందునట్టి యీ
తులసి పవిత్రమైనగతిఁ దోయజనాభ! భవత్కథాసుధా
కలితములైన వాక్కుల నకల్మషయుక్తిని విన్నఁ గర్ణముల్
విలసితలీలమై భువిఁ బవిత్రములై విలసిల్లు మాధవా! 551

చ. మహితయశోవిలాసగుణమండన! సర్వశరణ్య! యింద్రియ
స్పృహులకుఁ గానరాక, యతసీకుసుమద్యుతి నొప్పుచున్న నీ
సహజశరీర మిప్పుడు భృశంబుగఁ జూచి మదీయదృక్కు లిం
దహహ! కృతార్థతం బొరసె; నచ్యుత! మ్రొక్కెద; మాదరింపవే!’’ 552

క. అని సనకాదులు దత్పద - వనజములకు మ్రొక్కి, భక్తివశమానసులై,
వినిపించిన, గోవిందుఁడు - మునివరులం జూచి పలికె ముదితాత్ముండై: 553

మునివరులకు గోవిందుని ఉద్బోధ

వ. ‘‘ఈ యిరువురు జయవిజయాభిధానంబులు గల మదీయద్వారపాలకులు; వీరు
మిమ్ముం గైకొనక, మదీయాజ్ఞాతిక్రమణులయి చేసిన యపరాధంబునకుఁ దగిన
దండంబు గావించితి; రది నాకు నభిమతం బయ్యె; నదియునుం గాక భృత్యవర్గంబు
సేయునపరాధంబు స్వామిదియగు; కాన యీతప్పునకు మాననీయుండనైన నన్ను
మన్నించి ప్రసన్నులగుదురు గాక!’’ యని వెండియు ని ట్లనియె : 554

చ. ‘‘తనువునఁ బుట్టినట్టి బెడిదం బగు కష్టమహా[2]గదంబుచే
[3]వనరి, తదీయచర్మము వివర్ణత నొందినరీతి, భృత్యులో
ప్పనిపని సేసినన్ విభులు బంధురచారుయశంబుఁ, బేరుఁ, బెం
పును జెడి పోయి దుర్యశముఁ బొందుచు నుందురు విష్టపంబులన్. 555

చ. అలవడ నాకు మీవలన నబ్బిన తీర్థసుకీర్తనీయస
ల్లలితవినిర్మలామృతవిలాసయశోవిభవాభిరామమై
వెలయు వికుంఠనామ మపవిత్రమనశ్శ్వపచాధమాదిలో
కుల చెవి సోఁకఁ దత్క్షణమ కోరి పవిత్రులఁ జేయు వారలన్. 556

తే. అట్టినేను దలంప మీయట్టి సాధు - జనుల కపకార మర్థిఁ జేసిన మదీయ
బాహుసములైనఁ ద్రుంతు నుత్సాహలీల - నన్ను నితరుల మీమ్రోల నెన్న నేల!

క. ధరణీసురోత్తమసేవా - పరిలబ్ధం బయినయట్టి పాతకనాశం
కరనిఖిలభువనపూత - స్ఫురితాంఘ్రిసరోజతోయములు గల నన్నున్. 558

1. తరమిడు=నాణెము గ్రహించు. 2. గదము = రోగము; తెవులు. 3. వనరు = శోకించు.

క. అలఘుమతి విరక్తుని గాఁ - దలఁపక నిజశుభకటాక్షదామకకలితా
ఖిలసంపద్విభవశ్రీ - లలనారత్నం బురస్స్థలంబును జెందెన్. 559

చ. క్రతువులు సేయుచో శిఖిముఖంబున వేలుచునట్టి తద్ఘృత
ప్లుత[1]చరుభక్షణన్ ముదముఁ బొందదు నిస్పృహధర్మమార్గసం
గతుఁ డగు భూసురోత్తము ముఖంబున వేడ్క భుజించునయ్య వి
స్తృతకబళంబులన్ మనము తృప్తి వహించినరీతి నిచ్చలున్? 560

సీ. సతతంబు నప్రతిహత యోగమాయావిభూతిచేఁ బ్రఖ్యాతిఁ బొందు నేను
నేమహీసురుల సమిద్ధనిర్మలపాదనలినరజోవితానములు భక్తి
హాటకనవరత్నకోటీరమునఁ దాల్తు; నట్టి నాచరణాంబుజాంబువులను
దవిలి ధరించి, సద్యఃపవిత్రాత్ములై రర్థిఁ జంద్రావతంసాదిదేవ
తే. చయము; లెవ్వాఁడు బ్రాహ్మణజనులు దమకు
నపకృతుల్ సేసిరేని మా ఱలుగఁ? డతఁడు
విప్రులను నన్నుఁ గాఁగ భావించు నతఁడు;
ధర్మపద్ధతి నాప్రియతముఁడు వాఁడు. 561

ఉ. గోవితతిన్, ధరాదివిజకోటిని, నన్నును, దీనవర్గమున్
వావిరి భేదబుద్ధిఁ గనువార లధోగతిఁ బొంద, నందు నా
శీవిషరోషవిస్ఫురణఁ జెంది, కృతాంతభటుల్ మహోగ్రగృ
ధ్రావళిఁబోలెఁ జంచువుల నంగము లుద్ధతిఁ జింతు రెప్పుడున్. 562

చ. ధరణిసురోత్తముల్ బహువిధంబులఁ దమ్ముఁ బరాభవించినన్
దరహసితాస్యులై, యతిముదంబున నిచ్చలుఁ బూజ సేయుచున్,
సరసవచోవిలాసముల సన్నుతి సేయుచుఁ దండ్రి నాత్మజుల్
గర మనురక్తిఁ బిల్చుగతిఁ గైకొని పిల్చినవారు నా సముల్. 563

క. వినుఁ, డయ్యనఘచరిత్రుల - కనయముఁ బ్రియతముఁడ నగుచు నమ్ముడువోదున్;
మును నన్ను భృగువు దన్నినఁ - గనలక పరితోషవృత్తిఁ గైకొంటిఁ గదే! 564

సీ. పొలుచు నామానసాంభోజాతభావంబు దెలియంగలేక [2]యుద్వృత్తు లగుచుఁ
గడఁగి, మీయానతిఁ గడచినఁ, దద్దోషఫలము వీరలకు సంప్రాప్తమయ్యె;
మునులార! నాచిత్తమున నున్న రీతియు నిట్టిద; భూమిపైఁ బుట్టి వీర
లచిరకాలమున నాయంతికంబున కోలి నరుదెంచునట్లుగా ననుమతింప [ణ్యు
తే. వలయు'' ననియమ్ముకుందుండు వలుకుటయును-విని మనంబున సనకాదిమునివరే
లమ్మహాత్ముని మృదులభాషామృతంబుఁ - దవిలి క్రోలియు రోషసందష్టు లగుచు.

---

1. చరువు = హవ్యము. 2. ఉద్వృత్తులు = గర్వితులు, ఉద్ధతులు.

సీ. మునివరుల్ తమచిత్తములఁ దృప్తిఁ బొందక, పంకజాతాక్షుఁడు పలికినట్టి
పరిమితగంభీరబహుళార్థదురవగాహములును, విస్ఫురదమృతతుల్య
మాధుర్యసుగుణసమన్వితమ్ములు, వినిర్గతశబ్దదోషనికాయములును
నైన వాక్యములకు నాత్మలఁ బరితోషమంది యిట్లనిరి: "నెయ్యమున మనల

తే. నోడయఁ డిప్పుడు నందించియో, తలంప-నర్థి నిందించియో, మత్కృతైకదండ
మునకు సంకోచమందియో" యనుచుసంశ-యాత్ములగుచు వివేకించి, యంతలోన.

క. నలినాక్షుఁడు దమదెసఁ గృప-గలిగిన భావంబుఁ దెలిసి, కౌతుకమొలయం,
బులకీకృతాంగులై [1]యు-త్కలికన్ హర్షించి నిటలఘటితాంజలులై. 567

క. భరితనిజయోగమాయా-స్ఫురణం దనరారు నతివిభూతియు, బలముం,
బరమోత్కర్షముఁ గల యీ-శ్వరునకు నిట్లనిరి మునులు సద్వినయమునన్:

భగవంతునికి మునివరుల వినతి

తే. "పొలుపు దీపింప నిత్యవిభూతి నాయ-కుఁడవు, భగవంతుఁడవు, ననఘుఁడవు నీవు;
మత్కృతం బిష్టు నీకభిమత మటంటి-వీశ! భవదీయచారిత్ర మెఱుఁగఁ దరమె?

ఉ. దేవగణాళి కెల్లఁ బరదేవతలై తనరారునట్టి వి
ప్రావళి కాత్మనాయకుఁడవై పెనుపొందిన నీకు నీధరా
దేవత లెల్ల నెన్న నధిదేవతలైరఁట; యెట్టిచోద్యమో!
దేవ! సమస్తపావన! సుధీ[2]జనతావన! విశ్వభావనా! 570

చ. కమలదళాక్ష! నీవలనఁ గల్గిన ధర్మము దావకావతా
రముల సురక్షితం బగుఁ; దిరం బగు; నీశ్వర! నిర్వికారత
త్త్వమునఁ దనర్చు నిన్నరయఁ, దత్ఫలరూపముఁ దత్ప్రధానగో
ప్యము నని పల్కుచుందురు కృపామయలోచన! పాపమోచనా! 571

చ. మహిఁ దలపోయ నెవ్వని సమగ్రపరిగ్రహముల్ లభింప, ని
స్స్పృహమతులై, మునీశ్వరులు మృత్యుభయంబునఁ బాతు; రట్టి స
న్మహితవివేకశాలి! గుణమండన! నీ కిల నన్యసత్పరి
గ్రహ మది యెట్టిచోద్యము? జగత్పరిపాలన! నిత్యఖేలనా! 572

సీ. సతతంబు నర్థార్థిజనశిరోలంకారపదరేణువులు గల పద్మ మనెడు
జలజకింజల్కనిష్యందమరందలోభాగతభ్రమరనాయకునిపగిది
ధన్యజనార్పితోదంచితతులసికాదామంబునకు నిజధామ మగుచు
భాసిల్లు భవదీయపాదారవిందముల్ విలసితభక్తి సేవించుచుండి,

తే. కమలనయన! కృపావలోకనము లొలయ-నర్థిఁ బొడసూపు భాగవతానురక్తిఁ
జేసి భవదీయమహిమంబు చిత్రమరయఁ-జిరశుభాకార! యిందిరాచిత్తచోర!

---

1. ఉత్కలిక = ఉత్కంఠ. 2. జనత = జనసమూహము.

మ. చిరభాగ్యోదయ! దేవదేవ! లలిత శ్రీవత్సలక్ష్మాంగ! యీ
వరవిప్రానుపదైకపుణ్యరజమే వర్ణింప నీమేని కా
భరణం బంటివి; సర్వలోకులకు విప్రశ్రేణిమాహాత్మ్య మీ
వెఱుఁగం జెప్పుట కై ధరించితి గదా యెన్నం [1]బవిత్రాకృతిన్! 574

వ. అదియునుం గాక. 575

సీ. ధర్మమూర్తివి, జగత్కర్తవు నగు నీవు ప్రోవంగఁదగువారిఁ బ్రోవవేని
నవిరళవేదోక్త మగు ధర్మమార్గ మసన్మార్గ మగుఁ; గాన సత్త్వగుణవి
శిష్టుండ వగుచు నీజీవసంఘము నేమ మరసి రక్షింతు; నీదైన శక్తి
చేతను ధర్మవిఘాతుల దండించు నీకు నంచిత మైన నిగమధర్మ

తే. మార్గనాశకవిధములు మదికి నింపు-గావు; విప్రులయందు సత్కరుణ మెఱసి
ఘనతఁ బలికిన వినయవాక్యములు నీకు-యుక్తమగుచుండు సతతంబు భక్తవరద!

వ. అట్లయినం బరులయెడ వినయంబులు వలికినఁ బ్రాభవహాని యగు నని తలం
చితివేని. 577

తే. విశ్వమునకెల్లఁ గర్తవు, విశ్వనిధివి, - విశ్వసంరక్షకుండ వై వెలయు నీకుఁ
గడఁగి ప్రాభవహాని యెక్కడిది దలఁప?-వినయములు నీకు లీలలై వెలయుఁగాన.

తే. మునుల మగు మమ్ము నతిమోదమునను నీవు-సత్కరించుటెల్ల సజ్జనపరిగ్ర
హార్థమై యుండుఁ గాదె!మహాత్మ! యొకటి-విన్నవించెద మీ జయవిజయులకును.

తే. అలిగి యేము శపించితి; మంతకంటె-బెడిద మగునాజ్ఞ సేయ నభీష్టమేనిఁ
జేయు; మదిగాక సమధిక శ్రీ దనర్పఁ-జేసి రక్షించెదేని రక్షింపు మీశ! 580

వ. అట్లయిన మాకుం బ్రియం బగుం;గావున ననపరాధులు,నతినిర్మలాంతఃకరణులు
నైన వీరలకు ననృతంబులు వలికితిమేని మమ్మయినం జిత్తంబుకొలంది నాజ్ఞా
పింపు'' మని కరకమలంబులు మొగిచి, కృతాంజలు లై యున్న మునులం
గరుణార్ద్రదృష్టిం గనుంగొని. 581

క. అనఘుఁడు భగవంతుం డి-ట్లనియెన్: ''మునులార! వీర లలరన్ భువికిం
జని,యచట నసురయోనిన్-జనియింతురు లోభమోహసంగతు లగుచున్.582

క. దేవజనావళి [2]కుపహతిఁ - గావించుచు, నిఖిలభువనకంటకవృత్తిన్
జీవించుచు, నాయెడ సం - భావితవైరానుబంధభావులు నగుచున్. 583

క. [3]ఆహవముఖమున నను నతి - సాహసమున నెదిరి పోరి, చక్రనిశితధా
రాహతిఁ దెగి, వచ్ఛేద రు - త్సాహ మెలర్పంగ నాదు సన్నిధి కంతన్. 584

వ. అదియునుం గాక. 585

1. 'పునీతాకృతీ' యని పూ. ము. పాఠము. మూలమున 'రజఃపునీతః' అనియే కలదు.
2. ఉపహతి = ఉపద్రవము. 3. ఆహవము = యుద్ధము.

క. నను వైరంబుననైనను - మనమునఁ దలఁచుటను, నాసమక్షమున, మదా
ననమీక్షించుచు నీల్గుట - ననఘాత్మకులై వసింతు రస్మత్పదవిన్. 586

క. వినుఁ, డిలమీఁద నిఁ కెన్నఁటి - కిని బుట్టువు లేదు వీరికిని; మీరలు వ
ల్కినయట్ల నాదుచిత్తము - నను దలఁతుం; గాన మీమనంబుల నింకన్. 587

ఉ. దీనికిఁ జింతఁ దక్కుఁడు సుధీజనపుంగవు'' లన్నఁ బ్రీతులై,
యా నలినాసనాత్మజు లనంతుని భావము దా మెఱింగి, పెం
పూనినవేడ్కఁ దేలి తెలివొందిన చిత్తములన్ నుతించి రం
భోనిధిశాయి, నార్తజనపోషణభూషణుఁ, బాపశోషణున్. 588

వ. మఱియును. 589

ఉ. ఆ సనకాదు లంతఁ బులకాంకురముల్ నవలొత్త, బాష్పధా
రాసుభగాక్షులై, మునిశరణ్యవరేణ్యు, నగణ్యు, దేవతా
గ్రేసరు దివ్యమంగళశరీరముఁ, జారుతదీయధామమున్
భాసురలీలఁ జూచి, నవపద్మదళాక్షునకున్ వినమ్రులై. 590

క. తమపలికిన భాషణములు - గమలోదరు భాషణములుగాఁ దలఁచుచు, న
య్యమునన్ వైష్ణవలక్ష్మిం - బ్రమదంబునఁ బ్రస్తుతించి, పరమేశ్వరుచేన్. 591

క. [1]ఆమంత్రితులై, తగ నిజ-ధామములకుఁ జనిరి వారు దడయక; లక్ష్మీ
కాముఁడు జయవిజయుల నభి-రామంబుగఁ జూచి పలికె రయ మొప్పారన్:

లక్ష్మీకాంతుఁడు జయవిజయులను ఊరడించుట

క. ''మీ రసురయోనియం దని - వారితులై జనన మందవలసెను; నేదు
ర్వారబలాఢ్యుఁడ నయ్యును - వారింపఁగ నోప విప్రవచనము లెందున్. 593

క. అది గాన దనుజయోనిం - బడపడి జనియించి, మద్విపక్షుల రై మీ
మది నెపుడు నన్నె తలఁచుచు - వదలక నాచేతఁ జచ్చి వచ్చెద రిటకున్. 594

ఉ. పొం''డని యానతిచ్చి, హరి, ఫుల్లసరోరుహపత్త్రనేత్రుఁ, డా
ఖండలముఖ్యదిగ్వరనికాయకిరీటలసన్మణిప్రభా
మండితపాదపీఠుఁడు రమారమణీమణి దోడ నేఁగుదే
నిండినవేడ్క నేఁగె నిజనిర్మలపుణ్యనివాసభూమికిన్. 595

వ. అంత. 596

క. నిజతేజోహాని గ, జయ - విజయులు ధరఁ గూలి రపుడు విహ్వలు లగుచుం;
ద్రిజగముల సురవిమాన - వ్రజముల హాహారవంబు గ్రందుగఁ జెలఁగన్. 597

క. వారలె యా దితిగర్భా - గారంబున నున్నవారు; గడఁగి తదీయో
దారఘనతేజ మిపు డని - వారణ మీ తేజ మెల్ల వమ్ముగఁ జేసెన్. 598

---

1. ఆమంత్రితులు = సెలవివ్వఁబడినవారు, అనుజ్ఞాతులు.

ఉ. ఇంతకు మూల మాహరి; రమేశ్వరుఁ డర్థి నొనర్చు కార్యముల్
వింతలె! సర్వభూతభవవృద్ధివినాశనహేతుభూతుఁ, డా
ద్యంతవికారశూన్యుఁడు, దయానిధి మీయెడ మేలుసేయు; నీ
చింత దొఱంగి వేచనుఁడు; చేకుఱు మీకు మనోరథార్థముల్.'' 599

క. అని వనజాసనుఁ డాడిన, - విని, తద్వృత్తాంత మెఱిఁగి, విబుధులు నాకం
బున కేఁగిరి; దితి నిజనా - థునిమాటలు దలఁచి, యపరితోషముతోడన్. 600

జయవిజయులు దితికి హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపు లై పుట్టుట

తే. ఇంతి దనసుతుల్ సురలఁ గారింతు రనుచుఁ-దలఁచుచుండంగ నంత వత్సరశతంబు
సనఁగ, నటమీఁదఁ గనియెఁ గశ్యపుని దేవి-యఖిలలోకైకకంటకు లైన సుతుల.

వ. అయ్యవసరంబున. 602

తే. ధరణి గంపించెఁ; గులపర్వతములు వడఁకె;
జలధులు గలంగెఁ; దారకావళులు [1]డుల్లె;
గగన [2]మగలెను; మ్రొగ్గె దిక్కరులు; దిశల
మిడుఁగుఱు లెగసెఁ; బిడుగులు పుడమిఁ బడియె. 603

సీ. హోమానలంబుల ధూమంబు లడరెను; బ్రతికూలవాయువుల్ బలసి వీచెఁ;
దరువు లెల్లెడ [3]విటతాటంబు లై కూలె; గ్రహతారకావళి కాంతి మాసెఁ;
బెరసి మొగిళ్లు నెత్తురువాన గురిసెను; మెఱుఁగులు దెసల మిర్మిట్లు గొలిపె;
స్వర్భానుఁ డొగి నపర్వమున భానునిఁ బట్టెఁ; గైకొని చిమ్మచీఁకట్లు పర్వె;
తే. మొనసి కుక్కలు మొఱిఁగెను; మోర లెత్తి-పగలు నక్కలు వాపోయె; ఖగములార్త
రవము లిచ్చెను; దేవతాప్రతిమ లొరగెఁ-గన్నులను నశ్రుకణములు గ్రందుకొనఁగ.

క. మొదవులు నెత్తురుఁ జీమును-బిదికెన్; గార్దభరవంబు భీషణ మయ్యెన్;
మద ముడిగెఁ గరుల కటములఁ;-బొదివెఁ దురంగముల వాలముల నిప్పులొగిన్.

క. గుహలు రొదలిచ్చెఁ; బాప-గ్రహమిత్రతఁ జెంది వక్రగతులను సౌమ్య
గ్రహములు వర్తించెను; దు-స్సహతేజోదితితనూజసంభవవేళన్. 606

మ. భయదప్రక్రియ నట్లు దోఁచిన మహో[4]త్పాతంబు లీక్షించి, సం
క్షయకాలం బని కాని సాధుహననోగ్రక్రూరదేవాహితో
దయసంక్షోభముగా నెఱుంగక, సమస్తప్రాణిసంఘాతము
ల్భయమందెన్ సనకాదియోగిజనము ల్దక్కన్ బుధేంద్రోత్తమా! 607

వ. అట్లావిర్భవించినయనంతరంబ. 608

---

1. డుల్లు = ఊడిపడు. 2. అగలు = పగులు. 3. విటతాటము = తాఱుమాఱు.
4. ఉత్పాతములు = అపశకునములు.

మ. కులశైలాభశరీరముల్ దనర రక్షోనాథు లత్యుగ్రదో
ర్బలమొప్పం, బదఘట్టనన్ ధర చలింపన్, రత్నకేయూరకుం
డలకాంచీకట కాంగుళీయకకిరీటస్వర్ణ మంజీరని
ర్మలకాంతుల్ [1]దులకింప నాత్మరుచిచే మందీకృతార్కాంశు లై. 609

వ. ఉన్నసమయంబునం గశ్యపుండు నిజతనూభవులఁ జూడం దలంచి, దితిమందిరంబునకుం జనుదెంచి, సుతులం గనుంగొని, వారలకు నామకరణంబు సేయం దలంచి. 610

చ. దితిజఠరంబునందుఁ దన తేజము మున్నిడినట్టి పుత్త్రు, న
ద్భుతచరితున్ హిరణ్యకశిపుం డనుపేరఁ బ్రసూతివేళ నా
దితి మును గన్న పట్టి, రవితేజునిఁ, గాంచనలోచనుండు నా
హితమతిఁ బేరు వెట్టి, చనియెన్ నిజనిర్మలపుణ్యభూమికిన్. 611

వ. అయ్యవసరంబున నతులతేజోవిరాజితుం డైన హిరణ్యకశిపుండు హిరణ్యగర్భవరదానగర్వంబునను, దుర్వారపరిపంథిగర్వనిర్వాపణాఖర్వ భుజావిజృంభణంబునను నిఖిలలోకపాలాదుల జయించి, స్వవశం బొనర్చి, సంతుష్టాంతరంగుం డై, యెందునుం దనకు మృత్యుభయంబు లేక నిర్భయుం డై సుఖంబుండెఁ; దత్సోదరుం డైన హిరణ్యాక్షుండు ప్రతిదివసంబుఁ జండవేదండశుండాదండమండితభుజాదండంబున గదాదండంబు ధరియించి, తన్ను నెదిరి కదనంబు సేయంజాలిన యరివీరునిం గానక, భూలోకం బెల్లఁ గ్రుమ్మరి, దివంబునకు దాడివెట్టి, యందు సమరవిముఖు లయిన బర్హిర్ముఖులం గనుంగొని, వనజాసనవరప్రదానంబుఁ జింతించి, హితులు సెలంగ, నహితులు గలంగ, మహిత వైజయంతికాదామం బభిరామం బై వెలుంగం, జరణంబుల మణినూపురంబులు మొరయ, నిజదేహద్యుతి దిక్కులం బిక్కటిల్లం జనుదెంచువానిం గని, భీతచిత్తు లయి దేవతాగణంబులు గరుడునిం గని పఱచు నురగంబులుంబోలె నిజనివాసంబు లర్కనివాసంబులుఁ, గాంచనావాసంబులుం గానొనర్చి యెక్కడి కేనిం జనిన. 612

ఉ. "శౌర్యము వోవఁ దట్టి, నిజసాధనముల్ దిగనాడి, విక్రమా
దార్యపరాక్రమక్రమము దప్పఁగ, భీతిలి, పాఱి రక్కటా!
కార్యముఁ దప్పి [2]నాకు" లని గైకొని యార్చి సుమేరుపర్వత
ధైర్యుఁడు వార్ధిఁ జొచ్చె నతిదర్పితభూరిభుజావిభృంభి యై. 618

సొచ్చిన. 614

తులకించు = ప్రకాశించు, 2. నాకులు = దేవతలు.

క. వరుణుని బలములు దనుజే-శ్వరు తేజముఁ దేఱి చూడఁ జాలక, శౌర్య
స్ఫురణము సెడి, యెందేనిని - బఱచెం దజ్జలధిమధ్యభాగమునందున్. 615

క. అమరారి విపులనిశ్వా-సములం బ్రభవించినట్టి జలనిధికల్లో
లములను విపులగదాదం-డమునం బోనడిచె నతిదృఢం బగు శక్తిన్. 616

చ. మఱియును నమ్మహాజలధిమధ్యమునన్ సురవైరి పెక్కువ
త్సరములు గ్రీడ సల్పి, రిపుసైన్యవిదారణశౌర్యఖేలనా
పరతఁ జరించి, యవ్వరుణపాలిత మైన లసద్విభావరీ
పురమున కేఁగి, యందుఁ బరిపూర్ణత నున్న పయోధినాథునిన్. 617

వ. మఱియును. 618

సీ. యాదోగణాధీశుఁ డగుచుఁ, బాతాళభువనపరిపాలుఁ డై తనరుచున్న
వరుణునిఁ గనుఁగొని, పరిహాసితోక్తుల నిట్లను: "విశ్వమం దెన్నఁగలుగు
సకలలోకైకపాలకులలో నతిబలాధికుఁ డని జగము నుతింపఁ దగిన
శూరుండ; విపుడు నీపౌరుష మొప్పంగఁ గదనరంగమున నన్నెదిరి చూడు;
తే. నీభుజావిక్రమంబును, బ్రాభవంబు
నడఁతు" నని పల్కుటయు విని, యబ్ధివిభుఁడు
పగతుజయమును, వృద్ధియు, బలము, నాత్మ
బలముఁ దలపోసి, దనుజుతో బవరమునకు. 619

క. సమయము గాదని, తనచి-త్తమునం గల రోషవహ్నిఁ దాలిమి యను తో
యములం దగ నార్పుచు, నుప-శమితోక్తులఁ బలికె దనుజసత్తముతోడన్: 620

చ. "మనమున శాంతిఁ బూని, నియమంబున సంగర ముజ్జగించి, యే
ననయము నున్నవాఁడ; నిపు డాహవకేళిఁ జరింప రాదు; నీ
ఘనభుజవిక్రమస్ఫురితగాఢవిజృంభణమున్ జయింపఁ జా
లిన ప్రతివీరు లెవ్వరును లేరు ముకుందుఁడు దక్క నెక్కడన్. 621

చ. గొనకొని యమ్మహాత్ముఁడు వికుంఠపురంబున నున్నవాఁడు; దా
నని మొనఁ బెక్కుమాఱు [1]లభియాతుల నోలి జయించి, శక్తిపెం
పున [2]సడిసన్న వీరుఁ డని భూజనకోటి నుతించు; నందు వే
చను; మతఁ డిచ్చు నీకు నని; సర్వముఁ దీఱెడు నంతమీఁదటన్. 622

ఉ. నిందకు నోర్చి, యాజిమొన నిల్వఁగ నోపక, వీఁగి పాఱు నీ
పందల వెంటఁ బడ్డ మగపంతమె? సర్వశరణ్యుఁ డైన గో
విందుఁడు దీర్చు నీపని; వివేకవిహీన! చనంగ నోపుదే
నందుల కేఁగు; మాతఁ డమరారులఁ బోర జయించు నిచ్చలున్. 623

1. అభియాతులు = పగవారు. 2. సడిసన్న = కీర్తిపొందిన.

వ. అదియునుం గాక. 624

క. పురుషాకృతిఁ బ్రతియుగమునఁ - బురుషోత్తముఁ డవతరించి, భూరిభుజావి
స్ఫురణన్ దుష్టనిశాటుల - హరియించుచు నుండు మునిగణార్చితపదుఁ డై. 625

ఉ. కావున నావిభుం దొడరి, కయ్యము దయ్య మెఱుంగఁ జేసి, ర
క్షోవర! నీభుజాబలము సొం పటె, మేదినిఁ గూలి, సారమే
యావళి కాశ్రయం బగుదు; వచ్చటి కిప్పుడ యేఁగు దేని నీ
చేవయు, లావు నేర్పడును; జెప్పఁగ నేటికి మీఁదికార్యముల్?'' 626

చ. అని వరుణుండు వల్కిన, దురాగ్రహ మెత్తి, హిరణ్యలోచనుం
డనయము మానసంబున భయం బొకయింతయు లేక, ''సంగరా
వని నెదిరింతు నేఁ డమరవర్ధను, దుష్టవిమర్దనున్, జనా
ర్దను'' ననుచున్ వికుంఠనగరస్ఫుటసంచితమార్గవర్తి యై. 627

క. చనునవసరమున నారద - మునివరుఁ డెదు రేఁగుదెంచి, ముదము దలిర్పన్,
''దనుజేంద్ర! యెందుఁ బోయెద?'' - వని యడిగిన నారదునకు నతఁ డిట్లనియెన్:

చ. ''సరసిరుహోదరుం దొడరి, సంగర మే నొనరించి, యిందిరా
వరుని, ననంతుఁ ద్రుంచి, సురవైరికులంబుల కెల్ల మోదవి
స్ఫురణ ఘటింపఁ జేయుటకుఁ బూని, వికుంఠపురానువర్తి నై
యరిగెద'' నన్న, నమ్మునికులాగ్రణి దానవనేత కిట్లనున్: 629

చ. ''గురుభుజుఁ డమ్మహాత్ముఁడు వికుంఠపురంబున నేఁడు లేఁడు; భూ
భరము వహింప [1]నాదికిటిభావముఁ దాల్చి, రసాతలంబునం
[2]దిరవుగ నున్నవాఁ; డచటి కేఁగఁగ నోపుదు వేని నేఁగు; మం
దరయఁగఁ గల్గు నీకు ననురాంతకుతోడి రణం బవశ్యమున్.'' 630

హిరణ్యాక్షుఁడు యజ్ఞవరాహ మగు హరి నెదిరించి పోరుట

చ. అనవుడు దానవేంద్రుఁడు హుతాశనుకైవడి మండి, పద్మలో
చను నెదిరించు వేడుకలు సందడిగొల్ప, ననల్పతేజుఁ డై,
ఘనగదఁ గేలఁ బూని, త్రిజగద్భయదాకృతిఁ దాల్చి, [3]వ్రేల్మిడిం
జనియె రసాతలంబునకుఁ జండభుజాబలదర్ప మేర్పడన్. 631

వ. చని, జలమధ్యంబున. 632

క. దివిజారి యెదురఁ గనె - నవిరళదంష్ట్రాభిరాము, నమరలలాముం,
గువలయభరణోద్దాముఁన్, - సవనమయ స్తబ్ధరోము, జలదశ్యామున్. 633

1. ఆదికిటి = ఆదివరాహము. 2. ఇరవు = చోటు, స్థిరము. 3. వ్రేల్మిడి = చిటిక.

వ. అయ్యవసరంబున సూకరాకారుం డైన హరియు. 634

క. వనజరుచిసన్నిభము లగు - తన లోచనయుగళదీప్తిఁ దనరఁ దదాలో
కనముల దనుజాధీశుని - తనుకాంతి హరింపఁ జేసెఁ దత్క్షణమాత్రన్. 635

వ. మఱియు నయ్యాదివరాహం బవార్యశౌర్యంబున మాఱు లేని విహారంబునం
జరియించునట్టియెడ. 636

సీ. తుదమొనల్లకుఁజిక్కఁదునిసిపాఱఁగ మోరఁ గులశైలములఁజిమ్ముఁగొంతదడవు;
బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలి చిల్లులు వోవఁ గొమ్ములఁ [1]దాటించుఁ గొంతదడవు;
జలధు లేఁడును బంకసంకులం బై యుంక ఖురముల [2]మట్టాడుఁ గొంతదడవు;
ఉడురాజు,సూర్యుఁడు నొక్కమూలకుఁ బోవఁగుఱుచవాలము ద్రిప్పుఁగొంతదడవు;
తే. గునియుఁ; గుప్పించు; లంఘించుఁ; గొప్పరించు;
నెగయు; ధరఁ ద్రవ్వు బొఱియఁగా నేపు రేఁగి
దానవేంద్రుని గుండెలు దల్లడిల్లఁ
బంది మెల్లన రణపరిపంథి యగుచు. 637

వ. మఱియును. 638

క. కనుఁగవ నిప్పులు రాలఁగ-సునిశితదంష్ట్రాగ్రయుతవసుంధరుఁ డగుచుం
దన కెదురేతేఁ గని, "య-వ్వనచర మేరీతి నిపుడు వనచర మయ్యెన్?" 639

క. అని యాశ్చర్యభయంబులు-దనమనమునఁ దొంగలింప, దనుజాధిపుఁ డి
ట్లనియెఁ భీకరసూకర-తను వొంది చరించు దనుజదర్పాపహుతోఁన్: 640

క. "ఘనసూకర! మాయాత్మక!-వనరుహసంభూతదత్తవరదానమునం
గనిన రసాతలగతభువి-యనయంబును నాయధీన మై వర్తించున్. 641

క. గొనకొని నీ వీధరణిం-గొనిపోకుము; విడుము; కాక కొని యేఁగెదవేఁ
గొనియెద నీప్రాణముఁ; గై-కొను నావచనములు; సలము కొన నేమిటికిన్? 642

క. మాయావి వగుచు నిప్పుడు-వాయక యీపుడమిఁ జోరభావంబున నీ
వీయెడఁ గొనిపోఁ జూతు వె-మాయతభుజబలము చేతనడఁపక" యనుచున్. 643

సీ. "అవిరళయోగమాయాబలంబునఁ జేసి యల్పపౌరుషమున నలరు నిన్న
నర్థి [3]సంస్థాపించి యస్మత్సుహృద్భృత్యకులులకెల్లను మోద మొలయఁ జేయఁ,
జెలువేది మద్గదాశీర్ణుఁడ వగు నిన్నుఁ గనుఁగొని దేవతాగణము లెల్ల
నిష్ఫలు లై, చాల నెఱి నశించెద" రన్న విని యజ్ఞపోత్రి యై వెలయుచున్న

1. తాటించు = తాడించు, కొట్టు. 2. మట్టాడు = త్రొక్కిపెట్టు. 3. సంస్థాపించు = చంపు.

తే. హరి సరోజాతభవముఖామరుల కెల్ల-వచ్చు దురవస్థ కాత్మలో వంతనొంది,
నిశితదంష్ట్రాగ్రలసిత యై నెగడు ధరణి-దేవితో నొప్పె నాదేవదేవుఁ డంత. 644

క. సురరిపు వాక్యాంకుశముల-గురుకుపితస్వాంతుఁ డగుచుఁ గోమరారి వసుం
ధరతోడ భీతి నొందిన-కరిణిం గల కరికులేంద్రుకరణిం బెలుచన్. 645

తే. నిశితసితదంతరోచులు నింగిఁ బర్వఁ-[1]కంధి వెడలి, భయంకరాకారలీల
నరుగు భీషణమఖవరాహావతార-మొనరఁ దాల్చిన పద్మలోచనుని వెనుక. 646

క. కరివెనుకఁ దగులు నక్రము-కరణిం జని, దైత్యవిభుఁడు గదిసి యిటు లనున్
దురితపయోనిధి[2]తరికిం-[3]గిరికిన్, ఖురదళితమేరుగిరికిన్, హరికిన్: 647

క. నిందకు రోయక, లజ్జం-జెందక, వంచనను రణము సేసి జయంబుం
బొందెద నని తలఁచుచు నిటు-పందగతిం బాఱు బంటుపంతమె నీకున్?'' 648

వ. అని యాక్షేపించినం బుండరీకాక్షుండు గోపోద్దీపితమానసుం డై. 649

క. తోయములమీఁద భూమి న-నాయాసత నిల్పి, దాని కాధారముగాఁ
దోయజనాభుఁడు దనబల-మాయతమతిఁ బెట్టె సురలు హర్షము వొందన్. 650

తే. కుసుమముల వృష్టి బోరనఁ గురిసె; నంత
విభవ మొప్పార దేవదుందుభులు మొరసెఁ;
గడఁక వీతెంచె గంధర్వగానరవము;
నందితము లయ్యె నప్సరోనర్తనములు. 651

వ. అయ్యవసరంబున నయ్యజ్ఞవరాహమూర్తిధరుం డైన కమలలోచనుండు గనక
కుండలకేయూరగ్రైవేయకటకాంగుళీయకభూషణరోచులు నింగిఁ బర్వ, సమర
సన్నద్ధుం డై. 652

చ. ఘనగదఁ గేలఁ బూని, మణికాంచననవ్యవిచిత్రవర్మ మిం
పొనరఁగఁ దాల్చి, దానవనియుక్తదురుక్తనిశాతబాణముల్
దన ఘనమర్మముల్ గలఁప, దానవహంత నితాంతశౌర్యుఁ డై
కనలుచు వచ్చు నద్దనుజుఁ గన్గొని, రోషవిభీషణాకృతిన్. 653

వ. ఇట్లనియె: 654

మ. ''వినరా, యోరి! యమంగళాచరణ! యుద్వృత్తిన్ ననున్ నీమది
న్ననయంబున్ వనగోచరం బగు మృగం బంచుం దలంతౌర! నే
నెనయన్ వన్యమృగంబ యాదు; బలి నై యేతెంచు నీబోఁటి యీ
శునకశ్రేణి వధింతు నేఁ డని మొనన్ సోఁ కోర్చి వర్తించినన్. 655

1. కంధి = సముద్రము. 2. తరి = పడవ, తెప్ప. 3. కిరి = వరాహము, పంది.

క. బలిమి గలదేని నాతోఁ-గలనను నెదిరించి పోరఁ గడఁగుము ; నీ కో
ర్కులు నేడు దీఱు ; నూరక-తలపోయ [1]వికత్థనంబు దగదు దురాత్మా! 656

చ. విను మది గాక సంగరవివేకవిశారదు లైనయట్టి స
జ్జనములు మృత్యుపాశములఁ జాల నిబద్ధులు నయ్యు, నీవలెన్
గొనకొని యాత్మసంస్తుతులకున్ ముద మందిరె? యేల యీవిక
త్థనములు? బంటుపంతములె దైత్యకులాధమ! యెన్నిచూడఁగన్. 657

మ. ధృతిఁ బాతాళమునందు నీ వనెడి సందీప్తోగ్రనిక్షేప మే
నతిదర్పంబునఁ గొందుఁ; జూడు మిదె, దేవారాతి! నన్నెన్న దా
గతలజ్జుం డన ; దాఁగి యుండి రణముం గావింతు ; యుష్మద్గదా
వితతద్రావితు నన్ను నేఁ డెదురుమా ; వే తీఱు నీకోరికల్. 658

ఉ. ఎన్నఁ బదాతియూథముల కెల్ల విభుండవు ; పోటుబంటవై
నన్ను రణోర్వి నేఁ డెదిరినన్ భవదీయబలంబు, నాయువున్
మిన్నక కొందుఁ; జూడు ; మిది మేరగ మేదిని వీతదైత్య మై
వన్నెకు నెక్కఁ జేసెద నవార్యపరాక్రమవిక్రమంబునన్. 659

చ. నను నెదురంగఁ జాలిన ఘనం బగు శౌర్యము, ధైర్యమున్, బలం
బును గలవేని నిల్వు రణభూమిని ; నీహితు లైనవారికిం
గనుఁగవ బాష్పపూరములు గ్రమ్మఁగ మాన్పఁగ నోపుదేనిఁ జ
య్యనఁ జను పొమ్ము దానవకులాధమ! యూరక [2]రజ్జు లేటికిన్? 660

క. నను నిట సంస్థాపించెద - నని పలికితి ; వంతవాఁడ వౌదువు ; నీకున్
నెనరైన చుట్టములఁబోడ-గని రా యిదె యమునిపురికిఁ గాఁపురమరుగన్.'' 661

మ. అని యిబ్భంగి సరోరుహాక్షుఁడు హిరణ్యాక్షున్ విడంబించి ప
ల్కిన హాసోక్తుల కుల్కి, రోషమదసంగీభూతచేతస్కుఁ డై,
కనుగ్రేవన్ మిడుఁగుర్లు సాలఁ బొడమంగాఁ, గిన్కమైఁ దోఁకఁ ద్రొ
క్కిన కృష్ణోరగరాజుమాడ్కి మదిలోఁ గీడ్పాటు వాటిల్లఁగన్. 662

క. చలితేంద్రియుఁ డై, నిట్టూ-ర్పులు నిగిడించుచును, బొమలు ముడివడ, రోషా
కులమానసుఁ డై, గదఁ గొని - జలజాక్షున కెదురు నడిచె సాహస మొప్పన్. 663

వ. అత్తఱి హిరణ్యాక్షుం డతిభయంకరాకారుం డై. 664

మ. గద సారించి, మదాసురేంద్రుఁడు సముగ్రక్రోధుఁ డై, మాధవున్
గుదియన్ వ్రేసిన, వ్రేటు గైకొనక రక్షోహంత శౌర్యోన్నతిన్
గద కేలన్ ధరియించి, దానిఁ దునుకల్ గావించినన్, దైత్యుఁ డు
న్మదుఁ డై, యొండుగదన్ రమావిభుని భీమప్రక్రియన్ వ్రేసినన్. 665

---

1. వికత్థనము = పొగడిక. 2. రజ్జులు = ప్రేలుడులు, వ్యర్థ సంభాషణములు.

చ. అది దనుఁ దాఁకకుండ, దనుజారి గదారణకోవిదక్రియా
స్ఫదకరలాఘవక్రమముఁ బైకొని చూపి, విరోధిపేరురం
బదరఁగ వ్రేయ, వాఁడు వివశాకులభావము నొంది, యంతలో
మదిఁ దెలివొంది, వ్రేసె రిపుమానవిమర్దను, నా జనార్దనున్. 666

వ. ఇట్లు దలపడి, యన్యోన్యజయకాంక్షల నితరేతరతుంగతరంగతాడితంబు లగు దక్షిణోత్తరసముద్రంబుల రౌద్రంబునఁ, బరస్పరశుండాదండఘట్టితమదాంధగంధసింధురయుగంబుచందంబున, రోషభీషణాటోపంబులం దలపడు బెబ్బులుల గబ్బున, నతిదర్పాతిరేకంబున నెదిర్చి యంకెలు వైచు మదవృషభంబుల రభసంబున, నసహ్యసింహపరాక్రమంబున విక్రమించి పోరునెడ, హిరణ్యాక్షుండు సవ్యమండలభ్రమణంబునం బరివేష్టించినం, బుండరీకాక్షుండు దక్షిణమండల భ్రమణంబునం దిరిగి, విపక్షువక్షం బశనిసంకాశం బగు గదాదండంబునం బగిల్చిన, వాఁడు దెప్పిఱి, తెలివొంది, లేచి, దనుజపరిపంథిఫాలంబు నొప్పించె; నప్పు డమ్మేటి వీరులు శోణితసిక్తాంగు లై పుష్పితాశోకంబులం బురుడించుచుం, బాయుచు, డాయుచు, వ్రేయుచు, రోయుచు, నొండొరుల రుధిరంబు లాఘ్రాణించుచుఁ, దిరస్కారపరిహాసోక్తుల నిచ్చుచుఁ బోరు సమయంబున నమ్మహాబలుల సమరంబుఁ జూచువేడ్కఁ బద్మసంభవుండు నిఖిల మునీంద్రసిద్ధసాధ్యదేవగణంబులతోడఁ జనుదెంచి, ధరిత్రీనిమిత్తంబున నసురవరునితోడం బోరు యజ్ఞవరాహున కిట్లనియె: 667

ఉ. "అంచితదివ్యమూర్తి! పరమాత్మక! యీ కలుషాత్ముఁ డైన న
క్తంచరుఁ డస్మదీయవరగర్వమునన్ భువనంబు లెల్లఁ గా
రించు మదించి; యిట్టి విపరీతచరిత్రునిఁ ద్రుంప కిట్లుపే
క్షించుట గాదు; వీని బలిసేయు; వసుంధరకున్ శుభం బగున్. 668

క. బాలుఁడు గరమున నుగ్ర-వ్యాళము ధరియించి యాడువడువున రక్షః
పాలునిఁ ద్రుంపక యూరక-[1]పాలార్చుట నీతియే శుభప్రద! యింకన్? 669

వ. అదియునుం గాక. 670

మ. అనఘా! యీ [2]యభిజిన్ముహూర్తమున దేవారాతి మర్దింపవే
ననయంబున్ మఱి దైత్యవేళ యగు; సంధ్యాకాల మేతెంచినన్
ఘనమాయాబలశాలి యైన దనుజున్ ఖండింపఁగా రాదు; గా
వున నీవేళన త్రుంపు సజ్జనహితప్రోద్యోగరక్తుండ వై." 671

క. అన్న సరసిజగర్భుఁడు వ-ల్కిన వచనము లర్థి విని, నిలింపులు గుంపుల్
గొని చూడ, సస్మితానన-వనజము సెలువొంద, నసురవరు కభిముఖుఁ డై. 672

---

1. పాలార్చుట = ఉపేక్షించుట. 2. అభిజిత్తు = పగలు పదునాల్గు గడియలపై రెండు గడియల కాలము.

తే. [1]పుండరీకాక్షుఁ డయ్యును భూరిరోష - నిరతిఁ దరుణారుణాంభోజనేత్రుఁ డగుచు
ఘనగదాదండ మెత్తి, రాక్షసునిహనువు-నుగ్రగతి మొత్తె; వాఁడును[2]నోసరించె.

క. పరువడి దితిసుతుఁ డతిభీ - కరగదఁ జేఁబూని, చిత్రగతులను బద్మో
దరు డాసి, చేతిగద సా - గరమునఁ బడనడిచె బాహుగర్వ మెలర్పన్. 674

వ. అంత. 675

తే. హరి నిరాయుధుఁ డైన, సురారి సమర-ధర్మ మాత్మను దలఁచి, యుద్ధంబు దక్కి,
నిలిచి చూచుచునుండెను ; నింగి యమర - వరుల హాహారవంబుల భరితమయ్యె.

క. సరసిజనేత్రుఁడు దనుజే - శ్వరు సంగరధర్మమునకు, సమధికశౌర్య
స్ఫురణకుఁ దనచిత్తంబునఁ - గర మాశ్చర్యంబు నొంది, కడఁక దలిర్పన్. 677

మ. కుతలోద్ధర్త మనంబునం దలఁచె రక్షోరాడ్వధార్థంబుగా
దితిసంతానకులాటవీమహితసందీప్తప్రభాశుక్రమున్,
సతతోద్యజ్జయశబ్దసన్ముఖరభాస్వచ్చక్రమున్, సంతతా
శ్రితనిర్వక్రముఁ, బాలితప్రకటధాత్రీచక్రముం, జక్రమున్. 678

వ. అదియునుం బ్రచండమార్తాండమండలప్రభాపటలచటుల విద్యోతమానంబును,
బటునటజ్జ్వాలికాపాస్తసమస్తకుపితారాతిబలాఖర్వ దుర్వారబాహాగర్వాంధ
కారంబును, నసహ్యాకహాకహానినదాధరీకృతసాగరఘోషంబును, సకలదేవతా
గణ జేగీయమానంబును, ననంతతేజోవిరాజితంబును, నిజప్రభాపటలపూరిత
బ్రహ్మాండ కటాహంబును నై, రయంబునం జనుదెంచి, దనుజారిదక్షిణకర
సరోజంబు నలంకరించిన, నాశుభాంగుండు రథాంగపాణి యై, దివంబున నమర
గణంబులు జయజయశబ్దంబులు వలుక, నసురవిభున కెదురు నడచిన. 679

క. పొడగని, దనుజుఁడు పెదవులు - దడుపుచుఁ, బొలివోని బంటుతనమున బీరం
బుడుగక, భీషణగదఁ గొని-యడిచెన్ మఖమయవరాహు, నమితోత్సాహున్.

క. త్రిదశారి దన్ను వ్రేసిన - గదఁ బదమునఁ బోవఁ దన్ని, కమలాక్షుఁడు, పెం
పొదవఁగ మనమున మోదము-గదురఁగ, లేనగవు వదనకమలముఁ బొదువన్.

వ. ఇవ్విధంబున గదఁ బోవం దన్ని, యసురవిభునితో నిట్లనియె : 682
"ఘనగదఁ గేలఁ బూని, భుజగర్వ మెలర్పఁగ, నన్ను సంగరా
వని నెదిరింతు ; రార ! యనివారణ ! దైత్యకులేశ్వరాధమా!"
యనవుడు వాఁడు నుబ్బి, గద నంబుజనాభుని వ్రేసె ; వ్రేసినం
దనుజవిభేది పట్టికొనెఁ దార్క్ష్యుఁ డహీంద్రునిఁ బట్టుకై వడిన్. 683

1. పుండరీకము = తెల్ల దామర. 2. ఓసరించు = తప్పుకొను, తొలఁగు.

క. దితిజుఁడు దన బల మప్రతి - హతతేజుం డగు సరోరుహాక్షుని శౌర్యో
న్నతిమీఁదఁ బెట్ట కుండుట-మతి నెఱిఁగియుఁ బెనఁగె దురభిమానము పేర్మిన్.

వ. అంత. 685

సీ. కాలానలజ్వాలజ్వాలావిలోలకరాళ మై పెంపొందు శూల మంది,
సురవైరి యజ్ఞసూకరరూపధరుఁ డైన వనజనాభునిమీఁద వైవ, నదియు
సద్ద్విజోత్తముమీఁదఁ జపలతఁ గావించు [1]నభిచారకర్మంబునట్ల [2]బెండు
పడి, పఱతేఁ గని, పద్మోదరుఁడు దానిఁ జక్రధారాహతిఁ జండవిక్ర

తే. మమున నడుమన వడిఁ ద్రుంచె; నమరభర్త-మహితదంభోళిచే గరుత్మంతుపక్ష
మతిరయంబునఁ ద్రుంచినగతిఁ జెలంగి-సురలు మోదింప, నసురులు సొంపు డింప.

వ. అయ్యవసరంబున నయ్యసుర దనశూలంబు చక్రంబుచేత నిహతం బగుటం గని.

క. దితిజుఁడు రోషోద్ధతుఁ డై, - యతినిష్ఠురముష్టిఁ బొడిచె హరి; నాలోకో
న్నతుఁ డొప్పెఁ గుసుమమాలా-హతి దిగ్గజరాజుఁబోలె నతిదర్పితుఁ డై. 688

మ. హరిమీఁదన్ దితిసంభవుండు ఘనమాయాకోట్లు పుట్టించినన్
ధరణీచక్రము భూరిపాంసుపటలధ్వాంతంబునం గప్పె; భీ
కరపాషాణపురీషమూత్రఘనదుర్గంధాస్థిరక్తావళుల్
గురిసెన్ మేఘము లభ్రవీథిని మహాక్షోభక్రియాలోల మై. 689

వ. మఱియును. 690

చ. తవిలి, విముక్తకేశపరిధానము, లుగ్రకరాళదంతతా
లువులును, రక్తలోచనములుం గల భూతపిశాచఢాకినీ
నివహము లంతరిక్షమున నిల్చి, నిజాయుధపాణు లై, మహా
రవముగ యక్షదైత్యచతురంగబలంబులఁ గూడి తోఁచినన్. 691

వ. అంత. 692

క. త్రిసవనపాదుం డగు నా - బిసరుహనేత్రుండు లోకభీకర మగు నా
యసురాధిపు మాయా విని - రసనకరం బైన శస్త్రరాజముఁ బనిచెన్. 693

క. ఆచక్రభానుదీప్తి ధ - రాచక్రమునందు నిండి, రయమున నమ్మా
యాచక్రము నడఁగించెను - నీచక్రముఁ డైన యామినీచరు నెదురన్. 694

వ. అంత నిక్కడ. 695

క. దితి "దనవిభు వాక్యంబుల - గతి దప్పద" యనుచుఁ దలఁపఁగాఁ జన్నుల శో
ణితధార లొలికె రక్షగ - పతి యగు కనకాక్షు పతనభావము దోఁపన్. 696

1. అభిచార కర్మము = శూన్యము మొదలైన మారణ కర్మ. 2. బెండుపడి = బలహీనత నొంది.

వ. అయ్యవసరంబున నసురవిభుండు దనచేసిన మాయాశతంబులు గృతఘ్నునకుఁ గావించిన యుపకారంబులుంబోలె హరిమీఁదఁ బనిసేయక విఫలంబు లయినం బోలివోవని బంటుతనంబునఁ బుండరీకాక్షుఁ జేరం జనుదెంచి, బాహుయుగళంబు సాఁచి, పూఁచి, పొడిచి, రక్షోవైరివక్షంబుఁ బీడించిన, నయ్యధోక్షజుండు దప్పించుకొని తలఁగినం, జెలంగి, దైత్యుండు నిష్ఠురం బగు ముష్టిం బొడిచిన, నసురాంతకుండు [1]మిసిమింతుండు గాక రోషభీషణాకారంబున, వాసవుండు వృత్రాసురుం దెగటార్చినచందంబున, వజ్రవజ్రసన్నిభం బగు నఱచేతం గఱకు టసురకటితటంబుఁ జటులగతి వ్రేసిన, నా హిరణ్యాక్షుండు దిర్దిరం దిరిగి, యుదస్తలోచనుం డై, సోలి, యెట్టకేలకు నెదుర నిలువంబడె; నంత. 697

క. [2]దిట చెడి లోఁబడె దైత్యుఁడు - సటికిఁ, దంష్ట్రావిభిన్నశత్రుమహోర
స్తటికిఁ, ఖరఖురపుటికిం - గటితటహతకమలజాండఘటికిం, గిటికిన్. 698

వ. ఇట్లు లోఁబడిన. 699

మ. దివి నింద్రాదులు సంతసింప హరి మొత్తెం గర్ణమూలంబునం
బవిసంకాశకఠోరహస్తమున శుంభల్లీలమై; దాన దా
నవలోకేశుఁ డుదస్తనేత్రుఁ డగుచున్, దైన్యంబు వాటిల్లఁగా,
భువిమీఁదన్ వడిఁగూలె మారుతహతోన్మూలావనీజాకృతిన్. 700

క. బుడబుడ నెత్తురు గ్రక్కుచు, - వెడరూపము దాల్చి, గ్రుడ్లు వెలి కుఱుక, నిలంబడి, పండ్లు గీటుకొనుచును - విడిచెం బ్రాణములు దైత్యవీరుం డంతన్. 701

తే. పడిన దనుజేశ్వరునిఁ జూచి పద్మసంభ - వాదిదివిజులు వెఱఁగంది; రాత్మలందు
''నితఁడు వొందుట యెట్లొకో యీయవస్థ''-నని తలంచుచు, మఱియు నిట్లనిరి

మ. ''వరయోగీంద్రులు యోగమార్గముల నెవ్వానిన్ మనోవీథి సు [వరుస:
స్థిరతన్ లింగశరీరభంగమునకై చింతింతు; రాపంకజో
దరు పాదాహతిఁ దన్ముఖాంబురుహమున్ దర్శించుచుం జచ్చె దు
ర్భరితోత్తంసుఁడు; దైత్యవల్లభుని సౌభాగ్యంబు దా నెట్టిదో! 703

చ. సమమతి వీరు దైత్యకులశాసను పారిషదుల్; మునీంద్ర శా
పమున నికృష్టజన్మమునఁ బైకొని పుట్టియు, నేఁడు విష్ణుచే
సమయుటఁ జేసి మీఁద నగు జన్మమునన్ జలజాక్షు నిత్యవా
సమున వసింతు; రెన్నఁటికిఁ జావును, బుట్టువు లేవు వీరికిన్.'' 704

క. అని వెఱఁగు నొంది, పావన - తను వొందినయట్టి వికచతామరసాక్షు,
న్ననిమిషమునియోగిజనా - వనదక్షున్, దనుజ[3]కరటివరహర్యక్షున్. 705

---

1. మిసిమింతుండు = అలసినవాఁడు. 2. దిట = ధైర్యము. 3. కరటి = ఏనుఁగు.

వ. కనుంగొని. 706

చ. ''వనజదళాక్ష! యీజగతివారల మర్మము లీ వెఱింగి, యీ
సునఁ బగఁబట్టి నే దివిజసూదనుఁ జంపితి; గాన యింక శో
భన మగు''నంచు, హస్తములు ఫాలములం గదియించి, యందఱున్
వినమితు లై నుతించిరి వివేకవిశాలునిఁ, బుణ్యశీలునిన్. 707

వ. అంత. 708

చ. సవనవరాహమూర్తి సురశాత్రవుఁ ద్రుంచినమీఁద భారతీ
ధవముఖదేవతామునికదంబము దన్ను నుతించునట్టి సం
స్తవమున కాత్మలోనఁ బ్రమదంబునఁ బొంది, సమగ్రమంగళో
త్సవము దలిర్ప, నందఱఁ బ్రసాదవిలోకన మొప్పఁ జూచుచున్. 709

చ. అరిగె వికుంఠ ధామమున; కమ్మహితోత్సవసూచకంబుగా
మొరసె సుపర్వదుందుభు లమోఘము లై; ధరణీతలంబునం
గురిసెఁ బ్రసూనవృష్టి; శిఖికుండము లెల్లెడఁ దేజరిల్లె; భా
స్కరశశిమండలంబులు నిజద్యుతితో వెలుఁగొందె నత్తఱిన్.'' 710

క. అని యీపుణ్యచరిత్రము – వనరుహసంభవుఁడు త్రిదివవాసులకుం జె
ప్పినయది మైత్రేయుఁడు విదు–రున కెఱిఁగించినవిధంబు రూఢము గాఁగన్. 711

క. శుకయోగి పరీక్షిత్తున – కకుటిలమతి నెఱుఁగఁ జెప్పె'' నని సూతుఁడు శౌ
నకముఖ్యు లైన మునివరు–లకుఁ దెలియఁగఁ జెప్పె మఱియు లాలన మొప్పన్.

వ. ఇవ్విధంబున మైత్రేయుండు సెప్పిన, విని, విదురుండు సంతసిల్లె''నని. 713

క. ''అనఘం బగు నీచరితము – వినినఁ, బఠించిన లభించు విశ్రుతకీర్తుల్,
వనజోదరు పదభక్తియు–మునుకొని యిహపరసుసౌఖ్యములు జనములకున్.''714

వ. అని చెప్పి, వెండియు సూతుండు మహర్షుల కిట్లనియె: ''నట్లు పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని, ''మునీంద్రా! హిరణ్యాక్షవధానంతరంబున వసుంధర సమస్థితిం బొందినవిధంబును, స్వాయంభువమనువుఁ బుట్టించినయనంతరంబున విరించి తిర్యగ్జాతిజంతుసృష్టినిమిత్తంబు లైన మార్గంబు లెన్ని సృజించె, మహాభాగవతోత్తముం డయిన విదురుండు కృష్ణున కపకారంబు దలంచిన పాప వర్తను లగు ధృతరాష్ట్రపుత్త్రులం బాసి జనకుం డగు కృష్ణద్వైపాయనునకు సముం డగుచుఁ, దన మనోవాక్కాయకర్మంబులు కృష్ణునంద చేర్చి, భాగవత జనోపాసకుం డై, పుణ్యతీర్థసేవాసమాలబ్ధయశోవిగతకల్మషుం డగుచు, మైత్రేయ మహాముని నేమిప్రశ్నంబు లడిగె, నవి యెల్లం దెలియ నానతి''మ్మనిన, రాజేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డి ట్లనియె : 715

సీ. "విమలాత్మ! కైన యవ్విదురుండు మైత్రేయమునివరుఁ జూచి యిట్లనియెఁ బ్రీతిః
"చతురాత్మ! సకలప్రజాపతి యైనట్టి జలజగర్భుఁడు ప్రజాసర్గమందు
మును ప్రజాపతులను బుట్టించి, వెండియుఁ జిత్తమం దేమి సృజింపఁ దలఁచె?
మును సృజించినయట్టి మును లమ్మరీచ్యాదు లబ్జజు నాదేశ మాత్మ నిలిపి,
తే. యర్థి నెట్లు సృజించిరి యఖిలజగము?-మెఱసిమతి వారు భార్యాసమేతు లగుచు,
నేమి సృజియించి? రదిగాక కామినులను-బాసి యేమి సృజించి రాభద్రయశులు?

క. అందఱుఁ దమలో నైక్యముఁ - జెందినచో నేమి దగ సృజించిరి? కరుణా
కందళితహృదయ! యిన్నియుఁ-బొందుగ నెఱిఁగింపు మయ్య! బుధనుత! నాకున్."

చతుర్ముఖుఁ డొనర్చు యక్షాదిదేవతాగణసృష్టిని దెలుపుట

సీ. అనిన మునీంద్రుఁ డిట్లనియె: "జీవాదృష్టపరుఁడు, మాయాయుక్తపురుషవరుఁడుఁ,
గాలాత్మకుఁడు ననుకారణంబున నిర్వికారుఁ డైనట్టి జగన్నివాసుఁ
డాది జాతక్షోభుఁ డయ్యె; నమ్మేటివలనను గుణత్రయంబును జనించె;
నాగుణత్రయమువలం దయ్యె మహత్తత్త్వ; మది రజోగుణహేతు వైన, దాని
తే. యం దహంకార మొగిఁ ద్రిగుణాత్మకముగఁ
బొడమె; మఱి దానివలనఁ బ్రభూతమయ్యెఁ
బంచతన్మాత్ర; లందు సంభవము నొందె
భూతపంచక మీసృష్టిహేతు వగుచు. 718

వ. అవియును దమలోన బ్రత్యేకంబ భువననిర్మాణకర్మంబునకు సమర్థంబులు గాక, యన్నింటి సంఘాతంబునఁ బాంచభౌతికం బైన హిరణ్మయాండంబు సృజియించె; నదియును జలాంతర్వర్తి యై వృద్ధిఁ బొందుచుండె; నంత. 719

సీ. నారాయణాఖ్యు నున్నతి నొప్పు బ్రహ్మాంబు సాహస్రదివ్యవర్షంబు లోలి
వసియించి యుండె; నా వాసుదేవుని నాభియందు సహస్రసూర్యప్రదీప్తిఁ
దనరుచు సకలజీవనికాయయుత మగు పంకజాతంబు సంభవము నొందెఁ;
బరఁగంగ నందులో భగవదధిష్ఠితుం డై స్వరాట్టగు చతురాననుండు
తే. జనన మందెను; దత్పద్మసంభవుండు - నామరూపగుణాదిసంజ్ఞాసమేతుఁ
డగుచు, నిర్మాణ మొనరించె నఖిలజగము-వనజజుండు నిజచ్ఛాయవలన; మఱియు.

సీ. తామిస్రమును, నంధతామిస్రమును, దమమును, మోహనము, మహామోహనంబు
ననుపంచమోహరూపాత్మక మైన యవిద్యఁ బుట్టించి, యవ్వేళఁ దనకు
నది తమోమయదేహ మని ధాత రోసి తత్తనువు విసర్జించె; ధాతృముక్త
మూర్తియు క్షుత్తృట్సముద్భవంబగు రాత్రిమయమయ్యె; నప్పుడు మరి తలంప,
తే. నందులో యక్షరక్షస్సు లన జనింప,-వారి కప్పుడు క్షుత్తృషల్ వఱలఁ, గొంద
ఱాచతుర్ముఖు భక్షింత మనిరి; కొంద-ఱతని రక్షింత మని తగ నాడి; రంత. 721

వ. ఇట్లు వలుకుచు భక్షించువార లయి, ధాతసన్నిధికిం జనిన, నతండు భయవిహ్వా
లుం డై, "యేను మీజనకుండను; మీరలు మత్పుత్త్రులరు; నన్ను హింసింప
కుం"డనుచు, "మా మా జక్షత రక్షత" యను శబ్దంబులు వలుకం, దన్నిమిత్తం
బున వారలకుం గ్రమంబున యక్షరక్షోనామంబులు ప్రకటంబు లయ్యె; వెండి
యుం బ్రభావిభాసితం బైన యొక్క కాయంబు ధరియించి, సత్త్వగుణగరిష్ఠు
లుం, బ్రభావంతులు నగు సుపర్వులం బ్రముఖులంగా సృజియించి, తత్ప్రభా
మయగాత్రవిసర్జనంబు సేసిన, నది యహోరూపంబై, దేవతావళికి నాశ్రయం
బయ్యె; మఱియు జఘనంబువలన నతిలోలుపు లైన యసురులం బుట్టింప, వార
లతికాముకు లగుటం జేసి యయ్యజునిం జీరి, మిథునకర్మం బపేక్షించిన, విరించి
నగుచు, నిర్లజ్జు లయిన యసురులు దనవెంటం దగులం బఱచి, [1]ప్రపన్నార్తిహ
రుండును, భక్తజనానురూపసందర్శనుండును నైన నారాయణుం జేరి, తత్పాదం
బులకుం బ్రణమిల్లి, యి ట్లనియె: 722

క. "రక్షింపుము రక్షింపు ము-పేక్షింపక వినుతనిఖిలబృందారక! వి
శ్వక్షేమంకర! విను మిటు-వక్షత నీయాజ్ఞ నేను దల నిడి వరుసన్. 723

తే. ఈ ప్రజాసృష్టికల్పనం బే నొనర్ప,-నందుఁ బాపాత్ము లైన యీయసురు లిపుడు
నను రమింపఁగ డాయవచ్చినఁ, గలంగి,-యిటకు వచ్చితి; ననుఁ గావు మిద్ధచరిత!

వ. అదియునుం గాక లోకంబువారలకుం గ్లేశంబు లొనరింపం, గ్లేశంబునం బొందిన
వారల క్లేశంబు లపనయింపను నీవ కాక యితరులు గలరే?" యని స్తుతి
యించినఁ బద్మజు కార్పణ్యం బెఱుంగ నవధరించి, వివిక్తాధ్యాత్మదర్శనుం డగు
చుఁ, "గమలసంభవ! భవద్ఘోరతనుత్యాగంబు సేయు" మని యానతిచ్చిన,
నతండు నట్ల చేసె; నంత నదియును. 725

సీ. నవ్యకాంచనరణన్మణినూపురారావవిలసితపాదారవిందయుగళ,
కాంచీకలాపసంకలితదుకూలవస్త్రస్ఫారపులిననితంబబింబ,
రాజితాన్యోన్యకర్కశపీనకరికుంభపృథుకుచభారకంపితవలగ్న,
మదిరారసాస్వాదమదవిఘూర్ణితచారుసితనవవికచరాజీవనయన,
తే. యపరపక్షాష్టమీశశాంకాభనిటల,-మదవదళికులరుచిరోపమానచికుర,
లలితచంపకకుసుమవిలాసనాస, - హాసలీలావలోకన, యబ్జపాణి. 726

క. అనఁ దగి సంధ్యారూపం - బున లలనారత్న మపుడు పుట్టిన, దానిం
గనుఁగొని, దానవు [2]లుపగూ-హన మొగిఁ గావించి, పలికి రందఱుఁ దమలోన్:

క. "ఈసౌకుమార్య, మీవయ,- సీసౌందర్యక్రమంబు, నీధైర్యంబు,
న్నీసౌభాగ్యవిశేషము - నేసతులకుఁ గలదు చూడ? నిది చిత్ర మగున్."

1. ప్రపన్నుఁడు = శరణాగతుఁడు. 2. ఉపగూహనము = కౌఁగిలింత.

చ. అని వెఱఁగంది, యద్దనుజు లందఱు ని ట్లని : "రీ తలోదరిం
గని, మన మంతనుండియును గాముకవృత్తిఁ జరించుచుండఁగా,
మనయెడ దీనిచిత్తమున మక్కువ లేమికి నేమి హేతువో ?"
యని బహుభంగులం బలికి, యాప్రమదాకృతి యైన సంధ్యతోన్. 729

వ. ఇ ట్లనిరి : 730

క. "ఓ కదళీస్తంభోరువ! - యేకుల ? మేజాడదాన ? యెవ్వరిసుత ? వి
శ్లోకాంతంబున నిచ్చట - నేకారణమునఁ జరించె ? దెఱిఁగింపు తగన్. 731

క. భవదీయచారురూప - ద్రవిణలసత్పుణ్యభూమిఁ దగు మోహమునం
దవిలిన దుర్భరులను మముఁ - గవయవు ; పుష్పాస్త్రబాధ ఘనమయ్యెఁ గదే!"

వ. మఱియుఁ దదీయ సౌందర్యం బుగ్గడింప నలవి గాక చింతించుచు. 733

సీ. గురుకుచభారసంకుచితావలగ్నంబు దనరారు నాకాశతలము గాఁగ,
లలితపల్లవపాణితలమునఁ జెన్నొందు చెండు పతత్పతంగుండు గాఁగ,
సలలితనీలపేశలపృథుధమ్మిల్లబంధంబు ఘనతమఃపటలి గాఁగఁ,
బ్రవిమలతరకాంతభాసవిలోకనజాలంబు దారకాసమితి గాఁగఁ,

తే. గడఁగి మైపూఁత సాంధ్యరాగంబు గాఁగ
నంగనాకృతి నొప్పు సంధ్యావధూటిఁ
గదిసి, మనముల మోహంబు గడలుకొనఁగ
నసురు లందఱుఁ గూడి యి ట్లనిరి మఱియు : 734

క. "వెలయఁగఁ బద్మం బేక - స్థలమున నే యొప్పఁ గాని, త్వత్పదపద్మం
బిల బహుగతుల, ననేక - స్థలములఁ దనరారె నిపుడు తరుణాబ్జముఖీ!" 735

క. అని దనుజులు దమమనముల - ననురాగము లుప్పతిల్ల, నందఱు నాసం
ధ్యను బట్టికొనిరి; వనజా - సనుఁ డప్పుడు హృదయమందు సంతస మందెన్.

క. సరసిజభవుఁ డయ్యెడఁ దన - కర మాఘ్రాణింప, నపుడు గంధర్వులు, న
ప్సరసలుఁ బుట్టిరి ; ధాతయుఁ - [1]బరువడి నాత్మీయతనువుఁ బాసిన, నదియున్.

వ. చంద్రికారూపం బైనఁ, దద్గాత్రంబు విశ్వావసుపురోగములగు గంధర్వాప్సరో
గణంబులు గైకొనిరి ; వెండియుం గమలగర్భుండు [2]తంద్రోన్మాద[3]జృంభికానిద్రా
రూపం బైన శరీరంబు దాల్చి, పిశాచగుహ్యకసిద్ధభూతగణంబులం బుట్టించిన,
వారలు దిగంబరులు, ముక్తకేశులు నయినం జూచి, ధాత లోచనంబులు ముకు
ళించి, తద్గాత్రంబు విసర్జనంబు గావించిన, నది వారలు గైకొనిరి ; వెండియు

---

1. పరువడి = క్రమము. 2. తంద్ర = తూఁగు. 3. జృంభిక = ఆవులింత.

నజుండు దన్ను నన్నవంతునిఁగాఁ జింతించి, యదృశ్య దేహుం డగుచుం, బితృ
సాధ్యగణంబులం బుట్టించిన, వారలు దమ్ముఁ బుట్టించిన యదృశ్యశరీరంబునకుం
గార్యం బగు దేవభాగంబుఁ గైకొనినం, దత్కారణంబునం బితృసాధ్యగణం
బుల నుద్దేశించి, శ్రాద్ధంబుల [1]హవ్యకవ్యంబు లాచరింతురు ; మఱియును.

సీ. సజ్జనస్తుత! విను చతురతఁ బంకజాసనుఁడు దిరోధానశక్తివలన
నరసిద్ధవిబుధకిన్నరులను బుట్టించి, తవిలి, వారికిఁ దిరోధాననామ
ధేయ మైనట్టి యా దేహంబు నిచ్చెను ; వెండియు భారతీవిభుఁడు దనకుఁ
బ్రతిబింబ మగు శరీరమునఁ గిన్నరులఁ, గింపురుషులఁ బుట్టింపఁ, బూని, వారు
తే. ధాతృప్రతిబింబదేహముల్ దాల్చి, వరుస-నిద్దఱిద్దఱు గవగూడి, యింపులొనవ,
బ్రహ్మపరమైన గీతముల్ వాడుచుండి;-రంతఁ బంకజసంభవుఁ డాత్మలోన. 739

క. తనసృష్టి వృద్ధి లేమికిఁ-గనలుచు, శయనించి, చింతఁ గరచరణాదుల్
గొనకొని కదలింపఁగ, రా-లిన రోమము లుగ్రకుండలివ్రజ మయ్యెన్. 740

క. వనజజుఁడు దన్నుఁ గృతకృ-త్యునిఁగా భావించి, యాత్మఁ దుష్టి వహింపన్,
మనమున నిఖిలజగత్పా-వను లగు మనులం, ద్రిలోకవరుల సృజించెన్. 741

సీ. పుట్టించి, వారికిఁ బురుషరూపం బైన తనదేహ మిచ్చినఁ, దగిలి వారు
గనుఁగొని మున్ను పుట్టినవారిఁ గూడి, యా వనజసంభవున కిట్లనిరి: ''దేవ!
యఖిలజగత్స్రష్ట వైన నీచేతఁ గావింపఁగఁబడిన యీ వితతసుకృత
మాశ్చర్యకరము యజ్ఞాదిక్రియాకాండ మీమనుసర్గమం [2]దీడ్యమయ్యెఁ;
తే. దద్ధవిర్భాగములు మాకుఁ దవిలి, జిహ్వ-లందు నాస్వాదనములు సేయంగఁ గలిగె''
ననుచు మనముల హర్షంబు లతిశయిల్ల-వినుతి సేసిరి భారతీవిభుని; మఱియు.

వ. వరతపోయోగవిద్యాసమాధియుక్తంబగుచు ఋషివేషధరుండును, హృషీ
కాత్ముండును నై ఋషిగణంబులం బుట్టించి, సమాధియోగైశ్వర్యతపోవిద్యా
విరక్తియుక్తంబగు నాత్మీయశరీరాంశంబు వారికిం గ్రమంబున నొక్కొక్కనికి
నిచ్చె'' నని మైత్రేయుండు సెప్పిన విని, విదురుండు పరమానందంబునం బొంది,
గోవిందు చరణారవిందంబులు డెందంబునం దలంచి, వెండియు మైత్రేయునిం
జూచి, యిట్లనియె : 743

సీ. ''వరగుణస్వాయంభువమనువంశం బిలఁ బరమసమ్మతము; దప్పదు తలంపఁ;
గొనకొని తద్వంశమున మిథునక్రియఁ జేసి ప్రజావృద్ధిఁ జెప్పి తీవు;
అదియును గాక స్వాయంభువమనువుకుఁ బూని ప్రియవ్రతోత్తానపాదు
లను నందనులు గల రంటివి; వారు సప్తద్వీపవతియైన ధాత్రి నెల్ల

---

1. హవ్యము = దేవతల కీయఁదగిన యన్నము; కవ్యము = పితృదేవతలకీయఁదగిన యన్నము.
2. ఈడ్యము = పొగడఁ దగినది.

తే. ధర్మమార్గంబు లేమియుఁ దప్పకుండ-ననఘు లై యెట్లు పాలించిరయ్య! వారి
చరితమెల్లను సత్కృపానిరతబుద్ధి-నెఱుఁగ వినిపింపు నాకు మునీంద్ర చంద్ర!

వ. అదియునుంగాక, తన్మనుపుత్త్రియు, యోగలక్షణసమేతయు నగు దేవహూతి యను కన్యకారత్నంబును స్వాయంభువుండు గర్దమునకు నేవిధంబునం బెండ్లి చేసె? నా దేవహూతియందు మహాయోగియయిన కర్దముండు ప్రజల నేలాగునం బుట్టించె? నదియునుం గాక కర్దముండు రుచి యను కన్యను దక్షప్రజాపతి కిచ్చె నని చెప్పితి, వా రుచియందు నమ్మహాత్ముం డీసృష్టి యేలాగునం బుట్టించె? నవి యన్నియుం దెలియ నానతీయ వలయు'' నని యడిగిన విదురునకు మైత్రేయుం డిట్లనియె: 745

కర్దముఁడు భగవదనుజ్ఞ వడసి దేవహూతిని బెండ్లియాడుట

క. ''విను మనఘ! కృతయుగంబున-మునినాథుం డయిన కర్దముఁడు ప్రజల సృజిం
పను వనజసంభవునిచే-త నియుక్తుం డగుచు, మది ముదము సంధిల్లన్. 746

తే. ధీరగుణుఁడు సరస్వతీతీరమందుఁ-దవిలి పదివేల దివ్యవత్సరము లోలిఁ
దపము సేయుచు నొకనాఁడు జపసమాధి-నుండి, యేకాగ్రచిత్తుఁడై, నిండువేడ్క.

క. వరదుఁ, బ్రసన్ను, మనోరథ-వరదానసుశీలు, నమరవంద్యు, రమేశున్,
దురితవిదూరు, సుదర్శన-కరుఁ బూజించిన, నతఁడు కరుణాకరుఁడై. 748

వ. అంతరిక్షంబునం బ్రత్యక్షుం డైన. 749

సీ. తరణిసుధాకరకిరణసమంచితసరసీరుహోత్పల స్రగ్విలాసుఁ,
గంకణనూపురగ్రైవేయముద్రికాహారకుండలకిరీటాభిరాముఁ,
గమనీయసాగరకన్యకాకౌస్తుభమణిభూషణోద్భాసమానవక్షు,
సలలితదరహాసచంద్రికాధవళిత చారుదర్పణవిరాజత్కపోలు,
తే. శంఖచక్రగదాపద్మచారుహస్తు, -నళికులాలకరుచిభాస్వదళికఫలకుఁ,
బీతకౌశేయవాసుఁ, గృపాతరంగి-తస్మితేక్షణుఁ, బంకజోదరుని, హరిని. 750

వ. మఱియు శబ్దబ్రహ్మశరీరవంతుండును, సదాత్మకుండును, జ్ఞానైకవేద్యుండును, వైనతేయాంసవిన్యస్త చరణారవిందుండును నయిన గోవిందునిఁ గనుంగొని, సంజాత హర్షలహరీపరవశుండును, లబ్ధమనోరథుండును నగుచు, సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి, తదనంతరంబ. 751

క. ముకుళితకరకమలుం డయి, -యకుటిలసద్భక్తిపరవశాత్మకుఁ డగుచున్
వికచాంభోరుహలోచను-నకు నిట్లనియెం దదాననముఁ గనుఁగొనుచున్:752

సీ. ''అబ్జాక్ష! సకలభూతాంతరాత్ముఁడ వనఁ దనరుచుండెడి నీదు దర్శనంబుఁ
దలఁకొని, సుకృతసత్ఫలభరితంబు లైనట్టి యనేక జన్మానుసరణ
ప్రకటయోగక్రియాభ్యాసనిరూఢు లైనట్టి యోగీశ్వరు లాత్మఁ గోరి,
యెంతురు యోగీశ్వరేశ్వర! యే భవత్పాదారవిందసందర్శనంబు?

తే. గంటి; భవవార్ధిఁ గడవంగఁ గంటిఁ; మంటిఁ-గడఁగి; నా లోచనంబులకలిమి నేఁడు
దవిలి సఫలత నొందె; మాధవ! ముకుంద!-చిరదయాకార! నిత్యలక్ష్మీవిహార! 753

వ. అదియునుం గాక, దేవా! భవదీయమాయావిమోహితులై, హతమేధస్కులై, సంసారపారావారోత్తారకంబులైన భవదీయపాదారవిందంబులు దుచ్ఛవృత్తికాములయి సేవించి, నిరయగతులైనవారికిం దత్కామయోగ్యంబు లగు మనోరథంబుల నిత్తు; వట్టి సకాములైనవారి నిందించు నేనును గృహమేధధేనువు నశేషమూలయుం, ద్రివర్గకారణయు, సమానశీలయు నయిన భార్యం బరిణయంబు గా నపేక్షించి, కల్పతరుమూలసదృశంబులైన భవదీయపాదారవిందంబులు సేవించితి; నయిన నొక్కవిశేషంబు గలదు; విన్నవించెద, నవధరింపుము; బ్రహ్మాత్మకుండ వయిన నీవు వచస్తంతునిబద్ధులై, లోకులు, కామహతులైరఁట; యేనును వారల ననుసరించినవాఁడనై, కాలాత్మకుండవైన నీకు నభిమతం బగునట్లుగాఁ గర్మమయంబైన భవదాజ్ఞాచక్రంబు ననుసరించుటకుఁ గాని మదీయకామంబుకొఱకుఁ గాదు; భవదీయమాయావినిర్మితంబును, గాలాత్మకభూరివేగసమాయుక్తంబును, నక్షరంబును నైన బ్రహ్మాంబునందు భ్రమణశీలంబును, నధిమాససమేతత్రయోదశమా[1]సారంబును, షష్ట్యుత్తరశతత్రయాహోరాత్రమయపర్వంబును, ఋతుషట్కసమాకలిత[2]నేమియుం, జాతుర్మాస్యత్రయవిరాజిత[3]నాభియు, నపరిమితక్షణలవాదిపరికల్పితపత్త్రశోభితంబునుం, గాలాత్మకభూరివేగసమాయుక్తంబును నైన కాలచక్రంబు సకలజీవనికరాయుర్గ్రసనతత్పరం బగుంగాని, కామాభిభూతజనానుగతపశుప్రాయులగు లోకుల విడిచి భవపరితాపనివారణకారణంబయిన భవదీయచరణాతపత్త్రచ్ఛాయాసమాశ్రయులై, తావకీనగుణకథనసుధాస్వాదనరుచిరలహరీ నిరసితసకలదేహధర్ములైన భగవద్భక్తజనాయుర్హరణసమర్థంబు గాకుండు;" నని వెండియు. 754

మ. "అనఘా! యొక్కఁడ వయ్యు నాత్మకృతమాయాజాతసత్త్వాదిశ
క్తినికాయస్థితి నీజగజ్జననవృద్ధిక్షోభహేతుప్రభా
వనిరూఢిం దగు దూర్ణనాభిగతి విశ్వస్తుత్య! సర్వేశ! నీ
ఘనలీలామహిమార్ణవంబు గడవంగా వచ్చునే యేరికిన్? 755

వ. దేవా! శబ్దాదివిషయసుఖకరం బగు రూపంబు విస్తరింపంజేయు టెల్ల నస్మదనుగ్రహార్థంబు గాని నీకొఱకుం గా; దాత్మీయమాయాపరివర్తితలోకతంత్రంబు గలిగి, మదీయమనోరథసుధాప్రవర్షి వైన నీకు నమస్కరించెద." 756

1. అరము = బండికంటియాకు. 2. నేమి = బండికంటి కడకమ్మి. 3. నాభి = బండికంటి నడిమితూము.

మ. అని యిబ్భంగి నుతించినన్, విని, సరోజాక్షుండు మోదంబునన్
వినతానందనకంధరోపరిచరద్విభ్రాజమానాంగుఁడై,
యనురాగస్మితచంద్రికాకలితశోభాలోకుఁడై, యమ్మునీం
ద్రునిఁ గారుణ్య మెలర్పఁ జూచి, పలికెన్ రోచిష్ణుఁడై ప్రేమిడిన్: 757

క. "మునివర! యేకోరిక నీ-మనమునఁ గామించి, నను సమంచితభక్తిన్
నెనరునఁ బూజించితి; నీ-కనయము నాకోర్కి సఫలమయ్యెడుఁ జుమ్మీ!" 758

వ. అని యానతిచ్చి, "ప్రజాపతిపుత్త్రుండును, సమ్రాట్టును నైన స్వాయంభువ మనువు బ్రహ్మావర్తదేశంబునందు సప్తార్ణవమేఖలామండితమహీమండలంబుఁ బరిపాలించుచున్నవాఁ; డమ్మహాత్ముం డపరదివసంబున నిందులకు శతరూప యను భార్యాసమేతుండై, భర్తృకామ యగు కూఁతుం దోడ్కొని, భవదీయసన్నిధికిం జనుదెంచి, నీకు ననురూపవయశ్శీలసంకల్పగుణాకర యైన తన పుత్త్రిం బరిణయంబుగావించు; భవదీయమనోరథంబు సిద్ధించు; ననుం జిత్తంబున సంస్మరించుచుండు నమ్మనుకన్య నిను వరించి, భవద్వీర్యంబువలన నతిసౌందర్యవతు లయిన కన్యలం దొమ్మండ్రం గను; నాకన్యకానవకంబు నందు మునీంద్రులు పుత్త్రోత్పాదనంబులు సేయంగలరు; నీవు మదీయశాసనం బును ధరియించి, మదర్పితాశేషకర్ముండ వగుచు, నైకాంతికస్వాంతంబున భూతాభయదానదయాచరితజ్ఞానివై, నాయందు జగంబులు గల వనియు, నీయందు నేఁ గల ననియు నెఱింగి, సేవింపుము; చరమకాలంబున ననుం బొందఁగలవు; భవదీయవీర్యంబువలన నేను నీభార్యాగర్భంబుఁ బ్రవేశించి, మత్కళాంశంబునఁ బుత్త్రుండనై సంభవించి, నీకుం దత్త్వసంహిత నుపన్య సింతు"నని జనార్దనుండు గర్దమున కెఱింగించి, యతండు గనుంగొనుచుండ నంతర్హితుండై. 759

చ. అతులసరస్వతీసరిదుదంచితబాలరసాలసాలశో
భితతటతుంగరంగ మగు బిందుసరంబు వినిర్గమించి, యుం
చితగరుడాధిరోహణము సేసి, తదీయగరుత్ప్రభూతరు
క్ప్రతతివిలక్షణక్రమవిరాజితసామము వించు, మోదియై. 760

చ. అరిగె వికుంఠధామమున; కంత సకాముఁడైన కర్దముం
డరయ విమోహి యై, మనమునందును ముందటవచ్చు కోరికల్
[1]పిరిగొనుచుండఁ, దత్క్షణమ బిందుసరంబున కేఁగి, యిందిరా
వరుఁ దలపోయుచుండె జనవంద్యుఁడు, భక్తినితాంతచిత్తుఁడై. 761

1. పిరిగొనుట = పెనగొనుట.

స్వాయంభువుని కన్యాన్వేషణ ప్రయాణము

వ. అంత స్వాయంభువుండు గనకరథారూఢుండగుచు నిజభార్యాసమేతుండై, భర్తృవాంఛాపర యైన పుత్త్రికం దోడ్కొనుచు, నిజతనూజకుం దగిన వరు నన్వేషించుచు, భువనంబునం గలయం గ్రుమ్మరి, రెండునుం గానక, వచ్చివచ్చి,

ఉ. ముందటఁ గాంచె నంత బుధముఖ్యుఁడు, విష్ణుఁడు గర్దముం దయా
నంద మెలర్పఁ జూడ, నయనంబుల రాలిన బాష్పముల్ ధరన్
బిందువులై వెసం దొరఁగి, పేర్చి, సరస్వతిఁ జుట్టి పాఱుటన్
బిందుసరోవరం బనెడిపేరఁ దనర్చిన పుణ్యతీర్థమున్. 763

ఉ. అందుఁ దమాలసాలవకుళార్జుననింబకదంబపాటలీ
చందననారికేళఘనసారశిరీషలవంగలుంగమా
కందకుచందనక్రముకకాంచనబిల్వకపిత్థమల్లికా
కుందమధూకమంజులనికుంజములం దనరారి వెండియున్. 764

క. పరిపక్వఫలభరానత-తరుశాఖానికరనివసితస్ఫుటవిహగో
త్కరబహుకోలాహలరవ-భరితదిగంతములు గలిగి, భవ్యంబగుచున్. 765

క. అతినిశితచంచుదళన-క్షతనిర్గతపక్వఫలరసాస్వాదనమో
దితరాజశుకవచోర్థ-శ్రుతిఘోషము సెలఁగు శ్రవణసుఖదం బగుచున్. 766

క. లలితసహకారపల్లవ-కలితాస్వాదనకషాయకంఠవిరాజ
త్కలకంఠపంచమస్వర-కలనాదము లుల్లసిల్లఁ గడు రమ్యము లై. 767

క. అతులతమాలమహీజ - ప్రతతిక్షణజాతజలదపరిశంకాంగీ
కృతతాండవఖేలనవిల - సితపింఛవిభాసిబాలశిఖిసేవ్యం బై. 768

క. [1]కారండవ జలకుక్కుట - సారస బక చక్రవాక షట్పద హంసాం
భోరుహ కైరవ నవక - హ్లార విరాజితసరోరుహాకరయుత మై. 769

క. కరి పుండరీక వృక కా - సర శశ భల్లూక హరిణ చమరీ హరి సూ
కర ఖడ్గ [2]గవయ వలిముఖ - శరభ ప్రముఖోగ్రవన్య [3]సత్త్వాశ్రయమై. 770

వ. ఒప్పు నప్పరమతాపసోత్తముని యాశ్రమంబుఁ గనుంగొని, మితపరిజనంబుల తోడం జొచ్చి, యందు. 771

సీ. అంచిత బ్రహ్మచర్యవ్రతయోగ్య మై విలసిల్లు ఘనతపోవృత్తిచేత
దేహంబు రుచిరసందీప్తిమై చెలువొందఁ, గడుఁ గృశీభూతాత్మకాయుఁ డయ్యు
నలినోదరాలాపనవసుధాపూరంబు శ్రోత్రాంజలులఁ ద్రావి, చొక్కియున్న
కతనఁ గృశీభూతకాయుండు గాక జటావల్కలాజినశ్రీ వెలుంగఁ,

తే. గమలపత్త్రవిశాలనేత్రములు దనర, - నలి నసంస్కారసంచితానర్ఘ్యనూత్న
రత్నమును బోలియున్న కర్దమునిఁ జూచి-భక్తి నమ్మను వెరఁగెఁ దత్పాదములకు.

1. కారండవములు = కన్నె లేళ్లు. 2. గవయములు = గురుపోతులు. 3. సత్త్వములు = జంతువులు.

వ. ఇట్లు వందగానంబు వించినం, గర్దముండు, దనగృహంబునకు [1]విందై చనుదెంచిన యమ్మనువు నాదరించి, యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బరితుష్టునిం గావించి, పూర్వోక్తం బైన భగవదాదేశంబు సంస్మరించి, స్వాయంభువున కిట్లనియె : 773

సీ. "వరగుణాకర! భగవద్భక్తియుక్తుఁడ వైన త్వదీయపర్యటన మెల్ల
శిష్టపరిగ్రహదుష్టనిగ్రహములకొఱకుఁ గదా పుణ్యపురుష! మఱియు
వనజహితాహిత వహ్ని సమీర వైవస్వత వార్ధిప వాసవాత్మ
కుఁడవు, హరిస్వరూపుఁడ వైన నీకును మానితభక్తి నమస్కరింతు ;
తే. ననఘ! నీ వెప్పుడే నేమి యఖిలలోక-జైత్రమగు హేమమణిమయస్యందనంబు
నెక్కి, కోదండపాణివై, యుద్ధసైన్య-పదవిఘట్టనచే భూమిభాగ మగల. 774

మ. తరణిం బోలెఁ జరింపకున్న, ఘననిద్రం బొంది, యెందేని భూ
వర పద్మోదరకల్పితంబు లగు నీవర్ణాశ్రమోదారవి
స్తరపాథోనిధిసేతుభూతమహిమాచారక్రియల్ దప్పి, సం
కరమై, చోరభయంబునన్ నిఖిలలోకంబుల్ నశించుం జుమీ!" 775

వ. అని పలికి, "భవదాగమనంబునకు నిమిత్తం బెయ్యది"యనవుడు, సమాహిత సకల నిత్యకర్మానుష్ఠానుం డైన మునీంద్రునకు స్వాయంభువుం డిట్లనియె:776

క. "సరసిజగర్భుఁడు దనచే - విరచిత మైనట్టి వేదవితతుల నెల్లన్
ధర వెలయించుటకై బుధ - వర! మిమ్ముం దన ముఖంబువలన సృజించెన్.777

క. దురితస్వరూప [2]పాట - చ్చరపీడం బొందకుండ, సకలక్షోణిం
బరిపాలించుట కై మము - నరవిందభవుండు భుజములందు సృజించెన్. 778

క. నెఱి నట్టి జలజభవునకుఁ - గర మంతఃకరణగాత్రకములై, వరుసం
బరఁగిన బ్రహ్మక్షత్రము - లరయ రమాధీశ్వరునకు [3]నవనీయంబుల్. 779

వ. కావున హరిస్వరూపుండ వై, దుర్జనదుర్దర్శనుండ వయిన నినుం గనుట మదీయ భాగ్యంబున సిద్ధించె; భవత్పాదకంజకింజల్క పుంజరంజితం బైన మదీయ మస్తకంబును, దావకవచనసుధాపూరితంబులైన శ్రవణంబులును మంగళాకరత్వంబున సాఫల్యంబునం బొందె; నేను గృతార్థుండ నైతి; దుహితృస్నేహపరిక్లిష్టాంతఃకరణుండ నై, సకలదేశభ్రమణఖిన్నుండ నయిన నా విన్నపం బవధరింపు" మని యిట్లనియె : 780

మ. "వరయోగీశ్వర! దేవహూతి యను నీహామాక్షి మత్పుత్త్రి ; దా
వరలావణ్యగుణాఢ్యులన్ వినియు, నెవ్వారిన్ మదిం గోర, కా
తుర మై, నారదు పంపునన్ మిము వరింతున్ వేగ నంచెంచె; నీ
తరుణీభిక్షఁ బరిగ్రహింపుము శుభోదాత్తక్రియాలోలతన్. 781

1. విందు = అతిథి. 2. పాటచ్చరులు = దొంగలు. 3. అవనీయములు = రక్షణీయములు.

క. అమలినగృహమేధికక - ర్మములకు ననురూపగుణవిరాజితశీల
క్రమములఁ దనరిన తరుణిం - బ్రమదమున వరింపుమయ్య! భవ్యచరిత్రా! 782

క. అనఘ! విరక్తుల కైనం - దనయంత లభించు సౌఖ్యతతి వర్జింపం
జనదఁట; కాముకులకు న-బ్బిన, మానుదురే లభించు ప్రియసౌఖ్యంబుల్? 783

క. వినుము ఫలారంభుఁడు గృహ - ముని నడిగినఁ దనయశంబునుం, దగు మానం
బును జెడుఁ; గావునఁ, దగ నీ-వెనయ వివాహేచ్ఛఁ దగులు టెఱిఁగి, యిచటికిన్.

క. చనుదెంచితి; మస్మత్ప్రా-ర్థనఁ గైకొని, మత్తనూజఁ దగ వరియింపుం"
డన, ముని స్వాయంభువునిం-గనుఁగొని, మరలంగఁ బలికెఁ గడుమోదమునన్:

సీ. "అనఘ! నీచేత ననన్యదత్తముగఁ బ్రతిష్ఠితం బైన యీతీవఁబోఁడి
కమనీయరూపరేఖావిలాసంబుల మానితలక్ష్మీసమాన యగుచు,
నొకనాఁటి రాత్రియం దుడురాజచంద్రికాధవళితనిజసౌధతలమునందు
మహితహిరణ్మయమంజీరశోభితచరణయై, నిజసఖీసహిత యగుచుఁ,

తే. కందుకక్రీడఁ జరియింప, గగనమందు - వరవిమానస్థుఁ డగుచు విశ్వావసుండు
నాఁగఁ దనరిన గంధర్వనాయకుండు - తరుణిఁ జూచి విమోహియై, ధరణిఁబడియె.

తే. పుండరీకాక్షు నెఱుఁగని పురుషపశువు - లీతలోదరిఁ బొడగాన; రేమి సెప్ప?
నట్టికొమరాలు భాగ్యోదయమునఁ దాన-వచ్చి కామింప, నొల్లనివాఁడు గలఁడె?

క. ఈకన్యారత్నమునకు,-నాకును గుణరూపవర్తనంబులయెడ నా
లోకింప సమమ; కావునఁ - గైకొని వరియింతు విగతకల్మషవృత్తిన్. 788

క. విమలాత్మ! దీనికొక [1]సమ-యము గల; దెఱిఁగింతు; విను; గుణాకర యగు నీ
రమణికి నపత్యపర్యం - తము వర్తింపుదు గృహస్థధర్మక్రియలన్. 789

ఆ. అంతమీఁద విష్ణునాజ్ఞ యాఁదలఁ దాల్చి - శమదమాదియోగసరణిఁ బొంది,
సన్న్యసించువాఁడ జలజనేత్రుని వాక్య - కారణమునఁ జేసి ధీరచరిత! 790

క. శ్రీవిభునివలన నీలో - కావళి యుదయించుఁ, బెరుఁగు, నడఁగును; విను, రా
జీవభవాదుల కతఁడే - భూవర! నిర్మాణహేతుభూతుం డరయన్. 791

వ. అది గావున నమ్మహాత్ముని యాజ్ఞోల్లంఘనంబు సేయ రా"దని కర్దముండు పలికిన, విని, స్వాయంభువుండు నిజభార్య యైన శతరూపతలంపును, బుత్త్రి యైన దేవహూతిచిత్తంబును నెఱింగినవాఁడై, మునిసమయంబున కియ్యకొని, ప్రహృష్టహృదయుం డగుచు, సమంచితగుణగణాఢ్యుండయిన కర్దమునకు దేవహూతిని విధ్యుక్తప్రకారంబున వివాహంబు సేయించెఁ; దదనంతరంబ శతరూపయును, బారిబర్హసంజ్ఞకంబులైన వివాహోచితదివ్యాంబరాభరణంబులు దేవహూతి

1. సమయము = ప్రతిజ్ఞ, పరతు.

కర్దముల కొసంగె; నివ్విధంబున నిజకులాచారసరణిం బరిణయంబు గావించి, విగతచింతాభరుండై, స్వాయంభువుండు దుహితృవియోగవ్యాకులితస్వాంతుం డై, కూఁతుం గౌఁగిలించుకొని, చుబుకంబుఁ బుడుకుచుఁ, జెక్కిలి ముద్దుగొని, శిరంబు మూర్కొని, ప్రేమాతిరేకంబున, బాష్పధారాసిక్తమస్తకం జేసి, ''తల్లీ! పోయి వచ్చెద''నని చెప్పి, కర్దమునిచేత [1]నామంత్రితుండై, నిజభార్యాసమేతం బుగ రథం బెక్కి, సపరివారుండై. 792

చ. తరళతరంగవీచిసముదంచితబిందుసరస్సరస్వతీ
సరిదరవిందతుందిలలసత్తరుతీరనివాససన్మునీ
శ్వరనికరాశ్రమాకలితసంపదలం గనుఁగొంచు, వేడ్క ము
ప్పిరిగొన నేఁగె నాత్మ[2]పుటభేదనవిస్ఫుటమార్గవర్తియై. 793

వ. ఇట్లు సని చని, బ్రహ్మావర్తదేశంబునందు. 794

సీ. ఎందేనిఁ దొల్లి లక్ష్మీశుండు యజ్ఞసూకరమూర్తిఁ గైకొని, సరభసముగ
నొడలు జాడించినఁ, బుడమిపై రాలిన రోమజాలంబులు రుచిరహరిత
వర్ణమై, పొలుపారు వరకుశకాశమయంబును, యజ్ఞక్రియాకలాప
యోగ్యంబునై చాల నొప్పారి బర్హిస్సు సంభవించిన, దాన సకలఋషులుఁ

తే. గ్రతువులొనరించి,తద్విఘ్నకారులైన-యసురులనుద్రుంచి;రట్లస్వాయంభువుండు
విష్ణుపరముగమఖముగావించి, రుచిర-మేధ సెలువొంద వచ్చి,యాత్మీయపురము.

క. డాయంజనఁ, బురజనము లు-పాయనములు దెచ్చి యిచ్చి, బహుగతుల నుతుల్
సేయఁగ, మంగళతూర్యము-లాయతగతి మ్రోయఁ, జొచ్చె నంతఃపురమున్.

వ. ఇట్లు ప్రవేశించి, తాపత్రయోపశమనంబగు భగవద్భక్తి వృద్ధిఁబొందించుచుఁ, బుత్రమిత్రకళత్రసుహృద్బాంధవసహితుండై, పరమానందంబున. 797

మ. అతిభక్తిం బ్రతివాసరంబును హరివ్యాసంగుఁడై, మాధవాం
కితగంధర్వవిపంచికాకలితసంగీతప్రబంధానుమో
దితుఁడై, యిష్టవిభూతులందు ననురక్తిం బొంద, కేప్రొద్దు న
చ్యుతసేవైకపరాయణుం డగుచు నస్తోకప్రభావోన్నతిన్. 798

మ. హరిపాదాంబురుహద్వయార్పితతులస్యామోదముం గొంచుఁ, ద
చ్చరితంబుల్ దలపోయుచుం, బొగడుచుం, జర్చించుచున్, వించుఁ, ద
త్పరిచర్యావ్యతిరిక్తసంసరణసద్ధర్మార్థకామంబులం
బరిభూతంబులు సేసి, మోక్షపదసంప్రాప్తిక్రియారంభుఁడై. 799

క. నిగమార్థగోచరుం డనఁ-దగు హరిచరితప్రసంగతత్పరచిత్తుం
డగునతనికి స్వాంతరగము-లగు యామము లొగి నయాతయామము లయ్యెన్.

1. ఆమంత్రితుఁడు = అనుజ్ఞాతుఁడు; సెలవివ్వఁబడినవాఁడు. 2. పుటభేదనము = పట్టణము

సీ. వెండియు నమ్మేటి విష్ణుమంగళకథాకర్ణనధ్యానానుగాననుతులు
సలుపుచు, స్వస్వప్న జాగ్రత్సుషుప్తులఁ దలఁగించి, యాపుణ్యతముఁడు, దాను
జక్రిదాసుఁడు గాన శారీరమానసదివ్యమానుషభౌతికవ్యథలను
దగులక, సన్మునీంద్రశ్రేణికిం దగఁ దనరు వర్ణాశ్రమధర్మగతులు

తే. దప్పకుండంగ నడపుచుఁ, దగిలి సర్వ-భూతహితవృత్తి నతులవిఖ్యాతలీల
నేకసప్తతియుగము లస్తోకచరితుఁ-డగుచు వర్తించె సమ్మోద మతిశయిల్ల.''

క. అని యమ్మను-చరితము విదు-రున కమ్మైత్రేయమునివరుఁడు దయతోడన్
వినిపించి, ''కర్దముని కథ-దనరఁగ నెఱిఁగింతు''నని ముదంబునఁ బలికెన్: 802

కర్దమప్రజాపతి యోగప్రభావముచే విమానంబుగల్పించి భార్యతోఁగూడ విహరించుట

వ. ''ఇట్లు స్వాయంభువుండు దేవహూతిం గర్దమునికి వివాహంబుసేసి, మరలి చనినం, దదనంతరంబ దేవహూతియుఁ బతిభక్తి గలిగి, భవునికి భవాని పరిచర్య సేయు తెఱంగునఁ బతియ తనకు నేఁడుగడయుం గా నెఱింగి, యమ్మునీంద్రుని చిత్తవృత్తిక్రోలఁది దినదినంబునకు భక్తితాత్పర్యస్నేహంబులు రెట్టింపం, బ్రియశుశ్రూషణంబులు గావించుచు, నమాన తేజోవిరాజిత యగుచుఁ, గామ క్రోధదంభలోభాదిగుణవిరహిత యై, శరీరశుద్ధి వహించి, చతురసౌహార్ద స్నేహంబులు గలిగి, పతియ దైవంబుగాభావించి, మృదుమధురవచనరచనయై, పతిభక్తి యేమఱక వర్తింప, దైవయోగంబు నైననుం దప్పింప సమర్థుం డైన కర్దముండు నిజసేవాయాసకృశీభూతదేహ యై యున్న దేవహూతిం గరుణా తరంగితాపాంగుం డై కనుంగొని, మంజుభాషణంబుల నిట్లనియె: 803

ఉ. ''మానిత ధర్మమార్గమహిమస్ఫుటభూరితపస్సమాధివి
ద్యానిభృతాత్మ యోగసముపార్జితవిష్ణుకటాక్షలబ్ధశో
భానఘదివ్యభోగబహుభద్రవితానము లస్మదీయసే
వానిరతిన్ లభించు; ననివారణ నిత్తును దివ్యదృష్టియున్. 804

తే. నెలఁత! తద్దివ్యదృష్టి నన్నియును నీకుఁ - గానవచ్చు; విలోకింపు కమలపత్త్ర
నయను బొమముడిమాత్రన నాశమందు-నితరమగు తుచ్ఛభోగంబు లేమి సెప్ప!

సీ. అనుపమరాజ్యదర్పాంధచేతస్కులై, పాపవర్తను లైన పార్థివులకు
ధృతిఁ బొందరాని యీ దివ్యభోగంబులు నీదు పాతివ్రత్యనిష్ఠఁ జేసి
సంప్రాప్తములు నయ్యె; నమత భోగింపుము; కార్యసిద్ధియు నగుఁగాక! నీకు''
ననుటయు నతివయు ననుపమయోగమాయావిచక్షణశాలియైన కర్ద

తే. మునిఁ గనుంగొని, విగతాధియును[1], నపాంగ-కలితలజ్జానతాస్యపంకజయు నగుచు
వినయసౌహార్దములఁ జేసి విహ్వలంబు - లయిన పలుకులఁ బతికి నిట్లనియెఁ బ్రీతి :

1. అధి = మానసిక మైన వ్యథ.

వ. "అనఘా! యమోఘయోగమాయావిభుండవు, సమర్థుండవు నయిన నీయందు నీయనుపమదివ్యభోగంబులు గలుగుట నిక్కంబని యెఱుంగుదు; భవత్సంగతి నన్నియు నాకుం గలుగు; నయినను, దేవా! నీ వానతిచ్చిన సంతానపర్యంతంబైన శరీర సంగమసమయంబు చిత్తంబునం దలంచి, భవదంగసంగమంబుఁ గృప సేసి మన్నింపుము; భవదీయసంయోగవాంఛాపరతం గృశీభూతంబయిన యీదేహం బేవిధంబున మజ్జనభోజనపానసుఖంబులం బరితుష్టిం బొందు; నట్టి మన్మనోరథంబుఁదీర్ప రతిరహస్యప్రకాశకం బగు కామశాస్త్రప్రకారం బుపశిక్షించి, యందులకు నుచితంబు లయిన వివిధాంబరాభరణమాల్యానులేపనమందిరారామప్రముఖ నిఖిలవస్తువిస్తారంబు గావించి, నన్నుం గరుణింపు" మనిన నమ్మహాత్ముండు నిజయోగమాయాబలంబునం దత్క్షణంబ.

సీ. దివ్యమణిస్తంభదీప్తిఁ జెన్నొందుచు మరకతస్థలమున మహిమ దనర,
వరవజ్రకుడ్యకవాటశోభితము లై, విద్రుమదేహళీపీఠు లమరఁ,
గోమలొప్పు నవశాతకుంభకుంభములపై హరినీలశకలవిస్ఫురణ మెఱయఁ,
దగఁ బద్మరాగంపు [1]మొగడలఁ జెలువొందు వైదూర్య[2]వలభులు వన్నెఁ జూపఁ,
తే. దరళతరధూతకేతుపతాక లోలయ,- మంజుశింజత్సమంచితమధుపకలిత
సురుచిరాలంబమానప్రసూనరాజి - మాలికల నొప్పు వివిధగృహాళి దనరి. 808

క. మఱియును దుకూలచీనాం - బరకౌశేయాదివివిధపటపరివృతమం
దిరసుభగాకారం బై, - కర మొప్పు విచిత్రపట్టికాలంకృత మై. 809

మ. లలితోద్యానవనాంతసంచరణలీలాలోలహంసాళికో
కిలపారావతచక్రవాకశుకకేకివ్యూహ మంచత్సము
త్కలికం, గృత్రిమపక్షులున్ నిజవిహంగశ్రేణి యంచుం గుతూ
హలి యై పల్కుచు నాడుచుండఁ బ్రతిశాఖారోహణవ్యాప్తులన్. 810

వ. వెండియు. 811

క. ఘనసౌధాంతరశయ్యా - సనకేళీగేహకృతకజగతీధరశో
భనచంద్రకాంతచారుభ - వనఫలభరితావనీజవంతము నగుచున్. 812

క. సకలర్తుశోభితంబును,-సకలశుభావహము, సకలసంపత్కరమున్,
సకలోపభోగయోగ్యము,- సకలేప్సితకామదంబు, సదలంకృతమున్. 813

వ. అగుచు నొప్పు దివ్యవిమానంబుఁ గల్పించి, తదీయసుషమావిశేషచిత్రంబులు నిర్మించిన, తానునుం దెలియంజాలని యద్భుతకర్మంబైన విమానంబు దేవహూతికిం జూపినం జూచి, యమ్ముద్దియ సంతసింపకుండుట యెఱింగి, సర్వభూతాంతరాశయాభిజ్ఞుండును, సంతుష్టాంతరంగుండును నైన కర్దముం డిట్లనియె:

---

1. మొగడలు = మొగ్గలు, మొలకలు. 2. వలభులు = కొణిగలు, చంద్రశాలలు.

తే. "అతివ! భగవత్కృతంబును, నఖిలమంగ-ళాకరంబును నగు నీజలాశయమునఁ
దవిలి, గ్రుంకిన జంతువితానములకుఁ - గామ్యఫలసిద్ధి సేకుఱుఁ; గాన నీవు. 815

క. ఇజ్జలముల నతిభక్తిని - మజ్జన మొనరించి, యీవిమానము వేడ్కన్
లజ్జావతి! యెక్కవె" యని - [1]బుజ్జవ మొనరంగఁ గర్దముఁడు వల్కుటయున్.

వ. విని, యా కువలయాక్షి పతిసేవాయాసమలినాంబరయు, వేణీభూతశిరోజయు, ధూళిధూసరితాతికృశీభూతాంగయు, శబలస్తనయు నై, భర్తృనియోగంబున సరస్వతీసలిలసంభూతజలచరాశ్రయం బగు బిందుసరోవరంబుఁ బ్రవేశించి, తజ్జలంబులఁ గ్రుంకులిడు సమయంబునఁ దద్వాగిపూరమధ్యంబున రుచిరసూక్ష్మాంశుకధారిణులుఁ, గిశోరవయగపరిపాకశోభితలు, నుత్పలగంధులు నగు కన్యాసహస్రంబులు దేవహూతిం గనుంగొని యిట్లనిరి : 817

క. "తరుణీ! సంచితధర్మా - చరణల మగు మేము నీకు సదమలభక్తిం
బరిచర్య సేయ నేర్తుము ; - కరుణాకలితేక్షణములఁ గనుఁగొను మమ్మున్."

సీ. అని పల్కి, డాసి, యయ్యతివకు నభ్యంజ[2]నోద్వర్తనములు పెంపొనరఁ జేసి,
మలయజకర్పూరమహితవాసితహేమకలశోదకంబుల జలకమార్చి,
ధవళవస్త్రంబులఁ దడి యొత్తి, సర్వాంగధూపంబు లొసఁగి, కస్తూరి యలఁది,
మంజుశింజన్మణిమంజీరకింకిణీకలరావకలితమేఖలలు రత్న

తే. ఖచితతాటంకముద్రికాకంకణాది-సముచితానర్ఘ్యహేమభూషణము లొసఁగి,
భవ్యమాల్యానులేపనాంబరము లిచ్చి, - షడ్రసోపేతవివిధాన్న సమితిఁ దనిపి.

వ. మఱియుం గనకపాత్రరచితంబు లయిన కర్పూరనీరాజనంబుల నివాళించి, రుచిరాసనంబునఁ గూర్చుండఁ బెట్టి, దర్పణంబు సేతి కిచ్చినం, దత్ప్రతిఫలితనిజదేహంబుఁ గనుంగొని, కర్దముని మనంబునం దలంచిన, నతండునుం, గన్యకాసహస్రంబును దత్క్షణంబునఁ దనసన్నిధి నుండుటంజూచి, నిజభర్తృయోగమాయా ప్రభావంబునకు నద్భుతంబు నొందె ; నంతఁ గర్దముండునుం గృతస్నానయైన దేవహూతిం గనుంగొని, వివాహంబునకు ముందట నేచందంబునం దనరుచుండె నాచందంబునఁ జెన్నొందుచుండుటకు నానందభరితుం డై, భార్యాసహితంబుగఁ, దత్కన్యకాసహస్రంబు గొలువ, నిజవిమానారూఢుం డై, తారాగణపరివృత రోహిణీయుక్తుం డగు సుధాకరుండునుంబోలె నొప్పుచుం, దదనంతరంబ. 820

చ. చిరశుభమూర్తి, యమ్ముని యశేషదిగీశవిహారయోగ్యమున్,
సురుచిరమందగంధవహశోభితమున్, నికటప్రధాతుని

1. బుజ్జవము = బుజ్జగింపు. 2. ఉద్వర్తనము = నలుగు.

ర్ఘురసరిదంబుశీతలతుషారము నై తనరారు మేరుకం
దరమున కేఁగి, దేవవనితాయుతుఁ డై నకుబేరుచాడ్పునన్. 821

వ. మఱియును. 822

మ. అమరోద్యానవనప్రదేశములు, నవ్యారామభూముల్, దళ
త్కమలాంభోజవిభాసిమానససరఃకూలంబులున్, మంజుకుం
జములుం, జైత్రరథంబు విస్ఫురితవిస్రంభంబునం జూచె నె
య్యమునం గర్దమయోగి [1]కామగవిమానారూఢుఁ డై చెచ్చెరన్. 823

వ. ఇవ్విధంబున సమస్తభూభాగంబును వాయువేగంబునం గలయం గ్రుమ్మరి, నిఖిల వైమానికలోకంబు నతిశయించి, లోకంబులం జరించె; మోక్షదాయకుండుఁ, దీర్థపాదుండు నగు పుండరీకాక్షుని సన్నుతించి సేవించు పుణ్యాత్ములకుం బొంద రాని పదార్థంబులు గలవే? యిట్లు కర్దముండు దేవహూతికి నిఖిలధరాచక్రం బంతయుం జూపి.మరల నిజనివాసంబునకుం జనుదెంచి, కామకేళీవినోదార్తిక యై యున్న భార్య నుపలక్షించి, రతిప్రసంగవ్యాసంగంబు గైకొని, బహువిధంబు లయిన యిష్టోపభోగంబుల బహువత్సరంబు లొక్కముహూర్తంబుగా జరుపుచు, నన్యోన్యసరసావలోకనంబుల, సముచితాలింగనసంభాషణంబులం గాలనిరూప ణంబు సేయనేరక, శతవత్సరంబులు గడపి, తదనంతరంబ. 824

క. మునివరుఁ డొకనాఁ డిమ్ములఁ - దన నిజదేహంబు నవవిధంబులు గావిం
చి, నయంబునఁ దద్వీర్యముఁ - దనసతిగర్భమున నవవిధంబుగ నిలిపెన్. 825

క. అది కారణంబుగాఁ బెం - పొదవిన మునివలన దేవహూతియుఁ గూఁతుల్
ముదమునఁ గనెఁ దొమ్మండ్రన్;-ముదితయు మది సంతసించె; మునివరుఁ డంతన్.

తే. సన్న్యసింపంగఁ గోరిన, సతి యెఱింగి,-యాత్మఁ బొడమిన సంతాప [2]మగ్గలింపఁ,
జింత వాటిల్లఁ, జెక్కిటఁ జేయి సేర్చి,-పదములను నేల వ్రాయుచుఁ, బలికెఁ బతికి:

సీ. ''అనఘ! సంతానపర్యంతంబు ననుఁ గూడి వర్తింతు ననుచుఁ బూర్వమునఁ బలికి,
కూఁతుల నిచ్చితి కొమరారఁ; నిప్పు డీతరుణులు పతులను దమకుఁ దార
యరసి వర్తింతురో యని భీతి నొందెదఁ; గావున నీపుత్రికలకుఁ దగిన
వరుల సంపాదించి, పరిణయంబులు సేసి, తత్త్వసంహిత నాకుఁ దవిలి తెలుపు

తే. సుతునిఁ గృపసేసి, ననుఁ గావు సుజనవినుత!-యర్థిసంసారదుఃఖంబు వపనయింప
నర్హుఁడవు నీవ కావె? మోహమున నింత-కాల మూరక పోయె నేగతియు లేక.

చ. [3]ఉపరతి పుట్టె నైహికసుఖోపగతానుభవంబులందు; మున్
చపలతఁ గామభోగరతిసంగముఁ గోరి, మహాత్మ! నిన్ను న

1. కామగము = కాముగమనము, అనఁగా యథేచ్ఛాగమనము గలది. 2. అగ్గలించు = అతిశయించు. 3. ఉపరతి = ఊరట.

చ్చపుడలఁ బొప్పఁగాఁ దెలియఁజాలక, యే వరియించుటల్ భవ
త్కృప ఫలియించె; ముక్తి నినుఁ గేవలభక్తి భజింపఁ గల్గదే? 829

వ. అదియునుం గాక. 830

చ. సమమతి నొప్పు సత్పురుషసఖ్యము సద్గతికారణంబు, నీ
చమతివిలోలదుష్పురుషసఖ్యము దుర్గతిహేతు వంచుఁ జి
త్తమునఁ దలంచి, యోగిజనతానుత! మిమ్ము భజింతుఁ; బ్రాణిసం
గమమునఁ బుణ్యపాపములు గైకొని పొందవె యెట్టివారలన్?'' 831

క. అని యిట్లు వేదనాభర – మున [1]మునుకుచుఁ బలుకఁ, గర్దముఁడు మనుపుత్త్రిం
గనుఁగొని, సరసిజనయను వ–చనములు మది సంస్మరించి,సతి కిట్లనియెన్: 832

క. ''మనుసుత! నీమది దుఃఖం–బును బొందకు; మచిరకాలమున భగవంతుం,
డనఘుం, డక్షరుఁడు, జనా–ర్దనుఁడు భవద్గర్భమందుఁ దగ వసియించున్. 833

క. వరనియమవ్రతనిష్ఠా – చరణనియుక్తాంతరంగసమధిక వై, సం
భరితతపోధనదాన – స్ఫురితశ్రద్ధానుభక్తిపూర్వము గాఁగన్. 834

మ. హరి నారాయణు పాదపద్మములు సమ్యగ్భక్తిఁ బూజింపు; త
త్పురుషశ్రేష్ఠుఁడు మానసంబున భవత్పూజాసుసంప్రీతుఁ డై
కర మర్థిం దరుణీశిరోమణి! భవద్గర్భస్థుఁ డై యుండి, తాఁ
గరుణం జేయు భవన్మనోజనితశంకాగ్రంథివిచ్ఛేదమున్.'' 835

దేవహూతిగర్భమున విష్ణుఁడు గపిలాచార్యుఁడుగాఁ బుట్టుట

చ. అనవుడు దేవహూతి హృదయంబున సంతసమంది, యమ్మునీం
ద్రుని వచనక్రమంబునఁ బరున్, భగవంతు, ననంతుఁ, బద్మలో
చను, హరి, విష్ణు నర్చనముసల్పుచు నుండఁగఁ, గొన్ని యబ్దముల్
సనునెడ, దానవాంతకుఁడు సమ్మతిఁ గార్దమ మైన తేజమున్. 836

క. ధరియించి, యమ్మునీంద్రుని – తరుణీగర్భంబువలన దనుజారి శమీ
తరుకోటరమున వైశ్వా – నరుఁ డుదయించినవిధంబునన్ జనియించెన్. 837

సీ. అయ్యవసరమున నాకాశమున దేవతూర్యఘోషంబులు దుములమయ్యె;
నందితదేవతాబృందంబు లందంద కురిసిరి మందారకుసుమవృష్టి;
గంధర్వకిన్నరగానంబు వీతెంచె నప్సరోగణముల యాట లొప్పె;
వావిరి దిక్కులఁ [2]గావిరి విరిసెను; దవిలి వార్ధుల కలంతలును మానె;

తే. సాధుజనముల మనములు సంతసిల్లె;–హోమవహ్నులు ప్రభలఁజెన్నొంది వెలిఁగెఁ;
గుసుమఫలభారములనొప్పెఁ [3]గుజము లెల్ల;–సర్వసస్యాళి జెన్నొందె జగతిలోన.

1. మునుకు = సంతాపించు. 2. కావిరి = నలుపు. 3. కుజములు = వృక్షములు.

వ. ఇట్టి మహోత్సవంబున దేవహూతికిం దత్త్వబోధంబుఁ గావించుకొఱకుఁ దదీయ గర్భంబున నుదయించిన పరబ్రహ్మస్వరూపుం డైన నారాయణుని దర్శించు కొఱకు- మరీచిప్రముఖమునిగణసమేతుం డై చతుర్ముఖుండు సనుదెంచి, యమ్మ హాత్ముని దర్శించి, కర్దమదేవహూతులం గనుంగొని, యి ట్లనియె : 839

క. "నుతచరితులార! మీరలు - కృతకృత్యులు; విష్ణుపూజఁ గేవలభక్తిన్
మతి నిష్కపటుల రై చే - సితిరి; తదర్చనఫలంబు సేకుఱె మీకున్. 840

క. శ్రితభయహరణుఁడు, మునిజన - నుతచరితుఁడు, పరుఁడు మీమనోరథసిద్ధిన్
వితతంబుగఁ గావించుటఁ - జతురత మీజన్మ మింక సఫలతఁ బొందెన్. 841

క. వినుఁడు: సకాములు నై, హరి - ననుపమభక్తిన్ భజించునదె ముక్తికిఁ జా
లును; మీపుణ్యం బే మని - కొనియాడఁగవచ్చు? నీతికోవిదులారా!" 842

వ. అని వెండియుం గర్దమునిం గనుంగొని, యి ట్లను: "భవదీయతనూభవలం బ్రకట శీలవ్రతాచారసంపన్ను లైన మునివరేణ్యులకుం బెండ్లి సేయు; మట్ల యిన వారివలనం బ్రజాసృష్టి బహువిధంబుల వృద్ధిం బొందు" నని చెప్పి, మఱియు నిట్లనియె: 843

చ. "అనఘ! భవత్సుతుండు, సముదంచితతేజుఁడు నైన యిమ్మహా
త్మునిఁ బరమేశు, నీశు, నజితున్, నలినాక్షు, నమేయు, నచ్యుతున్,
ఘనుని, ననంతు, నాద్యు, నవికారుని, నక్షరుఁగాఁ దలంపు; మీ
ఘనుఁడు సమస్తచేతననికాయహృదీప్సితదాయి గావునన్. 844

సీ. మానితజ్ఞానవిజ్ఞానయోగంబులు నను నుపాయంబుల నొనరఁ జేసి,
[1]యలవుమైఁ గర్మజీవుల నుద్ధరించుటకొఱకు నమ్మహితాత్మకుఁడు సమగ్ర
హాటకరుచిజటాజూటుండు, నుత్ఫుల్లపంకజనేత్రుండుఁ, బద్మవజ్ర
హలకులిశాంకుశలలితరేఖాంకితచరణతలుండును, సత్త్వగుణుఁడు

తే. నగుచు, నిప్పుడు సరసీరుహాక్షి! నీకు-గర్భమం దుదయించును; ఘనుఁడు నీకుఁ
దత్త్వబోధంబుఁ గావించుఁ; దావకీన-హృదయసంగతసంశయమెల్లఁ బాపు.

వ. మఱియును. 846

క. నుతికెక్కి, సిద్ధగణసే - వితుఁ డై, ఘనసాంఖ్యయోగవిలసితతత్త్వ
స్థితినిరతుఁ డగుచుఁ, గపిలా-ఖ్యాతఁ దనరి, చరించు నీజగత్త్రయమెల్లన్."

క. అని పలికి, యమ్మరీచిం - గని, [2]యుద్వాహార్థ మునిచి, కమలజుఁ డంతం
దన నందను లగు నారద - సనకాదులఁ గూడి యాత్మసదనము కరిగెన్. 848

1. అలవు = పరిశ్రమము. 2. ఉద్వాహము = వివాహము.

వ. అంత నాకర్దముండు గమలసంభవచోదితుం డగుచు, యథోచితంబుగా నాత్మీయదుహితల వివాహంబు సేయం దలంచి, మరీచికిం గళ యను కన్యకను, నత్రికి ననసూయను, నంగిరసునకు శ్రద్ధను, బులస్త్యునకు హవిర్భువును, బులహునకు గతిని, గ్రతువునకుఁ గ్రియను, భృగునకు ఖ్యాతిని, వసిష్ఠునకు నరుంధతిని, నథర్వునకు శాంతినింగా నిజకులాచారసరణిం బరిణయంబు గావించిన, వారును గృతదారపరిగ్రహులును, గర్దమకృతసంభావనాసంభావితులును నగుచు నతనిచేత ననుజ్ఞాతులై, జాయాసహితులగుచు నిజాశ్రమభూములకుం జని; రిట్లు వర్తింప యుగత్రయంబు సనుటయుం, గర్దముండు దేవోత్తముం డగు విష్ణుండు దన మందిరంబున నవతరించి వసించియుంటం దన చిత్తంబున నెఱింగి, వివిక్తస్థలంబునకుం జని, యచ్చటఁ గపిలునికి వందనం బాచరించి, యి ట్లనియె: 849

సీ. "చతురాత్మ! విను మాత్మకృతము లైనట్టి యమంగళభూతకర్మంబు లనెడి
దావాగ్నిశిఖలచే దందహ్యమాను లైనట్టి జీవులు దుద ముట్టలేక,
పాయక సంసారబద్ధు లై యుందురు; బహుళకాలం బిట్లు వరలుచుండ
సకలదేవతలుఁ బ్రసన్నులు నగుదురు; బహుజన్మపరిచితప్రాప్తయోగ

తే. చిరసమాధితపోనిష్ఠచే వివిక్త-దేశముల యోగిజనములు ధృతుల నేమ
హానుభావు విలోకింతు; రట్టి దివ్య-పురుషరత్నంబ! నాయింటఁ బుట్టి తీవు. 850

వ. మఱియు సంసారచక్రపరిభ్రామ్యమాణుల మగుచు, గ్రామ్యుల మయిన మా వర్తనంబులను గణింపక, మదీయగృహంబునం, బూర్వంబునం బ్రతిశ్రుతంబులయిన భవదీయవాక్యంబులు దప్పకుండ ననుగ్రహింప నుదయించి"తని, వెండియు నిట్లనియె: 851

క. "తలపోయఁగ నప్రాకృత-బలయుక్తచతుర్భుజాదిభవదవతారం
బులు నీకనురూపములై-పొలుపొందుం గాదె? పరమపురుష! మహాత్మా! 852

వ. అదియునుం గాక. 853

క. అనయము భవదీయాశ్రిత-జనసంరక్షణముకొఱకు సమ్మతితోఁ దా
ల్చిన మానవరూపంబులు-ననురూపములయ్యెఁగాదె హరి నీ కెపుడున్? 854

క. సుమహితతత్త్వజ్ఞానా-ర్థము విద్వజ్జనగణంబు దవిలి నమస్కా-
రము లొలిఁ జేయు పదపీ-ఠము గల నినుఁ బొగడవశమె [1]తవణిల్లంగన్? 855

సీ. సమధికషడ్గుణైశ్వర్యకారణుఁడవు, పరమేశ్వరుండవు, ప్రకృతిపురుష
మహదహంకారతన్మాత్రతత్త్వక్షోభక హేతుకాలాత్మవిఖ్యాతధృతివి,
జగదాత్మకుఁడవు, చిచ్ఛక్తివి, యాత్మీయజఠరనిక్షిప్తవిశ్వప్రపంచ
మును గల సర్వజ్ఞమూర్తివి, స్వచ్ఛందశక్తియుక్తుండవు, సర్వసాక్షి

1. తవణిల్లు = ఒప్పు.

తే. వగుచుఁ గపిలాఖ్యఁ దనరారునట్టి నీకు-ననఘ! మ్రొక్కెదఁ; బుత్త్రుండ వగుచు నీవు
నాకుఁ బుట్టినకతన ఋణత్రయంబు-వలనఁ బాసితి నింక భక్తవరద! నేను. 856

తే. మానితవ్రతయోగసమాధినియతిఁ-జెంది, భవదీయపాదారవిందయుగము
డెందమునఁ జేర్చి, శోకంబులందుఁ దొలఁగి-సంచరించెద నంచితస్థలములందు.''

క. అని యిట్లు విన్నవించిన-మునిపుంగవుఁ డైన కర్దముని వచనంబుల్
విని, భగవంతుం డగు న-య్యనఘుఁడు గపిలుండు వలికె [1]నర్మిలి దోఁపన్: 858

సీ. ''నాచేతఁ బూర్వంబునం [2]బ్రతిశ్రుత మైన వచనముల్ దప్పక వరమునీంద్ర!
నీయింటఁ బుట్టితి నిర్హేతుకస్థితి; భూరిదయాగుణంబున నవాప్త
సకలకాముఁడ నేను; సన్మునివేషంబు ధరియించు టెల్ల నాకొఱకుఁ గాదు;
విను, మహాత్మకు లైన మునులకుఁ బరమాత్మగురుసద్వివేకంబు నరసి చూపు
తే. తత్త్వబోధంబుకొఱకును దాల్పఁబడిన-యంచితవ్యక్తమార్గ మైనట్టి దేహ
మని తలంపుము మత్పదధ్యానభక్తి-ధీపరాయణమహిమంబు దేజరిల్ల. 859

క. సమధికనిష్ఠం, గృతయో-గమునన్ సన్న్యస్తసకలకర్ముఁడ వై, మో
హముఁ బాసి, భక్తిచే మో-క్షముకై భజియింపు నను వికారరహితుఁ డై. 860

క. ననుఁ, బరమేశుఁ, బరంజ్యో-తిని, ననఘు, ననంతు, దేవదేవు, సకలభూ
తనికాయగుహాశయు, నా-ద్యుని, నజు, నాద్యంతశూన్యు, దురితవిదూరున్.

క. తిరముగ భవదీయాంతః-కరణసరోజాతకర్ణికాతలమున సు
స్థిరుఁ జేసి, యింద్రియంబుల - నిరసించి, మనోంబకమున నెఱిఁ గను మనఘా!
863

వ. అట్లైని.

క. తనరిన మోక్షము నొందెద'' - నని పలికినఁ, గర్దముండు సమ్మునికులచం
ద్రుని [3]వలగొని, వందనములు-ఘనముగ నతిభక్తిఁ జేసి, కౌతుక మలరన్. 864

క. మునిగణసేవిత మగు వన - మునకుం జని, యందు మౌనమున నిస్సంగుం
డును, వహ్నిరహితుఁ, డనికే-తనుఁ డై, యాత్మైకశరణతత్పరుఁ డగుచున్. 865

వ. పరబ్రహ్మంబుఁ జిత్తంబున నిల్పి, యహంకారంబు విడిచి, మమత్వంబు నిరసించి, దయాగుణంబునం జేసి సకలభూతంబులందు సమత్వంబు భజియించి, శాంత శేముషీగరిష్ఠుం డగుచు, నిస్తరంగంబగు వార్ధిచందంబున ధీరుం డై, నిఖిలప్రపంచంబును వాసుదేవమయంబుగాఁ దలంచుచు, భక్తియోగంబున భాగవత గతిం బొందె''నని చెప్పి, వెండియు మైత్రేయుండు విదురునిం గనుంగొని,

1. అర్మిలి = అపేక్ష, ప్రేమము. 2. ప్రతిశ్రుతము = ప్రతిజ్ఞ చేయఁబడినది, ఇయ్యకొన్నది.
3. వలగొను = ప్రదక్షిణము చేయు.

కర్దముండు వనంబునకుం జనినయనంతరంబ మాతృవత్సలుండయిన కపిలుండు
బిందుసరంబున వసియించియుండ, దేవహూతి తత్త్వమార్గప్రదర్శకుం డయిన
సుతునిం గనుగొని, బ్రహ్మవచనంబులు దలంచుచు, నిట్లనియె: 866

దేవహూతి పుత్త్రుఁడైన కపిలునిచేఁ దత్త్వజ్ఞానము వడయుట

క. "అసదింద్రియఘర్షణమున-వసుమతి నిర్విణ్ణ నగుచు వనరెడి నా కీ
యసదృశమోహాతమోవిని-రసనం బనఘాత్మ! యేవెరవున ఘటించుఁ? 867

క. పటుఘననీరంధ్రతమగ - పటలపరీవృతజగత్ప్రపంచమునకు [1]నె
క్కటిలోచనమై, మహితో-త్కటరుచి వెలుఁగుదువు భానుకైవడి ననఘా! 868

ఉ. భూరిమదీయమోహతమముం బెడఁబాప సమర్థు లన్య లె
వ్వారలు, నీవకాక ? నిరవద్య! నిరంజన! నిర్వికార! సం
సారలతాలవిత్ర! బుధసత్తమ! సర్వశరణ్య! ధర్మవి
స్తారక! సర్వలోకశుభదాయక! నిత్యవిభూతినాయకా! 869

చ. నిను శరణంబు సొచ్చెద; ననింద్యతపోనిధి! నన్నుఁ గావవే"
యని తను దేవహూతి వినయంబున సన్నుతి సేసి వేఁడఁగా,
ననుపమసత్కృపాకలితుఁడై, కపిలుం, డనురాగమొప్ప, స
జ్జననిచయాపవర్గఫలసాధనమై తగు తల్లి వాక్యమున్. 870

క. విని, మందస్మితలలితా-ననకమలుం డగుచు, నెమ్మనమునఁ బ్రమోదం
బనయంబుఁ గడలుకొన, నిజ-జననికి నిట్లనియెఁ బరమశాంతుం డగుచున్: 871

క. "విను, జీవుని చిత్తము దా - ఘనభవబంధాపవర్గకారణ; మది [2]యే
చినఁ ద్రిగుణాసక్తంబయి-నను సంసృతిబంధకారణం బగు; మఱియున్. 872

తే. అదియు నారాయణాసక్త మయ్యెనేని - మోక్షకారణ మగు" నని మునికులాబ్ధి
చంద్రుఁడనఁ నొప్పు కపిలుండు జననితోడ-నర్థి వినఁజెప్పి, మఱియు నిట్లనియెఁ బ్రీతి:

వ. "మఱియుఁ జిత్తం బహంకారమమకారరూపాభిమానజాతంబులగు కామ
లోభాది కలుషవ్రాతంబులచేత నెప్పుడు విముక్తంబై పరిశుద్ధం బగు, నప్పుడు
సుఖదుఃఖ వివర్జితంబు, నేకరూపంబు నై, ప్రకృతికంటెఁ బరుండును, బరమ
పురుషుండును, నిర్భేదుండును, స్వయంజ్యోతియు, సూక్ష్మస్వరూపుండును,
నితరవస్త్వంతరాపరిచ్ఛిన్నుండును; నుదాసీనుండును నై, పరమాత్మునిం,
దన్మయంబును, హతౌజస్కంబును నైన ప్రపంచంబును జ్ఞానవైరాగ్యభక్తి
యుక్తంబగు మనంబుచేఁ బొడఁగాంచి, యోగిజనులు పరతత్త్వసిద్ధికొఱకు నిఖి
లాత్మకుండైన నారాయణునందు నియుజ్యమానంబయిన భక్తిభావంబువలన
నుదయించిన మార్గంబునకు నితరమార్గంబులు సరిగా వంద్రు; విద్వాంసులు

1. ఎక్కటి = ఏకైకమైన. 2. ఏచు = అతిశయించు, విజృంభించు.

సంగం బింద్రియార్థాద్యసద్విషయంబుగ నొనరింపంబడి, జీవునకు నశిథిలం బగు బంధంబునకుం గారణం బగుననియు, నదియె సద్విషయం బైన నంతఃకరణ సంయమనహేతుభూతం బగుచు సాధుజనులకు ననర్గళమోక్షద్వారం బగు ననియుం దెలియుదురు; సహనశీలురు, సమస్తశరీరధారులకు సుహృత్తులును, బరమశాంతులును, గారుణికులును నై పరిత్యక్తకర్మఫలస్వభావులును, విసృష్ట స్వజనబంధుజనులును నై, మత్పదాశ్రయులును, మద్గుణధ్యానపారీణులును, మత్కథాప్రసంగసంభరితశ్రవణానందులును నగుచు, మదీయకథల నొడువుచు, వినుచు నుండు పరమభాగవతోత్తముల నాధ్యాత్మికాదితాపత్రయంబు దపింపం జేయంజాల; దట్టి సర్వసంగవివర్జితు లగు పరమభాగవతజనుల సంగం బపేక్షణీయం; బది సకలదోషనివారకంబగు; నట్టి సత్సంగంబున సర్వప్రాణిహృత్కర్ణరసాయనంబులగు మదీయకథాప్రసంగంబులుగలుగు; మద్గుణాకర్ణనంబునం జేసి శీఘ్రంబుగం గ్రమంబునం గైవల్యమార్గదంబులగు శ్రద్ధాభక్తు లుదయించు; నదియునుం గాక యే పురుషుండైననేమి మద్విరచితజగత్కల్పనాది విహార చింతచే నుదయించిన భక్తిం జేసి యింద్రియసుఖంబులవలనను, దృష్టశ్రుతంబులైన యైహికాముష్మికంబులవలనను విముక్తుం డగుచుం, జిత్తగ్రహణార్థంబు ఋజువులైన యోగమార్గంబులచే సంయుక్తుండగు; నట్టి యోగి ప్రకృతిగుణ సేవనంబుచేతను, వైరాగ్యగుణవిజృంభితంబైన జ్ఞానయోగంబుచేతను, మదర్పిత భక్తియోగంబుచేతను బ్రత్యగాత్మకుండ నైన నన్ను నంతఃకరణనియుక్తునిం గావించు'' నని చెప్పిన విని, దేవహూతి గపిలున కిట్లనియె : 874

క. ''ఏభక్తి భవద్గుణపర - మై, భవపాపప్రణాశమై, ముక్తిశ్రీ
లాభము రయమునం జేయునొ-యాభక్తివిధంబుం దెలియ నానతియీవే! 875

వ. అదియునుం గాక భవదుదితంబయిన యోగంబును,దదంగంబులును,దద్గతతత్త్వావబోధంబును ససాకల్యంబుగ మందబుద్ధినైన నాకు స్ఫుటంబుగాం దెలియ నానతి'' మ్మనినం గపిలుం డి ట్లనియె : 876

సీ. ''జనయిత్రి ! విను మఱి సకలపదార్థపరిజ్ఞానతత్త్వ పారీణ మగుచు,
నామ్నాయవిహితకర్మాచారములు గల్గి [1]తివుటమై వర్తించు దేవగణము;
పూని నైసర్గికంబైన నిర్హేతుక మగు భగవత్సేవ మిగుల ముక్తి
కంటె గరిష్ఠంబు గావున, నదియు భుక్తాన్నంబు జీర్ణంబు నందఁ జేయు

తే. దీప్తజఠరాగ్నిగతి లింగదేహనాశ - కంబు గావించు; నదియును గాక విష్ణు
భక్తివై భవములం దేటపఱుతు;వినుము-సద్గుణవ్రాత! యోగలక్షణసమేత! 877

---

1. తివుట = కోరిక.

చ. అమలినభక్తిఁ గొందఱు మహాత్ములు మచ్చరణారవిందయు
గ్మము హృదయంబునన్ నిలిపి, కౌతుకులై, యితరేతరానులా
పముల మదీయదివ్యతనుపౌరుషముల్ గొనియాడుచుండి, మో
క్షము మదిఁ గోర నొల్ల రనిశంబు మదర్పితసర్వకర్ములై. 878

సీ. పరికింపఁ గొందఱు భాగవతోత్తముల్ ఘనత కెక్కిన పురాతనములైన
చారుప్రసన్న వక్త్రారుణలోచనములు గల్గి, వరదానకలితములుగఁ
దనరు మద్దివ్యావతారవైభవములు మదినొప్పఁ, దమయోగమహిమఁ జేసి
యనుభవించుచుఁ, దదీయాలాపములు సన్నుతింపుచుఁ దివుట దద్దివ్యవిలస
తే. దవయవోదారసుందరనవవిలాస - మందహాసమనోహరమధురవచన
రచనచే నపహృతమనఃప్రాణు లగుచు - నెలమి నుందురు నిశ్శ్రేయసేచ్ఛ లేక.

మ. [1]కణఁకన్ వారలు వెండి మోక్షనిరపేక్షస్వాంతులై యుండి, తా
మణిమాద్యష్టవిభూతిసేవితము, నిత్యానందసంధాయియున్,
గణనాతీతము, నప్రమేయము, సమగ్రశ్రీకమున్, సర్వల
క్షణయుక్తంబును నైన మోక్షపదవిం గైకొందు రత్యున్నతిన్. 880

వ. ఇట్లు వొంది. 881

క. తనరుదు రప్పుణ్యాత్ములు - జనయిత్రి! మదీయకాలచక్రగ్రసనం
బును నొందక, నిత్యంబగు-ననుపమసుఖవృత్తి నందు; రది యెట్లన్నన్. 882

మ. సముఁడై, స్నేహముచే సుతత్త్వమును, విశ్వాసంబుచేతన్ సఖి
త్వముఁ, జాలన్ హితవృత్తిచేతను సుహృత్త్వంబున్, సుమంత్రోపదే
శముచేతన్ నిజదేశికుం డనఁగ నిచ్చల్ పూజ్యుఁ డౌ నిష్టదై
వము నై వారికిఁ గాలచక్రభయముల్ వారింపుదుం గావునన్." 883

వ. అని యిట్లు దెలుపుచు, మఱియు నిట్లనియె: 884

చ. "విను, మది గాక, యీభువి దివిం బలుమాఱుఁ జరించు నాత్మ దా
ధనపశుపుత్త్రమిత్రవనితాతతిపెందగులంబు మాని, న
న్ననఘుని, విశ్వతోముఖు, ననన్యగతిన్ భజియించెనేని వా
నిని ఘనమృత్యురూపభవనీరధి నేఁ దరియింపఁ జేయుదున్. 885

సీ. రూఢిఁ బ్రధానపూరుషనాయకుండను, భగవంతుఁడను, జగత్ప్రభుఁడనైన
నాకంటె నన్యులఁ గైకొని తగిలిన యాత్మలు భవభయం బందుదు; రది
గావున నాయాజ్ఞఁ గడవంగ నోడుటఁ జేసి వాయువు వీచు; శిఖి వెలుంగు;
నినుఁడు దపించుఁ; దా నింద్రుండు వర్షించు; భయమంది మృత్యువు పరువువెట్టుఁ;

1. కణఁక = యత్నము.

తే. గాన విజ్ఞానవైరాగ్యకలితమైన - భక్తియోగంబునం జేసి పరమపదము
కోఱకు నయ్యోగివరులు మచ్చరణభజను-లగుచుం జరియింపుదురు నిర్భయాత్ము [లగుచు.

క. గురుభక్తిం జిత్తము మ - త్పరమై విలసిల్లునంతపర్యంతము స
త్పురుషుల కిహలోకంబునఁ-జిరతరమోక్షోదయంబు సేకుఱుచుండున్." 887

క. అని యిట్లు సన్మునీంద్రుఁడు - జననికి హరిభక్తియోగసంగతి నెల్లన్
వినిపించి, వెండియును ని-ట్లనియెన్ సమ్మోదచిత్తుఁ డగుచుఁ గడంకన్: 888

వ. "[1]అవ్వా! యివ్విధంబున భక్తియోగప్రకారంబు సెప్పితి; నింకఁ దత్త్వ లక్షణంబు వేఱువేఱ యెఱింగింతు; నే తత్త్వగుణంబుల నెఱింగి నరులు ప్రకృతిగుణంబులవలన విముక్తు లగుదురు, హృదయగ్రంథివిచ్ఛేదకంబు, నాత్మదర్శనరూపంబు నగు నాజ్ఞానం బాత్మనిశ్శ్రేయసకారణంబుగావున దాని నెఱింగింతు; నందు నాత్మస్వరూపం బెట్టిదనిన, ననాదియుఁ, బురుషుండును, సత్త్వాదిగుణశూన్యుండును, బ్రకృతిగుణవిలక్షణుండును, బ్రత్యక్స్వరూపుండును, స్వయంప్రకాశుండును, మఱియు నెవ్వనితోడ నీవిశ్వంబు సమన్వితం బగు, నతండు గుణత్రయాత్మకత్వంబున వ్యక్తంబును, భగవత్సంబంధియు నగు ప్రకృతియందు యదృచ్ఛచే లీలావశంబునం బ్రవేశించిన, నా ప్రకృతి గుణత్రయమయంబై, స్వరూపంబయిన ప్రజాసర్గంబుఁ జేయం గనుంగొని, యప్పుడు మోహితుం డయి, విజ్ఞానతిరోధానంబునం జేసి గుణత్రయాత్మకంబయిన ప్రకృత్యధ్యాసంబున నన్యోన్యమేళనంబగుటయు, నంతం బ్రకృతిగుణంబుఁ దనయందు నారోపించుకొని, క్రియమాణంబులగు కార్యంబులవలనం గర్తృత్వంబు గలిగి, సంసారబద్ధుం డై, పారతంత్ర్యంబు గలిగియుండుఁ; గర్తృత్వశూన్యుం డగు నీశ్వరుండు సాక్షి యగుటం జేసి యాత్మకుం గార్యకారణకర్తృత్వంబులు ప్రకృత్యధీనంబులనియు, సుఖదుఃఖభోక్తృత్వంబులు ప్రకృతివిలక్షణుం డయిన పురుషుని వనియు నెఱుంగుదు"రని చెప్పిన విని, దేవహూతి గపిలున కి ట్లనియెఁ: "బురుషోత్తమా! ప్రకృతిపురుషులు సదసదాత్మక ప్రపంచంబునకుఁ గారణభూతులు గావున వానిలక్షణంబు సదసద్వివేకపూర్వకంబుగా నానతి"మ్మనిన భగవంతుం డైన కపిలుం డి ట్లనియె: 889

క. "క్రమమునఁ ద్రిగుణము, నవ్య-క్తము, నిత్యము, సదసదాత్మకము, మఱియుఁ బ్రధా
నము నన నగాఁ బ్రకృతివిశే-షము; లదియు విశిష్ట మనిరి సద్విదు లెలమిన్. 890

వ. అందుఁ బ్రకృతి చతుర్వింశతితత్త్వాత్మకం బై యుండు; నది యె ట్లనినం, బంచ మహాభూతంబులును, బంచతన్మాత్రలును, జ్ఞానకర్మాత్మకంబులయిన త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులు, వాక్పాణిపాదపాయూపస్థంబులు ననుదశేంద్రియం

1. అవ్వ = అమ్మ.

బులును, మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారంబు లను నంతఃకరణచతుష్టయంబును నను
చతుర్వింశతితత్త్వాత్మకంబైన సగుణబ్రహ్మసంస్థానంబు సెప్పితి; నిటమీఁదఁ
గాలంబను పంచవింశకతత్త్వంబు సెప్పెద; నది గొందఱు పురుషశబ్దవాచ్యుం
డైన యీశ్వరుని పౌరుషంబు గాలశబ్దంబునఁ జెప్పంబడు నందు; రందు
నహంకార మోహితుం డై, ప్రకృతి నొందు జీవుం డుభయంబుఁ జెందుఁ;
బ్రకృతిగుణసామ్యంబునం జేసి వర్తించి నిర్విశేషుం డగు భగవంతుని చేష్టా
విశేషంబు దేనివలన నుత్పన్నం బగు, నదియ కాలం బని చెప్పంబడు;
నదియు జీవరాశ్యంతర్గతం బగుటం జేసి పురుషుం డనియు, వాని బహిర్భాగ
వ్యాప్తిం జేసి కాలం బనియుఁ జెప్పంబడు; నాత్మమాయం జేసి తత్త్వాంతర్గతుం
డయిన జీవునివలన క్షుభితం బయి జగత్కారణం బగు ప్రకృతియందుఁ బరమ
పురుషుండు దనవీర్యంబు వెట్టిన నా ప్రకృతి హిరణ్మయంబైన మహత్తత్త్వంబు
పుట్టించె; నంత సకలప్రపంచబీజభూతుండును, లయవిక్షేపశూన్యుండును నగు
నీశ్వరుండు దన సూక్ష్మవిగ్రహంబునందు నాత్మగతం బైన మహాదాది
ప్రపంచంబుల వెలిఁగించుచు స్వతేజోవివృత్తిం జేసి యాత్మప్రస్వాపనంబు సేయు
నట్టి తమంబును గ్రసించె" నని చెప్పి, వెండియు నిట్లనియె: 891

క. "దివ్య మగు వాసుదేవా - దివ్యూహచతుష్టయంబు త్రిజగములందుః
సేవ్యం బని చెప్పంబడు; - భవ్యగుణా! దాని నెఱుఁగఁ బలికెద నీకున్. 892

సీ. సత్త్వప్రధాన మై, స్వచ్ఛ మై, శాంత మై, [1]యూర్మిషట్కంబుల నోసరించి,
సురుచిరషాడ్గుణ్యపరిపూర్ణమై, నిత్య మై, భక్తజనసేవ్యమై తనర్చి,
వలనొప్పుచుండు నవ్వాసుదేవవ్యూహ మంత మహత్తత్త్వమందు నోలి
రూఢిఁ గ్రియాశక్తిరూపంబు గల్గు నహంకార ముత్పన్నమయ్యె; నదియు
తే. సరవి వైకారికంబుఁ, దైజసముఁ, దామ
సంబు నా మూఁడు దెఱఁగుల జరగు; నందుఁ
దనరు వైకారికము మనస్సునకు నింద్రి
యములకును గగనముఖభూతముల కరయ. 893

వ. అది దేవతారూపంబున నుండుఁ; దైజసాహంకారంబు బుద్ధిప్రాణంబులం గలిగి
యుండుఁ; దామసాహంకారం బింద్రియమేళనంబున నర్థమాత్రం బై యుండు;
మఱియును. 894

సీ. అట్టియహంకారమం దధిష్ఠించి సాహస్రఫణామండలాభిరాముఁ
డై తనరారు ననంతుఁడు సంకర్షణుం డనఁదగు పురుషుండు ఘనుఁడు
మహితభూతేంద్రియమానసమయుఁడు నై కర్తృత్వ కార్యత్వ కారణత్వ
ప్రకటశాంతత్వ ఘోరత్వ మూఢత్వాదిలక్షణలక్షితోల్లాసి యగుచు

1. ఊర్మిషట్కములు = క్షుత్తు, తృష్ణ, శోకము, మోహము, జర, మరణము.

తే. నుండు నమ్మేటి రెండవ వ్యూహ మనఁగ-ఘనవికారంబుఁ బొందు వైకారికంబు
వలన వినుము మనస్తత్త్వ మెలమిఁబుట్టె;-మఱియువైకారికంబునుమాత!వినుము.

వ. అది యెట్టులం టేని, సామాన్యచింతయు, విశేషచింతయు ననంగు సంకల్ప వికల్పంబులం జేసి కామసంభవం బనంబడు; నెద్ది యనిరుద్ధాఖ్యం బయిన వ్యూహం, బదియ [1]హృషీకంబులకు నధీశ్వరంబయి, సకలయోగీంద్రసేవ్యం బగు; శరదిందీవరశ్యామంబయి యుండు; వెండియుం దైజసంబువలన బుద్ధి తత్త్వంబు వుట్టె; దాని లక్షణంబులు ద్రవ్యప్రకాశకంబైన జ్ఞానంబును, నింద్రియానుగ్రహంబును, సంశయంబును, మిథ్యాజ్ఞానంబును, నింద్రియనిశ్చ యంబును, స్మృతియు ననంగయుండు; మఱియుఁ దైజసాహంకారంబువలన జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియంబులును, గ్రియాజ్ఞానసాధనంబులును గలిగియుండుఁ; బ్రాణంబునకుం గ్రియాశక్తియు, బుద్ధికి జ్ఞానశక్తియు నగుటం జేసి యింద్రియం బులకుఁ దైజసత్వంబు గలిగియుండు; భగవద్భక్తిప్రేరితంబయిన తామసాహం కారంబువలన శబ్దతన్మాత్రంబు పుట్టె; దానివలన నాకాశంబును, నాకాశంబు వలన శ్రోత్రేంద్రియంబును బుట్టె; శ్రోత్రంబు శబ్దగ్రాహి యయ్యె; శబ్దం బర్థంబు నకు నాశ్రయంబై, శ్రోతకు జ్ఞానజనకంబయ్యె; మఱియు శబ్దతన్మాత్రంబువలన నాకాశంబయి, యా యాకాశంబు భూతంబులకు బాహ్యాభ్యంతరంబుల నవకాశంబిచ్చుటయు, నాత్మప్రాణేంద్రియాదులకు నాశ్రయం బగుటయు నను లక్షణంబులు గలిగియుండుఁ, గాలగతిచే వికారంబు నొందు; శబ్దతన్మాత్రలక్షణం బగు నభంబువలన స్పర్శంబును, స్పర్శంబువలన వాయువును, వాయువుచే స్పర్శగ్రాహి యై త్వగింద్రియంబును బుట్టె; మృదుత్వంబును, గఠినత్వంబును, శైత్యంబును, నుష్ణత్వంబును నను నివి స్పర్శంబునకు స్పర్శత్వం బని చెప్పం బడు; మఱియు వాయువునకుఁ జాలనంబును, బరస్పర విభాగకరణంబును, దస్మేళనంబును, ద్రవ్యశబ్దనేతృత్వంబును నగు; నందు గంధవంతంబగు ద్రవ్యం బును ఘ్రాణేంద్రియంబు నొందించుట ద్రవ్యనేతృత్వంబు; దూరస్థంబగు శబ్దం బును శ్రోత్రేంద్రియగ్రాహ్యమగున ట్లొనరించుట శబ్దనేతృత్వంబు; సర్వేం ద్రియాత్మకత్వంబు నను నివి లక్షణంబు లై యుండు; దైవప్రేరితం బై, స్పర్శ తన్మాత్రగుణకంబగు వాయువువలన రూపంబును, దానివలనఁ దేజంబును బుట్టె; రూపంబు నేత్రేంద్రియగ్రాహకంబయ్యె; నేత్రగతంబయిన రూపంబునకు నుప లంభకత్వంబును, ద్రవ్యాకారసమత్వంబును, ద్రవ్యంబునకు నుపసర్జనంబగు టయు, ద్రవ్యపరిణామప్రతతియు నివి రూపవృత్తు లనంబడుఁ; దైజసంబునకు సాధారణంబు లగు ధర్మంబులు ద్యోతంబనం బ్రకాశంబు, పచనం బనం దండు లాదుల పాకంబు, పిపాసానిమిత్తం బైన పానంబు, క్షున్నిమిత్తం బైన యోద

1. హృషీకములు = ఇంద్రియములు.

నంబు, హిమమర్దనంబగు శోషణంబు ననునివి వృత్తులై యుండు; రూప తన్మాత్రంబువలన దైవచోదితంబై వికారంబు నొందు తేజస్సువలన రస తన్మాత్రంబు వుట్టె; రసతన్మాత్రంబువలన జలంబు వుట్టె; జిహ్వ యను రస నేంద్రియంబు రసగ్రాహకం బయ్యె; నా రసం బేకంబై యుండియు భూతవికా రంబునంజేసి కషాయ తిక్త కట్వామ్ల మధురాది భేదంబుల ననేకవిధంబయ్యె; వెండియు సాంసర్గికద్రవ్యవికారంబునంజేసి యార్ద్రంబగుటయు, ముద్దగట్టు టయుఁ, దృప్తిదాతృత్వంబును, జీవనంబును, దద్వైక్లబ్యానివర్తనంబును, మృదూకరణంబును, దాపనివారణంబును, గూపగతంబయిన జలంబు దివియ మఱియు నుద్గమించుటయు ననునివి జలవృత్తులనంబడు; రసతన్మాత్రంబువలన దైవచోదితంబై వికారంబునం బొందిన జలంబువలన గంధతన్మాత్రంబు వుట్టె; దానివలనం బృథ్వియుఁ గలిగె; ఘ్రాణంబు గంధగ్రాహకం బయ్యె; నందు గంధం బేకంబయ్యు వ్యంజనాదిగతంబయి హింగ్వాదినిమిత్తం బయిన మిశ్ర గంధంబను కరంభంబును, గృంజనాదిగతంబైన పూతిగంధంబును, ఘన సారాదినిమిత్తంబైన సుగంధంబును, శతపత్త్రాదిగతంబగు శాంతగంధంబును, లశునాదిగతంబైన యుగ్రగంధంబును, బర్యుషితచిత్రాన్నాదిగతంబయిన యామ్లగంధంబును, ద్రవ్యావయవవైషమ్యంబునంజేసి యనేకవిధంబై యుండు; నదియునుం గాక ప్రతిమాదిరూపంబులంజేసి సాకారతాపాదనం బగు భావ నంబును, జలాదివిలక్షణత్రయాంతరనిరపేక్షంబైన స్థితియు, జలాద్యాధారత యను ధారణంబును, నాకాశావచ్ఛేదకత్వంబును, సకలప్రాణిపుంస్త్వాభి వ్యక్తీకరణంబును ననునివి పృథ్వీవృత్తు లనంబడు" నని చెప్పి, వెండియు ని ట్లనియె: "నభోఽసాధారణగుణవిశేషగ్రాహకంబు శ్రోత్రంబును, వాయ్వ సాధారణగుణవిశేషగ్రాహకంబు స్పర్శంబును, దేజోఽసాధారణగుణవిశేష గ్రాహకంబు చక్షురింద్రియంబును, నంభోఽసాధారణగుణవిశేషగ్రాహకంబు రసనేంద్రియంబును, భూమ్యసాధారణగుణవిశేషగ్రాహకంబు ఘ్రాణేంద్రియం బును, నాకాశాదిగుణంబు లగుచు శబ్దాదికార్యంబు లగు; వాయ్వాదులందుఁ గారణాన్వయంబున నన్నింటికిం బృథ్వీసంబంధంబు గలుగుటంజేసి భూమియందు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబులు గలుగుట, మహదాది పృథివ్యంతంబు లగు నీ యేడు తత్త్వంబులు పరస్పరమిళితంబులై భోగాయతనంబగు పురుషునిం గల్పింప సమర్థంబులై యున్నం జూచి, కాలాదృష్టసత్త్వాదులంగూడి జగ త్కారణుండును, ద్రైగుణ్యావిశిష్టుండును, నశేషనియామకుండును, నిరంజనా కారుండును నగు సర్వేశ్వరుం డందుఁ బ్రవేశించు నంత నన్యోన్యక్షుభితంబులై, మిళితంబులైన మహదాదులవలన నధిష్ఠాతృచేతనరహితం బగు నొక యండంబు వుట్టె; నందు. 896

సీ. గురుశక్తితో విరాట్పురుషుండు సంభవంబయ్యె; నయ్యండంబు నర్థిఁ బొదవి
యంబుముఖావరణంబు లొక్కొకటికి దశగుణితంబులై తవిలి యావ
రణములై యుండును గ్రమమున; లోకంబులకు మేలుకట్లపోలికఁ దనర్చి
పంకజోదరుని రూపము విలసించును; లోలత జలములోఁ దేలుచున్న

తే. హేమమయమైనయండంబులోమహాను–భావుఁ,డభవుండు,హరి,దేవదేవుఁ,డఖిల
జేత, నారాయణుఁడు ప్రవేశించి, యపుడు – విష్ణుపదభేదనంబు గావించి, యందు.

సీ. కరమొప్పఁగా విరాట్పురుషుండు వెలుఁగొందు; నావిరాట్పురుషుని యాననంబు
వలనను వాణియు, వాణితో వహ్నియు, నాసంబువలనఁ బ్రాణములఁ గూడి
ఘ్రాణేంద్రియంబయ్యె; ఘ్రాణంబువలనను వాయువులును, బ్రాణవాయువులును,
నందు నక్షులు, చక్షువందు సూర్యుండును, నం దభిధ్యానంబు నర్థిఁ జేయఁ

తే. గర్ణములు జాతమయ్యెఁ;దత్కర్ణసమితి–వలన శ్రోత్రేంద్రియంబు,దిక్కులునుగలిగెఁ;
ద్వక్కుచే శ్మశ్రురోమవితానకములు,–నోషధివ్రాతమును భవమొందె[1]; మఱియు.

తే. దానివలనను మేఢ్రంబు గానఁబడియెఁ;–బరఁగ రేతంబువలన నాపంబు వుట్టె;
గుదమువలన నపానంబు నుదయమయ్యెఁ;–దానివలనను మృత్యువు దగ జనించె.

క. కరములవలనను బలమును,–నిరవుగ నారెంటివలన నింద్రుఁడుఁ, బాదాం
బురుహంబులవలన గతియు,–నరుదుగ నారెంటివలన హరియును గలిగెన్. 900

క. ఘననాడీపుంజమువల–నను రక్తము, దానివలన నదులును, జఠరం
బున నాఁకలియును, దప్పియు,–ననయము నారెంటివలన నబ్ధులు వుట్టెన్. 901

క. వినుహృదయమువలనను మన–మును,మనమునఁదుహినకరుఁడు,బుద్ధియుఁ,జిత్తం
బున బ్రహ్మయు, క్షేత్రజ్ఞుం–డును గలిగిరి యవ్విరాజుఁడుం బూరుషతన్. 902

వ. మఱియు విరాట్పురుషునం దుదయించిన వ్యష్టిరూపంబు లగు నాకాశాది భూతంబులును, శబ్దంబు మొదలగు భూతతన్మాత్రంబులును, వాగాదీంద్రియ జాతంబును, దదధిదేవతలును దమంతన సమష్టిరూపుం డగు క్షేత్రజ్ఞుం బ్రవృత్తి ప్రవర్తకుం జేయ నసమర్థంబు లయ్యె; నెట్లనిన, దేవాధిష్ఠితంబులగు నింద్రియంబులు దాము వేర్వేఱ యయ్యాశ్రయుం బ్రవృత్త్యున్ముఖుం జేయ నోపక, క్రమంబునం దత్తదధిష్ఠానాదుల నొందె; నందు నగ్ని వాగింద్రియంబుతోడ ముఖంబు నొంది ప్రవర్తించిన, విరాట్కార్యం బగు వ్యష్టిశరీరజాతం బుత్పన్నంబయ్యె; నంత నాసయు ఘ్రాణేంద్రియంబుతోడ వాయువుం గూడిన నట్టిద యయ్యె; నాదిత్యుండు చక్షురింద్రియంబుతోడ నేత్రంబుల నొందిన వృథా భూతం బయ్యె; దిగ్దేవతాకంబగు కర్ణంబు శ్రోత్రేంద్రియంబుతోఁ గూడిన విరా

1. భవమొందు = పుట్టువు చెందు.

ట్కార్యప్రేరణాయోగ్యంబయ్యె; నోషధులు రోమంబులం ద్వగింద్రియంబుఁ జెంద విఫలంబయ్యె; నద్వైవం బగు మేఢ్రంబు రేతంబు నొందినఁ దత్కార్య కరణాదక్షం బయ్యెఁ; బదంపడి గుదంబు మృత్యువుతోడ నపానేంద్రియంబుఁ జేరిన నది హైన్యంబు నొందె; విష్ణుదేవతాకంబులగు చరణంబులు గతితోఁ గూడిన ననీశ్వరంబులయ్యెఁ; బాణేంద్రియంబు లింద్రదైవతంబులగుచు బలంబు నొందిన శక్తిహీనంబులయ్యె; మఱియు నాడులు ననదీకంబు లై, లోహితంబు నొందిన నిరర్థకంబు లయ్యె; నుదరంబు సింధువులతోడం జేరి క్షుత్పిపాసలం నొందిన వ్యర్థంబయ్యె; హృదయంబు మనంబుతోడం జంద్రునొందిన నూరక యుండె; బుద్ధి బ్రహ్మాధిదైవతంబై హృదయంబునొందిన నిష్ఫలంబయ్యెఁ; జిత్తం బభిమానంబుతో రుద్రునిం జెందిన విరాట్కార్యజాతం బనుద్భూతం బయ్యె; నంతఁ జైత్త్యం డగు క్షేత్రజ్ఞుండు హృదయాధిష్ఠానంబు నొంది చిత్తంబుతోడం బ్రవేశించిన విరాట్పురుషుండు సలిలకార్యభూత బ్రహ్మాండంబు నొంది ప్రవృత్త్యున్ముఖుఁడయ్యె; సుప్తుండగు పురుషునిఁ బ్రాణాదులు దమబలంబుచే భగవదప్రేరితంబులగుచు నుత్థాపనాసమర్థంబులగుచందంబున నగ్న్యాదులు స్వాధిష్ఠానభూతంబులగు నింద్రియంబులతోడ దేవాదిశరీరంబుల నొందియు నసక్తంబులయ్యె" నని, మఱియు "నవ్విరాట్పురుషుని ననవరత భక్తింజేసి విరక్తులై యాత్మలయందు వివేకంబు గల మహాత్ములు చింతింపుదు" రనియుఁ, బ్రకృతిపురుషవివేకంబున మోక్షంబును, బ్రకృతిసంబంధంబున సంసారంబును గలుగు ననియుఁ జెప్పి, మఱియు ని ట్లనియె: 903

సీ. "జననుత! సత్త్వరజస్తమోగుణమయ మైన ప్రాకృతకార్య మగు శరీర
గతుఁడయ్యుఁబురుషుండుగడఁగి ప్రాకృతముల నగు సుఖదుఃఖమోహములవలనఁ
గర మనురక్తుండు గాఁడు; వికారవిహీనుఁడుఁ, ద్రిగుణరహితుఁడు నగుచు
బలసి, నిర్మలజలప్రతిబింబితుం డైన దినకరుభంగి వర్తించు నట్టి
తే. యాత్మ ప్రకృతిగుణంబులయందుఁదగులు-వడియహంకార మూఢుఁడైతోడరియేను
గడఁగి నిఖిలంబునకు నెల్లఁ గర్త నని ప్ర-సంగవశతను బ్రకృతిదోషములఁ బొంది.

క. సురతిర్యఙ్మనుజస్థా-వరరూపము లగుచుఁ గర్మవాసనచేతం
బర పైన మిశ్రయోనులఁ - దిరముగ జనియించి, సంసృతిం గైకొని తాన్.

క. పూని చరించుచు విషయ - ధ్యానంబునఁ జేసి స్వాప్నికార్థాగమసం
ధానమురీతి నసత్పథ - మానసుఁ డగుచుఁ భ్రమించు మతిలోలుండై. 906

వ. అట్లు గావున. 907

తే. పూని మోక్షార్థి యగువాఁడు దీనిఁ (న?) దీవ్ర-భక్తియోగంబుచేత విరక్తిఁ బొంది,
మనము వశముగఁ జేసి యమనియమాది-యోగమార్గక్రియాభ్యాసయుక్తిఁ జేసి,

సీ. శ్రద్ధాగరిష్ఠుఁడై, సత్య మైనట్టి మద్భావంబు, మత్పాదసేవనంబు,
వర్ణితమత్కథాకర్ణనంబును, సర్వభూతసమత్వ, మజాతవైర
మును, బ్రహ్మచర్యంబు, ఘనమౌన మాదిగాఁ గల నిజధర్మసంగతులఁ జేసి
సంతుష్టుఁడును, మితాశనుఁడు, నేకాంతియు, మననశీలుఁడు, వీతమత్సరుండు

తే. నగుచు, మిత్రత్వమునఁ గృపఁ దగిలి, యాత్మ-కలితవిజ్ఞాని యై, బంధకంబు లైన
ఘనశరీరపరిగ్రహోత్కంఠయందు-నాగ్రహము సేసి వర్తింపనగును ; మఱియు.

వ. జీవేశ్వరతత్త్వజ్ఞానంబునం జేసి నివృత్తం బయిన బుద్ధి తదవస్థానంబునుం గలిగి దూరీభూతేతరదర్శనుండై, జీవాత్మజ్ఞానంబునం జేసి చక్షురింద్రియంబున సూర్యుని దర్శించుచందంబున నాత్మనాయకుండయిన శ్రీమన్నారాయణుని దర్శించి, నిరుపాధికం బై మిథ్యాభూతం బగు నహంకారంబున సద్రూపంబుచేఁ బ్రకాశమానం బగుచుఁ బ్రధానకారణంబునకు నధిష్ఠానంబును, గార్యంబునకుఁ జక్షువుంబోలెఁ బ్రకాశంబును, సమస్తకార్యకారణానుస్యూతంబును, బరిపూర్ణంబును, సర్వవ్యాపకంబును నగు ప్రకాశంబును బొందు" నని చెప్పి, వెండియు నిట్లనియె:

సీ. "విను, మాత్మవేత్తకు విష్ణుస్వరూపంబు నెఱుఁగంగఁబడు; నది యె ట్లటన్న,
గగనస్థుఁ డగు దినకరు కిరణచ్ఛాయ జలముల, గృహకుడ్యజాలకముల
వలనఁ దోఁచిన ప్రతిఫలితంబుచేత నూహింపంగఁబడిన యయ్యినునిపగిది
నర్థి మనోబుద్ధ్యహంకరణత్రయనాడీప్రకాశమునను నెఱుంగ

తే. వచ్చు నాత్మస్వరూపంబు వలఁతి గాఁగఁ-జిత్తమునఁ దోఁచు నంచితశ్రీఁదనర్చి,
యమ్మహామూర్తిసర్వభూతాంతరాత్ముఁ-డగుట నాత్మజ్ఞులకుఁ గాననగును మఱియు.

వ. జీవుండు సుషుప్త్యాద్యవస్థలయందుఁ బరమాత్మానుషక్తుం డైన భూతాదితత్త్వంబులు లీనంబు లై, ప్రకృతియందు వాసనామాత్రంబు గలిగి, యకార్యకరణంబులు గాకున్న సుషుప్తిసమయంబునం దాను నిస్తంద్రుం డగుచు, నితరంబుచేతఁ గప్పంబడనివాఁ డై, పరమాత్మానుభవంబు సేయుచుండు" నని చెప్పిన, విని, దేవహూతి యి ట్లనియె : 912

సీ. "విమలాత్మ! యీపృథివికిని, గంధమునకు, సలిలంబునకును, రసంబునకును
నన్యోన్యమగు నవినాభావసంబంధ మైన సంగతిఁ బ్రకృత్యాత్మలకును
సతతంబు నన్యోన్యసంబంధ మైయుండు; ప్రకృతి దా నయ్యాత్మఁ బాయు టెట్లు?
దలపోయ నొకమాటు తత్త్వబోధము చేత భవభయంబుల నెల్లఁ బాయు టెట్లు?

తే. చచ్చి క్రమ్మఱఁ బుట్టని జాడ యేది?-యన్నియుం దెలియ నానతియిచ్చి, నన్నుఁ
గరుణ రక్షింపవే? దేవగణసుసేవ్య!-భక్తలోకానుగంతవ్య! పరమపురుష!"

వ. అనిన, భగవంతుం డిట్లనియె: "ననివృత్తంబయిన స్వధర్మంబుననుని, ర్మలాంతః
కరణంబునను, సునిశ్చితంబైన మద్భక్తియోగంబునను, సత్కథాశ్రవణసంపా
దితంబైన వైరాగ్యంబునను, దృష్టప్రకృతిపురుషయాథాత్మ్యం బగుజ్ఞానంబునను,
బలిష్ఠంబయి కామానభిష్వంగంబగు విరక్తివలనఁ దపోయుక్తం బయిన
యోగంబునను దీవ్రంబయిన చిత్తైకాగ్రతం జేసి పురుషునిదగు ప్రకృతి దందహ్యా
మానంబై, తిరోధానంబును బొందు; నదియునుం గాక, యరణిగతం బైన
వహ్నిచే నరణి దహింపఁబడుచందంబున జ్ఞానంబునను, దత్త్వదర్శనంబుననుం
జేసి నిరంతరంబు బలవంతంబును, దృష్టదోషంబును నగు ప్రకృతి జీవునిచేత
భుక్తభోగ యై విడువంబడు" నని చెప్పి. 914

క. విను, ప్రకృతి నైజమహిమం-బునఁ దనలో నున్నయట్టి పురుషునకు, మహే
శునకు నశుభవిస్ఫురణం-బనయముఁ గావింపఁజాల; దది యె ట్లనినన్. 915

చ. పురుషుఁడు నిద్రవోఁ గలలఁ బొందు ననర్థకముల్ ప్రబోధమం
దరయఁగ మిథ్యలై, పురుషునందు ఘటింపనికైవడిం బరే
శ్వరునకు, నాత్మనాథునకు, సర్వశరీరికిఁ, గర్మసాక్షికిం
బరువడిఁ బొందవెన్నఁటికిఁ బ్రాకృతదోషము లంగనామణీ!" 916

వ. అని, వెండియు ని ట్లనియె: 917

సీ. "అధ్యాత్మతత్పరుం డగువాఁడు పెక్కుజన్మంబులఁ, బెక్కు కాలంబులందు
బ్రహ్మపదప్రాప్తిపర్యంతమును బుట్టు సర్వార్థవైరాగ్యశాలి యగుచుఁ,
బూని నాభక్తులచే నుపదేశింపఁబడిన విజ్ఞానసంపత్తిచేతఁ
బరఁగఁ బ్రబుద్ధుఁడై, బహువారములు భూరిమత్ప్రసాదప్రాప్తిమతిఁ దనర్చు;
తే. నిజపరిజ్ఞానవిచ్ఛిన్ననిఖిలసంచ-యుండు, నిర్ముక్తలింగదేహుండు నగుచు
ననఘ! యోగీంద్రహృద్ధ్యేయమగు మదీయ-దివ్యధామంబునొందుసం దీప్తుఁడగుచు.

వ. మఱియు నణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులు మోక్షంబున కంతరాయంబులు గావున
వానియందు విగతసంగుండును, మదీయచరణసరోజస్థిత లలితాంతరంగుండును
నగువాఁడు మృత్యుదేవత నపహసించి మోక్షంబు నొందు" నని చెప్పి, వెండియు
"యోగలక్షణప్రకారంబు వినిపింతు, విను" మని భగవంతుం డైన కపిలుండు
నృపాత్మజ కి ట్లనియె: 919

క. "ధీనిధులయ్యును యోగవి-ధానంబునఁ జేసి మనము దగ విమలం బై,
మానిత మగు మత్పదముం-బూనుదు రాయోగధర్మముల నెఱిఁగింతున్. 920

వ. అది యెట్లనిన, శక్తికొలఁది స్వధర్మాచరణంబును, శాస్త్రవినిషిద్ధధర్మకర్మంబులు
మానుటయు, దైవికంబై వచ్చిన యర్థంబువలన సంతోషించుటయు, మహా

భాగవత శ్రీపాదారవిందార్చనంబును, [1]గ్రామ్యధర్మనివృత్తియు, మోక్ష ధర్మంబులయందు రతియు, మితంబై శుద్ధంబయిన యాహారంబు సేవయు, విజనంబయి నిర్బాధకంబయిన స్థానంబున నుండుటయు, హింసారాహిత్యంబును, సత్యంబును, నస్తేయంబును, దన కెంత యర్థం బుపయోగించు నంతయర్థంబ స్వీకరించుటయు, బ్రహ్మచర్యంబును, దపశ్శౌచంబులును, స్వాధ్యాయపఠనంబును, బరమపురుషుండైన సర్వేశ్వరుని యర్చనంబును, మౌనంబును, నాసనజయంబును, దానంజేసి స్థైర్యంబును, బ్రాణవాయుస్వవశీకరణంబును, నింద్రియనిగ్రహరూపం బైన ప్రత్యాహారంబును, మనంబుచే నింద్రియంబుల విషయంబులవలన మరలించి, హృదయమందు నిలుపుటయు, దేహగతంబైన మూలాధారాదిస్థానంబులలో నొక్క స్థానంబునందు హృదయగతంబయిన మనస్సుతోడం గూడఁ బ్రాణధారణంబును, వైకుంఠుండైన సర్వేశ్వరుండు ప్రవర్తించిన దివ్యలీలాచరిత్రధ్యానంబును, మానసైకాగ్రీకరణంబును, బరమాత్మయగు పద్మనాభుని సమానాకారతయును, నివియునుంగాక తక్కిన వ్రతదానాదులంజేసి మనోదుష్టంబయిన యసన్మార్గంబును బరిహరించి, జితప్రాణుం డై మెల్లన యోజించి, శుచి యైన దేశంబునం బ్రతిష్ఠించి, విజితాసనుండై, యభ్యస్తకుశాజినచేలోత్తరాసనంబైన యాసనంబు సేసి, ఋజుకాయుండై, ప్రాణమార్గంబును గుంభకరేచకపూరకంబులం గోశశోధనంబు సేసి, కుంభకపూరకంబులచేతం బ్రతికూలంబు గావించి, చంచలం బయిన చిత్తంబు సుస్థిరంబు గావించి, తీవ్రంబయిన యమంబునం బ్రతప్తంబయి, విగతసమస్త దోషంబగు [2]చామీకరంబుకరణి విరజంబుసేసి, జితమారుతుండగు యోగికిం గ్రమ్మఱం బ్రాణాయామం బను పావకునిచేత వాతపిత్తశ్లేష్మంబులను దోషంబుల భస్మీకరణంబు సేసి, ధారణంబుచేతఁ గిల్బిషంబులను, బ్రత్యాహారంబుచేత సంసర్గంబులను దహనంబుసేసి, ధ్యానంబుచేత రాగంబుల సత్త్వాదిగుణంబులను నివారించి, స్వనాసాగ్రావలోకనంబు సేయుచు. 921

సీ. దరదరవిందసుందరపత్త్రరుచిరాక్షు, సలలితశ్రీవత్సకలితవక్షు,
నీలనీరదనీలనీలోత్పలశ్యాము, నలికులాకులమాలికాభిరాముఁ,
గౌస్తుభరుచిరముక్తాహారయుతకంఠు, యోగిమానసపంకజోషకంఠు,
సతతప్రసన్నసస్మితవదనాంభోజు, దినకరకోటిసందీప్తతేజు,
తే. సలలితానర్ఘ్యరత్నకుండలకిరీట-హారకంకణకటకకేయూరముద్రి
కాతులాకోటిభూషు, భక్తప్రపోషుఁ,-గింకిణీయుతమేఖలాకీర్ణజఘను. 922

వ. మఱియు. 923

1. గ్రామ్యధర్మము = మిథునకర్మ, సురతము. 2. చామీకరము = బంగారు.

సీ. కంజాతకింజల్కపుంజరంజితపీతకౌశేయవాసు, జగన్నివాసు,
శత్రుభీకరచక్రశంఖగదాపద్మవిహితచతుర్బాహు, విగతమోహు,
నుతభక్తలోకమనోనేత్రవర్ధిష్ణు, లాలితసద్గుణాలంకరిష్ణు,
వరకుమారకవయఃపరిపాకు, సుశ్లోకు, సుందరాకారు, యశోవిహారు,
తే. సకలలోకనమస్కృతచరణకమలు,-భక్తలోకపరిగ్రహప్రకటశీలు,
దర్శనీయమనోరథదాయిఁ, గీర్త-నీయతీర్థయశోమహనీయమూర్తి. 924

వ. వెండియు. 925

క. అనుపమగుణసంపూర్ణుని,-ననఘుని, సుస్థితుని, గతుని, నాసీను, శయా
నుని, భక్తహృద్గుహాశయ-నుని, సర్వేశ్వరు, ననంతు, నుతసచ్చరితున్. 926

మ. విమలం బై, పరిశుద్ధ మై, తగు మనోవిజ్ఞానతత్త్వప్రబో
ధమతిన్ నిల్పి, తదీయమూర్తివిభవధ్యానంబు గావించి, చి
త్తము సర్వాంగవిమర్శనక్రియలకుం దార్కొల్పి, ప్రత్యంగముల్
సుమహాధ్యానము సేయఁగావలయుఁ బో శుద్ధాంతరంగంబునన్. 927

వ. అది యెట్టి దనిన. 928

సీ. హలకులిశాంకుశజలజధ్వజచ్ఛత్రలాలితలక్షణ లక్షితములు,
సలలితనఖచంద్రచంద్రికానిర్ధూతభక్తమానసతమఃపటలములును,
సురుచిరాంగుష్ఠనిష్ఠ్యూతగంగాతీర్థమండితహరజటామండలములు,
సంచితధ్యానపారాయణజనభూరికలుషపర్వతదీప్తకులిశములును,
తే. దాసలోకమనోరథదాయకములుఁ, – చారుయోగిమనఃపద్మషట్పదములు
ననఁగఁ దనరిన హరిచరణాబ్జములను – నిరుపమధ్యానమున మది నిలుపవలయు.

చ. కమలజు మాతయై, సురనికాయసమంచితసేవ్యమాన యై,
కమలదళాభనేత్రములు గల్గి, హృదీశ్వరభక్తి నొప్పు న
క్కమల నిజాంకపీఠమునఁ గైకొని యొత్తు పరేశు జానుయు
గ్మము హృదయారవిందమున మక్కువఁ జేర్చి భజింపఁగాఁ దగున్. 930

ఉ. చారువిహంగవల్లభు భుజంబులమీఁద విరాజమానసు
శ్రీరుచి నుల్లసిల్లి, యతసీకుసుమద్యుతిఁ జాల నొప్పు పం
కేరుహనాభు నూరువు లకిల్బిషభక్తి భజించి, మానసాం
భోరుహమందు నిల్పఁదగుఁబో మునికోటికి నంగనామణీ! 931

క. పరిలంబితమృదుపీతాం – బరకాంచీగుణనినాదభరితం బగు న
ప్పురుషోత్తముని నితంబము – దరుణీ! భజియింపవలయుఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్.

క. విను, భువనాధారత్వం - బునఁ దగి, విధిజననహేతుభూతం బగు న
వ్వనజాతముచేఁ గడు మిం - చిన హరినాభీసరస్సుఁ జింతింపఁ దగున్. 933

తే. దివ్యమరకతరత్నసందీప్తలలిత - కుచములను మౌక్తికావళిరుచులఁ దనరి,
యిందిరాదేవిసదన మై[1] యెసక మెసఁగు-వక్ష మాత్మను దలపోయవలయుఁ జుమ్ము.

మ. నిరతంబుఁ భజియించు సజ్జనమనోనేత్రాభిరామైకసు
స్థిరదివ్యప్రభ గల్గు కౌస్తుభరుచిశ్లిష్టంబు నై యొప్పు నా
వరయోగీశ్వరవంద్యమానుఁ డగు సర్వస్వామి లక్ష్మీశు కం
ధర మాత్మం గదియించి, తద్గుణగణధ్యానంబు సేయం దగున్. 935

క. ఘనమందరగిరిపరివ - ర్తననికషోజ్జ్వలితకనకరత్నాంగదముల్
దనరార లోకపాలకు - లను గలిగిన బాహుశాఖలను దలఁపఁ దగుఁ. 936

వ. మఱియు విమతజనాసహ్యంబు లైన సహస్రారంబులు గలుగు సుదర్శనంబును, సరసిజోదరకరసరోరుహంబందు రాజహంసరుచిరం బయిన పాంచజన్యంబును, నరాతిభటశోణితకర్దమలిప్తాంగం బై, భగవత్ప్రీతికారిణి యగు కౌమోదకియును, బంధురసుగంధగంధానుబంధమంథర గంధవహాహూయమాన పుష్పంధయఝుంకారనాదవిరాజితం బైన వైజయంతీవనమాలికయును, జీవతత్త్వం బైన కౌస్తుభమణియును, బ్రత్యేకంబ ధ్యానంబు సేయందగు; వెండియు భక్తసంరక్షణార్థం బంగీకరించు దివ్యమంగళవిగ్రహంబున కనురూపంబును, మకరకుండలమణినిచయమండితముకురోపమాననిర్మలగండమండలంబును, సంతతశ్రీనివాసలోచన పంకజకలితంబును, లాలితభ్రూలతాజుష్టంబును మధుకరసమానరుచిచికురవిరాజితంబును నైన ముఖకమలంబు ధ్యానంబు గావింపవలయు; మఱియు శరణాగతుల కభయప్రదంబు లగుచు నెగడు పాణిపంకేరుహంబుల మనంబునఁ దలఁపవలయు. 937

క. గురుఘోరరూపకం బై -పరఁగెడు [2]తాపత్రయం బుపశమింపఁగ, శ్రీ
హరిచేత నిస్సృష్టము లగు - కరుణాలోకములఁ దలఁపఁగాఁ దగు బుద్ధిఁ. 938

క. ఘనరుచి గల మందస్మిత - మున కనుగుణ మగు ప్రసాదమును జిత్తమున
న్ననిచియు ధ్యానముసేయం - జను యోగిజనాళి కెపుడు సౌజన్యనిధీ! 939

తే. పూని, నతశిరు లైనట్టి భూజనముల - శోకబాష్పాంబుజలధిసంశోషకంబు,
నత్యుదారతమము హరిహాస మెపుడుఁ-దలఁపఁగావలె నాత్మలోఁ దవిలి వినుము.

సీ. మునులకు, మకరకేతనునకు మోహనం బైన స్వకీయమాయావిలాస
మున రచితం బైన భ్రూమండలంబును, మునిమనగకుహరసమ్మోదమానుఁ
డగు నీశ్వరుని మందహాసంబు, నవపల్లవాధరకాంతిచే నరుణ మైన
మొల్లమొగ్గల కాంతి నుల్లసంబాడెడు దంతపంక్తిని మదిఁ దలఁపవలయు;

---

1. ఎసకమెసఁగు = అతిశయిల్లు. 2. తాపత్రయము=ఆధ్యాత్మిక, ఆధిదైవిక, ఆధిభౌతిక బాధలు.

తే. వెలయ నీరీతి నన్నియు వేఱువేఱ - సంచితధ్యానని ర్మలస్థానములుగ
మనములోఁగను'' మనిచెప్పి, మఱియుఁబలికె- దేవహూతికిఁగపిలుండు దేటపడఁగ:

సీ. "ఈ ప్రకారమున సర్వేశ్వరునందును బ్రతిలబ్ధభావసంపన్నుఁ డగుచుఁ
జిరతరసద్భక్తిచేఁ బ్రవృద్ధంబైన యతిమోదమునఁ బులకితశరీరుఁ
డగుచు, మహోత్కంఠ నానందబాష్పముల్ జడిగొనఁ బరితోషజలధిఁ గ్రుంకి,
భగవత్స్వరూప మై, భవగుణగ్రాహక మగుచు, మత్సంబంధ మనుకరించి,
తే. సుమహితధ్యానమునఁ బరంజ్యోతియందు
మనముఁ జాల నియోజించి, మహిమఁ దనరు
మోక్షపద మాత్మలోన నపేక్షసేయ
ననఘవర్తనుఁ డైన మహాత్ముఁ డెపుడు. 942

వ. అదిగావున ముక్తి నపేక్షించు మహాత్ముం డగువాని చిత్తంబు విముక్తం బైన భగవద్వ్యతిరిక్తాశ్రయంబు గలిగి, విషయాంతరశూన్యంబై, విరక్తిం బొందుటం జేసి పురుషుండు శరీరభావంబుల ననన్యభావం బగు నిర్వాణపదంబు సూక్ష్మం బగు తేజంబు దనకంటె నధికం బగు తేజంబుతోడి సమానాకారంబు నగు చందంబు నిచ్చగించు; వెండియు. 943

సీ. పురుషుఁడు చరమమై, భువి నన్యవిషయనివృత్త మై తగ నివర్తించు చిత్త
వృత్త్యాదులను గల్గి, వెలయంగ, నాత్మీయ మగు మహిమ సునిష్ఠుఁ డై, లభించు
సుఖదుఃఖముల మనస్సునఁ దలంపక, యహంకారధర్మంబులుగాఁ దలంచి,
యనయంబు సాక్షాత్కృతాత్మతత్త్వము గల్గునతఁడు జీవన్ముక్తుఁ డండ్రు ధీరు;
తే. లతఁడు నేచందమున నుండు ననిన వినుము,
తనశరీరంబు నిలుచుటయును, జరించు
టయును, గూర్చుండుటయు నిఁకేమియు నెఱుంగ
కర్థి వర్తించు విను తల్లి! యతఁడు; మఱియు. 944

వ. మదిరాపానంబునం జేసి మత్తుండగువాఁడు దనకుఁ [1]బరిధానంబగు నంబరంబు మఱచి వర్తించుచందంబునఁ దనశరీరంబు దైవాధీనం బని, నశ్వరంబని తలంచి, యాత్మతత్త్వనిష్ఠుం డై యుపేక్షించు; నదియునుం గాక సమాధియోగంబునం జేసి సాక్షాత్కృతాత్మతత్త్వంబు గలవాఁ డయి, స్వాప్నికశరీరంబుచందంబున యావత్కర్మఫలానుభవపర్యంతంబు పుత్త్రదారసమేతం బగు ప్రపంచంబు ననుభవించి, యటమీఁదఁ బుత్త్రదారాదిసంబంధంబువలనం బాసి వర్తించు.

సీ. సుతదారమిత్త్రానుజులకంటె మర్త్యుండు భిన్నుఁ డై వర్తించుచున్నరీతి,
విస్ఫులింగోల్ముకవిపులధూమములచే హవ్యవాహనుఁడు వే ఱయినరీతి

1. పరిధానము = దోవతి.

వలనొప్ప దేహంబువలన నీ జీవాత్మ పరికింప భిన్నరూపమున నుండుఁ;
దవిలి భూతేంద్రియాంతఃకరణంబుల భాసిల్లుచున్న యాప్రకృతిరూప

తే. బ్రహ్మమున కాత్మ దాఁ బృథగ్భావ మగుచు
ద్రష్ట యయి బ్రహ్మసంజ్ఞచేఁ దనరుచుండు
నఖిలభూరిప్రపంచంబులందుఁ దన్నుఁ
దవిలి, తనయందు నఖిలభూతములఁ గనుచు. 946

వ. వెండియు. 947

సీ. వరుస ననన్యభావంబులఁ జేసి భూతావళియందుఁ దదాత్మకత్వ
మునఁ జూచు; నాత్మీయఘనతరోపాదానములయందుఁ దవిలి యిమ్ముల వెలుంగు;
నిట్టి దివ్యజ్యోతి యేకమయ్యును బహుభావంబులను దోఁచు బ్రకృతిగతుఁడు
నగుచున్న యాత్మయుఁ బొగడొందు దేవతిర్యఙ్మనుష్యస్థావరాదివివిధ

తే. యోనులను భిన్నభావంబు నొందుటయును-జాలఁ గల్గు నిజగుణవైషమ్యమునను
భిన్నుఁడై వెల్గుఁ గావునఁ బేర్చి యదియు-దేహసంబంధి యగుచు వర్తించుచుండు.

క. భావింప సదసదాత్మక-మై వెలయుచు, దుర్విభావ్య మగుచు, స్వకీయం
బై వర్తించుచుఁ (చెడు?) బ్రకృతిని-భావమునఁ దిరస్కరించు భవ్యస్ఫూర్తిన్.

వ. ఈయాత్మ నిజస్వరూపంబునం జేసి వర్తించు'' నని కపిలుం డెఱింగించిన, విని, దేవహూతి వెండియు నిట్లనియె: ''మహాత్మా! మహదాది భూతంబులకుం బ్రకృతిపురుషులకుం గల్గిన పరస్పరవిలక్షణంబులను, దత్స్వరూపంబులను నెఱింగించితి; వింక నీ ప్రకారంబున సాంఖ్యంబునందు నిరూపింపంబడునట్టి ప్రకారంబును, భక్తియోగమాహాత్మ్యంబును, బురుషుండు భక్తియోగంబునం జేసి సర్వలోకవిరక్తుం డగునట్టి యోగంబును, బ్రాణిలోకంబునకు సంసారం బనేకవిధం బయియుండుఁ గావునఁ బరాపరుండవై, కాలస్వరూపివైన నీస్వరూపంబును, నే నీవలని భయంబునం జేసి జనులు పుణ్యకర్మంబులు సేయుచుండుదురు; మిథ్యాభూతంబైన దేహంబునందు నాత్మాభిమానంబు సేయుచు, మూఢుండై, కర్మంబులందు నాసక్తంబైన బుద్ధిం జేసి విభ్రాంతుండగుచు సంసారస్వరూపంబగు మహాంధకారంబునందుఁ జిరకాలప్రసుప్తుండైన జనునిఁ బ్రబోధించుకొఱకు యోగభాస్కరుండవై యావిర్భవించిన పుణ్యాత్ముండవు గావున నాకు నిన్నియుం దెలియ సవిస్తరంబుగా నానతియ్యవలయు'' ననిన, దేవహూతికిఁ గపిలుం డిట్లనియె:

కపిలుఁడు దేవహూతికి భక్తియోగమును దెలియఁజేయుట

క. ''నలినాయతాక్షి! విను; జన-ముల ఫలసంకల్పభేదమునఁ జేసి మదిం
గల భక్తియోగమహిమం-బలవడఁగ ననేకవిధములనఁ దగు; నవియున్. 951

వ. వివరించెదఁ; దామసరాజససాత్త్వికాదిభేదంబులం ద్రివిధం బై యుండు; నందుఁ
దామసభక్తిప్రకారం బెట్టి దనిన. 952

తే. సతతహింసాతిదంభమాత్సర్యరోష-తమములను జేయుచును భేదదర్శియగుచుఁ
బరఁగ నాయందుఁ గావించు భక్తిదలఁపఁ-దామసంబనఁదగు;వాఁడు తామసుండు.

క. ఘనవిషయప్రావీణ్యము-లను, సుమహైశ్వర్యయశములను బూజాద్య
ర్థాని, నను నర్థి భజించుట-చను రాజసయోగ మనఁగ సౌజన్యనిధీ! 954

చ. అనుపమపాపకర్మపరిహారముకై భజనీయుఁడైన శో
భనచరితుం డితం డనుచు భావమునం దలపోసి, భక్తిచే
ననితరయోగ్యతన్ భగవదర్పణబుద్ధి నొనర్చి, కర్మముల్
జనహితకారి యై నెగడ, సాత్త్వికయోగ మనంగఁ జొప్పడున్. 955

చ. మనుసుత! మద్గుణశ్రవణమాత్ర లభించినయట్టి భక్తిచే
ననఘుఁడ, సర్వశోభనగుణాశ్రయుఁడం, బరమేశ్వరుండ నై
తనరిన నన్నుఁ జెందిన యుదాత్తమనోగతు లవ్యయంబు లై,
వననిధిగామి యైన సురవాహినిఁ బోలె ఫలించు నిమ్ములన్. 956

క. హేయగుణరహితుఁ డనఁగల-నాయందుల భక్తిలక్షణముఁ దెలిపితి; నన్
బాయక నిర్హేతుకముగఁ-జేయు మదీయవ్రతైకచిరతరభక్తిన్. 957

వ. నిష్కాము లయిన మదీయభక్తులకు నట్టి భక్తియోగంబు సాలోక్య సార్ష్టి
సామీప్య సారూప్య సాయుజ్యంబులకు సాధనంబు కావున మహాత్ములగువారు
నిజ మనోరథఫలదాయకంబు లయినను మదీయసేవావిరహితంబులయిన
యితరకర్మంబు లాచరింపనొల్లరు ; దీని నాత్యంతికభక్తియోగంబని చెప్పఁ
దురు ; సత్త్వరజస్తమోగుణవిహీనుండయిన జనుండు మత్సమానాకారంబుఁ
బొందు''నని చెప్పి, మఱియు ని ట్లనియె : 958

సీ. ''నిత్యనైమిత్తికనిజధర్మమున గురుశ్రద్ధాగరిష్ఠతఁ జతురపాంచ
రాత్రోక్తహరిసమారాధనక్రియలను నిష్కామనంబున, నెఱి మదీయ
విగ్రహదర్శనవినుతిపూజావందనధ్యానసంశ్రవణములఁ గర్మ
సంగి గాకుండుట, సజ్జనప్రకరాభిమానంబు నొందుట, హీనులందుఁ

తే. జాల ననుకంపసేయుట, సములయందు-మైత్రి నెఱపుట, యమనియమక్రియాది
యైన యోగంబుచేత నాధ్యాత్మికాధి-భౌతికాదులఁ దెలియుట, పలుకుటయును.

వ. మఱియును. 960

క. హరిమంగళగుణకీర్తన-పరుఁ డై, తగ నార్జవమున భగవత్పరులం
గర మనురక్తి భజించుట,-నిరహంకారముగ నుంట, నిశ్చలుఁ డగుటన్. 961

క. ఇవి మొదలు గాఁగఁ గలుగు భ-గవదుద్దేశస్వధర్మకలితుండై, వీ
నివలనఁ బరిశుద్ధగతిం-దవిలిన మది గలుగు పుణ్యతముఁ డెయ్యెడలన్. 962

తే. గురుతరానేకకల్యాణగుణవిశిష్టుఁ-డనఁగ నొప్పిన ననుఁ బొందు నండ గొనక,
పవనవశమునఁ బువ్వుల పరిమళంబు-ఘ్రాణమున నావరించినకరణి మెఱసి. 963

చ. అనిశము సర్వభూతహృదయాంబుజవర్తి యనం దనర్చు నీ
శు, నను నవజ్ఞ సేసి మనుజుం డొగి మత్ప్రతిమార్చనావిడం
బనమున మూఢుఁడై, యుచితభక్తిని నన్ను భజింపఁడేని, న
మ్మనుజుఁడు భస్మకుండమున మానక వేల్చినయట్టివాఁ డగున్. 964

సీ. అబ్జాక్షి! నిఖిలభూతాంతరాత్ముఁడ నైన నాయందు, భూతగణంబునందు
నతిభేదదృష్టి మాయావులై సతతంబుఁ బాయక, వైరానుబంధనిరతు
లగువారి మనములఁ దగులదు శాంతి యెన్నటికైన; నేను నాకుటిలజనులు
మానక యెపుడు సామాన్యాధికద్రవ్యసమితిచే మత్పదార్చన మొనర్ప

తే. నర్థినాచిత్తమునమురంబందకుందు''-ననుచు నెఱిఁగించిమఱియునిట్లనియోగరుణఁ
గలితసద్గుణజటిలుఁ,డక్కపిలుఁడెలమిఁ-దల్లితోడ,గుణవతీమతల్లితోడ : 965

సీ. ''తరళాక్షి! విను, మచేతన దేహములకంటెఁ జేతనదేహముల్ శ్రేష్ఠ;మందుఁ
బ్రాణవంతంబులై స్పర్శనజ్ఞానంబు గలుగు చైతన్యవృక్షములకంటె
ఘనరసజ్ఞానసంకలితచేతను లుత్తములు; రసజ్ఞానంబు గలుగు వాని
కంటె గంధజ్ఞానకలితబృందంబులు గడుశ్రేష్ఠములు; వానికంటె శబ్ద

తే. వేదు లగుదురు శ్రేష్ఠులై; వెలయు శబ్ద-విదులకంటెను సద్రూపవేదులైన
వాయసాదులుశ్రేష్ఠముల్;వానికంటె-వరుస బహుపాదులుత్తముల్;వానికంటె. 966

క. తలఁపఁ జతుష్పదు లధికులు;-[1]బలకొని మఱి వానికంటెఁ బాదద్వయముం
గల మనుజు లలఘుతము; లి-మ్ముల వారలయందు వర్ణములు నాల్గరయన్. 967

వ. అందు. 968

సీ. తలఁప బ్రాహ్మణు లుత్తములు; వారికంటెను వేదవేత్తలు; వేదవిదులకంటె
విలసితవేదార్థవిదులు; వారలకంటె సమధికశాస్త్రసంశయము మాన్పు
మీమాంసకులు; మఱి మీమాంసకులకంటె నిజధర్మవిజ్ఞాననిపుణు లరయ;
వారికంటెను సంగవర్జితచిత్తులుఁ; దగ వారికంటె సద్ధర్మపరులు;

తే. ధార్మికులకంటె నుత్తమోత్తములు వినుము
మత్సమర్పితసకలధర్మస్వభావ
మహిమములు గల్గి, యితరధర్మములు విడిచి,
సమత వర్తించు సత్పుణ్యతముఁడు ఘనుఁడు. 969

1. బలకొను = అతిశయించు.

వ. అట్టివాని. 970

క. కని, సకలభూతగణములు–మనమున నానందజలధిమగ్నము లగుచుఁ,
ఘనబహుమానపురస్సర–మనయముఁ బాటిల్ల వినుతు లర్థిం జేయున్. 971

వ. అంత నీశ్వరుండు జీవస్వరూపానుప్రవిష్టుం డై యుండు; నట్టి భగవంతుం జూచి, భక్తియోగంబున నేని, యోగంబున నేనిఁ బురుషుండు పరమాత్మం బొందుఁ; బ్రకృతిపురుషాత్మకంబును, దద్వ్యతిరిక్తంబును నైన దైవంబునై కర్మవిచేష్టితం బగుచు నుండు; నదియ భగవద్రూపం; బిట్టి భగవద్రూపంబు భేదాస్పదం బగుచు నద్భుతప్రభావంబుగల కాలం బనియుఁ జెప్పంబడు; నట్టి కాలంబు మహాదాది తత్త్వంబులకును, మహత్తత్త్వాభిమానులగు జీవులకును భయావహంబగుటం జేసి సకలభూతంబులకు నాశ్రయంబగుచు నంతర్గతంబై, భూతంబులచేత భూతంబుల గ్రసించుచు, యజ్ఞఫలప్రదాత గావున వశీకృతభూతుండై, ప్రభుత్వంబు భజియించి, విష్ణుండు ప్రకాశించుచుండు; నతనికి మిత్రుండును, శత్రుండును, బంధుండును లేఁ; డట్టి విష్ణుండు సకలజనంబులయం దావేశించి, యప్రమత్తుండై, ప్రమత్తు లయిన జనంబులకు సంహారకుండై యుండు; నతనివలని భయంబునం జేసి వాయువు వీచు; సూర్యుండు దపియించు; నింద్రుండు వర్షించు; నక్షత్రగణంబు వెలుంగుఁ; జంద్రుండు ప్రకాశించుఁ; దత్తత్కాలంబుల వృక్షలతాదు లోషధులతోడం గూడి పుష్పఫలభరితంబు లగు; సరిత్తులు ప్రవహించు; సముద్రంబులు మేరలు దప్పక యుండు; నగ్ని ప్రజ్వలించు; భూమి గిరులతోఁ గూడ బరువునఁ గ్రుంగ వెఱచు; నాకాశంబు సకలజనంబులకు నవకాశం బిచ్చు; మహత్తత్త్వంబు జగత్తునకు నంకురస్వరూపంబు గావున సప్తావరణావృతం బగు లోకం బను స్వదేహంబు విస్తరింపం జేయు గుణాభిమానులగు బ్రహ్మాదులు సర్వేశ్వరునిచేత జగత్సర్గంబునందు నియోగింపఁబడి, ప్రతిదినంబు నయ్యయి సర్గంబు సేయ నప్రమత్తులై యుండుదురు; పిత్రాదులు పుత్రోత్పత్తిఁ జేయుదురు; కాలుండు మృత్యుసహాయుం డై, మారకుం డై యుండుఁ;జరాచరాత్మకంబగు సకలప్రపంచంబు భగవదధీనంబై యుండు"నని చెప్పి, కపిలుండు వెండియు ని ట్లనియె: 972

క. నెఱి నిట్టి నిఖిలలోకే–శ్వరుని పరాక్రమముఁ దెలియ సామర్థ్యం బె
వ్వరికిని గలుగదు మేఘము – [1]గరువలివిక్రమముఁ దెలియఁగా లేనిగతిన్. 973

క. మగువా! విను సుఖహేతుక – మగు నర్థము దొరకమికి మహాదుఃఖమునం
దగులుదు, రిది యంతయు నా–భగవంతుని యాజ్ఞఁ జేసి,ప్రాణులు; మఱియున్.

1. కరువలి = గాలి, వాయువు.

సీ. పూని యనిత్యంబు లైన గృహక్షేత్రపశుధనసుతవధూబాంధవాది
వివిధవస్తువులను ధ్రువముగా మదినమ్మి, వెఱ్ఱి దుర్మతి యగువాఁడు జంతు
సంఘాత మగు దేహసంబంధమున నిల్చి, యర్థి నయ్యై యోనులందుఁ జొరఁగ
ననుగమించును; వానియందు విరక్తుండు గాక యుండును; నరకస్థుఁ డైన
తే. దేహి యాత్మీయదేహంబు దివిరి వదల - లేక, తన కది పరమసౌఖ్యాకరంబు
గాఁగ వర్తించు; నదియునుగాక యతఁడు- దేవమాయావిమోహితభావుఁడగుచు.

క. ఘన మగు తనయవధూపశు-ధనగృహరక్షణమునందుఁ దత్తత్క్రియలన్
మనమునఁ దలపోయుచు, దిన-దినమున్ దందహ్యమానదేహుం డగుచున్. 976

క. అతిమూఢహృదయుఁ డగుచు, దు-రితకర్మారంభమునఁ జరించుచుఁ, దరుణీ
కృతగోప్యభాషణములను-సుతలాలనభాషణములఁ జొక్కుచు మఱియున్. 977

క. విను; మింద్రియపరవశుఁ డై,-మునుకొని, తత్కూటధర్మములు గల దుఃఖం
బనయము సుఖరూపంబుగ-మనమునఁ దలపోసి, తదభిమానుం డగుచున్. 978

క. సతతముఁ దమతమ సంపా-దిత మగు నర్థములచేత ధృతిఁ బరులకుఁ గు
త్సితమతి హింసలు సేయుచు - నతిమూఢమనస్కు(ఁడ?)లగుచు నాత్మజనములన్.

తే. ప్రాణి రక్షించుచును, వారి భుక్తశేష-మనుభవించుచు, నంత జీవనము వోక
గడఁగి మఱిమఱి యపరార్థకాముఁ డగుచు-సత్త్వ మెడలి కుటుంబపోషణమునందు.

సీ. బలిమి సాలక మందభాగ్యుఁ డై, కుమతియై, పూని యప్పుడు క్రియాహీనుఁ డగుచుఁ,
దవిలి వృథా ప్రయత్నంబులు సేయుచు, మూఢుఁ డై, కార్పణ్యమునఁ జరించు
నట్టి యకించనుఁ డగువానిఁ జూచి, తద్దారసుతాదు లాత్మలను "వీఁడు
గడు నశక్తుఁడు; ప్రోవఁగాఁ జాలఁ డితఁ"డని [1]సెగ్గింతు, రర్థిఁ గృపీవలుండు
తే. బడుగు ముసలెద్దు రోసినపగిది; నంత
నతఁడు నేవెంటలను సుఖం బంద లేక
తాను బోషించు జనులు దగ్గ దనరఁ బ్రోవ
బ్రదుకు ముదిమియు మిక్కిలి బాధపఱుప. 981

క. వెడరూపుఁ దాల్చి బాంధవు-లడలఁగ నిర్యాణమునకు నభిముఖుఁ డై, యి
ల్వెడలఁగఁ జాలక శునకము-వడువునఁ గుడుచుచును, మేను వడవడ వడఁకన్.

సీ. అతిరోగపీడితుం డై మంద మగు జఠరాగ్నిచే మిగుల నల్పాశి యగుచు,
మెఱసి వాయువుచేత మీఁదికి నెగసిన కన్నులు కఫమునఁ గప్పఁబడిన
నాళంబులను గంఠనాళంబునను ఘురఘుర మనుశబ్దంబు దొరయ, బంధు
జనుల మధ్యంబున శయనించి; బహువిధములఁ దన్నుఁ బిలువంగఁ బలుక లేక
తే. చటులతర కాలపాశవశంగతాత్ముఁ-డగుచు బిడ్డలఁ బెండ్లాము నరసి ప్రోచు
చింత వికలము లైన హృషీకములను-గలిగి, విజ్ఞానమును బాసి, కష్టుఁ డగుచు.

---

1. సెగ్గించు = రోయు.

వ. అంత మరణావస్థం బొందుసమయంబున నతిభయంకరాకారులు, సరభసేక్షణులు నగు యమదూత లిద్దఱు దనముందఱ నిలిచినం, జూచి, త్రస్తహృదయుండై, [1]శకృన్మూత్రంబులు విడుచుచు, యమపాశంబులచే గళంబున బద్ధుండై, శరీరంబువలన నిర్గమించి, యాతనాశరీరంబు నవలంబించి, బలాత్కారంబున దీర్ఘంబై దుర్గమం బగు మార్గంబును బొంది, రాజభటులచే నీయమానుం డగుచు, దండనంబున కభిముఖుం డై చను నపరాధి చందంబునఁ జనుచుండి. 984

చ. అనయము మూర్ఛనొందు శునకావళిచేతను భక్ష్యమాణుఁ డై,
యనుపమ కాలకింకరభయంకరతర్జనగర్జనంబులన్
మనము గలంగ, దేహము సమస్తము గంపము వొందఁగాఁ, బురా
తనభవపాపకర్మసముదాయముఁ జిత్తములోఁ దలంచుచున్. 985

సీ. అనుపమక్షుత్తృష్ణ లంతర్వ్యథలఁ జేయ, ఝంఝూనిలజ్వాలజ్వలనచండ
భానుప్రదీప్తితప్తం బైన వాలుకామార్గానుగతతప్యమానగాత్రుఁ
డై, వీఁపుఁ గశలచే నడువంగ, వికలాంగుఁడగుచు, మార్గమునందు నచటనచటఁ
జాల మూర్ఛిల్లు, చాశ్రయశూన్యమగు నీళ్ల మునుఁగుచు లేచుచు, మొనసి, పాప
తే. రూప మయిన తమముచే నిరూఢుఁ డగుచు— వెలయఁ దొంబదితొమ్మిది వేల యోజ
నములదూరంబుగలయమనగరమునకుఁ— బూనియమభటుల్ గొంపోవఁబోవునంత.

వ. ఇట్లు మహాపాపాత్ముం డైనవాఁడు ముహూర్తత్రయకాలంబునను, సామాన్యదోషి యగువాఁడు ముహూర్తద్వయంబునను నేఁగి యాతనం బొందు; నందు.

క. పట్టుదురు కొఱవులను; వడిఁ— బెట్టుదు రసిపత్త్రికలను ; బెనుమంటలయం
[2]దొట్టుదు; రొడళ్లు నలియన్— మట్టుదు రప్పాపచిత్తు, మత్తుం బెలుచన్. 988

ఉ. ముంతురు తప్తతోయముల ; మొత్తుదు రుగ్రగదాసిధారలం ;
ద్రెంతురు పొట్టప్రేవులు ; వధింతురు ; మీఁద నిభేంద్రపంక్తి [3]ఁజొ
ప్పింతురు ; ఘోరభంగిఁ గఱపింతురు పాములచేత ; బిట్టు ద్రొ
బ్బింతురు మీఁద గుండ్లు ; దినిపింతురు దేహముఁ గోసి కండలన్. 989

వ. మఱియుఁ గుటుంబపోషణంబునఁ గుక్షింభరుం డగుచు, నధర్మపరుండై, భూతద్రోహంబున నతిపాపుండై, నిరయంబునుం బొంది, నిజధనంబులు గోలుపడి, మొఱవెట్టు నాపన్నుని చందంబునం బరస్పరసంబంధంబునం గల్పింపంబడిన తామిస్రాంధతామిస్రరౌరవాదులగు నరకంబులం బడి, తీవ్రంబు లయిన బహుయాతనల ననుభవించి, క్షీణపాపుం డై, పునర్నరత్వంబునుం బొందు''నని చెప్పి వెండియు ని ట్లనియె : 990

1. శకృన్మూత్రములు = మలమూత్రములు. 2. ఒట్టు=అంటించు, ఉంచు. 3. జొప్పించు=తఱుము.

కపిలుండు దేవహూతికిఁ బిండోత్పత్తిక్రమంబుఁ దెలుపుట

సీ. "కైకొని మఱి పూర్వకర్మానుగుణమున శశ్వత్ప్రకాశకుం డీశ్వరుండు
ఘటకుండు గావునఁ గ్రమ్మఱ జీవుండు దేహసంబంధంబుఁ దివిరి తాల్పఁ
దొరఁకొని, పురుష రేతోబిందుసంబంధి యై వధూగర్భంబునందుఁ జొచ్చి,
కైకొని యొకరాత్రిఁ గలిలంబు, పంచరాత్రముల బుద్బుదమును, దశమదివస

తే. మందుఁ గర్కంధు వంతయా; నంతమీఁదఁ
బేశి యగు; నంతమీఁదటఁ బేర్చి యండ
కల్పమగు; నొక్కనెల మస్తకమును, మాస
యుగళమైనను గరచరణములుఁ బొడము. 991

వ. మఱియు మాసత్రయంబున నఖరోమాస్థిచర్మంబులు, లింగచ్ఛిద్రంబులును గలిగి, నాలవ మాసంబున సప్తధాతువులును, బంచమమాసంబున క్షుత్తృష్ణలును గలిగి, షష్ఠమాసంబున మావిచేతం బొదువంబడి, తల్లికుక్షిని దక్షిణభాగంబునం దిరుగుచు, మాతృభుక్తాన్నపానంబులవలనఁ దృప్తిం బొందుచు, నేధమానధాతువులు గల్గి, జంతుసంకీర్ణంబగు విణ్మూత్ర గర్తంబందుఁ దిరుగుచుఁ, గ్రిమిభక్షిత శరీరుండై, మూర్ఛలం బొందుచుఁ, దల్లి భక్షించిన కటుతిక్తోష్ణలవణక్షారామ్లాద్యుల్బణంబు లైన రసంబులచేతఁ బరితప్తాంగుండగుచు, [1]జరాయువునఁ గప్పంబడి, బహిఃప్రదేశంబునందు నాంత్రంబులచేత బద్ధుండై, కుక్షియందు శిరంబు మోపికొని, భుగ్నంబైన పృష్ఠగ్రీవోదరుండై, స్వాంగచలనంబునందు నసమర్థుండగుచుఁ, బంజరంబునం దుండు శకుంతంబు చందంబున నుండి, దైవకృతంబైన జ్ఞానంబునం బూర్వజన్మదుష్కృతంబులం దలంచుచు, దీర్ఘోచ్ఛ్వాసంబు సేయుచు నేసుఖలేశంబునుం బొందక వర్తించు; నంత నేడవ నెలయందు లబ్ధజ్ఞానుం డై, చేష్టలు గలిగి, విట్క్రిమిసోదరుం డై, యొక్కదిక్కున నుండక, సంచరించుచుం బ్రసూతిమారుతంబులచేత నతివేపితుండగుచు, యాచమానుండు, దేహాత్మదర్శియుఁ, బునర్గర్భవాసంబునకు భీతుండు నగుచు బంధనభూతంబగు సప్త ధాతువులచే బద్ధుండై, కృతాంజలిపుటుండు, దీనవదనుండు నై జీవుండు దా నెవ్వనిచే నుదరంబున వసియింప నియమింపంబడె, నట్టి సర్వేశ్వరుని నిట్లని స్తుతియించు: 992

గర్భస్థుం డగు జీవుండు భగవంతుని స్తుతించుట

క. "అనయమును భువనరక్షణ-మున కై స్వేచ్ఛానురూపమునఁ బుట్టెడి వి
ష్ణుని భయవిరహిత మగు పద-వనజయుగం బర్థిఁ గొల్తు వారనిభక్తిన్. 993

---

1. జరాయువు = మావి.

వ. అదియునుం గాక పంచభూతవిరహితుం డయ్యుం బంచభూతవిరచితంబైన శరీరంబునందుఁ గప్పంబడి, యింద్రియగుణార్థచిదాభాసజ్ఞానుండైన నేను. 994

సీ. ఎవ్వఁడు నిఖిలభూతేంద్రియమయ మగు మాయావలంబనమహితకర్మ
బద్ధుఁడై వర్తించుపగిది దందహ్యమానంబగు జీవచిత్తంబునందు
నవికారమై, శుద్ధమై, యఖండజ్ఞానమున నుండువానికి, ముఖ్యచరితు
నకు, నకుంఠితశౌర్యునకుఁ, బరంజ్యోతికి, సర్వజ్ఞునకుఁ, గృపాశాంతమతికిఁ

తే. గడఁగియుఁ బ్రకృతిపురుషులకంటెఁ బరముఁ-డైనవానికి మ్రొక్కెద నస్మదీయ
దుర్భరోదగ్రభీకరగర్భనరక-వేదనలఁ జూచి శాంతిఁ గావించుకొఱకు.'' 995

సీ. [1]అనవుడు సుతునకు జనని యిట్లనుఁ: ''దగ మహితాత్మ! యెవ్వని మాయచేత
ఘనమోహులై, గుణకర్మనిమిత్తసాంసారికమార్గసంచారములను
ధృతి సెడి, యలసి, యేదిక్కు నెఱుంగక, హరిపదధ్యానంబు నాత్మ మఱచి,
యుండువారలకు నేయుక్తియు నమ్మహాపురుషనుగ్రహబుద్ధి లేక

తే. తద్గుణధ్యానతన్మూర్తిదర్శనములు-గోచరించుట యెట్లు? నాకును బ్రబోధ
కలితముగఁ బల్కు''మనవుడుఁ గపిలుఁడనియె-నంబతోడను,సుగుణకదంబతోడ:

వ. ''అట్టి యీశ్వరుండు గాలత్రయంబునందును జంగమస్థావరాంతర్యామి యగుటం జేసి జీవకర్మమార్గంబులం బ్రవర్తించువారు తాపత్రయనివారణంబు కొఱకు భజియింతు''రని చెప్పి, మఱియు నిట్లనియె: 997

క. ''జనయిత్రి! గర్భమందును-ఘనక్రిమివిణ్మూత్రరక్తగర్తములోనన్
మునుఁగుచు జఠరాగ్నిని దిన-దినమును దంతప్యమానదేహుం డగుచున్. 998

ఆ. దీనవదనుఁ డగుచు దేహి యీదేహంబు-వలన నిర్గమింపఁ దలఁచి చనిన
నెలల నెన్నికొనుచు నెలకొని గర్భంబు-వలన వెడలఁ ద్రోయువారు గలరె?''

వ. అని తలంచుచు దీనరక్షకుండయిన పుండరీకాక్షుండు దన్ను గర్భనరకంబు వలన విముక్తునిం జేయ, నమ్మహాత్మునికిఁ బ్రత్యుపకారంబు సేయలేమికి నంజలి మాత్రంబు సేయందగునట్టి జీవుండనైన నేను శమదమాదియుక్తంబైన శరీరంబునందు విజ్ఞాన దీపాంకురంబునం బురాణపురుషు నిరీక్షింతు'' నని, మఱియు నిట్లనియె: 1000

సీ. ''నెలకొని బహుదుఃఖములకు నాలయమైన యీగర్భనరకము నేను వెడలఁ
జాల; బహిఃప్రదేశమునకు వచ్చిన ననుపమదేవమాయావిమోహి
తాత్ముండనై, ఘోర మైనట్టి సంసారచక్రమందును బరిశ్రమణశీలి
నైయుండ వలయుఁ దా; నదిగాక గర్భంబునందుండు శోకంబు నపనయించి,

1. ఈ పద్యమునకు మూలసంస్కృతశ్లోకము జీవుని స్తుతిలోనిదిగానే యున్నది.

తే. యాత్మకనయంబు సారథి యైనయట్టి-రుచిరవిజ్ఞానమునఁ దమోరూపమైన
భూరిసంసారసాగరోత్తారణంబు-సేసి, యీ యాత్మ నరసి రక్షించుకొందు. 1001

వ. మఱియును. 1002

చ. పరఁగుచు నున్న దుర్వ్యసనభాజన మై, ఘనదుఃఖమూలమై,
యరయఁగఁ బెక్కుతూంట్లు గలదై, క్రిమిసంభవమైనయట్టి దు
స్తరబహుగర్భవాసముల సంగతి మాన్పుటకై భజించెదన్
సరసిజనాభభూరిభవసాగరతారకపాదపద్మముల్." 1003

క. అని కృతనిశ్చయుఁడయి యే-చిన విమలజ్ఞాని యగుచు, జీవుఁడు గర్భం
బున వెడల నొల్లకుండం-జనియెడు నవమాసములును జననీ! యంతన్. 1004

వ. దశమమాసంబున వాని నధోముఖుం గావించిన, నుచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వాసంబులు లేక, ఘనదుఃఖభాజనుండు, విగతజ్ఞానుండు, రక్తదిగ్ధాంగుండు నై, [1]విష్ఠాస్థక్రిమియుంబోలె నేలం బడి యేడ్చుచు, జ్ఞానహీనుండై, జడుండునుం బోలె నుండి, యంత నిజ భావానభిజ్ఞు లగు నితరులవలన వృద్ధిం బొందుచు, నభిమతార్థంబులం జెప్పనేరక, యనేకకీటసంకులంబయిన పర్యంకంబునందు శయానుండై, యవయవంబులు గండూయమానంబు లైన గోఁకనేరక, యాసనోత్థానగమనంబుల నశక్తుండై, తన శరీరచర్మంబు మశకమత్కుణమక్షికాదులు వొడువఁ, గ్రిములచే వ్యథంబడు క్రిమియుంబోలె దోధూయమానుండై, రోదనంబు సేయుచు, విగతజ్ఞానుండై మెలంగుచు, శైశవంబునం దత్తత్క్రియానుభవంబుఁ గావించి, [2]పౌగండవయస్సునఁ దదనురూపంబులగు నధ్యయనాది దుఃఖంబు లనుభవించి, తదనంతరంబ యౌవనంబు ప్రాప్తంబైన నభిమతార్థఫలప్రాప్తికి సాహసపూర్వంబు లగు వృథాగ్రహంబులు సేయుచుఁ, గాముకుండై, పంచమహాభూతారబ్ధం బగు దేహంబందుఁ బెక్కుమాఱు లహంకారమమకారంబులం జేయుచుఁ, దదర్థంబు లైన కర్మంబు లాచరించుచు, సంసారబద్ధుం డగుచు, దుష్పురుషసంగమంబున శిశ్నోదరపరాయణుండై వర్తించుచు, నజ్ఞానంబునం జేసి వర్ధిష్యమాణరోషుండగుచుఁ, దత్ఫలంబులగు దుఃఖంబు లనుభవించుచుఁ, గాముకుండై, నిజనాశంబునకు హేతువులగు కర్మంబులం బ్రవర్తించుచుండు; మఱియును. 1005

సీ. జనయిత్రి! సత్యంబు, శౌచంబు, దయయును, ధృతియు, మానంబు, బుద్ధియును, సిగ్గు,
క్షమయును, యశమును, శమమును, దమమును మొదలుగాఁగలగుణంబులు నశించు
జనుల కసత్సంగమున" నని యెఱిఁగించి, వెండియు నిట్లను: "వినుము, మూఢ
హృదయులు, శాంతివిహీనులు, దేహాత్మబుద్ధులు, నంగనామోహపాశ

---

1. విష్ఠాస్థము = మలమునందుండునది. 2. పౌగండవయస్సు = బాల్యము.

తే. బద్ధకేళీమృగంబులపగిదిఁ దగిలి,-పరవశస్వాంతముల శోచ్యభావులైన
వారి సంగతి విడువంగవలయు; నందు-నంగనాసంగమము దోష మండ్రుగాన.

వ. దీని కొక్కయితిహాసంబు గలదు; దొల్లి యొక్క నాఁడు ప్రజాపతి దనకూఁతు రయిన భారతి మృగీరూపధారిణియై యుండం జూచి, తదీయరూపరేఖావిలాసంబులకు నోటువడి, వివశీకృతాంతరంగుండును, విగతత్రపుండును నై, తానును మృగరూపంబు నొంది, తదనుధావనంబు హేయం బని తలంపక ప్రవర్తించెం; గావున నంగనాసంగమంబు వలవ; దస్మదీయనాభికమలసంజాతచతుర్ముఖనిర్మిత మరీచ్యాద్యుద్భూతకశ్యపాదికల్పితదేవమనుష్యాదులందు మాయాబలంబునం గామినీజనమధ్యంబున విఖండితమనస్కుండు గాకుండఁ బుండరీకాక్షుం డైన నారాయణఋషికిం దక్క నన్యులకు నెవ్వరికిం దీర''దని, వెండియు నిట్లనియె:

తే. ''రూఢి నా మాయ గామినీరూపమునను
బురుషులకు నెల్ల మోహంబుఁ బొందఁజేయుఁ;
గాన పురుషులు సతుల సంగంబు మాని,
యోగవృత్తిఁ జరించుచు నుండవలయు. 1008

క. ధీరతతో మత్పదసర-సీరుహసేవానురక్తిఁ జెందినవారల్
నారీసంగము నిరయ-ద్వారముగా మనములందుఁ దలఁపుదు రెందున్. 1009

క. హరిమాయావిరచిత మై-తరుణీరూపంబుఁ దాల్చి, ధరఁ బర్విన బం
ధురతృణపరివృతకూపము-కరణి నదియు మృత్యురూపకం బగు; మఱియున్.

చ. ధనపశుపుత్త్రమిత్త్రవనితాగృహకారణభూత మైన యా
తనువున నున్న జీవుఁడు పదంపడి యట్టిశరీర మెత్తి, తా
ననుగతమైన కర్మఫల మందక పోవఁగ రాదు మింటఁ బో
యిన, భువిఁ దూఱినన్, దిశల కేఁగిన, నెచ్చట నైన డాఁగినన్. 1011

వ. అట్టి పురుషరూపంబు నొందిన జీవుండు నిరంతరస్త్రీసంగంబుచే విత్తాపత్యగృహాదిప్రదం బగు స్త్రీత్వంబునొందు; నీక్రమంబున నంగనారూపుండగు జీవుండు మన్మాయచేఁ బురుషరూపంబు నొంది, ధనాదిప్రదుండగు భర్తను నాత్మబంధ కారణంబగు మృత్యువునుగ నెఱుంగవలయు; మఱియు జీవోపాధిభూతంబగు లింగదేహంబుచే స్వావాసభూతలోకంబుననుండి లోకాంతరంబు నొందుచుం, బ్రారబ్ధకర్మఫలంబుల ననుభవించుచు, మరలఁ గర్మాదులందాసక్తుండగుచు, మృగయుండు గానవంబున ననుకూలసుఖప్రదుండైనను మృగంబునకు మృత్యువగుచందంబున జీవుండు భూతేంద్రియమనోమయంబైన దేహంబు గలిగియుండు; నట్టి దేహనిరోధంబె మరణంబు, నావిర్భావంబె జన్మంబునుం గాన సకలవస్తువిషయజ్ఞానంబు గలుగుటకు జీవునకు సాధనంబు

చక్షురింద్రియంబగు; ద్రష్టృదర్శనీయయోగ్యతాప్రకారంబున జీవునకు జన్మ మరణంబులు లేవు; గావున భయకార్పణ్యంబులు విడిచి, సంభ్రమంబు మాని, జీవప్రకారంబు జ్ఞానంబునం దెలిసి, ధీరుండై, ముక్తసంగుండగుచు, యోగ వైరాగ్యయుక్తంబైన సమ్యగ్జ్ఞానంబున మాయావిరచితంబైన లోకంబున దేహాదులందాసక్తి మాని వర్తింప వలయు'' నని చెప్పి, వెండియు నిట్లనియె: 1012

సీ. ''గృహమందు వర్తించు గృహమేధులగువారు మహితధర్మార్థకామములకొఱకు
సంప్రీతు లగుచుఁ, దత్సాధనానుష్ఠాననిరతులై, వేదనిర్ణీతభూరి
భగవత్సుధర్మతద్భక్తిపరాఙ్ముఖులై, దేవగణముల ననుదినంబు
భజియించుచును, భక్తిఁ బైతృకకర్మముల్ సేయుచు, నెప్పుడు శిష్టచరితు
తే. లగుచుఁ, దగ దేవపితృసువ్రతాఢ్యు లయిన
కామ్యచిత్తులు ధూమాదిగతులఁ జంద్ర
లోకమును జెంది, పుణ్యంబు లుత్తమయిన
మరలి వత్తురు భువికి, జన్మంబు నొంద. 1013

వ. అదియునుం గాక. 1014

తే. ప్రవిమలానంతభోగితల్పంబునందు-యోగనిద్రాళు వై, హరి, యున్నవేళ
నఖిలలోకంబులునువిలయంబునొందు-నట్టి సర్వేశ్వరునిఁగూర్చియలఘుమతులు.

మ. పరికింపన్ నిజభక్తియుక్తిగరిమం బాటిల్లు పంకేరుహో
దరవిన్యస్తసమస్తధర్మముల శాంతస్వాంతులై, సంగముం
బరివర్జించి, విశుద్ధచిత్తు లగుచుం, బంకేజపత్రేక్షణే
తరధర్మైకనివృత్తులై, సతతమున్ దైత్యారిఁ జింతించుచున్. 1016

సీ. మఱియు నహంకారమమకారశూన్యులై, యర్థి వర్తించుచు, నర్చిరాది
మార్గగతుండును, మహనీయచరితుండు, విశ్వతోముఖుఁడును, విమలయశుఁడు,
జగదుద్భవస్థానసంహారకారణుం, డవ్యయుం, డజుఁడుఁ, బరాపరుండుఁ,
బురుషోత్తముఁడు నగు పుండరీకాక్షుండునైన సర్వేశ్వరునందుఁ బొంది,
తే. మానితాపునరావృత్తిమార్గ మయిన-ప్రవిమలానంద తేజోవిరాజమాన
దివ్యపదమున సుఖియించు ధీరమతులు-మరలిరా రెన్నఁటికిని జన్మములఁబొంద.

వ. మఱియుఁ బరమేశ్వరదృష్టిచే హిరణ్యగర్భు నుపాసించువారు సత్యలోకంబున ద్విపరార్ధావసానంబగు ప్రళయంబుదనుకఁ బరుండగు చతురాననుం బరమాత్మ రూపంబున ధ్యానంబు సేయుచు నుండి, పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశమానసేంద్రియశబ్దాదిభూతాదులతోడం గూడ లోకంబును బ్రకృతియందు లీనంబు సేయ,

సర్వేశ్వరుండు సకలసంహర్త యగు సమయంబున గతాభిమానంబులు గలిగి, బ్రహ్మలోకవాసులగు నాత్మలు బ్రహ్మతోడం గూడి, పరమానందరూపుండును, సర్వోత్కృష్టుండు నగు పురాణపురుషుం బొందుదురు; గావున నీవు సర్వభూత హృదయపద్మనివాసుండును, శ్రుతానుభావుండును, నిష్కళంకుండును, నిరంజనుండును, నిర్ద్వంద్వుండును నగు పురుషుని భావంబుచే శరణంబు నొందు'' మని చెప్పి, మఱియు నిట్లనియె: 1018

మ. సకలస్థావరజంగమప్రతతికిం జర్చింపఁ దా నాద్యుఁ డై,
యకలంకశ్రుతిగర్భుఁడుం, బరముఁడు నైనట్టి యీశుండు సే
వక యోగీంద్రకుమారసిద్ధమునిదేవశ్రేణి యోగప్రవ
ర్తక మై, తన్ను భజింపఁ జూపు సగుణబ్రహ్మంబు లీలాగతిన్. 1019

సీ. అట్టి సర్వేశ్వరుం డయ్యయి కాలంబులందును దద్గుణవ్యతికరమున
జనియించుచుండు; నీచాడ్పున ఋషిదేవగణములు దమతమ కర్మనిర్మి
తైశ్వర్యపారమేష్ఠ్యములందుఁ బురుషత్వమునఁ బొంది, యధికారములువహించి
వర్తించి, క్రమ్మఱ వత్తురు; మఱి కొంద ఱారాధకకర్మానుసార మైన

తే. మనములను జాలఁ గలిగి, ధర్మములయందు-శ్రద్ధతోఁ గూడి, యప్రతిషిద్ధమైన
నిత్యనైమిత్తికాచారనిపుణు లగుచుఁ-దగి రజోగుణకలితచిత్తములు గలిగి.

వ. సకాములై, యింద్రియజయంబు లేక, పితృగణంబుల నెల్లప్పుడుఁ బూజించుచు గృహంబులయందు వర్తించి, హరిపరాఙ్ముఖులగువారు త్రైవర్గికపురుషులని చెప్పంబడుదురు. 1021

చ. వినుతగుణోత్తరుండు, నురువిక్రముఁ డైన హరిన్ భజించి, త
న్మననలసత్కథామృతము మానుగఁ గ్రోలుట మాని, దుష్కథల్
విని, ముద మందుచుందురు వివేకవిహీనత నూఱఁబంది యా
త్మను మధురాజ్యభక్ష్యములు మాని, పురీషము గేఁగుచాడ్పునన్. 1022

చ. అలవడ ధూమమార్గగతు లై, పితృలోకముఁ బొంది, పుణ్యముం
బొలసినవారు దొంటి తమపుత్త్రులకుం దగఁ దాము పుట్టి, వి
హ్వలమతి గర్భగోళపతనాదిప రేతధరాక్రియాంత మై
వెలసిన కర్మ మిం దనుభవింతురు గావున నీవు భామినీ! 1023

క. విను, సర్వభావములఁ బర-ముని, నసఘు, ననంతు, నీశుఁ, బురుషోత్తము, స
న్మనమున భజియింపుము ముద-మునఁ బునరావృత్తిలేని ముక్తి లభించున్.'' 1024

వ. అనిచెప్పి, వెండియు నిట్లనియె:''భగవంతుండగు వాసుదేవునియందుం బ్రయుక్తం బగు భక్తియోగంబు బ్రహ్మసాక్షాత్కారసాధనంబు లగు వైరాగ్యజ్ఞానంబులం జేయు; నట్టి భగవద్భక్తియుక్తం బైన చిత్తం బింద్రియవృత్తులచే సమంబు లగు

నర్థంబులందు వైషమ్యంబును, బ్రియాప్రియంబులును లేక, నిస్సంగంబు, సమదర్శనంబు, హేయోపాదేయవిరహితంబునై, యారూఢం బైన యాత్మపదంబు నాత్మచేఁ జూచుచుండు జ్ఞానపురుషుండును, బరబ్రహ్మంబును, బరమాత్ముండును, నీశ్వరుండును నగు పరమపురుషుం డేకరూపంబు గలిగి యుండియు దృశ్యద్రష్టృకరణంబులచేతం బృథగ్భావంబును బొందు చుండు; నిదియ యోగికి సమగ్రం బగు యోగంబునం జేసి ప్రాప్యం బగు ఫలంబు; గావున విషయవిముఖంబు లగు నింద్రియంబులచేత జ్ఞానరూపంబును, హేయగుణరహితంబును నగు బ్రహ్మంబు మనోవిభ్రాంతిం జేసి శబ్దాదిధర్మం బగు నర్థరూపంబునం దోఁచు; నది యెట్టు లర్థాకారంబునం దోఁచు నని యడిగితివేని నహంకారంబు గుణరూపంబునం జేసి త్రివిధంబును, భూతరూపంబునం బంచవిధంబును, నింద్రియరూపంబున నేకాదశవిధంబును నై యుండు; జీవరూపుం డగు విరాట్పురుషుండు జీవవిగ్రహం బైన యండం బగు జగంబునం దోఁచుచుండు; దీని శ్రద్ధాయుక్తం బయిన భక్తిచేత యోగాభ్యాసంబునం జేసి సమాహితమనస్కుండై, నిస్సంగత్వంబున విరక్తుండై నవాఁడు వొడగనుచుండు; నది యంతయు బుధజన పూజనీయచరిత్రవు గావున నీకుం జెప్పితి; సర్వయోగసంప్రాప్యుం డగు నిర్గుణుండు భగవంతుఁ డని చెప్పిన జ్ఞానయోగంబును, మదీయభక్తియోగంబును నను రెండు నొక్కటియ; యింద్రియంబులు భిన్నరూపంబులు గావున నేకరూపం బయిన యర్థం బనేకవిధంబు లగున ట్లేకం బగు బ్రహ్మం బనేకవిధంబులుగఁ దోఁచు; మఱియును. 1025

సీ. అంబ! నారాయణుం డఖిలశాస్త్రములను సమధికానుష్ఠితసవనతీర్థ
దర్శనజపతపోధ్యయనయోగక్రియాదానకర్మంబులఁ గానఁబడఁడ;
యేచిన మనము బాహ్యేంద్రియంబుల గెల్చి, సకలకర్మత్యాగసరణి నొప్పి,
తలకొని, యాత్మతత్త్వజ్ఞానమున మించి, యుడుగక, వైరాగ్యయుక్తిఁ దనరి,
తే. మహితఫలసంగరహితధర్మమునఁ దనరు-నట్టి పురుషుండు దలపోయ నఖిలహేయ
గుణములను బాసి, కల్యాణగుణవిశిష్టుఁ-డైన హరి నొందుఁ బరమాత్ము ననఘుఁ డగుచు.

వ. అది గావున నీకుం జతుర్విధభక్తియోగప్రకారంబుఁ దేటపడ నెఱింగించితి; నదియునుం గాక కామరూప యగు మదీయగతి జంతువులయందు నుత్పత్తి వినాశరూపంబుల నుండు; నవిద్యాకర్మనిర్మితంబు లైన జీవుని గతు లనేక ప్రకారంబులై యుండు; నదియు జీవాత్మ వానియందుం బ్రవర్తించి, యాత్మగతి యిట్టి దని యెఱుంగక యుండు'' నని చెప్పి, మఱియు ని ట్లనియె: ''నిట్టి యతిరహస్యం బగు సాంఖ్యయోగప్రకారంబు ఖలునకు, నవినీతునకు, జడునకు, దురాచారునకు, డాంబికునకు, నింద్రియలోలునకుఁ, బుత్రదారాగారాద్యత్యంతాసక్తచిత్తునకు, భగవద్భక్తిహీనునకు, విష్ణుదాసులయందు ద్వేష

పడువానికి నుపదేశింప వలవదు ; శ్రద్ధాసంపన్నుండును, భక్తుండును, వినీతుం డును, ననూయారహితుండును, సర్వభూతమిత్రుండును, శుశ్రూషాభిరతుండును, బాహ్యార్థజాతవిరక్తుండును, శాంతచిత్తుండును, నిర్మత్సరుండును, శుద్ధాత్ముం డును, మద్భక్తులయందుఁ బ్రేమగలవాఁడును, నన్యకాంతావిముఖుండును, నిష్కాముండును నగు నధికారికి నుపదేశింప నర్హంబగు నీయుపాఖ్యానం బేపురుషుండేనిఁ, బతివ్రత యగు నుత్తమాంగనయేని శ్రద్ధాభక్తులు గలిగి, మదర్పితచిత్తంబునఁ దా వినుఁ, బఠియించు ; నట్టి పుణ్యాత్ములు మదీయదివ్య స్వరూపంబుఁ బ్రాపింతు రని చెప్పి'' నని మైత్రేయుండు విదురునకు వెండియు నిట్లనియె : ''నీప్రకారంబునం గర్దమదయితయైన దేవహూతి కపిలుని వచనం బుల విని, నిర్ముక్తమోహపటల యగుచు, సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి, తత్త్వవిషయాంకితసాంఖ్యజ్ఞానప్రవర్తకం బగు స్తోత్రంబు సేయ నుపక్రమించి, కపిలున కిట్లనియె : 1027

సీ. 'అనయంబువిను;మింద్రియార్థమనోమయంబును,భూతచయమయంబును,నశేష
భూరిజగద్బీజభూతంబును, గుణప్రవాహకారణమును, వలను మెఱయు
నారాయణాభిఖ్య నాఁ గల భవదీయదివ్యమంగళమూర్తిఁ దేజరిల్లు
చారుభవద్గర్భసంజాతుఁ డగునట్టి కమలగర్భుండు సాక్షాత్కరింప
తే. లేక మనమునఁ గనియె ననేకశక్తి – వర్గములు గల్గి, సుగుణప్రవాహరూప
మంది,విశ్వంబుదాల్చి,సహస్రశక్తి–కలితుఁడై ,సర్వకార్యముల్ గలుగఁజేయు.

వ. అంత. 1029

తే. అతులభూరియుగాంతంబునందుఁ గపట – శిశువవై , యొంటి, కుక్షినిక్షిప్తనిఖిల
భువననిలయుండవై , మహాంభోధినడుమఁ – జారువటపత్త్రతల్పసంస్థాయి వగుచు.
తే. లీల నాత్మీయపాదాంగుళీవినిర్గ – తామృతము గ్రోలినట్టి మహాత్మ ! నీవు
గడఁగి నాపూర్వభాగ్యంబుకతన నిపుడు–పూని నాగర్భమున నేఁడు పుట్టితయ్య!

వ. అట్టి పరమాత్ముండ వయిన నీవు. 1032

సీ. వరుస విగ్రహపారవశ్యంబునను జేసి రఘురామ కృష్ణ వరాహ నార
సింహాదిమూర్తు లంచితలీల ధరియించి, దుష్టనిగ్రహమును, శిష్టపాల
నమును గావించుచు, నయమున సద్ధర్మనిరతచిత్తులకు వర్ణింపఁ దగిన
చతురాత్మతత్త్వవిజ్ఞానప్రదుండ వై, వర్తింతు ; వనఘ ! భవన్మహత్త్వ
తే. మఱున కయినను వాక్రువ్వ నలవి గాదు;–నిగమజాతంబు లయిన వర్ణింప లేవ ;
యెఱిఁగి సంస్తుతి సేయ నే నెంతదాన? – వినుతగుణశీల! మాటలు వేయు నేల?

వ. అదియునుం గాక. 1034

క. ధీమహిత! భవన్మంగళ - నామస్మరణానుకీర్తనము గల హీనుల్
శ్రీమంతు లగుదు రగ్ని - ష్టోమాదిక్రతుదాళికంటె శుద్ధులు దలఁపన్. 1035

వ. అదియునుం గాక. 1036

క. నీ నామస్తుతి శ్వపచుం - డైనను జిహ్వాగ్రమందు ననుసంధింపన్,
వానికి సరి భూసురుఁడుం - గానేరఁడు; చిత్ర మిది జగంబుల నరయన్. 1037

ఉ. ఈవిధ మాత్మలం దెలిసి, యెప్పుడు సజ్జనసంఘముల్ జగ
త్పావన మైన నీగుణకథామృత మాత్మలఁ గ్రోలి, సర్వతీ
ర్థావళిఁ గ్రుంకినట్టి ఫలమందుదు రంచు సమస్తవేదముల్
[1]వావిరిఁ బల్కుఁ గావునను వారలు ధన్యులు, మాన్యు, లుత్తముల్. 1038

వ. అది గావునఁ బరబ్రహ్మంబవును, బరమపురుషుండవును, బ్రత్యఙ్మనోభావ్యుండ
వును, సమస్తజనపాపనివారకస్వయంప్రకాశుండవును, వేదగర్భుండవును, శ్రీ
మహావిష్ణుండవును నగు నీకు వందనంబు లాచరించెద" నని స్తుతియించినం బరమ
పురుషుండును, మాతృవత్సలుండును నగు కపిలుండు గరుణారసార్ద్రహృదయ
కమలుండై, జనని కిట్లనియె: 1039

తే. "తవిలిసుఖరూపమును, మోక్షదాయకంబు-నైనయీయోగమార్గ మేనంబ! నీకు
నెఱుఁగ వివరించి చెప్పితి; నిది దృఢంబు-గాఁగ భక్తి ననుష్ఠింపు కమలనయన!

క. జీవన్ముక్తి లభించుం-గావున నేమఱక తలఁపు గైకొని, దీనిన్
వావిరి నొల్లనివారికిఁ-దావల మగు మృత్యుభయము; దవ్వగు సుఖమున్." 1041

క. అని యిట్లు దేవహూతికి-మన మలరఁగఁ గపిలుఁ డాత్మమార్గం బెల్లన్
వినిపించి చనియె" నని విదు-రున కున్ మైత్రేయమునివరుం డెఱిఁగించెన్. 1042

వ. అట్లు కపిలుం డేఁగినఁ బిదప దేవహూతియుం బుత్త్రుండు సెప్పిన యోగమార్గం
బున విజ్ఞానంబు గలిగి యుండియుం బెనిమిటి యైన కర్దమునిం, దనయుండైన
కపిలునిం బాసి, నష్టవత్స యగు గోవుచందంబునం దల్లడిల్లుచుఁ, గపిలమహా
మునిం దలంచుచుం, గర్దమతపస్సామర్థ్యంబున నైనయట్టి. 1043

ఉ. మానితసౌరభప్రసవమంజులపక్వఫలప్రవాళభా
రానతచూతపోతవిటపాగ్రనికేతనరాజకీరస
మ్మానిసుఖానులాపపరిమండితకర్దమతాపసాశ్రమో
ద్యానవనప్రదేశకమలాకరతీరనికుంజపుంజముల్. 1044

వ. మఱియు. 1045

సీ. అంచితస్ఫటికమయస్తంభదీప్తిచేఁ గొమరారు మరకతకుడ్యములను,
సజ్జాతివజ్రాలసజ్జాలరుచులచే భాసిల్లు నీలసోపానములను,

1. వావిరిన్ = ఉత్కర్షగా, ఎక్కువగా, ఉత్కంఠతో.

దీపించు చంద్రకాంతోపలవేదుల, విద్రుమదేహాళీవిలసితముల,
హాటకరత్నకవాటశోభితముల, నలరిన సౌధశాలాంగణముల,
తే. వరపయఃఫేనపటలపాండురకరీంద్ర-దంతనిర్మితఖట్వాతిధవళపట్ట
రచితశయ్యాళులను, [1]చతురంతయాన-కనకపీఠాదివస్తుసంఘముల నెల్ల. 1046
వ. మఱియు వికచకమలకుముదసౌగంధిక బంధురసుగంధానుబంధిగంధవహ శోభితంబును, నరవిందనిష్యందకందళిత మరందరసపాన మదవదిందిందిర సందేహ ఝంకారసంకులంబును నైన చెలువారు బావులు గలిగి, పురందరసుందరీనందితంబైన కర్దమాశ్రమంబుఁ బరిత్యజించి, కుటిలంబులైన కుంతలంబులు జటిలంబులుగా ధరియించి, సరస్వతీబిందుసరోవరంబులం ద్రిషవణస్నానంబు గావించుచు, నుగ్రతపోభారంబునం గృశీభూతశరీరయై, నిజకుమారుండును, బ్రసన్నవదనుండును, గపిలనామధేయుండును నగు నారాయణుని సమస్తన్యస్తచింతలచే ధ్యానంబు సేయుచుఁ, బ్రవాహరూపంబైన భక్తియోగంబునను, నధికవైరాగ్యంబునను, యుక్తానుష్ఠానజాతంబై బ్రహ్మప్రాప్తిపాదకంబగు జ్ఞానంబునను విశుద్ధమనంబు గలిగి. 1047
సీ. అనయంబునాత్మనాయకుఁడును, విశ్వతోముఖుఁ, డనంతుఁడుఁ, బరముఁడు, నజుండుఁ,
జతురుండు నిజపరిజ్ఞానదీపాంకురమహిమనిరస్తసమస్తభూరి
మాయాంధకారుఁ, డమేయుఁ, డీశ్వరుఁ డగు నాపరబ్రహ్మంబునం దవిరత
బద్ధతత్త్వజ్ఞానపరతచే నిర్ముక్తజీవభావమున విశిష్టయోగ
తే. భవ్యసంప్రాప్తనిర్మలబ్రహ్మభావ-ములను గలిగి, సమాధిచే నెలమి దనరు
నపునరావృత్త మగు త్రిగుణప్రధాన-తత్త్వముల నొప్పి, సంతతోదారనియతి.
తే. కలలఁ దోఁచిన వస్తుసంఘముల మేలు-కని కనుంగొనఁగా లేని మనుజుపోల్కిఁ
బొలఁతి తనయాత్మ మఱచి, యిమ్ముల సధూమ-మైన పావకుగతినుండె; నంతలోన.
క. గురుయోగశక్తిచే నం-బరతలమున కెగసి, సత్కృపామయుఁ డగు నా
పరవాసుదేవు చరణాం-బురుహయుగన్యస్తచిత్తమును గల దగుచున్. 1050
వ. ఇట్లు కపిలోక్తమార్గంబున దేవహూతి శ్రీహరియందుఁ గలసె; నయ్యంగనారత్నంబు మోక్షంబునకుం జనిన క్షేత్రంబు సిద్ధిపదం బనుపేరం బరఁగి, ప్రసిద్ధి వహించె; నంత నక్కడఁ గపిలుండు దల్లిచేత ననుజ్ఞాతుండై, సిద్ధచారణగంధర్వాప్సరోమునినివహసంస్తూయమానుండగుచు సముద్రునిచేత దత్తార్హణపూజానికేతనంబులు వడసి, సాంఖ్యాచార్యాభిష్టుతం బగు యోగంబు నవలంబించి, లోకత్రయశాంతికొఱకు సమాహితుండై, స్వపితృాశ్రమంబు విడిచి, యుదగ్భాగంబునకుం జనియె''నని మైత్రేయమహాముని విదురున కిట్లనియెఁ: "దండ్రీ! యీయుపాఖ్యానంబును నాకు గోచరించినరీతి నీకుం జెప్పితి; నిది కపిల

1. చతురంతయానము = పల్లకి.

దేవహూతిసంవాదం; బత్యంతపావనంబుఁ, గపిలప్రణీతంబు నయిన యోగంబు; దీనిం బరమభక్తియుక్తుం డై యెవ్వండు పఠించు, నెవ్వండు విను, నట్టి పుణ్యాత్ములు విగతపాపు లై, గరుడధ్వజుండయిన పుండరీకాక్షుని శ్రీచరణారవిందంబులం బొందుదు"రని మైత్రేయుండు విదురున కెఱిఁగించినవిధంబున శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రునకుం జెప్పె"నని సూతుండు శౌనకాదిమహామునులకు దీని కథావృత్తాంతంబు సెప్పిన, విని, ప్రహృష్టహృదయులై, "మునికులోత్తమా! భవద్వాక్సారంబగు భగవత్కథామృతంబు గ్రోలుచుండ మామనంబులు దనివోవ; వింకను దరువాతి వృత్తాంతంబులు మాకు విశదంబులుగ వినిపింప నీవ యర్హుండ"వని యడుగుటయు. 1051

చ. జనకసుతామనోవిమలసారసకోమలచంచరీక! చం
దన శరదిందు కుంద హార తార మరాళ పటీర చంద్రికా
వినుతయశోవిశాల! రఘువీర! దరస్మితపద్మపత్రలో
చన! నిటలాంబక! ప్రకటచాపవిఖండన! వంశమండనా! 1052

తరలము :—

పరమపావన! విశ్వభావన! బాంధవప్రకరావనా!
శరధిశోషణ! సత్యభాషణ! సత్కృపామయభూషణా!
దురితతారణ! సృష్టికారణ! దుష్టలోకవిదారణా!
ధరణిపాలన! ధర్మశీలన! దైత్యమర్దనఖేలనా! 1053

మాలిని :—

దివిజగణశరణ్యా! దీక్షితానంతపుణ్యా!
ప్రవిమలగుణజాలా! భక్తలోకానుపాలా!
భవతిమిరదినేశా! భానుకోటిప్రకాశా!
కువలయహితకారీ! ఘోరదైత్యప్రహారీ! 1054

గద్యము

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్ర సహజ పాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభాగవతం బను మహాపురాణంబునందు విదురనీతియు, విదురుని తీర్థాగమనంబును, నుద్ధవసందర్శనంబును, గౌరవయాదవకృష్ణాదినిర్యాణంబును, గంగాద్వారంబున విదురుండు మైత్రేయునిం గనుటయు, విదురమైత్రేయసంవాదంబును, జగదుత్పత్తిలక్షణంబును, మహదాదుల సంభవప్రకారంబును, మహదాదులు నారాయణు నభినందించుటయు, విరాడ్విగ్రహప్రకారంబును, శ్రీమహాభాగవతభక్తికారణం బగు పద్మసంభవు జన్మప్రకారంబును, బ్రహ్మతపంబును, బరమేష్ఠికిఁ బుండరీకాక్షుండు ప్రత్యక్షంబగుటయు, బ్రహ్మకృతంబయిన విష్ణుస్తోత్రంబును, కమలసంభవుని మానససర్గంబును, బరమాణువుల పుట్టువును, భూర్భువస్స్వరాదిలోకవిస్తారంబును, గాలదివసమాస

వత్సరాదినిర్ణయంబును, నాయుఃపరిమాణంబును, జతుర్యుగపరిమాణంబును, బద్మసంభవు సృష్టిభేదంబును, సనకాదుల జన్మంబును, స్వాయంభువమనువుజన్మంబును, శ్రీహరివరాహావతారంబును, భూమ్యుద్ధరణంబును, సూకరాకారుండైన హరిని విధాత స్తుతియించుటయు, దితికశ్యపసంవాదంబును, గశ్యపుండు రుద్రునిం బ్రశంసించుటయుఁ, గశ్యపువలన దితి గర్భంబు ధరియించుటయుఁ, దత్ప్రభావంబునకు వెఱచి, దేవతలు బ్రహ్మసన్నిధికిం జని, దితిగర్భప్రకారంబు విన్నవించుటయు, సనకాదులు వైకుంఠంబున కరుగుటయు, నందు జయవిజయుల కలిగి సనకాదులు శపించుటయు, శ్రీహరిదర్శనంబును, బ్రాహ్మణప్రశంసయు, సనకాదులు హరిని నుతించుటయు, హిరణ్యకశిపుహిరణ్యాక్షుల జన్మప్రకారంబును, హిరణ్యాక్షుని దిగ్విజయంబును, సవనవరాహహిరణ్యాక్షుల యుద్ధంబును, బ్రహ్మస్తవంబును, హిరణ్యాక్షువధయు, నమరగణంబులు శ్రీహరి నభినందించుటయు, హరి వరాహావతారవిసర్జనంబు సేయుటయును, దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదుల సంభవంబును, గర్దమమహాముని తపంబునకు సంతసించి శ్రీహరి ప్రత్యక్షం బగుటయుఁ, గర్దముండు స్వాయంభువమనుపుత్త్రి యైన దేవహూతిం బరిణయం బగుటయు, దేవహూతిపరిచర్యలకు సంతసిల్లి కర్దముండు నిజయోగకల్పితం బగు విమానంబునందు నిలిచి సహస్రదాసీపరివృత యైన దేవహూతిం గూడి భారతాదివర్షంబులు గలయం గ్రుమ్మరుటయు, దేవహూతి గర్దమునివలనఁ గన్యకానవకంబును, గపిలునిం గనుటయుఁ, దత్కన్యకావివాహంబును, గర్దముని తపోయాత్రయుఁ, గపిలదేవహూతిసంవాదంబును, శబ్దాదిపంచతన్మాత్రల జన్మప్రకారంబును, బ్రహ్మాండోత్పత్తియు, విరాట్పురుషకర్మేంద్రియపరమాత్మప్రకారంబును, బ్రకృతిపురుషవివేకంబును, నారాయణుని సర్వాంగస్తోత్రంబును, సాంఖ్యయోగంబును, భక్తియోగంబును, జీవునకైన గర్భసంభవప్రకారంబును, జంద్రసూర్యమార్గంబును, బితృమార్గంబును, దేవహూతినిర్యాణంబును, గపిలమహాముని దపంబునకుం జనుటయు నను కథలం గల తృతీయస్కంధము. 1055

శ్రీ ర స్తు

శ్రీకృష్ణాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

చతుర్థస్కంధము

శ్రీ విలసితధరణీతన-యావదనసరోజవాసరాధిప! సితరా
జీవదళనయన! నిఖిలధ-రావరనుత! సుగుణధామ! రాఘవరామా! 1

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠు లగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యానవైఖరీ సమేతుం డైన సూతుం డి ట్లనియె: "నట్లు ప్రాయోపవిష్టుం డైన పరీక్షి న్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డి ట్లనియె: 2

సీ. "జననాథ! విను విదురునకును మైత్రేయమునినాథచంద్రుఁ డి ట్లనియె మరల:
"స్వాయంభువున కర్థి శతరూపవలనను గూఁతులు మువ్వు రాకూతి దేవ
హూతి ప్రసూతులు, నొనరఁ బ్రియవ్రతోత్తానపాదులు నను తనయయుగము
జనియింప, నందగ్రసంభవ యైన యాకూతిని, సుమహిత[1] భ్రాతృమతిని

తే. దనకు సంతానవిస్తరార్థంబుగాఁగఁ-బుత్రికాధర్మ మొంది యా పువ్వుఁబోఁడిఁ
బ్రకటమూర్తి రుచిప్రజాపతికి నిచ్చె-మనువుముద మొంది, శతరూపయనుమతింప.

వ. అట్లు వివాహం బైన రుచిప్రజాపతి బ్రహ్మవర్చస్వియుఁ, బరిపూర్ణగుణుండును గావునఁ జిత్తైకాగ్రతం జేసి యాకూతియందు శ్రీవిష్ణుండు యజ్ఞరూపధరుం డగు పురుషుండుగను, జగదీశ్వరి యగు నాదిలక్ష్మి యమ్మహాత్మునకు నిత్యానపాయిని గావునఁ దదంశంబున దక్షిణ యను కన్యకారత్నంబుగను మిథునంబు సంభవించె; నందు స్వాయంభువుండు సంతుష్టాంతరంగుండగుచుఁ బుత్రికాపుత్త్రుండును, వితతతేజోధనుండును, శ్రీవిష్ణుమూర్తిరూపుండును నగు యజ్ఞునిఁ దన గృహంబునకుఁ దెచ్చి యునిచె; రుచియుఁ గామగమన యైన దక్షిణ యను కన్యకాలలామంబును దనయొద్ద నిలిపె; నంత సకలమంత్రాధిదేవత యగు శ్రీయజ్ఞుండు దనుఁ బతిఁగాఁ గోరెడు దక్షిణ యను కన్యకం బరిణయం బయ్యెఁ; వార లాదిమిథునంబు గావున,నది నిషిద్ధంబు గాకుండె" నని చెప్పి మైత్రేయుండు వెండియు ని ట్లనియె: 4

1. భ్రాతృమతి = సోదరులు కలది.

క. "ధీమహిత! యంత వారల-యామాఖ్యలు గలుగు దేవతావళి గడఁకన్
వేమఱు నభినందించుచు-నామిథునమువలనఁ బుట్టె నతిబలయుత మై. 5

వ. వారు తోషుండును, ప్రతోషుండును, సంతోషుండును, భద్రుండును, శాంతియు, ఇడస్పతియు, ఇధ్ముండును, కవియు, విభుండును, వహ్నియు, సుదేవుండును, రోచనుండును నన నం బన్నిద్దఱు సంభవించిరి; వారలు స్వాయంభువాంతరంబునం దుషితు లను దేవగణంబు లై వెలసిరి; మఱియు మరీచిప్రముఖు లైన మునీశ్వరులును, యజ్ఞుండును, దేవేంద్రుండును, మహాతేజస్సంపన్ను లయిన ప్రియవ్రతోత్తానపాదులుం గలిగి, పుత్త్రపౌత్త్ర[1]నప్తృవంశంబులచే వ్యాప్తం బయి, యామన్వంతరంబు పాలితంబగుచు వర్తిల్లె; మనువు ద్వితీయపుత్త్రి యైన దేవహూతిం గర్దమున కిచ్చి తద్వంశవిస్తారంబు గావించె నని మున్న యెఱింగించితి; వెండియు నమ్మనువు మూఁడవచూలై న ప్రసూతి యను కన్యకను బ్రహ్మపుత్త్రుం డగు దక్షప్రజాపతికి నిచ్చె; నాదక్షునకుఁ బ్రసూతివలన నుదయించిన ప్రజాపరంపరలచేత ముల్లోకంబులు విస్తృతంబులయ్యె; మఱియుఁ గర్దమపుత్త్రికాసముదయంబు బ్రహ్మర్షిభార్యలగుటం జేసి వారివలనం గలిగిన సంతానపరంపరల వివరించెద. 6

కర్దమప్రజాపతిసంతతి వివరణము

సీ. ఘనుఁ డౌ మరీచికిఁ గర్దమాత్మజ యగు కళ యను నంగనవలనఁ గశ్య
పుం డను కొడుకును, బూర్ణిమ యను నాఁడుబిడ్డయుఁ బుట్టిరి; పేర్చి వారి
వలనఁ బుట్టిన ప్రజావళిపరంపరలచే భువనంబు లెల్ల నాపూర్ణ మగుచు
జరగెను; బూర్ణిమ జన్మాంతరంబున హరిపదప్రక్షాళితాంబువులను
తే. గంగ యను పేరఁ బుట్టి, యక్కన్య దేవ-కుల్య యనుదాని నొక్కతెఁ గూఁతు నఖిల
విష్టపవ్యాపకుం డగు విరజుఁ డనెడి-తనయు నొక్కనిఁ గాంచె మోదంబుతోడ.

క. అనఘుం డత్రిమహాముని - యనసూయాదేవివలన నజహరిపురసూ
దనుల కళాంశంబుల నం - దనులను ముగ్వురను గాంచెఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్." 8

క. అనవుడు విదురుఁడు మైత్రే-యునిఁ గనుఁగొని, పలికె: "మునిజనోత్తమ! జగతిన్
జననస్థితిలయకారణు-లన వెలసిన పద్మగర్భహరిహరు లెలమిన్. 9

క. ఏమినిమిత్తం బత్రిమ - హాముని మందిరమునందు ననసూయకు ను
ద్దామగుణు లుదయ మైరి?" యన-నామైత్త్రేయుండు వలికె నవ్విదురునితోన్: 10

సీ. "సుచరిత్ర! విను; విధిచోదితుం డై యత్రి దప మాచరింపఁ, గాంతాసమేతుఁ
డయి ఋక్షనామకులాద్రితటంబున ఘుమఘుమారావసంకులవిలోల

1. నప్త = మనుమరాలు.

కల్లోలజాలసంకలితనిర్వింధ్యానదీజలపరిపుష్ట రాజితప్ర
సూనగుచ్ఛస్వచ్ఛమానితాశోకపలాశకాంతారస్థలమున కెలమి

తే. నరిగి,యచ్చట[1]నిర్ద్వంద్వుఁడగుచుఁబ్రాణ-నియమమున నేకపదముననిలిచి,గాలిఁ
దివుటఁగ్రోలి, కృశీభూతదేహుఁ డగుచుఁ-దపముఁగావించె దివ్యవత్సరశతంబు.

వ. ఇట్లతిఘోరం బైన తపంబు సేయుచుఁ, దనచిత్తంబున. 12

క. "ఏవిభుఁడు జగదధీశ్వరుఁ-డావిభు శరణంబు సొత్తు; నతఁ డాత్మసమం
బై వెలసిన సంతతిని ద-యావరమతి నిచ్చుఁ గాక"యని తలఁచునెడన్. 13

చ. మునుకొని యత్తపోధనుని మూర్ధజమైన తపశ్శిఖికృశానుచే
తను ద్రిజగంబులుం గరఁగి, తప్తములైనను, జూచి, పంకజా
సనమురశాసనత్రిపురశాసను లచ్చటి కేఁగి రప్సరో
జనసురసిద్ధసాధ్యమునిసన్నుతభూరియశోభిరాములై. 14

వ. అట్లు మునీంద్రు నాశ్రమంబు డాయంజను నవసరంబున. 15

చ. అనఘతపోభిరాముఁ డగు నత్రిమునీంద్రుఁడు గాంచెఁ దప్తకాం
చనఘనచంద్రికారుచిరచారుశరీరుల, హంస[2]నాగసూ
దనవృషభేంద్రవాహుల, నుదారకమండలుచక్రశూలసా
ధనుల, విరించివిష్ణుపురదాహుల, వాక్కమలాంబికేశులన్. 16

వ. మఱియుఁ గృపావలోకనమందహాససుందరవదనారవిందంబులు గల మహాత్ముల సందర్శించి, యమందానందకందళితహృదయారవిందుండై, సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి, పుష్పాంజలి గావించి, నిటలతటఘటితకరపుటుండై, దుర్నిరీక్షంబైన తత్తేజోవిశేషంబు దేఱి చూడం జాలక ముకుళితనేత్రుండై, తత్పరాయత్తచిత్తుండగుచు, సర్వలోకగరిష్ఠంబులైన మృదుమధురగంభీర భాషణంబుల నిట్లని స్తుతియించె : 17

సీ. "ప్రతికల్పమందు సర్వప్రపంచోద్భవస్థితివినాశంబులఁ జేయునట్టి
మహితమాయాగుణమయ దేహములఁ బొల్చు నజవాసుదేవశివాభిధాన
ములు గల్గు మీపాదజలజాతములకు నే నతిభక్తి వందనం బాచరింతు ;
నఖిలచేతనమానసాగమ్య మన నొప్పు మూర్తులు గల్గు మీముప్వురందుఁ

తే. బరఁగ నాచేతఁ బిలువంగఁబడిన ధీరుఁ-డెవ్వఁ?డే నొక్కరునిఁ బిల్వ నిపుడు మీరు
ముప్వురేతెంచుటకు నాదుబుద్ధి విస్మ-యంబు గదిరెడిఁ;జెప్పరె యనఘులార!18

1. నిర్ద్వంద్వుఁడు = శీతోష్ణములు, సుఖదుఃఖములు మొదలైన ద్వంద్వములు లేనివాఁడు.
2. నాగసూదనుఁడు = గరుడుఁడు.

వ. అదియునుం గాక సంతానార్థంబు నానావిధపూజలు గావించి, నాచిత్తంబున ధరియించిన మహాత్ముం డొక్కరుండ" యనిన నమ్మువ్వురు విబుధశ్రేష్ఠులు నతనిం గనుంగొని, సుధామధురంబు లయిన వాక్యంబుల ని ట్లనిరి : 19

క. "విను; మేము ముగుర మయ్యును–ననుపమమతిఁ దలఁప నేకమై యుందుము; నీ
మనమందు నేమి గోరితి–వనయము నాకోర్కి సఫల మయ్యెడుఁ జుమ్మీ ! 20

క. మామువ్వుర యంశంబుల–ధీమంతులు సుతులు పుట్టి, త్రిభువనములలో
నీమంగళగుణకీర్తి–శ్రీమహితము సేయఁగలరు సిద్ధము సుమ్మీ !" 21

క. అని మునిచంద్రుఁడు దనమన–మునఁ గామించిన వరంబు బుధవరులు ముదం
బున నొసఁగి, యతనిచేఁ బూ–జనములఁ బరితృప్తులగుచుఁ జనిరి యథేచ్ఛన్. 22

ఉ. ఆ సుచరిత్రదంపతు లుదంచితలీలఁ గనుంగొనంగ, న
బ్జాసనునంశమందు నమృతాంశుఁడు, విష్ణుకళన్ సుయోగవి
ద్యాసుభగుండు దత్తుఁడు, బురాంతకు భూరికళాంశమందు దు
ర్వాసుఁడు నై జనించి రనవద్యపవిత్రచరిత్రు లిమ్ములన్. 23

క. అంగిరసుఁ డనెడు మునికిఁ గు–లాంగన యగు శ్రద్ధయందు నంచితసౌంద
ర్యాంగులు గూఁతులు నలువురు–మంగళవతు లుదయమైరి మాన్యచరిత్రా!24

క. వారు సినీవాలి యనఁ గు–హూరాకానుమతు లనఁగ నొప్పిరి; మఱియుం
గోర సుతయుగము గలిగెను–స్వారోచిషమనువువేళ శస్త్రఖ్యాతిన్. 25

వ. వార లెవ్వ రనిన, భగవంతుండగు నుచథ్యుండును, బ్రహ్మనిష్ఠుం డగు బృహస్పతియు ననం బ్రసిద్ధి వహించిరి; పులస్త్యుండు హావిర్భుక్కను నిజభార్యయందు నగస్త్యునిం బుట్టించె; నా యగస్త్యుండు జన్మాంతరంబున జఠరాగ్నిరూపం బై ప్రవర్తించె; వెండియు నా పులస్త్యుండు విశ్రవసునిం గలిగించె; నా విశ్రవసునకు నిలబిల యను భార్యవలనం గుబేరుండును, కైకసి యనుదానివలన రావణకుంభకర్ణవిభీషణులునుం బుట్టిరి ; పులహునకు గతి యను భార్యవలనఁ గర్మశ్రేష్ఠుండును, వరీయాంసుండును, సహిష్ణుండును నను మువ్వురు గొడుకులు జనియించిరి; మఱియుఁ గ్రతువునకుఁ గ్రియ యను భార్యయందు బ్రహ్మతేజంబున జ్వలించుచున్న షష్టిసహస్రసంఖ్యలు గల వాలఖిల్యు లను మహర్షులు గలిగిరి; వసిష్ఠుం డూర్జ యను భార్యయందుఁ జిత్రకేతుండును, సురోచియు, విరజుండును, మిత్త్రుండును, నుల్బణుండును, వసుభృద్ధ్యానుండును, ద్యుమంతుండును నను సప్తఋషులను, భార్యాంతరంబున శక్తిప్రముఖపుత్త్రులనుం బుట్టించె; నథర్వాండనువానికిఁ జిత్తి యను భార్యయందు ధృతవ్రతుండు, నశ్వశిరస్కుండు నయిన దధ్యంచుండు పుట్టె; మహాత్ముం డగు భృగువు ఖ్యాతి యను పత్నియందు ధాతయు, విధాతయు నను పుత్త్రద్వయంబును, భగవత్పరాయణ యగు శ్రీ

యను కన్యకం బుట్టించె; నా ధాతృవిధాతృలు మేరు వనువాని కూఁతు లయిన యాయతినియతు లను భార్యలవలన మృకండప్రాణు లను కొడుకులం బుట్టించి; రందు మృకండునకు మార్కండేయుండును, బ్రాణునకు వేదశిరుండను మునియుం బుట్టిరి; భృగువునకు నుశన యను కన్యయందుఁ గవి యనువాఁడు పుట్టె; నిట్లు కర్దమమహిత లయిన కన్యకానవకంబువలనం గలిగిన సంతానపరంపరలచేత సమస్తలోకంబులును బరిపూర్ణంబులయ్యె; నట్టి సద్యోఘపాపహరంబును, శ్రేష్ఠతమంబును నైన కర్దమదౌహిత్రసంతానప్రకారంబు శ్రద్ధాగరిష్ఠచిత్తుండ వగు నీకుం జెప్పితి; నింక దక్షప్రజాపతివంశం బెఱింగింతు; వినుము. 26

దక్షప్రజాపతిసంతతి వివరణము

క. వనజజునివలన భవ మం-దిన యాదక్షప్రజాపతికి మనునిజనం
దన యగు ప్రసూతిసతియం-దనఘా! పదియాఱ్వు రుదయమందిరి కన్యల్. 27

వ. ఇట్లావిర్భవించిన కన్యకలందు శ్రద్ధయు, మైత్రియు, దయయు, శాంతియుఁ, దుష్టియుఁ, బుష్టియుఁ, గ్రియయు, నున్నతియు, బుద్ధియు, మేధయుఁ, [1]తితిక్షయు, హ్రీయు, మూర్తియు ననునామంబులు గల పదుమువ్వురను ధర్మరాజున కిచ్చె; నొక్కకన్యక నగ్నిదేవునకును, నొక్కతెం బితృదేవతలకును, నొక్కతె జన్మమరణాదినివర్తకుం డగు నభవునకుం బెండ్లి సేసె; నంత నాధర్ముని పత్నులయందు శ్రద్ధవలన శ్రుతంబును, మైత్రివలనఁ బ్రసాదంబును, దయవలన నభయంబును, శాంతివలన సుఖంబును, దుష్టివలన ముదంబును, బుష్టివలన స్మయంబును, గ్రియవలన యోగంబును, నున్నతివలన దర్పంబును, బుద్ధివలన నర్థంబును, మేధవలన స్మృతియుఁ, దితిక్షవలన క్షేమంబును, హ్రీవలనఁ [2]బ్రశ్రయంబును, మూర్తివలన సకలకల్యాణగుణోత్పత్తిస్థానభూతు లగు నరనారాయణు లను ఋషు లిద్దఱును సంభవించిరి; వారల జన్మకాలంబున. 28

సీ. గంధవాహుఁడు మందగతి ననుకూలుఁడై వీచె; నల్దిక్కులు విశదమయ్యె;
నఖిలలోకంబులు నానందమును బొందెఁ; దుముల మై దేవదుందుభులు మ్రోసెఁ;
గరమొప్ప జలధుల కలఁక లడంగెను; మించినగతిఁ బ్రవహించె నదులు;
గంధర్వకిన్నరగానముల్ వీతెంచె; నప్సరోజనము లాస్యములు సెలఁగె;

తే. సురలు గురియించి రందంద విరులవాన;-మునిజనంబులు సంతోషమునఁ జెలంగి,
వినుతు లొనరించి; రవ్వేళ విశ్వమెల్లఁ-బరమమంగళ మై యొప్పె భవ్యచరిత!

వ. ఆసమయంబున బ్రహ్మాది దేవత లమ్మహాత్ముల కడకుఁ జనుదెంచి, యిట్లని స్తుతియించిరి: 30

1. తితిక్ష = ఓర్పు. 2. ప్రశ్రయము = అనునయము, ఊరడింపు.

సీ. "గగనస్థలిం దోఁచు [1]గంధర్వనగరాదిరూపభేదములట్లు రూఢి మెఱసి,
యేయాత్మయందేని నేపాఱ మాయచే నీవిశ్వ మటు రచియింపఁబడియె;
నట్టి యాత్మప్రకాశార్థ మై మునిరూపముల ధర్మగృహమునఁ బుట్టినట్టి
పరమపురుష! నీకుఁ బ్రణమిల్లెద; మదియుఁ గాక యీసృష్టి దుష్కర్మవృత్తి
తే. జరగనీకుండుకొఱకు నై సత్త్వగుణము-చే సృజించిన మమ్మిట్లు శ్రీనివాస
మైన సరసీరుహప్రభ నపహసించు-నీకృపాలోకనంబుల నెమ్మిఁ జూడు." 31

క. అని యిట్లు దేవగణములు - వినుతింపఁ, గృపాకటాక్షవీక్షణములచేఁ
గని, వారు గంధమాదన-మున కేఁగిరి తండ్రి ముదము ముప్పిరిగొనఁగన్. 32

క. ధరణీభర ముడుపుట కా - నరనారాయణులు భువి జనన మనయము నొం
దిరి యర్జునకృష్ణాఖ్యులఁ-గురుయదువంశముల సత్త్వగుణయుతు లగుచున్. 33

వ. మఱియు నగ్నిదేవునకు దక్షపుత్త్రి యైన స్వాహాదేవి యను భార్యయందు హుతభోజను లగు పావకుండును, బవమానుండును, శుచియు నను మువ్వురు గొడుకులు గలిగిరి; వారివలనం బంచచత్వారింశత్సంఖ్యలం గల యగ్ను లుత్పన్నంబు లయ్యె; నిట్లు పితృపితామహయుక్తంబుగా నేకోనపంచాశత్సంఖ్యలు గల యగ్నులు, బ్రహ్మవాదులచే యజ్ఞకర్మంబులం దగ్నిదేవతాకంబు లైన యిష్టులు దత్తన్నామంబులచేతఁ జేయంబడుచుండు; నాయగ్ను లెవ్వ రనిన, నగ్నిష్వాత్తులు, బర్హిషదులు, సౌమ్యులుఁ, బితలు, నాజ్యపులు, సాగ్నులు, నిరగ్నులు నన నేడుదెఱంగు లై యుందురు; దాక్షాయణి యగు స్వధ యను ధర్మపత్నియందు వారలవలన వయునయు, ధారిణియు నను నిద్దఱు కన్య లుదయించి, జ్ఞానవిజ్ఞానపారగ లగుచు, బ్రహ్మనిష్ఠ లయి పరఁగిరి; వెండియు.

ఈశ్వరునకును, దక్షప్రజాపతికిని విరోధము సంభవించుట

సీ. దక్షప్రజాపతితనయ యా భవుని భార్య యనఁగాఁ దగు సతి యను లతాంగి
సతతంబుఁ బతిభక్తి సలుపుచుండియుఁ, దనూజాతలాభము నందఁజాల దయ్యె;
భర్గునిదెసఁ జాలఁ బ్రతికూలుఁ డైనట్టి తమతండ్రిమీఁది రోషమునఁ జేసి
వలనేది, తా ముగ్ధవలె నిజయోగమార్గంబున నాత్మదేహంబు విడిచె"
తే. నని మునీంద్రుండు వినిపింప, నమ్మహాత్ముఁ-డైన విదురుండు మనమున నద్భుతంబు
గదురఁ దత్కథ విన వేడ్క గడలుకొనఁగ-మునివరేణ్యునిఁ జూచి యిట్లనియె మఱియు:

సీ. "చతురాత్మ! దుహితృవత్సలుఁ డైన దక్షుండు దనకూఁతు, సతి ననాదరము సేసి,
యనయంబు నఖిలచరాచరగురుఁడు, నిర్వైరుండు, శాంతవిగ్రహుఁడు, ఘనుఁడు,
జగముల కెల్లను జర్చింప దేవుండు, నంచితాత్మారాముఁ, డలఘుమూర్తి,
శీలవంతులలోన శ్రేష్ఠుండు నగునట్టి భవునందు విద్వేషపడుట కేమి

1. గంధర్వ నగరము = మింట ప్రోఁకపడి పెక్కు రూపములలోఁ గనఁబడు మబ్బులు.

తే. కారణము? సతి దా నేమి కారణమున-విడువరానట్టి ప్రాణముల్ విడిచె? మఱియు
శ్వశురజామాతృవిద్వేషసరణి నాకుఁ-దెలియ నానతియిమ్ము సుధీవిధేయ!'' 36

క. అని యడిగిన నవ్విదురునిఁ-గనుఁగొని, మైత్రేయుఁ డనియెఁ గౌతుక మొప్పన్:
''విను మనఘ! తొల్లి బ్రహ్మలు-జననుతముగఁ జేయునట్టి [1]సత్త్రముఁ జూడన్. 37

చ. సరసిజగర్భ యోగిజనశర్వసుపర్వమునీంద్ర హవ్యభు
క్పరమఋషిప్రజాపతులు భక్తిమెయిం జనుదెంచి యుండ, న
త్తరణిసమాన తేజుఁ డగు దక్షుఁడు వచ్చినఁ, దత్సదస్యు లా
దరమున లేచి రప్పుడు పితామహభర్గులు దక్క నందఱున్. 38

క. చనుదెంచిన యా దక్షుఁడు - వనజజునకు మ్రొక్కి, భక్తివశులై, సభ్యుల్
దన కిచ్చిన పూజలు గై - కొని, యర్హాసనమునందుఁ గూర్చుండి తగన్. 39

తే. తన్నుఁ బొడగని, సభ్యులందఱును లేవ, - నాసనము దిగనట్టి పురారివలను
గన్నుఁగవలను విస్ఫులింగములు సెదరఁ-జూచి,యిట్లను రోషవిస్ఫురణ మెఱయ:

తే. ''వినుఁడు మీరలు రోదమాని,విబుధమునిహు-తాశనాదిసురోత్తములార! మోహ
మత్సరోక్తులు గావు నామాట'' లనుచు-వారి కందఱ కా పురవైరిఁ జూపి. 41

సీ. పరికింప నితఁడు దిక్పాలయశోహానికరుఁ; డీక్రియాశూన్యపరుని చేతఁ
గర మొప్ప సజ్జనాచరితమార్గము దూషితం బయ్యె; నెన్న గతత్రపుండు;
మహితసావిత్రీసమానను, సాధ్వి, నస్మత్తనూజను, మృగశాబనేత్ర
సకలభూమీసురజనసమక్షమున మర్కటలోచనుఁడు గరగ్రహణ మర్థిఁ

తే. జేసి,తాశిష్యభావంబుఁ జెందు టాత్మఁ-దలఁచి, [2]ప్రత్యుద్గమాభివందనము లెలమి
నడపకుండిన మానసీ, నన్నుఁగన్న - నోరిమాటకుఁ దన కేమి [3]గోరవోయె? 42

సీ. అనయంబు లుప్తక్రియాకలాపుఁడు, మానహీనుఁడు, మర్యాదలేనివాఁడు,
మత్తప్రచారుఁ, డున్మత్తప్రియుఁడు, దిగంబరుఁడు, భూతప్రేతపరివృతుండు,
దామసప్రమథభూతములకు నాథుండు, భూతిలిప్తుం, డస్థిభూషణుండు,
నష్టశౌచుండు, నున్మదనాథుఁడును, దుష్టహృదయుఁ, డుగ్రుఁడును, బరేతభూని

తే. కేతనుఁడు, వితతస్రస్తకేశుఁ, డశుచి-యయిన యితనికి శివనాముఁ డను ప్రవాద
మెటులుగలిగె? నశివుఁడగు నితని నెఱిఁగి-యెఱిఁగి వేదంబు శూద్రున కిచ్చినటులు.

వ. ఇతనికి నస్మత్తనూజను విధిప్రేరితుండనై యిచ్చితి.'' 44

క. అని యిట్టులు ప్రతికూలవ - చనములు దక్షుండు వలికి, ''శపియింతును శ
ర్వుని''నని జలములు గొని కర - మున,నిలిచి, యిటు లనె రోషమున ననఘాత్మా!

1. సత్త్రము = యాగము. 2. ప్రత్యుద్గమము=ఎదురుపోవుట. 3. కోరపోవు=కొంకరలుపోవు.

క. "ఇతఁ డింద్రోపేంద్రపరీ - వృతుఁ డై, మఖసమయమున హవిర్భాగము దే
వతలం గూడఁగ మహితని-యతిఁ బొందక యుండుఁ గాక!" యని శపియించెన్.

వ. ఇట్లు దక్షుండు వల్కిన గర్హితవాక్యంబులు వినిందితంబు లగుం గాని యాథార్థ్యంబున వాస్తవంబు లగుచు భగవంతుం డగు రుద్రునందు ననిందితంబు లగు స్తుతిరూపంబుల నొప్పెఁ; దదనంతరంబ రుద్రునకు శాపం బిచ్చిన కారణంబున దక్షుండు సదస్యముఖ్యులచే నకృత్యం బని నిషేధింపంబడి, ప్రవృద్ధం బయిన క్రోధంబుతోడ నిజనివాసంబునకుం జనియె; నంత గిరిశానుచరాగ్రేసరుం డగు నందికేశ్వరుండు దక్షుండు నిటలాక్షుని శపియించిన శాపంబు, నతనిం బల్కిన యనర్హ వాక్యంబులును విని, కోపారుణితలోచనుం డై యిట్లను: "నీదక్షుండు మర్త్యశరీరంబు శ్రేష్ఠంబుగాఁ దలంచి, యప్రతిద్రోహి యైన భగవంతునందు భేదదర్శి యై యపరాధంబుఁ గావించె; నిట్టి మూఢాత్ముండు దత్త్వవిముఖుం డగు; మఱియుం గూటధర్మంబు లయిన నివాసంబుల గ్రామ్యసుఖకాంక్షలం జేసి, సక్తుం డై, [1]యర్థవాదంబు లయిన వేదంబులచే నష్టమనీషం గలిగి, కర్మతంత్రంబు విస్తృతంబు సేయు; వెండియు దేహాదికంబు లుపాదేయంబులుగాఁ దలంచుచు, బుద్ధిచేత నాత్మతత్త్వంబు మఱచి వర్తించుచుఁ, బశుప్రాయుం డై, స్త్రీకాముం డగు; నిదియునుం గాక దక్షుం డచిరకాలంబున మేషముఖుం డగు" నని, మఱియు. 47

మ. అనయంబుం దన మానసంబున నవిద్యల్ ముఖ్యతత్త్వంబు గాఁ
గని, గౌరీశుఁ దిరస్కరించిన యసత్కర్మాత్ము నీదక్షుని
న్ననువర్తించినవాఁడు [2]సంసరణకర్మారంభుఁ డై, నిచ్చలున్
జననం బందుచుఁ, జచ్చుచున్, మరల నోజం బుట్టుచున్ వర్తిలున్. 48

వ. అదియునుం గాక యీ హరద్వేషు లైన ద్విజు లర్థవాదబహుళంబు లైన వేదవాక్యంబులవలన [3]మధుగంధసమంబైన చిత్తక్షోభంబుచేత విమోహితమనస్కు లయి కర్మాసక్తు లగుదురు; మఱియును భక్ష్యాభక్ష్యవిచారశూన్యు లై, దేహాదిపోషణంబుకొఱకు ధరియింపంబడిన విద్యాతపోవ్రతంబులు గలవార లై, ధన దేహేంద్రియంబులయందుఁ బ్రీతిం బొంది, యాచకు లై విహరింతు" రని నందికేశ్వరుండు బ్రాహ్మణజనంబుల శపియించిన వచనంబులు విని, భృగుమహాముని మరల శపియింపం బూని, యి ట్లనియె: 49

తే. "వసుధ నెవ్వారు ధూర్జటివ్రతులు వారు-వారి కనుకూలు రగుదు రెవ్వారు వారు
నట్టిసచ్ఛాస్త్ర[4]పరిపంథు లైనవారు - నవనిఁ బాషండు లయ్యెద" రని శపించె. 50

సీ. సకలవర్ణాశ్రమాచారహేతువు లోకమునకు మంగళమార్గమును, సనాత [బు,
నముఁ, బూర్వఋషిసమ్మతము, జనార్దనమూలమును, నిత్యమును, శుద్ధమును, శివం

1. అర్థవాదములు = స్తుతిప్రాయమైన కథనములు. 2. సంసరణము = సంసారము.
3. మధువు = మద్యము. 4. పరిపంథులు = శత్రువులు.

నార్యపథానుగం బగు వేదమును విప్రగణము నిందించిన కారణమున
నేశివదీక్షయం దేని మధ్యమపూజ్యుఁ డై, భూతపతి దైవ మగుచు నుండు;
తే. నందు మీరలు భస్మజటాస్థిధార - ణములఁ దగి మూఢబుద్ధులు, నష్టశౌచు
లై నశింతురు పాషండులగుచు'' ననుచు-శాప మొనరించె నా ద్విజసత్తముండు.
వ. ఇట్లన్యోన్యంబును శాపంబులం బొందియు, భగవదనుగ్రహంబు గలవార
లగుటం జేసి, నాశంబు నొంద రై; రట్టి యెడ విమనస్కుం డగుచు, ననుచరసమే
తుం డై, భవుండు సనియె; నంత. 52
సీ. అనఘాత్మ! యేయజ్ఞమందు సర్వశ్రేష్ఠుఁ డగు హరి సంపూజ్యుఁ డై వెలుంగు?
నట్టియజ్ఞంబు సమ్యగ్విధానమున సహస్రవత్సరములు నజుఁ డొనర్చెఁ;
గర మొప్ప నమరగంగాయమునాసంగమావనిఁ గలుగు ప్రయాగయందు
[1]నవభృథస్నానంబు లతిభక్తిఁ గావించి, గతకల్మషాత్ము లై, ఘనత కెక్కి,
తే. తగ నిజాశ్రమభూములఁ దలఁచి, వార-లందఱును వేడ్కతోఁ జని'' రనుచు విదురు
నకును మైత్రేయుఁ డను మునినాయకుండు-నెఱుఁగ వినిపించి వెండియు నిట్టు లనియె:

దాక్షాయణి దక్షప్రజాపతియజ్ఞమునకు పోవఁగోరుట

వ. ''అంత శ్వశురుండగు దక్షునకు, జామాత యైన భర్గునకు నన్యోన్యవిరోధంబు
పెరుఁగుచుండ నతిచిరం బగు కాలం బరిగె; నంత దక్షుండు రుద్రవిహీనం బగు
యాగంబు లేనిది యైనను శర్వుతోడి పూర్వవిరోధంబునను, బరమేష్ఠికృతం బైన
సకలప్రజాపతివిభుత్వగర్వంబునను జేసి బ్రహ్మనిష్ఠులగు నీశ్వరాదుల ధిక్క
రించి, యరుద్రకంబుగా వాజపేయసవనంబు గావించి, తదనంతరంబ బృహస్పతి
సవననామకం బైన మఖంబు సేయ నుపక్రమించిన, నచ్చటికిం గ్రమంబున.
చ. కర మనురక్తి నమ్మఖము గన్గొను వేడుక దొంగలింపఁగాఁ,
బరమముని ప్రజాపతిసుపర్వమహర్షి వరుల్ సభార్యు లై
పరువడి వచ్చి, యందఱు శుభస్థితి దీవన లిచ్చి, దక్షుచేఁ
బోరిఁబోరి నచ్చటన్ విహితపూజల నొందిరి సమ్మదంబునన్. 55
తే. దక్షతనయ సతీదేవి దవిలి యాత్మ-సదనమున నుండి, జనకుని సవనమహిమ
గగనచరులు నుతింప, నాకలకలంబు-విని, కుతూహల మొప్ప విస్మితిఁ జూడ. 56
వ. అయ్యవసరంబునఁ దదుత్సవదర్శనకుతూహలు లై సర్వదిక్కులవారును జను
చుండి; రాసమయంబున. 57
సీ. తనరారు నవరత్న తాటంకరోచులు చెక్కుటద్దములతోఁ జెలిమి సేయ,
మహనీయ[2]తపనీయమయపదకద్యుతు లంసభాగంబుల నావరింప,

---
1. అవభృథస్నానము=(యజ్ఞాంతమునఁ జేయు) పవిత్రస్నానము. 2. తపనీయము = బంగారు.

యేనును వాసుదేవశబ్దవాచ్యుండును, శుద్ధసత్త్వమయుండును, నంతఃకరణంబునందు నావరణవిరహితుండు నయి ప్రకాశించు వాసుదేవునకు నాహృదయంబున నెల్లప్పుడు నమస్కరించుచుండుదు; నిట్లనపరాధి నైన నన్నుఁ బూర్వంబున బ్రహ్మలు సేయు సత్త్రంబునందు దురుక్తులం జేసి పరాభవించి, మద్ద్వేషి యైన దక్షుండు భవజ్జనకుం డైన, నతఁడును, దదనువర్తు లయినవారలును జూడఁ దగరు; కావున మద్వచనాతిక్రమంబునం జేసి యరిగితివేని నచట నీకుఁ బరాభవంబు సంప్రాప్తం బగు; లోకంబున బంధుజనంబులవలనఁ బూజ వడయక తిరస్కారంబు వొందుట చచ్చుటయ కాదే'' యని పలికి, మఱియు, నభవుండు, పొ మ్మని యనుజ్ఞ యిచ్చిన నచ్చట నవమానంబునం జేసి యశుభం బగు ననియు, నిచ్చటఁ బొ మ్మనక నివారించిన మనోవేదన యగు ననియు మనంబునం దలపోయుచు నూరకుండె; నంత. 76

సీ. సతి సుహృద్దర్శనేచ్ఛాప్రతికూలదుఃఖస్వాంత యగుచు, నంగములు వడఁక,
నందంద తొఱఁగెడు నశ్రుపూరంబులు గండభాగంబులఁ గడలుకొనఁగ,
నున్నత స్తనమండలోపరిహారముల్ వేఁడినిట్టూర్పుల నెచ్చఁ గంద,
నతిశోకరోషాకులాత్యంతదోదూయమాన యై, హృదయంబు [1]మలఁగుచుండ,
తే. మఱియుఁ గుపితాత్మయై స్వసమానరహితు-నాత్మదేహంబు సగమిచ్చినట్టి భవుని
విడిచి, మూఢాత్మయగుచు నవ్వోలఁది సనియె-జనకుఁ జూచెడు వేడుక సందడింప;

వ. ఇట్లతిశీఘ్రగమనంబున. 78

సీ. మానిని చనుచుండ, మణిమన్మదాదిసహస్రసంఖ్యాతరుద్రానుచరులు,
యక్షులు నిర్భయు లై, వృషభేంద్రుని మున్నిడికొనుచు, నమ్ముదిత దాల్చు
కందుకాంబుజశారికాతాళవృంతదర్పణధవళాతపత్రప్రసూన
మాలికాసౌవర్ణమణివిభూషణఘనసారకస్తూరికాచందనాది
తే. వస్తువులు గొంచు, నేఁగి శర్వాణిఁ గదిసి,-శంఖదుందుభివేణునిస్వనము లొప్ప,
మానితం బైన వృషభేంద్రయానఁ జేసి,-యజ్ఞభూమార్గు లై యర్థి నరిగి యరిగి.

వ. ముందట. 80

చ. మనమున మోదమందుచు నుమాతరుణీమణి గాంచెఁ జారుమృ
త్కనకకుశాజినాయసనికాయవినిర్మితపాత్రసీమము,
న్ననుపమవేదఘోషసుమహత్పశుబంధనకర్మభూమమున్,
మునివిబుధాభిరామము, సముజ్జ్వలహోమము, యాగధామమున్. 81

వ. ఇల్లు గనుంగొని, యజ్ఞశాలం బ్రవేశించిన. 82

క. చనుదెంచిన యమ్మగువను-జననియు, సోదరులుఁ దక్క సభఁ గల జను లె
ల్లను దక్షువలని భయమున-ననయము నపు డాదరింప రైరి మహాత్మా! 83

1. మలఁగు = కలఁతపడు.

క. నెఱిఁ దల్లియుఁ, బినతల్లులుఁ - బరిరంభణ మాచరింపఁ, బరితోషాశ్రుల్
దొఱఁగఁగ, డగ్గుత్తికతో - సరసిజముఖి సేమ మరయ, సతి దా నంతన్. 84

క. జనకుం డవమానించుట-యును, సోదరు లక్కఁ దనకు నుచితక్రియఁ జే
సిన పూజల నందక, శో-భనమరసిన మాఱుమాట వలుకక యుండెన్. 85

వ. ఇట్లు తండ్రిచే నాదరింపంబడనిదై, విభుం డైన యీశ్వరునందు నాహ్వానక్రియాశూన్యత్వరూపం బైన తిరస్కారంబును, నరుద్రభాగం బైన యజ్ఞంబునుం గనుంగొని, నిజరోషానలంబున లోకంబులు భస్మంబు సేయంబూనిన తెఱంగున నుద్రేకించి, "రుద్రవిద్వేషియుఁ, గ్రతుకర్మాభ్యాసగర్విష్ఠుండు నగు దక్షుని వధియింతు" మనుచు లేచిన భూతగణంబుల నివారించి, రోషవ్యక్తభాషణంబుల నిట్లనియె: "లోకంబున శరీరధారు లైన జీవులకుఁ బ్రియాత్మకుం డైన యీశ్వరునకుఁ బ్రియాప్రియులును, నధికులును లే; రట్టి సకలకారణుండును, నిర్మత్సరుండును నైన రుద్రునందు నీవు దక్క నెవ్వండు ప్రతికూలం బాచరించు? నదియునుంగాక మిముబోఁటివారలు పరులవలని గుణంబులందు దుర్గుణంబులన యాపాదింతురు; మఱియుం గొందఱు మధ్యస్థు లైనవారలు పరుల దుర్గుణంబులయందు దోషంబుల నాపాదింపరు; గొందఱు సాధువర్తనంబు గలవారలు పరుల దోషంబులనైన గుణంబులుగా ననుగ్రహింతురు; మఱియుం గొందఱుత్తమోత్తములు పరులయందు దోషంబుల నాపాదింపక, తుచ్ఛగుణంబులు గలిగినను, సద్గుణంబులుగాఁ గైకొందు; రట్టి మహాత్ములయందు నీవు పాపబుద్ధి గల్పించితి వని వెండియు నిట్లను: "మహాత్ము లగువారల పాదధూళిచే నిరస్తప్రభావులై, జడస్వభావంబు గల దేహంబు నాత్మ యని పల్కు కుజను లగువారు మహాత్ముల నిందించుట కార్యంబు గా; దదియు వారి కనుచితం బగు" నని, వెండియు నిట్లనియె: 86

సీ. "అనయంబు 'శివ' యను నక్షరద్వయ మర్థి వాక్కునఁ బలుక, భావమునఁ దలఁప
సర్వజీవుల పాపసంఘముల్ సెడు; నట్టి మహితాత్మునందు నమంగళుండ
వగు నీవు విద్వేషి వగుట కాశ్చర్యంబు నందెద; వినుము నీ; వదియుఁ గాక
చర్చింప నెవ్వని చరణపద్మంబుల నరసి బ్రహ్మానంద మను మరంద
తే. మతులభక్తిని దమ హృదయంబు లనెడి-తుమ్మెదలచేతఁ గ్రోలి, సంతుష్టచిత్తు
లగుదు రత్యంతవిజ్ఞాను; లట్టి దేవు-నందు ద్రోహంబు సేసి; తేమందు నిన్ను? 87

క. మఱియును నమ్మహితాత్ముని - చరణసరోజాతయుగము సకలజగంబుల్
నెఱిఁ గొలువఁ గోరుకోర్కులు-దరమిడి వర్షించు; నతనిఁ దగునే తెగడన్? 88

చ. పరఁగఁ జితాస్థిభస్మనృకపాలజటాధరుఁడుం, బరేతభూ
చరుఁడు, పిశాచయుక్తుఁ డని శర్వు నమంగళుఁగాఁ దలంప రె

వ్వరు నోకఁ డీవు దక్క; మఱి వాక్పతిముఖ్యులు నమ్మహాత్ము స
చ్చరణసరోజరేణువులు సమ్మతిఁ దాల్తురు మస్తకంబులన్. 89

చ. నెలకొని ధర్మపాలనవినిర్మలు, భర్గుఁ దిరస్కరించు న
క్కలుషుని జిహ్వఁ గోయఁదగుఁగా; కటు సేయఁగ నోపఁడేనిఁ దాఁ
బొలియుట యొప్పు; రెంటికిఁ [1]ప్రభుత్వము సాలమిఁ గర్ణరంధ్రముల్
[2]బలువుగ మూసికొంచుఁ జనఁ బాడి యటందురు ధర్మవర్తనుల్. 90

వ. అది గావున. 91

మ. జనుఁ డజ్ఞానమునన్ భుజించిన జుగుప్స్యం బైన యన్నంబు స
య్యన వెళ్ళించి, పవిత్రుఁ డైనగతి దుష్టాత్ముండ నై, యీశ్వరున్,
ఘను నిందించిన నీతనూభవ ననంగా నోర్వ; నీ హేయభా
జన మైనట్టి శరీరమున్ విడిచి, భాస్వచ్ఛుద్ధిఁ బాటిల్లెదన్. 92

వ. అదియునుం గాక దేవతల కాకాశగమనంబును, మనుష్యులకు భూతలగమనం
బును స్వాభావికంబులయినట్లు ప్రవృత్తినివృత్తిలక్షణకర్మంబులు రాగవైరా
గ్యాధికారంబులుగా వేదంబులు విధించుటం జేసి రాగయుక్తులై కర్మతంత్రు
లయిన సంసారులకు, వైరాగ్యయుక్తులై యాత్మారాము లయిన యోగిజను
లకు విధినిషేధరూపంబులయిన వైదికకర్మంబులు గలుగుటయు, లేకుండుటయు
నైజంబులగుటం జేసి స్వధర్మనిష్ఠుండగువాని నిందింపం జన; దాయుభయకర్మ
శూన్యుండు, బ్రహ్మభూతుండు నయిన సదాశివునిఁ గ్రియాశూన్యుం డని నిందిం
చుట పాపం బగుఁ; దండ్రీ! సంకల్పమాత్రప్రభవంబులగుటం జేసి మహాయోగి
జనసేవ్యంబులయిన యస్మదీయంబులగు నణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులు నీకు సంభ
వింపవు; భవదీయంబు లగు నైశ్వర్యంబులు ధూమమార్గప్రవృత్తులై యాగాన్న
భోక్తలై నవారిచేత యజ్ఞశాలయందె చాల నుతింపంబడియుండుఁగాన నీమనం
బున నే నధికసంపన్నుండ ననియుఁ, జితాభస్మాస్థిధారణుం డైన రుద్రుండు దరి
ద్రుండనియును గర్వింపం జన" దని, వెండియు ని ట్లనియె : 93

ఉ. "నీలగళాపరాధి యగు నీకుఁ దనూభవ నౌట చాలదా?
చాలుఁ గుమర్త్య! నీదు తనుజాత నన న్మది సిగ్గు పుట్టెడిన్;
ఏల ధరన్ మహాత్ములకు నెగ్గొనరించెడివారి జన్మముల్?
గాలుపనే తలంప జనకా! కుటిలాత్మక! యెన్ని చూడఁగన్? 94

చ. వరవృషకేతనుండు, భగవంతుఁడు నైన హరుండు నన్ను నా
దరపరిహాసవాక్యముల 'దక్షతనూభవ!' యంచుఁ బిల్వ, నేఁ

1. ప్రభుత్వము = సామర్థ్యము. 2. బలువుగ = గట్టిగా.

బురపురఁ [1]బొక్కుచున్, ముదముఁ బొందక, నర్మవచస్స్మితంబులం
దొఱఁగుదు; నీతనూజ నను దుఃఖముకంటెను జచ్చు టొప్పగున్." 95

వ. అని యిట్లు యజ్ఞసభామధ్యంబునం బ్రతికూలుండగు దక్షు నుద్దేశించి పలికి, కామక్రోధాదిశత్రువిఘాతిని యగు సతీదేవి యుదఙ్ముఖి యయి, జలంబుల నాచమనంబు సేసి, శుచి యై, మౌనంబు ధరియించి, జితాసన యై, భూమియం దాసీన యగుచు, యోగమార్గంబునం జేసి శరీరత్యాగంబు సేయం దలంచి. 96

సీ. వరుసఁ బ్రాణాపానవాయునిరోధంబుఁ గావించి, వాని నేకముగ నాభి
తలమునఁ గూర్చి, యంతట నుదానము దాఁక నెగయించి, బుద్ధితో హృదయపద్మ
మున నిల్పి, వాని మెల్లన కంఠమార్గమునను, మఱి భ్రూమధ్యమున వసింపఁ
జేసి, శివాంఘ్రిరాజీవచింతనముచే నాథునిఁ దక్క నన్యంబుఁ జూడ
తే. కమ్మహాత్ముని యంకపీఠమ్మునందు-నాదరంబున నుండు దేహంబు దక్షు
వలనిదోషంబునను విడువంగఁదలఁచి,-తాల్చెఁదనువున ననిలాగ్ని ధారణములు.

వ. ఇట్లు ధరియించి, గతకల్మషం బైన దేహంబు గల సతీదేవి నిజయోగసమాధి జనితం బయిన వహ్నిచేఁ దత్క్షణంబ దగ్ధ యయ్యె; నంత. 98

క. అది గనుఁగొని హాహాధ్వని-వొదలఁగ నిట్లనిరి మానవులుఁ, ద్రిదశులు: "నీ
మదిరాక్షి యకట! దేహము-వదలెఁ గదా! దక్షుతోడి వైరముకతనన్." 99

వ. మఱియు నిట్లనిరి : 100

సీ. "సకలచరాచరజనకుఁ డైనట్టి యీదక్షుండు దన కూర్మితనయ, మాన
వతి, పూజనీయ యీసతి దనచే నవమానంబు నొంది, సమక్షమందుఁ
గాయంబుఁదొఱఁగంగఁ గనుఁగొనుచున్న వాఁ;డిట్టిదురాత్ముఁ డెందేనిఁగలఁడె?"
యనుచుఁ జిత్తంబుల నాశ్చర్యములఁ బొంది; రదియునుగాక యిట్లనిరి: "యిట్టి
తే. దుష్టచిత్తుండు[2]బ్రహ్మబంధుండునయిన-యీతఁడనయంబుఁదానపఖ్యాతిఁబొందు;
నిందఁబడిమీఁదదుర్గతిఁజెందుఁగాక"-యనుచుజనములువలుకునయ్యవసరమున.

క. దేహము విడిచిన సతిఁ గని, - బాహాబల మొప్ప, రుద్ర[3]పార్షదులును ద
ద్ద్రోహిం ద్రుంచుట కై యు-త్సాహంబున లేచి రసిగదాపాణులు నై. 102

క. ఆ రవ మపు డీక్షించి మ-హారోషముతోడ భృగుమహాముని క్రతుసం
హారకమారక మగు నభి-చారకహోమం బొనర్చె సరభసవృత్తిన్. 103

వ. ఇట్లు దక్షిణాగ్నియందు వేల్చిన, నందుఁ దపం బొనర్చి, సోమలోకంబుననుండు సహస్రసంఖ్యలు గల ఋభునామధేయు లైన దేవత లుదయించి, బ్రహ్మతేజంబునం జేసి దివ్యవిమాను లై యుల్ముకంబులు సాధనంబులుగా ధరియించి,

1. పొక్కు = దుఃఖించు. 2. బ్రహ్మబంధుఁడు = నామమాత్రబ్రాహ్మణుఁడై దూఱఁబడు వాఁడు. 2. పార్షదులు = కింకరులు, నౌకరులు.

రుద్రపార్షదులయిన ప్రమథగుహ్యకగణంబులఁ బాఱందోలిన, వారును బరాజితు
లై రి; తదనంతరంబ నారదువలన నభవుండు దండ్రిచే నసత్కృతురాలగుటం
జేసి భవాని [1]పంచత్వంబు నొందుటయుం, బ్రమథగణంబులు ఋభునామక దేవ
తలచేఁ బరాజితు లగుటయు విని. 104

శా. ఆద్యుం, డుగ్రుఁడు, నీలకంఠుఁ, డిభదైత్యారాతి దష్టోష్ఠుఁ డై,
మాద్యద్ద్వారిమృగేంద్రఘోషమున భీమప్రక్రియన్ నవ్వుచున్,
విద్యుద్వహ్ని శిఖాసముచ్చయరుచిన్ వెల్గొందు చంచజ్జటన్
సద్యఃక్రోధముతోడఁ బుచ్చి వయిచెన్ క్ష్మాచక్రమధ్యంబునన్. 105

వ. ఇట్లు వెఱికి వైచిన రుద్రుని జటయందు. 106

శివుఁడు వీరభద్రునిచే దక్షయజ్ఞమును ధ్వంసంబు సేయించుట

సీ. అభ్రంలిహాదభ్రవిభ్రమాభ్రభ్రమకృన్నీలదీర్ఘశరీర మమరఁ,
బ్రజ్వలజ్జ్వలన దీప్తజ్వాలికాజాలజాజ్వల్యమాన కేశములు మెఱయఁ,
జండదిగ్వేదండశుండాభదోర్దండసాహస్రధృతహేతిసంఘ మొప్ప,
వీక్షణత్రయలోకవీక్షణద్యుతి లోకవీక్షణతతిదుర్నిరీక్షముగను
తే. గ్రకచకఠినకరాళదంష్ట్రలు వెలుంగ, – ఘనకపాలాస్థివనమాలికలును దనర,
నఖిలలోకభయంకరుఁ డగుచు వీర–భద్రుఁ డుదయించె మాఱటరుద్రుఁ డగుచు.

తే. వీరభద్రుండు విహతవిద్వేషిభద్రుఁ–డగుచుఁ, దన వేయిచేతులు మొగిచి, వినయ
మెసఁగ "నేనేమి సేయుదు? నెఱుఁగ నాకు–నానతి"మ్మన, నతనికయ్యభవుఁ డనియె:

చ. "గురుభుజశౌర్య! భూరిరణకోవిద! మద్భటకోటికెల్ల నీ
వరయ [2]వరూథినీవరుఁడవై, చని, యజ్ఞము గూడ దక్షునిన్
బరువడిఁ ద్రుంపు; మీ వచట బ్రాహ్మణతేజ మజేయ మంటివే,
నరిది మదంశసంభవుఁడ వై తగు నీకు నసాధ్య మెయ్యెడన్?" 109

వ. అని కుపితచిత్తుం డై యాజ్ఞాపించిన, నట్ల కాక యని. 110

చ. అనఘుఁడు రుద్రుఁ జేరి, ముదమారఁ బ్రదక్షిణ మాచరించి, వీ
డ్కొని, యనివార్య వేగమునఁ గుంభిని గ్రక్కదలన్ ఝుళంఝుళ
ధ్వని మణినూపురంబులు పదంబుల మ్రోయఁగ భీషణప్రభల్
దనరఁ గృతాంతకాంతకశితస్ఫుటశూలముఁ బూని, చెచ్చెరన్. 111

చ. సరభసవృత్తి న ట్లరుగు సైన్యపదాహతపాదధూళిధూ
సరితకుబేరదిక్తటము సభ్యులు, దక్షుఁడుఁ జూచి "యెట్టి భీ
కరతమ మం"చనం "దమము గాదు రజఃపటలం" బటంచు ని
వ్వెఱపడి పల్కి రాత్మల వివేకవిహీనతఁ బొంది వెండియున్: 112

1. పంచత్వము = మరణము. 2. వరూథినీవరుఁడు = సేనాపతి.

సీ. "ఈధూళి పుట్టుట కెయ్యది హేతువో? విలయసమీరమా, పొలయ దిపుడు ;
ప్రాచీనబర్హి ధరాపతి మహితోగ్రశాసనుఁ డిపుడు రాజ్యంబు సేయఁ
జోరసంఘములకో, రారాదు ; మఱి గోగణాళిరాకకు సమయంబుగాదు ;
కావున నిప్పుడు కల్పావసానంబు గాఁబోలుఁ ; గా, దటు గాక యున్న
తే. నిట్టి యౌత్పాతికరజ మెందేనిఁగలదె?"
యనుచు మనముల భయమంది రచటి జనులు;
సురలు, దక్షుఁడు, నంతఁ బ్రసూతిముఖ్య
లయిన భూసురకాంత లిట్లనిరి మఱియు : 113

క. "తన కూఁతులు సూడఁగ నిజ-తనయను సతి, ననపరాధఁ దగవఱి యిట్లై
గ్గొనరించిన యా దక్షుని-ఘనపాపవిపాక మిదియుఁ గాఁదగు" ననుచున్.

వ. అని వెండియు నిట్లనిరి: "కుపితాత్ముం డైన దక్షుండు దన కూఁతుతోడి విరోధంబు
సాలక, జగత్సంహారకారణుం డయిన రుద్రునిం గ్రోధింపం జేసె ; సమ్మహాత్ముం
డెంతటివాఁ డన్నం, బ్రళయకాలంబున. 115

సీ. సుమహితనిశితత్రిశూలాగ్రసంప్రోతనిఖిలదిక్కరిరాజనివహుఁడగుచుఁ,
జటులోగ్రనిష్ఠుర స్తనితగంభీరాట్టహాసనిర్భిన్నాఖిలాశుఁ డగుచు,
భూరికరాళవిస్ఫారదంష్ట్రాహతిపతితతారాగణప్రచయుఁ డగుచు,
వివిధహేతివ్రాతవిపులప్రభాపుంజమండితచండదోర్దండుఁడగుచు,
తే. వికటరోషభయంకరభ్రుకుటిదుర్ని-రీక్షదుస్సహతేజోమహిమ దనర్చి,
ఘనవికీర్ణజటాబంధకలితుఁ డగుచు-నఖిలసంహారకారణుఁ డయి నటించు. 116

తే. అట్టి దేవునిఁ,ద్రిపురసంహారకరునిఁ, - జంద్రశేఖరు, సద్గుణసాంద్రు, నభవు
మనము రోషింపఁజేసిన మంగళములఁ - బొంద వచ్చునె పద్మగర్భునకు నైన ?"

వ. అని యివ్విధంబున భయవిహ్వలలోచను(న ?)లై పలుకుచున్న సమయంబున
మహాత్ముం డైన దక్షునకు భయావహంబు లై, సహస్రసంఖ్యాతంబులైన
మహోత్పాతంబులు భూనభోంతరంబులఁ గానంబడుచుండె ; నాసమయంబున
రుద్రానుచరులు నానావిధాయుధంబులు ధరియించి, కపిలపీతవర్ణంబులు గలిగి,
వామనాకారులు, మకరోదరాననులు నై, యజ్ఞశాలాప్రదేశంబునం బరువులు
వెట్టుచుఁ గదియం జనుదెంచి, దక్షాధ్వరవాటంబులు విటతాటంబులుసేయుచుం,
గొందఱు [1]ప్రాగ్వంశంబును, గొందఱు [2]పత్నీశాలయుఁ, గొందఱు సదస్య
శాలయుఁ, గొంద [3]ఱాగ్నీధ్రశాలయుఁ, గొందఱు యజమానశాలయుఁ, గొంద
ఱు మహానసగృహంబును విధ్వంసంబు గావించిరి ; మఱియుఁ గొందఱు

1. ప్రాగ్వంశము=హవిర్గృహమునకు ముందున్న సభాగృహము. 2. పత్నీశాల=హవిర్గృహ
మునకు పడమటిశాల. 3. ఆగ్నీధ్రశాల=సదస్యశాలకు ముందరిశాల.

యజ్ఞపాత్రంబుల నగ్నులనుం జెఱిచిరి ; వెండియుఁ గొందఱు హోమాగ్ను
లార్చిరి ; పదంపడి కొందఱు హోమకుండంబులందు మూత్రంబులు విడిచిరి ;
గొంద ఱుత్తరవేదికామేఖలలుద్రెంచిరి; గొందఱు మునుల బాధించిరి; గొందఱు
తత్పత్నుల వెఱపించిరి ; మఱికొందఱు దేవతానిరోధంబు గావించి ; రంత
మణిమంతుండు భృగువును, వీరభద్రుండు దక్షునిఁ, జండీశుండు పూషుని, నం
దీశ్వరుండు భగునిఁ బట్టి ; రివ్విధంబున సదస్యదేవర్త్విజ్నికాయంబుల శిలల
ఱువ్వియు, జానువులఁ బొడిచియు, నఱచేతుల నడిచియు, కూర్పరంబులఁ బొడి
చియు వివిధబాధలు వఱచిన, వారు కాందిశీకులై, యెక్కడెక్కడేనిం జనిరి ;
మఱియును. 118

క. మును దక్షుఁ డభవుఁ బలుకఁగఁ - గను గీఁటిన భగునిఁ బట్టి, కన్నులు వెకలిం
చెను నందీశ్వరుఁ డచ్చటి - జనములు హాహారవంబు సందడిగొలుపన్. 119

తే. కుపితుఁడై వాఁడు భవుని దక్షుఁడు శపింపఁ-బరిహసించిన పూషుని పండ్లు డుల్లఁ
గొట్టె బలభద్రుఁ డాకళింగుని రదంబు - లెలమి డులిచినపగిదిఁ జండీశ్వరుండు.

క. తగ వేది, దక్షుఁ డాసభ - నగచాపుఁ దిరస్కరించు నాఁ డట శ్మశ్రుల్
నగుచుం జూపుట నాభృగు - పగకై శ్మశ్రువులు వీరభద్రుఁడు వెఱికెన్. 121

సీ. అతులదర్పోద్ధతుం డై, వీరభద్రుండు గైకొని దక్షు వక్షంబుఁ ద్రొక్కి,
ఘనశితధారాసిఁ గొని మేను వొడిచియు, మంత్రసమన్వితమహితశస్త్ర
జాలవినిర్భిన్నచర్మంబు గల దక్షుఁ జంపఁగాలేక విస్మయము నొంది,
తద్వధోపాయంబు దన చిత్తమునఁ జూచి, [1]కంఠనిష్పీడనగతిఁ దలంచి,
తే. మస్తకముఁ ద్రుంచి, యంచితామర్షణమున-దక్షిణానలమున వేల్చెఁ దదనుచరులు
హర్షమునుబొంద, నచటి బ్రాహ్మణజనంబు-లాత్మలను జాల దుఃఖంబు లందుచుండ.

వ. ఇట్లు వీరభద్రుండు దక్షుని యాగంబు విధ్వంసంబు గావించి, నిజనివాసం బైన
కైలాసంబునకుం జనియె; నయ్యవసరంబున. 123

దేవతలు వీరభద్రాదులచేఁ బరాజితులై, బ్రహ్మకు విన్నవించుకొనుట

చ. హరభటకోటిచేత నిశితాసి గదా కరవాల శూల[2]ము
ద్గర ముసలాదిసాధనవిదారితజర్జరితాఖిలాంగులై
సురలు భయాకులాత్ము లగుచుం సరసీరుహజాతుఁ జేరి, త
చ్చరణసరోరుహంబులకు సమ్మతిఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి, నమ్రులై. 124

క. తము ధూర్జటిసైనికు లగు-ప్రమథులు దయమాని, పెలుచ బాధించుట స
ర్వముఁ జెప్పి''రనుచు మైత్రే-యమునీంద్రుఁడు విదురుతోడ ననియెన్ మఱియున్:

---

1. కంఠనిష్పీడనము = గొంతుపిసుకుట. 2. ముద్గరము = ఇనుపగుదియ, సమ్మెట.

తే. "ఇంతయును మున్ను మనమున నెఱిఁగి యున్న
కతన విశ్వాత్మకుండును, గమలలోచ
నుండు నన నొప్పు నారాయణుండు, నజుఁడుఁ
జూడరారైరి మున్ను దక్షుని మఖంబు." 126

వ. అని చెప్పి, సుర లిట్లు విన్నవించినఁ, జతుర్ముఖుండు వారల కి ట్లనియె: 127

క. "ఘనతేజోనిధి పురుషుం - డనయంబుఁ గృతాపరాధుఁ డయినను, దా మ
ల్లన ప్రతికారముఁ గావిం-చిన జనులకు లోకమందు సేమము గలదే?" 128

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె: 129

క. "క్రతుభాగార్హుం డగు పశు - పతి, నీశ్వరు, నభవు, శర్వు, భర్గుని, దూరీ
కృతయజ్ఞభాగుఁ జేసిన-యతిదోషులు, దుష్టమతులు నగు మీ రింకన్. 130

సీ. పూని యే దేవుని బొమముడిమాత్రన లోకపాలకులును, లోకములును
నాశమొందును? రక్షి యీశుండు ఘనదురుక్త్యస్త్రనికాయవిద్ధాంతరంగుఁ
డును, బ్రియావిరహితుండును నైనవాఁ; డమ్మహాత్మునిఁ,ద్రిపురసంహారకరుని
మఖపునస్సంధానమతి నపేక్షించు మీరలు సేరి, శుద్ధాంతరంగు లగుచు,
తే. భక్తినిష్ఠలఁ దత్పాదపద్మయుగళ-ఘనపరిగ్రహపూర్వంబు గాఁగ నతని
శరణమొందుఁ; డతండు ప్రసన్నుఁడయినఁ-దివిరి మీకోర్కి సిద్ధించు దివిజులార!"

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె: "నద్దేవుని డాయం జన వెఱుతు మని తలంపకుం; డతనిఁ
జేరనుపాయం బెఱింగింపు మంటి రేని నేను, నింద్రుండును, మునులును, మీర
లును, మఱియు దేహధారు లెవ్వ రేని నమ్మహాత్ముని రూపంబు, నతని బలపరాక్ర
మంబుల కొలందియు నెఱుంగంజాల; మతండు స్వతంత్రుండుగావునఁ దదుపాయం
బెఱింగింప నెవ్వండు సమర్థుం డగు; నయిన నిపుడు భక్తపరాధీనుండును, శరణా
గతరక్షకుండును నగు నీశునిఁ జేరంబోవుద" మని పలికి, పద్మసంభవుండును దేవ
పితృగణప్రజాపతులం గూడి, కైలాసాభిముఖుండై, చని చని. 132

ఉ. భాసురలీలఁ గాంచిరి సుపర్వులు భక్తజనైకమానసో
ల్లాసముఁ, గిన్నరీజనవిలాసము, నిత్యవిభూతిమంగళా
వాసము, సిద్ధగుహ్యకనివాసము, రాజతభూవికాసికై
లాసముఁ, గాంతినిర్జితకులక్షితిభృత్సుమహాద్విలాసమున్. 133

సీ. ధాతువిచిత్రితోదాత్తరత్నప్రభాసంగతోజ్జ్వలతుంగశృంగములును,
గిన్నరగంధర్వకింపురుషాప్సరోజననికరాకీర్ణ సానువులును,
మానితనిఖిలవైమానిక మిథునసద్విహారనైకశుభప్రదేశములును,
గమనీయనవమల్లికాసుమనోవల్లికామతల్లీలసత్కందరములు,

తే. నమరసిద్ధాంగనాశోభితాశ్రమములు, - విబుధజనయోగ్యసంపన్నివేశములును
గలిగి, బహువిధపుణ్యభోగముల నొప్పి-వినుతసుకృతములకు[1]దండ వెండికొండ.

వ. అది మఱియును మందార పారిజాత సరళ తమాల సాల తాల తక్కోల కోవిదార శిరీ షార్జున చూత కదంబ నీప నాగ పున్నాగ చంపక పాట లాశోక వకుళ కుంద కురవక కన కామ్ర శతపత్ర కింశు కైలాలవంగ మాలతీ మధూక మల్లికా పనస మాధవీ కుట జోదుంబరాశ్వత్థ ప్లక్ష వట హింగుళ భూర్జ పూగ జంబూ ఖర్జూ రామ్రాతక ప్రియాళు నారికే ళేంగుద వేణు కీచక ముఖర తరుశోభితంబును, గలకంఠ కాలకంఠ కలవింక రాజకీర మత్తమధుకర నానా విహంగకోలాహలనినద బధిరీభూతరోదోంతరాళంబును, సింహ తరక్షు శల్య గవయ శరభ శాఖామృగ వరాహ వ్యాఘ్ర కుర్కుర రురు మహిష వృక సారంగ ప్రముఖ వన్యసత్త్వసమాశ్రయవిరాజితంబును, గదళీషండమండిత కమల కల్హార కైరవ కలిత పులినతల లలిత కమలాకర విహరమాణ కలహంస కారండవ సారస చక్రవాక బక జలకుక్కుటాది జలవిహంగకుల కూజిత సంకులంబును, సలిలకేళీవిహరమాణ సతీరమణీరమణీయ కుచమండలవిలిప్తమృగమద మిళిత హరిచందన గంధసుగంధి జలపూరిత గంగాతరంగిణీ సమావృతంబును నైన కైలాసపర్వతంబు వొడగని, యరవిందసంభవపురందరాది దేవగణంబు లత్యద్భుతానందంబులం బొంది, ముందటం దారహీర హేమమయవిమానసంకులంబును, బుణ్యజనమానినీశోభితంబును నైన యలకాపురంబుఁ గడచి, తత్పురబాహ్య ప్రదేశంబునం దీర్ఘపాదుండైన పుండరీకాక్షు పాదారవిందరజఃపావనంబును, రతికేళీవ్యాసంగపరిశ్రమనివారక సలిలకేళీవిలోల దేవకామినీపీనవక్షోజవిలిప్త కుంకుమ పంక సంగత పిశంగ వర్ణవారిపూరవిలసితంబును నై, నందాలకనందాభిధానంబులు గల నదీద్వితయంబు దాఁటి, తత్పురోభాగంబున వనగజసంఘృష్ట మలయజపరిమిళితమలయపవనాస్వాదనముహుర్ముహురున్మదితమానసపుణ్యజన కామినీకదంబంబును, వైదూర్యసోపానసమంచితకనకోత్పలవాపీవిభాసితంబును, గింపురుషసంచారయోగ్యంబును నగు సౌగంధికవనసమీపంబునందు. 135

బ్రహ్మాదులు దక్షిణామూర్తిరూపుఁడగు నీశ్వరుని స్తుతించుట

సీ. ఉజ్జ్వలం బయి, శతయోజనంబుల పొడ, వొగిఁ బంచసప్తతి యోజనముల
పఱపును గల్గి, యేపట్టునఁ దఱుఁగని నీడ శోభిల్ల నిర్ణీతమగుచుఁ,
బర్ణశాఖాసమాకీర్ణమై, మాణిక్యములఁ బోలఁగల ఫలములఁ దనర్చి,
కమనీయసిద్ధయోగక్రియామయమయి, యనఘముముక్షుజనాశ్రయమును,
తే. భూరిసంసారతాపనివారకమును-నగుచుఁ, దరురాజమనఁగఁ బెంపగ్గలించి,
భక్తజనులకు నిచ్చలుఁ బ్రమద మొసఁగ-వలయు సంపదలంద[2]నావటము వటము.

1. దండ = ప్రాపు. 2. ఆవటము = పొందికైనది.

వ. ఆ వృక్షమూలతలంబున. 137

సీ. ఇద్ధసనందాదిసిద్ధసంసేవితు, శాంతవిగ్రహుని, వాత్సల్యగుణునిఁ,
గమనీయలోకమంగళదాయకుని, శివు, విశ్వబంధుని, జగద్వినుతయశుని,
గుహ్యకసాధ్యరక్షోయక్షనాథకుబేరసేవితుని, దుర్వారబలుని,
నుదితవిద్యాతపోయోగయుక్తుని, బాలచంద్రభూషణుని, మునీంద్రనుతునిఁ,
తే. దాపసాభీష్టకరుఁ, భస్మదండలింగ-ఘనజటాజినధరుని, భక్తప్రసన్ను,
వితతసంధ్యాభ్రరుచివిడంబితవినూత్న-రక్తవర్ణు, సనాతను, బ్రహ్మమయుని. 138

వ. మఱియును. 139

సీ. అంచితవామపాదాంభోరుహము దక్షిణోరుతలంబున నొయ్య నునిచి,
సవ్యజానువుమీఁద భవ్యబాహువు సాఁచి, వలపలి ముంజేత సలలితాక్ష
మాలిక ధరియించి, మహనీయతర్కముద్రాయుక్తుఁ డగుచుఁ, జిత్తంబులోన
నవ్యయం బయిన బ్రహ్మానందకలితసమాధినిష్ఠుఁడు, వీతమత్సరుండు,
తే. యోగపట్టాభిరాముఁడై, యుచితవృత్తి-రోషసంగతిఁ బాసి కూర్చున్న జముని
యనువునను దర్భరచిత[1]బ్రుస్యాసనమున-నున్న మునిముఖ్యునంచితయోగనిరతు.

క. అలఘుని, నభవుని, యోగీం-ద్రులు వినుచుండంగ నారదునితోఁ బ్రియభా
షలు జరుపుచున్న రుద్రుని,-సలలితపన్నగవిభూషు, సజ్జనపోషున్. 141

క. కని, లోకపాలురును, ముని-జనులును సద్భక్తి నతని చరణంబులకుఁ
వినతులయి; రప్పు డబ్జా-సనుఁ గని, యయ్యభవుఁ డధికసంభ్రమ మొప్పన్. 142

క. అనఘ! మహాత్ముం డగు వా-మనుఁ డాకశ్యపున కొగి నమస్కారము సే
సినగతి నజునకు నభివం-దన మొగిఁ గావించె హరుఁడు దద్దయుఁ బ్రీతిన్. 143

తే. అంత రుద్రానువర్తులైనట్టి సిద్ధ-గణమహర్షిజనంబులు గని, పయోజ
గర్భునకు మ్రొక్కి; రంత నాకమలభవుఁడు-శర్వుఁ గని పల్కె మందహాసంబుతోడ:

తే. "జగములకు నెల్ల యోనిబీజంబులైన-శక్తిశివకారణుండవై, జగతి నిర్వి
కార బ్రహ్మంబవగు నిన్నుఁ గడఁగి విశ్వ-నాథుఁగా నెఱిఁగెద నామనమున నభవ!

తే. సమత నది గాక తావకాంశంబులైన-శక్తిశివరూపములఁ గ్రీడ సలుపు దూర్ణ
నాభిగతి విశ్వజననవినాశవృద్ధి-హేతుభూతుండ వగుచుందు వీశ! రుద్ర! 146

సీ. అనఘ! లోకంబులయందు వర్ణాశ్రమసేతువు లనఁగఁ బ్రఖ్యాతి నొంది,
బలసి, మహాజనపరిగృహీతంబులై, యఖిలధర్మార్థదాయకము లైన
వేదంబులను మఱి వృద్ధి నొందించుటకొఱకు నై నీవ దక్షుని నిమిత్త
మాత్రునిఁ జేసి, యమ్మఖముఁ గావించితి; వటు గాన శుభమూర్తి వైన నీవు

---

1. బ్రుసి = వ్రతుల ఆసనము.

తే. గడఁగి, జగముల మంగళకర్తు లయిన-వారి ముక్తి, నమంగళాచారు లయిన
వారి నరకంబు నొందింతు భూరిమహిమ-భక్తజనపోష! రాజితఫణివిభూష!

వ. అట్లగుటం దత్కర్మంబు లోకానొకనికి విపర్యాసంబు నొందుటకుఁ గారణం బెయ్యదియో? భవదీయరోషంబు హేతు వని తలంచితినేనిఁ ద్వదీయపాదారవిందవిహితచిత్తులై, సమస్తభూతంబులయందు నినుం గనుంగొనుచు, భూతంబుల నాత్మకు వేఱుగాఁ జూడక వర్తించు మహాత్ములయందు నజ్ఞులైనవారియందుం బోలె రోషంబు దఱుచు వొరయ దఁట; నీకుఁ గ్రోధంబు గలదే" యని. 148

సీ. "మఱి భేదబుద్ధిఁ గర్మప్రవర్తనముల మదయుతు లయి, దుష్టహృదయు లగుచుఁ
బరవిభవాసహ్యాభవమనోవ్యాధులఁ దగిలి, మర్మాత్మభేదకము లయిన
బహుదురుక్తులచేతఁ బరులఁ బీడించుచు నుండు మూఢులను దైవోపహతులఁ
గాఁ దలపోసి, యక్కపటచిత్తులకు నీవంటి సత్పురుషుఁ డేవలననైన

తే. హింసఁ గావింపకుండు సమిద్ధచరిత! -నీలలోహిత! మహితగుణాలవాల!
లోకపాలనకలిత! గంగాకలాప!-హర! జగన్నుతచారిత్ర! యదియుఁగాక. 149

సీ. అమర సమస్తదేశములందు నఖిలకాలములందుఁ దలఁప దుర్లంఘ్యమహిముఁ
డగు పద్మనాభు మాయామోహితాత్మకులై, భేదదర్శనులైనవారి
వలనను ద్రోహంబు గలిగిన నైనను నది దైవకృత మని, యన్యదుఃఖ
ముల కోర్వ లేక, సత్పురుషుఁడు నయ్యును గాని హింసింపఁడు గాన, నీవు

తే. నచ్యుతుని మాయ మోహము నందకుంటఁ-జేసి సర్వజ్ఞుఁడవు; మాయ చేత మోహి
తాత్ము లై, కర్మవర్తను లయినవారి-వలన ద్రోహంబు గలిగిన వలయుఁ బ్రోవ.

వ. అది గావున యజ్ఞభాగార్హుండవయిన నీకు సవనభాగంబు సమర్పింపనికతన నీ చేత విధ్వస్తంబయి పరిసమాప్తినొందని దక్షాధ్వరంబు మరల నుద్ధరించి, దక్షునిఁ బునర్జీవితుం జేయుము; భగుని నేత్రంబులును, భృగుముని శ్మశ్రువులును, బూషుని దంతంబులును గృప సేయుము; భగ్నాంగు లయిన దేవఋత్విఙ్నికాయంబులకు నారోగ్యంబుగావింపు; మీమఖావశిష్టంబు యజ్ఞపరిపూర్తిహేతుభూతం బయిన భవదీయభాగంబగుం గాక !" 151

శివుఁడు బ్రహ్మాదులచేఁ బ్రార్థితుఁడై, దక్షాదుల ననుగ్రహించుట

చ. అని చతురాననుండు వినయంబున వేఁడిన, నిందుమౌళి స
య్యన బరితుష్టిఁ బొంది, దరహాసము మోమునఁ దొంగలింప, ని
ట్లను: "హరిమాయచేత ననయంబును బామరులైనవారు సే
సిన యపరాధదోషములు చిత్తములో గణియింప నెన్నఁడున్. 152

వ. అట్లయ్యును. 153

క. బలియుర దండించుట, దు - ర్బలజనరక్షణము ధర్మపద్ధతి యగుటం
గలుషాత్ముల యపరాధము-కొలఁదిని దండించుచుందు గొనకొని యేనున్." 154

వ. అని "దగ్ధశీర్షుం డయిన దక్షుం డజముఖుండగు; భగుండు బర్హిస్సంబంధభాగంబులు గలిగి, మిత్రనామధేయచక్షుస్సునం బొడగాంచుఁ; బూషుండు పిష్టభుక్కగుచు యజమానదంతంబులచే భక్షించు; దేవతలు యజ్ఞావశిష్టంబు నాకొసంగుటం జేసి సర్వావయవపూర్ణులై వర్తింతురు; ఖండితాంగులైన ఋత్విగాదిజనంబు లశ్వి దేవతల బాహువులచేతను, బూషుని హస్తంబులచేతను లబ్ధబాహుహస్తులై జీవింతురు; భృగువు [1]బస్తశ్మశ్రువులు గలిగి వర్తించు" నని శివుం డానతిచ్చిన, సమస్తభూతంబులును సంతుష్టాంతరంగంబులై "తండ్రీ, తండ్రీ" యని సాధువాదంబుల నభినందించి; రంత నాశంభుని యామంత్రణంబు వడసి, సునాసీరప్రముఖులగు దేవతలు ఋషులతోడం గూడి రా, నజుండును రుద్రునిం బురస్కరించుకొని, దక్షాధ్వరవాటంబునకుం జనియె; నంత.

క. శర్వ నియోగక్రమమున - సర్వావయవములుఁ గలిగి, సన్మునిఋత్వి
గ్గీర్వాణముఖ్యు లొప్పిరి - పూర్వతనుశ్రీల నార్యభూషణ! యంతన్. 156

క. విను; దక్షు నంత మేషము - ఖునిఁ జేసిన, నిద్ర మేలుకొని లేచినపో
ల్కిని నిలిచె దక్షుఁ డభవుఁడు - గనుఁగొనుచుండంగ నాత్మఁ గౌతుక మొప్పన్.

వ. ఇట్లు లేచి, నిలిచి, ముందఱ నున్న శివునిం గనుంగొనినమాత్రన శరత్కాలంబున నకల్మషంబైన సరస్సునుంబోలెఁ బూర్వరుద్రవిద్వేషజనితంబులైన కల్మషంబులం బాసి, నిర్మలుం డై, యభవుని నుతియింపం దొడంగి, మృతిఁ బొందిన సతీతనయం దలంచి, యనురాగోత్కంఠల బాష్పపూరితలోచనుండును, గద్గద కంఠుండును నై పలుకం జాలక, యెట్టకేలకు దుఃఖంబు సంస్తంభించికొని, ప్రేమాతిరేకవిహ్వలుం డగుచు, సర్వేశ్వరుం డగు హరున కిట్లనియె:

క. "విను నీ కపరాధుఁడ నగు - నను దండించు టిది దండనము గాదు; మది
న్నను రక్షించుట గా మన-మునఁ దలఁతును దేవ! యభవ! పురహర! రుద్రా!

సీ. అనఘాత్మ! తగ నీవు, నబ్జనాభుండును బరికింప బ్రాహ్మణాభాసు లయిన
వారలయెడల నెవ్వాలన నుపేక్షింప రఁట; దృఢవ్రతచర్యులైనవారి
యెడ నీ కుపేక్ష యెక్కడిది? సర్గాదిని నామ్నాయసంప్రదాయప్రవర్త
నము నెఱింగించుట కమరవిద్యాతపోవ్రతపరాయణులైన బ్రాహ్మణులను

తే. వరుసఁ బుట్టించితివి కాన వారి నెపుడు - గేల దండంబుఁ బూని, గోపాలకుండు
బలసి గోవుల రక్షించుపగిది నీవు - నరసి రక్షించుచుందుగదయ్య! రుద్ర! 160

1. బస్తము = మేకపోతు.

సీ. తలపోయ నవిదితతత్త్వవిజ్ఞానుండ నైన నాచేత సభాంతరమున
నతిదుష్టత్ర్యంబకక్షతుండవయ్యును మత్కృతాపరాధము హృదయంబునందుఁ
దలఁపక, సుజననిందాదోషమున నధోగతిఁ బొందుచున్న దుష్కర్ము, నన్ను
గరుణఁ గాచిన నీకుఁ గడఁగి ప్రత్యుపకార మెఱిఁగి కావింప నే నెంతవాఁడ?
తే. నుతచరిత్ర! భవత్పరానుగ్రహాను - రూపకార్యంబుచేత నిరూఢ మైన
తుష్టి నీచిత్తమందు నొందుదువు గాక!-క్షుద్రసంహార! కరుణాసముద్ర! రుద్ర!"

వ. అని యిట్లు రుద్రక్షమాపణంబు గావించి, పద్మసంభవుచేత ననుజ్ఞాతుం డై,
దక్షుం డుపాధ్యాయఋత్విగ్గణసమేతుండగుచుఁ, గ్రతుకర్మంబు నిర్వర్తించు
సమయంబున, బ్రాహ్మణజనంబులు యజ్ఞంబులు నిర్విఘ్నంబు లై సాగుటకుఁ
బ్రమథాదివీరసంసర్గకృతదోషనివృత్త్యర్థంబుగా విష్ణుదేవతాకంబును, త్రిక
పాల పురోడాశద్రవ్యకంబును నైన కర్మంబుఁ గావింప, నధ్వర్యుకృత్యప్రవిష్టుం
డగు భృగువుతోడం గూడి, నిర్మలాంతఃకరణుండగుచు, దక్షుండు, ద్రవ్య
త్యాగంబుఁ గావింపఁ, బ్రసన్నుం డై సర్వేశ్వరుండు. 162

సీ. మానితశ్యామాయమానశరీరదీధితులు నల్దిక్కుల దీటుకొనఁగఁ,
గాంచనమేఖలాకాంతులతోడఁ గౌశేయచేలద్యుతుల్ సెలిమి సేయ,
లక్ష్మీసమాయుక్తలలితవక్షంబున వైజయంతీప్రభల్ వన్నెసూప,
హాటకరత్నకిరీటకోటిప్రభల్ బాలార్కరుచులతో మేలమాడ,
తే. లలితనీలాభ్రరుచిఁ గుంతలములు దనరఁ, - బ్రవిమలాత్మీయదేహజప్రభ సరోజ
భవభవామరముఖ్యుల ప్రభలు మాప-నఖిలలోకైకగురుఁడు నారాయణుండు.

చ. సలలిత శంఖ చక్ర జలజాత గదా శర చాప ఖడ్గ ని
ర్మలరుచులున్, సువర్ణరుచిమన్మణికంకణముద్రికాప్రభా
వళులును దేజరిల్ల, భుజవర్గ మనర్ఘళకాంతియుక్త మై,
విలసితకర్ణికారపృథివీరుహముం బురుడింపఁ బట్టుగన్. 164

క. సరసోదారసమంచిత - దరహాసవిలోకనములఁ దగ లోకములం
బరితోషము నొందించుచుఁ-బరమోత్సవ మొప్ప, విశ్వబంధుం డగుచున్. 165

చ. మఱియును రాజహంసరుచిమద్భ్రమణీకృతతాలవృంతచా
మరములు వీవఁగా దివిజమానిను లచ్ఛసుధామరీచివి
స్ఫురణసితాతపత్రరుచిపుంజము దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁగాఁ
గరివరదుండు వచ్చె సుభగస్తుతివర్ణసుపర్ణయానుఁ డై. 166

చ. ఘనరుచి నట్లు వచ్చిన వికారవిదూరు, ముకుందుఁ జూచి, బో
రన నరవిందనందనపురందరచంద్రకళాధరామృతా

శనముఖు లర్థి లేచి, యతిసంభ్రమ మొప్ప, "నమో నమో దయా
వననిధయే" యటంచు ననివారణ మ్రొక్కిరి భక్తియుక్తులై. 167

వ. అట్లు కృతప్రణాము లైనయనంతరంబ. 168

ఉ. ఆ నలినాయతాక్షుని యనంతపరాక్రమదుర్నిరీక్ష తే
జోనిహతస్వదీప్తు లగుచుం నుతి సేయ నశక్తులై, భయ
గ్లాని వహించి, బాష్పములు గ్రమ్మంగ, గద్గదకంఠు లై, తనుల్
మ్రానుపడంగ, నవ్విభుని మన్ననఁ గైకొని, యెట్టకేలకున్. 169

దక్షాధ్వరమునకు వచ్చిన నారాయణుని దక్షాదులు స్తుతించుట

వ. నిటలతటఘటితకరపుటు లై, యమ్మహాత్ముని యపారమహిమంబు దెలిసిఁగి,నుతియింప శక్తులు గాక యుండియుఁ, గృతానుగ్రహావిగ్రహుండగుటం జేసి, తమతమ మతులకు గోచరించినకొలంది నుతియింపఁ దొడంగి; రందు గృహీతంబు లగు పూజాద్యుపచారంబులు గలిగి, బ్రహ్మాదులకు జనకుండును, సునందనందాదిపరమ భాగవతజనసేవితుండును, యజ్ఞేశ్వరుండును నగు భగవంతుని శరణ్యునిం గాఁ దలంచి, దక్షుం డిట్లనియె: "దేవా! నీవు స్వస్వరూపంబునం దున్న యప్పు డుపర తంబులు గాని రాగాద్యఖిలబుద్ధ్యవస్థలచే విముక్తుండవును, నద్వితీయుండవును, జిద్రూపకుండవును, భయరహితుండవును నై, మాయం దిరస్కరించి, మఱియు నా మాయ ననుసరించుచు, లీలామానుషరూపంబుల నంగీకరించి, స్వతంత్రుండ వయ్యును మాయాపరతంత్రుండవై, రాగాదియుక్తుండునుం బోలె రామకృష్ణాద్యవతారంబులఁ గానంబడుచుండుదు గావున నీలోకంబులకు నీవ యీశ్వరుండవనియు, నితరు లైన బ్రహ్మరుద్రాదులు భవన్మాయావిభూతులగుటం జేసి లోకంబులకు నీశ్వరులు గారనియును భేదదృష్టి గల నన్ను రక్షింపు; మీవిశ్వకారణు లైన ఫాలలోచనుండును, బ్రహ్మయు,దిక్పాలురును, సకలచరాచరజంతువులును నీవ; భవద్వ్యతిరిక్తంబు జగంబున లే"దని విన్నవించినం, దదనంతరంబ ఋత్విగ్జనంబు లిట్లనిరి: 170

సీ. "వామదేవుని శాపవశమునఁ జేసి కర్మానువర్తులము మే మైనకతన
బలసి వేదప్రతిపాద్యధర్మోపలక్ష్యం బైనయట్టి మఖంబునందు
దీపింప నింద్రాదిదేవతాకలితరూపవ్యాజమునఁ బొంది పరఁగు నిన్ను
యజ్ఞస్వరూపుండవని కాని కేవల నిర్గుణుండవు, నిత్యనిర్మలుఁడవు,

తే. నరయ ననవద్యమూర్తివి నైన నీదు-లలితతత్త్వస్వరూపంబుఁ దెలియఁజాల
మయ్య! మాధవ! గోవింద! హరి! ముకుంద!-చిన్మయాకార! నిత్యలక్ష్మీవిహార!"

వ. సదస్యు లిట్లనిరి: 172

సీ. "శోకదావాగ్నిశిఖాకలితంబు, పృథుక్లేశఘనదుర్గదుర్గమంబు,
దండధరక్రూరకుండలిక్లిష్టంబు, పాపకర్మవ్యాఘ్రపరివృతంబు,
గురుసుఖదుఃఖకాకోలపూరితగర్త మగుచు ననాశ్రయ మైనయట్టి
సంసారమార్గసంచారులై, మృగతృష్ణికలఁ బోలు విషయసంఘము నహమ్మ
తే. మేతిహేతుక దేహనికేతనములు-నయి మహాభారవహు లైనయట్టి మూఢ
జనము లేనాఁట మీపదాబ్జములు గానఁ-జాలువారలు భక్తప్రసన్న! దేవ!"

వ. రుద్రుం డిట్లనియె : 174

చ. "వరద! నిరీహ! యోగిజనవర్గసుపూజిత! నీపదాబ్జముల్
నిరతము నంతరంగమున నిల్పి, భవత్సదనుగ్రహాదిక
స్ఫురణఁ దనర్చు నన్ను నతిమూఢు,లవిద్యులు మున్నమంగళా
వరణుఁ డటంచుఁ బల్కిన భవన్నతి నేగణియింప నచ్యుతా!" 175

వ. భృగుం డిట్లనియె : 176

మ. "అరవిందోదర! తావకీనఘనమాయామోహితస్వాంతు లై,
పరమం బైన భవన్మహామహిమముం బాటించి, కానంగ నో
పరు బ్రహ్మాదిశరీరు లజ్ఞులయి; యోపద్మాక్ష! భక్తార్తిసం
హరణాలోకన! నన్నుఁ గావఁ దగు నిత్యానందసంధాయి వై." 177

వ. బ్రహ్మ యిట్లనియె : 178

సీ. "తవిలి పదార్థభేదగ్రాహకము లైన చక్షురింద్రియముల సరవిఁ జూడఁ
గలుగు నీరూపంబు గడఁగి మాయామయంబగు నసద్వ్యతిరిక్తమగుచు, మఱియు
జ్ఞానార్థకారణసత్త్వాదిగుణముల కాశ్రయభూత మై యలరుచున్న
నిరుపమాకారంబు నీకు విలక్షణ మై యుండు ననుచు నే నాత్మఁ దలఁతు;
తే. నిర్వికార! నిరంజన! నిష్కళంక!-నిరతిశయ! నిష్క్రియారంభ! నిర్మలాత్మ!
విశ్వసంబోధ్య! నిరవద్య! వేదవేద్య!-ప్రవిమలానంద! సంసారభయవిదూర! 179

వ. ఇంద్రుం డిట్లనియె : 180

మ. "దితిసంతానవినాశసాధనసముద్దీప్తాష్టబాహాసమ
న్వితమై, యోగిమనోనురాగపద మై వెల్గొందు నీదేహ మా
యత మైనట్టి ప్రపంచముంబలెను మిథ్యాభూతముం గామి, శా
శ్వతముం గా మదిలోఁ దలంతు హరి! దేవా! దైవచూడామణీ!" 181

వ. ఋత్విక్పత్ను లిట్లనిరి : 182

చ. "కడఁగి భవత్పదార్చనకుఁ గా నిటు దక్షునిచే రచింపఁగాఁ
బడి, శితికంఠరోషమున భస్మము నొంది, పరేతభూమి యై

చెడి, కడు శాంతమేధమునఁ జెన్నలి యున్న మఖంబుఁ జూడు మే
ర్పడ; జలజాభనేత్రములఁ బావన మై విలసిల్లు నచ్యుతా!'' 183

వ. ఋషు లి ట్లనిరి: 184

మ. ''అనఘా! మాధవ! నీవు మావలెనె కర్మారంభివై యుండియున్,
విను, తత్కర్మఫలంబు నొంద; వితరుల్ విశ్వంబునన్ భూతికై
యనయంబున్ భజియించు నిందిర గరం బర్థిన్ నినుం జేరఁ గై
కొన; వే మందుము నీచరిత్రమునకున్ గోవింద! పద్మోదరా!'' 185

వ. సిద్ధు లి ట్లనిరి: 186

చ. ''హరి! భవదుఃఖభీషణదవానలదగ్ధతృషార్త మన్మనో
ద్విరదము శోభనంబును, బవిత్రము నైన భవత్కథాసుధా
సరిదవగాహనంబునను సంసృతితాపము వాసి, క్రమ్మఱం
దిరుగదు బ్రహ్మముం గనిన ధీరుని భంగిఁ బయోరుహోదరా!'' 187

వ. యజమాని యగు ప్రసూతి యి ట్లనియె: 188

చ. ''కరచరణాదికాంగములు గల్గియు, మస్తము లేని మొండెముం
బరువడి నొప్పకున్నగతిఁ బంకజలోచన! నీవు లేని య
ధ్వరము [1]ప్రయాజులం గలిగి, తద్దయు నొప్పక యున్న దీయెడన్;
హరి! యిటు నీదురాక శుభమయ్యెఁ; రమాధిప! మమ్ముఁ గావవే!'' 189

వ. లోకపాలకు లి ట్లనిరి: 190

సీ. ''దేవాదిదేవ! యీ దృశ్యరూపంబగు సమహితవిశ్వంబుఁ జూచు ప్రత్య
గాత్మభూతుండవై నట్టి నీవు నసత్ప్రకాశరూపంబు లై కలుగు మామ
కేంద్రియంబులచేత నీశ్వర! నీమాయ నొందించి, పంచభూతోపలక్షి
తం బగు దేహివిధంబునఁ గానంగఁబడుదువు గాని, యేర్పడిన శుద్ధ

తే. సత్త్వగుణయుక్తమైన భాస్వత్స్వరూప-ధరుఁడవై కానఁబడవుగా పరమపురుష!
యవ్యయానంద! గోవింద! యట్లుగాన-యెనయ మా జీవనము లింక నేమిగలవు?''

వ. యోగీశ్వరు లిట్లనిరి: 192

సీ. ''విశ్వాత్మ! నీయందు వేఱుగా జీవులఁ గనఁడెవ్వఁ, డట వానికంటెఁ బ్రియుఁడు
నీకు లేఁ; డఁటునను నిఖిలవిశ్వోద్భవస్థితివిలయంబులకతన దైవ
సంగతి నిర్భిన్నసత్త్వాదిగుణవిశిష్టాత్మీయమాయచే నజభవాది
వివిధభేదము లొందుదువు; స్వస్వరూపంబునం దుండుదువు; వినిహతవిమోహి

1. ప్రయాజులు = యాజకులు.

తే. వగుచు నుండుదు గద! నిన్ననన్యభక్తి-భృత్యభావంబు దాల్చి, సంప్రీతిఁ గొల్చు
మమ్ము రక్షింపవే! కృపామయ! రమేశ!-పుండరీకాక్ష! సంతతభువనరక్ష!" 193

వ. శబ్దబ్రహ్మ యి ట్లనియె: 194

చ. "హరి! భవదీయతత్త్వము సమంచితభక్తి నెఱుంగ నేను, నా
సరసిజసంభవాదులును జాలము; సత్త్వగుణాశ్రయుండవుఁ,
బరుఁడవు, నిర్గుణుండవును, బ్రహ్మము నై తగు నీకు నెప్డు నిం
దఱముఁ జతుర్విధార్థఫలదాయక! మ్రొక్కెద మాదరింపవే!" 195

వ. అగ్నిదేవుం డి ట్లనియె: 196

మ. "హవరక్షాచరణుండ వై నెగడు దీ; వయ్యగ్నిహోత్రాదిపం
చవిధంబుఁ, మఱి మంత్రపంచకసుసృష్టంబై తగం బొల్చు నా
హవరూపం బగు నీకు మ్రొక్కెదను; నీయాజ్ఞఁ భువిఁ హవ్యముల్,
సవనవ్రాతములఁ వహింతు హరి! యుష్మత్తేజముం బూనుచుఁ." 197

వ. దేవత లి ట్లనిరి: 198

మ. "మును కల్పాంతమునందుఁ గుక్షి నఖిలంబుఁ దాఁచి, యేకాకివై,
జనలోకోపరిలోకవాసులును, యుష్మత్తత్త్వమార్గంబు చిం
తనముం జేయఁ బయోధియందు నహిరాట్తల్పంబునం బవ్వళిం
చిన నీరూపము నేఁడు సూపితివి లక్ష్మీనాథ! దేవోత్తమా!" 199

వ. గంధర్వు లి ట్లనిరి: 200

మ. "హరపంకేజభవామరాదులు, మరీచ్యాదిప్రజానాథు లో
యరవిందాక్ష! రమాహృదీశ! భవదీయాంశాంశసంభూతు లై
పరఁగం దావకలీలకై నెగడు నీబ్రహ్మాండముఁ దేవ! యీ
శ్వర! నీ కే మతిభక్తి మ్రొక్కెదము దేవాధీశ! రక్షింపుమా!" 201

వ. విద్యాధరు లి ట్లనిరి: 202

సీ. "నలినాక్ష! విను భవన్మాయావశంబున దేహంబు దాల్చి, తద్దేహమందు
నాత్మ నహమ్మమేత్యభిమానమును బొంది, పుత్త్రజాయాగృహక్షేత్రబంధు
ధనపశుముఖవస్తుతతుల సంయోగవియోగదుఃఖంబుల నొందుచుండు
ధృతివిహీనుఁడు, నసద్విషయాతిలాలసుఁ, డతిదుష్టమతియు నై నట్టివాఁడు
తే. దవిలి భవదీయగుణసత్కథావిలోలుఁ-డయ్యె నేనియు నాత్మమోహంబువలనఁ
బాసి వర్తించు విజ్ఞానపరత గలిగి,-చిరదయాకార! యిందిరాచిత్తచోర!"

వ. బ్రాహ్మణజనంబు లి ట్లనిరి: "దేవా! యీ క్రతువును, హవ్యంబును, నగ్నియు,
మంత్రంబులును, సమిద్దర్భపాత్రంబులును, సదస్యులును, ఋత్విక్కులును,

దంపతులును, దేవతలును, నగ్నిహోత్రంబులును, స్వధయు, సోమంబును, నాజ్యంబును, బశువును నీవ; నీవు దొల్లి వేదమయసూకరాకారంబు ధరియించి, దంష్ట్రాదండంబున వారణేంద్రంబు నళినంబు ధరియించుచందంబున రసాతలగత యైన భూమి నెత్తితి; వట్టి యోగిజనస్తుత్యుండవును, యజ్ఞక్రతురూపకుండవు నైన నీవు పరిభ్రష్టకర్ముల మై కాంక్షించు మాకుం బ్రసన్నుండ వగుము; భవదీయనామకీర్తనంబుల సకలయజ్ఞవిఘ్నంబులు నాశంబు నొందు; నట్టి నీకు నమస్కరింతుము.'' 204

క. అని తన్ను సకలజనములు - వినుతించిన, హరి భవుండు విఘ్నము గావిం
చిన యాదక్షుని యజ్ఞము-ఘనముగఁ జెల్లించెఁ గొఱంత గాకుండంగన్. 205

క. సకలాత్ముఁడు దా నగుటను-సకలహవిర్భోక్త యయ్యు జలజాక్షుండుం
బ్రకటస్వభాగమున న -య్యకలంకుఁడు దృప్తిఁ బొంది, యనె దక్షునితోన్: 206

వ. ''అనఘా! యేనును, బ్రహ్మయు, శివుండును నీజగంబులకుఁ గారణభూతుల; మందు నీశ్వరుండను, నుపద్రష్టను, స్వయంప్రకాశకుండను నై గుణమయం బయిన యాత్మీయమాయం బ్రవేశించి, జననవృద్ధివిలయంబులకు హేతుభూతంబు లగు తత్తత్క్రియోచితంబు లైన బ్రహ్మరుద్రాదినామధేయంబుల నొందుచుండుదు; నట్టి యద్వితీయబ్రహ్మరూపకుండ నైన నాయందు నజభవాదులను, భూతగణంబులను మూఢుం డగువాఁడు వేఱుగాఁ జూచు; మనుజుండు శరీరంబునకుఁ గరచరణాదులు వేఱుగాఁ దలంపనిచందంబున మద్భక్తుం డగువాఁడు నాయందు భూతజాలంబు భిన్నంబుగాఁ దలంపండు; గావున మామువ్వుర యందు నెవ్వండు వేఱుసేయకుండు, వాఁడు కృతార్థుం'' డని యానతిచ్చిన, దక్షుండును. 207

క. విను విష్ణుదేవతాకం - బనఁగాఁ ద్రికపాలకలిత మగు నాయాగం
బునఁ దగ నవ్విష్ణుని పద - వనజంబులు పూజ సేసి, వారనిభక్తిన్. 208

వ. మఱియును. 209

సీ. అంగప్రధానక యాగంబులను జేసి, యమరుల, రుద్రుని నర్థిఁ బూజ
సేసి, విశిష్టేష్టశిష్టభాగమున [1]నుదవసానకర్మంబుఁ దవిలి తీర్చి,
తాను, ఋత్విక్కులుఁ దగ సోమపులఁ గూడి, యవభృథస్నానంబు లాచరించి,
కడఁక నవాప్తసకలఫలకాముఁడై, తనరు దక్షునిఁ జూచి, ధర్మబుద్ధి

తే. గలిగి, సుఖవృత్తి జీవింతు గాక యనుచుఁ
బలికి, దివిజులు, మునులును, బ్రాహ్మణులును

1. ఉదవసానము = ఉద్వాసనము.

జనిరి నిజమందిరముల; కా జలజనయన
భవులు వేంచేసి రాత్మీయభవనములకు. 210

వ. అంత దాక్షాయణి యయిన సతీదేవి పూర్వకళేబరంబు విడిచి, హిమవంతునకు మేనకయందు జనియించి, విలయకాలంబునం బ్రసుప్తంబయిన శక్తి సృష్టికాలంబున నీశ్వరునిఁ బొందుచందంబునఁ బూర్వదయితుండగు రుద్రుని వరియించె'' నని దక్షాధ్వరధ్వంసకుండగు రుద్రుని చరిత్రంబు బృహస్పతిశిష్యుండయిన యుద్ధవునకు నెఱింగించె; నతండు నాకుం జెప్పె; నేను నీకుం జెప్పితి''నని మైత్రేయుండు వెండియు విదురున కి ట్లనియె: 211

క. ''ఈయాఖ్యానముఁ జదివిన-ధీయుతులకు, వినినయట్టి ధీరుల కైశ్వ
ర్యాయుఃకీర్తులు గలుగును;-బాయును దురితములు; దొలఁగు భవబంధంబుల్.''

వ. అని వెండియు ని ట్లనియె:

[గమలా

క. ''విను సనకాదులు నారదుఁ-డును, హంసుఁడు, నరుణియు, ఋభుఁడు, యతియుఁ,
సనజులు, నైష్ఠికు లనికే-తను లగుట౯ సాగవయ్యెఁ దద్వంశంబుల్. 214

వ. మఱియు నధర్మునకు మృష యను భార్యయందు దంభుండును, మాయ యను నంగనయుం బుట్టె; రధర్మసంతానం బగుట వారిరువురును మిథునంబై రి; వారిని సంతానహీనుం డగు నిరృతి గైకొనియె; వారలకు లోభుండును, నికృతి యను సతియునుం గలిగి మిథునం బయి; రామిథునంబునకుఁ గ్రోధుండు, హింస యను నంగనయుం బుట్టి మిథునం బయి; రామిథునంబునకుఁ గలియు, దురుక్తి యను నతివయు జన్మించి దాంపత్యంబు గైకొని; రాదంపతులకు భయమృత్యువు లను మిథునంబు గలిగె; దానివలన యాతనయు, నిరయంబునుం బుట్టిరి; వీరలు సంసారహేతు వగు నధర్మతరుశాఖ లయి నెగడిరి; వీని శ్రేయస్కాముం డగు జనుం డీమన్మాత్రంబు ననువర్తింపం జన. దివ్విధంబునం బ్రతిసర్గంబును సంగ్రహంబున వినిపించితి; నిప్పుణ్యకథ నెవ్వండేని ముమ్మాటు వినిన నతండు నిష్పాపుండగు''నని చెప్పి, మఱియు ని ట్లనియె: 215

ధ్రువోపాఖ్యానము

క. ''విను నిఖిలభువనపరిపా-లనమునకై చంద్రధరకళాకలితుండై,
వనజజునకు స్వాయంభువ-మను వపు డుదయించెఁ గీర్తిమంతుం డగుచున్.

తే. రూఢి నమ్మనువుకు శతరూపవలన-భూనుతు లగు ప్రియవ్రతోత్తానపాదు
లనఁగ నిద్దఱు పుత్రులై; రందులోన-భవ్యచారిత్రుఁ డుత్తానపాదునకును. 217

క. వినుము సునీతియు, సురుచియు-నను భార్యలు గలరు; వారియందును ధ్రువునిం
గనిన సునీతి యప్రియ-యును, సురుచియుఁ బ్రియయు నగుచు నున్నట్టియెడన్.

సీ. ఒకనాఁడు సుఖలీల నుత్తానపాదుండు నెఱిఁ బ్రియురాలైన సురుచిగన్న
కొడుకు నుత్తముఁ దన తొడలపై నిడికొని, యుపలాలనము సేయుచున్న వేళ
నర్థిఁ దదారోహణాపేక్షితుం డైన ధ్రువునిఁ గనుంగొని, తివక యాద
రింపకుండుటకు గర్వించి, యాసురుచియు సవతిబిడ్డండైన ధ్రువునిఁ జూచి,

తే. "తండ్రితొడ నెక్క వేడుక దగిలెనేనిఁ-బూని నాగర్భమున నాఁడు పుట్ట, కన్య
గర్భమునఁబుట్టి కోరినఁగలదె నేఁడు-జనకుతొడయెక్కు భాగ్యంబు సవతికొడుక!

క. అది గాన నీ వధోక్షజు - పదపద్మము లాశ్రయింపు పాయక; హరి నా
యుదరమునఁ బుట్టఁజేయును-వదలక; యట్లయిన ముదము వడసెద వనఘా!"

క. అని యీరీతి నసహ్యావ - చనములు పినతల్లి యపుడు జనకుఁడు వినఁగాఁ
దను నాడిన దుర్భాషా-ఘనశరములు మనము నాటి కాఱియఁ బెట్టన్. 221

క. తను న ట్లుపేక్ష సేసిన - జనకునికడఁ బాసి, దుఃఖజలనిధిలోనన్
మునుఁగుచును, దండతాడిత-ఘనభుజగముఁబోలె రోషకలితుం డగుచున్. 222

క. ఘనరోదనంబు సేయుచుఁ,-గనుఁగవలను శోకబాష్పకణములు దొరఁగన్,
జననికడ కేఁగుటయు, నిజ-తనయునిఁ గని, యా సునీతి దగ్గయుఁ బ్రేమన్. 223

వ. తొడలపై నిడికొని. 224

క. కర మనురక్తిని మోము ని - విరి, తద్వృత్తాంతమెల్ల వెలఁదులు, నంతఃః
పురవాసులుఁ జెప్పిన విని - [1]పఱపుగ నిట్టూర్పు లెసఁగ, బాష్పాకుల యై. 225

తే. సవతియాడిన మాటలు సారెఁదలఁచి-కొనుచుఁ, బెర్చినదుఃఖాగ్నిఁగుములుచుండె
దావపావకశిఖలచేఁ దగిలి కాంతి - వితతిఁ గందిన మాధవీలతికవోలె. 226

వ. అంత నాసునీతి బాలకునిం జూచి, "తండ్రీ! దుఃఖింపకు" మని యి ట్లనియె: 227

క. "అనఘా! యీదుఃఖమునకుఁ - బనిలే దన్యులకు [2]సొలయ; బలవంతం బై
తన పూర్వజన్మదుష్కృత - ఘనకర్మము వెంట నంటఁగా నెవ్వలనన్. 228

వ. కావున. 229

క. పెనిమిటిచేతను బెండ్లా - మని కాదు, నికృష్టదాసి యనియును బిలువం
గను జాలని దుర్భగురా - లనఁ గల నాకుక్షి నుదయమందినకతనన్. 230

క. నిను నాడిన యాసురుచివ - చనములు సత్యంబులగును; సర్వేశరణ్యుం
డనఁగల హరిచరణంబులు - గను జనకుని యంక మెక్కఁగాఁదలఁ తేనిన్. 231

వ. కావునం బినతల్లియైన యాసురుచియాదేశంబున నధోక్షజు నాశ్రయింపు" మని
వెండియు ని ట్లనియె : 232

---

1. పఱపుగ=విస్తారముగ. 2. సొలయు=వైరస్యమునొందు, వైముఖ్యమునొందు.

సీ. "పరికింప నీవిశ్వపరిపాలనమునకై యర్థి గుణవ్యక్తుఁడై నయట్టి
నారాయణుని పాదనలినముల్ సేవించి, తగ బ్రహ్మ బ్రహ్మపదంబు నొందె,
ఘనుఁడు మీతాత యాస్వాయంభువు సర్వాంతరయామిత్వ మగు నేకమైన దృష్టిఁ
జేసి యాగముల యజించి, తా భౌమసుఖములను, దివ్యసుఖముల, మోక్ష
తే. సుఖములనుబొందె; నట్టియచ్యుతునిఁ, బరుని,-వితతయోగీంద్రనికరగవేష్యమాణ
చరణసరసిజయుగళు, శశ్వత్ప్రకాశు, - భక్తవత్సలు, విశ్వసంపాద్యు, హరిని.

వ. మఱియును. 234

క. కరసరసీజగృహీతాం - బురుహాయు, నరవిందగర్భముఖగీర్వాణుల్
పరికింపంగల లక్ష్మీ - తరుణీమణిచేత వెదకఁ దగు పరమేశున్. 235

ధ్రువుఁడు నారదోపదేశము పొంది తపంబు సేయుట

వ. నిజధర్మపరిశోభితంబైన యేకాగ్రచిత్తంబున నిలిపి సేవింపు; మమ్మహాత్మునికంటె నీదుగఖం బపనయించువాఁ డన్యుం డొక్కరుండు గలండే," యని పలికినఁ బరమార్థ ప్రాప్తిహేతుకంబులైన తల్లివాక్యంబులు విని, తన్నుఁ దాన నియమించుకొని, పురంబు వెడలి చనునవసరంబున నారదుండు దద్వృత్తాంతం బెఱింగి, యచ్చటికిం జనుదెంచి, యతని చికీర్షితంబు దెలిసి, పాపనాశకరంబైన తన కరతలంబున నాధ్రువుని శిరం బంటి, "మానభంగంబునకు సహింపని క్షత్త్రియుల ప్రభావం బద్భుతంబు గదా! బాలకుం డయ్యుఁ బినతల్లి యాడిన దురుక్తులు చిత్తంబునం బెట్టి చనుచున్నవాఁ" డని మనంబున నాశ్చర్యంబు నొంది, "యో బాలక! సకలసంపత్సమృద్ధం బగు మందిరంబు దెగడి, యెంటి యెందు నేఁగెదవు? స్వజనకృతం బగు నవమానంబుచే నిను సంతప్తుంగాఁ దలంచెద" ననిన ధ్రువుం డి ట్లనియె: "సపత్నీమాతృవాగిషుక్షతం బగు వ్రణంబు భగవద్ధ్యానయోగరసాయనంబున మాపికొందు" ననిన విని, ధ్రువునికి నారదుం డి ట్లనియె: 236

క. "విను పుత్త్రక! బాలుఁడవై, - యనయంబును గ్రీడలందు నాసక్తమనం
బునఁ దిరిగెడు నిక్కాలం - బున నీకవమానమానములు లే వెందున్. 237

తే. కాన మనమునఁ దద్వివేకంబు నీకుఁ - గలిగెనేనియు సంతోషకలితులయిన
పురుషు లాత్మీయకర్మవిస్ఫురణఁ జేసి - వితతసుఖదుఃఖము లనుభవింతు రెపుడు.

వ. కావున వివేకంబు గల పురుషుండు దనకుం బ్రాప్తంబు లగు దుఃఖంబులు దైవవశంబులుగాఁ దలంచి, తావన్మాత్రంబునం బరితుష్టుం డగు; నీవును దల్లి చెప్పిన యోగమార్గప్రకారంబున సర్వేశ్వరానుగ్రహంబుఁ బొందెద నంటివేని. 239

సీ. అనఘాత్మ! యోగీంద్రు లనయంబు ధరఁ బెక్కు జన్మంబులందు నిస్సంగమైన
మతిని బ్రయోగసమాధినిష్ఠలఁ జేసి నైనను దెలియలే రతని మార్గ;
మది గాన నతఁడు దురారాధ్యుఁ డగు నీకు; నుడుగుము నిష్ఫలోద్యోగ మి
గాక నిశ్శ్రేయసకాముఁడ వగుదేనిఁ దండ్రి వర్తించు తత్కాలమందుఁ [పుడు;
తే. బూని సుఖదుఃఖములు రెంటిలోన నెద్ది - దైవవశమునఁ జేకుఱు; దానఁ జేసి
డెందమునఁ జాలసంతుష్టి నొందువాఁడు-విమలవిజ్ఞాని యని భువి వెలయుచుండు.

వ. మఱియు గుణాఢ్యుం డగువానిం జూచి సంతోషించుచు, నాభాసుండగువానిం
జూచి కరుణించుచు, సమానునియెడ మైత్రి సలుపుచు వర్తించుచున్నవాఁడు
తాపత్రయాదికంబులం దొఱంగు'' నని నారదుండు పలికిన విని, ధ్రువుం డిట్లని
యె : ''ననఘా! యీశమంబు సుఖదుఃఖహతాత్ములగు పురుషులకు దుర్గమం
బని కృపాయత్తుండవైన నీ చేత వినంబడె; నట్లయినం బరభయంకరంబగు
క్షాత్త్రధర్మంబు నొందిన యవినీతుండనగు నేను సురుచిదురుక్తిబాణవినిర్భిన్న
హృదయుండ నగుట మదీయచిత్తంబున శాంతి నిలువదు; కావునం ద్రిభువ
నోత్కృష్టంబు, ననన్యాధిష్ఠితంబు నగు పదంబును బొంద నిచ్ఛించిన నాకు
సాధుమార్గంబు నెఱింగింపుము; నీవు భగవంతుం డగు నజుని యూరువువలన
జనించి, వీణావాదనకుశలుండవై, జగద్ధితార్థంబు సూర్యుండునుంబోలె
వర్తింతు'' వనిన విని. 241

క. నారదుఁ డిట్లను: ''ననఘ! కు - మారక! విను; నిన్ను మోక్షమార్గంబునకుం
బ్రేరేచినవాఁ డిప్పుడు - ధీరజనోత్తముఁడు వాసుదేవుం డగుటన్. 242

వ. నీవు నమ్మహాత్ముని నజస్రధ్యానప్రవణచిత్తుండవై భజియింపుము. 243

క. పురుషుఁడు దవిలి చతుర్విధ - పురుషార్థశ్రేయ మాత్మఁ బొందెద ననినం
ధరఁ దత్ప్రాప్తికి హేతువు - హరిపదయుగళంబు దక్క నన్యము గలదే? 244

వ. కావున. 245

క. వరయమునాతటమునఁ దగు - హరిసాన్నిధ్యంబు, శుచియు, నతిపుణ్యము నై
పరఁగిన మధువనమునకును - సరసగుణా! చనుము; మేలు సమకుఱు నచటన్.

క. ఆయమునాతటినీశుభ - తోయములం గ్రుంకి, నిష్ఠతో నచ్చట నా
రాయణునకును నమస్కృతు-లాయతమతిఁ జేసి సేయు యమనియమములన్.

వ. మఱియు బాలుండ వగుటం జేసి వేదాధ్యయనాద్యుచితకర్మానర్హుండ వయ్యు
నుచితంబు లగు కుశాజినంబులం జేసి, స్వస్తిక ప్రముఖాసనంబులం గల్పించికొని,
త్రివృత్ప్రాణాయామంబులచేతం బ్రాణేంద్రియమనోమలంబు లను చాంచల్య
దోషంబుల హరించి, స్థిరం బయిన చిత్తంబున. 248

సీ. ఆశ్రితసత్ప్రసాదాభిముఖుండును, నిద్ధప్రసన్నాననేక్షణుండు,
సురుచిరనాసుండు, సుభ్రూయుగుండును, సుకపోలతలుఁడును, సుందరుండు,
హరినీలసంశోభితాంగుండుఁ, దరుణుండు, నరుణావలోకనోష్ఠాధరుండు,
గరుణాసముద్రుండుఁ,బురుషార్థనిధియును,బ్రణతాశ్రయుండు, శోభనకరుండు,
తే. లలితశ్రీవత్సలక్షణలక్షితుండు, – సర్వలోకశరణ్యుండు, సర్వసాక్షి,
పురుషలక్షణయుక్తుండుఁ, బుణ్యశాలి,–యసితమేఘనిభశ్యాముఁ, డవ్యయుండు.

వ. మఱియును. 250

సీ. హారకిరీటకేయూరకంకణఘనభూషణుం, డాశ్రితపోషణుండు,
లాలితకాంచీకలాపశోభితకటిమండలుం, డంచితకుండలుండు,
మహనీయకౌస్తుభమణిఘృణిచారుగ్రైవేయకుం, డానందదాయకుండు,
సలలితఘనశంఖచక్రగదాపద్మహస్తుండు, భువనప్రశస్తుఁ, డజుఁడు,
తే. గమ్రసౌరభవనమాలికాధరుండు, – హతవిమోహుండు, నవ్యపీతాంబరుండు,
లలితకాంచననూపురాలంకృతుండు,–నిరతిశయసద్గుణుఁడు, దర్శనీయతముఁడు.

క. సరసమనోలోచనము – త్కరుఁడును, హృత్పద్మకర్ణికానివసితవి
స్ఫురదురునఖమణిశోభిత – చరణసరోజాతుఁ, డతులశాంతుఁడు, ఘనుఁడున్.

వ. అయిన పురుషోత్తముం బూజించుచు, హృదయగతుండును, సానురాగవిలోక
నుండును, వరదశ్రేష్ఠుండును నగు నారాయణు నేకాగ్రచిత్తంబున ధ్యానంబు
సేయుచుఁ, బరమనివృత్తిమార్గంబున ధ్యాతుం డైన పురుషోత్తముని దివ్య
మంగళ స్వరూపంబు చిత్తంబునం దగిలిన మరల మగుడనేర; దదియునుంగాక
యేమంత్రంబేని సప్తవాసరంబులు పఠియించిన ఖేచరులం గనుంగొను
సామర్థ్యంబు గలుగు; నట్టి ప్రణవయుక్తంబగు ద్వాదశాక్షరకలితంబును,
దేశకాలవిభాగవేదియగు బుధానుష్ఠితంబును నయిన వాసుదేవమంత్రం
బునం జేసి. 253

సీ. దూర్వాంకురంబుల దూర్వాంకురశ్యాము, జలజంబులను జారుజలజనయనుఁ,
దులసీదళంబులఁ దులసికాదాముని, మాల్యంబులను సునైర్మల్యచరితుఁ,
బత్త్రంబులను బక్షిపత్త్రునిఁ, గడు వన్యమూలంబులను నాదిమూలఘనుని,
నంచితభూర్జత్వగాదినిర్మితవివిధాంబరంబులను బీతాంబరధరుఁ,
తే. దనరుభక్తిని మృచ్ఛిలాదారురచిత–రూపములయందుఁ గాని, నిరూఢ మైన
సలిలములయందుఁగాని,సుస్థలములందుఁ–గానిపూజింపవలయు నక్కమలనాభు.

క. ధృతచిత్తుఁడు,శాంతుండు,ని – యతపరిభాషణుఁడు, సుమహితాచారుఁడు, వ
ర్ణితహరిమంగళగుణుఁడును,–మితవన్యాశనుఁడు నగుచు మెలఁగఁగవలయున్,

వ. ఉత్తమశ్లోకుం డగు పుండరీకాక్షుండు నిజమాయాస్వేచ్ఛావతారచరితంబుల చేత నచింత్యంబుగా నెద్ది సేయు, నద్దియ హృదయగతంబుగా ధ్యానంబు సేయందగు; మఱియుఁ గార్యబుద్ధిం జేసి సేయంబడు పూజావిశేషంబులు వాసుదేవమంత్రంబున సర్వేశ్వరునికి సమర్పింపవలయు; నిట్లు మనోవాక్కాయ కర్మంబులచేత మనోగతంబగునట్లుగా భక్తియుక్తంబు లయిన పూజలచేతఁ బూజింపంబడి సర్వేశ్వరుండు మాయాభిభూతులుగాక సేవించు పురుషులకు ధర్మాదిపురుషార్థంబులలోన నభిమతార్థంబు నిచ్చు; విరక్తుండగువాఁడు నిరంతర భావం బయిన భక్తియోగంబునం జేసి మోక్షంబుకొఱకు భజియించు" నని చెప్పిన విని, ధ్రువుండు నారదునకుం బ్రదక్షిణపూర్వకంబుగా నమస్కరించి, మహర్షిజన సేవ్యం బై, సకలసిద్ధుల నొసంగుచు, భగవత్పాదసరోజాలంకృతం బైన మధువనంబునకుం జనియె; నంత. 256

తే. పద్మభవసూనుఁ డుత్తానపాదుకడకు - నరిగి, యారాజుచే వివిధార్చనముల
నంది,సంప్రీతుఁడై,యున్నతాసనమున-నెలమిఁగూర్చుండి,యాతనివలనుసూచి.

వ. ఇట్లనియె: 258

క. "భూనాయక! నీ విపు డా - మ్లానాస్యుఁడ వగుచుఁ, జాల మదిలోఁ జింతం
బూనుట కేమికతం?" బన - నా నారదుతోడ నాతఁ డనియెన్ మరలన్: 259

క. "మునివర! వివేకశాలియు, - ననఘుఁడు, నైదేండ్లబాలుఁ, డస్మత్ప్రియునం
దనుఁ డదయుఁడ నగు నాచే-తను బరిభవమొంది చనియెఁ దల్లియుఁ, దానున్.

మ. చని, యుగ్రాటవిఁ జొచ్చి, యచ్చటఁ బరిశ్రాంతుండు, క్షుత్పీడితుం
డును, సంమ్లానముఖాంబుజుండు, ననఘుండున్, బాలకుం డైన మ
త్తనయున్ ఘోరవృకాహిభల్లముఖసత్త్వశ్రేణి భక్షించెనో
యని దుఃఖించెద నాదుచిత్తమున నార్యస్తుత్య! యిట్లాటకున్. 261

తే. అట్టి యుత్తమబాలు నాయంకపీఠ - మందుఁ గూర్చుండనీక నిరాకరించి,
యంగనాసక్తచిత్తుండ నై నయట్టి - నాదు దౌరాత్మ్య మిది మునినాథచంద్ర!"

ఉ. నా విని, నారదుండు, నరనాథున కిట్లను: "నీకుమారుఁ డా
దేవకిరీటరత్నరుచిదీపితపాదసరోజుఁ డైన రా
జీవదళాక్షురక్షితుఁ; డశేషజగత్పరికీర్తనీయకీ
ర్తివిభవప్రశస్తసుచరిత్రుఁడు; వానికి దుఃఖ మేటికిన్? 263

ఉ. కావున నమ్మహాత్ముఁడు సుకర్మముచేత సమస్తలోకపా
లావళి కందరాని సముదంచితనిత్యపదంబునం బ్రభు
శ్రీ విలసిల్లఁ జెందుఁ దులసీదళదామ భజించి; యా జగ
త్పావనుఁ డైన నీసుతు ప్రభావ మెఱుంగవు నీవు భూవరా! 264

వ. అదియునుం గాక. 265

క. నీకీర్తియు జగములయం – దాకల్పము నొందఁజేయు; నంచితగుణర
త్నాకరుఁ డిట కేతెంచును; – శోకింపకు మతనిఁగూర్చి సుభగచరిత్రా!'' 266

క. అని నారదుండు పలికిన – విని, మనమున విశ్వసించి, విభుఁడును బ్రియనం
దనుఁ జింతించుచు, నాదర – మునఁ జూడండయ్యె రాజ్యమును బూజ్యముగన్.

వ. అంత నక్కడ నా ధ్రువుండు. 268

క. చని, ముందటఁ గనుఁగొనె మధు – వనమును, మునిదేవయోగివర్ణితగుణపా
వనమును, దుర్భవజలదప – వనమును, నిఖిలైకపుణ్యావరభవనంబున్. 269

వ. అట్లు గని, డాయం జని, యమునానదిం గృతస్నానుం డై, నియతుండును, సమాహితచిత్తుండును నై, సర్వేశ్వరుని ధ్యానంబు సేయుచుం, ద్రిరాత్రత్రిరాత్రంబుల కొక్కమాఱు కృతకపిత్థబదరీఫలపారణుం డగుచు, దేహస్థితి ననుసరించి యొక్కమాసంబు హరిం బూజించి, యంతనుండి యాఱేసిదినంబుల కొక్కపరి కృతజీర్ణతృణపర్ణాహారుం డగుచు రెండవ మాసంబున విష్ణుసమారాధనంబు సేసి, యంతనుండి నవరాత్రంబుల కొకమాఱు ఉదకభక్షణంబు సేయుచు మూఁడవ మాసంబున మాధవు నర్చించి, యంతనుండి ద్వాదశదినంబుల కొకమాఱు వాయుభక్షణుం డగుచు జితశ్వాసుండై నాలవమాసంబునం బుండరీకాక్షుని భజియించి, యంతనుండి మనంబున నలయక నిరుచ్ఛ్వాసుండై యేకపదంబున నిలిచి, పరమాత్మం జింతించుచు, నచేతనం బైన స్థాణువుంబోలె నైదవ మాసంబును జరపె; నంత. 270

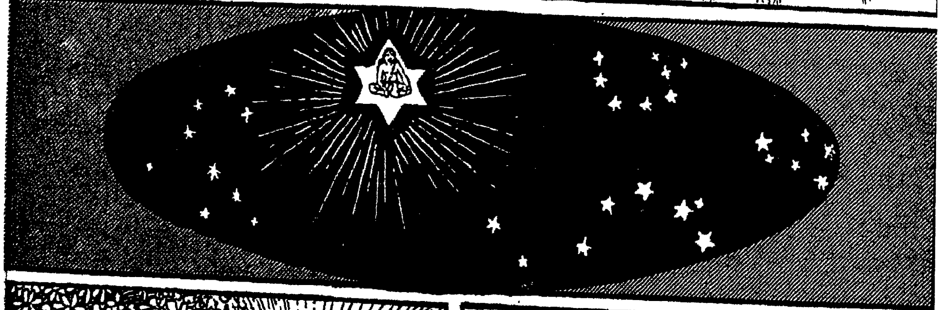
సీ. సకలభూతేంద్రి[1]యాశయ మగు హృదయంబునందు విషయములఁ జెందనీక,
మహదాదితత్త్వ సమాజమ్ములకును నాధారభూతమును, బ్రధానపూరు
షేశ్వరుఁ డైనట్టి శాశ్వతబ్రహ్మంబుఁ దన దైన హృదయపద్మమున నిలిపి,
హరిరూపమునకంటె నన్యంబు నెఱుఁగక, చిత్త మవ్విభునందుఁ జేర్చియున్న

తే. కతన ముల్లోకములు సాలఁ గంపమొందె;
వెండియును బేర్చి యయ్యర్భకుండు ధరణి
నొక్కపాదంబు చేర్చి నిల్చున్న వేళఁ
బేర్చి యబ్బాలునంగుష్ఠపీడఁ జేసి. 271

తే. వసుమతీతల మర్ధము వంగఁజొచ్చె – భూరిమదదుర్నివారణవారణేంద్ర[బోలె.
మెడమఁగుడి నొరగునపుడడుగడుగునకును–జలన మొందుచు నడఁగెడు[2]కలముఁ

1. ఆశయము = ఆధారము. 2. కలము = పడవ.

చ. అతఁడు ననన్యదృష్టిని జరాచర దేహశరీరధారణా
స్థితి గల యీశునందుఁ దన జీవితముఁ ఘటియింపఁజేసి, యే
కతఁ గనఁ, దన్నిరోధమునఁ గైకొని కంపము నొందె నీశ్వరుం;
డతఁడు చలింప, నిజ్జగము లన్నియుఁ జంచల మయ్యె భూవరా! 273

క. ఆ లోకభయంకర మగు - నాలోకమహావిపద్దశాలోకను లై,
యా లోకపాలు రందఱు - నా లోకశరణ్యుఁ గాన నరిగిరి భీతిన్. 274

వ. అట్లరిగి, నారాయణునుద్దేశించి కృతప్రణాములై, కరంబులు ముకుళించికొని యి ట్లనిరి : 275

చ. "హరి! పరమాత్మ! కేశవ! చరాచరభూతశరీరధారి వై
పరఁగుదు వీవు; నిట్టులుగఁ బ్రాణనిరోధ మెఱుంగ మెందు ముం
దిరవుగ; దేవదేవ! జగదీశ్వర! సర్వశరణ్య! నీ పదాం
బురుహము లర్థిమై శరణు వొందెద; మార్తి హరించి కావవే!" 276

వ. అని దేవతలు విన్నవించిన, నీశ్వరుండు వారల కి ట్లనియె: "నుత్తానపాదుం డనువాని తనయుండు విశ్వరూపుండ నయిన నాయందుఁ దనచిత్తం బైక్యంబుసేసి, తపంబు గావించుచుండ, దానం జేసి భవదీయప్రాణనిరోధం బయ్యె; నట్టి [1]దురత్యయంబైన తపంబు నివర్తింపంజేసెద; వెఱవక మీ మీ నివాసంబులకుం జనుం" డని యానతిచ్చిన, నా దేవతలు నిర్భయాత్ములై, యీశ్వరునకుం బ్రణామంబు లాచరించి, త్రివిష్టపంబునకుం జనిరి; తదనంతరంబ.

సీ. హరి యీశ్వరుండు విహంగకులేశ్వరయానుఁడై, నిజభృత్యుఁ డైన ధ్రువునిఁ
గనుఁగొనువేడుక జనియింప, నామధువనమున కప్పుడు సని, ధ్రువుండు
పరువడి యోగవిపాకతీవ్రంబైన బుద్ధిచే నిజమనోంబురుహముకుళ
మందుఁ దటిత్ప్రభాయతమూర్తి యటఁ దిరోధానంబునను నొంది, తత్క్షణంబ
తే. తన పురోభాగమందు నిల్చినను, బూర్వ
సమధికజ్ఞాననయనగోచరసమగ్ర
మూర్తిఁ గనుఁగొని, సంభ్రమమునను సమ్మ
దాశ్రువులు రాలఁ బులకీకృతాంగుఁ డగుచు. 278

సాక్షాత్కరించిన భగవంతుని ధ్రువుఁడు స్తుతించుట

తే. నయనముల విభుమూర్తిఁ బానంబు సేయు
పగిదిఁ, దన ముఖమునను జుంబనము సేయు
లీలఁ, దగ భుజములను నాలింగనంబు
సేయుగతి దండవన్నమస్కృతు లొనర్చె. 279

1. దురత్యయము = దురతిక్రమమైనది.

వ. ఇట్లు దండప్రణామంబు లాచరించి, కృతాంజలియై, స్తోత్రంబు సేయ నిశ్చయించి, స్తుతిక్రియాకరణసమర్థుండు గాకయున్న ధ్రువునకును, సమస్తభూతంబులకు నంతర్యామి యైన యీశ్వరుం డాతని తలం పెఱింగి, వేదమయంబయిన తన శంఖంబుచేత నబ్బాలుని కపోలతలం బంటిన జీవేశ్వరనిర్ణయజ్ఞుండును, భక్తిభావనిష్ఠుండును నగు ధ్రువుండు నిఖిలలోకవిఖ్యాతకీర్తి గల యీశ్వరుని భగవత్ప్రీతిపాదితంబులగుచు, వేదాత్మకంబులైన తన వాక్కుల నిట్లని స్తుతియించె: "దేవా! నిఖిలశక్తిధరుండవు, నంతఃప్రవిష్టుండవు నైన నీవు లీనంబులైన మదీయవాక్యంబులం, బ్రాణేంద్రియంబులం, గరచరణశ్రవణత్వగాదులను [1]జిచ్ఛక్తిచేఁ గృపం జేసి జీవింపం జేసిన భగవంతుండవును, బరమపురుషుండవును నైన నీకు నమస్కరింతు; నీ వొక్కరుండవయ్యు మహదాద్యంబైన యీ యశేష విశ్వంబు మాయాఖ్యంబయిన యాత్మీయశక్తిచేతం గల్పించి, యందుం బ్రవేశించి, యింద్రియంబులందు వసించుచుఁ, దత్తద్దేవతారూపంబులచే నానాప్రకారంబుల దారువులందున్న వహ్నిచందంబునం బ్రకాశింతు; వదియునుం గాక. 280

చ. వరమతి నార్తబాంధవ! భవద్ఘనబోధసమేతుఁడై, భవ
చ్చరణముఁ బొందినట్టి [2]విధిసర్గము సుప్తజనుండు బోధమం
దరయఁగఁ జూచురీతిఁ గను నట్టి ముముక్షుశరణ్యమైన నీ
చరణములం గృతజ్ఞుఁ డగు సజ్జనుఁ డెట్లు దలంపకుండెడున్? 281

సీ. మహితాత్మ! మఱి జన్మమరణప్రణాశనహేతుభూతుండవు, సిద్ధకల్ప
తరువవు నగు నిన్నుఁ దగ నెవ్వరేనేమి పూని నీమాయావిమోహితాత్ము
లగుచు, ధర్మార్థకామాదులకొఱకుఁ దా మర్చించుచును, ద్రిగుణాభమైన
దేహోపభోగ్యమై దీపించు సుఖముల నెనయంగ మదిలోన నెంతు; రట్టి
తే. విషయసంబంధజన్యమై వెలయు సుఖము-వారికి నిరయమందును వఱలు దేవ!
భూరిసంసారతాపనివారగుణక-థామృతాపూర్ణ! యీశ! మాధవ! ముకుంద!

మ. అరవిందోదర! తావకీనచరణధ్యానానురాగోల్లస
చ్చరితాకర్ణనజాతభూరిసుఖముల్ స్వానందకబ్రహ్మమం
దరయన్ లేవఁట, దండభృద్భటవిమానాకీర్ణులై కూలు నా
సురలోకస్థులఁ జెప్పనేల సుజనస్తోమైకచింతామణీ! 283

చ. హరి! భజనీయమార్గనియతాత్మకులై భవదీయమూర్తిపై
వఱలిన భక్తియుక్తులగువారల సంగతిఁ గల్గఁ జేయు స
త్పురుషసుసంగతిన్ వ్యసనదుస్తరసాగర మప్రయత్నతన్
సరసభవత్కథామృతరసంబున మత్తుఁడనై తరించెదన్. 284

1. చిచ్ఛక్తి = జ్ఞానశక్తి. 2. విధిసర్గము = బ్రహ్మసృష్టి.

చ. నిరతముఁ దావకీనభజనీయపదాబ్జసుగంధలుబ్ధులె
వ్వారిమది వొందఁగాఁ గలుగు, వారలు తత్ప్రియమర్త్యదేహముల్
అరయఁ దదీయదారతనయాదిసుహృద్గృహబంధువర్గముల్
మఱతురు విశ్వతోముఖ! రమాహృదయేశ! ముకుంద! మాధవా! 285

సీ. పరమాత్మ! మర్త్యసుపర్వతిర్యఙ్మృగదితిజసరీసృపద్విజగణాది
సంవ్యాప్తమును, సదసద్విశేషంబును నై కొని, మహదాదికారణంబు
నైన విరాడ్విగ్రహంబు నే నెఱుఁగుదుఁ; గాని తక్కిన సుమంగళము నైన
సంతతసుమహితైశ్వర్యరూపంబును, భూరిశబ్దాదివ్యాపారశూన్య
తే. మైన బ్రహ్మస్వరూప మే నాత్మ నెఱుఁగఁ-బ్రవిమలాకార! సంసారభయవిదూర!
పరమమునిగేయ! సంతతభాగధేయ!-నలిననేత్ర! రమాలలనాకళత్ర! 286

సీ. సర్వేశ! కల్పాంతసమయంబునందు నీ యఖిలప్రపంచంబు [1]నాహరించి,
యనయంబు శేషసహాయుండవై, శేషపర్యంకతలమునఁ బవ్వళించి,
యోగనిద్రారతి నుండి, నాభీసింధుజస్వర్ణలోకకంజాతగర్భ
మందుఁ జతుర్ముఖు నమరఁ బుట్టించుచు, రుచి నొప్పు బ్రహ్మస్వరూపి వైన
తే. నీకు మ్రొక్కెద నత్యంతనియమ మొప్ప-భవ్యచారిత్ర! పంకజపత్రనేత్ర!
చిరశుభాకార! నిత్యలక్ష్మీవిహార!-యవ్యయానంద! గోవింద! హరి! ముకుంద!

వ. అట్లు యోగనిద్రాపరవశుండవయ్యును జీవులకంటె నత్యంతవిలక్షణుండవై యుండుదు; వదియె ట్లనిన, బుద్ధ్యవస్థాభేదంబున నఖండితంబయిన స్వశక్తిం జేసి చూచు లోకపాలననిమిత్తంబు యజ్ఞాధిష్ఠాతవు గావున నీవు నిత్యముక్తుండవును, బరిశుద్ధుండవును, సర్వజ్ఞుండవును, నాత్మవును, గూటస్థుండవును, నాదిపురుషుండవును, భగవంతుండవును, గుణత్రయాధీశ్వరుండవు నై వర్తింతువు; భాగ్యహీనుండైన జీవునియందు నీగుణంబులు గలుగ; వేసర్వేశ్వరునందేమి విరుద్ధగతులై వివిధ శక్తియుక్తంబులైన యవిద్యాదు లానుపూర్వ్యంబునం జేసి ప్రలీనంబు లగుచుండు నట్టి విశ్వకారణంబు, నేకంబు, ననంతంబు, నాద్యంబు, నానందమాత్రంబు, నవికారంబు నగు బ్రహ్మంబునకు నమస్కరించెద; మఱియు దేవా! నీవ సర్వవిధ ఫలంబని చింతించు నిష్కాము లయినవారికి రాజ్యాది కామితంబులలోనఁ బరమార్థం బయిన ఫలంబు సర్వార్థరూపుండవైన భవదీయ పాదపద్మసేవనంబ; యిట్లు నిశ్చితంబ యైనను, సకాములైన దీనులను, గోవు వత్సంబును స్తన్యపానంబు సేయించుచు వృకాదిభయంబువలన రక్షించు చందంబునం గామప్రదుండవై సంసారభయంబువలనం బాపుదు''వని యిట్లు సత్యసంకల్పుండును, సుజ్ఞానియు నయిన ధ్రువునిచేత వినుతింపంబడి, భృత్యానురక్తుం డైన భగవంతుండు సంతుష్టాంతరంగుం డై యి ట్లనియె: 288

1. ఆహరించు = ఉపసంహరించు.

క. "ధీరవ్రత! రాజన్యకు - మారక! నీహృదయమందు మసలిన కార్యం
బారూఢిగా నెఱుంగుదు;-నారయ నది పొందరాని. దైనను నిత్తున్. 289

వ. అది యెట్టిదనిన, నెందేని [1]మేధియందుఁ బరిభ్రామ్యమాణగోచక్రంబునుంబోలె
గ్రహనక్షత్రతారాగణజ్యోతిశ్చక్రంబు నక్షత్రరూపంబులయిన ధర్మాగ్ని కశ్యప
శక్రులును, సప్తర్షులును దారకాసమేతులై ప్రదక్షిణంబు దిరుగుచుండుదు;రట్టి
దురాపంబును, ననన్యాధిష్ఠితంబును, లోకత్రయప్రళయకాలంబునందు నశ్వ
రంబు గాక ప్రకాశమానంబును నయిన ధ్రువక్షితి యను పదంబు ముందట
నఱువదియాఱువేలేండ్లు నసం బ్రాపింతువు; తత్పదప్రాప్తిపర్యంతంబు భవదీయ
జనకుండు వనవాసగతుం డైనం దద్రాజ్యంబు పూజ్యంబుగా ధర్మమార్గంబున
జితేంద్రియుండవై చేయుదువు; భవదనుజుం డగు నుత్తముండు మృగయార్థంబు
వనంబునకుం జని మృతుం డగుఁ; దదన్వేషణార్థంబు తదాహితచిత్త యై
తన్మాతయు వనంబునకుం జని, యందు దావదహనవిమగ్న యగు; వెండియు.

సీ. అనఘాత్మ! మఱి నీవు యజ్ఞరూపుం డనఁదగు నన్ను సంపూర్ణదక్షిణంబు
లగు మఖంబులచేత నర్చించి, సత్యంబు లగు నిహసౌఖ్యంబు లనుభవించి,
యంత్యకాలమున న న్నాత్మఁ దలంచుచు, మఱి సర్వలోకనమస్కృతమును,
మహిఁ బునరావృత్తిరహితంబు, సప్తర్షిమండలోన్నత మగు మామకీన

తే. పదము దగఁ బొందఁ గల''వని పరమపురుషుఁ
డతని యభిలషితార్థంబు లర్థి నిచ్చి,
యతఁడు గనుఁగొనుచుండంగ నాత్మపురికి
గరుడగమనుఁడు [2]వేంచేసెఁ గౌతుకమున. 291

తే. అంత ధ్రువుఁడును బంకేరుహాక్షపాద - కమలసేవోపపాదితఘనమనోర
థములఁ దనరియుఁ దనదు చిత్తంబులోనఁ-దుష్టిఁ బొందక చనియె విశిష్టచరిత!''

క. అని మైత్రేయుఁడు ధ్రువుఁ డ - ట్లనయము హరిచేఁ గృతార్థుఁ డైనవిధం బె
ల్లను వినిపించిన, విదురుఁడు - విని, మునివరుఁ జూచి, పలికె వినయం బెసఁగన్:

క. "మునినాయక! విను; కాముక - జనదుష్ప్రాపంబు, విష్ణుచరణాంబురుహా
ర్చనమునిజనసంప్రాప్యము - నగఁ గల పంకేరుహాక్షునవ్యయపదమున్. 294

వ. పెక్కుజన్మంబులంగాని పొందరాని పదంబు దా నొక్కజన్మంబుననే పొంది
యుం, దన మనంబునం దప్రాప్తమనోరథుండ నని పురుషార్థవేదియైన ధ్రువుం
డెట్లు దలంచె''ననిన మైత్రేయుం డిట్లనియె: [ణములు

తే. "అనఘ! పినతల్లి దన్నుఁ బల్కిన దురుక్తి-బాణవిద్ధాత్ముఁ డగుచుఁ, దద్భాష
చిత్తమందుఁ దలంచుటఁజేసి ముక్తి-గోరమికి నాత్మలో వగఁ గూరుచుండె.

1. మేధి = పసులఁగట్టు గుంజ. 2. వేంచేయు = వెళ్లు, పోవు.

వ. అంత నాధ్రువుండు. 297

చ. "అనఘ! జితేంద్రియుల్, సుమహితాత్ములు నైన సనందనాదు లెం
దనయము [1]నైకజన్మసముపార్జితయోగసమాధిఁ జేసి యె
వ్వని చరణారవిందములు వారనిభక్తి నెఱుంగుచుండు, రా
ఘనుఁ, బరమేశు, నీశు, నవికారు, నమేయు, నజయ్యు, నాద్యునిన్. 298

వ. ఏను షణ్మాసంబులు భజియించి, తత్పాదపద్మచ్ఛాయం బ్రాపించియు, భేదదర్శ
నుండ నైతి; నక్కటా! యిట్టి భాగ్యహీనుండనైన యేను భవనాశకుం డైన
యతనిం బొడగనియు నశ్వరంబులైన కామ్యంబు లడిగితి; నిట్టి దౌరాత్మ్యం
బెందేనిం గలదే? తమ పదంబులకంటె నున్నతపదంబు నొందుదునో యని
సహింపంజాలని యీదేవతలచేత మదీయమతి గలుషితం బయ్యెం గాక;
నాఁడు నారదుం డాడిన మాట తథ్యంబయ్యె; నతని వాక్యంబు లంగీకరింపక
యే నసత్తముండనై, స్వప్నావస్థలంబొందినవాఁడు దైవికంబైన మాయం
జెంది, భిన్నదర్శనుండగుచందంబున నద్వితీయుండనైనను భ్రాత యను శత్రు
వుచేఁ బ్రాప్తంబైన దుఃఖంబు నొంది, జగదాత్మకుండును, సుప్రసాదుండును,
భవనాశకుండును నైన యీశ్వరు నారాధించి, తత్ప్రసాదంబు వడసియు,
నాయుర్విహీనుం డైన రోగికిం బ్రయోగించు నౌషధంబుంబోలె నిరర్థకంబులై,
నశ్వరంబులైన యీ కామితంబులు గోరితి"సని, వెండియు. 299

మ. "ధనహీనుండు నృపాలుఁ జేరి, మిగులన్ ధాటిన్ [2]ఫలీకార మి
మ్మని యర్థించినరీతి ముక్తిఫలదుండైనట్టి పంకేజలో
చనుఁడే చాలఁ బ్రసన్నుఁ డైన, నతనిన్ సాంసారికం బర్థిఁ గో
రిన నావంటి విమూఢమానసులుఁ ధాత్రిం గల్గిరే యెవ్వరున్?" 300

ధ్రువుండు మరలఁ దన పురంబునకు వచ్చుట

సీ. అని యిట్లు చింతించె"ననుచు నమ్మైత్రేయముని విదురునకు నిట్లనియెః "దండ్రి!
కమనీయహరిపాదకమలరజోభిసంస్కృతశరీరులును, యాదృచ్ఛికముగ
సంప్రాప్త మగుదాన సంతుష్టచిత్తులై వఱలుచునుండు మీవంటివారు
దగ భగవత్పాదదాస్యంబు దక్కంగ నితరపదార్థంబు లెడఁదలందు

తే. మఱచియును గోర నొల్లరు మనుచరిత్ర!-తవిలి యిట్లు హరిప్రసాదంబు నొంది,
మరలి వచ్చుచునున్న కుమారువార్త-జారుచే విని, [3]యుత్తానచరణుఁ డపుడు.

వ. మనమున నిట్లని తలంచె: 302

---

1. నైకము = అనేకము. 2. ఫలీకారము = ఊకతోఁగూడిన నూకలు. 3. ఉత్తానచర
ణుఁడు = ఉత్తానపాదుఁడు.

క. "చచ్చినవారలు క్రమ్మఱ – వచ్చుటయే కాక యిట్టివార్తలు గలవే?
నిచ్చలు నమంగళుఁడ నగు – నిచ్చట మఱి నాకు శుభము లేల ఘటించున్?"

క. అని విశ్వసింప కుండియు, – మనమున నా నారదుఁడు గుమారుఁడు వేగం
బున రాఁగలఁ డనుచును బలి – కిన పలుకులు దలఁచి, నమ్మి, కృతకృత్యుం డై.

క. తన సుతుని రాక సెప్పిన – ఘనునకు ధనములును, మౌక్తికపుహారములున్
మనమలర నిచ్చి, తనయునిఁ – గనుగొను సంతోష మాత్మఁ గడలుకొనంగన్.

సీ. వలను మీఱిన సైంధవంబులఁ బూన్చిన కనకరథంబు నుత్కంఠ నెక్కి,
బ్రాహ్మణకులవృద్ధబంధుజనామాత్యపరివృతుం డగుచు విస్ఫురణ మెఱసి,
బ్రహ్మనిర్ఘోషతూర్యస్వనశంఖకాహళవేణురవము లందంద చెలఁగ,
శిబిక లెక్కియు విభూషిత లై సునీతిసురుచు, లుత్తముండు నారూఢి నడవ,

తే. గరిమ దీపింప, నతిశీఘ్రగమన మొప్ప–నాత్మనగరంబు వెలువడి యరుగుచుండి,
బలసి నగరోపవనసమీపంబునందు–వచ్చు ధ్రువుఁ గని, మేదినీశ్వరుఁడు నంత.

చ. అరదము డిగ్గి, ప్రేమ దొలఁకాడ, ససంభ్రముఁ డై, రమామనో
హరు చరణారవిందయుగళార్చననిర్దళితాఖిలాఘు, నీ
శ్వరకరుణావలోకనసుజాతసమగ్రమనోరథున్, సుతుం
గని మనురక్తి డాసి, పులకల్ ననలొత్తఁ, బ్రమోదితాత్ముఁ డై. 307

తే. బిగియఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి, నెమ్మొగము నివిరి,–శిరము మూర్కొని, చుబుకంబు సేతఁ బుణికి,
యవ్యయానందబాష్పధారాభిషిక్తుఁ–జేసి, యాశీర్వదింప, నా చిరయశుండు.

క. జనకుని యాశీర్వచనము–లనయముఁ గైకొని, ప్రమోదియై, తత్పదముల్
దన ఫాలతలము సోఁకఁగ–వినతులు గావించి, భక్తివిహ్వలుఁ డగుచున్. 309

తే. అంత నాసజ్జనాగ్రణి యైన ధ్రువుఁడు–దల్లులకు భక్తివినతులు దగ నొనర్చి,
సురుచికిని మ్రొక్క, నర్భకుఁ జూచి యెత్తి–నగుమొగంబున నాలింగనంబు సేసి.

సీ. కర మొప్ప నానందగద్గదస్వరమున 'జీవింపు' మనుచు నాశీర్వదించె;
భగవంతుఁ డెవ్వనిపై మైత్రి వాటించు సత్కృపానిరతిఁ బ్రసన్నుఁ డగుచు;
నతనికిఁ దమయంత ననుకూలమై యుండు సర్వభూతంబులు సమతఁ బేర్చి
మహిఁ దలపోయ నిమ్న ప్రదేశములకు ననయంబుఁ జేరు తోయములపగిదిఁ;

తే. గాన ఘను, నమ్మహాత్ముని గారవించె–సురుచి, పూర్వంబు దలఁపక, సుజనచరిత!
విష్ణుభక్తులు ధరను బవిత్రు లగుట – వారి కలుగరు ధరణి నెవ్వారు మఱియు.

వ. కావున నుత్తముండును, ధ్రువుండును బ్రేమవిహ్వలు లగుచు, నన్యోన్యాలింగితు లై, పులకాంకురాలంకృతశరీరు లై, యానందబాష్పముల నొప్పి; రంత సునీతియుఁ దన ప్రాణంబులకంటెఁ బ్రియుం డైన సుతు [1]నుపగూహనంబు

1. ఉపగూహనము = ఆలింగనము.

సేసి, తదవయవస్పర్శనంబుచేత నానందంబు నొంది, విగతశోక యయ్యె
నప్పుడు సంతోషబాష్పధారాసిక్తంబు లైన చనుఁబాలునుం గురిసె; నంత.

సీ. ఉన్నతసంతోష ముప్పతిల్లఁగఁ బౌరజనము లాధ్రువు తల్లి నెనయఁ జూచి,
"తొడరిన భవదీయదుఃఖనాశకుఁ డైన యిట్టితనూజుఁ డెందేనిఁ బెద్ద
కాలంబుక్రిందటఁ గడఁగి నష్టుం డైనవాఁ డిప్డు నీభాగ్యవశముచేతఁ
[1]బ్రతిలబ్ధుఁ డయ్యెను; నితఁడు భూమండల మెల్లను రక్షించు నిద్ధమహిమఁ;
తే. గమలలోచనుఁ జింతించు ఘనులు లోక
దుర్జయం బైనయట్టి మృత్యువును గెల్తు;
రట్టి ప్రణతార్తిహరుఁ డైన యబ్జనాభుఁ
డర్థి నీచేతఁ బూజితుండగుట నిజము." 313

వ. అని ప్రశంసించి; రట్లు పౌరజనంబులచేత నుపలాల్యమానుండును, సంస్తూయ
మానుండును నగుచు నుత్తానపాదుం డుత్తమసమేతంబుగా ధ్రువుని గజారూఢు
నిం జేసి, ప్రహృష్టాంతరంగుం డగుచుఁ, బురాభిముఖుం డై చనుదెంచి. 314

సీ. స్వర్ణపరిచ్ఛదస్వచ్ఛకుడ్యద్వారలాలితగోపు[2]రాట్టాలకంబు,
ఫలపుష్పమంజరీకలితరంభాస్తంభపూగపోతాదివిభూషితంబు,
ఘనసారకస్తూరికాగంధజలబంధురాసిక్తవిపణిమార్గాంచితంబు,
మానితనవరత్నమయరంగవల్లీవిరాజితప్రతిగృహప్రాంగణంబు,
తే. శుభనదీజలకుంభసంశోభితంబు,-తండులస్వర్ణలాజాక్షతప్రసూన
ఫలబలివ్రాతకలితవిభ్రాజితంబు-నగుచు సర్వతోలంకృత మైన పురము. 315

వ. ప్రవేశించి, రాజమార్గంబునఁ జనుదెంచునప్పుడు. 316

మ. హరిమధ్యల్, పురకామినీతతులు సౌధాగ్రంబులం దుండి, భా
స్వర [3]సిద్ధార్థఫలాక్షతప్రసవదూర్వావ్రాతదధ్యంబువుల్
గరవల్లీమణిహేమకంకణరుఝణత్కారంబు శోభిల్లఁ, జ
ల్లిరి యాభాగవతోత్తమోత్తమునిపై లీలాప్రమేయంబుగన్. 317

వ. ఇట్లు వాత్సల్యంబునం జల్లుచు, సత్యవాక్యంబుల దీవించుచు, సువర్ణపాత్రరచిత
మణిదీపనీరాజనంబుల నివాళింపం, బౌరజానపదమిత్రామాత్యబంధుజనపరివృ
తుండై, చనుదెంచి. 318

సీ. కాంచనమయమరకతకుడ్యమణిజాలసంచయరాజితసౌధములను,
వరసుధాఫేనపాండురరుక్మపరికరోదాత్త[4]పరిచ్ఛదతల్పములను,

1. ప్రతిలబ్ధుఁడు=తిరిగి లభించినవాఁడు. 2. అట్టాలకములు=ఉప్పరిగలు. 3. సిద్ధార్థములు=తెల్లఆవాలు. 4. పరిచ్ఛదము = దుప్పటి.

సురతరుశోభితశుకపికమిథునాళిగానవిభాసితోద్యానములను,
సుమహితవైదూర్యసోపానవిమలశోభితజలపూర్ణవాపీచయముల,
తే. వికచకహ్లారదరదరవిందకైర-వప్రదీపితబకచక్రవాక రాజ
హంససారసకారండవాదిజలవి-హంగనినదాభిరామపద్మాకరముల. 319

వ. మఱియును. 320

తే. చారుబహువిధవస్తువిస్తార మొప్ప,-నంగనాయుక్త మగుచుఁ బెంపగ్గలించి,
యర్థిఁదనరారు జనకుగృహంబుసొచ్చె-నెలమిఁ ద్రిదివంబు సొచ్చు దేవేంద్రుపగిది.

వ. ఇట్లు ప్రవేశించిన రాజర్షి యైన యుత్తానపాదుండు సుతుని యాశ్చర్యకరంబైన
ప్రభావంబు వినియుం, జూచియు మనంబున విస్మయంబు నొంది, ప్రజానురక్తుం
డును, బ్రజాసమ్మతుండును, నవయౌవనపరిపూర్ణుండును నైన ధ్రువుని రాజ్యాభి
షిక్తుం జేసి, వృద్ధవయస్కుం డైన తన్నుఁదాన యెఱింగి, యాత్మగతిఁ బొందఁ నిశ్చ
యించి, విరక్తుం డై, వనంబునకుం జనియె; నంత నా ధ్రువుండు శింశుమార ప్రజా
పతికూఁతు రైన భ్రమి యనుదాని వివాహంబై, దానివలనఁ గల్పవత్సరు లను
నిద్దఱు గొడుకులం బడసి, వెండియు వాయుపుత్త్రి యైన యిల యను భార్యయందు
నుత్కలనామకుండైన కొడుకు, నతిమనోహర యైన కన్యారత్నంబునుం గనియె;
నంతఁ దద్భ్రాత యైన యుత్తముండు వివాహంబు లేకుండి, మృగయార్థంబు
వనంబున కరిగి, హిమవంతంబున యక్షునిచేత హతుండయ్యె; నతని తల్లియుఁ
దద్దుఃఖంబున వనంబున కేఁగి, యందు [1]గహనదహనంబున మృతిం బొందె;
ధ్రువుండు భ్రాతృమరణంబు విని, కోపామర్ష శోకవ్యాకులితచిత్తుండై, జైత్రం
బగు రథం బెక్కి, యుత్తరాభిముఖుండై చని, హిమవ[2]ద్ద్రోణియందు భూతగణ
సేవితంబును, గుహ్యకసంకులంబును నైన యలకాపురంబు వొడగని,
యమ్మహాబాహుండు. 322

ధ్రువుఁడు కుబేరానుచరు లైన గుహ్యకులతో యుద్ధము సేయుట

మ. ఘనశౌర్యోన్నతితోడ సర్వకకుభాకాశంబులందుం బ్రతి
ధ్వని లోలిన్ నిగుడంగ, శంఖము మహోద్యల్లీలఁ బూరింపఁ, ద
న్నినదంబున్ విని, యక్షకాంతలు భయాన్వీతాత్మలై ; యుగ్రసా
ధనులై యక్షభటుల్ పురిన్ వెడలి యుత్సాహంబు సంధిల్లఁగన్. 323

వ. ఇట్లు వెడలి, యా ధ్రువునిం దాఁకిన. 324

చ. కరము మహారథుండు, భుజగర్వపరాక్రమశాలియున్, ధను
ర్ధరుఁడును, శూరుఁ డౌ ధ్రువుఁడు దన్ను నెదిర్చిన యక్షకోటిఁ జె

---

1. గహనదహనము = దావాగ్ని.   2. ద్రోణి = కొండ పల్లము.

చ్చెరఁ బదుమూఁడువేల నొక[1]చీరికిఁ గైకొన, కొక్కపెట్ట భీ
కరముగ మూఁడుమూఁడు శితకాండములం దగఁ గ్రువ్వ నేసినన్. 325

ఉ. వారు లలాటముల్ వగిలి, వారక సోలియుఁ, దేఱి, యమ్మహో
దారు పరాక్రమప్రకటధైర్యముఁ, దత్కరలాఘవంబుఁ బ
ల్మాఱు నుతించుచుం, గుపితమానసులై, పదతాడితప్రదు
ష్టోరగకోటివోలెఁ జటులోగ్రభయంకరరోషమూర్తులై. 326

ఉ. ఆ రథికోత్తముం దొడరి, యందఱు నొక్కటఁ జుట్టుముట్టి, పెం
పారఁగ బాణపఙ్క్తుల నంగములం బగులంగ నేసి, వి
స్ఫారగదా శర క్షురక పట్టిస తోమర శూల ఖడ్గముల్
సారథియుక్తుఁడైన రథిసత్తముపైఁ గురియించి రేపునన్. 327

వ. అట్లు గురియించిన నతండు. 328

క. పెంపఱి యుండెను ధారా-సంపాతచ్ఛన్నమైన శైలముభంగిన్,
గుంపులుగొని యాకసమునఁ-గంపించుచు నపుడు సిద్ధగణములు వరుసన్. 329

క. హాహాకారము లెసఁగఁగ-"నోహో! యీరీతి ధ్రువపయోరుహహితుఁ డు
త్సాహము సెడి,యిటు దైత్యస-మూహార్ణవమందు నేఁడు మునిఁగెనె యకటా!"

వ. అని చింతించుసమయంబున. 331

క. తా మాతని గెలిచితి మని-యామనుజాశనులు వలుక, నట నీహార
స్తోమము సమయించు మహో-ద్దాముం డగు సూర్యుఁబోలి తద్దయుఁ దోఁచెన్.

వ. అట్లు దోఁచిన. 333

మ. అరిదుఃఖావహమైన కార్ముకము శౌర్యస్ఫూర్తితోఁ దాల్చి, భీ
కరబాణావళిఁ బింజపింజ గఱవంగా నేసి, ఝంఝానిలుం
డురుమేఘావళిఁ బాఱఁదోలుగతి నత్యుగ్రాహితక్రూరబం
ధురశస్త్రావళి రూపుమాపె విలసద్దోర్లీల సంధిల్లఁగన్. 334

చ. మఱి యపు డమ్మహాత్ముఁ, డసమానబలుండు మహోగ్రబాణముల్
[2]గఱకఱిఁ దాఁక నేసి, భుజగర్వ మెలర్ప, విరోధివర్మముల్
[3]పఱియలు సేసి, యంగములు భంగము నొందఁగఁ జేసె వ్రేల్మిడిన్
గిఱికొని పర్వతంబుల నొగిం దెగఁగొట్టెడు నింద్రుకైవడిన్. 335

వ. అయ్యవసరంబున. 336

---

1. చీరికిఁ గైకొనక = లెక్కగొనక, లక్ష్యపెట్టక. 2. కఱకఱి = నొప్పికలుగునట్లు.
3. పఱియలు = బ్రద్దలు.

చ. అలఘుచరిత్రుఁ డమ్మనుకులాగ్రణిచే, వికలాంగులై నవా
రల సకిరీటకుండలవిరాజితమస్తకకోటిచే, సము
జ్జ్వలమణికంకణాంగదలసద్భుజవర్గము చేత సంగర
స్థల మతిరమ్యమై తనరె సంచితవీరమనోహరాకృతిన్. 337

వ. అంత హతశేషులు. 338

క. వరబలుఁ డగు మనుమనుమని-శరసంఛిన్నాంగులగుచు సమరవిముఖులై,
హరిరాజముఁ గని పఱచెడు-కరిబృందముఁబోలెఁ జనిరి కళవళపడుచున్. 339

క. అప్పుడు రాక్షసమాయలు-గప్పిన ధ్రువుఁ డసురవరుల కార్యంబెఱుఁగం
జొప్పడక, వారిఁ బొడగన-[1]దెప్పరమగుటయును, సారథిం గని,యంతన్. 340

క. ''తలపోయఁగ భువి మాయా-వుల కృత్యంబెఱుఁగ నెవరు వోలుదు''రనుచుం
బలుకుచుఁ దత్పురిఁ జొరఁగాఁ-దలఁపఁగ, నది గాన రాక, తద్దయు మానెన్.

వ. అట్లు పురంబునకరుగుట మాని, చిత్రరథుండైన యాధ్రువుండు సప్రయత్నుం
డయ్యును, [2]పరప్రతియోగశంకితుం డై యుండె నయ్యెడ మహాజలధిఘోషంబు
ననుకరించు శబ్దంబు వినంబడె ; నంత సకలదిక్తటంబుల వాయుజనితంబయిన
రజఃపటలంబు దోఁచెఁ; దత్క్షణంబ యాకాశంబున విస్ఫురత్తటిత్ప్రభాకలిత
గర్జారవ యుక్తమేఘంబు లమోఘంబులై, భయంకరాకారంబులై తోఁచె;
నంత. 342

మ. అనయంబుర్విఁ ధ్రువుమీఁద దైత్యకృతమాయాజాలము ల్లేచి, బో
రన మస్తిష్క-పురీషమూత్ర పలదుర్గంధాస్థిమేదశ్శరా
సన నిస్త్రింశ శరాసి తోమర గదా చక్ర త్రిశూలాదిసా
ధనభూభృద్భుజగావళిం గురిసె నుద్దండక్రియాలోలతన్. 343

వ. మఱియు మత్తగజసింహవ్యాఘ్రసమూహంబులును, నూర్మిభయంకరంబై సర్వ
తఃప్లవనం బయిన సముద్రంబును గానంబడియె; వెండియుం గల్పాంతంబునందుం
బోలె భీషణంబైన మహాహ్రదంబునుం దోఁచె; నివ్విధంబున నానావిధంబులు,
ననేకంబులు,నవిరళభయంకరంబులు నయిన యసురమాయలు క్రూరప్రవర్తను
లగు యక్షులచేత సృజ్యమానంబులై యడరె; నాసమయంబున. 344

క. అనయంబును నయ్యక్షుల - ఘనమాయ నెఱింగి, మునినికాయము వరుసన్
మనుమనుమని''మనుమను''మని-మనమునఁ దలఁచుచునుదత్సమక్షంబునకున్.

వ. చనుదెంచి, యాధ్రువుం గని, యిట్లనిరి: 346

1. దెప్పరము = దుస్సహము. 2. పరప్రతియోగశంకితుండై=శత్రువులపగను శంకించినవాఁడై.

సీ. "అనఘాత్మ! లోకు లెవ్వని దివ్యనామంబు సమత నాకర్ణించి, సంస్మరించి,
దుస్తరంబైన మృత్యువు నైన సుఖవృత్తిఁ దరియింతు; రట్టి యీశ్వరుఁడు, పరుఁడు,
భగవంతుఁడును, శార్ఙ్గపాణియు, భక్తజనార్తిహరుండును నైన విభుఁడు
భవదీయవిమతులఁ బరిమార్పఁగా" కని పలికిన మునుల సంభాషణములు
తే. విని, కృతాచమనుఁ డయి, [1]మావిభుని పాద
కమలముఁ దలంచి, రిపుభయంకరమహోగ్ర
కలితనారాయణాస్త్రంబుఁ గార్ముకమునఁ
బూనఁ దడవఁ, దదీయసంధానమునను. 347

తే. కడఁగి గుహ్యకమాయాంధకార మపుడు – వెరవుసెడి, దవ్వుదవ్వుల విరిసిపోయె;
విమలమైన వివేకోదయమునఁ జేసి – సమయు రాగాదికంబుల సరణి; నంత.

మ. వరనారాయణదేవతాస్త్రభవ దుర్వారప్రభాహేమపుం
ఖరుచిస్ఫార మరాళరాజసితపక్ష క్రూరధారాపత
చ్ఛరసాహస్రము లోలి భీషణవిపక్షశ్రేణిపై వ్రాలె భీ
కరరావంబునఁ గానఁ జొచ్చు శిఖిసంఘాతంబుచందంబునన్. 349

వ. అ ట్లేసిన. 350

చ. ఖరనిశితప్రదీప్తఘనకాండపరంపరవృష్టిచేఁ బొరిం
బొరి వికలాంగులై, యడరి, [2]పుణ్యజనుల్ పృథుహేతిపాణులై,
గరుడునిఁ జూచి భూరిభుజగప్రకరంబు లెదిర్చి పేర్చి చె
చ్చెర నడతెంచుచందమునఁ జిత్రరథుం బలు పూని తాఁకినన్. 351

ఉ. వారలఁ జండతీవ్రశరవర్గముచేత నికృత్తపాదజం
ఘోరుశిరోధరాంబకకరోదరకర్ణులఁ జేసి, యోగి పం
కేరుహమిత్రమండలసకృద్భిద నెట్టిపదంబుఁ జెందు నా
భూరిపదంబునం బెలుచఁ బొందఁగఁ బంపె భుజావిజృంభి యై. 352

వ. ఇవ్విధంబున నాచిత్రరథుం డగు ధ్రువునిచేత నిహన్యమానులును, నిరపరాధు
లును నయిన గుహ్యకులం జూచి, యతని పితామహుండైన స్వాయంభువుండు
ఋషిగణపరివృతుం డై చనుదెంచి, ధ్రువునిం జూచి, యిట్లనియె: "వత్సా!
నిరపరాధులైన యీపుణ్యజనుల నెట్టిరోషంబున వధియించితి; వట్టి నిరయ
హేతువైన రోషంబు సాలు; భ్రాతృవత్సల! భ్రాతృవధాభీతప్తుండవై కావించు
నీయత్నం బుడుగు"మని. 353

క. "అనఘా! మనుకులమున కిది – యనుచితకర్మంబ; యొకనికై పెక్కండ్రి
ట్లని మొనఁ ద్రుంగిరి; యిది నీ – కనయంబును వలవ; దుడుగుమయ్యా! కుమారా!

1. మావిభుఁడు = లక్ష్మీపతి. 2. పుణ్యజనులు = యక్షులు, గుహ్యకులు.

వ. అదియునుం గాక దేహాభిమానంబునం బశుప్రాయులై, భూతహింస గావించుట హృషీకేశానువర్తులైన సాధువులకుం దగదు; నీవు సర్వభూతంబుల నాత్మభావంబునం దలంచి, సర్వభూతావాసుండును, దురారాధ్యుండును నైన విష్ణుని పదంబులం బూజించి, తత్పరమపదంబును బొందితి; వట్టి భగవంతుని హృదయంబున ననుధ్యాతుండవు, భాగవతుల చిత్తంబులకును సమ్మతుండవు, మఱియు సాధువర్తనుండ వన నొప్పు నీ వీపాపకర్మం బెట్లు సేయ సమకట్టితి? వేపురుషుం డైన నేమి, మహాత్ములయందుం దితిక్షయు, సములయందు మైత్రియు, హీనులయందుం గృపయు, నితరంబులగు సమస్తజంతులయందు సమత్వంబును గలిగి వర్తించు, వానియందు సర్వాత్మకుండైన భగవంతుండు ప్రసన్నుండగు; నతండు ప్రసన్నుండయిన వాఁడు ప్రకృతిగుణంబులం బాసి, లింగశరీరభంగంబు గావించి, బ్రహ్మానందంబునుం బొందు; నదియునుం గాక కార్యకారణసంఘాత రూపంబైన విశ్వం బీశ్వరునందు నయస్కాంతసన్నిధానంబుగలిగిన లోహంబు చందంబున వర్తించు; నందు సర్వేశ్వరుండు నిమిత్తమాత్రంబుగాఁ బరిభ్రమించు; నట్టియీశ్వరుని మాయాగుణవ్యతికరంబున నారబ్ధంబులైన పంచభూతంబులచేత యోషిత్పురుషవ్యవాయంబువలన యోషిత్పురుషాదిరూపసంభూతి యగు; నివ్విధంబునఁ దత్సర్గంబుఁ, దత్సంస్థానంబుఁ, దల్లయంబు నగుచు నుండు; నిట్లుదుర్విభావ్యం బైన కాలశక్తిం జేసి గుణక్షోభంబున విభజ్యమానవీర్యుండు, ననంతుండు, ననాదియు నై జనంబులచేత జనంబులం బుట్టించుచుండుటం జేసి యాదికరుండును, మృత్యుహేతువులగు జనంబుల లయంబు నొందించుటం జేసి యంతకరుండును, ననాది యగుటం జేసి యవ్యయుండును నైన భగవంతుండు జగత్కారణుండగుంగావున నీసృష్టిపాలనవిలయంబులకుం గర్తగాని వానివడువున దానిం జేయుచుండు; నిట్లు మృత్యురూపుండును, బరుండును, సమవర్తియు నైన యీశ్వరునికి స్వపక్షపరపక్షంబులు లేవు; కర్మాధీనంబులైన భూతసంఘంబులు రజంబులు మహావాయువు ననుసరించుచాడ్పున నస్వతంత్రంబులగుచు నతని ననువర్తించు; నీశ్వరుండును, జంతుచయాయు[1]రుపచయాపచయకరణంబులం దస్పృష్టుండును నగు జీవుండు గర్మబద్ధుం డగుటం జేసి కర్మంబ వానికి నాయు[1]రుపచయాపచయంబులం జేయుచుండు; మఱియు సర్వజగత్కర్మసాక్షి యగు సర్వేశ్వరుని. 355

క. కొందఱు స్వభావ మందురు;- కొందఱు కర్మం బటండ్రు; కొందఱు కాలం
బందురు; కొందఱు దైవం - బందురు; కొంద ఱొగిఁ గామ మండ్రు మహాత్మా! 356

వ. ఇట్టు లవ్యక్తరూపుండును, నప్రమేయుండును, నానాశక్త్యుదయ హేతుభూతుండును నైన భగవంతుండు సేయు కార్యంబులు బ్రహ్మరుద్రాదు లెఱుంగరఁట, యతని తత్త్వంబు నెవ్వ రెఱుంగనోపుదు? రది గావునఁ, బుత్త్రా! యిట్లుత్పత్తి

1. ఉపచయాపచయములు = వృద్ధిక్షయములు.

స్థితిలయంబులకు దైవంబు కారణంబై యుండ, నీ ధనదానుచరులు భవదీయ భ్రాతృహంత లగుదురే? భూతాత్మకుండు, భూతేశుండు, భూతభావనుండు, సర్వేశ్వరుండును, బరాపరుండు నగు నీశుండు మాయాయుక్తుండై, స్వశక్తిచే సృష్టిస్థితి లయంబులం జేయు; నైన నహంకారంబునం జేసి గుణకర్మంబులచే నస్పృశ్యుండగుచు వర్తించు; నదియునుం గాక యీ ప్రజాపతులు విశ్వసృణ్నామంబుల నియంత్రితులై, ముకుఁద్రాళ్ళు వెట్టిన పశువులుం బోలె నెవ్వని యాజ్ఞాధీనకృత్యులై వర్తింతు; రట్టి దుష్టజనమృత్యువును, సుజనామృత స్వరూపుండును, సర్వాత్మకుండును, జగత్పరాయణుండును నైన యీశ్వరుని సర్వప్రకారంబుల శరణంబుఁ బొందు; మదియునుం గాక. 357

సీ. అనఘాత్మ! నీవు పంచాబ్దవయస్కుండ వై, పినతల్లి నిన్నాడినట్టి
మాటల నిర్భిన్నమర్ముండ వగుచును, జనయిత్రి దిగనాడి, వనము కేఁగి,
తపమాచరించి, యచ్యుతుభక్తి నీశ్వరుఁ బూజించి, మహితవిభూతి మెఱసి,
రమణఁ ద్రిలోకోత్తరంబైన పదమును బొందితి; వది గాన భూరిభేద

తే. రూప మైన ప్రపంచంబు రూఢి నెవ్వ-నాత్మయందుఁ [1]బ్రతీతమై యలరు; నట్టి
యగుణుఁ, డద్వితీయుండును, నక్షరుండు-నైన యీశ్వరుఁ, బరమాత్మ ననుదినంబు.

సీ. కైకొని, శుద్ధంబు, గతమత్సరంబును, నమలంబు నగు హృదయంబునందు
సొలవక న్వేషించుచును, బ్రత్యగాత్ముండు, భగవంతుఁడును, బరబ్రహ్మమయుఁడు,
నానందమాత్రుండు, నవ్యయుఁ, డుపపన్న సకలశక్తియుతుండు, సగుణుఁ, డజుఁడు
నయిన సర్వేశ్వరునం దుత్తమంబైన సద్భక్తిఁ జేయుచు సమత నొప్పి,

తే. రూఢి సోహమ్మమేతిప్రరూఢమగుచు-ఘనతకెక్కు నవిద్య యను గ్రంథి నీవు
ద్రెంచి వైచితి కావున ధీవరేణ్య!-సర్వశుభహాని యైన రోషంబు వలదు. 359

క. విను; రోషహృదయుచేతను-ననయము లోకము నశించు నౌషధములచే
ఘనరోగములు నశించిన-యనువున! నది గాన రోష మడఁపు మహాత్మా! 360

తే. అనఘ! నీదు సహోదరహంత లనుచుఁ-బెనఁచి యీపుణ్యజనులఁ జంపితి కడంగి;
పరఁగ నిదియె సదాశివభ్రాత యైన-[2]యర్థవిభునకు నపరాధ మయ్యెఁ; గాన.

క. నతినుతులచేత నీ విపు-డతనిఁ బ్రసన్నునిఁగఁ జేయు'' మని మనువు దయా
మతిఁ జెప్పి, ధ్రువునిచే స-త్కృతుఁడై, నయమొప్పఁ జనియె ఋషియుక్తుండై.

వ. అంత. 363

తే. యక్షచారణ సిద్ధవిద్యాధరాది-జనగణస్తూయమానుఁ డై, ధనదుఁ డంతఁ
బుణ్యజన [3]వైశసనివృత్తి, భూరిరోష-రహితుఁ డై నట్టి ధ్రువునిఁ జేరంగ వచ్చె.

1. ప్రతీతము = గోచరించునది. 2. అర్థవిభుఁడు = కుబేరుఁడు. 3. వైశసము = హాని.

సీ. చనుదెంచి, వెసఁగృతాంజలియైనధ్రువుఁజూచి, [1]తివుటనిట్లనియె: "క్షత్త్రియకుమార!
తగ భవదీయపితామహాదేశంబునను దుస్త్యజం బైన ఘనవిరోధ
ముడిగితి; వటు గాన యొనరంగ నిపుడు నీయందుఁ బ్రసన్నుండనైతి; భూత
జననలయంబుల కనయంబుఁ గాలంబు కర్త యై వర్తించుఁగాన యుష్మ
తే. దనుజుఁ జంపినవార లీయక్షవరులు-గారు; తలపోయ నీయక్షగణము నిట్లు
నెఱి వధించినవాఁడవు నీవు గావు;-వినుతగుణశీల! మాటలు వేయునేల? 365

వ. అదియునుంగాక యేబుద్ధిం జేసి కర్మసంబంధదుఃఖాదికంబులు దేహాత్మానుసంధా
నంబునం జేసి సంభవించు; నట్టి యహంత్వమ్మను నపార్థజ్ఞానంబు స్వప్నమందుం
బోలెఁ బురుషునకుం దోఁచు;నది గావున సర్వభూతాత్మవిగ్రహుండును, నధోక్ష
జుండును, భవచ్ఛేదకుండును, భజనీయపాదారవిందుండును, ననంతామేయశక్తి
యుక్తుండును, గుణమయి యగు నాత్మమాయచే విరహితుండును నైన యీశ్వ
రుని సేవింపుము; నీకు భద్రంబయ్యెడు; భవదీయమనోగతం బైన వరంబుఁ
గోరుము; నీ వంబుజనాభపాదారవిందసేవనంబుఁ దిరంబుగఁ జేయుదు వని
యెఱుంగుదు" ననిన, [2]రాజరాజుచేత నట్లు మహామతియు, భాగవతోత్తముండు
నైన ధ్రువుండు ప్రేరింపంబడి, "యే హరిస్మరణంబుచేత నప్రయత్నంబున
దురత్యయం బైన యజ్ఞానంబుఁ దరియింతు, రట్టి హరిస్మరణం బచలితంబగున
ట్లొసంగు" మని యడిగిన, "నట్లకాక" యని యంగీకరించి, యంతఁ గుబే
రుండు సంప్రీతచిత్తుం డయి, ధ్రువునికి శ్రీహరిస్మరణం బట్ల యనుగ్రహించి,
యంతర్ధానంబు నొందె; నంత ధ్రువుండు యక్షకిన్నరకింపురుషగణసంస్తూయ
మానవైభవుం డగుచు, నాత్మీయపురంబునకు మరలి చనుదెంచి. 366

సీ. గణుతింప భూరిదక్షిణలచేఁ గడునొప్ప యజ్ఞముల్ సేయ, నయ్యజ్ఞవిభుఁడు
ద్రవ్యక్రియాదేవతాఫలరూపసత్కర్మఫలప్రదాత యయి యొప్పు
పురుషోత్తముని నర్థిఁ బూజించి, మఱియు సర్వోపాధివర్జితుఁ, డుత్తముండు,
సర్వాత్మకుఁడు నగు జలజాక్షునందుఁ దీవ్రం బై, ప్రవాహరూపంబు నైన
తే. భక్తి సలుపుచు, నఖలప్రపంచమందు-నలరఁ దనయందు నున్నమహాత్ము, హరినిఁ
జిదచిదానందమయుని, లక్ష్మీవరుఁ, బరము, - నీశ్వరేశ్వరుఁ బొడఁగనె నిద్ధచరిత

వ. ఇట్లు సుశీలసంపన్నుండును, బ్రహ్మణ్యుండును, ధర్మసేతురక్షకుండును, దీనవత్స
లుండు నయి యవని పాలించు ధ్రువుండు దన్నుఁ బ్రజలు దండ్రి యని తలంప
నిరువదియాఱువేలేండ్లు భోగంబులచేతం బుణ్యక్షయంబును, నభోగంబులైన
యాగాదులచే నశుభక్షయంబునుం జేయుచు, బహుకాలంబు దనుకఁ ద్రివర్గ
సాధనంబుగా రాజ్యంబు సేసి, కొడుకునకుఁ బట్టంబుగట్టి, యచలితేంద్రియుం డై

1. తివుట = కోరిక. 2. రాజరాజు = కుబేరుఁడు.

యవిద్యారచితస్వప్నగంధర్వనగరోపమం బయిన దేహాదికం బగు విశ్వంబు
భగవన్మాయారచితం బని యాత్మం దలంచుచు, వెండియు. 368

చ. మనునిభుఁ డంత భృత్యజనమంత్రిపురోహితబంధుమిత్రనం
దనపశువిత్తరత్నవనితాగృహరమ్యవిహారశైలవా
రినిధిపరీతభూతలహరిద్విపముఖ్యపదార్థజాలముల్
ఘనమతిచే ననిత్యములుగాఁ దలపోసి, విరక్తచిత్తుఁ డై. 369

సీ. పురము వెల్వడి, చని, పుణ్యభూబదరికాఘనవిశాలానదీకలితమంగ
ళాంబుపూరంబుల ననురక్తిమైఁ గ్రుంకి, కమనీయపరిశుద్ధకరణుఁ డగుచుఁ
బద్మాసనస్థుఁ డై, పవనుని బంధించి, నెలకొని, ముకుళితనేత్రుఁ డగుచు
హరిరూపవైభవధ్యానంబు సేయుచు, భగవంతు, నచ్యుతుఁ, బద్మనేత్రు

తే. నందు సతతంబు నిశ్చలమైనయట్టి-భక్తిఁ బ్రవహింపఁ జేయుచుఁ బరమమోద
బాష్పధారాభిషిక్తుండు,భవ్యయశుఁడుఁ,-బులకితాంగుండునగుచునిమ్ములఁదనర్చి.

వ. మఱియు విగతక్లేశుండును, ముక్తలింగుండును నై, ధ్రువుండు తన్నుఁ దా మఱచియుండుసమయంబున దశదిక్కుల నుద్యద్రాకానిశానాయకుండునుం బోలె వెలింగించుచు నాకాశంబుననుండి యొక్క విమానంబు సనుదేర, నందు దేవశ్రేష్ఠులును, జతుర్భుజులును, రక్తాంబుజేక్షణులును, శ్యామవర్ణులును, గదాధరులును, సువాసులును, గిరీటహారాంగదకుండలధరులును, గౌమారవయస్కులును, [1]నుత్తమశ్లోకకింకరులు నయినవారల నిద్దఱం గని. సంభ్రమంబున లేచి, మధుసూదను నామంబులు సంస్మరించుచు, వారల భగవత్కింకరులం గాఁ దలంచి, దండప్రణామంబు లాచరించినం, గృష్ణపాదారవిందవిన్యస్తచిత్తుండుఁ, గృతాంజలియు, వినమితకంధరుండు నైన ధ్రువునిం గనుంగొని, [2]పుష్కరనాభభక్తులైన సునందనందులు ప్రీతియుక్తులై, మందస్మితు లగుచు నిట్లనిరి: 371

ఉ. ''ఓ నృప! నీకు భద్ర మగు; నొప్పగుచున్న మదీయవాక్యముల్
వీనులయందుఁ జొన్పుము; వివేకముతో నయిదేండ్లనాఁడు మే
ధానిధి వై యొనర్చిన యుదాత్తతపోవ్రతనిష్ఠచేతఁ దే
జోనయశాలి వైన మధుసూదనుఁ దృప్తి వహింపఁ జేయవే? 372

ఆ. అట్టి శార్ఙ్గపాణి, యఖిలజగద్భర్త,-దేవదేవుఁ, డతులదివ్యమూర్తి
మమ్ముఁ బనుప, మేము మాధవపదమున-కర్థి నిన్నుఁ గొనుచు నరుగుటకును.

వ. వచ్చితిమి; యేపదంబు నేని సూరిజనంబులు సర్వోత్తమంబని పొందుదురు; దేనిఁ జంద్రదివాకరగ్రహనక్షత్రతారాగణంబులు ప్రదక్షిణంబుగాఁ దిరుగుచుండు;

---

1. ఉత్తమశ్లోక కింకరులు = విష్ణు సేవకులు. 2. పుష్కరనాభుఁడు = పద్మనాభుఁడు

మఱియు నీదు పితరులచేతను, నన్యులచేతను ననధిష్ఠితంబును, జగద్వంద్యంబును, భక్తజనాతిదుర్జ్ఞయంబును నయిన విష్ణుపదంబుం బొందుదువు; రమ్మిదె విమాన శ్రేష్ఠంబు; త్తమశ్లోకజనమౌళిమణియైన శ్రీహరి పుత్తెంచె; దీని నెక్కు నర్హుండ"వనిన, నురుక్రమప్రియుం డయిన ధ్రువుండు తన్మధురవాక్యంబులు విని, కృతాభిషేకుం డయి, యచ్చటి మునులకుం బ్రణమిల్లి, తదాశీర్వాదంబులు గైకొని, విమానంబునకుం బ్రదక్షిణార్చనంబులు గావించి, హరిపార్షదులైన సునందనందులకు వందనం బాచరించి, భగవద్రూపవిన్యస్తచక్షురంతఃకరణాదికుం డగుచు, విమానాధిరోహణంబు గావించుటకు హిరణ్మయరూపంబు ధరియించె; నప్పుడు. 374

క. సురదుందుభిపణవానక-మురజాదులు మొరసె; విరుల [1]మునురు గురిసెఁ; గి
న్నరగంధర్వుల పాటలు-భరితములై చెలఁగె నపుడు భవ్యచరిత్రా! 375

వ. అట్టి సమయంబున ధ్రువుండు దుర్గమంబగు త్రివిష్టపంబునకు నేఁగువాఁడగుచు, దీన యగు జననిం దిగనాడి యెట్లు వోవుదు నని చింతించువానిం [2]బార్షదులవలోకించి, యగ్రభాగంబున విమానారూఢయై యేఁగుచున్న జననిం జూపిన, సంతుష్టాంతరంగుం డగుచు. 376

క. జనని సునీతిని మును కనుఁ-గొని, యవల విమానమెక్కి, [3]గొనకొని విబుధుల్
దనమీఁదఁ బుష్పవర్షము-లనయముఁ గురియింప ధ్రువుఁడు హర్షముతోడన్.

క. చని చని వెస గ్రహమండల-మును, త్రైలోక్యంబు, సప్తమునిమండలముం
ఘనుఁ డుత్తరించి, యవ్వలఁ-దనరెడు హరిపదము నొందెఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్.

వ. అది మఱియు నిజకాంతిచేతం ద్రిలోకంబులం బ్రకాశింపంజేయుచు, నిర్దయాగమ్యంబును, శాంతులు, సమదర్శనులు, శుద్ధులు, సర్వభూతానురంజనులు, నచ్యుతభక్తబాంధవులు నయిన భద్రాచారులకు సుగమ్యంబును నయి, గంభీరవేగంబు, ననిమిషంబు నగు జ్యోతిశ్చక్రంబు సమాహితంబై, గోగణంబు మేధియందుంబోలె నెందుఁ బరిభ్రమించుచుండు, నట్టి యచ్యుతపదంబునుం బొంది, విష్ణుపరాయణుండైన ధ్రువుండు త్రిలోకచూడామణియై యొప్పుచుండె; నప్పుడు భగవంతుండైన నారదుండు ధ్రువుని మహిమం గనుంగొని, ప్రచేతస్[4]సత్త్రంబునందు వీణ వాయించుచు. 379

సీ. పతియె దైవంబుగా భావంబులోపలఁ దలఁచు సునీతినందను తపఃప్ర
భావము క్రియ ధర్మభవ్యనిష్ఠలఁ బొందఁజాలరు బ్రహ్మర్షిజనము లనిన,
క్షత్త్రియకులు నెన్నఁగా నేల? యెవ్వఁడు పంచసంవత్సరప్రాయమునను
సురుచిదురుక్త్యుగ్రశరభిన్నహృదయుఁడై, మద్వాక్యహితబోధమతిఁ దనర్చి,

1. మునురు = వాన. 2. పార్షదులు = కింకరులు. 3. గొనకొను = పూను, ప్రయత్నించు. 4. సత్త్రము = యజ్ఞము.

తే. వనమునకు నేఁగి, హరిభక్తివశతఁ బొందె,-యజితుఁ డగు హరి దనవశుఁడై చరింపఁ
జేసి, వెసఁ దత్పదంబును జెందె; నట్టి-హరిపదంబును బొంద నెవ్వారికిఁ దరము?"

క. అని పాడె" ననుచు విదురున-కనఘుఁడు మైత్రేయుఁ డనియె: "నంచితభక్తిన్
వినుతోద్దామయశస్కుం-డనఁగల యాధ్రువుని చరిత మార్యస్తుత్యా! 381

సీ. మహితసత్పురుష సమ్మతమును, ధన్యంబు, స్వర్గప్రదంబు, యశస్కరంబు,
నాయుష్కరంబుఁ, బుణ్యప్రదాయకమును, మంగళకర, మఘమర్షణంబు,
సౌమనస్యముఁ, బ్రశంసాయోగ్యమును, బాపహరమును, ధ్రువపదప్రాపకంబు
నై యొప్పు నీయుపాఖ్యానంబుఁ దగ నీకు నెఱిఁగించితిని; దీని నెవ్వఁడేనిఁ

తే. దివుట శ్రద్ధాగరిష్ఠుఁడై, తీర్థపాద-చరణసరసీరుహద్వయాశ్రయుఁడు నైన
భవ్యచరితుఁడు సాయంప్రభాతవేళ-నలఘుమతి దర్శపూర్ణిమలందు మఱియు.

తే. ద్వాదశిని, బద్మబాంధవవాసరమున-శ్రవణనక్షత్రమున, దినక్షయమునందుఁ
బరఁగ సంక్రమణవ్యతీపాతలందు-సభల భక్తిని వినునట్టి సజ్జనుల(న?)కు. 383

వ. క్లేశనాశంబును, మహాప్రకాశంబును నైన భగవద్భక్తియు, శీలాదిగుణంబులును గలుగు; మఱియుఁ దేజఃకామునకుఁ దేజంబును, మనఃకామునకు మనంబును, నిష్కామునకుఁ దత్త్వవిజ్ఞానంబును గలుగు; దీని వినిపించువారికి దేవతానుగ్రహంబు గలుగు; నిట్టి యుపాఖ్యానంబు నీ కెఱింగించితి" నని మైత్రేయుండు విదురునకుఁ జెప్పిన క్రమంబున శుకయోగి పరీక్షిత్తున కెఱింగించిన తెఱంగు సూతుండు శౌనకాదులకు వినిపించి, వెండియు నిట్లనియె:
"నట్లు సెప్పిన మైత్రేయునిం గని, విదురుం డిట్లనియె: 384

సీ. "అనఘాత్మ! నారదమునిపతి ధ్రువచరిత్రము ప్రచేతసుల సత్త్రంబునందు
నర్థిమైఁ గీర్తించె నంటి; ప్రచేతసు లన నెవ్వ? రెవ్వారి తనయు? లెట్టి
వంశజుల్? సత్త్ర మెవ్వాలనను జేసి? రధ్వరమందు నిజకులధర్మశీలు
రగు ప్రచేతసులచే యజియింపఁగాఁబడె యజ్ఞపూరుషుఁ డెట్టు? లచ్యుతాంఘ్రి

తే. భక్తియుక్తుఁడు, విదితసద్భాగవతుఁడు,-దివిరి హరిపాదసేవావిధిప్రయుక్త
దేవదర్శనుఁ డగునట్టి దివ్యయోగి-నారదుం డెట్లు గొనియాడె శౌరికథలు? 385

క. నా కిపు డెఱిఁగింపుము; సు-శ్లోకుని చరితామృతంబు శ్రోత్రాంజలులం
బైకొని జుఱ్ఱియుఁ దనివిం-గైకొనకున్నది మనంబు గరుణోపేతా!" 386

క. అని యడిగిన విదురునిఁ గనుఁ-గొని, మైత్రేయుండు వలికె: "గొనకొని ధ్రువుఁడున్
వనమునకుఁ జనిన నాతని-తనయుం డగు నుత్కలుండు దళితాఘుం డై. 387

సీ. చతురుఁ డాజన్మప్రశాంతుండు, నిస్సంగుఁడును, సమదర్శనుండును, ఘనుండు
నై, యాత్మయందు లోకావళి, లోకంబులందు నాత్మను జూచు, చనఘమైన

యనుపమయోగక్రియాపావకాదగ్ధకర్మమలాశయకలనఁ బేర్చి,
జడునికైవడిఁ, [1]జీకుచందంబునను, మూఢుపగిది, నున్మత్తునిభంగిఁ, జెవిటి

తే. వడువుననుఁ గానఁబడుచు, సర్వజ్ఞుఁడై, ప్ర-శాంతకీలహుతాశనుసరణిఁ బొల్చి,
సతతశాంతంబు, సంచితజ్ఞానమయము-నైన బ్రహ్మస్వరూపంబు నాత్మఁ దలఁచి.

క. తనకంటె నితర మొకటెఱుఁ-గనికతమున సార్వభౌమగ(శ్రీ)ఁ బొందక
మనమునఁ గోరక యుండుటఁ-గని, కులవృద్ధులును, మంత్రిగణములు సంతన్.

వ. అతని నున్మత్తునింగాఁ దెలిసి, తదనుజుం డైన వత్సరునికిఁ బట్టంబు గట్టి; రావత్స
రునికి సర్వర్ధి యను భార్యయందుఁ బుష్పార్ణుండును, జంద్రకేతుండును, నిషుం
డును, నూర్జుండును, వసువును, జయుండును నన నార్వురు తనయులు గలిగి;
రందుం బుష్పార్ణుండనువానికిఁ బ్రభయు, దోషయు నను నిద్దఱు భార్యలై; రందుఁ
బ్రభ యనుదానికిం బ్రాతర్మధ్యందినసాయంబు లను సుతత్రయంబును, దోష
యనుదానికిం బ్రదోషనిశీథవ్యుష్టు లనువారు ముగ్గురును బుట్టి; రందు వ్యుష్టుం
డనువానికిఁ బుష్కరిణి యను పత్నియందు సర్వతేజుం డను సుతుండు వుట్టె;
వానికి నాకూతి యను మహిషివలనఁ జక్షుస్సంజ్ఞుం డయిన మనువు జనియించె;
వానికి నడ్వల యను భార్యయందుఁ బురువును, గుత్సుండును, ద్రితుండును,
ద్యుమ్నుండును, సత్యవంతుండును, ఋతుండును, వ్రతుండును, నగ్నిష్టోముం
డును, నతిరాత్రుండును, సుద్యుమ్నుండును, శిబియును, నుల్ముకుండును నను
పన్నిద్దఱు తనయులు గలిగి; రందు నుల్ముకునికిఁ బుష్కరిణి యనుదానివలన
నంగుండును, సుమనసుండును, ఖ్యాతియుఁ, గ్రతువును, నంగిరసుండును,
గయుండును నను నార్వురు గొడుకులు వుట్టి; రందు నంగునికి సునీథ యను
ధర్మపత్నివలన వేనుం డను పుత్త్రుం డుదయించిన. 390

మ. క్షితినాథోత్తముఁ డాత్మనందనుని దుశ్శీలంబు వీక్షించి, దుః
ఖితుఁ డై, యొంటిగఁ దత్పురిన్ వెడలి యేఁగెన్ వేగ మెందేనిఁ, ద
ద్గతి వీక్షించి, మునీశ్వరుల్ గుపితులై, దంభోళిసంకాశవా
క్యతతిం జావ శపింప, వాఁ డపుడు వీఁకం గూలె నమ్మేదినిన్. 391

సీ. కైకొని యపుడు లోకం బరాజక మైనఁ, బ్రజలు దస్కరపీడఁ [2]బల్లటిల్లఁ,
గనుఁగొని దుఃఖించి, మునులు గతాసుఁ డై పడిన వేనుని వలపలిభుజంబు
నర్థి మథింప నారాయణాంశంబున నాదిరాజన నొప్పునట్టి పృథుఁడు
జనియించె'' ననవుడు విని, విదురుఁడు మునిఁ గనుఁగొని, పలికె: ''నోయనఘచరిత!

తే. సాధువు, సుశీలనిధియును, సజ్జనుండు,-నలఘుబ్రహ్మణ్యుఁడును నైనయట్టి యంగ
ధరణివిభునకు దుష్టసంతాన మెట్లు-గలిగె? నయ్యంగపతి యేమి కారణమున.

1. చీకు = గ్రుడ్డివాఁడు. 2. పల్లటిల్లు = సంచలనము, లేక ఆందోళన చెందు.

వ. విమనస్కుం డగుచుఁ బురంబు విడిచె? ధర్మకోవిదులైన మునులు దండవ్రతి ధరుండును, రాజు నగు వేనునియందు నే [1]పాపంబు నిరూపించి, బ్రహ్మదండం బొనర్చి? రదియునుంగాక లోకంబున రాజులు లోకపాలతేజోధరులుఁ, బ్రజా పాలనాసక్తులుఁ గావునఁగల్మషంబు గలిగినం బ్రజలచేత నవజ్ఞానర్హులై యుందురు; గావున నా వేనుని చరిత్రంబు శ్రద్ధాగరిష్ఠుండు, భక్తుండు నైన నాకుం బరా పరవిదగ్రేసరుండ వయిన నీ వెఱింగింప నర్హుండ'' వనిన మైత్రేయుం డతని కిట్లనియె: 393

అంగపుత్త్రుఁ డగు వేనుని చరిత్రము

సీ. ''అనఘాత్మ! రాజర్షి యైనట్టి యయ్యంగ మేదినీవిభుఁ డశ్వమేధమఖము
గావింప, ఋత్విజ్నికాయంబుచేత నాహూతమయ్యును సురవ్రాత మందు
నాత్మహవిర్భాగ మందరాకుండిన, నప్పుడు ఋత్విక్కు లద్భుతంబు
నందుచు, యజమానుఁ డైన యయ్యంగమహీవరుఁ జూచి, ''రాజేంద్ర! యిట్లు
తే. త్రిదశు లిదె పిల్వఁబడియును దివిరి యాత్మ
భాగములఁ బొంద రారైరి భవ్యచరిత!
యేమి హేతువొ? యిది మాకు నెఱుఁగఁబడదు;
కనఁగ హోమంబు దుష్టంబు గాదు మఱియు. 394

వ. శ్రద్ధాయుక్తులై, ధృతవ్రతులైన యీబ్రహ్మవాదులచేత సంప్రయుక్తంబులైన యీఛందస్సులు వీర్యవంతంబు లయి యున్నయవి; యిందు దేవతాపరాధం బణుమాత్రంబైన నెఱుంగ; మిట్టిచోటం గర్మసాక్షు లయిన దేవతలు స్వకీయ భాగంబు లంగీకరింపకుండుటకుఁ గతం బెయ్యదియో?'' యనిన నయ్యంగుండు దుఃఖితస్వాంతుండై, తన్నిమిత్తంబు సదస్యుల నడుగం దలంచి, వారల యను మతింబడసి, మౌనంబు మాని, యిట్లనియె: 395

ఆ. ''అనఘచరితులార! యాహూతు లయ్యు [2]సు - పర్వగణము లాత్మభాగములను
స్వీకరింప; రేను జేసిన యపరాధ - మెట్టి?'' దనిన వార లిట్టులనిరి: 396

క. ''నరనాథా! యిది యిప్పుడు - వొరసిన దుష్కృతము గాదు; పూర్వభవమునం
బరఁగిన దురితం బిది; యా - దరమున నెఱిఁగింతు మింత ధన్యచరిత్రా! 397

క. నీ వింతవాఁడవయ్యును - భూవర! సంతానలాభమును బొందమి నా
దేవతలు యాగభాగము - లీవేళ భుజింప రైరి; యిందుకు నీవున్. 398

తే. పుత్త్రకామేష్టిఁ గావించి, పుత్త్రుఁ బడయు;-మ ట్లొనర్చిన దేవత లాత్మభాగ
మర్థి నంగీకరింతు; రయ్యజ్ఞపురుషు-హరి భజించిన సకలకార్యములుఁ గలుగు.''

---

1. పాపము = నేరము. 2. సుపర్వులు = దేవతలు.

వ. అనిన నాతండు సంతానార్థంబు [1]శిపివిష్టదేవతాకంబయిన పురోడాశంబుచే హోమంబు గావించినం, దదీయహోమకుండంబునందు హేమమాల్యాంబ రాభరణుం డయిన పురుషుండు హిరణ్మయపాత్రంబున స్నిగ్ధపాయసంబు గొనుచు నుదయించిన, నప్పుడు విప్రానుమతంబున నారాజు దత్పాయసంబు నంజలిచే గ్రహించి, సంతోషయుక్తుం డగుచు, భార్య కొసంగె; నంత. 400

చ. కమలదళాక్షి పాయసము గాతుక మొప్ప భుజించి, భర్తృసం
గమమునఁ జేసి తత్క్షణమ గర్భముఁ దాల్చి, కుమారుఁ గాంచె; న
క్కొమరుఁడు నంత మాతృజనకుం డగు మృత్యువుఁ బోలి తా నధ
ర్మమునఁ జరించుచుండె గుణమండన! వేనుఁ డనంగ నిచ్చలున్. 401

చ. ఎనయఁగ బాల్యమందుఁ దనయీడుకుమారులఁ గ్రీడఁబోలె నె
మ్మనమున భీతి లేక, కృప మాలి, పశుప్రకరంబు నొంచుపో
ల్కిని నరికట్టి చంపుచును, గిల్బిషలుబ్ధకవృత్తిమై, శరా
సనశరముల్ ధరించి, మృగజాతి నసాధుగతిన్ వధించుచున్. 402

వ. ఇట్లు మాతామహదోషంబునం బాపప్రవర్తనుండై చరియించు కొడుకుం జూచి, యంగుండు వివిధశాసనంబుల దండించియు, నతని దుశ్చేష్టితంబులు మానుపంజాలక, దుఃఖితాత్ముం డై, మనంబున. 403

క. అనయము నిట్టి కుపుత్త్రునిఁ - గని, పరితాపంబుఁ బొందుకంటెను ధరలో
ననపత్యుం డగు టొప్పును - వనజాక్షు భజించునట్టివాఁ డగు వాఁడున్." 404

వ. అని, వెండియు ని ట్లనియె: 405

సీ. "జనులకు దుష్పుత్త్రకునిచేత నపకీర్తియు, నధర్మమును, సర్వజనవిరోధ
మును, మనోవ్యథయును ననయంబుఁ బ్రాపించు; నట్టి కుపుత్త్రు మోహంబు విడువఁ
జాలక బహుమానసంగతిఁ గను నెవ్వఁ, డతని గేహంబు దుఃఖాలయంబు
నగు" నని, మఱియు నిట్లను: "మనుజుండు శోకస్థాన మగు పుత్త్రుకతనఁ జేసి
తే. యనుపమక్లేశభాజనం బయిన గృహము
విడుచుఁ గావున నిట్టి వివేకహీనుఁ
డగు కుపుత్త్రు సుపుత్త్రుఁగా నాత్మఁ దలఁతు"
ననుచు నారాజు బహుదుఃఖితాత్ముఁ డగుచు. 406

క. తగు సుమహైశ్వర్యోదయ - మగు గృహమును, [2]బ్రజల, నిద్రనందిన భార్యన్
దిగవిడిచి యెక్కడేనిని - జగతీశుఁడు సనె నిశీథసమయమునందున్. 407

వ. అంతఁ దద్వృత్తాంతం బంతయు సుహృద్బాంధవపురోహితామాత్యప్రభృతు లయిన ప్రజ లెఱింగి, దుఃఖించుచున్నసమయంబున భూమియం దెల్ల యెడలఁ

---

1. శిపివిష్టుఁడు = విష్ణువు. 2. ప్రజలు = సంతానము, బిడ్డలు.

దదన్వేషణం బాచరించి, గూఢుండయిన పరమపురుషునిం గానలేని యోగి
చందంబున నారాజుం బొడగానలేక విఫలోద్యోగు లయి, మగిడి, పురంబునకు
వచ్చిరి; తదనంతరంబ. 408

సీ. సమధిక బ్రహ్మనిష్ఠాతిగరిష్ఠు లా భృగ్వాదిమౌనీంద్రబృంద మపుడు
లోకావనైకావలోకనోత్సుకులైన జనులు స్వరక్షకజనవిభుండు
లేమిఁ బశుప్రాయులై మెలంగుటఁ గని, యంత వేనుని మాత యగు సునీథ
యనుమతి నఖిలప్రజావళి కప్రియుండైన నవ్వేనుఁ బట్టాభిషిక్తుఁ
తే. జేసి; రంతట మహితోగ్రశాసనుఁ డగు – వేనుఁ బట్టంబు గట్టుట విని, సమస్త
తస్కరులు సర్వభీతిచేఁ దలఁగు మూష – కములకైవడి నడఁగిరి గహనములను.

వ. అంత నతండు. 410

చ. పరువడి నష్టలోకపరిపాలకముఖ్యవిభూతియుక్తుఁడై,
పరఁగి నృపాసనంబున విభాసితుఁడౌట స్వభావసిద్ధమై
వఱలు మ[1]హావలేపమున వారక సంతత మాననీయస
త్పురుషులనెల్ల నెందుఁ బరిభూతులఁ జేయుచునుండె నిచ్చలున్. 411

చ. మఱియు నతండు భూగగనమార్గములం దొకవేళ నొక్కఁడే
యరదము నెక్కి క్రుమ్మరు; నిరంకుశవృత్తిఁ జరించు మత్తసిం
ధురవిభు పోల్కి; సత్పురుషదూషితవర్తన నొప్పుచున్ నిరం
తరసుజనాపరాధకృతితత్పరమానసుఁడై క్రమంబునన్. 412

క. [2]దివ్యులు వెఱఁగందఁగఁ, బృథ్వీవ్యోమము లగల భేరి వ్రేయించె "నయ
ష్టవ్య మదాతవ్య మహో–తవ్యం విప్రా" యనుచు నుదాత్తధ్వనులన్. 413

క. అని యిట్టులు భేరీరవ – మునఁ జేసి సమస్తధర్మములు వారింపన్,
మును లవినీతుం డగు వే – నుని దుశ్చరితంబు జనమనోభయ మగుటన్. 414

తే. కని, కృపాయత్తు లగుచు ని ట్లనిరి: "యిట్టి–రాజచోరభయంబు లీభూజనులను
బలసి యిరువంకలను బాధపఱుపఁ జొచ్చె–దారువందులవహ్ని చందమునఁ బెలుచ.

చ. అరయ నరాజకంబగు మహాభయముం దొలఁగింపఁ గోరి, యి
ట్లెఱుఁగక యీ యనర్హుని మహీపతిఁ జేసినయట్టి దోషముం
బరువడిఁ జెందె దుగ్ధరసపానమునం బరివృద్ధి నొందు న
య్యురగముభీతి పోషకుని నొందినరీతి ననర్థహేతువై. 416

వ. అదియునుం గాక. 417

1. అవలేపము = గర్వము. 2. దివ్యులు = స్వర్గలోకవాసులు, దేవతలు.

క. మునుకొని సునీథగర్భం-బున జనియించియు, స్వభావమున దుర్జనుఁడై
యెనయఁ బ్రజాపాలనమున-కును బాల్పడి ప్రజల [1]మన్నిగొనఁ జొచ్చెఁ గదే!

వ. అది గాన యీ వేనుండు పూర్వంబున జ్ఞానసంపన్నులచేత రాజుగాఁ జేయంబడియెఁ; గావున నిట్టివాని మన మందఱమును గూడి ప్రార్థింతము ; లోకరక్షణార్థంబగుటఁ దద్దోషంబు మనల స్పృశింపదు ; సమీచీనోక్తులం జేసి వీని ననునయింప వాని గ్రహింపకుండెనేని మున్న లోకధిక్కారాగ్నిసందగ్ధుండగు వీని మన తేజోమహాగ్నిచేత భస్మీభూతుం జేయుద’’మని యాలోచించి, గూఢమన్యులగుచు, వేనునిం గదియం జని, యతని కిట్లనిరి : 419

క. ‘‘నరపాలక ! నీ కాయువు,-సిరియును, బలమును, యశంబుఁ జేకుఱు ; వృద్ధిం
బొరయుదు గా!’’ కనుచు మనో-హరముగ నాశీర్వదించి, యతివినయమునన్.

వ. ఇట్లనిరి : ‘‘నరేంద్రా! యే మొక్కటి విన్నవించెద: మవధరింపుము ; పురుషులకు వాఙ్మనఃకాయవృత్తులవలన నాచరించు ధర్మంబు సమస్తలోకంబులను విశోకంబులం జేయు; నసంగులయినవారికి మోక్షంబు నిచ్చు ; నట్టిధర్మంబు ప్రజలకు క్షేమకారణంబు గావున నీయందుఁ జెడకుండుంగాక!’’ యని పలికి, మఱియు ‘‘ధర్మంబు నాశంబు నొందిన నైశ్వర్యంబుచే రాజు విడువంబడు’’నని చెప్పి, వెండియు నిట్లనిరి : ‘‘దుష్టచిత్తులగు నమాత్యులవలనను, దస్కరుల వలనను బ్రజలు నాశంబునొందకుండ రక్షించుచు యథాన్యాయంబుగ వారలచేఁ [2]గరంబుగొనుచు నుండు మహీపతి యిహపరసౌఖ్యంబుల నందు ; నదియునుం గాక యెవ్వని రాష్ట్రంబున, నేపురంబున యజ్ఞేశ్వరుండయిన పురుషోత్తముండు నిజవర్ణాశ్రమోచితంబయిన ధర్మంబు గలవారిచేత యజింపంబడు ; నట్టి నిజశాసనవర్తి యగు రాజువలన సర్వభూతభావనుండును, మహాభాగుండును, భగవంతుండును నగు సర్వేశ్వరుండు సంతుష్టుం డగు ; నట్టి సకలజగదీశ్వరుండైన సర్వేశ్వరుండు సంతోషించిన రాష్ట్రాధిపతికి సర్వసౌఖ్యంబులుఁ బ్రాపించు; లోకపాలకులగువారు సర్వేశ్వరునికొఱకు బలిప్రదానంబులు సేయుదురు ; సమస్తలోక దేవతాయజ్ఞాదిసంగ్రహుండును, వేదమయుండును, ద్రవ్యమయుండును, దపోమయుండును నగు నారాయణుని విచిత్రంబులైన యజ్ఞంబులచేత యజనంబు సేసిన నీకు నభయంబగు; మోక్షంబునుం గలుగుం; గావున నీరాజ్యంబున మఖంబులు సేయు మని యాజ్ఞాపింపుము ; నీదేశంబునఁ జేయంబడిన యజ్ఞంబులచేత హరికళాయుక్తంబులగు దేవగణంబులు [3]స్విష్టంబులై, తుష్టంబులగుచు, భవదీయవాంఛితార్థంబుల నిత్తురు; గావున దేవతాతిరస్కారంబు నీకు యుక్తంబు గాదు; వేదచోదితంబు లగు ధర్మంబులం దాసక్తుండవు గ’’మ్మనిన, వేనుం డిట్లనియె: 421

1. మన్నిగొను=చంపు. 2. కరము=పన్ను. 3. స్విష్టంబులు=చక్కఁగా యాగము చేయఁబడినవి,

క. "మునులార! మీర లిప్పుడు - నను నీగతిఁ బడుచుఁదనమునం బలికితి; రై
నను నది యధర్మ; మందుల - నెనయఁగ ధర్మ మనఁ గలదె యెచ్చట నైనన్?

వ. అదియునుం గాక. 423

చ. ఎనయఁగ జారకామిని నిజేశుని ముచ్చిలి, జారపూరుషుం
దనపతిఁగాఁ దలంచుగతిఁ దద్దయు మూఢమనస్కులై తన
ర్చిన నరపాలరూపము ధరించిన యీశ్వరు నన్నెఱుంగ క
న్యుని భజియింప, మీ రిహపరోన్నతసౌఖ్యము లంద రెన్నఁడున్." 424

వ. అని మఱియు నిట్లనియె: "యజ్ఞపురుషుండన నెవ్వం? డెవ్వనియందు మీకు భక్తిస్నేహంబు లుదయించె? భర్తృస్నేహవిదూరలైన కుయోషిద్గణంబులు జారునందుఁ జేయు భక్తిచందంబునఁ బలికెద; రదియునుం గాక. 425

క. హరి హర హిరణ్యగర్భ - [1]స్వరధీశ్వర వహ్ని శమన జలధిపతి మరు
న్నరవాహన శశి భూ రవి - సురముఖ్యులు నృపశరీరసూచకు లగుటన్. 426

క. పరికించి, నను భజింపుఁడు;-ధరణీశుఁడు సర్వదేవతామయుఁ డగు; మ
త్సర ముడుఁగుడు;నాకంటెను-బురుషుఁడు మఱి యెవ్వఁ డగ్రపూజార్హుఁడిలన్ ?

వ. అది గాన మీరు నాయందు బలివిధానంబులు సేయుం"డని పాపకర్ముండు, నసత్ప్రవర్తకుండు, నష్టమంగళుండు, విపరీతజ్ఞానుండు నగు వేనుండు పండితమాని యగుచుం బలికి, మునుల వచనంబులు నిరాకరించి, యూరకున్న, నమ్మునులు భగ్నమనోరథులై, తమలో నిట్లని: "యీదారుణకర్ముండయిన పాతకుండు హతుం డగుంగాక! వీఁడు జీవించెనేని వీనిచేత నీజగంబులు భస్మంబులు గాఁగల; విది నిశ్చితంబు; దుర్వృత్తుం డగు వీఁడు మహారాజసింహాసనంబున కర్హుండు గాఁడు; వీఁడు మున్నె సర్వేశ్వరు ననుగ్రహంబున నిట్టి విభూతియుక్తుం డయ్యె, నట్టి యజ్ఞపతి యైన శ్రీవిష్ణుని నిందించుచున్నవాఁడు గావున నిర్లజ్జుండైన హరినిందకుని హననంబు సేయవలయు"నని మును లుద్యోగించి, యాత్మప్రకాశితం బైన క్రోధంబునం జేసి, హుంకారమాత్రంబున నా యీశ్వరనిందాహతుండగు వేనునిం బొలియించి; రంత. 428

క. అరసి, సునీథయు శోకా-తుర యై, తన సుతుఁడు దనువుఁ దొఱఁగినఁ, దదనం
తరమునను యోగశక్తిం-బరువడి నిజతనయు తనువుఁ బరిపాలించెన్. 429

వ. అంత నొక్కనాఁడు. 430

సీ. మునివరేణ్యులు భక్తిదనర సరస్వతీసలిలంబులను గృతస్నానులగుచు,
మునుకొని తత్తీరమున నగ్నిహోత్రముల్ విలసిల్లఁ నియతిఁ గావించి, యచటఁ

1. స్వరధీశ్వరుఁడు = స్వర్గాధిపతి, ఇంద్రుఁడు.

దవిలి సత్పురుషకథావినోదంబులు సలుపుచు నుండంగ, సకలలోక
భయదంబులగు మహోత్పాతముల్ దోఁచిన, మసలి లోకంబు లమంగళములు
తే. పొరయకుండెడుఁగాకని బుద్ధిలోనఁ-దలఁచుచుండఁగఁ బెలుచ నుదగ్ర మగుచు
సర్వదిశలను బాంసువర్షంబు గురిసెఁ ;-దస్కరులు సర్వజనుల విత్తములు గొనిరి.

వ. ఇట్టి లోకోపద్రవం బెఱింగి, జననాథుం [1]డుపరతుండగుటం జేసి జనపదంబు లరాజకంబు లై, యన్యోన్యహింసల నొందుచుం, దస్కరబాధితంబు లగుచు నుండుట యెఱింగియుఁ, దన్నివారణంబునకు సమర్థులయ్యును జోరాధిబాధలం గనుంగొనుచు, మునులు వారింపక యుండిరి ; మఱియు సమదర్శనుండు, శాంతుండు, మననశీలుండు నగు బ్రాహ్మణుండు దీనుల నుపేక్షించిన నతని తపంబు భిన్నభాండగతంబయిన క్షీరంబుచందంబున క్షయించుం; గావున నంగ వసుధాధీశవంశోద్భవులు హరిపదాశ్రయు లగుటం జేసియు, నమోఘసత్త్వనిష్ఠు లగుటం జేసియు వీరల వంశంబు విచ్ఛిత్తి నొందింప ననర్హంబు గాన స్థాపనీయం బగు'' నని నిశ్చయించి, మృతుం డైన వేనుని కళేబరంబుడగ్గఱ వచ్చి, తదూరుమథనంబు గావింప, నందు. 432

సీ. ఘనకాకకృష్ణసంకాశవర్ణుండును, హ్రస్వావయవుఁడు, మహాహనుండు,
హ్రస్వబాహుండును, హ్రస్వపాదుండును, నిమ్ననాసాగ్రుండు, నెఱయు రక్త
నయనుండుఁ, దామ్రవర్ణశ్మశ్రుకేశుండు, నతిదీనవదనుండు నైనయట్టి
యొక్క నిషాదకుం డుదయించి, ''యేమిసేయుదు?'' నని పలుకుచు నున్నఁ జూచి,
తే. వరమునులు [2]'నిషీద' యనుచుఁ బలుకుటయును
దాన వాఁడు నిషాదాభిధానుఁ డయ్యె ;
నతని వంశ్యులు గిరికాననాళి వేను
కల్మషముఁ దెల్పుచుండిరి కడఁక; మఱియు. 433

క. కని, వా రనపత్యుం డగు - మనుజేంద్రుని బాహు లంత మథియించిన, నం
దనఘం బగు నొక మిథునము - జనియించెను సకలజనులు సమ్మదమందన్. 434

వ. అందు లోకరక్షణార్థంబుగా నారాయణాంశంబున నొక్కపురుషుండును, హరికి నిత్యానపాయినియయి లక్ష్మీకళాకలిత యై, గుణంబు లను భూషణంబులకు నలంకార ప్రదాత్రియగు కామినియు జనియించె ; నందుఁ [3]బృథుశ్రవుండును, [4]బృథుయశుండు నగుట నతండు పృథుచక్రవర్తి యనుపేరం బ్రసిద్ధుండయ్యె ; నయ్యంగనయు నర్చి యను నామంబునం దనరుచు, నతని వరియించె ; నా సమయంబున. 435

1. ఉపరతుఁడు = అంతమొందినవాఁడు. 2. నిషీద = కూర్చుమ్ము. 3. పృథుశ్రవుఁడు = మిక్కిలి వినుక గలవాఁడు. 4. పృథుయశుఁడు = మిక్కిలి కీర్తిగలవాఁడు.

సీ. అందంద కురియించి రమరులు మునినాథవితతి మోదంబంద విరులవానఁ;
బరమానురక్తి శంభల్లీలఁ జూపట్టె సురపతిపీఠ నచ్చరలయాట;
కర్ణరసాయనక్రమమున వీతెంచెఁ బఱపైన తేట కిన్నరులపాట;
యనిమిషకరహతంబై చాలఁ జెలఁగెను విభవోత్సవంబు దుందుభిరవంబు;
తే. మునినుతి సెలంగె; శిఖి గుండముల వెలింగె; - నంత నచటికి సరసీరుహాసనుండు
గరుడగంధర్వకిన్నరగణముతోడ-నర్థిఁ జనుదెంచె సమ్మోద మతిశయిల్ల. 436

వ. అంత. 437

కవిరాజవిరాజితము. అరయఁగ వైన్యుని దక్షిణహస్తమునందె రమారమణీయమనో
హరలలితాయుధచిహ్నము, లంఘ్రులయందు సమగ్రహలాంకుశభా
స్వరకులిశధ్వజచాపసరోరుహశంఖవిరాజితరేఖలు వి
స్ఫురగతి నొప్పఁ బితామహముఖ్యులు చూచి సవిస్మయులైరి తగన్. 438

వ. "ఇతండు నారాయణాంశసంభూతుండు; నితని యంగన రమాంశసంభూతయుం
గానోపు" నని తలంచి, యయ్యవసరంబున బ్రహ్మవాదు లగు బ్రాహ్మణోత్తము
లతనికి విధ్యుక్తప్రకారంబున రాజ్యాభిషేకంబు గావించిరి; తదనంతరంబ. 439

క. సరిదంభోనిధిఖగమృగ-ధరణీసురవర్తపర్వతప్రముఖములై
పరఁగిన భూతశ్రేణులు-నరవరునకుఁ దగ నుపాయనము లిచ్చె నొగిన్. 440

తే. సమధికఖ్యాతి నాపృథుచక్రవర్తి-దేవి యగు నర్చితోఁ గూడ దివ్యవస్త్ర
గంధమాల్యవిభూషణకలితుఁ డగుచుఁ-బావకుఁడుఁబోలె సత్ప్రభాభాసియయ్యె.

సీ. రాజరా జాపృథురాజుకు హేమమయంబైన వీరవరాసనంబు,
జలపతి జలకణస్రావకంబగు పూర్ణచంద్రసన్నిభసితచ్ఛత్రము, మఱి
పవమానుఁ డమలశోభన మగు వాలవ్యజనసమంచితసితచామరములు,
ధర్ముండు నిర్మలోద్యత్కీర్తిమయ మగు మహనీయనవపుష్పమాలికయును,
తే. జంభవైరి కిరీటంబు, శమనుఁ డఖల-జననియామకదండంబు, జలజభవుఁడు
నిగమమయకవచంబు, వాణీలలామ-స్వచ్ఛమగు నవ్యహార మొసఁగిరి మఱియు.

సీ. దామోదరుండు సుదర్శనచక్రంబు, నవ్యాహతైశ్వర్య మబ్జపాణి,
చంద్రార్ధధరుఁ డర్ధచంద్రరేఖాంకితకమనీయకోశసంకలితఖడ్గ,
మంబిక శతచంద్రమను ఫలకముఁ, జంద్రుఁ డమృతమయ శ్వేతహయచయంబుఁ,
ద్వష్ట రూపాశ్రయోదాత్తరథంబును, భానుండు ఘృణిమయబాణములను,
తే. శిఖియు నజగోవిషాణసంచితమహాజ-గవ మనందగు చాపంబు, నవని దేవి
యోగమయమైన పాదుకాయుగము, గగన-చరులు గీతంబు లిచ్చిరి సంతసమున.

వ. వెండియుం బ్రతిదివసంబు నాకాశంబు పుష్పంబులు గురియింప, మహర్షులు సత్యంబులైన యాశీర్వచనంబులు సలుప, సముద్రుండు శంఖంబును, నదంబులు పర్వతంబులు నదులును రథమార్గంబు నొసంగెఁ; దదనంతరంబ [1]సూతమాగధ వందిజనంబులు దన్నుఁ నుతియించినం, బ్రతాపశాలి యగు నవ్వైన్యుండు మందస్మితసుందరవదనారవిందుం డై, చతురవచనుం డగుచు మేఘగంభీర భాషణంబుల వారల కిట్లనియె : 444

సీ. "వందిమాగధసూతవరులార ! నాయందుఁ గమనీయగుణములు గలిగెనేని
నర్హంబు నుతిసేయ ; నవి లేవు నాయందు ; నది గాన మీనుతి వ్యర్థ మయ్యె ;
నిటమీఁద గుణముల నేపారియుండిన నపుడు నుతించెద మంటిరేని
సభ్యనియుక్తు లై చతురత నుత్తమశ్లోకుని గుణము లస్తోకభూప్ర

తే. సిద్ధములు గాన సన్నుతి సేయుఁ డజుని; - నతని బహువిధభావంబు లభినుతింప
నలవి గాక యె యుండుదు రదియుఁగాక - చతురమతులార ! మాగధజనములార!

వ. మఱియు మహాత్ముల గుణంబులు దనయందు సంభావితంబులు సేయ సామర్థ్యంబులు గలిగిన నందు మహాత్ముల గుణంబులు ప్రసిద్ధంబులు గావునం దత్సమంబుగా నెట్లు నుతింపవచ్చు ? నెవ్వండేని నొకండు శాస్త్రాభ్యాసంబునం దనకు విద్యాతపోయోగగుణంబులు గలుగు నని పలికిన, వానిం జూచి సభ్యులు పరిహాసింతు ; రది కుమతి యగువాఁ డెఱుంగం ; డదియునుం గాక. 446

క. అతివిశ్రుతులు, సులజ్జా-న్వితులు, మహోదారు, లధికనిర్మలు లాత్మ
స్తుతిపరనిందల దోషము-లతిహేయము లని తలంతు రాత్మల నెపుడున్. 447

క. వందిజనంబులు లోకము-లందున విదితవరకర్ము లగు భూపతులన్
నందించు టవశ్యం బై-నం దగదు నుతింప శిశుజనంబుల పగిదిన్." 448

క. అని సూతవందిమాగధ-జను లానరనాయకుని వచనములు వినియున్,
మునిచోదితు లై, క్రమ్మఱ-ననురాగము లుప్పతిల్ల నమ్మనుజేంద్రున్. 449

వ. అమృతోపమానంబు లయిన మధురవాక్యంబుల ని ట్లనిరి : 450

క. "వేనాంగసంభవుండవు,-శ్రీనాథకళాంశజుఁడవు, చిరతరగుణస
మ్మానార్హుండ ; [2]వతర్కిత-మైన భవన్మహిమఁ బొగడ నలవియె మాకున్ ?"

క. అని వెండియు ని ట్లని : "రై-నను నొకమార్గంబు గలదు నందింప, భవ
ద్ఘనచరితామృతపానం-బునఁ జేసియు, మునుల వచనములఁ జేసి తగన్. 452

వ. శ్లాఘ్యంబు లైన భవదీయచరిత్రంబుల స్తుతియించెద"మని యిట్లనిరి : 453

---

1. సూతమాగధవందులు = స్తుతిపాఠకులైన బట్రాజుల తెగలు. 2. అతర్కితము = ఊహింపరానిది.

సీ. ''ఈవైన్యుఁ డఖిలలోకావళి ధర్మానువర్తనముల నెప్డు వఱలఁ జేసి,
ఘనధర్మమార్గవర్తనులలో ధన్యుఁ డై, ధర్మసేతువుఁ బ్రీతిఁ దగిలి ప్రోచు
ధరను శాత్రవులను దండించు నష్టదిక్పాలకమూర్తిసంకలితుఁ డగుచు;
నయ్యయికాలంబులందు భాషణదానములఁ బ్రజారంజనములఁ దనర్చు;
తే. సవనసద్వృష్టికరణాదిసక్తుఁ డగుట
నుభయలోకంబులకుఁ బ్రీతి నొదవఁ జేయు ;
న్యాయమార్గంబునను భూజనాళిధనముఁ
బుచ్చుకొను ; నిచ్చు సూర్యుఁడుఁబోలె నితఁడు. 454

వ. మఱియును. 455

సీ. సర్వభూతములకు సముఁడును, బర్యతిక్రమమున లోకాపరాధములను
నతిశాంతిసంయుక్తుఁడై సహించుచు, నార్తులగువారియెడఁ గృపాయత్తుఁడగుచు
నరరూపధారి యా హరిమూర్తి గావున నింద్రుండు వర్షించి, యెల్లప్రజల
రక్షించుగతిఁ దాను రక్షించు నమృతాంశు సన్నిభవదనాబ్జసస్మితాను
తే. రాగమిళితావలోకనరాజిఁ జేసి - సకలజనులకు సంప్రీతి సంభవింపఁ
జేయు; సంతతమును గూఢచిత్తుఁ డగుచు-శత్రువరుల కసాధ్యుఁ డై సంచరించు.''

వ. అని వెండియుఁ బ్రవేశనిర్గమశూన్యమార్గ నిగూఢకార్యుండును, నపరిమిత
మహత్త్వాదిగుణగణైకధాముండును, సముద్రునిభంగి గంభీరచిత్తుండును, సుగుప్త
విత్తుండును, వరుణుండునుంబోలె సంవృతాత్ముండును, శాత్రవాసహ్యప్రతాప
యుక్తుండును, [1]దురాసదుండును, సమీపవర్తి యయ్యును దూరస్థునిభంగి
వర్తించుచు వేనారణిజనితహుతాశనుండు గావున హుతాశను చందంబున నన్య
దుస్స్పర్శనుండును నై చారులవలన సకలప్రాణి బాహ్యాభ్యంతరకర్మంబులం
దెలియుచు దేహధారులకు నాత్మభూతుండై, సూత్రాత్మకుండైన వాయువుభంగి
వర్తించుచు,నాత్మస్తుతిపరనిందలవలన నుదాసీనుం డగుచు,ధర్మపథంబున వర్తిం
చుచు,నాత్మీయ సుహృద్బంధువులవలనం దప్పుగలిగినను దండించుచు, నాత్మశత్రు
వులనైన నదండ్యుల దండింపక ధర్మమార్గగతుండగుచుఁ, దన యాజ్ఞాచక్రం
బప్రతిహతంబగుచు మానసాచలపర్యంతంబు వర్తింప,సూర్యుండు నిజకిరణంబుల
చేత నెంతపర్యంతంబు భూమిం బ్రకాశింపం జేయు నంతపర్యంతంబు నిజగుణంబుల
చేత లోకంబులరంజిల్లం జేయు; నదియునుంగాక [2]ప్రకృతిరంజకంబులైనగుణంబుల
చేత దృఢవ్రతుండును, సత్యసంధుండును, బ్రహ్మణ్యుండును, సర్వభూతశరణ్యుం
డును,వృద్ధసేవకుండును, మానప్రదుండును,దీనవత్సలుండును,బరవనితామాతృ
భావనుండును, దనపత్ని నర్ధశరీరంబుగాఁ దలంచువాఁడును నగుచుం బ్రజల
యెడఁ దండ్రివలెఁ బ్రీతి సేయుచు రక్షించుచుండు ; మఱియును. 457

1. దురాసదుఁడు = సులభముగా పొందరానివాఁడు. 2. ప్రకృతులు = ప్రజలు, పౌరవర్గము.

సీ. తలపోయ బ్రహ్మవిద్యానిష్ఠజనముల కనయంబుఁ గింకరుండైనవాఁడు,
సఖిలశరీరగుఁ, డాప్తసుహృజ్జనతానందకరుఁడన నలరువాఁడు,
సంసారఘనకర్మసంగహీనులయందు సంగసంప్రీతుఁడై జరగువాఁడు,
దుర్మార్గమనుజసందోహంబునకు నుగ్రదండధరుండనఁ దనరువాఁడు,
తే. ప్రకృతిపురుషకాపేశుఁడై పరఁగువాఁడు,-భగవదవతారయుక్తుఁడై నెగడువాఁడు
నగుచు వర్తించు సమ్మోద మతిశయిల్లఁ-జారుతరమూర్తి, యీ రాజచక్రవర్తి.

వ. మఱియుం ద్ర్యధీశుండుఁ, గూటస్థుండుఁ, బరమాత్ముయు, బ్రహ్మకళారూపుండు నగువాఁడును నై యుదయించెం గావున నితనియందు నవిద్యారచితంబైన భేదంబు నిరర్థకం బగు నని పెద్ద లగువారలు చూతురు ; మఱియును. 459

సీ. ఉదయాద్రిపర్యంత ముర్వీతలం బేకవీరుఁ డై రక్షించి వెలయు నీతఁ
డొకనాఁడు విజయయాత్రోత్సవం బేపార సన్నద్ధుఁ డై, మణిస్యందనంబు
నెక్కి, చాపముఁ బూని, దిక్కుల సూర్యునిపగిదిని శత్రుభూపాలతమము
విరియింతునని చాల వెలుఁగొందుచును ధరాచక్రప్రదక్షిణశాలి యగుచుఁ
తే. దిరుగునెడ సర్వదిక్పాలవరసమేత-పార్థివోత్తమనికర ముపాయనంబు
లిచ్చి, తనుఁ జక్రపాణిని నెనయు నాది-ధరణివిభుఁ డని నుతియించి తలఁతు రెదల.

క. ఈ నృపతి ధరాచక్రము - ధేనువుగాఁ జేసి పిదుకు ధృతి నఖిలపదా
ర్థానీకము, విబుధులు స - న్మానింపఁగఁ, బ్రజకు జీవనప్రదుఁ డగుచున్. 461

చ. అమరవరేణ్యుఁ బోలి యనయంబు నితండును గోత్రభేదన
త్వమునఁ జెలంగుఁ దా [1]నజగవ[2]ప్రదరాసనశింజినీనినా
దమున విరోధిభూపతులు దల్లడమంద, నసహ్యసింహవి
క్రమమున సంచరించు''నని కౌతుక మొప్పఁగఁ బల్కి, వెండియున్. 462

వ. ఇ ట్లనిరి : 463

చ. ''సకలజగన్నుతుం డితఁడు, చారుయశోనిధి, యశ్వమేధముల్
ప్రకటముగా శతంబు దగఁ బావన మైన సరస్వతీతటీ
నికటధరిత్రిఁ జేయుతఱి, నేర్పున నంతిమయాగమందుఁ [3]గొం
జక మఖసాధనాశ్వమును జంభవిరోధి హరించు నుద్ధతిన్. 464

సీ. ఒకనాఁడు నిజమందిరోపాంతవనమునకుఁ జని, యందు సద్గుణశాలి యైన
ఘనుని, సనత్కుమారునిఁ గాంచి, యమ్మునివరు బ్రహ్మతనయుఁగా నెఱిఁగి, భక్తిఁ
బూజించి, విజ్ఞానమును బొందు ; నచ్చటి బ్రహ్మవేత్తలు మునిప్రవరువలన
మానితలబ్ధవిజ్ఞాను లై వర్తింతు ; రిమ్మహారాజు మహీతలంబు

1. అజగవము=శివుని విల్లు. 2. ప్రదరాసనము = శరాసనము, ధనుస్సు. 3. కొంజు=సంకోచించు.

తే. నందు విశ్రుతవిక్రముఁడగుచు మిగులఁ-దన కథావళి భూప్రజాతతి నుతింప,
నక్కడక్కడ వినుచు, శౌర్యమున నఖిల-దిక్కులనుగెల్చి వర్తించు ధీరయశుఁడు.

వ. ఇట్లు పాటితవిరోధిమనశ్శల్యుండు, సురాసురజేగీయమాననిజవైభవుండు నై, ధరాచక్రంబున కీతండు రాజయ్యెడి'' నని యివ్విధంబున స్తోత్రంబు సేసిన, వంది మాగధసూతజనంబులం బృథుచక్రవర్తి పూజించి, మఱియుం బ్రాహ్మణాభృత్యామాత్యపురోహితపౌరజానపద తైలికతాంబూలికనియోజ్య ప్రముఖాశేషజనంబులం దత్తదుచితక్రియలం బూజించె'' నని మైత్రేయుండు సెప్పిన, విని, విదురుం డి ట్లనియె: 466

పృథుచక్రవర్తి గోరూపిణి యగు భూమివలన నోషధులఁ బిదుకుట

సీ. ''ఏమినిమిత్తమై భూమి గోరూపిణి యయ్యె? దానికి వత్స మయ్యె నెద్ది?
గొనకొని దోహనమునకు సర్వం బైన పాత్రమెయ్యది? దలఁపంగ దోగ్ధ
యైన యాపృథు వేపదార్థముల్ పిదికెను? బరికింప నవని స్వభావమునను
విషమమై యుండియు వెలయంగ నేరీతి సమగతిఁ జెందెను? జంభవైరి

తే. క్రతుహయంబును గొనిపోవఁ గార్య మెద్ది?
ధీరనిధి యాతఁడు సనత్కుమారువలనఁ
గలితవిజ్ఞానుఁ డగుచు నేగతినిఁ బొందె?
ననఘచారిత్ర! మైత్రేయ! యదియుఁ గాక. 467

వ. మఱియుఁ బరబ్రహ్మంబును, భగవంతుండును, బుణ్యశ్రవణకీర్తనుండును, సర్వనియామకుండును నగు కృష్ణుని యవతారాంతరాశ్రయంబగు దివ్యకథలను భగవంతుండైన పుండరీకాక్షుండు పృథ్వవతారంబు ధరియించి, గోరూపిణి యగు పృథివిం బిదికినది మొదలగు కథ లన్నియు నీకు, నధోక్షజునకు దాసుండ నయిన నాకు నెఱింగింపు'' మనిన వాసుదేవకథాసంప్రీతచేతస్కుండగు విదురుం బ్రశంసించి, మైత్రేయుం డి ట్లనియె: ''నట్లు బ్రాహ్మణజనంబులచేత రాజ్యంబునం దభిషిక్తుండగుచు, సకలప్రజాపాలననియుక్తుం డై, పృథువు రాజ్యంబు సేయుచుండునంత నీరసయగు ధరిత్రియం దన్నరహితులగుచుం బ్రజలు క్షుత్పీడాక్షీణదేహులై, వైన్యునిం జూచి, యి ట్లనిరి: 468

క. ''అరయఁగ నేము [1]బుభుక్షా-పరిపీడం బడితి మయ్య! పైకొని తరుకో
టరజనిత వహ్నిచేతను-[2]దరికొను వృక్షములుఁబోలె ధరణీనాథా! 469

క. శరణశరణ్యుఁడవగు నిను-శరణము వేఁడెదము; మాకు సత్కృప నన్నం
బరసి కృపసేసి ప్రోవుము-నరనాయక!'' యనుచుఁ బ్రజలు నతులై పలుకన్.

1. బుభుక్ష = ఆఁకలి. 2. దరికొను = అంటుకొను, మండు.

క. విని దానికి సముపాయము-జననాయకుఁ డాత్మఁ దలఁచి, సక్రోధుం డై,
ధనువున బాణముఁ దొడిగెను-ఘనరౌద్రుం డైన త్రిపురఘస్మరుపగిదిన్. 471

వ. ఇట్లు దొడిగిన. 472

క. మహిపతి నప్పుడు గనుఁగొని,-మహి గోరూపమునఁ గంప్యమానయు నగుచుం,
[1]కుహకుం డగు లుబ్ధకుఁ గని-గహనంబునఁ బాఱు హరిణికై వడిఁ బాఱెన్.

వ. ఇట్లు ధరణి పాఱిన, నతండు కుపితారుణేక్షణుండై, వెంటం దగిలి దిక్కులను, విదిక్కులను, భూభాగనభోభాగంబుల నెక్కడఁ జనియె, నక్కడికి వెనుతగిలి, యుద్యతాయుధుం డై చనుచుండ, నవ్వైన్యునిం గని, మృత్యుగ్రస్తు లగు ప్రజలచందంబున ననన్యశరణ్య యై యతిభయంబునం బరితప్యమానహృదయ యగుచు "వైన్యా! ధర్మవత్సలుండవును, నాపన్నరక్షకుండవును, మహాత్ముండవును, సకలప్రాణిపరిపాలనావస్థితుండవును నయిన నీవు దీనయుం, బాపరహితయుం, గామినియు నగు నన్ను వధియింపం బూని, యేల వెనుతగులుచున్న వాఁడవు? ధర్మతత్త్వం బెఱుంగువారు సతీజనంబులు గృతాపరాధలైనం దీనవత్సలతం జేసి వధింప"రని పలికి, మఱియు నాధరణీదేవి పృథుచక్రవర్తి కిట్లనియె:

క. "జననాథచంద్ర! యీభూ-జనకోటికి యానపాత్రసదృశస్థితితో
ఘనదృఢశరీర యగు నే-ననయము నాధారభూత నగుచుఁ జరింతున్. 475

తే. ఇట్టి నన్నుఁ గృపామతి యెడలి, యిటు వి-పాటనము సేసి త్రుంచెదు; ప్రజలు నీట
మునుఁగకుండంగ నేరీతి ననఘచరిత!-యరసి రక్షింతు?" వన, నతం డవని కనియె:

వ. "ధరిత్రీ! మదీయాజ్ఞోల్లంఘనంబు సేయుచున్నదాన; వదియునుం గాక నీవు యజ్ఞంబులందు హవిర్భాగంబుల ననుభవించుచు, ధాన్యాదికంబుల విస్తరింపం జేయక, గోరూపంబు ధరియించి, యనయంబుఁ దృణభక్షణంబు సేయుచుఁ, బాలం బిదుకక నీయంద యడంచికొంటివి; నీయందున్న యోషధీబీజంబులు బ్రహ్మచేతం బూర్వంబునందె కల్పింపంబడినయవి; వానిని నీదేహంబునంద యడంచికొని, యిప్పుడీయక, మూఢహృదయవు, మందమతివియు నై యపరాధంబు సేసిన దురాత్మురాల వగు నిను నాబాణంబులచే జర్జరీభూతశరీరం జేసి వధియించి, నీ మేని మాంసంబునం జేసి క్షుద్బాధితులు, దీనులు నగు నీప్రజల యార్తి నివారించెద; నీవు కామిని నంటివి; స్త్రీపురుషనపుంసకులలో నెవ్వరేని భూతదయ లేక స్వమాత్రపోషకు లగుచు నిరనుక్రోశంబుగ భూతద్రోహులై వర్తింతురు, వారిని రాజులు వధించినఁ వధంబు గాదు; గాన దానఁ బాపంబు వొరయదు; నీవు కామినివైనను దుర్మదవు, స్తబ్ధవు నగుచు, మాయాగోరూపంబునం బాఱిపోవుచున్న నిన్నుఁ దిలలంతల ఖండంబులు సేసి నాయోగ

1. కుహకుఁడు = మోసకాఁడు, వంచకుఁడు.

మహిమం బ్రాణికోటి నుద్ధరించెద" నని పలికి, రోషభీషణాకారంబు ధరియించి, దండధరునివడువున వర్తించు పృథునిం జూచి, వడంకుచు, మేదిని ప్రాంజలి యై, యి ట్లని నుతియింపం దొడంగె : 477

క. "ఓనాథ! పరమపురుషుఁడ-వై నిజమాయాగుణంబు లందినకతనన్
నానావిధదేహములం-బూనుదు సగుణుండవగుచు బుధనుతచరితా! 478

వ. అట్టి నీవు. 479

క. నను సకలజీవతతికిని - మును నీ వాధారభూతముగ నిర్మింపన్,
విను నాయందుఁ జతుర్విధ - ఘనభూత [1]విసర్గ మర్థిఁ గైకొన వలసెన్. 480

వ. అ ట్లయియుండ. 481

క. నను నుద్యతాయుధుఁడ వై - మనుజేంద్ర! వధింపఁ బూని మసలెదు ; నీకం
టెను నన్యుని నెవ్వని నే - ఘనముగ శరణంబు సొత్తుఁ గరుణాభరణా! 482

వ. అదియునుంగాక. 483

సీ. అనఘ! స్వకీయంబు నై, యతర్కితము నై మహిమ నొప్పిన భవన్మాయచేత
సకలచరాచరసర్గంబు నిర్మించి, ధర్మార్థపరుఁడవై తనరు దీశ!
నీ విక్రమము నవనీరజలోచన! సకలలోకులకు దుర్జయము దలఁపఁ
దగు నట్టి నీవు స్వతంత్రుఁడ వగుటను బ్రహ్మఁ బుట్టించి, యాబ్రహ్మచేత
తే. సకలజగములఁ జేయింతు సమతఁ బేర్చి;-యేకమయ్యు మహాత్మ! యనేకవిధము
లగుచు వెలుఁగొందుచుందు వీయఖిలమందుఁ-జారుతరమూర్తి! యోపృథుచక్రవర్తి!

వ. మఱియు మహాభూతేంద్రియకారకచేతనాహంకారంబు లను శక్తులం జేసి, యీ జగంబుల కుత్పత్తిస్థితిలయంబులఁ గావించుచు, సముత్కటవిరుద్ధశక్తులు గల పురుషునకు నమస్కరించెద; నట్టి పరమపురుషుండవయిన నీవు నిజనిర్మితంబును, భూతేంద్రియాంతఃకరణాత్మకంబును నైన యీ విశ్వంబు సంస్థాపింపం బూని.

సీ. ఆదివరాహంబవై యారసాతలగత నైన నన్ను నక్కటికతోడ
నుద్ధరించితి ; వట్టి యుదకాగ్రభాగంబునం దర్థి నున్న నే ననెడి నావ
యందున్న నిఖిలప్రజావళి రక్షింపఁగోరి యీ పృథురూపధారి వైతి ;
వట్టి భూభరణుండ వైన నీ విపుడు పయోనిమిత్తంబుగా నుగ్రచరుఁడ
తే. వగుచు నన్ను వధించెద ననుచు బుద్ధిఁ-దలఁచుచున్నాఁడ; విది విచిత్రంబుగాదె?
విశ్వసంపాద్య! నిరవద్య! వేదవేద్య!-భవ్యగుణసాంద్ర! వైన్యభూపాలచంద్ర!

వ. కావున నీశ్వరగుణసర్గరూపంబైన మాయచే మోహితాంతఃకరణులమైన మా వంటివారలచేత హరిభక్తుల చేష్టితం బెఱుంగఁబడదన్న హరిచేష్టితం బె

1. విసర్గము = సృష్టి.

క్షీణుంగంబడుఁ? నట్టిజితేంద్రియయశస్కరులయినవారలకునమస్కరింతు" ననుచు
నవ్విధంబునం గోపప్రస్ఫురితాధరుం డైన పృథుని నభినుతించి, ధైర్యం బవలం
బించి, వెండియు ని ట్లనియె : 487

క. "విమలాత్మ! నాకు నభయము - సమకూరెడునట్లు గాఁగ సన్మతి నీ క్రో
ధము నుపశమించి, కరుణింపుము ; నావిన్నపము వినుము ; పురుషనిధానా!

క. ధర విరులు గంధకుండఁగ - సరసగతిం బూవుఁదేనెఁ జవిగొను [1]నిందిం
దిరవిభుఁడై వడి బుధుఁ డగు- పురుషుఁడు సారాంశ మాత్మఁ బూని గ్రహించున్.

సీ. వినవయ్య! తత్త్వదర్శనులైనయట్టి సన్మునులచే నైహికాముష్మికంబు
లైన ఫలప్రాప్తి కర్థిఁ గృష్యాద్యగ్నిహోత్రాద్యుపాయంబు లుర్విమీఁద
దృష్టంబులును, నాచరితములు నగుచుఁ దా నెనయఁ దగు నుపాయ మెవ్వఁ డాచ
రించును, వాఁడు ప్రాపించుఁ దత్ఫలమును విద్వాంసుఁ డైనను వెలయ దీని

తే. నాదరింపక తనయంత నాచరించె-నేని నాయాసమే యగుఁ గాని, తత్ఫ
లమును బొందఁడు బహుళకాలమునకైన-వినుతగుణశీల! మాటలు వేయు నేల?"

వ. అని, మఱియు మహి యి ట్లనియె : 491

చ. "జలరుహగర్భుచేత మును చాల సృజింపఁగఁబడ్డ యోషధుల్
కలుషమతిన్ ధృతవ్రతులు గాని యసజ్జనభుజ్యమాన మై
వెలయుటఁ జూచి, యే నృపతివీరులు మాన్పమిఁ జోరబాధలం
బలుమఱుఁ బొంది, యే నపరిపాలిత నై కృశియించి, వెండియున్. 492

క. అనుపమమఖకర్మక్రియ-లనయము లేకుంట నే ననాదృత నగుచున్
జననాయక! యీ లోకము-ఘనచోరీభూత మగుటఁ గనుఁగొని, యంతన్.

క. సవనాదిసిద్ధికొఱకై-తవిలి తదీయౌషధీవితతులను ధరణీ
ధవ! యే నపుడు గ్రసించితి;-నవియును నాయందు జీర్ణమయ్యెఁ గడంకన్.

క. విను ; వాని నొకయుపాయం-బునఁ గ్రమ్మఱఁ బడయవచ్చు భూవరచంద్రా!
విను ; మది మెఱుఁగించెద నీ-కును వత్సలురాల నగుట గురుతరచరితా! 495

క. అనయము నా కొకవత్సము,-ననురూపసు[2]దోహనమ్ము, ననురూపకదో
గ్ధను గల్పింపుము; యట్లయి-నను నీభూతముల కవనినాయక! దానన్. 496

క. పరఁగ నభీప్సితములు, బల-కరములు నగు నన్న దుగ్ధకలితము లగు భా
సురకామంబులఁ బిదికెద ;-నరనాయకచంద్ర! వినుము నావచనంబుల్. 497

1. ఇందిందిరము = తుమ్మెద. 2. దోహనము = పాలపాత్ర.

చ. మనుజవరేణ్య! యేను విషమస్థలి నై యిపుడున్నదాన; నో
య్యన జలదాగమోదితపయఃప్రకరంబు తదాగమంబు వో
యినను దదంబువుల్ పుడమి నింకక, యంతట నిల్చునట్లుగా
మనునిభ! నన్ను నిప్పుడు సమస్థలి నై పెనుపొందఁ జేయవే!" 498

క. అని యివ్విధమున నాభూ-వనితామణి పలుకు మధురవచనంబులు దా
విని, యనురాగము దన మన-మునఁ గడలుకొనంగ, రాజముఖ్యుం డంతన్.

చ. మనువును దూడఁ జేసి, గరిమన్ నిజపాణితలంబు లీల దో
హనముగఁ జేసి, యందు సకలౌషధులం బిదికెం గ్రమంబునం;
దనరఁగఁ దద్విధంబునను దత్పృథువత్సల యైన భూమియం
దనయము వారువారును బ్రియం బగు కోర్కులు వొంది రున్నతిన్. 500

సీ. బలసి ఋషుల్ బృహస్పతి వత్సకంబుగా, నర్థించి, తమ యింద్రియంబులందు
నంచితచ్ఛందోమయక్షీరమును, దేవతలు సురరాజు వత్సంబు గాఁగఁ
గనకపాత్రమునందుఁ దనరు నోజోబలవీర్యామృతంబు నై వెలయుఁ బయసు,
దైత్యదానవులు దైత్యశ్రేష్ఠుఁడగు గుణశాలిఁ బ్రహ్లాదు వత్సంబుఁ జేసి,

తే. ఘనసురాసవరూపదుగ్ధంబు, వరుస-నప్సరోజనగంధర్వు లలరి, యపుడు
దనర విశ్వావసువు వత్సమునుగఁ జేసి-పద్మమయనిర్మితం బైన పాత్రమందు.

వ. మాధుర్యసౌందర్యసహితగాంధర్వక్షీరంబును, పితృదేవతలు సూర్యవత్సకంబుగా నామపాత్రంబునందుఁ గవ్యం బను దుగ్ధంబును, సిద్ధులు గపిలవత్సకంబుగా నాకాశపాత్రమందు సంకల్పనామాణిమాదిసిద్ధి యను క్షీరంబును, విద్యాధరాదులు తద్వత్సకంబును, దత్పాత్రకంబునుగా ఖేచరత్వాదివ్యాపారరూపక్షీరంబును, గింపురుషాదులు మయవత్సకంబుగా నాత్మపాత్రంబున సంకల్పమాత్రప్రభవంబు, నంతర్ధానాద్భుతాత్మసంబంధియు నగుమాయ యను క్షీరంబును, యక్షరక్షోభూతపిశాచంబులు భూతేశవత్సకంబుఁ, గపాలపాత్రంబునుంగా రుధిరాసవం బను క్షీరంబును, నహిదందశూకసర్పనాగంబులు దక్షకవత్సంబును, బిలపాత్రంబునుంగా విషరూపక్షీరంబును, బశువులు గోవృషవత్సకంబు, నరణ్యపాత్రంబునుంగాఁ దృణం బను క్షీరంబును, గ్రవ్యాదమృగంబులు మృగేంద్రవత్సకంబును, నాత్మకళేబరపాత్రంబునుం గాఁ గ్రవ్యం బను దుగ్ధంబును, విహంగంబులు సువర్ణవత్సకంబు, నిజకాయపాత్రంబునుం గాఁ గీటకఫలాదికంబగు దుగ్ధంబును, వనస్పతులు వటవత్సకంబు గా భిన్నరోహరూపపయస్సును, గిరులు హిమవద్వత్సకంబును, నిజసానుపాత్రకంబునుం గా నానాధాతువు లను దుగ్ధంబునుం గా నివ్విధంబున సమస్తచరాచరవర్గంబు స్వముఖ్యవత్సకంబును, స్వస్వపాత్రకంబునుంగా భిన్నరూపంబు లైన క్షీరంబులఁ బిదికె" నని చెప్పి, మఱియును. 502

క. "క్రమమున నిటు పృథ్వ్యాదులు-దమతమ కామితము లనఁగఁ దగు భిన్న క్షీ
రము దోహనవత్సక భే-దమునం దగఁ బిదికి; రంత ధరణీధవుఁడున్. 503

తే. సముచితానందమునుబొంది,సర్వకామ-దుఘయనందగుభూమిని దుహితఁగాఁగఁ
గోరి కైకొని, నిజధనుఃకోటిచేత-భూరిగిరికూటములఁ జూర్ణములుగఁ జేసి. 504

తే. చండదోర్దండలీల భూమండలంబు-సమతలంబుగఁ జేసి, శశ్వత్ప్రసిద్ధి
నొంది, యవ్విభుఁ డీలోకమందు నెల్లఁ-బ్రజకుఁ దండ్రియు, జీవనప్రదుఁడు నగుచు.

తే. అక్కడక్కడఁ బూర్వంబునందు లేని-గ్రామపట్టణదుర్గ[1]ఖర్వట[2]పుళింద
[3]ఖేటశబరాలయవ్రజవాటఘోష-వివిధనిలయము లర్థిఁ గావించె; నంత. 506

క. వారును భయవిరహితులై - బోరనఁ దత్తన్నివాసములయందు సుఖ
శ్రీరుచి నొప్పుచు నుండిరి;-వారక యాపృథునిఁ బొగడ వశమె ధరిత్రిన్ ?"

సీ. అని చెప్పి, మునినాథుఁ డైన మైత్రేయుఁ డవ్విదురున కిట్లను వేడ్కతోడ :
"ననఘాత్మ! రాజర్షి యైన వైన్యుం డశ్వమేధశతంబు సన్మేధతోడఁ
గావింతు నని దీక్ష గైకొని, వ్రతనిష్ఠఁ దివిరి, బ్రహ్మావర్తదేశమందు
నలరు మనుక్షేత్రమందు, సరస్వతీనదిపొంతఁ దా మహోన్నతి నొనర్చు

తే. సవనకర్మక్రియకు నతిశయవిశేష-ఫలము గలిగెడి నని బుద్ధిఁ దలఁచి, యచట
వరుసఁగావించునతిశయాధ్వరమహోత్స-వముసహింపక యుండెనయ్యమరవిభుఁడు.

పృథుచక్రవర్తి యశ్వమేధమున నింద్రుఁ డశ్వము నపహరించుట

సీ. అట్టి యధ్వరకర్మమందు సాక్షాద్భగవంతుఁడు, హరి, రమేశ్వరుఁడు, లోక
గురుఁడును, సర్వాత్మకుండును, విభుఁడును, నీరజభవభవాన్వితుఁడు, లోక
పాలకనిఖిలసుపర్వానుగుండును, యజ్ఞాంగుఁ, డఖిలాధ్వరాదివిభుఁడు,
గంధర్వ ముని సిద్ధగణ సాధ్య విద్యాధరాప్సరో దైత్య గుహ్యాళి దాన

తే. వాది జేగీయమానుఁ, డత్యలఘుయశుఁడు,-ప్రకటనందసునందాదిపార్షదుండు,
కపిలనారదసనకాదికప్రముఖ్య-మహితయోగీంద్రసంస్తూయమానుఁ,డజుఁడు.

వ. మఱియుం బరమభాగవతసేవితుండును, నారాయణాంశప్రభవుండును నైన పృథు చక్రవర్తికి భూమి హవిరాదిదోగ్ధ్రి యయ్యును సర్వకామదుఘయై సమస్త పదార్థంబులం బిదుకుచుండె; మఱియుఁ దరువులు ఘనతరాకారంబులు గలిగి, మకరందస్రావులగుచు, నిక్షుద్రాక్షాదిరసంబులును, దధిక్షీరాజ్యతక్రపానకాదికంబులును వర్షింప, నవియెల్ల [4]నదులు వహించె; సముద్రంబులు హీరాదిరత్నవిశేషంబుల నీనుచుండెఁ; బర్వతంబులు భక్ష్యభోజ్యలేహ్యచోష్యంబు

1. ఖర్వటము = కొండ దొన నాశ్రయించియుండు పల్లె. 2. పుళిందము = బోయపాళెము.
3. ఖేటము = పంటకాఁపులుండెడిపల్లె. 4. నదులు వహించు=నదులుకట్టు.

లను చతుర్విధాన్నంబుఁ గురియుచుండె; లోకపాలసమేతులైన సకలజనంబులు నుపాయనంబులు దెచ్చి యిచ్చుచుండి; రిట్టి పరిపూర్ణవిభవాభిరాముం డై, యధోక్షజసేవాపరాయణుండగు పృథుచక్రవర్తి యేకోనశతాశ్వమేధంబులు సన్మేధంబునం గావించి, నూఱవ యాగంబునందు యజ్ఞపతియైన పుండరీకాక్షుని యజించుచుండం, దదీయపరమోత్సవంబు సహింపంజాలక. 510

క. అమరేంద్రుఁడు ఘనరోషో-ద్గముఁ డై, పాషండవేషకలితతిరోభా
వమునం దన్మఖపశువుం-గ్రమమేది, హరించి చనియె గగనంబునకున్. 511

వ. అట్లు సనునప్పుడు. 512

క. అనఘుం డగు నత్రిమహా-మునిచోదితుఁ డగుచుఁ బృథుని పుత్త్రుఁడు బాణా
సనతూణీరధరుం డై- యనిమిషపతివెనుకఁ జనియె నతిదర్పమునన్. 513

వ. అట్లు సని చని ముందట. 514

సీ. యజ్ఞసాధనపశుహరణుని, వధియించు ధర్మంబునందు నధర్మ మనెడి
బుద్ధిఁ బుట్టఁగఁ జేయ భూరిమాయావేషధారియై యరుగు సుత్రాముఁ గదిసి,
నిలు నిలు మని యార్చి నిజగుణధ్వని సేసి, ఘనజటాభస్మాస్థికలితమయిన
మూర్తిఁ గనుంగొని, మూర్తీభవించిన ధర్మంబ కా బుద్ధిఁ దలఁచి, యమర

తే. నాయకునిమీఁద సాయకమేయఁజాల-కున్నఁ గనుఁగొని, యత్రివిద్వన్నుతుండు
వైన్యజున కనె వాసవువలను సూపి,-మనములోపల రోషంబు [1]మల్లడింప. 515

క. "విను; మితఁడు యజ్ఞహంతయు,-ననిమిషనికరాధముండు నగు నింద్రుఁడు; గా
వున నితని జయింపుము నీ-"వని మున్మా టుచ్చరింప, నవ్వైన్యజుఁడున్. 516

మ. వినువీథిం జను దేవవల్లభునిపై వీరుండు క్రోధాంతరం
గనిరూఢిన్ మృగరాట్కిశోరము మహాగంధద్విపేంద్రంబుమీఁ
దను లంఘించు విధంబునం బడిన, నాతం డశ్వచౌర్యైకసా
ధనరూపంబుఁ, దదశ్వముం విడిచి, యంతర్ధానముంబొందినన్. 517

క. వీరుఁడు పృథుభూపాలకు-మారుఁడు నిజయజ్ఞపశువు మరలం గొని, దు
ర్వారబలుఁ డగుచు, జనకుని-భూరిసవనరాజపుణ్యభూమికి వచ్చెన్. 518

వ. అయ్యవసరంబున నచ్చటనున్న పరమర్షిపుంగవు లతని యద్భుతకర్మంబు గనుంగొని, యాశ్చర్యంబునొంది, యతనికి జితాశ్వుండను నన్వర్థనామంబు వెట్టి, యున్నసమయంబున. 519

---

1. మల్లడించు = అతిశయించు.

చ. మఱియును దేవతాపతి తమఃపటలంబు జనింపఁ జేసి, యె
వ్వరుఁ దనుఁ గానకుండ, ననివారణఁ గాంచనపాశబద్ధ మై,
సురుచిరయూపదారుపరిశోభిత మైన హయంబుఁ గొంచుఁ, జె
చ్చెర వినువీథి నేఁగఁగ, ఋషిప్రవరుం డగు నత్రి సెప్పినన్. 520

క. విని, పృథుభూవరతనయుఁడు-ఘనబలమునఁ జని, కపాలఖట్వాంగము లో
లిని ధరియించి, రయంబునఁ-జను నింద్రునిఁ గాంచి, నొంపఁజాలక, యంతన్.

ఉ. క్రమ్మఱ నత్రిచేఁ దెలుపఁగాఁ బడి, వైన్యతనూభవుండు, రో
షమ్మునఁ దోఁకఁ ద్రొక్కిన భుజంగమపుంగవుఁ బోలి యుగ్రుఁ డై,
య[1]మ్మరిబోసినం గని, సురాధిపుఁ డెప్పటియట్లఁ బాఱె న
గ్నమ్మును, రూపముఁ విడిచి, చాలఁ దిరోహితుఁ డై రయంబునన్. 522

వ. అట్లు సనినం, బశువుంగొని, మరలి, యవ్వీరోత్తముండు పితృయజ్ఞశాలకుం
జనుదెంచె; నంత. 523

సీ. హరిహయుం డధ్వరహయహరణార్థ మై మించి కైకొని, విసర్జించినట్టి
భూరియమంగళభూతమాయారూపములను ధరించిరి మూఢజనులు;
పాషండచిహ్నముల్ పరఁగుట వారలు జగతిపై నగ్నవేషములు గలుగు
జైనులు, భూరికాషాయవస్త్రంబులు ధరియించు బౌద్ధులుఁ, దగ జటాస్థి
తే. భస్మధారులు నయిన కాపాలికాదు-లనఁగ వెలసిరి లోకంబులందుఁ జాలఁ
దలఁప ధర్మోపమం బనఁదగు నధర్మ-మందు నభిరతి వొడమిన యజ్ఞజనులు.

వ. తదీయచిహ్నంబులు పారంపర్యంబుగా ధరియింపం దొడంగిరి; తద్వృత్తాం
తంబు భగవంతుం డయిన పృథుచక్రవర్తి యెఱింగి, కుపితుం డై, యుద్యత
కార్ముకుండగుచు, నింద్రునిమీఁద బాణంబు నేయ నుద్యమించిన, ఋత్విక్కులు
శక్రవధోద్యుక్తుండు, నసహ్యరంహుండు నయిన పృథుచక్రవర్తిం గనుం
గొని, యి ట్లనిరి: 525

క. "జననాయక! యజ్ఞములం-దనుపమవిధిచోదితంబు లనఁ దగు పశుబం
ధనహింసల కాకితరుల-ఘనదీక్షితునకు వధింపఁ గాదండ్రు బుధుల్. 526

వ. కావున నీ విపు డింద్రవధోద్యోగం బుపసంహరింపుము; భవదీయధర్మవిరోధి
యైనయట్టి యింద్రుని. 527

క. జనపాల! వీర్యవంతము-లనఁ దగు మంత్రములచేత నాహ్వానము సే
సిన నతఁ డిచటికి వచ్చును;-జనుదెంచిన యమరవిభుని సరభసత దగన్.

క. ధృతి సెదరఁ బట్టి, శిఖి కా-హుతిఁ గా వేల్చెదము; దాన నుర్వీవర! నీ
వితతమహోహతవీర్యో-న్నతుఁ డై, చెడిపోవు నమరనాథుం డంతన్." 529

1. అఱిబోయు = ఎక్కుపెట్టు.

వ. అని పృథుని వారించి, ఋత్విగ్జనంబులు గుపితస్వాంతులై, హస్తంబుల స్రుక్స్రువంబులు ధరియించి వేల్చుసమయంబునం జతుర్ముఖుండు సనుదెంచి, ఋత్విజులం గనుంగొని, యిట్లనియె: "యజ్ఞంబులందు యజింపంబడు దేవత లెవ్వని యంశంబు, లెవ్వండు యజ్ఞనామకం బగు భగవదంశం బగు, నట్టి యింద్రుండు మీచేత వధార్హుండు గాఁ; డితండు భగవదంశసంభవుం డగుట నీయజ్ఞకర్మవిధ్వంసనేచ్ఛుం డయి కావించు [1]ధర్మవ్యతికరంబులు సూచుచుండవలయుం గాని ప్రతీకారంబులు గర్తవ్యంబులు గా; వీపృథుకీర్తి యగు పృథునకు నేకోనశతం బగు నధ్వరప్రయోగఫలంబు సిద్ధించుం గాక" యని, పృథుచక్రవర్తి కిట్లనియె: 530

సీ. "మనుజేంద్ర! మోక్షధర్మము నెఱింగిన నీకు సవనముల్ సేయుట సాలు; మఱియు
నేవిధంబున నైన దేవేంద్రు మనమునఁ గైకొని, రోషంబు గదురకుండ
వర్తింపవలయును; వాసవుండును, నీవుఁ బూని సుశ్లోకులు గాన మీకు
మంగళం బగుఁ గాక! మానవనాథ! సచ్చిత్తంబులోపలఁ జింతఁ దొఱఁగి

తే. మించి, మద్వాక్యముల నాదరించి, వినుము-దైవహతమగు యజ్ఞంబుఁదగిలి చేయు
కొఱకు భవదీయచిత్తంబు గుంది, రోష-కలుషితం బైన నజ్ఞానకలిత మగును.

వ. భవదీయయజ్ఞహననార్థం బశ్వహరణుం డైన యింద్రుండు దేవతలలోన దురాగ్రహుం డగుటం జేసి యతనిచేత నిర్మింపంబడి, చిత్తాకర్షకంబులైన యీ పాషండధర్మంబులచేత ధర్మవ్యతికరంబు గలుగుం గాన యీయజ్ఞంబు సాలింపు" మని, మఱియు నిట్లనియె: 532

సీ. "అది గాక, వినుము, వేనాపచారంబునఁ బూని, విలుప్తంబు లైనయట్టి
యలఘునానాసమయానుధర్మంబులఁ బరిపాలనము సేయఁ బరఁగి వేను
దేహంబువలనను దివిరి జనించియున్నాఁడవు; నారాయణాంశజుఁడవు;
గావున నీ నరకలితలోకంబునఁ బుట్టిన తెఱఁగు నీబుద్ధిఁ దలఁచి,

తే. యెవరిచే, నేమిటికి సృజియింపఁబడితి, - వట్టి యాబ్రహ్మసంకల్ప మవనినాథ!
తప్పకుండంగఁ బాలింపు ధర్మగతిని-జారుశుభమూర్తి! యోపృథుచక్రవర్తి!"

వ. అని మఱియు నిట్లనియె: "నుపధర్మమాతయుం, బ్రచండపాషండమార్గంబు నైన యీ యింద్రకృతంబగు మాయను జయింపు" మని వనజసంభవుం డానతిచ్చినం బృథుచక్రవర్తియుఁ దదాజ్ఞాపితుం డై, దేవేంద్రునితోడ బద్ధసఖ్యుం డయ్యె; నంత [2]నవభృథానంతరంబున. 534

---

1. ధర్మవ్యతికరము = ధర్మలోపము. 2. అవభృథము = యజ్ఞము కడపట న్యూనాతిరిక్త దోషపరిహారార్థము చేయుకర్మ.

చ. సురుచిరలబ్ధదక్షిణల సొంపునఁ బొంపిరివోయి భూసురుల్
వరుసను జొక్కి దీవన లవారణ నిచ్చిరి ; సర్వదేవతల్
భరితముదంతరంగములఁ బాయని వేడ్క వరంబు లిచ్చి ; రా
నరవరుఁ డైన వైన్యునకు, నందితకీర్తికిఁ, బుణ్యమూర్తికిన్. 535

వ. అంత నచటి జనంబు లి ట్లనిరి : 536

తే. "అనఘ! నీచేత నాదృతు లైరి సర్వ-జనులు; మఱి దానమానోపచారములను
బితృక దేవర్షి మానవవితతి పూజ-నొంది, యంచితమోదంబు నొందె నయ్య!"

నారాయణుఁడు పృథుచక్రవర్తి ననుగ్రహించుట

వ. అని పలుకుసమయంబున యజ్ఞభోక్తయు, యజ్ఞవిభుండును, భగవంతుండు నైన
సర్వేశ్వరుం డింద్రసమేతుం డై, యచ్చటికిం జనుదెంచి యా పృథునకి ట్లనియె:

క. "జనవర! భవదీయం బై - జననుత మగు నశ్వమేధశతమున కిపు డీ
యనిమిషపతి భంగము సే - సినకతన క్షమాపణంబు సేసెడిఁ గంటే! 539

వ. కావున నితని క్షమింపుము ; సత్పురుషు లగువారు దేహాభిమానులు గాకుండు
టం జేసి భూతంబులయెడ ద్రోహం బాచరింప; రట్లగుటం జేసి నీవంటి మహా
త్ములు దేవమాయామోహితులై పరోపతాపంబులు సేసిరేని దీర్ఘతరంబైన
వృద్ధజనసేవ వ్యర్థంబుగాదె? యదియునుం గాక యీ శరీరం బవిద్యాకామ
కర్మంబులచేత నారబ్ధం బని తెలిసిన భూతద్రోహి గానిపరమజ్ఞానియీ దేహంబు
నందు ననుషక్తుండు గాకుండుట సహజం బన దేహోత్పాదితంబు లైన
గృహదారాదులయందు మమత్వంబు లేకుండుటం జెప్ప నేల? యిట్టి దేహంబునం
దున్న యాత్మ యేకంబును, శుద్ధస్వరూపంబును, స్వయంజ్యోతియు, నిర్గుణం
బును, గుణాశ్రయంబును, వ్యాప్యవ్యాపకంబును, ననంవృతంబును, సాక్షి
భూతంబును, నిరాత్మకంబును నగు; దీని దేహంబుకంటె వేఱుగా నెవ్వండు
దెలియు, వాఁడు మత్పరుం డగుటం జేసి దేహధారియైయుండియుఁ దద్గుణంబులం
బొరయక వర్తించు ; మఱియు నెవ్వండేని స్వధర్మాచారపరుండును, నిష్కా
ముండును, శ్రద్ధాయుక్తుండు నై, నన్నెల్లప్పుడు భజియించు, నట్టివాని
మనంబు క్రమంబునఁ బ్రసన్నం బగు; నట్లు ప్రసన్నమనస్కుండును, త్రిగు
ణాతీతుండును, సమ్యగ్దర్శనుండును నైన యతండు మదీయసమవస్థాన
రూప శాంతి నొందు; నదియ కైవల్యపదం బనంబడుఁ; గూటస్థంబైన
యీయాత్మ యుదాసీనభూతంబైనను దీని ద్రవ్యజ్ఞానక్రియామనంబులకు
నీశ్వరుంగా నెవ్వండు దెలియు, వాఁడు భవంబు నొందకుండు; నీసంసారంబు
ద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మకం బగుటం జేసి ప్రభిన్నదేహోపాధికంబు
గావునఁ బ్రాప్తంబు లైన యాపత్సంపదలయందు మత్పరులైన మహాత్ములు

వికారంబు నొందరు; గావున నీవు సుఖదుఃఖంబులయందు సమచిత్తుండవును, సమానోత్తమమధ్యమాధముండవును, జితేంద్రియాశయుండవు నై, వినిష్పాదితాఖిలామాత్యాదిసంయుతుండవై, యఖిలలోకరక్షణంబు సేయు'' మని, వెండియు ని ట్లనియె: 540

సీ. ''పార్థివోత్తములకుఁ బ్రజల రక్షించుట పరమధర్మంబగు నరవరేణ్య!
ధరణీశులకుఁ బ్రజాపరిపాలనంబునఁ బూని లోకులు సేయు పుణ్యమందు
షష్ఠాంశ మర్థిని సంప్రాప్త మగు; నట్లు ప్రజలఁ బ్రోవని రాజు ప్రజలచేత
నపహృతసత్పుణ్యుఁ డై, వాఁడు గావించు ఘనపాపఫలముఁ దా ననుభవించుఁ;
తే. గాన నీవును విప్రవరానుమతము, - సాంప్రదాయికవిధము నై జరగు ధర్మ
మహిమఁ జేపట్టి, యర్థకామములయందు-సమత నమ్మూఁటియందు నాసక్తిలేక.

వ. ఇవ్విధంబున. 542

క. జనులకు ననురక్తుఁడ వై - జననాయక! నీవు ధరణి సమచిత్తుఁడవై,
యనయముఁ బరిపాలించిన - సనకాదులఁ గాంతు వాత్మసదనమునందున్. 543

సీ. భూవర! యోగతపోమఖంబులచేతఁ గైకొని సులభుండఁ గాని యేను
సమచిత్తులైన సజ్జనుల చిత్తంబుల వర్తించుచుండెడివాఁడ నగుటఁ
జేసి తావకశమశీలవిమత్సరకీర్తనముల వశీకృతుఁడ నైతి;
నే నీకు నొకవరం బిచ్చెద; వేఁడుము'' నావుడు విని, మేదినీవరుండు
తే. లోకగురుఁ డైన యప్పుండరీకనయనుఁ - డానతిచ్చిన మృదులలితామృతోప
మానవాక్యము లాత్మీయమస్తకమునఁ-దాల్చి, సమ్మోదితాత్ముఁడై, ధరణివిభుఁడు.

క. తన పాదములకు భక్తిన్ - వినతుం డై, యాత్మకర్మవితతికి లజ్జం
దనరుచు నున్న సురేంద్రునిఁ - గనుఁగొని, సత్ప్రేమ మొదవఁ గౌఁగిటఁ జేర్చెన్.

వ. ఇట్లు గౌఁగిటం జేర్చి, గతద్వేషుం డై యున్న యనంతరంబ. 546

మ. భగవంతుండును, విశ్వరూపకుఁడు నై భాసిల్లు నవ్విష్ణుఁ డా
జగతీనాథకృతార్చనానతులచే సంప్రీతచేతస్కుఁడున్,
నిగృహీతాంఘ్రిసరోరుహద్వయుఁడు నై నిల్చెం బ్రయాణాభిము
ఖ్యగరిష్ఠాత్మకుఁ డయ్యు నాపృథునిపైఁ గారుణ్య మేపారఁగన్. 547

వ. ఇట్లు దనమీఁది యనుగ్రహంబునం జేసి [1]విలంబితుండగుటయు, నయ్యాదిరాజన్యుం డైన పృథుచక్రవర్తి యమ్ముకుందసందర్శనానందబాష్పజలబిందుసందోహకందళితనయనారవిందుం డై, యవ్విభుమూర్తిం గనుంగొని, కనుంగొనలేక, గద్గదకంఠుం డై పలుకలేకయుండియు, నెట్టకేలకుఁ దనహృదయంబున నద్దేవుని

1. విలంబితుఁడు = తడసినవాఁడు.

¹నుపగూహనంబు గావించి, తన్మూర్తి ధరియించి, కన్నులం దొరఁగు నానంద
బాష్పంబులు దుడిచికొని, విలోకనంబు సేయుచు, నత్యుత్తదృగ్గోచరుండును,
గరుడస్కంధ విన్యస్తహస్తుండును, వసుధాతలస్థితపాదకమలుండును నై యొప్పు
నద్దివ్యపురుషున కిట్లనియె: 548

క. "వరదా! యీశ్వర! నిను స - త్పురుషుఁడు దేహాభిమానభోగములకు నై
వర మెట్లు గోరు? నిహసుఖ - వరములు నారకుల కైన వఱలవె చెపుమా! 549

ఉ. ఘన మగు దేవ! యీవరమె కాదు, మహాత్మక! వాగ్వినిర్గతం
బనఁ దగు తావకీనచరణాంబుజచారుమరందరూప మై
తనరిన కీర్తియుక్తి విని, ముదంబును బొందఁగ లేని మోక్ష మై
నను మదిఁ గోర నొల్ల నఘనాశ! రమేశ! సరోజలోచనా! 550

క. అది గాన పద్మలోచన! - సదమలభవదీయఘనయశము వినుటకు నై
పదివేల చెవులు కృప ని; - మ్మిదియే నాయభిమతంబు నిపుడు ముకుందా! 551

చ. అనఘ! మహాత్మ! వాగ్గళిత మైన భవత్పదపంకజాతసం
జనితసుధాకణానిలవశంబున విస్మృతతత్త్వమార్గవ
ర్తను లగు దుష్టయోగులకుఁ గ్రమ్మఱఁ దత్త్వముఁ జూపఁజాలు ని
ట్లొనరుట దక్క నన్యవర మొల్లఁ బయోరుహపత్త్రలోచనా! 552

సీ. వినుతమంగళయశోవిభవ! సర్వేశ్వర! యిందిర గుణసంగ్రహేచ్ఛఁ జేసి
యే నీదు శివతరం బైన సత్కీర్తిని నర్థిమై వరియించె, నట్టికీర్తి
కలితసత్పురుషసంగమము గల్గుచునుండ ధృతి నెవ్వఁడేని యాదృచ్ఛికతను
జేసియు నొకమాటు చెవులార విన్నవాఁ డనయంబును గుణజ్ఞుఁడయ్యేనేని
తే. విరతి నేరీతిఁ బొందును ధరణిఁ బశువుఁ - దక్కఁ దక్కిన తజ్జ్ఞుండు దనుజభేది!
గాన యుత్సుకమతి నైన యేను లక్ష్మి - కరణి నిన్ను భజింతు నో పరమపురుష!

వ. ఇట్లు భవదీయసేవాతత్పరుల మైన యిందిరయు, నేను నేకపదార్థాభిలాషం జేసి,
స్పర్ధమానుల మగుచున్న మాయిద్దఱకును బర్యాయసేవం జేసి కలహంబు
లేకుండని; మట్లుగాక భవదీయచరణసరోరుహసేవాసక్తమనోవిస్తారుల మగుటం
జేసి యేన యేన మున్ను భజియింతు నను తలంపులం గలహంబయిననుం
గానిమ్ము దేవా!" యని, వెండియు నిట్లనియె: 554

సీ. "జగదీశ! దేవ! యుష్మత్పదకైంకర్యపరతఁ దనర్చు సాగరతనూజ
కృత్యంబునందు నకిల్బిషబుద్ధి నేఁ బ్రీతిఁ గోరుట జగన్మాత యైన
యారమాసతితోడ వైర మవశ్యంబుఁ గల్గు; నై నను దయాకార! నీవు
దీనవత్సలుఁడవు గాన స్వల్పంబును నధికంబు సేయుదు; వట్లు గాన

1. ఉపగూహనము = ఆలింగనము.

తే. భవ్యచరిత! నిజస్వరూపంబునందు - నభిరతుండ వైన నీవు న న్నాదరించు
పగిది నిందిర నాదరింపవు; మహాత్మ!-భక్తజనలోకమందార! భవవిదూర!

వ. ఇట్లగుటం జేసి సత్పురుషులైనవారలు నిరస్తమాయాగుణసముదయంబు గల నిన్ను భజియింతురు; వారలు భవత్పాదానుస్మరణరూపంబయిన ప్రయోజనంబు దక్క నితరప్రయోజనంబుల నెఱుంగరు; దేవా! సేవకజనంబులను వరంబులు వేఁడు మని జగద్విమోహనంబులైన వాక్యంబులు వలుకుదు; వట్టి భవదీయవాక్యతంత్రీనిబద్ధులు లోకులు గాకుండిరేని ఫలకాములై, కర్మంబుల నెట్లు లాచరింతు? రీశా! భవదీయమాయావిమోహితులై, జను లేమికారణంబున నీకంటె నితరంబులఁ గోరుచుందు? రి ట్లగుటం జేసి తండ్రి దనంతన బాలహితం బాచరించునట్లు మాకు నీవ హితాచరణం బాచరింప నర్హుండ" వని పలికిన, నాదిరాజర్షి యైన పృథుచక్రవర్తి యర్థవంతంబులయిన వచనంబులు విని, విశ్వద్రష్ట యగు నారాయణుండు సంతుష్టాంతరంగుండై, యి ట్లనియె: "మహారాజా! దైవప్రేరితుండవై నాయెడ నిట్టిబుద్ధి గలుగుటం జేసి [1]యచలాచలం బగు భక్తి వొడము; దానిచే దుస్తరం బగు మదీయమాయం దరింతువు; నీవు నాచే నాదిష్టంబగు కృత్యం బప్రమత్తుండవగుచు నాచరించిన సకలశుభంబులం బొందుదువు; మదీయభక్తజనంబులు స్వర్గాపవర్గనరకంబులం దుల్యంబులుగా నవలోకింతురు గావున నీ [2]యధ్యవసాయంబు నట్టిదియ; మఱియు మదీయాదేశంబున దుస్త్యజం బగు రోషంబును ద్యజించి, నాయెడ భక్తి సలిపితివిగాన యిదియె నాకుఁ బరమహర్షదం" బగునని యభినందించి, యనుగ్రహించి, యతండు గావించు పూజలు గయికొని, గమనోన్ముఖుం డయ్యె; నయ్యవసరంబున. 556

సీ. నర సిద్ధ చారణ సుర ముని గంధర్వ కిన్నర పితృ సాధ్య పన్నగులును,
నఖిలజనంబులు హరిపార్శ్వవర్తులు నానందమగ్నాంగులగుచు వేడ్క
యజ్ఞేశచింతనుం డైన యాపృథువుచే సత్కారములఁ బొంది, సమ్మదమునఁ
జనిరి నిజాధివాసములకు; భగవంతుఁ డైన నారాయణుం, డచ్యుతుండు
తే. దగ నుపాధ్యాయసహితుఁ డై తనరు పృథుని
విమలమతు లయి చూచుచు నమరవరులు
దన్ను జయజయకలితశబ్దములఁ బొగడఁ
జనియె నప్పుడు వైకుంఠసదనమునకు. 557

వ. అంతఁ బృథుచక్రవర్తియు నింద్రియాగోచరుండయ్యును దర్శితాత్ముండును, దేవదేవుండును నయిన వాసుదేవునకు నమస్కరించి, నిజపురంబునకుఁ జనుదెంచు సమయంబున మౌక్తికకుసుమమాలికాదుకూలస్వర్ణతోరణాలంకృతంబును,

1. అచలాచలము = అచలము అనఁగా కొండ; దానివలె అచలము అనఁగా చలింపనిది.
2. అధ్యవసాయము = నిశ్చయము.

లలితసుగంధధూపవిలసితంబును, రత్నమయరంగవల్లి కావిరాజితంబును, ఫల పుష్పలాజాక్షతదీపమాలికా స్తంభ పూగపోతాభిరామ ప్రతిగృహ ప్రాంగణం బును, [1]మృగమద[2]ఘనసారచందనాగరువాసిపూరసంసిక్త[3]రథ్యావళీవిభాసితం బును, దరుపల్లవాభిశోభితంబును నైన పురంబుఁ బ్రవేశించి, రాజమార్గంబునం జనుదేర, మండితరత్నకుండలమణిమరీచులుగండఫలకంబులందాండవంబులుసలు పం బురకామినులు గనకపాత్రవిరచితంబులయిన యశేషమంగళనీరాజనంబుల నివాళింప, శంఖదుందుభిప్రముఖతూర్యఘోషంబులును, ఋత్విజ్ఞికాయాశీర్వ చనంబులును జెలంగ, వంధిమాగధజనసంస్తూయమానుండగుచు విగతగర్వుం డై, యంతఃపురంబుం బ్రవేశించి, యనంతరంబ. 558

సీ. సమధికమతిఁ బౌరజనజానపదులచేఁ దనరారు వివిధపూజనము లొంది,
రాజు సంతుష్టాంతరంగుండుఁ, బ్రియవరప్రదుఁడు నై, వారల బహువిధములఁ
బూజించె; నవ్విధంబున మహత్తరములై నట్టి కర్మంబుల నాచరించు
చును, నిరవద్యచేష్టుం డై మహత్తముఁ డన నొప్పు నాపృథుమనుజవిభుఁడు

తే. మించి భూమండలంబుఁ బాలించి, విశద-యశము సర్వధరాచక్రమందు నిలిపి,
చారుశుభమూర్తి, రాజన్యచక్రవర్తి-పరమమోదమునఁబరమపదమునొందె.''

క. అని మైత్రేయమహాముని-యనఘుఁడు విదురునకుఁ జెప్పె నని శుకుఁ డభిమ
న్యుని సుతునకుఁ జెప్పిన తెఱఁ-గని సూతుఁడు సెప్పె శౌనకాదులతోడన్.

పృథుచక్రవర్తి సభాసదులకు సద్ధర్మముల నుపదేశించి బ్రాహ్మణప్రశంస సేయుట

వ. అ ట్లెఱింగించి, వెండియు ని ట్లనియె: ''నివ్విధంబున నశేషగుణవిజృంభితంబును, నిర్దోషంబును, సత్పురుషసత్కృతంబును నగు పృథుచక్రవర్తియశంబును బ్రక టంబుగాఁ జేయంజాలు మైత్రేయునిం జూచి, మహాభాగవతుండైన విదురుం డి ట్లనియె: 561

సీ. ''మునినాథ! విను పృథుజనపాలచంద్రుండు సొబగొప్ప మేదినీసురులచేత
రాజ్యాభిషేకసంపూజ్యుఁ డై, దేవతాగణముచే లబ్ధార్హగుణుఁడు నగుచు,
వైష్ణవతేజంబు వలనొప్ప ధరియించి, యర్థి నేయేకర్మ మాచరించె?
నది నాకు నెఱిఁగింపు మనఘాత్మ! భూమి యేరూఢి గవాకృతిరూఢ? యెవని

తే. విక్రమోద్దీప్తమై యొప్పివెలయు; నట్టి-కర్మమున నిప్డు రాజన్యగణము బ్రదుకు;
నట్టి పృథుకీర్తి ధరలోన నతివివేకి-దవిలి యెవ్వఁడు వినకుండు ధన్యచరిత!''

క. నావుడు విని మైత్రేయుం-డావిదురునిఁ జూచి, పలికె నతివినయమునం
బావనచరితుఁడు,పృథుఁడు, ధ-రావరసుతుఁ, డలఘుయశుఁడుప్రమదంబలరన్.

1. మృగమదము = కస్తూరి. 2. ఘనసారము = కర్పూరము. 3. రథ్యలు = వీథులు.

సీ. రంగదుత్తుంగతరంగగంగాయమునామధ్యమందు నున్నతి వసించి,
కైకొని ప్రారబ్ధకర్మక్షయార్థమై యఖిలపుణ్యంబుల ననుభవించు
చును, సర్వదేశంబులను దనయాజ్ఞ యప్రతిహతసత్ప్రతాపమునఁ జెల్లఁ
బూని సప్తద్వీపములకుఁ దా నొక్కండ వైష్ణవభూసురావళికిఁ దక్కఁ
తే. దక్కఁగల్గిన ప్రజకెల్ల దండధరునిఁ-బోలి వర్తించుచును గొంతకాల మరుగఁ
దవిలి యొకనాఁడు దీర్ఘ[1]సత్త్రంబు సేయ-నర్థిఁ గైకొని దీక్షితుం డయ్యె; నందు.

తే. రాజఋషి దేవఋషిపితృబ్రహ్మఋషులు-జనవరుని చేత విహితపూజనము లొంది,
సమధికైశ్వర్యగతి నున్న సమయమునను-జిరశుభాకారుఁ డా రాజశేఖరుండు.

సీ. ఉన్నతోన్నతుఁడు, సముత్తుంగభుజుఁడు, సన్మహనీయతరశోభమానముఖుఁడుఁ,
జారుసంఫుల్లకంజారుణేక్షణుఁడు, సునాసాపుటుండు, మందస్మితుండు,
వక్రసూక్ష్మస్నిగ్ధవరనీలకేశుండుఁ, గమనీయరుచికంబుకంధరుండు,
సుభగవిశాలవక్షుండును, ద్రివళిశోభితమధ్యభాగుండుఁ, బృథునితంబ
తే. మండలుండు, నావర్తసమాననాభి-వివరుఁడును, గాంచనస్తంభవిలసదూరు
రాజితుండును, నరుణచరణుఁడును, ధృత-నవదుకూలోత్తరీయుఁ, డున్నతయశుండు.

వ. మఱియు నియమనిమిత్తంబునం బరిత్యక్తభూషణుండగుటం జేసి వ్యక్తాశేష
గాత్రశ్రీకుండును, గృష్ణాజినధరుండును, శ్రీమంతుండును, కుశహస్తుండును,
గృతోచితుండును, శిశిరస్నిగ్ధతారాక్షుండును నైన పృథుచక్రవర్తి సభా
మధ్యంబునం దారాగణమధ్యవిభాసితుండును, సకలజనాహ్లాదకరుండును నగు
సుధాకరుండునుంబోలె వెలుంగుచు, లేచి, నిలుచుండి, సదస్యసంతోషదాయ
కంబులును, జిత్రపదవిరాజితంబులును, బ్రసన్నంబులును, బరిశుద్ధంబులును,
గంభీరార్థంబులును, నవ్యాకులంబులును నైన భాషణంబుల నిట్లనియె: 567

క. "వినుఁడీ సభ్యులు ధర్మము - ననయము నెఱుఁగంగఁ గోరునట్టి జనుఁడు దాఁ
దన తలఁపునఁ గల యర్థము - జను నెఱిఁగింపంగ ధీరసత్పురుషులకున్. 568

సీ. ఏను నీలోకవితానంబు నెల్లను శాసించి, భూప్రజాసంతతులను
దత్తద్విహితవృత్తిదానంబులను జేసి రక్షింప, వివిధమర్యాదఁ దప్పి
పోకుండ నిలుపుటకై కమలజుచే నియోగింపఁబడితి; నిట్లొనరి యుండ
నట్టి ప్రజాపాలనాద్యనుష్ఠానవశంబునఁ బ్రాక్కర్మసాక్షి, యీశుఁ
తే. డెట్టివానికి సంతుష్టి నెసఁగుచుండు,-నట్టివానికి నేలోకమండ్రు బుధులు
కామదుఘములు నైన లోకములు నాకు-సరవిఁ గలుగు ననుష్ఠానపరుఁడనగుట.

వ. ఇట్లు ప్రజలను ధర్మంబులయందు ననుశాసింపక, యర్థకాముండై, వారివలన
నప్పనంబులు గొననేని వారల పాపంబు దనకుఁ బ్రాపింపం, దేజోహీనుం డై,

1. సత్త్రము = యాగము.

భూవిభుండు సెడుం; గావునం బ్రజలు భూపతిహితార్థంబునకు, స్వార్థంబునకు ననూయారహితులై, వాసుదేవార్పణబుద్ధింజేసి ధర్మంబు నెప్పుడు నాచరింప వలయు; నిదియ నన్ను ననుగ్రహించుట; యదియునుం గాక పితృదేవర్షి తుల్యులగు మీర లనుమోదించి కర్తయు, ననుశాసకుండు, ననుజ్ఞాతయు నయిన నాకుఁ బరలోకంబున నేఫలంబు గలుగు నట్టిఫలంబునకు సదృశంబైన కర్మం బాచరింపవలయు; న ట్లయిన సంతోషంబు నొందుదు'' ననిన, వార లా రాజేంద్రున కి ట్లనిరి: 570

క. ''జననాయక! ప్రజ లిరవొం-దిన ధర్మము లెల్ల వాసుదేవార్పణబు
ద్ధిని జేయవలయు నంటివి;-యనయంబును వాసుదేవుఁ డనఁ గలఁడె మహిన్?''

సీ. అన, విని, వారికి మనుజేశుఁ డను: ''సర్వజ్ఞములార! వినుఁ డయ్య! తవిలి మీరు;
యజ్ఞాధిపతి యైన యఖిలేశ్వరుఁడు గొన్నిమతములఁ గలఁడు ధీమంతులార!
యట్లైన మీరలు నందుకు [1]విప్రతిపత్తి గల్గుటను బ్రపన్న మరయఁ
గా దంటిరేని, నాఘనునిచే రచితమై, కాంతిమంత మగు జగంబు గానఁ

తే. బడుచు నున్నది; యిట్టి ప్రపంచరచిత-కర్మవైచిత్ర్య మ్మేటి గలుగ కున్న
నమరదది;తదుక్తులుఁ[2]బ్రపన్నములుగావు-కాననవ్వాసుదేవుండుగలఁడుమఱియు.

వ. అదియునుం గాక యీజగద్వైచిత్ర్యంబు గర్త యైన యీశ్వరుండు లేకున్నం గర్మవశంబునం జేసి యుపపన్నం బగు నంటిరేని. 573

సీ. పూని ప్రియవ్రతోత్తానపాదధ్రువమనుల కస్మత్పితామహుఁ డనంగఁ
దగు నంగమేదినీధవునకు, మఱియును వినుతికెక్కిన పృథివీపతులకుఁ,
బద్మసంభవ భవ ప్రహ్లాద బలిచక్రవర్తిప్రముఖభాగవతుల కర్థి
వర్గసుస్వర్గాపవర్గంబులకు ననుగతకారణుం డన ఘనత కెక్కి,

తే. హీనులగుమృత్యుదౌహిత్రుఁడైన వేన-ముఖదురాత్ములు,ధర్మవిమోహితులును
దక్కఁ దక్కినవారికిఁ దాఁ బ్రసన్న-వరదుఁడై,యిచ్చు నభిమతావళుల నతఁడు.

వ. ఇట్టి విద్వదనుభవంబున భువనహితుం డగు వాసుదేవుండు లేఁడనుట యుప పన్నంబు గా; దదియునుం గాక. 575

ఉ. భూరితపోభిరామమునిపూజన మెవ్వని పాదపద్మసే
వారతి వృద్ధిఁ బొంది, యనివారణఁ బూర్వభవానుసారసం
సారమహోగ్రతాపము భృశంబుగఁ బాపఁగ నోపుఁ దత్పదాం
భోరుహజాతదేవనదిఁ బోలి యశేషమనోఘహారి యై. 576

వ. మఱియు. 577

---

1. విప్రతిపత్తి = ఆక్షేపణ, విరోధము. 2. ప్రపన్నములు = సరిపడునవి, సంగతములగునవి.

చ. అనుపమభక్తి నెవ్వని పదాంబుజమూలము మందిరంబుగా
ననయముఁ బొందె; వాఁడు నిహతాఖిలభూరిమనోమలుండు, స
ద్వినుతవిరక్తిబోధధృతివీర్యవిశేషసమన్వితుండు దా
ననఁ దగి, భూరిసంసృతిమహత్తరదుఃఖము నందఁ డెన్నఁడున్. 578

క. నారాయణుండు, జగదాధారుం డగు నీశ్వరుండు; దలఁప నతనికిఁ
లే రెందు సములు, నధికులు;-ధీరోత్తముఁ డతఁడు నద్వితీయుం డగుటన్. 579

వ. అదియునుం గాక. 580

ఉ. కర్మవశంబునన్ జగము గల్గును, హెచ్చు, నడంగు నన్నచోఁ
గర్మము బుద్ధిఁ జూడ జడకార్యము గాని ప్రపంచకల్పనా
కర్మమునందుఁ గర్తయనఁగా విలసిల్లఁగఁ జాల;దీజగ
త్కర్మక కార్య కారణము గావున నీశుఁడు విష్ణుఁ డారయన్. 581

వ. కావున మీర లవ్వాసుదేవుని నధికారానుసారంబున నిశ్చితార్థఫలసిద్ధి గలవా
రలై, మనోవాక్కాయకర్మంబుల నిష్కపటవృత్తిం దగిలి, వినుతినతిపరిచర్యా
పూర్వకంబుగాఁ గామదుఘంబులయిన యతని పాదపంకజంబులు భజియింపుం;
డదియునుం గాక. 582

సీ. రూఢి నీశ్వరుఁడు స్వరూపంబునం జేసి పూని విశుద్ధవిజ్ఞానఘనుఁడు,
నగుణుండు నయినఁ దా నరయని కర్మమార్గమునందు వ్రీహ్యాదిద్రవ్యములను
శుక్లాదిగుణము విస్ఫురదవఘాతాదిసత్క్రియలును, మంత్రసంచయంబు,
సంకల్పమును యాగసాధ్య మైనట్టి యఖండోపకారంబు, ఘనపదార్థ
తే. శక్తియు, మఱి జ్యోతిష్టోమసవనముఖ్యనామత, బహువిశేషగుణతను మెఱయు
నట్టి యధ్వరరూపమై, యఖిలజగమునందు ననిశంబుఁ బ్రఖ్యాతి నొందుచుండు.

వ. అదియునుం గాక దారుస్థితంబైన యనలంబు తద్దారుగుణంబులయిన దైర్ఘ్య
వక్రత్వాదికంబుల ననుసరించుచందంబున నవ్యక్తంబు,తత్క్షోభకంబయిన కాలం
బును, వాసనయు,నదృష్టంబు ననుకారణంబులచేతం బుట్టిన శరీరంబునందు విష
యాకారం బయిన బుద్ధి నొంది, తద్విషయాభివ్యంగ్యంబైన యానందస్వరూపుం
డగుచుఁ, గ్రియాఫలంబునం బ్రసిద్ధినొందు''నని చెప్పి, వెండియు నిట్లను:
''మదీయజనంబు లిమ్మేదినీతలంబున దృఢవ్రతులై, యజ్ఞభుగీశ్వరుండును,
గురుండును నయిన సర్వేశ్వరుని, హరిని నిరంతరంబును స్వధర్మయోగంబునం
బూజించుచున్నవారలు;వారునన్నాశ్చర్యకరంబుగాననుగ్రహించువా''రని హరి
భక్తిరతులైన మహాత్ముల నుతియించి, వెండియు నిట్లనియె: 584

మ. ''వరసంపద్విభవప్రతాపసుమహైశ్వర్యంబులం బొల్చు నీ
ధరణీనాథుల తేజ మంచితతపోదాంతిక్షమావిద్యలం

గర మొప్పారు ధరాసుపర్వహరిభక్తశ్రేణులం దెవ్వఁడున్
ధరలోనం బ్రభవింప కుండు''నని యద్ధాత్రీవిభుం డిట్లనున్: 585

చ. ''అరయఁగ నేధరామరపదాంబుజరేణువు లర్థిఁ దాల్చి, య
ప్పరమపురాణపూరుషుఁడు, బ్రాహ్మణదేవుఁడు నైనయట్టి యీ
శ్వరుఁడు సదానపాయినిని, సాగరకన్యను, సర్వలోకవి
స్ఫురితపవిత్రకీర్తియును బొంది, [1]విభూతిఁ దనర్చెఁ గావునన్. 586

సీ. ఏవసుధామరసేవను జేసి యశేషగుణాన్వితస్థితిఁ దనర్చు
సర్వేశ్వరుఁడు ; మఱి సంతుష్టుఁ డగు; నట్టి ధరణిదివిజులఁ దద్ధర్మపరులు,
నలఘువినీతులు నై యవశ్యంబును సేవింపరే? ధరాదేవనిత్య
సేవచేఁ బురుషుఁడు చిరతరజ్ఞానవిద్యాభ్యాసి గాకున్న, నైన నతఁడు
తే. వేగమున నంతరంగంబు విశద మగుటఁ-జేసి కైవల్యపదమును జెందు; నట్లు
గాన లోకులు భూదేవతానికరముఁ-దగిలి భజియింపవలయు నుదాత్తమతిని.

వ. మఱియు. 588

సీ. విజ్ఞానఘనుఁ డన వెలయు నీశ్వరుఁడు తత్త్వజ్ఞానయుతు లైనవారిచేత
దీపింప నింద్రాదిదేవతోద్దేశంబునను భూమిసురముఖంబున హుతంబు
లగు హవిస్సులఁ దృప్తి నందిన గతి నచేతనమైన యాహుతాశనముఖంబు
వలన వేల్చిన హవిస్సులచేతఁ దృప్తుండు గాకుండుఁ; గావున లోకమందు
తే. నగ్నిముఖమునకంటె ధరామరేంద్ర-ముఖము పరిశుద్ధ మత్యంతముఖ్య మనఁగఁ
దనరు;నదిగాన భూసురార్చనము సకల-జనులుఁగావింపఁదగు నార్యజనములార!

వ. అదియునుం గాక. 590

సీ. ఏవేదమందేని నీవిశ్వ మెల్లను దర్పణప్రతిబింబిత మగు వస్తు
నివహంబుకై వడిఁ దివిరి ప్రకాశించు; నట్టి [2]విరజమును, నవ్యయంబు
నగుచు సనాతనం బగు వేద మేధరాదేవతాజన మనుదినముఁ దగిలి
మహిత శ్రద్ధాతపోమంగళమౌనసంయమసమాధులఁ బొలుపారుచుండి,
తే. యర్థి సదసద్విచారులై, యధికరింతు;-రట్టివారల పదరజం బర్థిఁ దాల్చు
నలఘులకు సర్వపాపక్షయంబు, నఖిల-సద్గుణావాప్తియును నగుఁ జతురులార !

వ. కావున నట్టి విప్రపాదసరోజరేణువు లేనును గిరీటంబున ధరియింతు;నిట్లు బ్రాహ్మణ
భజనంబునం జేసి యవాప్తసకలగుణుండును,శీలధనుండును,కృతజ్ఞుండును,శ్రద్ధా
యుక్తుండును నైన మహాత్ము నఖిలసంపదలుఁ బ్రాప్తించుం;గావున గోబ్రాహ్మణ
కులంబును, ననుచరసమేతుండయిన జనార్దనుండును నాయెడం బ్రసన్నులయ్యె

1. విభూతి = ఐశ్వర్యము 2. విరజము= కళంకములేనిది.

దరు గాక !'' యని పలుకుచున్న పృథుచక్రవర్తిం గనుంగొని, పితృదేవద్విజ సత్పురుషులు సంతుష్టాంతరంగులై, సాధువాదంబుల నభినందించి, యి ట్లనిరి:

క. ''మనుజేంద్ర ! నీకతంబున-ననుపమఘనబ్రహ్మదండహతుఁ, డత్యఘవ ర్తనుఁడు నగునట్టి వేనుం-డనయము నరకంబువలన నర్థిఁ దరించెన్. 593

వ. కావునం 'బుత్త్రేణ లోకాన్ జయతి' యను వేదవచనంబు నిశ్చయం; బదియు నుం గాక. 594

చ. పురుషవరేణ్య ! హేమకశిపుండు రమాలలనేశు నిందచే
నరకము నొందఁ గోరియు గుణజ్ఞుఁడు, భాగవతుండు నైన యా
వరతనయప్రభావమున వాసికి నెక్కి, విధూతపాపుఁడై
నిరయముఁ బొందఁ డయ్యె నతినిర్మలకీర్తిఁ దనర్చెఁ గావునన్.'' 595

క. అని పలికి వీరవర్యుం-డనఁదగు పృథుశాశ్వతంబు లగు హాయనముల్ దనరఁగ జీవింతువు గా''-కని తగ నాశీర్వదించి. యభిమత మొప్పన్. 596

వ. వెండియు ని ట్లనిరి : ''దేవా! నీకు సకలలోకభర్త యగు నారాయణునందు నిట్టిభక్తి వొడముటం జేసియు బ్రహ్మణ్యదేవుండు, నుత్తమశ్లోకుండు నైన సర్వేశ్వరుని సత్కథాజాలంబు వ్యక్తంబు సేయుచున్న నీవు మాకు నాథుండ వగుటం జేసియు నేము ముకుందదాసుల మైతి; మీ భవదీయప్రజానుశాసనంబుఁ, బ్రజానురాగంబును గారుణ్యమూర్తులైన మహాత్ములకు స్వభావంబులు; గావున నాశ్చర్యంబుగాదు ; దైవసంజ్ఞితంబులయిన కర్మంబులచేత వినష్టజ్ఞానులమై, పరిభ్రమించు మాదగు తమఃపారంబుఁ గంటి; మేసర్వేశ్వరుండు బ్రాహ్మణజాతి నధిష్ఠించి క్షత్త్రియులను, క్షత్త్రియజాతి నధిష్ఠించి బ్రాహ్మణులను, నీయుభయంబు నధిష్ఠించి విశ్వంబును భరియించు ; నట్టి వివృద్ధసత్త్వుండు, సర్వరూపుండు, మహాపురుషుండు నైన పృథునకు నీశ్వరబుద్ధిం జేసి యేము నమస్కరింతు''మను సమయంబున. 597

పృథుచక్రవర్తియొద్దకు సనకాదు లరుగుదెంచుట

క. వినువీథినుండి మెల్లన - చనుదెంచిరి బాలసూర్యసంకాశతనుల్, జనవినుతసిద్ధవర్యులు - సనకాదులు శేముషీవిచక్షణు లంతన్. 598

వ. ఇట్లు సనుదెంచి. 599

క. అనఘాత్ము లతిథిరూపం-బున రా గృహమేధి ప్రాణములు [1]నుద్గతిచేఁ దనరినఁ [2]బ్రత్యుద్గతివం-దనముల మరలం బ్రతిష్ఠితములగు ననుచున్. 600

క. వినఁబడు వచనన్యాయం-బున నుద్గతము లగు ప్రాణములఁ గ్రమ్మఱఁ బొందను గోరువాఁడునుంబలె-ననుచరఋత్విక్సదస్యుఁడై పృథుఁ డంతన్. 601

1. ఉద్గతి = పైకి లేచుట. 2. ప్రత్యుద్గతి = ఎదురుగా నేఁగుట, ప్రత్యుత్థానము.

తే. ఇంద్రియేశుఁడు గంధాదికేష్టగుణముఁ-గూర్చి యుద్గమనక్రియఁ గోరి చేయు
పగిదిఁ బృథుచక్రవర్తి సంభ్రమముతోడ-మహితభక్తిని బ్రత్యుద్గమంబు సేసె.

క. ఘనగౌరవమున నమ్ముని-జనచిత్తవశీకృతుండు, సభ్యుఁడుఁ, బ్రియుఁడుఁ
వినయానతకంధరుఁడై,-జనవరుఁ డాపరమయోగిచంద్రుల నెలమిన్. 603

సీ. పూని యర్హాసనాసీనులఁ గావించి, కరమర్థి విధివత్ప్రకారమునను
బూజించి, తత్పదాంభోరుహక్షాళనసలిలంబు లాత్మమస్తమునఁ దాల్చి,
హాటకకలితసింహాసనాసీనులై, విహితాగ్నులను బోలి వెలుఁగుచున్న
శర్వాగ్రజన్ముల సనకాదులను జూచి, యతులశ్రద్ధాసంయమాన్వితుండుఁ,

తే. బరమసంప్రీతమతియునై పలికె రాజు-గోరి "యోమంగళాయనులార! పూర్వ
భవమునం దెద్ది మంగళప్రదసుకర్మ-మేను జేసితి? మిముఁజూడ నిపుడు గలిగె."

వ. అని వెండియు. 605

క. "భువి నెవ్వనియెడ విప్రులు,-భవుఁడును, విష్ణుఁడుఁ, దదీయభక్తులును బ్రస
న్నవదను లగుదురు; వానికి-భువి, దివిని నసాధ్యకర్మములు లేవరయన్."

వ. అని మఱియు "ననఘాత్ములారా! లోకంబుల నీక్షించుచుం బర్యటనంబు
సేయు మిమ్ము సర్వదర్శనుం డయిన నాత్మం గనుంగొనఁజాలని సర్వదృశ్యంబు
చందంబున నీలోకంబు గనుంగొనఁజాలకుండు; నట్టి మహాత్ముల రయిన మీ
దర్శనంబునం జేసి యేను ధన్యుండనైతి; నదియునుం గాక. 607

చ. అరయ ధరిత్రి నెవ్వని గృహంబు మహార్హజనోపయోగ్యవి
స్ఫురితతృణాంబుభృత్యగృహభూముల సారెఁ దనర్చు, నట్టి మం
దిరపతి పేదయైన జగతిం గడు ధన్యుఁ డటండ్రు; గాన సు
స్థిరమతి మీరు వచ్చుట నశేషశుభంబుల నేను బొందెదన్. 608

వ. అదియునుంగాక. 609

చ. వరమతులార! యెవ్వని నివాసముఁ దీర్థపదాంతరంగులై
పరఁగినయట్టి భాగవతపాదజలంబులు సోఁకవేని ద
త్పురుషుఁడు భూరిసంపదలఁ బొంపిరివోయిననైన వాని మం
దిర మురగప్రకీర్ణజగతీజముఁ బోలు నటండ్రు కోవిదుల్." 610

వ. అని పలికి, వెండియు నిట్లనియె: 611

సీ. "పరమపావనులార! బాల్యంబునందుండి మానితశ్రద్ధాసమన్వితులును,
గుణనిధుల్, ధైర్యయుక్తులు, ముముక్షువులునై యధికవ్రతంబుల నాచరింతు;
రట్టిపుణ్యులు భవదాగమనంబు స్వాగత మయ్యె! సత్కృపాకలితులార!
యనివారితవ్యసనార్ణవం బయినట్టి భూరిదుర్లంఘ్యసంసారమందు

తే. మతివిహీనస్వకీయకర్మములఁజేసి-యడరి మగ్నుల మై, యింద్రియార్థములనె
తివిరి పురుషార్థములుగాఁగఁదెలియుమాకుఁ-గుశలమున్న దెలోకైకకుశలులార!

వ. మీర లాత్మారాము లగుటంజేసి మీయందుఁ గుశలాకుశలరూపంబులయిన మతి వృత్తులు సంభవింపవు; గావునం గుశలప్రశ్నం బుపపన్నంబు గాదు; నేను గృతవిశ్వాసుండనై, సంతప్తు లయినవారలకు సుహృత్తులైన మిమ్ము 'నాకు నీ సంసారంబునందు నేమిట వేగంబె క్షేమంబు గలుగు'నని యడిగెద; నాత్మ వంతులకు నాత్మయు, నాత్మభావనుండు నయిన యీశ్వరుండు భక్తానుగ్రహంబు కొఱకు నీలోకంబుల మీవంటి సిద్ధరూపంబున వర్తించుచుండు'' నని పలికిన యతని గంభీరార్థగౌరవంబులును, శుభకరంబులును, న్యాయసహితంబులును, మితాక్షరంబులును, శ్రోత్రప్రియంబులును నయిన వచనంబులు విని, సంప్రీత చేతస్కుండును, మందస్మితుండును నై, సనత్కుమారుం డి ట్లనియె: 613

మ. ''ధరణీశోత్తమ! సర్వభూతహితచేతస్కుండ వై, ధర్మసు
స్థిరభాగ్యోదయశాలి వై యొసఁగు సేచే సాధులోకోత్తరో
త్తరసంప్రశ్నము సేయఁగాఁబడె; మహాత్మా! సాధులోకైకస
చ్చరితంబుం దలపోయ నిట్టిద కదా చర్చింప లోకత్రయిన్! 614

తే. ధరణి సజ్జనసంగంబు దలఁప నుభయ-సమ్మతం బగు; వారలు సలుపునట్టి
సరససంభాషణప్రశ్నసరణి నిఖిల-జనములకు సుఖకరమగు జనవరేణ్య!'' 615

వ. అని యభినందించి, మోక్షసాధనోపదేశకాముండైన పృథుచక్రవర్తికి వెండియు ని ట్లనియె: 616

సీ. ''ధరణీశ! మధునిషూదనుఁ డైనయట్టి నారాయణు లలితపాదారవింద
వరగుణధ్యానధీపరిణతత్వంబున సకలాత్మమలవిమోచనములైన
రతియును, నిత్యవైరాగ్యంబు మొదలుగా లోకోత్తరుఁడవైన నీకుఁ గలవు;
సమ్యగ్విచారశాస్త్రములందు జనులకు సేమంబునకును నిశ్చితములయిన

తే. యాత్మవ్యతిరిక్తవస్తువులందు వీత - రాగత, దలంప నిర్గుణబ్రహ్మమయిన
యాత్మయందుల రతియును ననఁగ నివియ-హేతువులు బుద్ధిఁ జింతింప నిర్ధచరిత!

వ. కావున శ్రద్ధయు, భగవద్ధర్మచర్యయుఁ, దద్విశేషజిజ్ఞాసయు, నాధ్యాత్మిక యోగనిష్ఠయు, యోగీశ్వరోపాస్తియుఁ, బుణ్యోపాశ్రయుండును, బుణ్యశ్రవణుండును నైన నారాయణకథాలాపంబులు నర్థేంద్రియారాములైనవారల తోడి సంగతులయందు విరక్తియు, వారల కభిమతంబు లైన యర్థకామంబు లందు ననాకాంక్షయు, సర్వేశ్వరుని గుణకీర్తనామృతపానంబు దక్క నితర పదార్థంబులందు వైరాగ్యంబు నొంది, యాత్మారామత గలిగి, విజనస్థలంబు లందుల రుచి గలుగుటయును, నహింసయు, శమాదిప్రధానవృత్తియు, నాత్మ

హితానుసంధానంబును, భగవత్కథాను స్మరణంబును, నకామ్యంబులయిన
యమనియమంబులును, నితరభక్తిమార్గాగర్హణంబును, యోగక్షేమార్థ
క్రియారాహిత్యంబును, శీతోష్ణాదిద్వంద్వసహిష్ణుతయు, భాగవతకర్ణాలంకార
భూతంబగు భగవద్గుణాభిధానంబును వీనిచేత విజృంభమాణం బయిన భక్తి
యోగంబునం జేసి యనాత్మయందు నసంగంబును, గార్యకారణరూపంబగు
నిర్గుణబ్రహ్మంబునందు రతియును నెప్పుడు గలుగు, నప్పుడ సదాచార్యాను
గ్రహవంతుండయిన పురుషుండు బ్రహ్మనిష్ఠులతోడఁ జెలిమిసేయుచు, నీషణ
త్రయంబు వర్జించి, ప్రకృతిం జేరక, జ్ఞానవైరాగ్యవేగంబునం జేసి. 618

సీ. అనఘ! సాక్షాత్కార మగు భక్తియోగాగ్నిఁ గడఁగి జీవాధారకమును, బంధ
భూతాత్మకంబు నై పోలుచు హృద్గ్రంథిని బూని, స్వకారణభూత మయిన
యరణి దహించు హుతాశనుకైవడి నిర్దహించిన నిట్లు నెఱసి, దగ్ధ
చిత్తుఁడై, ముక్తనిశ్శేషాత్మగుణుఁడు, సద్ధర్ముఁడు నైనయతండు మిగుల
తే. నర్థిబాహ్యంబు లయిన ఘటాదికములు,-నాంతరములైన సౌఖ్యదుఃఖాదికములు
నను విభేదము లాత్మభేదనము లగుట-నయ్యుపాధివినాశంబు నందఁగలఁడు. 619

వ. అది యె ట్లనిన. 620

చ. పురుషుఁడు నిద్రవోఁ గలలఁ బొందిన యాత్మసుఖైకహేతు వై
పరఁగిన రాజభృత్యజనభావగుణంబులు సంప్రబోధమం
దరయఁగ మిథ్య యైనగతి నాంతరబాహ్యగుణప్రభేదముల్
పరువడిఁ గానకుండు జనపాలనశీలన! నిత్యఖేలనా! 621

వ. మఱియును ద్రష్టయైన యాత్మయు, దృశ్యంబయిన యింద్రియార్థంబు ననువీనికి
నహంకారంబు సంబంధహేతు వగుటం జేసి యది యంతఃకరణంబునం గలుగు
చుండు జాగ్రత్స్వప్నంబులయం దీభేదంబు గనుంగొనుచుండు; నిట్టి యంతః
కరణంబు లేనిది యగు సుషుప్తికాలంబునం బురుషుండు జలదర్పణాదినిమిత్తా
భావంబగునప్పుడు బింబప్రతిబింబభేదంబు గనుంగొననిచందంబున దృశ్య
భేదంబు గనుంగొనకుండుఁ; గావున నంతఃకరణవిలయంబునొందిన బాహ్యాం
తరభేదంబు కనకుండుట నిశ్చయం" బని వెండియు ని ట్లనియె : 622

సీ. "భువి విషయాకృష్టభూతంబు లయిన యింద్రియములచేతను దివిరి మనము
దగ విషయాసక్తిఁ దగిలి, యాంతర మైన మహితవిచారసామర్థ్య మెల్ల
శరకుశాది స్తంబజాలంబు హ్రదతోయములు గ్రోలుగతిఁ గ్రమంబున హరించు;
నీరీతి నంతర్విచారసామర్థ్యంబు నపహృతం బయినఁ బూర్వాపరాను
తే. మేయసంధానురూపసంస్మృతి నశించు;-నది నశించిన విజ్ఞాన మంతఁదొలఁగు;
నట్టి విజ్ఞాననాశంబు నార్యజనులు - స్వాత్మకది సకలాపహ్నవం బటండ్రు. 623

వ. అదియునుం గాక 'యాత్మనస్తు కామాయ సర్వం ప్రియం భవతి' యను వేద వచనంబునంజేసి విషయంబులకుం బ్రియతమత్వంబైన యాత్మోపాధికంబు నొంది, యాత్మాపహ్నవంబునం బాటిల్లు స్వార్థనాశం బెద్ది గలుగు, దాని కంటె లోకంబున నధికం బైన స్వార్థనాశంబు లే; దది యెట్లనిన, సర్వార్థ నాశంబునకు స్థైర్యంబు నొందించునట్టి యర్థకామాభిధ్యానంబునం దద్ధేతుకం బైన స్వార్థనాశంబునం బరోక్షాపరోక్షరూపజ్ఞానంబునంజేసి నశించుం; గావున నాత్మాపహ్నవంబునకంటె నధికతరం బైన సర్వార్థనాశంబు లే"దని, వెండియు నిట్లనియె: 624

సీ. "అనఘ! యీసంసార మతిశయంబునఁ దరియింపంగ మది నిశ్చయించువాఁడు
గైకొని ధర్మార్థకామమోక్షములకు నతివిఘాతుక మెద్ది, యట్టిదాని
వలన సంగము సేయ వలవ; దాధర్మాదులందుఁ ద్రివర్గంబు నంతకోగ్ర
భయయుతం బగుటను బరమమోక్షంబె ముఖ్యార్థ మై విలసిల్లు నండ్రుబుధులు;
తే. భువి గుణవ్యతికరమునఁ బుట్టినట్టి - యబ్జజాతాదులకు, న స్మదాదులకును
గాలవిధ్వంసితాఖిలక్రమము గల్గుఁ;-గలుగ దెన్నఁడు సేమంబు; గాన వినుము.

వ. మోక్షంబె పరమపురుషార్థం" బని, వెండియు నిట్లనియె: "నరేంద్రా! దేహేంద్రియప్రాణబుద్ధ్యహంకార పరివృతంబులయిన యీ స్థావరజంగమంబుల హృదయంబులందు వ్యాపకుండుఁ, బ్రత్యక్షభూతుండుఁ, బ్రత్యగ్రూపుండు, భగవంతుండు నయిన యీశ్వరుం డంతర్యామిరూపంబునం బ్రకాశించుచుండు; నిది నారాయణుని సద్రూపంబుగాఁ దెలియు"మని, వెండియు నిట్లనియె: 626

ఉ. "భూవర! యేమహాపురుషభూషణునందుల నీసమస్తవి
శ్వావళి [1]లీనమై, సదసదాత్మకభావము నొంది, భూరిమా
యావిభవంబులం దగి, సమగ్రవివేకనిరోధి[2]స్రగ్ఘనా
శీవిషబుద్ధి దోఁచుచు విశేషగతిన్ వెలుఁగొందు నెప్పుడున్. 627

చ. సుమహితనిత్యముక్తపరిశుద్ధవిబుద్ధసుతత్త్వుఁ డై, యురు
క్రముఁ, డభిభూతసత్ప్రకృతికర్మకళంకుఁడు నై నయట్టి యు
త్తమచరితుం, గృపాకరు, నుదాత్తగుణోన్నతు, నీశ్వరేశుఁ జి
త్తమునఁ దలంపుమయ్య! జనతాపరిరక్షణ! దుష్టశిక్షణా! 628

సీ. వసుమతీనాథ! యెవ్వని పాదపద్మపలాశవిలాససల్లలితభక్తి
సంస్మరణంబుచే సజ్జనప్రకరంబు ఘనకర్మసంచయగ్రథిత మగు న
హంకార మను హృదయగ్రంథిఁ జెఱుతురు ; వివరింప నిట్లు నిర్విషయమతులు,
మహి నిరుద్ధేంద్రియమార్గులు నై నట్టి యతులకుఁ జేరంగ నలవిగాని

1. 'లీలమై' అని పాఠాంతరము. 2. స్రగ్ఘనాశీవిషబుద్ధి=పూలమాలయందు గొప్పసర్పమను బుద్ధి.

తే. యట్టి పరమేశుఁ, గేశవు, నాదిపురుషు,-వాసుదేవుని, భువనపావనచరిత్రు,
నర్థి శరణంబుగాఁ దత్పదాంబుజములు-భక్తి సేవింపు గుణసాంద్ర! పార్థివేంద్ర!

మ. అరిషడ్వర్గమహోర్మినక్రనికరవ్యాకీర్ణసంసారసా
గర మజ్జోదరకీర్తనాతరణిసాంగత్యంబునం బాసి, తా
మరుదారంగ, నఘాపహప్రకటయోగాదిక్రియాయుక్తిచేఁ
దరియింపన్ మదిఁ గోరువారలకు దుర్దాంతంబగుం గావునన్. 630

మ. ధరణీశోత్తమ! నీవు కేవలసముద్యద్భక్తి ధీయుక్తిమై
వరగోవిందపదారవిందయుగభాస్వన్నావ సంధించి, దు
స్తరభూరివ్యసనాకరోల్లసితదుర్దాంతోగ్రగంభీరసం
సరణాంభోధిఁ దరింపవయ్య! పరమోత్సాహంబు దీపింపఁగన్." 631

క. అని యీగతిఁ బంకరుహా-సనసుతుఁడును, బ్రహ్మబోధశాలియు నగు నా
ఘనయోగివల్లభునిచే-తను దెలియఁగఁబడిన బ్రహ్మతత్త్వం డగుచున్. 632

క. జనపతి మునిఁ బొగడి, ముదం-బున నిట్లనుఁ: "బూర్వజన్మమున నే దీనా
వనుఁడైన యీశ్వరునిచే-తను నిక్క మనుగ్రహింపఁ దగితి మునీంద్రా! 633

క. వినుఁ డట్టియనుగ్రహసా-ధనమునకై మీర లిపుడు దగ నిచ్చటికిం
జనుదెంచితిరి దయాళురు,-ననఘులు, భాగవతవరులు నగు నుత్తములున్. 634

సీ. నిరతంబు నాయందు నిష్పాదితము లగు దేహసమేతమదీయరాజ్య
సర్వసంపదలును సద్ద్విజదత్తముల్; గావునఁ బ్రాణకాంతావిభూతి
మందిరసుతరాజ్యమహిబలకోశపరిచ్ఛదంబులనెల్ల ధృతిఁ దలంప,
రాజుకు భృత్యుండు రాజకీయములగు తాంబూలముఖపదార్థములఁ జేసి

తే. రమణ సంతర్పణోపచారములు నడపు-గతిని వారల కవి నివేదితములయ్యెఁ;
గాన మీ కుపచార మేగతి నొనర్తు?-నతులగుణసాంద్ర! యోగికులాబ్ధిచంద్ర!

వ. అది యెట్లు బ్రాహ్మణాధీనం? బంటి రేని, సేనాధిపత్య రాజ్యదండనేతృత్వసర్వలో
కాధిపత్యంబులు వేదశాస్త్రవేదియైన బ్రాహ్మణునక కాని యితరులకు యోగ్యం
బులు గావు; కావున బ్రాహ్మణులకు భోజనవసనదానంబులు స్వకీయంబులై
యుండు; క్షత్రియాదులకు బ్రాహ్మణానుగ్రహంబున నన్నమాత్రంబు దక్కం
దక్కిన వస్తుస్వాతంత్ర్యంబు లేదు; గావున మీకు గురుదక్షిణ యేమి సమర్పించు
వాఁడ; నదియునుం గాక స్వాతంత్ర్యంబు గలిగిన నిట్టి యధ్యాత్మవిచారులు,
వేదాంతవేదులునై భగవద్భక్తి నుపదేశించెడు మీవంటి పుణ్యాత్ములకుం బరి
హాసాస్పదుండు దక్కఁ దక్కినవాఁ డెవ్వం డంజలిమాత్రంబు దక్కఁ దక్కిన
ప్రత్యుపకారంబు సేయం దలంచు;నది గావున దయాళువులైన మీరలు స్వకృ

తోపచారంబులం జేసి సంతుష్టాంతరంగు లగుదురు గా" కని పలుకుచున్న యాది
రాజయిన పృథుచక్రవర్తిచేతఁ బూజితులై, యాత్మయోగనిష్ఠులైన సనకాదు
లతని స్వభావంబుఁ బ్రశంసించుచు, సమస్తజనంబులుఁ జూచుచుండ నాకాశ
గమనంబునం జని; రయ్యవసరంబున. 636

జ్ఞానవైరాగ్యవంతుఁడై పృథుచక్రవర్తి ముక్తి నొందుట

ఆ. విను మహాత్మ! ముఖ్యుఁ డన నొప్పు వైన్యుఁ డే-కాగ్రచిత్తుఁడగుచు, నాత్మనిష్ఠుఁ
డైనయట్టి తను నవాప్తకాముని గాఁగ-బుద్ధిలోనఁ దలఁచె భూవరుండు. 637

వ. అంత. 638

సీ. కర్మంబులను యథాకాలదేశోచితబలవిత్తములు గాఁగఁ బరఁగు ధర్మ
ములను బ్రహ్మార్పణబుద్ధిని జేసి, కర్మాసక్తుఁ డగుచు, సమాహితుండు
ప్రకృతికంటెను దన్నుఁ బర మైన యాత్మను గర్మసంచయసాక్షిఁ గాఁగ బుద్ధి
నర్థిఁ దలంచుచు నాచరించుచు నట్లు మెఱసి సామ్రాజ్యలక్ష్మీసమేత

తే. మందిరోద్యానవనభూములందు రాజ్య
గరిమ వర్తింపఁగా నహంకారరహితుఁ
డగుచుఁ, దన చిత్తమున నింద్రియార్థములను
దగులకయ యుండె సన్మహోదారుఁ డగుచు. 639

వ. ఇట్లధ్యాత్మయోగనిష్ఠుం డై, కర్మంబుల నాచరించుచు, నర్చి యను భార్య
యందు విజితాశ్వుండు, ధూమ్రకేశుండు, హర్యశ్వుండు, ద్రవిణుండు, వృకుండు
నను నాత్మసము లైన పుత్త్రుల నేవురం గనియె; నంత. 640

క. జనవినుత! భూమివలనను-ధనముల మర్యాదఁ గొనుచు దాననిమిత్తం
బునఁ గ్రమ్మఱఁ దా నిచ్చుచు-దిననాయకుఁ బోలి వసుమతీపతి యొప్పెన్. 641

వ. అతండు మఱియు నగ్నిచందంబునం దేజో[1]దుర్ధర్షుండును, మహేంద్రునిపగిది దుర్జ
యుండును, ధరణికరణి సతతక్షమాయుక్తుండును, స్వర్గంబునుం బోలె నభీష్టదుం
డును, బర్జన్యునిభాతిఁ గామితప్రవర్షణుండును, సముద్రురీతి గాంభీర్యయుక్తుండును,
మేరువుపోలికి సత్త్వవంతుండును, ధర్మరాజుకైవడి ననుశాసకుండును, మహేం
ద్రుని విధంబున నైశ్వర్యవంతుండును, గుబేరునిమాడ్కి ధనవంతుండును,
వరుణుని సరణి గుప్తార్థుండును, సర్వాత్మకుండగు వాయువు చెలువున బలౌజస్తేజో
యుక్తుండును, రుద్రునిపగిది నసహ్యతేజుండును, గందర్పునియనువున సౌందర్య
వంతుండును, మృగరాజునోజ నధికశౌర్యోపేతుండును, మనువుననువున
వాత్సల్యయుక్తుండును, నజునిచందంబునం బ్రభుత్వసమేతుండును, బృహస్పతి

1. దుర్ధర్షుఁడు = తిరస్కరింపఁదగనివాఁడు; తీసివేయఁదగనివాఁడు.

గరిమ బ్రహ్మవాదియు, సర్వేశ్వరునిజాడ జితేంద్రియుండును నై, విష్వక్సేనాను
వర్తనులైన గోగురువిప్రజనంబులందు భక్తిగలిగి, లజ్జావినయశీలంబులందును,
బరోపకారంబునందును నిరుపముం డై, యివ్విధంబున సర్వలోకపాలకపృథ
గ్విధగుణంబుల నన్నింటినిం దా నొక్కరుండ ధరియించి. 642

క. అనఘాత్మక! లోకత్రయ - మున సజ్జనకర్ణరంధ్రముల వినఁబడు నా
వినుతయశోమహనీయుఁడు - జనవినుతుం డైన రామచంద్రునిమాడ్కిన్.

చ. సరసవచోర్థసత్పురుషసంఘసమంచితగీయమానసు
స్థిరవరకీర్తిపూరము సుధీజనకర్ణములందు నించి, తా
నిరుపమసౌమ్యభాషణమనీషలచేతఁ బ్రజానురక్తుఁ డై,
ధరణిని రాజనామమునఁ దాఁ దగు రెండవ చంద్రుఁడో యనన్. 644

వ. మఱియు నమ్మహాత్ముండు విజ్ఞానియు, వర్ధితాశేషస్వానుసర్గుండును, బ్రజాపాల
కుండును, స్థావరజంగమవృత్తిదాయకుండును, సత్పురుషధర్మవర్తనుండును, ని
ష్పాదితేశ్వరాదేశుండును నైన పృథుం డొక్కనాఁడు దన వార్ధకంబు నీక్షించి,
[1]నిజాత్మజ నాత్మజులయందు నిలిపి, ప్రజలు చింతాతురచిత్తులగుచుండ, నిజ
భార్యాసమేతుండై, యప్రతిహతనియమంబున వైఖానససమ్మతం బైన
యుగ్రతపంబునందుఁ బూర్వంబున దిగ్విజయప్రవృత్తుం డగు చందంబునం
బ్రవృత్తుండై, తపోవనంబునకుం జని, యందు. 645

మత్తకోకిలము. కందమూలఫలాశి యై, బహుకాల ముగ్రతపఃపరి
స్పందుఁడై, యటమీఁదటం దృణపర్ణభక్షణ సేసి, యా
చంద [2]మేది, జలాశి యై, నృపసత్తముం డది మాని, తా
మందగంధవహాశి యయ్యుఁ గ్రమంబునన్ దృఢచిత్తుఁ డై. 646

వ. ఇట్లు వర్తించుచు. 647

సీ. మెండుగా మిటమిట మండు వేసవియందుఁ దప్తపంచాగ్నిమధ్యమున నిలిచి,
మానక జడిగొన్న వానకాలంబునఁ బైఁ గోక వేయక బయట నిలిచి,
జనులు హూహూ యను చలివేళఁ గుత్తుకబంటి తోయములలోపల వసించి,
శిశిరంబు సాల నల్దిశలఁ బర్విన వేళ వెలయ భూశయనుఁడై విశ్రమించి, [తుఁ,

తే. మహితనియతిఁదితిక్షాసమన్వితుండు,-నియతపరిభాషణుఁడు,జితానిలుఁడు,[3]దాం
డిద్ధమతి,యీశ్వరార్పితబుద్ధి,యనఘుఁ-డూర్ధ్వరేతస్కుఁడును నై క్రమోచితముగ.

వ. అతిఘోరంబయిన తపం బాచరించె; నివ్విధంబునం గ్రమానుసిద్ధంబయిన
తపంబున విధ్వస్తాశేషకర్మమలాశయుండును, బ్రాణాయామంబులచే జితారి

1. 'నిజరాజ్య'మని పాఠాంతరము. 2. ఏదు = వదలు, విడుచు. 3. దాంతుఁడు=తపఃక్లేశము
నోర్చువాఁడు.

మద్వర్గుండును, ఛిన్నబంధనుండును నై, పురుషశ్రేష్ఠుం డైన పృథుచక్రవర్తి భగవంతుం డైన సనత్కుమారుం డెఱింగించిన యోగమార్గంబున సర్వేశ్వర భజనంబు గావించె; నిట్లు భగవద్ధర్మపరుండును, సాధువర్తనుండును, శ్రద్ధా సమన్వితుండును నైన పృథునకు నారాయణునందు భక్తి యనన్యవిషయం బై ప్రవృద్ధంబయ్యె; నివ్విధంబున. 649

క. నరలోకోత్తర! భగవ - త్పరిచర్యారాధనమునఁ దతశుద్ధాంతః
కరణుం డగు నాపృథునకు - సరసిరుహోదరు కథానుసంస్మరణమునన్. 650

క. పరిపూర్ణంబగు భక్తిని - గర మనిశము సంశయాత్మకంబై, చాలన్
వఱలిన హృదయగ్రంథిని - నిరసించు విరక్తియుతమనీష జనించెన్. 651

వ. దానం జేసి యతండు సంఛిన్నదేహాత్మజ్ఞానుండు, నధిగతాత్మస్వరూపుండు నై, గదాగ్రజుండయిన శ్రీకృష్ణుని కథాసక్తి నొంది, సమస్తయోగసిద్ధులందు నిస్పృహుండగుటను హృదయగ్రంథివిచ్ఛేదకంబయిన జ్ఞానయోగంబును విడిచి, యాత్మయందు నాత్మయోగంబుఁ గావించి, బ్రహ్మభూతుం డయి. నిజ కళేబరంబు విడువ నిశ్చయించి. 652

సీ. కోరి మడమలచే గుదపీడనము సేసి, పూని, యుత్తానాసనాసీనుఁ డగుచుఁ,
దనరు మూలాధారమున నుండి వాయువు నొయ్యన నెగయించి, యొనర నాభి
కలితంబు గావించి, క్రమమున హృద్వత్సకంఠశిరగకోష్ఠకములఁ జేర్చి,
కైకొని, మూర్ధభాగమునకు నెగయించి, ప్రాణముల్ విడిచి, యా పవనుఁ బవను

తే. నందు, నాకాశ మాకాశమందుఁ, దేజ-మందుఁ దేజంబు, నుదకంబునందు నుదక,
మర్థిఁ గాయంబు మేదినియందుఁ గలిపెఁ-బూని వాని యథోచితస్థానములుగ.

వ. మఱియు భూమి నుదకంబునందును, నుదకంబును దేజమందుఁ, దేజంబును వాయువున, వాయువు నాకాశంబునందు, నాకాశంబును మనంబున, మనంబు నింద్రియంబుల, నింద్రియంబులఁ దన్మాత్రలఁ, దన్మాత్రల భూతాదియైన యహంకారంబునందు, నహంకారంబు మహత్తత్త్వంబునందును గూర్చి, యట్టి సర్వకార్యహేతుభూతంబైన మహత్తత్త్వంబును జీవోపాధిభూతంబయిన ప్రకృతియందుఁ గలిపి, జీవభూతుండయిన పృథుండు, జ్ఞానవైరాగ్యంబులచేత బ్రహ్మనిష్ఠుం డై, మాయోపాధిం బాసి, ముక్తుం డయ్యె" నని చెప్పి, వెండియు నిట్లనియె: 654

సీ. అంత నాపృథుని భార్యామణి యగు నర్చి, పుడమిపై వడి నడుగిడినఁ గందు
సుకుమారపాదాబ్జసుందరీరత్నంబు నతులపతివ్రత యగుటఁ జేసి
యాత్మేశకృతసువ్రతాచరణంబును, సుమహితభక్తిశుశ్రూషణమును,
నార్షేయ మగు దేహయాత్రయు ననువీనిచేత మిక్కిలి కృశీభూత దేహ

తే. యయ్యెఁ బ్రియనాథకృతకరుణావలోక-కరతలస్పర్శనాదిసత్కారములను[డు.
నబలసుఖవృత్తిఁ జెంది, యయ్యడవులందుఁ-గృశత మదిఁ దోఁపకుండఁ జరించునపు

క. తన మనమున నేదుఃఖము-ననయంబు నెఱుంగనట్టి యర్చి నిజాధీ
శుని ప్రాణరహితదేహముఁ-గనుఁగొని, విలపించి, విగతకౌతుక యగుచున్.

సీ. మానితమందరసానుప్రదేశంబునందుఁ జితారోప మర్థిఁ జేసి,
లలితమహానదీసలిలసుస్నాత యై, కలితమహోదారకర్ముఁ డయిన
నాథున కుదకదానక్రియల్ గావించి, యతిభక్తి సురలకు నతు లొనర్చి,
వహ్నికి ముమ్మాటు వలగొని, పతిపాదకమలయుగంబుఁ జిత్తమున నిలిపి,
తే. వీరవరుఁ డైన పృథుపృథివీతలేశు-నందు [1]ననుగమనము సేయునట్టి సాధ్వి
నర్చిఁ గనుఁగొని, దేవభార్యాసహస్ర-మాత్మనాథులఁ గూడి నెయ్యంబుతోడ.

క. పరమోత్కంఠను నమ్మం-దరగిరిసానుప్రదేశతలమున వరుసం
గురియించిరి నవసురభిత-వరమందారప్రసూనవర్షము లంతన్. 658

క. [2]తరమిడి యచ్చరలాడిరి ;-మొరయించిరి శంఖతూర్యములు దివిజులు; పా
డిరి కిన్నరజనులు ; పర-స్పరనుతు లొనరించి రాసుపర్వాంగనలున్. 659

వ. మఱియు ని ట్లనిరి : 660

సీ. "చర్చింప నిట్టి యాశ్చర్య మెందేనియుఁ గనుఁగొంటిరే ? యర్చియనులతాంగి
ధన్యాత్మురాల్ గదా ! తన విభుతోఁ గూడి, యిందిరారమణి యజ్ఞేశుఁ గూడి
వెనుచనుకైవడి ననుగమనము సేసె ; నియ్యామ నిజహృదయేశుఁ డయిన
ఘను, వైన్యు నూర్ధ్వలోకమ్మును బొందించు నేఁ ; డింతవట్టును నిశ్చితంబు ;
తే. పరమయోగీంద్రులకు దుర్విభావ్యమైన-దృఢసుకర్మమువలన నతిక్రమించి,
వైన్యభూమీశు వెనుచనివడుసనూర్ధ్వ-గామినియు నయ్యె నీయింతిఘనత నొంది.

వ. కాన పతివ్రతలకు నసాధ్యం బెందునుం గలదే ?" యని, మఱియును. 662

క. "పరికింపఁగ నేమనుజుఁడు-హరిపదమును బొందఁ జేయు, నట్టి వివేక
స్ఫురణం దనర్చువానికిఁ-బరువడి నిలఁ బొందరాని పదముం గలదే ? 663

తే. అట్టి యపవర్గసాధన మైన మనుజ-భావ మొందియు, విషయసంబద్ధుఁ డగుచు
వసుధ నెవ్వఁడు వర్తించు, వాఁడు ధరణి-ననయము నిజాత్మవంచకుఁ డనఁగఁ బరఁగు."

క. అని వారలు ద న్నర్థిని-వినుతింపఁగ నర్చి యాత్మవిభుఁ డగు పృథుఁ డొం
దిన యచ్యుతలోకంబున-ననుపమవిభవమును బొందె" నని విదురునకున్. 665

క. మునివరుఁ డగు మైత్రేయుఁడు-వినయంబున నెఱుఁగఁ జెప్పి, వెండియుఁ దగని
ట్లను : "నమ్మహానుభావుం-డనఘుఁడు,-భగవద్వరుండు నగుఁ బృథుఁ డనఘా !

1. అనుగమనము = సహగమనము. 2. తరమిడు = వరుసపెట్టు.

క. ఏ నీ కిప్పుడు సెప్పితి-మానుగ నీపుణ్యకథను మహితశ్రద్ధా
ధీనుం డై, విస్ఫురదవ-ధానుం డై, యెవ్వఁడేనిఁ దనరిన భక్తిన్. 667

క. వినినఁ, బఠించిన, వ్రాసిన,-ఘనిపించిన వాఁడు పృథుఁడు విమలగతిం బొం
దిన క్రియ హరిపద మొందెడు-ననయము నిర్ధూతపాపుఁడగుచు మహాత్మా!

సీ. బ్రాహ్మణుఁ డంచితభక్తిఁ బఠించిన బ్రహ్మవర్చసము సంప్రాప్త మగును;
క్షత్రియుం డర్థిమైఁ జదివిన, విన్నను జగతీవిభుత్వంబు సంభవించు;
వైశ్యుండు విని ధనవంతుఁ డై యొప్పును; శూద్రుండు వినిన సుశ్లోకుఁ డగును;
మఱియును భక్తి ముమ్మాటు పఠించిన విత్తవిహీనుండు విత్తపతియు,
తే. నప్రసిద్ధుఁడు ప్రఖ్యాతయశుఁడుఁ, బ్రజలు-లేనియధముఁడు వితతసంతానయుతుఁడు,
మూర్ఖచిత్తుండు విజ్ఞానబోధమతియు-నగుచు నుతికెక్కుదురు మహాత్మ! మఱియు.

వ. ఈలోకంబునం బురుషులకు[1] స్వస్త్యయనంబును, నమంగళనివారణంబును, ధనప్రదంబును, యశస్కరంబును, నాయుష్కరంబును, స్వర్గదాయకంబును, గలిమలాపహంబును నైన యీపుణ్యచరిత్రంబు చతుర్విధపురుషార్థకాములైనవారికిఁ జతుర్విధపురుషార్థకారణంబగుం; గావున వినందగు; సంగ్రామాభిముఖుం డైన రాజీచరిత్రంబు ననుసంధించి, విరోధి నెదిర్చిన నవ్విరోధి పృథునకుంబోలెఁ గప్పంబు లిచ్చు; ముక్తాన్యసంగుండును, భగవద్భక్తుండును నైనవాఁడు పుణ్యంబును, వైన్యమాహాత్మ్యసూచకంబును నైన యీచరిత్రంబు వినుచుం, బఠియించుచుం గృతమతియై, దినదినంబును నాదరంబునం బ్రకటంబు సేయువాఁడు; భవసింధు[2]పోతపాదుం డైన సర్వేశ్వరునియందు నచలంబయిన భక్తిగలిగి, పృథుచక్రవర్తి పొందిన విష్ణుపదంబుం బొందు'' నని యిప్పుణ్యచరిత్రంబు మైత్రేయుండు విదురున కెఱింగించి, వెండియు నిట్లనియె: 670

క. ''పృథునకు, నర్చికిఁ బుట్టిన-పృథుకీర్తిధనుండు, ఘనుఁడు, పృథుతుల్యుం డై,
పృథుశౌర్యధైర్యధుర్యుఁడు-పృథివిఁ విజితాశ్వుఁ డొప్పెఁ బృథివీపతి యై.

క. విను మంతర్ధానగతిం-దనరు సునాసీరువలనఁ దగ విజితాశ్వుం
డును, మఱి యంతర్ధానుం-డను పేరఁ బ్రసిద్ధుఁడయ్యె నతిచతురుం డై. 672

సీ. స్థిరమతి రాజ్యాభిషిక్తుఁడై, యమ్మేటి సమమతి నయ్యనుజన్ములైన
హర్యశ్వునకు సమాదరమునఁ బూర్వ, దక్షిణదిశ దగ ధూమ్రకేశునకును,
బరఁగంగ వృకునకుఁ బశ్చిమభాగంబు, ద్రవిణున కర్థి నుత్తరపుదిశను
గామ రొప్ప నలువురకును బంచి యిచ్చి, స్వకాంత యైనట్టి శిఖండినికిని
తే. మనుజయోనిని జనియింపుఁ డనుచు మున్ను - పలికినట్టి వసిష్ఠు శాపమునఁ జేసి
పూని త్రేతాగ్ను లతనికిఁ బుత్త్రులగుచు - జనన మొందిరి సజ్జనస్తవ్యచరిత! 673

1. స్వస్త్యయనము = మంగళములకు దారి. 2. పోతము = నావ, పడవ.

వ. వారలు పావకుండుఁ, బవమానుండు, శుచియు నను నామంబుల మనుష్య
యోనిం బుట్టియు, నాత్మప్రభావంబునం గ్రమ్మఱ నగ్నులయి చనిరి; తద
నంతరంబ. 674

క. అతఁడు నభస్వతి యనియెడి - ద్వితీయపత్నివలనను హవిర్ధానుఁడు నా
సుతుఁ గని, విజితాశ్వుం డా-నతవిమతుఁడు రాజ్యవర్తనము దలపోయున్. 675

క. విమలాత్మ! [1]కరాదానము, - [2]దమశుల్కాదికము గరము దారుణ మని ధై
ర్యమునఁ దీర్ఘమఖవ్యా - జమునం దద్వర్తనంబు సమమతి విడిచెన్. 676

వ. ఇట్లు విడిచి. 677

క. అతఁ డాత్మదర్శనుం డయి,-చతురతఁ బరమాత్ము, హంసు, సర్వేశ్వరుఁ, ద
త్క్రతువున యజించి, కుశలా - స్పృహయోగసమాధి ముక్తిఁ బొందె మహాత్మా!

వ. అంత విజితాశ్వునకుఁ బరలోకగతుం డయిన హవిర్ధానుండు హవిర్ధాని యను
భార్యవలన బర్హిషదుండు, గయుండు, శుక్లుండుఁ, గృష్ణుండు, సత్యుండు,
జితవ్రతుండు నను పుత్త్రుల నార్వురం గాంచె; నందు బర్హిషదుండు. 679

సీ. సంతతసవనదీక్షాశాలి యగుచు, ధరాతలంబెల్లను గ్రతువులకును
విలసిల్లు యజనశాలలు వేలువేలు కల్పించి, యజ్ఞములు గావించుచుండి,
చిరకీర్తి యతఁడు ప్రాచీనాగ్రకుశలచే క్షితితలంబెల్ల నాస్తృతము సేయ,
వసుధ యెల్లను యజ్ఞవాటమై విలసిల్ల, సత్క్రియాకాండనిష్ణాతుఁ డగుచు
తే. సుభగయోగసమాధినిష్ఠుఁడు ప్రజాప-తి యగు''నని,తన్ను జనమునుతింప వెలయు
నట్టి ఘనుఁడు హవిర్ధాని యఖిలజగతిఁ - బఱపి, కుశలను బ్రాచీనబర్హియయ్యె.

వ. మఱియు నతండు. 681

చ. అలవడ నేసతీమణి సమంచితలీల వివాహవేళ ను
త్కలికఁ బ్రదక్షిణంబులిడఁగాఁ గని, హవ్యవహుండు దొల్లి యి
మ్ముల శుకిఁ జూచి, మోహమును బొందినరీతి విమోహి యయ్యె; నా
లలితవినూత్నభూషణ, యలంకృతచారుశుభాంగి వెండియున్. 682

చ. సురుచిరభంగి నాసతి గిశోరవయఃపరిపాక మై, రణ
ద్వరమణిహేమనూపురరవంబు సెలంగఁగ నాడుచుండఁ, దివా
కరరుచిరేఖ నొప్పెసఁగఁ గాంచి, వినిర్జితులైరి దేవకి
న్నరనరసిద్ధసాధ్యమునినాగనభశ్చరముఖ్యు లందఱున్. 683

వ. అట్టి సౌందర్యఖనియు, సముద్రపుత్త్రియు నయిన శతధృతి యను కన్యం బ్రహ్మో
దేశంబునం బాణిగ్రహణంబు సేసె; నాశతధృతివలనం బ్రాచీనబర్హికిం బదుగురు

1. కరము = పన్ను. 2. దమశుల్కము = దండనరూప మయిన జుల్మానా.

గొంకుకులు జనియించిరి; వారలు తుల్యనామవ్రతులును, ధర్మపారగులును నయిన ప్రచేతసులు; వారు ప్రజాసర్గంబునందుఁ దండ్రిచేత నాజ్ఞాపితులయి, తపంబుగావింప వనంబునకుం జను సమయంబునం దన్మార్గంబునఁ బ్రసన్నుండగుచు, దృశ్యమానుండైన రుద్రునిచేత నేది యుపదేశింపంబడె, దాని జపధ్యానపూజా నియమంబుల సేవించుచుఁ, దపస్పతి యైన నారాయణుఁ బదివేల దివ్యసంవత్సరంబులు పూజించి''రని చెప్పిన, విని విదురుండు మైత్రేయున కిట్లనియె: 684

రుద్రుండు ప్రచేతసులకు యోగాదేశ మను స్తోత్రమును జెప్పుట

సీ. ''తాపసోత్తమ! ప్రచేతసులకు నా వనమార్గంబునందు నాభర్గుతోడ
సంగ మెట్లయ్యెఁ? బ్రసన్నుఁడై హరుఁ డెద్ది తెలుపుట వారల కుపదేశమిచ్చె?
జీవరాసులకు నాశివుతోడి సంగంబు గడు దుర్లభం బీజగంబునందుఁ;
జర్చింప నమ్మేటి సన్మునీంద్రులకును సంచితధ్యానగోచరుఁడు గాని
తే. పుడమిఁ బ్రత్యక్షమునఁ గానఁబడఁడు మఱియు-నంచితాత్మసదారాముఁ డఖిలలోక
రక్షణార్థంబుగా ఘోరూపాఢ్యుఁ డాత్మ - శక్తితోఁ గూడి జగతిపై సంచరించు.
క. కావున భగవంతుండును, - దేవాధీశుండు నయిన దేవుని సంగం
బే వెరవున ఘటియించెనొ? - యావిధ మంతయును దెలియ నానతి యీవే!''
క. అనవుడు విదురున కమ్ముని - జననాయకుఁ డనియె: ''నట్టి సాధుమనీషం
దనరు ప్రచేతసులును నిజ - జనకుని సద్భాషణములు సమ్మతితోడన్. 687
క. శిరమున నహించి, పడమటి - కరిగెడిసమయమున, నెదుర నంబుధికంటెం
బఱపగు నొక సరసి మనో - హరనిర్మలసలిలపూర్ణ మైనది మఱియున్. 688
సీ. రక్తోత్పలేందీవర ప్రఫుల్లాంభోజకమనీయకహ్లారకలిత మగుచుఁ,
కంజాతకింజల్కపుంజవిక్షేపకమందగంధానిలానంద మగుచుఁ,
రమణీయహంస[1]సారసచక్రవాక[2]కారండవనినదాభిరామ మగుచు,
వరమత్తమధుపసుస్వరమోదపల్లవాంకురితలతాతరుభరిత మగుచు,
తే. సిద్ధచారణగంధర్వసేవ్య మగుచుఁ,-బుణ్యముల కాలయంబయి, పొలుపు మిగిలి,
లలితమై,చూడనొప్పుగులక్షణములఁ-బరఁగుచు నలఘుమధురాంబుభవ్యమగుచు.
తే. సజ్జనుని హృదయముఁ బోలి స్వచ్ఛమగుచు,-హరిపదాకృతి వివిధవిహారమగుచు,
ఘనుని సిరిభంగి నర్థిజీవనము నగుచు,-మానవతివృత్తిగతిని నిమ్నంబు నగుచు.
తే. శశికరంబులుఁబోలె విశదము లగుచు,
హరికథలఁ బోలి కల్మషహరము లగుచు,
వహ్నులనుబోలె భువనపావనము లగుచుఁ,
బొగడఁ దగు నీరములచేఁ బ్రపూర్ణ మగుచు. 691

1. సారసములు = బెగ్గురుపక్షులు. 2. కారండవములు = కన్నెలేళ్లు.

వ. ఒప్పునట్టి సరోవరంబుఁ బొడగని, యందు నొక్క దివ్యపురుషునిం గని; రతండు.

మ. సమద(శ్రీ)క మృదంగ వేణుముఖభాస్వన్నాద మై, దివ్యమా
ర్గమనోరంజక మై తనర్చు విలసద్గాంధర్వగానంబు నె
య్యము సంధిల్లఁగ వించుఁ, దన్మహిమకత్వాశ్చర్యముం బొంది, వే
గమునం దత్కమలాకరంబు వెడలెం గౌతూహలోల్లాసియై. 693

వ. ఇట్లు వెడలి వచ్చిన. 694

మ. కని రాతాపసపుంగవుల్ దివిజలోకశ్రేష్ఠునిం, దప్తకాం
చనవర్ణుఁ, సనకాదియోగిజనభాస్వద్గీయమానుం, ద్రిలో
చను, భక్తానుగుణానుగుఁ, సుమహితైశ్వర్యుం, బ్రసాదాభిశో
భనవక్త్రుఁ, నిహతాఘుకర్తృజనసంపద్భద్రునిఁ, రుద్రునిన్. 695

క. కని, వారలు దమ మనముల-ననురాగము, నద్భుతంబు ననయముఁ బొడమఁ
వినయము దోఁపఁగఁ, దత్పద-వనజములకు మ్రొక్కి, భక్తివశగతు లగుచున్.

వ. భగవంతుండును, నఖిలధర్ముండును, గృపాళుండును, ధర్మవత్సలుండును, నఖిల పాపహరుండును నయిన హరుండు ప్రీతుం డగుచుం బ్రసన్నాంతఃకరణులు, ధర్మజ్ఞులు, శీలసంపన్నులు, సంప్రీతులు నయినవారల కిట్లనియె: 697

సీ. "వినుఁడు, నృపాలనందనులార! మీమదిఁ గల తలం పెల్లను గానవచ్చె;
మీకు భద్రంబగు; మీయెడ నే ననుగ్రహబుద్ధిచే నిటు గానఁబడితిఁ;
గైకొని యిపుడు సూక్ష్ముఁ, ద్రిగుణాత్మకము నగు నాప్రకృతికంటెను, ధరణిని
బరఁగు జీవునికంటెఁ బరుఁడైన వాసుదేవుని చరణాబ్జముల్ దనరు భక్తి
తే. నర్థి నెవ్వారు భజియింతు, రట్టివారు - నాకుఁ బ్రియతముల్; వారికి నయచరిత్రు
లార! యేను బ్రియుండనై భూరిమహిమ-వెలయుచుండుదు; నదిగాక వినుఁడు మీరు.

వ. స్వధర్మనిరతుండైన పురుషుం డనేకజన్మాంతరసుకృతవిశేషంబులం జతుర్ముఖత్వంబునొంది, తదనంతరంబునం బుణ్యాతిరేకంబున నన్నుం బొంది, యధికారాంతంబున నేనును, దేవతాగణంబులును నవ్యాకృతంబైన యేహరిపదంబును బొందుదు, మట్టిపదంబు భాగవతుండు దనంతనె పొందుం; గావున మీరు భాగవతత్వంబు నొందుటం జేసి నాకుం బ్రియంబు ఘటియించుఁడు; భాగవతజనంబులకు నాకంటె నధికప్రియుండు లేఁడు; గాన [1]వివిక్తంబును, జప్యంబును, బవిత్రంబును, మంగళంబును, నిశ్శ్రేయసకరంబు నైన నావచనంబు నాకర్ణింపుఁడు; సర్గాదిని బ్రహ్మ నిజనందనుల కెఱింగించిన శ్రీహరిస్తోత్రంబు మీకు నెఱింగింతు; వినుం; డది యెట్టి దనిన. 699

1. వివిక్తము = రహస్యము.

క. వనజాసనుఁ డాత్మజు లగు - సనకాదులఁ జూచి పలికె సమ్మతితోడన్ :
"వినుఁడు కుమారకులారా!-వనజోదరు మంగళ స్తవం బెఱిఁగింతున్." 700

వ. అని హరి నుద్దేశించి, వారలు విన నిట్లనియె : "నోయీశా! యాత్మవేదులైన వారలకు భవదీయోత్కర్షంబు స్వానందలాభకరంబు గావున నట్టి స్వానంద లాభంబు మాకుం గలుగవలయు ; నీవు పరిపూర్ణానందస్వరూపుండ ; విట్టి సర్వాత్మకుండవైన నీకు నమస్కరింతు"నని, వెండియు ని ట్లనియె : 701

సీ. "పంకజనాభాయ, సంకర్షణాయ, శాంతాయ, విశ్వప్రబోధాయ, భూత
సూక్ష్మేంద్రియాత్మనే, సూక్ష్మాయ, వాసుదేవాయ, పూర్ణాయ, పుణ్యాయ, నిర్వి
కారాయ, కర్మనిస్తారకాయ, క్షేత్రపాలాయ, త్రైలోక్యపాలకాయ,
సోమరూపాయ, తేజోబలాఢ్యాయ, స్వయంజ్యోతిషే, దురంతాయ, కర్మ
తే. సాధనాయ, పురాపురుషాయ, యజ్ఞ-రేతసే, జీవతృప్తాయ, వ్యక్తరూప
కాయ, లోకాయ, నభసేఽంతకాయ, విశ్వ-యోనయే, విష్ణవే, జిష్ణవే నమోఽస్తు.

సీ. స్వర్గాపవర్గసుద్వారాయ, సర్వరసాత్మనే, పరమహంసాయ, కర్మ
పాకాయ, సద్గీతఫలరూపకాయ, కృష్ణాయ, ధర్మాత్మనే, సర్వశక్తి
యుక్తాయ, ఘనసాంఖ్యయోగీశ్వరాయ, హిరణ్యవీర్యాయ, రుద్రాయ, శిష్ట
నాథాయ, దుష్టవినాశాయ, శూన్యప్రవృత్తాయ, కర్మణే, మృత్యవే, వి
తే. రాట్ఛరీరాయ, నిఖిలధర్మాయ, వాగ్వి-భూతయే, నివృత్తాయ, సత్పుణ్యభూరి
వర్చసే, ఽఖిలధర్మదేవాయ, చాత్మ-నేఽనిరుద్ధాయ, నిభృతాత్మనే నమోఽస్తు.

తే. సర్వసత్త్వాయ, దేవాయ, సన్నియామ-కాయ, బహిరంతరాత్మనే, కారణాత్మ
నే, సమస్తార్థలింగాయ, నిర్గుణాయ,-వేధసే, జితాత్మకసాధవే నమోఽస్తు."

వ. అని మఱియుఁ "బ్రహ్మమ్ముండవు, నంతరాత్మవును, సమస్తశేషకారణుండ వును, జాతుర్హోత్రరూపుండవును, నంతకుండవును, సర్వజ్ఞుండవును, జ్ఞానక్రియా రూపుండవును, నంతఃకరణవాసివియు నైన నీకు నమస్కరింతు" నని. 705

క. "అనఘా! దేవ! భవత్పద - వనరుహసందర్శనేచ్ఛ వఱలిన మాకున్
విను వైష్ణవసత్కృత మై - యెనయు భవద్దర్శనంబు నీవె మహాత్మా! 706

వ. అది యెట్టి దనిన. 707

క. అనఘ! సకలేంద్రియగుణాం-జనమును, భక్తప్రియంబు, జలదశ్యామం
బును, సౌందర్యసమగ్రము,-ననుపమమును, నిఖిలమంగళావహ మగుచున్. 708

వ. మఱియును. 709

సీ. అళి[1]కులోపమలసదలకశోభిత మగు నమృతాంశురేఖానిభానసమును,
సమకర్ణదివ్యభూషాప్రభాకలితంబు, సుందరభ్రూనాససురుచిరంబు,

1. కులము = సమూహము.

సలలితకుందకుట్మలసన్నిభద్విజపూరితస్నిగ్ధకపోలయుగముఁ,
బద్మపలాశశోభనలోచనంబును, మందస్మితాపాంగసుందరమును,

తే. సస్మితాలోకసతతప్రసన్నముఖముఁ,-గంబుసుందరరుచిరమంగళగళంబు,
హారమణికుండలప్రభాపూరకలిత-చారుమృగరాజసన్నిభస్కంధయుతము. 710

వ. వెండియు శంఖచక్రగదాపద్మకలితాయతబాహుచతుష్టయంబును, వైజయంతీ వనమాలికాకౌస్తుభమణిశ్రీవిరాజితంబును, నిత్యానపాయినియైన యిందిరా సుందరీరత్న[1]పరిస్పందంబునం దనరి, తిరస్కృతనికషోపలంబైన వక్షస్థ్సలంబును, నుచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వాసంబులం జంచలంబులైన వళిత్రయరుచిరప్రకాశమాన దళోదరంబును, బూర్వవినిర్గతనిఖిలవిశ్వంబునుం బ్రవిష్టంబుఁ జేయురీతి నొందు సలిలావర్తసన్నిభగంభీరనాభివివరంబును, బంకజకింజల్కవిభాసితదుకూలనిబద్ధ కనకమేఖలాకలాపశోభితశ్యామపృథునితంబబింబంబును, నీలకదళీస్తంభరుచిరో రుయుగళంబును, సమచారుజంఘంబును, నిమ్నజానుయుగళంబును, బద్మపత్ర భాసురపాదద్వయంబును, మదీయాంతరంగతమోనివారకనిర్మలచంద్రశకల సన్నిభనఖంబును, గిరీటకుండలగ్రైవేయహారకేయూరవలయముద్రికామణి నూపురాదివివిధభూషణభూషితంబును, నిరస్తసమస్తనతజనసాధ్వసంబును, భక్త జనమనోహరంబును, సర్వమంగళాకరంబును నైన భగవద్దివ్యరూపంబుఁ దామస జనసన్మార్గప్రదర్శకుండవైన నీవు మాకుఁ జూపి, మమ్ముఁ గృతార్థులం జేయు'' మని, వెండియు నిట్లనియె : 711

సీ. ''ఆత్మకుఁ బరిశుద్ధి నర్థించువారికి ధ్యేయవస్తువు భవద్దివ్యమూర్తి;
యంచితస్వర్గరాజ్యాభిషిక్తునకైన సమధికస్పృహణీయతముఁడ వీవు;
సద్భక్తియుతభక్తజనసులభుండవు; దుష్టాత్ములకుఁ గడు దుర్లభుండ;
వాత్మదర్శనులకు నరయ గమ్యుండవు నై యర్థి విలసిల్లు దనఘచరిత!

తే. యిట్టి నిఖిలదురారాధ్య, నీశు, నిన్ను-నెఱయ సుజనులకైన వర్ణింపరాదు;
వఱల నెవ్వఁడు పూజించు, వాడు విడువఁ-జాలునే పద్మదళనేత్ర! సచ్చరిత్ర!

చ. ఎనసిన భక్తియోగమున నే భవదీయపదాబ్జ మొందఁగా
ననయముఁ గోరువాఁడు, చటులాగ్రహభీషణవీర్యశౌర్యత
ర్జనములచే ననూనగతి సర్వజగంబులు సంహరించున
య్యనుపముఁడైన కాలుని భయంబును బొందఁడు సుమ్ము కావునన్. 713

తే. ఇట్టి పాదమూలంబు లెవ్వఁ డేని-బొంది ధన్యాత్ముఁ డౌ, నట్టి పుణ్యుఁ డొందు
మనములోపలఁ గోరునే మఱచి యైన?-నవ్యయానంద! గోవింద! హరి! ముకుంద!

---

1. పరిస్పందంబు = దర్పణాద్యుపకరణము.

క. హరి! నీభ క్తులతోడను-నిరుపమగతిఁ జెలిమి సేయు నిమిషార్ధముతో
సరి గాదు మోక్ష మనిన న-చిరశుభ మగు మ ర్త్యసుఖముఁ జెప్పఁగ నేలా ?

క. దురితవినాశకపదపం-కరుహా! భవత్కీ ర్తితీర్థకణచయబాహ్యాం
తరసేకధూతకల్మష-పురుషులు ధరమీఁదఁ దీర్ఘభూతులు గారే ? 716

వ. అట్టి భూతదయాసమేతులును, రాగాదివిరహితచిత్తులును, నార్జవాదిగుణయుక్త
లును నయిన భాగవతజనుల సంగంబు మాకుం గలుగఁజేయు ; మిదియ మ
మ్మనుగ్రహించుట'' యని వెండియు ని ట్లనియె : 717

చ. ''సరసిజనాభ ! సత్పురుషసంగసమంచితభ క్తియోగవి
స్ఫురణ ననుగ్రహింపఁబడి, శుద్ధము నొందినవాని చి త్త మ
స్థిరబహిరంగముం గనదు ; చెందదు భూరితమస్స్వరూపసం
సరణగుహం ; జిరంబు గనఁజాలు భవన్మహనీయత త్త్వమున్. 718

వ. అది యెట్టి దనిన. 719

సీ. అరయంగ నేమిటియందు నీవిశ్వంబు విదితమై యుండు ? నీవిశ్వమందు
నేది ప్రకాశించు? నెప్పుడు నట్టి స్వయంజ్యోతి నిత్యంబు, నవ్యయంబు,
నాకాశమునుబోలి యవిరళవ్యాపకమగు నాత్మత త్త్వంబు నధికమహిమ
నమరు పరబ్రహ్మ మగు''నని పల్కి యిట్లనియె : ''నవిక్రియుం డైనవాఁడు
తే. నెవ్వఁ? డాతఁడు దనయందు నెపుడు నాత్మ-కార్యకరణసమర్థంబు గాని భేద
బుద్ధిజనకంబు నాఁ దగు భూరిమాయఁ-జేసి విశ్వంబు సత్యంబుగా సృజించె.

ఆ. మరలఁ మరలఁ బెక్కుమాఱు లీవిశ్వంబు-జననవృద్ధివిలయసంగతులను
నందఁజేయుచుండు; నట్టి యీశ్వరుఁడ వై-తనరు నిన్ను నాత్మత త్త్వముగను.

వ. తెలియుదు''మని, వెండియు నిట్లనియె: ''యోగపరాయణు లగువారు శ్రద్ధాసమ
న్వితులై, క్రియాకలాపంబుల నంతఃకరణోపలక్షితం బయిన భవదీయరూపంబు
యజింతురు;వారు వేదాగమత త్త్వజ్ఞానులు;నీ వాద్యుండవును,ననాదియు,నద్వితీ
యుండవును,మాయాశక్తియుక్తుండవును నై విలసిల్లుచుండుదు;వట్టిమాయాశక్తిచేత.

సీ. చతురాత్మ ! స త్త్వరజ స్తమోగుణములు వరుస జనించెను ; వానివలన
మహదహంకారతన్మాత్రనభోమరుదనలజలావనిమునిసుపర్వ
భూతగణాత్మకస్ఫురణ నీవిశ్వంబు భిన్నరూపమున నుత్పన్నమయ్యె ;
దేవ ! యీగతి భవదీయమాయను జేసి రూఢిఁ జతుర్విధరూపమైన [వించు
తే. పురము నాత్మాంశమునఁ జెందు పురుషుఁ డింద్రి-యములచేవిషయసుఖము లనుభ
మహినిమధుమక్షికాకృతమధువుఁబోలి-యతనిఁబురవర్తియగుజీవుఁడం(డ్రు)మఱియు.

వ. ఇట్టి జగత్సర్జకుండ వైన నీవు. 724

క. భూతగణంబులచేతనె-భూతగణంబులను మేఘపుంజంబుల ని
ర్ధూతముగఁ జేయు ననిలుని-భాతిని జరియింపఁజేసి, పౌరుష మొప్పన్. 725

తే. రూఢిఁ దత్త్వక్రియాలబ్ధరూపుఁడవును,-సుమహితస్ఫురదమితతేజుఁడవుఁ, జండ
వేగుఁడవు నయి, ఘనభుజావిపులమహిమ-విశ్వసంహార మర్థిఁ గావింతు వీశ!

వ. అది యెట్లనిన. 727

క. ఇతికర్తవ్యవిచారక-మతిచేఁ దగ నెప్పుడుం బ్రమత్తంబును, సం
చితవిషయలాలసము, నూ-ర్జితలోభము నైనయట్టి సృష్టి గడంకన్. 728

తే. అప్రమత్తుండ వగుచుఁ బద్మాక్ష! నీవు-మ్రింగుదువు చాల నాఁకట [1]మ్రేఁగుచుండి
నాలుకలు [2]గ్రోయు భూరిపన్నగము వాతఁ-బడిన యెలుకను భక్షించుపగిది ననఘ!

చ. అనిశము నస్మదీయగురుఁడైన సరోరుహసంభవుండు, న
మ్మనువులు నాత్మసంశయము మాని, భజించు భవత్పదాబ్జముల్
మనమున నిల్పి, యుష్మదవమానమహావ్యథఁ జెందునట్టి స
జ్జనుఁడు పరిత్యజించునె భుజంగమతల్పక! భక్తకల్పకా! 730

క. కావున నాకును సూరిజ-నావళికిని సర్వసంశయంబులు వాపం,
గావను, బ్రోవను దగు గతి-నీ(యీ?)వని వినుతించునట్టి యీ స్తవ మెలమిన్.

వ. రుద్రుండు ప్రచేతసుల కెఱింగించి, వెండియు నిట్లనియెఁ: ''ప్రచేతసులారా! యిట్టి యోగాదేశనామకంబైన యీస్తోత్రంబు బహువారావృత్తిచేఁ బఠించి, మనంబున ధరియించి, సమాహితచిత్తులై, మీరందఱు నాదరంబున విశ్వాసయుక్తులును, స్వధర్మాచారవంతులును, భగవదర్పితాశయులును నై, జపియించుచు సర్వభూతావస్థితుండు, నాత్మారాముండు నైన సర్వేశ్వరుని నుతించుచు, ధ్యానంబు సేయుచుఁ బూజించుచుండుఁడు; తొల్లి యీస్తోత్రంబు భగవంతుండైన పద్మసంభవుండు సిసృక్షువగుచు నాత్మజుల మైన మాకును, సృజియింప నిచ్ఛగించు భృగ్వాదులకును నెఱింగించె; మేము, నాభృగ్వాదులును బ్రజాసర్గంబునందు బ్రహ్మచోదితులమై, యీస్తోత్రంబునంజేసి విధ్వస్తసమస్తతమోగుణులమై, వివిధప్రజాసర్గంబు గావించితిమి; కావున నీస్తోత్రంబు నెల్లప్పుడు నేకాగ్రచిత్తుండును, వాసుదేవపరాయణుండు నై, యెవ్వండు జపియించు, వాఁడు వేగంబె శ్రేయస్సును బొంది, తదీయజ్ఞాన[3]ప్లవంబున వ్యసనార్ణవరూపం బయిన సంసారంబును సుఖతరంబుగఁ దరియించు; నట్టి మదుపదిష్టం బయిన యీ హరిస్తవంబు నెవ్వండు సదువుచు, దురారాధ్యుండైన శ్రీహరిం బూజించు, వాఁడు మదుక్తస్తోత్రగానసంతుష్టుండును, శ్రేయస్సులకు నేకాశ్రయభూతుండును నగు శ్రీమన్నారాయణునివలన సమస్తాభీష్టంబులంబొందు; నెవ్వం

1. మ్రేఁగు = ఆవరించుకొను. 2. క్రోయు = విషమముగా చాఁచు. 3. ప్లవము = తెప్ప.

డేని ప్రభాతంబున లేచి, ప్రాంజలియు, శ్రద్ధాసమన్వితుండు నై, యీ మంగళ స్తవరాజంబును వినిన, వినిపించినం గర్మబంధముక్తుం డగు''నని. మఱియు ని ట్లనియె : 732

క. ''నరదేవతనయులారా! - పురుషాధీశుండుఁ, బరమపురుషుఁడు నగు నీ
శ్వరు సుస్తోత్రము మీ కా-దరమునఁ దెలిపితిని; మీరుఁ దద్దయు భక్తిన్. 733

క. ఏకాగ్రచిత్తులును, సు - శ్లోకులు నై, జపము సేయుచును, ఘనతపముం
గైకొని చేసిన మీకును - జేకుఱు మహితేప్సితార్థసిద్ధి గడంకన్.'' 734

క. అని యీగతి నుపదేశం - బొనరించి, సదాశివుండు నొగి వారలచే
తను బూజితుఁ డై, వారలు - గన నంతర్ధానుఁ డయ్యెఁ గౌతుక మొప్పన్. 735

వ. అంత. 736

తే. తివుట వారలు రుద్రోపదిష్ట మైన - యచ్యుత స్తవము జపించు, చయుతసంఖ్య
వత్సరము లుగ్రతపము దుర్వారవారి-మధ్యమునఁ జేయుచున్న సమయమునందు.

నారదుఁడు ప్రాచీనబర్హికి జ్ఞానమార్గమును దెలియఁజేయుట

వ. ఘనకర్మాసక్తచిత్తుండై యున్న ప్రాచీనబర్హికడకు నధ్యాత్మవేదియుం, గృపాళువు నైన నారదుండు సనుదెంచి, యారాజునకు జ్ఞానబోధంబు సేయుకొఱకు నతనితో నిట్లనియె: ''రాజా! యీకర్మంబునం జేసి యెట్టిశ్రేయస్సు నభిలషించుచున్నవాఁడ, వట్టి యనిష్టనిరసనంబు, నభీష్టప్రాప్తికరంబు నయిన శ్రేయం బీ కర్మంబువలన లభింప''దనినం, బ్రాచీనబర్హి నారదున కిట్లనియె : 738

సీ. ''అనఘ! మునీంద్ర! మహాభాగ! యేను గర్మాపహతజ్ఞాని నగుచు మోక్ష
మెఱుఁగంగ లే నైతి; నిట్టి నా కిప్పుడు గడు విమలంబును, గర్మబంధ
నాశకంబును నగు జ్ఞానోపదేశంబు గావింపు; మతిదయాకార! [1]కూట
ధర్మంబు లగు గేహతత్పరులందుఁ జెంది, జాయాతనూజాతధనాదికములె

తే. భూరిపురుషార్థములుగాఁగ బుద్ధిఁదలఁచు - మతివిహీనుండు సంసారమార్గములను
దగఁబరిభ్రామ్యమాణుఁడై యోగిని మోక్ష-పదమునొందంగఁజాలఁడుభవ్యచరిత!''

క. అనవుడు నతనికి నతఁడను : ''ననఘా! యీ యధ్వరంబులందును గృపమా
లిన నీచే విశసింపం - జని కూలిన పశుల వేలసంఖ్యలఁ గనుమా.! 740

వ. కావునం బశువ్రాతంబులు త్వదీయ[2]వైశసంబును స్మరించుచున్నవై, లోహాయంత్రమయశృంగంబులచేత నెప్పుడు నీవు పరలోకంబు నొందెద, వప్పుడు నిన్ను హింసింతు మని భవదీయమృతికి నెదురుచూచుచున్న; విట్టిసంకటంబు నొందం

1. కూటధర్మములు = కపటధర్మములు. 2. వైశసము = హాని.

గల నీకు నిస్తారకం బయిన యొక్క యితిహాసంబు గల; దెఱింగింతు, విను''
మని యి ట్లనియె: 741

పురంజనోపాఖ్యానము

సీ. ''భూమీశ! వినవయ్య! పూర్వకాలమునఁ బురంజనుం డను నొక్క రాజు గలఁడు;
[1]అతనికి విజ్ఞాతుఁ డను పేరఁ దగిలి విజ్ఞాతచేష్టితుఁ డగు సఖుఁడు గలఁడు;
ఆపురంజనుఁడు పురాన్వేషియై, ధరాచక్రంబుఁ గలయంగ సంచరించి,
తన కనురూపమై పెనుపొందు పుర మెందు వీక్షింపఁజాలక, విమనుఁ డగుచు,
తే. నేపురము లుర్విఁ బొడగనె నాపురములు-గామములఁ గోరు తనకున క్కామములను
బొందుటకు వానిని ననర్హములుగఁ దనము-నమునఁ దలఁచి, యొకానొక నాఁడతండు.

వ. చనుచున్న సమయంబున హిమవత్పర్వతదక్షిణసానువులందు. 743

సీ. వరనవద్వారకవాటగవాక్షతోరణదేహళీగోపురముల నొప్పి,
ప్రాకారయంత్రవప్రప్రతోళీపరిఖాట్టాలకోపవనాళిఁదనరి,
సౌవర్ణరౌప్యాయసఘనశృంగంబుల రమణీయవివిధగేహముల మించి,
[2]రథ్యాసభా[3]చత్వరధ్వజక్రీడాయతనసుచైత్యాపణతతిఁ దనర్చి,
తే. మరకతస్ఫటికవిదూరమణివినూత్న-మౌక్తికాయుతఖచితహర్మ్యములు గలిగి,
విద్రుమద్రుమవేదుల వెలయు నొక్క-పురముఁ గనె భోగవతి కెనఁబోలుదాని.

వ. ఇట్లు గనుంగొని, యనంతరంబ, ముందటం బురబాహ్యాంతరంబున దివ్యద్రుమ
లతాకుంజపుంజంబును, సమదనదద్విహంగమత్తమధుకరకులకోలాహలసంకుల
జలాశయశోభితంబును, హిమనిర్ఝరబిందుసందోహపరిస్పందకందళితమంద
మలయమరుదుచ్చలితప్రవాళవిటపనళినీతటంబును, బాంధజనమనోరంజనాహ్వాన
బుద్ధిజనకకలహంసరాజకీరకోకిలాలాపవిరాజమానంబును, మునివ్రతనానావిధ
వనమృగవ్రాతబాధారహితంబును నైన పురబాహ్యోద్యానవనంబునందు యా
దృచ్ఛికంబుగ నేకైకశతనాయకంబైన యనుచరదశకంబును, బంచమస్తక
సర్ప ప్రతీహారుండును దోడరాఁ జనుదెంచుచున్న భర్త్రన్వేషిణియుం, గామరూపి
ణియు, నవోఢయు నయినయట్టి. 745

సీ. ఘనసమవిన్యస్తకర్ణకుండలరుచుల్ గండభాగంబుల నిండి పర్వఁ,
దమ్మితేకుల సిరిఁ [4]దటమటింపఁగఁజాలు మెఱుఁగుఁగన్నులు దలఁ దిరిగి రాఁగ,
జఘనసంకలితపిశంగనీవీద్యుతి కనకకాంచీరుచిఁ గరము పెనుపఁ,
జరణసరోజభాసురచలన్నూపురఝణఝణధ్వని నర్మసరణిఁ జూప,

1. ఇది పూ. ము. ల పాఠము. 'అతని కవిజ్ఞాతుఁడను పేరఁ దగ నవిజ్ఞాతచేష్టితుఁడగు' అని యుండె నేని మూలమునకు సరివచ్చును. 2. రథ్య = రస్తా. 3. చత్వరము = ముంగిలి. 4. తటమటించు = కలఁచు.

తే. లలితయౌవనలక్ష్మీవిలాసభాసు - రోదయవ్యంజితప్రభాయుక్తపీన
సమనిరంతరకుచకుట్మలముల వ్రీడఁ - జెంది, పయ్యెదఁ గప్పు బాలేందుముఖిని.

వ. మఱియును బాలయు, సుదతియు, గజగామినియు నయిన యొక్క ప్రమదోత్త
మం గాంచి. 747

క. తరమిడి ప్రేమోద్గమమై. - మదుపెండ్లం బోలు కన్బొమలు గల తరుణీ
సరసాపాంగవిలోకన - శరపరివిద్ధాంగుఁ డగుచు జనవిభుఁ డనియెన్: 748

క. "ఎవ్వరిదానవు? జనకుం - డెవ్వఁడు? పేరేమి? భృత్యులీపదియొకరిం
డెవ్వరు? సతు లెవ్వరు? మఱి - యివ్వనమున నుండఁ గార్య మెద్ది మృగాక్షీ!

క. భవదీయపురస్సరుఁడగు - పవనాశనుఁ డెవ్వఁ? డతికృపామతి నాకుఁ
వివరింపు"మనుచు వెండియు - ధవళేక్షణఁ జూచి, ధరణీధవుఁ డిట్లనియెన్:750

సీ. "తరళాక్షి! పతి యగు ధర్ము నన్వేషింపఁ జరియించు హ్రీ యను సతివొ? కాక
రుద్రు నన్వేషించు రుద్రాణివో? కాక బ్రహ్మను వెదకు భారతివొ? కాక
నారాయణుని భక్తిఁ గోరి యన్వేషించు నిందిరవో? కాక యెవ్వ రీవు?
త్వత్పాదకామనత్వమునను సంప్రాప్తసకలకాముం డగు సరసు నెట్టి

తే. వాని వెదకెదు? తరుణీ! భవత్కరాగ్ర - పద్మకోశంబ దెక్కడఁ బఱితమయ్యె?
నాకు నెఱిఁగింపఁ దగుదు వివేకచరిత!"-యని నృపాలుఁడు మఱియు నిట్లనియె సతికి:

క. "కరమొప్పఁగ నీ విటు భూ - చర వగుటను హ్రీవి, శివవు, శారదవును, సా
గరకన్యవుఁ గాకుంకుటఁ - దరుణీ! పొడగంటి"నని పదంపడి పలికెన్: 752

సీ. "మొనసి [1]యదభ్రకర్ముఁడనైన నాచేత నిపుడు పాలితమైన యీపురంబు
సరసిజోదరుని భుజాపాలితోదాత్తలలితవైకుంఠ మలంకరించు
నిందిరాసుందరిచందంబునను నీ వలంకరింపఁగఁదగు పంకజాక్షి!
యది గాక తావకీనాపాంగరుచిమోహితాంతరంగుండనైనట్టి నన్ను

తే. మహితసవ్రీడభావసన్మందహాస - చారువిభ్రమభ్రూలతాప్రేరితుఁడుగఁ
దనరు భగవంతుఁ డగునట్టిమనసిజుండు-పడఁతి!యిటుగాక పీడింపఁదొడఁగెనిపుడు.
754

వ. కావున.

చ. తరుణి! సుతారలోచనయుతంబును, మంజుసుధాసమానభా
సురమృదువాక్యయుక్తమును, శోభితకోమలలంబమానసుం
దరచికురాభిరామము, నుదారమునైన భవన్ముఖాబ్జముః
సురుచిరలీల నెత్తి, ననుఁ జూడుము; సిగ్గును జెంద నేటికిఁ?" 755

1. అదభ్రము = బహుళము.

వ. అని యివ్విధంబున నధీరుండై పలుకు పురంజనుం జూచి, యాప్రమదోత్తమ పేరమోహితయై, సస్మితానన యగుచు, నానందంబు నొంది యిట్లనియె: 756

క. "పురుషవర! నాకు నీకును-గురువును, నామమును, గులముం గోరి యెఱుఁగ; నీ పురమున నుండుదుఁ గానీ, - పురమును నిర్మించినట్టి పురుషు నెఱుంగన్.757

క. వీరలు నాసఖు; లీ లల - నారత్నము లార్యవినుత! నాచెలు; లీవృ ద్ధోరగ మే నిద్రింపఁగ - ధీరత మేల్కాంచి పురము ధృతిఁ బాలించున్."758

వ. అని వెండియు నిట్లనియె: 759

సీ. "మనుజనాయక! నీవు మద్భాగ్యవశమున నిటకు నేతెంచితి విపుడు; నీకు మంగళం బగు; నీవు మహితేంద్రియగ్రామభోగ్యంబు లగు కామపుంజములను నర్థి సంపాదింతు; వనఘాత్మ! యీ నవద్వారప్రయుక్తమై తనరు పురము నీవు గైకొని యేలు; నీకంటె దీనికి నధిపుఁ డన్యుండు లేఁ; డనఘ! యందు

తే. మనుపసేతములైన కామముల ననుభ-వింపఁగా [1]సమాశత మధిష్ఠింపు మెలమిఁ; గోరి నీకంటెఁబ్రియులు నెవ్వారు నాకు-నరసిచూడఁగ మనుజేంద్ర! యదియుఁగాక.

వ. మఱియు రతిజ్ఞానవిహీనుండు, నకోవిదుండు, నిహపరచింతాశూన్యుండుఁ, బశుప్రాయుండుఁ, ద్వదన్యుండు నైనవాని నెవ్వని వరియింతు? గృహస్థాశ్రమమందు ధర్మార్థకామమోక్షప్రజానందంబులును, యశంబును, యతివేద్యంబులుగాని రజస్తమో విహీనపుణ్యలోకంబులును గలుగుఁ; బితృదేవర్షిమర్త్యభూతగణంబులకుం దనకు నీలోకంబున గృహస్థాశ్రమంబు సర్వక్షేమార్థంబయిన యాశ్రమం బండ్రు; గావున వదాన్యుండవు, వీరవిఖ్యాతుండవుఁ, బ్రియదర్శనుండవు, స్వయంప్రాప్తుండవు నయి, భోగిభోగసదృశభుజాదండంబులచే నొప్పు భవాదృశుం [2]దగిలి మాదృశ యగు కన్య వరియింపకుండునే?" యని, వెండియు. 761

క. "కరుణారసపరిపూర్ణ-స్ఫురితస్మితరుచివిలోకపుంజము చేతం గర మర్థి దీనజనభయ-హరణుఁడ వై, సంచరింపు మఖిలజగములన్." 762

క. అని యీగతిఁ బలికిన యా-వనజాక్షిఁ బురంజనుండు వరియించి, ముదంబున నన్యోన్యప్రీతిం-దనరుచుఁ దత్పురము సొచ్చి, ధన్యుం డగుచున్. 763

చ. శతసమకాల మప్పురి నజస్రము భూరిసమస్తసౌఖ్యసం గతులఁ దనర్చి, వందిజనగాయకసద్వినుతోరుగానమో దితమతి నొప్పి, సుందరసతీజనసేవితుఁ డై, నృపాలకో చితలలితస్థలంబుల వసించుచుఁ, గ్రీడను సల్పుచుండఁగన్. 764

1. సమాశతము = నూతేండ్లు. 2. తగిలి = పొంది.

క. నరనాథుఁడు లోకభయం-కరగతి వర్తించు గ్రీష్మకాలము దోఁపం
దరళలహరీమనోహర-వరప్రోదిసిసలిలమందు వసియించెఁ దగన్. 765

వ. ఇట్లు వసియించి, కతిపయదినంబు లగు సమయంబున. 766

సీ. అవనీశ్వరోత్తమ! యప్పురంబున నాల్గువంకల నున్న [1]గవఁకులు వినుము;
తూర్పుదిక్కునను నైదును, దక్షిణోత్తరంబుల రెండుఁ, బశ్చిమంబునను రెండుఁ
గాఁగ నాతొమ్మిది గవఁకుల నుపరిదిక్కున నేడుఁ, గ్రిందిదిక్కునను రెండు
నయి యుండు; మఱి వానియందుఁ బృథగ్విధవిషయగత్యర్థమై వెలయు నీశ్వ
తే. రుం డొకం డరయఁ గలండు రాజుఁ; దత్పు-రంబుఁ బాలించునట్టి పురంజనుండు
నాపురద్వారనవకంబు, నందులోన-నర్థిఁ బ్రాగ్ద్వారపంచకమందు వరుస. 767

వ. ఖద్యోతయు, నావిర్ముఖియు నను నామంబులు గల ద్వారయుగంబున ద్యుమ త్సఖుండై విభ్రాజితాఖ్యజనపదంబును బొందు; వెండియు నళినియు, నాళినియు నను పేళ్లు గల వాకిళ్లు రెంటియందు నవధూతసఖుండై, సౌరభరూపంబులయిన విషయంబులం బొందు; మఱియు ముఖ్యానామకం బైన ప్రధానప్రాగ్ద్వారంబున రసజ్ఞవిపణాన్వితుండై, యాపణబహూదనంబు లను విషయంబులనొందుఁ;బితృ హూనామకం బయిన దక్షిణద్వారంబున శ్రుతిధరాన్వితుండై, దక్షిణపాంచాలం బను రాష్ట్రంబు నొందు;దేవహూనామకంబయిన యుత్తరపువాకిట శ్రుతధరాన్వితుండై, యుత్తరపాంచాలం బను రాష్ట్రంబు నొందు; వెండియుం బడమటి వాకిళ్లు రెంటియందు నాసురీనామకంబైన వాకిట దుర్మదసమేతుండై, గ్రామక నామకం బైన విషయంబును, నిరృతినామకంబయిన వాకిటియందు లుబ్ధక యుక్తుండై వైశసంబను విషయంబు నొందుచుండు;వెండియుం బురంజనుఁ డప్పు రంబునం బౌరజనంబులందు నిర్వాక్పేశస్కు లను నిద్ద ఱంధులు గలరు; వారల చేత గమనకరణంబు లను క్రియల నొందుచు, నంతఃపురగతుండగునప్పుడు విషూచీసమన్వితుండై, జాయాత్మజోద్భవంబులైన మోహప్రసాదహర్షంబుల నొందు చుండు; నవ్విధంబునం గర్మాసక్తుండుఁ, గామాత్మకుండు నై బుద్ధి యను మహిషిచేత వంచితుం డయ్యెఁ; నక్కామినియు. 768

సీ. పానంబు సేసినఁ దానుఁ బానము సేయుఁ; గుడిచినఁ దానును గుడుచు; మఱియు
భక్షింపఁ దానును భక్షించు; నడచిన నడచును; నవ్విన నవ్వు; నేడ్వ
నేడుచుఁ; బాడినఁ బాడు; విన్నను వినుఁ; జూచినఁ జూచుఁ; గూర్చున్న నుండు;
దుఃఖింప దీనుఁ డై దుఃఖించు; నిలిచిన నిలుచు;నిద్రింపఁగ నిద్రవోవు;
తే. ముట్టినను ముట్టు; మూర్కొన్న మూరుకొనును;
బలుకఁ బలుకును; బవళింపఁ బవ్వళించు;

1. గవఁకులు = కోటవాకిళులు.

హర్షమును బొంద నాత్మను హర్ష మొందు;
మోదమును బొందఁ దానును మోద మందు. 769

వ. ఇవ్విధంబున నతండు మహిషీవిప్రలబ్ధుండును, వంచితస్వభావుండును నై పార
వశ్యంబునం జేసి యజ్ఞుండును, నితరేచ్ఛావిరహితుండును నై, క్రీడామృగంబు
చాడ్పున వర్తించుచు, నాపురంబునఁ గాఁపురం బుండఁ, గొన్నిదినంబుల
కా పురంజనుం డొకానొకదినంబున ధనుర్ధరుం డై. 770

సీ. పంచాశ్వయుక్తంబుఁ, బంచబంధనముఁ, జక్రద్వితయమును, యుగద్వయంబు,
నాశువేగంబు, నేకాక్షంబుఁ, [1]కూబరద్వయముఁ, [2]బతాకాత్రితయయుతంబు,
నేకరశ్మియుతంబు, నేకసారథికంబు, సప్త[3]వరూథంబు, స్వర్ణభూష
మును, బంచవిక్రమమును, నేకనీడంబుఁ, బ్రకటపంచప్రహరణము నయిన
తే. రథము, గాంచనరచితవర్మము ధరించి,-విలసదక్షయతూణీరకలితుఁ డగుచుఁ
గడఁక దీపింప నెక్కి,-యేకాదశప్ర-సంఖ్యసేనాసమేతుఁ డై సరభసముగ. 771

వ. పురంబు వెడలి, పంచప్రస్థం బను వనంబునకుం జని, యందు విడువరాని మహిషిని
విడిచి, మృగయాసక్తుం డై దృప్తుం డగుచు, ధనుర్బాణంబులు ధరియించి, సంచ
రించుచు, నాసురవర్తనంబునం దగిలి, ఘోరాత్ముండు, నదయుండు నై నిశాత
సాయకంబులచేత నమ్మృగవ్రాతంబులం బరిమార్చె; రాజులకు మృగయావినో
దంబు విహితానుష్ఠానంబగుచుండ నాసురవృత్తి యెట్లయ్యె నని యంటివేని,
నిది రాగప్రాప్తంబగుటను విహితంబు గాదు; వినుము; శ్రాద్ధాదులందే, ప్రఖ్యాత
శ్రాద్ధదివసంబులయందే, రాజైనవాఁడే, మేధ్యంబులయిన పశువులనే, వనంబు
నందే, యథోపయుక్తంబుగానే వధియింపంజను నను నియమమాత్రంబుగలదు;
గావున జ్ఞానియైన విద్వాంసుం డాచరింపండు; గాక యాచరించినం గర్మాను
ష్ఠానజనితంబయిన జ్ఞానంబునం జేసి యందుఁ బొరయం; డట్లుగాక నియమో
ల్లంఘనంబునం గర్మాచరణుండగువాఁ డభిమానంబు నొంది, కర్మబద్ధుం డై, గుణ
ప్రవాహపతితుండును, నష్టప్రజ్ఞుండును నై, యధోగతిం గూలు; ని ట్లగుటం
జేసి సాధుజనులకు సర్వప్రకారంబుల నాసురవృత్తి మానం దగు'' నని, వెండియు
ని ట్లనియె: ''నంతం బురంజనుం డవ్వనంబున. 772

క. వరచిత్రపక్షసునిశిత-శరములచే శశ వరాహ చమరీ రురు కా
సర గవయ శల్య హరిణీ-కరి హరి వృక పుండరీక కపి ఖడ్గములన్. 773

వ. వధియించి, మఱియును. 774

సీ. వరుస మేధ్యామేధ్యవనమృగంబుల, ఘృణ సన, దుస్సహక్రీడ సంహరించి,
శ్రమయుక్తుఁ డై, వేఁట చాలించి, మరలి, మందిరమున కర్థి నేతెంచి, యందు

1. కూబరము=బండినొగ. 2. పతాక=టెక్కెపుఁగంబము. 3. వరూథము=చక్రరంధ్రములఁ జొప్పించెడు సెమ్మెలు.

సముచితస్నానభోజనకృత్యములు దీర్చి, యతిపరిశ్రాంతి శయానుఁ డగుచుఁ, బరిమళమిళితధూపవ్రాతవాసితసర్వాంగుఁడగుచు, స్రక్చందనములు [డై, [1]య
తే.వివిధభూషణచేలముల్ వెలయఁ దాల్చి,-తుష్టుఁడును, హృష్టుఁడుఁగ, మఱి ధృష్టుఁ డనన్యజాకృష్టచిత్తుండు నై, రతిప్ర-సంగకౌతుక మాత్మను దొంగలింప. 775

వ. అంత స్వకీయ ప్రాణవల్లభ యగు మహిషియందు మనంబు నునిచిన, నా వరారోహయు, గృహమేధినియు నయిన గృహిణిం గానక, విమనస్కుం డై, నిజాంతఃపురకామినులం గనుంగొని యి ట్లనియె: 776

క. "రామాజనసంఘములా - రా! మానవతీలలామ, రామామణి, నా
రామకృప వడసి మెలఁగుదు-రా!మానుగఁ గుశలమా పరామర్శింపన్ ? 777

ఉ. సారవివేకలార! గృహసంపద లీయెడఁ బూర్వరీతిచే
నారయఁగా రుచింపవు; గృహస్థునకుం గృహమందు మాత గా
నీ, రమణానుకూలరమణీమణి యై తనరారు భార్య గా
నీ రుచి నొందకున్నఁ గన నేర్చునె తద్గృహమేధి సౌఖ్యముల్ ? 778

వ. అదియునుం గాక. 779

క. పొగ డొందు జనని గానీ,-[2]తగవున వర్తించునట్టి దయితయ కానీ
తగ నుండని గృహమున నుం-టగుఁ జక్రవిహీనరథమునం దుం టరయన్.

వ. కావున. 781

చ. తలకొని నాకుఁ దాను సుపథంబునఁ బ్రజ్ఞ జనింపఁజేసి, సం
చలదురుదుర్భరవ్యసనసాగరమగ్నుఁడ నైన నన్ను ని
శ్చలమతి నుద్ధరించి, యనిశంబును మత్ప్రియ యైన భార్య యే
వలనఁ జరించుచున్న? దనివారణ నా కెఱిఁగింప రే దయన్." 782

క. అనవుడు, విని, యక్కాంతలు - జనపతి కి ట్లనిరి: "రాజసత్తమ! యిదిగో
తన కొంగై నను బఱపుగ - నొనరింపక నేలఁ బొరలుచున్నది వగలన్. 783

తే. ఏమికతమున నున్నదో యెఱుఁగ మేము;- నీవు నూడు"మటన్న నా భూవరుండు
నేలఁబడి పొరలెడు భార్యఁ బోలఁ జూచి,- మనములో దుఃఖతాపంబు మల్లడింప.

వ. అంత. 785

ఆ. జలజనేత్ర ప్రణయసంజాతరోషభా - వమున నయినయట్టి వక్రదృష్టి
జనవిభుండు సూచి, యనునయకోవిదుఁ-డగుచు, నప్పయోరుహాక్షిఁ జేరి. 786

క. పొలఁతుకఁ దన యుత్సంగం-బుల నిడి, తత్పాదయుగళమును నంటుచు, మం
జులమృదుభాషణముల నా-లలనామణిఁ జూచి పలికె లాలన మొప్పన్: 787

---

1. అనన్యజుఁడు = మన్మథుఁడు. 2. తగవు = అనుకూలము.

చ. "రమణిరో! భృత్యులందు నపరాధము గల్గిన నాయకుల్ స్వప
క్షముఁ దలపోసి, యుగ్రతరశాసనముం [1]దెగి చేయ; రట్లు గా
క మనములోని కిన్కఁ దమకంబున నాజ్ఞ యొనర్చ రేని ని
క్కముగ ననుగ్రహించుటయ కాక తలంపఁగ నాజ్ఞ సేయుటే? 788

క. కమలానన! బాంధవకృ-త్యముఁ దలఁపక రోషచిత్తుఁ డగు కుటిలాత్ముం
సమదామర్షుఁడు, నీతి-క్రమరహితుఁడు నైన బాలుఁగా నెన్నఁదగున్." 789

వ. అని వెండియు ని ట్లనియె: "సుదతీ! హృదయేశ్వరి వైన నీవు. 790

మ. సరసోదారసుధారసోపమవచశ్చాతుర్యసౌభాగ్య మై,
హరినీలోపమకోమలాలకయుతం బై విభ్రమభ్రూలతా
పరిజుష్టస్మితసద్విలోకనము నై భాసిల్లు యుష్మన్ముఖాం
బురుహంబున్ భవదీయదాసునకుఁ బూఁబోఁడీ! కృపం జూపవే! 791

క. విను వీరపత్ని! నీయెడ - ననయంబును బ్రాహ్మణులును, హరిభక్తులుఁ ద
క్కను నితరు లెగ్గు సేసిన - వనితా! శిక్షింతు నెంతవారల నయినన్. 792

క. ఈముల్లోకములందును-నామనమున రోష మొదవినన్, భయరహితుం
డై, మదిలోఁ బరితోషము-తో మెలఁగెడువానిఁగాఁ గానఁ దోయజనేత్రా!

సీ. ఇందీవరేక్షణ! యే నెందు భవదీయతిలకవిరహితము, మలినయుతము,
హర్షశూన్యంబు,మనోఽప్రకాశకము నై,యత్యమర్షయుతంబు నయిన ముఖము
గళితాశ్రుబిందుసంకలితసంచితశోభమానపీనస్తనమండలమును,
రమణీయతాంబూలరాగవిహీన మైనట్టి సుపక్వబింబాధరంబుఁ
తే. గాఁగ ని ట్లుంట కిపు డేమికతము? నాకు-నర్థి నెఱిఁగింపవే; మృగయాతిసక్తి
నబల! నీ కెఱిఁగింపక యరిగినట్టి-తప్పు సైరించి కావంగఁ దగుదు నేను. 794

క. వనితాజనపరవశుఁ డై-మనసిజశరబాధ్యమానమానసుఁ డగువా
నిని దగఁ గర్తవ్యార్థము-లను భజియింపక తొలంగు లలనలు గలరే?" 795

వ. అనుచుం దదీయవిభ్రమవశంగతుం డై పలికిన, విని. 796

క. కంజాతపత్త్రనేత్ర పు-రంజనుదెస రోష ముడిగి, రమణీయశ్రీ
మంజులమృదూక్తుల మనము-రంజించుచుఁ బలికె సదనురాగ మెలర్పన్. 797

వ. అంత. 798

సీ. అమ్మహాదేవి నెయ్యంబున మంగళస్నాతయై, మృదులవస్త్రములు గట్టి,
స్రక్చందనాదిభూషణములు ధరియించి, కమనీయమోహనాకార యగుచుఁ

1. తెగు = తెగించు, సాహసించు.

బతికడ నిలిచిన, నతఁడు సంతుష్టాంతరంగుఁ డై, యభ్యంతరమున నుండి,
యన్యోన్యసరసగాఢాలింగనంబులు గావించి, గోప్యవాక్యములచేత

తే. నతఁడు ప్రమదాపరిగ్రహవ్యసనమునను
గడఁక నపకృష్టఘనవివేకంబు గలిగి,
పగలు రేయని ప్రొద్దు లేర్పఱుప రాక
యెనసి యాయుర్వ్యయంబుఁ దా నెఱుఁగఁ డయ్యె. 799

వ. మఱియు నతం డున్నద్ధమదుండును, మహామనుండును, నర్హాశయ్యాశయానుం డును, మహిషీభుజోపధానుండును నై, యజ్ఞానాభిభూతుండగుటం జేసి స్వరూప భూతపరమపురుషార్థంబు నెఱుంగక, నిజమహిషియె పరమపురుషార్థంబుగాఁ దలంచుచు, రమించుచుం, గామకశ్మలచిత్తుండైన యతనికి నవయౌవనం బైన కాలంబు క్షణార్థంబునుం బోలె గతం బయ్యె; నంత. 800

క. విశదయశోజలనిధి యా - శశిముఖి యగు భార్యవలన సమ్మతి నేకా
దశశతపుత్త్రుల, రణక - ర్కశదేహులఁ గాంచి, కౌతుకంబున మఱియున్. 801

క. గురుశీలౌదార్యగుణో - త్తరలను, సల్లలితగుణకదంబలఁ, బ్రియలన్,
వరకులపావనల, దశో - త్తరశతదుహితలను గాంచెఁ దత్సతివలనన్. 802

వ. ఇట్లు పుత్త్రపుత్త్రికాజనంబులం గని యున్నంత. 803

క. విను మాతని యాయువులో - నను నర్ధం బరిగె; నంత నరపతికులవ
ర్ధను లగు సుతులకుఁ బరిణయ - మొనరించెన్ సదృశలయిన యువిదలతోడన్.

క. నరనాథుఁ డాఁడుబిడ్డల - వరరూపవయోవిలాసవైభవములచేఁ
బరఁగిన నిజతనయల సమ - వరులకు సంప్రీతితో వివాహము చేసెన్. 805

వ. అట్లు వివాహంబులు గావించి యున్నసమయంబున. 806

క. విను తత్సుతు లొక్కొకనికి - ననయముఁ బాంచాలదేశమందులఁ బౌరం
జనకులవర్ధనులగుచున్ - జనియించిరి నూర్వు రేసి శౌర్యబలాఢ్యుల్. 807

ఆ. అనఘ! యట్టి [1]రిక్థహారులు, గేహకో - శానుజీవయుతులు నయినయట్టి
నందనాదులందుఁ జెందిన మమత ని - బద్ధుఁ డయ్యె నంతఁ బార్థివుండు. 808

చ. తిర మగు నిష్ఠతో నతఁడు దీక్షితుఁ డై, పశుమారకంబులున్,
సరవి భయకరంబులగు సన్మఖముల్ దగఁ బెక్కు సేసి, యా
దరమున నీవునుంబలెను దత్తదనూనఫలాప్తికాముఁ డై,
సురపితృభూతసంఘము ననూయ దనర్ప భజించె భూవరా! 809

1. రిక్థము = ధనము.

వ. ఇట్లాత్మహితంబు లైన కర్మంబులయం దనవహితుండును, గుటుంబాసక్తమాన
సుండును నై యున్న యతనికి విరోధియై ప్రియాంగనాజనంబులకు నప్రియం
బగు కాలంబు సంభవించినం జండవేగవిఖ్యాతుం డను గంధర్వాధీశుండు షష్ట్యు
త్తరశతత్రయసంఖ్యాకులైన గంధర్వులును, నంతఱ గంధర్వీజనంబులును
సితాసితవర్ణంబులు గలిగి, మిథునీభూతులగుచు ననుగమింపం, జనుదెంచి,
స్వపరిభ్రమణంబుచేతనే సర్వకామంబుల నిర్మితంబగు నాపురంబు నిరో
ధించిన, నప్పు డాచండవేగానుచరులైన గంధర్వు లాపురంజను పురంబు వ్యా
కులత్వంబు నొందించుచు, నపహరింప నుపక్రమించు సమయంబునఁ బురంజన
పురాధ్యక్షుండైన ప్రజాగరుం డనువాఁడు వింశత్యుత్తరసప్తశతంబులైన గంధర్వ
గంధర్వీజనంబుల నివారించి, బలవంతుండై, సంవత్సరశతంబు యుద్ధంబు
గావించి, యొక్కరుం డయ్యు నప్పెక్కండ్రతో నిట్లు పోరి, క్షీణుండైనం బురం
జనుండు దాన నిలిచి, తత్పురంబున నల్పసుఖంబు లనుభవించుచుఁ, బాంచాల
దేశంబులందు నిజపార్షదులచేత నానీతంబులైన పదార్థంబుల నొందుచుం,
గామినీజనసమేతుం డై, భయపర్యాలోచనంబు సేయనేరక రాష్ట్రపురబాంధవ
సమేతుం డై, యార్తినొంది, చింతాక్రాంతుండై యుండె; నంత. 810

క. అనయంబుఁ గాలపుత్త్రిక - యనునొక కామిని వరేచ్ఛ నఖిలజగంబుం
దనయంతఁ గలయఁ దిరుగుచుఁ - జని చని, యొకనాఁడు రాజసత్తమ! వింటే?

సీ. అనఘాత్మ! రాజర్షియైన యయాతికుమారకుం డయినట్టి పూరుచేత
వరియింపఁగాఁబడి, వల నొప్ప నతనికి వరమిచ్చి, దౌర్భాగ్యవశత నొంది,
ప్రఖ్యాతి గనుట దుర్భగ యను పేరను బరఁగు నక్కాంత నేపురుషవరుఁడు
వరియింపఁ డయ్యె; నాతరుణియు నొకనాఁడు గర మొప్ప బ్రహ్మలోకముననుండి
తే. వసుధ కేతెంచి, విను బృహద్వ్రతుఁడ నయిన
నన్ను వరియింపఁ గోరి, మనమునఁ గామ
శరవిమోహిత యై వేఁడఁ, గరము నేను
సమ్మతింపక యున్న, రోషమున నలిగి. 812

వ. ఇట్లను: "మునీంద్రా! మదీయాశావిముఖుండవైన నీకు నేకత్రావస్థానంబు
లేకయుండుం గాక" యని శపించి, విహతసంకల్పయై, మదుపదేశంబునం జని,
యవనేశ్వరుండును, భయనామకుండును నయినవానిం గదిసి, యి ట్లనియె: 813

క. "అవనీపతి! భయనామక! - యవనకులాధీశ్వరుండ వగు నినుఁ బతిఁ గాఁ
దవిలి వరింపఁగ వచ్చితి; - సవినయముగ వినుము; భూతసంకల్పమునన్. 814

వ. కలుగు మత్కామితంబు వృథగాదు; లోకంబున వేదంబులందు దేయగ్రాహ్య
రూపంబైన వస్తువు యాచ్యమానంబగుచుండ నెవ్వండొసంగం, డెవ్వం డిందు

దీయమానం బగుచుండం గోరం; డట్టి వీర లిద్దఱును జడస్వభావులని సత్పురుషులు శోకంబు నొందుదురు; గావున నిన్ను భజియించుచున్న నన్నుం గరుణార్ద్రచిత్తుండవై భజియింపు; మిట్టి యార్తానుకంపయుఁ బురుషధర్మం బని పలికిన, నక్కాలపుత్త్రికవచనంబులు విని, యవనేశ్వరుండు [1]దేవగుహ్యాచికీర్షు వగుదానిం గనుంగొని మందస్మితవదనుం డగుచు ని ట్లనియె: 815

క. "విను తరుణి! యాచ్యమానం - బనఁ దగు నీలోకమందు నత్యశుభవు, సజ్జనముల కసమ్మతవు నగు - నిను నభినందింపకుండ్రు నెఱి నెవ్వారున్. 816

వ. కావున నేను జ్ఞానదృష్టిం జేసి నీకుం బతినిరూపణంబు సేసెద; నది యె ట్లనిన, మదీయసేనాసాహాయ్యంబు వడసి, ప్రజానాశం బొనరించునట్టి నీ వవ్యక్తగతివై, కర్మనిర్మితంబైన లోకంబు ననుభవింపు; మీ ప్రజ్వారుం డనువాఁడు నాకు సహోదరుండు; నీవు మదీయభగినివి; మీయిద్దఱం గూడి యీలోకంబునందు నవ్యక్తుండును, భీమసైనికుండును నై యేను వర్తింతు" ననిన నా భయనామకుండయిన యవనేశ్వరుని [2]దిష్టకారులైన సైనికులు ప్రజ్వారకాలకన్యాయుక్తులై, భూమండలంబెల్లఁ దిరుగుచు, నొక్కనాఁ డతివేగంబున భౌమభోగాఢ్యంబును, [3]జరత్పన్నగపాలితంబును నయిన పురంజనుపురంబు నావరించి యున్నంత స్వాభిభూతుండయిన పురుషునకు నిస్సారత్వంబు గలిగించునట్టి కాలకన్యక బలాత్కారంబున నాపురంజను పురంబు ననుభవించె; నట్లు కాలకన్యకోపభుజ్యమానంబైన పురంబు సర్వద్వారంబులందును సర్వతోధికంబుగా నయ్యవనులు ప్రవేశించి, తత్పురంబు సమస్తంబును బీడింప, నిట్లు పురంబు ప్రపీడ్యమానం బగుచుండ, నభిమాని యైన పురంజనుండు. 817

సీ. అనఘ! యెంతయు మమతాకులచిత్తుఁ డై, బహువిధభూరితాపములఁ బొందె;
ఘనకుటుంబియుఁ, గాలకన్యోపగూఢుండు, నష్టసంపదుఁడు, వినష్టమతియు,
విషయాత్మకుండును, వినిహతైశ్వర్యుండుఁ, గృపణుండు, సాల నకించనుండు
నగు పురంజనుఁడు శోకావిలభావుఁ డై, గంధర్వయవనసంఘములచేత

తే. నోజ సెడి వికలత నొందు నై జపురముఁ
దవిలి ప్రతికూలురును, ననాదరణయుతులు
నయిన పుత్త్రులఁ, బౌత్త్రుల, ననుచరులను,
సచివపౌరోహితుల, నిజసతినిఁ జూచి. 818

వ. మఱియుఁ గాలకన్యాగ్రస్తుండయిన తన్నును, నరిదూషితంబులైన పాంచాలబలంబులనుం జూచి, యపారచింత నొంది, తత్ప్రతీకారంబు సేయ నెఱుంగక, కాలకన్యాపహృతవీర్యంబులయినం గామంబుల నభిలషించు దీనుండును, విగ

1. దేవగుహ్యము=దేవరహస్యము. 2. దిష్టకారులు=ఆజ్ఞానిర్వర్తకులు. 3. జరత్పన్నగము=ముసలిపాము.

తాత్మగతికుండును, స్నేహంబునం జేసి పుత్రదారోపలాలనపరుండును నై, కాల కన్యోపమర్దితంబును, గంధర్వయవనాక్రాంతంబును నైన పురంబు విడువ నిచ్ఛ లేకయు విడువ నుపక్రమించె; నప్పుడు. 819

క. అనఘా! భయనామాగ్రజుఁ - డనఁగల ప్రజ్వారుఁ డపుడ యరుదెంచి పురం బును సకలంబును భయనా - మునికిం బ్రీతిగ దహించె మునుకొని యంతన్.

వ. అట్లు పురంబు దహ్యమానం బగుచుండఁ బౌరభృత్యవర్గాదిసమన్వితుండును, కౌటుంబికుండును, బుత్త్రాదిసమన్వితుండును, యవనోపరుద్ధాలయుండును, గాల కన్యాగ్రస్తుండును నయిన పురంజనుం డప్పురంబునందుఁ బ్రజ్వారసంస్పృష్టుం డై, యనుతాపంబు నొంది, తత్పురపాలనంబునందు సమర్థుండు గాక పురుకృ చ్ఛ్రోరువేపథుం డయి, యం దుండ నశక్తుం డయ్యె; నంత. 821

క. దవశిఖియుతతరుకోటర - నివసితపన్నగముపగిది నిజపురి వెడలం దివురుచు నతఁడు శిథిలదవ - యవుఁడును, గంధర్వగణవిహతశౌర్యుండున్. 822

సీ. అయి, చాల ఘురఘుర మను శబ్ద మడరంగ, మనమునఁ జింతానిమగ్నుఁ డగుచుఁ, గొడుకులఁ, గోడండ్రఁ, గూఁతుల, నల్లుర, మనుమల, నాప్తుల, ననుచరాళి ననయంబు నల్పమాత్రావశిష్టం బైన గృహకోశనివహపరిచ్ఛదముల మసలు నహంకారమమకారములఁ జేసి, మతిహీనుఁ డగుచు నెమ్మనములోనఁ

తే. గడఁకఁ దలఁచుచు, విప్రయోగమునఁ దాను - గటకటా! యిట్లుపరలోకగతుఁడ నైన నిట్టిభార్య యనాథయై, యీకుమార - వరుల నేరీతిఁ బ్రోచునో యరసి'' యనుచు.

వ. మఱియు ని ట్లని తలంచు: 824

సీ. ''పడఁతి యే మును భుజింపక భుజింపదు; నేను నిద్ర వోవక మఱి నిద్రవోదు; నేను నీళ్లాడక నీళ్లాడనొల్లదు; [1]పదరి యేఁ గోపింప భయము నొందు; [2]భర్జించినను మాఱుపలుకక వాపోదు; బుద్ధిహీనుఁడ నైన బుద్ధి సెప్పు; లలి మీఱ నిట్టి కళత్రంబుతో నేను గడఁగి దేహాంతరగతుఁడ నైన

తే. ననయమును దాను బుత్త్రిణి యగుటఁ జేసి
యాత్మశోచిని యగుచు, గృహస్థధర్మ
మాచరించుచు నుండునో, యనుగమనము
సేయునో'' యని మనమునఁ జింత నొంది. 825

క. తనపుత్త్రులుఁ, దనపౌత్త్రులు - ననయముఁ దాఁ జనినయెడ నిరాశ్రయు లగుచున్ వననిధిమధ్యంబున [3]నవి - సిన కలముంబోలె నెట్లు జీవించెదరో!'' 826

1. పదరు=తొందరపడు. 2. భర్జించు=వేఁచు, శ్రమపెట్టు. 3. అవియు=భగ్నమగు, పగులు.

క. అని యివ్విధమునఁ గృపణుని - యనువున ఘనదుఃఖవిహ్వాలానర్హ్మాం డ
య్యును దుఃఖించు పురంజను - ననయముఁ గొనిపోవ నిశ్చితాత్ముం డగుచున్.

క. చనుదెంచెను భయనాముం - డనువాఁ డప్పుడు పురంజనాఖ్యుఁడు పెలుచన్
వినుతాత్మ ! పశువుభంగిని - మనము గలఁగ యవనసేయమానుం డయ్యెన్. 828

వ. అనుచరవర్గంబు భృశాతురులును, దుఃఖితులు నై వెనుచనుచుండ, నుపరుద్ధం బగు భుజంగమం బప్పురంబు నెపుడు వాసె, నప్పు డాపురంబు పురంజనుం బాసి, విశీర్ణం బై, ప్రకృతిం బొందె; బలవంతుం డయిన యవనునిచేత బలాత్కారంబున వికృష్యమాణుం డైన పురంజనుండు దమఃపిహితుం డై, పూర్వసుహృత్తగు సఖు నీశ్వరు నెఱుంగకుండె; నంతం బరలోకగతుం డైన పురంజనుం గదిసి, పూర్వంబున నదయుం డైన యతనిచేత హింసింపంబడిన యజ్ఞపశువులు క్రోధోద్రేకంబునఁ గుఠారంబుల నతని నఱకె; నిివ్విధంబునఁ బ్రమదాసంగదోషదూషితుండును, నపారతమోనిమగ్నుండును, నష్టజ్ఞానుండును నయి, పురంజనుం డనేక కాలంబు పరలోకంబున నార్తి ననుభవించి, తద్భార్య యైన ప్రమదోత్తమం జిత్తంబున నశ్రాంతంబును దలంచుచుండం, దదీయసంస్మరణంబునం జేసి తరువాతి జన్మంబున విదర్భరాజగృహంబునం బ్రమదోత్తమ యై జన్మించె; నంత.

సీ. అవనీశ ! వీర్యపణాత్త యైనట్టి వైదర్భిని మలయకేతనుఁ డనంగఁ
బరపురంజయుఁ డైన పాండ్యభూమీశుండు దారుణసంగరస్థలమునందు
శక్తి ననేకరాజన్యుల నిర్జించి పరిణయంబయ్యె ; నా గురుభుజుండు
నావిదర్భాత్మజయం దసితేక్షణ యైన కూఁతును, ద్రవిడాధినాథు

తే. లైన కొడుకుల నేడ్వుర నర్థిఁ గనియె;-వారలకు నెల్ల నొక్కొక్కవరుస [1]నర్బు
దార్బుదసుతులు సంజాతులై రి;యతని-సుత, ధృతవ్రత నాయగస్త్యుఁడు వరించె.

క. అతఁ డాకన్యక వలనను-జతురుండై, యిధ్మవాహజనకుఁ డగు దృఢ
చ్యుతుఁడను మునీంద్రుఁ గనియెను-మతినంతవిరక్తుఁడగుచు మలయధ్వజుఁడున్.

తే. క్ష్మాతలంబెల్ల నిజతనూజాతులకును-బంచి యిచ్చి, సరోజాక్షుపాదపంక
జార్చనాయత్తుఁ డగుచుఁ గులాద్రి కరుగ-నంత మదిరాక్షి, సతియగునావిదర్భి.

తే. కడఁక గృహములు, నఖిలభోగములు విడిచి,
చంద్రు వెనుచను చంద్రికచందమునను
భక్తి దళుకొత్తఁ బాండ్యభూపాలుఁ డయిన
మలయకేతను వెనుకొని మగువ సనియె. 833

వ. ఇట్లు ధర్మపత్ని వెంట రాఁ జని, యందుఁ జంద్రవసాతామ్రపర్ణీనవోదక లను నదుల పుణ్యజలంబుల సుస్నాతుండయి, ప్రక్షాళితబాహ్యాభ్యంతరమలుండును,

---

1. అర్బుదము = దశకోటి.

గంధమూలఫలబీజపుష్పపర్ణతృణతోయాహారుండునై, కాయకర్శనంబైన తపం బాచరించుచు, శీతోష్ణవర్షవాతంబులు, క్షుత్పిపాసలుఁ, బ్రియాప్రియంబులు, సుఖదుఃఖంబులు నను ద్వంద్వంబుల సమదర్శనుండై జయించి, తపోవిద్యాయమనియమంబులం జేసి పక్వకషాయుండై, బ్రహ్మంబునందు నిజాత్మ ననుసంధించి విజితేంద్రియప్రాణచిత్తుండై, స్థాణువుంబోలె దివ్యవర్షశతంబు దపంబు సేసి భగవంతుండయిన వాసుదేవునియందుఁ బ్రీతి వహించుచు, నన్యం బెఱుంగక వర్తించుచుఁ, దన్ను స్వప్నమందు ''మమేదం శిరశ్ఛిన్నమితి'' యనుప్రతీతియందుంబోలె వ్యతిరిక్తునిఁగా, వ్యాపకునిఁగా, నంతఃకరణవృత్తిసాక్షినింగా నెఱింగి.

సీ. సాక్షాత్కృతుండును, సర్వేశ్వరుండును, భగవంతుఁడును, గృపాపరుఁడునైన
హరి యను లోకైకగురునిచే నుక్తమై, సర్వతోముఖమును, స్వప్రకాశి
తము నగు మహితశుద్ధజ్ఞానదీపప్రభాతతిచేఁ బరబ్రహ్మమందుఁ
దన్నును, దనయందుఁ దగఁ బరబ్రహ్మంబు నెనయఁ గన్గొనుచు దగ్ధేంధనాగ్ని
తే. భంగి [1]ఈషణములఁ బెడఁబాసి, భూరి-వ్యసనసాగరసంసృతివలనఁ జాల
నుపరతుం డయ్యె నామహితోన్నతుండు;-నవనినాయక! విను మప్పుడతనిభార్య.

క. పతిదైవత, శీల సమం-చిత, వేణీభూతచికుర, [2]చీరాంబర, సు
వ్రతచర్యాక్షామాంగి, వి-గతదోష, విదర్భరాజకన్యక యచటన్. 836

తే. కమలలోచన నిఖిలభోగములఁ దొఱఁగి,-మలయకేతనుఁ బరమధర్మజ్ఞుఁ జేరి,
నిరుపమైకపతివ్రతానియమ మొప్ప-సాధ్వియై, భక్తిఁ బరిచర్య సలుపుచుండె.

క. విమలమతి నిజేశు సమీ-పమునన్ సతి ధూమరహితపవమానసఖా
గ్రమున వెలుఁగొందు కీలవి-ధమునఁ బ్రకాశించుచుండెఁ దద్దయు వేడ్కన్.

క. సతి దన ప్రాణేశ్వరుఁ డుప-రతుఁ డగుట మనంబులో నరయకయై, పూర్వ
స్థితి నుపచారక్రియ లం-చితమతిఁ గావింపఁ దలఁచి, చిరతరభక్తిన్. 839

క. అనుపమసుస్థిరనియమా-సనుఁడగు నిజనాథు డాయఁ జని, పూర్వగతిన్
వినమిత యై, సతి తత్పద-వనజము లర్చించునపుడు వరు పాదములన్. 840

క. విను మూష్మత లేకున్నను-గని, యూథభ్రష్టహరిణికైవడి సతి నె
మ్మనమున బెగడుచు దీనత-ననయంబును బంధురహిత యై శోకించెన్. 841

చ. అనయము నిల్లు శోకవిపులాశ్రుపయఃకణసిక్తమానిత
స్తనయుగ యై, వియోగపరితాపమునన్ హృదయంబు మాఁడ, శో
భనలలితాధరోష్ఠనవపద్మము గందఁగ, సుస్వరంబుగా
వనజదళాక్షి యేడ్చె ననివారణఁ దద్విపినాంతరంబునన్. 842

1. ఈషణములు = వాంఛలు, కోరికలు. 2. చీరాంబర = నారబట్టలు కట్టినది.

ఉ. "హా నరనాథ! హా సుమహితాత్మక! హా గుణశాలి! యింక నం
భోనిధిమేఖలాకలితభూమి యథార్థికరాజచోరపీ
డానిరతిం గృశింప నకటా! తగునయ్య! యుపేక్ష సేయ? శో
భానయశాలి! నీవు పరిపాలన సేయుదు; లెమ్ము భూవరా!" 843

చ. అని విలపించుచుం సరసిజాక్షి నిజేశు పదారవిందముల్
దన నిటలంబు సోఁకఁ బరితాపమునం బడి, బిట్టు చాల రో
దన మొనరించుచుం, దగిలి దారువులం జితిఁ బేర్చి, యందులోఁ
[1]బెను పగు తత్కళేబరముఁ బెట్టి, శిఖిం దరికొల్పి యిమ్ములన్. 844

క. తా ననుగమనము సేయం-బూనుటయును, నంతలోనఁ బూర్వసఖుఁడు, వి
జ్ఞానస్వరూపకుండును-నైన ధరాదివిజుఁ డొక్కఁ డబలం గనుచున్. 845

క. చనుదెంచి, యత్తలోదరి-సునయోక్తుల ననునయించుచుం దగ ననియెన్:
"వనితా! నీవెవ్వతె? వె-వ్వనిదాన? వితం డెవండు? వగచెద వేలా?" 846

క. అని యడిగి, వెండియును ని-ట్లనియెను: "నీసృష్టిపూర్వమందును నీవె
వ్వనితోడ సఖ్యసౌఖ్యము-లనవరతము ననుభవించి, తట్టిసఖుండన్. 847

క. న న్నెఱుఁగుదేని, మనమున-నన్నెఱుఁగక యున్న నైన నలినదళాక్షీ!
నన్నుఁ బురాతనసఖుఁ గా-నెన్నంగలదాన వైన నెఱుఁగవె చెపుమా! 848

వ. కావున నీవును, నేనునుం బూర్వంబునందు మానసనివాసులమైన హంసల మై
యుండి, గృహంబుఁబాసి సహస్రవత్సరంబులు సఖులమై వర్తించునంత, నీవు
ననుం బాసి, భౌమభోగరతుండవై, పదంబు నిచ్ఛగించుచు, మహీమండలంబు
గలయంగ్రుమ్మరునప్పు డొక్క కామినీనిర్మితంబుం, బంచారామంబు, నవద్వార
సమేతంబు, నేకపాలకంబుఁ, ద్రికోష్ఠంబు, షట్కులంబుఁ, బంచవిపణంబుఁ,
బంచప్రకృతియు, స్త్రీనాయకంబు నైన యొక్కపురంబు వొడగంటి; వది యెట్టి
దనినం, బంచారామంబు లనం బంచేంద్రియార్థంబులు; నవద్వారంబులన నాసి
కాది ద్వారంబు; లేకపాలకంబనం బ్రాణపాలనంబు; త్రికోష్ఠంబులనం దేజోభి
న్నంబులు; షట్కులంబులన నింద్రియసంగ్రహంబు; విపణంబులనఁ గర్మేంద్రియం
బులు; పంచప్రకృతి యనం బంచభూతంబులు; ప్రకృతి యను కామిని యన
బుద్ధి; యిట్టిపురంబునం బ్రవిష్టుం డైన పురుషుం డంగనాపరతంత్రుండు, నజ్ఞుండు
నైన నీవ; యప్పురంబునం గామినీసంస్పృష్టుండవై రమించుచుఁ, దత్సంగమం
బున నష్టస్మృతివై, వైదర్భీజనసంభావితసుఖాభాసంబులగు దుఃఖంబులచే నిట్టి
పాపిష్ఠంబైన దశం బొందితివి; గావున. 849

1. పెనుపు = అతిశయము, ఆధిక్యము.

సీ. నీవు వైదర్భివి గావు; వీరుఁ డితండు వివరింపఁగాఁ గాఁడు విభుఁడు నీకు;
నొగి మున్ను పురమున నుపరుద్ధుఁ జేసిన యాపురంజనపతి వరయఁ గావు;
మఱియు నీ వన్యసీమంతిని యనియును, జర్చింపఁగాఁ బూర్వజన్మమందు
బురుషుండ వనియును బుద్ధిఁ దలంచుట యరయంగ నీయుభయము నసత్య;

తే. మింతయును మామకీన మై యెసఁగు మాయఁ
జేసి కల్పితమయ్యెఁ; జర్చింప మనము
పూర్వమున హంసలమ యని పూని యెఱుఁగఁ
బలికితిం దెలియ మనల రూపంబుఁ జూడు. 850

వ. ఏనే నీవు గాని యన్యుండవు గావు; నీవే నేఁ గాని యన్యుండం గా; ని ట్లని యెఱుంగుము; విద్వాంసులు మనయిద్దఱయందు నంతరంబు నీక్షింపరు; పురుషుండు దనునొక్కనినె యాదర్శచక్షువులందు భిన్నరూపునింగాఁ దలంచు చందంబున మనయిద్దఱికిని భేదంబు గలిగినయట్లు తోఁచు'' నని యివ్విధంబున నతం డతనిచేత నీవు పూర్వంబున మదీయసఖుండవైన హంస వని తెలుపంబడి, స్వస్థుం డై, తద్వియోగనష్టంబైన జ్ఞానంబు గ్రమ్మఱం బొందె''నని చెప్పి, నారదుండు ప్రాచీనబర్హిం జూచి, యీయధ్యాత్మతత్త్వంబు రాజకథామిషంబున నీకు నెఱింగించితి'' ననిన. 851

క. విని భూమీశుఁడు నారద-ముని కను: ''భవదీయవచనములు సూరులు ద
క్కను గర్మమోహితుల మై-వన రెడు నే మెట్లు దెలియువారము చెప్పుమా?''

వ. అనిన యోగీంద్రుండు రాజేంద్రున కిట్లనియె: ''నరేంద్రా! యేమికతంబున నాత్మచేత నేకద్విత్రిచతుష్పాదంబును, బహుపాదంబును, నపాదంబు నగుచుఁ బురంజను దేహంబు బ్రకటం బగుచుండు, నాకతంబునం బురంజనుండును బురుషుం డయ్యె; నట్టి పురుషునకు నామక్రియాగుణంబుల విజ్ఞాతుండుగాకుండుటం జేసి యవిజ్ఞాత శబ్దంబునం జెప్పంబడు సఖుండీశ్వరుండు; పురుషుండు; సాకల్యంబునం జేసి దేహపరిగ్రహంబు సేయనిచ్ఛించునప్పుడు నవద్వారకలితంబును, ద్విహస్తచరణ యుక్తంబును నయిన పురం బేది గల, దదియ లెస్స యని తలంచి యప్పురం బను దేహంబునందుఁ బురుషుం డింద్రియంబులం జేసి యేబుద్ధి నధిష్ఠించి విషయంబుల ననుభవించు, నహంకారమమకారంబులకు నేబుద్ధి తత్త్వంబు గారణం బగు, నట్టి బుద్ధి ప్రమదోత్తమ యనంబడు; దానికి సఖులు జ్ఞానకర్మకారణంబులైన యింద్రియగుణంబులు; సఖీజనంబులు దదీయవృత్తులు; పంచముఖోరగం బనం బంచవృత్తి యైన ప్రాణంబు; నేకాదశమహాభటులన బృహద్బలుండు, నుభయేంద్రియ నాయకుండు నైన మనంబు; నవద్వారసమేతంబైన యప్పురంబు చుట్టివచ్చిన పాంచాలదేశంబు లనం బంచవిషయంబులు; నవద్వారంబులన నక్షినాసికా కర్ణముఖగుదశిశ్నంబులు; నందు నక్షినాసా

స్యంబులై దునుం బ్రాగ్ద్వారపురస్కృతంబులు; దక్షిణోత్తర కర్ణంబులు దక్షిణోత్తరద్వారంబులు; గుదశిశ్నంబులు పశ్చిమద్వారంబు; లందు నేకస్థలనిర్మితంబులయిన ఖద్యోతావిర్ముఖులు నేత్రంబులు;విభ్రాజితంబన రూపంబు;ద్యుమంతుండనం జక్షురింద్రియంబు;నళినీనాళీనులన నాసికాద్వారంబులు;సౌరభం బనం గంధంబు;నవధూతయన ఘ్రాణేంద్రియంబు;ముఖ్యయన నాస్యంబు; విపణం బన వాక్కు; రసజ్ఞుం డన రసం; బాపణం బన వ్యవహారంబు; బహూదనంబన వివిధాన్నంబు; పితృహూ వన దక్షిణ కర్ణంబు; దేవహూ వన నుత్తరకర్ణంబు; చండవేగుం డనం గాలోపలక్షకం బైన సంవత్సరంబు; గంధర్వు లన దివంబులు; గంధర్వీజనంబు లన రాత్రులు; పరివర్తనంబన నాయుర్హరణంబు; గాలకన్యక యన జర; యవనేశ్వరుం డన మృత్యు; వతని సైనికు లన నాధివ్యాధులు; ప్రజ్వారుండనం బ్రాణిహింసయందు శీఘ్రవేగంబుగలిగి శీతోష్ణభేదంబులం ద్వివిధం బైన జ్వరంబు; దక్షిణపాంచాలంబనం బితృలోకప్రాపకంబును, బ్రవృత్తిరూపకంబు నైన శాస్త్రం; బుత్తరపాంచాలంబన దేవలోకప్రాపకంబు, నివృత్తిసంజ్ఞకంబు నయిన శాస్త్రంబు; శ్రుతధరుండన శ్రోత్రంబు; నాసురీనామకంబనం బశ్చాద్ద్వారంబైన మేఢ్రంబు; గ్రామకంబన సురతసుఖంబు; దుర్మదుండన గుహ్యేంద్రియంబు; నిరృతినామకంబైన పశ్చిమద్వారం బన గుదంబు; వైశసంబన నరకంబు; లుబ్ధకుం డనం బాయువు; సంధులన హస్తపాదంబు; లంతఃపురంబన హృదయంబు; విషూచి యన మనం"బని వెండియు నిట్లనియె:

సీ. "అనఘాత్మ! వినుము; జాయాత్మజు లను గుణాక్తం బగు మఱి బుద్ధితత్త్వ మర్థి
వెలయ నేయేగతి వికృతి సేయంబడు, నేయే తెఱంగుల నింద్రియములు
వికృతిని బొందు, నావిధమునఁ దద్గుణాన్వితుఁడును వరుసఁ దద్వృత్తులకును
ఘనుఁడు నుపద్రష్టయును, దగునాత్మయుఁ, దద్వృత్తులును బలాత్కారమునను

తే. ననుకరింపంగ నర్థిఁ జేయంగఁబడుట
ననయమును నాత్మమహిమని ననుసరించు
టయు నెఱుఁగఁ జెప్పి, యిట్టులనియెను మఱియు
జనవరేణ్యునితో యోగిసత్తముండు: 854

వ. "మఱియు నరదంబన దేహంబు; దురంగంబులన నింద్రియంబు; లీపాద్వయంబన సంవత్సరంబునుం, దత్కృతవయస్సును; జక్రద్వయంబనం బుణ్యాపాపకర్మద్వయంబు; వేణుత్రయం బన గుణత్రయంబు; పంచబంధనంబనం బంచప్రాణంబులు; రశ్మి యన మనంబు; సారథి యన బుద్ధి; రథికోపవేశస్థానంబన హృదయంబు; గూబరంబులన శోకమోహంబులు; పంచప్రహరణంబులనం బంచేంద్రియార్థప్రక్షేపంబు; పంచవిక్రమం బనం గర్మేంద్రియంబులు; సప్తవరూథంబులన ధాతువులు; హైమోపస్కరం బవ రజోగుణం; బక్షయతూణీరంబవ

ననంతవాసనాహంకారోపాధి; యేకాదశచమూపతి యన నేకాదశేంద్రియం బైన మనం; బాసురీవృత్తి యనం బాహ్యావిక్రమంబు; పంచేంద్రియంబులచేత మృగయావినోదంబుచందంబున హింసాదులం జేసి విషయంబులనుభవించుటయ మృగయాచరణం; బీవిధంబున నుండ జీవుండు దేహంబున స్వప్న సుషుప్తి జాగ్రదవస్థలయందు నాధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికంబులైన బహువిధదుఃఖం బులం జేసి క్లేశంబుల ననుభవించుచు నజ్ఞానావృతుం డయి వర్షశతంబు నిర్గుణుం డయ్యును ఘ్రాణేంద్రియమనోధర్మంబులం దనయందు నధ్యవసించి కామలవం బుల ధ్యానంబు సేయుచు, నహంకారమమకారసహితంబుగాఁ గర్మాచరణంబు సేయుచుండు. 855

క. పురుషుఁడు నిజప్రకాశతఁ - బరఁగియు నలఘుఁడుఁ, బరుండు, భగవంతుండున్,
గురుఁడును నగు నయ్యాత్మను - బరువడి నెఱుఁగంగ లేక ప్రకృతిగుణములన్.

క. విను మెపుడు దగులు, నప్పుడ - యొనరంగ గుణాభిమానియును, గర్మవశుం
డనఁ దగు నాపురుషుఁడు దా - ఘన మగు త్రైగుణ్యకర్మకలితుం డగుచున్. 857

సీ. ధృతి నొప్పుచున్న సాత్త్వికకర్మమునను బ్రకాశభూయిష్ఠలోకముల భూరి
రాజసప్రకటకర్మమున దుఃఖోదర్కలోలక్రియాయాసలోకములను
గైకొని తామసకర్మంబునను దమశ్శోకమోహోత్కటలోకములను
బొందుచుఁ బుంస్త్రీనపుంసకమూర్తుల దేవతిర్యఙ్మర్త్యభావములను
తే. గలుగుఁ గర్మానుగుణములుగాఁగ జగతిఁ-బుట్టి చచ్చుచుఁ, గ్రమ్మఱఁ బుట్టు, చిట్లు
దివిరి కామాశయుం డైన దేహి యెప్డు-నున్నతానతపదముల నొందుచుండు.''

వ. అని మఱియు నిట్లనియె: 859

మ. ఎనయన్ క్షుత్పరిపీడఁ గుంది, శునకం బింటింటికిం బోవఁ బూ
నినఁ, దద్దైవికమైన దండహతి గానీ, కాక చౌర్యాన్నమై
నను గానీ తగఁ బొందుచందమున, నెన్నన్ దైవయోగంబు పెం
పున నీజీవుఁడు దాఁ బ్రియాప్రియములం బొందుం ద్రిలోకంబులన్. 860

చ. గొనకొని, యిట్టిదుఃఖములకుం బ్రతికారము మానవేంద్ర! క
ల్గిన విను తత్ప్రతిక్రియ నకించనవృత్తి జనుండు మస్తకం
బున నిడు మోపు మూఁపునను బూనినఁ దద్భరదుఃఖ మాత్మఁ బా
యనిగతి జీవుఁడుం ద్రివిధ మై తగు దుఃఖముఁ బాయఁ డెన్నఁడున్. 861

క. ఘనదుఃఖహేతుకర్మం - బును, దత్ప్రతికారకర్మమును నివి మాయా
జననము లగుటను బురుషుఁడు - గనుఁ గలలోఁ దోఁచినట్టి కలచందమునన్.

వ. సవాసనోచ్ఛేదకంబు గా'' దని, వెండియు నిట్లనియె: 863

సీ. "నరనాథ! వినుము స్వప్నంబుచందంబున నజ్ఞానవిలసితం బగుటఁ జేసి
తివిరి మిథ్యాభూత దేహాదికమునకు నరయ నివర్తనాయాస మేటి
కని యంటివేనియు నర్థంబు లేకున్న నర్థి సోపాధికం బైన మనము
వాంఛతో స్వప్నము వర్తింపఁ బురుషునిఁ బూని, జాగ్రద్బోధచే నుపాధి
తే. చెడక స్వాప్నికసంసృతి విడువనట్లు - తత్త్వవిజ్ఞానమున నవిద్యానివృత్తి
దార దేహాదికనివృత్తి దగులకున్నఁ - దివుట సంసృతి దాని వర్తింపకుండు. 864

చ. ఘనపురుషార్థభూతమనఁగాఁ దగు నాత్మకు నేనిమిత్తమై
యొనర ననర్థహేతువన నూల్కొను సంసృతి సంభవించు న
ట్లనయముఁ దన్నిమిత్తపరిహారక మర్థి జగద్గురుండు నాఁ
దనరిన వాసుదేవపదతామరసస్ఫుటభక్తి యారయన్. 865

క. పూనిన తద్భక్తి సమీ - చీనగతిం దెలియ ననఘ! చిరవైరాగ్య
జ్ఞానజనకమగు భక్తిని - దానము గోవిందవరకథాశ్రయమ యగున్. 866

వ. కావున నది తత్కథాకర్ణనగాననిరతుండు, విశ్వాససంయుక్తుండు నైనవానికి
సంభవించు; మఱియును. 867

క. ధర సాధులు, విమలాంతః - కరణులు, భగవద్గుణానుకథనశ్రవణ
స్ఫురితస్వాంతులు, ననఘులు, - వరధిషణులు నైన భాగవతజనుల సభన్. 868

క. సరసోదారమహాత్మము - ఖరితము లగు మధువిరోధికమనీయగుణో
త్కరసురుచిరచరితామృత - పరిపూరితవాహినులను బరమప్రీతిన్. 869

క. మనమలరఁగ శ్రోత్రాంజలు - లను బానము సేయు పుణ్యులకు క్షుత్తృష్ణా
ఘనభయశోకవిమోహము - లనయంబును సోఁకకుండు నవనీనాథా! 870

వ. కావున నిట్టి భాగవతసహవాసంబు లేక తనంతన భగవద్భాగవతగుణాభివర్ణన
కథానుచింతనాదులయందుం బ్రవర్తించిన నాలస్యాదిదోషంబు లొంది, యీజీవ
లోకంబు సహజక్షుధాదికంబున [1]నుపద్రుతం బై, సర్వేశ్వరకథామృత
వాహినియందు రతిం జేయ; దిది నిశ్చితం" బని మఱియు నిట్లనియె: 871

సీ. పద్మసంభవుఁడును, భవుఁడును, మనుకులసమితి, దక్షాదిప్రజాపతులును,
నైష్ఠికులై నసనకముఖ్యమునులుఁ, బులస్త్యుండు, భృగువుఁ, బులహుఁడుఁ, గ్రతువు,
నత్రి, మరీచియు, నంగిరసుండు, నరుంధతీవిభుఁడును రూఢి మెఱయ,
బహుపుణ్యులే కడపల గాఁగఁ గల బ్రహ్మవాదులు, నందఱు వాక్కులకును
తే. నెనయ నీశ్వరులై యుండియును, సమగ్ర - మతిఁ దపోయోగవిద్యాసమాధివరవి
చారులై యుండియును, సర్వసాక్షియైన - యీశ్వరుని వెదకియుఁ గాన రిద్ధచరిత!

1. ఉపద్రుతము = ఉపద్రవము, లేక తొందర పొందినది.

వ. అది యెట్లంటేని. 873

మ. ఘనవిస్తార, మపార, మద్వయ మనంగా నొప్పు వేదంబు దా
మనువర్తించుచు, మంత్రయుక్తి వివిధంబైనట్టి దేవాఖ్యశో
భనసామర్థ్యముచేత నింద్రముఖరూపం బిష్టదైవంబుగాఁ
గని వేడ్కన్ భజియించువారలు గనంగా నేర్తురే యీశ్వరున్ ? 874

క. విను; మాత్మభావితుం డన-నెనసిన భగవంతుఁ డెప్పు, డెవ్వనిఁ గరుణం
దనరుచు ననుగ్రహించును-మనుజేశ్వర ! యపుడ వాఁడు మహితాత్మకుఁ డై.

క. ధీరత నీలోకవ్యవ-హారంబును, వైదికంబు ననఁదగు కర్మా
చారములందు వినిష్ఠిత - మై రూఢిఁ దనర్చు బుద్ధి నర్థిన్ విడుచున్. 876

సీ. కావున రాజేంద్ర ! నీవును బరమార్థరూపంబు లగుచుఁ [1]బ్రరోచమాన
ములును, గర్ణప్రియంబులును, నస్పృష్టవస్తువులును నైన యీవివిధకర్మ
ములయందుఁ బురుషార్థబుద్ధి గావింపకు; మతిఘనస్వాంతులైనట్టివారు
పరఁగు జనార్దనప్రతిపాదకంబైన శ్రుతి గర్మపరమని చూపుచుండు

తే. వారు వేదజ్ఞు లనఁదగువారుగారు;-రూఢి మఱి వారు నిత్యస్వరూపభూత
మైనయీయాత్మతత్త్వంబునలరు వేద-కలితతాత్పర్యమని యాత్మఁ దెలియలేరు.

వ. కావునం బ్రాగగ్రంబు లైన దర్భలచేత సకలక్షితిమండలాస్తరణంబు
గావించి, యహంకారయుక్తుండవు, నవినీతుండవు నై, పెక్కు పశువులఁ
జంపనే కాని కర్మస్వరూపంబును, విద్యాస్వరూపంబును నెఱుంగ; వాకర్మ
విద్యాస్వరూపంబు లెట్టి వనిన, సర్వేశ్వరపరితోషకం బేది, యదియ కర్మం ;
బాసర్వేశ్వరునియందు నేమిట మతి సంభవించు, నదియ విద్య; యతండె
దేహులకు నాత్మయు, నీశ్వరుండు నగుచుండుఁ; గావునఁ బురుషులకు క్షేమ
కరంబైన యాశ్రయంబు దత్పాదమూలంబ; యతండు ప్రియతముండును,
సేవ్యమానుండును నగుచుండ నణుమాత్రం బయిన దుఃఖంబు లే; దట్టి యా
భగవత్స్వరూపం బెవ్వం డెఱుంగును, వాఁడు విద్వాంసుండును, గురుండును,
హరియు"నని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె : 878

క. "అవనీశ ! యీ విధంబున-భవదీయప్రశ్న మిట్లు పరిహృత మయ్యెం ;
దవిలి యిఁక నొక్క గోప్యము - వివరించెదఁ, జిత్తగింపు విమలచరిత్రా! 879

సీ. లలి సుమనోవాటికలయందు నల్పప్రసూనమరందగంధానుమోద
సంచారియును, మృగీసహితముఁ, దన్నివేశితచిత్తమును, మధువ్రతనినాద

1. ప్రరోచమానములు = రుచికరములు.

మేదుర శ్రవణానుమోదితమును, బురోభాగచరన్నిజప్రాణహారి,
దీపితవృకగణాధిష్ఠితమును, [1]లుబ్ధకక్రూరఘనసాయకప్రభిన్న
తే. పృష్ఠభాగంబు నై, తగ నెదను మృత్యు-భీతి వాటిల్ల నొండు దప్పింప నెరవు
గాన,కడవిఁజరించుమృగంబుపగిది-భూవరోత్తమ! వినవయ్య! పురుషుఁ డెపుడు.

వ. అంగనానివాసంబుల క్షుద్రతమంబగు కామ్యకర్మపరిపాకజనితంబైన జిహ్వోపస్థాది కామజనితసుఖలేశంబుల నన్వేషించుచుఁ, గామినీయుక్తుండును, దన్నివేశితమానసుండును, నతిమనోహరవనితాజనాలాపశ్రవణతత్పరచిత్తుండును, బ్రత్యక్షంబున నాయుర్హరణకారణాహోరాత్రాదికాలవిశేషగణనాపరుండును గాక పరోక్షంబునం గృతాంతశరనిర్భిన్నగాత్రుండును నగుచు,నీజీవుండు విహరించుచుండుం గావున నీవు నీజీవుని మృగచేష్టితునిఁగా విచారించి, శ్రోత్రాదులందున్న శబ్దాదులంబోలె బాహ్యవృత్తులగు శ్రౌతస్మార్తాదిరూపకర్మంబులను హృదయంబునందు నియమించుచు నసజ్జనయూథవార్తాసహితంబైన గృహాశ్రమంబు విడువుము ; సకలజీవాశ్రయుం డైన యీశ్వరుని భజియింపు; మిట్లు సర్వతోవిరక్తుండవు గ'' మ్మని నారదుండు వలికినం, బ్రాచీనబర్హి యిట్లనియె : 881

క. ''మునివర ! భగవంతుండవు,-ననుపమవిజ్ఞాననిధివి వనఁదగు నీచే
తను వివరింపంగాఁ దగి-యెనసిన యీ యాత్మతత్త్వ మిట నాచేతన్. 882

వ. శ్రుతంబును, విచారితంబును నయ్యెఁ; గర్మనిష్ఠులగు నుపాధ్యాయులైన వారలీయాత్మతత్త్వంబును నెఱుంగ; రెఱింగిరేని నుపదేశింపరు; కావునఁ దత్కృతంబయిన మహాసంశయంబు నీచేత నివృత్తం బయ్యె''నని, వెండియు నిట్లనియె:

సీ. ''అనఘాత్మ! యేమిటియందు నీ యింద్రియవృత్తులు దగఁ బ్రవర్తింపకుండు
టను జేసి ఋషులైన ఘనముగ మోహింతు, రట్టి యర్థమునందు నాత్మసంశ
యము గల్గుచున్నది; యది యెట్టి దనినను, బురుషుఁ డేయే దేహమునను జేసి
కర్మముల్ సేసి, తత్కాయంబు నీలోకమందునే విడిచి, తా నన్యదేహ
తే. మర్థితోఁ ఘటియించి,లోకాంతరమును-బొందితత్కర్మఫలమును బొందుననుచుఁ
బ్రకటముగ వేదవేత్తలు వలుకుచుందు-రన్న నది యెట్లు విన నుపపన్నమగును?

వ. అదియునుం గాక యాచరితం బైన కర్మంబు తత్క్షణంబ వినష్టం బగుటం జేసి, దేహాంతరలోకాంతరభావి యయిన ఫలం బెట్లు సంభవించు''ననిన ప్రాచీనబర్హికి నారదుం డిట్లనియె: ''నరేంద్రా!స్వప్నావస్థయందులింగశరీరాధిష్ఠాతయైనజీవుండు జాగ్రద్దేహాభిమానంబు విడిచి, తాదృశంబ కాని, యతాదృశంబ కాని యైన శరీరాంతరంబు నొంది, మనంబునందు సంస్కారరూపంబున నాహితం బైన

1. లుబ్ధకుఁడు = బోయ, వేఁటకాఁడు.

కర్మంబు ననుభవించు చందంబునం బురుషుం డే లింగశరీరంబునం జేసి కర్మంబు నాచరించు, నా లింగశరీరంబున లోకాంతరంబున దేహావిభేదంబు నొందక, తత్ఫలం బనుభవించు; నదియునుంగాక దానప్రతిగ్రహాదులయందు స్థూల దేహంబునకుం గర్తృత్వంబు గలదంటివేని నహంకారమమకారయుక్తుం డైన పురుషుండు మనంబునం జేసి యేయే దేహంబు పరిగ్రహించు నాయా దేహంబున సిద్ధంబైన కర్మం బాజీవుం డనుభవించు; నట్లు గాకున్నఁ గర్మంబు పునర్భవ కారణం బగుట [1]యుపపన్నంబు గాకుండుఁ; గావున మనఃప్రధానం బైన లింగశరీరంబునకే కర్తృత్వం బుపపన్నం బగు'' నని వెండియు ని ట్లనియె:

క. ''క్షితి నుభయేంద్రియకర్మ - స్థితు లనుభవ మందఁబడిన చిత్తముపగిదిన్
ధృతిఁ జిత్తవృత్తులను ల - క్షిత మగుఁ దత్పూర్వదేహకృతకర్మంబుల్. 886

వ. అది యెట్లనిన, నీదేహంబునం జేసి యేరూపంబు, నేప్రకారంబున, నెప్పు, డెచ్చట నగు, నది యననుభూతంబును, నదృష్టంబును, నశ్రుతంబును నై యుండు; నట్టిది యొకానొకకాలంబున వాసనాశ్రయుం డయిన పురుషునకుఁ దదనుభవాది యుక్తం బగు పూర్వదేహంబున ననుభూతంబును, దృష్టంబును, శ్రుతంబును నని విశ్వసింపు; మీమనంబున ననుభూతార్థంబు గోచరింపఁ జాల; దీమనంబె పురుషులకు శుభాశుభనిమిత్తంబు లైన పూర్వాపరదేహంబులం బ్రకాశింపం జేయుచుండు; నీమనంబునందు నదృష్టంబు, నశ్రుతంబు నైన యర్థంబు స్వప్నాదికమందుం దోఁచు నంటివేని నది దేశకాలక్రియాశ్రయం బని తలంపం దగు నీసమస్తవిషయంబులుఁ గ్రమానురోధంబున మనంబునం జేసి భోగ్యంబు లగు'' నని మఱియు నిట్లనియె: 887

చ. ''సుమహితశుద్ధసత్త్వగుణశోభితమున్, సరసీరుహోదరో
త్తమగుణచింతనాపరము, ధన్యము నైన మనంబునందు భూ
రమణ! సుధాంశునందు [2]నుపరాగమునన్ దివిఁ దోఁచు రాహుచం
దమునను గోచరం బగు నుదారత నీయఖిలప్రపంచమున్.'' 888

వ. అని వెండియు నిట్లనియె: ''లింగదేహమునకుఁ గర్తృత్వభోక్తృత్వంబులు స్థూల దేహద్వారకంబు లగుటం జేసి స్థూలదేహవినాశంబు గలుగన్ జీవునకుఁ గర్తృత్వభోక్తృత్వంబులు లేకుండుటం జేసి ముక్తి గలుగు నంటివేని, నీస్థూల దేహాసంబంధంబు జీవునియందు బుద్ధిమనోమోహార్థగుణవ్యూహరూపాదిలింగ శరీరభంగపర్యంతంబు గలుగుచుండును; సుషుప్తిమూర్ఛాదులయందు నిష్ట వియోగాదిదుఃఖమందు నహంకారంబు గలిగి యుండు; నది యింద్రియోప హతిం జేసి యమావాస్యయందలి చంద్రుండునుంబోలెఁ దరుణపురుషునకు

1. ఉపపన్నము = సరిపడునది. 2. ఉపరాగము = గ్రహణము.

గర్భబాల్యావస్థలయందు నింద్రియపౌష్కల్యంబు లేకుండుటం జేసి యేకాదశేంద్రియస్ఫురణసమర్థం బయిన యహంకారంబు గర్భాదులకుం బ్రకాశింపనిచందంబునం దోఁపకుండుఁ; గావున స్థూలదేహవిచ్ఛేదకంబు లేకుండుటం జేసి వస్తుభూతార్థంబు లేకున్న నీ సంసారంబు విషయంబులయం దాసక్తుం డగు జీవునకు స్వాప్నికానర్థాగమనంబునుం బోలె నివర్తింపదు; దీనినం బంచతన్మాత్రాత్మకంబును, ద్రిగుణాత్మకంబును, షోడశవికారాత్మవిస్తృతంబును నయిన లింగశరీరంబు నధిష్ఠించి, చేతనాయుక్తుం డైన జీవుం డని చెప్పంబడు; మఱియును. 889

సీ. తివిరి యప్పురుషుండు దేహంబునను జేసి యనయంబుఁ బెక్కు దేహాంతరముల
నంగీకరించుచు, నవి విసర్జించుచు, సుఖదుఃఖభయమోహశోకములను
బొలుపొందు తద్దేహములనె పొందుచు నుండు; నది యెట్టు లన్నను సగ్రభాగ
తృణ[1]మూఁదిమఱి పూర్వతృణపరిత్యాగంబుగావించు తృణ[2]జలూకయునుబోలె

ఆ. జీవుఁ డవనిఁ గొంత జీవించి, మ్రియమాణుఁ-డగుచు, నొండు దేహ మర్థిఁ జెంది
కాని పూర్వమైన కాయంబు విడువఁడు; – గాన మనమె జన్మకారణంబు. 890

తరలము. నరవరోత్తమ! యట్లు గాన మనంబె జీవులకెల్ల సం
సరణకారణ; మట్టి కర్మవశంబునన్ సకలేంద్రియా
చరణుఁ డౌట నవిద్య గల్గును; సంతతంబు నవిద్యచేఁ
బరఁగుటన్ బహుదేహకర్మనిబంధముల్ గలుగుం జుమీ! 891

చ. విను మది గాన భూవర! యవిద్య లయించుట కై రమాపతిన్,
ఘనజననస్థితిప్రళయకారణభూతునిఁ, బద్మపత్రలో
చనుఁ, బరమేశు, నీశ్వరుని, సర్వజగంబుఁ దదాత్మకంబుగాఁ
గనుఁగొనుచుం, దదీయపదకంజము లర్థి భజింపు మెప్పుడున్.'' 892

క. అని యీగతి భగవంతుం-డనఘుఁడు, భాగవతముఖ్యుఁ డగు నారదుఁ డా
ఘనునకు జీవేశ్వరగతి-ఘనకృప నెఱిఁగించి, సిద్ధగతిఁ జనినయెడన్. 893

సీ. రాజర్షి యైనట్టి ప్రాచీనబర్హిస్సు దగఁ బ్రజాపాలనార్థంబు సుతుల
ధరకు నియోగించి, తపము సేయుటకునై కపిలాశ్రమంబున కపుడు వోయి,
యచ్చట నియతి నేకాగ్రచిత్తుండును, ముక్తసంగుండును, భూరిధైర్య
యుక్తుండు నగుచు సద్భక్తియోగంబున ననఘ గోవిందపదారవింద

తే. చింతనామృతపానవిశేషచిత్తుఁ-డగుచు, విధిరుద్రముఖ్యుల కందరాని
యవ్యయానందమయపదమందె నప్పు''-డనుచు మైత్రేయముని విదురునకుఁ జెప్పె.

1. ఊఁదు = ఊను, పట్టుకొను. 2. జలూక = జలగ.

వ. వెండియు నిట్లనియె: "ఇట్లు ముకుందయశంబునం జేసి భువనపావనంబు, మనశ్శుద్ధి
కరంబు, సర్వోత్కృష్టఫలప్రదాయకంబు, దేవర్షివర్యముఖవినిస్సృతంబు నైన
యీయధ్యాత్మపారోక్ష్యంబు నెవ్వండు పఠియించు, నెవ్వండు విను, నట్టివారు
లింగశరీరవిధూననంబు గావించి, ముక్తసమస్తబంధు లయి, విదేహకైవల్యంబు
నొంది, సంసారంబునందుఁ బరిభ్రమింప"రనిన మైత్రేయునకు విదురుం డిట్లనియె:

క. "మునినాథ! ప్రచేతసు లా - ఘన మగు రుద్రోపదిష్టకమలోదరకీ
ర్తనమున నేగతిఁ బొందిరి - వనజాక్షుఁడు సంతసింప వా రనఘాత్మా! 896

ప్రచేతసుల తపమునకు మెచ్చి భగవంతుఁడు వరములిచ్చుట

తే. కడఁగి మఱి వారు యాదృచ్ఛికతను జేసి-హరికి నిత్యప్రియుండగు హరునిఁగాంచి,
యతనివలనియనుగ్రహమంది మోక్ష-మందిర ని చెప్పి; తదినిశ్చయంబు; మఱియు.

క. హరిదర్శనపూర్వం బిహ - పరలోకములందు నానృపాలతనయు లం
దిరి యేఫలముల నందఱు - నిరతి నెఱింగింపు"మన మునివరుఁడు వలికెన్: 898

క. "విను; జనకాదేశము ముద - మునఁ దాల్చి, నృపాత్మజులు సముద్రోదరమం
దనుపమజపయజ్ఞంబున - నొనరఁ దపం బూని, ముదము నొందుచు నుండన్.

క. పదివేలేఁడులు నిష్ఠను - వదలక తప మాచరింప, వారల కర్థిఁ
సదయాంతరంగుఁ, డభయ - ప్రదుఁడు, సనాతనుఁడు నైన పద్మోదరుఁడున్. 900

క. అనుపమశాంతము లగు నిజ - తనురశ్ములచే నృపాలతనయతపోవే
దనలు శమింపఁగఁ జేయుచు - ననయముఁ బ్రత్యక్షమయ్యె నచ్యుతుఁ; డంతన్.

సీ. ఘనమేరుశృంగసంగతనీలమేఘంబు[1] నెఱి గరుడస్కంధనివసితుండుఁ,
గమనీయనిజదేహకాంతివిపాటితాభీలాఖిలాశాంతరాళతముఁడు,
సుమహితాష్టాయుధసుమనోమునీశ్వరసేవకపరిజనసేవితుండు,
మండితకాంచనకుండలరుచిరోపలాలితవదనకపోలతలుఁడుఁ,

తే. జారునవరత్నదివ్య[2]కోటీరధరుఁడుఁ, - గౌస్తుభప్రవిలంబమంగళగళుండు,
లలితపీతాంబరప్రభాలంకృతుండు,-హారకేయూరవలయమంజీరయుతుఁడు. 902

క. లలితాయతాష్టభుజమం - డలమధ్యస్ఫురితరుచివిడంబితలక్ష్మీ
లలనాకాంతిస్పర్ధా - కలితలసద్వైజయంతికాశోభితుఁడున్. 903

క. సురగరుడయక్షకిన్నర - నిరుపమ జేగీయమాననిఖిలాశాసం
భరితయశోమహనీయ - స్ఫురణుఁడు నగు నప్పురాణపురుషుం డెలమిన్. 904

క. కరుణావలోకనంబుల - నిరవొంద నృపాలసుతుల నీక్షించి, రమా
వరుఁ డంబుదగంభీరమ - ధురభాషలఁ బలికెఁ బ్రియము [3]దూఁకొనుచుండన్.

1. నెఱి = విధము. 2. కోటీరము = కిరీటము. 3. దూఁకొను = పొందు.

తే. "తాపసోత్తములగు ప్రచేతసులు! వేడ్క–వినుఁడు; మీరలు సౌహార్దమున నభిన్న
ధర్ము లగుట భవత్సౌహృదమున కేను – జాలఁ బరితోషమందితి సమత నేఁడు.

క. అనయమును మీమనోరథ – మొనరింతు ; నెఱుంగఁ బలుకుఁ; డుత్తము లగు మి
మ్మనుదినము నెవ్వఁడు సుఖశ–యనుఁ డై, మదిలోనఁ దలఁచు, నానరుఁ డెప్పుడున్.

క. భ్రాతృజనసౌహృదంబును, – భూతదయాగుణము, విమలబుద్ధియు, సుజన
ప్రీతియుఁ గల్గి సుఖించును – వీతసమస్తాఘుఁ డగుచు విశ్వములోనన్. 908

వ. మఱియు రుద్రగీతంబయిన మదీయస్తవం బెవ్వ రనుదినంబును స్తోత్రంబు సేయు
దురు, వారల కభిమతవరంబులు, శోభనకరంబగు ప్రజ్ఞయు నిత్తు; మీరలు
ముదన్వితులై, జనకాదేశం బంగీకరించుటం జేసి మీకీర్తి లోకంబుల విస్తరిల్లు;
మీకు ననూనబ్రహ్మగుణుండు, నాత్మసంతతిం జేసి లోకత్రయపరిపూర్ణగుణాక
రుండు నైన పుత్త్రుండు సంభవింపంగలండు ; కండుమహాముని తపోవినాశార్థంబు
గా నింద్రునిచేతఁ బ్రేషిత యగు ప్రమ్లోచ యను నప్సరస గర్భంబు దాల్చి,
యమ్మునీంద్రుని వీడ్కొని, దివంబునకుం జను సమయంబునం బ్రసూత యై,
తత్పుత్త్రిని వృక్షంబులందుఁ బెట్టి చనిన. 909

సీ. ఆ శిశు వపుడు పేరాఁకలిచేఁ గుంది, [1]వావిచ్చి, బిట్టు వాపోవుచుండ
నాలించి, యటకు రాజైన సోముఁడు వచ్చి, వలనొప్ప నవసుధావర్షి యైన
యాత్మీయతర్జని నర్థిఁ బానమ్ముసేయింపంగఁ, బెరిఁగి, యయ్యిందువదనఁ,
గన్య, వరారోహఁ గడఁక మారిష యను చెలువఁ బుణ్యుండు ప్రాచీనబర్హి

తే. యన్నృపునిచేఁ బ్రజావిసర్గావసరము
నందు వేడ్కఁ దదాదిష్టులైన మీర
లందఱును నెయ్యమున వివాహంబు గండ"
యని సరోరుహనయనుఁ డి ట్లనియె మఱియు : 910

వ. "అనఘాత్ములారా! యభిన్నధర్మశీలురయిన మీకు నందఱకు నా సుమధ్య యైన
కన్య యభిన్నధర్మశీలయు, భవదర్పితాశయయు నయిన భార్య యగు ; మీర
లప్రతిహతతేజస్కులై, దివ్యవర్షసహస్రంబులు భౌమదివ్యభోగంబులు మదను
గ్రహులై యనుభవించెద; రంత నాయందుల భక్తిం జేసి నిర్మలాంతఃకరణులై,
యీభోగంబులు [2]నిరయప్రాయంబులుగాఁ దలంచి, మదీయస్థానంబు నొందెద"
రని వెండియు ని ట్లనియె : 911

చ. "అరయ గృహస్థు లయ్యును మదర్పితకర్ములు, నస్మదీయసుం
దరచరితామృతశ్రవణతత్పరమానస[3]యాతయాములున్,

1. వావిచ్చి = నోరువిడిచి, గొంతెత్తి. 2. నిరయము = నరకము. 3. యాతయాములు = జాములు, లేక ప్రొద్దులు గడపినవారు.

సరసగుణాఢ్యులైన తనరు సాధుల కీగృహముల్ దలంప దు
ష్కరభవబంధహేతువులు గావు నృపాత్మజులార! యెన్నఁడున్. 912

వ. అది యెట్లంటిరేని. 913

చ. అనుపమబ్రహ్మవాదు లగు నంచితయోగిజనానుగీయమా
ననిజకథాసముత్సుకుఁ డనందగు నేను మదీయులం దనూ
తనముగ నుందుఁ; గావున నుదారత వారికి నీగృహావళుల్
ఘనభవబంధహేతువులు గా; విది యంతయు నిక్క మారయన్. 914

క. సరసుఁడ నగు ననుఁ బొందిన – పురుషులు ఘనశోకమోహమోదంబులఁ బొం
దరు; గావున నెనయఁగను ద్రి–పురుషాధీశ్వరుఁడ, బ్రహ్మభూతుఁడ నగుదున్.''

వ. అని యిట్లు వలుకుచున్న పురుషార్థభాజనుండగు జనార్దను దర్శించి, తద్దర్శన
విధ్వస్తరజస్తమోగుణు లయిన ప్రచేతసులు. 916

చ. కరసరసీరుహంబు లెసకం బెసఁగన్ ముకుళించి, గద్గద
స్వరములఁ జేసి యిట్లనిరి సర్వశరణ్యు, నగణ్యు, నిందిరా
వరు, నజితున్, గుణాఢ్యు, ననవద్యచరిత్రుఁ, బవిత్రు, నచ్యుతుం,
బరుఁ, బరమేశు, నీశు, భవబంధవిమోచనుఁ, బద్మలోచనున్: 917

సీ. ''కేశవ! సంతతక్లేశనాశనుఁడవు, గురుసన్మనోవాగగోచరుఁడవు,
సిద్ధమనోరథహేతుభూతోదారగుణనాముఁడవు, సత్త్వగుణుఁడ, వఖిల
విశ్వోద్భవస్థితివిలయార్థధృతనిత్యవిపులమాయాగుణవిగ్రహుఁడవు,
మహితాఖిలేంద్రియమార్గనిరధిగతమార్గుఁడ, వతిశాంతమానసుఁడవు,
తే. తవిలి సంసారహారిమేధస్కుఁడవును,–దేవదేవుఁడవును, వాసుదేవుఁడవును,
సర్వభూతనివాసివి, సర్వసాక్షి–వైన నీకు నమస్కారమయ్య! కృష్ణ! 918

వ. మఱియును. 919

ఉ. తోయరుహోదరాయ, భవదుఃఖహరాయ, నమో నమః పరే
శాయ, సరోజకేసరపిశంగవినిర్మలదివ్య[1]భర్మవ
స్త్రాయ, పయోజసన్నిభపదాయ, సరోరుహమాలికాయ, కృ
ష్ణాయ, పరాపరాయ, సుగుణాయ, సురారిహరాయ, వేధసే.'' 920

వ. అని వినుతించి. 921

చ. ''కమలదళాక్ష! దుఃఖ[2]లయకారణమై తగు తావకీనరూ
పము ననివార్యదుర్భరవిపద్దశ దుఃఖము నొందు మాకు నీ

1. భర్మ = బంగారు. 2. అయము = నాశము.

సుమహితసత్కృపాగరిమఁ జూపుటకంటె ననుగ్రహంబు లో
కమునఁ దలంప నొండొకటి గల్గునె భక్తఫలప్రదాయకా! 922

ఉ. భూరిశివేతరాపహవిభూతిసమేత! మహాత్మ! దీనర
క్షారతి నొప్పు నీవు చిరకాలమునన్ సుఖవృత్తి వీరు మా
వార లటంచు బుద్ధి ననవద్య! తలంచినయంతమాత్ర స
త్కారమె చాలు; నట్లగుట గా కిటు సన్నిధి నైతి వీశ్వరా! 923

చ. అరయఁగ క్షుద్రభూతహృదయంబులయందుల నంతరాత్మ వై
తిరముగ నుండు నీవు భవదీయపదాంబురుహద్వయార్చనా
పరమతు లైన మాకును శుభప్రదభూరిమనోరథంబు లె
వెఱుఁగవె భక్తలోకహృదయేప్సితదాయక! ముక్తినాయకా!

సీ. అయినను విను సరోజాయతలోచన! వరమోక్షమార్గప్రవర్తకుఁడవు,
బురుషార్థభూతవిస్తరుఁడవు నగు నీవు దగిలి ప్రసన్నుఁడ వగుట మాకు
నర్థి మనోభీష్ట మైన వరం బయ్యె; నైనను నాథ! పరాపరుండ
వైన ని న్నొకవరం బర్థింతు మనినను, భువిఁ దావకీనవిభూతు లెన్న

తే. నంతమెఱుఁగంగరామి ననంతుఁ డనుచుఁ
బలుకుదురు నిన్ను; నది గాన పరమపురుష!
యేవరం బని కోరుదు మేము? దప్పి
గొన్న బాలకుఁ డబ్ధినీళ్లెన్ని గ్రోలు? 925

వ. ఇదియునుం గాక. 926

ఉ. పూని భవత్పదాంబురుహమూలనివాసుల మైన మేము మే
ధానిధి! నీ విలోకనముఁ దక్కఁగ నన్యముఁ గోర నేర్తుమే?
మానితపారిజాతకుసుమస్ఫుటనవ్యమరందలుబ్ధశో
భానయశాలి యైన మధుపంబు భజించునె యన్యపుష్పముల్? 927

చ. హరి! భవదీయమాయ ననయంబును జెందిన నేము నిచ్చలుం
గర మనురక్తి నేది తుదగా భవకర్మల మై ధరిత్రిపైఁ
దిరుగుదు; మంతదాఁక భవదీయజనంబులతోడి సంగతిన్
గురుమతి జన్మజన్మములకున్ సమకూరఁగఁ జేయు మాధవా! 928

మ. కమలాధీశ్వర! తావకీనవరభక్తవ్రాతసంసర్గ లే
శముతోడన్ సరిగాఁ దలంప మెలమిన్ స్వర్గాపవర్గాదిసౌ
ఖ్యము లన్నన్, విను మానుషంబు లగు నీ కామంబులం జెప్ప నే
ల? మునీంద్రస్తుతపాదపద్మ! సుజనాలాపానుమోదాత్మకా! 929

వ. మఱియు భగవద్భక్తసంగంబులయందుఁ దృష్ణాప్రశమనంబు లైన [1]మృష్టకథలు చెప్పఁబడుటచేత భూతంబులయందు వైరంబును, నుద్వేగంబును లేకుండు ననిన.

చ. వనముల ముక్తసంగులగువారు నుతింపఁ దనర్తు వీవు ; గా
వున నిలఁ బుణ్యతీర్థములఁ బోలఁ బవిత్రము సేయఁ బూని య
ర్థిని బదచారులై ధరఁ జరించు భవత్పదభక్తసంగమం
బనుపమభూరిసంసృతిభయఘ్నని బుద్ధి రుచింపకుండునే? 931

వ. కావున. 932

చ. వనరుహపత్రలోచన! భవత్సఖుఁ డైన సుధాంశుమౌళితో
డి నిమిషమాత్రసంగతిఁ గడింది వ్రణంబును, దుశ్చికిత్సము
న్న నఁదగు జన్మరోగమున కర్మిలి వైద్యుఁడవైన నిన్ను నే
మనయముఁ జూడఁగంటిమి ; కృతార్థుల మై తగ మంటి మీశ్వరా! 933

వ. దేవా! మదీయస్వాధ్యాయాధ్యయనంబులును, గురుప్రసాదంబును, విప్రవృద్ధాను వర్తనంబును, నార్యజననమస్కరణంబును, సర్వభూతానసూయయు, నన్నవిరహితంబుగా ననేకకాలం బుదకంబులయందు సుతప్తంబయిన తపంబు సేయుటయు నివి యన్నియును బురాణపురుషుండవైన భవదీయపరితోషంబుకొఱకు నగుం గాక యని విన్నవించెద''మని వెండియు నిట్లనిరి : 934

మ. ''మనుపద్మాసనధూర్జటిప్రముఖధీమంతుల్ తపోజ్ఞానస
త్త్వనిరూఢిం దగువారు నీమహిమముం వర్ణింపఁ బారం బెఱుం
గనివారయ్యును నోపినంత వినుతుల్ గావింతు ; రట్లాట నే
మును నిన్నర్థి నుతింతు మీశ! వరదా! బుద్ధ్యాదిమూలంబుగన్.'' 935

వ. అని మఱియు ''సముండవు, నాదిపురుషుండవుఁ, బరుండవు, శుద్ధుండవు, వాసుదేవుండవు, సత్త్వమూర్తివి, భగవంతుండవు నైన నీకు నమస్కరించెద''మని యిట్లు ప్రచేతసులచేత నుతింపంబడి, శరణ్యావత్సలుండగు హరి సంతుష్టాంతరంగుండై, వారలకోరినయట్ల వరంబు లిచ్చిన. 936

తరలము. అనయ మానృపనందనుల్ ముదమూర నన్నుతిఁ జేయఁగా,
మనములోఁ బరితోష మంది, రమాహృదీశుఁడు, భక్తపా
లనకరుండు తదీయదర్శనలాలసాత్మకు లాత్మలం
దనివి సాలక చూడ నాత్మపదంబు కేఁగె రయంబునన్. 937

వ. తదనంతరంబ ప్రచేతసులు భగవదాజ్ఞ శిరంబుల ధరియించి, సముద్రసలిల నిర్గతు లయి. 938

---

1. మృష్టములు = మధుర మైనవి.

క. భూరిసమున్నతి నాక - ద్వారనిరోధంబు గాఁగఁ దగఁ బెరిఁగిన యా
భూరుహసంఛన్నాఖిల - ధారుణి నీక్షించి రాజతనయులు వరుసన్. 939

చ. ఘనకుపితాత్ములై, విలయకాలభయంకరహవ్యవాహలో
చనుగతి నుగ్రులై, ధరణిచక్రము నిర్వసుధారుహంబుగా
ననయముఁ జేయఁబూనిన జనాధిపసూనుల మోములందుఁ దా
మనలసమీరముల్ జనన మంది, కుజంబులఁ గాల్పఁ జొచ్చినన్. 940

క. నలినభవుఁ డామహీజ - ప్రళయముఁ గని, వచ్చి, ధరణిపాలతనూజా
తుల మధురోక్తుల నుపశాం-తులఁ గావించుచును, నయము దూఁకొనఁ బలికెన్.

వ. అట్లు పలికి, వారల నుపశమితక్రోధులం జేసినయనంతరంబ. 942

సీ. అవశిష్టధరణీరుహంబులు భయ మంది, తివిరి చతుర్ముఖాదేశమునను
మారిష యను సతీమణిఁ, దమకూఁతును నా ప్రచేతసులకు నర్థి నిచ్చె;
నా నరపాలకసూనులు దక్షున కరయంగ మున్నీశ్వరాపరాధ
మునఁ బ్రాప్త మైనట్టి జనపాలజన్మంబునకుఁ గారణం బైన నళినసయన
తే. నాదరంబునఁ గమలజునాజ్ఞఁ జేసి - కడఁక దీపింప విధివత్ప్రకారమునను
వరుస నందఱుఁగూడి వివాహమైరి;-గడవ వచ్చునె దైవసంకల్ప మెందు? 943

క. కలదే జగతిం బదుర నృ - పుల కిల నొక భార్య యెందుఁ? బొసఁగునె వినఁగా?
నలినోదరు ఘనమాయా - కలితాద్భుతములకు నతులు గావింపఁ దగున్. 944

వ. అంతఁ జాక్షుషమన్వంతరంబున దైవచోదితుం డై, యిష్టప్రజాసర్గంబు గావిం
చుచుఁ, బ్రసిద్ధుం డైన దక్షుండు, పూర్వదేహంబు గాలవిద్రుతం బగుచుండం,
బ్రచేతసులకు నమ్మారిష యను భార్యయందు సంభవించి,నిజకాంతిం జేసి సమస్త
తేజోధనుల తేజంబును బిహితంబుగాఁ జేయుచుఁ, గర్మ[1] దాక్ష్యంబున దక్షుండను
నామంబు వహించి, బ్రహ్మచేతం బ్రజాసర్గరక్షయందు నియోగింపంబడి, మరీ
చ్యాదులం దత్తద్వ్యాపారంబులందు నియోగించి యుండె; నంత. 945

సీ. ఒనరఁ బ్రచేతసు లుత్పన్నవిజ్ఞానులగుచు, వేగంబ నారాయణోక్తిఁ
దలఁచుచు, నాత్మనందనుకడ నిజభార్య నిడి, వనవాసులై, కడఁగి, మున్ను
జాబాలి యను మునీశ్వరుఁడు సిద్ధుం డైన భూరిపశ్చిమవార్ధితీరమునను
సర్వభూతాత్మవిజ్ఞానంబు గల యాత్మ ఘనవిమర్శకృతసంకల్పు లైరి;
తే. యంత నచటికి సమ్మోదమతిశయిల్ల, - నరసురాసురయక్షకిన్నరవరేణ్య
మానితోన్నతసంపూజ్యమానుఁ డైన - నారదుండు, వివేకవిశారదుండు. 946

1. దాక్ష్యము = దక్షత్వము, కౌశలము.

వ. చనుదెంచి, నిర్జితప్రాణమనోవాగ్దర్శనులును, జితాసనులును, శాంతులును, నస
మానవిగ్రహులును, నిర్మలం బైన పరబ్రహ్మంబునందు నియోజితంబైన యంతః
కరణంబు గలవారును నైన రాజనందనులకడ నిలిచిన. 947

క. చనుదెంచిన నారదమునిఁ - గనుఁగొని, నృపసుతులు లేచి, కౌతుక మొప్పన్,
వినమితులై, సముచితపూ - జనములఁ బరితుష్టుఁ జేసి, సద్వినయమునన్. 948

చ. "అనఘ! మునీంద్రచంద్ర! భవదాగమనంబు సమస్తలోకశో
భనమగు; నస్మదీయమగు భాగ్యవశంబున నేఁడు విశ్వపా
వన! నినుఁ జూడఁ గంటి; మనివార్యభవద్భ్రమణంబు లోకలో
చను గతిఁబోలెఁ బ్రాణులకు సర్వభయాపహరంబు గావునన్." 949

వ. అని మఱియు నిట్లనిరి: 950

సీ. "అనఘాత్మ! భగవంతులైన కేశవవామదేవులచే నుపదిష్టమైన
యాత్మతత్త్వంబు గృహస్థులమగు మాకు ననయంబు విస్మృతంబయ్యె; నట్టి
కలితతత్త్వార్థప్రకాశకంబును, భూరిఘోరసంసారాబ్ధితారకంబు
నైన కరమొప్పారు నాత్మతత్త్వము నేఁడు చిరదయామతిఁ బ్రకాశింపఁ జేయు"

తే. మని ప్రచేతసు లర్థిఁ బల్కినఁ జెలంగి,- భగవదాయత్తచిత్తుండు, భవ్యగుణుఁడు,
నఖిలలోక విహారుండు నైనయట్టి- నారదుఁడు వల్కె నారాకుమారులకును:

సీ. "చర్చింప నరుల కేజన్మకర్మాయుర్మనోవచనంబుల దేవదేవుఁ
డఖిలవిశ్వాత్మకుం డైన గోవిందుండు విలసిల్లు భక్తి సేవింపఁబడెడు
నవియ పో జన్మకర్మాయుర్మనోవచనములన ధరణి నెన్నంగఁ దగును;
వనరుహనాభసేవారహితము లైన జననోపనయనదీక్షాకృతంబు

తే. లైన జన్మంబు లేల? దీర్ఘాయు వేల? - వేదచోదిత యగు కర్మవితతి యేల?
జపతపశ్శ్రుతవాగ్విలాసంబు లేల?_మహితనానావధానసామర్థ్య మేల? 952

వ. మఱియు హరివిరహితంబైన యింద్రియపాటవంబును, నిపుణమైన బుద్ధియుఁ,
బ్రాణాయామాదియోగంబును, దేహాదివ్యతిరిక్తాత్మజ్ఞానంబును, సన్న్యాసాధ్య
యనంబులును, దక్కిన వ్రతవైరాగ్యాదిశ్రేయస్సాధనంబులును నేల? సర్వేశ్వ
రుండును, సమస్తశ్రేయస్స్వరూపుండును, సమస్తశ్రేయోవధిభూతుండును, సర్వ
భూతావాసుండును, సర్వభూతాత్మప్రదుండును, సర్వభూతప్రియుండును, సర్వ
వ్యాపకుండునుం గావున. 953

మ. కమలాధీశ్వరుఁ బూజ సేయుట సమగ్రప్రీతిఁ బ్రాణోపహా
రము సర్వేంద్రియతృప్తిహేతువును, సర్వస్థాజమూలాభిషే
కము, శాఖాభుజపుష్టిదంబు నగు రేఖన్ సర్వదేవార్చనా
క్రమ మై యొప్పు ధరావరేణ్యసుతులారా! బుద్ధి నూహించినన్. 954

వ. అదియునుం గాక. 955

క. పెను పగు వర్షాకాలం-బున దిననాయకునివలనఁ బొడమిన సలిలం
బనయముఁ గ్రమ్మఱ గ్రీష్మం-బున సూర్యునియందు డిందుపోలిక మఱియున్.

క. ధరణిఁ జరాచరభూతము-లరయఁగ జనియించి, యందె యడఁగినపగిదిన్
హరిచేఁ బుట్టిన విశ్వము-హరియందె లయంబు నొందు; నది యెట్లన్నన్. 957

మ. అరు దా నభ్రతమఃప్రభల్ మును నభంబందొప్పఁగాఁ దోఁచియున్
మరలం జూడఁగ నందె లేనిగతి, బ్రహ్మంబందు నీశక్తులుం
బరికింపం ద్రిగుణప్రవాహమున నుత్పన్నంబు లై, క్రమ్మఱన్
విరతిం బొందుచు నుండుఁ; గావున హరిన్, విష్ణున్ భజింపందగున్. 958

వ. మఱియును సమస్తదేహులకు నాత్మయు, నిమిత్తభూతుండును, నద్వితీయుం
డును, శశ్వత్ప్రకాశుండును, బ్రధానపురుషుండును, స్వతేజోవిధ్వస్తగుణ
ప్రవాహుండును, మానసబుద్ధిసుఖేచ్ఛాద్వేషాదివికల్పరహితుండును, సగుణుం
డును, దేహాత్మభ్రమనివృత్త్యుపలభ్యుండును, నాదిమధ్యాంతరహితుండును,
నిత్యానందస్వరూపుండును, సర్వజ్ఞుండును, బరమేశ్వరుండును నైన నారాయణు
నభేదబుద్ధిం జేసి భజింపుఁ; డతండు సర్వభూత దయాళువులు, నెంతమాత్రంబు
సంభవించు నంతమాత్రంబున సంతుష్టచిత్తులు, సర్వేంద్రియోపశాంతులు
నగు పురుషులయెడ సంతుష్టుం డగు''నని వెండియు నిట్లనియె: 959

చ. ''చతురత నట్టి యీశ్వరుఁడు సజ్జనలోకనిరస్తసర్వకా
మితవిమలాంతరంగమున మిశ్రితభావనఁ జేసి సన్నిధా
పితుఁ డగుచున్ దయాకరగభీరగుణంబులఁ జాల నొప్పి, యా
శ్రితజనపారతంత్ర్యమును జేకొని, పాయక యుండు నిచ్చలున్. 960

క. [1]శ్రుతధనకులకర్మసము-న్నతమదములఁ జేసి సజ్జనప్రతతికి సం
తతమును నెగ్గొనరించు కు-మతు లర్థిం జేయు పూజ మతిఁగొనఁ డెందున్.

వ. అది యె ట్లనిన. 962

సీ. వలనొప్పఁ దను ననువర్తించు నిందిరాకామినీమణిఁ దదాకాంక్షు లగుచు
ధృతి ననువర్తించు దేవేంద్రముఖ్యులనే ననువర్తింప, కెపుడు నాత్మ
నిత్యస్వతంత్రుని, నిజభక్తవరదుని, దీనవత్సలు, గుణాధీశు, నజునిఁ,
బురుషోత్తముని, జగద్భరితు, సర్వేశ్వరు, నారాయణునిఁ, జిదానందమయుని

తే. నజితు, నచ్యుతుఁ, బుండరీకాయతాక్షుఁ-దవిలి, సేవింపకుండునే ధర రసజ్ఞుఁ
డైన పురుషుండు సమ్మోదితాత్ముఁడగుచుఁ-జారుమతులార! రాజకుమారులార!''

1. శ్రుతము = పాండిత్యము, బుద్ధి.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె: "భవదీయవంశధుర్యుండుఁ, జిత్రరథుండు నగు ధ్రువుండు సపత్నీమాతృవాగ్బాణభిన్నహృదయుం డై, పంచవర్షార్భకుం డగుచుఁ దపోవనంబున కరుగునపుడు మార్గంబున నాచే నుపదిష్టంబైన క్రమంబున భగవంతుం డగు పుండరీకాక్షు నారాధించి, యితరులచే నొంద రాని సర్వోత్తమంబగు పదంబు నొందెఁ; గాన మీరును రుద్రోపదేశక్రమంబున సర్వభూతాంతర్యామియగు నీశ్వరు భవచ్ఛేదంబునకై భజియింపుఁడు."

క. అని యివ్విధమున నారద-ముని రాజకుమారులకును ముదము దలిర్పన్
వనజోదరు సచ్చరితము-వినిపించి, సరోజభవుని [1]వీటికిఁ జనియెన్. 965

వ. ఇట్లు నారదుండు సనినయనంతరంబ. 966

చ. నరవరనందనుల్ గడఁక నారదవక్త్రవినిర్గతంబు, సుం
దరమును, మంగళావహము, ధన్యము, లోకమలాపహంబు నై,
పరఁగిన విష్ణుసద్యశము భక్తి నుతించి, ముకుందచింతనా
నిరుపమభక్తిఁ జెంది, హరినిత్యపదంబును బొంది రున్నతిన్." 967

వ అని మైత్రేయుండు విదురున కిట్లనియె: "మహాత్మా! నీవు నన్నడిగిన ప్రచేతోనారద సంవాదరూపంబైన హరికీర్తనంబు, మనుపుత్త్రుండైన యుత్తానపాదుని వంశప్రకారంబును జెప్పితి"నని వెండియు నిట్లనియె: "నారదువలనం బ్రియవ్రతుం డాత్మవిజ్ఞానంబునొంది, మహీమండలంబుఁ బరిపాలించి, యనంతరంబునఁ బుత్త్రులకు రాజ్యంబుఁ బంచియిచ్చి, పరలోకగతుం డయ్యె" ననిన. 968

క. విని విదురుం డామునివరు-ఘనచరణము లాత్మమస్తకంబున, మధుసూ
దను చరణాంభోరుహములు-మనమునఁ దగఁ దాల్చి, పలికె మైత్రేయునితోన్:

క. "మునినాథచంద్ర! కరుణా-[2]వననిధి! నీచేత భక్తవత్సలుఁడగు నా
వనజాక్షు తత్త్వ మెఱిఁగితి"-నని తత్పదములకు వినతుఁ డై, వినయమునన్.

క. ఆ మునిచే నామంత్రితుఁ-డై, మనమున బంధుదర్శనాకాంక్షితుఁ డై,
ధీమహితుఁ డైన విదురుఁడు-సామజపురమునకుఁ జనియె సమ్మద మొప్పన్."

క. అని శుకుఁడు పరీక్షిత్తున-కనుకంపం జెప్పె నీయుపాఖ్యానంబుల్
వినువాఁ డైశ్వర్యాయు-ర్ధనకీర్తిస్వస్తిగతులఁ దగఁ బ్రాపించున్." 972

క. అని శుకయోగి పరీక్షి-జ్జనపాలసుధాపయోధిచంద్రున కర్థిన్
వినిపించిన కథ వోడం-బున సూతుఁడు శౌనకాదిమునులకుఁ జెప్పెన్. 973

---

1. వీడు = నివాసము, పట్టణము. 2. వననిధి = సముద్రుఁడు.

చ. సరసవచోవిలాస! గుణసాగర! సాగరమేఖలామహీ
భరణధురంధరప్రకటభవ్యభుజాభుజగేంద్ర! రాజశే
ఖర! ఖరదూషణప్రముఖగాఢతమఃపటలప్రచండభా
స్కర! గరకంఠకార్ముకవిఖండనఖేలన! భక్తపాలనా! 974

క. శరవిదళితసారంగా! - సరసదయాపాంగ! భక్తజలధితరంగా!
దురితధ్వాంతపతంగా! - వరజనకసుతానుషంగ! వననిధిభంగా! 975

మాలిని :—

సురవిమతవిదారీ! సుందర[1]శంబరారీ! - సరసవినుతసూరీ! సర్వలోకోపకారీ!
నిరుపమగుణహారీ! నిర్మలానందకారీ! - గురుసమరవిహారీ! ఘోరదైత్యప్రహారీ! 976

గద్యము

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్త్ర సహజ పాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభాగవతం బను మహాపురాణంబునందు స్వాయంభువమనువునకు నాకూతి దేవహూతిప్రసూతిప్రియవ్రతోత్తానపాదులు జన్మించుటయు, నందు నాకూతిని రుచిప్రజాపతికి నిచ్చుటయు, నా రుచిప్రజాపతికి నాకూతిదేవియందు శ్రీవిష్ణుమూర్త్యంశజుండైన యజ్ఞుండును, లక్ష్మీకళాంశజ యగు దక్షిణ యను కన్యకయు నుద్భవించుటయు, మనుపుత్త్రియైన దేవహూతిని గర్దమున కిచ్చుటయుఁ, బ్రసూతిం దక్షప్రజాపతి కిచ్చుటయుఁ, బ్రసూతిదక్షులవలనం బ్రజాపరంపరలు గలుగుటయు, మఱియుం గర్దమప్రజాపతి పుత్త్రికాసమూహంబును క్షత్త్రబ్రహ్మల కిచ్చుటయుఁ, గర్దమపుత్త్రి యైన కళవలన మరీచికిఁ గశ్యపుం డను పుత్త్రుండును, బూర్ణిమ యను కూఁతురుం బుట్టుటయును, బూర్ణిమవలన గంగయు, విరజుం డనెడు కుమారుండును జన్మించుటయుఁ, గశ్యపప్రజాపతి వలన నయిన ప్రజాపరంపరలచే ముల్లోకంబు లాపూర్ణంబులగుటయు, నత్త్రిమహామునితపంబును, నతనికి హరిహరబ్రహ్మలు ప్రత్యక్షం బగుటయు, ననసూయాపాతివ్రత్య మాహాత్మ్యంబువలన ననసూయాత్త్రులకుం ద్రిమూర్తుల కళాంశజులయిన చంద్రదత్తాత్రేయదుర్వాసుల జన్మంబును, దక్షాత్మజల జన్మంబును, భృగువువలన ఖ్యాతి యను నంగనకు శ్రీమహాలక్ష్మి జన్మించుటయును, భృగుపౌత్త్రుండయిన మార్కండేయజన్మంబును, ధర్మునకు మూర్తివలన నరనారాయణులు సంభవించుటయును, సత్త్రయాగంబునందు దక్షుండు శివుని నిందించుటయును, దక్షాధ్వరధ్వంసనంబును, బ్రహ్మచేఁ బ్రార్థితుండై శివుండు దక్షాదుల ననుగ్రహించుటయును, దక్షాదికృతశ్రీహరిస్తవంబును, శ్రీహరి ప్రసన్నుండై దక్షుని యజ్ఞంబు సఫలంబుగా ననుగ్రహించుటయును, సతీదేవి హిమవంతునకు జనించి హరునకుం బ్రాపించుటయు, నుత్తానపాదుని వృత్తాంతంబును, ధ్రువోపాఖ్యానంబును, ధ్రువుండు దండ్రిచేత నవమానితుండై నారదోపదేశంబున మధువనంబునకుం జని తపంబు సేయుటయును, హరి ప్రసన్నుండై యతని మనోరథంబు లిచ్చుటయును, నతండు మరలఁ బురంబునకు వచ్చుటయుఁ, గుబేరానుచరులైన యక్షులతోడి యుద్ధంబును, ధ్రువుండు యజ్ఞంబులు సేయుచు రాజ్యభోగంబులం దనిసి, తనయు నుత్కలునిం బట్టంబు గట్టి, హరియనుగ్రహంబున ధ్రువక్షితిని నిలుచు

1. శంబరారి = మన్మథుఁడు.

టయు, నుల్కాలుండు వత్సరుండను తన సుతునిఁ బట్టంబు గట్టి, హరిం జేరుటయు, వత్సరుని వంశ పరంపరయు, నందు నంగుని సుతుండయిన వేనుకళేబరంబున లక్ష్మీనారాయణుల యంశంబున నర్చియుఁ, బృథుండును జన్మించుటయుఁ, బృథుండు భూమిం గామధేనువురీతి నఖిలవస్తువులుం బిదుక నియమించి, సమస్థలిం జేసి, యింద్రుండు వశవర్తియైయుండ బహుయజ్ఞంబులు సేసిన నతనికి హరి ప్రత్యక్షం బగుటయు, నధ్యాత్మ ప్రబోధంబును, నింద్రునివలనఁ బాషండసంభవంబును, నింద్రుని జయించిన విజితాశ్వుని, నతని తమ్ములను బృథివీపాలనంబునకు నిలిపి పృథుండు, నర్చియుం బరమపద ప్రాప్తు లగుటయు, వసిష్ఠు శాపంబునకుఁ ద్రేతాగ్నులు విజితాశ్వునికిఁ దనయులై జనియించుటయుఁ, బృథుని పౌత్త్రుండయిన ప్రాచీనబర్హి రాజ్యంబును, నతని యజ్ఞంబు లసంఖ్యాతంబులైన నారదుండు మాన్పందలంచి, పురంజనుకథ నధ్యాత్మప్రపంచంబుగాఁ దెలుపుటయుఁ, బ్రాచీనబర్హి సుతులయిన ప్రచేతసులు పదువురకు శ్రీమహాదేవుండు ప్రత్యక్షంబై హరిస్తవం బుపదేశించుటయుఁ, బ్రచేతసుల తపంబునకు మెచ్చి హరి ప్రత్యక్షంబగుటయు, వారికి మారిషవలన దక్షుండు పూర్వకాలంబున శివవిద్వేషప్రయుక్తశాపంబునం బుత్త్రుండై జనియించుటయును, బ్రచేతసులు ముక్తికిం జనుటయును, విదురుండు మైత్రేయుని వీడ్కొని హస్తిపురంబునకరుగుటయు ననుకథలంగల చతుర్థస్కంధము.

శ్రీ రస్తు

శ్రీకృష్ణాయ నమః

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము

పంచమస్కంధము - ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీకర! కరుణాసాగర! - ప్రాకటలక్ష్మీకళత్ర! భవ్యచరిత్రా!
లోకాతీతగుణాశ్రయ! - గోకులవిస్తార! నందగోపకుమారా! 1

వ. సకలపురాణార్థజ్ఞానవిఖ్యాతుం డగు సూతుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లనియె:

ప్రియవ్రతుని చరిత్రము

క. "భూనాథుఁ డుత్తరాత్మజుఁ-డైన పరీక్షిన్నరేంద్రుఁ, డభిమన్యుసుతుం
డానందమంది, ఘనసు-జ్ఞానుం డగు శుకునిఁ గాంచి సరసతఁ బలికెన్: 3

వ. "మునీంద్రా! పరమభాగవతుండు, నాత్మారాముండు నైన ప్రియవ్రతుండు గృహంబున నుండి యెట్లు రమించెఁ? గర్మబంధంబులయిన పరాభవంబులు గల గృహంబులయందు ముక్తసంబంధులైన పురుషులకు సంతోషంబు గానేర; దుత్తమ శ్లోకుండైన పుండరీకాక్షుని పాదచ్ఛాయం జేసి [1]నిర్వృతచిత్తులైన మహాత్ములు కుటుంబంబునందు నిస్పృహత సేయుదురు గానఁ బ్రియవ్రతునికి సంసారంబునందుఁ దగులంబు గలుగు టెట్లు? దారాగారసుతాదులందుఁ దగులంబు గలవానికి నెట్లు సిద్ధి గలుగు? శ్రీహరియం దస్ఖలితమతి యెట్లు గలుగు? నీసంశయంబుఁ దేటపఱుపు"మని పరీక్షిన్నరేంద్రుం డడిగిన శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె: 4

క. "హరిచరణాంబుజమకరం-దరసావేశితమనఃప్రధానుం డగు స
త్పురుషుఁ డొకవేళ విఘ్నముఁ-బొరసినఁ దన పూర్వమార్గమును విడువఁ డిలన్.

క. ధరణీవల్లభ! విను; మా-నరవరుఁడు ప్రియవ్రతుండు నారదమునిస
చ్చరణోపసేవఁ జెందుచు-నరుదుగ నధ్యాత్మ సత్త్రయాగంబందున్. 6

సీ. దీక్షితుం డై, ధరిత్రీపాలనముఁ దండ్రి పనిచిన, సుజ్ఞానభంగ మనుచు
నంగీకరింపమి, నంతయుఁ దెలిసి, పద్మాసనుఁ డతనికి నతులరాజ్య

1. నిర్వృతచిత్తులు = నిర్వృతి, లేక సుఖము పొందిన చిత్తముగలవారు.

మందుల మిక్కిలి యాసక్తిఁ బుట్టింతు ననుచును దనచిత్తమందుఁ దలఁచి,
తారకాపరివృతతారాధిపునిమాడ్కి శ్రుతులతోఁ గూడి యచ్యుతవిభూతి

తే. హంసవాహనుఁ డగుచు, నింద్రాదులెల్లఁ-గదిసి సేవింప, బ్రహ్మలోకముననుండి
సన్మునీంద్రులు దన్నుఁ బ్రశంససేయ-నల్లనల్లన యుడువీథి నరుగుదెంచె. 7

వ. మఱియు నాయాయి మార్గంబులయందు సిద్ధసాధ్యగంధర్వచారణగరుడకింపు
రుషు లిరుదెసల స్తోత్రంబులు సేయుచుండ, గంధమాదనద్రోణులం బ్రకాశంబు
నొందించుచుఁ జనుదెంచిన పద్మాసనునకు నారదుండు స్వాయంభువప్రియవ్రతు
లతోఁ గూడి, ముకుళితకరకమలుండై, యెదురు చనుదెంచి, సంస్తుతి స్తబకం
బులం బూజించిన,విరించి, సంతసించి,ప్రియవ్రతునిం జూచి, నవ్వుచు ని ట్లనియె:

క. "హరి నాముఖమున నీకును-గర మెఱిఁగింపంగఁ బనిచెఁ గావున నిదె సు
స్థిరమతి విను మంతయు శ్రీ-హరివాక్యముగా నెఱింగి యవనీనాథా! 9

ఆ. కోరి వేడ్క నీవు, నారదుండును, నేను-నందఱమును నీశ్వరాజ్ఞఁ బూని,
యుడుగ కెపుడుఁ జేయ నున్నవారముగాన-నతనియాజ్ఞఁ దప్ప నలవిగాదు.10

వ. మఱియు శ్రీహరియాజ్ఞను జీవుండు దపోవిద్యలను, యోగవీర్యజ్ఞానార్థధర్మంబు
లను దనచేత నొరులచేతం దప్పింప సమర్థుండు గాఁ; డుత్పత్తిస్థితినాశంబులకు,
శోకమోహాభయసుఖదుఃఖంబులకు నీశ్వరాధీనుండ కాని జీవుండు స్వతంత్రుండు
గాఁడు; శ్రీహరివాగ్రూపంబులయిన శ్రుతులందు గుణత్రయం బను రజ్జువున
బంధింపంబడిన యస్మదాదులము ముకుఁద్రాటిచేఁ బశువు మనుష్యులకు వశం
బయినచందంబున నీశ్వరాజ్ఞం బ్రవర్తించుచుందుము; నరుండు సుఖదుఃఖాను
భవంబులకు నీశ్వరాధీనుండు; నేత్రంబులు గలవానిచేతఁ దివియంబడిన యం
ధుండునుంబోలె నీశ్వరుం డిచ్చిన సుఖదుఃఖంబు లనుభవించుచున్నవారము;
స్వప్నంబునం గన్న పదార్థంబు మేల్కాంచి, మిథ్యగాఁ దలఁచిన కరణి
మోక్షార్థి యైన సుజ్ఞానవంతుండు [1]ప్రారబ్ధసుఖదుఃఖంబు లనుభవించుచు
దేహాంతరారంభకకర్మంబులం జేయనొల్లఁడు; వనవాసియైనను జితేంద్రియుండు
గాకుండెనేని గామాదిసహితుం డగుటంజేసి సంసారబంధంబులు సిద్ధించు; గృహ
స్థాశ్రమంబందును జితేంద్రియుండై, యాత్మజ్ఞానంబుగల పురుషునకు మోక్షం
బు సిద్ధించు; శత్రువుల గెలువ నిశ్చయించిన పురుషుండు దుర్గం బాశ్రయించి
శత్రువుల జయించినమాడ్కిని మోక్షార్థి యగు; నీవును గృహాశ్రయుండవగుచు
శ్రీనారాయణచరణారవిందంబు లను దుర్గం బాశ్రయించి, యరిషడ్వర్గంబుల
జయించి, ముక్తసంగుండవై, యీశ్వరకల్పితంబులగు భోగంబుల ననుభవించి

1. ప్రారబ్ధము = కర్మ; కర్మవిశేషము.

ముక్తిం జెందు" మనినఁ బ్రియవ్రతుండు త్రిభువనగురుం డయిన చతురాననుని
వాక్యంబు లవనతమస్తకుండై, బహుమానపూర్వకంబుగా నంగీకరించె; నంత.

ఆ. సరసిజాసనుండు స్వాయంభువుని చేత-నధికమైన పూజ లంది, నార
దుండు, నా ప్రియవ్రతుండును జూడంగఁ-జనియెఁ దనదు పూర్వసదనమునకు.

ఆ. సత్యసంధుఁ డైన స్వాయంభువుం డను-మనువు బ్రహ్మచేత మన్ననఁ దగ
నంది, యంత నారదానుమతంబునఁ-దనదు సుతుని రాజ్యమునను నిలిపె. 13

వ. ఇట్లు స్వాయంభువమనువు భూచక్రపరిపాలనంబునకుం బ్రియవ్రతునిఁ బట్టంబు
గట్టి, విషమంబులగు విషయంబులవలన విముక్తుండై, వనంబునకుం జనియె; నంత.

మ. ధరణీవల్లభుఁ డా ప్రియవ్రతుఁడు మోదం బందుచున్, లీల నీ
శ్వరవాక్యంబునఁ గర్మతంత్రపరుఁడై, సంగంబులం బాపు శ్రీ
హరిపాదాంబుజచింతనం దగిలి, నిత్యానందముం బొంది, దు
ర్భరరాగాదులఁ బాఱఁదోలి, ప్రజలం బాలించె నత్యున్నతిన్. 15

వ. ఇట్లు ప్రియవ్రతుండు రాజ్యంబు సేయుచు విశ్వకర్మప్రజాపతిపుత్త్రికయగు బర్హి
ష్మతి యనుదానిం బత్నిగాఁ బడసి, యా సతివలన శీలవృత్తగుణరూపవీర్యౌ
దార్యంబులం దనకు సమానులైన యాగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వాయజ్ఞబాహు మహావీర
హిరణ్యరేతో ఘృతపృష్ఠసవన మేధాతిథి వీతిహోత్ర కవులను నామంబులు గల
పుత్త్రదశకంబును, నూర్జస్వతి యను నొక్క కన్యకను గాంచె; నందుఁ గవిమహా
వీరసవనులు మువ్వురు బాలకులయ్యు [1]నూర్ధ్వరేతస్కులై, బ్రహ్మవిద్యానిష్ణాతు
లై, యుపశమనశీలు రగుచుం బారమహంస్యయోగం బాశ్రయించి, సర్వజీవ
నికాయావాసుండు, భవభీతజనశరణ్యుండు, సర్వాంతర్యామియు, భగవంతుండు
నగు వాసుదేవుని చరణారవిందావిరతస్మరణానుగతపరమభక్తియోగానుభావం
బున విశోధితాంతఃకరణు లగుచు నీశ్వరు తాదాత్మ్యంబు నొంది; రంత. 16

సీ. వసుధేశ! యా ప్రియవ్రతుఁ డొండు కాంతయం దధికుల, మన్వంతరాధిపతుల
మఱియు నుత్తముఁడు, తామసుఁడు, రైవతుఁడనుసుతులనుబుట్టించెను మహితు
ముందు జన్మించిన మువ్వురుపుత్త్రులు నవ్యయపదవికి నరుగుటయును, [లను;
నంతఁ బ్రియవ్రతుఁ డఖిలశాత్రవకోటిఁ దన బాహుబలముచేతను జయించి,

తే. యతఁడు బర్హిష్మతీకాంతయందుఁ బ్రీతి-గలిగి, యౌవనలీలావిలాసహాస
హేలనాదులఁ జిత్తంబుఁ గీలుకొల్పి-గతవివేకుఁడుఁబోలె భోగములఁ బొందె.

వ. ఇట్లు ప్రియవ్రతుం డేకాదశార్బుదపరివత్సరంబులు రాజ్యంబు సేసి, యొక్క
నాఁడు మేరునగప్రదక్షిణంబు సేయు సూర్యునకు నపరభాగంబునం బ్రవర్తించు

1. ఊర్ధ్వరేతస్కులు = జితేంద్రియులు.

నంధకారంబు నివ_ర్తింపం బూని, భగవదుపాసనాజనితాతిపురుష ప్రభావుం డై, సవితృరథసదృశ వేగంబు గలిగి, తేజోమయం బైన రథంబు నారోహణంబు సేసి, రాత్రులనెల్ల దివంబు లొనర్తునని సప్తరాత్రంబులు ద్వితీయతపనుండునుం బోలె నరదంబు పఱపుటయు, నా రథనేమి మార్గంబులు సప్తసముద్రంబులును, నా మధ్యభూసంధులు సప్తద్వీపంబులు నయ్యె; నందు. 18

సీ. వరుస జంబూప్లక్షవరకుశక్రౌంచముల్, శాకశాల్మలులు, పుష్కరము ననఁగ
నలరు నాద్వీపంబులందు జంబూద్వీప మొనరంగ లక్షయోజనము లయ్యె;
నట నుత్తరోత్తరాయతసంఖ్యఁ దా ద్విగుణిత మయి యొండొంటి కతిశయిల్లు
క్షారేక్షురసనురాజ్యక్షీరదధ్యుదకంబులు గలుగు సాగరము లేడు

తే. ద్వీపపరిమాణములు గల్గి, విస్తరిల్లు–సంధిసంధిని [1]బరిఖలచందమునను
గ్రమము దప్పక యొండొంటిఁ గలయకుండు–సకలజీవులకెల్ల నాశ్చర్యముగను.

వ. అట్టి ద్వీపంబులయందుఁ బరిపాలనంబునకుం బ్రియవ్రతుం డాత్మభవులు, నాత్మ సమానశీలురు నైన యాగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వాయజ్ఞబాహుహిరణ్యరేతోఘృత పృష్ఠమేధాతిథివీతిహోత్రుల నొక్కొకని నొక్కొక ద్వీపమునకుం బట్టంబుగట్టి, యూర్జస్వతి యను కన్యకను భార్గవునకిచ్చిన నాభార్గవునకు నూర్జస్వతియందు దేవయాని యను కన్యారత్నంబు జనించె; నట్టి బలపరాక్రమవంతుం డైన ప్రియవ్రతుండు విరక్తుం డై, యొక్కనాఁడు నిజగురువగు నారదుని చరణాను సేవానుపతితరాజ్యాదిప్రపంచసంసర్గంబుఁ దలంచి, దుఃఖించి, యి ట్లనియె: 20

సీ. "అక్కట! యే నింద్రియములచేఁ గట్టంగఁబడియుండి, యందులఁ బాయ లేక,
యజ్ఞానవిరచితం బగు సర్వవిషయము లను నంధకూపంబులందు నడఁగి,
తరుణులకే వినోదమృగంబ నై యుండినది యెల్ల నే నొల్ల ననుచు రోసి,
హరికృపచే నప్పు డబ్బిన యాత్మవిద్యను గల్గి తనవెంట నరుగుదెంచు

తే. కొడుకులకు నెల్ల రాజ్యము గుదురుపఱిచి,–తనదు పత్నులదిగనాడి, ధనమువిడిచి,
హరివిహారంబు చిత్తంబునందు నిలిపి,–పరఁగ నల్లన నారదపదవి కరిగె. 21

వ. ఇట్లు దన రథమార్గంబులు సప్తద్వీపసాగరంబులుగాఁ జేసి, సూర్యునకుఁ బ్రతి సూర్యుం డై, సరిద్గిరివనాదులచేత భూత[2]నిర్వృత్తికొఱకుఁ బ్రతిద్వీపంబునకు నవధులు గల్పించి, ద్వీపవర్షనిర్ణయంబులం బుట్టించి, పాతాళభూస్వర్గాది సుఖంబులు నరకసమానంబులుగాఁ దలంచి, విరక్తిం బొంది, నిరంతరభగవద్ధ్యాన విమలీకృతాశయుం డగుచు హరిభక్తిప్రియుం డయిన ప్రియవ్రతు చరిత్రంబు లీశ్వరునకుఁ దక్క నన్యులకెఱుంగఁ దరంబు గా; దతని మహిమంబులు నేఁడు నుం గొనియాడుదు" రని శుకుండు మఱియు ని ట్లనియె: 22

1. పరిఖలు = అగడ్తలు. 2. నిర్వృత్తి = తృప్తి.

క. "హరిసేవ నాప్రియవ్రతుఁ-డరయఁగఁ గైవల్యపదవి నందుట యరుదే?
ధరఁ జండాలుం డైనను-హరినామస్మరణఁ జెందు నవ్యయపదమున్." 23

వ. అని పలికి, శుకుండు మఱియు ని ట్లనియె: 24

మ. "జనకుం డిట్లు విరక్తుఁ డైనను, దదాజ్ఞం జేసి యాగ్నీధ్రుఁ డే
పున ధర్మప్రతిపాలనుం డగుచు జంబూద్వీపము న్నేలుచుం,
దన సత్పుత్త్రులమాడ్కి నెల్లప్రజలం దాత్పర్యచిత్తంబునన్
ఘనతం బ్రోచె ననేకకాల మిలఁ బ్రఖ్యాతంబుగా భూవరా! 25

వ. ఇట్లాగ్నీధ్రుండు రాజ్యంబు సేయుచు నొక్కనాఁడు పుత్త్రకాముం డై, మంద రాద్రిసమీపంబున, నఖిలోపచారంబుల నేకాగ్రచిత్తుం డై యర్చించినం, గమల సంభవుండు సంతసిల్లి, తనసమ్ముఖంబున సంగీతంబు సేయు పూర్వచిత్తి యను నప్సరోంగనం బంపుటయు, నాయప్సరోంగన సనుదెంచి, రమణీయవివిధనిబిడ విటపివిటపసమాశ్లిష్ట సమీపసువర్ణలతికారూఢస్థలవిహంగమ మిథునోచ్చార్య మాణషడ్జాదిస్వరంబులచే బోధ్యమానసలిలకుక్కుటకారండవబకకలహంసాది విచిత్రకూజితసంకులంబులయిన నిర్మలోదకకమలాకరంబులు గల తదాశ్రమ వనోపవనంబునందు విహరించుచు, విలాసవిభ్రమగతివిశేషంబులం జలనంబు నొందు స్వర్ణచరణాభరణస్వనం బన్నరదేవకుమారుం డాలించి, యోగసమాధిం జేసి ముకుళితనేత్రుం డై యుండి, యల్లన కనువిచ్చి చూచి, తనసమీపంబున మధుకరాంగనయుంబోలెఁ బుష్పాఘ్రాణంబు సేయుచు, దేవమానవుల మనో నయనంబుల కాహ్లాదంబుఁ బుట్టించుచున్నగతి విహారవినయావలోకనసుస్వరావ యవంబుల మన్మథశరపరంపరల నొందించుచు,ముఖకమలవిగళితామృతసమాన హాసభాషణామోదమదాంధంబులగున మధుకరమిథునంబుల వంచించి, శీఘ్ర గమనంబునం జలించు కుచకచమేఖలలు గల దేవిం గనుంగొని, చిత్తచలనంబు నొంది, మన్మథపరవశుం డై, జడునిచందంబున నిట్లనియె: 26

క. "సతి! నీవెవ్వతె? నీప-ర్వతమున కేమేనిఁ గోరి వచ్చిన వనదే
వతవో? శారదవో? రతి-పతి పంచిన మాయవో? తపస్సారమవో? 27

ఉ. అంగజుఁ డెక్కడించిన శరాసనముం ధరియించి, యంత నా
యంగజు వేట మానవమృగావళిఁ జూచుచు నున్నదానవో?
రం గగు నీనిజాకృతి తెఱంగెఱుఁగంగ నిజంబు వల్కుమా
యంగన! నిన్నుఁ గన్గొనినయంత ననంగుఁడు సందడించెడున్. 28

క. పొలుపగుచున్న విలాసం-బుల నంగజు బాణములను బోలెడి నీచల
చలసత్కటాక్షవీక్షణ-ముల నెవ్వని నింతి! చిత్తమునఁ గలఁచెదవే? 29

చ. చెదరఁగ వేదముల్ సదువు శిష్యులపైఁ దగఁ బుష్పవృష్టి స
మ్మదమున నంతలోఁ గురియుమాడ్కిని మన్మథసామగానముల్
సదివెడు శిష్యులో యనఁగ షట్పదపంక్తులు సేరి మ్రోయఁగాఁ,
బదపడి మీఁద రాలుఁ గచభారమునందుల జాఱు క్రొవ్విరుల్. 30

క. అందియలు [1]డిండిమంబుల-చందమునం బాదపంకజంబులయందున్
అందంద మ్రోయుచును నా-డెందంబునఁ దగిలి, సందడించెడిఁ దరుణీ ! 31

క. పాయక కదంబపుష్ప-చ్ఛాయం గల వస్త్రకాంతి సల్లెడుఁ గంటే ?
యాయెడ నితంబరోచులు-గాయుచు నెడ తెగక తఱిమి కప్పెడుఁ దన్వీ ! 32

క. నిరతము నీతనుమధ్యముఁ-గర మరుదుగ నరసి చూడఁ గానంబడ; దీ
కరికుంభంబులఁ బోలెడి-గురుకుచముల నెట్లు నిలుపుకొంటి లతాంగీ ! 33

క. పొంకము లగు కుచములపైఁ-గుంకుమపంకంబుఁ బూసికొని, వాసనలం
గొంకక వెదచల్లెడు నీ - బింకం బగు చన్నుదోయి పెంపో, సొంపో ! 34

శా. ఏలోకంబుననుండి వచ్చితివి నీ విచ్ఛోటికిన్ ? మున్ను నే
నేలోకంబునఁ జెప్పఁ జూప నెఱుఁగ న్నీసుందరాకారము ;
న్నీ లాలిత్యము, లీవినోదములు నీ కిట్లొప్పునే కామినీ !
భూలోకంబున కెట్లు వచ్చితివి నాపుణ్యం బగణ్యంబుగన్ ? 35

క. హాసావలోకనంబుల - భాసిల్లెడు నీ ముఖంబు పలుమఱు నిపుడే
యాసలు పుట్టింపఁగ నే-నాసగొనెద నిన్నుఁ జూచి యంబుజనేత్రీ ! 36

ఆ. [2]కందులేని యిందుకళ మించి నెమ్మోము-కాంతియుక్త మగుచుఁ గానిపించెఁ ;
గాన విష్ణుకళయుఁ గాఁబోలు నని నా మ-నంబునందుఁ దోఁచె నళిననేత్రి ! 37

మ. పటు[3]తాటంకరథాంగయుగ్మమునకుం బల్మాఱు భీతిల్లుచు
న్నటనం బందెడు గండుమీనములతో, నాసన్ననీలాలకో
త్కటభృంగావళితో, ద్విజావళి లసత్కాంతిన్ విడంబించు మా
ఱట కాసారముఁ బోలె నెమ్మొగము దా రంజిల్లు నత్యున్నతిన్. 38

చ. '[4]కరువలిఁ బాయు వస్త్రమును గట్ట నెఱుంగవు; చూడ్కి దిక్కులం
బఱపుచుఁ జంచరీకములభాతిఁ జెలంగెడుఁ; గంధరంబునం
బొరలెడు ముక్తకేశభరముం దుఱుమంగఁ దలంప; విప్పు డి
ట్లరుదుగ రత్నకందుకవిహారము సల్పెదు సంభ్రమంబునన్.'' 39

---

1. 'టిట్టిభంబుల' (తీతువుపిట్టలు) అని పాఠాంతరము. 2. కందు = కళంకము. 3. తాటంక రథాంగములు = చెవికమ్మ లనెడు చక్రవాకములు. 4. కరువలి = గాలి.

వ. మఱియు నిట్లనుఁ: ''తపోధనులగు వారల తపంబులను నీ రూపంబున [1]నపహ్నవించినదాన; నీచక్కఁదనం బేమి తపంబున సంపాదించితివి? నాతోడం గూడి తపంబు సేయుము; సంసారంబు వృద్ధిఁ బొందంజేయుము; పద్మాసనుండు నాకుం బ్రత్యక్షుండై, నిన్ను నిచ్చినవాఁడు గావున నిన్ను విడువం జాలను; నీ సఖీజనంబులు నా వాక్యంబులకు ననుకూలింతురు గాక! నీవు చనుచోటికి నన్నుం దోడ్కొనిచను''మని స్త్రీలకు ననుకూలంబుగాఁ బలుక నేర్చిన యాగ్నీధ్రుండు పెక్కుభంగులం బలికిన, నాపూర్వచిత్తియు నతని యనునయ వాక్యంబులకు సమ్మతించి, వీరశ్రేష్ఠుండగు నారాజవర్యుని బుద్ధిరూపశీలౌదార్య విద్యావయశ్శ్రీలచేఁ బరాధీనచిత్త యగుచు, జంబూద్వీపాధిపతి యగు నా రాజశ్రేష్ఠునితోడం గూడి, శతసహస్రసంవత్సరంబులు భూస్వర్గభోగంబు లనుభవించె; నంత నాగ్నీధ్రుం డా పూర్వచిత్తివలన నాభి కింపురుష హరివర్షేలావృత రమ్యక హిరణ్మయ కురు భద్రాశ్వ కేతుమాల సంజ్ఞలు గల కుమారులఁ బ్రతిసంవత్సరంబు నొక్కొక్కనిగఁ దొమ్మండ్రం గాంచె; నంత నా పూర్వచిత్తి యాయర్భకుల గృహంబున విడిచి, యాగ్నీధ్రుం బాసి, బ్రహ్మలోకంబునకుం జనిన, నాయాగ్నీధ్రపుత్త్రులు మాతృసామర్థ్యంబునం జేసి స్వభావంబునన శరీరబలయుక్తులగుచుఁ, దండ్రిచేత ననుజ్ఞాతులై, తమ నామంబులఁ బ్రసిద్ధంబు లయిన జంబూద్వీపవర్షంబులం బాలించుచుండి; రంత నాగ్నీధ్రుండు నా పూర్వచిత్తివలనం గామోపభోగంబులం దృప్తిం బొందక పూర్వచిత్తిం దలంచుచు, వేదోక్తంబులగు కర్మంబులం జేసి, తత్సలోకంబగు బ్రహ్మలోకంబునకుం జనియె; నిట్లు దండ్రి పరలోకంబునకుం జనిన నాభిప్రముఖులగు నాగ్నీధ్రకుమారులు దొమ్మండ్రును మేరుదేవియుఁ, బ్రతిరూపయు, నుగ్రదంష్ట్రియు, లతయు, రమ్యయు, శ్యామయు, నారియు, భద్రయు, దేవియు నను నామంబులు గల మేరుపుత్త్రికలగు తొమ్మండ్రు కన్యకలను వివాహం బై; రంత. 40

భగవంతుఁ డగు నారాయణుఁడు ఋషభావతార మెత్తుట

ఆ. నరవరేణ్యుఁ డైన నాభి సంతానార్థ-మంగనయును, దాను యజ్ఞపురుషుఁ
డయిన వాసుదేవు నతులభక్తిశ్రద్ధ-లను జెలంగి, పూజ లొనరఁ జేసి. 41

వ. మఱియుం బ్రవర్గ్యసంజ్ఞికంబులగు కర్మంబులు శ్రద్ధావిశుద్ధద్రవ్యదేశకాల మంత్రర్త్విగ్దక్షిణావిధానయోగంబులం బరమేశ్వరుని మెప్పించిన, నెవ్వనికిం బ్రసన్నుండు గాని పుండరీకాక్షుండు భక్తవత్సలుండై, సురుచిరావయవంబులతో యజనశీలం బయిన యాతని హృదయంబునందుఁ బాయనిరూపంబు గలిగి, మనోనయనానందకరావయవంబులు గల తనస్వరూపం బాతనికిఁ జూపందలంచి.

1. అపహ్నవించు = మాటుపఱచు ; కించపఱచు.

వ. అంత నావిష్కృతకాంతచతుర్భుజంబులును, బీతాంబరంబును వెలుంగ, శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీరమాచిహ్నంబు లురమందు రమ్యమై [1]యిరవుపడంగ, శంఖచక్రగదాంబుజాతఖడ్గాదిదివ్యాయుధంబులు సేతులందు మెఱయ, నతులితనవరత్నహాటకాంకితనూత్నఘనకిరీటద్యుతుల్ గడలుకొనంగ,

తే. గర్ణకుండలకటిసూత్రకనకరత్న-హారకేయూరవరనూపురాదిభూష
ణముల భూషితుండైన శ్రీనాయకుండు-దంపతులకప్పు డెదురఁ బ్రత్యక్షమయ్యె.

తే. ఇట్లు ప్రత్యక్షమగు పరమేశ్వరునకుఁ-బెన్నిధానంబుఁ గనుఁగొన్న పేదమాడ్కి-
హర్షమున ఋత్విగాదికు లవనతాస్యు-లగుచు నభినుతి సేసి రిట్లనుచు నపుడు:

క. "పరిపూర్ణుఁడ వై యుండియు-మఱవక మాపూజ లెల్ల మన్నింతువు; నీ
చరణారవిందసేవయు-ధరఁ బెద్దలు వినిచినటులు దగఁ జేసెదమా. 45

క. ఏ మిపుడు సేయు సంస్తుతి-నీమహిమ నెఱింగి కాదు; నిరతముఁ బెద్దల్
దా మెది యుపదేశించిరొ-యామతమునఁ బ్రస్తుతింతు మయ్య! మహాత్మా!

వ. మఱియు నీవు సంసారాసక్తమతి గలిగినవారికి వశ్యుండవు గా; నీశ్వరుండవును, బ్రకృతిపురుషవ్యతిరిక్తుండవును, బరమపురుషుండవును నయిన నిన్నుఁ బొందని ప్రపంచాంతర్గతంబులయిన నామరూపంబులు గల యస్మదాదులచేత నిరూపింప నశక్యం బగు సర్వజీవులం జెందిన దురితసంఘంబుల నిరసించు స్వభావంబు గల నీయుత్తమగుణంబులయందు నేకదేశంబుగాని సర్వగుణనిరూపణంబు సేయ శక్యంబు గా నేరదు; నీభక్తులు మిక్కిలి భక్తిం జేసి సంస్తుతించు గద్గదాక్షరంబులను, సలిలశుద్ధపల్లవతులసీదళదూర్వాంకురంబులను సంపాదించిన పూజను సంతసిల్లెడి నీకు బహువిధద్రవ్యసంపాదనంబు గలిగి, విభవయుక్తంబులయిన యశ్వమేధాదులును దృప్తికరంబులు గా నేరవు; స్వభావంబున సర్వకాలంబులందును సాక్షాత్కరించి, యతిశయంబై వర్తించుచు నశేషపురుషార్థస్వరూపంబుఁ, బరమానందరూపంబు నై నవాఁడవగుటం జేసి యజ్ఞాదులయందు నీకుఁ దృప్తి లేకయున్న, నస్మదాదుల కోరికల నాపాదించుకొఱకు యజ్ఞాదుల నొనరింతు"మని మఱియు ని ట్లనిరి: 47

క. "[2]బాలిశులమగుచు, మిక్కిలి-మే లెఱుఁగని మమ్ము నీదు మించిన దయచేఁ
బాలింతు; విత్తు వెప్పుడుఁ-జాలఁగ నిహపరములందు సకలసుఖములున్. 48

ఆ. ఇపుడు మేము నీకు నిష్టంబులగు పూజ-లాచరింపకున్న నైన, నధిక
మయిన నీకృపాకటాక్షవీక్షణములఁ-జక్కఁ జూచి, తగఁ బ్రసన్నుఁ డగుచు.

క. వర మీయఁదలఁచి మమ్ముం-గరుణించితి గాక! నిన్నుఁ గనుగొనుటకు నై
యరసి నుతింపఁగ మాకుం-దర మగునే? వరద! నీరదశ్యామాంగా! 50

1. ఇరవుపడు = నెలకొను. 2. బాలిశులు = తెలివిలేనివారు; మూర్ఖులు.

వ. మఱియు నిస్సంగులై, నిశితజ్ఞానంబునం జేసి దోషరహితులై, భగవత్స్వభావులు, నాత్మారాములు నగు మునులకు స్తుతియింపఁదగిన గుణంబులు గలవాఁడవగుచుండియుఁ బ్రసన్నుండవు; స్ఖలనక్షుతపతనజృంభణాదిదురవస్థలందును, జరామరణాదిదుర్దశలందును వివశుల మగు మాకుఁ గల్మషనాశకరంబు లయిన భవద్దివ్యనామంబులు మా వచనగోచరంబు లగుంగాక! మఱియు నీ రాజర్షి పుత్త్రకాముం డై, నీతోడ సమానుండయిన కుమారునిం గోరె. కామంబుల, స్వర్గాపవర్గంబుల నీ నోపిన నినుం బూజించి, ధనకాముం డైనవాఁడు ధనవంతునిం జేరి [1]తుషమాత్రం బడిగినచందంబున మోక్షనాథుండవైన నీవలన సంతానంబు గోరుచున్నవాఁడు; జయింపరాని నీమాయచేత నెవ్వండు మోహంబు నొంది విషయాసక్తుండు గాకయుండు? సర్వకాములము, మదాంధులము నగు మేము నిన్ను నాహ్వానంబు సేసిన యపరాధంబు సర్వాత్మకుండ వగుటం జేసి సామ్యంబుచే మన్నింపం దగుదువు; మమ్ము దయఁజూడు" మని ప్రణమిల్లిన, సర్వేశ్వరుండు, వర్షాధిపతి యగు నాభిచేతను, ఋత్విక్కులచేతను వంద్యమానుం డై, దయాకలితుం డగుచు ని ట్లనియె: 51

క. "మునులార! వేదవాక్యము-లను బ్రస్తుతి సేసి, 'సర్వలక్షణముల నా
కెన యగు పుత్త్రుని ని' మ్మని- వినఁ బలికితి రిపుడు మిగుల వేడుకతోడన్. 52

క. నాకాదిలోకములలో-నాకున్ సరివచ్చునట్టి నందను నెటు నా
లోకింప లేరు; గావున-నాకున్ సరి నేన కా మనమున నెఱుఁగుఁడీ! 53

వ. అదియునుం గాక భూసురోత్తములు నాముఖంబగుటం జేసి విప్రవాక్యంబుం దప్పింపరాదు; మీరు నా యీడు కుమారు నడిగితిరి గావున నాభిపత్ని యగు మేరుదేవియందు నేన పుత్త్రుండనై జనియించెద" నని పలికి పరమేశ్వరుం డాగ్నీధ్రీయపత్ని యగు మేరుదేవి సూచుచుండ, నాయజ్ఞంబున నంతర్ధానంబు నొంది, యా నాభిమీఁది దయం జేసి దిగంబరులును, దపస్వులును, జ్ఞానులును, నూర్ధ్వరేతస్కులును నగు నైష్ఠికులకు యోగధర్మంబుల నెఱింగింపం దలంచి, పుండరీకాక్షుండు నాభిపత్ని యగు మేరుదేవిగర్భాగారంబునం బ్రవేశించె; నంత. 54

ఆ. మేరుదేవియందు మేరుధీరుం డగు-హరి సమస్తలక్షణాన్వితుండు,
శమదమాదిగుణవిశారదుం డుదయించె-సకలజనుల కపుడు సంతసముగ. 55

ఆ. ధవళకాంతియుక్తిఁ దనరు దేహంబును,-మహితబలపరాక్రమంబు వీర్య
మును దలంచి, చూచి జనకుండు పేరిడె-సుతుని ఋషభుఁ డనుచు సొంపుతోడ.

క. ధరణీసురులును, మంత్రులుఁ,-బరివారము, హితులుఁ, బ్రజలు, బాంధవులును సు
స్థిరమతి నాబాలకునిం-గరమనురాగమున రాజుఁగాఁ జూచి రిలన్. 57

1. తుష = ఊక.

క. పురుహూతుఁ డతని మహిమలు-నరుగున విని, చిత్తమునకు సహ్యము గామిం,
బరికించి, ఋషభుఁ డేలెడి-ధరణి ననావృష్టి మిగుల దట్టముసేసెన్. 58

ఆ. అది యెఱింగి, ఋషభుఁ డంతట యోగమా-యాబలంబుకతన నఖిలరాజ్య
మందుఁ గురియఁజేసె నత్యంతసంపూర్ణ-వృష్టి, దినదినంబు వృద్ధిఁ బొంద. 59

వ. ఇట్లు ఋషభుండు పురందరుండు సేయు దౌష్ట్యంబునకు నవ్వి, యజనాభం బను తన [1]మండలంబు సుభిక్షంబుగాఁ జేసె; నాభియుం దనకోరినచందంబునం బుత్త్రుండు జనియించి వర్ధిల్లుటకు సంతసిల్లి, తనచేత నంగీకరింపంబడు నరలోకధర్మంబు గల పుండరీకాక్షుని మాయావిలసితంబునం జేసి 'బాలక! నాతండ్రి!' యని మోహంబున నుపలాలించుచుఁ, బ్రజానురాగంబున సర్వసమ్మతుం డయిన పుత్త్రుని [2]సమయసేతురక్షణంబునకుఁ బూజ్యంబయిన రాజ్యంబునం దభిషిక్తుం జేసి, భూసురులకుఁ, బ్రధానవర్గంబునకు నప్పగించి, మేరుదేవిం గూడి, నరనారాయణ స్థానంబయిన బదరికాశ్రమంబునకుం జని, యచ్చట మహాయోగ సమాధిచే నరనారాయణాఖ్యుండుఁ, బురుషోత్తముండు నగు వాసుదేవు నారాధించి, క్షీణదేహుండై, యా నాభి హరితాదాత్మ్యంబు నొందె; నంత. 60

చ. నరసత నేనృపాలకుని జన్మమునందును భూసురోత్తముల్
సరసిజనాభునిం దగఁ బ్రసన్నతఁ బెట్టిన, నంత మెచ్చి యీ
శ్వరుఁడు దనంత గర్భమున వచ్చి తనూభవుఁ డై జనించె; నా
నరపతి నాభికిఁ సరి యనం దగునే నరనాథ! యన్యులన్? 61

వ. అంత. 62

సీ. భూవరుఁ డగు ఋషభుఁడు దన రాజ్యంబుఁ గర్మభూమిఁగ నాత్మఁగాంచి, జనుల
కందఱకును బ్రియం బగునట్లు కర్మతంత్రంబెల్లఁ దెలుపంగఁ దలఁచి, కర్మ
ములు సేయుటకు గురువులయొద్ద వేదంబు సదివి, వారల యనుజ్ఞను వహించి,
శతమన్యుఁ డిచ్చిన సతి జయంతీకన్యఁ బరిణయం బై, [3]యట్టి పడఁతివలన
తే. భరతుఁడాదిగ సుతుల నూర్వురను గాంచె;-నట్టి భరతుని పేరను నవనితలము
పురవరాశ్రమగిరితరుపూర్ణ మగుచు-నమరి, భారతవర్ష నామమున మించె. 63

వ. ఆ మహాభారతవర్షంబునందుఁ దమతమ పేరం బరఁగు భూములకుం గుశావర్తేలావర్త బ్రహ్మావర్తార్యావర్త మలయకేతు భద్రసే నేంద్రస్పృగ్విదర్భ కీకటులను తొమ్మండ్రు కుమారులకు దక్కఁ గల తొంబండ్రు పుత్త్రులకుఁ బ్రధానులం జేసె; నంతం గవి హర్యంతరిక్ష ప్రబుద్ధ పిప్పలాయనావిర్హోత్ర ద్రమిళ చమస కరభాజను లనువారు దొమ్మండ్రును భాగవతధర్మప్రకాశకు లైరి; భగవన్మహిమోపబృంహితంబులగువారల చరిత్రంబులు ముంద రెఱింగించెదఁ;

1. మండలము = దేశము. 2. సమయసేతువు = ఆచార మను కట్ట. 3. అట్టి = ఆ.

దక్కిన యెనుబదియిద్దఱు కుమారులు పిత్రాదేశకరులు, నతివినీతులు, మహాశ్రోత్రియులు, యజ్ఞశీలురుఁ, గర్మనిష్ఠులు నయిన బ్రాహ్మణోత్తములైరి; ఋషభుండు స్వతంత్రుండై, సంసారధర్మంబులంబొరయక, కేవలానందానుభవ్రుండయిన యీశ్వరుండై యుండియుఁ బ్రాకృతుండునుంబోలెఁ గాలానుగతంబులగు ధర్మంబుల నాచరించుచు, ధర్మప్రవర్తకులకు సముండును, నుపశాంతుండును, మైత్రుండునుం, గారుణికుండును నై, ధర్మార్థయశఃప్రజానందామృతావరోధంబుచే గృహస్థాశ్రమంబులం బ్రజల నియమించుచుఁ, గొంతకాలంబు నీతిమార్గంబుఁ దప్పక ప్రజాపాలనంబు సేయుచు, వేదరహస్యంబులగు సకలధర్మంబులును స్వవిదితంబులైనను, బ్రాహ్మణోపదేశపూర్వకంబుగా ద్రవ్యదేశకాల వయశ్శ్రద్ధర్త్విగ్విధోద్దేశోపచితంబులుగ నొక్కొక్కక్రతువును శతవారంబు యథావిధిగఁ జేసి, సుఖంబుండె; నంత. 64

క. జనవర! ఋషభుని రాజ్యం-బున నైహికఫలముఁ గోరు పురుషుని నొకనిం గనుఁగొన నెఱుంగ మెన్నఁడు;-నిన తేజం; డతని మహిమ లేమని చెప్పన్? 65

ఋషభుఁడు పుత్త్రులకు నీతి యుపదేశించుట

సీ. ఆఋషభుండు రాజ్యంబు సేయుచునుండి, యంతట నొక్కనాఁ డాత్మయందుఁ
దలపోసి, భూలోకఫల మపేక్షింపక, మోహంబు దిగనాడి, పుత్త్రులకును
దనరాజ్యమెల్ల నప్పనచేసి, వెనువెంటఁ గొడుకులు, మంత్రులుఁ గొలిచిరాఁగ,
నల్లన యరిగి బ్రహ్మావర్తదేశంబునందుల నపుడు మహాత్ము లయిన
తే. యట్టి మునిజనసమ్ముఖంబందుఁ జేరి,-తనదు పుత్త్రుల నందఱ [1]దాయఁ బిలిచి,
పరమపుణ్యుండుఋషభుండుప్రణయ మొప్ప-హర్ష మందుచునప్పుడిట్లనుచుఁబలికె:
ఆ. "తనయులార! వినుఁడు; ధరలోనఁ బుట్టిన-పురుషులకును, శునకములకు లేని
కష్టములను దెచ్చుఁ గాన కామంబుల-వలన బుద్ధి సేయవలదు మీరు. 67

చ. నరులకు నేతపంబున ననంతసుఖంబులు గల్గుచుండు శ్రీ
కరమతి, నాతపంబుఁ దగఁ గైకొని చేసిన [2]బ్రహ్మసౌఖ్యముం
దిరముగఁ గల్గు; వృద్ధులను, దీనులఁ బ్రోవుఁడు; దుష్టవర్తనన్
జరగుచునుండు కాముకుల సంగతిఁ బోకుఁడు; మీఁద మేలగున్. 68

వ. మఱియు నంగనాసక్తులగు కాముకుల సంగంబు నిరయరూపంబయిన సంసారంబగు; మహత్సంగంబు మోక్షద్వారంబగు; నట్టి మహాత్ము లెవ్వరనిన శత్రుమిత్రవివేకంబు లేక సమచిత్తులును, శాంతులును, క్రోధరహితులును, సకలభూతదయాపరులును, సాధువులును నగువారలు మహాత్ములనందగుదు; రట్టిమహాత్ములు నాయందలి స్నేహంబె ప్రయోజనంబుగాఁ గలిగి యుండుటం జేసి విషయవార్తా

1. దాయఁబిలుచు = దగ్గఱకుఁ బిలుచు. 2. బ్రహ్మసౌఖ్యము = బ్రహ్మానందము.

ప్రవృత్తులగు కుజనులందుఁ, దమ దేహగృహమిత్రదారాత్మజాదులందుఁ బ్రీతి లేక యుండుదురు; విషయాసక్తుఁడయినవాఁడు వ్యర్థకర్మంబులం జేయు; నట్టి దుష్కృతకర్మంబులం జేయువాఁ డెప్పుడును బాపకర్ముండగుచుం గ్లేశదంబగు దేహంబు నొందుచుండుఁ; గావున బాపమూలంబులయిన కామంబులు గోరకుఁ; డీ జ్ఞానం బెంతకాలంబు లేకయుండు, నంతకాలంబు నాత్మతత్త్వం బెఱుంగంబడ; దాతత్త్వం బెఱుంగకుండుటం జేసి దేహికి దుఃఖం బధికంబై యుండు; లింగదేహం బెంతదడవుండు, నంతదడవును మనంబు కర్మవశంబై, జ్ఞానవంతంబు గాక, యవిద్యం బాయకుండు; శరీరంబు గర్మమూలం బగుటవలనఁ గర్మంబులు సేయఁ జనదు; వాసుదేవుండగు నాయందుఁ బ్రీతి యెంతదడవు లేకయుండు, నంతదడవును దేహధర్మంబులు బాధించు; విద్వాంసుండైనను దేహేంద్రియాదులయందుఁ బ్రీతిసేసిన మిథునీభావసుఖప్రధానం బగు గృహస్థాశ్రమంబు నంగీకరించి, స్వరూపస్మృతిశూన్యుండై మూఢుండగుచు, నందు సంసార తాపంబులం బొందుఁ; బురుషుండు స్త్రీతోడం గూడి యేకీభావంబు నొందుట దనకు హృదయగ్రంథియై యుండు; నందు జనునకు గృహక్షేత్రసుతాప్తవిత్తంబు లందు నేను, నాయది యనియెడి మోహంబు గలుగు; నట్టి స్త్రీపురుషమిథునీ భావంబుచే సంతానంబు గలుగు; నాసంతానకారణంబున గృహక్షేత్రవిత్తాదులు సంపాదింపంబడు; నందు మోహం బధికం బగుటం జేసి మోక్షమార్గంబు దవ్వగు; నిట్లు సంసారంబునం దుండియు మనంబున నెప్పుడు ముక్తిచింతం జేయు, నప్పుడు సంసారంబునుం బాయు; మోక్షోపాయంబులు పరమగురుండ నైన నా యందుల భక్తి సేయుటయు, విగతతృష్ణయు, ద్వంద్వతితిక్షయు, సర్వలోకంబు లందుల జంతువ్యసనావగతియు, నీశ్వరవిషయజ్ఞానాపేక్షయుఁ, దపంబును, విగతేచ్ఛయు, మత్కృతకర్మంబులు, మత్కథలు వినుటయు, నన్నె దైవంబుగా నెఱుంగుటయు, నస్మద్గుణకీర్తనంబులును, నిర్వైరత్వసామ్యోపశమంబులును, దేహగేహంబులందు నాత్మబుద్ధి[1] జిహాసయు, నధ్యాత్మయోగంబును, నేకాంత సేవయుఁ, బ్రాణేంద్రియాత్మల గెలుచుటయుఁ, గర్తవ్యాపరిత్యాగంబును, సచ్ఛ్రద్ధయు, బ్రహ్మచర్యంబును, గర్తవ్యకృత్యంబులందుల నప్రమత్తుండగుటయు, వాఙ్నియమనంబును, సర్వంబు నన్నకాఁ దలంచుటయు, జ్ఞానంబును, విజ్ఞాన విజృంభితంబైన యోగంబును, ధృత్యుద్యమంబును, సాత్త్వికంబును నాదిగాఁ గల తెఱంగులచేత లింగదేహంబు జయించి దేహి గుశలుం డగుచు నుండ వలయును. 69

ఆ. అరయఁ గర్మరూప మగు నవిద్యాజన్య-మైన హృదయబంధనాదిలతల
నప్రమత్తయోగ మను మహా[2]చ్ఛురికచేఁ-ద్రెంపవలయు నంతఁ ద్రెంపుతోడ. 70

1. జిహాస = త్యాగబుద్ధి. 2. ఛురిక = చురకత్తి.

ఆ. ఒనర నిట్లు యోగయుక్తుండు గురుఁడైన, – భూపుఁడైన శిష్యపుత్త్రవరుల
యోగయుతులఁ జేయ నొప్పుగా వలయును; – గర్మపరులఁ జేయఁగాదు కాదు.

సీ. జనులెల్ల నర్థవాంఛలఁ జేసి యత్యంతమూఢులై, యైహికంబును మనంబు
లందును గోరుదు; రల్పసౌఖ్యములకు నన్యోన్యవైరంబు లంది, దుఃఖ [నిత్య
ములఁ బొందుదురు; గాన మునుకొని గురుఁడైనవాఁడు మాయామోహావశుఁడు,
జడుఁడు నైనట్టి యాజంతువునందును దయ గల్గి, మిక్కిలి ధర్మబుద్ధిఁ
ఆ. గన్నులున్నవాఁడు గానని వానికిఁ – దెరువుఁ జూపినట్లు దెలియఁ బలికి,
యతులమగుచు దివ్యమైన యామోక్షమార్గంబుఁ జూపవలయు రమణతోడ.

వ. మఱియుఁ బితృగురుజననీబంధుపతిదైవంబులలో నెవ్వరైనను సంసారరూప
మృత్యురహితంబైన మోక్షమార్గంబుఁ జూపకుండిరేని, వా రెవ్వరును
హితులు గానేరరు; నాదుశరీరంబు దుర్విభావ్యంబు; నాదుమనంబు సత్త్వ
యుక్తంబును, ధర్మసమేతంబును, పాపరహితంబు నగుటం జేసి పెద్దలు నన్ను
ఋషభుం డండ్రు; గావున శుద్ధసత్త్వమయంబైన నాశరీరంబునం బుట్టిన కుమారు
లైన మీర లందఱును సోదరుండును, మహాత్ముండును, నగ్రజుండును నైన
భరతు నన్నె కాఁ జూచి యక్లిష్టబుద్ధిచే భజింపుం; డదియ నాకు శుశ్రూషణంబు;
ప్రజాపాలనంబు సేయుట మీకును బరమధర్మం" బని మఱియు నిట్లనియె: 73

సీ. "భూతజాలములందు భూజముల్ [1]వర్యముల్; భూరుహములకంటె భోగికులము;
భోగిసంతతికన్న బోధనిష్ఠులు; బోధమాన్యులకన్నను మనుజవరులు;
వీరికన్నను సిద్ధవిబుధగంధర్వులు; వారికన్నను సురల్; వారికన్న
నింద్రాదిదేవత; లిందఱికన్నను దక్షాదిసన్మునుల్ దలఁప నెక్కు;
తే. డంతకన్నను భర్గుఁ; డాయభవుకన్నఁ – గమలభవుఁ డెక్కు; డాతనికంటె విష్ణుఁ
డధికుఁ; డాతఁడు విప్రుల నాదరించుఁ; – గాన విప్రుండు దైవంబు మానవులకు.

క. భూసురులకు సరి దైవం – బీసచరాచరమునందు నెఱుఁగను; నాకున్
భూసురులు గుడుచునప్పటి – యాసంతోషంబు దోఁప దగ్నులయందున్. 75

సీ. మంగళంబైన బ్రహ్మస్వరూపంబును, వేదరూపంబు, ననాదిరూప
మగుచున్న నాదు దేహము బ్రాహ్మణోత్తముల్ ధరియింతు రెప్పుడుఁ దత్త్వబుద్ధి;
శమదమానుగ్రహ సత్యతపస్తితిక్షలు గల్గు విప్రుండు సద్గురుండు;
గాన మిక్కిలి భక్తి గల్గి, యకించనులైన భూసురుల దేహములవలన
తే. నందుచుండును నాదు దేహంబు; గాన – నెఱిఁగి వరులగు విప్రులనెల్ల భక్తిఁ
బూజసేయుట యే నన్నుఁ బూజసేయు" – టనుచు వినిపించి, మఱియు నిట్లనుచుఁ బలికె:

1. వర్యములు = ముఖ్యములు.

క. "ఈతెఱఁగు దెలిసి భూసుర-జాతిం బూజించునట్టి జనుఁడును మాయా
తీతుండై, నిక్కంబుగ-భూతలమున మోక్షమార్గమును బొడగాంచున్." 77

వ. ఇట్లుసదాచారులగు కుమారులకు లోకానుశాసనార్థం బాచారంబులుపదేశించి, మహాత్ముండును, బరమసుహృత్తును నగు భగవంతుండు ఋషభావదేశంబునం గర్మత్యాగంబు సేసి, [1]యుపశమశీలురగు మునులకు భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యలక్షణం బులు గల పారమహంస్యధర్మం బుపదేశింపఁగలవాఁ డగుచుఁ బుత్రశతంబునం దగ్రజుండును, బరమభాగవతుండును, భగవజ్జనపరాయణుండును నగు భరతుని ధరణీపాలనంబునకుఁ బట్టంబు గట్టి, తాను గృహమందె దేహమాత్రావలంబనంబు సేసి, దిగంబరుండై, యున్మత్తాకారుం డగుచుం, బ్రకీర్ణకేశుండై, యగ్నుల నాత్మారోపణంబు సేసి, బ్రహ్మావర్తదేశంబును బాసి,జడాంధబధిరమూక పిశాచోన్మాదులుం బోలె నవధూతవేషంబునొంది, జనులకు మాఱుపలుకక, మౌనవ్రతంబునం బురగ్రామాకర జనపదారామ శిబిర వ్రజఘోషసార్థగిరి వనాశ్రమాదులయందు వెంటఁ జనుదెంచు దుర్జన తర్జనతాడనావమాన మేహననిష్ఠీవన పాషాణశకృద్రజఃప్రక్షేపణపూతివాతదురుక్తులం బరిభూతుం డయ్యును గణనంబెట్టక, వనమదేభంబు మక్షికాదికృతోపద్రవంబునుంబోలెఁ గైకొనక, దేహాభిమానంబునం జిత్తచలనంబునొందక, యేకాకియై చరియించుచుండ, నతిసుకుమారంబులగు కరచరణోరస్స్థలంబులు, విపులంబులగు బాహ్వంసకంఠవదనాద్యవయవవిన్యాసంబులుం గలిగి, ప్రకృతిసుందరం బగుచు, స్వతస్సిద్ధదరహాసరుచిరముఖారవిందంబై, నవనళినదళంబులం బోలి, శిశిరకనీనికలం జెలువొంది, యరుణాయతంబు లగు నయనంబులచే నొప్పి, యనన్యాధికంబులగు కపోలకర్ణకంఠనాసాగండంబులచేఁ దేజరిల్లుచు,నిగూఢస్మితవదన విభ్రమంబులం బ్రకాశించు తన దివ్యమంగళవిగ్రహంబుచేఁ బురసుందరుల మనంబుల కత్యంతమోహంబు గలుగఁ జేయుచు. 78

ఆ. ధూళిచేత మిగుల ధూసరితంబునై,-జడలు గట్టి, కడుఁ బిశంగవర్ణ
ము నగు కేశపాశమును వెలిఁగించుచు-నితరులెవరుఁ దన్ను నెఱుఁగకుండ. 79

క. అవధూతవేషమున ని-ట్లవనిఁ మలినంబులైన యవయవములతోఁ
దవిలి చరించుచు నుండును-భువి [2]భూతాక్రాంతుఁ డయిన పురుషుని మాడ్కిన్.

ఆ. జనుల కిట్లు యోగసంచార మెల్ల వి-రుద్ధ మనుచు నాత్మబుద్ధిఁ జూచి,
యజగరంబుమాడ్కి నవనిపై నుండె బీ-భత్సకర్మమునకుఁ బాలుపడుచు. 81

వ. ఇట్లు బీభత్సరూపంబున వసుంధరం బడియుండి, యన్నంబు భుజించుచు, నీరు ద్రావుచు, మూత్రపురీషంబులు విడుచుచు, నవి శరీరంబున నంటం బొరలుచుండు;

1. ఉపశమము = శాంతము. 2. భూతాక్రాంతుఁడు = దయ్యముపట్టినవాఁడు.

మఱియుఁ దత్పురీషసౌగంధ్యయుక్తంబగు వాయువు దశదిశలఁ దశయోజన పర్యంతంబుఁ బరిమళింపఁజేయుచుండ, గోమృగకాకచర్యలం జరియించుచు, భగవదంశంబైన ఋషభుండు మహానందంబు ననుభవించుచుఁ, దనయందు సర్వ భూతాంతర్యామి యగు వాసుదేవునిం బ్రత్యక్షంబుగాఁ గనుంగొనుచు, సిద్ధిం బొందిన వైహాయస మనోజవ పరకాయప్రవేశాంతర్ధాన దూరగ్రహణ శ్రవ ణాదియోగసిద్ధులు దమంత వచ్చినం గైకొనక యుండె'నని పలికిన శుకయో గీంద్రునకుం బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె : 82

క. "మునివర! యోగజ్ఞానం-బున నెఱుపంబడ్డ కర్మములు గల పెద్దల్
గనియుండెడి యైశ్వర్యం-బును ఋషభుం డెఱిఁగి, యేల పొందక యుండెన్?"

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె : 84

మ. "ధరణీవల్లభ! నీదువాక్యములు తథ్యం; బింతయుం దప్పు: దె
ట్లరయన్, వన్యమృగంబు పట్టువడి, తా నావేళ నాలుబ్ధకున్
ధర వంచించినమాడ్కి నింద్రియములన్ దండించి, చిత్తంబు ని
ర్భరకామాదుల కాసయిచ్చుఁ గడు సంరంభంబుతోఁ గ్రమ్మఱన్. 85

క. చిరకాలతపమునైనను-హరియింపఁగ నోపుఁ జిత్త మని పెద్దలు న
మ్మరు; జారులకున్ జారిణి-కరణిని నడపించు మనసు కామాదులకున్. 86

క. కామక్రోధాదికముల్-భూమీశ్వర! కర్మబంధములు, మఱియును జే
తోమూలములగుటను దా-రీమహిలో మనసు నమ్మ రెప్పుడుఁ బెద్దల్. 87

సీ. అదిగాన యెన్నఁడు నైశ్వర్యములను జేపట్టఁ జూడఁడు; లోకభవ్యులైన
వారలచే నభివందనంబులు వొంది, వెలయంగ నవధూతవేషభాష
ణంబుల నెఱిఁగికొనఁగ రాని భగవత్స్వరూపంబు గలిగి, యా రూపమందుఁ
బరమయోగధ్యానపరులకు నెల్ల దేహత్యాగసమయంబు నంతలోనఁ

తే. జూపుచుండియు దేహంబుఁ బాపనిచ్చ-గించె నచ్చటదివ్యయోగీంద్రుఁ, డాద్యుఁ,
డతులదివ్యప్రకాశకుఁ, డమరగురుఁడు,-పరమపురుషుండు, ఋషభుండు పార్థివేంద్ర!

వ. అంత విముక్తలింగుండును, భగవంతుండు నగు ఋషభుఁడు మనంబున దేహాభి మానంబు విసర్జించి, కులాలచక్రంబు గులాలునిచేత భ్రమియింపంబడి విసృష్టం బయ్యు భ్రమించుగతిం బ్రాచీనసంస్కారవిశేషంబగు నభిమానాభాసంబున దేహచలనాదికంబుల నొప్పియుండియు యోగమాయావాసనచే యుక్తుం డయ్యె; మఱియు నాఋషభుం డొక్కదినంబునం [1]గోంకవంకపటకంబు లను

1. ఇది పూ. ము. పాఠము. 'కోంకణవంకపటకుటకంబులు' అని తరువాతి ముద్రణములు. 'కోంక వేంక కుటకాన్' అని మూలము.

దక్షిణకర్ణాటక దేశంబులకు యదృచ్ఛం జని, కుటకాచలోపవనంబున నిజాస్యకృతశిలాకబళుండగుచు, నున్మత్తునిచందంబున వికీర్ణకేశుండు, దిగంబరుండు నై సంచరింప, వాయువేగవిధూతరేణుసంఘర్షణసంజాతంబగు నుగ్రదావానలంబు తద్వనంబు దహింప, నందు దగ్ధుం డయ్యె; నంత నతని కృత్యంబులు తద్దేశవాసులగు జనంబులు సెప్ప నర్హన్నామకుం డగు తద్రాష్ట్రాధిపతి విని, నిజధర్మంబులం బరిత్యజించి, స్వదేశస్థులతోడం గూడి, తా నాయాచారంబుల నంగీకరించి యధర్మబహుళం బగు కలియుగంబున భవితవ్యతచే విమోహితుండై, మనుజుల నసమంజసంబగు పాషండమతాభినివేశులం జేసె; మఱియును గలియుగంబునందు మనుజాధములు దేవమాయామోహితులై, శాస్త్రోక్తశౌచాచారంబులు విడిచి, నిజేచ్ఛం జేసి దేవతాహేళనంబులు సేయుచు నస్నానానాచమనాశౌచకేశోల్లుంఛనాదికాపవిత్రవ్రతంబులం జేయుచు, నధర్మబహుళంబగు కలియుగంబునం జెఱుపంబడ్డ బుద్ధిధర్మంబులు గలిగి, వేదబ్రాహ్మణయజ్ఞపురుషుల దూషించుచు, లోకంబులం దమతమ మతంబులకుం దామె సంతసిల్లుచు, నవేదమూలంబగు స్వేచ్ఛం జేసి ప్రవర్తించి, యంధపరంపరచే విశ్వాసంబు సేసి, తమంతన యంధతమసంబునం బడుచునుండుదు; రీ ఋషభుని యవతారంబు రజోవ్యాప్తులగు పురుషులకు మోక్షమార్గంబు నుపదేశించుటకునయ్యె; నదియునుం గాక సప్తసముద్రపరివృతంబులగు నీభూద్వీపవర్షంబులందలి జనంబులు దివ్యావతారప్రతిపాదకంబు, శుద్ధంబు నగు నెవ్వని కృత్యంబును గీర్తింతురు, మఱియు నెవ్వని యంశంబున నతికీర్తిమంతుం డగు ప్రియవ్రతుండు గలిగె, నెందు జగదాద్యుండగు పురాణపురుషుం డవతారంబునొంది, కర్మహేతుకంబుగాని మోక్షధర్మంబుం దెలిపె, వెండియు నెవ్వండు యోగమాయాసిద్ధుల నసద్ఖ్యాతంబులగుటం జేసి నిరసించె; నట్టి ఋషభునితోడం దత్సిద్ధికృతప్రయత్నులగు నితరయోగీశ్వరులు మనోరథంబుననైన నెట్లు సరి యగుదు? రిట్లు సకల వేద లోక దేవబ్రాహ్మణులకు, గోవులకుం బరమగురుండు, భగవంతుండు నగు ఋషభుని చరిత్రంబు వినినవారల దుశ్చరితంబులు దొలంగు; మంగళంబులు సిద్ధించు; మిక్కిలి శ్రద్ధతో నెవ్వండు విను, వినిపించు, వానికి హరిభక్తి దృఢంబగు; నట్టి హరిభక్తితాత్పర్యంబునం బెద్దలు భాగవతులగుటం జేసి, సంప్రాప్తసర్వపురుషార్థులగుచు, వివిధ[1]వృజినహేతుకంబగు సంసారతాపంబును బాసి, యవిరతంబుఁ దద్భక్తియోగామృతస్నానంబు సేసి, పరమపురుషార్థంబయిన మోక్షంబును జెందుదు రని సప్తద్వీపంబులవారు నేఁడునుం గొనియాడుచుండుదురు. 89

---

1. వృజినములు = పాపములు.

ఆ. యాదవులకు, మీకు నత్యంతకులగురు-వైన కృష్ణుఁ డెచట నైనఁ గలఁడు;
కొలుచువారికెల్ల సులభుఁ డై మోక్షంబు-నిచ్చుఁ; జింత సేయ నేల నీకు? 90

సీ. నిత్యానుభూత మా నిజరూపలాభనివృత్తమై తగు మహాతృష్ణ గలిగి,
యతులితవిపులమాయారచితం బైన లాభంబునకుఁ [1]దగులంబు లేని
మతి గల్గి, లోకుల నతివేడ్కఁ గరుణించి, యభయదానం బిచ్చి, యండఱ కిల
నవ్యయంబై, దివ్యమై, మహానందమై, యత్యంతసేవ్యమై, యతులమైన

తే. తనదు లోకంబు సూపంగఁ దగినయట్టి
మోక్షమార్గంబు నెఱిఁగించి, ముక్తదేహుఁ
డగుచుఁ దాదాత్మ్య మొందెఁ బ్రత్యక్షవిష్ణు
వైన ఋషభుండు జనులకు నద్భుతముగ. 91

భరతోపాఖ్యానము

మ. భరతుం డంత ధరాతలంబుఁ గడఁకం బాలించుచుం, ధారణీ
శ్వరచంద్రుం డగు విశ్వరూపునకు ముం సంజాత యై యుండి, ని
ర్భరకాంతిం విలసిల్లు పంచజని పేరం గల్గు కాంతామణిం
గర మర్థిం ధరఁ బెండ్లియాడె శుభలగ్నంబందు భూవల్లభా! 92

వ. అట్లు వివాహితుం డై, యా పంచజనివలన నహంకారంబునం బంచతన్మాత్రలు
జనించిన తెఱంగున సుమతి రాష్ట్రభృత్సుదర్శనావరణ ధూమ్రకేతువు లను
నేవురు పుత్త్రులం బుట్టించె; నట ము న్నజనాభం బను పేరం బరఁగు వర్షంబు
భరతుండు పాలించుకతంబున భారతవర్షంబు నాఁ బరఁగె; నంత. 93

క. భరతుఁడు నిజపిత లేలిన-కరణిని గర్మముల నెల్లఁ గైకొని ప్రజలం
హరికృప నొందుచు నేలెను-ధరణీసురవరులు వొగడ ధరణీనాథా! 94

సీ. భగవంతుఁ డగు జగద్భరితు నల్పంబులు, నధికంబు లైన పెక్క-ధ్వరముల,
దర్శపూర్ణిమలచేఁ, దగను [2]జాతుర్మాస్యముల, నగ్నిహోత్రమువలనఁ గడఁకఁ
బశుసోమములచేతఁ బలుమాఱుఁ బూజించి, వేదోక్త మైన యా విమలకర్మ
ములఁ గల్గుధర్మంబుఁ బురుషోత్తమార్పణంబుగఁ జేయుచును, మఖంబులను, మంత్ర

తే. ములను బలికెడు నాదైవములను శ్రీశు
నవయవంబులు గాఁగ భూధవుఁడు ప్రేమ
ననుదినంబును బాయక ఘనతఁ దలఁచి,
యఖిలరాజ్యానుసంధానుఁ డగుచు నుండె. 95

1. తగులము=ఆసక్తి; అనుబంధము. 2. చాతుర్మాస్యము = ఆషాఢశుద్ధము మొదలు కార్తిక శుద్ధమువఱకు చేయు నొక వ్రతము.

క. ఈరీతిఁ గర్మసిద్ధుల-నారయ నత్యంతశుద్ధమగు చిత్తముతో
నా రాచపట్టి భరతుఁడు-ధారుణిఁ బాలించె నధికధర్మాన్వితుఁడై. 96

వ. మఱియు నాభరతుండు శ్రీవత్సకౌస్తుభవనమాలాలంకృతుండును, సుదర్శనా
ద్యాయుధోపలక్షితుండును, నిజభక్తజనహృదయారవిందనివాసుండును, బరమ
పురుషుండును నైన వాసుదేవునియందు నధికభక్తి ననుదినంబును జేయుచుఁ
గోటిబదిలక్షలవేలేండ్లు రాజ్యంబుసేసి, పితృపితామహోద్యాయాతంబగు సాధనం
బును యథార్హంబుగఁ బుత్త్రులకుఁ బంచి యిచ్చి, బహువిధసంపదలు గల
గృహంబును బాసి, పులహాశ్రమంబున కరిగె; నంత. 97

సీ. ఏయాశ్రమంబున నిందిరాధీశ్వరుఁ డచ్చటిఘోరల నాదరించి,
ప్రత్యక్షమున నుండుఁ బాయక యెప్పుడు, నట్టి రమ్యంబైన యాశ్రమమున
నిలిచి, సాలగ్రామములు గల గండకీనది యొందు నెంతయుఁ గదిసియుండు,
నచ్చోట నేకాకి యగుచును భరతుండు బహువిధనవపుష్పపల్లవముల

తే. నతులతులసీదళంబుల, నంబువులను,-గందమూలాదిఫలములఁ, [1]గంజములను
ఘనత నర్పించి, నిచ్చలుఁ దనివిలేక - సేవసేయుచునుండె నా[2]శ్రీపు, హరిని. 98

వ. దానంజేసి విగతవిషయాభిలాషుండై, శమదమాదిగుణంబులు గలిగి, యథేచ్ఛం
జేసి యెడతెగక పరమపురుషుని పరిచర్యాభక్తిభరంబున శిథిలీకృతహృదయ
గ్రంథి గలిగి, సంతోషాతిశయంబునం బులకితాంగుండు, నానందబాష్పనిరు
ద్ధావలోకనయనుండు నగుచు నిజస్వామియైన హరిచరణారవిందానుధ్యాన
పరిచితభక్తియోగంబునం బరమానందగంభీరహృదయం బను నమృతహ్రదం
బున నిమగ్నుండగుచుఁ, దా నపుడు పూజించు పూజనెఱుంగక, యిట్లు భగవ
ద్వ్రతంబు ధరియించి యేణాజినవాసస్త్రిషవణస్నానంబుల నార్ద్రకుటిలకపిశ
వర్ణజటాకలాపంబులు గలిగి, మార్తాండాంతర్గతుండయిన పరమేశ్వరుని హిర
ణ్మయపురుషునింగాఁ దలంచుచు నిట్లనియె: 99

సీ. "కర్మఫలంబులఁ గడఁక నిచ్చుచు, మనోవ్యాపారమున నిట్టి యఖిలలోక
ములఁజేసి యాలోకములకు నంతర్యామి యగుచుఁ బ్రవేశించి, యంతమీఁద
నానందరూప మైనట్టి బ్రహ్మముఁ గోరుచున్న జీవునిఁ దనలోని యోగ
శక్తిచేఁ దగ ననిశంబుఁ బాలనసేయుచుండి, యంతటను మార్తండమధ్య

ఆ. వర్తియగుచు, నిట్లు వఱలుచు జగముల-యందునుండి, ప్రకృతిఁ బొంద, కంత
నతులదివ్యమూర్తియైన యానందరూ-పమును శరణమొందె భరతవిభుఁడు.

వ. అంత నాభరతుం డొక్కనాఁ డామహానదిం గృతాభిషేకుండయి, ముహూర్త
త్రయం బంతర్జలంబులందుఁ బ్రణవోచ్చారణంబు సేయుచుండుసమయంబున

1. కంజము = కమలము. 2. శ్రీపుఁడు = లక్ష్మీపతి.

నిర్భరగర్భిణియగు నొక్కహరిణి జలార్థినియై, యొంటి జలాశయసమీపంబునకు వచ్చి, జలపానంబు సేయునెడ నాసమీపంబున మృగపతి గర్జించి, లోకభయంకరంబుగ నాదంబుసేయ, నాహరిణి స్వభావంబున భీతయగుటంజేసి, బెగ్గడిలి, హరివిలోకనవ్యాకులచిత్తయై, దిగ్గన నదరి, గగనంబునకు నెగిరి, యనపగతతృష యగుచు నది నుల్లంఘించునెడ నధికభయంబునంజేసి యాగర్భంబు యోనిద్వారంబున గళితంబై, జలంబులం బడియె; నాహరిణి యుల్లంఘనాదిభయంబునంజేసి తత్తీరంబున నుండు గిరిదరింబడి శరీరంబుం బాసె; నంత నాహరిణపోతంబు జలంబులం దేలుచున్న భరతుండు గనువిచ్చి చూచి, కరుణార్ద్రచిత్తుండై, మృతజననియగు నా హరిణపోతంబును దన యాశ్రమంబునకుం గొంపోయి, మిక్కిలి ప్రీతిసేసి, యుపలాలనంబుసేయుచుండఁ, బోషణపాలనప్రీణనలాలనానుధ్యానంబుల భరతునకు నాత్మనియమంబులైన యష్టాంగయోగంబులును, బరమపురుషపూజాపరిచర్యాదులు నొక్కొక్కటిగఁ గ్రమక్రమంబునం గొన్నిదినంబులకు సమస్తంబును [1]నుత్సన్నంబయ్యె; నంత.

క. ఘనతపము చలన మొందుట-యును భరతుం డెఱుఁగ కాత్మ యోగంబునఁ జ
య్యనఁ బాసె; హరిణపోతముఁ-దనమదిలో నిల్పి ప్రీతి దప్పక పలికెన్: 102

ఉ. "అక్కట! తల్లిఁ బాసి, హరిణార్భక మాప్తులు లేమిఁజేసి యే
దిక్కును లేక యున్న నిటఁ దెచ్చితి; నాయెడ నీమృగార్భకం
బెక్కుడు ప్రేమ సేసి చరియించుచు నున్నది నాదుసన్నిధిన్;
మక్కువ చేసి దీనిఁ గడుమన్ననలం దగఁబ్రోతు నెంతయున్. 103

క. శరణని వచ్చిన జంతువుఁ-గరుణం గనువిచ్చి చూచి, కాచినఁ బుణ్యాం
బరయఁగ నధికం బని మును-గర మెఱిఁగించిరి మునీంద్రగణములు ప్రేమన్." 104

వ. అని యిట్లు హరిణపోతంబుఁ దన యాశ్రమంబున నత్యాసక్తిం జేసి యాసనశయనాటనస్నానసమిత్కుశకుసుమఫలపలాశ మూలోదకాహరణదేవపూజాజపాదులయెడం దనయొద్దన యునిచికొనుచు, వృకసాలావృకాదిక్రూరమృగంబులవలని భయంబున వనంబుల వెనువెంటం దిరుగుచు నధికప్రణయభరపరీతహృదయుండగుచు, నతిస్నేహంబునంజేసి కొంతసేపు స్కంధంబుల వహించుచు, మఱికొంతదడ వురంబున, నుత్సంగంబున నుంచికొని లాలించుచు, సంతసంబు నొందు; మఱియు నాభరతుండు నిత్యనైమిత్తికాదిక్రియాకలాపంబు నిర్వర్తించునెడ నంతనంత లేచి హరిణ[2]కుణకంబుఁ జూచుచుఁ, గించిత్స్వస్థహృదయుండై, దాని నాశీఃపరంపరల నభినందించుచుఁ, జుంబనాదులం బ్రీతిసేయుచు, నతిమోహంబునం బెంచుచుండు నెడ. 105

1. ఉత్సన్నము = శిథిలము. 2. కుణకము = పిల్ల; పోతము.

చ. [1]గురువులువాఱి, బిట్టుఱికి, కొమ్ములఁ జిమ్ముచు, నంతనంత డ
గ్గఱుచును, గాలు ద్రవ్వుచు, నఖంబుల గీఱుచు, గాసిసేయుచు,
న్నొఱగుచు, ధారుణీశ్వరుని యూరువులన్ శయనించి, యంతలో
[2]నఱకడ మెక్కుచుం, బొదలి యాడుచు, నాహరిణంబు లీలతోన్. 106

తే. గరిమ నీగతి మెల్లన కెరలు వొడిచి,-చెలఁగి యాడంగ భరతుండు చిత్తమందు
సంతసిల్లుచునుండె; నాశ్రమముఁ బాసి-హరిణడింభక మంతలో సురిఁగి చనిన.

వ. భరతుం డంతం దన్మృగశాబకంబు గానంబడమికి వ్యాకులితచిత్తుండగుచు, నష్ట
ధనుండునుంబోలె నతిదీనుండై, కరుణతోడం గూడి, తద్విరహవిహ్వలమతియై,
దానిన తలంచుచు, నతిశోకంబుతో మనంబున దుఃఖించి యిట్లనియె: 108

తే. "హరిణపోతంబ! నీకు వనాంతమందుఁ - గ్రూరమృగబాధ లేకుండఁ గోరుచుండఁ
దలఁగిపోయితె?" యనుచుఁ జిత్తంబునందు-రాజవృషభుండు భరతుఁ డారాటమంది.

తే. "తల్లి చచ్చిన హరిణపోతంబు వచ్చి,-పుణ్యహీనుండ నగు నన్నుఁ బొంది పాసె;
నేమి సేయుదు? నే నింక నెట్లు గందుఁ?-జేరి యేరీతిఁ గాంచి రక్షించుకొందు?

క. కట్టా! యీయాశ్రమమునఁ-బుట్టిన తృణచయము మేసి, పొదలిన హరిణం
బిట్టట్టుఁ దిరుగుచుండఁగఁ-బట్టి మృగేంద్రుండు గొట్టి బాధించెనొకో!" 111

వ. ఇట్లు భరతుండు హరిణకుణకక్షేమంబు గోరుచు, "నెప్పుడు వచ్చి నన్ను సంతోషపఱచు; నానాప్రకారంబులైన తనగతులచేత నన్ను నెప్పు డానందంబు నొందించు; ధ్యానసమాధి నున్నప్పుడు నన్నుఁ గొమ్ముల గోఁకుచు నుండునట్టి వినోదంబు లెప్పుడు గనుఁగొందు; దేవపూజాద్రవ్యంబులు ద్రొక్కి మూర్కొనినం, గోపించి చూచినం, గుమారుండునుంబోలె దూరంబునకుం జని నిలిచి, మరల నేఁ బిలిచిన వెనుక నిలిచియుండు; నిట్టి మెలఁకువస్వభావంబులు గలుగుట యెట్టు; లీభూదేవి యెంతతపంబు చేసినదియో; యాహరిణపాదస్పర్శంబులం బవిత్రయైన భూమి స్వర్గాపవర్గకాములైన మునులకు యజ్ఞార్హ యగు; నట్టి హరిణపోతంబు నెట్లు గనుఁగొందు; నదియునుం గాక భగవంతుండగు చంద్రుండు మృగపతిభయంబున మృతజననియు, స్వాశ్రమపరిభ్రష్టంబునైన మృగశాబకంబును గొనిపోయి పెంచుచున్నవాఁడో? మున్ను పుత్త్రవియోగతాపంబునం జంద్రకిరణంబులం బాపుదు; నిపుడు హరిణపోతంబు దన శరీరస్పర్శంజేసి చంద్రకిరణంబులకన్న నధికంబగుచుం బుత్త్రవియోగతాపంబు నివర్తింపంజేసె" ననుచుం బెక్కుభంగుల హరిణనిమిత్తంబులైన మనోరథంబులచేతం బూర్వకర్మవశంబున యోగభ్రష్టుం డగు భరతుండు భగవదారాధనంబువలన [3]విభ్రంశితుండగుచు, నితరజాతిం బుట్టిన హరిణ

1. గురువులువాఱు = వేగపుపరువుగా పాఱు. పూ. ము. లలో ఈ పద్యము లేదు. మూలమును గావరాదు. 2. అఱకడము = స్కంధప్రదేశము. 3. విభ్రంశితుండు=జాఱినవాఁడు; తప్పినవాఁడు.

పోతంబుమీఁది మోహం బగ్గలం బగుచుండ నుండె'' నని పలికి, శుకయోగీం
ద్రుండు మఱియు ని ట్లనియె : 112

సీ. ''జననాథ! మున్ను మోక్షవిరోధమని పాయఁగారాని పుత్త్రాదికంబు నెల్లఁ
బాసి, తపస్వి యై, భరతుండు హరిణశాబకపోషణంబునఁ, బాలనమున,
నతిలాలనప్రీణనానుషంగంబుల మూషకబిల మతిరోషమునను
సర్పంబు సొచ్చిన చందంబునను యోగవిఘ్నంబు మిక్కిలి విస్తరిల్లెఁ;

ఆ. గాన యెంతవానికైనను గాలంబు-గడవరామి, నట్లు గాక పోదు;
పరమమునుల కైనఁ బాయవు కర్మంబు ;-లొరు లనఁగ నెంత నరవరేణ్య !

వ. ఇట్లు భరతుండు మృగవియోగతాపంబునొందుచుండు నెడ నామృగశాబకంబు
సనుదెంచిన సంతసిల్లుచుండె ; నంత నొక్కనాఁడు. 114

మ. భరతుం డల్లన యంత్యకాలము వెసం బ్రాపింపఁగా, నప్పు డా
హరిణంబుం గడుభక్తిఁ బుత్త్రగతి నత్యాసక్తి వీక్షింప, నా
హరిణంబుం దన యాత్మలో నిలిపి, దేహం బంతటం బాసి, తా
హరిణీగర్భమునన్ జనించి, హరిణంబై యొప్పెఁ బూర్వస్మృతిన్. 115

వ. ఇట్లు భరతుండు హరిణీగర్భంబునం బుట్టియు, భగవదారాధనసామర్థ్యంబునం
దన మృగత్వకారణంబుఁ దెలిసి, కడుం దాపంబు నొందుచు, ని ట్లనియె: 116

ఉ. ''రాజులు ప్రస్తుతింప, సురరాజసమానుఁడ నై, తనూజులన్
రాజులఁ జేసి, తాపసులు రాజఋషీంద్రుఁ డటంచుఁ బల్కఁగాఁ
దేజము నొంది, యాహరిణదేహమునందలి ప్రీతిఁ జేసి నా
యోజ సెడంగ నేఁ జెడితి యోగిజనంబులలోన బేల నై. 117

వ. ఇట్లు శ్రీహరిశ్రవణమననసంకీర్తనారాధనానుసరణాభియోగంబులం జేసి యశూ
న్యసకలయామంబగు కాలంబు గల నాకు హరిణపోతస్మరణంబుకతంబున
యోగవిఘ్నంబు ప్రాప్తం బయ్యె ; మోక్షదూరుండ నైతి'' నని నిగూఢ
నిర్వేదుం డగుచుఁ, దల్లిం బాసి, క్రమ్మఱ నుపశమశీలమునిగణసేవితంబయి భగవ
త్క్షేత్రం బైన సాలతరునిబిడతమగ్రామసమీపపులస్త్యపులహాశ్రమంబునకుం
గాలాంజనపర్వతంబువలనఁ జనుదెంచి, యందు మృగదేహత్యాగావసానంబు
గోరుచు, సంగంబు విడిచి, యేకాకి యగుచు, శుష్కపర్ణతృణ[1]వీరుధాహారుం
డై, మృగత్వనిమిత్తంబగు నానదీతీర్థంబునందు నవసానంబు గోరుచుఁ, దత్తీ
ర్థోదక[2]క్లిన్నంబగుచు నుండు శరీరంబు విడిచె'' నని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షి
న్నరేంద్రునకు వినిపించి, మఱియు ని ట్లనియె : 118

1. వీరుత్తులు = చిగురుఁగొమ్మలు. 2. క్లిన్నము = తడిసినది.

భరతుఁడు హరిణజన్మమును విడిచి బ్రాహ్మణుఁడై జనించుట

సీ.''హరిణదేహముఁ బాసి యంత నాంగిరసాహ్వయుండు శుద్ధుఁడు బవిత్రుండు ఘనుఁడు
శమదమఘనతపస్స్వాధ్యాయనిరతుండు, గుణగరిష్ఠుఁడు, నీతికోవిదుండు
నైన బ్రాహ్మణునకు నాత్మజుండై పుట్టి, సంగంబువలనను జకితుఁడగుచుఁ,
గర్మబంధంబుల ఖండింపఁజాలు నీశ్వరుని, నచ్యుతు, నజు శ్రవణమనన
తే.ములను, హరిచరణధ్యానములను, విష్ణు-భయమునను జేసి మనమందుఁ బాయనీక
నిలిపి సంస్తుతిసేయుచు నిలిచియుండె-భరితయశుఁడైన భరతుండు పార్థివేంద్ర!

వ. ఇట్లాంగిరసుండు ప్రథమభార్యయందుఁ బుత్త్రనవకంబును, గనిష్ఠభార్యయందు స్త్రీపురుషుల నిద్దఱను గలుగంజేసిన, నందుఁ బురుషుండు పరమభాగవతుండును, రాజర్షిప్రవరుండును, నుత్సృష్టమృగశరీరుండునుం, జరమశరీరంబునం బ్రాప్తవిప్రశరీరుండును నగు భరతుం డయ్యె; నతం డాజన్మంబున నన్యజనసంగంబు జన్మపరంపరలకుఁ గారణంబని యత్యంతభయంబునొంది, కర్మబంధవిధ్వంసన శ్రవణస్మరణాదుల శ్రీహరియనుగ్రహంబునం బూర్వజన్మపరంపరల సంస్మరించుచుఁ, దనస్వరూపంబు నున్మత్తజడాంధబధిరరూపంబుల లోకులకుం జూపుచుండె; నంత. 120

మ. జనకుం డాంగిరసుండు నాత్మజుని వాత్సల్యంబునం బెంచుచుం,
దనరం [1]చౌలముఖాగ్ర్యకర్మములచేతన్ సంస్కృతుం జేసి, పా
యని మోహంబున నిచ్చలుం గడఁక శౌచాచారముల్ సెప్పినన్
ఘనుఁ డాభాగవతుం డసమ్మతిని దత్కార్యంబులం గైకొనెన్. 121

వ. ఇట్లు బ్రాహ్మణకుమారుండు గర్మంబులయందు నిచ్చ లేకయుండియును బితృ[2]నియోగనిర్బంధంబునం బితృసన్నిధియందె యసమీచీనంబుగా వ్యాహృతిప్రణవశిరస్సహితం బగునట్లు గాయత్త్రీమంత్త్రోపదేశంబునొంది, చైత్త్రాదిచతుర్మాసంబుల సమవేతంబుగ వేదంబుల నధ్యయనంబు సేయుచుండె; జనకుం డాత్మజుని శిష్టాచారంబుచే శిక్షింపవలయు నను లోకాచారంబు ననువర్తించి, యాత్మభూతుండగు నాత్మజునందు నభినివేశితచిత్తుండగుచు, శౌచాచమనాధ్యయనవ్రతనియమగుర్వనలశుశ్రూషణాదికంబు లనభియుక్తంబులయినం బుత్త్రునిచే నొనరింపించుచు, నప్రాప్తమనోరథుం డయ్యె; నంత. 122

క. ఈరీతిని గొడుకున కా-చారంబులు గఱపి, చింత, సద్గృహమున సం
సారి యగుచుండి విప్రుఁడు-బోరన దేహంబుఁ బాసి పోయిన మీఁదన్. 123

ఆ. తల్లి తండ్రితోడఁ దా నగ్నిఁ జొచ్చిన-నతని మహిమ లెఱుఁగ కంతలోన
సవతితల్లికొడుకు లవినీతు లగుచును-శాస్త్రవిద్య లతనిఁ జదువ నీక. 124

---

1. చౌలము = కేశఖండనము, పుట్టు తలవెండ్రుకలు తీయుట. 2. నియోగము = ఆజ్ఞ.

వ. ఇట్లు బ్రాహ్మణకుమారుని సవతితల్లికొడుకులు వేదవిద్యలవలనం బాపి, గృహకర్మంబుల నతని నియమించిన. 125

క. ధరణీసురోత్తముఁడు దా-నరుదుగఁ దమవారు సెప్పినవి యెల్లను నే
మఱ, కందుఁ బ్రీతి సేయక,-నిరతము గృహకర్మ మట్లు నెఱపుచునుండెన్.

వ. ఇట్లు గృహకర్మప్రవర్తనుండగుచు నుండ, మూఢు లగు ద్విపాత్పశువులచే నున్మత్త, జడ, బధిర యని యాహూయమానుం డగునపుడు తదనురూపంబు లగు సంభాషణంబుల నొనర్చుచుఁ, బరేచ్ఛాయదృచ్ఛలం జేసి [1]విష్టివేతన యాచ్ఞాదుల వలన నియుక్తకర్మంబులం బ్రవర్తించుచు. 127

తే. అతులమృష్టాన్న మైనఁ, [2]గదన్నమైన
నెద్ది వెట్టిన, జిహ్వకు హితముగాను
దలఁచి, భక్షించుఁగా; కొండుఁ దలఁచి మిగులఁ
బ్రీతి సేయఁడు రుచులందుఁ బెంపుతోడ. 128

వ. మఱియు నావిప్రుం డాత్మనిత్యానందసుఖలాభంబు గలిగి, బాహ్య సుఖదుఃఖంబులయందు దేహాభిమానంబుసేయక, శీతోష్ణవాతవర్షాతపంబులకు నోడి, పై చీర గప్పక, వృషభంబునుంబోలెఁ బీనుండును, గఠినాంగుండును నగుచు, స్థండిలశాయియై, రజఃపటలంబునం గప్పంబడిన దివ్యమాణిక్యంబునుం బోలె ననభివ్యక్తబ్రహ్మవర్చసుండై, మలినాంబరపరీతకటితటుండు, నతిమషీలిప్త యజ్ఞోపవీతుండు నగుటం జేసి యజ్ఞజనంబు లతండు బ్రాహ్మణాభాసుండు, మందుండు నని పలుక సంచరించుచుండం, గర్మమూలంబునం బరులవలన నాహారంబు గొనునపుడు దమవారును వ్యవసాయకర్మంబునందు నియమించిన క్షేత్రవిహితసమవిషమన్యూనాధికంబుల నెఱుంగక ప్రవర్తిల్లుచు, నూఁక తవుడు తెలిక పిండి పొట్టు మాఁడు [3]ద్రబ్బెడ యాదిగాఁ గల ద్రవ్యంబులయందు నమృతంబుపగిది రుచిసేసి భక్షించుచుం జేనికావలి యుండు నెడ, నొక్కనాఁడు.

వృషలరాజభృత్యులు భరతుని కాళీబలికిఁ గొనిపోవుట

క. పురిలోన వృషలపతి దా-నరుదుగ సంతానకాముఁడై, వేఁకతోఁ
బురుషుఁడగు పశువుఁ గాళికిఁ-దఱుముక కొనిపోవఁ, బశువు[4]దలఁగిన,భృత్యుల్.

ఆ. అరసి, కానలేక, యారాత్రి వీరాస-నమునఁ జేనికాపు విమలబుద్ధి
నెసఁగు విప్రయోగి నీతనిఁ బొడగాంచి,-పశువు మంచిదనుచుఁ బట్టిరతని. 131

క. ఆరీతిని భూసురవరు-నారయ నాకాళికాగృహమునకు భృత్యుల్
బోరనఁ గొని చని సల్పిరి-చారుతరాభ్యంజనాదిసంస్కారంబుల్. 132

---

1. విష్టి = కూలిపని. 2. కదన్నము = చెడ్డకూడు. 3. ద్రబ్బెడ = భక్ష్యవిశేషము.
4. తలఁగు = తప్పించుకొనిపోవు.

వ. ఇట్లభ్యంజనాదికృత్యంబులు దీర్చి, నూతనవసనంబు గట్టనిచ్చి, గంధపుష్పా భరణాక్షతాలంకృతునిం జేసి, మృష్టాన్నంబులు భుజియింపంబెట్టి, ధూపదీప మాల్యలాజకిసలయాంకురఫలోపహారాదులు సమర్పించి, మహావాద్యఘోషం బులతోడ నాపురుషపశువుం గాళికాదేవిసమ్ముఖంబున నాసీనుంగావించి, యా వృషలపతి పురుషపశువురక్తంబున భద్రకాళి సంతోషపెట్టందలంచి, కాళికా మంత్రాభిమంత్రితంబు, నతికరాళంబు నైన ఖడ్గంబంది, నిజాభీష్టసిద్ధికి హింసింపం దలంచిన. 133

సీ. సర్వభూతములకు సఖుఁడును, బ్రహ్మభూతాత్ముఁడు, నిర్వైరుఁ డయిన బ్రహ్మ సుతుని తేజం బంతఁ జూడ దుస్సహ మైన, భయమంది, వడఁకుచు, భద్రకాళి క్రోధంబు [1]ముమ్మడిగొనఁగ హుంకారంబు సలుపుచు, నట్టహాసంబు సేసి, పాపాత్ములును, దార్ష్ట్యపరులును రాజసతామసకర్మసంధానులగుచు,

తే. విప్రవరు నట్లు హింసించు వృషలపతిని-భృత్యవర్గంబుఁ దోడలల్ పృథ్విఁగూల్చి, యపుడు వృషలాధిపుని శిర మంది, లీలఁ-బాడి యాడుచు నందంద క్రీడసలిపె.

క. ధరలోన నెవ్వరేనియు-ధరణీసురవరుల కెగ్గు దగఁ దలఁచిన వా రరయఁగఁ జెడుదురు; నిక్కము-హరి ధరణీసురవరేణ్యులందుండుటచేన్. 135

వ. మఱియును. 136

ఉ. అచ్చట విప్రసూనుఁడు భయం బొకయించుక లేక, చంపఁగా వచ్చినవారియందుఁ, గరవాలమునందును, గాళియందుఁ దా నచ్యుతభావ ముంచి, హృదయంబునఁ బద్మదళాక్షు నెంతయుఁ మచ్చికతోడ నిల్పి, యనుమానమునొందక యుండె నెంతయున్. 137

వ. మఱియు నావిప్రవరుండు చండికాగృహంబు వెలువడి, క్రమ్మఱం జని, కావలి యుండు నెడ. 138

సీ. అంతటఁ గొన్ని [2]హాయనములు సన, సింధుభూపాలనము సేయు భూవరుండు ధీరత నిక్షుమతీతీరమున నున్న కపిలమహామునిఁ గాంచి, తత్త్వ విజ్ఞాన మెఱిఁగెడు వేడ్కతోడుత, శిబికారోహణము సేసి, యరుగుచుండ, నాలోన నాశిబికావహు లాచేనఁ గాఁపున్న విప్రునిఁ గాంచి, తెచ్చి,

తే. "శిబిక మోపింత మీతనిచేత"ననుచుఁ-బట్టి మూఁపునఁ బల్లకిఁ బెట్టి, 'మోవు' మనుచు మోపించునంత, ధరామరుండు-శిబిక మూఁపుననిడి, యందుఁజింత లేక.

క. తన మనసుకోలఁది నప్పుడు-మునుకొని, య ట్లప్రయత్నమున నడవఁగ, నా జనపతి నిమ్నోన్నత మై-చనుట యెఱిఁగి, శిబిక మోచు జనులకు ననియెన్:

---

1. ముమ్మడిగొను = మూఁడింతలగు. 2. హాయనములు = సంవత్సరములు.

ఆ. "మీఁద లిప్పు డితటఁ జేరి మిక్కిలి ప్రయ-త్నంబుతోడఁ దగిలి నడుచుచుండ
విషమ మగుచు గమనవేగంబు నను బాధఁ-బెట్టుచున్న" దనిన బెస్త లనిరి:

వ. "దేవా! యీవిషమగమనంబు మావలన నైనది గా; దీతురీయవాహకుండు సుఖగమనంబుగా నడవనేరండు; వీనితోడ మేము నడవనేర"మనిన రహూగణుండను నా రాజుపాసితవృద్ధజనుం డైనను బలాత్కారంబునం బుట్టిన కోపంబునం గోపించి, విమర్శ దప్పి, [1]నీఱు గప్పిన నిప్పునుంబోలె నెఱుంగరాని బ్రహ్మతేజంబుగల బ్రాహ్మణునికిం గంటకంబుగా నిష్ఠురవాక్యంబుల నిట్లనియె:

చ. "అలసితి వెంతయుఁ ; ముసలి ; వాఁకట డస్సితి ; వెన్ను మిక్కిలిం
బలుచన యున్న ; దీశిబిక భారము; దూరము మోసితేగతిఁ ?
నిలిచెద"వంచు భూవరుఁడు నిష్ఠురముల్ దగఁ బల్క, నాయెడం
బలుకక మోసె నాశిబిక బ్రాహ్మణవర్యుఁడు పార్థివేశ్వరా! 143

వ. అప్పు డావిప్రవరుండు దనకుం గడపటిశరీరంబయిన కళేబరంబునందు నహంకారమమకారంబులం బొందనీక, మిథ్యాజ్ఞానరహితుండై, బ్రహ్మభూతుండై, మౌనవ్రతంబున నాశిబిక మోచుచున్న, విషమగమనంబుఁ జూచి, యతి కుపితుండగుచు నాభూవరుండు వెండియు నిట్లనియె: 144

సీ. "ఓరి దుర్మద! వినరోరి జీవన్మృత! నాయాజ్ఞఁ దప్పించి నడిచెదీవు;
ఈవక్రమార్గంబు లిన్నియు విడిపించి, నడపింతు నిన్ను సన్మార్గమందు"
నని రాజగర్వాంధుఁడగుచు గుణత్రయంబున వృద్ధిఁ బొందిన భూవరుం డ
బద్ధప్రలాపముల్ వల్కుచుండినఁ జూచి, శమదమాదులచేఁ బ్రశస్తుఁడగుచు
తే. జగతి బ్రహ్మస్వరూపమై, సకలభూత-ములకు నత్యంతహితుఁ డైన భూసురుండు
యోగివర్తన దెలియలేకున్న రాజు-నంత వీక్షించి, యల్లనిట్లనుచుఁ బలికె:

భరతుఁడు రహూగణుని మాటలకుఁ బ్రత్యుత్తరము లిచ్చుట

వ. "నరేంద్రా! నీవు సెప్పినది సత్యంబు; భారం బీశరీరంబునకే కాని నాకుం గలుగనేర; దైనను స్థౌల్యకార్శ్యంబులు, వ్యాధులు, [2]నాధులు, క్షుత్తృష్ణలు, నిచ్ఛావిరోధభయంబులు, జరామరణంబులు, రోషనిద్రాజాగరణంబులు, నహంకారమమకారమదశోషణాదులును దేహంబుతోడన జనియించుంగాని నాకుం గలుగనేరవు; జీవన్మృతుండ నేనకా దాద్యంతంబులుగలుగుటంజేసి యంతటయందును గలిగియుండు; స్వామిభృత్యసంబంధంబులు విధికృతంబులగుచు వ్యవహారంబులం జేసి శరీరంబులకుం గలుగుంగాని జీవునికి లేకయుండు; నదియునుంగాక రాజాభిమానంబున నీవు నన్నాజ్ఞాపించెదవేని, బ్రమత్తుండవైన నీకుం బూర్వస్వభావం

1. నీఱు = బూడిద. 2. ఆధులు = మానసికవ్యాధులు.

బె ట్లుండె, నట్లు గాక యేనేమి సేయుదు, నెఱింగింపు; మున్మత్తమూకాంధజడు లుంబోలె సహజస్వభావంబునుం బొందిన నాయందు నీశిక్ష యేమిలాభంబుఁ బొందింప నేర్చు? నదియునుంగాక స్తబ్ధుండు, మత్తుండు నైన నాకు నీశిక్ష వ్యర్థంబగు" నని పలికి, యుపశమశీలుండైన మునివరుండు పూర్వకర్మశేషంబునం గల్గు భారవాహకత్వంబుం దలంగంద్రోయుటకు భారంబు వహించి,[1] శిబిక మోచు చుం జనునెడ నారాజవల్లభుండు దత్త్వజ్ఞానాపేక్షితుండై చనియెడివాఁడగు టం దన హృదయగ్రంథివిమోచకంబులును, బహుయోగగ్రంథసమ్మతంబులును నగు బ్రాహ్మణవాక్యంబులు విని, యాశిబిక దిగ్గన డిగ్గనుఱికి, యావిప్రునికి సాష్టాంగదండప్రణామంబులాచరించి, సర్వగర్వవర్జితుండై, ముకుళితహస్తుం డగుచు ని ట్లనియె: 146

సీ. "ధరణీసురులలోనఁ దలఁప నెవ్వఁడవు నీ? వవధూతవేషివై యవనియందు
నేమిటికై చరియింపంగ వచ్చి? తిచట నొక్కఁడవు నొంటి నునుట నేఁడు;
ననుఁ గృతార్థునిఁ జేయ ననుకూలుఁడగుచున్నయట్టి యాకపిలమహామునీంద్రుఁ
డవొ? నీమహత్త్వంబు దవిలి విచారింప నెఱుఁగక చేసితిఁ; గరుణఁ జూడు;

తే. తప్పు సైరింపు; నే యమదండమునకు,-హరుని శూలంబునకు, వజ్రాయుధమున,
కనలచంద్రార్క-ధనదశస్త్రాస్త్రములకు-వెఱవ విప్రుని కే మది వెఱచినట్లు. 147

వ. మఱియు నిస్సంగుండవయి, జడుండునుంబోలె నిగూఢవిజ్ఞానంబు గలిగి, చరి యించుచున్నవాఁడవు; నీవచనంబులు యోగశాస్త్రసమానంబులై, వాఙ్మాన సంబులకు నభేద్యంబులయి యున్న; వే నవ్విష్ణుకళావతీర్ణుండు, సాంఖ్యోద్ధరియు నగు కపిలమహామునివలన బ్రహ్మవిద్య దెలియంగోరి చనుచున్నవాఁడ; నీవు లోకనిరీక్షణార్థం బవ్యక్తలింగుండవై చరియించుచున్న కపిలమహామునీంద్రుం డవు గాఁబోలుదువు; మందుండైన గృహస్థుండు యోగీశ్వరచరిత్రంబు లెట్టు లెఱుంగనేర్చుఁ? గర్మవశంబున దృష్టం బైన శ్రాంతి వహించుచు, నడచుచు నున్న యీ యాశ్రమంబు నాకునుంబోలె నీకు నగు నని తోఁచుచున్న; దది యె ట్లనిన ఘటంబులేక జలంబు దేనేరని తెఱంగున లేనిది గలుగనేరదు; గావునం బ్రమాణమూలంబయిన లోకవ్యవహారంబు సత్పథంబున సమ్మతంబై యుండుటం జేసి నీ వాడు వాక్యంబులు నాకు సమ్మతంబు గానేర" వని సింధు దేశాధీశ్వరుండు వినిపించిన, నావిప్రుండు "లోకవ్యవహారంబునకు నిత్యత్వం బౌపాధికంబగుం గాని నిత్యంబు గా నేర" దని దృష్టాంతనిదర్శనంబుగా నిట్లనియె:

సీ. "పావకశిఖలచే భాండంబు దాఁ దప్తమగుఁ; దప్తఘటముచే నందు నున్న
జలము తపించు; నాజలముచేఁ దండులంబులు తప్త మొంది, యప్పుడు [2]విశిష్ట

1. శిబిక = పల్లకి. 2. విశిష్టము = మంచిది.

మైన యన్నం బగు; నాచందమునను దా దేహేంద్రియంబులఁ దెలివితోడ
నాశ్రయించుక యున్నయట్టి జీవునకు దేహంబునఁ బ్రాణేంద్రియాదికమున

ఆ. జరుగుచుండు; నిట్లు సంసారఘటశిక్ష - రక్షకుండు నయిన రాజు దుష్ట
కర్మములకుఁ బాసి, కంజాక్షపదసేవఁ - జేసెనేని భవముఁ జెందకుండు." 149

ఆ. అనుచు ధారుణీసురాత్మజుఁ డీరీతిఁ - బలుకుటయును, రాజు పరిణమించి
వినయవాక్యములను వినుతించి, క్రమ్మఱఁ - బుణ్యుఁడైన సింధుభూవరుండు. 150

వ. "మహాత్మా! 'నేను రాజ' ననియెడి యభిమానమదాంధుండనై, మహాత్ములం
దిరస్కరించిన నన్నుఁ గరుణింపుము; నీవార్తబంధుండవు; నీ కృపాదృష్టింజేసి
మహాత్ముల నవమానంబు సేసిన దురితంబువలన విముక్తుండ నయ్యెద; విశ్వ
సుహృత్తవైన నీకుం గోపంబు గలుగనేర; దసమర్థులయిన మాబోఁటివారలు
మహాజనావమానంబున శీఘ్రంబె నశింతురు; గావున దయాళుండవయి నన్ను
మన్నింపు" మనిన నావిప్రుం డిట్లనియె : 151

క. "కడువేడ్క నీవు విద్వాం-సుఁడవై యుండియును, మిగులఁ జోద్య, మవిద్వాం
సుఁడుఁబోలెను బలికెద; వి-ప్పుడు మేలనవచ్చుఁ గొంత పురుషులలోనన్. 152

ఆ. పరఁగఁ బెద్ద లీ ప్రపంచమంతయుఁ దథ్య - మనరు; నీవు తథ్య మనుచుఁబలికి;
తట్లుగాన నిన్ను నధికుండవని పల్క - రాదు నాకుఁజూడ రాజచంద్ర! 153

సీ. యజ్ఞాదికములందు, నామ్నాయములయందుఁ దఱచుగాఁ దత్త్వవాదంబు లేదు;
స్వప్నంబునందుల సౌఖ్య మాకారంబునందుల నిత్యమై, యంత లేని
యట్టిచందమున వేదాంతవాక్యంబులు తత్త్వంబు నెఱిఁగించి తలఁగుఁగాని
నిత్యంబులై యుండనేరవు; పురుషుని చిత్తంబు గుణములఁ జెంది, యెంత

తే. కాల ముండును, మఱి యంతకాలమందు-నరయ విజ్ఞానకర్మేంద్రియములచేత
మరగి ధర్మంబులను నధర్మంబులట్లు - దగిలి పుట్టించుచుండు నత్యంతమహిమ.

వ. మఱియు ధర్మాధర్మవాసనాయుక్తంబు, విషయానురక్తంబు నైన చిత్తంబు గుణ
ప్రవాహంబులచేత వికారంబు నొంది, దేవతిర్యఙ్మనుష్యరూపంబు లయిన
దేహంబులం బుట్టించుచుఁ, గాలప్రాప్తంబులైన సుఖదుఃఖతదుభయఫలంబుల
ననుభవించుచు, ననవరతంబు జీవునికిం బ్రత్యక్షంబగుచు స్థూలసూక్ష్మరూపం
బుల నుండు; స్వాంతంబు గుణరహితంబైన ముక్తికారణం బగు; [1]ఘృతవర్తులు
గల దీపంబు సధూమశిఖలం బుట్టించు; ఘృతవర్తులు నాశంబు నొందిన స్వరూ
పంబుఁబొందు; నీ తెఱంగున మనంబు గుణకర్మానుబంధంబైన జన్మాదులంబుట్టించు;
గుణకర్మంబులఁ బాసెనేనిం బరతత్త్వంబునొందు; జ్ఞానేంద్రియంబు లేనును,

1. ఘృతవర్తులు = నేతివత్తులు.

విషయంబులమీఁదఁ దోఁచు బుద్ధులేనును, నభిమానంబును నను నేకాదశ
వృత్తులంగూడిన మనంబు జీవునికి నసంఖ్యంబు లయిన జన్మంబులఁ బొందించు;
మనోవృత్తుల నతిక్రమించిన జీవుండు పరంజ్యోతియైన నారాయణస్వరూపంబు
గా నెఱుంగుము; స్థావరజంగమంబులయిన జీవులకుం బవనుండు ప్రాణంబై
యున్న చందంబున నీశ్వరుండు సర్వభూతాంతర్యామియగుచు జీవాత్మస్వరూ
పంబున నుండు; జీవాత్ముండు జ్ఞానోదయంబునం జేసి మాయ నెంతకాలంబు గెలువ
కుండు, నంతకాలంబు ముక్తసంగుండు గాఁ; డరిషడ్వర్గంబును జయించి, పర
తత్త్వంబు నెఱింగిన నీశ్వరుం డగుఁ; జిత్తం బెంతకాలంబు విషయాసక్తం బగు,
నంతదడవు సంసారచక్రంబునందు సంచరించుం; గావున మహావీరుండై నను
దనకు శత్రువైన మనంబు నప్రమత్తుండయి, యిచ్ఛావిహారంబున జరగనీక,
పరమగురుండైన శ్రీహరిచరణోపాసనాస్త్రంబునం జిత్తంబు గెలిచినం బర
తత్త్వంబు నొందు'' నని విప్రుండు పలికిన నతని మహిమకు వెఱఁగంది, బ్రాహ్మణు
నకు నమస్కారంబు సేయుచు భూవరుం డి ట్లనియె: 155

ఉ. ''కారణవిగ్రహంబు, నురుకాయము, నీయవధూతవేషమున్,
భూరిధరామరత్వమును, బూర్వసమాగమ, మాత్మభావమున్,
జారువిహార, మత్యతులశాంతిగుణంబును, గూఢవర్తనం
బారయఁ గల్గు నీకు ననయంబును మ్రొక్కెదఁ బెక్కుభంగులన్. 156

మ. జ్వరితార్తుం డగు రోగి కౌషధ మభీష్టం బైన చందంబునన్,
ధరలో నాతపతప్తదేహి కడుశీతం బైన తోయంబునున్
గరిమం గోరినరీతి నెంతయు నహంకారాహిదష్టుండనై
పరఁగన్ నాకును నీవచోమృతము దప్పన్ మందు వే యున్నదే? 157

ఆ. విప్రవర్య! నేను వేడ్కతో నాసంశ - యంబు లెల్ల నిన్ను నడిగి తెలియఁ
దలఁచి యున్నవాఁడఁ; దప్పక యెఱిఁగింపు-ముచితవృత్తిఁ దత్త్వయోగ మెల్ల.''

వ. అని యడిగిన యారాజునకు విప్రుం డి ట్లనియె: 159

తే. ''కానవచ్చినఫలములు కర్మమూల-ము లగుటను జేసి సంసారములను జిత్త
మెపుడువర్తించుచుండఁగా నెఱుఁగ లేవు -తత్త్వయోగంబుమిగులనిత్యంబటంచు.

వ. మఱియు నీవసుంధర నున్న చరణంబులకు నెక్కుడు జంఘ, లామీఁద జానువు,
లాపొడవున నూరువు, లందులకు నుపరిప్రదేశంబున మధ్యం, బటమీఁద నుర,
మందులకు నెక్కువ కంఠం, బటమీఁద స్కంధం, బందుల దారు, వాదారువున
శిబిక, శిబికయందు రాజ ననియెడి యభిమానంబు గలిగి నీవున్నవాఁడ; విట్టి
శోచ్యులై కష్టదశంబొందిన జనుల దయలేక నిగ్రహించి, నీవు ప్రజాపాలనంబు

సేయుచున్నవాఁడ నను గర్వంబున మావంటి మహాత్ముల సభలలోనం
బూజ్యుండవు గాకయున్నవాఁడ; వీస్థావరజంగమంబులకు నివాసస్థానంబు
వసుంధర యైనచందంబున సత్క్రియలచేత నెఱుఁగందగిన జగత్కారణంబైన
తత్త్వంబు నెఱింగించెదఁ; బరమాణుసముదయం బీధరిత్రి యైన చందంబున నవిద్యా
మనంబులచేతం గల్పితంబయిన కృశస్థూలబృహదణుసదసజ్జీవద్రవ్యస్వభావా
శయకాలనామబుద్ధిరూపంబైన మాయచే జగత్తు రెండవదియై కల్పింపంబడియె;
బాహ్యాభ్యంతరంబులం గలిగి, స్వప్రకాశంబై, భగవచ్ఛబ్దవాచ్యంబును, విశుద్ధం
బును, బరమార్థంబును, జ్ఞానరూపంబును నైన బ్రహ్మం బొకటియ సత్యంబు; జగ
త్తసత్యం బగు'' నని పలికి, మఱియును. 161

సీ. ''ధరలోన బ్రహ్మంబుఁ దపమున, దానంబులను, గృహధర్మంబులను, జలాగ్ని
సోమసూర్యులచేత, శ్రుతులచేనైనను బరమభాగవతుల పాదసేవఁ
బొందినమాడ్కిని బొందంగరావని పలుకుదు రార్యులుఁ, బరమమునులు,
ఘనతపోబాహ్యసౌఖ్యములకు విముఖులు నై పుణ్యులు, హరిగుణానువాద
తే. మోదితాత్ములు నగు బుధపాదసేవ-ననుదినంబును జేసిన, నంతమీఁద
మోక్షమార్గంబునకును బద్మాక్షునందు-బట్టువడియుండు నెప్పుడుఁ బరఁగ బుద్ధి.

వ. నరేంద్రా! యేను బూర్వంబున భరతుం డను రాజను; సర్వసంగపరిత్యాగంబు
సేసి, భగవదారాధనంబు సేయుచు మృగంబుతోడి స్నేహంబుకతన మృగం
బనై పుట్టియు, నందును హరిభక్తి దప్పకుండినకతంబున నిప్పుడు మనుష్యుం
డనై, మనుష్యసంసర్గంబును బాసి, యేకాకినై చరియించుచున్నవాఁడ;
నరుండు వృద్ధసంసేవం జేసి సంసారమోహంబును బాసి, హరిధ్యానకథలచే
లబ్ధజ్ఞానుండై పుండరీకాక్షునిం బూజించుచుం బరలోకంబునుం బొందు'' నని
పలికి, విప్రుండు మఱియు నిట్లనియె: 163

సీ. ''ధరణీశ! మాయచేతను దాఁటఁగారాని పదమునఁ బెట్టంగఁబడ్డ జీవుఁ
డెలమిమై గుణకర్మములఁ జేయుచును, లాభమాసించి తిరుగు [1]బేహారిమాడ్కి
ఫల మపేక్షించుచుఁ బాయక జీవుండు సంసారగహనసంచారి యగుచు
ననవరతము నుండు; నామహావనమందుఁ గామలోభాదితస్కరులు గూడి
తే. ధరణి విజితేంద్రియుఁడుగాని నరునిఁ బట్టి-ధర్మమనియెడి యామహాధనము నెల్ల
నరసి కొనిపోవుచుండుదు రనుదినంబుఁ;-గాన సంసారమందు నాకాంక్ష వలదు.

క. అరయఁగ సంసారాటవిఁ-దరలక యాపుత్త్రమిత్త్రదారాదు లనం
బరఁగుచు నుండెడు వృకములు-పరువడి నర[2]బస్తములను భక్షించు వడిన్.

1. బేహారి = వర్తక వ్యాపారము చేయువాఁడు. 2. బస్తములు = మేఁకలు.

తరలము. [1]మలసి సంసృతిఘోరకాననమందిరంబుల నెల్లచోఁ
జెలఁగి గుల్మలతాతృణాదులచేత గహ్వరమైన ని
శ్చలనికుంజములందు దుర్జనసంజ్ఞలం గల మక్షికం
బుల నిరోధము దన్ను సోఁకినఁ బొందుచుండు విపద్దశన్. 166

ఆ. మఱియు నీగృహస్థమార్గంబునం దెల్ల-విషయములను బొంది, విశ్వమెల్లఁ
గడఁకతోడ నిట్లు గంధర్వనగరంబుఁ-గాఁదలంచి, మిగుల మోదమందు. 167

ఆ. మఱచి కాననమునఁ గొఱవిదయ్యముఁగాంచి-యగ్నిఁగోరి వెంటనరుగుమాడ్కిఁ
గాంచనంబు గోరి, కలవారియిండ్ల పం-చలను దిరుగు నరుఁడు చలనమంది.

ఆ. బహుకుటుంబి యగుచు,బహుధనాపేక్షచే-నెండమావులఁగని యేఁగు మృగము
కరణిఁ బ్రేమఁజేసి పరువులువాఱుచు-నొక్కచోట నిలువకుండు నెపుడు. 169

ఆ. మఱియు నొక్కచోట మత్తుఁడై, పవనర-జోహతాక్షుఁడగుచుఁ జూపు దప్పి,
దిక్కెఱుంగ కొండుదిశ కేఁగు పురుషుని-కరణిఁ దిరుగు నరుఁడు నరవరేణ్య!

వ. మఱియు నొక్కచోట నులూక[2]ఝిల్లీస్వనంబులతోడ సమానంబులయిన శత్రు
రాజతిరస్కారంబులకు దుఃఖపడుచు, నొక్కచోట క్షుధార్దితుండై, యపుణ్య
వృక్షంబుల నాశించుమాడ్కిఁ బాపకర్ములు, ద్రవ్యహీనులు నగువారి నాశ్ర
యించుచు, నొక్కయెడం బిపాసాతురుం డై జలహీనంబయిన నదికిఁ జనినరీతి
నిహపరదూరు లైన పాషండుల సేవించుచు, మఱియు నొక్కప్రదేశంబునం
దగ్నిచేతం దప్తుండయినవాఁడు దావాగ్నిం జేరి వ్యథ నొందురీతి నన్నార్థి
యగుచు, దాయాదులం జేరి దుఃఖించుచు, మఱియు నొక్కచోటఁ బరబాధం
జేసి మున్ను కానక,రాజ్యాభిలాషం బ్రాణసఖులైన పితృపుత్రభ్రాతృజ్యేష్ఠుల
నైనను వధియించుచు, మఱియు శూరులచేతం గొట్టువడి, సర్వధనంబును
బోనాడి, చింతాపరవశుండై దుఃఖించుచు నున్నంత, గంధర్వనగరప్రాయం
బైన సంసారసుఖంబు ననుభవించి మోదించుచు, మఱియును నగారోహణంబు
సేయు నరుండు గంటకపాషాణాదులవలనం బాదపీడితుండగుచు దుఃఖించు
చందంబున గృహాశ్రమోచితమహానుష్ఠానంబునకు నుపక్రమించి,వ్యసనకంటక
శర్కరాపీడితుండై దుఃఖించుచు, నొక్కచోటఁ జఠరాగ్నిఁ బీడితుండై
కుటుంబంబుమీఁద నాగ్రహించుచు, వనంబున నజగరగృహీతుం డై నిగీ
ర్ణుండైన చందంబున రాత్రి గృహాటవియందు నిద్రాపరవశుం డై యెఱుంగక
వర్తించుచు, మఱియును వనంబునఁ దృణచ్ఛన్నకూపపతితుండగుచు సర్ప
దష్టుండైన తెఱంగున,సంసారియై దుర్జనులచేత వ్యథితహృదయుండగుచు,నంధుం
డై యజ్ఞానాంధకూపంబునం బడుచు, నొక్కయెడ జుంటితేనియకునై మక్షికా

1. మలయు = ఉద్రేకించు. 2. ఝిల్లి = ఈలపురుగు.

బాధ నత్యంతదుఃఖితుం డయిన మాడ్కిని సంసారకాముం డై, పరదార ద్రవ్యాభిలాషియగుచు, భూపాలకులచేతనైనను, గృహపతిచేతనైనఁ దాడితుం డయి నరకంబునంబడుచు, యావనంబున సంపాదించిన ద్రవ్యంబులు పరుల చేతం బోనాడినవిధంబున శీతవాతాద్యనేక ప్రయాసలబ్ధంబైన ధనంబు వోనాడి, సంసారి, యతిచింతాక్రాంతుండై యుండు; మఱియును వనంబున లుబ్ధకులు సంసృష్టంబయిన యల్పామిషంబునకు నన్యోన్యవైషమ్యంబునం గలహించిన విధంబున సంసృష్టవ్యవహారి యై, యల్పద్రవ్యంబులకుం బోరాడుచుండు'' నని భూపాలునకు విప్రుండు సంసారాటవి తెఱం గెఱింగించి, వెండియు నిట్లనియె:

ఆ. ''అల్పధనుఁడు విశ్రమాస్థానములఁ దృప్తిఁ-బొంద, కొరుల ధనముఁ బొందఁగోరి, యరిగి, వారివలన నవమానములఁబొంది-యధికమైన దుఃఖ మనుభవించు. 172

ఆ. అంతఁ గొందఱెల్ల నన్యోన్యవిత్తాది - వినిమయమునఁ గడుఁ బ్రవృద్ధమైన వైరములను బొంది, పోరాట వొందుదు - రాత్మచింత లేక యనుదినంబు. 173

సీ. సంసారమార్గసంచారుఁడై (లై?) యధిక ప్రయాసంబునను గూర్చు నర్థములను విహరించుచును గొంద ఱిహలోక ఫలములఁ గోరుచు, మోక్షంబు గోర, కంతఁ జెడిపోవుచుండు; రెప్పుడు గాని యందుకుఁ గడపటి యోగంబుఁ గానలేరు; మానవంతులు, నసమానశౌర్యులు నగువారు మిక్కిలి యైన వైరబుద్ధి

తే. సాహవంబున మడియుదు; రంతె కాని-మోక్షమార్గంబు గానరు మూఢవృత్తి'' ననుచు సంసారగహనవిహారమెల్లఁ - దెలిపి, క్రమ్మఱ ననియె ధాత్రీసురుండు:

వ. ''మఱియుం గాలచక్రనియంత్రితుండైన చక్రాయుధునిం గొల్వక, కాకగృధ్ర బక సమాను లైన పాషండులతోడి సఖ్యంబునం జేసి వారలచేత వంచితుండై, బ్రాహ్మణకులంబునం జేసి శ్రౌతస్మార్తకర్మానుష్ఠానపరుం డై, విషయసుఖంబు లందుఁ దగులువడి కాలంబుతుద నెఱుంగక, వృక్షంబులుంబోలె నైహికార్థం బులయందుఁ దృష్ణ గలిగి, మైథుననిమిత్తంబు సుతదారాదులయందు స్నేహంబు సేయుచుఁ, బధికుండు మాతంగంబులయందు భయంబున దీర్ఘ నిమ్నకూపంబునం బడిన తెఱంగున సంసారమృత్యుగజభయంబున గిరికందర ప్రాయంబయిన యజ్ఞానతమంబునం బడుంగావున మాయచేత సంసారమార్గం బైన రాజభావంబు విడిచి, సర్వభూతమైత్రి గలిగి, జితేంద్రియుండ వై, జ్ఞానా సిచే మార్గంబు కడపలగను'' మని పలికిన భూపాలుం డిట్లనియె: 175

క. ''అక్కట! మానుషజన్మము - [1]పెక్కువ వమైయుండు నెపు డభేదమతిం బెం పెక్కిన యోగిసమాగమ - మక్కజమునఁ గలిగెనేని నఖిలాత్ములకున్. 176

1. పెక్కువ = ఆధిక్యము.

క. ధరణీసురవర! నీ శ్రీ - చరణాంబుజయుగళరేణుసంస్పర్శము నా
దురితంబు లడఁచె; నింతట - హరిభక్తియు నంతకంత కధికం బయ్యెన్. 177

వ. మఱియు విప్రవరులయందు యోగేశ్వరు లవధూతవేషంబునం జరియించు చుందురు గావున విప్రులు పిన్న పెద్దలనక యందఱకు నమస్కారం బని స్తుతియించిన, నా యోగేశ్వరుండును సింధుపతికిఁ గరుణాన్వితుండగుచుఁ దత్త్వజ్ఞానం బుపదేశించి, యా రాజుచేత వందితచరణుండై, పూర్ణార్ణవంబునుంబోలె సంపూర్ణకరుణారసపూరపూరితస్వాంతుం డై, వసుంధరం జరియించుచుండె; సింధుభూపతియును సుజనసమాగమంబునలబ్ధతత్త్వజ్ఞానుండయి, దేహాత్మభ్రమం బాసె'' నని పలికిన శుకయోగీంద్రునకుం బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె: 178

చ. ''అరయఁగ మక్షికంబు [1]వినతాత్మజుఁ గూడఁగలేనిరీతి యీ
భరతుని సచ్చరిత్రములు ప్రస్తుతిసేయఁగ నీవసుంధరన్
నరపతు లెల్ల నోపరు మనంబున నైనను; నెంచ నింక నా
భరతుని పుణ్యవర్తనముఁ బ్రస్తుతిసేయఁగ నాకు శక్యమే? 179

వ. నరేంద్రా! భరతుండు సుతదారరాజ్యాదులను బూర్వకాలంబునంద విడిచి, భగవత్పరుండగుచు, యజ్ఞరూపంబును, ధర్మస్వరూపంబును, సాంఖ్యయోగంబును, బ్రకృతిపురుషస్వరూపంబును నైన నారాయణునకు నమస్కారం బనుచు మృగరూపంబును బాసె; నట్టి భరతుని చరిత్రం బెవ్వరు సెప్పిన, నెవ్వరు వినిన నట్టివారలఁ బుండరీకాక్షుండు రక్షించు; నాయురభివృద్ధి యగు; ధనధాన్యసమృద్ధియు నగుచుండ స్వర్గోపభోగంబులం బొందుదు'' రని. 180

మ. సరదేవాసురయక్షరాక్షసమునీంద్రస్తుత్య! దివ్యాంబరా
భరణాలంకృత! భక్తవత్సల! కృపాపారీణ! వైకుంఠమం
దిర! బృందావన భాసురప్రియ ధరిత్రీనాథ! గోవింద! శ్రీ
కర! పుణ్యాకర! వాసుదేవ! త్రిజగత్కల్యాణ! గోపాలకా! 181

క. పరమపదవాస! దుష్కృత-హర! కరుణాకర! మహాత్మ! హతదితిసుత! భా
సురగోపికామనోహర! - సరసిజదళనేత్ర! భక్తజననుతగాత్రా! 182

మాలిని—

సరసహృదయవాసా! చారులక్ష్మీవిలాసా!
భరితశుభచరిత్రా! భాస్కరాబ్జారినేత్రా!
నిరుపమఘనగాత్రా! నిర్మలజ్ఞానపాత్రా!
గురుతరభవదూరా! గోపికాచిత్తచోరా! 183

---

1. వినతాత్మజుఁడు = వైనతేయుఁడు; గరుత్మంతుఁడు.

గద్యము

ఇది సకలసుకవిజనానందకర బొప్పనామాత్యపుత్ర గంగనార్యప్రణీతంబైన శ్రీమహాభాగవత పురాణంబునందుఁ బ్రియవ్రతుని సుజ్ఞానదీక్షయు, బ్రహ్మదర్శనంబును, నాగ్నీధ్రాదుల జన్మంబును, నుత్తమ తామసరైవతుల జన్మంబును, బ్రియవ్రతుండు వనంబునకుం జనుటయు, నాగ్నీధ్రుం డప్సరసం బరిగ్రహించుటయు, వర్షాధిపతుల జన్మంబును, నాగ్నీధ్రుండు వనంబునకుం జనుటయును, నాభిప్రముఖుల రాజ్యంబును, నాభియజ్ఞంబును, ఋషభుని జన్మంబును, ఋషభుని రాజ్యాభిషేకంబును, భరతుని జన్మంబును, ఋషభుండు దపంబునకుఁ జనుచు సుతులకు నతులజ్ఞానం బుపదేశించుటయు, భరతుని పట్టాభిషేకంబును, భరతుండు వనంబునకుఁ జనుటయు, భరతుఁడు హారిణపోతంబునందలి ప్రీతిం జేసి హారిణ గర్భంబున జనియించుటయు, మరల విప్రసుతుండై జనియించుటయు, విప్రుండు చండికా గృహంబున బ్రిదికి వచ్చుటయు, సింధుపతివిప్రసంవాదంబును నను కథలు గల పంచమస్కంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు

శ్రీకృష్ణాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

పంచమస్కంధము - ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీకాంతాహృదయప్రియ!-లోకాలోకప్రచార! లోకేశ్వర! సు
శ్లోక! భవభయనివారక!-గోకులమందార! నందగోపకుమారా! 1

వ. సకలపురాణార్థజ్ఞానవిఖ్యాతుం డయిన సూతుం డి ట్లనియె: 2

క. "మునులార! బాదరాయణి-యనఘాత్మకుఁ డైన యుత్తరాత్మజునకు స
ద్వినయోక్తి భరతు చరితము-వినిపించుచు, మఱియు నిట్లు వినిపించెఁ దగన్: 3

ఆ. "పార్థివేంద్ర! యిట్లు భరతాత్మజుం డైన-సుమతి ధర్మవర్తనమునఁ దిరుగ,
నది యెఱింగి, దుష్టులైన పాషండులు-దమ మతంబు మిగులఁ దలఁచి పొగడి.

క. ధరణీవల్లభ! నిన్నును-నిరతంబును బుద్ధదేవునిం గొలిచిన యా
తెఱఁగునఁ గొలిచెద మని భా-సురమతి బోధించి రపుడు సుమతిం బ్రీతిన్. 5

వ. ఇట్లు పాషండబోధితుం డైన సుమతికి ధ్రువసేనయందు దేవతాజిత్తను పుత్త్రుండు జనించె; వానికి దేవద్యుమ్నుం డను సత్పుత్త్రుం డాసురియం దుదయించె; నమ్మహాత్మునకు ధేనుమతియందుఁ బరమేష్ఠి జనియించె; నతనికి సువర్చలయందుఁ బ్రతీహుం డనువాఁడు సుతుం డయ్యె; నప్పరమపురుషుండు సకలజనులకు బ్రహ్మోపదేశంబు సేసి, తాను శుద్ధాత్ముండై, హరిస్మరణ సేయుచు, యజ్ఞకరణనిపుణులగు ప్రతిహర్త ప్రస్తోత యుద్గాత యను సత్పుత్త్రులం గాంచె; నా ప్రతిహర్తకు స్తుతియందు వ్యోమభూమనామక పుత్త్రద్వయం బుత్పన్నం బయ్యె; నందు భూమునకు ఋషికుల్యయందు నుద్గీథుండను సుతుండు జనియించె; నతనికి దేవకుల్యయందుఁ బ్రస్తోత గలిగె; నా ప్రస్తోతకు వరరుత్సయందు విభుండను తనయుం డుద్భవించె; నతనికి భారతియందుఁ బృథుషేణుం డుదయించె; నతనికి నాకూతియందు నక్తుండు గలిగె; నా నక్తునకు రాజర్షిశ్రేష్ఠుండగు గయుండను మహాకీర్తిసంపన్నుం డుదయించె. 6

ఆ. అట్టి గయునివలన నఖిలజీవులఁ బ్రోవఁ-దలఁచి, సాత్త్వికప్రధాన మయిన
యట్టి మేను దాల్చి, యాత్మతత్త్వజ్ఞానుఁ-డగుచు నుండె హరి నిజాంశమునను.

వ. ఇట్టి మహనీయసుగుణాకరుండగు గయుని గాథానువర్ణనంబు పురావిదులగు మహాత్ములచే నీ తెఱంగున నుతింపంబడుచున్నది; సావధానమనస్కుండవై యాలకింపు''మని యిట్లనియె : 8

సీ. ''ధర్మమార్గంబున ధారుణీజనులను బ్రేమతోఁ, బోషణప్రేషణోప
లాలనశాసనలక్షణాదులచేతఁ బోషించుచును, యజ్ఞములను, యజ్ఞ
పురుషు, నీశ్వరుఁ జిత్తమున నిల్పి, సేవించి,స్వాంతమందున్నయీశ్వరునిఁగాంచి,
యఖిలజీవతతికి నానందమొసఁగుచు, నిరభిమానతమెయి ధరణి నేలె;

ఆ. సత్యమందు, మిగులు [1]సత్సేవయందును,-ధర్మమందు, యజ్ఞకర్మమందు
గయుఁడు వసుధలోనఁ గంజాక్షుఁడే కాని-మానవుండు గాఁడు మానవేంద్ర!

వ. అట్టి మహాపురుషగుణగణపరిపూర్ణుండగు గయునికి దక్షకన్యకలగు శ్రద్ధా మైత్రీదయాదులు దమయంతన వచ్చి కోరికలొసంగ, నతని ప్రజలకు వసుంధర కామధేనువై పిదుక, వేదంబులు సకలకామంబుల నిచ్చుచుండ, సంగరంబున భంగంబు నొందిన రాజు [2]లప్పనంబు లొప్పనంబు సేయ, విప్రులు ధర్మం బాఱవ పాలు పంచి యిడ, నిరంతరసోమపానంబును, శ్రద్ధాభక్తియోగంబులుఁ గలిగి యొనర్చు యజ్ఞంబుల నింద్రాది దేవతలుదృప్తులై యజ్ఞఫలంబుల నొసంగ, బ్రహ్మాది తృణగుల్మలతాపర్యంతంబు సకలలోకంబులవారినిం దృప్తింబొందించుచు, శ్రీహరిం దృప్తిఁబొందఁజేయుచు, గయుండు పెక్కుకాలంబు రాజ్యంబు సేసె; నట్టి గయునికి జయంతియందుఁ జిత్రరథస్వాత్యవరోధను లను మువ్వురు గొడుకులు పుట్టిరి; నాచిత్రరథునికి నూర్ణయందు సమ్రాట్టును, వానికి నుత్కళ యందు మరీచియు, నామేటికి బిందుమతియందు బిందుమంతుండును, నాబిందు మంతునకు సరఘుయందు మధువును, మధువునకు సుమనస యనుదానియందు వీరవ్రతుండును, నావీరవ్రతునకు భోజయందు మన్యుప్రమన్యువు లను నిరువురును, నందు మన్యువునకు సత్యయందు భువనుండును, నతనికి దోషయందుఁ ద్వష్టయు, నాత్వష్టకు విరోచనయందు విరజుం డనువాఁడును జనియించి; రంత విషూచియందు. 10

క. ఆ విరజున కుదయించిరి-భూవినుత! జితారిలోకపుత్త్రశతంబుల్,
ఆవల నొక కన్యకయును-నావేళ సమస్తజనులు హర్షం బందన్. 11

క. ఘనుఁడు ప్రియవ్రతు వంశం-బునకుం దుదనైయె, విరజుఁడు భూపతివంశం
బును దా నలంకరించెను-విను, మింద్రావరజుఁ డయిన విష్ణునిమాడ్కిన్.'' 12

1. సత్సేవ = సత్పురుషుల సేవ. 2. అప్పనములు = కానుకలు.

క. అని పలికిన శుకయోగిం-గనుఁగొని, యభిమన్యుసుతుఁడు గడుమోదముతో
వనజదళాక్షుని మహిమలు-విని, సంతస మంది, యనియె వేడుక మఱియున్:

వ. "మునీంద్రా! సూర్యరశ్మి యెందాకం బ్రవర్తిల్లు, నక్షత్రయుక్తం బైన చంద్రకిరణంబు లెంత మేరఁ దిరుగు, నంతదూరంబు ప్రియవ్రతుని రథనేమిఘట్టనలచేత సప్తద్వీపంబులును, సప్తసముద్రంబులు నయ్యె నని పలికితి, వాద్వీపసముద్రంబుల పరిమాణంబులు సవిస్తరంబుగా నెఱింగింపుము; గుణమయంబును, స్థూలరూపంబును నయిన శ్రీహరిశరీరం బగు నీలోకంబునందు నిలిపిన చిత్తం బగుణంబును, సూక్ష్మంబును, నాత్మజ్యోతియు, బ్రహ్మంబును నైన - వాసుదేవునియందు నిల్చుం గావున ద్వీపవర్షాదివిస్తారంబు వినిపింపు" మనిన శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె: 14

క. "ధరణీవల్లభ! విను; శ్రీ - హరిమాయాగుణవిభూతు లగు జలనిధులుం,
బరఁగిన దీవులు, వర్షము - లరయంగాఁ గొలఁదివెట్ట నలవియె జగతిన్? 15

ఆ. తెలిసినంత నేను దెలిపెద సంక్షేప-మునను; జిత్తగించి, వినుము దెలియ"
ననుచుఁ జెప్పఁదొడఁగె నభిమన్యుసుతునకు - నింపుగాను శుకమునీంద్రుఁ డిట్లు:

ఉపదేశరూపమున శుకయోగి దెల్పు భూగోళ నిర్ణయము

వ. "నరేంద్రా! జంబూద్వీపంబు భూపద్మంబునకు మధ్య ప్రదేశంబున లక్షయోజనంబుల వెడల్పు, నంతియ నిడుపునుం గలిగి, కమలపత్రంబునుంబోలె వర్తులాకారం బయి, నవసహస్రయోజనపరిమితాయామంబు గల నవవర్షంబులు, నష్టమర్యాదాగిరులునుం గలిగి, విభక్తం బయియుండు; నందు మధ్యవర్షం బిలావృతవర్షం బగు; నందు మధ్యమప్రదేశంబున సువర్ణమయంబయి. 17

క. భూపద్మమునకు మేరువు - దీపించుచుఁ [1]కర్ణికాకృతిని బెంపగుచుం
బ్రాపై, కులగిరిరాజుగఁ - జూపట్టును సురగణాళి చోద్యంబందన్. 18

సీ. మఱియును నామేరుగిరి లక్షయోజనోన్నత మగుచుండి,యా నడిమిదళము
విదితమై పదియాఱువేల యోజనములు, నంతియ [2]పాఁతునై యతిశయిల్లు;
నామీఁద విస్తార మరయ ముప్పదిరెండువేల యోజనముల వెలసియుండు;
నాగిరి కుత్తరంబందు నీలశ్వేతశృంగపర్వతములు నింగి ముట్టి

ఆ. యుండు రెండువేల యోజనంబులదాఁకఁ - బఱపు గలిగి, పూర్వపశ్చిమాయ
తంబు, దక్షిణోత్తరంబును విస్తార - మగుచు మిగుల రమ్యమై నరేంద్ర! 19

వ. ఇట్లు పూర్వపశ్చిమంబులు లవణసాగరాంతంబులై యున్న సీమాపర్వతంబుల యందు నీలశ్వేతశృంగవత్పర్వతంబులు నిడివిని యథాక్రమంబుగ దశమాంశ

1. కర్ణిక = తామరదుద్దు. 2. పాఁతు = భూమిలోపల దిగియుండు పర్వతము లోనగువాని యధోభాగము.

న్యూనప్రమాణయోజనంబులు గలవిగా నుండు; వీని మధ్యప్రదేశంబున రమ్యక హిరణ్మయకురువర్షంబు లను నామంబులు గల వర్షంబు లుండు; వాని విస్తారంబులు నవసహస్రయోజనంబులు గలిగి, లవణసముద్రాంతంబులై, క్రమంబున నీలాదిపర్వతదీర్ఘపరిమాణంబుల నుండు; నిలావృతవర్షంబునకు దక్షిణంబున నిషధహేమకూటహిమవత్పర్వతంబు లను సీమాపర్వతంబులును బూర్వపశ్చిమంబులు నిడుపును, దక్షిణోత్తరంబులు విశాలంబును నగుచు నానీలాదిపర్వతంబుల తీరున నుండు; నాగిరుల మధ్యప్రదేశంబున హరివర్ష కింపురుషవర్ష భారతవర్షంబు లను నామంబులు గల వర్షంబు లుండు; నా యిలావృతవర్షంబునకుఁ బశ్చిమంబున మాల్యవత్పర్వతంబును, బూర్వభాగంబున గంధమాదనంబును సీమాపర్వతంబులు; పూర్వపశ్చిమంబులు నిడుపును, దక్షిణోత్తరంబులు విశాలంబును నగుచు, నీలపర్వతనిషధపర్వతంబులం గదిసి, ద్విసహస్రయోజనంబుల విస్తారంబై యుండు; మాల్యవత్పర్వతంబు బశ్చిమసముద్రాంతంబై కేతుమాలవర్షంబును, గంధమాదనపర్వతంబునకుఁ బూర్వభాగంబున సముద్రాంతంబగుచు భద్రాశ్వవర్షంబును, మేరువునకుం దూర్పున మందరపర్వతంబును, దక్షిణంబున మేరుమందరపర్వతంబులును, బడమటిపార్శ్వంబుల, నుత్తరమునం గుముదపర్వతంబులు నను నామంబులు గలిగి, యయుతయోజనోన్నతంబు లయి, మేరునగం బను మధ్యోన్నత [1]మేధిస్తంభంబునకుం జతుర్ముఖంబుల హ్రస్వస్తంభములుం బోలె నుండు; నాచతుస్స్తంభంబులయందును బర్వతశిఖరంబుల వెలుఁగొందు కేతువులునుంబోలెఁ జూతజంబూకదంబన్యగ్రోధంబు లను వృక్షరాజంబులు గ్రమంబున నొండొంటికి నేకాదశశతయోజనాయతంబును, శతయోజనవిస్తారంబును గలిగియుండు; మఱియు నాపర్వతశిఖరంబులం గ్రమంబునం బయోమధ్విక్షురసమృష్టజలంబులు గలిగి, శతయోజనవిస్తారంబులయిన సరోవరంబులు దేజరిల్లు; నందు సుస్నాతులగువారలకు యోగైశ్వర్యంబులు స్వభావంబునం గలుగు; మఱియు నందనచైత్రరథవైభ్రాజికసర్వతోభద్రంబు లను నామంబులు గల దేవోద్యానంబు లాపర్వతశిఖరంబుల వెలుఁగొందుచుండు; నందు దేవతాగణంబులు దేవాంగనలం గూడి, గంధర్వుల గీతనృత్యంబులు గనుంగొనుచు విహరింతు; రంత. 20

ఉ. మందరపర్వతంబుతుది మామిడిపం డ్లమృతోపమానమై,
మందరశైలశృంగసుసమానములై, గిరిమీఁద వ్రాల మా
కందఫలామృతంబు గలఁగంబడి, జాఱి, మహాప్రవాహ మై,
యం దరుణోదనామమున నద్భుత మై విలసిల్లు నెంతయున్. 21

---

1. మేధిస్తంభము = కట్టుగొయ్యి; పసులను గట్టుటకుఁ బాతెడిగుంజ.

చ. కడుమధురంబునన్ సురభిగంధముచే నరుణప్రకాశతన్
వడిగొని, మందరాచలము వ్రంతల చెంతల జాఱి, యంతలోఁ
దొడితొడి నాయిలావృతముఁ ద్రోచుచు, వింతగఁ బూర్వవాహి యై,
యడరుఁ; దరంగసంతతుల నందఱి నచ్చటఁ జేయు ధన్యులన్. 22

ఆ. ఆనదీజలంబు లాడిన యచ్చటి - యంబికానుచరుల యంగగంధ
మంది, పవనుఁ డంత మనుజేశ! పదియోజ-నములు సుట్టుఁ;బరిమళములనింపు.

ఆ. మేరుమందరములమీఁద జంబూఫలం - బులు మహాగజోపములుగ వ్రాలి,
యవిసి, యంతఁ దద్రసామృతం బల్లన - యమ్మహానగంబునందుఁ బొడమి. 24

క. అనుపమ మగు జంబూనది - యనుపేరను వెలసి, లీల నరుగుచు, నంతన్
ఘనత నిలావృతవర్షము-పనుపడఁ దడపుచును, ధరణిఁ బ్రవహించుఁ దగన్.

ఉ. ఆనదినీటఁ దోఁగి, పదనై, యటు మృత్తనిలార్కసంగతిం
బూని, కడున్ విపాకమునఁ బొందుచు, శుద్ధసువర్ణజాతిజాం
బూనదనామ మొంది, సురముఖ్యులకెల్లను భూషణార్హమై,
మానుగ వన్నె మించి, కడు మంచిదియై విలసిల్లు నెంతయున్. 26

వ. మఱియు సుపార్శ్వనగాగ్రంబునందుఁ బంచ[1]వ్యామ[2]పరిణాహబంధురంబు లగు నైదు మధుధారాప్రవాహంబులు పంచముఖంబుల వెడలి, సుపార్శ్వనగ శృంగంబులం బడి, యిలావృతవర్షంబుపశ్చిమభాగంబుఁ దడపుచుం బ్రవహించు; నా తేనియ ననుభవించువారల ముఖమారుతసుగంధంబు శతయోజనపర్యంతంబుఁ బరిమళించు. 27

సీ. కుముదపర్వతశిఖాగ్రమున నుత్పన్నమై కనుపట్టు వటతరుస్కంధమునను
నుదయించునట్టి పయోదధిఘృతమధుగుడవిశిష్టాన్నంబు లుడుగ కెపుడు
నంబరశయ్యాసనాభరణాదివస్తువులఁ గోరికలు దీర్చుచును, గుముద
పర్వతాగ్రంబునఁ బడి, యిలావృతవర్షమున జనులకు నెల్లభోగ్యములను

ఆ. వదల కొసఁగు; వారి [3]వళిపలితంబులు - దలఁగు; దుష్టగంధములును బాయు;
మరణభయము, ముదిమి పొరయ దెన్నఁడును;శీ-తోష్ణబాధ నెందకుండు నధిప!

ఆ. దేవదానవులును, దివ్యమునీంద్ర గం-ధర్వులాదిగాఁగఁ దగిలి, యాశ్ర
యించి యుందు రాగిరీంద్రమూలమునందు-హర్షమంది ఘనవిహారలీల. 29

వ. నరేంద్రా! కురంగ కురర కుసుంభ వైకంకత త్రికూట శిశిర పతంగ రుచక నిషధ శితివాస కపిల శంఖాదులయిన పర్వతంబులు మేరుపర్వతకర్ణికకుఁ గేసరంబులై పరివేష్టించి యుండు ; నామేరునగేంద్రంబునకుఁ బూర్వభాగంబున

---

1. వ్యామము = బార. 2. పరిణాహము = వైశాల్యము. 3. వళిపలితములు = ముడుతలు పడుట, తల నెఱయుట.

జఠర దేవకూటంబులును, బశ్చిమంబునం బవనపారియాత్రంబులు నను పర్వతంబులు నాలుగు నొండొంటికి దక్షిణోత్తరంబుల నష్టాదశసహస్రయోజనంబుల నిడుపును, బూర్వపశ్చిమంబుల ద్విసహస్రయోజనంబుల వెడల్పును నగుచు, దక్షిణంబునఁ గైలాసకరవీరంబులు, నుత్తరంబునఁ ద్రిశృంగ మకరంబు లను నామంబులు గల పర్వతంబులు నాలుగును, బూర్వపశ్చిమంబుల నష్టాదశసహస్రయోజనంబుల నిడుపును, దక్షిణోత్తరంబుల ద్విసహస్రయోజనంబుల వెడల్పు నగుచు నగ్నిపురుషునకుం బ్రదక్షిణంబగుచున్న పరిస్తరణంబులచందంబున మేరువునకుం బ్రదక్షిణంబుగా నష్టనగంబులు నిలిచియుండు; మేరుశిఖరంబున దశసహస్రయోజనంబుల నిడుపు, నంతియ విస్తారంబు నగుచు సువర్ణమయంబైన బ్రహ్మపురంబు దేజరిల్లుచుండు; నాపట్టణంబునకు నష్టదిక్కుల యందును లోకపాలుర పురంబు లుండు. 30

క. పరమేష్ఠిపట్టణంబున – హరి మున్ను త్రివిక్రమణము లందఁ సర్వే
శ్వరచరణాగ్రనఖాహతిఁ – బరువడి నూర్ధ్వాండ మంతఁ బగిలె నరేంద్రా! 31

వ. ఇట్లు చరణనఖస్పర్శంజేసి భేదింపంబడ్డ యూర్ధ్వకటాహవివరంబువలన నంతఃప్రవేశంబు సేయుచున్న బాహ్యజలధార శ్రీహరిపాదస్పర్శం జేయుచుఁ జనుదెంచి, సకలలోకంబుల దురితంబులు వాపుచు, భగవత్పాది యనుపేరం దేజరిల్లుచు, దీర్ఘకాలంబు స్వర్గంబున విహరించుచు, విష్ణుపదంబున నుత్తానపాద పుత్త్రుండును, బరమభాగవతుండును నైన ధ్రువుండు దన కులదేవత యైన శ్రీహరిపాదోదకంబుఁ బ్రతిదినంబును భక్తియోగంబున నిమీలితనేత్రుండై, యానంద బాష్పంబులఁ, రోమాంచితగాత్రుం డై, యత్యాదరంబున నేడును శిరంబున ధరియించుచున్నవాఁ; డతనికి నధోభాగంబున నుండు మండలాధిపతులైన సప్తర్షులును హరిపాదోదకప్రభావంబు నెఱింగి, తాము పొందు తపస్సిద్ధి యాకాశగంగాజలంబుల స్నాతులగుటయే యని సర్వభూతాంతర్యామి యగు నీశ్వరునియందు భక్తిసలిపి, యితరపదార్థాపేక్ష సేయక, మోక్షార్థిము క్తిమార్గంబు బహుమానంబు సేయుతెఱంగున బహుమానయుక్తంబుగాఁ దమ జటాజూటంబులయందు నేడును ధరియించుచుండుదురు. 32

సీ. అంత నసంఖ్యంబులైన దివ్యవిమానసంకులంబుల సువిశాల మైన
దేవమార్గంబున దిగి వచ్చి, చంద్రమండలముఁ దోఁపుచు మేరునగశిఖాగ్ర
మునను నాబ్రహ్మదేవుని పట్టణమునకు వచ్చి, యందులఁ జతుర్ద్వారములను
వరుసతో దీర్ఘప్రవాహంబులగుచును బ్రవహించి, యమలప్రభావములను

ఆ. నరుగు లవణసాగరాంతంబులుగ నాల్గు–మోములందు నాల్గునామములను
దన్నుఁ గన్నవారిఁ, దనవారిఁ [1]దోఁగిన–వారికెల్ల నమృతవారి యగుచు. 33

1. తోఁగు = మునుఁగు.

వ. ఇట్లు సీత యను పేర వినుతి నొందిన యమ్మహానదీప్రవాహంబు బ్రహ్మసదన పూర్వద్వారంబున వెడలి, కేసరావలయంబుఁ దడుపుచు, గంధమాదనాద్రికిం జని, భద్రాశ్వవర్షంబుఁ బావనంబు సేయుచుఁ బూర్వలవణసాగరంబునం బ్రవేశించుఁ; జక్షు వను పేరం దేజరిల్లెడు దీర్ఘప్రవాహంబు పశ్చిమద్వారంబున వెడలి మాల్యవత్పర్వతంబు [1]నుత్తరించి, కేతుమాలవర్షంబుఁ బవిత్రంబు సేయుచుఁ బశ్చిమలవణార్ణవంబునం గలయు ; భద్ర యను పేర వెలుఁగొందిన యతుల ప్రవాహం బుత్తరద్వారంబున వెడలి, కుముద నీల శ్వేతాఖ్యపర్వత శిఖరంబులం గ్రమంబునం బ్రవహించుచు, శృంగనగరంబునకుం జని, మానసోత్తరంబులగు నుత్తరకురుభూములఁ బవిత్రంబు సేయుచు నుత్తరలవణసాగరంబుఁ జేరు; నలకనంద యనం బ్రఖ్యాతి గాంచిన యమ్మహానదీప్రవాహంబు బ్రహ్మసదనదక్షిణ ద్వారంబున వెడలి, యత్యంతదుర్గమంబులైన భూధరంబులఁ గడచి, హేమకూటహిమకూటనగంబుల నుత్తరించి, యతివేగంబునఁ గర్మక్షేత్రం బగు భారతవర్షంబుఁ బావనంబు సేయుచు దక్షిణలవణాంబుధిం గలయు ; నంత. 34

సీ. జగతిలో మేరు వాదిగఁ బర్వతములకుఁ బుత్రిక లైనట్టి పుణ్యతీర్థ
ములు వేలసంఖ్యలు గలవు; జంబూద్వీపమందు భారతవర్ష మరయఁ గర్మ
భూమి; దక్కినవర్షముల దివంబుననుండి భువికి వచ్చినవారు పుణ్యశేష
ములు భుజించుచు నుండ్రు; భూస్వర్గ మనఁదగు నావర్షముల నుండునట్టివార

ఆ. [2]లయుతసంఖ్య వత్సరాయువు, లయుతమా-తంగబలులు, దేవతాసమాను,
లతులవజ్రదేహు, లధికప్రమోదితు,-లప్రమత్తు, లార్యు, లనఘు లధిప! 35

వ. మఱియు సురతసుఖానందంబున మోక్షంబు నైనం గైకొనక, సకృత్ప్రసూతులగుచు, ననవరతంబును త్రేతాయుగకాలంబు గలిగి ప్రవర్తింతు; రీయష్టవర్షంబులయందు దేవతాగణంబులు దమ భృత్యవర్గంబు లత్యుపచారంబులు సేయుచుండ, నెల్ల ఋతువులయందుం గిసలయకుసుమఫలభరితంబులైన లతాదుల శోభితంబు లగు వనంబులు గల వర్షనిధిగిరిద్రోణులయందును, వికచవివిధనవకమలామోదముదిత రాజహంస కలహంసలు గల సరోవరంబులయందును జలకుక్కుట కారండవ సారస చక్రవాకాదివినోదంబులు గలిగి మత్తాళిఝంకృతిమనోహరంబులై నానావిధంబులైన కొలంకులయందును దేవాంగనల కామోద్రేకజంబులయిన విలాసహాసలీలావలోకనంబులం దివియంబడిన మనోదృష్టులు గలిగి, విచిత్రవినోదంబులం దగిలి, యిచ్ఛావిహారంబులు సలుపుచుండుదురు. 36

1. ఉత్తరించు = దాఁటు. 2. అయుతము = పదివేలు; అత్యధికము.

క. ఈనవవర్షంబులయం-దానారాయణుఁడు వచ్చి, యనవరతము లో
కానుగ్రహమునకై సు-జ్ఞానం బీఁ దలఁచి, లీలఁ జరియించుఁ దగన్. 37

సీ. వసుధ నిలావృతవర్షాధిపతి యైన పురహరుం డావర్షమున వనంబు
నందు నుండుటకు నాయంబికాశాపవశంబున నావనస్థలములందు
నెవ్వరు వచ్చిన నింతు లై యుందు; రావనమందుఁ బార్వతి యనుదినంబు
నంగనాజనసహస్రార్బుదంబులతోడ నసమలోచనుఁ గొల్చు నతులభక్తి;
ఆ. నట్టి శివునిఁ గోరి యాయిలావృతవర్ష-మునఁ జరించు జనులు మోదమునను
గదిసి, తత్ప్రకాశకము లైన మంత్ర తం-త్రములఁ బూజసేసి, తలఁతు రెపుడు.

క. భద్రాశ్వవర్షమందుల-భద్రశ్రవుఁ డనెడి పేరఁ బరఁగుచుఁ, [1]దపనీ
యాద్రిసమధైర్యుఁ డగుచు, స-ముద్రాంతం బైన జగతిఁ బొలుపుగ నేలున్.

క. ఆ నరవరునకుఁ బ్రియతముఁ-డైన హయగ్రీవమూర్తి ననవరతంబున్
ధ్యానస్తోత్రజపాను-ష్ఠానాదులఁ బూజ సేసి, సజ్జను లంతన్. 40

ఆ. తత్ప్రకాశకృత్ప్రధానమంత్రార్థసం-సిద్ధిఁ జేసి ముక్తిఁ జెంది రప్పు
డట్టివర్షమందు నాహయగ్రీవునిఁ-దలఁచి, కొలిచి మిగుల ధన్యు లగుచు. 41

సీ. హరివర్షపతి యైన నరహరి ననిశంబు నందున్నజనులు, మహాత్ము లయిన
దైత్యదానవకులోత్తములు ప్రహ్లాదాదివృద్ధులఁ గూడి సంప్రీతితోడ
సుస్నాతు లై, భక్తిఁ జూచుచు నుందురు; రమ్యదుకులాంబరములు దాల్చి,
తత్ప్రకాశకమంత్రతంత్రజపస్తోత్రపఠన సుధ్యానతపఃప్రధాన
తే. మైన సత్పూజలను జేసి, యచలబుద్ధి-శ్రీనృసింహునిఁ జేరి, పూజించి, యతని
కరుణ నొందుచు, నతులప్రకాశు లగుచు-భుక్తిముక్తులఁ గైకొండ్రు భూపవర్య!

వ. మఱియుఁ గేతుమాలవర్షంబునందు భగవంతుండు శ్రీదేవికి సంతోషంబు
నొసంగుటకుఁ గామదేవరూపంబున నుండు; నమ్మహాపురుషుని యస్త్రతేజః
ప్రకాశంబునఁ బ్రజాపతిదుహిత లగు రాత్ర్యధిదేవతల గర్భంబులు సంవత్సరాం
తంబున నిర్జీవంబులై స్రవించు; నాకామదేవుండును దన గతివిలాసలీలావిలో
కనసుందర భ్రూమండలసుభగవదనారవింద కాంతులం జేసి శ్రీరమాదేవిని
రమింపం జేయు; భగవన్మాయారూపిణి యగు శ్రీదేవియుఁ, బ్రజాపతిపుత్త్రిక
లును, బుత్త్రులు నైన రాత్రులం బగళ్లం గూడి కామదేవుని స్తోత్రపఠనపూజా
ధ్యానాదులం బూజించుచుండు; మఱియును. 43

క. విమలమతిఁ జిత్తగింపుము:-రమణీయం బైన విమలరమ్యక మను వ
ర్షమునకు నధిదేవత దా-నమరంగా మత్స్యరూపుఁ డగు హరి దలఁపన్. 44

1. తపనీయాద్రి = బంగారుకొండ, మేరువు.

ఆ. అట్టివర్షమునకు నధిపతియగుచున్న-మనువు పుత్త్రపౌత్త్రమంత్రివరులఁ
గూడి, మత్స్యమైన కుంభినీధరుఁ జిత్త-మతులభక్తియుక్తి హత్తఁ గొలుచు. 45

ఆ. తత్ప్రకాశకృత్ప్రధానమంత్రస్తోత్ర-ములను, ధర్మకర్మములను, హోమ
ములను జనులు సేసి, పుణ్యులై, భుక్తిము-క్తులను బొందుచుందు రెలమితోడ.

క. వినుము హిరణ్మయవర్షం-బునకుం గూర్మావతారమును దాల్చిన యా
వనజోదరుఁ డధిదేవత-యనఘుఁడు పితృపతి మహాత్ముఁ డర్యముఁడు నృపా! 47

క. ఆవర్షమందు నర్యముఁ-డావర్షజనంబుఁ గూడి, హరిఁ జిత్తములో
భావించి, సంస్తవంబులు-గావించుచు భుక్తి, ముక్తి గాంతురు గడఁకన్. 48

క. ఉత్తరకురుభూములఁ దను-హత్తుకొని, వరాహదేవుఁ డధిపతి యైనన్
సత్తుగ భూపతి యతనిం-జిత్తములో నిలిపి, పూజ సేయుచు నుండున్. 49

క. ఆవర్షమందులను బ్రజ-లావిపులవరాహమూర్తి ననవరతంబున్
సేవించి, కొలిచి, సంస్తుతిఁ-గావించుచుఁ, గాంతు రంతఁ గైవల్యంబున్. 50

క. అరయఁగ సీతాలక్ష్మణ-పరివృతుఁడై వచ్చి, రామభద్రుఁడు గడిమిం
బరఁగు నధిదేవతగఁ గిం-పురుషమహావర్షమునకు భూపవరేణ్యా! 51

ఆ. అట్టి రామభద్రు నంజనీసుతుఁడు కిం-పురుషగణముఁ గూడి, పూజ సేసి,
తత్ప్రకాశకప్రధానమంత్రస్తోత్ర-పఠనములను దగ నుపాస్తి సేయు. 52

సీ. భారతవర్షాధిపతి యైన బదరికాశ్రమమున నున్న నారాయణుండు
భూనాథ! యామహాత్ముని నారదాదులు భారతవర్షంబు ప్రజలఁ బ్రేమఁ
బాయక చేరి, యుపాస్తి సేయుచు,సాంఖ్యయోగంబు నుపదేశ ముచితవృత్తి
నంది, యందఱును గృతార్థులై, యట్టి నారాయణదేవు నారాధనంబు
ఆ. సేసి, యాత్మఁ జాలఁ జింతించి, తత్ప్రకా-శకము లయిన మంత్రసంస్తవములఁ
బూజ సేసి, ముక్తిఁ బొందుచు నుండుదు-రచల మైన భక్తి ననుదినంబు. 53

క. భారతవర్షమునందుల-సారాంశము లైన పుణ్యశైలంబులు, గం
భీరప్రవాహములుఁ గల;-వారయ నెఱిఁగింతు వాని నవనీనాథా! 54

వ. మలయపర్వతంబును, మంగళప్రస్థంబును, మైనాకంబును, త్రికూటంబును, ఋషభపర్వతంబును, గూటరంబును, గోల్లంబును, సహ్యపర్వతంబును, వేదగిరియును, ఋశ్యమూకపర్వతంబును, శ్రీశైలంబును, వేంకటాద్రియును, మహేంద్రంబును, వారిధరంబును, వింధ్యపర్వతంబును, శుక్తిమత్పర్వతంబును, ఋక్షగిరియును, బారియాత్రంబును, ద్రోణపర్వతంబును, జిత్రకూటంబును, గోవర్ధనాద్రియును, రైవతకంబును, గకుంభంబును, నీలగిరియును, గాక

ముఖంబును, నింద్రకీలంబును, రామగిరియును నాదిగాఁ గల పుణ్యపర్వతంబు
లనేకంబులు గల; వాపర్వతపుత్త్రికలైన చంద్రవటయుఁ, దామ్రపర్ణియు, నవ
టోదయుఁ, గృతమాలయు, వైహాయసియుఁ, గావేరియు, వేణియుఁ, బయస్వి
నియుఁ, బయోదయు, శర్కరావర్తయుఁ, దుంగభద్రయుఁ, గృష్ణవేణియు,
భీమరథియు, గోదావరియు, నిర్వింధ్యయుఁ, బయోష్ణియుఁ, దాపియు, రేవా
నదియు, శిలానదియు, సురనదియుఁ, జర్మణ్వతియు, వేదస్మృతియు, ఋషి
కుల్యయుఁ, ద్రిసమయుఁ, గౌశికియు, మందాకినియు, యమునయు,సరస్వతియుఁ,
దృషద్వతియు, గోమతియు, సరయువును, భోగవతియు, సుషమయు, శత
ద్రువును, జంద్రభాగయు, మరుద్వృధయు, వితస్తయు, నసిక్నియు, విశ్వయు
నను నీమహా[1]నదులును,సింధుశోణంబు లను [2]నదంబులు,నిట్టిమహాప్రవాహంబు
లీభారతవర్షంబునఁ గల; వందు సుస్నాతులైన మానవులు ముక్తిం జెందు
దురు; మఱియు నీభారతవర్షంబున జన్మించిన పురుషులు శుక్లలోహితకృష్ణ
వర్ణరూపంబులగు త్రివిధకర్మంబునం జేసి క్రమంబుగ దేవమనుష్యనరకగతు
లను త్రివిధగతులం బొందుదురు; వినుము: రాగద్వేషాదిశూన్యుండు, నవా
ఙ్మానసగోచరుండు, ననాధారుండు నగు శ్రీవాసుదేవమూర్తియందుఁ జిత్తంబు
నిలిపి, భక్తియోగంబున నారాధించెడు మహాత్ము లవిద్యాగ్రంథిదహనంబు
గావించుటం జేసి పరమభాగవతోత్తములు పొందెడు నుత్తమగతిం జెందు
దురు; కావున భారతవర్షంబు మిగుల నుత్తమం బని మహాపురుషు లిట్లు
స్తుతించుచుండుదురు. 55

ఉ. భారతవర్షజంతువుల భాగ్యము లేమని చెప్పవచ్చు? నీ
భారతవర్షమందు హరి పల్మఱుఁ బుట్టుచు, జీవకోటికిఁ
ధీరతతోడఁ దత్త్వ ముపదేశము సేయుచుఁ, జెల్మి సేయుచు,
న్నారయ బాంధవాకృతిఁ గృతార్థులఁ జేయుచు నుండు నెంతయున్. 56

క. తన జన్మకర్మములనుం-గొనియాడెడివారి కెల్లఁ గోరిన వెల్లం
దనియఁగ నొసఁగుచు, మోక్షం-బనయముఁ గృపసేయుఁ గృష్ణుఁ డవనీనాథా!

వ. ఇట్లు భారతవర్షంబునందుల జనంబులకు నెద్దియు నసాధ్యంబు లేదు; నారా
యణస్మరణంబు సకలదురితంబుల నడంచుఁ; దన్నామస్మరణరహితంబులైన
యజ్ఞతపోదానాదులు దురితంబుల నడంపలేవు; బ్రహ్మకల్పాంతంబు బ్రదికెడి
యితరస్థానంబునం బునర్జన్మభయంబున భీతిల్లుచు నుండుటకన్న భారతవర్షంబు
నందు క్షణమాత్రంబు మనంబున సర్వసంగపరిత్యాగంబు సేసిన పురుష
శ్రేష్ఠునకు శ్రీమన్నారాయణపదప్రాప్తి యతిసులభంబుగ సంభవించుం;

1. నదులు = తూర్పుదిక్కుగాఁ (ఆమడకు మీఱి) బాఱెడు ఏళ్లు. 2. నదములు = పడమరగాఁ బాఱెడు ఏళ్లు.

గావున నట్టి యుత్తమంబగు నీభారతవర్షంబె కోరుచుండుదురు ; మఱియు నెక్కడ వైకుంఠుని కథావాసన లేకుండు, నేదేశంబున సత్పురుషులైన పరమ భాగవతులు లేకుండుదు, రేభూమిని యజ్ఞేశ్వరుని మహోత్సవంబులు లేక యుండు, నది సురేంద్రలోకంబైన నుండందగదు ; జ్ఞానానుష్ఠానద్రవ్యకలాపం బులచేత మనుష్యజాతిం బొంది, తపంబున ముక్తిం బొందకుండెనేని, మృగం బుల మాడ్కి నతండు దనకుం దానె బంధనంబు నొందు ; భారతవర్షంబునందుఁ బ్రజలచేత శ్రద్ధాయుక్తంబుగా ననుష్ఠింపంబడిన యజ్ఞంబులయందుఁ వేల్వం బడు హవిస్సులను బెక్కునామంబులం బుండరీకాక్షుం డంది, తనమీఁది భక్తి యధికంబుగాఁ జేయునట్టి భారతవర్షంబునందలి ప్రజలమీఁదం గరుణించి, సర్వేశ్వరుం డిహపరసౌఖ్యంబుల నొసంగుచుండు ; జంబూద్వీపంబున సగరా త్మజు లశ్వమేధాశ్వంబు నన్వేషింపం బూని, భూఖననంబు సేయుటంజేసి స్వర్ణ ప్రస్థ చంద్రశుక్లావర్తన రమణక మందేహారుణ పాంచజన్య సింహళ లంకా ద్వీపంబు లన నెనిమిది యుపద్వీపంబులు గలిగె. 58

సీ. లక్షయోజనముల లవణాబ్ధిపరివృత మగుచు జంబూద్వీప మతిశయిల్లు ;
వినుము, రెండులక్షల విస్తృతముగను బ్లక్షద్వీప ముండు నాక్షారసాగ
రముఁ జుట్టి ; యందుల రమ్యమై యొప్పెడు వృక్షంబు ప్లక్షంబు విదితముగను;
దనరు నాద్వీపంబు దరునామమహిమచే మిగులఁ బ్లక్షం బన మించి రహిని ;
ఆ. నందు సంచరించునట్టివారల కగ్ని-దేవుఁ డమరు నాదిదేవతయుగ ;
నందులోన నాప్రియవ్రతపుత్త్రుండు-నిధ్మజిహ్వుఁ డగు మహీవరుండు. 59

వ. నరేంద్రా ! యాయిధ్మజిహ్వుం డాప్లక్షద్వీపంబు నేడువర్షంబులుగ విభజించి, యందు నావర్షనామధారులుగా నుండు తనపుత్త్రులగు శివ యశస్య సుభద్ర శాంత క్షేమాభయామృతులనియెడు నేడుగుర నేడువర్షంబుల కధిపతులం గావించి తపంబునకుం జనియె ; నావర్షంబులయందు మణికూట వజ్రకూటేంద్రసేన జ్యోతిష్మద్ధూమ్రవర్ణ హిరణ్యగ్రీవ మేఘమాలంబు లను నామంబులు గల సప్తకుల పర్వతంబులును, నరుణయు, నృమణయు, నాంగిరసియు, సావిత్రియు, సుప్రభాత యు, ఋతంభరయు, సత్యంభరయు నన సప్తమహానదులును, నానదులయందు సుస్నాతు లగుచు గతపాపు లైన హంస పతం గోర్ధ్వాయన సత్యాంగులను నామంబులు గల చాతుర్వర్ణ్యంబును గలిగియుండు; నందుఁ బురుషులు సహస్ర వత్సరజీవులును, దేవతాసములును, దృష్టిమాత్రంబునం [1]గ్లమస్వేదాదిరహితం బగు నపత్యోత్పాదనంబు గలవారలగుచు, వేదత్రయాత్మకుండును, స్వర్గద్వార భూతుండును, భగవత్స్వరూపియు నగు సూర్యుని వేదత్రయమ్మున సేవింపుదురు;

1. క్లమము = శ్రమము, బడలిక.

ప్లక్షద్వీపం బాదిగా మీఁదటి ద్వీపపంచకంబునందలి పురుషులకు నాయురింద్రియ పటుత్వంబులును, దేజోబలంబులును దోడనె జనియించుచుండు. 60

క. ప్లక్షద్వీపము ద్విగుణిత-లక్షేక్షురసాబ్ధి సుట్టిరా విలసిల్లు
న్నిక్షురసోదద్విగుణం-బక్షయముగ శాల్మలీమహాద్వీప మిలన్. 61

వ. అందు శాల్మలీవృక్షంబు ప్లక్షాయామంబై తేజరిల్లు; నావృక్షరాజంబునకు నధోభాగంబునం [1]బతత్త్రిరాజుగా నుండు గరుత్మంతుండు నిలుకడగా వసించు; నాశాల్మలీవృక్షంబుపేర నాద్వీపంబు శాల్మలీద్వీపంబన విలసిల్లు; నాద్వీప పతి యైన ప్రియవ్రతాత్మజుం డగు యజ్ఞబాహువు దనపుత్త్రులగు సురోచన సౌమనస్య రమణక దేవబర్హ పారిబ ర్హాప్యాయ నాభిజ్ఞాతు లనియెడువారిపేర నేడువర్షంబుల నేర్పఱిచి, యావర్షంబులయం దేడ్వురఁ గుమారుల నభిషిక్తులం జేసె; నావర్షంబులయందు స్వరస శతశృంగ వామదేవ కుముద ముకుంద పుష్పవర్ష శతశ్రుతు లను పర్వతసప్తకంబును, ననుమతియు, సినీవాలియు, సరస్వతియుఁ, గుహువును, రజనియు, నందయు, రాకయు నను సప్తమహానదులును గల; వందు శ్రుతధర విద్యాధర వసుంధ రేష్మధర సంజ్ఞ లగు నావర్షపురుషులు భగవత్స్వరూపుండు, వేదమయుండు, నాత్మస్వరూపుండు నగు సోముని వేదమంత్రంబులచే నారాధింపుదు; రాద్వీపంబు లక్షచతుష్టయపరిమితయోజనవిస్తృతం బయిన సురాసముద్రంబుచే నావృతంబై తేజరిల్లు; నందు. 62

సీ. భూనాథ! యా సురాంభోధికిఁ జుట్టుగా నుండు కుశద్వీప ముర్విమీఁదఁ
[2]దోరమై, తా ద్విచతుర్లక్షయోజనంబులను విస్తార మై పొలుపు మిగుల;
నందుఁ గుశస్తంబ మనిశంబు దేవతాకల్పితం బైనట్టి కాంతిచేత
దిక్కులు వెలిఁగించు ద్వీపంబునకుఁ దనపేరను సత్కీర్తి పెంపుసేయు;

తే. నట్టిదీవికి నధిపతి యగు ప్రియవ్ర-తతనయుండు హిరణ్యరేతసుఁ డనం ద
నరెడి భూపతి తనసుతనామములను-వర్షములు సేసె నత్యంతహర్షమునను. 63

వ. ఇట్లు హిరణ్యరేతసుండు వసుదాన దృఢరుచి నాభిగుప్త సత్యవ్రత విప్ర వామదేవు లను నామంబులు గల పుత్త్రుల నామంబుల సప్తవర్షంబులం గావించి, యాకుమారుల నందు నిలిపి, తాను దపంబునకుం జనియె; నావర్షంబునందు బభ్రు చతుశ్శృంగ కపిల చిత్రకూట దేవానీకోర్ధ్వరోమ ద్రవిణంబులను నామంబులు గల సప్తగిరులును, రసకుల్యయు, మధుకుల్యయు, శ్రుతవిందయు, మిత్రవిందయు, దేవగర్భయు, ఘృతచ్యుతయు, మంత్రమాలయు నను సప్తమహానదులును గల; వానదీజలంబులఁ గృతమజ్జను లగుచు భగవంతుం డగు యజ్ఞపురుషునిఁ గుశలకోవిదాభియుక్తకులకు లను సంజ్ఞలు గల వర్షపురుషు లారాధించుచుందురు.

---

1. పతత్త్రి = పక్షి. 2. తోరము = గొప్పది.

సీ. ఆ కుశద్వీపంబు నరికట్టుకొనియుండు నెనిమిదిలక్షల ఘనఘృతాబ్ధి ;
యాఘృతసాగరం బవ్వల షోడశలక్ష యోజనముల లలితమగుచు
నుండుఁ గ్రౌంచద్వీప ; ముర్వీశ ! యందు మధ్యప్రదేశంబున నట్టిదీవి
పేరుగాఁ దనపేరఁ బెద్దగాఁ జేసిన క్రౌంచాద్రి గల ; దానగంబు మున్ను

ఆ. షణ్ముఖుండు దివ్యశరమున ఘన[1]నితం-బంబు దూయ నేయఁ, బాలవెల్లి
గరిమఁ దడుపుచుండు వరుణుండు రక్షింప-నందు మిగుల భయమునొందకుండె.

వ. నరేంద్రా ! యాక్రౌంచద్వీపపతి యగు ఘృతపృష్ఠుండు దన కుమారుల నాపేళ్లుగల యామోద మధువహ మేఘపృష్ఠ సుధామ ఋషిజ్య లోహితార్ణ వన స్పతు లను వర్షంబుల కభిషిక్తులం జేసి, పరమకల్యాణగుణయుక్తుండయిన శ్రీహరిచరణారవిందంబుల సేవించుచుం, దపంబునకుం జనియె ; నావర్షంబులయందు శుక్ల వర్ధమాన భోజ నోపబర్హ ణానంద నందన సర్వతోభద్రంబు లను సప్త సీమాపర్వతంబులును, నభయయు, నమృతౌఘయు, నార్యకయుఁ, దీర్ఘవతియుఁ, దృప్తిరూపయుఁ, బవిత్రవతియు, శుక్లయు నను సప్తనదులును గల; వందులఁ బవిత్రోదకంబు లనుభవించుచు గురు ఋషభ ద్రవిణక దేవక సంజ్ఞలు గలిగి, వరుణదేవుని నుదకాంజలులం బూజించుచున్న చాతుర్వర్ణ్యంబు గలిగియుండు. 66

సీ. జగతీశ ! వినుము క్రౌంచద్వీపమును జుట్టియుండు షోడశలక్ష యోజనముల
విస్తారమై పాలవెల్లి ; యందునను శాకద్వీప మతులప్రకాశ మొందు ;
[2]దండిమై ముప్పదిరెండులక్షల యోజనముల విస్తారమై యమరియుండు;
నందుల శాకవృక్షామోద మాద్వీపమును సుగంధంబునఁ బెనఁగఁ జేసి,

తే. యంతఁ దనపేర దీవి ప్రఖ్యాత మగుటఁ-జేసి యందుల మిగులఁ బ్రసిద్ధికెక్కె;
నందు మేధాతిథియుఁ గర్తయగుచునుండెఁ-దవిలి వేడుకఁ దనదు నందనులఁజూచి.

వ. మఱియు నాప్రియవ్రతపుత్త్రుం డయిన మేధాతిథి దన పుత్త్రులపేరం గల పురోజవ మనోజవ వేపమాన ధూమ్రానీక చిత్రరథ బహురూప విశ్వాచారంబు లను సంజ్ఞలు గల సప్తవర్షంబులయందు వారలకుఁ బట్టంబు గట్టి, శ్రీహరిపాద సేవ సేయుచుఁ దపోవనంబునకుం జనియె ; నా శాకద్వీపంబునందు నీశా నోరు శృంగ బలభద్ర శతకేసర సహస్రస్రోతో దేవపాల మహానసనామంబులు గల సీమాగిరులును, ననఘాయు ర్దోభయసృష్ట్యపరాజిత పంచపదీ సహస్ర స్రుతి నిజధృతు లను సప్తనదులును గల; వానదీజలంబు లుపయోగించి యచ్చటి వారలు ప్రాణాయామంబు సేసి, విధ్వస్తరజస్తమోగుణు లయి, పరమసమాధిని వాయురూపంబైన భగవంతుని సేవింతురు ; ఋతవ్రత సత్యవ్రత దానవ్రత సువ్రత నామంబులు గల చాతుర్వర్ణ్యం బందుఁ గలిగియుండు. 68

1. నితంబము = కొండనడుము. 2. దండిమై = గొప్పగా.

సీ. అట్టి శాకద్వీప మరికట్టి, తత్ప్రమాణంబున దధిసముద్రంబు వెలుఁగు;
నందుకుఁ బరివృతం బయి పుష్కరద్వీప మిలఁ జతుష్షష్టిలక్షల విశాల;
మమ్మహాద్వీపమం [1]దయుతకాంచనపత్త్రములు గల్గి, కమలగర్భునకు నాస
నం బగు పంకేరుహం బుండు; నాద్వీపమధ్యంబునను నొక్క మానసోత్త
ఆ. రం బనంగఁ బర్వతం బుండుఁ దనకుఁ బూర్వాపరముల నుండునట్టి వర్ష
ములకు రెంటి కట్లు నిలిచిన మర్యాద నగ మనంగఁ జాలఁ బొగడ నెగడు. 69

వ. ఇట్లు దనకు లోపలి, వెలుపలి వర్షంబులు రెంటికి మర్యాదాచలంబునుంబోలె నున్న మానసోత్తరపర్వతం బయుతయోజనవిస్తారంబును, నంతియ యౌన్నత్యంబునుం గలిగియుండు; నానగంబునకు నలుదిక్కులయందు నాలుగు లోకపాలుర పురంబు లుండు; నామానసోత్తరపర్వతంబుమీఁద సూర్యరథచక్రంబు సంవత్సరాత్మకంబయి యహోరాత్రంబులయందు మేరుప్రదక్షిణంబు సేయు; నందు నాపుష్కరద్వీపాధిపతి యగు వీతిహోత్రుండు రమణకధాతకనామంబులు గల పుత్త్రుల నిరువుర వర్షద్వయంబునం దభిషిక్తులం జేసి, తాను బూర్వజులేఁగిన తెఱంగున భగవత్కర్మశీలుం డగుచుఁ దపంబునకుం జనియె; నంత. 70

క. మనుజేశ్వర! యావర్షం బున నప్పుడు సంచరించు పురుషులు పద్మా
సనునిఁ దగఁ గార్మికారా ధనసేయుదు రచలబుద్ధితాత్పర్యమునన్. 71

క. ధరణీవల్లభ! విను పు ష్కర మను ద్వీపమున లేరు చాతుర్వర్ణ్యల్;
పరగఁగ భేదము లేకే సరసత సము లగుదు రందు సకలజనములున్. 72

వ. మఱియుఁ బుష్కరద్వీపంబు చతుష్షష్టిలక్షయోజనవిస్తారంబైన శుద్ధోదకసముద్రముద్రితంబగుచుండు; నవ్వల లోకాలోకపర్వతం బుండు; శుద్ధోదకసముద్రలోకాలోకపర్వతంబులనడుమ రెండుకోట్ల యోజనవిస్తారంబయిన నిర్జనభూమి దర్పణోదరసమానం బై, దేవతావాసయోగ్యంబుగా నుండు; నాభూమిం జేరిన పదార్థంబు మరలఁ బొంద నశక్యంబుగా నుండు; నటమీఁద లోకాలోకపర్వతం బెనిమిదికోట్ల యోజనంబులు సువర్ణభూమియు సూర్యాదిధ్రువాంతంబు లగు జ్యోతిర్గణంబుల మధ్యంబున నుండుటం జేసి లోకాలోకపర్వతం బనం దగియుండుఁ; బంచాశత్కోటియోజనవిస్తృతంబగు భూమండలమానంబునకుఁ దురీయాంశ ప్రమాణంబు గల యాలోకాలోకపర్వతంబుమీఁద నఖిలజగద్గురు వగు బ్రహ్మచేతఁ జతుర్దిశలయందు ఋషభ పుష్కరచూడ వామనాపరాజిత సంజ్ఞలు గల దిగ్గజంబులు నాలుగును లోకరక్షణార్థంబు నిర్మితం బై యుండు; మఱియును. 73

1. ఆయుతము = పదివేలు; అత్యధికము.

సీ. తనదు విభూతు లై తనరిన యాదేవబృంద తేజశ్శౌర్యబృంహణార్థ
మై భగవంతుండు, నాదిదేవుండును నైన జగద్గురుం, డచ్యుతుండు
సరిలేని ధర్మవిజ్ఞానవైరాగ్యాదు లయిన విభూతుల నలరియున్న
యట్టి విష్వక్సేనుం డాదిగాఁ గలుగు పార్షదులతోఁ గూడి ప్రశస్త మైన
తే. నిజవరాయుధదోర్దండనిత్యసత్త్వుఁ-డగుచు నాపర్వతంబుపై నఖిలలోక
రక్షణార్థంబు కల్పపర్యంత మతఁడు-యోగమాయావిరచితుఁడై యొప్పుచుండు.

వ. ఇట్లు వివిధమంత్రగోపనార్థం బానగాగ్రంబున నున్న భగవంతుండు దక్క లోకాలోకపర్వతంబునకు నవ్వల నొరులకు సంచరింప నశక్యంబయియుండు; బ్రహ్మాండంబునకు సూర్యుండు మధ్యగతుండై యుండు; నాసూర్యునకు నుభయ పక్షంబులయందు నిరువదేనుకోట్లయోజనపరిమాణంబున నండకటాహంబుండు; నట్టి సూర్యునిచేత నాకాశదిక్స్వర్గాపవర్గంబులును, నరకంబులును నిర్ణయింపం బడు; దేవతిర్యఙ్మనుష్యనాగపక్షితృణగుల్మలతాదిసర్వజీవులకును సూర్యుం డాత్మయగుచు నుండు. 75

క. కర మనురాగంబున నీ-ధరణీమండలముసంవిధానం బెల్లన్
నరవర! యెఱుంగఁ జెప్పితి;-మఱిఁ జెప్పెద వినుము దివ్యమానంబెల్లన్. 76

భగణవిషయము

ఆ. కమలజాండమధ్యగతుఁ డైన సూర్యుండు-భరిత మైన యాతపంబుచేత
మూఁడులోకములను ముంచి, తపింపంగఁ-జేసి, కాంతి నొందఁజేయుచుండు. 77

వ. అట్టి భాస్కరుం డుత్తరాయణ దక్షిణాయన విషువ్త్సలను నామంబులు గల మాంద్యతీవ్రసమానగతుల నారోహణావరోహణస్థానంబులయందు దీర్ఘహ్రస్వ సమానంబులుగాఁ జేయుచుండు. 78

ఆ. మేషతులలయందు మిహిరుం డహోరాత్ర-మంమఁ దిరుగు సమవిహారములను;
బరఁగఁగ వృషభాదిపంచమాసముల నొ-క్కొక్కగడియ రాత్రి దక్కి నడచు.

ఆ. మించి వృశ్చికాదిపంచమాసముల నొ-క్కొక్కగడియ రాత్రి నిక్కి నడచు;
దినములందు నెల్ల దిగజారు నొక్కొక్క-గడియ నెలకుఁ దప్పి కారమునను.

వ. మఱియు నివ్విధంబున దివసంబు లుత్తరాయణదక్షిణాయనంబుల వృద్ధిక్షయం బుల నొంద, నొక్క యహోరాత్రంబున నేకపంచాశదుత్తరనవకోటియోజనం బుల పరిమాణంబు గల మానసోత్తరపర్వతంబున సూర్యరథంబు దిరుగుచుండు; నామానసోత్తరపర్వతంబునందుఁ దూర్పున దేవధాని యను నింద్రపురంబును, దక్షిణంబున సంయమని యను యమనగరంబును, బశ్చిమంబున నిమ్లోచని యను వరుణపట్టణంబును, నుత్తరంబున విభావరి యను సోముని పుటభేదనంబును దేజరిల్లు

చుండు; నాపట్టణంబులయందు నుదయమధ్యాహ్నాస్తమయనిశీథంబు లనియెడు
కాలభేదంబులను భూతప్రవృత్తినివృత్తినిమిత్తం బచ్చట జనులకుఁ బుట్టించు
చుండు; సూర్యుం డెప్పు డింద్రనగరంబుననుండి [1]గమనించు, నదియాదిగాఁ బది
యేను గడియలను రెండుకోట్లు ముప్పదియేడులక్షల డెబ్బదియైదువేల యోజనం
బులు నడచు; నివ్విధంబున నింద్రయమవరుణపురంబులమీఁదఁ జంద్రాదిగ్రహనక్ష
త్రంబులం గూడి సంచరించుచుఁ బండ్రెండంచులు, నాలుగమ్ములును, మూఁడు
[2]దొలులుం గలిగి, సంవత్సరాత్మకంబయి, యేకచక్రంబయిన సూర్యుని రథంబు
ముహూర్తమాత్రంబున ముప్పదినాలుగులక్షలు నెనమన్నూఱుయోజనంబులు
సంచరించు. 81

సీ. ఇను రథంబున కున్న యిరుసొక్కటియ మేరుశిఖరంబునందును జేరియుండు;
నొనరఁ జక్రము మానసోత్తరపర్వతం; బందులఁ దిరిగెడు నారథంబు
నిరుసున నున్న రెండిరుసులు దగులంగఁ బవనపాశంబుల బద్ధ మగుచు,
ధ్రువమండలంబునందుల నంటియుండఁగా సంచరించుచునుండు సంతతంబు;
తే. నట్టియరదంబు ముప్పదియాఱులక్ష-లందు నంటిన కాఁడియు నన్ని యోజ
నములవిస్తారమై తురంగములకంధ-రములఁ దగులుచు వెలుఁగొందు రమణతోడ.

వ. ఆరథంబునకు గాయత్రీచ్ఛందంబాదిగా సప్తచ్ఛందంబులు నశ్వంబులై సంచ
రించు; భాస్కరునకు నగ్రభాగంబున నరుణుండు నియుక్తుండై రథంబు గడపు
చుండు; వెండియు నంగుష్ఠపర్వమాత్రశరీరంబులు గల యఱువదివేల వాలఖిల్యా
ఖ్యులగు ఋషివరులు సూర్యునిముందట సౌరసూక్తంబుల స్తుతియింప మఱియు
ననేకమునులును, గంధర్వకిన్నరకింపురుషనాగాప్సరసపతంగాదులును నెలనెల
వరుసక్రమంబున సేవింపం, దొమ్మిదికోట్లు నేఁబదియొకలక్షయోజనంబుల పరిమా
ణంబు గల భూమండలంబునం దొకక్షణంబున సూర్యుండు రెండువేలయేఁబది
యోజనంబులు సంచరించుచు నొక యహోరాత్రంబునందె యీభూమండలం
బంతయు సంచరించు'' ననిన శుకయోగీంద్రునకుఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె:

క. ''మునివర! మేరుధ్రువులకు-నొనరఁ బ్రదక్షిణము దిరుగుచుండెడు నజుఁ డా
యినుఁ డభిముఖుఁడై, రాసుల-కనుకూలత నేఁగునంటి; వది యెట్లొప్పున్?''

క. అని పలికిన భూవరునిం-గనుఁగొని, శుకయోగి మిగులఁ గరుణాన్వితుఁడై,
మనమున శ్రీహరిఁ దలఁచుచు-'విను'మని క్రమ్మఱఁగ నిట్లు వినిపించెఁ దగన్:

వ. ''నరేంద్రా! యతివేగంబునం దిరుగుచుండు [3]కులాలచక్రంబునందుఁ జక్రభ్రమ
ణంబునకు వేఱైనగతినొంది, బంతి సాగి తిరిగెడు పిపీలికాదుల చందంబున నక్షత్ర

---

1. గమనించు = వెళ్లు; పోవు. 2. తొలులు = బండికంటి నడిమితూములు; చక్రమధ్యరంధ్రములు. 3. కులాలచక్రము = కుమ్మరిసారె.

రాసులతోడం గూడిన కాలచక్రంబు ధ్రువమేరువులం బ్రదక్షిణంబు దిరుగునపు డా కాలచక్రంబు వెంట సంచరించు సూర్యాదిగ్రహంబులకు నక్షత్రాంతరంబుల యందును, రాశ్యంతరంబులయందును నునికిగలుగుటం జేసి సూర్యాదిగ్రహంబు లకుఁ జక్రగతిస్వగతులవలన గతిద్వయంబుగలుగుచుండు; మఱియు నాసూర్యుం డాదినారాయణమూర్తి యగుచు లోకంబుల యోగక్షేమంబులకు వేదత్రయాత్మకంబై, కర్మసిద్ధినిమిత్తంబై, దేవర్షిగణంబులచేత వేదాంతార్థంబుల ననవరతంబు వితర్క్యమాణంబగుచున్న తనస్వరూపంబును ద్వాదశవిధంబులుగ విభజించి, వసంతాదిఋతువుల నాయాకాలవిశేషంబులయందుఁ గలుగఁజేయుచుండు; నట్టి పరమపురుషుని మహిమ నీలోకంబున మహాత్ములగు పురుషులు దమ తమ వర్ణాశ్రమాచారంబులచొప్పున వేదోక్తప్రకారంబుగా భక్త్యతిశయంబున నారాధించుచు క్షేమంబు నొందుచుండు; రట్టియాదినారాయణమూర్తి జ్యోతిశ్చక్రాంతర్వర్తియై, స్వకీయతేజఃపుంజదీపితాఖిలజ్యోతిర్గణంబులు గలవాఁడై, ద్వాదశరాసులయందు నొకసంవత్సరంబున సంచరించుచుండు; నట్టి యాదిపురుషుని గమనవిశేషకాలంబును లోకు లయనఋతుమాసపక్షతిథ్యాదులచే వ్యవహరించుచుందురు; మఱియు నప్పరమపురుషుం డారాసులయందు షష్ఠాంశసంచారంబు నొందిన సమయంబును ఋతువని వ్యవహరింపుదు; రారాసులయందు నర్ధాంశసంచారమ్మున రాశిషట్కభోగం బొందినతఱి యయనంబని చెప్పుదురు; సమగ్రంబుగా రాసులయందు సంచారమొందినయెడల నట్టికాలంబును సంవత్సరంబని నిర్ణయింపుదు; రిట్టిసమగ్రరాశిసంచారంబునందు శీఘ్రగతి మందగతి సమగతు లనియెడు త్రివిధగతివిశేషంబులవలన వేఱుపడెడు నావత్సరంబును సంవత్సరంబు పరివత్సరం బిడావత్సరం బనువత్సరం బిద్వత్సరం బని పంచవిధంబులుఁ జెప్పుదురు; చంద్రుండు నీతెఱంగున నాసూర్యమండలంబుమీఁద లక్ష యోజనంబుల నుండి సంవత్సరపక్షరాశినక్షత్రభుక్తులు గ్రహించుచు, నగ్రచారియై శీఘ్రగతిం జరించు; నంత వృద్ధిక్షయరూపంబునం బితృగణంబులకుఁ బూర్వపక్షాపరపక్షంబులచే నహోరాత్రంబులుఁ గలుగఁజేయుచు, సకలజీవప్రాణంబై, యొక్కనక్షత్రంబు త్రింశన్ముహూర్తంబులనుభవించుచు, షోడశకళలు గలిగి, మనోమయాన్నమయామృతమయదేహుండై, దేవపితృమనుష్యభూతపశుపక్షిసరీసృపవీరుత్ప్రభృతులకుఁ బ్రాణాప్యాయనశీలుండగుటం జేసి సర్వసముం డనంబడు. 86

క. చందురునకు మీఁదై, యానందంబున లక్షయోజనంబులఁ దారల్
గ్రందుకొని, మేరుశైలంబంది, ప్రదక్షిణము దిరుగు [1]నభిజిద్భముతోన్. 87

---

1. అభిజిద్భము = అభిజిన్నక్షత్రము.

సీ. అటమీఁదఁ దారల కన్నిటి కుపరి యై, రెండులక్షల శుక్రుఁ డుండి, భాస్క
రుని ముందఱం, బిఱుఁదను సామ్యమ్మృదుశీఘ్రసంచారములను భాస్కరునిమార్గిఁ
జరియించుచుండును; జనులకు ననుకూలుఁ డై, వృష్టినొసఁగుచు, నంతనంతఁ
జతురత వృష్టి[1]విష్కంభకగ్రహశాంతి నొనరించువారల కొసఁగు శుభము;
తే. లుండు నామీఁద సౌమ్యుండు రెండులక్షలను జరించుచు రవిమండలంబుఁ బాసి;
కానఁబడినను జనులకు క్షామ[2]డాంబ-రాదిభయములఁ బుట్టించు నతులమహిమ.

సీ. ధరణీతనూజుఁ డంతటిమీఁద రెండులక్షలనుండి మూఁడుపక్షముల నొక్క
రాశి దాఁటుచు నుండుఁ; గ్రమమున ద్వాదశరాసులు భుజియించు రాజసమున;
వక్రించియైన, నవక్రత నైనను దఱచుగాఁ బీడలు నరుల కొసఁగు;
నంగారకుని కెంకి కావల రెండులక్షలయోజనంబుల ఘనత మించి,
ఆ. యొక్కరాశినుండి యొక్కొక్కవత్సరం-బనుభవించుచుండు నమరగురుఁడు
వక్రమందు నైన వసుధామరులకును-శుభము నొసఁగు నెపుడు నభినవముగ.

క. సురగురునకు మీఁదై, భా-స్కరసుతుఁ డిరులక్షలను జగములకుఁ బీడల్
జరపుచుఁ,ద్రింశన్మాసము-లరుదుగ నొక్కొక్కరాశియందు వసించున్ 90

క. ప్రాకటముగ రవిసుతునకు-నేకాదశలక్షలను మహీసురులకు, నీ
లోకులకు మేలు గోరుచు-[3]జోకగ మునిసప్తకంబు సొంపు వహించున్. 91

క. మునిసప్తకమున కెగువం-దనరుచు, నామీఁదఁ ద్రియుతదశలక్షలఁ బెం
పున శింశుమారచక్రం-బనఁగా నిన్నిటికి నుపరి యగుచుండు నృపా! 92

సీ. ఆశింశుమారాఖ్య మగు చక్రమున భాగవతుఁ డైన ధ్రువుఁ డింద్రవరుణకశ్య
పప్రజాపతియమప్రముఖులతోఁ గూడి, బహుమానముగ విష్ణుపదముఁ జేరి,
[4]కణఁక నిచ్చలుఁ బ్రదక్షిణముగాఁ దిరుగుచుఁ జెలఁగియుండును గల్పజీవియగుచు
ననఘుఁ, డుత్తానపాదాత్మజుఁ, డార్యుఁడు నయిన యాధ్రువుని మహత్త్వమెల్లఁ
తే. దెలిసి వర్ణింప బ్రహ్మకు నలవి గాదు; - నే నెఱింగినయంతయు నీకు మున్న
తెలియఁ బలికితిఁ గ్రమ్మఱఁ దలఁచికొనుము-జితరిపువ్రాత! శ్రీపరీక్షిన్నరేంద్ర!

వ. మఱియు నాధ్రువుండు నిమిషమాత్రం బెడలేక సంచరించుచు, జ్యోతిర్గ్రహనక్ష
త్రంబులకు నీశ్వరునిచేత ధాన్యాక్రమణంబునఁ బశువులకై యేర్పఱిచిన
మేధిస్తంభంబు తెఱంగున మేటిగాఁగల్పింపంబడి ప్రకాశించుచుండు ; గగనంబు
నందు మేఘంబులును, శ్యేనాదిపక్షులును వాయువశంబునం గర్మసారథులై
చరించు తెఱంగున జ్యోతిర్గణంబులును బ్రకృతిపురుషయోగగృహీతాశులై,
కర్మనిమిత్తగతి గలిగి, వసుంధరం బడకుండురు. 94

1. విష్కంభకము = అడ్డంకియైన. 2. డాంబరము = కొల్ల మొదలగు దేశోపద్రవము.
3. జోక = మొత్తము; బాగు. 4. కణఁక = యత్నము.

క. పొందుగ జ్యోతిర్గణముల - నందఱ నాశింశుమారమందుల నుండం
గొందఱు దలఁచుగఁ జెప్పుచు-నుందురు; వినిపింతు విను మనూనచరిత్రా! 95

క. తలక్రిందై, వత్రువమై, - సలలిత మగు శింశుమారచక్రమునందుఁ
నెలకొని, పుచ్ఛాగ్రంబున - నిలిచి, ధ్రువుం డుండు నెపుడు నిర్మలచరితా! 96

వ. మఱియు నాశింశుమారచక్రపుచ్ఛంబునఁ బ్రజాపతియు, నగ్నీంద్రధర్ములును, బుచ్ఛమూలంబున ధాతృవిధాతలును, గటిప్రదేశంబున ఋషిసప్తకంబును, దక్షిణావర్తకుండలీభూతభూతశరీరంబునకు నుదగయననక్షత్రంబులును, దక్షిణపార్శ్వంబున దక్షిణాయననక్షత్రంబులును, బృష్ఠంబున దేవమార్గంబును, నాకాశగంగయు, నుత్తరభాగంబునఁ బునర్వసుపుష్యంబులును, దక్షిణభాగంబున నార్ద్రాశ్లేషలును, దక్షిణవామపాదంబుల నభిజిదుత్తరాషాఢలును, దక్షిణవామనాసారంధ్రంబుల శ్రవణపూర్వాషాఢలును, దక్షిణ వామలోచనంబుల ధనిష్ఠామూలలును, దక్షిణవామకర్ణంబుల మఘాద్యష్టనక్షత్రంబులును, వామపార్శ్వంబున దక్షిణాయనంబును, దక్షిణపార్శ్వంబునఁ గృత్తికాదినక్షత్రత్రయంబును, నుత్తరాయణంబును, వామదక్షిణస్కంధంబుల శతభిషజ్జ్యేష్ఠలును, నుత్తరహనువున నగస్త్యుండును, నపరహనువున యముండును, ముఖంబున నంగారకుండును, గుహ్యంబున శనైశ్చరుండును, మేఢ్రంబున బృహస్పతియును, వక్షంబున నాదిత్యుండును, నాభిని శుక్రుండును, మనంబునఁ జంద్రుండును, స్తనంబుల నాశ్వినులును, బ్రాణాపానంబుల బుధుండును, గళంబున రాహువును, సర్వాంగంబులఁ గేతుగ్రహంబును, రోమంబులఁ దారలును నుండు; నది సర్వదేవతామయంబైన పుండరీకాక్షుని దివ్యదేహంబు ధ్రువునింగా నెఱుంగుము. 97

సీ. ఇట్టి దివ్యశరీర మెవ్వఁడు ప్రతిదినంబందు సంధ్యాకాల మతులభక్తి
మనమందు నిలిపి, యేమఱక, మిక్కిలి ప్రయత్నంబున నియతుఁడై, తత్త్వబుద్ధి
మౌనవ్రతంబునఁ బూని వీక్షించుచు, నీసంస్తవంబు దా నెంతో ప్రేమ
జపియించి, కడుఁబ్రశస్తమును,మునీంద్రసేవ్యమును, జ్యోతిస్స్వరూపమున వెలుగు

ఆ. విపులశింశుమారవిగ్రహంబునకు వం-దనము వందనంబు లనుచు నిలిచి
సన్నుతించెనేని సకలార్థసిద్ధులఁ-బొందు; మీఁద ముక్తిఁ జెందు నధిప! 98

క. ఇనమండలంబునకుఁ గ్రిం-దను దశసాహస్రయోజనంబుల స్వర్భా
నుని మండలంబు గ్రహమై,-ఘనముగ నపసవ్యమార్గగతి నుండు నృపా! 99

క. అసురాధముఁ డగు రాహువు-బిసరుహసంభవుని వరము పెంపున నెంతో
పస యగు నమరత్వంబున-నసమానం బైన గ్రహవిహారముఁ బొందెన్. 100

సీ. జననాథ! రాహువుజన్మకర్మంబులు వినిపింతు ముందఱ విస్తరించి;
యయుతయోజనవిస్తృతార్కమండలము, ద్విషట్సహస్రవిశాలచంద్రమండ
లముఁ బర్వకాలంబులను త్రయోదశసహస్రవిశాలమై, మీఁద రాహు గప్పు;
నది చూచి [1]యుపరాగ మనుచును బలుకుదు రెల్లవాఁడను స్వధర్మేచ్ఛలగుచు;
ఆ. నంతలోన నినశశాంకమండలములఁ-గరుణఁ బ్రోవఁదలఁచి, హరిసుదర్శ
నంబు వచ్చు నను భయంబున నైదాఱు-గడియలకును రాహు [2]నడఁకితొలఁగు.

క. నరవర! యారాహువునకు-సరసత నాక్రింద సిద్ధచారణవిద్యా
ధరు లయుతయోజనంబులఁ-దిరముగ వసియించి, లీలఁ దిరుగుదు రచటన్. 102

క. పరికింప సిద్ధవిద్యా-ధరులకుఁ బదివేలు క్రిందఁ దరలక యక్షుల్,
మఱియును భూతప్రేతలు-చరియింతురు రాక్షసులు, పిశాచులు గొలువన్. 103

ఆ. వారిక్రిందఁ దగిలి, వాయువశంబున-మలయుచుండు మేఘమండలంబు;
మేఘమండలంబు మీఁదఁ దగుచుండు; భూ-మండలంబు క్రింద నుండు నధిప! 104

వ. అట్టి భూమండలంబుక్రింద యోజనాయుతాంతరంబున నండకటాహాయామంబు గలిగి, క్రమంబున నొండొంటికిం గ్రిందగుచు, నతల వితల సుతల రసాతల తలాతల మహాతల పాతాళలోకంబు లుండు; నట్టి బిలస్వర్గంబులయందు నుపరి స్వర్గంబునకధికంబైన కామభోగంబుల, నైశ్వర్యానందంబులను, సుసమృద్ధవనోద్యాన క్రీడావిహారస్థానంబుల ననుభవించుచు దైత్యదానవకాద్రవేయాది దేవయోనులు నిత్యప్రముదితానురక్తు లగుచుఁ, గళత్రాపత్యసుహృద్బంధుదాసీదాసపరిజనులతోఁ జేరుకొని, మణిగణఖచితంబులగు నతిరమణీయగృహంబులయందు నీశ్వరునివలనం జేటులేని కాయంబులు గలిగి, వివిధమాయావిశేషవినిర్మిత నూతనకేళీసదనవిహారణమండపవిచిత్రోద్యానాదులయందుఁ గేళీవినోదంబులు సలుపుచుఁ జరియింతు; రంత. 105

సీ. అట్టి పాతాళంబులందును మయకల్పితములగు [3]పుటభేదనములయందు,
బహురత్ననిర్మితప్రాకారభవనగోపురసభాచైత్యచత్వరవిశేష
ములయందు నాసురాదుల మిథునములచే, శుకపికశారికానికరసంకు
లముల శోభిల్లు కృత్రిమభూములను గల గృహములచే నలంకృతము లగుచుఁ
ఆ. గుసుమచయసుగంధికిసలయస్తబకసం-తతులచేత, ఫలవితతులచేత
నతులరుచిరనవలతాంగనాలింగిత-విటపములను గలుగు విభవములను. 106

వ. మఱియు మానసేంద్రియంబుల కానందకరంబులైన నానావిధజలవిహంగమ మిథునంబులు గలిగి, నిర్మలజలపూరితంబులై, మత్స్యకులసంచారక్షుభితంబు

1. ఉపరాగము = గ్రహణము. 2. నడఁకు=వడఁకు; కంపించు. 3. పుటభేదనములు=పట్టణములు.

లైన కుముదకువలయకహ్లారలోహితశతపత్త్రాదికంబులఁ దేజరిల్లెడుసరోవరంబులు గల యుద్యానవనంబులయందుఁ గృతనికేతనులై, స్వర్గభూముల నతిశయించిన వివిధవిహారంబులు గలిగి, యహోరాత్త్రాదికాలవిభాగభయంబులు లేక మహాహిప్రవరులయిన శేషాదుల శిరోమణిదీధితులచే నంధకారోపద్రవంబు లేక, యెల్లప్పుడు దివసాయమానంబుగా నుండు నాలోకంబునందు నఖిలజనులు దివ్యౌషధిరసరసాయనంబుల ననవరతంబు నన్నపానంబులుగా సేవించుటం జేసి యచ్చటివారలకు నాధివ్యాధులును, [1]వలితపలితంబులును, జరారోగంబులును, శరీరవైవర్ణ్యంబులును, స్వేదదౌర్గంధ్యంబులును గలుగక, పరమకల్యాణమూర్తు లగుచు హరిచక్రభయంబుదక్క నన్యంబగు మృత్యుభయంబు నొందక యుందు; రదియునుం గాక. 107

తే. అట్టిపాతాళలోకంబునందు విష్ణు-చక్ర మెప్పుడేనియుఁ బ్రవేశంబు నొందు
నప్పుడెల్లను దైత్యకులాంగనలకు-గర్భసంపద లందంద కరఁగుచుండు. 108

చ. అతలమునందు నమ్మయుని యాత్మజుఁ డైన బలాసురుండు స
మ్మతిఁ జరియించు షణ్ణవతిమాయలఁ గూడి వినోదమందుచుం;
గుతలములందు నేఁడు నొకకొందఱు నచ్చటిమాయఁ జెంది, సం
తతముఁ జరించుచుండుదురు దప్పక మోహనిబద్ధచిత్తులై. 109

వ. అట్టిబలుని యావులింతలను స్వైరిణులు, కామినులు, పుంశ్చలు లను స్త్రీగణంబులు జనియించి; రాకామినీజనంబులు పాతాళంబుఁ బ్రవేశించిన పురుషునికి హాటకరసం బనియెడు సిద్ధరసఘుటిక నిచ్చి రససిద్ధునిం గావించి, యతనియందు స్వవిలాసావలోకనానురాగస్మితసల్లాపోపగూహనాదుల నిచ్ఛావిహారంబులు సలుపుచుండ నాపురుషుండు మదాంధుం డై, తానె సిద్ధుండ ననియును, నాగాయుతబలుండ ననియును దలంచి నానావిధరతిక్రీడలఁ బరమానందంబు నొందుచుండు. 110

సీ. హాటకేశ్వరుఁ డైన యంబికాధీశుండు వితలంబునందుల వేడ్క నిలిచి,
తనదు పార్షదభూతతతులతోఁ, బ్రహ్మసర్గోపబృంహణమున నొక్కచోటఁ
బార్వతీసంభోగపరుఁ డగుచుండఁగా, వారల వీర్యంబువలనఁ బుట్టి
నట్టిది హాటకి యనియెడునది యనిలాగ్నులు భక్షించి యంత నుమియ,
తే. నదియు హాటక మనుపేర నతిశయిల్లి,-వన్నె మీఱుచు శుద్ధసువర్ణమయ్యె;
నాసువర్ణంబు నాలోకమందు నున్న-జనులకెల్లను వినుతభూషణములయ్యె.

సీ. ఆక్రింద సుతలంబునందు మహాపుణ్యుఁ డగు విరోచనపుత్త్రుఁ డైనయట్టి
బలిచక్రవర్తి యాపాకశాసనునకు ముద మొసంగఁగఁ గోరి, యదితిగర్భ

1. వలితపలితములు = శరీరము ముడుతలు పడుట, వెంట్రుకలు నెరయుట.

మున వామనాకృతిఁ బుట్టి, యంతటఁ ద్రివిక్రమరూపమునను లోకత్రయంబు
నాక్రమించిన దానవారాతిచేత ముందటన యాఁచబడిన యింద్రత్వ మిట్లు

ఆ. గలుగువాఁడు, పుణ్యకర్మసంధానుండు,–హరిపదాంబుజార్చనాభిలాషుఁ
డగుచు శ్రీరమేశు నారాధనము సేయు–చుండు నెపుడు నతిమహోత్సవమున.

వ. నరేంద్రా! సకలభూతాంతర్యామియు, దీర్ఘభూతుండును నయిన వాసుదేవుని
యందుఁ జిత్తంబు గలిగి, యిచ్చిన భూదానంబునకు సాక్షాత్కరించిన మోక్షంబు
ఫలం బగుం గాని పాతాళస్వర్గరాజ్యంబులు ఫలంబులు గానేర; వయిన నెవ్వరికిని
మోక్షంబు సాక్షాత్కృతంబు గాకుండుటం జేసి లోకప్రదర్శనార్థంబు పాతాళ
స్వర్గరాజ్యంబుల నిచ్చె; క్షుతపతనప్రస్ఖలనాదులందును వివశుండై నయెడల
నామస్మరణంబు సేయు పురుషుండు కర్మబంధంబువలన విముక్తుం డగుచు సుజ్ఞా
నంబునం బొందు; నట్టి వాసుదేవుం డాత్మజ్ఞానప్రపోషణంబు సేయు; మాయా
మయంబులైన భోగైశ్వర్యంబులనెల్ల నెట్లొసంగు ననవలదు; భగవం
తుండు యాచ్ఞ చేసి సకలసంపదలఁ జేకొని, శరీరమాత్రావశిష్టునిం జేసి, వారుణ
పాశంబులం గట్టి విడిచినప్పుడు బలీంద్రుం డిట్లనియె: 113

సీ. "పరమేశ్వరునకు నెప్పటిపదార్థములందుఁ దృష్ణ లేకుండుట దెలిసినాఁడ;
నింద్రాదులెల్ల నుపేంద్రునిఁ బ్రార్థించి యడిగిరి గాని శ్రీహరికిఁ గోరి
కలు లేవు; మిక్కిలి గంభీర మగు మహాకాలస్వభావంబు గలుగుచుండు;
నరయంగ మన్వంతరాధిపత్యమును లోకత్రయంబును నెంత గాన తలఁప

ఆ. మత్పితామహుండు, మానవంతుండు ప్ర–హ్లాదవిభునిఁ జూచి, హర్షమంది,
యెద్ది యైనఁ గోరు మిచ్చెద ననుటకు–నంతలోన నీశ్వరాజ్ఞఁ దెలిసి. 114

వ. ఇట్లు కృతార్థుండై, పిత్ర్యంబయిన రాజ్యంబు నొల్లక, పరమేశ్వరు దాస్యంబ
కోరె; నా ప్రహ్లాదచరిత్రకథనావసరమ్మున నీతండ్రికిని, నీకును విశేషంబుగా నే
పురుషుండు భగవదనుగ్రహంబుఁ బొంద నోపు" నని పుండరీకాక్షుం డానతిచ్చిన
వాక్యంబులు వక్ష్యమాణగ్రంథంబున విస్తరించెద; నాబలిచక్రవర్తిగృహద్వా
రంబున నఖిలలోకగురుండయిన శ్రీమన్నారాయణుండు గదాపాణియును,
నిజజనానుకంపితుండును, శంఖచక్రాద్యాయుధధరుండును నగుచు నిప్పుడును
దేజరిల్లుచుండు; నట్టి బలిద్వారంబున లోకంబుల గెలువ నిచ్చగొన్న దశ
గ్రీవుం డుల్లంఘితశాసనుండై ప్రవేశంబు గావింప, నయ్యాదిపురుషుండు దన
పాదాంగుష్ఠంబున యోజనాయుతాయుతంబులం బాఱంజిమ్మె; వినుము. 115

క. ఆ సుతలమునకుఁ గ్రిందై – భాసిల్లుఁ దలాతలంబు; ప్రభు వందు మయుం
డాస్త్రపురనిర్మాతగ – వాసిగఁ బొగడొంది యేలు వసుధాధీశా! 116

చ. పురహరుచే రమేశ్వరుఁడు భూతహితార్థముగాఁ బురత్రయం
బరుదుగ [1]నీఱుసేసె; శరణాగతు నా మయుఁ గాచి యెంతయుం
గరుణఁ దలాతలంబునకుఁ గర్తగ నిల్పిన, నున్న వాఁడు శ్రీ
ధరుని సుదర్శనంబునకుఁ దప్పి, విముక్తభయుండుగాఁ దగన్. 117

క. తలఁపఁగ నాక్రింద మహా- తలమునఁ గద్రూవధూటితనయులు సర్పం
బులు గలవు పెక్కుశిరములు - నలరంగాఁ గ్రోధవశగణావళి యనఁగన్. 118

వ. మఱియును గుహక తక్షక కాళియ సుషేణాదిప్రధాను లయినవార లతులశరీరంబులు గలిగి, యాదిపురుషుని వాహనం బైన పతగరాజభయంబున ననవరతంబు నుద్వేజితులగుచు, స్వకళత్రాపత్యసుహృద్బాంధవసమేతులయి యుందురు; దాక్రింద రసాతలంబున దైత్యులు, దానవులు నగు నివాతకవచకాలకేయు లను హిరణ్యపురనివాసులగు దేవతాశత్రువులు మహాసాహసులును, తేజోధికులును నగుచు సకలలోకాధీశ్వరుం డైన శ్రీహరి తేజంబునం బ్రతిహతు లై, వల్మీకంబునందు నడంగియున్న సర్పంబులచందంబున నింద్రదూత యగు సరమచేఁ జెప్పఁబడెడు మంత్రాత్మకవాక్యంబున భయంబు నొందుచుండుదురు. 119

క. ఇందుకులోద్భవ! విను మా- క్రిందటి పాతాళమునను గ్రీడించుచు నా
నందము నొందుచు నుండును - సందడిఁబడి నాగకులము చతురతతోడన్. 120

వ. ఇట్లు వాసుకిప్రముఖు లైన శంఖ కుళిక మహాశంఖ శ్వేత ధనంజయ ధృతరాష్ట్ర శంఖచూడ కంబ ళాశ్వతర దేవదత్తాదు లయిన మహానాగంబు లైదాఱేను పది నూఱు వేయి శిరంబులు గలిగి, ఫణామణికాంతులం జేసి పాతాళతిమిరంబును బాపుచుండుదురు. 121

సీ. పాతాళలోకంబు[2]పాఁతున శేషుండు వెలయుంగ ముప్పదివేల యోజ
నంబుల వెడలుపునను దోఁకఁ జుట్టుగాఁ జుట్టుక యుండు; విష్ణుని మహోగ్ర
మైన శరీరంబు దానై, యనంతాఖ్యసంకర్షణుం డుండు సంతతంబు;
నట్టి యనంతనామాభిధానుని మస్తకమున [3]సిద్ధార్థంబుకరణి ధరణి;
ఆ. యంత నావిభుండు నఖిలలోకంబుల - సంహరింపఁ గోరి, చండకోప
వశత సృజనఁజేయు వఱుస నేకాదశ - రుద్రమూర్తు లనెడు రౌద్రమతుల. 122

ఆ. అట్టి రుద్రమూర్తు లతులత్రినేత్రులు, - నఖిలశూలహస్తు లగుచు నుందు;
రందు నున్న ఫణికులాధిపుల్ శేషుని - పాదపంకజముల భక్తిఁ జేరి. 123

1. నీఱుసేయు = భస్మముసేయు. 2. పాఁతు = అధోభాగము. 3. సిద్ధార్థంబు = తెల్ల ఆవగింజ.

ఆ. నమ్రులగుచు, ననుదినంబును మాళిర - త్నములచేతఁ గడు ముదంబు నొంది,
కోరికలు దలిర్ప నీరాజనంబుల - నిచ్చుచుండు రెపుడు మచ్చికలను. 124

వ. మఱియు నాసంకర్షణమూర్తిం జేరి, నాగకన్యకలు కోరికలు గలవార లగుచు, నొప్పెడి శరీరవిలాసంబులం జేసి యగరుచందనకుంకుమపంకంబులను లేపనంబులు సేయుచు, సంకర్షణమూర్తిదర్శనస్పర్శనాదుల నుద్బోధితమకరధ్వజావేశితచిత్తంబులు గలిగి, చిఱునవ్వు లొలయ, నధికాభిలాషం జేసి స్మితావలోకనంబుల సవ్రీడితలై యవలోకించుచుండ, ననంతగుణంబులు గల యనంతదేవుం డుపసంహరింపంబడిన క్రోధంబు గలిగి, లోకంబులకు క్షేమంబు గోరుచు, సురాసురసిద్ధగంధర్వవిద్యాధరమునిగణంబు లనవరతంబు ధ్యానంబు సేయ సంతతసంతోషాతిశయంబున [1]మ్రాఁగన్ను వెట్టుచు, సలలితగీతవాద్యంబుల నానందంబు నొందుచుఁ, దన పరిజనంబుల నతిస్నేహంబున నవలోకించుచు, నవతులసీగంధ పుష్పరసామోదిత మధుకరవ్రాతమధురగీతంబులు గల వైజయంతీవనమాలికల ధరియించుచు, నీలాంబరధరుండును, హాలధరుండును నగుచు, నితండు మహేంద్రుండో, హరుండో యనుచు జనంబులు వలుకుచుండఁ, గాంచనాంబరధరుండై, ముముక్షువులు ధ్యానంబులు సేయ, నధ్యాత్మవిద్యాయుక్తంబయిన యానంద హృదయగ్రంథిని భేదించునట్టి శేషుని స్వాయంభువుండగు నారదుండు తుంబురుప్రభృతు లగు ఋషిశ్రేష్ఠులతోఁ జేరుకొని, కమలాసనుని సభాస్థానంబునందు నిట్లు స్తుతియించుచుండు: 125

సీ. "[2]ఓలిమై నెవ్వని లీలావినోదముల్ జన్మసంరక్షణక్షయములకును
హేతువు లగుచుండు; నెవ్వని చూపుల జనియించె సత్త్వరజస్తమంబు;
లెవ్వని రూపంబు లేకమై, బహువిధంబులను జగత్తులఁ బ్రోచుచుండు;
నెవ్వని నామంబు లెఱుఁగక తలఁచినయంతన దురితంబు లడఁగుచుండు;

తే. నట్టి సంకర్షణాఖ్యుండు, నవ్యయుండు-నైన శేషుని వినుతిసేయంగఁ దరమె?
తలఁప నెప్పుడు వాఙ్మనంబులకు నింక-మూఁడులోకంబులందును భూతతతికి?

ఆ. మఱియుఁ బెక్కుగతుల మాఱోఁటివారలఁ-బ్రోవఁ దలఁచి, శేషమూర్తి సాత్త్వికస్వభావ మొందెఁ గడఁకతో; నట్టిశే-షునకు మ్రొక్కుచుందు ననుదినంబు."

వ. మఱియు నా శేషుని నెవ్వండేని నాకస్మికంబుగ నయినను, నార్తుండగుచు నయినను స్మరించినమాత్రన యఖిలపాపంబులం బాసి, సకలశ్రేయస్సులం బొందు; నట్టి శేషునినే ముముక్షువు లాశ్రయించి, ధ్యానం బొనర్చి, భవబంధ నిర్ముక్తు లగుదు; రతని ఫణంబులయందు భూగోళం బణుమాత్రం బగుచు నుండు; నతని మహామహిమలు గణుతింప సహస్రజిహ్వాలు గల పురుషుండైన

1. మ్రాఁగన్ను = సోలినకన్ను. 2. ఓలి = వరుస.

నోపం డని పలుకుచుండు; రా యనంతుండు పాతాళంబుననుండి సకలలోక హితార్థంబు భూమిని ధరియించు" నని లోకతిర్యఙ్మనుష్యగతులను, లోకస్థితి యును శుకయోగీంద్రుండు వినిపించి, "యింక నేమి వినిపింతు, నెఱింగింపు" మనినం బరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కిట్లనియె: 128

క. "మునివర! లోకచరిత్రం-బనుపమము, మహావిచిత్ర మగునట్లుగ నా
కును వినిపించితి; వంతయుఁ-[1]బనుపడి నాచిత్తమందుఁ బాయక నిలిచెన్." 129

వ. అనిన శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె: 130

ఆ. "జంతుజాలములకు శ్రద్ధలు త్రిగుణాత్మ-కములు గాన వారి కర్మగతుల
తారతమ్యములును దగిలి యిన్నియు వివి-ధంబులగుచు సంతతంబు నుండు. 131

వ. నరేంద్రా! ప్రతిషిద్ధలక్షణంబగు నధర్మంబాచరించు నరుని శ్రద్ధ విపరీతంబుగాఁ బ్రవర్తిల్లు; నట్టివానికిఁ గలిగెడి కర్మఫలంబును విపరీతంబుగానె యుండుం; గావున ననాద్యవిద్యాకామప్రవర్తనలవలనఁ బెక్కుతెఱంగులఁ గలిగెడు కర్మగతుల సంగ్రహంబుగ నెఱింగించెద" ననిన శుకునితోఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె: 132

ఆ. "మునివరేణ్య! నరకములు ముజ్జగంబుల-యందొ, యంతరాళమందొ, వెలినొ,
యదియుఁ గాక దేశమందుండు భూవిశే-షములయందొ తెలుపు సంతసమున."

వ. అనిన శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె: 134

శుకయోగి పరీక్షిత్తునకుఁ దెలిపిన నరకలోకవర్ణనము

క. "ఎడతెగక ముజ్జగంబుల-కడపల, నయ్యామ్యదిశను, గదలక నిలుచుం
గడుఘోరములుగ నరకము-లడరంగా నంతరాళమందుల నధిపా! 135

వ. మఱియును దక్షిణంబున నగ్నిష్వాత్తాదిపితృగణంబులు దమ గోత్రజులకు మేలు గలుగుటకొఱకు సత్యంబు లగు నాశీర్వాదంబుల నొసంగుచుండుదు; రచ్చటి పితృపతి యగు శమనుండు దన లోకంబునకుం జనుదెంచు జంతువుల కర్మంబులకుం దగిన ఫలంబుల నిచ్చి శిక్షించుచునుండు; నందుఁ దామిస్రంబును, నంధతామిస్రంబును, రౌరవంబును, మహారౌరవంబును, గుంభీపాకంబును, గాలసూత్రంబును, నసిపత్రవనంబును, సూకరముఖంబును, నంధకూపంబును, గ్రిమిభోజనంబును, సందంశంబును, దప్తోర్మియు, వజ్రకంటకశాల్మలియు, వైతరణియుఁ, బూయోదంబును, బ్రాణరోధంబును, విశసనంబును, లాలాభక్షంబును, సారమేయాదనంబును, నవీచిరయంబును, రేతగపానంబును ననేకవింశతిమహానరకంబులును, మఱియును క్షారకర్దమంబును, రక్షోగణభోజ

నంబును, శూలప్రోతంబును, దందశూకంబును, నవటనిరోధనంబును, నపర్యావర్తనంబును, సూచీముఖంబును నన సప్తవిధనరకంబులతోడి యష్టావింశతి నరకంబులు గల వని కొందఱు నొడువుదు; రందు. 136

క. పరపుత్త్రకళత్త్రంబులఁ-బరికింపక యుపహసించు పాపాత్మఁడు దు
ష్కరపాశబద్ధుఁ డై, యమ-పురుషులచే నధికబాధఁ బొందుచు నుండున్. 137

వ. మఱియు నవ్విధంబున బాధితుండగుచుఁ దామిస్రనరకంబునం బడి, యనశనాద్రిపాతన దండతాడన తర్జనాదిబాధలం జెంది, కడుభయంబున మూర్ఛలం బొందుచుండు. 138

క. పరకాంత నెవ్వఁడేనిం-బురుషుండుండంగ [1]మొఱఁగి పొందిన యమకిం
కరు లతనిఁ బట్టి, వడిఁ ద-త్తఱమునఁ బడవైతు రంధతామిస్రమునన్. 139

వ. నరేంద్రా! యెవ్వఁడేనిం గుటుంబపోషణార్థంబు పరులకు ద్రోహంబు సేయు, నానరుండు రౌరవనరకంబునం బడు; నెవ్వం డిహలోకంబునందు స్వేచ్ఛావిహారంబున సంచరించుచుఁ, బరోపద్రవపరాఙ్ముఖంబు లయియుండు పశుపక్షిమృగాదుల బాధించు, నాయామృగంబులు [2]రురురూపంబులఁ దాల్చి, యట్టి పాపజనుల నానావిధయాతనల [3]సాధించుటం జేసి రౌరవమహారౌరవనరకంబులనంబడు; నెవ్వండేని దేహపోషణార్థంబు మూషకాదుల బిలనిరోధంబు సేసి వధించు, నా నిష్కరుణుండైన పురుషుని గుంభీపాకనరకంబులయందుఁ గల తప్తతైలంబులం బెక్కుబాధలం బొందింతురు. 140

సీ. తల్లిదండ్రులకును, ధరణీసురులకును నహితంబు సేసినయట్టివాఁడు
కాలసూత్రం బను కడుఁదీవ్రనరకంబునందును, నందంద యయుతయోజ
నాయతపాత్రాదులందుల సూర్యుఁడామీఁదఁ, గ్రిందను వహ్ని మిగుల మండ,
నత్యంతక్షుత్పిపాసాదులచేతను బాధితుం డగుచుండుఁ బాయ కెపుడుఁ;

ఆ. బరువువెట్టుచున్నఁ, బడియున్న, నిలిచినఁ, - గదలకున్నఁ, జాల నొదిగియున్న
బాధఁ బొందుచుండుఁ బశురోమముల లెక్క-వరుస నపరిమేయవత్సరములు.

వ. మఱియు వేదమార్గంబు విడిచి, పాషండమార్గంబు లాచరించు పురుషుని నసిపత్త్ర వనంబునందు యమకింకరులు [4]తఱట్ల నడుచుచుఁ, బరిహసించుచుం దోలునెడ, నాయసిపత్త్రంబు లిరుగెలంకుల శరీరంబుఁ ద్రెంచుచుండ నడుగడుగున బిట్టు మొఱవెట్టుచుండ బాధించుచుండుదురు. 142

క. దండింపఁ దగనివారల-దండించిన, విప్రవరుల తనువులు ముట్టం
దండించిన దుర్మతులం-దండింతురు కాలసూత్రనరకములందున్. 143

1. మొఱఁగు = వంచించు; పొంచు. 2. రురువు = నల్లచారల దుప్పి. 3. సాధించు = కసిదీర్చు. 4. తఱట్లు = జాటీలు; చబుకులు.

ఆ. మఱియు నట్టి దుష్టమానవుఁ గింకరుల్-విఱిచి చెఱకుఁగోల విఱిచినట్లు
బాధపెట్టుచుండఁ బడి మూర్ఛఁజెందుచు-మొఱలు వెట్టుచుండు భూపవర్య!

వ. నరేంద్రా! యెవ్వండేని నీశ్వరకల్పితవృత్తి గల జంతువుల హింసించు, నట్టివాని నంధకూపం బను నరకంబునఁ బడవైచిన, నందు నతండు దొల్లి తాను జేసిన భూతద్రోహంబున నచ్చట వివిధక్రూరపక్షిమృగపశుసర్పమశకమత్కుణమక్షికాదులచేత హింసంబొందుచు, మహాంధకారంబునందు నిద్రానుభవ సుఖ లేశంబును లేక, కుశరీరంబునందుల జీవుండునుంబోలె మృతప్రాయుండై యుండు; నంత. 145

క. తనకలిమి నెవ్వఁడేనిం-దన బాంధవవరులఁ గూడి తగఁ గుడువక, తా
నును వాయసంబు భక్షిం-చినమాడ్కిం దిన్న వాని(ఁడు?) శీఘ్రమె యచటన్.

క. క్రిమిభోజన మనియెడి నర-కమునం బడి, క్రిములెకూడుగాఁ గుడుచుచుఁ, దాఁ
గ్రిమియగుచు లక్షపరిమా-ణము గల క్రిమిగుండమందు నాటుకయుండున్.

వ. మఱియు నీభూలోకంబున నెవ్వఁడేని నవిపన్నుండై చౌర్యవృత్తిచే బ్రాహ్మణాదుల హిరణ్యరత్నాదిద్రవ్యంబు లపహరించు, నట్టి పురుషుని నగ్నివర్ణంబు లగు నయఃపిండంబుల, నగ్నితప్తంబులగు శూలంబుల నతని శరీరంబునం దివియుచుండుదురు; మఱియును మదనాతురు లగుచు స్త్రీపురుషు లగమ్యాగమనంబు సేసిరేని నట్టివారిని యమలోకంబున నతితీక్ష్ణకశాతాడితులం జేసి, యగ్నిమయంబు లయిన యుక్కుప్రతిమల నాలింగనంబు సేయింతురు. 148

ఆ. సర్వజంతుజాలసంగమ మొందెడు-వానిఁ బట్టి, కట్టి, వజ్రదంష్ట్ర
కములు గలుగునట్టి ఘనతరశాల్మలీ-తరువులందుఁ జేర్చి దంతు రెపుడు. 149

ఆ. పార్థివేంద్ర! నరుఁడు పాషండదర్శనుఁ-డగుచు ధర్మమార్గ మడఁచెనేని
వాఁడు నరకమందు వైతరణీనది-నుడుగ కెపుడుఁ బొరలిపడుచునుండు. 150

వ. మఱియు నట్టి వైతరణీనదియందు జలగ్రాహంబులు దిగిచి భక్షింపం, బ్రాణంబులు నిర్గమింపఁ, దన పాపంబు లుచ్చరించుచు, విణ్మూత్రపూయశోణితకేశనఖాస్థి మేదోమాంసవసావాహినియందుఁ దప్తుండగుచునుండు; విప్రుండు శూద్రకామినులం బొంది, శౌచాచారంబులం బాసి, గతలజ్జుండై, పశువుంబోలెఁ జరియించెనేని నతండు నరకంబునుం బొంది, యందుఁ బూయవిణ్మూత్రలాలాశ్లేష్మపూర్ణార్ణవమందు ద్రొబ్బంబడి, యతిబీభత్సితంబులగు నాద్రవ్యంబుల భుజియించుచుండు. 151

క. శునకములఁ బెంచి, యెవ్వం-డనయంబును వేఁట సలిపి, యాత్మార్థముగా
వనమృగములఁ జంపును, నా-మనుజాధము నస్త్రములను మర్దింతురొగిన్. 152

ఆ. జృంభణమున నెవఁడు దంభార్థమై పశు-వులను జంపి, జన్నములను జేయు;
వానిఁ బట్టి యమునివారలు గోయుచు-నుందు రెపుడు మిగుల సందడిలుచు.

వ. కామమోహితుండై యెవ్వండేనిఁ దన భార్యచేత రేతఃపానంబు సేయించు, నా పాపాత్ముని రేతోహ్రదంబునం ద్రోచి, యా రేతంబునె పానంబు సేయింపుదురు; రాజపుత్త్రులైనను, జోరులైనను ధనికుల గ్రామంబుపైఁ బడి, యందు గృహదాహంబు సేయువారలను, విషాదులవలన నన్యులఁ జంపెడువారలను వజ్రదంష్ట్రలు గల వింశత్యుత్తరసప్తశతశునకంబు లెడతెగక [1]తిగిచిభక్షించుచుండు.

సీ. లంచంబుఁ గొని, సాక్షి వంచించి, యనృతంబు పలికెడు పాపాత్ముఁ బట్టి, కట్టి,
యంత మానక వీచి యను నరకమునందు శతయోజనోన్నతశైలశిఖర
మునఁ దలక్రిందుగా నునిచి, యధోముఖంబుగఁ బడద్రొబ్బిన, బొబ్బలిడుచుఁ,
గల్లోలములు లేని కమలాకరముఁబోలెఁ జదరమై యున్న పాషాణమందుఁ
తే. బడినయంతన దేహంబు పగిలి, పెక్కు-తునకలై, పాసి, యదిగూడికొనుచునుండ
దండి యాకులతను బొందుచుండుఁగాని-చావు లేకుండు నాదుష్టజంతువునకు.

ఆ. సోమయాజిభార్యఁ గామించి పొందిన-వానిఁ, గపటమద్యపానసోమ
పాన మనుదినంబు బానంబుసేయు వి-ట్క్షత్త్రియులను బట్టి సంభ్రమమున. 156

ఆ. ఱొమ్ముఁ ద్రొక్కి, మోము [2]ఱిమ్మవట్టఁగ మోఁది,-యనలముఖమునందు నగ్నివర్ణ
ముగను గాఁచి, వక్త్రమున నిండఁగా నుక్కు-నీరు వోతు రేచి నిష్ఠురముగ.

వ. మఱియు నీచవర్ణుండు నిష్ఠ సలుపుచుఁ, దపోదానవిద్యాచారంబులఁ బెద్దల కవమానంబు సేయువాఁడు క్షారకర్దమం బను నరకంబునందు నధోముఖుం డగుచు బాధలం బొందు; స్త్రీపురుషులెవ్వరేని శరీరరక్షణార్థంబు పశువుల, మానవుల బలియిచ్చిరేని, వారల నిరయంబునందు యమకింకరులు [3]సురియలం దునిమి, తద్రక్తంబు పానంబుసేయుచుం బాఱాడుచుండుదురు; గ్రామారణ్యంబులయందు జంతువుల శూలప్రోతంబులం గావించి, హింసించుచు, హర్షించుచున్నవారలను శూలసూత్రం బను నరకంబునందు శూలప్రోతులం జేసిన క్షుత్పిపాసాపరవశు లగుచుండఁ గంకగృధ్రాదులు తీక్ష్ణతుండాగ్రంబులం దిగిచి భక్షించుచుండు; మఱియు ధూర్తస్వభావంబునం జంతుపీడనంబుఁ గావించెడు పాపాత్ముల దందశూకం బను నరకంబునందు నైదు, నేడుముఖంబుల సర్పంబులు గఱచుచుండు. 158

ఆ. ఎనయ దొడ్డిలోన, నిండ్లలో నైనను-బశుపతంగహరిణపంక్తి నెల్లఁ
బట్టి హింససేయు పాపాత్ము విషవహ్ని-ధూమశిఖల ద్రొబ్బుదురు నృపాల! 159

క. తనయింటికి వచ్చిన మను-జుని, నతిథిం గ్రోధదృష్టిఁ జూచినవానిం
గనుఁగవల వజ్రదంష్ట్రలఁ-దనరిన యాకంకగృధ్రతతి భక్షించున్. 160

1. తిగుచు = లాగు; పీకు. 2. ఱిమ్మవట్టు = ఉన్మాదమగు; వెఱ్ఱియెత్తు. 3. సురియలు = కత్తులు.

మ. ధనవంతుం డగు మానవుండు గడఁకన్ ధర్మోపకారంబులన్
ఘనతం జేయక యుండెనేని యమలోకంబందు సూచీముఖం
బను నాదుర్గతిఁ బట్టి త్రోచి, యిది గాఁపై యున్న భూతం బటం
చును బాశంబులఁ బట్టి, కట్టి, వడితో నొప్పింతు రత్యుగ్రులై. 161

ఆ. నరవరేణ్య! యిట్టినరకముల్ యమలోక-మందుఁ గలవు మఱి సహస్రసంఖ్య;
లందు శమనమాత లనిశంబు బాధింతు-రవని ధర్మదూరు లయిన నరుల. 162

ఆ. ధర్మవంతు లెల్లఁ దప్పక స్వర్గంబు-నందు భోగసమితిఁ బొందుచుండు;
రెలమిఁ బుణ్యపాపముల శేషములవల్లఁ-బుట్టుచుందు రవనిఁ బుణ్యచరిత! 163

వ. నరేంద్రా! మోక్షమార్గంబు మున్న వినిపించితి; నిప్పుడు నీకెఱింగించిన వెల్లను బ్రహ్మాండకోశంబునం జతుర్దశకోశంబులు గలవని పురాణంబులు పలుకుచుండు; నట్టి బ్రహ్మాండంబు శ్రీమన్నారాయణుని స్థూలశరీరంబగుటం జేసి బ్రహ్మాండం బెవ్వరు వర్ణింతు, రెవ్వరు విందురు, వారలకు సకలశ్రేయస్సులుం గలుగు; నీశ్వరస్థూలశరీరంబుఁ దెలిసినవారికి శ్రద్ధాభక్తులం జేసి స్థూలదేహంబు నెఱుంగవచ్చు; భూద్వీపవర్ష సరిదద్రి నభస్సముద్ర పాతాళ దఙ్నరక తారాగణ లోకసంస్థితంబయి, సకలజీవనికాయ్యంబై, యద్భుతంబైన, శ్రీహరిస్థూల శరీర ప్రకారంబు వినిపించితి'' నని. 164

చ. జలజభవాది దేవమునిసన్నుతతీర్థపదాంబుజాత! ని
ర్మలనవరత్ననూపురవిరాజిత! కౌస్తుభభూషణాంగ! యు
జ్జ్వలతులసీకురంగమదవాసనవాసితదివ్యదేహ! శ్రీ
నిలయశరీర! కృష్ణ! ధరణీధర! భానుశశాంకలోచనా! 165

క. శ్రీతరుణీహృదయస్థిత!-పాతకహర! సర్వలోకపావన! భువనా
తీతగుణాశ్రయ! యతివి-ఖ్యాత! సురార్చితపదాబ్జ! కంసవిదారీ! 166

మత్తకోకిలము—

దండితారిసమూహ! భక్తనిధాన! దానవిహార! మా
ర్తాండమండలమధ్యసంస్థిత! తత్త్వరూప! గదాసికో
దండశంఖసుదర్శనాంక! సుధాకరార్కసునేత్ర! భూ
మండలోద్ధరణార్తపోషణ! మత్తదైత్యనివారణా! 167

గద్యము

ఇది శ్రీసకలసుకవిజనానందకర బొప్పనామాత్యపుత్త్ర గంగనార్యప్రణీతంబైన శ్రీమద్భాగవత మహాపురాణంబునందు భరతాత్మజుండైన సుమతికి రాజ్యాభిషేకంబును, భాషండదర్శనంబును, సుమతిపుత్త్రజన్మవిస్తారంబును, గయుని చరిత్రంబును, గయుని సంస్తుతియు, భూద్వీపవర్ష సరిదద్రి నభస్సముద్ర పాతాళదిఙ్నరకతారాగణసంస్థితియు నను కథలు గల పంచమస్కంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

శ్రీకృష్ణాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

షష్ఠస్కంధము

"శ్రీవత్సాంకితకౌస్తుభస్ఫురితలక్ష్మీచారువక్షస్స్థల
శ్రీవిభ్రాజితు, నీలవర్ణు, శుభు, రాజీవాక్షుఁ, గంజాతభూ
దేవేంద్రాదిసమస్తదేవమకుటోద్దీప్తోరురత్నప్రభా
వ్యావిద్ధాంఘ్రిసరోజు, నచ్యుతుఁ, గృపావాసుం బ్రశంసించెదన్. 1

ఇష్టదేవతాప్రార్థనము

ఉ. నిండుమతిం దలంతుఁ గమనీయభుజంగమరాజమండలీ
మండనుఁ, జంద్రఖండపరిమండితమస్తకుఁ, [1]దారమల్లికా
పాండురవర్ణుఁ, జండతరభండను, హేమగిరీంద్రచారుకో
దండు, మహేశు, గంధగజదానవభంజను, భక్తరంజనున్. 2

ఉ. హంసతురంగముం, బరమహంసము, నంచితదేవతాకులో
త్తంసము, నాగమాంతవిదితధ్రువపుణ్యరమావతంసముం,
గంసజిఘాంసునంశమును, [2]గర్బురసూత్రసమావృతాంసమున్,
హింస నడంచు బ్రహ్మను నహీనశుభంబులకై భజించెదన్. 3

ఉ. మోదకహస్తునిన్, సమదమూషకవాహను, నేకదంతు, లం
బోదరు, నంబికాతనయు, నూర్జితపుణ్యు, గణేశు, దేవతా
హ్లాదగరిష్ఠు, దంతిముఖు, నంచితభక్తఫలప్రదాయకున్
మోదముతోడ హస్తములు మోడ్చి, భజించెద నిష్టసిద్ధికిన్. 4

ఉ. కల్లతనంబు గాక పొడగట్టిన పూర్వపురీతి నేఁడు నా
యుల్లమునందు నుండుము సమున్నతతేజముతోడ భక్తి రం
జిల్లిన చూపు గూడ విధిఁ జెందిన ప్రోడ! బుధాళినీడ! మా
తల్లి! దయామతల్లి! ప్రణతద్రుమకల్పకవల్లి! భారతీ! 5

1. తారము = పులుగడిగిన ముత్యము. 2. కర్బురము = బంగారు.

క. విలసత్కాంకణవరరవ-కలితం బగు నభయవరదకరముల బెరయం
జెలరేఁగి, భక్తులకు నల-కల్మషముల దయ సేయు జలధికన్యకఁ దలఁతున్. 6

క. కాళికి, బహుసన్నుతలో-కాళికిఁ, గమనీయవలయకరకీలితకం
కాళికిఁ, దాపసమానస-కేళికి వందనము సేసి, కీర్తింతు మదిన్.'' 7

వ. అని యిష్టదేవతాప్రార్థనంబు సేసి. 8

సుకవి స్తుతి

చ. ''పరమసమాధిధుర్యుఁ, బటుపావనకర్మవిధేయు, దేవతా
వరనరవంద్యు, సద్విమలవాక్యు, జనార్దనకీర్తనక్రియా
భరణసమర్థు, వేదచయపారగు, భవ్యుఁ,ద్రికాలవేది, భా
సురమతిఁ గొల్చి టొప్పు బుధశోభితుఁ, బుణ్యుఁ, బరాశరాత్మజున్. 9

క. వ్యాసుని, భగవత్పదసం-వాసుని, యాగమపురాణవరవిష్ణుకథా
వాసుని, నిర్మలకవితా-భ్యాసుని పదపద్మయుగము భావింతు మదిన్. 10

సీ. వరకవితోద్రేకి వాల్మీకిఁ గొనియాడి, భాగవతార్థవైభవముఁ బలుకు,
శుకమంజులాలాపు శుకయోగిఁ బ్రార్థించి, బాణమయూరుల ప్రతిభ నొడివి,
భాససౌమిల్లకభారవిమాఘుల ఘనసుధామధురవాక్యములఁ దలఁచి,
కాళిదాసుఁ గవీంద్రకల్పవృక్షముఁ గొల్చి, నన్నపాచార్యు వర్ణనలఁ బొగడి,

తే. వెలయఁ దిక్కనసోమయాజులభజించి,-యెఱ్ఱనామాత్యు,భాస్కరునిచ్చఁగొల్చి,
సుకవిసోముని, నాచనసోము నెఱఁగి,-కవిమనోనాథు శ్రీనాథు ఘనత మెచ్చి.

ఉ. [1]ఎమ్మెలు సెప్ప నేల? జగమెన్నఁగఁ బన్నగరాజశాయికిన్
సొమ్ముగ వాక్యసంపదలు [2]సూఱలు సేసినవాని, భక్తిలో
నమ్మినవాని, భాగవతనైష్ఠికుఁడై తగువానిఁ, బేర్మితో
బమ్మెరపోతరాజుఁ, గవిపట్టపురాజుఁ దలంచి మ్రొక్కెదన్.'' 12

వ. అని సకలసుకవినికరంబులకు ముకుళితకరకమలుండనై. 13

ఉ. ''ఎయ్యది కర్మబంధముల నెల్ల హరించు, విభూతికారణం
బెయ్యది, సన్మునీంద్రులకు నెల్లఁ గవిత్వసమాశ్రయంబు మ
న్నెయ్యది, సర్వమంత్రముల నేలిన దెయ్యది, మోక్షలక్ష్మికా
పెయ్యది, దానిఁ బల్కెద సుహృద్యము భాగవతాఖ్యమంత్రమున్.'' 14

వ. అని శ్రీమహాభాగవతపురాణంబునందు షష్ఠస్కంధం బాంధ్రభాష రచియింపం
బూని, యీకృతికిం బతిగా నెవ్వేవుండు గలం డని వితర్కించి, నాకుం గవిత్వ

1. ఎమ్మెలు = విలాసములు; ప్రజ్ఞలు. 2. సూఱలు సేయు = కొల్లపెట్టు.

మహత్త్వంబు సంప్రాప్తం బగు కాలంబు దలంచి, నారాయణుండె దైవంబని యెఱింగి, మనోరథంబు సఫలం బయ్యెనని యీకృతిఁ గృష్ణార్పణంబు చేసితి; నది యెట్లనిన, నేను విద్యాభ్యాసంబునం దగిలి, కొండొక నై యుండ, నొక్క నాఁడు దివంబున. 15

చ. కలితవిశేషవస్త్రములు గట్టి, హిమాంబుసుగంధచందనం
బలఁది, వినూత్నభూషణము లారఁగఁ దాల్చి, వినోదలీల నిం
పుల మృదుశయ్య నిద్రఁ దగఁ బొందినచోఁ గనుపట్టెఁ బల్మఱుం
దలమునఁ గ్రమ్ము క్రొమ్మెఱుఁగు దండము రూపున నిల్చుపోలికన్. 16

సీ. ఉరవడిఁ బ్రాగ్వీథి నుదయించు మార్తాండకోటిబింబచ్ఛాయ గూడినట్లు
హరిహరబ్రహ్మల యాత్మలలో నుబ్బి, కరుణ యొక్కట మూర్తి బెరసినట్లు,
ఖరకరకరతీవ్రగతిని గరంగుచు హేమాద్రిచెంతఁ బెల్లెగసినట్లు,
ఫణిరాజఫణరాజిమణిగణవిస్ఫూర్తి సుషిరంపువెలి దలచూపినట్లు,
తే. ఉట్టిపడ్డట్లు, కట్టెట్ట నూఁదినట్లు,-తేజ మెసఁగంగ నామ్రోల దివ్యవాణి
పూని సాక్షాత్కరించి, సంపూర్ణదృష్టిఁ-జూచి, యిట్లని పలికె మంజులముగాను:

ఉ. "ఆటలుఁ బాటలుం, జదువు లద్భుతముల్, విన నొప్పు వాద్యముల్
సాటి దలంప రాని బలుసాములు మున్నగు విద్యలెల్ల నీ
కాటలుఁ బాటలయ్యెఁ; విను మన్నిటికిన్ మెఱుఁగిడ్డభంగి నా
చాటునఁ జాటుకారపదసాధుకవిత్వముఁ జెప్పు మింపుగన్." 18

వ. అని యానతిచ్చు జగన్మాతృకృపావలోకనసుశ్లోకుండనై, యే నొక్కశ్లోకంబు నాక్షణంబ నుడివితి; నది యెట్టి దనిన. 19

శ్లో. "హంసాయ, సత్త్వనిలయాయ, సదాశ్రయాయ,
నారాయణాయ, నిఖిలాయ, నిరాశ్రయాయ,
సత్సంగ్రహాయ, సగుణాయ, సదీశ్వరాయ,
సంపూర్ణపుణ్యపతయే, హరయే నమస్తే." 20

వ. ఈశ్లోకం బద్దేవి యంగీకరించె; నంత మేలుకాంచి, యానందభరితుండనై (న?) నాఁటనుండి చంద్రానుగత యగు చంద్రికయుంబోలె నారాయణాంకితంబయిన కవిత్వతత్త్వజ్ఞానంబు గోచరంబయ్యె; దానికి ఫలంబుగా గోపికావల్లభుని నుల్లంబున నిడుకొని. 21

ఆ. పలుకఁగలిగె మొదల భాగవతార్థంబు;-భర్త కృష్ణుఁడయ్యె; భాగ్యమొదవె.
నమృతరసముఁ గోర నలరు చింతామణి-పాత్ర సంభవించు భంగి నిపుడు. 22

ఆ. భాగవతము దేటపఱుప నెవ్వఁడు సాలు-శుకుఁడు దక్క, నరుని సఖుఁడుదక్క?
బుద్ధిదోఁచినంత, బుధులచే విన్నంత,-భక్తి నిగిడినంత పలుకువాఁడ. 23

ఉ. పుట్టిననాఁటనుండియును బుట్టద యెట్టి [1]యదట్టు నైనఁ; జే
పట్టి నుతింపఁ జిత్తము శుభంబగు; మద్వరవాక్యసీనుకుం
బట్టము గట్టినాఁడ హరిఁ; బాయక తత్కథనామృతంబు నే
నుట్టిపడంగఁ జెప్పుదు; బుధోత్తము [2]లానుఁడు [3]శ్రోత్రపద్ధతిన్." 24

వ. అని. 25

సీ. శ్రీవత్సగోత్రుండు, శివభక్తియుక్తుఁ, డాపస్తంబసూత్రుఁ, డపారగుణుఁడు,
నేర్చూరిశాసనుం, డెఱ్ఱనప్రెగ్గడపుత్త్రుండు, వీరన పుణ్యమూర్తి
కాత్మజుం డగు నాదెయామాత్యునకుఁ, బోలమాంబకునందను,లమితయశులు,
కసువనామాత్యుండు, ఘనుఁడు వీరనమంత్రి, సింగధీమణియు నంచితగుణాఢ్యు
తే. లుద్భవించిరి తేజంబు లూర్జితముగ;-సొరిది మూర్తిత్రయం బన శుభ్రకీర్తిఁ
బరఁగి;రందులఁగసువనప్రభువునకును-ముమ్మడమ్మను సాధ్వి [4]యిమ్ములను వెలసె.

ఉ. ఆడదు; భర్తమాట కెదురాడదు; వచ్చినవారి వీడఁగా
నాడదు పెక్కుభాష; లెడనాడదు వాకిలి వెళ్లి; కల్ల మా
ట్లాడదు మిన్నకేని; సుగుణావళి కిందిర గాక, సాటి యే
చేడియ లేదు చూఁకికులశేఖరుకస్వయముమ్మడమ్మకున్. 27

క. ఆకసువయమంత్రికిఁ బు-ణ్యాకల్పశుభాంగి, ముమ్మడమ్మ మను న్న
వ్యాకులచిత్తుల, నిరుపుర-శ్రీకరగుణగణులఁ, బుణ్యశీలురఁ గాంచెన్. 28

క. అంగజసమలావణ్యశు-భాంగులు, హరిదివ్యపదయుగాంబుజవిలస
ద్భృంగాయమానచిత్తులు,-సింగయ తెలగయలు మంత్రిశేఖరు లనఁగన్. 29

క. అం దగ్రజుఁడ; శివపూ-జం దనరినవాఁడ; విష్ణుచరితామృతని
ష్యందిపటువాగ్విలాసా-నందోచితమానసుండ; నయకోవిదుఁడన్. 30

వ. కావునం గృష్ణపాదారవిందసందర్శనాదర్శతలాయమానచిత్తుండ నయి. 31

షష్ఠ్యంతములు

క. శ్రీపతికి, మత్పతికి, నుత-గోపతికిఁ, ద్రిలోకపతికి, గురుజనపడసం
తాపనివారణమతికిని,-బ్రాపితసనకాదితతికి, బహుతరధృతికిన్. 32

క. హారికి, గురుకలుషకుంజర-హరికి, బలాభీలహరికి, నంతస్థితగ
హ్వరికి, నరహరికి, రక్షిత-కరికిఁ, గరాగ్రస్థగిరికి, ఘనతరకిరికిన్. 33

క. గుణికి, సమాశ్రితచింతా-మణికి, మహేంద్రాదిదివిజమండలచూడా
మణికిఁ, బ్రకల్పితశయ్యా-ఫణికి, నురోభాగకౌస్తుభప్రియమణికిన్. 34

---

1. అదట్టు = మదము; గర్వము. 2. ఆనుట = గ్రోలుట. 3. శ్రోత్రపద్ధతి = శ్రవణమార్గము. 4. ఇమ్ములు = అనుకూల్యము.

క. కంసాసురసంహారున,-కంసాంచితకర్ణకుండలాభరణునకున్,
హింసాపరవరమస్తక-మాంసకరాళితగదాభిమతహస్తునకున్. 35

క. వరయోగిమానసాంతర-కరణసుధాంభోధిభావకల్లోలలస
త్పరతత్త్వశేషశాయికిఁ,-జిరదాయికి, సకలభక్తచింతామణికిన్. 36

వ. సమర్పితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన షష్ఠస్కంధంబునకుఁ గథాప్రారంభక్రమం
బెట్టిదనిన, హరిచరణస్మరణపరిణామవినోదు లయిన శౌనకాదులకు నిఖిల
పురాణేతిహాసనిర్ణయవిఖ్యాతుం డైన సూతుం డిట్లనియె: 37

క. "శ్రీరమణీరమణకథా-పారాయణచిత్తుఁ డగుచుఁ బలికెఁ బరీక్షి
ద్భూరమణుఁ డాదరంబున-సూరిజనానందసాంద్రు, శుకయోగీంద్రున్: 38

సీ. "షడ్గుణైశ్వర్యశాశ్వతమూర్తి వయినట్టి మునినాథ! దయతోడ ముక్తిపదము
మున్నుగా నే(షి?)మార్గమున వినిపించితి; వారయ నపవర్గభూరిమహిమఁ
గ్రమయోగసంభవ బ్రహ్మంబుతోఁ గూడ ననువొంద నగు నని వినుతికెక్క,
మఱియు సత్త్వరజస్తమః ప్రభావంబులఁ [1]గడిఁదియై యున్నట్టి కర్మచయము
తే. నప్పటప్పటి కడఁగని యట్టి ప్రకృతి-గలుగు పురుషుని భోగార్థఘటనదేహ
కారణారంభరూపమార్గంబు మొదలు-మాటిమాటికి నన్నియుఁ దేటపడఁగ. 39

వ. మఱియు ననేకపాపలక్షణంబులగు నానావిధనరకంబులును, వాని కార్యాంతంబు
లును, స్వాయంభువసంబంధి యగు మన్వంతరంబును, బ్రియవ్రతోత్తానపాదుల
వంశంబును; దచ్చరిత్రంబును ద్వీపవర్షసముద్రాద్రినద్యుద్యానవనస్పతులును,
భూమండలసంస్థాపనంబును, వాని పరిమాణంబును, జ్యోతిశ్చక్రచలనప్రకారం
బును, విభుండయిన పరమేశ్వరుం డెవ్విధంబున నిర్మించె నావిధంబంతయు
నెఱింగించినాఁడ; విప్పుడు. 40

ఆ. [1]కడిఁది వేదనలకుఁ గారణంబై యుండు-గుఱుతులేని నరకకూపరాశి
పాలుగాక నరుఁడు బ్రదికెడుమార్గంబు-పరమపుణ్య! తెలియఁబలుకవయ్య!" 41

వ. అనినం బరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె: 42

క. "కట్టా! త్రికరణమెఱుఁగక-పుట్టిన దురితముల నపుడ పొలియింపని యా
కట్టిఁడి దేహం బుడిగినఁ-[2]గొట్టాడును బిట్టు నరకకూపంబులలోన్. 43

ఉ. కావునఁ గాలకింకరవికారము గానకమున్న, మృత్యుదు
ర్భావనఁ జిత్తముల్ వెడఁగుపాటును జెందకమున్న, మేనిలో
జీవము వెల్గుచుండఁ దనచెల్వము దప్పకమున్న, [3]పన్నుగాఁ
బావనచిత్తుఁ డై, యఘముఁ బాయు తెఱం గొనరింపఁగాఁ దగున్. 44

1. కడిఁది = అధికము; అశక్యము. 2. కొట్టాడు = బాధపడు. 3. పన్నుగా = ఒప్పుగా.

క. కాలం బెడ గని, పాపము-మూలముఁ జెఱుపంగవలయు మును రోగములం
దేలిన దోషము నెఱుఁగుచు,-వాలాయము దాని నడఁచు వైద్యునిభంగిన్.'' 45

సీ. అనవుడు నాతని కనియె భూకాంతుండు: ''కనుకలి వినుకలి గలిగినట్టి
పాపము దనకు నొప్పనిదని కని, చాలఁ బరితప్తుఁ డయ్యుఁ, గ్రమ్మఱ నొనర్చు
మూఢాత్మునకు దోషమోచనం బెయ్యది? యారయ నెఱిఁగింపు; మదియుఁగాక
కలుష మొక్కొక చోటఁ గావించు; నొకచోటఁ గావింపకుండుఁ దత్కర్మ మెఱిఁగి;

ఆ. యిట్టిజనుఁడు పుణ్య మేరీతిఁ జేసిన-నది ఫలింపనేరదని తలంతు
సలిలమందు మేని మలినంబు వోకుండ-గజము గ్రుంకువెట్టు గతియుఁబోలె.'' 46

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె : 47

క. ''కర్మము గర్మముచేతను-నిర్మూలము గాదు; తెలియనేరక తా నే
కర్మము సేసినఁ, దత్ప్రతి-కర్మం బొనరింపవలయుఁ గలుషవిదూరా! 48

క. హితవు గల [1]కుడుపు మఱి రు-గ్వితతులఁ బొడమంగనీనివిధమున నఘస
ద్వ్రతుఁ డైనవాఁడు నిర్మల-మతిచే నఘరాశి నెల్ల మట్టము సేయున్. 49

చ. తపమున, బ్రహ్మచర్యమున, దానమునన్, శమసద్దమంబులన్,
జపమున, సత్యశౌచముల, సన్నియమాదియమంబులం గృపా
నిపుణులు, ధర్మవర్తనులు, నిక్కము హృత్తనువాక్యజంపుఁ బా
పపుగుదిఁ ద్రుంతు రగ్ని [2]శతపర్వవనంబుల నేర్చుకైవడిన్. 50

వ. అదియునుం గాక. 51

ఉ. కొందఱు పుణ్యవర్తనులు గోపకుమారపదారవిందజా
వందమరందపానకలనారతషట్పదచిత్తు లౌచు గో
విందపరాయణుల్, విమలవేషులు దోష మడంతు రాత్మలం
జెందిన భక్తిచేత, రవి చేకొని మంచు నడంచుకైవడిన్. 52

క. హరిభక్తిచేతఁ గొందఱు-పరిమార్తురు మొదలు ముట్టఁ బాపంబుల, ని
ష్ఠురతరకరముల సూర్యుం-డురుదుగఁ బెనుమంచుఁ [3]బింఛమడఁచినభంగిన్. 53

క. దంతిపురనాథ! విను మొక-మంతన మెఱిఁగింతు; శమదమంబులు [4]నంహో
వంతు శుభవంతుఁ జేయవు-[5]కంతుని గురుభక్తి ముక్తిఁ గలిగించుగతిన్. 54

సీ. హరికి నర్థముఁ, బ్రాణ మర్పితంబుగఁ జేయువాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు;
వనజలోచను భక్తవరుల సేవించినవాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు;

---

1. కుడుపు = భోజనము. 2. శతపర్వములు = వెదుళ్లు. 3. పింఛమడఁచు = హతమార్చు; నాశనముచేయు. 4. అంహోవంతులు = పాపములుకలవారు. 5. కంతునిగురుభక్తి = మన్మథుని తండ్రియగు విష్ణువుమీఁది భక్తి.

వైకుంఠనిర్మలవ్రతపరుం డైనట్టివాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు;
సరసిజోదరు కథాశ్రవణలోలుం డైనవాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు;
తే. లేదు తపముల, బ్రహ్మచర్యాదినియతి,-శమదమాదుల, సత్యశౌచముల, దాన
ధర్మమఖముల సుస్థిరస్థాన మైన-వైష్ణవజ్ఞానజనితనిర్వాణపదము. 55
తే. అరయ నెన్నఁడుఁ జేటు లేనట్టిముక్తి-వర్త్మ మీలోకమందు నెవ్వరికిఁ గలదు?
సాధులును, బుణ్యశీలురు, సజ్జనులును-హరిపరాయణతత్పరులయినఁ గాక. 56
క. అరుదుగ నరహరిభక్తిం-బొరయని యాపురుషు సుకృతపుంజంబులు వే
మఱుఁ బుణ్యుఁ జేయ నేరవు-నరవర! మధుఘటముఁ బెక్కు నదులుంబోలెన్. 57
చ. సతతముఁ గృష్ణపాదజలజంబులయందు మనంబు నిల్పు సు
వ్రతులుఁ, దదీయశుద్ధగుణరాగులుఁ గాలుని యుగ్రపాశసం
హతుల ధరించు తత్సుభటకోఘములం గలలోనఁ గాన; రే
గతులను దుష్టకర్మములు గైకొని వారలఁ జెంద నేర్చునే? 58
వ. కావున నీయర్థంబునకుం బురాతనం బగు నొక్క యితిహాసంబు గల; దది
విష్ణుదూతయమదూతసంవాదం బనంబడు; దాని నెఱింగింతు, నాకర్ణింపుము:

అజామిళోపాఖ్యానము

సీ. నరనాథ! వినుము కన్యాకుబ్జపురమునఁ గలఁడు బ్రాహ్మణుఁ డజామిళుఁ డనంగఁ;
బాతకుం, డతులనిర్భాగ్యుం, డవజ్ఞుండు, నష్టసదాచారి, కష్టరతుఁడు,
జూదంబులందు, దుర్వాదంబులందును, శౌర్యంబునందు మచ్చరము గలిగి,
[1]తొత్తాత్మపత్నిగా మత్తుఁడై వరియించి, కొడుకులఁ బదుగురఁ బడసి, చాల
ఆ. మోహజలధిలోన మునిఁగి, ముచ్చట దీఱ-బాలలాలనాదిలీలఁ దగిలి,
పెద్దకాల మతఁడు పెంపార సుఖయించి,-ఫలితమెల్ల వదలి, పతితుఁ డయ్యె. 60
సీ. నిర్మలం బనఁ జాల నెఱయు చిత్తం బన నల్లని వెండ్రుకల్ దెల్లనయ్యెఁ;
దగు మోహపాశబంధంబు జాఱినమాడ్కిఁ బొదలిన యంగముల్ వదలి వ్రేలె;
నింద్రియంబుల కోర్కు లీక నొల్ల ననుభంగి నుడుగక తల సాల వడఁకఁ జొచ్చెఁ;
దమకంబు ప్రాయంబుఁ దగిలిపోయినమాడ్కి లోచనంబుల చూడ్కి నీచమయ్యె;
ఆ. వగరు పుట్టె; నంతఁ [2]బెగలె దంతంబులు;-[3]నుక్కిసయును, దగ్గుఁ బిక్కటిల్లె;
శిరసు నొవ్వఁ దొడఁగెఁ; జెదరె మనం బంతఁ-గడఁది యైన ముప్పుకాలమునకు.
ఆ. ఎనయ నతని కెనుబదెనిమిదివర్షంబు-లంత నరుగుటయును, భ్రాంతుఁ డగుచుఁ
గోరి పిన్నకొడుకు నారాయణాఖ్యుండు-బాలుఁ డగుట మిగుల భక్తిఁ జేసి. 62

1. తొత్తు=భోగముది; లంజ. 2. పెగలు = పెల్లగిల్లు. 3. ఉక్కిస = పొడిదగ్గు; కాసరోగము.

క. తన సతియుఁ, దానుఁ గూరిమి-మనమునఁ బెనఁగొనఁగ నక్కుమారుని ననిశం
బును ముద్దుసేయుచుండెను-జనవర! వాత్సల్య మాత్మ సందడిగొనఁగన్. 63

క. బాలునిఁ, [1]గలభాషణు, జన-పాలుని, నిజజనకబంధుపరిణామకళా
శీలుని లోలతఁ గనుఁగొని,-[2]యాలరిబ్రాహ్మణుఁడు నందితాత్ముం డగుచున్. 64

క. అత్యంతపానభోజన-కృత్యంబులఁ బొత్తు గలిగి, క్రీడలఁ దత్సాం
గత్యంబు వదల, కాగత-మృత్యువుఁ గననేరఁ డయ్యె మిక్కిలి జడుఁడై. 65

తే. తెలియ కీరీతి నతఁడు వర్తించుచుండ-భయద మగు మృత్యుకాలంబు ప్రాప్తమైన
భూరివాత్సల్యవృత్తి నప్పుత్త్రుఁ దలఁచి-యాత్మఁ బ్రలపించె 'నారాయణా' యటంచు.

వ. అప్పుడు. 67

క. కింకరుల, ధర్మరాజవ-శంకరుల, దురంతదురితసమధికజన నా
శంకరుల, సకలలోకభ-యంకరులం గనియె నింద్రియాకులుఁ డగుచున్. 68

క. ఘాతకుల, దండదండిత-పాతకుల, మహోగ్రకర్మభరనిష్కరుణా
జాతకులఁ, బ్రేతనాయక-దూతకసంతతుల నతఁడు దూరమునందున్. 69

మ. కనియెన్ బ్రాహ్మణుఁ డంత్యకాలమున వీఁకన్ రోషనిష్ఠ్యూతులన్,
ఘనపీనోష్ఠవికారవక్త్రవిలసద్దర్వేక్షణోపేతులన్,
జనసంత్రాసకరోద్యతాయతసుపాశశ్రేణికాహేతులన్,
హననవ్యాప్తివిభీతులన్, మువుర, [3]నాత్మానేతలన్, దూతలన్. 70

వ. ఇట్లతివికృతతుండగండాభోగవిభాగవిషమవివృత్తనేత్రులు, నతిపుష్టనిష్ఠురతను యష్టిసంవేష్టితమహోర్ధ్వరోములు, నభ్యస్తసమస్తజీవాపహరణకరణప్రశస్త హస్తవిన్యస్తపాశధారులు నగు యమభటుల మువ్వురం గనుంగొని, యజామిళుండు వికలేంద్రియుండును, వికంపితప్రాణుండును, వికృతలోచనుండును, విహ్వలాత్మకుండును నై. 71

క. దూరమున నాడు బాలుఁడు-బోరనఁ దన చిత్తసీమఁ బొడగట్టిన 'నో
నారాయణ! నారాయణ!-నారాయణ! యనుచు' నాత్మనందను నొడివెన్. 72

చ. మరణపువేళ నద్దనుజమర్దను సంస్మరణంబు సేయఁ, ద
త్పరిసరవర్తు లాత్మపరిపాలకు నామము నాలకించి, ని
ష్ఠురగతి నేగుదెంచి, పొడసూపి, యదల్చిరి కాలు దాసులన్,
ఖరతరభాషులన్, వికటకల్పితవేషుల, దీర్ఘరోషులన్. 73

---

1. 'ముగ్ధవచోబుజాఫాలు' అని యిటీవలి ముద్రణముల పాఠము. 2. ఆలరి = దుశ్శీలుఁడు.
3. ఆత్మానేతలన్ = తనను దీసికొనిపోలేని వారిని.

క. దాసీభర్త, నజామిళ-భూసురుఁ దత్తనువువలన బోరన వెలికిం
దీసిన యమభటులఁ దొలఁగఁ-ద్రోసిరి శ్రీవరుని కూర్మిదూతలు కడిమిన్. 74

విష్ణుదూతయమదూతల సంవాదము

వ. ఇట్లు విష్ణుదూతలవలన నిర్ధూతప్రయత్నులై, యమదూత లిట్లనిరి: 75

క. "ఎవ్వనివారలు? మాతోఁ-[1]జివ్వకుఁ గతమేమి? యిట్లు చిక్కినవానిం
గ్రొవ్వున విడిపించితి; రిఁక-నవ్వులకో జముని శాసనంబులు జగతిన్? 76

వ. అదియునుం గాక. 77

సీ. ఎవ్వారు మీరయ్య! యీభవ్యరూపముల్ గన్నుల కద్భుతక్రమ మొనర్చె;
దివిజులో, భువిజులో, దేవతాప్రవరులో, సిద్ధులో, సాధ్యులో, చెప్పరయ్య!
దళితపాండురపద్మదళదీర్ఘనేత్రులు, వరపీతకౌశేయవాసు లరయ,
గండమండలనటత్కుండలద్వయులును, బటుకిరీటప్రభాభాసితులును,
తే. భూరిపుష్కరమాలికాచారువక్షు,-లమితకోమలనవయౌవనాధికులును,
బాహుకేయూరమణిగణభ్రాజమాన-ఘనచతుర్భుజు, లభ్రసంకాశరుచులు. 78

క. ధనువులు, నిషంగచయములుఁ,-గనదంబుజశంఖచక్రఖడ్గగదాసా
ధనములు ధరియించిన మీ-తనువులు లోకముల కద్భుతం బొనరించెన్. 79

క. శాంతంబు లయిన మీ తను-కాంతులు జగములను దిశలఁ గలిగిన బహుళ
ధ్వాంతములఁ బాఱఁదోలుచు-సంతస మొనరించె నిపుడు సర్వంకషమై. 80

వ. ఇట్లఖిలలోకానందకరకమ్రాకారులు, నఖిలవిభ్రాజమానతేజోదుర్నిరీక్ష్యమాణులు, నిఖిలధర్మపాలురును నగు మీరు ధర్మపరిపాలుర, మమ్ము నడ్డపెట్టం గతంబేమి?" యనిన, వారు ధర్మరాజానుచరులు గా రను తలంపున మందస్మితకందళితముఖారవిందులయి, గోవిందుని [2]కందువమందిరంబు కావలివారలు వారివాహగంభీరనిర్ఘోషపరిపోషణంబుల ని ట్లనిరి: 81

ఉ. "మీరు పరేతనాయకుని మేలిమిదూత లటేని బల్కుఁడా
తోరపుఁబుణ్యలక్షణము, దుష్కృతభావము, దండకృత్యముం
బీరముతోడ నీతని కభీష్టనివాసము, నోలి దండ్య లె
వ్వారలొ, సర్వభూతములొ, వారక కొందఱు పాపకర్ములో?" 82

వ. అనిన యమభటు లిట్లనిరి: 83

క. "వేద[3]ప్రణిహితమే యను-మోదంబుగ ధర్మమయ్యె మున్ను; తదన్యం
బేది యగు, నది యధర్మం-బాదియు హరిరూపు వేద మని వినుకతనన్. 84

1. చివ్వ = కలహము. 2. కందువ = నివాసము. 3. ప్రణిహితము = విహితము.

సీ. ఎవ్వనిచేఁ దన యిరవొందు త్రిగుణస్వభావ మైనట్టి యీప్రాణిచయము;
లనుగుణనామ క్రియారూపములచేత నేర్పడుగతిఁ దాన యెఱుఁగఁబడును;
నర్యముం, డనలంబు, నాకాశమును, ప్రభంజనుఁడు, గోచయమును, శశధరుండు,
సంధ్యలు, దివములు, శర్వరీచయములుఁ, గాలంబు, వసుమతీజాలములును,
తే. దేహధారికి సాక్షులై తెలుపుచుండు-దండనస్థానవిధము, సద్ధర్మగతియుఁ
దగుల మీ రీక్రమానురోధనము సేసి-యఖిలకర్ములు, దండార్హు లరయ నెపుడు.
తే. కోరి కర్మంబు నడపెడువారికెల్లఁ-గలితశుభములు, నశుభముల్ గలుగుచుండు;
నరయఁగా దేహి గుణసంగి యైనయపుడె;-పూని కర్మంబు సేయక మానరాదు.
క. ప్రకృతమునఁ దా నొనర్చిన-సుకృతము, దుష్కృతము నెంత చూడఁగ నంతే
వికృతి గని యనుభవించును-నకృతమతిం దత్ఫలంబు నతినిపుణుండై. 87

వ. మఱియు వినుండు: జన్మంబు శాంతఘోరమూఢగుణంబులచేతనైనను, సుఖదుఃఖగుణంబులచేతనైనను, ధార్మికాదిగుణంబులచేతనైనను సకలభూతంబులుఁ ద్రైవిధ్యంబు నేప్రకారంబునం బొందు, నాప్రకారంబున జన్మాంతరంబునం బొందుచుండు; దేవుండైన యముండు సర్వజీవాంతర్యామియై, ధర్మాధర్మయుక్తంబైన పూర్వరూపంబుల విశేషరూపంబులచేతం జూచుచుండి, వాని కనురూపంబులఁ జింతించుచుండు; నవిద్యోపాధిజీవుండు తమోగుణయుక్తుండై, ప్రాచీన కర్మంబులచేత నేర్పడినవర్తమాన దేహంబు నేనని తలంచుచుండి, నష్టజన్మస్మృతి గలవాఁడై, పూర్వాపరంబు లెఱుంగం జాలకుండు; మఱియుఁ గర్మేంద్రియంబులచేతఁ గర్మంబులం జేయుచుండి, జ్ఞానేంద్రియంబులచేతఁ దమోవిషయంబులైన శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబుల నెఱుంగుచుండి, పదియాఱవది యైన మనంబుతోఁ గూడి పదియేడవవాఁ డగుచుండి, షోడశోపాధ్యంతర్గతుండై, యొక్కరుండైన జీవుండు సర్వేంద్రియవిషయ[1] ప్రతిసంధానంబుకొఱకు జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియ మనోవిషయంబులఁ బొందుచుండి, షోడశకళలు గలిగి, లింగశరీరం బనం బరఁగి గుణత్రయకార్యం బను నిమిత్తంబున హర్షశోకభయంబుల నిచ్చుచున్న సంసారంబు ధరియించుచుండు; విజితషడ్వర్గుండైన దేహి కర్మంబు లొల్లనిబుద్ధి నెఱింగియు, వినియుఁ, గర్మంబులు సేయుచుండి తనసంచారకర్మంబునం జుట్టుకొన్న [2]పసిరికాయపురువునుంబోలె నిర్గమోపాయంబెఱుంగక నాశంబు నొందుచుండు; వర్తమానవసంతాదికాలంబు భూతభావివసంతాదికాలయోగ్యంబైన పుష్పఫలాదులు తత్కాలజ్ఞాపకంబు లెట్లుసేయు, నట్లు భూతభావిజన్మంబులకుధర్మాధర్మంబులు నిదర్శనంబులు సేయుచుండు; నొక్కనరుండు నొకక్షణంబును గర్మంబు సేయకుండువాఁడు లేఁడు; పూర్వసంస్కారంబులు గల గుణంబులచేతఁ బురుషుం డవ

1. ప్రతిసంధానము = కూడిక, 2. పసిరికాయపురువు = పాత్తినూలికాయ పురుగు.

శుండు గావున, బలిమిఁ గర్మంబు సేయింపంబడుచుండు; నవ్యక్తనిమిత్తంబు నొంది, తదనురూపంబులైన స్థూలసూక్ష్మశరీరంబులు మాతాపితృసదృశంబు లగుచుండు; నిట్టి విపర్యయంబు పురుషునికిఁ బ్రకృతిసంగమంబునం గలుగు చుండు; నాప్రకృతి పురాణపురుషుండైన యప్పరమేశ్వరుని సేవించినం దలంగు చుండు. 88

సీ. కావున నితఁడు సత్కర్మవర్తనమున భూదేవకులమునఁ బుట్టినాఁడు;
దాంతుఁడై, శాంతుఁడై, ధర్మసంశీలుడై సకలవేదంబులఁ జదివినాఁడు;
అనయంబు గురువుల, నతిథులఁ, బెద్దలఁ జేరి శుశ్రూషలఁ జేసినాఁడు;
సర్వభూతములకు సమబుద్ధియై, చాల బహుమంత్రసిద్ధులఁ బడసినాఁడు;
తే. సత్యభాషణనియమంబు జరపినాఁడు;-నిత్యనైమిత్తికాదుల నెరపినాఁడు;
దండిలోభాదిగుణములఁ[1]దరపినాఁడు;-మంచిగుణములుదనయందు[2]మరపినాఁడు.

క. సతతాచారసమంచిత-మతియై, సుజ్ఞానమునకు మరగెడుతఱి నా
యతగతి నాతని కంగజ-మతమై నవయౌవనాగమం [3]బెడసాచ్చెన్. 90

సీ. కడకంట యౌవనగర్వంబు వొడగట్టె; మదిలోన నుద్రేకమదము దొట్టెఁ;
గడు మేనఁ గామవికారంబు దలచూపె; ముఖమునఁ జిఱునవ్వు మొలకలెత్తె;
నతిపుష్టి నిష్ఠురం బయ్యె దేహంబెల్లఁ; గచభారమున నెఱికప్పు మెఱసెఁ;
గటిభారమున నూరుకాండముల్ జిగిమీఱె; బాహుశాఖలు దీర్ఘభంగిఁదోఁచె;
ఆ. నురము విపులమయ్యె; నుల్లసద్వరకాంతి-పూర మంగకమునఁ బొందుపడియె;
భూరితేజుఁ డయిన భూసురాన్వయునకు-నభినవైక యౌవనాగమమున. 91

క. హృదయమునఁ బొడము యౌవన-మదము వెలిం దోఁచుభంగి మానితరుచిఁ ద
ద్వదనమున నూఁగుమీసలు-వొదలుచుఁ, గప్పడరి, చూడఁబొంకంబయ్యెన్. 92

వ. మఱియును. 93

క. తమ్మివిరిమీఁద వ్రాలిన-తుమ్మెదపంక్తియనుబోలెఁ దోరపులీలం
గ్రమ్ముకొని, విప్రతనయుని-నెమ్మొగమునఁ గానఁబడియె నెఱిమీసంబుల్. 94

వ. అంత ననంగ[4]బ్రహ్మతంత్రంబునకు వసంతుం డొనర్చు నంకురార్పణారంభంబునుం బోలె లలితకిసలయవిసర ప్రసార భాసుర బహుపాదపాదిపురోపవన పవనజవన ప్రభావపరికంపిత విటవిటీజనహృదయ ప్రఫుల్లపల్లవభల్లంబును, ననూన ప్రసూన నిర్భరగర్వావిర్భూత సురభిపరాగపటల పటఘటితనభోమండలంబును నమంద నిష్యంద మరందబిందుసందోహ కందళితచిత్తమత్తమధుపసంకులంబుం

1. తరపు = పోఁగొట్టు. 2. మరపు = నెలకొల్పు. 3. ఎడసాచ్చు = పొడగట్టు.
4. బ్రహ్మతంత్రము = యజ్ఞము.

కారముఖరితసకలదిశావలయంబును, నిరంతరధారాళరసభరితపరిపక్వఫలాను
భవప్రభవసమ్మోదవాదశుకప్రముఖపతంగకోలాహలంబును నై, మధుమాసంబు
సర్వజనమనోహరంబును నై నిఖిలవనపాదపంబుల నలంకరించె; నయ్యవసరం
బున నజామిళుండు పితృనిర్దేశంబునం గుశసమిత్పుష్పఫలార్థంబు వనంబున
కరిగి, తిరిగివచ్చుసమయంబున నొక్క లతాభవనంబున. 95

క. బద్ధానురాగ యై, స్మర-యుద్ధంబున కలదు బుద్ధి నురుకామకళా
సిద్ధ యగు [1]వృషలితోఁ బ్రియ-వృద్ధిం దగఁగూడి యున్న విటు నొరుఁ గాంచెన్.

క. భటునిఁ, రతిశాస్త్రకళా-ర్భటునిఁ, వరయౌవనానుభవమదవిభవో
ద్భటునిఁ, సురతేచ్ఛాసం-ఘటునిఁ, విగతాంబరోరుకటునిఁ, విటునిన్. 97

శా. [2]హాలాఘూర్ణితనేత్రితోఁ, మదనతంత్రారంభసంరంభతోఁ,
ఖేలాపాలనయోగ్యభూవిభవతోఁ, గీర్ణాలకాజాలతోఁ,
హేలాలింగనభంగివేషవతితోఁ, నిచ్ఛావతీమూర్తితోఁ
గేళిం దేలుచు నున్నవానిఁ గనెఁ బుంఖీభూతరోమాంచుఁ డై. 98

క. కలికి వగ మదనకదనపుఁ-బలుకుల కలకలము బెడఁగువడు మేఖల ము
వ్వల రవళిఁ దగిలి గతిగొనఁ-గలకంఠి రతంబు సలుపు గమకముఁ గనియెన్.

క. కవకవ నై, పదనూపుర-రవరవ లాగుబ్బుకొన్న రతిపతిగతులం
జివచివ నై విటుచెవులకు-రవళిఁ రతిసల్పు రతుల రవరవ గనియెన్. 100

చ. కురు లళికంబుపై నెగయఁ, గ్రొమ్ముడి వీడఁగ, గుబ్బదోయిపై
సరములు [3]చౌకళింపఁ, గటిసంగతి మేఖల తాళగింప, స
త్కరవరకంకణావళులు గర్జిలఁ, గా నసియాడ, మీఁదు గా
మరుని వినోదముల్ సలిపె మానిని యౌవనగర్వరేఖతోన్. 101

క. మవ్వపు సుకుమారాంగిని,-జవ్వని, నుపగూహనాదిసముచితరతులఁ
నివ్వటిలుదానిఁ గని, మది-నువ్విళ్లూరంగ మన్మథోద్దీపనుఁ డై. 102

తరలము. బహుళదృక్పరిపాకమోహనిబద్ధుఁ డౌచు మనంబులోఁ,
సహజకర్మము వేదశాస్త్రము సాత్త్వికంబుఁ దలంచి, త
న్నిహితచిత్తము వట్టి పట్టఁగ నేరఁ డయ్యె, సదా మనో
గహనమందు మరుండు పావకుడై వడిం జరియింపఁగాన్. 103

శా. ఆలీలావతిగండపాళికలపై, హాసప్రసాదంబుపై,
నాలోలాలకపంక్తిపై, నళికపై, నాకర్ణదృగ్భాతిపై,

1. వృషలి = శూద్రస్త్రీ. 2. హాల = కల్లు, లేక సారాయి. 3. చౌకళించు = గంతులువేయు.

హేలాపాదికుచద్వయోరుకటిపై నిచ్చల్ పిసాళింపఁగా
జాలిం బొందుచు, నాత్మఁ గుందుచు, మనోజాతానలోపేతుఁ డై. 104

తే. మఱి కులాచారవర్తన మాటుచేసి,-పరఁగు పిత్రర్థములు దానిపాలు చేసి,
సాధులక్షణగుణవృత్తిఁ జాలుచేసి-లోలలోచనవసఁ జెంది లోలుఁడయ్యె. 105

క. శ్యామను, సుమాస్త్రఖేలన-కామను, సుగుణాభిరాముఁ, గమనీయగుణ
స్తోమ, నిజభామ నొల్లక-ధామమున నటించెఁ గ్రించుదనమున జడుఁ డై. 106

ఉ. బంధులఁ దిట్టి, సజ్జనుల బాధలఁ బెట్టి, యనాథకోటిఁ జెఱ
బందెలు సుట్టి, [1]యీరములు వట్టి, పథంబులు గొట్టి, దిట్ట యై
నిందలకోర్చి, సాధులకు నిందితుఁ డై గడియించు విత్త మా
సుందరి కిచ్చి, మచ్చికలు సొంపెదఁ గూర్చి వసించెఁ దత్కృపన్. 107

సీ. సముచితశ్రుతిచర్చఁ జర్చింప నొల్లక, సతికుచద్వయ[2]చర్చఁ జర్చ సేయుఁ;
దర్కకర్కశపాఠతర్కంబు గా దని, కలికితోఁ బ్రణయతర్కంబు సేయు;
స్మృతిపదవాక్యసంగతి గాక తత్సతిపదవాక్యసంగతి పరఁగఁ జేయు;
నాటకాలంకారనైపుణం బుడిగి, తన్నాటకాలంకారపాటఁ దిరుగు;

తే. బరఁగఁ జిరకాల మీరీతిఁ బాపనియతి-రమణ దాసీకుటుంబభారము వహించి,
యది కుటుంబినిగాఁగఁ బాపాత్ముఁడగుచు-నశుచియును,దుష్టవర్తనుఁడై మెలంగె.

క. అటు గాన పాపకర్మునిఁ,-గుటిలుని, సుజనార్తు, ధూర్తుఁ, గ్రూరుని నే మా
రటమునఁ గొని యేఁగెద; మం-తట దండమువలన నితఁడు ధన్యత నొందున్.''

వ. ఇట్లు వలుకుచున్న యమదూతల వారించి, నయకోవిదులైన భగవద్దూత
లి ట్లనిరి : 110

క. ''అవురా! ధర్మవివేక-ప్రవరుల సభఁ గానఁబడియెఁ బాపము ; పుణ్యో
ద్భవుల, యదండ్యుల దండన-వివరం బొనరింపఁబడియె విధి యెఱుఁగమి చే.

చ. సములును, సాధులున్, విహితశాసనులున్, సుదయాళురున్, శుభో
త్తమగుణులైనయట్టి తలిదండ్రులు బిడ్డల కెగ్గు సేయుచోఁ
గ్రమమున వార లెవ్వరికిఁ గైకొని కుయ్యిడఁ జాలువారు ? సం
భ్రమమున మీమనంబులఁ దిరంబుగఁ జర్చ యొనర్చి చూడుఁడా. 112

ఆ. ఎఱుక గలుగునాతఁ డేది యొనర్చిన-నది యొనర్తు రితరులైనవార;
లతఁడు 'సత్య మిట్టి'దనె నేని లోకంబు-దత్ప్రవర్తనమునఁ దగిలియుండు. 113

ఆ. నెమ్మిఁ దొడలమీఁద నిద్రించు చెలికాని-నమ్మఁదగినవాఁడు నయము విడిచి,
ద్రోహబుద్ధిఁ జంపఁ దొడరునే యెం దైనఁ-బ్రీతి లేక ధర్మదూతలార! 114

1. ఈరములు = పొదలు. 2. చర్చ = గంధపుఁబూఁత.

ఆ. చిత్త మెల్ల నిచ్చి, చెలితనంబున వచ్చి,-నచ్చి కలయ మెచ్చి నమ్మువానిఁ
గరుణగలుగువాఁడు, కడుసౌమ్యుఁ డగువాఁడు-చింత సేయ కెట్లు సెఱుప నేర్చు?

వ. అదియునుం గాక. 116

ఉ. ఈతఁడు కోటిసంఖ్యలకు నెక్కుడు పుట్టువులందుఁ జెంది, [1]యా
యాతము లైన పాపనివహంబుల నన్నిఁటిఁ బాఱఁదోలి (లెఁబ్ర?) ప్ర
ఖ్యాతమతిన్ మహామరణకాలమునన్ హరిపుణ్యనామసం
భూతసుధామయాద్భుతవిభూతికరాక్షరసంగ్రహంబునన్. 117

సీ. బ్రహ్మహత్యానేకపాపాటవుల కగ్నికీలలు హరినామకీర్తనములు;
గురుతల్పకల్మషక్రూరసర్పములకుఁ గేకులు హరినామకీర్తనములు;
[2]తపనీయచౌర్యసంతమసంబునకు సూర్యకిరణముల్ హరినామకీర్తనములు;
మధుపానకిల్బిషమదనాగసమితికిఁ గేసరుల్ హరినామకీర్తనములు;
తే. మహితయోగోగ్రనిత్యసమాధివిధుల-నలరు బ్రహ్మాదిసురులకు నందరాని
భూరినిర్వాణసామ్రాజ్యభోగభాగ్య-ఖేలనంబులు హరినామకీర్తనములు. 118

సీ. ముక్తికాంతైకాంతమోహనకృత్యముల్ కేలిమై హరినామకీర్తనములు;
సత్యలోకానందసౌభాగ్యయుక్తముల్ కేలిమై హరినామకీర్తనములు;
మహితనిర్వాణసామ్రాజ్యాభిషిక్తముల్ కేలిమై హరినామకీర్తనములు;
బహుకాలజనితతపఃఫలసారముల్ కేలిమై హరినామకీర్తనములు;
తే. పుణ్యమూలంబు, లనపాయపోషకంబు,-లభిమతార్థంబు, లజ్ఞానహరణకరము,
లాగమాంతోపలబ్ధంబు,లమృతసేవ,-లార్తశుభములు, హరినామకీర్తనములు.

క. కామంబు పుణ్యమార్గ-స్థేమంబు, మునీంద్రసాంద్ర చేతస్సరసీ
ధామంబు, విష్ణునిర్మల-నామంబుఁ దలంచువాఁడు నాథుఁడు గాఁడే! 120

క. డెందంబు పుత్త్రువలనం-జెందినదని తలఁపవలదు; శ్రీపతిపే రే
చందమున నైనఁ బలికిన-నందకధరుఁ డందుఁ గలఁడు, నాథుం డగుచున్. 121

ఆ. బిడ్డపేరు వెట్టి పిలుచుట విశ్రామ-కేలి నైన, మిగుల [3]గేలి నయినఁ,
బద్యగద్యగీతభావార్థముల నైనఁ-గమలనయనుఁ దలఁపఁ గలుషహరము. 122

ఉ. కూలినచోటఁ, గొట్టుపడి కుందినచోట, మహాజ్వరాదులం
గ్రేలినచోట, సర్పముఖపీడల నందినచోట, నార్తులై
తూలినచోట విష్ణు, భవదూరునిఁ బేర్కొని రేని మీఁద న
క్కాలుని యాతనావితతిఁ గానరు; పూనరు దుఃఖభారముల్. 123

---

1. ఆయాతములు = వచ్చిపడినవి. 2. తపనీయము=బంగారము. 3. గేలి = పరిహాసము; ఎగతాళి.

సీ. అతిపాపములకుఁ బ్రయత్నపూర్వకముగఁ, దనుపాపముల క(కు?)మితింబుగాఁగ
సన్మునివరులచే సంపాద్యమై యుండు నిర్మలం బగు పాపనిష్కృతములు
క్రమరూపమున నుపశమనంబు లగుఁ గాని, తత్పాపచయమును దలఁపలేవు;
సర్వకర్మంబుల సంహారమొనరించి, చిత్తంబునకుఁ దత్త్వసిద్ధి నొసఁగు;
ఆ. నొనర నీశుసేవ, యోగిమానససరో-వాసు సేవ, [1]హేమవాసు సేవ,
వేదవేద్యు సేవ, వేదాంతవిభు సేవ,-పరమపురుషపాదపద్మసేవ. 124

క. హరి నెఱుఁగని యాబాలుఁడు-హరిభక్తులతోడఁ గూడి, హరి యనువాఁడుర్
సరియై దోషము లడఁచును-గరువలితో నగ్ని దృణముఁ గాల్చినభంగిన్. 125

ఉ. ఆరయ వీర్యవంతమగు నౌషధ మెట్లు యదృచ్ఛఁగొన్నఁ ద
చ్చారుగుణంబు రోగములఁ జయ్యనఁ బాపెడుమాడ్కిఁ బుణ్యవి
స్ఫారుని, నంబుజోదరునిఁ బామరుఁ, డజ్ఞుఁ డవజ్ఞఁబల్కినన్
వారక తత్ప్రభావము ధ్రువంబుగ నాత్మగుణంబుఁ జూపదే? 126

క. ధృతి దప్పినతటిని బురా-కృతమునఁ గా కెట్లు దోఁచుఁ గేశవుఁడు? మదిన్
మితి లేని జగముఁ దాల్చిన-యతఁ డొక్కని మనములోన నడఁగెడువాఁడే?

మ. నిరతంబై, నిరవద్యమై, నిఖిలచిన్నిర్వాణమై, నిత్యమై,
నిరహంకారగుణాఢ్యమై, నియమమై, నిర్దోషమైనట్టి శ్రీ
హరినామస్మరణామృతం బితఁడు ప్రత్యక్షంబు సేవించెఁ; దా
మరణాంతంబున నిట్టి సజ్జనుని ధర్మం బేల వ్యర్థం బగున్?" 128

వ. అని యిట్లు భగవద్దూతలు భాగవతధర్మంబు నిర్ణయించి, బ్రాహ్మణుని నతి
ఘోరంబయిన యామ్యపాశబంధనిర్ముక్తునిం గావించి, యమభటులవలని
[2]యుదుటువాపి; రంత నాయమదూత లాభగవద్దూతల సంభాషణప్రభావంబునఁ
దమ మనంబుల శాంతినొంది, భగవత్తత్త్వజిజ్ఞాసులయి, చేయునది లేక, నిరా
కృతులై యమలోకంబునకుం జని, పితృపతికి సర్వంబును నెఱింగించి; రంత. 129

క. అతఁడును బాశచ్యుతుఁడై,-గతభయుఁడై, ప్రకృతి నొంది, కడునుత్సవసం
గతిఁ జూచి, మ్రొక్కి, మదిలో-నతులితముద మొదవి, పొదలి, హరిదాసులకున్.

ఆ. నిలిచి, కేలుమొగిచి, పలుక నుద్యోగించి,-చెలఁగుచున్న లోనితలఁపు దెలిసి,
చక్రధరుని కూర్మిసహచరు లరిగిర;- దృశ్యులగుచు దేవదేవుకడకు. 131

క. వేదత్రయసంపాద్యము-మోదంబు గుణాశ్రయంబు మొగి భగవద్ధ
ర్మాదేశం బగు తద్భట-వాదంబు నజామిళుండు వదలక వినుచున్. 132

క. శ్రీమన్నారాయణపద-తామరసధ్యానసలిలధౌతమహౌఘ
స్తోముం డై, సద్భక్తికి-ధామం బగుచుండెఁ దెలిసి తత్క్షణమాత్రన్. 133

---
1. హేమవాసుఁడు = బంగారు వస్త్రములు గలవాఁడు; కనకచేలుఁడు. 2. ఉదుటు = గర్వము.

క. [1]బరవసమున నరికట్టిన-దురితంబులఁ దలఁచి తలఁచి, తుదిఁ దాపమునన్
హరి, నీవు నాశ్రయించుచుఁ,-బరితాపము నొంది పలికె బ్రాహ్మణుఁ డంతన్:

సీ. "వృషలియం దనురాగవృద్ధి బిడ్డలఁ గని, కులము గోదావరిఁ గూలఁద్రోచి,
రచ్చలకెక్కి, పెన్[2]రజ్జుసేఁతల సరివారిలోపలఁ దలవంపు చేసి,
కట్టిఁడిముదుకనై, కర్మబంధంబుల పుట్టనై, నిందలప్రోవ నగుచుఁ
దరుణుల రోఁతలఁ దవిలి భోగించిన కడిఁది నాజన్మంబు గాలిపోయెఁ;

ఆ. జదువు చట్టువడియె; శాస్త్రంబు మన్నయ్యె,-బుద్ధి పురువుమేసెఁ; బుణ్యమడఁగె;
నీతి మట్టువడియె; నిర్మలజ్ఞానంబు-ముట్టనుడిగె; బోధ [3]మూరిఁబోయె. 135

క. చిక్కని చక్కని చన్నుల-మక్కువయిల్లాలి విడిచి, మాయలు గల యా
వెక్కసపుమద్యపానపు-డొక్కపసం దగిలి, దుర్విటుఁడనై చెడితిన్. 136

ఉ. అక్కట! ఘోరదుష్కృతమహానలకీలలు నన్ను ముట్టి, పె
రుక్కడఁగింప, కిట్లు ధృతినుండఁగ నిచ్చె; నహో! దురాత్మునిన్
గ్రక్కునఁ దల్లిదండ్రుల, నకల్మషచిత్తులఁ, బెద్దలన్, మఱే
దిక్కును లేనివారిఁ బలు[4]త్రిక్కులఁ బెట్టుచుఁ బాఱఁ దోలితిన్. 137

క. అకృతజ్ఞుఁడనై విడిచితిఁ-బ్రకృతిం గల బంధువులను, బాల్యమున నన్నున్
వికృతిఁ గనకుండఁ బెంచిన-సుకృతుల, మజ్జనకవరుల, శోభనకరులన్. 138

వ. అప్పుడు. 139

ఆ. పెక్కుపాతకముల భృశదారుణంబైన-దొడ్డనరకమందుఁ బడ్డ నన్ను
నాపదలకుఁ బాపి, యరికట్టి, రక్షించి-రిట్టి ధర్మపురుషు లెందువారొ? 140

శా. చోద్యంబై కలవోలె నీక్షణమునం జూడంగఁ బ్రత్యక్షమై
వేద్యంబయ్యెను; నన్ను నీడ్చిన మహావీరుల్, భృశోదగ్రు, లా
యుద్యోగంబులవారు పాశధరు లీయుత్సాహముల్ మాని, సం
పాద్యానేకవికారరూపకుటిలప్రఖ్యాతు లెందేఁగిరో? 141

ఉ. దారుణపాశబంధనవిధానములన్ నరకార్ణవంబులోఁ
గూరిన నన్ను నేఁడు సెడకుండ నొనర్చిన పుణ్యమూర్తు, లం
భోరుహనేత్రు, లుజ్జ్వలనభోమణితేజులు, లోచనోత్సవుల్,
చారుదయాసమంచితవిచారులు, నల్వురు నెందు నేఁగిరో? 142

మ. నను రక్షించిన పుణ్యవంతులు, గనన్నాళీకపత్త్రాక్షు, లం
జనసంకాశులు, శంఖచక్రధరు, లాజానూరుబాహుల్, స్మితా

1. బరవసము = ధైర్యము. 2. రజ్జుసేఁతలు = పనికిమాలినపనులు. 3. మూరిఁబోయెను=నశించి పోయెను. 4. త్రిక్కులు = తిప్పలు.

నను, లాలంబితకర్ణవేష్టనసువర్ణచ్ఛాయదివ్యాంబరుల్,
ఘనకారుణ్యరసైకపూర్ణులు సమగ్రస్ఫూర్తి నెం దేఁగిరో? 143

వ. పాతకుండనగు నాకు నవ్విబుధోత్తమదర్శనంబు పురాకృతంబగు మదీయపుణ్యా
విశేషంబునంగాని పొంద శక్యంబుగాదు; తత్సందర్శనం బాత్మకు నతిసుప్రస
న్నంబయి యొప్పె; నట్లు గాకుండెనేనిఁ గలుషవర్తనంబున వృషలీభర్తనై
యుండి మృతిఁబొందుచున్న నాదు జిహ్వకు శ్రీమన్నారాయణనామగ్రహ
ణంబు సంభవింప నేరదు; మఱియును. 144

ఆ. పాతకుండ; జడుఁడ; బ్రహ్మఘాతుకుఁడను;-మానలోభమోహమత్సరుండ;
నాకు నెట్లు దొరకు నారాయణుని దివ్య-నామవిమలకీర్తనంబు మదికి? 145

సీ. దారుణమోహాంధకారపూరితుఁడను; హరివిస్మయస్మరణార్హమతినె?
పంచమహాతీవ్రపాతకోపేతుఁడ; హరివిస్మయ స్మరణార్హమతినె?
కౌటిల్య[1]కితవవికారపారీణుండ; హరివిస్మయస్మరణార్హమతినె?
యఖిలదుఃఖైకఘోరార్ణవమగ్నుండ; హరివిస్మయస్మరణార్హమతినె?
తే. నిందలకునెల్ల నెలవైన నిర్గుణుండ;-మందభాగ్యుండ; నేనెడ? మధువిదారి
దివ్యగుణనామకీర్తన తెఱఁగ దేడ?-పూర్వసుకృతంబు లేకెట్లు వొందఁగలుగు?''

వ. అని వితర్కించి. 147

మ. ''యతచిత్తేంద్రియమారుతుండ నగుచున్ యత్నంబొనర్తున్ హరి
వ్రతసంపత్తికిఁ, బుణ్యవృత్తికిఁ, జిదావాసోన్ముఖాసక్తికిన్,
యుతనిర్వాణపదానురక్తికి, సుఖోద్యోగక్రియాశక్తికిన్,
ధృతిలబ్ధోత్తమమూర్తికిన్, సకలధాత్రీధుర్యసద్భక్తికిన్. 148

క. విడిచితి భవబంధంబుల;-నడఁచితి మాయావిమోహమైన తమంబు;
న్నొడిచితి నరివర్గంబులఁ;-గడచితి నాజన్మదుఃఖకర్మార్ణవమున్. 149

క. యోషిద్రూపంబున నను-[2]నేషణముఖగహ్వరమున నెగమ్రింగి, కడున్
ద్వేషమునఁగోఁతి సేసిన-దోషద యగు నాత్మమాయఁ దొలఁగం గంటిన్.''150

వ. అని యిట్లు వైష్ణవజ్ఞానదీపం బాత్మస్నేహంబునం బ్రోచిన నాబ్రాహ్మణుండు.151

మ. ''భగవద్ధర్మపరాయణోత్తముల సంభాషైకమంత్రంబులన్
మిగులన్ జ్ఞానముపుట్ట, మోహభవసమ్మిశ్రాత్మబంధంబులం
దెగఁ ఖండించి, సబంధుమిత్రసుతపత్నీమోహవిభ్రాంతుఁడై,
జగతీనాథు, రమేశుఁ, గృష్ణుని దయమైశ్వర్యంబులం గోరుచున్. 152

1. కితవులు = జూదరులు. 2. ఏషణములు = కోరికలు.

క. హరిభక్తులతో మాటలు-ధర నెన్నఁడుఁ జెడని పుణ్యధనముల మూటల్;
వరముక్తికాంత తేటలు-నరిషడ్వర్గంబు సొరని యరుదగు కోటల్." 153

సీ. అనుచు నా బ్రాహ్మణుం డతితత్త్వవేది యై, భవబంధములనెల్లఁ బాఱఁదోలి,
మొనసి గంగాద్వారమున కేఁగి, యచ్చటఁ [1]బ్రబ్బిన దేవతాభవనమందు
నాసీనుఁడై, యోగమాశ్రయించి, చెలంగు దేహేంద్రియాదుల తెరువువలనఁ
దనుఁ బాపుకొని, పరతత్త్వంబుతోఁ గూర్చి, మానుగా యోగసమాధిచేత

ఆ. గుణగణంబుఁ బాసి, కొమరొప్పినభగవ-దనుభవాత్మయందు నాత్మఁ గలిపి,
రమణఁ దన్ను మొదల రక్షించినట్టి యా-పురుషవరులఁగాంచి పొసఁగ మ్రొక్కి.

వ. అట్లజామిళుండు యోగమార్గంబున దేహంబు విడిచి, పుణ్యశరీరుండై, యగ్రభాగంబునం బ్రాగుపలబ్ధులైన మహాపురుషకింకరులం గాంచి, సమంచిత రోమాంచిత చలచ్ఛటాపింజరిత స్వేదబిందుసందోహమిషనిష్యందమహానందవల్లికామతల్లికాంకురసంకుల పరిశోభితతనుండును, హర్షనికర్షమాణమానసోద్యోగయోగప్రభావోత్సాహవిస్మయమందస్మితకందళిత ముఖారవిందుండును, నిఖిలజగజ్జేగీయమానాఖండశుభప్రదశుభాకారసందర్శన సమాసాదిత కుతూహలమానసుండును నై, ప్రణామంబు లాచరించుచు, భాగీరథీతీరంబునఁ గళేబరంబు విడిచి, తత్క్షణంబ హరిపార్శ్వవర్తులైన దాసవరుల స్వరూపంబుఁ దాల్చి, యా విష్ణుసేవకులతోడం గూడి, దివ్యమణిగణఖచితంబై, సువర్ణమయంబైన యసమానవిమానం బెక్కి, నిఖిలానందభోగానుభవాకుంఠితంబైన వైకుంఠనగరంబునకు శ్రీమన్నారాయణపదారవిందసేవాచరణపరిణామస్థితికిం జనియె; నిట్లు విప్లావితసర్వధర్ముండైన దాసీపతి గర్హితకర్మంబులచేతఁ బతితుండును, హతవ్రతుండును నై, నరకంబునం గూలుచుండి, భగవన్నామగ్రహణంబున సద్యోముక్తుండయ్యెం గావున. 155

క. కర్మంబులెల్లఁ బాయను-మర్మము దెలుపంగ లేరు మధురిపుపేరే
పేర్మిని నోడువుటకంటెను-దుర్మదమునఁ జిత్త మెన్ని త్రోవలఁ జన్నన్. 156

ఉ. పాండవవంశపావన! నృపాలక! యీ యితిహాస మెవ్వఁడే
నొండొకభక్తి లేక విను, నోర్పుమెయిం బఠియించు; నాతఁ డు
ద్దండత ముక్తికామినికిఁ [2]దానకమై, దనుజారిలోకమం
దుండు మహావిభూతి యమదూతలచూడ్కి కగోచరాకృతిన్. 157

తే. అరయఁ బుత్త్రోపచారితమైన విష్ణు-నామ మవసానకాలంబునను భజించి
శార్ఙ్గినిలయంబుఁ జేరె నజామిళుండు;-నిట్లు సద్భక్తిఁ బలికిన నేమిసెప్ప? 158

---

1. ప్రబ్బిన = విస్తరిల్లిన; అతిశయించిన. 2. తానకము = తావలము; స్థానము.

క. కోరినవారలకెల్లను-జేరువ కైవల్యపదము; శ్రీవరుని మదిం
గోరనివారలకెల్లను-దూరము మోక్షప్రాప్తి యెన్నిత్రోవల నైనన్." 159

వ. అనినం బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె: "మునీంద్రా! యాజ్ఞాభ్రష్టుండై, యమ
ధర్మరాజు శ్రీవిష్ణునిర్దేశకులచే విహతులైన భటులచేత వర్ణింపంబడిన నారా
యణుని నామప్రభావం బాకర్ణించి, వారల కేమనియె? మఱియు నెన్నఁడేని
యమదండంబు విఫలంబై పోయిన తెఱంగు గలదేని వినవలయు; నీసందే
హంబుఁ బాప, మహాత్మా! నీవు దక్కఁ దక్కినవారలు సమర్థులు గారని
తలంచుచున్నవాఁడ; జిత్తంబును బ్రసాదాయత్తంబుగా భవదీయవచన
సుధాధారలం బ్రసాదింపవలయు" ననిన శుకుం డిట్లనియె: 160

క. "శ్రీకృష్ణభటులచేత ని-రాకృతులై, [1]యామ్యభటులు యమునకు నాత్మ
స్వీకృతవిప్రకథాక్రమ-మాక్రియ మఱి దెలిపి; రదియు నెఱిఁగింతుఁ దగన్.

తే. చేరి త్రైవిధ్యమున మించు జీవతతికిఁ-గర్మఫలములఁ దెలిపెడు కారణులుగ
నగుచు శిక్షించువార లీయవనిమీఁద-దేవ! యెందఱుగలరయ్య? తెలియవలయు.

క. దక్షిణదిశాధినాయక-శిక్ష దగం జేయువారు క్షితిఁ బెక్కండ్రే
నీక్షయమును నక్షయమును-సాక్షాత్తుగ నెందు రెండు సంపన్నమగున్. 163

తే. దట్టమైనట్టి కర్మబంధములనెల్ల-నాజ్ఞ వెట్టెడువారు పెక్కైనచోట
నకట! శాస్తృత్వ ముపచారమయ్యెఁగాదె-శూరులైనట్టి మండలేశులకుఁబోలె?

ఉ. కావున నీవ యొక్కఁడవ కర్తవు; మూఁడుజగంబులందు సం
భావితభూతకోటిఁ బరిపాకవశంబున శిక్ష సేయఁగా
నీవరశాసనం బఖిలనిర్ణయమై తనరారుచుండ నే
డీవలఁ గ్రమ్మఱింప మఱి యెవ్వఁడు శక్తుఁడు ధర్మపాలనా! 165

క. చండకరతనయ! యొరులకు-దండధరత్వంబు గలదె? తగ జగమున ను
ద్దండధ(త?)రవృత్తి [2]నొత్తిలి-దండింతువు నిన్ను దండధరుఁ డని పొగడన్. 166

సీ. ఇట్టి నీ దండంబ యీమూఁడుజగములఁ దెగువమై నేఁడు వర్తిల్లుచుండ,
మనుజలోకంబున మహితాద్భుతాకారసిద్ధుల మిగులఁ బ్రసిద్ధులైన
వారు నల్వురు వేగ వచ్చి, [3]నిర్దేశంబు భంగించి, మమ్మంత బాఱఁదోలి
నీశాసనంబున నే మీడ్చికొనివచ్చు క్రూరచిత్తునిఁ బుచ్చికొని, యదల్చి,

తే. పాశబంధంబు లీసునఁ బట్టి త్రెంచి,-బలిమి మిగులంగ మమ్మును బాఱఁదోలి,
యిచ్చఁ జనినారు వారు; దామెచటివార-లాదరమ్మున మాకు నేఁడానతిమ్ము."

1. యామ్యభటులు = యమభటులు. 2. ఒత్తిలి = గట్టిగా. 3. నిర్దేశము = ఆజ్ఞ.

వ. అనిరని మఱియు శుకుం డిట్లనియె: "సట్లు దూతలు పరితాపసమేతులై పలి
కిన, దండధరుండు పుండరీకాక్షుని చరణకమలంబులు దన మానసంబున సన్ని
హితంబులుగఁ జేసికొని, వందనం బాచరించి, పరమభక్తిపరుండై, వారల
కిట్లనియె : 168

సీ. "కలఁడు మదన్యుండు ఘనుఁ డొకండు; డతఁ డెందు వెలికిఁగానఁగ రాక విశ్వమెల్ల
నతిలీలమై మహాద్భుతసమగ్రస్ఫూర్తి నుండును గోక నూ లున్నభంగి;
[1]దామెనఁ బశువులు దగిలియుండెడుమాడ్కి నామసంకీర్తనస్థేమగతుల
విహరించు నెవ్వఁడు? విలసితమత్పూజ లెవ్వని పదముల నివ్వటిల్లుఁ?
ఆ. గనుట, మనుట, చనుట గల్గు నెవ్వనిలీల-లందు? లోక మెవనియందుఁ బొందు?
నెన్నఁబడుచుఁ బుడమి నెవ్వని నామముల్-గర్మబంధనముల పేర్మి నడఁచు?

తరలము. వినుఁడు నేను, మహేంద్రుఁ, [2]డప్పతి, వీతిహోత్రుఁడు, రాక్షసుం,
డనిలుఁ, డర్కుఁడు, చంద్రుఁడుం, గమలాసనుండు, మరుద్గణం
బును, మహేశుఁడు, రుద్రవర్గము, భూరిసంయమిసిద్ధులున్
మొనసి కన్గొనఁజాల రెవ్వని మూర్తి విశ్రుతకీర్తిమై? 170

క. సత్త్వేతరగుణపాశవ-శత్త్వంబునఁ బొంద(ది?) వీరు జలజాక్షు సదై
కత్వంబు గాన నోపరు;-సత్త్వప్రాధాన్యు లితరజనముల తరమే? 171

చ. అభవు, నమేయు, నవ్యయు, ననంతు, ననారతుఁ బూని, మేనిలో
నుభయము నై వెలుంగు పురుషోత్తముఁ గానరు చిత్తకర్మవా
గ్విభవగరిష్ఠులై, వెదకి, వీఱిఁడి ప్రాణులు సర్వవస్తువుల్
శుభగతిఁ జూడ నేర్చి తనుఁ జూడఁగ నేరని కంటిపోలికన్. 172

చ. పరముని, భక్తలోకపరిపాలనశీలుని, దుష్టలోకసం
హరుని, పతంగపుంగవవిహారుని గూరిమిదూత, లామనో
హరులు, సురేంద్రవందితులు, నాహరిరూపగుణస్వభావులై
తిరుగుచు నుందు రెల్లెడలఁ దిక్కులఁ దేజము పిక్కటిల్లఁగన్. 173

ఉ. లెక్కకు నెక్కువై, [3]కసటు లేని మహాద్భుతతేజ మెల్లెడం
బిక్కటిలం జరింతు రతిభీమబలాఢ్యులు విష్ణుదూత;లా
చక్కని ధర్మశాంతు, లతిసాహసవంతులు, దేవపూజితుల్
గ్రిక్కిఱియన్ జగంబునను గేశవసేవకరక్షణార్థమై. 174

క. నావలనను, మీవలనను,-దేవాసురగణమువలనఁ ద్రిజగంబులలో
నేవగలఁ బొందకుండఁగఁ-గావం గలవారు పుడమిఁ గల వైష్ణవులన్. 175

1. దామెన = పశువులనుగట్టు పలుపు. 2. అప్పతి = వరుణుఁడు. 3. కసటు = మాలిన్యము.

క. భగవత్ప్రణిహితధర్మం-బగపడ దెవ్వారిమతికి, ననిమిషగరుడో
రగసిద్ధసాధ్యనరసుర-ఖగతాపసయక్షదివిజఖచరుల కైనన్. 176

క. ఎన్నఁడుఁ దెలియఁగ నేరరు-పన్నగపతిశాయితత్త్వభావము, [1]మేనం
గన్నుల వేల్పును, [2]జాపలఁ-జన్నమరినవేల్పు, [3]మడుకచదువులవేల్పున్. 177

సీ. వరమహాద్భుత మైన వైష్ణవజ్ఞానంబుఁ దిరముగా నెవ్వరు దెలియఁగలరు?
దేవాదిదేవుండు త్రిపురసంహారుఁ డొండెఁ, గమలసంభవుఁ డొండెఁ, గార్తికేయ
కపిలనారదులొండె, గంగాత్మజుండొండె, మనువొండె, బలియొండె, జనకుఁడొండెఁ,
బ్రహ్లాదుఁ డొండె, నేర్పాటుగా శుకుఁడొండె, భాసురతరమతి వ్యాసుఁ డొండెఁ

తే. గాక యన్యులతరమె యీలోకమందు-నీసుబోధంబు, సద్బోధ, మీపదార్థ,
మీసదానందచిన్మయ, మీయగమ్య,-మీవిశుద్ధంబు, గుహ్యంబు, నీశుభంబు?

క. ఈ పన్నిద్దఱుఁ దక్కఁగ-నోపరు తక్కొరులు దెలియ నుపనిషదుచిత
శ్రీపతినామమహాద్భుత-దీపితభాగవతధర్మదివ్యక్రమమున్. 179

తే. ఏది జపియింప నమృతమై యెసఁగుచుండు;-నేదిసద్ధర్మపథ మని యెఱుఁగఁదగిన;
దదియె సద్భక్తియోగంబు నావహించు-మూర్తిమంతంబు దా హరికీర్తనంబు.

తే. కంటిరే మీరు సుతులార!కమలనేత్రు-భవ్య మగు నామకీర్తనఫలము నేఁడు?
దవిలి మృత్యువుపాశబంధములవలన-జాణతనమున నూడె నజామిళుండు. 181

ఉ. ఏటికి జాలిఁ బొంద నరు లీక్రియఁ? గృష్ణుని కీర్తనంబు పా
పాటవులన్ దహింపఁగల దాటకు సందియమేల? యిప్పు డీ
[4]తూఁటరి, దోసకారి, పెనుదోసి, యజామిళుఁ డంతమొందుచుం,
బాటిగ విష్ణునామసుతుఁ బల్కుచుఁ గేవలముక్తి కేఁగఁడే? 182

క. ఇంతయును దథ్యమని మది-నింతయుఁ దెలియంగ లేరు హీనాత్ములు దు
ర్దాంతతరఘటితమాయా-క్రాంతాత్యంతప్రకాశ గౌరవజడు లై. 183

మంగళమహాశ్రీవృత్తము—
ఈవిధమునన్ విబుధు లేకతమ, చిత్తముల నేకతము లేక, హరి నీశున్
భావమున నిల్పి, తగు భాగవతయోగపరిపాకమున నొందుదురు; వారిం
దేవలదు; దండనగతిం జనదు మాకు గుఱుతింప; నఘముల్ దలఁగు; మీఁదన్
శ్రీవరుని చక్రము విశేషగతిఁ గాచు; సురసేవితులు ముక్తిఁ గడుఁ బెద్దల్. 184

ఉ. ఎవ్వరు సిద్ధసాధ్యఖచరేశలసత్పరిగీతగాథలం?
దెవ్వరు ముక్తిభోగతల హేమమనోహరచంద్రశాలలం?

1. = ఒంటినిండఁ గన్నులుగలవాఁడు; ఇంద్రుఁడు. 2. = ఒకవంక స్త్రీరూపముగలవాఁడు; అర్ధనారీశ్వరుఁడు. 3. = బ్రహ్మ. 4. తూఁటరి = తుంటరి; దుష్టుఁడు.

దెవ్వారు శంఖచక్రగురుహేతిగదారుచిరోగ్రపాణు ? లా
మవ్వపు రూపవంతు, లసమానులు వో ధరలోని వైష్ణవుల్. 185

సీ. శ్రుత్యంతవిశ్రాంతమత్యనుక్రమణీయభగవత్ప్రసంగతుల్ భాగవతులు;
సనకాదిమునియోగిజనసదానందైకపరమభాగ్యోదయుల్ భాగవతులు;
కృష్ణపదధ్యానకేవలామృతపానపరిణామయుతులు శ్రీభాగవతులు;
బహుపాతకానీకపరిభవప్రక్రియాపరుషోగ్రమూర్తులు భాగవతులు;
తే. భావతత్త్వార్థవేదులు భాగవతులు;-బ్రహ్మవాదానువాదులు భాగవతులు;
సిరులు దనరంగ నెన్నఁడుఁ జేటులేని-పదవి నొప్పారువారు వో భాగవతులు.

క. అది గాన విష్ణుభక్తులఁ-గదియఁగఁ జనవలదు మీరు; కరివరదు లస
త్పదపద్మవినతివిముఖులఁ- [1]దుది నంటఁగఁ గట్టి తెండు; ధూర్తులు వారల్. 187

సీ. ఎకసక్కెమున నైన నిందిరారమణునిఁ బలుకంగలేని దుర్భాషితులను,
గలలోన నైన శ్రీకాంతుని సత్పాదకమలముల్ సూడని కర్మరతుల,
నవ్వుచు నైనఁ గృష్ణప్రశంసకుఁ జెవిఁ దార్పనేరని దుష్కథాప్రవణుల,
యాత్రోత్సవంబుల నైన నీశుని గుడిత్రోవఁ ద్రొక్కఁగలేని దుష్పదులను,
ఆ. బరమభాగవతుల పాదధూళి సమస్త-తీర్థసార మనుచుఁ దెలియలేని
వారి, వారివారి, వారిఁ జేరినవారిఁ-దోలుతఁ గట్టి తెండు దూతలార ! 188

ఆ. ఎల్లపాపములకు నిల్లైన యింటిలో-బద్ధతృష్ణు లగుచు, బుద్ధి దలఁగి,
పరమహంసకులము మఱి దప్పి వర్తించు-ధూర్తజనులఁ దెండు దూతలార !

ఆ. అరయఁ దనదు జిహ్వ హరిపేరు నుడువదు;-చిత్త మతని పాదచింతఁ జనదు;
తలఁపఁ దమకు ముక్తి తంగేటిజున్నొకో!-సకలవిష్ణుభక్తులకునుబోలె. 190

ఆ. పద్మనయనుమీఁది భక్తియోగం బెల్ల-ముక్తియోగ మనుచు మొదలెఱుంగు
వారి, వారివారి, వారిఁ జేరినవారి-త్రోవఁ దలఁపవలదు దూతలార !'' 191

వ. అని పలికె'' నని చెప్పి, మఱియు శుకుం డిట్లనియె: ''శ్రీకృష్ణనామకీర్తనంబు జగన్మంగళం బనియును, జగన్మోహనం బనియును, జగజ్జేగీయమానం బనియును, నిఖిల పాపైకనిష్కృతి యనియును, నిఖిలదుఃఖనివారణం బనియును, నిఖిల దారిద్ర్యనిర్మూలనం బనియును, నిఖిలమాయాగుణవిచ్ఛేదకం బనియును, నుద్దామంబులగు హరివీర్యంబుల నాకర్ణించువారల చిత్తంబు లతినిర్మలంబు లగు భంగిం దక్కిన వ్రతాచరణంబులం గావనియును, శ్రీకృష్ణపదపద్మంబుల హృత్పద్మంబుల నిలుపువార లన్యపాపకర్మంబు లగు నవిద్యావ్యసనంబులం బొరయనేర రనియును, నిజస్వామియైన యమధర్మరాజుచేతఁ గీర్తింపంబడిన

1. తుదినంటఁగ = తుదముట్ట; పూర్తిగా.

భగవన్మాహాత్మ్యంబు నాకర్ణించి, విస్మితులై, కాలకింకరులు నాఁటనుండియు వైష్ణవజనంబులం జేరఁజూడ వెఱతురు; నరేంద్రా! పరమగుహ్యం బగు నీయితిహాసంబును బూర్వకాలంబున సకలవిజ్ఞానగోచరుం డైన కుంభసంభవుండు సకలదుఃఖవిలయంబును, సకలపుణ్యనిలయంబును నైన మలయంబునఁ బురాణపురుషుం డైన పురుషోత్తము నారాధనంబు సేయుచుండి, నాకెఱింగించె" నని చెప్పిన విని, విస్మయానంద హృదయుండై, పరీక్షిజ్జనపాలుం డి ట్లనియె: 192

క. "స్వాయంభువమనువేళల-నోయయ్య! సురాసురాండజోరగనరవ
ర్గాయతసర్గము దెలిపితి;-పాయక యది విస్తరించి పలుకంగదవే!" 193

క. ఉత్తరకొడు కిట్లడిగిన-నుత్తరమును నమ్మునీంద్రుఁ డుత్తమచేతో
వృత్తి ముదమంది పలికెను;-దత్తరపా టుడిగి వినుఁడు తాపసవర్యుల్. 194

సీ. పూని ప్రచేతసు పుత్త్రులు పదుగురు ప్రాచీనబర్హిష ప్రాఖ్యఁ గలుగు
వారు మహాంభోధివలన వెల్వడి వచ్చి, తగ వృక్షవృతమైన ధరణిఁ జూచి,
మేదినీజములపై మిక్కిలి కోపించి, మదిలోన [1]దీపితమన్యు లగుచు,
వక్త్రంబులను మహావాయుసంయుతమైన యనలంబుఁ గల్పించి, యవనిజములఁ

తే. బెల్లువడఁ గాల్పఁ దొడఁగినఁ, దల్లడిల్లి,
వారి కోపంబు వారించువాఁడ పోలెఁ
బలికెఁ జంద్రుం: "డయో మహాభాగులార!
దీనమగు వృక్షములమీఁదఁ [2]దెగుట దగునె? 195

తే. మొదల వర్ధిష్ణులగు మిమ్ము సదయహృదయు
లగు ప్రజాపతులనుచు సర్వాత్ముఁడనియె;
నట్టి మీరు ప్రజాసృష్టికైనవార
లీవనస్పతితతుల దహింపఁదగునె? 196

సీ. ఆదికాలంబున నా ప్రజాపతి పతి యైన లోకేశ్వరుం, డచ్యుతుండు,
పద్మనేత్రుఁడు [3]వనస్పతుల, [4]నోషధిముఖ్యజాతంబు నిషము, నూర్జంబుఁ గోరి
కల్పించె; నందు ముఖ్యంబైన యన్నంబు, నచరంబులైనట్టి యపదమెల్లఁ
బాదచారులకును బాల్వెట్టి, యిరుగాళ్లు చేతులు గలిగిన జీవతతికి

తే. పాణులొగి లేని యాచతుష్పాత్తులెల్ల-నన్నముగఁబూని కాషించె;నదియుఁగాక
యామహాభాగుఁ, డచ్యుతుఁ డాదరమున-మీకు ననఘాఖ్యవిఖ్యాతి జోకపఱిచె.

---

1. దీపితమన్యులు=విలసిల్లిన కోపముగలవారు. 2. తెగుట=సాహసించుట. 3. వనస్పతులు=పూయక కాచెడు, రావి, మేడి మొదలగునవి. 4. ఓషధులు = ఫలించినతోడనే నశించు అరఁటి లోనగునవి.

క. నిజముగ దేవాధీశ్వరుఁ,-డజుఁడు ప్రజాసర్గమునకు ననఘుల మిమ్ముం
సృజియించె; నిట్టివారికిఁ-గుజదహనము సేయ నెట్లు గోరిక వొడమెన్? 198

చ. సతతమహాత్మసత్త్వగుణసత్పురుషస్మృతిఁ బొందరయ్య! మీ
పితరులునుం, బితామహులుఁ, బెద్దలు నెన్నఁడుఁ బొందనట్టి దు
ష్కృతమత మైన కోపమునఁ గిల్బిషభావము మానరయ్య! సం
భృతకరుణావలోకమున భీతతరుప్రకరంబుఁ జూచుచున్. 199

ఉ. తప్పక యర్భకావళికిఁ దల్లియుఁ దండ్రియు, నేత్రపంక్తికిం
జెప్పలు, నాతికిం బతియు, తేఁడు ప్రజావళికెల్ల, నర్థి కిం
పొప్ప గృహస్థు, మూఢులకు నుత్తము, లెన్న సమస్తబాంధవుల్;
ముప్పునఁ గావలేని కడుమూర్ఖులు గారు; నిజాలచుట్టముల్. 200

సీ. అఖిలభూతముల దేహాంతస్థ్సమగునాత్మయీశుఁడచ్యుతుఁడని యెఱుఁగవలయు;
నెఱిఁగి సర్వంబైన యిందిరారమణు లోఁజూపులఁ దనివిగాఁ జూడవలయుఁ;
జూచిన చిద్రూపశుద్ధాత్ము లగు మిమ్ము నెనసిన వేడ్కతో నిచ్చ మెచ్చు;
మెచ్చిన సర్వాత్ము మీ రెఱింగినచోటఁ గోపగుణంబులఁ బాపవలయుఁ;

ఆ. బాపి దగ్ధశేషపాదపజాలంబు-దియ్య మెసఁగ బ్రదుక నియ్యవలయు;
ననఘులార! మీర లస్మదీయప్రార్థ-నంబు పరఁగఁ జేకొనంగవలయు. 201

క. ఇదె వృక్షసముద్భవయగు-మదిరేక్షణ, నాప్సరసిఁ, గుమారిక నిత్తుం;
వదలక పత్నిఁగఁ జేకొని-ముద మందుఁడు పాదపముల మోసము వాయన్."

వ. అని యిట్లామంత్రణంబు సేసి, మారిష యను కన్యకను వారల కిచ్చి,
చంద్రుండు సనియె; నప్పుడు. 203

క. వారలు పర్యాయంబున-నీరేజముఖిం వరించి, నెఱి రమియింపన్,
ధీరుఁడు ప్రాచేతసుఁ డై,-వారక దక్షుండు వుట్టె వనజజసముఁ డై. 204

క. ఎవ్వని సంతానంబులు-నివ్వటిలెం వసుధ నెల్ల, నెఱి నాదక్షుం
డెవ్వలన జగములన్నిటఁ-[1]బ్రవ్వ జలము నిలిపినట్లు ప్రజఁ బుట్టించెన్. 205

ఉ. వారని వేడ్కతో దుహితృవత్సలదక్షుఁడు దక్షుఁ డాత్మలోఁ
గోరి సృజించెఁ గొన్నిటి, నకుంఠితవీర్యముచేతఁ గొన్నిటిం,
బోరన ఖేచరంబులను, భూచరముఖ్యవనేచరంబులం,
నీరచరవ్రజంబు, రజనీచరజాలదివాచరంబులన్. 206

క. నరసురగరుడోరగకి-న్నరదానవయక్షపక్షినగవృక్షములం
దర మిడి సృష్టి యొనర్చెను-దిరముగ దక్షప్రజాపతి వితతకీర్తిన్. 207

1. ప్రవ్వ = కుండ.

క. బహువిధముల, బహుముఖముల,-బహురూపములైన ప్రజల బహులోకములన్
బహుళముగఁ జేసి, మదిలో-[1]బహుమానము నొందఁడయ్యెఁ బ్రఖ్యాతముగన్.

తే. ఆ ప్రజాసర్గబృంహితంబయిన జగము
దక్షుఁ డీక్షించి, మదిలోనఁ దాప మొంది,
మఱియు జననంబు నొందించు మతము రోసి,
పరమపురుషుని నాశ్రయింపంగఁ దలఁచె. 209

వ. ఇట్లు దక్షప్రజాపతి ప్రజాసర్గంబు చాలక, చింతించి, [2]మంతనంబున లక్ష్మీ
కాంతుని సంతుష్టస్వాంతుం జేయువాఁడై. 210

క. మోదంబై, పరిదూషిత-ఖేదంబై, శాబరీద్ధకిలికించితదృ
గ్భేదంబై, బహుసౌఖ్యా-పాదంబై యొప్పు వింధ్యపాదంబునకున్. 211

వ. అరిగి, యం దఘమర్షణం బను తీర్థంబు సర్వదురితహరంబయి యొప్పు దాని
ననుసవనంబు సేవించి, యతిఘోరంబైన తపంబు సేయుచు హరిం బ్రసన్నుం
జేసి, హంసగుహ్యం బను స్తవరాజంబున నిట్లని స్తుతియించె: 212

దక్షుఁడు స్తుతించిన హంసగుహ్య స్తవరాజము

తే. ''పరమునికి వందన మొనర్తుఁ బరిఢవించి;
ము న్నవితథానుభూతికి మ్రొక్కి కొందు;
మెఱయ గుణములఁ దేలు నిమిత్తమాత్ర
బంధు వైనట్టివానికిఁ బ్రణతులిడుదు. 213

ఆ. తవిలి గుణులచేతఁ, దత్త్వబుద్ధులచేత-నిగిడి కానరాని నెలవువాని,
మొదలఁ దాన కలిగి ముక్తిమానావధి-రూపమైనవాని ప్రాపుఁ గందు. 214

ఆ. ఎల్లతనువులందు నిరవొంది, తనతోడఁ-బొందు సేసినట్టి పొందు గానిఁ
బొందు వొందలేఁడు పురుషుండు గుణము దా-గుణిని బోలునట్టి గుణి భజింతు.

ఉ. పూని మనంబునుం, దనువు, భూతములున్, మఱి యింద్రియంబులుం,
బ్రాణములున్, వివేకగతిఁ బాయక, యన్యముఁ దమ్ము నెమ్మెయిం
గానఁగనేర, వాగుణనికాయములం బరికించునట్టి స
ర్వానుగతున్, సమస్తహితు, నాదిమపూరుషు నాశ్రయించెదన్. 216

వ. మఱియు ననేకవిధనామరూపనిరూప్యం బగు మనంబునకు దృష్టస్మృతుల
నాశంబువలనఁ గలిగెడు నుపరామంబగు సమాధియందుఁ గేవలజ్ఞానస్వరూ
పంబునఁ దోఁచు నిర్మలప్రతీతిస్థానంబైన హంసస్వరూపికి నమస్కరింతు;

1. బహుమానము = సంతోషము. 2. మంతనము = ఏకాంతము.

దారువందు నతిగూఢంబైన వీతిహోత్రుని బుద్ధిచేతం బ్రకాశంబునొందించు భంగి బుద్ధిమంతులు హృదంతరంబున సన్నివేశుండయిన పరమపురుషుని నాత్మశక్తిత్రయంబుచేతం దేజరిల్లఁజేయుదు; రట్టిదేవుండు సకలమాయావిచ్ఛేదకంబయిన నిర్వాణసుఖానుభవంబునం గూడి యుచ్చరింపం గొలంది గాని శక్తి గల విశ్వరూపుండు నాకుం బ్రసన్నుం డగుంగాక; వాగ్బుద్ధీంద్రియ మానసంబులచేతం జెప్పను, నిట్టిదని నిరూపింపను నలవిగాక యెవ్వని గుణ రూపంబులు వర్తించు, నెవ్వండు నిర్గుణుండు, సర్వంబు నెవ్వనివలన నుత్పన్నం బగు, నెవ్వనివలన స్థితింబొందు, నెవ్వనివలన లయంబగు, నట్టి పరాపరంబులకుం బరమంబై, యనన్యంబై, ప్రాక్ప్రసిద్ధంబై, సర్వవ్యాపకంబై, యాదికారణంబైయున్న బ్రహ్మంబు నాశ్రయింతు; నెవ్వని ప్రభావంబు మాటలాడెడు వారలకు, వాదంబు సేయువారలకు వివాదసంవాదస్థలంబు లగుచు నప్పటప్పటికి మోహంబునొందించుచుండు, నట్టి యనంతగుణంబులు గల మహాత్మునకుం బ్రణామంబు సేయుదు; నస్తి నాస్తి యను వస్తుద్వయనిష్ఠలం గలిగి, యొక్కటన యుండి, విరుద్ధధర్మంబులుగఁ గనంబడు నుపాసనాశాస్త్రసాంఖ్యశాస్త్రంబులకు సమంబై వీక్షింపఁదగిన పరమంబు నాకు ననుకూలంబగుంగాక; యెవ్వండు జగదనుగ్రహంబుకొఱకు జన్మకర్మంబులచేత నామరూపంబు లెఱుంగంబడకుండియు నామరూపంబులు గలిగి తేజరిల్లు, నట్టి యనంతుండయిన భగవంతుండు ప్రసన్నుం డగుం గాక; యెవ్వండు జనులకుఁ బురాకృతజ్ఞానపదంబులచేత నంతర్గతుండై, మేదినిం గలుగు గంధాదిగుణంబుల నాశ్రయించిన వాయువుభంగి మెలంగుచుండు, నాపరమేశ్వరుండు మదీయమనోరథంబు సఫలంబు సేయుంగాక!" యనుచు భక్తిపరవశుండయి యుక్తివిశేషంబున స్తుతియించుచున్న దక్షునికి భక్తవత్సలుండైన శ్రీవత్సలాంఛనుండు ప్రాదుర్భావంబు నొందె; నప్పుడు. 217

సీ. [1]భర్మాచలేంద్రప్రపాతద్వయంబునఁ గలిగిన నీలంపుగను లనంగ
మొనసి తార్క్ష్యుని యిరుమూఁపుపై నిడినట్టి పదముల కాంతులు పరిఢవిల్లఁ,
జండదిఙ్మండలశుండాలకరముల కైవడి నెనిమిదికరము లమరఁ
జక్రకోదండాసిశంఖనందకపాశచర్మగదాదుల సరవిఁ బూని,

ఆ. నల్లమేను మెఱయ, నగుమొగం బలరంగఁ,-జల్లచూపు విబుధసమితిఁ బ్రోవఁ,
బసిఁడికాసెఁ బూని, బహుభూషణకిరీట-కుండలముల కాంతి మెండుకొనఁగ. 218

సీ. కుండలమణిదీప్తి గండస్థలంబులఁ బూర్ణేందురాగంబుఁ బొందుపఱుప,
దివ్యకిరీటప్రదీప్తు లంబరరమాసతికిఁ గౌసుంభవస్త్రంబు గాఁగ,

1. భర్మాచలము = మేరుపర్వతము.

వక్షస్స్థలంబుపై వనమాలికాశ్రీలు శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీల నొఱయ,
నీలాద్రిఁ బెనఁగొని నిలిచిన విద్యుల్లతలభాతిఁ గనకాంగదములు మెఱయ,
ఆ. నఖిలలోకమోహనాకారయుక్తుఁడై,-నారదాదిమునులు సేసి కొలువ,
గదిసి సురలు పొగడ, గంధర్వకిన్నర-సిద్ధగానరవము చెవుల నలర. 219

క. సర్వేశుఁడు, సర్వాత్ముఁడు,-సర్వగతుం, డచ్యుతుఁడు, సర్వమయుండై,
సర్వంబుఁ జేరి కొలువఁగ,-సర్వగుఁడై దక్షునకుఁ బ్రసన్నుం డయ్యెన్. 220

వ. ఇట్లు ప్రసన్నుండయిన సర్వేశ్వరుని సర్వంకషంబై, మహైశ్వర్యధుర్యంబై తేజరిల్లు దివ్యరూపంబుఁ గాంచి, భయంబును, హర్షంబును, విస్మయంబును జిత్తంబున ముప్పిరిగొని, చొప్పు దప్పింపం, దెప్పిఱి, [1]కప్పరపాటునం బుడమిపై నిడుసాఁగిలంబడి, దండప్రణామంబు లాచరించి, కరకమలంబులు మొగిడ్చి, సెలయేఱు [2]తొట్టులఁ గొట్టువడి, యిట్టట్టుఁ బట్టుసాలక, నిట్టవొడిచి, మున్నీరు దన్ని నిలిచిన పెన్నీరునుంబోలె సర్వాంగంబులుం దొంగలింపఁ, జిత్తంబు నాత్మాయత్తంబు సేసి, పిక్కటిల్లిన సంతోషంబుచేత భగవంతుం బలుకను, నత్యంత మంగళ సందోహపాదకంబులైన తన్నామంబు లుగ్గడింపను, నతినిర్మలంబులయిన తదీయకర్మంబులు దడవను, విబుధహర్షకరంబులైన తత్స్వరూపంబులు పొగడను, నాత్మీయమనోరథంబు వాక్రువ్వను నోపక, [3]ప్రజాకాముండయి యూరకున్న ప్రజాపతిం జూచి, సర్వజీవదయాపరుండును, సర్వసత్త్వహృదంతరస్థుండును, సర్వజ్ఞుండునుం గావున నతని భావంబు దెలిసి, జగన్నాథుం డార్తపోషణంబులైన భాషణంబుల నిట్లనియె: 221

క. “మెచ్చితిఁ బ్రాచేతస! తప;-మిచ్చట ఫలసిద్ధి యయ్యెః నిట్లతిభక్తిన్
హెచ్చగు మద్వరవిభవము-నచ్చుపడం బొంద నెవ్వఁ డర్హుఁడు జగతిన్? 222

ఆ. తపము సాలు నింకఁ;దగ భూతతతికి వి-భూతు లొనరుఁ గాక! పొందుపడఁగ
నిదియ సుమ్ము మాకు నిచ్చలోఁ గల కోర్కె;-పొసఁగ నీవలనఁ బొందుపడియె.

వ. వినుము: బ్రహ్మయు, భర్గుండును, బ్రజాపతులును, మనువులును, నింద్రులును నిఖిలభూతంబులకు భూతిహేతువు లయిన మద్విభూతివిభవంబులు; మఱియు నాకు యమనియమాదిసహితసంధ్యావందనాదిరూపంబగు తపంబు హృదయంబు; సాంగజపధ్యానరూపం బగు విద్య శరీరంబు; ధ్యానాదివిషయపుంవ్యాపారంబుగా నుండు భావనాదిశబ్దవాచ్యంబగు క్రియ యాకృతి; క్రతుజాతంబు లంగంబులు; ధర్మం బాత్మ; దేవతలు ప్రాణంబులు; నిగమంబు మత్స్వరూపంబు; జగదుత్పత్తికి నాదియందు నే నొక్కండన తేజరిల్లుచుంటి; బహిరంతరంబులవే ఱొక్కటి లేక సుషుప్త్యవస్థయందు సర్వంబు లీనంబగుటం జేసి సంజ్ఞా

1. కప్పరపాటు = తొట్రుపాటు. 2. తొట్టు = చెఱువు మొదలగువానిలోని పొలము.
3. ప్రజ = సంతానము.

మాత్రుండును, నవ్యక్తుండును గా నుండు జీవునిభంగి నొక్కండన యుండుదు; ననంతుండ నై, యనంతగుణంబులు గల మాయాగుణంబువలన గుణవిగ్రహంబగు బ్రహ్మాండంబును, నయోనిజుండు, స్వాయంభువు నగు బ్రహ్మయును నుదయించిరి; మదీయవీర్యోపబృంహితుండయి మహాదేవుండగు నా బ్రహ్మ యసమర్థుండునుం బోలె నకృతార్థమ్మన్యమానమనస్కుండయి, సృజింప నుద్యమించుతఱిఁ 'దపం బాచరింపు'మని నాచేత బోధితుండై, ఘోరంబైన తపం బాచరించి, తొలుత సృష్టికర్తృత్వంబు వహించిన మిమ్ము సృజియించె; నంతఁ బంచజనప్రజాపతి తనూజయగు నసిక్ని యనుపేరిట వినుతి నొందియున్న యిక్కన్యకను నీ కిచ్చితి; దీనిం బత్నిఁగాఁ గైకొని, మిథునవ్యవాయధర్మంబు గలవాఁడవై, మిథునవ్యవాయధర్మంబు గల యీనాతియందుఁ బ్రజాసర్గంబు నతివిపులంబుగఁ గావింపంగలవాఁడవు; మఱియు నీకుఁ బిదప నీక్రమంబున నిఖలప్రజలును మన్మాయామోహితులయి మిథునవ్యవాయధర్మంబునఁ బ్రజావృద్ధి నొందించి, మదారాధనపరులై యుండఁగలవా''రని పలికి, విశ్వభావనుండైన హరి స్వప్నోపలబ్ధార్థంబునుంబోలె నంతర్ధానంబు నొందె; నప్పుడు దక్షుండు విష్ణుమాయోపబృంహితుండై, పాంచజనియగు నసిక్నియందు హర్యశ్వసంజ్ఞల వినుతిఁ జెందియున్న యయుతసంఖ్యాపరిగణితులైన పుత్త్రులం గాంచె; నప్పు డాధర్మశీలురైన దాక్షాయణులు పితృనిర్దేశంబునం బ్రజాసర్గంబుకొఱకుఁ దపంబు సేయువారై, పశ్చిమదిశకుం జని, యచ్చట సింధుసముద్రసంగమంబున సమస్తదేవమునిసిద్ధగణసేవితంబై, యుపస్పర్శనమాత్రంబున నిర్ధూతకల్మషులను, నిర్మలచిత్తులనుం జేయుచున్న నారాయణసరస్సనం బరఁగు తీర్థరాజంబున నవగాహనంబు సేసి, నిర్మలాంతరంగులై పరమహంసధర్మంబునందు నుత్పన్నమతులై, ప్రజాసర్గంబుకొఱకుఁ దండ్రియనుమతంబున నుగ్రతపంబు సేయుచుండ, వారి కడకు నారదుండు వచ్చి యి ట్లనియె: 224

సీ. ''మీ రతిమూఢులు; మీఁదటిగతి గాన; రెన్నంగఁ బసిబిడ్డ లన్నలార!
పుడమి దా నింతని కడఁ బరికింపరు; ప్రజలఁ బుట్టింప నే ప్రతిభ గలదు?
అట్టైన నొక్క మహాత్ముఁడు పురుషుండు, బహురూపములు గల భామ యొకతె
పుంశ్చలీభర్తయుఁ [1]బురణింప నుభయప్రవాహంబు గల నది వఱలఁ గదల

ఆ. నంచ యొకటి యిరువదైదింటి మహిమలఁ-గలిగియుండు తెరువు గానరాక
వజ్రనిబిడ మగుచు వరుసఁ దనంతన-తిరుగుఁ గాష్ఠబిలము చేటపడఁగ. 225

క. వినుఁ డందుల యనురూపము;-ననువొందఁగ నెఱుఁగ, కాత్మ నాత్మగుహూర్తిం
గొనసాగించెద మను మి-మ్మన నేమియు లేదు మూఢు లని తెలిసి తగన్.''

1. ఆనంద ముద్రాక్షరశాల ప్రతియందలి యీ పాఠమే మూలానుసారి. 'పుమాంసం పుంశ్చలీపతిమ్' అని మూలము. తక్కినవి అనన్వితములు.

వ. అని నారదుండు బోధించిన హర్యశ్వులు సహజబుద్ధిచేత నారదవాక్యంబులం దమలో ని ట్లని వితర్కించిరి: 227

తే. సారిది క్షేత్రజ్ఞుఁ డన నతిసూక్ష్మమంది,-యరయ నజ్ఞానబంధనం బగుచు, లింగ దేహమున నెద్ది గల, దది దెలియకున్నఁ-గలదె మోక్షంబుదుష్కర్మగతులచేత?

తే. కలఁడు జగదేకసన్నుతకారణుండు,
స్వామి, భగవంతుఁ, డభవుండు, స్వాశ్రయుండు,
పరముఁ; డాతనిఁ జూడక బ్రహ్మకైనఁ
గలుగునే ముక్తిపదము దుష్కర్మగతుల? 229

ఆ. పురుషుఁ డెట్టులేనిఁ బూని బిలస్వర్గ-గతుఁడుఁబోలె వర్తకంబు మాను; నట్టిబ్రహ్మమెఱుఁగనయ్యకు స్వర్భోగ-కర్మగతుల నేమి గానఁబడును? 230

శా. తన్నిష్ఠాగతి లేనివానికి నసత్కర్మప్రచారంబుచే
మున్నేమయ్యెడి, నాత్మబుద్ధి గుణసమ్మోహంబునం దోఁచుచుక్,
వన్నెల్ వెట్టుక, వింత బాగులతఱిఁ వర్తించు దౌర్గుణ్యసం
పన్న(శ్రీ)యునుబోలె నెల్లగతులం బ్రఖ్యాతమై యుండఁగన్. 231

సీ. అనవాంద సృష్టినవ్యయముగఁ(మును)జేయుచుఁ, బ్రచుర ప్రవాహసంపతితమైన
నెఱయఁ గూలం బను నిర్గమస్థానంబునందు వేగము గల క్రందుమాయ
గదలి, యహంకారగతివశంబునఁ జాల వివశుఁ డై, బోధకు [1]విపరి యైన
వానికి నీరీతి వలవంత కర్మప్రచారంబులను మీఁదఁ జక్క నైన

ఆ. జన్మమరణముఖ్యజాడ్యంబుతోఁ బాసి,-నిఖలసౌఖ్యపదవి నెఱసి, కష్ట మార్గమైనయట్టి మహనీయధామంబుఁ-జిత్తమార నెట్లు సేరఁగలఁడు?(దు?)

తే. దాని సంసర్గగుణములు దప్పి నడచు-కుత్సితపుభార్యఁ జేకొన్న కుమతివోలెఁ దివిరి సుఖదుఃఖములఁ గూడి తిరిగి జీవ-రూప మెఱుఁగనివానికిఁ బ్రాపుగలదె?

మత్తకోకిలము. పంచవింశతితత్త్వరాశి కపారదర్పణమయ్యుఁ దాఁ
గొంచె మే పురుషుండు తత్త్వముఁ గోరి పట్టఁగ నేరఁ కే
మంచుఁ గించుఁ దలంచువాఁడు కదధ్వకర్మము సేయఁగా
మంచిలోకము వాని కేటికి మానుగా సమకూరెడిన్? 234

క. బంధానుమోక్షణక్రమ-సంధానైశ్వర్యధుర్యశాస్త్రసమగ్ర
గ్రంథంబు మాను చిద్రూ-పాంధునకును గర్మగతుల నగునే శుభముల్? 235

మత్తకోకిలము. చూడ నీజగమంతయుక్ వెసఁ జుట్టిపట్టుక లీల నే
జోడు లేక రయంబునం [2]గుడిసుట్టునట్టి స్వతంత్రముం

1. విపరి = బుద్ధిభేదముగలవాఁడు. 2. గుడిసుట్టు = సున్నచుట్టు.

గూడియుండిన కాలచక్రముఁ గోరి చూడనివాని కే
జాడఁ గల్గును గర్మసంగతిఁ జారుమోక్షపదం బిలన్ ? 236

ఆ. జన్మహేతు వైన జనకు నిర్దేశంబు-తనకుఁ జేయరాని దనుచుఁ దెలిసి,
గుణమయప్రవృత్తి ఘోరాధ్వనిశ్వాస-నిరతుఁడగుచుఁ జేయనేరఁ డతఁడు."

వ. అని తమలో వితర్కించి, యాకుమారు లప్పుడు. 238

సీ. "వినవయ్య! భూపాల! మునివరేణ్యుని మాట లనువొందఁ దలపోసి, వినయమలర
[1]వలగొని, యతనికి వందనంబు లొనర్చి, తిరిగి యెన్నఁడు రాని తెరువు పట్టి,
చయ్యన నేఁగిరి సహజసత్త్వబ్రహ్మమయ మైన పంకజనయను పాద
పద్మమరందంబు పానంబు సేయుచు మత్తిల్లి నిలిచిన మానసాళి

ఆ. పరిణమింప విష్ణుఁ బాడుచుఁ, దత్కీర్తి-సరణి మ్రోయు మహతి సంఘటించి,
నారదుండు గుణవిశారదుం డెందేని-జనియెఁ దన్ను జగము సన్నుతింప. 239

క. అప్పుడు దక్షుఁడు దనయులు-దప్పి మహాపథముఁ గనుటఁ దగ నారదుఁడే
చెప్పినఁ, గప్పిన శోకము-ముప్పిరిగొని, చిత్తవృత్తి [2]మూరింబోవన్. 240

చ. అడలుచునున్న, వచ్చి, కమలాసనుఁ డూఱడిలంగఁ బల్కి, మున్
బడసినలీలఁ బుత్త్రుల, నపారగుణాఢ్యులఁ గాంచుమన్న నా
పడఁతుకయందుఁ బల్వురను బన్నుగఁ దా శబళాశ్వసంజ్ఞులన్
బెడఁ గగువారిఁ, బుణ్యములఁ బేర్చినవారి, సహస్రసంఖ్యులన్. 241

క. పుట్టించిన, జనకుని మదిఁ-బుట్టిన తలఁపెఱిఁగి, వారు పూనికఁ బ్రజలం
బుట్టించు వ్రతముఁ గైకొని,-గట్టిగఁ దప మాచరింపఁగాఁ జనిరి వెసన్. 242

వ. ఇట్లు శబళాశ్వులు ప్రజాసర్గంబుకొఱకుఁ దండ్రిపంపునం దపంబు సేయువారై, యేతీర్థంబు తీర్థరాజంబై సకలతీర్థఫలంబుల నాలోకనమాత్రంబున ననుగ్రహించుచు సకలపాపంబుల నిగ్రహించు, నేతీర్థప్రభావంబున నగ్రజన్ములు ఫలసిద్ధిం బొందుదు, రట్టి నారాయణసరస్సను పుణ్యతీర్థంబునకుం జని, తదుపస్పర్శమాత్రంబున నిర్ధూతమలాశయులై. 243

శా. బ్రహ్మేంద్రాదులు నందనేరని పరబ్రహ్మంబుఁ జింతించుచున్,
బ్రహ్మానందముఁ బొంది, జిహ్వికలపై బ్రహ్మణ్యమంత్రంబులన్
బ్రహ్మాలోకనవాంఛతో నిలుపుచున్, బ్రహ్మం బితం డంచు మున్
బ్రహ్మజ్ఞానగురున్ హరిం దపమునం బాటించి రబ్బాలకుల్. 244

సీ. ఏకపాదాంగుష్ఠ మిలమీఁద సవరించి, నిశ్చలకాయులై నిక్కి నిలిచి,
కరములు గీలించి, సరవి మీఁదికి నెత్తి, గుఱుతుగాఁ [3]బెనుబయల్ గుట్టిపట్టి,

1. వలగొను = ప్రదక్షిణము చేయుట. 2. మూరిఁబోవు = నశించు. 3. పెనుబయలు = మహాకాశము.

నిడివిగాఁ గ్రూరమై నిగిడిన చూడ్కులఁ గడుఁదీవ్రభానునిఁ బొడిచి పట్టి,
పడిఁ గొంతకాలంబు వాయువు భక్షించి, యంతనుండియు నిరాహారులగుచు,

ఆ. సకలలోకములకు సంహారకరమును,—బేర్చి దేవతలకు భీతికరముఁ
గాఁగ ఘోరతపముఁ గావింపఁ దొడఁగిరి—మహితచిత్తు లక్కుమారవరులు. 245

నారదుఁడు శబళాశ్వులకు నివృత్తిమార్గ ముపదేశించుట

వ. ఇట్లతిభయంకరంబైన తపంబు సేయుచు, నెడ తెగక భగవన్మంత్రంబులు నొడు
వుచుఁ బ్రజాసర్గకాములై యున్న యచ్చిన్నిబాలురకడకు నారదుండు సనుదెంచి,
పూర్వవిధంబునంబలుకుచునిట్లనియె: "భ్రాతృవత్సలులై యున్న మీరలు వేదాంత
సారంబౌలుకుచున్న నావచనంబు లాదరించి, తోఁబుట్టువులు సనిన మార్గం
బునఁ జనుం; డెవ్వరేనిం దమ యగ్రజులు సన్న మార్గంబునం దామునుం దప్పక
వర్తింతురేని, నట్టివారిని విశేషధర్మం బెఱింగినవా రండ్రు; సతతంబును బుణ్య
బంధువులైన దేవతలం గూడి సుఖంబుండుం" డని పల్కి, నారదుండు సనియె;
వారలును సర్వకర్మంబులయందు నిర్మోహితులై, పరమపదంబునకు నాస్పదంబు
లయిన దేవర్షి వాక్యంబుల నాశ్రయించి. 246

ఉ. అప్పుడు లజ్జతోడ శబళాశ్వులు పూర్వజు లేఁగినట్టి యా
చొప్పున నెన్నఁడుం దిరిగి చూడని త్రోవ విశేషపద్ధతిం
దప్పక పోయి; రయ్య! గుణధాములు నేఁడును మళ్లరేమి నేఁ
జెప్పెదఁ గాక రాక కడసేరిన రాత్రులఁ బోలి భూవరా! 247

క. దక్షున కాకాలంబున - లక్షితమై యుండెఁ బెక్కు[1]లాగుల నుత్పా
తక్షోభంబులు; వానికి - రూక్షవ్యథనొంది, యాపురుషనాశంబున్. 248

క. నారదకృత మని యెఱిఁగి, మ - హారోషముతోడ నేఁగి, యాతనిఁ గని, దుః
ఖారూఢచిత్తుఁడై, మది - నూఱడిలం దెరువులేక, యుగ్రుండగుచున్. 249

ఆ. మోము జేవుఱింప, ముడివడ బొమదోయి,—చూపువెంట మంట సుడిగొనంగఁ,
బెదవులదరఁ, బండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచు—దక్షుఁ డాగ్రహించి తపసిఁ బలికె:

చ. "నెఱయఁగ సాధురూపమున నీ వతిబాలుర కాత్మజాళికిం
గఱకున భిక్షుమార్గ మగు [2]కందువ సెప్పితి వేల ధూర్తవై?
[3]మఱుఁగక యుండవచ్చునె కుమారుల నీదురితంబు వొందక? ని
న్నొఱలఁగఁ ద్రోతు నాదు సమదోగ్రమహాగ్రహశాపవహ్నులన్. 251

దక్షుఁడు నారదుని శపించి ప్రజాసర్గ మొనరించుట

వ. అది యెట్లంటేని, దేవర్షిపితృఋణంబులు దీర్పక, కర్మవిచారంబు సేయని
బాలుర మనంబులకు నైహికేచ్ఛలయందు నైరాశ్యంబు గలుగంజేసి, నివృత్తి

1. లాగు = విధము. 2. కందువ = జాడ. 3. మఱుఁగు = సంతాపించు.

మార్గం బుపదేశించి, వారలకు నుభయలోకములయందుఁ జెందఁగల శ్రేయోహాని నొనర్చితి; విట్టిపాతకంబున భాగవతోత్తములలో లజ్జాహీనుండవై, యశోహానిం బొంది, చరింపుదు గాక! నిరపరాధులై వైరంబు లేని నాపుత్త్రుల పట్ల ద్రోహకృత్యం బొనర్చిన నీవు దప్పఁ దక్కిన భాగవతోత్తములు సకల భూతానుగ్రహ పరవశులు గావున నిరంతరంబును లోకసంచారివైన నీకు నే లోకంబునను నునికిపట్టు లేకుండుంగాక !'' యని నిర్దయుండై శాపంబిచ్చె; నంత నారదుండు తత్క్రోధవాక్యంబుల కలుగక, యట్లు కానిమ్మని సమ్మతించి, చనియె; నిట్టి శాంతభావం బెవ్వనివలనం గలుగు, నతండు సర్వాతీతుండయిన సర్వేశ్వరుండనంబడు ; మఱియు దక్షుండు దన మనోరథంబు విఫలంబగుటం జేసి యతిదుఃఖిత మనస్కుండై, పొగులుచున్నఁ, బితామహుండు సనుదెంచి, మఱియుఁ బ్రజాసర్గోపాయం బుపదేశించిన, నాప్రజాపతి ప్రియభామయైన యసిక్నియందుఁ బితృవత్సల లైన పుత్త్రికల నఱువదుండ్రం బుట్టించి, వారిలో ధర్మునకుం బదువురను, గశ్యపునకుం బదుమువ్వురను, జంద్రునకు నిరువదేడ్వురను, భూతునకు, నాంగిరసునకుఁ, గృశాశ్వునకు నిద్దఱేసిచొప్పున నార్వురను, దార్క్ష్యుం డను నామాంతరంబుఁ దాల్చిన కశ్యపునకు మరలఁ గడమనలువురను నీక్రమంబున నిచ్చె ; వారి నామంబు లాకర్ణింపుము. 252

ఆ. ఎట్టి పుణ్యవతులొ యీచేడియలు! సెప్ప - [1]సవతు లేనియట్టి సవతు లయ్యుఁ గడుపు వడసి ; రెట్టికడుపునఁ బుట్టిరో? - కడిఁది త్రిజగమెల్లఁ గడుపు గాఁగ.

వ. వార లెవ్వరనిన, భానువు, లంబయుఁ, గకుప్పు, జామియు, విశ్వయు, సాధ్యయు, మరుత్వతియు, వసువు, ముహూర్తయు, సంకల్పయు ననం బదుగురు ధర్మునకుఁ బత్నులై కొడుకులం బడసిరి ; వార లెవ్వరం టేని భానువునకు వేదఋషభుండు పుట్టె ; నతనికి నింద్రసేనుం డుదయించె; లంబకు విద్యోతుండు గలిగె ; నతనికి స్తనయిత్నువు లనువారు పుట్టిరి; కకుబ్దేవికి సంకటుండు పుట్టె; సంకటునకుం గీటకుండు పుట్టెఁ; గీటకునకు దుర్గాభిమానినులయిన దేవతలు జన్మించిరి ; జామిదేవికి దుర్గభూముల కధిష్ఠాన దేవతలు జనియించిరి ; వారికి స్వర్గుండును, నందియు జన్మించిరి ; విశ్వ యనుదానికి విశ్వేదేవగణంబు జనియించె ; వార లపుత్త్రకు లనం బరఁగిరి; సాధ్యయనుదానికి సాధ్యగణంబులు పుట్టె; వానికి నర్థసిద్ధి యనువాఁడు పుట్టె; మరుత్వతి యనుదానికి మరుత్వతుండు, జయంతుం డనువార లుదయించి ; రందు జయంతుండు వాసుదేవాంశజుండైన యుపేంద్రుం డనంబడి వినుతినొందె ; ముహూర్త యనుదానికి సకల భూతంబులకు నాయాకాలంబులం గలిగెడు నాయాఫలాఫలంబుల నిచ్చు మౌహూర్తికు లనియెడు దేవగణంబులు పుట్టిరి ; సంకల్ప యనుదానికి సం

---

1. సవతు = సాటి; సామ్యము.

కల్పుం డుదయించె; నాసంకల్పునకుఁ గాముండు జనియించె; వసు వసుదానికి ద్రోణుండును, ప్రాణుండును, ధ్రువుండును, నర్కుండును, నగ్నియు, దోషుండును, వస్తువును, విభావసువును నన నెనమండ్రు వసువు లుదయంబునొందిరి; రందు ద్రోణునకు నభిమతి యను భార్యయందు హర్షశోకభయాదులు వుట్టిరి; ప్రాణునకు భార్య యైన యూర్జస్వతియందు సహుండును, నాయువును, బురోజవుండు ననువారు గలిగిరి; ధ్రువునకు భార్య యగు ధరణియందు వివిధులగు పురు లనువారు జనించి; రర్కునికి భార్య యగు వాసనయందుఁ దర్షాదు లుదయించి; రగ్నికి భార్య యైన వసోర్ధారయందు ద్రవిణకాములు వుట్టిరి; మఱియుఁ గృత్తికలకు స్కందుండు గలిగె; నాస్కందునకు విశాఖాదు లుదయించిరి; దోషునకు శర్వరి యను భార్యయందు హరికళ శింశుమారుం డుదయించె; వస్తువునకు నాంగిరసయందు విశ్వకర్మ యను శిల్పాచార్యుం డుదయంబందె; నావిశ్వకర్మకు నాకృతి యను సతియందుఁ జాక్షుషుం డను మనువు జనియించె; నామనువువలన విశ్వేలు, సాధ్యు లనువారలు వుట్టిరి; విభావసునకు నుష యను భార్యయందు వ్యుష్టియు, రోచియు, నాతపుండును జనించి; రందు నాతపునికిఁ బంచయాముం డను దివసాభిమాన దేవత జనియించె; శంకరాంశజుండైన భూతునకు సురూప యను భార్యయందుఁ గోట్లసంఖ్యలైన రుద్రగణంబు లుదయించిరి; మఱియు రైవతుండు, నజుండు, భవుండు, భీముండు, వాముండు, నుగ్రుండు, వృషాకపియు, నజైకపాత్తు, నహిర్బుధ్న్యుండు, బహురూపుండు, మహాంతుండు ననువారలును, రుద్రపారిషదులును, నతిభయంకరులయిన ప్రేతలును, వినాయకులును బుట్టి; రంగిరసుం డను ప్రజాపతికి స్వధ యను భార్యయందుఁ బితృగణంబులు వుట్టిరి; సతియను భార్యకు నథర్వవేదాభిమాన దేవతలు వుట్టిరి; కృశాశ్వునకు నర్చి యను భార్యయందు ధూమ్రకేతుండను పుత్త్రుం డుదయించె; వేదశిరునకు ధిషణ యను భార్యయందు దేవలుండును, వయునుండును, మనువునుం బుట్టిరి; తార్క్ష్యునకు వినత, కద్రువ, పతంగి, యామిని యన నలువురు భార్య; లందుఁ బతంగికిఁ బక్షులు వుట్టె; యామినికి శలభంబులు వుట్టె; వినతకు సాక్షాత్కరించిన యజ్ఞాధిపతికి వాహనంబయిన గరుడుండును, సూర్యునకు సారథియైన యనూరుండును జనియించిరి; కద్రువకుఁ బెక్కుతెఱంగులగు భుజంగమంబులు వుట్టెఁ, జంద్రునకుఁ గృత్తికాదినక్షత్రంబులు భార్య లయినను వారలయందుఁ జంద్రుండు రోహిణియందుమాత్రము మోహితుం డగుటం జేసి దక్షశాపంబున క్షయరోగగ్రస్తుండై సంతానంబు వడయ నేరఁడయ్యెఁ; నంత దక్షప్రసాదంబున క్షయపీడితంబు లగు షోడశ కళల మరలం బొందె; మఱియును.

సీ. కామితప్రదుఁడైన కశ్యపు కౌఁగిట ముచ్చటదీర్తు రేముద్దరాండ్రు?
అఖిలలోకములకు నవ్వలై, జగమెల్లఁ బూజింప నుందు రేపువ్వుఁబోండ్లు?
బలియురై పుత్త్రులు, పౌత్త్రులు త్రిజగంబు లేలంగఁజూతు రేయిందుముఖులు?
మునుఁగొంగుపసిఁడి యై మూల్గు పుణ్యంబుల విఱ్ఱవీఁగుదు రెట్టి వింతరాండ్రు?
తే. వారి కలగంపకడుపుల నేరుపరుల-నరిది బిడ్డలఁ బడసిన బిరుదుసతుల
నామములు, నన్వయంబులు నీమనంబు-పూనఁజెప్పుదు వినవయ్య! మానవేంద్ర!

తరలము. అదితియుఁ, దితి, గాష్ఠయుఁ, దను, వయ్యరిష్టయుఁ, దామ్రయు
న్నదనఁ గ్రోధవశాఖ్యయుఁ, సురసాఖ్యయుఁ, సురభిఁ, మునిఁ
మొదలుగాఁ దిమియు, న్నిళాఖ్య, సుముఖ్య యాసరమాదిగా
ముదిత లెన్నఁగఁ గన్నసంతతి ముజ్జగంబుల భూవరా! 256

సీ. చాలంగఁ దిమికిని జలచరంబులు పుట్టె; మఱి [1]శ్వాపదులు సరమకును బ్రజలు;
సురభికి మహిషాదిసురభులు జనియించెఁ; దామ్రకు శ్యేనగృధ్రములు గలిగె;
మునికి నప్సరసల మూఁకలు జనియించె; నిళ గనె భూరుహములను; గ్రోధ
వశ కుద్భవిల్లె దుర్వారసర్పంబులు; సరి యాతుధానులు సురస కరయ
తే. నుప్పతిల్లిరి; గంధర్వ లోక-మొగి న-రిష్టకు సుతుల్; దనువునకుఁ ద్రిదశరిపులు
పదియునెనమండ్రునై నట్టి విదితబలులు;-వారి నామాన్వయంబులఁ గోరి వినుము.

వ. ద్విమూర్ధుండును, శంబరుండును, నరిష్టుండును, హయగ్రీవుండును, విభావసుం
డును, నయోముఖుండును, శంకుశిరుండును, స్వర్భానుండును, గపిలుండును,
నరుణియుఁ, బులోముండును, వృషపర్వుండును, నేకచక్రుండును, ననుతాప
కుండును, ధూమ్రకేశుండును, విరూపాక్షుండును, దుర్జయుండును, విప్రచిత్తియు
ననువారలు; వీరలలోన స్వర్భానునకు సుప్రభ యను కన్యక పుట్టె; దాని
నముచి వివాహం బయ్యె; వృషపర్వునకు శర్మిష్ఠ యను కూఁతురు పుట్టె; దాని
నహుషపుత్త్రుం డైన యయాతి పెండ్లి యయ్యె; వైశ్వానరునకు నుపదానవి,
హయశిరస, పులోమ, కాలక లను నలువురు పుత్త్రిక లుదయించి; రందు
నుపదానవి హిరణ్యాక్షునకుం బత్ని యయ్యె; హయశిరసను గ్రతువు
వివాహంబయ్యె; పులోమకాలక లను నిరువురను గశ్యపప్రజాపతి చతుర్ము
ఖుని వాక్యంబునఁ గైకొనియె; నాయిరువురకును సమరకోవిదులయిన దాన
వులు పౌలోమకాలకేయు లనం బుట్టిరి; మఱియు నాయిరువురకు నఱువదివేల
రాక్షసులు జన్మించిరి; వారు యజ్ఞకర్మంబులకు విఘాతకులై వర్తింప, వారి
నింద్రునకుం బ్రియంబుగా నీ పితామహుం డగు నర్జునుండు వధించె; మఱియు
విప్రచిత్తి సింహిక యనుదానియందు రాహుప్రముఖంబుగాఁ గల కేతు

1 శ్వాపదులు = పులులు మొదలైన ఘాతుక జంతువులు.

శతంబును బడసె; వారలు గ్రహత్వంబుఁ గైకొనిరి; మఱియుం బురాణ పురుషుండైన శ్రీమన్నారాయణుండు దన యంశంబునఁ బరమభాగ్యవతి యయిన యదితిగర్భంబున నుదయించె; నా యదితివంశంబును విదితంబుగ వినిపించెద; సావధానుండవయి వినుము; వివస్వంతుండును, నర్యముండును, బూషుండును, ద్వష్టయు, సవితయు, భగుండును, ధాతయు, విధాతయు, వరుణుండును, మిత్త్రుండును, శక్రుండును, నురుక్రముండును నను సుతులు జన్మించి; రందు వివస్వంతునకు శ్రాద్ధదేవుం డను మనువు సంజ్ఞాదేవియందు నుదయించె; మఱియు యముండు, యమియు నను నిరువురు మిథునంబుగా నుదయంబునొందిరి; వెండియు నాసంజ్ఞాదేవి బడబాస్వరూపంబునొంది, యశ్వి దేవతలం గనియె; ఛాయాదేవియందు శనైశ్చరుండును, సావర్ణియను మనువును, దపతి యను కన్యకయుం బుట్టె; రాతపతిని సంవరణుండు వరియించె; నర్యమునకు మాతృక యను పత్నియందుఁ జర్షణు లుదయించిరి; వారి మూలంబున మనుష్యజాతి యాలోకంబున స్థిరంబుగా నుండునట్లు బ్రహ్మదేవుని చేఁ గల్పింపంబడెఁ; బూషుండు భర్గునిఁ జూచి, దంతంబులు వివృతంబులుగా నగిన, నతండు క్రోధించి, దంతంబు లూడ నడిచిన, నాఁటనుండియు భగ్న దంతుండయి, యనపత్యుండయి, పిష్టాదులు భక్షించుచుండెఁ; ద్వష్టకు దైత్యానుజయైన రచన యను కన్యకకు నధికబలాఢ్యుండగు విశ్వరూపుండు పుట్టె; నంత నా దేవతలు బృహస్పతి గోపించి తలంగిపోయినం దమకు నావిశ్వరూపుని నాచార్యునింగా వరియించి'' రని చెప్పిన విని, శుకయోగీంద్రునకుం బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె : 258

సీ. ''అరయంగ యోగీంద్ర! యద్భుతం బయ్యెడు; సురలపై నేటికి సురగురుండు
గోపించె? నీతండు గురుభావమున దేవతల కేమియాపదఁ దలఁగఁజేసె?
నెఱిఁగింపు'' మనవుడు నింద్రుండు త్రిభువనైశ్వర్యమదంబున సత్పథంబు
గానక వసురుద్రగణములు, నాదిత్యమరుదశ్విదేవాదిమండలములు,

తే. సిద్ధచారణగంధర్వజిహ్మగాది-సురులు, మునులును, రంభాదిసుందరాంగు
లాడఁ, బాడంగ, వినుతిసేయంగఁ, గొలువ,-మ్రొక్క-భద్రాసనంబుననుక్క-మీఱి.

సీ. నిండుపున్నమనాఁడు [1]గండరించిన చంద్రమండలశ్రీలతో మాఱుమలయు,
ఛత్త్రవిద్యోతాతపత్త్రంబు గ్రాలుచు మిన్నేటితరఁగల మెలుపుగొలుపఁ,
గలితదివ్యాంగనాకరతలచాతుర్య చామీకరశ్రేణి జాడపరపఁ,
జింతామణిస్ఫుటకాంతరత్నానేకఘటితసింహాసనాగ్రంబునందు

తే. నూరుపీఠంబుపై శచి యుండ నుండి,-వరుస దిక్పాలకాదిదేవతలు గొలువ,
సాటి సెప్పంగరాని రాజసముతోడ-నింద్రుఁ డొప్పారె వైభవసాంద్రుఁడగుచు.

---

1. గండరించు = పుట్టు.

వ. అయ్యవసరంబున. 261

క. గురుతరధర్మక్రియ నయ-గురుఁడు, మరున్మంత్రవిషయగురుఁడు, వచశ్శ్రీ
గురుఁడు, సమస్తామరగణ-గురుఁడు, గురుం డరుగుదెంచెఁ గొల్వుకు నృపా!

చ. అమితతపఃప్రభావుఁ, గరుణాత్ముని, [1]గీష్పతిఁ జూచి, రాజ్యదు
ర్దమమదరేఖ నింద్రుఁడు వృథా తన గద్దియ లేవకుండె; నె
య్యమున నెదుర్కొనం జనక, యాసన మీయక, గౌరవోపచా
రములఁ బ్రసన్నుఁ జేయక, తిరంబుగ దివ్యసభాంతరంబునన్. 263

క. అప్పుడు సురపతి గన్నులఁ-గప్పిన సురరాజ్యమదవికారంబునకుం
జప్పుడు సేయక, గృహమున-కప్పుణ్యుఁడు దిరిగిపోయె నతిఖిన్నుండై. 264

చ. ఎఱుఁగమిఁ జేసినట్టి గురుహేళన మంత నెఱింగి, యింద్రుఁ డ
చ్చెరువడి, భీతినొంది, యతిచింతితుఁడై, తలపోసి పల్కె న
ప్పరమపవిత్రు, లోకనుతభవ్యచరిత్రు, విశేషపాదపం
కరుహముఁ బూజసేయక యకర్మముఁ జేసితి నల్పబుద్ధినై. 265

క. త్రిభువనవిభవమదంబున-సభలో మద్గురువునకుఁ, బ్రసన్నునకు, లస
త్ప్రభువునకు నెగ్గుసేసితి-శుభములు దొలఁగంగ నే నసురభావమునన్. 266

ఆ. పారమేష్ఠ్యమయిన పదవి నొందిన భూపు-లెట్టివారికైన లేవవలదు;
విబుధు లిట్లు నెప్పువిధ మెన్న వారలు-ధర్మవేత్త లనుచుఁ దలఁపఁబడరు. 267

ఆ. కుపథవర్తు లగుచుఁ గుత్సితసుర్వచో-నిపుణులయినవారు నియతి దెలిసి
తొలఁగలేక వారధోగతిఁ బడుదురు-తప్పు లేక రాతి తెప్పభంగి. 268

ఉ. కావున లోకవందితుని, కార్యవిచారుని యింటి కేఁగి, త
త్పావనపాదపద్మములపై మకుటంబు ఘటిల్ల మ్రొక్కి, స
త్సేవ యొనర్చి, చిత్తము వసించి, ప్రసన్నునిఁ జేతు" నంచు న
ద్దేవవిభుండు వోయె నతితీవ్రగతిం గురుధామసీమకున్. 269

సీ. ఈరీతిఁ దనయింటి కేతెంచు దేవతాపతిరాక యాబృహస్పతి యెఱింగి,
యధ్యాత్మమాయచే నడఁగి యదృశ్యుఁడై పోయె; నప్పుడు దేవపుంగవుండు
సకలంబుఁ బరికించి, జాడఁ గానక, గురుఁ జింతించి, తలపోసి, చిన్నవోయెఁ;
బోయినవిధమెల్ల దాయలు, రాక్షసవీరులు వేగులవారివలనఁ

తే. దెలిసి, మిక్కిలి తమలోనఁ దెలివినొంది,-యందఱును గూడి భార్గవు నాశ్రయించి,
తత్కృపాదృష్టిఁ దమశక్తి దట్టమైన-దేవతలమీఁది దాడికిఁ దెరువువెట్టె. 270

1. గీష్పతి = బృహస్పతి.

దానవులు దేవతలతో యుద్ధముసేసి దేవతల నోడించుట

క. ధూర్తులు, సమస్తకిల్బిష-మూర్తులు, వరధర్మకర్మమోచితమార్గా
వర్తులు, దుర్ణయనిర్మిత-కీర్తులు, దానవులు సనిరి గీర్వాణులపై. 271

స్రగ్ధర. దండిం గోదండకాండోద్ధతరథహయవేదండతండంబుతోడన్
దండెత్తెన్ మెండుగా నద్దనుజనికరముల్ దైవవర్గంబుమీఁదం
జండబ్రహ్మాండభేదోద్యచ్ఛ్రియజయరవముల్ సర్వదిక్క్షోభగా ను
ద్దండప్రఖ్యాతలీలం దలపడిరి సురల్ దర్పులై వారిఁ డన్. 272

చ. మదమున దేవదానవులు మచ్చరముల్ గడుఁ [1]బిచ్చలింప, సం
పదలను గోరి, పోరునెడ భార్గవమంత్రకళావిశేషులై,
[2]యదరులువాఱు నస్త్రముల నార్చి, మహాసుర లేచి యేసి పెం
గుదులుగఁ గ్రువ్వ దేవతలు [3]కోల్తల కోర్వక, పాఱి రయ్యెడన్. 273

ఆ. దనుజవీరు లేయు దారుణదివ్యాస్త్ర-దళితదేహు లగుచుఁ, దలలు వీడ,
నోడి పాఱి రద్భుతోపేతబలు లైన-త్రిదశవరులు బిట్టు దిట్టినట్లు. 274

క. ఒకమొగము గాక దివిజులు-తికమకగొని, వైరులెల్ల దీకొనఁ దమ్ముం
బికపిక లై, నకనక లై,-లుకలుకఁ బఱవెత్తి రోడి లోఁగొను భీతిన్. 275

చ. దనుజుల గర్వరేఖయును, దానవవీరుల యంపజోకయున్,
మనుజవిశేషభోజనుల మచ్చరికంబు, నిశాటకోటి యే
చిన బలశౌర్యముం దమకు సిగ్గును, హాని, మహాభయంబు, ని
ర్గుణతను జేయ, నుమ్మలికఁ, గోల్తల కోర్వక, పాఱి రార్తులై. 276

క. అమరులు, విసృష్టదానవ-సమరులు, శరభిన్నదేహసంతాపగుణా
భ్రమరులు, దైత్యకిరాతక-చమరులు కమలజుని కడకుఁ జనిరి భయార్తిన్.

ఉ. ధాతకు, దేవతావిభవధాతకుఁ, [4]బుణ్యజనానురాగసం
ఘాతకు, సర్వలోకహితదాతకు, వైదికధర్మమార్గని
ర్ణేతకు, నుల్లసద్విభవనేతకు, సర్వజగజ్జయాంగజ
భ్రాతకుఁ, బుణ్యయోగిజనభావవిజేతకు మ్రొక్కి రయ్యెడన్. 278

క. ఆఖండలుండు మొదలుగ-[5]లేఖానీకముల బ్రహ్మ లేనగవున ని
త్యాఖండసత్కృపారస-శేఖరవాక్యముల వారి సేదలు దేర్చెన్. 279

వ. ఇట్లు బ్రహ్మదేవుండు దేవేంద్రప్రముఖు లయిన దేవతల కనుకంపాతిశయవిభవం
బున నభయం బొసంగి, యిట్లనియె: 280

1. పిచ్చలించు = అతిశయించు. 2. అదరులువాఱు = నిప్పులు గ్రక్కు. 3. కోల్తల = యుద్ధసన్నాహము. 4. పుణ్యజనులు = రాక్షసులు. 5. లేఖులు = దేవతలు.

ఉ. "నెట్టన పాపకర్మమున నేరమిఁ జేసితి; నేమి సెప్ప; మీ
పుట్టిననాఁటనుండియును బుద్ధులు సెప్పి, జగంబు లేలఁగాఁ
బట్టముఁగట్టి పెంచిన కృపానిధి [1]బ్రహ్మకళావిధిజ్ఞుఁ జే
పట్టక, గుట్టు జాఱి, సిరిపట్టునఁ దొట్టిన పొట్టక్రొవ్వునన్. 281

వ. బ్రహ్మిష్ఠుండైన బ్రాహ్మణు నాచార్యుం గైకొనక, గురుద్రోహంబు సేసితిరి; తద్దోషం బిపుడు మీకుఁ జేసేత శత్రుకృతంబై యనుభవింపంజేసె; నతిబల వంతులయిన మిమ్ము నతిక్షీణులయిన రాక్షసులు జయించుట దమ యాచార్యుం డైన శుక్రు నారాధించి, తన్మంత్రప్రభావంబునఁ బునర్లబ్ధవీర్యులై, యిప్పుడు మదీయంబయిన నిలయంబు నాక్రమింపంగలవారునై, మదోద్రేకంబున నెదురు లేక వర్తిల్లుచున్న రక్షోనాయకులకుం ద్రిదివంబుఁ గొనుట తృణప్రాయం; బభేద్యమంత్రబలంబు గల భార్గవునకు వారు శిష్యులగుటంజేసి విప్రగోవింద గవేశ్వరానుగ్రహంబు గలవారలకుఁ దక్కం దక్కనరాజుల కరిష్టంబగుం గావున మీ రిప్పుడు త్వష్ట యను మనుపుత్త్రుండగు విశ్వరూపుం డను ముని నిశ్చలతపోమహత్త్వసత్త్వస్వభావుం; డతని నారాధించిన మీకు నభీష్టార్థంబుల నతండు సంఘటిల్లఁజేయు; నెట్టిదుర్దశలనైన నడంచు"నని చెప్పిన, దిక్పాలకా దులు డెందంబులు డిందుపడి, కమలగర్భుని వీడ్కొని, విశ్వరూపుకడకుం జని, యి ట్లనిరి: 282

తే. "అన్న! మేలగు నీకు; ని న్నడుగఁ గోరి - వచ్చినారము భవదీయవనమునకును;
దండ్రులకు నేఁడుసమయోచితంబులైన-కోర్కు లొడఁగూడఁజేసి చేకొనుము యశము.

క. సుతులకుఁ బితృశుశ్రూషణ - మతిపుణ్యము సేయుచుండు; నాత్మజులు గుణో
న్నతి బ్రహ్మచారులైనను - మతిలో గురుసేవకన్న మఱియుం గలదే? 284

వ. అదియునుం గాక. 285

సీ. అరయ నాచార్యుండు పరతత్త్వరూపంబు; దండ్రి దలంపఁగ ధాతరూపు;
రూపింప భ్రాత మరుత్పతిరూపంబు; దెలియంగఁ దల్లి భూదేవిరూపు;
భగిని దయారూపు; భావంబు ధర్మస్వరూపంబు; దా నర్థిరూపు మొదల;
నభ్యాగతుఁడు మున్న యగ్ని దేవుని రూపు; సర్వభూతములుఁ గేశవుని రూపు;

ఆ. గానఁ దండ్రి! వేగ కడు నార్తులగు పితృ-జనులమైన మమ్ముఁ జల్లఁ జూచి,
పరభయంబు వాపి, నిరుపమంబగు తపో-మహిమచేత మెఱసి మనుపవయ్య!

వ. ఇప్పుడు బ్రహ్మనిష్ఠుండవైన నిన్నాచార్యునింగా వరియించి, భవదీయతేజోవిశే షంబుచేత వైరివీరులం బరిమార్చెద; మాత్మీయార్థంబయిన [2]యవిష్ఠపాదాభి

1. బ్రహ్మకళావిధి = బ్రహ్మవిద్యావిధానము. 2. యవిష్ఠులు = చిన్నవారు.

వందనంబు నిందితంబు గా దని వేదవాక్యంబు గలదు ; గావున నీకు నమస్క-
రించుచున్న దేవతలం గైకొని, పౌరోహిత్యంబు సేయు'' మనినం బ్రహసితవద
నుం డై, యమ్మునీశ్వరుం డి ట్లనియె : 287

తే. ''బ్రహ్మతేజంబు వోయెడి ప్రార్థనంబు-ధర్మగుణగర్హితంబని తా నెఱింగి,
సొరిది ననుఁబోఁటితపసి యాసురలచేతఁ-బ్రకటమధుపోక్తి నేఁటికిఁ బలుకఁ బడియె.

వ. విశేషించి. 289

క. గురుధనముఁ గూర్ప నేటికి-గురుశిక్షం దగిలి మంత్రకోవిదులై, స
ద్గురుధర్మనిరతు లేనిఁ-గురువులకును శిష్యవరులె కూర్చిన ధనముల్. 290

సీ. అరయ [1]నకించనులై నట్టివారికిఁ దగు [2]శిలోంఛనవృత్తి ధనము సుమ్ము ;
దానిచే నిర్వర్తితప్రియసాధుసత్క్రియ గలవారలై ప్రీతి నొంది ;
రది గాన సద్ధర్మితాచారమైన యాచార్యత్వ మిపుడు మీశాసనమునఁ
గైకొంటి ; గురువుల కామంబు ప్రార్థవంచనములు లేక వడి నొనర్తు''
ఆ. ననుచు విశ్వరూపుఁ డనియెడి ముని ప్రతి-జ్ఞోక్తిఁ బలికె వారి నూఱడించి ;
మహితమైన తత్సమాధిచే గురుభావ-మమరఁ జేసె దేవసమితి కపుడు. 291

క. భార్గవవిద్యాగుప్త-స్వర్గశ్రీ ద్విగుణదనుజసమధికసంప
ద్వర్గముల విష్ణుమాయా-నర్గళగతిఁ దెచ్చి యింద్రునకు నిచ్చె నృపా! 292

క. ఏవిద్యచేత రక్షితుఁ-డై, వజ్రి దురంబులోన నసురులఁ ద్రుంచెన్ ;
భావింప నట్టి విద్యను-శ్రీవరమాయామతంబుఁ జెప్పెను హరికిన్.'' 293

ఉ. నావుడుఁ బాండవాన్వయుఁడు నమ్మిన భక్తి జగన్నివాసు, రా
జీవదళాక్షుఁ, గృష్ణుఁ దనచిత్తమునన్ భజియించి, పల్కెఁ : ''నో
దేవగణార్చితాంఘ్రియుగ! దివ్యమునీశ్వర! విశ్వరూపుఁ డ
ప్పావనమైన విద్య సురపాలున కేక్రియ నిచ్చెఁ? జెప్పవే! 294

ఉ. ఎందును రక్షితుండగుచు నింద్రుఁడు లీలయుఁబోలె వైరిసే
నం దునుమాడి, దేవతలు నమ్మి సుఖింపఁగ, నిష్టసంపదం
జెంది, సమస్తలోకములఁ జేకొని యేలె మునీంద్ర! దాని నే
విందు ; సుఖంబుఁ గందు ; నిఁక వీనులు సంతస మందఁ బల్కవే! 295

క. వరనారాయణకవచము-నరిభీకరవజ్రకవచ, మాశ్రితసంప
త్పరిణామకర్మసువచము-పురుహూతున కెట్లు మాని బోధించెఁ దగన్?''

1. అకించనులు = దరిద్రులు. 2. శిల = దంచినచోట రాలిన గింజల నేరుకొనుట ;
ఉంఛనము = కళ్లములలో రాలిన గింజల నేరుకొనుట.

వ. అనినం బరీక్షిజ్జనపాలునకు మునినాథుం డి ట్లనియె : 297

శ్రీమన్నారాయణకవచము

సీ. "వినవయ్య! నరనాథ! మునినాథుఁ డింద్రున కనువొంద నారాయణాఖ్యమైన
కవచంబు, విజయసంకల్పంబు, నప్రమేయస్వరూపంబు, మహాఫలంబు,
మంత్రగోప్యము, హరిమాయావిశేషంబు సాంగతతోడ నెఱుఁగఁ జేసె ;
దాని నే వినిపింతుఁ; బూని తదేకాగ్రచిత్తంబుతోడుతఁ జిత్తగింపు ;
తే. మొనర ధౌతాంఘ్రిపాణియై, యుత్తరంబు-ముఖముగా నుత్తమాసనమున వసించి,
కృతనిజాంగకరన్యాస మతిశయిల్ల,-మహితనారాయణాఖ్య[1]వర్మము నొనర్చె.

వ. ఇట్లు నారాయణకవచంబు ఘటియించి, పాదంబులను, జానువులను, నూరువులను, నుదరంబునను, హృదయంబునను, నురంబునను, ముఖంబునను, శిరంబునను నిట్లష్టాంగంబులం బ్రణవపూర్వకంబైన యష్టాక్షరీమంత్రరాజంబు విన్యాసంబు సేసి, ద్వాదశాక్షరవిద్యచేతం గరన్యాసంబు సేసి, మంత్రమూర్తియై, భగవచ్ఛబ్ద వాచ్యంబైన ప్రణవాదియకారాంతమగు మహామంత్రంబుచేత నంగుళ్యంగుష్ఠ[2]పర్వసంధులయందు న్యసించి, మఱియు నోంకారంబు హృదయంబున, వికారంబు మూర్ధంబున, షకారంబు భ్రూమధ్యంబునందు, ణకారంబు శిఖయందు, వేకారంబు నేత్రంబులయందు, నకారంబు సర్వసంధులయందు, మఱియు నస్త్రము నుద్దేశించి మకారంబు నుపన్యసించెనేని మంత్రమూర్తి యగు; మఱియును 'నస్త్రాయ ఫ'ట్టనుమంత్రంబున దిగ్బంధనంబు సేసి, పరమేశ్వరునిం దన భావంబున నిల్పి, విద్యామూర్తియుఁ, దపోమూర్తియు నగు షట్ఛక్తిసంయుతంబయిన నారాయణ కవచాఖ్య మైన మంత్రరాజంబు నిట్లని పఠియించె : 299

చ. "గరుడుని మూఁపుపైఁ బదయుగంబు ఘటిల్లఁగ, శంఖచక్రవ
ర్మరుచిరశార్ఙ్గఖడ్గశర రాజితపాశగదాదిసాధనో
త్కరనికరంబు లాత్మకరకంజములన్ ధరియించి, భూతిసం
భరితమహాష్టబాహుఁడు కృపామతితో ననుఁ గాచుఁ గావుతన్. 300

ఆ. ప్రకటమకరవరుణపాశంబులందుల-జలములందు, నెందుఁ బొలియకుండఁ
గాచుఁగాక నన్ను ఘనుఁ డొక్కఁ డైనట్టి-మత్స్యమూర్తి, విద్యమానకీర్తి.

క. వటుఁడు, సమాశ్రితమాయా-నటుఁడు బలిప్రబలశోభనప్రతిఘటనో
ద్భటుఁడు, త్రివిక్రమదేవుఁడు-చటులస్థలమందు నన్ను సంరక్షించున్. 302

చ. అడవుల, సంకటస్థలుల, నాజిముఖంబుల, నగ్నికీలలం,
దెడరుల నెల్ల నాకు నతికెక్కఁగ దిక్కగుఁ గాక శ్రీనృసిం

1. వర్మము = కవచము. 2. పర్వములు = కణుపులు.

హుఁడు, సురశత్రుయూథపవధోగ్రుఁడు, విస్ఫురితాట్టహాసవ
క్త్రుఁడు, ఘనదంష్ట్రపావకవిఘాతదిగంతరుఁ, డప్రమేయుఁడై. 303

చ. అరయఁగ నెల్లలోకములు [1]నంకిలి నొంద, మహార్ణవంబులో
నొరఁగి, నిమగ్నమైన ధర నుద్ధతిఁ గొమ్మున నెత్తినట్టి యా
కిరిపతి, యగ్నికల్పుఁ, [2]డురుఖేలుఁడు, నూర్జితమేదినీమనో
హరుఁడు, గృపావిధేయుఁడు సదాధ్వముల న్ననుఁ గాచుఁ గావుతన్. 304

క. రాముఁడు, రాజకులైక[3]వి-రాముఁడు, భృగుసత్కులాభిరాముఁడు, సుగుణ
స్తోముఁడు నను రక్షించును-శ్రీమహితోన్నతుఁడు నద్రిశిఖరములందున్.

సీ. తాటకి మర్దించి, తపసిజన్నముఁ గాచి, హరు విల్లు విఱిచి, ధైర్యమున మెఱసి,
ప్రబలులైనట్టి విరాధకబంధోగ్రఖరదూషణాదిరాక్షసులఁ దునిమి,
వానరవిభు నేలి, వాలిఁ గూలఁగ నేసి, జలరాశిగర్వంబుఁ జక్కఁ జేసి,
సేతువు బంధించి, చేరి, రావణకుంభకర్ణాదివీరులఁ గడిమిఁ ద్రుంచి,
తే. యల విభీషణు లంకకు నధిపుఁ జేసి, - భూమిసుతఁ గూడి సాకేతపురమునందు
రాజ్యసుఖములు గైకొన్న రామవిభుఁడు-వరుస ననుఁ బ్రోచుచుండుఁ బ్రవాసగతుల.

వ. మఱియు నఖిలప్రమాదంబులైన [4]యభిచారకర్మంబులవలన నారాయణుండును, గర్వంబువలన నరుండును, యోగభ్రంశంబువలన యోగనాథుండయిన దత్తాత్రేయుండును, గర్మబంధంబువలన గణేశుండైన కపిలుండును, గామదేవునివలన సనత్కుమారుండును, మార్గంబుల దేవహేళనంబు సేయుటవలన శ్రీ హయగ్రీవ మూర్తియును, దేవతానమస్కారతిరస్కార దేవపూజాచ్ఛిద్రంబులవలన నారదుండును, నశేషనిరయంబులవలనఁ గూర్మంబును, నపథ్యంబువలన భగవంతుండైన ధన్వంతరియును, ద్వంద్వంబులవలన నిర్జితాత్ముండైన ఋషభుండును, జనాపవాదంబువలన నగ్నిదేవుండును, జననమరణాదులం గలుగఁజేయుకర్మంబులవలన బలభద్రుండును, గాలంబువలన యముండును, సర్పగణంబులవలన శేషుండును, నప్రబోధంబువలన ద్వైపాయనుండును, బాషండసమూహంబువలన బుద్ధదేవుండును, శనైశ్చరునివలనఁ గల్కియునై, ధర్మరక్షణపరుండయిన మహావతారుండు నన్ను రక్షించుంగాతఁ! బ్రాహ్ణమధ్యాహ్నపరాహ్ణసాయంకాలంబులను, బ్రదోషార్ధరాత్రాపరరాత్రప్రత్యూషానుసంధ్యలను, బ్రభాతంబునను గదాద్యాయుధంబుల ధరియించి, కేశవ నారాయణ గోవింద విష్ణు మధుసంహార త్రివిక్రమ వామన హృషీకేశ పద్మనాభ శ్రీవత్సధామ సర్వేశ్వరేశ జనార్దన విశ్వేశ్వర కాలమూర్తులను నామరూపంబులు గల దేవుండు నన్ను రక్షించుంగాక! ప్రళయ

---

1. అంకిలి = ఆపద. 2. ఉరుఖేలుఁడు = గొప్ప ఆటకాఁడు. 3. విరాముఁడు = నాశకుఁడు.
4. అభిచార కర్మములు = మారణ కర్మములు.

కాలానలాతితీక్ష్ణసంభ్రమభ్రమణనిర్వక్రవిక్రమవక్రీకృతదనుజచక్రంబైనసుదర్శననామచక్రంబ మహావాయుప్రేరితుండై, హుతాశనుండు, నీరసతృణాటవుల భస్మీభూతంబు సేయుభంగి భగవత్ప్రయుక్తంబవై మద్వైరిసైన్యంబుల దగ్ధంబు గావింపుము; జగత్సంహారకాలపటుఘటితచటులమహోత్పాతగర్జారవతర్జనదశదిశాభివర్జితఘనఘనాంతర నిష్ఠ్యూత నిష్ఠుర కోటిశతకోటిసంస్పర్శస్ఫురద్విస్ఫులింగనిర్గమానర్గళ భుగభుగాయమాన మూర్తివిస్ఫూర్తి! నారాయణకరకమలవర్తి! గదాయుధోత్తమ! మదీయవైరితండోపతండంబుల భండనంబునం జండగతిం బిండిపిండిగాఁ గూశ్మాండ వైనాయకయక్షరక్షోభూతగ్రహంబులు చూర్ణంబులుగాఁ గొండొక వినోదంబు సలుపుము; దరేంద్రంబవైన పాంచజన్యంబ! సర్వలోకజిష్ణుండైన శ్రీకృష్ణుని నిఖిలపుణ్యైకసదనవదననిష్ఠ్యూతనిశ్శ్వాసాధరవేణుపరిపూరితంబవై, యున్మత్తభూతప్రేతపిశాచ విప్రగ్రహాది క్రూరదుర్గ్రహంబులు విద్రావణంబులుగా నస్మత్పరవీరమండలంబుల గుండియలతోఁ దదీయ మానినీదుర్భరగర్భంబులు గర్భస్థార్భకనిర్భేదంబులుగా నవియ, బ్రహ్మాండభాండభీకరంబయిన భూరినాదంబున మోదింపు; మతితీవ్రధారాదళితనిశాతకోటి కఠోరకంఠకరాళరక్తధారాధౌత మలీమసవిసరంబవైన నందకమహాసిశేఖరంబ! జగదీశప్రేరితంబవై, మద్విద్వేషవ్యూహంబులమెండు [1]గడికండలుగఁ జెండి చెండాడుము; నిష్కళంకనిరాతంకసాంద్రచంద్రమండలపరిమండిత సర్వాంగరక్షణవిచక్షణధర్మనిరతంబవైన చర్మంబ! దుర్మదమద్వైరిలోకభీకరాలోకంబులను సమాకులనిబిడనీరంధ్రనిష్ఠురతమఃపటలపటుఘటనంబులం గుటిలపఱుపుము; నిఖిలపాపగ్రహంబులవలనను, సకలనరమృగసర్పక్రోడభూతాదులవలనను నగు భయంబులు భగవన్నామరూపయానదివ్యాస్త్రంబులవలనం బొందకుండుఁగాక! బృహద్రథంతరాదిసామంబులచేత స్తోత్రంబుసేయంబడుచున్న ఖగేంద్రుండు రక్షణదక్షుండై నన్ను రక్షించుఁగాక! శ్రీహరినామరూపవాహనదివ్యాయుధపార్షదోత్తమప్రముఖంబు లస్మదీయబుద్ధీంద్రియమనఃప్రాణంబుల సంరక్షించు; భగవంతుండయిన శేషుండు సర్వోపద్రవంబుల నాశంబు సేయు; జగదైక్యభావంబయిన ధ్యానంబు గలవానికి వికల్పరహితుండై, భూషణాయుధలింగాఖ్య లగు శక్తులం దన మాయచేత ధరియించి, తేజరిల్లుచుండు లక్ష్మీకాంతుండు వికల్పవిగ్రహంబులవలన నన్ను రక్షించుఁ గాక! లోకభయంకరాట్టహాసభాసుర వదనగహ్వరుండగుచు సమస్తతేజోహరణధురీణతేజఃపుంజసంజాతదివ్యనృసింహావతారుం డగు నప్పరమేశ్వరుండు సర్వదిగ్భాగంబుల వలన, సమస్తబహిరంతరంబుల వలన నన్ను రక్షించుచుండుఁగాక'' యని నారాయణాత్మకకవచప్రభావంబితిహాసరూపంబున

1. గడికండలు = ఖండఖండములు.

నింద్రుండు దెలిసికొని, ధ్యానంబు సేసి, తద్విద్యాధారణమహిమవలన
నరాతుల నిర్జించెం; గావున నెవ్వరేని నిర్మలాత్ములగువార లేతద్విద్యా
ధారణులై, యనుదినంబును బఠియించిన నతిఘోరరణంబుల, నత్యుత్కట
సంకటంబులను, సర్వగ్రహనిగ్రహకర్మమారణకర్మాదిదుష్కర్మజన్యక్లేశంబు
లను వదలి, యవ్యాకులమనస్కులై, విజయంబునొందుదురు; మఱియును
సర్వరోగంబులకు నగమ్యశరీరులై సుఖంబు నొందుదు; రదియునుంగాక. 307

సీ. అతిభక్తిఁ గౌశికుండను బ్రాహ్మణుఁడు దొల్లి యీవిద్య ధరియించి, యెలమిమించి,
మరుభూమియందు నిర్మలచిత్తుఁడై, యోగధారణంబున బిట్టు తనువువిడిచె;
దానిపై నొకఁడు గంధర్వవరేణ్యుండు చిత్రరథాఖ్యుఁ డజేయుఁ డొంటి
[1]చదలఁ జనంగఁ, దచ్ఛాయ తదస్థిపైఁ గదిసిన, నాతఁడు గళవళించి,
ఆ. యువిదపిండుతోడ, నవవిమానముతోడఁ-దనదు విద్యతోడ ధరణిఁ ద్రెళ్లి,
తివిచి, లేవలేక, తికమక గుడువంగ,-వాలఖిల్యమౌని వానిఁ జూచి. 308

క. "నారాయణకవచసమా-ధారణపుణ్యాస్థి; దీని దగ్గఱ నీకుం
గూరెడినె? విష్ణుభక్తుల-వారక చేరంగ నెట్టివారికిఁ దరమె? 309

ఇంద్రవజ్రము. సంధించి నీయంగకసంఘ మెల్లన్-బంధించి, తన్మంత్రబలంబుపేర్మి
న్నందంబు మాన్పింపఁ దదన్యమేదీ?-సింధుప్రవాహోన్నతిచేతఁ దీర్చన్. 310

వ. కావున నీపుణ్యాస్థిశల్యంబులు భక్తియుక్తుఁడవై కొనిపోయి, ప్రాఙ్ముఖంబునఁ
బ్రవహించెడు సరస్వతీజలంబుల నిక్షేపణంబు సేసి, కృతస్నానుండవై,
యాచమనంబు సేసిన నీసర్వాంగబంధనంబు లుడుగు" ననిన నతం డట్ల చేసి,
తన విమానం బెక్కి నిజస్థానంబున కరిగెం; గావున. 311

క. అనుదినము దీని నెవ్వరు-వినిరేనిఁ, బఠించిరేని, విస్మయ మొదవన్
ఘనభూతజాల మెల్లను-మునుకొని వారలను గాంచి, మ్రొక్కుచునుండున్.

ఆ. విశ్వరూపువలన నైశ్వర్యకరమైన-యిట్టివిద్యఁ దాల్చి, యింద్రుఁ డపుడు
మూఁడు లోకములకు [2]మూదలైనట్టి శ్రీ-ననుభవించి, మించె నధికమహిమ.

సీ. భూపాల! యీవిశ్వరూపున కరుదైన తలలు మూఁడనువొందఁ గలిగియుండు
సొరిది సురాపాన సోమపానంబులు నన్నాద మనఁగను; నమరవరుల
తోఁ గూడి భుజియించి, [3]తూకొని, వారితో యజ్ఞభాగంబు ప్రత్యక్ష మొంది,
కైకొనుచుండి, దుష్కృష్టుఁడై, యా యజ్ఞభాగంబు రాక్షసప్రవరులకును
ఆ. దల్లిమీఁదఁ గలుగు తాత్పర్యవశమున-దివిజవరుల మొఱఁగి తెచ్చియిచ్చు;
నది యెఱింగి యింద్రుఁ డతిభీతచిత్తుఁడై-తనకుఁ గాని యతనితలలు ద్రుంచె.

1. చదలు = ఆకాశము. 2. మూదల = తార్కాణ; నిరూపణము. 3. తూకొను = పూను.

క. భూసురుఁ డనక, మహాత్మా-గ్రేసరుఁ డన, కతఁడు పూర్వకృతకర్మగతిం
వేసరుఁడనక మహేంద్రుఁడు-భూసురు తల లపుడు రోషమునఁ దెగనడిచెన్.

వ. ఇట్లయ్యింద్రుండు క్రోధంబు సహింపంజాలక, విశ్వరూపు తలలు ఖడ్గంబునం దెగనడచిన, సోమపానంబు సేయు శిరంబు [1]కపింజలంబయ్యె; సురాపానంబు సేయు శిరంబు గలవింకం బయ్యె; నన్నంబు భక్షించు శిరంబు [2]తిత్తిరి యయ్యె; నిట్లు త్రివిధపక్షిస్వరూపంబు దాల్చి, బ్రహ్మహత్య యేతెంచి, యింద్రునిఁ జుట్టుకొని, తమ్ముఁ బరిగ్రహింపు మని నిర్బంధింప, నపు డింద్రుం డతిభీతచిత్తుం డై, త్రిలోక నాయకుండైనను దానిం దప్పించుకొనఁజాలక, యంజలి యొగ్గి, యమ్మహా దోషంబుఁ గైకొని, తద్దోషం బొక్కసంవత్సరం బనుభవించి, యంతం బాపు కొనువాఁడై, భూజలవృక్షస్త్రీలం బ్రార్థించి, "మద్దురితంబు చతుర్విధంబులం బుచ్చికొనుం"డనిన, భూమి తనయందుఁ జేయంబడిన ఖాతంబు తనంతన పూఁడునట్టి వరంబును, జలంబు సర్వంబు దనయందుఁ బ్రక్షాళితంబైనం బావనంబగునట్టి వరంబును, వృక్షంబులు ఛేదింపంబడి పునఃప్రరోహంబు గలుగు వరంబును, స్త్రీ లెల్లపుడుం దమకుఁ గామసుఖంబు గలుగునట్టి వరంబును గోరిన, నతం డట్లకా నొసంగిన నతని దుష్కృతంబు ధరణి [3]యిరిణవిధంబునను, నుదకంబు బుద్బుదఫేనరూపంబునను, మహీరుహంబులు [4]నిర్యాసభావంబునను, నింతులు రజోవికారంబునను నిట్లు చతుర్భాగంబులం బంచికొని; రంత. 316

వృత్రాసురవృత్తాంతము

మ. హతపుత్త్రుండగు విశ్వరూపజనకుం డాత్వష్ట దుఃఖాయతో
ద్ధతరోషానలదహ్యమానుఁడగుచుం, దా నింద్రుపై మారణ
క్రతుహోమం బొనరింప, నందుఁ బొడమెం గల్పాంతకాకారవి
శ్రుతకీలానలనిష్ఠురేక్షణగుణత్తుభ్యత్రిలోకోగ్రుఁడై. 317

సీ. యుగము ద్రుంగెడునాఁడు జగములు వొలియించునంతకు మూర్తిపై నింతయగుచుఁ,
బఱపును, బొడువును బ్రతిదినంబును నొక్కశరపాత మంగంబు విరివిగొనుచుఁ,
గడుదగ్ధశైలసంకాశదేహమునందుఁ గరము సంధ్యారాగకాంతి బెరయ,
మునుగాఁక రాగిచేఁగనుమించుమించులఁగఱకుమీసలుఁ,గచాగ్రములు మెఱయఁ

తే. చండమధ్యాహ్నమార్తాండమండలోగ్ర-చటులనిష్ఠురలోచనాంచలవిఘాత
దశదిశాభాగుఁ డుజ్జ్వలతరకరాళ-భిదురసునిశితదంష్ట్రోరువదనగుహుఁడు. 318

1. కపింజలము = కాఁజు. 2. తిత్తిరి = తీతువు. 3. ఇరిణము = చౌటినేల. 4. నిర్యాసము = [illegible]

ఉ. నింగికి, నేలకుం బొడవు నిచ్చలు మై, శిఖలందుఁ బర్వి ను
త్తుంగతరాగ్నిజాలములఁ దొట్రిలుచున్, గ్రహపంక్తి జాఱ, ని
స్సంగకరాళశాతఘనసద్ఘృణిమండలచండశూల ము
ప్పొంగుచుఁ గేల లీలఁ గొని, భూమి చలింపఁగ, సోలి యాడుచున్. 319

సీ. వదలక విరివిగా వదనంబుఁ దెఱచుచు, నాకాశ మంతయు నప్పళించుఁ;
గడుఁ నాల్క నిగిడించి, గ్రహతారకంబుల నయమెల్ల దిగజాఱ నాకి విడుచు;
నలవోకయునుబోలె నట్టహాసము సేసి, మెఱసి లోకములెల్ల మ్రింగఁజూచుఁ;
దనరు దిగ్దంతిదంతములు సెక్కలు వాఱ, నుగ్రదంష్ట్రలు ద్రిప్పి నుక్కమిగిలి;
తే. త్వష్టబలితంపుఁ దపమునఁ బుష్టి నొంది,-యఖిలలోకంబులెల్లఁ దానాక్రమించి,
వృత్రనామాఖ్య దేవతాశత్రుఁడగుచు-దారుణాకారుఁ డఖిలదుర్దముఁడు మెఱసె.

మత్తకోకిలము. అట్టి వృత్రునిమీఁద దేవత లల్కతోఁ బెనుమూఁకలై,
చుట్టి ముట్టి, మహాస్త్రవిద్యలు సూపి, యేపున నేయ, నా
గొట్టువీరుఁడు వార లేసిన క్రూరశస్త్రములన్నియుం
జుట్టి పట్టుక మ్రింగి, శూరత, [1]జోక నార్చె మహోగ్రుఁడై. 321

క. భక్షితదివ్యాస్త్రుం డగు-రక్షోనాయకుని నమరరాజప్రముఖుల్
వీక్షింప వెఱచి, పఱచిరి-రక్షకుఁ జింతించికొనుచు రయ మొప్పారన్. 322

వ. ఇట్లు సర్వసాధనంబులతోడ సాధుజనంబులు వృత్రాసురుండు మ్రింగిన, నచ్చెరు వడి, చేయునది లేక, తత్తేజోవిశేషవిభవంబునకు భయంబునొంది, కందిన డెందంబునఁ గుందుచుం బురందరప్రముఖు లార్తరక్షకుండగు పుండరీకాక్షునకుం గుయ్యిడువారలై. 323

లయగ్రాహి. "వీఁడు కడు దుర్దముఁడు ; వాఁడిమనకైదువులు
పోఁడి సెడఁగా మెసవి, యీడు గనకున్నాఁ;
డేడ బ్రదు కింకఁ? బెనుఁగీడు వొడమెన్; మనకుఁ
దోడుపడ నొక్కరుఁడు లేఁడు హరి దక్కన్;
వేఁడుదము శ్రీధరునిఁ ; గూడుదము సద్భటులఁ;
బాడుదము గీతముల; జాడపడు నంతన్;
వీఁడు సెడుత్రోవ దయతోడ నెఱిఁగించు ఘనుఁ
డోడక సురాలయము పాడువడ దింకన్."

క. అని తలపోయుచుఁ దమలో-[2]మునుకుచుఁ, దికమకలు గొనుచు, మురరిపుకడకుఁ
గునుకుచుఁ గునుకుచు నేఁగిరి-ఘనరాక్షసుఁ గన్న కన్నుఁగవ బెగ్గిలఁగన్. 325

1. జోక = ఉత్సాహము. 2. మునుకు = సంతాపించు.

వ. ఇట్లు భయార్తులై, యమర్త్యవ్రాతంబు సని చని, ముందట నభంగభంగరంగదుత్తుంగ డిండీరమండలసముద్దండాడంబర విడంబిత నారాయణనిరంతరకీర్తిలతాకుసుమగుచ్ఛస్వచ్ఛంబును, ననవరతగోవిందచరణారవిందసేవాసమాకులకలితఫలితమహాపుణ్యఫలాయమాన సముద్దీపితావర్తవర్తిత దక్షిణావర్తరుచిర శంఖమండలమండితంబును, నతినిష్ఠురకఠినపాఠీనపృథురోమరాజీవశకులతిమితిమింగిలకర్కటకమఠకచ్ఛపమకరనక్రవక్రగ్రహగ్రహణఘుమఘుమాయమానదారుణగమనవిషమిత విషమతరంగఘట్టనఘట్టిత సముద్ధూత శీకరనికరనీరంధ్ర తారకిత తారాపథంబును, మహోచ్ఛ్రియశిలోచ్చయశిఖరాగ్రప్రవహిత దుగ్ధనిర్ఝర సమ్మార్జితపురాణపురుషవిశుద్ధశుద్ధాంత విహరణధురీణనవసుధాధౌతధావళ్యధగద్ధగాయమానరమ్యహర్మ్యనిర్మాణకర్మంబును, నతిపవిత్రగుణ విచిత్రనిజకళత్రప్రేమానందసందర్శితముకుందపరిస్రవదంతరంగకరుణారస పరిమిళితభావబంధురవిద్రుమవల్లీమతల్లికాంకురశోభితంబును, బ్రసిద్ధసిద్ధరసాంబువాహసంగమసముత్థిత గంభీరఘోషపరిదూషితసకలరోదోంతరాళంబును, సముద్రమేఖలాఖిలప్రదేశ విలసితనవీనదుకూలాయమానంబును, హరిహరప్రముఖదేవతానిచయపరిలబ్ధామృత మహైశ్వర్యదానధౌరేయమహానిధానంబును, వైకుంఠపురపౌరవారమనోహర కామ్యఫలఫలిత మందార పారిజాత సంతాన కల్పవృక్ష హరిచందనఘనవనానుకూలకూలంబును నై యొప్పుచుఁ, గుబేరు భాండాగారంబునుంబోలెఁ బద్మమహాపద్మశంఖ మకరకచ్ఛపముకుంద కుందనీల వరసమగ్రంబై, విష్ణుకరకమలంబునుం బోలె సుదర్శనావర్తప్రగల్భంబై, కైలాసమహీధరంబునుంబోలె నమృతకళాస్థాన శేఖరపదార్పణంబై, యింద్రవైభవంబునుం బోలెఁ గల్పవృక్షకామధేనుచింతామణిజనితవిశేషంబై, సుగ్రీవసైన్యంబునుంబోలె నపరిమితనిబిడ[1]హరిసంచారంబై, నారాయణోదరంబునుంబోలె నిఖిలభువనభారభరణసమర్థంబై, శంకరు జటాజూటంబునుంబోలె గంగాతరంగిణీసమాశ్రయంబై, బ్రహ్మలోకంబునుంబోలెఁ బరమహంసకులసేవ్యంబై, పాతాళలోకంబునుంబోలె ననంతభోగిభోగయోగ్యంబై, నందనవనంబునుంబోలె నైరావతమాధవీరంభాదిసంజననకారణంబై, సౌదామినీనికరంబునుంబోలె నభ్రంకషంబై, విష్ణునామకీర్తనంబునుంబోలె నిర్మలస్వభావంబై, క్రతుశతగతుండునుంబోలె హరిపదభాజనంబై యొప్పుచున్న దుగ్ధవారాశి డాసి, శ్వేతద్వీపంబున వసియించి, యందు సకలదిక్పాలకాది దేవతలు దేవదేవు నాశ్రయించి, యిట్లని స్తుతియించి; రంత. 326

సీ. "పంచమహాభూతపరినిర్మితంబైన ముజ్జగంబులకెల్ల నొజ్జయైన
బ్రహ్మయు, నేమును బరఁగ నందఱుఁ గూడి, యెవ్వనికై పూజ లిత్తు మెపుడు,

1. హరి = కోఁతి; వానరము.

నట్టి సర్వేశ్వరుం డాగమవినుతుండు, సర్వాత్మకుఁడు మాకు శరణమగును ;
అతిపూర్ణకాము, నహంకారదూరుని, సముని, శాంతునిఁ, గృపాస్పదుని, గురుని
తే. మాని, యన్యుని సేవింపఁ బూనునట్టి - కపటశీలుని యతిపాపకర్మబుద్ధి
శునకవాలంబు వట్టుక ఘనతరాబ్ధిఁ - దరియఁ జూచుటగాదె తాఁ దామసమున!

చ. ఉదకమయంబునన్ వసుధ నోడఁగఁ జేసి, తనచ్చు కొమ్మునన్
వదలక యంటఁ గట్టి, మనువల్లభుఁ గాచిన మత్స్యమూర్తి స
మ్మదమున మమ్ముఁ బ్రోచు ననుమానము మానఁగ, వృత్రుచేతి యా
పదఁ దొలఁగించి, నేఁడు సురపాలురపాలిటి భాగ్యదైవమై. 328

మత్తకోకిలము. [1]రంతుసేయుచు, వాతధూతకరాళభంగురభంగదు
ర్దాంతసంతతసాగరోదకతల్పమొంది వసించు బ
మ్మంతవానిని, బొడ్డుఁదమ్మిని నాఁచి కాచిన నేర్పు, రిం
తంతవాఁ డనరాని యొంటరి యాదరించు మముం గృపన్. 329
తే. దేవతలమైన మే మిట్టి దేవదేవు, - సర్వలోకశరణ్యుని శరణుసొచ్చి,
బలితమైనట్టి వీని యాపదలఁ బాసి,-మీఱి శుభములఁ జేకొనువార మిపుడు."

వ. ఇట్లు స్తుతియించుచున్న దేవతలకు భక్తవత్సలుండైన వైకుంఠుండు ప్రసన్నుం
డయ్యె; నప్పుడు. 331

సీ. తగు శంఖచక్రగదాధరుం డగువాని, శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీలవానిఁ,
గమనీయమాణిక్యఘనకిరీటమువాని, దివ్యవిభూషణదీప్తివాని,
మండితకేయూరకుండలంబులవాని, సిరి యురస్స్థలమునఁ జెలఁగువానిఁ,
దనుఁబోలు సేవకతండంబు గలవాని, జిలుఁగైన పచ్చనివలువవానిఁ,
ఆ. దెల్లదమ్మివిరులఁ దెగడు కన్నులవాని, - నవసుధాద్రవంపు నవ్వువానిఁ
గనియె వేల్పువిందు [2]కప్పరపాటుతోఁ - గన్నులందు నున్న కఱవు దీఱ. 332

సీ. తన సేవకులలోనఁ దడఁబడు రూపంబు శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీలఁ దెలుప,
వికచాబ్జములతోడ వీడ్వడు కన్నుల కడలు దైవాఱెడు కరుణఁ దెలుప,
నెల్లలోకములకు నిల్లైన భాగ్యంబుఁ గాఁపురంబుండెడు కమల దెలుప,
మూఁడుమూర్తులకును మొదలైన తేజంబు ధాతఁ బుట్టించిన తమ్మి దెలుప,
ఆ. బుద్ధిఁ బోల్పరాని పుణ్యంబుఁ దత్పాద - కమలజనితమైన గంగ దెలుప,
నప్రమేయుఁ, డభవుఁ, డవ్యక్తుఁ, డవ్యయుఁ,-డాదిపురుషుఁ డఖిలమోది యొప్పె.

1. రంతులు = క్రీడ. 2. కప్పరపాటు = తొట్రుపాటు.

వ. ఇట్లు జగన్మోహనాకారుండైన నారాయణుని కృపావలోకనాహ్లాదస్వభావచరితులై, సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి, ఫాలభాగపరికలితకరకమలులై యిట్లనిరి : 334

ఆ. "దుర్గమంబు లయిన స్వర్గాదిఫలములఁ – బుట్టఁజేయఁజాలునట్టి గుణము
గలిగి మెలఁగుచున్న ఘనుఁడవైనట్టి నీ – కరయ మ్రొక్కువార మాదిపురుష!

సీ. దండంబు యోగీంద్రమండలనుతునకు; దండంబు శార్ఙ్గకోదండునకును;
దండంబు మండితకుండలద్వయునకు; దండంబు నిష్ఠురభండనునకు;
దండంబు మత్తవేదండరక్షునకు; దండంబు రాక్షసఖండనునకు;
దండంబు పూర్ణేందుమండలముఖునకు; దండంబు తేజఃప్రచండునకును;

తే. దండ మద్భుతపుణ్యప్రధానునకును; – దండ ముత్తమవైకుంఠధామునకును;
దండ మాశ్రితరక్షణతత్పరునకు; – దండ మురుభోగినాయకతల్పునకును. 336

ఉ. చిక్కిరి దేవతావరులు; చిందఱవందఱలైరి ఖేచరుల్;
స్రుక్కిరి సాధ్యసంఘములు; సోలిరి పన్నగు లాజిభూమిలోఁ;
మ్రుక్కిరి దివ్యకోటి; గడుమ్రగ్గిరి యక్షులు వృత్రుచేత; నీ
[1]చిక్కినవారి నైన దయసేయుము నొవ్వక యుండ నోహరీ! 337

క. మొదలారి రక్కసులకును – మొదలై, మా కాపదలకు మూలంబగుచుం,
దుద మొదలు లేని రక్కసు–తుది చూపఁగదయ్య! [2]తుదకుఁ దుది యైన హరీ!

తే. అకట! దిక్కులకెల్ల దిక్కైన మాకు–నొక్కదిక్కును లేదు కాలూఁదనైన;
దిక్కు గావయ్య! నేఁడు మాదిక్కుఁ జూచి,–దిక్కు లేకున్నవారల దిక్కునీవ.

క. నీదిక్కు గానివారికి – నేదిక్కును లేదు వెదక నిహపరములకున్;
మోదింపఁ దలఁచువారికి – నీదిక్కే దిక్కు సుమ్ము నీరజనాభా! 340

తే. అరయమా తేజములతోడనాయుధములు–మ్రింగి,భువనత్రయంబునుమ్రింగుచున్న
భీకరాకారు, వృత్రునిఁ బీఁచ మడఁచి–యెల్లభంగుల మాభంగ మీఁగు మభవ!

ఆ. పరమపురుష! దుఃఖభంజన! పరమేశ!–భక్తవరద! కృష్ణ! భవవిదూర!
జలరుహాక్ష! నిన్ను శరణంబు వేఁడెద;–మభయమిచ్చి కావవయ్య! మమ్ము.

వ. మఱియును భగవన్నారాయణ! వాసుదేవ! యాదిపురుష! మహానుభావ! పరమమంగళ! పరమకల్యాణ! దేవ! పరమకారుణికులయిన [3]పరమహంసలగు పరివ్రాజకులచేత నాచరితంబులగు పరమసమాధిభేదంబులం బరిభావితపరిస్ఫుటం బయిన పరమహంసధర్మంబుచేత నుద్ఘాటితంబగు తమఃకవాటద్వారంబున

1. చిక్కు = మిగులు. 2. తుదకుఁదుది = పరాత్పరుఁడు. 3. పరమహంస=ఉత్తమపదము కొందిన సన్న్యాసి.

నపావృతంబయిన యాత్మలోకంబున నుపలబ్ధమాత్రుండవై, నిజసుఖానుభవుండవై యున్న నీ వాత్మసమవేతంబులై, యపేక్షింపంబడని యాశరీరంబులకు నుత్పత్తిస్థితిలయకారణుండవై యుండుదువు; గుణసర్గపతితుండవై యపరిమితగుణగణంబులు గల నీవు దేవదత్తునిమాడ్కిఁ బారతంత్ర్యంబున స్వకుశలాకుశలఫలంబుల ననుభవింతువు; షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుండవైన నీ వాత్మారామస్వభావుండవయి, యపరిమితగుణగణంబులు గలిగి, యీశ్వరాహ్వాయానవగాహ్యామాహాత్మ్యంబందు నర్వాచీనవికల్పవితర్కవిచారప్రమాణాభాసంబులగు కుతర్కశాస్త్రంబులఁ గర్కశంబులయిన ప్రజ్ఞలు గలిగి, దురవగ్రహవాదులైన విద్వాంసుల వివాదావసరంబులయందు నుపరతంబులగు నస్తినాస్తీత్యాది వాక్యంబుల సమస్తమాయామయుండవై, నిజమాయచేతఁ గానంబడక యుక్తిగోచరుండవై, సమవిషమరూపంబులఁ బ్రవర్తింతువు; దేవా! రజ్జుఖండంబునందు సర్పభ్రాంతి గలుగున ట్లొండుద్రవ్యంబున ద్రవ్యాంతరభ్రాంతి గలుగుచుండు; సర్వేశ్వర! సర్వజగత్కారణరూపంబవైన నీవు సర్వభూతప్రత్యగాత్మ వగుటం జేసి సర్వగుణావభాసోపలక్షితుండవై కానంబడుచుందువు; లోకేశ్వరా! భవన్మహిమమహామృతసముద్రవిప్రుట్సకృత్పానమాత్రంబున సంతుష్టచిత్తులై, నిరంతరసుఖంబున విస్మారితదృష్టశ్రుతవిషయసుఖలేశాభాసులైన పరమభాగవతులు భవచ్చరణకమలసేవాధర్మంబు విడువరు; త్రిభువనాత్మభవన! త్రివిక్రమ! త్రినయన త్రిలోకమనోహరానుభావ! భవదీయవైభవభూతిభేదంబులైన దనుజాదులకు ననుపక్రమసమయంబెఱింగి, నిజమాయాబలంబున సురనరమృగజలచరాదిరూపంబులు ధరియించి, తదీయావతారంబుల ననురూపంబైన విధంబున శిక్షింతువు; భక్తవత్సలా! భవన్ముఖకమలనిర్గతమధురవచనామృతకళావిశేషంబుల నిజదాసులమైన మాహృదయతాపం బడంగింపుము; జగదుత్పత్తిస్థితిలయకారణప్రధానదివ్యమాయావినోదవర్తివై, సర్వజీవనికాయంబులకు బాహ్యాభ్యంతరంబులయందు బ్రహ్మప్రత్యగాత్మస్వరూపప్రధానరూపంబుల దేశకాలదేహావస్థానవిశేషంబులఁ దదుపాదానానుభవంబులు గలిగి, సర్వప్రత్యయసాక్షివై సాక్షాత్పరబ్రహ్మస్వరూపుండవై యుండెడి నీకు నే మని విన్నవించువారము; జగదాశ్రయంబై వివిధవృజినసంసారపరిశ్రమోపశమనంబైన భవదీయ దివ్యచరణ[1]శతపలాశచ్ఛాయ నాశ్రయించెద'' మని పెక్కువిధంబుల వినుతించి, యి ట్లనిరి : 343

క. ''తేజంబు, నాయువును,-విభ్రాజితదివ్యాయుధములుఁ బరువడి వృత్రుం
డాజిముఖంబున మ్రింగెను;-మాజయ మింకెందుఁ జెప్పుమా జగదీశా!'' 344

1. శతపలాశము = శతపత్రము; తామర.

వ. అని యిట్లతిమనోహరచతురవచనంబుల భక్తిపరవశులయి, వినుతిసేయుచున్న దేవతలం జూచి, యప్పరమేశ్వరుం డమృతప్రాయంబులగు గంభీరభాషణంబుల నిట్లనియె : 345

క. "మదుపస్థానం బగు మీ-సదమలసుజ్ఞానమునకు సంతోషమునం
బొదలెద మదిఁ బ్రీతి నొందితి;-వదలక నాభక్తి వొడమి వ్యర్థం బగునే? 346

వ. మఱియును బ్రీతుండనైన నాయందు భక్తులకుం బొందరాని యర్థంబు లేదు; విశేషించి నాయందు నేకాంతమతి యైన తత్త్వవిదుం డన్యంబులం గోరకుండు; గుణంబులయందుఁ దత్త్వజ్ఞానగోచరుం డైనవాఁడు విషయనివృత్తచిత్తుం డై, సంసారమార్గంబు నిచ్ఛింపఁడు; కావున మీకు శుభం బయ్యెడు; దధీచి యను ఋషిసత్తముండు గలం; డతని శరీరంబు మద్విద్యాతిశయమహత్త్వంబునను, తేజోవిశేషంబునను సారవంతంబై యున్నయ; దతని నడిగి, తచ్ఛరీరంబుఁ బుచ్చి కొనుం; డతండు పూర్వకాలంబున నశ్వి దేవతలకు నశ్వశిరోనామంబను బ్రహ్మస్వరూపంబగు నిష్కళంకంబయిన విద్య యుపదేశించిన వారలు జీవన్ముక్తిత్వంబు నొందిరి ; మఱియుఁ ద్వష్టృపుత్త్రుండయిన విశ్వరూపునకు మదాత్మకంబయిన యభేద్యకవచంబు నిచ్చెఁ; గావున నతం డతివదాన్యుం; డశ్వి దేవతలచేత యాచింపంబడి దేహంబు వంచింపక మీ కిచ్చు ; నతని శల్యంబులు విశ్వకర్మనిర్మితంబులై, శత[1]ధారలు గల యాయుధశ్రేష్ఠం బయి, మత్తేజఉపబృంహితం బయి, వృత్రాసురశిరోహరణకారణం బయియుండు ; దానం జేసి మీరు పునర్లబ్ధతేజోస్త్రాయుధసంపదలు గలిగి వెలింగెదరు; విశేషించియు మద్భక్తవరు లయినవార లే లోకంబుల, నెవ్వరికి నజయ్యులు;గావున మీకు భద్రంబయ్యెడు" నని యాదేశించి, భూతభావనుండైన భగవంతుం డదృశ్యుం డయ్యెఁ; నప్పుడు దేవతలు దధీచిమునికడకుం జని, యశ్వి దేవతలం బురస్కరించుకొని యిట్లనిరి :

ఆ. "దేహి సుఖము గోరి దేహంబు ఘటియించు;-దేహివిడువలేఁడు దేహమెపుడు;
దేహి; యస్మదీయదేహంబుకొఱకునై-దేహ మీఁగదయ్య! దేవతలకు. 348

ఉ. ఎక్కడ, నెల్లలోకముల, నెవ్వరుఁగోరని కోర్కె నేఁడు మా
[2]తెక్కలిపాటు కై, తివిరి, దేహము వేఁడఁగ వచ్చినార; మే
మెక్కడ? తీవ్రకర్మగతి యెక్కడ? దైవకృతంబు గాక యీ
రొక్కపుదాన మీవరుస రోయక వేఁడుదురే జగంబులన్? 349

క. నీచగతి యెల్లభంగుల - యాచన యని తెలిసి, తగని దడుగుదు రేనిన్
యాచకవర్గములోపల-[3]నీచకు లనఁబడరె యెంత నేర్పరులైనన్? 350

---

1. ధారలు = అంచులు. 2. తెక్కలిపాటు = ఆపద. 3. నీచకులు = నీచులు.

క. అడుగంగరాని వస్తువు-లడుగరు బతిమాలి యెట్టియర్థులు; నిను నే
మడిగితిమి దేహ మెల్లను;-గడు నడిగెడువారి కేడ కరుణ మహాత్మా!" 351

ఉ. నావుడు నాదధీచియు మనంబున సంతస మంది, నవ్వి, సం
భావితవాక్యపద్ధతులఁ బల్కుచు ని ట్లనెఁ బేర్మితోడ : "నో
దేవతలార ! ప్రాణులకుఁ [1]దెక్కలిమృత్యుభయంబు పూను టే
భావములం దలంపరు కృపామతి నెన్నఁడు మీమనంబులన్. 352

ఆ. ఎలమి బ్రదుక నిచ్చ నెనసినవారికి-దేహ మెల్లభంగిఁ దీపు గాదె?
యచ్యుతుండు వచ్చి యర్థించెనేనియుఁ;-దన్ను నిచ్చునట్టి దాత గలఁడె? 353

వ. అదియునుం గాక. 354

సీ. అర్థంబు వేఁడెడు నర్థులు గలరు గా; కంగంబు వేఁడెడి యర్థి గలఁడె?
తగుకోరికల నిచ్చు దానశీలుఁడు గల్గుఁ; దనదేహ మీనేర్చు దాత గలఁడె?
యీ నేర్చువాఁడు దన్నిచ్చిన, రోయక, చంపెడునట్టి యాచకుఁడు గలఁడె?
చంపియుఁ బోవక, శల్యంబు లన్నియు నేఱి పంచుకపోవువారు గలరె?

ఆ. రమణ లోకమెల్ల రక్షించువారికి-హింస సేయు బుద్ధి యెట్టు వొడమె?
[2]బ్రాఁతి యైనయట్టి ప్రాణంబుపైఁ దీపు-తమకుఁ బోలె నెదిరిఁ దలఁప వలదె?"

వ. అనిన దేవత లి ట్లనిరి : 356

తే. "సర్వభూతదయాపరస్వాంతులకును,-బుణ్యవర్తనులగు మిమ్ముబోఁటివారి,
కమితసత్కీర్తికాముల, కలఘుమతుల-కియ్యరాని పదార్థంబు లెవ్వి గలవు?357

ఆ. అడుగరాని సొమ్ము నడుగరా దని మానఁ;-డడుగువాని మాట లడుగ నేల ?
భ్రాంతి నడుగుచోటఁ బ్రాణంబులేనియు-నిచ్చువాఁడు దాఁపఁ, డిచ్చుఁగాని"358

వ. అని పరసంకటంబు దలంపక, నిలింపులు గార్యపరతతో సవినయవాక్యపరంపరలఁ బ్రార్థించిన, నతండు దరహాసిత వదనుండై, "యఖిలలోకధర్మం బెఱింగియు నొక్కింతకాలంబు ప్రతివాక్యం బిచ్చితి; దీని సహింపందగుదురు; మీయట్టివార లకుం బ్రియంబగునేని నెప్పుడైన విడువందగిన శరీరంబు విడుచుట యేమి దుర్లభం; బధ్రువంబైన యీదేహంబుచేతం గీర్తిసుకృతంబుల నెవ్వం డార్జింప కుండు, నతండు పాషాణాదులకంటె నతికఠినుండు; మీయట్టి పుణ్యశ్లోకులచేతఁ గాక్షింపంబడిన యీశరీరం బప్రమేయధర్మార్జితం; బేదేహంబుచేత సకలభూతం బులు శోకానుభవంబున శోకించు, హర్షానుభవంబున హర్షించు, నట్టి మహాకష్ట దైన్యాకరం బైన యీశరీరంబు గాకశునకసృగాలాదుల పాలు గాకుండ

1. తెక్కలి = వంచకమైనది మోసకారియైన. 2. బ్రాఁతి = ప్రియము.

మేలయ్యె" నని నిశ్చితాత్ముండయి, దధీచి, తత్త్వావలోకనంబుచేత నిరసిత
బంధనుండై, బుద్ధీంద్రియమానసంబులతోఁ గూడిన క్షేత్రజ్ఞునిఁ బరబ్రహ్మ
స్వరూపంబైన భగవంతునందు నేకీభూతంబు సేసి, యోగజ్ఞానంబున శరీరంబు
విడిచె; నప్పు డింద్రుం డతని శల్యంబుల విశ్వకర్మనిర్మితంబై, నిశితశతధారా
సమావృతంబై వెలుంగు వజ్రాయుధంబుఁ గైకొని, భగవత్తేజఉపబృంహితుం
డయి, యైరావతారూఢుండై, సకలదేవోత్తమ గరుడగంధర్వఖచరకిన్నర
కింపురుష సిద్ధ విద్యాధర పరిసేవితుండై, సకలమునిజనంబులు వినుతింపఁ
ద్రిలోకహర్షకారి యై, భగవదనుగ్రహసంప్రాప్త మహోత్సాహవికసితవదనార
విందుండై వృత్రాసురుపై నడచె; నప్పుడు. 359

ఉ. వృత్రుఁడు, మానవాన్వయపవిత్రుఁడు, లోకజిఘాంసకక్రియా
సూత్రుఁడు, [1]విగ్రహగ్రహణసుస్థిరవాక్యవివేకమానచా
రిత్రుఁడు, దేవతోరగదరీకృతవక్త్రుఁడు, రోషదూషితా
మిత్రుఁడు శత్రురాకఁ గని, మిక్కిలి యైన యుగాంతకాకృతిన్. 360

క. మొండు గల దనుజనాయక-మండలములు గొల్వ నడచె మహితోద్ధతి వే
దండముల నడుమఁ జను నడ-గొండయునుంబోలె నిబిడకోపోద్ధతుఁడై. 361

క. కాలగళుఁ డడరి, కడువడిఁ-గాలునిపైఁ గవయుమాడ్కి ఖరతరరవసం
చాలితపూర్వదిగంతరుఁ-డై, లీల మహేంద్రుమీఁద నతఁ డరిగె నృపా! 362

వ. ఇట్లు రుద్రగణంబులు, మరుద్గణంబులు, నాదిత్యగణంబులు, నశ్విదేవతలుఁ,బితృ
దేవతలు, విశ్వేదేవులు, వహ్ని యమ నైరృతి వరుణ వాయు కుబేరేశానాదులు,
సిద్ధసాధ్యకిన్నరకింపురుషగరుడగంధర్వఖేచరప్రముఖంబులగు నింద్రసైన్యం
బులతోడ నముచియు, శంబరుండును, ననర్వుండును, ద్విమూర్ధుండును, వృష
భుండును, నంబరుండును, హయగ్రీవుండును, శంకుశిరుండును, విప్రచిత్తియు,
నయోముఖుండును, బులోముండును, వృషపర్వుండును, హేతియుఁ, బ్రహే
తియు, నుత్కటుండును, ధూమ్రకేశుండును, విరూపాక్షుండును, గపిలుండును,
విభావసుండును, నిల్వలుండును, బల్వలుండును, దందశూకుండును, వృషధ్వజుం
డును, గాలనాభుండును, మహానాభుండును, భూతసంతాపనుండును,వృకుండును,
సుమాలియు, మాలియు మున్నగు దైతేయదానవయక్షరాక్షసాద్యసంఖ్యాంబు
లగు వృత్రాసురు బలంబు లంతంతం దలపడి, సమరంబు సేసి;రప్పుడు. 363

చ. అసురులకుం, సురావళికి నయ్యె మహారణ; మప్పుడొండొరుల్
ముసల గదాసి కుంత శర ముద్గర తోమర భిందిపాల ప

1. విగ్రహము = యుద్ధము; పోరు.

ట్టిన పటుశూల చక్రముల కేవలు సూపి, యదల్చి, యార్చుచుఁ
మసలక కప్పి రక్తముల మార్కొని, మంటలు మింట నంటఁగన్. 364

క. ఒండొరులఁ గడవ నేసిన-[1]కాండము లాకాశపథముఁ గప్పి, మహోల్కా-
దండంబు లొలసి, నిష్ఠుర-భండనముఖ మొప్పెఁ జూడఁ బ్రళయోచిత మై. 365

చ. సురవరు లేయు బాణములు సూడ్కి కగోచరమై, నభస్థ్సలం
[2]బఱిముఱిఁ గప్పి, రేని దివసాంతముఁ జేసిన లీల నాసురే
శ్వరబలయూథవీరులును సాయకపంక్తులచేత వాని రూ
పఱ శతధూళిఁ జేసి, పఱ పైన తమం బొనరించి రార్చుచున్. 366

చ. సమరమదాంధులై, సురనిశాచరవీరులు సైనికాంఘ్రిసం
క్రమితమహీపరాగములు గ్రమ్మిన [3]నుమ్మలికంపుఁజీఁకటుల్
దమ కనుదోయి కడ్డముగఁ దార్కొనినం, జలమూఁది పోరి, రా
క్రమితనిజాంతరంగపరిఘట్టితరోషమహాగ్ని పెంపునన్. 367

క. అతిగళితరక్తధారా-క్షతములతోఁ గానఁబడిరి సైనికులు మహో
ద్ధతరోషవహ్నికీలలు-వితతంబై, పెల్లగిల్లి, వెడలెడిభంగిన్. 368

సీ. రవణించు శింజినీటంకారరవములు భటసింహనాదంబుఁ బరిభవింప,
భీషణోత్తమహాయహేషావిఘోషంబు గరిబృంహితస్ఫూర్తిఁ గ్రందుకొలుప,
సమరనిశ్శంకాంకశంఖనినాదంబు నేమిస్వనంబుల [4]నిహ్నవింపఁ,
దుములమై చెలఁగెడు దుందుభిధ్వానంబు లట్టహాసంబుల నాక్రమింప,
తే. ఘటితశస్త్రాస్త్రనిష్ఠురఘట్టనోత్థ-ఖరకఠోరోరువిస్ఫులింగంబు లడరి,
దివ్యకోటీరమణిఘృణి ధిక్కరింప-సమర మొనరించి రసురులు, నమరవరులు.

వ. ఇట్లు ప్రళయసంరంభ విజృంభితసముత్తుంగరంగత్తరంగితభైరవారావనిష్ఠ్యూత నిష్ఠురమహార్ణవంబునుంబోలె యుగాంతసంక్రాంతఝుంఝూపవనపరికంపితదీర్ఘనిర్ఘాతనిబిడనిష్ఠురనీరదంబులుంబోలె నుభయసైన్యంబులుం గలసి, సంకులసమరంబు సలుపుసమయంబున యుగాంతకృతాంతసకలప్రాణిసంహారకారణలీలయుంబోలెఁ బదాతిరాహుత్తగజారోహకరథికమహారథికవీరు లొండొరులు చండగతిం గాండంబులు పఱపుచు, గదలం జదుపుచుఁ, గత్తులఁ [5]గత్తళంబులఁ జినుఁగం బొడుచుచు, నడిదంబుల నడుచుచుఁ, గుంతంబులం గ్రుచ్చుచుఁ, గుఠారంబుల వ్రచ్చుచు, ముసలంబుల మోఁదుచు, ముద్గరంబులం బాఁదుచుఁ, జక్రంబులం ద్రుంచుచు, [6]సబళంబుల నొంచుచు, సురియల మెఱముచు, శూలంబులఁ

1. కాండములు = బాణములు. 2. అఱిముఱి = తొందరపాటు. 3. ఉమ్మలికము = శోకము.
4. నిహ్నవించు = మఱుఁగుపఱచు. 5. కత్తళములు = కవచములు. 6. సబళము = ప్రాసాయుధము.

దుఱుముచు, వాజుల కుఱికియు, వాలంబుల నఱికియుఁ, దొడలు తుండించియుఁ, దొండంబులు ఖండించియు, మెడ లెడయించియు, మెదళ్లు గెడయించియు, నడుములు ద్రుంచియు, నాసికలు ద్రెంచియుఁ, బదంబుల విఱిచియుఁ, బార్శ్వంబులం జెఱిచియు, గజంబులఁ బఱిపియు, గాత్రంబుల నుఱిపియుఁ, గుంభంబులఁ బగిలించియుఁ, గొమ్ముల నగలించియు, హస్తంబులఁ ద్రెంచియు, నంగంబులఁ జించియు, రథంబుల నలియించియు, రథికులం బొలియించియు, సారథులం జంపియు, సైంధవంబుల దంపియు, శిరంబుల నొగిలించియు, సీసకంబు లగలించియు, ఛత్త్రంబుల నుఱుమాడియుఁ, జామరంబులం దుఱుమాడియు, సైన్యంబులఁ జదిపియు, సాహసుల మెదిపియు, నడుములు ద్రుంచియు, మఱియును బరస్పరగుణవిచ్ఛేదనంబును, నన్యోన్యకోదండఖండనపటుత్వంబును, నుభయ సైంధవధ్వజసారథిరథికరథవికలనంబును, నొండొరుల పాదజానుజంఘాహస్త మస్తకనిర్దళనంబును, రక్తమాంస మేదఃపంకసంకలితసమరాంగణంబును నై, యతిఘోరభంగిం బెనంగి; రప్పుడు. 370

చ. సమజయమున్, సమాపజయసామ్యపరిశ్రమమున్, సమోరువి
క్రమము, సమాస్త్రశస్త్రబలగర్వము నై, కడుఘోరభంగి నా
నముచివిరోధిసైన్యగణనాథులతోడ నిశాచరేశ్వరో
త్తములు దురంబు సేసి రొగిఁ దార్కొని వృత్రు బలంబు ప్రాపునన్. 371

వ. అప్పుడు. 372

లయగ్రాహి.—
మొత్తముగఁ బాఱు పెనునెత్తురుమహానదులఁ దత్తఱముతో నుఱికి కుత్తుకలు
మోవం-జిత్తముల నుబ్బి, వెస నెత్తుకొను భూతముల నత్తుకొని, శాకినులు
[1]జొత్తిలెడి మాంసం-[2]బుత్తలముతో మెసఁగి నృత్తములు సేయు మదమత్త
ఘనఢాకినులు నృత్తగతిఁ బ్రేవుల్-బిత్తరములం దిగిచి మొత్తమెదడుల్మొనసి
గుత్తగొనుచుండ భయవృత్తిఁ గలనొప్పెన్. 373

వ. ఇట్లు దేవదానవులు నర్మదాతీరంబునఁ గృతయుగంబునం దలపడి, త్రేతాయుగంబు సొచ్చునంతకాలంబుఁ బోరు దారుణంబుగాఁ జేయుచుండ, నంత వృత్రాసురు భుజబలంబు పెంపునఁ దెంపు సేసి, కంపింపక, నిలింపులపై రక్కసులు గుంపులై సొంపుఁ, బెంపుఁ జూపి, మహావృక్షపాషాణగిరిశిఖరంబులు వర్షించిన.

మ. గిరిపాషాణమహీజముల్ గురియఁగా, గీర్వాణు లన్నింటి ని
ష్ఠురనారాచపరంపరల్ వఱపుచుం జూర్ణంబుఁ గావింప, ని

1. జొత్తిలు = ఎత్తునగు. 2. ఉత్తలము = త్వర.

ర్భరలీలం దమచేయు సత్త్వములు దోర్భంగంబు లై పోవఁగాఁ
దెరలన్ రాక్షసయోధవీరుల మదోద్రేకంబు సంఛిన్న మై.   375

క. ప్రచురముగ రాక్షసావళి - ఖచరులపై నేయు నిబిడకాండావళి దు
ర్వచనుఁ డెడనాడు మాటలు - సుచరిత్రునియందుఁబోలెఁ జౌరవమ్యె నృపా!

వ. అప్పుడు.   377

వనమయూరము.—

అంత సుర లేయు నిబిడాస్త్రములపాలై, - పంతములుదక్కిహతపౌరుషముతో ని
శ్చింతగతి రక్కసులు సిగ్గుడిగి,భూమిం-గంతుగొని పాఱె రపకారపరు లార్వన్.

క. కొండలఁ బోలెడు రక్కసు - లొండొరులం గడవఁ బాఱ రక్కఱె పటుకో
దండముఖసాధనంబులు - భండనమున నైచి దివిజపతు లార్వంగన్.   379

వ. ఇట్లు సమరతలంబు వాసి, తన ప్రాపు దూసి పఱచుచుండు దండనాయకులం
జూచి, యకుటిలమతిం బకపక నగి, వృత్రాసురుం డిట్లనియె :   380

ఉ. [1]"క్షుల్లకవృత్తి మీకగునె ? శూరుల కిమ్మెయిఁ గీర్తిభోగముల్
గొల్లగఁ జేయు చావు మదిఁ గోరినవారలకైనఁ గల్గునే?
తల్లడ మంది, యీసమరధర్మము మాని, తలంగఁ బాడియే ?
మల్లుఁడు, దుర్దమప్రథనమత్తుఁడు వృత్రుని ప్రాపెఱుంగరే ?   381

క. చావు ధ్రువమైన ప్రాణికిఁ- జావులు రెం; డరసికొనుఁడు సమరమునందున్,
భావింప యోగమందును;-జావంగా లేని చెడుగుచావుం జావే ?"   382

వ. అని వాసుదేవతేజోవిశేషవిశేషితుఁడై దవానలకీలలంబోలె వెలుంగుచు, వెఱచి,
వెన్నిచ్చి పాఱెడు నసురుల వెనుకొని తఱుము సురవీరులం జూచి, హుంక
రించి, స్వర్గానుభవంబున నిచ్చ లేకుండెనేని మదవలోకనస్పర్శనమాత్రంబు
ముందర నిలుతురుగాక యని యేచి, కల్పాంతానల్పఘనఘనాటోపంబునుం
బోలెఁ గఠోర కంఠహుంకారతర్జనంబులన్ గర్జిల్లుచుఁ, బ్రళయకాలపవనపరి
భాసితమహాశిఖిశిఖావళులఁ దృణీకరించు కుటిలావలోకనంబుల నాలోకించుచుఁ
గాలపరిపక్వ లీలాలోలుండయిన శూలిపోలిక నాభీలమూర్తియై, సకలజీవభార
భరణదుర్భర భగ్నబ్రహ్మాండభాండమహాధ్వానంబుగా నాస్ఫోటించిన.   383

ఉ. కూడె జగంబులన్నియును; గ్రుంకిరి సూర్యసుధాంశు; లద్రు [2]లూ
టాడె; నభస్థ్సలం [3]బగలె; నంబుధు లింకె; నుడుగ్రహాళి ప
ట్టూడె; వడిన్ దిశల్ వగిలె; నుర్వర క్రుంగె; నజాండభాండ మ
ల్లాడె; విధాత బెగ్గడిలె; నార్చుచు వృత్రుఁడు బొబ్బవెట్టినన్.   384

1. క్షుల్లకము = అల్పము; నీచము. 2. ఊటాడు = సంచలించు. 3. అగలు = పగులు.

లయగ్రాహి.—
కూలిరి వియచ్చరులు; సోలిరి దిశాధిపులు; వ్రాలిర మరవ్రజము; దూలిరుర గేంద్రుల్;
ప్రేలిరి మరుత్తు; లెద జాలిగొని రాశ్వినులు; కాలుడిగి రుద్రులవలీలఁ బడి రాత్రిన్;
వ్రేలిరి దినేశ్వరులు కీలెడలినట్లు; సురజాలములు పెన్నిదుర పాలగుచు ధారా
భీలగతితోడఁ దమ కేలి ధనువుల్ విడిచి, నేలఁబడి మూర్ఛలను దేలిరి మహాత్మా!

వ. ఇట్లు కఠోరకంఠనాదం బొనర్చిన, నశనిపాతంబునం గూలు ప్రాణిచయంబుభంగి నంగంబు లెఱుంగక, రణరంగంబునం బడి బిట్టు మూర్ఛిల్లిన దివిజరాజసైన్యంబుల వృత్రాసురుండు సంగరరంగదుర్దముండై, మహీవలయంబు పదాహతంబుల గడగడ వడంక, నిశితశూలంబుఁ గేల నంకించుచు, మదించిన భద్రమాతంగంబు కమలవనంబు సొచ్చి, మట్టి మల్లాడువిధంబున నిమీలితాక్షుండయి, తన పద తలంబుల రూపంబులు మాయం జమురుచు వెక్కసంబుగఁ గ్రీడించువానిం గని, వజ్రి వజ్రశతోపమనిష్ఠురగదాదండం బాభీలభంగిఁ బ్రళయకాలమార్తాండ చండపరివేషఘోరంబుగాఁ ద్రిప్పివైచిన. 386

మ. అది మింటం బెనుమంటలంటఁ బఱపై, యాభీలవేగంబునం
గదియన్ వచ్చిన లీల వామకరసంక్రాంతంబు గావించె; [1]బె
ట్టిదుఁడై చేరి, సురారి దానిఁ గొని కాఠిన్యోరుపాతంబులం
జదియన్ మోఁదె గజేంద్రమస్తకము నుత్సాహైకసాహాయ్యుఁడై. 387

ఆ. అగ్గజంబు గులిశహతిఁ గూలు కులమహీధ్రంబుఁ బోలె రక్తధార లురల,
మస్తకంబు వగిలి, మదమఱి, జిరజిరఁ దిరిగి భీతితోడఁ దెరలి పఱచె. 388

ఉత్సాహము. గజము దెరలి, దాని కొఱలి కంప మొంది పాఱఁగా,
భజన నింద్రుఁ డంకుశమునఁ బట్టి బిట్టు నిల్పుచున్
నిజసుధారసైకపాననిర్ణయార్ద్రకరమునన్
రుజువు మీఱ నిమిరె నపుడు రూఢి మెఱసి క్రమ్మఱన్. 389

వ. ఇవ్విధంబున నైరావతంబును సేదదేర్చుచు, నెదుర నిలుచున్న భిదురపాణిం గని, తోఁబుట్టువుఁ జంపిన తెంపుఁదలంచి, మోహశోకంబుల విపర్యాసంబుగా నవ్వుచు, నాహవకామ్యార్థియై వృత్రుం డి ట్లనియె: 390

శా. "నాకుం బెద్దయు, నీకు సద్గురువు, దీనవ్రాతరక్షున్, శుభా
లోకుం జంపితి; విట్లు పాపమతివై లోభంబుతో నియ్యెడన్
లోకుల్ నవ్వఁగ మద్భుజాపటిమకున్ లోనైతి; వీశూలమం
దాకంపింపఁగ నిన్ను గ్రుచ్చి ఋణముక్తాత్ముండనై పేర్చెదన్. 391

1. బెట్టిదుఁడు = క్రూరుఁడు; ఉద్ధతుఁడు.

క. ఎట్టి తులువయినఁగానీ-నెట్టన తనబ్రదుకుకొఱకు నీవలె గురువుం,
జుట్టమును, బుణ్యు, బ్రాహ్మణుఁ-బట్టి వధింపంగఁ గలఁడె పశువుంబోలెన్? 392

చ. దయయును, సత్యముం విడిచి, ధర్మము మాని, యశంబుఁ బాసి, శ్రీ
జయములఁ బాఱఁద్రోలి, పురుషత్వము గానక, లోకనిందితా
హ్వయుఁ డగువాని చావునకు నార్యులు గుందుదురే? సృగాలముల్
ప్రియమున నంటునే శవముఁ? బ్రేలక చేరునె కంకగృధ్రముల్? 393

క. నిక్కమగు పాపములచేఁ-జిక్కితివి; నిశాతశూలశిఖరాగ్రమునన్
[1]మక్కించి నీదుమాంసము,-నక్కలుఁ గుక్కలును జేరి నమలనొనర్తున్. 394

ఉ. [2]దీకొని, నీకు నేఁ డిచట దిక్కని వచ్చినవారు గల్గి రే
నేకమతిం బిశాచములకెల్లను దృప్తిగ మన్నిశాతశూ
లైకమహాగ్నికీలల ననేకవిధంబుల సోమయాజినై,
మేకలఁ జేసి వ్రేల్చెద నమేయమదోద్ధతి వ్రాలి యియ్యనిన్. 395

క. కాక ననుఁ గులిశధారల - [2]దీకొన నిర్జింపఁ గలిగితేనియు భూతో
ద్రేకంబు సేసి, శూరుల-ప్రాకటపదపద్మధూళిభాగం బగుదున్. 396

సీ. సందేహ మేటికి? జంభారి! వేవేగ భిదురంబు వ్రేయు మాభీలభంగి;
నతిలోభి నడిగిన యర్థరాశియుఁబోలెఁ గడవలేనిది వృథగాదు సుమ్ము;
మురమర్దనుని తేజమున నాదధీచివీర్యాతిశయంబున నధికమయిన
యది గాన హరిచే నియంత్రితోన్నతుఁడవై, గెలువుము శత్రుని గీటడంచి;

ఆ. యెందుఁ గలఁడు విష్ణుఁ డందు జయశ్రీలు-పొందుగాఁగ వచ్చి పొందుచుండుఁ;
గాన భక్తవరదు, కమలాక్షు, సర్వేశు-పదములందు మనముఁ బదిలపఱుతు. 397

వ. ఇపుడు వజ్రధారలం ద్రెంపంబడిన విషయభోగంబులు గలవాఁడనయి, శరీరంబు విడిచి, భగవద్ధామంబు నొందెద; నారాయణుని దాసుండనైన నాకు స్వర్గమర్త్య పాతాళంబులం గల సంపద్భోగంబులు నిచ్చగింపఁబడవు; త్రైవర్గికాయాస రహితంబయిన మహైశ్వర్యంబు ప్రసాదించుం, గావున ననుపమేయంబయిన భగవత్ప్రసాదం బన్యులకగోచరం; బద్దేవుని పాదైకమూలంబుగా నుండు దాసులకు దాసానుదాసుండ నగుచున్నవాఁడ” నని యప్పరమేశ్వరు నుద్దేశించి. 398

చ. “అరయఁగ భక్తపాలనములైన భవద్గుణజాల మాత్మ సం
స్మరణము సేయ, వాక్కు నిను సన్నుతిసేయ, శరీర మెల్లఁ గిం

1. మక్కించు = చంపు. 2. దీకొను = ఎదిరించు.

కరపరివృత్తి సేయ, మదిఁ గాంక్ష యొనర్చెదఁ గాని, యొల్ల నే
నరిది ధ్రువోన్నతస్థలము, నబ్జజు పట్టణ, మింద్రభోగమున్. 399

ఉ. ఆఁకలి గొన్న [1]క్రేపులు, రయంబున నీఁకలు రాని పక్షులున్
దీకొని తల్లికిన్, మఱి విదేశగతుం డగు భర్త కంగజ
వ్యాకులచిత్త యైన జవరాలును దత్తఱ మందుభంగి నో
శ్రీకర! పంకజాక్ష! నినుఁ జేరఁగ నామది గోరెడుం గదే? 400

క. నాకును సఖ్యము పుణ్య - శ్లోకులతోఁ గాని, తత్త్వశూన్యులు సంసా
రైకవిమోహులతోడం - గాకుండ నొనర్పుమయ్య! కంజదళాక్షా!'' 401

వ. అని పలుకుచు. 402

మహాస్రగ్ధర. హరిపై, సర్వాత్మపై, నత్యగణితగుణుపై నంతరంగంబు పర్వన్
సరి మే నుప్పొంగఁ జావున్, జయమును సరిగా సంతసంబందుచున్, భీ
కరుఁడై కాలాగ్నిపోలెం గనలుచుఁ గవిసెన్ గర్వదుర్వారుఁడై దు
ర్భరలీలన్ భూమి గంపింపఁగ, దిశ లద్రువన్ భండనోద్దండవృత్తిన్. 403

క. దారఁగొని ప్రళయోదకమున - హరిపైఁ గైటభుఁడు గవియు హంకారమునన్
సురనాథుమీఁద వృత్రా - సురుఁడు మదోద్వృత్తి నడచె శూలాయుధుఁడై.

శా. కల్పాంతాగ్నియుఁబోలె నుల్క లెగయంగాఁ ద్రిప్పుచున్, 'దీన నో
యల్పా! చావు' మటంచు శూలము రయంబారంగఁ బైవైచినం,
బోల్పం గోటిరవిప్రకాశత దివిం బోవంగ వీక్షించి, యా
వేల్పుల్ పొంగఁగ వజ్రధారఁ దునిమెన్ విన్నాణ మొప్పారఁగన్. 405

ఆ. శూల మప్పు డతఁడు స్రుక్కక ఖండించి-పూని, తోన కదిసి, భుజముఁ ద్రుంచె;
నసుర గనలి యేకహస్తుఁడై పరిఘంబు-గొని,మహేంద్రుఁ [2]గిట్టి,హనువు లడిచె.

వ. ఇట్లు ప్రళయకాలభీషణపరివేషపోషంబుగా రోషంబునం బరిఘంబుఁ ద్రిప్పి, కుప్పించి, గజకుంభస్థలంబు భగ్నంబు సేసి, యింద్రు హనుప్రదేశంబును నిష్ఠురాహతి నొప్పించిన. 407

క. గజము మద ముడిగి తిరుగుచు, - గుజగుజనై గీఁక పెట్టఁ, గులిశము నేలన్
[3]భజన చెడి విడిచె నింద్రుఁడు;-గజిబిజితో బెగడె నసురకడిమి జగంబుల్. 408

క. గరుడుఁడు వోదివిన నాగము - కరణిన్ వృత్రాసురేంద్రు కడిమికి లోనై,
తిరుగుడువడ్డ హరిం గని - పురపుర నాహా యటంచుఁ బొగిలె జగంబుల్. 409

1. క్రేపులు = లేగలు. 2. కిట్టు = సమీపించు. 3. భజన = పాత్తుగడ; పొందు.

వ. అప్పుడు. 410

ఆ. గజముపాటు సూచి, కడు దీనగతిఁ జూచి,-[1]పవికరంబు జాఱి పడుటఁ జూచి,
యుద్ధధర్మ మెఱిఁగియున్న శత్రునిఁ జూచి-సిగ్గుతోడ వజ్రి శిరము వాంచె. 411

వ. ఇట్లు యుద్ధంబున శత్రుసన్నిధిం గరంబు జాఱి పడిన వజ్రంబుఁ బుచ్చికొనక, నివ్వెఱపడి, లజ్జించియున్న పాకశాసనుం జూచి, వృత్రుం డిట్లనియె: 412

క. "దురమునఁ గైదువు వదలిన, - శర ణన్నను వైరిజనులఁ జంపరు వీరుల్;
వెఱఁగంద నేల? కులిశము - కర మరుదుగఁ బుచ్చికొనుము; కాచితి నింద్రా!

సీ. వజ్రంబుఁ గైకొని, వైరి నిర్జింపు; మి ట్లడలంగ వేళ గా దమరనాథ!
యమరదేహాధీనులైన మూర్తులకెల్ల నీశు, లక్ష్మీశు, సర్వేశుఁ బాసి,
కడతేఱ జయములు గల్గునె యెందైనఁ? దలపోసి చూడుమా తత్త్వబుద్ధి;
నీలోకపాలకు లెవ్వని వశగతి వలఁబడ్డ పక్షుల వర్తనమునఁ

తే. జిక్కి, చేష్టలు సేయుచుఁ-జింత సేఁత,-రట్టి మృత్యుబలంబుల నాత్మజయము
తమదిగాఁ గోరి, [2]యజ్ఞానతంత్రు లగుచుఁ-గమలలోచను లీలావికారములను.

తే. మెఱయ యంత్రమయంబైన మృగముభంగి-దారునిర్మితమైనట్టి తరణిపోల్కి-
శక్ర! యెఱుఁగుము యీభూతజాలమెల్ల-దళితపంకేరుహాక్షు తంత్రంబుగాఁగ.

వ. మఱియు భూతంబులచేతను, నింద్రియంబులచేతను నవశుండైన పురుషుండు ప్రకృతిచేత వేఱుసేయఁబడిన యాత్మం బరమేశ్వరానుగ్రహంబు వాసి సుఖియించుచుండు; నవిద్వాంసుండైనవాఁ డనవరతంబుఁ దన్ను స్వతంత్రుంగాఁ దలంచుచుండు; భూతంబులవలన భూతంబులు పుట్టుచుండు; నాభూతంబులు భూతంబులచేత భక్షింపంబడుచుండుఁ; బురుషున కాయువు, శ్రీయును, గీర్తియు, నైశ్వర్యంబును మొదలయినవి యనుభవింప నెంతకాలంబు ప్రాప్తం బంత కాలంబు నివసించుఁ; బ్రాప్తంబుదీఱినఁ బురుషుండు జాలింబొందిన నవి యుండక పోవుచుండుం; గావున గుణంబును, నవగుణంబును, గీర్త్యపకీర్తులును, జయాపజయంబులును, సుఖదుఃఖంబులును, జావు బ్రదుకులును సమంబులయి కలుగుచుండు; నజ్ఞానియైనవానికి సత్త్వరజస్తమోగుణంబులు గలిగియుండు; నట్టివానికి గుణమయంబులైన యింద్రియాదులే యాత్మ యని తోఁచుచుండుఁ గావున వాఁ డాగుణంబులచేత బద్ధుండగు; నాగుణంబులకు సాక్షిమాత్రంబగు శరీరంబు వే ఱని యెవ్వఁ డెఱుంగనోపు, వాఁ డాగుణంబులచేత బద్ధుండుగాఁడు; గావున గుణంబులును, గుణియును, భోక్తయును, భోగ్యంబును, జయంబును, నపజయంబును, హర్తయును, హన్యం(హార్యం?)బును నుత్పత్తిస్థితిలయకర్తయై సర్వోత్కృష్టుం డైన యప్పరమేశ్వరుండె కాని యన్యంబు లే; దిప్పు డొక్క-

1. పవి = వజ్రాయుధము. 2. అజ్ఞానతంత్రులు = అజ్ఞానమునకు లోఁబడినవారు.

హస్తంబు, నాయుధంబునుం బోయినను భవత్ప్రాణాపహరణంబునకు సమర్థుండ
నగుచున్న నన్నుం జూడు"మని, వృత్రాసురుండు మఱియు నిట్లనియె: 416

తే. "వాహనంబులు సారెలు, వాఁడిశరము-లూర్జితాక్షము, లసువులే[1] యొడ్డనములు
గాఁగఁ బోరెడునీద్యూతకర్మమందు-నెసఁగ జయమును, నపజయ మెవ్వఁ డెఱుఁగు?"

చ. అనవుడు వృత్రు మాటలకు నద్భుతమంది, సురేంద్రుఁ డెంతయుం
దనమదిఁ గుత్సితం బుడిగి, దైవముగా నతనిం దలంచి, కై
కొనియెఁ గరంబునన్ దిగువఁ గూలిన వజ్రము; నప్పు డాత్మలోఁ
దనరె జగంబులన్నియు; ముదంబునఁ బొందిరి ఖేచరావళుల్. 418

క. రాహుగ్రహవక్త్రగుహా-గేహాంతము వాసి, వచ్చి, కిరణావళి స
ద్బాహుళ్య మొప్ప వెలిఁగెడు-నా[2]హరిదశ్వుండుఁబోలె హరి యొప్పె నృపా!

వ. ఇట్లు కరకలితవజ్రాయుధరుఙ్మండలమండితదిఙ్మండలుండయి, జంభారి గంభీర
వాక్యంబుల విస్మయమందస్మితముఖారవిందుం డయి, వృత్రున కిట్లనియె:

క. "ఓ దానవేంద్ర! నీమతి-వేదాంతముఁబోలెఁ దత్త్వవిజ్ఞానకళా
మోదము; నీ వతిభక్తుఁడ-వాదిమపురుషునకు, హరికి, నబ్జాక్షునకున్. 421

ఉ. లోకము లెల్ల నిండి, తనలోనుగ సర్వముఁ జేసి, ప్రాణులన్
[3]దీకులఁ బెట్టి, యెల్లెడలఁ దీప్తులు నూపెడి విష్ణుమాయ నేఁ
డేకమతిం దలంచి; తిది యేల? మహాసుర రూపు మాని, సు
శ్లోకుఁ, బురాణపూరుషుని, శోభనమూర్తి ధరింపు మింపునన్. 422

ఉ. ఏనియమంబు సల్పితివో? యెట్టి మహాతప మాచరించితో?
పూని, రజోగుణాభిరతిఁ బొందిన నీమతి శాంతిదాంతిస
న్మానసమానసానుభవమత్తమరాళుఁ, డరోమభావస
మ్మానుఁ, డమేయుఁ, డాదనుజమర్దను భక్తి పొసంగె నెంతయున్. 423

క. నారాయణరూపామృత-పారావారమునఁ దేలు భక్తుఁడు దా భూ
దారకృత[4]ఖాతకోదక-పూరంబుల నేల తృప్తిఁ బొందు మహాత్మా!" 424

వ. ఇట్లు పలుకుచున్న యింద్రు నుపలక్షించి, వృత్రాసురుం డాయోధనదుర్మర్షణ
సంఘర్షమాణమానసుండై వైరిం బరికొల్పుకొని, వామహస్తంబునం బరిఘంబుఁ
ద్రిప్పుచు, నుప్పరంబునకుఁగుప్పించుచు, బ్రహ్మాండకర్పరంబు నిష్ఠురభైరవారా
వంబునం బగిలించుచు, సముత్తుంగమత్తమాతంగపుంగవంబు వృషభంబుపైఁ
గవియుభంగి సురవృషభు పేరురం బుపలక్షించి, భీషణాశనినిపాతవేగంబునం

---

1. ఒడ్డనములు = పందెములు. 2. హారిదశ్వుఁడు = సూర్యుఁడు. 3. దీకులు = భోగములు; సుఖములు. 4. ఖాతకములు = అగడ్తలు; గుంటలు; పల్లములు.

గొట్టిన నింద్రుండు కులిశధారల నప్పరిఘంబుఁ దునిమి, తోడన శేషఫణావిశేష
భాసురంబయిన బాహుదండంబు ఖండించె; నప్పుడు వృత్రుండు భిన్నబాహు
ద్వయమూలుండై, రక్తధారలం దొఁగుచు, వజ్రిచేతఁ బక్షహతంబై, దివంబున
నుండి జాఱుచున్న కులపర్వతంబునుం బోలెఁ జూపట్టి ప్రళయకాలసంహార
(హర?) నిటలచ్ఛటచ్ఛటార్భటకఠోరకీలాభీలాగ్ని సమానక్రూరకుటిలనిరీక్షణ
దుర్నిరీక్షుండయి, భూనభోమండలంబులఁ గ్రిందిమీఁది దౌడల హత్తించి,
నభోమండలంబునుంబోలెఁ దుది మొదలెఱుంగరాక, వికృతంబుగా వక్త్రంబు
దెఱచి, మందర[1]మథనమథ్యమానవిషధరజనితవిషవిషమజిహ్వాభీలంబగు నాలుక
నభంబు నాకుచుఁ గాలసంహారకారణుండయిన కాలుని భుజదండమండితంబగు
దండంబునుం బోని దంష్ట్రలచేత జగత్త్రయంబును మ్రింగెడువాఁడునుంబోలె
నతిమాత్రమహాకాయుండయి, పర్వతంబులం దలంగ మీటుచు నడగొండయుం
బోలె నభోభాగభూభాగంబుల నాక్రమించి, యప్పుడు. 425

ఉ. కాలమునాఁటి మృత్యువుముఖంబునఁ బోలెను విస్ఫులింగముల్
గ్రాలఁగ, దేవసంఘములు గంపము నొంద, జగంబు లెల్ల నా
హాలులితారవం బెసఁగ, నభ్రగజంబును నాయుధంబుతో
నాలుకఁ జుట్టిపట్టి సురనాథుని మ్రింగె మహాద్భుతాకృతిన్. 426

ఆ. లోకమెల్ల నపుడు చీకాకుపడెఁ; దమం-బడరెఁ; నుడుగణంబు లవనిఁ బడియె;
[2]సోనవాన గురిసె; సూర్యచంద్రాగ్నుల-రశ్ములడఁగె; దిశలు రభసమయ్యె. 427

వ. అప్పుడు. 428

ఉ. కందఁడు; భీతిఁ గుందఁడు; ప్రకంపనమొందఁడు; పెద్దనిద్దురం
జెందఁడు; తత్తఱింపఁడు; విశేషముఁ జొప్పడు వైష్ణవీజయా
నందపరై కవిద్యను మనంబునఁ దాల్చుచు నుండెఁ గాని, సం
క్రందనుఁ డానిశాచరుని గర్భములో హరిరక్షితాంగుఁడై. 429

వ. ఇట్లు కవచరూపశ్రీనారాయణకృపాపాలితుండై, యోగబలంబున బలభేది
యతని యుదరంబు వజ్రాయుధంబున భేదించి, యైరావతసహితుండై వెడలి,
యతని కంధరంబు దెగనడువ వజ్రంబుఁ బ్రయోగించిన, నతినిష్ఠురవేగంబున
వృత్రహరణార్థంబుగం దిరుగుచు సూర్యాదిగ్రహనక్షత్రంబులకు దక్షిణోత్తర
గతిరూపంబయిన సంవత్సరసంధియందు నహోరాత్రమధ్యంబున వృత్రు శిరంబు
పర్వతశిఖరంబునుంబోలెఁ ద్రుంచి, కూలం ద్రోచె; నప్పుడు. 430

మ. మొరసెన్ దుందుభు లంబరంబునఁ; గడున్ మోదించి గంధర్వులున్,
సురలున్, సాధ్యులు, సిద్ధులున్, మునివరుల్ సొంపార వృత్రఘ్ను భీ

1. మథనము = కవ్వము. 2. సోనవాన = సన్నని వర్షము.

కరతేజోవిభవప్రకాశకరవిఖ్యాతైకమంత్రంబులం
దిర మొప్పం బఠియించుచుం గురిసి రెంతేఁ గ్రొత్తపూసోనలన్. 431

ఆ. ఏమి సెప్ప? నప్పు డింద్రారితనువున - నొక్క దివ్యతేజ ముబ్బి వెడలి,
లోకమెల్లఁ జూడ, లోకులు సూడ, నీ - లోక మరసి విష్ణులోన సొచ్చె. 432

వ. ఇట్లు లోకభీకరుం డైన వృత్రాసురుండు గూలిన, నఖిలలోకంబులుఁ బరితాపంబు లుడిగి సుస్థితిం బొందె; దేవర్షి పితృగణంబులు దానవులతోడంగూడి, యింద్రునకుం జెప్పక, తమతమ స్థానంబులకుం జని'' రనిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కిట్లనియె: 433

ఆ. ''ఏమికారణమున నింద్రుతోఁ బలుకక-సురలు వోయి? రట్టి సురగణంబు
లెందుచేత సుఖముఁ జెందిరి? వజ్రికి-జేటు గలుగుటెట్లు? సెప్పవయ్య!'' 434

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె: ''వృత్రపరాక్రమచకితులయిన నిఖిలదేవతలును, మహర్షిగణంబులును మున్ను వృత్రవధార్థం బింద్రునిం బ్రార్థించిన నతండు ''బ్రహ్మహత్యకుం జాలక, తొల్లి విశ్వరూపునిం జంపిన పాపంబు స్త్రీలయందును, భూమియందును, జలంబులందును, ద్రుమంబులందును విభజించి పెట్టితి; నిపు డీహత్య యేరీతిం బాపుకొనువాఁడ; నా కశక్యం''బనిన మహర్షు ''లశ్వమేధ యజ్ఞంబు సేయించి యజ్ఞపురుషుండయిన శ్రీనారాయణదేవుని సంతుష్టునిం జేసి, యీ హత్యం బాపంగలవారము; స్వభావంబున బ్రాహ్మణ పితృ గోమాతృ సజ్జనహంతలైనవార లేదేవునిం గీర్తించి శుద్ధాత్ములగుదు,రద్దేవుని నశ్వమేధమహామఖంబున శ్రద్ధాన్వితుండవై సేవించిన నీకు ఖలుండైన యిద్దురాత్ముని హింసించిన హత్య యేమి సేయంగల''దని యొడంబఱిచిన, నింద్రుండు వల్లె యని, యవ్విధంబున మార్తునిం బరిమార్చి, బ్రహ్మహత్యం బొంది, యప్పాపంబు భరియింపనోపక దుర్దశం బొందె; నప్పుడు. 435

సీ. పాపంబుఁ జండాలరూపంబు గలదాని, ముదిమిచే నొడలెల్లఁ గదలుదాని,
క్షయకుష్ఠరోగసంచయకృతంబగుదాని, నురురక్తపూరంబుఁ దొరఁగుదాని,
నరసిన వెండ్రుకల్ నెరసిన తలదాని, నటఁ బోకు పోకుండు మనెడుదానిఁ,
[1]గదురుకంపునఁ బ్రేవు లదరఁజేసెడుదానిఁ, దా నెందుఁ బాఱినఁ దఱుముదాని,

ఆ. ''నాగుణంబులెల్ల భోగింప కీరీటి-నరుగ నెంతవాఁడ'' వనెడుదాని
బిట్టు దిరిగి చూచి, భీతిల్లి సిగ్గుతో - దేవనాయకుండు [2]దెరలి పఱచె. 436

వ. ఇట్లతివికృతత్వంబుతో బ్రహ్మహత్య వెనుతగుల, నింద్రుండు నభోభాగభూభాగ దిగ్భాగంబులెల్లం దిరిగి, ఛొరం దెరువులేక, దీర్ఘనిర్ఘాతాటోపనిశ్వాసదూషి

1. కదురు = అతిశయించు; విజృంభించు. 2. తెరలు = కలఁత చెందు; తొలఁగు.

తుండై, యీశాన్యభాగంబునకుం బఱచి, యద్దెస నమేయపుణ్యాగణ్యంబయిన మానససరస్సునం బ్రవేశించి, యం దొక్కకమలనాళంబు సొచ్చి, యందుఁ దంతువులం గలసి, రూపంబు లేక, యలబ్ధభోగుండై, బ్రహ్మహత్యావిమోచనంబుఁ జింతించికొనుచు సహస్రవర్షంబు లుండె; నా చండాలియు నది పరమేశ్వర దిగ్భాగంబగుటం జేసి యందుం జొరరాక కాచియుండె; నంతకాలంబుఁ ద్రిదివంబున నహుషుండు విద్యాబలతపోబలయోగబలంబులం బాలించుచుండి, సంపదైశ్వర్యమదాంధుండై, యింద్రపత్నిం గోరి, యింద్రుండు వచ్చునందాఁక నాకుం బత్నివి గమ్మనిన, నా శచీదేవి బృహస్పతిప్రేరితయై, బ్రహ్మర్షి వాహ్యాళిబిక నెక్కి వచ్చి 'నన్ను భోగింపు'మనిన, నతం డట్ల చేసి, కుంభసంభవశాపహతుం డై, యజగరయోనియందుఁ బుట్టె; నంత నింద్రుండు బ్రహ్మర్షిగణోపహూతుండై త్రిదివంబునకు వచ్చె; నంతకాలంబు నారాయణచరణారవిందధ్యానపరుండై యుండుటం జేసియుఁ, దద్దిశాధినాథుండైన శంకరుచేత రక్షింపఁబడ్డవాఁడై యుండుటం జేసియుఁ, దద్దోషబలంబు దఱిఁగి సహస్రాక్షుం బీడింప లేదయ్యె; నప్పు డింద్రుండు నిజైశ్వర్యంబునుం బొంది, బ్రహ్మర్షిపరివృతుం డై, మహాపురుషారాధనంబు సేసి, హయమేధాధ్వరంబునకు దీక్షఁ గైకొని, బ్రహ్మవాదులచేత యజనంబు సేయింపఁబడుచున్నవాఁడయి, సర్వదేవతామయుం డైన నారాయణుం బరితృప్తుం జేసి, మంచువిరియించు మార్తాండుని చందంబునఁ ద్వాష్ట్రవధరూపపాపంబు నాశంబు నొందించి, సకలదివిజయక్ష గంధర్వసిద్ధమునిజనసంస్తూయమానుండయి, త్రిభువనైశ్వర్యభోగభాగ్యంబులం గయికొనియె; నప్పుడు. 437

చ. సతతమరీచిముఖ్యమునిసంఘముచేత యథోచితంబుగాఁ
గృతఘనవాజిమేధమునఁ గేశవు, నీశుఁ, బురాణపూరుషున్,
హితు, జగదీశు, యజ్ఞపతి, నిష్టఫలప్రదు, నంతరంగసం
గతు భజియించి, వజ్రి గత[1]కల్మషుఁ డై నెగడెన్ మహీశ్వరా! 438

సీ. మఱియుఁ బుట్టింపంగ మనసు వెట్టినయట్టి క్రూరకర్మాంభోధికుంభజుండు,
అంగారములు సేయ నాహుతిఁ గన నోపు బహుపాపకాననపావకుండు,
కందక దిగ మ్రింగి గట్టునఁ ద్రేపంగఁ గల్మషగరళగంగాధరుండు,
ఘనగుహాంతరములఁ గాలూననియ్యని కలుషదుస్తరతమోగ్రహవిభుండు,

ఆ. సకలముక్తిలోకసామ్రాజ్యసమధిక - సహజభోగభాగ్యసంగ్రహైక
కారణాప్రమేయకంజాక్షుసర్వేశ - కేశవాదినామకీర్తనంబు. 439

సీ. అఖిలదురితౌఘైకసంహారాదికారణం, బఖిలార్థసంచయాహ్లాదకరము,
విమలభక్త్యుద్రేకవిభవసందర్శనం, బనుపమభక్తవర్ణనరతంబు,

1. కల్మషములు = పాపములు.

విబుధహర్షానేకవిజయసంయుక్తంబు, గ్రస్తామరేంద్రమోక్షక్రమంబు,
బ్రహ్మహత్యానేకపాపనిస్తరణంబు, గమనీయసజ్జనకాంక్షితంబు,
తే. నైన యీ యితిహాసంబు నధికభక్తి-వినినఁ, జదివిన, వ్రాసిన ననుదినంబు
నాయురారోగ్యవిజయభాగ్యాభివృద్ధి-కర్మనాశము, సుగతియుఁ గల్గు ననఘ!''

సీ. నావుడు ''యోగీంద్ర! నామనం బీవృత్రు వివరంబు నీచేత విన్న మొదలు
కడు నద్భుతంబునఁ గళవళంబందెడుఁ; [1]గ్రాలు రజస్తమోగుణములందు
వర్తించు నీపాపవర్తికి నేరీతి మాధవపదభక్తి మది వసించె?
సత్త్వస్వభావులై, సమబుద్ధులై, తపోనియమప్రయత్నులై, నిష్ఠచేత
తే. నిర్మలాత్మకులైనట్టి ధర్మపరుల, -కమరులకుఁ, బుణ్యమునులకు నంబుజాక్షు
భూరికైవల్యసంప్రాప్తిమూలమైన -భక్తి వీనికిఁ బోలె నేర్పాటు గాదు. 441

సీ. భూస్థలిఁ గల రేణువులకన్న దట్టమై కడు నొప్పు జీవసంఘములు గలవు;
ఆజీవములలోన నరయ ధర్మాయతమతి వసించినవారు మనుజజాతి;
యామనుష్యులలోనఁ గామంబుఁ బెడఁబాసి, మోక్షార్థులగువారు మొదల నరిది;
మోక్షమార్గం బాత్మమూలంబుగా నుండువారిలో ముక్తులు లేరు తఱచు;
తే. ముక్తులైనట్టివారిలో యుక్తిఁ దలఁపఁ -జాల దుర్లభుఁ డమితప్రశాంతిపరుఁడు,
పరమసుజ్ఞాననిరతుండు, భద్రగుణుఁడు -రమణ శ్రీవాసుదేవపరాయణుండు.

తే. సకలలోకాపకారి, దుస్సంగతుండు -వృత్రుఁ డేక్రియ సుజ్ఞానవేది యయ్యె?
సమరమునఁ బౌరుషంబుచే నమరవిభుని-నెట్లు మెప్పించె? దీని నాకెఱుఁగఁ జెపుమ.''

చిత్రకేతూపాఖ్యానము

వ. అని పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రు నడిగె''నని సూతుండు శౌనకాది మునులకుం జెప్పి, మఱియు నిట్లనియె: ''నట్లు గజపురవల్లభుండు సంప్రశ్నంబు సేసిన, బాదరాయణి హరిస్మరణశ్రద్ధాపరుండయి, యిట్లనియెఁ: ''దొల్లి కృష్ణద్వైపాయన నారద దేవలమహర్షులు నాకెఱింగించిన యితిహాసంబు గలదు; దాని నెఱింగించెద; సావధానుండవై యాకర్ణింపుము. 444

చ. అమితవిభూతిఁ జాల నమరాధిపుఁ బోలుచు, శూరసేనదే
శములకు భర్తయై, ప్రజలు సంతస మందఁగ సార్వభౌముఁ డై,
క్షమ దమ కెల్లకాలమును గామదుహంబుగఁ జిత్రకేతునా
మమునఁ బ్రసిద్ధికెక్కె గుణమండనుఁ డంచితకీర్తికాముఁ డై. 445
సీ. మానితతారుణ్యమదనతురంగులు, కందర్పవిజయైకఖడ్గలతలు,
మదనసమ్మోహనమంత్రాధిదేవతల్, పంచశిలీముఖు బందెకత్తె,

1. గ్రాలు = ప్రకాశించు; ఉండు.

లసమాస్త్రం డఖిలంబు [1]నడకించు బొమ్మలు, నాత్మసంభవుని [2]కట్టాయితములు,
పుండ్రేక్షుకోదండు భూరితేజంబులు, శంబరవిద్వేషిసాయకములు

తే. నాఁగఁ బొలుపారు నొకకోటి నలినముఖులు-దనకుఁ బత్నులుగాఁగ నత్యంతవిమల
కీర్తివైభవసన్మార్గవర్తియగుచు - జగతిఁ బాలించుచుండె నాజనవిభుండు. 446

తే. కలిమి, వేవేలుభార్యలు గలిగియుండి,-పరఁగ సంతతి యొక్కండుఁబడయ లేక,
చిత్తమునఁ జాలఁ బాయని చింత వొడమి-బడలఁజొచ్చెను వేసవిమడువుఁబోలె.

ఉ. రూపము, సత్ప్రతాపము, [3]మరుత్పతిభోగము, యౌవనంబు, సం
దీపితచారువర్తనము, దిగ్విజయంబును, సత్యముర్, జగ
ద్వ్యాపితకీర్తియుర్, సతులు, వైభవముఖ్యము లెల్ల మాన్పఁగా
నోపక యుండె నానృపతి నొందిన సంతతి లేని దుఃఖమున్. 448

వ. ఇట్లు సంతతి లేక యతిదుఃఖమానసుండయిన యానరేంద్రుని మందిరంబున కంగిరసుం డను మహాముని వచ్చి, యతనిచేత నతిథిసత్కారంబులు వడసి, కుశలం బడిగి, "రాజ్యంబు భవదధీనంబ కదా! పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశ మహదహంకారంబు లనియెడి యేడింటిచేత రక్షింపఁబడ్డ జీవుండునుంబోలె నమాత్యజనపద దుర్గద్రవిణసంచయదండమిత్రంబు లనెడి సప్తప్రకృతులచేత రక్షితుండవై, ప్రకృతిపురుషులయందు భారంబు వెట్టి, రాజ్యసుఖంబు లనుభవింతువు గదా! మఱియు దారప్రజామాత్యభృత్యమంత్రిపౌరజానపదభూపాలురు నీకు వశవర్తులు గదా! సర్వంబునుం గలిగి, సార్వభౌముండవైన నీవదనంబున విన్నఁదనంబు గలిగియున్నయది; కతం బేమి?" యనిన, నామునిప్రవరునకు నతం డిట్లనియె: "మీతపోబలంబున మీకు నెఱుంగరానియదియుం గలదే!" యని తలవంచి యూరకున్న, నతని యభిప్రాయం బెఱింగి, యాభగవంతుండైన యంగిరసుండు దయాళుం డై, పుత్రకామేష్టి వేల్చి యజ్ఞశేషం బతని యగ్రమహిషి యయిన కృతద్యుతి కిచ్చి, "నీకుం బుత్త్రుండు గలిగెడి; నతని వలన సుఖదుఃఖంబు లనుభవింపంగల"వని చెప్పి, యమ్మహాత్ముండు సనియె; నా కృతద్యుతి యను దేవి గర్భంబు ధరియించి, నవమాసంబులు నిండినం గుమారునిం గనియె; నాకాలంబున రాజును, సమస్తభృత్యామాత్యజనంబులుఁ బరమానందంబుఁ బొంది; రపుడు చిత్రకేతుండు కృతస్నానుండై, సకలభూషణ భూషితుండై, సుతునకు జాతకర్మంబు నిర్వర్తించి, బ్రాహ్మణులకు నపరిమిత హిరణ్యరజతదానంబులును, వస్త్రాభరణంబులును, గ్రామంబులును, గజంబులును, వాహనంబులును, ధేనువులును, నాఱేసి యర్బుదంబుల ద్రవ్యరాశులను దానంబు సేసి, ప్రాణిసముదయంబునకుం బర్జన్యుండునుంబోలెఁ దక్కినవారలకు

1. అడకించు = మోసపుచ్చు. 2. కట్టాయితములు=గట్టిసన్నాహములు. 3. మరుత్పతి=ఇంద్రుఁడు.

నిష్టకామంబులు వర్షించి, పరమానందహృదయుండై యుండెఁ; గుమారుండును,
మాతృపితృబంధుజనంబులకు సంతోషంబు సేయుచు దినదినప్రవర్ధమానుండై
పెరుఁగుచుండెఁ; నంతఁ బుత్త్రమోహంబునం గృతద్యుతియందు బద్ధానురాగుండై
మహీధవుండు వర్తించుచుండం దక్కిన భార్యలు సంతానసంతోషవికలలై, యీ
మోహంబునకుం గారణంబు పుత్త్రుండ యని, యీర్ష్యం జేసి, దారుణచిత్తలై,
కుమారునకు విషంబిడిన, సుఖనిద్రితుండునుంబోలె బాలుండు మృతిఁ బొందె;
నప్పుడు వేగుటయు, దాది బోధింపం జని, యాకుమారుని వికృతాకారంబుఁ
జూచి, విస్మయశోకభయార్త యై, పుడమిం బడి, యాక్రందించె; నప్పుడు. 449

తరలము. పుడమి [1]నిట్టకనిల్వ్వనం బడి, [2]పొక్కుచుం, గడు దీన యై,
యడఁకు నేమియు లేక, వాక్కుల నావురంచు విలాపముం
[3]డెడరు దోఁప భృశాతురోన్నతి నేడ్చినన్, విని, భీతితోఁ
గడుపు బిట్టవియంగ భూపతికాంత గ్రక్కున నేఁగుచున్. 450

ఆ. బాలుఁ, డొక్కరుండు, పరిణామశీలుండు, - వంశకర్త, తపసివరమువలనఁ
బుట్టి, మిన్నకట్లు పొలిసి యున్నట్టి యా-కొడుకుఁ జూచి, తల్లి యడలఁ జొచ్చె.

ఉ. కుంకుమరాగరమ్యకుచకుంభములం గడుఁ గజ్జలంబుతోఁ
బంకిలమైన బాష్పములఁ బాల్పడ మజ్జనమాచరించుచుం,
గంకణపాణిపల్లవయుగంబున వక్షము మోఁదికొంచు నా
పంకరుహాక్షి యేడ్చెఁ బరిభావితపంచమసుస్వరంబునన్. 452

క. ఆయార్తరవమునకు భూ-నాయకుఁడు భయంబు నొంది, నయముడిగి, సుతుఁ
డాయఁగ వేగంబునఁ జని, - పాయని మోహంబుతోడ బాలునిమీఁదన్. 453

స్రగ్విణి. వ్రాలి, "యోపుత్త్ర! నీవార్త [4]దంభోళియై-కూలఁగా వ్రేయ కీకొద్ది నన్నేటికిన్
జాలి నొందించె? నాజాడ యిం కెట్టిదో?-తూలు మీతల్లికిన్ దుఃఖమెట్లాఱునో?"

వ. అని తల, మొల యెఱుంగక పలవించుచు, భృత్యామాత్యబంధుజనంబులం
గూడి యడలుచున్న యారాజుదుఃఖం బెఱింగి, యంగిరసుండు నారదునితోడం
గూడి చనుదెంచి, మృతుండైన పుత్త్రుని పదతలంబున మృతుండునుంబోలెఁ
బడియున్న యారాజుం గనుంగొని, యిట్లనియె : 455

సీ. "నీకు వీఁ డెవ్వఁడు? నీ వెవ్వనికి శోకసంతాపమందెదు సార్వభౌమ!
పుత్త్రమిత్త్రాదులు పూర్వజన్మంబున నెవ్వనివారలో యెఱుఁగఁగలవె?
మొదల నదీవేగమున నాడ కాడకు సికతంబు గూడుచుఁ, జెదరుచుండు;
నారీతిఁ బ్రాణుల కతికాలగతిచేతఁ బుట్టుట, చచ్చుట పొసఁగుచుండుఁ;

---

1. నిట్టకనిల్వ్వ = నిట్టనిలువు. 2. పొక్కు = దుఃఖించు. 3. ఎడరు = ఆపద.
4. దంభోళి = వజ్రాయుధము.

ఆ. గాన భూతములకుఁ గలుగు భూతంబులు - మమతతోడ విష్ణుమాయఁ జేసి
దీని కడల నేల? ధృతిఁ దూలఁగా నేల? - బుద్ధిఁ దలఁపవలదె భూతసృష్టి?

వ. మఱియు నేము, నీవును, దక్కినవారలును బ్రవర్తమానకాలంబునం గలిగిన జన్మంబు నొంది, మృత్యువువలన విరామంబు నొందం గలవారమై, యిపుడ లేక పోవుదుము; చావుపుట్టువులకు నిక్కవంబు లే; దీశ్వరుండు దనమాయచేత భూతజాలంబువలనం భూతంబులం బుట్టించు; వాని నాభూతంబులచేతన రక్షించు; వాని నాభూతంబులచేతన హరించు; స్వతంత్రంబు లేని తన సృష్టిచేత బాలుండు నుంబోలె నపేక్షలేకయుండు; దేహియైన పితృ దేహంబుచేత దేహియైన పుత్త్ర దేహంబు మాతృదేహంబువలనం గలుగుచుండు; నాప్రకారంబున బీజంబువలన బీజంబు పుట్టుచుండ, దేహికి నివి శాశ్వతంబై జరుగుచునుండుఁ; బూర్వకాలంబున సామాన్యవిశేషంబులు సన్మాత్రంబైన వస్తువులం దేవిధంబునం గల్పింపంబడియె, నాప్రకారంబున దేహంబునకు, జీవునకు నన్యోన్యవిభాగంబు పూర్వకాలంబున నజ్ఞానకల్పితం బయ్యె; జన్మఫలంబులను జూచుచున్న వారికి దహనక్రియల నగ్ని పెక్కురూపంబులం గానంబడుభంగి నొక్కండైన జీవుండు పెక్కుభంగుల వెలుంగుచుండు; నివి యన్నియు నాత్మజ్ఞానంబు సాలక, దేహి దేహసంయోగంబు స్వప్నంబునందు భయావహంబైన ప్రయోజనంబు నడుపుచుండి, మేల్కాంచి, యాస్వప్నార్థంబైన ప్రయోజనంబు దనది గాదని యెఱుంగుభంగి జీవుండే తానని జ్ఞానగోచరుం డైనవాఁ డెఱుంగుఁ; గావున నన్నియును మనోమాత్రంబని తెలిసి, మోహాతమంబు నాసి, భగవంతుండైన వాసుదేవునియందుఁ జిత్తంబు పెట్టి నిర్మలాత్మకుండవగు'' మని బోధించినఁ, జిత్రకేతుండు లేచి, వారల కిట్లనియె: 457

సీ. ''యతివేషములు పూని, యతిగూఢగతి నిందు నేతెంచినట్టి మీ రెవ్వరయ్య?
కడఁగి, నన్ బోలిన గ్రామ్యబుద్ధుల నెల్ల బోధింప వచ్చిన పుణ్యమతులొ?
రమణఁ గుమారనారదఋషభాదులో? దేవలాసితు లను ధీరమతులొ?
వ్యాస వసిష్ఠ దుర్వాసో మృకండుజ గౌతమ శుక రామ కపిలమునులొ?
తే. యాజ్ఞవల్క్యుండుఁ, దరణియు, నారుణియును-చ్యవన రోమశ లాసురి జాతుకర్ణ
దత్త మైత్రేయ వరభరద్వాజ బోధ్య-పంచశిఖులో? పరాశర ప్రభృతిమునులొ?

క. వీరలలో నెవ్వరు? సుర - చారణగంధర్వసిద్ధసంఘంబులలో
వారలొ? యీసుజ్ఞానము - కారణమై యెవరియందుఁ గలుగు దలంపన్? 459

క. పొందుగ గ్రామ్యపశుత్వముఁ - బొంది, మహాశోకతమముఁ బొందిన నాకుం
ముందఱ దివ్యజ్ఞానముఁ - జెందించినవారి మిమ్ముఁ జెప్పుఁడు తెలియన్.'' 460

వ. అనిన నంగిరసుం డి ట్లనియె: "నేను బుత్త్రకాంక్షివైన నీకుఁ బుత్త్రుం బ్రసాదించిన యంగిరసుండ; నితండు బ్రహ్మపుత్త్రుండయిన నారదభగవంతుండు; దుస్తరంబైన పుత్త్రశోకంబున మగ్నుండవైన నిను ననుగ్రహించి, పరమజ్ఞానం బుపదేశింప వచ్చితిమి; నీదుఃఖం బెఱింగి, పుత్త్రు నిచ్చితిమేనిఁ బుత్త్రవంతులైన వారి తాపంబు నీచేత ననుభవింపంబడు; నీప్రకారంబున లోకంబున సతులును, గృహంబులును, సంపదలును, శబ్దాదులయిన విషయంబులును, రాజ్యవైభవంబును జంచలంబులు; మఱియు రాజ్యంబును, భూమియును, బలంబును, ధనంబును, భృత్యామాత్యసుహృజ్జనంబులును మొదలైనవి శోక మోహ భయ పీడలం జేయుచుండుఁ గాని సుఖంబుల నీనేరవు; గంధర్వనగరంబునుం బోలె స్వప్నలబ్ధమనోరథంబునుం బోని యర్థంబుఁ బాసి, కానంబడుచు మనోభవంబు లయిన యర్థంబులం గూడి, స్వార్థంబులై కానంబడనేరవు; కర్మంబులచేత ధ్యానంబులు సేయుచుండు మనంబులు నానాకర్మంబులగుచునుండు; నీదేహి దేహంబు ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకంబై, దేహికి వివిధక్లేశసంతాపంబులం జేయుచుండుం, గావున నీవు నిర్మలంబయిన మనంబుచేత నాత్మగతి వెదకి, ధ్రువంబయిన పదవి నొందు" మనియె; నప్పుడు నారదుం డి ట్లనియె: "నుపనిషద్గోప్యంబగు నే నిచ్చు మంత్రం బెవ్వండేని సప్తరాత్రంబులు పఠియించు, నతండు సంకర్షణుండైన భగవంతునిం జూచు; నెవ్వని పాదమూలంబు సర్వాశ్రయంబై యుండు, నట్టి శ్రీమన్నారాయణుని పాదంబులు సేవించి, యీ మోహంబు వదలి, యతిశీఘ్రంబున నుత్తమపదంబు నొందు; మిప్పుడక్కుమారునకును, నీకును బ్రయోజనంబు గలదేనిం జూడు" మని నారదుండు మృతబాలకుని కళేబరంబుఁ జూచి, "యోజీవుండ! నీకు శుభంబయ్యెడు; నిందుఁ బ్రవేశించి, మీ తల్లిదండ్రుల, బంధుజనులం జూచి, వీరల దుఃఖంబులార్చి, యీ కళేబరంబునందుఁ బ్రవేశించి, యాయుశ్శేషంబు ననుభవించి, పిత్రధీనంబైన రాజ్యాసనంబునం గూర్చుండు" మనిన నబ్బాలుం డి ట్లనియె: 461

తే. "కర్మవశమున నెందు సుఖంబు లేక - దేవతిర్యఙ్నృయోనులఁ దిరుగు నాకు
వెలయ నేజన్మమందునో వీరు తల్లి - దండ్రు లయినారు చెప్పవే తాపసేంద్ర!

తే. బాంధవజ్ఞాతిసుతులును, బగతు, రాత్మ-వరు లుదాసీనమధ్యస్థవర్గములును,
సరవిఁ గనుచుండు రొక్కొక్క జన్మమునను; - నెఱయఁ బ్రాణికి నొకవావి నిజము గలదె?

తే. రత్నములు, హేమములు, ననురాగలీల
నమ్మకంబుల నీవలనావలైన
భంగి నరులందు జీవుండు ప్రాప్తుఁ డగుచు
నెలమిఁ దిరుగుచు నుండుఁ; దా నెందుఁ జెడఁడు. 464

సీ. ఒక్కఁడై, నిత్యుఁడై, యెక్కడఁ గడలేక, సారిది।జన్మాదుల శూన్యుఁడగుచు,
సర్వంబునం దుండి, సర్వంబుఁ దనయందు నుండంగ, సర్వాశ్రయుం డనంగ,
సూక్ష్మమై, స్థూలమై, సూక్ష్మాధికములకు సామ్యమై, స్వప్రకాశమున వెలిఁగి,
యఖిలంబుఁజూచుచు,నఖిల ప్రభావుఁడై ,యఖిలంబుఁ దనయందు నడఁచికొనుచు

తే. నాత్మమాయాగుణంబుల నాత్మమయము
గాఁగ విశ్వంబుఁ దనసృష్టి ఘనతఁ జెందఁ
జేయుచుండును సర్వసంజీవనుండు,
రమణ విశ్వాత్ముఁడయిన నారాయణుండు. 465

క. సతులెవ్వరు? సుతులెవ్వరు? – పతులెవ్వరు ? మిత్రశత్రుబంధుప్రియసం
గతులెవ్వరు? సర్వాత్మక–గతుఁడై, గుణసాక్షి యైన ఘనుఁ డొక్కనికిన్. 466

చిత్రకేతుఁడు తపం బాచరించి భగవత్ప్రసాదము పొందుట

వ. మఱియు సుఖదుఃఖంబులం బొందక, సర్వోదాసీనుండై, పరమాత్మయై యుండు నప్పరమేశ్వరరూపుండనయిన నాకును, మీకు నెక్కడి సంబంధంబు? మీకు దుఃఖంబునకుం బని లే’’దని పలికి, యాజీవుండు పోయినం, జిత్రకేతుండును, బంధువులు నతివిస్మితచిత్తులై, శోకంబులు విడిచి, మోహంబులం బాసి, యమునానదియందు నక్కుమారునకు నుత్తరకర్మంబులు నిర్వర్తించి, చిత్రకేతుండు గాఢపంకంబునం బడి వెడలిన యేనుంగునుం బోలె గృహాంధకూపంబు నందుండి వెడలి, కాళిందీనదికిం బోయి, యందు విధిపూర్వకంబుగఁ గృతస్నానుండై, మౌనంబుతోడ నారదునకు నమస్కరించిన, నతండు ప్రసన్నుండై, భగవన్మంత్రంబు విధిపూర్వకంబుగా నతనికి నుపదేశించి, యంగిరసుతోడం గూడి, బ్రహ్మలోకంబునకుం జనియెఁ, జిత్రకేతుండును నారదోపదేశమార్గంబున నిరాహారుండై, సమాధినియతుండై, నారాయణరూపంబయిన యావిద్య నారాధించి, సప్తరాత్రాంతంబున నప్రతిహతంబయిన విద్యాధరాధిపత్యంబును, భాస్వద్రత్న దివ్యవిమానంబునుం బడసి, నారాయణానుగ్రహంబునుం బొంది, మనోగమనంబునం ద్రిజగంబులం జరియించుచుండఁ, గొన్ని దినంబులకు నొక్కచోట. 467

సీ. [1]తారహారపటీరధవళదేహమువాని, రమణీయనీలాంబరంబువాని,
మణికిరీటస్ఫురన్మస్తకంబులవానిఁ, గంకణకేయూరకరమువానిఁ,
[2]గర్బురమయదీప్తకటిసూత్రములవానిఁ, దరళయజ్ఞోపవీతములవాని,
నతిసుప్రసన్నవక్త్రాంబుజంబులవానిఁ, దరుణవివృత్తనేత్రములవాని,

1. తారహారము = ముత్యాలసరము. 2. కర్బురము = బంగారు.

ఆ. సిద్ధమండలంబు సేవింపఁ బుణ్యప్ర - సిద్ధి వెలసినట్టి యిద్ధచరితుఁ,
బద్మలోచనునకుఁ బాదపీఠం బైన-ఘనునిఁ, బన్నగేంద్రుఁ గాంచె నతఁడు. 468

ఆ. కన్నమాత్ర నతఁడు కల్మషంబులఁ బాసి,-విమలచిత్తుఁ డగుచు, విశదభక్తి
[1]నిట్టరోమములకుఁ బట్టగు, చానంద-బాష్పనేత్రుఁడగుచుఁ, బ్రణుతిసేసె. 469

క. సంతోషాశ్రులచేత న - నంతునిఁ బరిషిక్తుఁ జేసి; యతఁడు ప్రమోదం
బెంతయు నరికట్టిన నొక - కొంతయుఁ బలుకంగ లేక, కొండొకవడికిన్. 470

చ. మది నొకయింతమాత్రన సమంబుగఁ జేయుచు, బాహ్యవర్తనం
గదిసిన యింద్రియంబుల నొకంతకుఁ దెచ్చి, మనంబు, వాక్కునుం
గుదురుగఁ ద్రోచి, తత్త్వమునఁ గూర్చుచు, శాశ్వతవిగ్రహంబు నా
సదయుఁ, బ్రశాంతు, లోకగురు సన్నుతిసేయఁదొడంగె నిమ్మలన్. 471

క. అజితుఁడవై, భక్తులచే - విజితుఁడ వైనాఁడ విపుడు; వేడుక వారల్
విజితులు నీచేఁ; గోర్కులు-భజియింపనివారు నిన్నుఁ బడయుదురె హరీ! 472

ఉ. నీవిభవంబు లీజగము నిండుట, యుండుట, నాశమొందుటల్,
నీవిమలాంశజాతములు నెమ్మి జగంబు సృజించువార లో
దేవ! భవద్గుణాంబుధుల తీరముఁ గానక యీశ! బుద్ధితో
వావిరిఁ జర్చసేయుదురు వారికి వారలు దొడ్డవారలై. 473

క. పరమాణువు మొదలుగఁ గొని, - పరమము దుదిగాఁగ మధ్యపరికీర్తనచే
స్థిరుఁడవు, త్రయీవిదుఁడ వై - సరి సత్త్వాద్యంతమధ్యసర్వసుగతివై. 474

తే. ఉర్వి మొదలగు నేడు నొండొకటికంటె-దశగుణాధికమై యుండు; దాని నండ
కోశమందురు;నాయండకోటియెవని-యందునణుమాత్రమగు,ననంతాఖ్యుఁడతఁడు.

వ. మఱియు నొక్కచోట విషయతృష్ణాపరులైన నరపశువులు పరతత్త్వంబవైన నిన్ను మాని, యైశ్వర్యకాములై, తక్కిన దేవతల భజియింపుదురు; వా రిచ్చు సంపదలు రాజకులంబునుంబోలె వారలం గూడి నాశంబునం బొందుచుండు; విషయకాములేని నిన్ను సేవించినవారు వేఁచిన విత్తనంబునుంబోలె దేహాంతరోత్పత్తి నొందకుండుదురు; నిర్గుణుండవై, జ్ఞానవిజ్ఞానరూపంబు నొందియున్న నిన్ను గుణసమేతునింగా జ్ఞానులు భావింపుదురు; నీభజనం బేరూపున నయిన మోక్షంబు బ్రసాదించు; జితమతివైన నీవు భాగవతధర్మం బేప్రకారంబున నిర్ణయించితి, వాప్రకారంబున సర్వోత్కృష్టుండవయిన నిన్ను సనత్కుమారాదులు మోక్షంబుకొఱకు సేవించుచున్నా రీభాగవతధర్మంబునందు జ్ఞానహీనుం డొక్కండును లేఁ;డన్యకామ్యధర్మంబునందు విషమబుద్ధిచేత నేను, నీవు, నాకు,

1. నిట్టరోమములు = రోమాంచములు; పులకాంకురములు.

నీకు నని వచియించుచున్నవాఁ డధర్మనిరతుం డై, క్షయించుచుండు; స్థావర జంగమప్రాణిసమూహంబునందు సమంబైన భాగవతధర్మంబుల వర్తించుచున్న మనుజునికి భవద్దర్శనంబువలనఁ బాపంబు క్షయించుట యేమిచిత్రం? బిపుడు భవత్పాదావలోకనంబున నిరస్తాశయమలుండనైతి; మూఢుండనయిన నాకుఁ బూర్వకాలంబున నారదుం డనుగ్రహించి, భగవద్ధర్మంబు దయసేసె; నది నేఁడు నాకు వరదుండవైన నీకతంబున దృష్టంబయ్యె; [1]ఖద్యోతంబులచేత సూర్యుండు గోచరుండు గానిమాడ్కి జగదాత్మకుండవైన నీమహత్త్వంబు మనుజులచేత నాచరింపంబడి ప్రసిద్ధంబైనదిగా; దం దుత్పత్తిస్థితిలయకారణుండవై, భగవంతుండవైన నీకు నమస్కరించెద''నని, మఱియును. 476

తే. ''అరయ బ్రహ్మాదు లెవ్వని ననునయించి, - భక్తియుక్తుల మనమునఁ బ్రస్తుతింతు;
రవని యెవ్వని తలమీఁద నావగింజఁ - బోలు; నావేయుశిరముల భోగిఁ గొల్తు.''

క. ఈవిధమున వినుతింపఁగ - నావిద్యాధరుల భర్త కనియె ననంతుం:
''డోవిమలబుద్ధి! నీదగు - ధీవిభవంబునకు మెచ్చితిం బ్రియమారన్. 478

ఆ. అరయ నారదుండు, నంగిరసుండును - దత్త్వ మొసఁగినారు; దానికతన
నన్నుఁ జూడఁగల్తె; నాభక్తి మదిఁ గల్గె; - నాపథంబు నీకు నమ్మఁగలిగె. 479

సీ. పూని నారూపంబు భూతజాలంబులు; భూతభావనుఁడ నేఁ బొందువడఁగ;
బ్రహ్మంబు, మఱియు శబ్దబ్రహ్మమును శాశ్వతంబైన తనువులు దగిలె నాకు;
నఖిలలోకములందు ననుగతంబై యుందు; లోకంబు నాయందు [2]జోకఁ జెందు;
నుభయంబు నాయందు నభిగతంబై యుండు; నభిలీనమగుదు నయ్యుభయమందు;
తే. వెలయ నిద్రించువాఁ డాత్మ విశ్వమెల్లఁ - జూచి, మేల్కాంచి, తానొక్కచోటివానిఁ
గా వివేకించుమాడ్కి నీజీవితేశ - మాయ దిగనాడి పరమధర్మంబుఁ దెలియు.

ఆ. నిద్రవోవువేళ నిరతుఁడై దేహి దా - నెట్టిగుణముచేత నింద్రియములఁ
గడచినట్టి సుఖముఁ గను, నట్టిబ్రహ్మంబుఁ - గడిమి మెఱయ నన్నుఁగా నెఱుంగు.

ఆ. స్వప్నమందు నెట్లు సంచార మొనరించు; - మేలుకాంచి దృష్ట[3]మోలి నెఱుఁగు;
నుభయ మెఱుఁగునట్టి యుత్తమజ్ఞానంబు - తత్త్వ; మట్టిదైన తలఁపు నేను.

సీ. అరయంగ నెవ్వని కలవి గానట్టి యీ సలలితమానుషజాతిఁ బుట్టి,
యాత్మతత్త్వజ్ఞానహేతుఁ డై నవానికిఁ గలుగునె యెందు సుఖం బొకింత?
వెలయఁ బ్రవృత్తినివృత్తిమార్గంబుల సుఖదుఃఖచయముల సొరిదిఁ దెలిసి,
పనిచెడి సంకల్పఫలమూలమునఁ బాఱి, కడు సుఖదుఃఖమోక్షములకొఱకు

1. ఖద్యోతములు = మిడుగురు బుర్వులు. 2. జోక = బాగు; అందము. 3. ఓలి = వరుస.

ఆ. దంపతిక్రియామతంబు వర్తింతురు;-దాన మోక్ష మేల దక్కియుండు?
నఖిలదుఃఖహేతువయిన యీకర్మంబు-నెఱిఁగి, నన్నుఁ దలఁప రిచ్ఛలోన.

వ. మఱియు విజ్ఞానాభిమాను లయిన మనుష్యులకు నతిసూక్ష్మంబయిన యాత్మగతి నిజస్థానత్రయలక్షణంబునఁ జతుర్థాంశంబు నెఱింగి, యైహికాముష్మికవిషయంబులచేతను, వివేకబలంబులచేతను నియుక్తుం డై, జ్ఞానవిజ్ఞానసంతృప్తుం డైన పురుషుండు నాకు భక్తుం డగు; నీవిధంబులు గలవారలు యోగనైపుణబుద్ధిగలవారలు నై, స్వార్థంబయిన యాత్మచేతం బరమాత్మను దెలియుచుందురు; నీవు నీక్రమంబున మద్భక్తిశ్రద్ధాపరుండవై, విజ్ఞానసంపన్నంబులైన వాక్యములచేత నన్ను స్తోత్రంబుసేసి, ముక్తుండవైతి''వని యాశేషభగవంతుండు విద్యాధరపతియైన చిత్రకేతుంబలికి, యతని కదృశ్యుండై పోయె; నేదిక్కున సర్వాత్మకుండైన యనంతుం డంతర్ధానంబునొందె, నాదిక్కునకు విద్యాధరభర్త నమస్కరించి, గగనచరుం డై, చని, లక్షలసంఖ్యలైన దివ్యవర్షంబు లవ్యాహతబలేంద్రియుం డై, పరమయోగిపురుషులును, దివ్యమునీంద్రులును, సిద్ధచారణగంధర్వులును వినుతిసేయం గులద్రోణాదిశైలంబులను, రమ్యప్రదేశంబులను, సంకల్పసిద్ధప్రదేశంబులను వినోదించుచు, శ్రీనారాయణదత్తం బగు దివ్యవిమానంబునందుఁ జరియించుచు నుండె. 484

శా. ఆడించుం హరిదివ్యనాటకగుణవ్యాపారనృత్యంబులం;
బాడించుం జలజాతనేత్రబిరుదప్రఖ్యాతగీతంబులం;
గూడించుం సతతంబు జిహ్వల తుదిం గోవిందనామావళుల్;
క్రీడం గిన్నరయక్షకామినులచేఁ గృష్ణార్పితస్వాంతుఁ డై. 485

సీ. వాసించు నాత్మఁ బో వైష్ణవజ్ఞానంబు; నాశించు భాగవతార్చనంబు;
భూషించు నేప్రొద్దుఁ బుండరీకాక్షుని; భాషించు హరికథాప్రౌఢి మెఱసి;
ఘోషించు హరినామగుణనికాయంబులు; పోషించుఁ బరతత్త్వబోధ మరసి;
సేవించు శ్రీకృష్ణసేవకనికరంబు; సుఖమునఁ జేయు నీశునకు బలులు;

తే. పాడుఁ; బాడించు; వైకుంఠభర్త నటన - రూపవర్తనగుణనామదీపితోరు
గీతజాతప్రబంధసంగీతవిధులఁ - గేశవప్రీతిగాఁ జిత్రకేతుఁ డపుడు. 486

చిత్రకేతుఁ డీశ్వరధిక్కారమున గౌరిచే శాప మొందుట

మ. హరిఁ గీర్తించుచు, నల్లనల్ల మదిలో నబ్జాక్షు సేవించుచుం,
బరమానందము నొందుచుం, జగములం బ్రఖ్యాతి వర్తించుచుం,
సురరాజోపమమూర్తి యక్షగణముల్ సొంపార, విద్యాధరా
ప్సరసల్ గొల్వఁగఁ, బాడఁగా [1]సితగిరిప్రాంతంబున న్నేఁగుచున్. 487

1. సితగిరి = తెల్లని కొండ; కైలాసము.

శా. ఆవిద్యాధరభర్త గాంచె హరనీహారామృ[1]తాహాసమున్,
శ్రీవిభ్రాజితమున్, నిరస్తగిరిజాసేవాగతాయాసమున్,
దేవానీకవికాసమున్, శుభమహాదేవాంఘ్రిసంవాసమున్,
భూవిఖ్యాతవిలాసముం, ద్రిభువనీపూతంబుఁ, గైలాసమున్. 488

క. ఆరజతభూధరంబున - నీరేజభవామరాదినికరము గొల్వం
బేరోలగమున నుండిన - గౌరీయుతుఁ డయిన హరునిఁ గనియె నరేంద్రా!

సీ. తన నిజరూప మింతయు నున్కి దెలియక వాదంబు సేసెడు వేదరవముఁ,
గరుణావలోకనాకాంక్షితులై యున్న బ్రహ్మాదిసనకసంప్రణుతిరవము,
సారశివానందసల్లాపముల నొప్పు ప్రమథగణాళియార్భటరవంబు,
డమరుమృదంగాదిథమథమధ్వనితోడి పటుభృంగినాట్యవిస్ఫారరవము,
తే. మానుగాఁ జామరలు వీచు మాతృకాది - కామినీజనమహితకంకణరవంబు,
మెండుఁజెలఁగంగఁ గన్నులపండువయ్యెఁ-గొండరాచూలి పెనిమిటినిండుఁగొల్వు.

వ. ఇట్లు బ్రహ్మాదిసురనికరసేవితుండై, యూరుపీఠంబున నున్న భవానిం గౌఁగిటం
జేర్చుకొని, యొడ్డోలగంబున నున్న పరమేశ్వరుం జూచి, చిత్రకేతుడు పక
పక నగి, యద్దేవి వినుచుండ నిట్లనియె: 491

సీ. "కొమరొప్పఁగా లోకగురుఁడును, గడలేని ధర్మస్వరూపంబుఁ దాన యగుచు,
జడలు ధరించియు, సరిలేని తపమునఁ బొడవైన యీయోగిపుంగవులును,
[2]బ్రహ్మవాదులుఁ గొల్వ భాసిల్లు కొల్వులో మిథునరూపంబున మెలఁతతోడఁ
బ్రాకృతుండునుబోలె బద్ధానురాగుఁడై, లాలితుండయ్యె నిర్లజ్జత నిట;
ఆ. సకల ప్రకృతిపురుషుఁడైనఁ దా నేకాంత-మందు సతులతోడ నలరుఁ గాని,
యిట్లు ధర్మసభల నింతులతోఁ గూడి - పరిఢవింపలేఁడు భ్రాంతి నొంది." 492

క. అన విని సర్వేశ్వరుఁ డా - తని నేమియు ననక నవ్వెఁ; దత్సభవారుం
గనుఁగొని, యూరక యుండిరి;-మనుజేశ్వర! యీశు ధైర్యమహిమ మెట్టిదియో!

వ. ఇట్లు దన పూర్వకర్మశేషంబున నింద్రియజయుండ నని పుట్టిన యహం
కారంబున జగద్గురువుం బెక్కు ప్రల్లదంబులాడుచున్న చిత్రకేతుం జూచి,
భవాని యిట్లనియె: 494

క. "మముబోఁటి లజ్జ లుడిగిన - కుమతులకుం గర్త యగుచుఁ గోపింపంగా
నమితాజ్ఞానిపుణుండగు - శమనుండా నేఁడు వీఁడు జగముల కెల్లన్? 495

క. భృగునారదకపిలాదులు - నిగమాంతజ్ఞులును, యోగనిర్ణయనిపుణుల్
త్రిగుణాతీతు, మహేశ్వరు-నగ రెన్నఁడు; వారు ధర్మనయ మెఱుఁగరొకో!

---

1. ఆహాసము = అట్టహాసము. 2. బ్రహ్మవాదులు = వేదాంతులు.

సీ. ఎవ్వని పదపద్మ మింద్రాదివిబుధుల చూడాగ్రపంక్తుల నీడఁ జూచు;
నెవ్వని తత్త్వం బడెనయంగ బ్రహ్మాదియోగిమానసపంక్తి నోలలాడు;
నెవ్వని రూపంబు నేర్పాటు గానక వేదంబు లందంద వాదమడుచు;
నెవ్వని కారుణ్య మీలోకముల నెల్లఁ దనిపి యెంతయు ధన్యతములఁ జేయు;

తే. నట్టి సర్వేశుఁ, బాపసంహారు, ధీరు, – శాశ్వతైశ్వర్యు, నాత్మసంసారు, నీశు
నగ్గు పల్కిన పాపాత్ముఁ డెల్లభంగి – దండనార్హుండు గా కెట్లు దలఁగఁగలఁడు?

తే. నిఖిలలోకాశ్రయంబు, సన్నిహితసుఖము,–సకలభద్రైకమూలంబు, సాధుసేవ్య
మైన కంజాక్షు పాదపద్మార్చనంబు–ననుసరింపంగ ఖలుఁడు వీఁ డర్హుఁడగునె?

వ. కావున నోరి! దురాత్మక! యీపాపంబునం బాపస్వరూపంబైన రాక్షసయోనిం బుట్టు'' మని శపించి, ''యింతనుండి మహాత్ములకు నవజ్ఞ సేయకుండు'' మని పలికినఁ, జిత్రకేతుండు విమానంబు డిగ్గి, వచ్చి, యద్దేవికి దండప్రణామంబు లాచరించి, కరకమలంబులు దోయిలించి యిట్లనియె: ''ఓజగన్మాతా! భవచ్ఛాప వాక్యంబు లట్ల కైకొంటిఁ; బ్రాచీనకర్మంబులం బ్రాప్తంబైన సంసారచక్రంబు చేత నజ్ఞానమోహితులై, తిరుగుచున్న జంతువులకు సుఖదుఃఖంబులు నైజంబులై ప్రవర్తిల్లుచుండు; నిందులకుఁ బరతంత్రులైనవా రాత్మపరసుఖదుఃఖంబులకు నెవ్వరు కర్త, లీగుణంబు నిమిత్తమై, శాపానుగ్రహంబులును, స్వర్గనరకంబులును, సుఖదుఃఖంబులును సమంబులు; భగవంతుం డొక్కఁడ తన మాయచేత జగంబులు సృజియించుచు, వారివారికి బంధాదిరాగంబులు గలుగం జేయుచుఁ, దాను వానికి లోనుగాక నిష్కళుండై యుండు; నీవిధంబునం బుట్టుచున్న నరునకుం బత్నీబంధుశత్రుమిత్రోదాసీనత్వంబు లెక్కడివి? వారి వారి కర్మవశంబునం బరమేశ్వరుండు కల్పించుచు సర్వసముండై యుండు; నప్పరమేశ్వరునకు సుఖదుఃఖంబులచేత రాగంబు లేదు; రాగానుబంధంబైన రోషంబును లే; దతని మాయాగుణవిసర్గంబు జంతువులకు సుఖదుఃఖంబులను, బంధమోక్షంబులను గల్పించుచుండుం; గావున నీకు నమస్కరించుచున్న నన్ను ననుగ్రహింపుము; శాపభయశంకితుండం గాను; జగన్మాతవైన నిన్నుఁ బలికిన దోషంబునకు శంకించుచున్నవాఁడ'' నని దండప్రణామంబు లాచరించి, పార్వతీపరమేశ్వరులం బ్రసన్నులం జేసి, తన విమానం బెక్కి చనియె; నప్పుడు పరమేశ్వరుండు బ్రహ్మాదిదేవర్షిదైత్యదానవప్రమథగణంబులు వినుచుండఁ బార్వతి కిట్లనియె: ''నీకు నిప్పుడు దృష్టంబయ్యెఁ గదా నారాయణదాస దాసానుచరుల నిస్పృహాభావంబు; హరితుల్యార్థదర్శనులై నిస్పృహులైన భాగవతులకు స్వర్గాపవర్గ[1] నరకభేదభావంబులు లేవు; ప్రాణులకు దేహసంయోగంబువలన నారాయణలీలం జేసి యుండి ద్వంద్వాదిసుఖదుఃఖంబు

1. అపవర్గము = మోక్షము.

లాత్మయందు నజ్ఞానంబున భేదంబు సేయంబడియె; నిట్టి విపర్యయంబులు భగ
వంతుండయిన వాసుదేవుని భక్తి గలవారిం జెందవు; మఱియును. 499

ఉ. నేనుఁ, గుమారనారదులు, నీరజగర్భుఁడు, దేవసంఘముల్
మానితయోగివర్యమునిమండల మిట్లగువార మందఱున్
దానవవిద్విడంశజనితంబుల మయ్యుఁ, దదీయతత్త్వముం
గానఁగనేర మీశు ఘనగర్వమునం దలపోసి చూచుచున్. 500

క. ఆతనికిం బ్రియుఁ, డప్రియుఁ - డే తెఱఁగున లేఁడు; నిఖిలమెల్లను దానై,
భూతముల కాత్మ యగుటయు - భూతప్రియుఁ డొక్కఁ డాదిపురుషుఁడు తన్వీ!

ఆ. అరయఁ జిత్రకేతుఁ, డతిశాంతుఁ, డతిలోక - సముఁడు, విష్ణుభక్తిసంగతుండు
నితని నేమి సెప్ప, నీశుండ నగు నేను-నువిద! యచ్యుతప్రియుండఁ జుమ్మి. 502

క. కావున భగవద్భక్తుల - భావమునకు విస్మయంబు పని లేదు; మహా
ధీవిభవశాంతచిత్తులు, - పావనపరతత్త్వనిపుణభవ్యులు వారల్." 503

వ. అనిన విని, యద్రినందన విస్మయంబు మాని, శాంతచిత్త యయ్యె; నట్లు పరమ
భాగవతుండయిన చిత్రకేతుం డద్దేవికిఁ బ్రతిశాపంబియ్య సమర్థుం డయ్యును
మరల శపింపక, యతిశాంతరూపంబున శాపంబు శిరంబున ధరియించె; నిట్టి
సాధులక్షణంబులు నారాయణపరాయణులయినవారలకుం గాక యొరులకుం
గలుగనేర్చునే? యట్లు శాపహతుండయిన చిత్రకేతుండు త్వష్ట సేయు
యజ్ఞంబున దక్షిణాగ్నియందు దానవయోనిం బుట్టి, వృత్రాసురుండన
విఖ్యాతుండయి భగవజ్జ్ఞానపరిణతుం డయ్యెం గావున. 504

సీ. నరనాథ! యీవృత్రునకు రాక్షసాకృతి గలిగిన యీ పూర్వకారణంబు
చిరపుణ్యుఁడయినట్టి చిత్రకేతుమహానుభావంబు భక్తితోఁ బరఁగ విన్న,
చదివిన వారికి సకలదుష్కర్మముల్ శిథిలంబులై, కడుఁ జెదరిపోవు;
సకలవైభవములు సమకూరుఁ; దమయంతఁ దొల్కాడు కోర్కులతోడఁ గూడి

ఆ. నిర్మలాత్ము లగుచు, నిత్యసత్యజ్ఞాన - నిరతు లగుచు, విగతదురితు లగుచుఁ
బంధుమిత్రపుత్రపౌత్త్రాదులను గూడి-యనుభవించుచుందు రధికసుఖము. 505

సవితృవంశ ప్రవచనాదికథ

సీ. వినవయ్య! నరనాథ! విశదంబుగాఁ ద్వష్ట్రువంశంబు సెప్పితి; వాని వెనుక
సవితృండు, పృశ్నియు, సావిత్రి, వ్యాహృతి యను భార్యలందు నింపారు వేడ్క
నగ్నిహోత్రంబుల నరయంగఁ బశుసోమపంచయజ్ఞంబులఁ బరఁగఁ గనియె;
భగుఁడు సిద్ధిక యను భార్యకు మహిమానుభవుల విభవులఁ దాఁబడసె ముపురఁ;

ఆ. దనయ నొకతెం గాంచె దదనంతరమున; నా-తరళనేత్ర సద్వ్రతస్వధామ,
పుణ్యశీల, సుగుణపూరితచారిత్ర, - యఖిలలోకపూజ్య, యాశిషాఖ్య. 506

వ. మఱియు ధాతకుం గల కుహూసినీవాలీరాకానుమతు లనియెడు నలువురు భార్యలలోఁ గుహూదేవి సాయ మను సుతునిం గాంచె; సినీవాలి దర్శాఖ్యునిం బడసె; రాక ప్రాతరాఖ్యునిఁ గాంచె; ననుమతి పూర్ణిమాఖ్యునిఁ గనె; విధాత క్రియ యను భార్యయందు నగ్నిపురీష్యాదులంగనియె; వరుణునకుఁ జర్షణి యను భార్యయందుఁ బూర్వకాలంబున బ్రహ్మపుత్త్రుండయిన భృగువును, వల్మీకంబునం జనియించిన వాల్మీకియు నుదయించిరి; మిత్త్రావరుణులకు నూర్వశి యందు రేతఃస్ఖలనంబైన దానిఁ గుంభంబునం బ్రవేశింపంజేయ, నందు నగస్త్యుండును, వసిష్ఠుండును జనియించిరి; ప్రత్యేకంబ మిత్త్రునకు రేవతియందు నుత్సర్గసంభవులైన యరిష్టయుఁ, బిప్పలుండును ననువారలు జనియించిరి; శక్రునకుఁ బౌలోమియందు జయంతఋషభ విదుషు లన ముగ్గురు పుట్టిరి; వామనుండయిన యురుక్రమదేవునకుఁ గీర్తి యను భార్యయందు బృహచ్ఛ్లోకుండు పుట్టె; నాబృహచ్ఛ్లోకునకు సౌభగాదులు పుట్టిరి; మఱియు మహాను భావుండయిన కశ్యపప్రజాపతికి నదితియందు శ్రీమన్నారాయణుం డవతరించిన ప్రకారంబు వెనుక వివరించెద; దితిసుతులైన దైతేయుల వంశంబు సెప్పెద; నేదైతేయవంశంబునందైనను బ్రహ్లాదబలులు పరమ భాగవతులై, దైత్య దానవవందితులై వెలసిరి; దితికొడుకులు హిరణ్యకశిపు హిరణ్యాక్షు లనఁ బ్రసిద్ధినొంది; రందు హిరణ్యకశిపునకు జంభాసురతనయయైన దత్తకుఁ బ్రహ్లాదానుహ్లాదసంహ్లాదహ్లాదు లను నలుగురుగొడుకులును, సింహిక యను కన్యకయు జన్మించి; రాసింహికకు రాహువు జనియించె; నారాహువుశిరం బమృతపానంబు సేయ హరి దన చక్రంబునం ద్రుంచె; సంహ్లాదునకు గతి యను భార్యయందుఁ బంచజనుండు పుట్టె; హ్లాదునకు దమని యను భార్యయందు వాతాపిల్వలులు పుట్టిరి; వారల నగస్త్యుండు భక్షించె; ననుహ్లాదునకు సూర్మ్య యను భార్యయందు బాష్కలమహిషులు గలిగిరి; ప్రహ్లాదునకు దేవి యను భార్యయందు విరోచనుండు పుట్టె; నతనికి బలి జన్మించె; నాబలికి నశనయను భార్యయందు బాణుండు జ్యేష్ఠుండు గా నూర్వురు గొడుకులు పుట్టి; రాబలి ప్రభావంబు వెనుక వివరించెద; బాణాసురుండు పరమేశ్వరు నారాధించి, ప్రమథగణంబులకు ముఖ్యుం డయ్యె; మఱియు నాదితిసంతానంబు లగు మరుత్తు లేకోనపంచాశత్సంఖ్యగలవార లందఱు ననపత్యులై, యింద్రునితోఁ గూడి, దేవత్వంబు నొంది" రనిన విని, పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున

కిట్లనియె: 507

ఆ. "ఏమికారణమున నింద్రునికిని మరు-చ్చయము ప్రాప్తు లగుచు, శాంతి నొందె?
రరయఁ దత్సమానులగుచు వర్తించిరి?-దీని వినఁగ వలయుఁ; దెలుపవయ్య!"

వ. అనిన శుకుం డి ట్లనియె : 509

సీ. "నరనాథ! విను తన నందను లందఱు నమరేంద్రుచే హతులగుచు నుండఁ,
గోపశోకంబులఁ గ్రుళ్లుచుఁ, దనలోన మండుచు, దితి చాల [1]మఱుఁగఁ దొడఁగె;
భ్రాతృఘాతకుఁ, డతిపాతకుం, డీయింద్రుఁ జంపక నాకేల సొంపు గలుగు!
వీని భస్మము సేయువానిఁగా నొకసుతుఁ బడసెద నని చాల భర్తఁ గోరి,

ఆ. ప్రియము సేయఁ దొడఁగెఁ బెక్కు-భావంబుల,-భాషణముల, నధికపోషణముల,
భక్తియుక్తిచేతఁ, బరిచర్యగతిచేత,-నుతులచేత, నతులరతులచేత. 510

చ. కలికికటాక్షవీక్షణవికారములన్, హృదయానురాగసం
కలితవిశేషవాఙ్మధురగర్జనలన్, లలితాననేందుమం
డలపరిశోభితామృతవిడంబితసుస్మితసుప్రసన్నతా
ఫలరుచిరప్రదానముల భామిని భర్తమనంబు లోఁగొనెన్. 511

తే. అఖిలమెఱిఁగిన కశ్యపునంతవాని-హితవు తలకెక్క రతుల సంగతులచేత
నవశుఁ గావించె [2]ప్రేల్మిడి నబ్జవదన;-పతుల భ్రమియింప నేరని సతులు గలరె?

క. ఏతలఁ బెఱుఁగక నిలిచిన-భూతంబులఁ జూచి, ధాత పురుషుల మనముల్
భీతి గొలుపంగ యువతి-వ్రాతంబు సృజించెఁ; బతులు వారల కఱదే? 513

వ. ఇట్లు నిజసతిచేత నుపలాలితుండై, కశ్యపప్రజాపతి యా సతికిం బరమప్రీతుండై, యి ట్లనియె : "నోతన్వీ! నీకుఁ బ్రసన్నుండనైతి; వరంబు గోరు, మిచ్చెద; నాథుండు ప్రసన్నుం డైన స్త్రీలకుం గోరిక సంభవించుట కేమి కొఱంత? సతికిం బతియె దైవంబు; సర్వభూతంబుల మానసంబులకు వాసుదేవుండె భర్త; నామ రూప వికల్పితులైన సకలదేవతామూర్తులచేతను, బురుషులచేతను భర్తృ రూపధరుండయిన భగవంతుండు సేవింపంబడుచుండు; విశేషించి స్త్రీలచేతఁ బతిరూపంబున భజియింపంబడుఁ; గావునం బతివ్రతలైన సుందరులు శ్రేయస్కామలై, యేకచిత్తంబున నాత్మేశ్వరుండయిన యప్పరమేశ్వరుని భర్తృభావంబున సేవించుచుండుదు; రేనును నీ కీభావంబున వరదుండనైతి; దుశ్శీల లయిన వనితలకుం బొందరాని వరంబు నీ కిచ్చెద; వేఁడు" మనిన నా కశ్యపునకు దితి యి ట్లనియె : 514

ఆ. "వరము గోర నాకు వరదుండ వేనిని-నింద్రుఁ ద్రుంచునట్టి యిద్ధబలుని,
నమిత తేజుఁ, దనయు, నమరత్వసంప్రాప్తు,-నెందుఁ జెడనివాని నిమ్ము నాథ!"

---

1. మఱుఁగు = సంతాపించు. 2. ప్రేల్మిడి = చిటిక.

వ. అనవుడు. 516

క. "[1]ఉట్టిపడునట్టి వర మీ - కట్టిఁడి న న్నెట్టు వేఁడెఁ? గటగట!" యనుచున్
మిట్టిపడి, యతఁడు మదిలోఁ - బుట్టిన తల్లడముతోడఁ బొక్కుచునుండెన్.

చ. ప్రకృతిని గర్మపాశమున బద్ధుఁడ నైతిఁ గదయ్య! నేఁడు నే
వికటసతీస్వభావమున [2]వేఁదుఱుగొల్పిన మాయ నింద్రియా
ధికమతి యైనవాఁడు దన తెంపునఁ జిత్తము వెచ్చపెట్టి, పా
తకములఁ గూలకున్నె? నను దైవము నవ్వదె లోలితాత్మునిన్? 518

సీ. ఖండశర్కరతోడఁ గలహించు పలుకులుఁ, బద్మవిలాస మేర్పఱచు మోముఁ,
దుహినాంశుకళలతోఁ దులదూఁగు [3]చెయ్వులుఁ, జెమటఁ గ్రొన్నెత్తురు సేయు మేను,
నిలువెల్లఁ గరఁగించు నేర్పుల యింపులుఁ, బువ్వుల కరుదైన ప్రోదిసేఁత,
తమకంబు రెట్టించు తరితీపుతలఁపులు, నెనసిన మదిలోని యిచ్చగింత

ఆ. గలిగి, కఱవనున్న కాలాహిపోలికిఁ - జెలఁగుచున్న సతుల చిత్తవృత్తిఁ
దెలియవశమె యెంతధృతి గలవారికి - నాక కాదు నిఖిలలోకములకు? 519

ఆ. కోరి సతుల కెల్లఁ గూర్చువా రెవ్వరు? - పతుల నైన, సుతుల, హితుల నైన
బలిమిఁజేసి యైనఁ, బరహస్తమున నైన, - హింసపఱతు రాత్మహితముకొఱకు."

వ. అని చింతించి, దీనికి నేమని ప్రతివాక్యం బిచ్చువాఁడ; మద్వచనం బెందు నమోఘంబు; త్రిలోకపరిపాలనశీలుండయిన భిదురపాణి వధార్హుండె; యేను దీనికి నైనది యొకటి గల్పించెద" నని దితిం జూచి, "యో తనుమధ్య! నీకు నట్ల దేవబాంధవుండయిన యింద్రహంత యగు పుత్త్రుండు గలిగెడు; నొక్క సంవత్సరంబు వ్రతంబునం జరియింపుము; దానిప్రకారంబెల్ల నేను జెప్పెద విను; మెల్ల జీవులవలన హింసాభావంబు లేక యతిధ్వనివాక్యంబు లుడిగి, కోపంబు మాని, యనృతంబులు వలుకక, నఖరోమచ్ఛేదనంబు సేయక, యస్థికపాలాదులైన యమంగళంబుల నంటక, నదీతటాకాదులన కాని ఘటోదకకూపోదకంబుల స్నానంబు సేయక, దుర్జనసంభాషణంబు వర్జించి, కట్టిన కోకను, ముడిచిన పువ్వులను గ్రమ్మఱ ధరియింపక, భోజనంబులయందు నుచ్ఛిష్టాన్నంబును, జండికానివేదితాన్నంబును, గేశ శునక మార్జార [4]కంక క్రిమి పిపీలికాదివిదూషితాన్నంబును, సామిషాన్నంబును, వృషలాహృతాన్నంబును నను నీపంచవిధనిషిద్ధాన్నంబులు వర్జించి, దోయిట నీళ్లు ద్రావక, సంధ్యాకాలంబుల ముక్తకేశి గాక, మితభాషిణివై, యలంకారవిహీనగాక, వెలుపలం దిరుగక, పాదప్రక్షాళనంబు సేసికొనికాని శయనింపక, యార్ద్రపాదవై పవ్వళింపక, పశ్చిమశిరస్క

1. ఉట్టిపడు = ఉన్నట్టుండి ఏర్పడు. 2. వేఁదుఱు = వెఱ్ఱి; ఉన్మాదము. 3. చెయ్వులు = విలాసములు. 4. కంకము = రాపులుగు.

యయ్యును, నగ్నయయ్యును సంధ్యాకాలంబుల నిద్రింపక, నిత్యంబును ధౌత వస్త్రంబులు గట్టి, శుచియై, సర్వమంగళసంయుక్తయై, ప్రాతఃకాలంబునఁ దూర్పుమొగంబై, లక్ష్మీనారాయణుల నారాధించి, యావాహనార్ఘ్యపాద్యోప స్పర్శనవాసఉపవీతభూషణపుష్పధూపదీపోపహారాద్యుపచారంబుల నర్చించి, హవిశ్శేషంబు ద్వాదశాహుతుల వేల్పించి, ప్రణామంబు లాచరించి, భగవ న్మంత్రంబును దశవారంబు లనుసంధించి, స్తోత్రంబు సేసి, గంధపుష్పాక్షతంబుల ముత్తైదువులంబూజించి, పతిని సేవించి, పుత్త్రుం గుక్షిగతుంగా భావించి, యివ్విధంబున మార్గశీర్షశుద్ధప్రతిపదారంభంబుగా నొక్కసంవత్సరంబు సలిపి, యాద్వాదశమాసాంత్యదివసంబున విధ్యుక్తంబుగా నుద్యాపనంబు సేయ వలయు; నీ వీపుంసవనం బనియెడి వ్రతంబు ద్వాదశమాసపర్యంతం బేమఱక సల్పిన నీవు గోరిన కుమారుండు గలిగెడు” ననిన, సేవించుచు, వ్రతంబుతోడనె గర్భంబు ధరియించి, వ్రతంబు సలుపుచునుండ, నింద్రుండు మాతృభిప్రాయం బెఱింగి, యాయమ్మ నహరహంబును రహస్యంబున సేవించుచు, వ్రతంబునకుం దగిన పుష్పఫలసమిత్కుశపత్త్రాంకురంబులు మొదలయిన వస్తువితతిం ద్రికాలం బులం దెచ్చి యిచ్చుచుఁ, బుండరీకంబు హరిణికిం బొంచియున్న భంగి నాయమ్మ వ్రతభంగంబునకై కాచి, శుశ్రూషసేయుచు, నాయమ్మ ధరియించిన తేజోవిశే షంబునకు [1]బెగ్గలించుచుఁ, గృశించుచు నుండె; నంత నొక్కనాఁడు. 521

సీ. వామాక్షి యనుదినవ్రతధారణోన్నతపరిచర్యావిధులచే బడలి, యలసి,
యొంటి సంధ్యావేళ నుచ్ఛిష్టయై, పదప్రక్షాళనాదులఁ బాసి, మఱచి,
తన కర్మమోహంబు దవిలి నిద్రింపంగ, నింద్రుండు సయ్యున [2]నెడరు గాంచి,
యోగమాయాబలోద్యుక్తుఁ డై, యాయింతియుదరంబుఁ జొరఁబడి, యుగ్రుఁ [డగుచు
తే. దివిరి దేదీప్యమానమై తేజరిల్లు
నర్భకుని వజ్రధారల నడిచె నేడు
దునుకలుగ; వాఁడు దునిసియుఁ దునుక దునుక
చెడక యొక్కొక్క బాలుఁడై చెలఁగుచున్న. 522

క. వా రేడ్వరగుచుఁ గుయ్యిడ-నో రేడ్వకు మనుచుఁ ద్రుంచె నొక్కొక్కని నా
శూరుం డేడ్గురఁ దునుకలు - గా రయమున వారు సెడక ఖండితు లయ్యున్.

క. ఖండము లన్నియు నందఱుఁ - జండాంశుసమప్రకాశశాశ్వతు లగుచున్
మెండుకొని నిల్చి యని రా - ఖండలునకుఁ గరుణ వుట్టుగతి మతిఁ దోఁపన్.

వ. అందఱు ముకుళితకరకమలులై, “నీకుం దోడంబుట్టువులము; మమ్ము హింసిం పంబనిలేదు; నీకుం [3]బారిషదులమై, మరుద్గణములమై నిన్ను సేవించెదము;

1. బెగ్గలించు = భయపడుచు. 2. ఎడరు = సందు. 3. పారిషదులు = సేవకులు; కింకరులు.

మమ్ము రక్షింపు'' మనిన నారాయణప్రసాదంబునం జెడని మరుద్గణంబుల పలుకులకుం గృపాళుండై, యింద్రుండు, వారల సహోదరులంగాఁ గైకొని, మఱి హింసింపక మానె; నశ్వత్థామశరాగ్నివలన నారాయణరక్షితుండవయిన నీవునుంబోలెఁ గులిశధారల శకలంబులయిన కుమారుం డన్ని రూపంబులై సంవత్సరంబునకు నొక్కింత కడమగా హరిం బూజించినవారు గావున నింద్రుతోడం గూడ నేకోనపంచాశద్దేవతలయిన మరుద్గణంబులు దితిగర్భంబు వెలువడి; రంత దితి మేల్కాంచి, యనలప్రకాశులై, యింద్రుతోడం గూడి వెలుంగుచున్న కుమారులం జూచి, సంతోషింపక, యింద్రుం జూచి, నీకు మృత్యురూపంబయిన పుత్త్రుం గోరి, దుస్తరంబయిన వ్రతంబు సలిపితి; సంకల్పించిన పుత్త్రుం డొక్కరుం డీసప్తసప్తసంఖ్య గల కుమారు లగుట కేమి కతంబు? నీ వెఱింగినభంగిన తథ్యంబు వలుకు'' మనిన నింద్రుం డి ట్లనియెఁ: ''దల్లీ! భవద్వ్రతంబుఁ జింతించి, [1]సమయవిచ్ఛేదనంబున గర్భంబుఁ జొచ్చి, పాపచిత్తుండనై, వజ్రధారల గర్భంబు విదళనంబు సేసిన నాశకలంబులు సెడక, మహాశ్చర్యంబుగా నివ్విధంబునం గుమారులై రి; మహాపురుష పూజాసంసిద్ధి కార్యానుషంగి గాకుండునే? భగవదారాధనంబు గోరికలఁ బాపి యెవ్వరు గావింతురు, వా రిహపరంబుల సర్వార్థకుశలులగుదు; రమ్మహాపురుష వ్రతసముత్పన్న తేజంబు నడంప నెవ్వండోపుఁ? గావున దుర్మదంబున [2]బాలిశ స్వభావుండనై దోషంబు సేసిన నాదౌర్జన్యకర్మంబు సహింపఁ దల్లికన్న నెవ్వరు సమర్థులు? పాపాత్ముండనగు నన్నుం గావుము; నేను వీరలతోడివాఁడ'' నని నిష్కపటంబుగాఁ బ్రార్థించిన, నద్దేవి యట్ల కాక యని, శాంతచిత్త యయ్యె; నింద్రుండును వారలం గూడి త్రిదివంబునకుంబోయి, సోమపానహవిర్భాగంబులు వారలకుం బంచిపెట్టి, కూడి సుఖంబుండె'' నని చెప్పి పరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుండు వెండియు ని ట్లనియె: 525

క. ''హరి వరదుఁ డయిన వ్రత మఁట,-హరియాశజు లగుచు నెగడు నమరుల జన్మ
స్ఫురణం బఁట, పఠియించిన - నరయఁగ నురుదీర్ఘపాపహర మగు టరుదే?''

వ. అని విష్ణుకథాశ్రవణకుతూహలాయమానమానసులైన శౌనకాదిమహామునులకు సూతుండు సెప్పె'' నని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రునకుఁ జెప్పె'' ననుటయు. 527

క. రాజీవరాజపూజ్య - శ్రీజితగోపీకటాక్ష సేవాంతరవి
భ్రాజితమూర్తి! మదోద్ధత - రాజకులోత్సాద! రామరాజాఖ్యనిధీ! 528

తరలము. మురవిదారణ ముఖ్యకారణ! మూలతత్త్వవిచారణా!
దురితతారణ! దుఃఖవారణ! దుర్మదాసురమారణా!

1. సమయము = ఒట్టు; ప్రతిజ్ఞ. 2. బాలిశుఁడు = మూర్ఖుఁడు; అవివేకుఁడు.

గిరివిహారణ! కీర్తిపూరణ! కీర్తనీయమహారణా!
ధరణిధారణ! ధర్మతారణ! తాపసస్తుతిపారణా! 529

తోటకము. కరుణాకర! శ్రీకర! కంబుకరా! - శరణాగతసంగతజాడ్యహరా!
పరిరక్షితశిక్షితభక్తమురా! - కరిరాజశుభప్రద! కాంతిధరా! 530

గద్యము

ఇది శ్రీసకలసుకవిజనమిత్ర శ్రీవత్సగోత్రపవిత్ర కసువయామాత్యపుత్ర బుధజనప్రసంగానుషంగ సింగయనామధేయ ప్రణీతం బైన శ్రీమహాభాగవత పురాణంబునందు నజామిళోపాఖ్యానంబును, ప్రచేతసులఁ జంద్రుం డామంత్రణంబు సేయుటయు, దక్షోత్పత్తియుఁ, బ్రజాసర్గంబును, దక్షుండు శ్రీహరిం గూర్చి తపంబు సేయుటయు, నతనికి నప్పరమేశ్వరుండు ప్రత్యక్షంబగుటయు, హర్యశ్వశబళాశ్వుల జన్మంబును, వారలకు నారదుండు బోధించుటయు, నారదు వచనప్రకారంబున వారు మోక్షంబునొందుటయుఁ, దద్వృత్తాంతంబు నారదువలన విని, దక్షుండు దుఃఖాక్రాంతుఁడగుటయుఁ, దదనంతరంబ బ్రహ్మవరంబున దక్షుండు శబళాశ్వసంజ్ఞుల సహస్రసంఖ్యాకు లగు పుత్త్రులం గాంచుటయును, సృష్టినిర్మాణేచ్ఛానిమిత్తంబున దక్షుపంపున వార లగ్రజన్ములు సిద్ధిం బొందిన తీర్థరాజం బైన నారాయణసరస్సునకుం జనుటయు, వారికి నారదభగవంతుండు బ్రహ్మజ్ఞానంబు నుపదేశించుటయు, వారు పూర్వజు లేఁగిన ప్రకారంబున మోక్షంబునొందుటయుఁ, దద్వృత్తాంతంబును దక్షుండు దివ్యజ్ఞానంబున నెఱింగి, నారదోపదిష్టంబని తెలిసి, నారదుని శపియించుటయు, నారదుండు దక్షుశాపంబు ప్రతిగ్రహించుటయు, దక్షునకు మరల బ్రహ్మవరంబున సృష్టివిస్తారంబుకొఱకుఁ గూఁతు లఱువండ్రు జనియించుటయు, నందుఁ గశ్యపునకు నిచ్చిన పదుమువ్వురవలన సకలలోకంబులు నిండుటయు, దేవాసుర నర తిర్యఙ్మృగ ఖగాదుల జన్మంబులును, దేవేంద్రతిరస్కారంబున బృహస్పతి యదృశ్యమాయచేతం గానరాకుండుటయుఁ, దద్వృత్తాంతంబు రాక్షసులు విని, శుక్రోపదిష్టులై దేవతలపై నెత్తి వచ్చుటయు, దేవాసురయుద్ధంబును, నాచార్యతిరస్కారంబున దివిజరాజపలాయనంబును, బలాయమానులైన దేవతలు బ్రహ్మసన్నిధికిం జనుటయును, బ్రహ్మవాక్యంబునఁ ద్వష్టృకుమారుండయిన విశ్వరూపు నాచార్యునింగా దేవతలు వరించుటయును, విశ్వరూపు ప్రసాదంబున నింద్రుండు నారాయణవర్మం బను మంత్రకవచంబు ధరియించి, రాక్షసుల జయించుటయుఁ, బరోక్షంబున రాక్షసులకు ననుకూలుండయిన విశ్వరూపు నింద్రుండు వధించుటయు, విశ్వరూప వధానంతరంబున నింద్రునకు బ్రహ్మహత్య సంప్రాప్తం బయిన నింద్రుండు త్రిభూజలద్రుమంబులయందుఁ బంచి పెట్టుటయు, విశ్వరూపుండు హతుండగుటకుఁ ద్వష్ట కోపించి యింద్రవధార్థంబు మారణహోమంబు సేయ వృత్రాసురుండు జనించుటయు, వృత్రాసురయుద్ధంబునఁ బరాజితులై యింద్రసహితులయిన దేవతలు శ్వేతద్వీపంబునకుం జనుటయు, నందు శ్రీహరి ప్రసన్నుండయి, దధీచివలన భిదురంబు గైకొన నుపదేశించుటయు, నింద్రుండు వజ్రాయుధంబున వృత్రుని సంహరించుటయు, నింద్రుండు బ్రహ్మహత్యాపీడితుండయి, మానస సరస్సు ప్రవేశించుటయు, నహుషుండు శతాశ్వమేధంబులం జేసి యింద్రాధిపత్యంబు వడయుటయు, నహుషుం డగస్త్యశాపంబున సురరాజ్యచ్యుతుండై యజగరయోనిం బుట్టుటయు, నింద్రాగమనంబును, నశ్వమేధంబును, నింద్రుండు మరలఁ ద్రిలోకాధిపత్యంబు వడయుటయును, జిత్రకేతూపాఖ్యానంబును, మరుద్గణంబుల జన్మప్రకారంబును నను కథలు గల షష్ఠస్కంధము.

శ్రీరస్తు

శ్రీకృష్ణాయ నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

సప్తమస్కంధము

శ్రీమద్విఖ్యాతిలతా - క్రామితరోదోంతరాళ! కమనీయమహా
జీమూతతులితదేహా! - శ్యామలరుచిజాల! రామచంద్రనృపాలా! 1

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠులగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యానవైఖరీసమేతుండయిన సూతుం డిట్లనియె: "నట్లు ప్రాయోపవిష్టుండయిన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రు నవలోకించి. 2

నారాయణుని వైషమ్యాభావమును దెలుపుట

సీ. "సర్వభూతములకు సముఁడు, నెచ్చెలి, ప్రియుండైన వైకుంఠుఁ, డనంతుఁ, డాఢ్యుఁ
డింద్రునికొఱకు దైత్యేంద్రుల నేటికి [1]విషముని కైవడి వెదకి చంపె?
నసురులఁ జంపంగ నమరులచే దన కయ్యెడి లాభ మెంతైనఁ గలదె?
[2]నిర్వాణనాథుండు, నిర్గుణుండగు తన కసురులవలని భయంబుఁ, బగయుఁ

ఆ. గలుగనేర; దట్టిఘనుఁడు దైత్యులఁ జంపి-సురలఁ గాచుచునికి చోద్యమనుచు
సంశయంబు నాకు జనియించె మునినాథ!- ప్రజ్ఞ మెఱసి తెలియఁ బలుకవయ్య!"

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె: 4

శా. "నీసంప్రశ్నము వర్ణనీయము గదా! నిక్కంబు రాజేంద్ర! ల
క్ష్మీసంభావ్యుని సచ్చరిత్రము మహాచిత్రంబు చింతింపఁ; ద
ద్దాసాఖ్యానము లొప్పు విష్ణుచరణధ్యానప్రధానంబులై,
శ్రీసంధానములై, మునీశ్వరవచోజేగీయమానంబులై. 5

క. చిత్రంబులు, త్రైలోక్యప-విత్రంబులు, భవలతాలవిత్రంబులు, స
న్మిత్రంబులు, మునిజనవన - చైత్రంబులు, విష్ణుదేవు చారిత్రంబుల్. 6

వ. నరేంద్రా! కృష్ణద్వైపాయనునకు నమస్కరించి, హరికథనంబులు సెప్పెద; వినుము; వ్యక్తుండు గాక, గుణంబులు లేక, ప్రకృతిం జెందక, భవంబుల నొందక, పరమేశ్వరుండు దన మాయవలన నయిన గుణంబుల నావేశించి,

---

1. విషముఁడు = విరోధి. 2. నిర్వాణులు = ముక్తిఁబొందినవారు; శాంతిఁబొందినవారు,

బాధ్యబాధకత్వంబుల నొందఁడు; నతండు గుణరహితుండు; సత్త్వరజస్తమంబులు ప్రకృతిగుణంబు; లాగుణంబులకు నొక్కొక్కకాలంబున హానివృద్ధులు గల; వా యీశ్వరుండు సత్త్వంబున దేవఋషులను, రజోగుణంబున నసురులను, దమోగుణంబున యక్షరక్షోగణంబులను విభజించె; సూర్యుండు పెక్కుడలం గానంబడియు నొక్కరుం డయిన తెఱంగునఁ దద్విభుండును సర్వగతుండయ్యును భిన్నుండు గాఁడు; తత్త్వవిదులయిన పెద్దలు దమలోనం బరమాత్మ స్వరూపంబున నున్న యీశ్వరు నవ్విధంబున నెఱుంగుదురు; జీవాత్మకుఁ బరుండైన సర్వమయుండు దన మాయచేత విశ్వంబు సృజియింపం గోరి రజంబును, గ్రీడింపం గోరి సత్త్వంబును, నిద్రింపం గోరి తమంబును నుత్పాదించి, చరమైన కాలంబును సృజియించు; నాకాలంబున సర్వదర్శనుం డయిన యీశ్వరుండును, గాలాహ్వయుండును నై, హరి సత్త్వగుణంబయిన దేవానీకంబునకు వృద్ధియు, రజస్తమోగుణులయిన రాక్షసులకు హానియుం జేయుచుండు. 7

క. జననాయక! యీ[1]యర్థము-ఘనయశుఁ డగు ధర్మజునకుఁ గ్రతుకాలమునన్
మును నారదుండు సెప్పెను;-వినిపించెద; వినుము చెవులు విమలత నొందన్. 8

వ. మున్ను ధర్మరాజు సేయు రాజసూయయాగంబున బాలుండైన శిశుపాలుండు హరిని నిందించి, నిశితనిర్వక్రచక్రధారాదళితమస్తకుండయి, తేజోరూపంబున వచ్చి, హరిదేహంబు సొచ్చినం జూచి, వెఱఁగుపడి ధర్మజుండు సభలో నున్న నారదునిం జూచి, యిట్లనియె: 9

ఆ. "ఎట్టివారికైన, నేకాంతులకు నైన - వచ్చి చొరఁగ రాని వాసుదేవ
తత్త్వమందుఁ జేదిధరణీశుఁ డహితుఁడై - యెట్లు సొచ్చె మునివరేణ్య! నేఁడు?

ఉ. వేనుఁడు మాధవుం దెగడి, విప్రులు దిట్టిన భగ్నుఁడై, తమో
లీనుఁడు గాఁడె? తొల్లి మదలిప్తుఁడు చైద్యుఁడు పిన్ననాఁటనుం
డేనియు మాధవున్ విన సహింపఁడు; భక్తివహింపఁ; డట్టివాఁ
డేనిబిడప్రభావమున నీపరమేశ్వరునందుఁ జొచ్చెనో? 11

మ. హరి సాధింతు; హరిన్ [2]గ్రసింతు; హరిఁ బ్రాణాంతంబు నొందింతుఁ; దా
హరికిన్ వైరి నటంచు వీఁడు పటురోషాయత్తుఁడై, యెప్పుడుం
దిరుగుం; [3]బ్రుచ్చదు నోరు; ప్రీలి పడ దా దేహంబు; దాహంబుతో
నరకప్రాప్తియు నొందఁ; డేక్రియ జగన్నాథుం బ్రవేశించెనో? 12

వ. అదియునుంగాక దంతవక్త్రుండును, వీఁడును నిరంతరంబు గోవిందునింద సేయుదురు; నిఖిలజనులు సందర్శింప నేఁడు వీనికి విష్ణుసాయుజ్యంబు గలుగుట కేమి

1. అర్థము = విషయము. 2. గ్రసించు = మ్రింగు. 3. ప్రుచ్చు = పుప్పిపట్టు; పుచ్చిపోవు.

హేతువు? వినిపింపుము; పవనచలితదీపశిఖయునుంబోలె నాహృదయంబు సంచ
లించుచున్న" దనిన ధర్మనందనునకు నారదుం డిట్లనియె: "దూషణభూషణ
తిరస్కారంబులు శరీరంబునకుం గాని పరమాత్మకు లేవు; శరీరాభిమానంబునం
జేసి దండవాక్పారుష్యంబులు హింసయై తోఁచుతెఱంగున నేను, నాయది
యనియెడు వైషమ్యంబును భూతంబులకు శరీరంబునందు సంభవించు;
నభిమానంబు బంధంబు; నిరభిమానుండై వధించినను వధంబుగాదు; కర్తృత్వ
మొల్లనివానికి హింసయు సిద్ధింపదు; సర్వభూతాత్మకుండైన యీశ్వరునికి
వైషమ్యంబు లేదు గావున. 13

ఆ. అలుకనైనఁ, జెలిమినైనఁ, గామంబున-నైన, బాంధవముననైన, భీతి
నైనఁ దగిలి తలఁప నఖిలాత్ముఁ డగు హరిఁ-జేరవచ్చు; వేఱు సేయఁ డతఁడు. 14

క. వైరానుబంధనంబునఁ - జేరినచందమున విష్ణుఁ జిరతరభక్తిం
జేరఁగ రాదని తోఁచును - నారాయణభక్తియుక్తి నాచిత్తమునన్. 15

క. కీటకముఁ దెచ్చి భ్రమరము - పాటవమున బంభ్రమింప, భ్రాంతంబై, త
త్కీటకము భ్రమరరూపముఁ-బాటించి వహించుఁ గాదె భయయోగమునన్?

వ. ఇవ్విధంబున. 17

శా. కామోత్కంఠత గోపికల్, భయమునం గంసుండు, వైరక్రియా
సామగ్రిన్ శిశుపాలముఖ్యనృపతుల్, సంబంధులై వృష్ణులున్,
బ్రేమన్ మీరలు, భక్తి నేము నిదె చక్రిం గంటి; మెట్లైన ను
ద్దామధ్యానగరిష్ఠుఁడైన హరిఁ జెందన్ వచ్చు ధాత్రీశ్వరా! 18

శ్రీహరిద్వారపాలకులకు సనకాదులవలని శాపము

వ. మఱియుం బెక్కండ్రు కామద్వేషభయస్నేహసేవాతిరేకంబులఁ జిత్తంబు హరి
పరాయత్తంబుగాఁ జేసి తద్గతిం జెందిరి; హరి నుద్దేశించి క్రోధాదులైన
యేనింటిలోపల నొక్కటియైన [1]వెన్నునికి లేనినిమిత్తంబున నతండు వ్యర్థుం
డయ్యె; మీతల్లిచెలియలికొడుకులయిన శిశుపాలదంతవక్త్రులు దొల్లి విష్ణు
మందిరద్వారపాలకులు, విప్రశాపంబునఁ బదభ్రష్టులై భూతలంబునన్ జన్మించి"
రనిన విని యుధిష్ఠిరుండు నారదున కిట్లనియె: 19

మ. "అలుగం గారణమేమి విప్రులకు? ము న్నావిప్రు లెవ్వారు? ని
శ్చలు, లేకాంతులు, నిర్జితేంద్రియులు, నిస్సంసారు, లీశానువ
ర్తులు, వైకుంఠపురీనివాసు లన విందున్; వారి కెబ్భంగి నీ
ఖలజన్మంబులు వచ్చె? నారద! వినం గౌతూహలం బయ్యెడిన్." 20

1. వెన్నుఁడు = విష్ణువు.

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె: "నొక్కనాఁడు బ్రహ్మమానసపుత్త్రులైన సనకసనంద నాదులు దైవయోగంబున భువనత్రయంబునందును సంచరించుచు నైదాఱేండ్లప్రాయంపు బాలకులభావంబున, దిగంబరులయి, హరిమందిరంబునకు వచ్చి చొచ్చునెడ మొగసాల నున్న పురుషు లిరువురు వారలం జూచి. 21

క. [1]డింభకుల, ననర్గళవి - స్రంభకుల, రమాధినాథసల్లాపసుఖా రంభకుల, ముక్తమానస - దంభకులం జొరఁగ నీక తఱిమి రధీశా! 22

క. వారించిన [2]తమకంబున - వా రించుక నిలువ లేక, వడిఁ దిట్టిరి దా వారికుల: "నసురయోని న - వారితులై పుట్టుఁ" డనుచు వసుధాధీశా! 23

వ. మఱియు నా పిన్న పెద్దలు వారలంజూచి, "మీర లీయెడ నుండనర్హులు గారు; నారాయణచరణమూలంబు విడిచి, రజస్తమోగుణులై రాక్షసయోనిం బుట్టుం" డని శపియించిన, వారు నాశాపవశంబునఁ బదభ్రష్టులై, కూలుచు మొఱలిడిన నమ్మహాత్ములు దయాళువులై, క్రమ్మఱం గరుణించి, "మూఁడు జన్మంబులకు వైరంబున భగవత్సన్నిధానంబు గలిగెడు" మని నిర్దేశించి, చని; రివ్విధంబున శాపహతులై, హరిపార్శ్వచరులైన పురుషు లిరువురు హిరణ్యకశిపు హిరణ్యాక్షు లన దితికి జన్మించి; రందుఁ గనిష్ఠుండైన హిరణ్యాక్షుని హరి వరాహరూపంబున సంహరించె; నగ్రజుం డయిన హిరణ్యకశిపుండు నరసింహ మూర్తి యయిన శ్రీహరిచేత విదళితుండయ్యె; నతనికొడుకు ప్రహ్లాదుండు దండ్రిచేత హింసితుండయ్యును నారాయణపరాయణుండై శాశ్వతుండయ్యె; రెండవ భవంబునఁ గైకసి యను రాక్షసికి రావణకుంభకర్ణులయి సంభవించిన విశ్వంభరుండు రఘుకులంబున రాఘవుండయి యవతరించి వారల వధియించె; నమ్మహాత్మని పరాక్రమంబులు మార్కండేయఋషివలన నెఱింగెదవు; తృతీయ జన్మంబుల మీతల్లి చెలియలికి శిశుపాలదంతవక్త్రులన నుద్భవించి. 24

శా. వక్రత్వం బెటు లేక, పాయని మహావైరంబుతో, నిత్యజా
తక్రోధస్మరణంబులన్ విదళితోద్యత్పాపసంఘాతులై,
చక్రచ్ఛిన్న శిరస్కులై, మునివచశ్శాపావధిప్రాప్తులై,
చక్రిం జెందిరి వారు పార్శ్వచరులై సారూప్యభావంబునన్." 25

వ. అనిన విని ధర్మనందనుం డిట్లనియె: 26

క. "బాలురన్, హరిపదచింతా - శీలురన్, సుగుణాలవాలు, శ్రీమన్మేధా జాలురన్ సంతోషింపక - యేలా శిక్షించె రాక్షసేంద్రుం డనఘా! 27

క. పరిభూతవ్యథనంబులు, - నిరుపమసంసారజలధినిర్మథనంబుల్, నరకేసరికథనంబులు - పరిరక్షితదేవయక్షఫణిమిథునంబుల్. 28

1. డింభకులు = కుఱ్ఱలు. 2. తమకము = తొందరపాటు.

వ. మునీంద్రా! వినిపింపు'' మనిన నారదుం డిట్లనియెఁ: ''కమలోదరుచేతం దన
సహోదరుండు హతుం డయ్యె నని విని, హిరణ్యకశిపుండు రోషశోకదందహ్య
మాన మానసుండయి, ఘూర్ణిల్లుచు, నాభీలదావదహనజ్వాలాకరాళంబు లయిన
విలోకనజాలంబుల గగనంబునం బొగ లెగయ నిరీక్షించుచుఁ, దటిల్లతాంకుర
సంకాశధగద్ధగితదంతసందష్ట[1]దశనచ్ఛదుండును, సదభ్రభయంకరభ్రుకుటీతఫాల
భాగుండును, నిరంతరాక్రాంతదురంతవైరవేగుండును నై, మహాప్రభాజాల
జటాలంబగు శూలంబుఁ గేలనందుకొని, సభామండపంబున నిలువంబడి, త్రిమ
స్తక త్రిలోచన శకుని శంబర శతబాహు నముచి హయగ్రీవ పులోమ విప్ర
చిత్తిప్రముఖు లైన దైత్యదానవుల నాలోకించి, యి ట్లనియె: 29

శా. ''నాకుం దమ్ముఁడు, మీకు నెచ్చెలి, రణన్యాయైకదక్షుండు, బా
హాకుంఠీకృతదేవయక్షుఁడు హిరణ్యాక్షుండు; వానిన్ మహా
సౌకర్యాంగము దాల్చి, దానవవధూ సౌకర్యముల్ నీఱుగా
వైకుంఠుండు వధించి పోయె నఁట; యీవార్తాస్థితిన్ వింటిరే? 30

చ. వనముల నుండుఁ; జొచ్చు మునివర్గములోపల; [2]ఘోణి గాఁడు; సం
జనన మెఱుంగ రెవ్వరును; జాడ యొకింతయు లేదు; తన్ను డా
సిన మఱి డాయు; వెంటఁ బడి చిక్కక చిక్కఁడు; వీని నొక్క [3]కీ
లున మన మెల్ల లోఁబడక లోఁబడఁ బట్టుకొనంగ వచ్చునే? 31

సీ. భుజశక్తి నాతోడఁ బోరాడ శంకించి, [4]మున్నీట మునిఁగిన మునుఁగుఁగాక!
యలయించి పెనఁగు నా యచలసంభ్రమమున కెఱఁగి వెన్నిచ్చిన నిచ్చుఁగాక!
జగడంబు సైఁపక, సౌకర్యకాంక్షి యై, యిలక్రింద [5]నీఁగిన నీఁగుఁగాక!
క్రోధించి యటు గాక కొంతపౌరుషమున హరిభంగి నడరిన నడరుఁగాక!

ఆ. కఠినశూలధారఁ గంఠంబు విదళించి, - వాని శోణితమున వాఁడిమెఱసి
మత్సహోదరునకు మహిఁ దర్పణము సేసి, - మెఱసి వత్తు; మీకు మేలు దెత్తు.

క. ఖండితమూలద్రుమమున - నెండిన విటపములభంగి నితఁడు వడిన నా
ఖండలముఖ్యులు వడుదురు - భండనమున నితఁడు దమకుఁ బ్రాణములగుటన్.

సీ. పొండు దానవులార! భూసురక్షేత్రసంగత మైన భూమికి గములుగట్టి,
మఖతపస్స్వాధ్యాయమౌనవ్రతస్థుల వెదకి ఖండింపుఁడు; విష్ణుఁ డనఁగ
నన్యుఁ డొక్కఁడు లేఁడు; యజ్ఞంబు, వేదంబు నతఁడె; భూదేవక్రియాదిమూల
మతఁడె; దేవర్షిపిత్రాదిలోకములకు, ధర్మాదులకు మహాధార మతఁడె;

1. దశనచ్ఛదములు = పెదవులు. 2. ఘోణి = పంది. 3. కీలు = ఉపాయము; మర్మము.
4. మున్నీరు = సముద్రము. 5. ఈఁగు = ప్రవేశించు.

తే. యేస్థలంబుల గోభూసురేంద్ర వేద - వర్ణధర్మాశ్రమంబులు వరుస నుండు,
నాస్థలంబుల కెల్ల మీ రరిగి, చెఱిచి,- దగ్ధములు సేసిరండు మీ దర్ప మొప్ప.''

వ. అని యిట్లు నిర్దేశించిన, దివిజమర్దను నిర్దేశంబులు శిరంబుల ధరియించి, రక్క-
సులు పెక్కండ్రు భూతలంబునకుం జని. 35

సీ. గ్రామ పుర క్షేత్ర ఖర్వట ఖేట ఘోషారామ నగరాశ్రమాదికములు
గాలిచి, కొలఁకులు గలఁచి, ప్రాకారగోపుర సేతువులు ద్రవ్వి, పుణ్యభూజ
చయములు ఖండించి, సౌధప్రపాగేహపర్ణశాలాదులు పాడుచేసి,
సాధుగోబ్రాహ్మణసంఘంబులకు హింస గావించి, వేదమార్గములు సెఱచి,

ఆ. కుతలమెల్ల నిట్లు కోలాహలంబుగా - దైత్యు లాచరింపఁ దల్లడిల్లి,
నష్టమూర్తు లగుచు, నాకలోకము మాని,-యడవులందుఁ జొచ్చి రమరవరులు.

వ. అంత హిరణ్యకశిపుండు దుఃఖితుండై, మృతుండయిన సోదరునకు నుదకప్రదా
నాదికార్యంబు లాచరించి, యతని బిడ్డల శకుని శంబర కాలనాభ మహోత్కచ
ప్రముఖుల నూఱడించి, వారల తల్లితోఁ గూడ హిరణ్యాక్షుని భార్యల నందఱ
రావించి, తమతల్లి యైన దితి నవలోకించి, యి ట్లనియె: 37

శా. ''[1]నీరాగారనివిష్టపాంథులక్రియన్ నిక్కంబు సంసారసం
చారుల్ వత్తురు; గూడి [2]విత్తురు; సదా సంగంబు లే దొక్కచో;
శూరుల్ వోయెడి త్రోవఁ బోయెను భవత్పూనుండు; తల్లీ! మహా
శూరుం డాతఁడు; తద్వియోగమునకున్ శోకింప నీ కేటికిన్? 38

సీ. సర్వజ్ఞుఁ, డీశుండు, సర్వాత్ముఁ,డవ్యయుం,డమలుండు,సత్యుఁ,డనంతుఁ,డాఢ్యుఁ,
డాత్మరూపంబున నశ్రాంతమును దన మాయాప్రవర్తనమహిమవలన
గుణములఁ గల్పించి, గుణసంగమంబున లింగశరీరంబు లీలఁ దాల్చి,
కంపితజలములోఁ గదలెడిక్రియఁ దోఁచు పాదపంబులభంగి భ్రామ్యమాణ

ఆ. చక్షువుల ధరిత్రి చలితయై కానంగఁ - బడినభంగి వికలభావరహితుఁ,
డాత్మమయుఁడు కంపితాంతరంగంబునఁ - గదలినట్లు తోఁచుఁ; గదలకుండు. 39

బాలవేషము దాల్చివచ్చిన యముఁడు దెలిపిన సుయజ్ఞోపాఖ్యానము

వ. అవ్వా! యివ్విధంబున లక్షణవంతుండు గాని యీశ్వరుండు లక్షితుండై, కర్మ
సంసరణంబున యోగవియోగంబుల నొందు; సంభవవినాశశోకవివేకావివేక
చింతాస్మరణంబులు వివిధంబు; లీయర్థంబునకుఁ బెద్దలు ప్రేతబంధుయమసం
వాదం బను నితిహాసంబు నుదాహరింతురు; వినుండు, చెప్పెద; నుశీనరదేశంబు

1. నీరాగారము = చలివేంద్రం. 2. విత్తురు = విడిపోవుదురు.

నందు సుయజ్ఞుం డను రాజు గలం; డతండు శత్రువులచేత యుద్ధంబున నిహతుం
డయి యున్న యెడ. 40

సీ. చిరిఁగిన బహురత్నచిత్రవర్మముతోడ, రాలిన భూషణరాజితోడ,
భీకరబాణనిర్భిన్నవక్షముతోడఁ, దఱుచుఁ గాఱెడు శోణితంబుతోడ,
[1]నిమిషహీనం బైన నేత్రయుగ్మముతోడ, ధూరజోయుతముఖాంబుజముతోడఁ,
గీర్ణమై జారిన కేశబంధముతోడ, రయరోష [2]దంష్ట్రాధరంబుతోడ,
ఆ. దునిపి పడిన దీర్ఘదోర్దండములతోడ - జీవరహితుఁ డగు నుశీనరేంద్రుఁ
జుట్టి, బంధుజనులు సొరిది నుండఁగ, భయా-క్రాంత లగుచు నతని కాంతలెల్ల.

శా. స్రస్తాకంపితకేశబంధములతో, సంఛిన్నహారాళితో,
హస్తాబ్జంబులు సాఁచి మోఁదికొనుచున్, 'హా! నాథ!' యంచున్ బహు
ప్రస్తావోక్తులతోడ నేడ్చిరి వగం బ్రాణేశు పాదాలపై
నస్తోకస్తనకుంకుమారుణవికీర్ణాస్రంబు వర్షించుచున్. 42

మ. "అనఘా! నిన్ను నుశీనరప్రజల కర్థానందసంధాయిఁగా
మును నిర్మించిన బ్రహ్మ నిర్దయత నున్మూలించెనే? వీరికిం,
దనయశ్రేణికి, మాకు దిక్కు గలదే? ధాత్రీశ! నీబోఁటికిం
జనునే పాసి చనంగ భ్రాతృజనులన్, సన్మిత్రులం, బుత్రులన్? 43

మ. జనలోకేశ్వర! నిన్నుఁ బాసిన నిమేషంబుల్ మహాబ్దంబులై
చను; లోకాంతరగామివై, మరల, కీచందంబునన్ నీవు వో
యిన మే మెట్లు చరింతుఁ? మొల్లము గదా యీలోకవృత్తంబు? నేఁ
డనలజ్వాలలఁ జొచ్చి వచ్చెదము నీయంఘ్రిద్వయిం జూడఁగన్." 44

వ. అని యిట్లు రాజభార్య లారాజశవంబు డగ్గఱి, విలపింపఁ, బ్రొద్దుగ్రుంకెడు సమ
యంబున వారల విలాపంబులు విని, యముండు బ్రాహ్మణబాలకుండై సనుదెంచి,
ప్రేతబంధువులం జూచి యిట్లనియె: 45

ఉ. "మచ్చిక వీరికెల్ల బహుమాత్రము; చోద్యము; దేహి పుట్టుచుం
జచ్చుచు నుండఁ జూచెదరు చావక మానెడువారి భంగి; నీ
చచ్చినవాని కేడ్చెదరు; చావున కొల్లక డాఁగవచ్చునే?
యెచ్చటఁ బుట్టె నచ్చటికి నేఁగుట నైజము ప్రాణికోటికిన్. 46

క. జననీజనకులఁ బాసియు, - ఘనవృకములబాధ వడక గడుఁ బిన్నలమై
మనియెద; మెవ్వాఁడు గర్భం-బున మును పోషించె, వాఁడె పోషకుఁ డడవిన్.

1. నిమిషము = ఱెప్పపాటు. 2. 'దంష్ట్ర' శబ్దమే పూర్వాధునిక ముద్రణములం దెల్ల నున్నది. కాని దురన్వయము. 'దష్టాధరంబు' అని యుండఁబోలును. 'దష్టదళనచ్ఛదమ్' అని మూలము.

క. ఎవ్వఁడు సృజించుఁ బ్రాణుల,-నెవ్వఁడు రక్షించుఁ, ద్రుంచు నెవ్వఁ, డనంతుం
డెవ్వఁడు, విభుఁ డెవ్వఁడు, వాఁ-డివ్విధమున మనుచుఁ, జెనుచు హేలారతుఁడై.

ఆ. ధనము వీథిఁ బడిన దైవవశంబున - నుండుఁ; బోవు మూలనున్న నైన;
నడవి రక్ష లేని యబలుండు వర్ధిలు; - రక్షితుండు మందిరమునఁ జచ్చు. 49

క. కలుగును; మఱి లేకుండును; - గలభూతము లెల్లఁ గాలకర్మవశములై
నిలఁబడుఁ; బ్రకృతిం దద్గుణ-కలితుఁడు గాఁ;డాత్మమయుఁ డగమ్యుఁడు దలఁపన్.

సీ. పాంచభౌతికమైన భవనంబు దేహంబు; పురుషుండు దీనిలోఁ బూర్వకర్మ
వశమున నొకవేళ వర్తించు; దీపించుఁ దఱిమైన; నొకవేళఁ దలఁగి పోవుఁ;
జెడనేని దేహంబు సెడుఁగాని, పురుషుండు చెడఁ; డాతనికి నింత చేటు లేదు;
పురుషునికిని దేహపుంజంబునకు వేఱు గాని, యేకత్వంబు గానరాదు;
ఆ. దారువుల వెలుంగు దహనునికైవడిఁ, - గాయములఁ జరించు గాలిభంగి,
నాశలీనమైన నభముచాడ్పున వేఱు - దెలియవలయు దేహి దేహములకు."

వ. అని మఱియు నిట్లనియె: 52

సీ. "భూపాలకుఁడు నిద్రవోయెసి; నేం డేమి? విలపింప నేటికి వెఱ్ఱివార!
యెవ్వఁడు భాషించు, నెవ్వఁ డాకర్ణించు, నట్టివాఁ డెన్నఁడో యరిగినాఁడు;
ప్రాణభూతుండైన పవనుఁ డాకర్ణింప భాషింప నేరఁడు; ప్రాణిదేహ
ములకు వేత్తై, తాను ముఖ్యుఁడై, యింద్రియవంతుఁడై, జీవుండు[1] వలను మెఱయఁ
ఆ. బ్రాభవమున భూతపంచకేంద్రియమనో - లింగదేహములను లీలఁ గూడు;
విడుచు; నన్యుఁ డొకఁడు విభుఁడు; దీనికి మీరు-వాఁగుల నేల? వగలఁ బొరల నేల?

క. ఎందాఁక నాత్మ దేహము - నొందెను; నందాఁకఁ గర్మయోగము; లటపైఁ
జెందవు; మాయాయోగ-స్పందితులై, [2]రిత్త జాలిఁబడ నేమిటికిన్? 54

మ. చెలులుం, దల్లులుఁ, దండ్రు, లాత్మజులు, [3]సంసేవ్యుల్, సతుల్ చారుని
ర్మలగేహంబు లటంచుఁ గూర్తురు మహామాయాగుణభ్రాంతులై;
కలలోఁ దోఁచిన యర్థముల్ నిజము లే? కర్మానుబంధంబులం
గలుగుం సంగము, లేక మానుఁ బిదపం గర్మాంతకాలంబునన్. 55

వ. మఱియు మాయాగుణప్రపంచంబు నెఱింగెడు తత్త్వజ్ఞులు నిత్యానిత్యంబులం గూర్చి సుఖదుఃఖంబులం జెంద; రజ్ఞులు గొందఱు యోగవియోగంబులకు సుఖదుఃఖంబుల నొందుదురు; తొల్లి యొక్క మహాగహనంబున విహంగంబులకు నంతకభూతుండైన యెఱుకు గలఁ; డతం డొక్కనాఁడు ప్రభాతంబున లేచి, వాటంబైన వేఁటతమకంబున. 56

1. వలను = అనుకూల్యము. 2. రిత్త = ఊరక. 3. సంసేవ్యులు = ఆశ్రితులు.

క. వల, లురులు, జిగురుఁ గండెలుఁ, - జలిదియుఁ, జిక్కంబు, ధనువు, శరములు గొనుచుం
బులుఁగులఁ బట్టెడు వేఁడుక - [1]నలుఁగులు వెడలంగఁ గదలి, యడవికిఁ జనియెన్.

వ. ఇ ట్లడవికిం జని, తత్ప్రదేశంబునందు. 58

క. కట్టలుకఁ [2]దడుకుచాటునఁ, - బిట్టల నురిగోలఁ దిగిచి, బిఱుసున ఱెక్కల్
వట్టి, విఱిచి, చిక్కములోఁ - బెట్టుచు విహరించె లోకభీకరలీలన్. 59

వ. మఱియు నానావిధంబులగు శకుంతంబుల నంతంబునొందించుచు, సకలపక్షి
సంహారసంరబ్ధకుండైన లుబ్ధకుండు దనముందటఁ గాలచోదితంబై సంచరించు
చున్న [3]కుళింగపక్షిమిథునంబు గనుంగొని, యందుఁ గుళింగి నురిం దిగిచి,
యొక్క చిక్కంబులో వైచినం జూచి, దుఃఖించి, కుళింగపక్షి యి ట్లనియె: 60

చ. "అడవుల మేఁత మేసి, మన మన్యుల కెన్నఁడు నెగ్గు సేయ మి
క్కడ విహరింప నేఁ డకట! కట్టిఁడి బ్రహ్మ కిరాతు చేతిలోఁ
బడు మని వ్రాసెనే నుదుటఁ? బాపపుదైవము కంటె కింత ఱు
క్కడుబరు వయ్యెనే బ్రదుకు? కోమలి! యే మన నేర్తుఁ జెల్లరే! 61

క. ఒకమాటు మనల నందఱఁ - బ్రకటించి, కిరాతు వలలఁ బడఁ జేయక, ని
న్నొకటిన్ వలఁ బడఁ జేసిన - వికటీకృతదక్షుఁ డైన విధి నే మందున్? 62

ఉ. ఱెక్కలు రావు పిల్లలకు; ఱేపటనుండియు మేఁత గానమిం
బొక్కుచుఁ; గూఁటిలో నెగసి పోవఁగ నేరవు; మున్ను తల్లి యీ
దిక్కున నుండి వచ్చు నని త్రిప్పనిచూపుల నిక్కి నిక్కి న
ల్దిక్కులుఁ జూచుచున్న పతిదీనత; నెట్లు భరింతు నక్కటా!" 63

వ. అని యివ్విధంబున. 64

క. కుంఠితనాదముతోడను, - గంఠము శోషింప వగచు ఖగమును హననో
త్కంఠుం డైన కిరాతుఁడ - కుంఠితగతి నేసె నొక్క కోలం గూలన్. 65

క. కాలము వచ్చిన శబరుని - కోలను ధరఁ గూలె ఖగము ఘోషముతోడం
గాలము డాసిన, నేలం - గూలక పోవశమె యెట్టిగుణవంతులకున్? 66

ఉ. కావున మీఱు చచ్చుతఱిఁ గానరు; వచ్చి ధరిత్రిఁ బడ్డ ధా
త్రీవిభు దేహముం గదిసి, దీనత నేడువ నేల? పొందు; చిం
తావతులార! వత్సరశతంబులకైన నిజేశు చక్కికిం
జేవుట దుర్లభంబు; మృతిఁ బొందినవారలు చేర వత్తురే?" 67

1. అలుఁగులు = పక్షులు. 2. తడుకు = కంచె. 3. కుళింగము = అడవి పిచ్చుక.

వ. అని యిట్లు కపటబాలకుండై క్రీడించుచున్న యముని యుపలాలనాలాపంబులు విని, సుయజ్ఞుని బంధువులెల్ల వెఱఁగుపడి, సర్వప్రపంచంబు నిత్యంబు గాదని తలంచి, శోకింపక, సుయజ్ఞునికి [1]సాంపరాయికకృత్యంబులు సేసి చని; రంత నంతకుం డంతర్హితుం డయ్యె''నని చెప్పి, హిరణ్యకశిపుండు దనతల్లిని, దమ్ముని భార్యలం జూచి యిట్లనియె: 68

క. ''పరు లెవ్వరు ? దా మెవ్వరు? - పరికింపఁగ నేకమగుట భావింపరు; త
త్పరమజ్ఞానము లేమిని-బరులును, నే మనుచుఁ దోఁచుఁ బ్రాణుల కెల్లన్.'' 69

వ. అని తెలియం బలికిన హిరణ్యకశిపుని వచనంబులు విని, దితి కోడండ్రునుం, దానును శోకంబు మాని, తత్త్వవిలోకనంబు గలిగి, లోకాంతరగతుండైన కొడుకునకు వగవక చనియె''నని చెప్పి నారదుండు ధర్మనందనున కిట్లనియె:70

క. ''అజరామరభావంబును,-ద్రిజగద్రాజ్యంబు, నప్రతిద్వంద్వము, దో
ర్విజితాఖిలశాత్రవమును,-గజరిపుబలమును హిరణ్యకశిపుఁడు గోరెన్. 71

వ. ఇట్లు గోరి, మందరాచల[2]ద్రోణికిం జని, యందుఁ గాలిపెనువ్రేల నేలనిలువంబడి, యూర్ధ్వబాహుఁడయి, మిన్ను సూచుచు, వాఁడిమయూఖంబులతోడి ప్రళయ కాలభానుండునుంబోలె దీర్ఘసటారుణప్రభాజాలంబులతోడ నెవ్వరికిం దేఱి చూడరాక పరమదారుణంబైన తపంబు సేయుచుండె; నిర్జరులు నిజస్థానంబుల నుండి; రంత. 72

మ. అదరెం గుంభిని సాద్రియై; కలఁగె నేడంభోనిధుల్; తారకల్
సెదరెన్ సగ్రహసంఘులై; దిశలు విచ్ఛిన్నాంతలై మండెఁ; బె
ల్లదరెన్ గుండెలు జంతుసంహతికి; నుగ్రాచారదైత్యేంద్రమూ
ర్ధదిశోద్ధూతసధూమహేతిపటలోదంచత్తపోవహ్ని చేన్. 73

వ. ఇట్లు త్రైలోక్యసంతాపకరంబైన దైత్యరాజతపోవిజృంభణంబు సైరింపక, నిలింపులు నాకంబు విడిచి, బ్రహ్మలోకంబునకుఁ జని, లోకేశ్వరుండయిన బ్రహ్మకు వినతులయి యిట్లని విన్నవించిరి: 74

క. ''దితికొడుకుతపము వేఁడిమి - నతితప్తుల మైతి; మింక నలజడి నమరా
వతి నుండ వెఱతు; మెయ్యది - గతి మాకును? దేవదేవ! కారుణ్యనిధీ! 75

శా. శంకాలేశము లేదు దేవ! త్రిజగత్సంహారముల్, దేవతా
సంకోచంబును, వేదశాస్త్రపదవీసంక్షేపముల్ జాల నే
వంకన్ జేతు నటంచు దుస్సహతపోవ్యావృత్తి చిత్తంబులో
సంకల్పించె నిశాచరుండు; ప్రతిసంస్కారంబు చింతింపవే? 76

1. సాంపరాయిక కృత్యములు = అపరక్రియలు. 2. ద్రోణి = కొండపల్లము.

శా. నీ వేరీతిఁ దపోబలంబున జగన్నిర్మాణముం జేసి, యీ
దేవాధీశులకంటె నెక్కుడుసిరిం దీపించి, తిబ్బంగిఁ దా
నీవిశ్వంబుఁ దపస్సమాధిమహిమన్ హింసించి, వేఱొక్క వి
శ్వావిర్భావకరత్వశక్తి మదిలో నర్థించినాఁ డీశ్వరా! 77

వ. అదియునుంగాక కాలాత్మకులగు జీవాత్మల కనిత్యత్వంబు గలుగుటంజేసి తపోయోగ సమాధిబలంబునం దనకు నిత్యత్వంబు సంపాదింతునని తలంచినాఁ"డని మఱియు నిట్లనిరి: 78

మ. "భవదీయం బగు నున్నతోన్నతమహాబ్రహ్మైకపీఠంబు, సం
స్తవనీయం బగు [1]భూతియున్, విజయమున్, సౌఖ్యంబు, సంతోషమున్
భువనశ్రేణికి నిచ్చు దైత్యుని తపస్స్ఫూర్తిన్ నివారించి, యో
భువనాధీశ్వర! కావవే భువనముల్ పూర్ణప్రసాదంబునన్." 79

బ్రహ్మదేవుఁడు హిరణ్యకశిపునకు వరము లిచ్చుట

వ. అని దేవతలు విన్నవించిన స్వయంభూతుండును, భగవంతుండు నైన నలుమొగంబులవేల్పుప్రోడ భృగుదక్షాదులతోడ మందరపర్వతంబునకు వచ్చి, యందు నియమయుక్తుండును, బిపీలికావృతమేదోమాంసచర్మరక్తుండును, వల్మీక తృణవేణుపటలపరిచ్ఛన్నుండును, మహాతపఃప్రభావసంపన్నుండును నై, నీరంధ్రనిబిడనీరదనికరనివిష్టనీరజబంధుండునుంబోలె నివసించియున్న నిర్జరారాతిం జూచి, వెఱఁగుపడి, నగుచు నిట్లనియె: 80

మత్తకోకిలము. "ఓసురారికులేంద్ర! నీక్రియ నుగ్రమైన తపంబు మున్
జేసి చూపినవారు లే; రికఁ జేయువారును లేరు; నే
నీసమాధికి మెచ్చితిన్; విను; నీయభీష్టము లిత్తు; నా
యాస మేటికి? లెమ్ము వేగ మహాత్మ! కోరుము కోరికల్. 81

శా. [2]దంశవ్రాతములుం, బిపీలికలు మేదసృక్స్న్యరక్తంబులన్
సంశీర్ణంబులు సేసి, పట్టి తినఁగా శల్యావశిష్టుండవై,
వంశచ్ఛన్నతృణావళీయుతమహావల్మీకమం దింద్రియ
భ్రంశం బింతయు లేక, నీకు నిలువం బ్రాణంబు లెట్లుండెనో? 82

ఉ. ఉత్సుకతన్ జలాన్నముల నొల్లక, యీక్రియ నూఱు దివ్యసం
వత్సరముల్ శరీరమున వాయువులన్ నిలుపంగవచ్చునే?
యుత్సవమయ్యె మాకు; మము నుగ్రతపంబున గెల్చి తీవు; నే
వత్సలతన్ నినుం గదియ వచ్చితిఁ; గోరికలెల్ల నిచ్చెదన్." 83

1. భూతి = ఐశ్వర్యము; సంపద. 2. దంశములు = అడవి యీఁగలు.

వ. అని పలికి వనమక్షికాపిపీలికాభక్షితంబైన రక్షోవిభుని దేహంబుమీఁదం గమం డలుజలంబులు ప్రోక్షించిన, నద్దానవేంద్రుండు కమలాసనకరకమలకమనీయ కనకమయ దివ్యామోఘకమండలునిర్గత నిర్మల నీరధారాబిందుసందోహసం సిక్తసకలాంగుం డయి, తపంబు సాలించి, సాంద్ర[1]కీచకసంఘాతసంఛాదిత [2]వామలూరుమధ్యంబు వెలువడి, మహాప్రభావబలసౌందర్యతారుణ్యసహితుం డును, వజ్రసంకాశ దేహుండును, దప్తసువర్ణవర్ణుండు నై, నీరసేంధననికరనిర్గత వహ్నియునుంబోలె వెలుంగుచుం జనుదెంచి. 84

మ. దివిజానీకవిరోధి మ్రొక్కెఁ గని వాగ్దేవీమనోనేతకున్,
సవిశేషోత్సవసంవిధాతకు, సమస్తంత్రాతకున్, సత్తపో
నివహాభీష్టవరప్రదాతకు, జగన్నిర్మాతకున్, ధాతకున్,
వివిధప్రాణిలలాట లేఖనమహావిద్యానుసంధాతకున్. 85

వ. ఇట్లు దైత్యేశ్వరుండు దివి నున్న హంసవాహనునకు ధరణీతలంబున దండ ప్రణామంబు లాచరించి, సంతోషబాష్పసలిలసంవర్ధితపులకాంకురుండై, యం జలిసేసి, కంజగర్భునిమీఁద దృష్టి యిడి, గద్గదస్వరంబున నిట్లని వినుతించె :

సీ. "కల్పాంతమున నంధకారసంవృత మైన జగము నెవ్వఁడు దన సంప్రకాశ
మున వెలిఁగించుచు, మూఁడుభంగుల రజస్సత్త్వతమోగుణసహితుఁ డగుచుఁ
గల్పించు, రక్షించుఁ, గడపటఁ బ్రహరించు? నెవ్వఁడాద్యుఁడు? సర్వహేతువగుచు
శోభితుండై, స్వయంజ్యోతి యై యొక్కఁట విలసిల్లు నెవ్వఁడు విభుత మెఱసి?

ఆ. సమయమయిన మానసప్రాణబుద్ధీంద్రి-యములతోడ నెవ్వఁ డలఘుమహిమ
నడరు? నట్టి సచ్చిదానందమయునకు-మహితభక్తి నే నమస్కరింతు. 87

వ. దేవా! నీవు ముఖ్యప్రాణంబగుటం జేసి ప్రజాపతివి; మనోబుద్ధిచిత్తేంద్రియంబు లకు నధీశ్వరుండవు; మహాభూతగణంబులకు నాధారభూతుండవు; త్రయీతను వునం గ్రతువులు విస్తరింతువు; సకలవిద్యలు నీతనువు; సర్వార్థసాధకులకు సాధ నీయుండ, వాత్మనిష్ఠాగరిష్ఠులకు ధ్యేయంబగు నాత్మవు; కాలమయుండవై జను లకు నాయుర్నాశంబు సేయుదువు; జ్ఞానవిజ్ఞానమూర్తి; వాద్యంతరహితుండ; వంతరాత్మవు; మూఁడుమూర్తులకు మూలంబగు పరమాత్మవు; జీవలోకంబునకు జీవాత్మవు; సర్వంబును నీవ; నీవు గానిది లేశంబును లేదు; వ్యక్తుండవు గాక పరమాత్మవై, పురాణపురుషుండవై, యనంతుండవైన నీవు ప్రాణేంద్రియమనో బుద్ధిగుణంబుల నంగీకరించి, పరమేష్ఠిపదవిశేషంబున నిలిచి స్థూలశరీరంబునం జేసి యింతయుం బ్రపంచింతువు; భగవంతుండవైన నీకు మ్రొక్కెద" నని మఱియు నిట్లనియె : 88

1. కీచకములు = వెదుళ్లు. 2. వామలూరువు = పుట్ట.

క. "కోరినవారల కోర్కులు - నేరుపుతో నిచ్చి, మనుప నీక్రియ నన్యుల్
నేరరు; కరుణాకర! నేఁ - గోరెద నీ విచ్చెదేనిఁ గోరిక లభవా! 89

శా. గాలిం, [1]గుంభిని, నగ్ని, నంబువుల, నాకాశస్థలిన్, దిక్కులన్,
రేలన్, [2]ఘస్రములం, దమఃప్రబలభూరిగ్రాహరక్షోమృగ
వ్యాళాదిత్యనరాదిజంతుకలహవ్యాప్తిన్, సమస్తాస్త్రశ
స్త్రాళిన్, మృత్యువు లేని జీవనము లోకాధీశ! యిప్పింపవే." 90

వ. అని మఱియు రణంబులందుఁ దన కెదురులేని శౌర్యంబును, లోకపాలుర నతిక్రమించు మహిమయును, భువనత్రయజయంబును హిరణ్యకశిపుండు గోరిన, నతని తపంబునకు సంతోషించి, దుర్లభంబులయిన వరంబులన్నియు నిచ్చి, కరుణించి, విరించి యిట్లనియె: 91

శా. "అన్నా! కశ్యపపుత్త్ర! దుర్లభము లీయర్థంబు లెవ్వారికిన్;
ము న్నెవ్వారలుఁ గోర రీవరములన్; మోదించితిన్ నీయెడన్;
నన్నుం గోరినవెల్ల నిచ్చితిఁ; బ్రవీణత్వంబుతో, బుద్ధిసం
పన్నత్వంబున నుండుమీ! సుమతివై, భద్రైకశీలుండవై." 92

వ. అని యిట్లమోఘంబులయిన వరంబు లిచ్చి, దితినందనుచేతం బూజితుండై, యరవిందసంభవుండు బృందారకసందోహవంద్యమానుండగుచు నిజమందిరంబునకుం జనియె; నివ్విధమ్మున నిలింపారాతి వరపరంపరలు సంపాదించుకొని. 93

క. సోదరుఁ జంపిన పగకై - యాదర మించుకయు లేక, యసురేంద్రుఁడు కం
జోదరుపై వైరము దు - ర్మాదరతుండగుచుఁ జేసె మనుజాధీశా! 94

సీ. ఒకనాఁడు గంధర్వయూథంబుఁ బరిమార్చు; దివిజుల నొకనాఁడు దెరలఁద్రోలు;
భుజగుల నొకనాఁడు భోగంబులకుఁ బాపు; గ్రహముల నొకనాఁడు గట్టివైచు;
నొకనాఁడు యక్షుల నుగ్రత దండించు; నొకనాఁడు విహగుల నొడిసిపట్టు;
నొకనాఁడు సిద్ధుల నోడించి బంధించు; మనుజుల నొకనాఁడు మదమడంచుఁ;
తే. గడిమి నొకనాఁడు కిన్నరఖచరసాధ్య - చారణప్రేతభూతపిశాచవన్య
[3]సత్త్వవిద్యాధరాదుల సంహరించు - దితితనూజుండు దుస్సహతేజుఁ డగుచు.

క. [4]అట్టళ్ళతోడఁ గోటలఁ - గట్టలుకం గూలఁ ద్రోచి, క్రవ్యాదులతోఁ
జుట్టు విడిసి, దిక్పాలుర - పట్టణములు గొనియె నతఁడు బలమున నధిపా! 96

క. కృశులై, సంప్రాపితదు - ర్దశులై, సర్వంకషోగ్రదైతేయాజ్ఞా
వశులై, నిశలును, దివములు - దిశలెల్లను గట్టువడియె దీనత ననఘా! 97

---

1. కుంభిని = భూమి. 2. ఘస్రములు = పగళ్లు. 3. సత్త్వములు = జంతువులు; మృగములు. 4. అట్టళ్లు = కోటబురుజులమీఁది ఇండ్లు.

వ. మఱియు నద్దానవేంద్రుండు విద్రుమసోపానంబులును, మరకతమణిమయ ప్రదేశంబులును, వైదూర్యరత్నస్తంభసముదయంబులును, జంద్రికాసన్నిభస్ఫటిక సంఘటితకుడ్యంబులును, బద్మరాగపీఠకనకకవాటగేహళీవిటంకవాతాయనంబులును, విలంబమానముక్తాఫలదామవితానశోభితధవళపర్యంకంబులును, వివిధ విచిత్రవిమానంబులును, నిరంతరసురభికుసుమఫలభరితపాదపమహోద్యానంబులును, హేమారవిందసౌగంధికబంధురసరోవరంబులును, రమణీయరత్నప్రాసాద విశేషంబులును, మనోహరపరిమళశీతలమందమారుతంబులును, మృదుమధుర నినదకీరకోకిలకులకోలాహలంబులును గలిగి, విశ్వకర్మనిర్మితంబై, త్రైలోక్య రాజ్యలక్ష్మీశోభితంబైన మహేంద్రభవనంబు సొచ్చి. 98

మ. దితిపుత్త్రుండు జగత్త్రయైకవిభుఁ డై, దేవేంద్రసింహాసనో
ద్ధతుఁ డై యుండ, హరాచ్యుతాంబుజభవుల్ దప్పంగ భీతిన్ సమా
గతులై, తక్కిన యక్షకిన్నరమరుద్గంధర్వసిద్ధాదు లా
నతులై కానిక లిచ్చి కొల్తు రతనిన్ నానాప్రకారంబులన్. 99

శా. “ఏదిక్పాలురఁ జూచి నేఁ డలుగునో? యే దేవు బంధించునో?
యేదిగ్భాగముమీఁద దాడి చనునో? యేప్రాణులం జంపునో
యీదైత్యేశ్వరుఁ” డంచు? నొండొరులు దా రింద్రాదు లాస్థానభూ
వేదిన్ మెల్లన నిక్కి చూతురు భయావిర్భూతరోమాంచు లై. 100

సీ. కోలాహలము మాని, కొలువుండుఁడీ సురలార! తలఁగి దీవింపుఁడీ తపసులార!
ఫణు లెత్తకుఁడు నిక్కి పన్నగేంద్రములార! ప్రణతులై చనుఁడీ దిక్పాలులార!
గానంబు సేయుఁడీ గంధర్వవరులార! సందడిఁ బడకుఁడీ సాధ్యులార!
యాడుఁడీ నృత్యంబు లప్సరోజనులార! చేరిక మ్రొక్కుఁడీ సిద్ధులార!
తే. శుద్ధకర్పూరవాసితసురభిమధుర - భవ్యనూతన[1]మైరేయపానజనిత
సుఖవిలీనత నమరారి సొక్కినాఁడు;- శాంతి లే దంద్రు నిచ్చలుఁ జారు లధిప!

శా. లీలోద్యానలతానివాసములలో లీలావతీయుక్తుఁడై,
హాలాపానవివర్ధమానమదలోలావృత్తతామ్రాక్షుఁ డై,
కేళిం దేలఁగ నేనుఁ, దుంబురుఁడు సంగీతప్రసంగంబులన్
[2]వాలాయంబుఁ గరంగఁ జేయుదుము దేవద్వేషి నుర్వీశ్వరా! 102

క. యాగములు బుధులు ధరణీ - భాగములం జేయుచుండఁ, బఱతెంచి, హవి
ర్భాగములు దాన కైకొనుఁ; - జాగింపఁడు దైత్యుఁ డమరసంఘంబునకున్.

సీ. సకలమహాద్వీపసహితవిశ్వంభరాస్థలిని దున్నక పండు సస్యచయము;
కామధేన్వాదుల కరణి నర్థులు గోరు కోర్కులు గగనంబు గురియుచుండు;

1. మైరేయము = చెఱకురసమునఁ జేసిన కల్లు. 2. వాలాయము = తప్పనిసరి.

వననిధు లేఁటను, వాహినీసందోహములును వీచుల రత్నములు వహించు;
నుర్వీరుహంబులు నొక్క కాలంబున నఖిలర్తుగుణముల నతిశయిల్లు;
తే. నంబుసంపూరితద్రోణు లగుచు నొప్పఁ - బర్వతంబులు; సర్వదిక్పాలవివిధ
గుణములెల్లను దానె కైకొనుచు దైత్య-విభుఁడు త్రైలోక్యరాజ్యసంవృద్ధినుండ.

వ. ఇట్లు సకలదిక్కులు నిర్జించి, లోకైకనాయకుండై, తన యిచ్ఛాప్రకారంబున నింద్రియసుఖంబు లనుభవించుచుం, దనియక, శాస్త్రమార్గంబు నతిక్రమించి, విరించివరజనితదుర్వారగర్వాతిరేకంబున సుపర్వారాతి యైశ్వర్యవంతుండై, పెద్దకాలంబు రాజ్యంబు సేయునెడ. 105

ఉ. "ఎన్నఁడు మాకు దిక్కు గల? డెన్నఁడు దైత్యుని బాధ మాను? మే
మెన్నఁడు వృద్ధిఁబొందఁగల? మెవ్వరు రక్షకు?" లంచు దేవతా
కిన్నర సిద్ధ సాధ్య ముని ఖేచరనాయకు లాశ్రయించి రా
పన్నగతల్పు, భూరిభవబంధవిమోచనుఁ, బద్మలోచనున్. 106

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుని యుగ్రదండంబునకు వెఱచి, యనన్యశరణ్యులై, రహస్యంబున నందఱుం గూడికొని. 107

ఉ. ఎక్కడ నున్నవాఁడు జగదీశ్వరుఁ? డాత్మమయుండు మాధవుం
డెక్కడి కేఁగె? శాంతులు మునీశులు భిక్షులు రారు క్రమ్మఱం
దిక్కుల నెల్ల నెక్కుడు తుదిం జొర దక్కగు నట్టి దిక్కుకై
మ్రొక్కెద మేము హస్తయుగముల్ ముకుళించి మదీయరక్షకున్." 108

వ. అని మఱియు నాహారనిద్రలు మాని, చిత్తంబులు పరాయత్తంబులు గానీక, సమాహితబుద్ధులై, భగవంతుండును, మహాపురుషుండును, మహాత్ముండును, విశుద్ధ జ్ఞానానందమయుండును నైన హృషీకేశునకు నమస్కరించుచున్న యెడ మేఘరవసమానగంభీరనినదంబున దిశలు మ్రోయించుచు, సాధులకు నభయంబు గావించుచు, దృశ్యమానుండు గాక పరమేశ్వరుం డైన హరి యి ట్లనియె :

మ. "భయముం జెందకుఁ డయ్య! నిర్జరవరుల్! భద్రంబు మీ కయ్యెడున్;
జయముల్, లాభము, భూతి సంతతికి మత్సందర్శనప్రాప్తి న
వ్యయమై చేరు; నెఱుంగుదున్ దితిసుతవ్యాపారభాషావిప
ర్యయముల్; కాలము గూడఁ జంపెదఁ; జనుం డందాఁక మీ త్రోవలన్.

ఆ. శుద్ధసాధులందు, సురలందు, శ్రుతులందు, - గోవులందు, విప్రకోటియందు, ధర్మపదవియందుఁ,దగిలి నాయందు వాఁ-డెన్నఁ డలుగు, నాఁడె హింస నొందు.

క. కన్నకొడుకు, శమదమసం - పన్నుఁడు, నిర్వైరుఁ డనక ప్రహ్లాదుని వాఁ
డెన్నఁడు రోషంబున నా - పన్నత నొందించు, నాఁడె పట్టి వధింతున్. 112

శా. వేధోదత్తవరప్రసాదగరిమన్ వీఁ డింతవాఁడై, మిమున్
బాధంబెట్టుచు నున్నవాఁ డని మదిన్ భావింతు; భావించి నే
సాధింపం దఱి గాదు గావునఁ గడున్ సైరించితిన్; మీఁదటన్
సాధింతున్; సురలార! నేఁడు చనుఁడా! శంకింప మీ కేటికిన్?'' 113

వ. అని యిట్లు దనుజమర్దనుండు నిర్దేశించిన నిలింపులు గుంపులు గొని, మ్రొక్కి, రక్కసుండు మ్రగ్గుట నిక్కంబని తమతమ దిక్కులకుం జనిరి; హిరణ్యకశిపునకు విచిత్రచరిత్రులు నలువురు పుత్త్రు లుద్భవించి; రందు. 114

ప్రహ్లాదచరిత్రము

సీ. తనయందు, నఖిలభూతములందు నొకభంగి సమహితత్వంబున జరగువాఁడు,
పెద్దలఁ బొడగన్న భృత్యునికైవడిఁ జేరి నమస్కృతుల్ సేయువాఁడు,
కన్నుదోయికి నన్యకాంత లడ్డంబైన మాతృభావము సేసి మరలువాఁడు,
తల్లిదండ్రుల భంగి ధర్మవత్సలతను దీనులఁ గావఁ జింతించువాఁడు,
తే. సఖులయెడ సోదరస్థితి జరుపువాఁడు,-దైవతము లంచు గురువులఁ దలఁచువాఁడు,
లీలయందును బొంకులు లేనివాఁడు,-లలితమర్యాదుఁడైన ప్రహ్లాదుఁ డధిప!

వ. మఱియును. 116

సీ. ఆకారజన్మవిద్యార్థ[1]వరిష్ఠుఁడై, గర్వసంస్తంభసంగతుఁడు గాఁడు;
వివిధమహానేకవిషయసంపన్నుఁడై, పంచేంద్రియములచేఁ బట్టువడఁడు;
భవ్యవయోబలప్రాభవోపేతుఁడై, కామరోషాదులఁ గ్రందుకొనఁడు;
కామినీప్రముఖభోగము లెన్ని గలిగిన వ్యసనసంసక్తి నావంకఁ బోఁడు;
ఆ. విశ్వమందుఁ, గన్న విన్న యర్థములందు-వస్తుదృష్టిఁ జేసి వాంఛ యిడఁడు,
ధరణినాథ! దైత్యతనయుండు హరిపర-తంత్రుఁడై, హతాన్యతంత్రుఁడగుచు.

ఆ. సద్గుణంబు లెల్ల సంఘంబులై వచ్చి, - యసురరాజతనయునందు నిలిచి,
పాసి చనవు విష్ణుఁ బాయనివిధమున, - నేఁడుఁ దగిలియుండు నిర్మలాత్మ! 118

మ. పగవారైన సురేంద్రులున్ సభలలోఁ బ్రహ్లాదసంకాశులన్
సుగుణోపేతుల నెందు నేమెఱుఁగ మంచున్ వృత్తబంధంబులం
బొగడం జొత్తురు సత్కవీంద్రుల క్రియన్, భూనాథ! మీఁబోఁటి స
ద్భగవద్భక్తులు దైత్యరాజతనయుం బాటించి కీర్తింపరే? 119

క. గుణనిధి యగు ప్రహ్లాదుని - గుణము లనేకములు గలవు; గురుకాలమునన్
గణుతింప నశక్యంబులు - ఫణిపతికి, బృహస్పతికిని, [2]భాషాపతికిన్. 120

---

1. వరిష్ఠుఁడు = గొప్పవాఁడు; ఉన్నతుఁడు. 2. భాషాపతి = బ్రహ్మ.

వ. ఇట్లు సద్గుణగరిష్ఠుండయిన ప్రహ్లాదుండు భగవంతుండయిన వాసుదేవునియందు సహజసంవర్ధమాననిరంతరధ్యానరతుం డై. 121

సీ. శ్రీవల్లభుఁడు దన్నుఁ జేరినయట్లైనఁ జెలికాండ్ర నెవ్వరిఁ జేర మఱచు;
నసురారి దనమ్రోల నాడినయట్లైన నసురబాలురతోడ నాడ మఱచు;
భక్తవత్సలుఁడు సంభాషించినట్లైనఁ బరభాషలకు మాఱుపలుక మఱచు;
సురవంద్యుఁ దనలోనఁ జూచినయట్లైనఁ జొక్కి సమస్తంబుఁ జూడ మఱచు;
తే. హరిపదాంభోజయుగచింతనామృతమున-నంతరంగంబు నిండినట్లైన నతఁడు
నిత్యపరిపూర్ణుఁడగుచు, నన్నియును మఱచి-జడత లేకయునుండును జడునిభంగి.

శా. పానీయంబులు ద్రావుచుం, గుడుచుచుం, భాషించుచుం, హాసలీ
లానిద్రాదులు సేయుచుం, దిరుగుచుం, లక్షించుచుం, సంతత
శ్రీనారాయణపాదపద్మయుగళీచింతామృతాస్వాదసం
ధానుం డై మఱచెన్ సురారిసుతుఁ డేతద్విశ్వమున్ భూవరా! 123

సీ. వైకుంఠచింతావివర్జితచేష్టుఁ డై, యొక్కఁడు నేడుచు నొక్కచోట;
నశ్రాంతహరిభావనారూఢచిత్తుఁ డై, యుద్ధతుఁడై పాడు నొక్కచోట;
విష్ణుఁ డింతియ కాని వేఱొండు లేదని యొత్తిలి నగుచుండు నొక్కచోట;
'నలినాక్షుఁ డను[1]నిధానముఁ గంటి నే'నని యుబ్బి గంతులు వైచు నొక్కచోటఁ;
ఆ. బలుకు నొక్కచోటఁ బరమేశుఁ గేశవుఁ-బ్రణయహర్ష జనితబాష్పసలిల
మిళితపులకుఁడై, నిమీలితనేత్రుఁ డై,-యొక్కచోట నిలిచి యూరకుండు.

వ. ఇట్లు పూర్వజన్మపరమభాగవతసంసర్గసమాగతంబైన ముకుందచరణారవింద సేవాతిరేకంబున నఖర్వనిర్వాణభావంబు విస్తరించుచు, నప్పటప్పటికి దుర్జన సంసర్గ నిమిత్తంబునం దన చిత్తం బన్యాయత్తంబు గానీక, నిజాయత్తంబు సేయుచు, నప్రమత్తుండును, సంసారనివృత్తుండును, బుధజనవిధేయుండును, మహాభాగధేయుండును, సుగుణమణిగణగరిష్ఠుండును, బరమభాగవతశ్రేష్ఠుం డును, గర్మబంధలతాలవిత్రుండును, బవిత్రుండును నైన పుత్రునియందు విరోధించి, సురవిరోధియనుకంప లేక, చంపంబంపె'' నని పలికిన నారదునకు ధర్మజుం డి ట్లనియె : 125

శా. ''పుత్రుల్ నేర్చిన, నేరకున్న జనకుల్ పోషింతు రెల్లప్పుడున్;
మిత్రత్వంబున బుద్ధి సెప్పి, దురితోన్మేషంబు వారింతు; రే
శత్రుత్వంబు దలంప; రిట్టియెడ నాసౌజన్యరత్నాకరుం,
బుత్రున్, లోకపవిత్రుఁ దండ్రి [2]నెగులుం బొందింప నెట్లోర్చెనో? 126

1. నిధానము = పాతఱ. 2. నెగులు = బాధ.

ఉ. బాలుఁ, బ్రభావిశాలు, హరిపాదపయోరుహచింతనక్రియా
లోలుఁ, గృపాళు, సాధుగురులోకపదానతఫాలు, నిర్మల
శ్రీలు, సమస్తసభ్యనుతశీలు, విఖండితమోహవల్లికా
జాలు, నదేల తండ్రి వడిఁ జంపఁగఁ బంపె! మునీంద్ర! చెప్పవే!'' 127

వ. అనిన నారదుం డి ట్లనియె : 128

శా. ''లభ్యంబైన సురాధిరాజపదముల్ లక్షింపఁ; దశ్రాంతముల్
సభ్యత్వంబున నున్నవాఁ డబలుఁడై జాడ్యంబుతో వీఁడు; వి
ద్యాభ్యాసంబునఁ గాని తీవ్రమతి గాఁ డంచుల్ విచారించి దై
[1]త్యేభ్యుం డొక్కదినంబునం బ్రియసుతుల్ వీక్షించి, సోత్కంఠుఁడై. 129

క. ''చదువనివాఁ డజ్ఞుం డగుఁ;-జదివిన సదసద్వివేకచతురత గలుగుం;
జదువఁగవలయును జనులకుఁ;-జదివించెద నార్యులొద్దఁ జదువుము తండ్రీ!'' 130

వ. అని పలికి యసురలోకపురోహితుండును, భగవంతుడును నయిన శుక్రాచార్యు
కొడుకులఁ, బ్రచండవితర్కులఁ, జండామర్కుల రావించి, సత్కరించి, యిట్లనియె:

శా. ''అంధప్రక్రియ నుండు; రాఁడు; పలుకం; డస్మత్ప్రతాపక్రియా
గంధం బించుక లేదు; మీరు గురువుల్, కారుణ్యచిత్తుల్, మనో
బంధుల్, మాన్యులు, మాకుఁ బెద్దలు; మముం బాటించి యీబాలకుల్
గ్రంథంబుల్ చదివించి, నీతికుశలుం గావించి రక్షింపరే! 132

వ. అని పలికి, వారలకుఁ బ్రహ్లాదు నప్పగించి, 'తోడ్కొని పొం'డనిన వారును
దనుజరాజకుమారునిం గొనిపోయి, యతని సవయస్కులగు సహశ్రోతల, నసుర
కుమారులం గొందఱం గూర్చి. 133

ఉ. అంచితభక్తితోడ దనుజాధిపు గేహసమీపముం బ్రవే
శించి, సురారిరాజసుతుఁ జేకొని, శుక్రకుమారకుల్ పఠిం
పించిరి పాఠయోగ్యములు పెక్కులు శాస్త్రము; లాకుమారుఁ డా
లించి పఠించె నన్నియుఁ జలింపని వైష్ణవభక్తిపూర్ణుఁడై. 134

క. ఏపగిది వారు సెప్పిన-నాపగిదిం జదువుఁగాని, యట్టిట్టని యా
క్షేపింపఁడు దా నన్నియు-రూపించిన మిథ్య లని నిరూఢమనీషన్. 135

శా. అంతం గొన్నిదినంబు లేఁగిన సురేంద్రారాతి శంకాన్విత
స్వాంతుండై, ''నిజనందనుల్ గురువు లేజాడం బఠింపించిరో,
భ్రాంతుం డేమి పఠించెనో, పిలిచి, సంభాషించి, విద్యాపరి
శ్రాంతిం జూచెదఁ గాక నేఁ''డని మహాసౌధాంతరాసీనుఁడై. 136

1. ఇభ్యుఁడు = ఒడయఁడు; ప్రభువు.

ఉ. మోదముతోడ దైత్యకులముఖ్యుఁడు రమ్మని చీరఁ బంచెఁ బ్ర
హ్లాదకుమారకున్, భవమహార్ణవతారకుఁ, గామరోషలో
భాదివిరోధివర్గపరిహారకుఁ, గేశవచింతనామృతా
స్వాదకఠోరకుం, గలుషజాలమహోగ్రవనీకుఠారకున్. 137

వ. ఇట్లు చారులచేత నాహూయమానుం డై, ప్రహ్లాదుండు చనుదెంచిన. 138

శా. "ఉత్సాహప్రభుమంత్రశక్తియుతమే యుద్యోగ? మాయూధ[1]సం
విత్సంపన్నుఁడ వైతివే? చదివితే వేదంబులున్, శాస్త్రముల్?
వత్సా! ర"మ్మని చేరఁ జీరి కొడుకున్, వాత్సల్యసంపూర్ణుఁ డై,
యుత్సంగాగ్రముఁ జేర్చి దానవవిభుం డుత్కంఠ దీపింపఁగన్. 139

క. అనుదినసంతోషణములు, – జనితశ్రమతాపదుఃఖసంశోషణముల్
తనయుల సంభాషణములు – జనకులకుం గర్ణయుగళసద్భూషణముల్." 140

వ. అని మఱియుఁ "బుత్త్రా! నీకెయ్యది భద్రం బై యున్నది; సెప్పు"మనినఁ
గన్న తండ్రికిఁ బ్రియనందనుం డిట్లనియె: 141

ఉ. "ఎల్లశరీరధారులకు నిల్లను చీఁకటినూతిలోపలం
[2]ద్రెళ్లక, వీరు నే మను మతిభ్రమణంబున భిన్నులై, ప్రవ
ర్తిల్లక, సర్వము న్నతని దివ్యకళామయ మంచు విష్ణునం
దుల్లముఁ జేర్చి, తా రడవి నుండుట మేలు నిశాచరాగ్రణీ!" 142

వ. అని కుమారుం డాడిన ప్రతిపక్షానురూపంబులయిన సల్లాపంబులు విని, దాన
వేంద్రుండు నగుచు ని ట్లనియె: 143

క. "ఎ ట్టాడిన న ట్టాడుదు; – రిట్టి ట్టని పలుక నెఱుఁగ రితరుల శిశువుల్;
దట్టించి యెవ్వరేనియు – పట్టించిరొ బాలకునకుఁ బరపక్షంబుల్? 144

శా. నాకుం జూడఁగఁ జోద్యమయ్యెడిఁ గదా! నాతండ్రి యీబుద్ధి దా
నీకున్ లోపలఁ దోఁచెనో? పరులు దుర్నీతుల్ పఠింపించిరో?
యేకాంతంబున భార్గవుల్ పలికిరో? యీదానవశ్రేణికిన్
వైకుంఠుండు కృతాపరాధుఁ; డతనిన్ వర్ణింప నీ కేటికిన్? 145

మ. సురలం దోలుటయో, సురాధిపతులన్ స్రుక్కించుటో, సిద్ధులం
బరివేధించుటయో, మునిప్రవరులన్ బాధించుటో, యక్షకి
న్నరగంధర్వవిహంగనాగపతులన్ నాశంబు నొందించుటో,
హరి యంచున్ గిరి యంచు నేల చెడ మోహాంధుండవై పుత్త్రకా!" 146

1. సంవిత్తు = జ్ఞానము. 2. ద్రెళ్లు = పడు.

వ. అనినఁ దండ్రిమాటలకుఁ బురోహితు నిరీక్షించి, ప్రహ్లాదుం డిట్లనియె :"మోహ నిర్మూలనంబు సేసి, యెవ్వనియందుఁ దత్పరులయి, యెఱుకగల పురుషులకుం బరులు, దా మనియెడు మాయాకృతంబయిన యసద్గ్రాహ్యంబగు భేదంబు గానంబడ, దట్టి పరమేశ్వరునకు నమస్కరించెద. 147

శా. అజ్ఞుల్ గొందఱు నేము, దామనుచు మాయం జెంది, సర్వాత్మకుం,
బ్రజ్ఞాలభ్యు, దురన్వయక్రమముల౯ భాషింపఁగా నేర రా
జిజ్ఞాసాపథమందు మూఢులు గదా ; చింతింప బ్రహ్మాదివే
దజ్ఞుల్ తత్పరమాత్ము విష్ణు నితరుల్ దర్శింపఁగా నేర్తురే? 148

తే. ఇనుము దయస్కాంతసన్నిధి నెట్లు భ్రాంత-మగు, హృషీకేశు సన్నిధి నావిధమునఁ
గరఁగుచున్న దిదైవయోగమునఁ జేసి-బ్రాహ్మణోత్తమ! చిత్తంబు భ్రాంతమగుచు.

సీ. మందారమకరందమాధుర్యమునఁ దేలు మధుపంబు వోవునే [1]మదనములకు?
నిర్మలమందాకినీవీచికలఁ దూఁగు రాయంచ చనునె తరంగిణులకు?
లలితరసాలపల్లవఖాదియై చొక్కు కోయిల చేరునే [2]కుటజములకుఁ?
బూర్ణేందుచంద్రికాస్ఫురితచకోరకం బరుగునే సాంద్రనీహారములకు?

తే. నంబుజోదరదివ్యపాదారవింద - చింతనామృతపానవిశేషమత్త
చిత్త మేరీతి నితరంబుఁ జేర నేర్చు? - వినుతగుణశీల! మాటలు వేయు నేల?"

వ. అనిన, విని, రోషించి, రాజసేవకుండైన పురోహితుండు ప్రహ్లాదుం జూచి, తిరస్కరించి యి ట్లనియె : 151

ఉ. "పంచశరద్వయస్కుఁడవు; బాలుఁడ; వించుక గాని లేవు; భా
షించెదు తర్కవాక్యములు; చెప్పిన శాస్త్రములోని యర్థ మొ
క్కించుక యైనఁ జెప్ప; వసురేంద్రునిముందట మాకు నోఁదలల్
వంచుకొనంగఁ జేసితివి ; వైరివిభూషణ! వంశదూషణా! 152

చ. తనయుఁడు గాఁడు; శాత్రవుఁడు దానవభర్తకు వీఁడు; దైత్యచం
దనవనమందుఁ గంటకయుతక్షితిజాతముభంగిఁ బుట్టినాఁ
డనవరతంబు రాక్షసకులాంతకుఁ బ్రస్తుతి సేయుచుండు; దం
డనమునఁ గాని శిక్షలకు [3]డాయఁడు; పట్టుఁడు; కొట్టుఁ డుద్ధతిన్. 153

క. నీపాపనిఁ జదివింతుము - నీపాదము లాన! యింక నిపుణతతోడం;
గోపింతుము; దండింతుము; - కోపింపకు మయ్య! దనుజకుంజర! వింటే?"

వ. అని మఱియు నారాచపాపనికి వివిధోపాయంబులం బురోహితుండు వెఱపుఁ జూపుచు, రాజసన్నిధిం బాపి, తోడుకొని పోయి, యేకాంతంబున. 155

---

1. మదనములు = ఉమ్మెత్తపువ్వులు. 2. కుటజములు = కొండమల్లెలు. 3. డాయు = లొంగు.

క. భార్గవనందనుఁ డతనికి - మార్గము చెడకుండఁ బెక్కుమాఱులు నిచ్చల్
[1]వర్గత్రితయము చెప్పె న - నర్గళ మగు మతివిశేష మమర నరేంద్రా! 156

వ. మఱియు గురుండు శిష్యునకు సామదానభేదదండోపాయంబులన్నియు నెఱింగించి, నీతికోవిదుండయ్యె నని నమ్మి, నిశ్చయించి, తల్లికి నెఱింగించి, తల్లిచేత నలంకృతుం డయిన కులదీపకు నవలోకించి. 157

ఉ. "త్రిప్పకుమన్న! మామతము; దీర్ఘము లైన త్రివర్గపాఠముల్
దప్పకు మన్న! నేఁడు మనదైత్యవరేణ్యుని మ్రోల నేము మున్
చెప్పిన నీతి గాని మఱి చెప్పకు మన్న! విరోధినీతులన్;
విప్పకుమన్న! దుష్టమగు విష్ణుచరిత్రకథార్థజాలముల్." 158

వ. అని బుజ్జగించి, దానవేశ్వరుని సన్నిధికిం దోడితెచ్చిన. 159

సీ. అడుగడుగునకు మాధవానుచింతనసుధామాధుర్యమున మేను మఱచువాని,
నంభోజగర్భాదు లభ్యసింపఁగ లేని హరిభక్తి పుంభావమైనవాని,
మాతృగర్భముసొచ్చి మన్నది మొదలుగాఁ జిత్త మచ్యుతుమీఁదఁ జేర్చువాని,
[2]నంకించి తనలోన నఖిలప్రపంచంబు శ్రీవిష్ణుమయ మని చెలఁగువాని,
తే. వినయకారుణ్యబుద్ధివివేకలక్ష - ణాదిగుణముల కాటపట్టయినవాని,
శిష్యు, బుధలోకసంభావ్యుఁ జేరి గురుఁడు-ముందఱికిఁద్రొబ్బితండ్రికి మ్రొక్కుమనుచు.

క. "శిక్షించితి; మన్యములగు - పక్షంబులు మాని, నీతిపారగుఁ డయ్యెన్;
రక్షోవంశాధీశ్వర! - వీక్షింపుము నీకుమారు విద్యాబలమున్." 161

వ. అని పలికిన శుక్రకుమారకు వచనంబు లాకర్ణించి, దానవేంద్రుండు దనకు ప్రణామంబు సేసి నిలుచున్న కొడుకును దీవించి, బాహుదండంబు సాఁచి, దిగ్గనన్ డగ్గఱం దిగిచి, గాఢాలింగనంబు సేసి, తన తొడలమీఁద నిడుకొని, చుంచు దువ్వి, చుబుకంబుఁ బుడికి, చెక్కిలి ముద్దుగొని, శిరంబు మూర్కొని, ప్రేమాతిరేకసంజనితబాష్పసలిలబిందుసందోహంబుల నతని వదనారవిందంబు దడుపుచు మందమధురాలాపంబుల ని ట్లనిమె : 162

శా. "చోద్యం బయ్యెడి; నింతకాల మరిగెన్, శోధించి యేమేమి సం
వేద్యాంశంబులు సెప్పిరో గురువు? లేవెంటం బఠింపించిరో?
విద్యాసార మెఱుంగఁ గోరెద; భవద్విజ్ఞాతశాస్త్రంబులోఁ
బద్యం బొక్కటి సెప్పి, సార్థముగఁ దాత్పర్యంబు భాషింపుమా! 163

1. వర్గత్రితయము = త్రివర్గములు; ధర్మార్థకామములు. 2. అంకించు = ఉల్లసిల్లు.

శా. నిన్నుం గా మెచ్చరు నీతిపారమహిమన్ నీతోడి దైత్యార్భకుల్;
గన్నా రన్నియుఁ; జెప్ప నేర్తురు గదా గ్రంథార్థముల్ దక్షులై;
యన్నా! యెన్నఁడు నీవు నీతివిదుఁడౌ దంచున్ మహావాంఛతో
నున్నాఁడన్; ననుఁ గన్నతండ్రి! భవదీయోత్కర్షముం జూపవే!'' 164

వ. అనినం గన్నతండ్రికిఁ బ్రియనందనుండయిన ప్రహ్లాదుం డి ట్లనియె: 165

క. ''చదివించిరి నను గురువులు ; – చదివితి ధర్మార్థముఖ్యశాస్త్రంబులు; నేఁ
జదివినవి గలవు పెక్కులు ; – చదువులలో మర్మమెల్లఁ జదివితిఁ దండ్రీ! 166

మ. తనుహృద్భాషల సఖ్యమున్, శ్రవణమున్, దాసత్వమున్, వందనా
ర్చనముల్, సేవయు, నాత్మలో నెఱుకయున్, సంకీర్తనల్, చింతనం
బను నీతొమ్మిది భక్తిమార్గముల సర్వాత్మున్, హరిన్ నమ్మి, స
జ్జనుఁడై యుండుట భద్రమంచుఁ దలఁతున్ సత్యంబు దైత్యోత్తమా! 167

శా. అంధేందూదయముల్, మహాబధిరశంఖారావముల్, మూకస
ద్గ్రంథాఖ్యాపనముల్, నపుంసకవధూకాంతుల్, కృతఘ్నావలీ
బంధుత్వంబులు, భస్మహవ్యములు, లుబ్ధద్రవ్యముల్, క్రోడస
ద్గంధంబుల్, హరిభక్తివర్జితుల రిక్తవ్యర్థసంసారముల్. 168

సీ. కమలాక్షు నర్చించు కరములు కరములు; శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ;
సురరక్షకునిఁ జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు; శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము
విష్ణు నాకర్ణించు వీనులు వీనులు; మధువైరిఁ దవిలిన మనము మనము; [శిరము
భగవంతు[1]వలగొను పదములు పదములు; పురుషోత్తమునిమీఁది బుద్ధి బుద్ధి;
తే. దేవదేవునిఁ జింతించు దినము దినము; – చక్రహస్తునిఁ బ్రకటించు చదువు చదువు;
కుంభినీధవుఁ జెప్పెడి గురుఁడు గురుఁడు; – తండ్రి! హరిఁ జేరుమనియెడి తండ్రి తండ్రి.

సీ. కంజాక్షునకుఁ గాని కాయంబు కాయమే? పవనగుంఫితచర్మభస్త్రి గాక!
వైకుంఠుఁ బొగడని వక్త్రంబు వక్త్రమే? ఢమఢమధ్వనితోడి ఢక్క గాక!
హరిపూజనము లేని హస్తంబు హస్తమే? తరుశాఖనిర్మితదర్వి గాక!
కమలేశుఁ జూడని కన్నులు కన్నులే? తనుకుడ్యజాలరంధ్రములు గాక!
ఆ. చక్రిచింత లేని జన్మంబు జన్మమే? – తరళసలిలబుద్బుదంబు గాక!
విష్ణుభక్తిలేని విబుధుండు విబుధుఁడే? – పాదయుగముతోడి పశువు గాక! 170

సీ. సంసారజీమూతసంఘంబు విచ్చునే, చక్రిదాస్యప్రభంజనము లేక?
తాపత్రయాభీలదావాగ్ను లాఱునే, విష్ణుసేవామృతవృష్టి లేక?

1. వలగొను = ప్రదక్షిణముచేయు.

సర్వాంకషాఘౌఘజలరాసు లింకునే, హరిమనీషాబడబాగ్ని లేక ?
ఘనవిపద్గాఢాంధకారంబు లడఁగునే, పద్మాక్షునుతిరవిప్రభలు లేక ?
తే. నిరుపమాపునరావృత్తినిమ్మ-శంక - ముక్తినిధిఁ గానవచ్చునే, ముఖ్యమైన
శార్ఙ్గకోదండచింతనాంజనము లేక?-తామరసగర్భునకు నైన దానవేంద్ర!''

వ. అని యివ్విధంబున వెఱపు, మఱపు నెఱుంగక, యులుకుసెడి, పలికెడి కొడుకు నుడువులు చెవులకు ములుకులక్రియ నొదవినఁ, గటములదరఁ, బెదవులం గఱచుచు, నదరిపడి, గురుసుతునిం గనుంగొని, 'విమతకథనంబులు గఱపినాఁడ' వని దానవేంద్రుం డి ట్లనియె: 172

చ. ''పటుతరనీతిశాస్త్రచయపారగుఁ జేసెద నంచు బాలు నీ
వటు గొనిపోయి, వానికి ననర్హములైన విరోధిశాస్త్రముల్
కుటిలతఁ జెప్పినాఁడవు; భృగుప్రవరుండవటంచు నమ్మితిం;
గటకట! బ్రాహ్మణాకృతివి గాక యథార్థపు బ్రాహ్మణుండవే! 173

క. ధర్మేతరవర్తనులును,-దుర్మంత్రులు నైన జనుల దురితములొందుర్;
మర్మములు గలఁచి కల్మష - కర్ముల రోగములు పొందుకైవడి విప్రా!'' 174

వ. అనిన రాజునకుఁ బురోహితుం డిట్లనియె: 175

ఉ. ''తప్పులు లేవు మావలన దానవనాథ! విరోధిశాస్త్రముల్
చెప్పము; క్రూరులై పరులు సెప్పరు; మీచరణంబులాన సు;
మ్మెప్పుడు మీకుమారునకు నింతయు నైజమనీష; యెవ్వరుం
జెప్పెడిపాటి గాదు; [1]ప్రతిచింతఁ దలంపుము నేర్పుకైవడిన్. 176

క. మిత్రులము, పురోహితులము, - పాత్రుల మే; మదియుఁ గాక భార్గవులము; నీ
పుత్రుని నిటువలెఁ జేయఁగ - శత్రులమే? దైత్యజలధిచంద్రమ! వింటే?'' 177

వ. అనిన గురునందనుం గోపింపక దైత్యవల్లభుండు గొడుకు నవలోకించి, యిట్లనియె:

క. ''ఒజ్జలు సెప్పని యీమతి - మజ్జాతుఁడవైన నీకు మతి యెవ్వరిచే
నుజ్జాతమయ్యె బాలక! - తజ్జనులం బేరుకొనుము తగ నామ్రోలన్.'' 179

వ. అనినఁ దండ్రికిఁ బ్రహ్లాదుం డి ట్లనియె: 180

ఉ. ''అచ్చపుఁజీఁకటిం బడి, గృహవ్రతులై, విషయప్రవిష్టులై,
చచ్చుచుఁ, బుట్టుచున్, మరలఁ జర్వితచర్వణులైనవారికిం
జెచ్చెరఁ బుట్టునే పరులు సెప్పిన నైన, నిజేచ్ఛ నైన, నే
మిచ్చిన నైనఁ, గానలకు నేఁగిన నైన హరిప్రబోధముల్? 181

1. ప్రతిచింత = ప్రతిక్రియ.

ఉ. కానని వాని నూఁతగొని కానని వాఁడు విశిష్టవస్తువుల్
గానని భంగిఁ గర్మములు గైకొని కొందఱు కర్మబద్ధులై,
కానరు విష్ణుఁ; గొందఱటఁ గందు రకించనవైష్ణవాంఘ్రిసం
స్థానరజోభిషిక్తు లగు సంహృతకర్ములు దానవేశ్వరా! 182

శా. శోధింపంబడె సర్వశాస్త్రములు; రక్షోనాథ! వేయేటికిన్?
గాథల్ మాధవశేముషీ[1]తరణిసాంగత్యంబునం గాక దు
ర్మేధన్ దాఁటఁగ వచ్చునే సుతవధూమీనోగ్రవాంఛామద
క్రోధోల్లోలవిశాలసంసృతిమహాఘోరామితాంభోనిధిన్." 183

వ. అని పలికిన కొడుకును ధిక్కరించి, మక్కువ సేయక, రక్కసులఱేఁడు దన తొడలపై నుండ నీక, గొబ్బున దిగద్రొబ్బి, నిబ్బరంబగు కోపంబు దీపింప, వేఁడిచూపుల మింట మంట లెగయ, మంత్రులం జూచి యిట్లనియె: 184

శా. "[2]క్రోడంబై పినతండ్రి; జంపె నని తాఁ గ్రోధించి చిత్తంబులో
వీడం జేయఁడు: బంటుభంగి హరికిన్, విద్వేషికిన్ భక్తుఁడై
[3]యోడం; డక్కట! ప్రాణవాయువులు వీఁ డొప్పించుచున్నాఁడు; నా
తోడన్ వైరము పట్టె; నిట్టి జనకద్రోహిన్ మహిం గంటిరే?" 185

వ. అని రాక్షసవీరుల నీక్షించి యిట్లనియె: 186

హిరణ్యకశిపుఁడు ప్రహ్లాదుని వివిధోపాయముల హింసించుట

శా. "పంచాబ్దంబులవాఁడు; తండ్రి నగు నాపక్షంబు నిందించి, య
త్కించిద్భీతియు లేక, విష్ణు, నహితుం గీర్తించుచున్నాఁడు; వ
ల్దంచుం జెప్పిన మానఁ; డంగమునఁ బుత్త్రాకారతన్ వ్యాధి జ
న్మించెన్; వీని వధించి రండు దనుజుల్! మీమీపటుత్వంబులన్. 187

శా. అంగవ్రాతములోఁ జికిత్సకుఁడు దుష్టాంగంబు ఖండించి, శే
షాంగశ్రేణికి రక్ష సేయుక్రియ నీయజ్ఞుం, గులద్రోహి, దు
స్సంగుం, గేశవపక్షపాతి, నధముం జంపించి, వీరవ్రతో
త్తుంగఖ్యాతిఁ జరించెదం; గులము నిర్దోషంబు గావించెదన్. 188

క. హంతవ్యుఁడు; రక్షింపను - మంతవ్యుఁడు గాఁడు; యముని మందిరమునకున్ -
గంతవ్యుఁడు; వధమున కుప - రంతవ్యుం డనక చంపి రం డీపడుచున్." 189

వ. అని దానవేంద్రుం డానతిచ్చిన, వాఁడికోఱలు గల రక్కసులు పెక్కండ్రు శూలహస్తులై, వక్త్రంబులు దెఱచికొని, యుబ్బి బొబ్బలిడుచు, ధూమసహిత

1. తరణి = ఓడ. 2. క్రోడము = వరాహము. 3. ఓడు = భయపడు; సంకోచించు.

దావదహనంబునుంబోలెఁ దామ్రసంకాశంబులయిన కేశంబులు మెఱయ,
ఖేదన వాదన చ్ఛేదనంబులు సేయుచు. 190

ఉ. బాలుఁడు, రాచబిడ్డఁడు, కృపాళుఁడు, సాధుఁడు, లోకమాన్యసం
శీలుఁడు, వీఁ డవధ్యుఁ డని [1]చిక్కక, స్రుక్కక, క్రూరచిత్తులై
శూలములం దదంగముల సుస్థిరులై ప్రహరించి; రుగ్రవా
చాలత నందఱున్ దివిజశత్రుఁడు వల్దనఁడయ్యె భూవరా! 191

చ. పలువురు దానవుల్ పొడువ బాలుని దేహము లేశమాత్రము
న్నొలియదు; లోపలన్ రుధిర ముబ్బదు; కందదు; శల్యసంఘమున్
నలియదు; దృష్టివైభవము నష్టము గాదు; ముఖేందుకాంతియుం
బొలియదు; నూతనశ్రమము పుట్టదు; పట్టదు దీనభావమున్. 192

ఉ. తన్ను నిశాచరుల్ పొడువ దైత్యకుమారుఁడు మాటిమాటి ''శ్రీ
పన్నగశాయి! యోదనుజభంజన! యోజగదీశ! యోమహా
పన్నశరణ్య! యోనిఖిలపావన!'' యంచు నుతించుఁ గాని, తాఁ
గన్నుల నీరు దేఁడు; భయకంపసమేతుఁడు గాఁడు భూవరా! 193

ఉ. పాఱఁడు లేచి దిక్కులకు; బాహువు లొడ్డఁడు; బంధురాజిలోఁ
దూఱఁడు; ఘోరకృత్యమని దూఱఁడు; తండ్రిని, మిత్రవర్గముం
జీరఁడు; మాతృసంఘము వసించు సువర్ణగృహంబులోనికిం
[2]దాఱఁడు; కావరే యనఁడు; తాపము నొందఁడు; కంటగింపఁడున్. 194

వ. ఇట్లు సర్వాత్మకంబై, యిట్టిదట్టిదని నిర్దేశింప రాని పరబ్రహ్మంబు దానయై, యమ్మహావిష్ణునియందుఁ జిత్తంబుఁ జేర్చి, తన్మయుండయి, పరమానందంబునం బొందియున్న ప్రహ్లాదునియందు రాక్షసేంద్రుండు దన కింకరులచేతం జేయించుచున్న మారణకర్మంబులు పాపకర్మునియందుఁ బ్రయుక్తంబులైన సత్కారంబులుంబోలె విఫలంబులగుటం జూచి. 195

ఉ. ''శూలములన్ నిశాచరులు స్రుక్కక దేహము నిగ్రహింపఁగా
బాలుఁడు నేలపైఁ బడఁడు; పాఱఁడు; చావఁడు; తండ్రినైన నా
పాలికి వచ్చి 'చక్రధరు పక్షము మానితి' నంచుఁ బాదముల్
ఫాలము సోఁక మ్రొక్కఁ డనపాయత నొందుట కేమి హేతువో?'' 196

వ. అని శంకించుచు. 197

సీ. ఒకమాటు దిక్కుంభియూథంబుఁ దెప్పించి, కెరలి డింభకునిఁ ద్రొక్కింపఁబంపు;
నొకమాటు విషభీకరోరగశ్రేణులఁ గడువడి నర్భకుఁ గఱవఁ బంపు;

1. చిక్కు = వెనుదీయు. 2. తాఱు = మఱుగుచొరు.

నొకమాటు [1]హేతిసంఘోగ్రానలములోన విసరి కుమారుని వ్రేయఁ బంపు;
నొకమాటు కూలంకషోల్లోలజలధిలో ముత్తించి శాబకు ముంపఁ బంపు;

ఆ. విషముఁ బెట్టఁ బంపు; విదళింపఁగాఁ బంపు;-దొడ్డకొండచఱులఁ ద్రోయఁబంపుఁ;
బట్టి కట్టఁ బంపు; బాధింపఁగాఁ బంపు;-బాలుఁ గినిసి దనుజపాలుఁ డధిప! 198

సీ. ఒకవేళ నభిచారహోమంబు సేయించు; నొకవేళ నెండల నుండఁ బంచు;
నొకవేళ వానల నుపహతి నొందించు; నొకవేళ రంధ్రంబు లుక్కఁబట్టు;
నొకవేళఁ దనమాయ నొదవించి బెగడించు; నొకవేళ మంచున నొంటి నిలుపు;
నొకవేళఁ బెనుగాలి కున్ముఖుఁ గావించు; నొకవేళఁ బాఁతించు నుర్వియందు;

తే. నీరు, నన్నంబు నిడనీక నిగ్రహించుఁ; - గశల నడిపించు; ఉుర్వించు గండశిలల;
గదలవ్రేయించు; నేయించుఘనశరములఁ;-గొడుకునొకవేళనమరారిక్రోధియగుచు.

వ. మఱియు ననేకమారణోపాయంబులఁ బాపరహితుం డైన పాపని రూపుమాప లేక, యేకాంతంబున దురంతచింతాపరిశ్రాంతుండయి, రాక్షసేంద్రుండు, దన మనంబున. 200

ఉ. "ముంచితి వార్ధులఁ; గదల మొత్తితి; శైలతటంబులందు ద్రో
బ్బించితి; శస్త్రరాజిఁ బొడిపించితి; మీఁద నిభేంద్రపంక్తి [2]ఱొ
ప్పించితి; ధిక్కరించితి; శపించితి; ఘోరదవాగ్నులందుఁ ద్రో
యించితిఁ; బెక్కుపాట్ల నలయించితిఁ; జావఁ; డిదేమి చిత్రమో! 201

చ. ఎఱుఁగఁడు జీవనౌషధము; లెవ్వరు భర్తలు లేరు; బాధలం
[3]దరలఁడు; నైజతేజమునఁ దథ్యము [4]జాడ్యము లేదు; మిక్కిలిన్
మెఱయుచు నున్నవాఁ; డొకనిమేషము దైన్యము నొందఁ; డింక నే
తెఱఁగునఁ ద్రుంతు? వేసరితి; దివ్యము వీని ప్రభావ మెట్టిదో! 202

వ. అదియునుం గాక తొల్లి శునశ్శేపుండను మునికుమారుండు దండ్రిచేత యాగ పశుత్వంబునకు దత్తుం డయి, తండ్రి తనకు నపకారి యని తలంపక, బ్రదికిన చందంబున. 203

క. ఆగ్రహమున నేఁ జేసిన - నిగ్రహములు పరులతోడ నెఱి నొకనాఁడుం
విగ్రహము లనుచుఁ బలుకఁ; డ-నుగ్రహములుగా స్మరించు; నొవ్వఁడు మదిలోన్.

వ. కావున వీఁడు మహాప్రభావసంపన్నుండు; వీని కెందును భయంబు లేదు; వీని తోడి విరోధంబునం దనకు మృత్యువు సిద్ధించు" నని నిర్ణయించి, చిన్నవోయి, ఖిన్నుండై, ప్రసన్నుండు గాక, క్రిందుసూచుచు విషణ్ణుం డై, చింతనంబు సేయుచున్న రాజునకు మంతనంబునఁ జండామర్కు లి ట్లనిరి: 205

---

1. హేతులు = మంటలు. 2. ఱొప్పించు = తఱిమించు. 3. తరలు = చలించు.
4. జాడ్యము = కొఱఁత; మాంద్యము.

శా. "శుభ్రఖ్యాతివి; నీప్రతాపము మహాచోద్యంబు; దైత్యేంద్ర! రో
షభ్రూయుగ్మ విజృంభణంబున దిగీశవ్రాతముం బోరులన్
విభ్రాంతంబుగఁ జేసి, యేలితి గదా విశ్వంబు! వీఁడెంత? యీ
[1]దభ్రోక్తుల్ గుణదోషహేతువులు; చింతం బొంద నీ కేటికిన్? 206

శా. వక్రుం డైన జనుండు వృద్ధగురుసేవం జేసి మేధానయో
పక్రాంతిన్ విలసిల్లు; మీఁదట వయఃపాకంబుతో బాలకున్
శక్రద్వేషణబద్ధుఁ జేయుచు మదిం జాలింపుమీ రోషమున్;
శుక్రాచార్యులు వచ్చునంత కితఁడున్ సుశ్రీయుతుం డయ్యెడున్." 207

వ. అని గురుపుత్త్రులు పలికిన రాక్షసేశ్వరుండు "గృహస్థులైన రాజులకు నుపదేశింపఁదగిన ధర్మార్థకామంబులు ప్రహ్లాదునకు నుపదేశింపుం" డని యనుజ్ఞ సేసిన, వారు నతనికిఁ ద్రివర్గంబు నుపదేశించిన, నతండు రాగద్వేషంబులచేత విషయాసక్తులైనవారలకు గ్రాహ్యంబులైన ధర్మార్థకామంబులు దనకు నగ్రాహ్యంబు లనియును, వ్యవహారప్రసిద్ధికొఱకైన భేదంబు గాని యాత్మభేదంబు లేదనియును, ననర్థంబులయం దర్థకల్పన సేయుట దిగ్భ్రమం బనియు నిశ్చయించి, గురూపదిష్టశాస్త్రంబులు మంచివని తలంపక, గురువులు దమ గృహస్థకర్మానుష్ఠానంబులకుం బోయిన సమయంబున. 208

క. ఆటలకుఁ దన్ను రమ్మని - పాటించి, నిశాటసుతులు భాషించిన [2]దో
షాటకులేంద్రకుమారుఁడు - పాటవమున వారిఁ జేరి, ప్రజ్ఞాన్వితుఁ డై. 209

క. "చెప్పఁ డొకచదువు మంచిది;-చెప్పెడిఁ దగులములు చెవులు చిందఱగొనఁగా
నెప్పుడు మనయెడ నొజ్జలు;-చెప్పెద నొకచదువు వినుఁడు చిత్తము లలరన్."

వ. అని రాజకుమారుండు గావునఁ గరుణించి, సంగడికాండ్రతోడ నగియెడిచందంబునఁ గ్రీడ లాడుచు, సమానవయస్కులైన దైత్యకుమారులకెల్ల నేకాంతంబున ని ట్లనియె: 211

ఉ. "బాలకులార! రండు; మన ప్రాయపు బాలురు గొంద ఱుర్విపైఁ
గూలుట గంటిరే? గురుఁడు క్రూరుఁ; డనర్థచయంబునందు దు
శ్శీలత నర్థకల్పనముఁ జేసెడి; గ్రాహ్యము గాదు శాస్త్ర; మే
మే లెఱిఁగించెదన్; వినిన మీకు నిరంతరభద్ర మయ్యెడిన్. 212

వ. వినుండు, సకలజన్మంబులందును ధర్మాచరణకారణంబయిన మానుషజన్మంబు దుర్లభం; బందుఁ బురుషత్వంబు దుర్గమం; బదియు శతవర్షపరిమితంబైన జీవితకాలంబున నియతంబై యుండు; నందు సగ మంధకారబంధురంబయి,

1. దభ్రోక్తులు = దబ్బఱమాటలు. 2. దోషాటులు = రాత్రించరులు, రాక్షసులు.

రాత్రిరూపంబున నిద్రాదివ్యవహారంబుల నిరర్థకంబయి చనుఁ; [1]చిక్కిన పంచాశద్వత్సరంబులందును బాల్యకైశోరవయోవిశేషంబుల వింశతిహాయనంబులు గడచుఁ; గడమముప్పదియబ్దంబులు నింద్రియంబులచేతఁ బట్టువడి దురవగాహంబు లయిన కామక్రోధలోభమోహమదమత్సరంబులను పాశంబులం గట్టువడి, విడివడ సమర్థుండు గాక, ప్రాణంబులకంటె మధురాయమాణ యైన తృష్ణకు లోనై, భృత్యతస్కరవణిక్కర్మంబులఁ బ్రాణహాని యైన నంగీకరించి, పరార్థంబుల నర్థించుచు, రహస్యసంభోగ చాతుర్యసౌందర్యవిశేషంబుల ధైర్యవల్లికాలవిత్రంబులయిన కళత్రంబులను, మహనీయమంజులమధురాలాపంబులు గలిగి వశులయిన శిశువులను, శీలవయోరూపధన్యలగు కన్యలను, వినయవివేకవిద్యాలంకారులయిన కుమారులను, గామితఫలప్రదాత లగు భ్రాతలను, మమత్వప్రేమదైన్యజనకులయిన జననీజనకులను, సకలసౌజన్యసింధువులయిన బంధువులను, ధనకనకవస్తువాహన సుందరంబు లయిన మందిరంబులను, సుకరంబులైన పశుభృత్యనికరంబులను, వంశ పరంపరాయత్తంబు లయిన విత్తంబులను వర్జింపలేక, సంసారంబు నిర్జించు నుపాయంబుఁ గానక, తంతువర్గంబున నిర్గమద్వారశూన్యంబయిన మందిరంబుఁ జేరి, చిక్కువడి, వెడలెడి పాటవంబు చాలక తగులువడు కీటకంబుచందంబున గృహస్థుండు స్వయంకృతకర్మబద్ధుండై, శిశ్నోదరాదిసుఖంబులఁ బ్రమత్తుండయి, నిజకుటుంబపోషణపారవశ్యంబున విరక్తిమార్గంబుఁ దెలియనేరక, స్వకీయపరకీయ భిన్నభావంబున నంధకారంబునం బ్రవేశించుం; గావునఁ గౌమారసమయంబున మనీషాగరిష్ఠుండై, పరమభాగవతధర్మంబుననుష్ఠింపవలయు;దుఃఖంబులు వాంఛితంబులు గాక చేకుఱుభంగి సుఖంబులును గాలానుసారంబులై లబ్ధంబులగుం; గావున వృథాప్రయాసంబున నాయుర్వ్యయంబు సేయంజనదు; హరిభజనంబున మోక్షంబు సిద్ధించు; విష్ణుండు సర్వభూతంబులకు నాత్మేశ్వరుండు; ప్రియుండు; ముముక్షువైన దేహికి దేహావసానపర్యంతంబు నారాయణచరణారవిందసేవనంబు కర్తవ్యంబు. 213

సీ. కంటిరే, మనవారు ఘనులు గృహస్థులై, విఫలులై కైకొన్న వెట్టితనము?
భద్రార్థులై యుండి పాయరు సంసారపద్ధతి; నూరక పట్టువడిరి;
కలయోనులందెల్ల గర్భాద్యవస్థలఁ బురుషుండు దేహి యై పుట్టుచుండుఁ;
దన్నెఱుంగఁడు; కర్మతంత్రుఁడై, కడపట ముట్టఁడు భవశతములకు నయిన;
ఆ. దీన శుభము లేదు; దివ్యకీర్తియు లేదు; – జగతిఁ బుట్టిపుట్టి చచ్చిచచ్చి
పొరలనేల మనకుఁ? బుట్టని, చావని – త్రోవ వెదకికొనుట దొడ్డబుద్ధి. 214

1. చిక్కిన = మిగిలిన.

శా. హాలాపానవిజృంభమాణమదగర్వాతీత దేహోల్లస
ద్బాలాలోకనశృంఖలానిచయసంబద్ధాత్ములై, లేశముం
[1]వేలానిస్సరణంబు గానక, మహావిద్వాంసుఁడుం గామినీ
హేలాకృష్టకురంగశాబక మగుం; హీనస్థితిం వింటిరే? 215

ఆ. విషయసక్తులైన విబుధాహితులతోడి - మనికి వలదు; ముక్తిమార్గవాంఛ
నాదిదేవు, విష్ణు నాశ్రయింపుఁడు ముక్త - సంగజనులఁ గూడి శైశవమున.

వ. కావున విషయంబులఁ జిక్కువడిన రక్కసులకు హరిభజనంబు శక్యంబు గాదు; రమ్యమయ్యును బహుతరప్రయాసగమ్యమని తలంచితిరేనిఁ జెప్పెద; సర్వభూతాత్మకుండై సర్వదిక్కాలసిద్ధుండై, బ్రహ్మ కడపలగాఁగల చరాచరస్థూలసూక్ష్మజీవసంఘంబులందును, నభోవాయుకుంభినీసలిలతేజంబులనియెడు మహాభూతంబులయందును, భూతవికారంబులయిన ఘటపటాదులయందును, గుణసామ్యంబయిన ప్రధానమందును, గుణవ్యతికరంబైన మహత్తత్త్వాదియందును, రజస్సత్త్వతమోగుణంబులయందును, భగవంతుం, డవ్యయుం, డీశ్వరుండు, పరమాత్మ, పరబ్రహ్మ మనియెడు వాచకశబ్దంబులు గల్గి, కేవలానుభవానందస్వరూపకుండు, నవికల్పితుండు, ననిర్దేశ్యుండు నయిన పరమేశ్వరుండు త్రిగుణాత్మకంబైన తన దివ్యమాయచేత నంతర్హితైశ్వర్యుండై, వ్యాప్యవ్యాపకరూపంబులం జేసి, దృశ్యుండును, ద్రష్టయు, భోగ్యుండును, భోక్తయు నయి, నిర్దేశింపందగి వికల్పితుండై యుండుఁ; దత్కారణంబున నాసురభావంబు విడిచి, సర్వభూతంబులందును దయాసుహృద్భావంబులు కర్తవ్యంబులు; దయాసుహృద్భావంబులు గల్గిన నధోక్షజుండు సంతసించు; ననంతుం, డాద్యుండు, హరి సంతసించిన నలభ్యం బెయ్యదియు లేదు; జనార్దనచరణసరసీరుహయుగళస్మరణసుధారసపానపరవశులమైతిమేని మనకు దైవవశంబున నకాంక్షితంబులై, సిద్ధించు ధర్మార్థకామంబులు; కాంక్షితంబై సిద్ధించు మోక్షంబన నేల? త్రివర్గంబును, నాత్మవిద్యయుం, దర్కదండనీతి జీవికాదులన్నియుఁ ద్రైగుణ్యవిషయంబులయిన వేదంబులవలనం బ్రతిపాద్యంబులు; నిస్త్రైగుణ్యలక్షణంబునం బరమపురుషుండైన హరికి నాత్మసమర్పణంబు సేయుట మేలు; పరమాత్మతత్త్వజ్ఞానోదయంబునం జేసి, స్వపరభ్రాంతి సేయక పురుషుండు యోగావధూతత్వంబున నాత్మవికల్పభేదంబునం గలలోఁ గన్న విశేషంబులభంగిం దథ్యంబనక, మిథ్య యని తలంచు'' నని నుతియేయుఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె: 217

మ. ''నరుఁడుం, దానును మైత్రితో మెలఁగుచుం, నారాయణుం డింతయుం
వరుసం నారదసంయమీశ్వరునకుం వ్యాఖ్యానముం జేసె ముం;

1. వేల = చెలియలికట్ట; పొలిమేర.

హరిభక్తాంఘ్రిపరాగశుద్ధతను, లేకాంతుల్, మహాకించనుల్
పరతత్త్వజ్ఞులు గాని నేరరు మదిన్ భావింప నీజ్ఞానమున్. 218

వ. తొల్లి నేను దివ్యదృష్టి గల నారదమహామునివలన సవిశేషంబయిన యీజ్ఞానంబును, బరమభాగవతధర్మంబును వింటి" ననిన వెఱఁగుపడి, దైత్యబాలకులద్దనుజ రాజకుమారున కిట్లనిరి : 219

ఉ. "మంటిమి గూడి; భార్గవకుమారకులొద్ద ననేకశాస్త్రముల్
వింటిమి; లేఁడు సద్గురుఁడు వేఱొకఁ డెన్నఁడు; రాజశాల ము
క్కంటికి నైన రాదు చొరఁగా; వెలికిం జనరాదు; నీకు ని
ష్కంటకవృత్తి నెవ్వఁడు ప్రగల్భుఁడు సెప్పె? గుణాఢ్య! చెప్పవా. 220

క. సేవింతుము నిన్నెప్పుడు;-భావింతుము రాజవనుచు; బహుమానములం
గావింతుము; తెలియము నీ-కీ వింత మతిప్రకాశ మేక్రియఁ గలిగెన్?"

వ. అని యిట్లు దైత్యనందనులు దన్నడిగినఁ, బరమభాగవతకులాలంకారుండైన ప్రహ్లాదుండు నగి, తనకుఁ బూర్వంబు వినంబడిన నారదుమాటలు దలంచి, యి ట్లనియె : 222

శా. "అక్షీణోగ్రతపంబు మందరముపై నర్థించి, మాతండ్రి శు
ద్ధక్షాంతిం జని యుండఁ, "జీమగమిచేతన్ భోగిచందంబునన్
భక్షింపంబడెఁ బూర్వపాపములచేఁ బాపాత్మకుం" డంచు మున్
రక్షస్సంఘముమీఁద నిర్జరులు సంరంభించి యుద్ధార్థులై. 223

శా. ప్రస్థానోచితభేరిభాంకృతులతోఁ బాకారియుం, దారు శౌ
ర్యస్థైర్యంబుల నేఁగుదెంచినఁ, దదీయాటోపవిభ్రాంతులై,
స్వ[1]స్థేమల్ దిగనాడి, పుత్త్రధనయోషామిత్రసంపత్కలా
[2]ప్రస్థానంబులు డించి, పాఱి రసురుల్ ప్రాణావనోద్యుక్తులై. 224

మత్తకోకిలము. ప్రల్లదంబున వేల్పు లుద్ధతిఁ బాఱి, రాజనివాసముం
గొల్లవెట్టి, సమస్తవిత్తముఁ గ్రూరతం గొనిపోవఁగా,
నిల్లు సొచ్చి, విశంకుఁడై యమరేశ్వరుం డదలించి, మా
తల్లిఁ దాఁ జెఱపట్టె సిగ్గులఁ దప్తయై విలపింపఁగాన్. 225

వ. ఇట్లు సురేంద్రుండు మాతల్లిం జెఱగొని పోవుచుండ, నమ్ముగుద [3]కురరియను పులుఁగుక్రియ మొఱలిడినఁ, దెరువున దైవయోగంబున నారదుండు పొడగని యి ట్లనియె: 226

1. స్థేమ = బలము. 2. ప్రస్థానములు = ఇండ్లువాకిండ్లు 3. కురరి = ఆఁడులకుముకి పిట్ట.

ఉ. "స్వర్భువనాధినాథ! సురసత్తమ! వేల్పులలోన మిక్కిలిన్
నిర్భరపుణ్యమూర్తివి; సునీతివి; మానినిఁ బట్ట నేల? యీ
గర్భిణి, నాతురన్ విడువు; కల్మషమానసురాలు గాదు; నీ
దుర్భరరోషమున్ నిలుపు దుర్జయుఁ డైన నిలింపవైరిపై." 227

వ. అనిన వేల్పుఁదపసికి వేయిగన్నుల[1]తవర యిట్లనియె: 228

ఉ. "అంతనిదాన మైన దివిజాధిపు వీర్యము దీనికుక్షి న
త్యంతసమృద్ధి నొందెడి; మహాత్మక! కావునఁ దత్ప్రసూతిప
ర్యంతము బద్ధఁ జేసి, జనితార్భకు వజ్రముధారఁ ద్రుంచి, ని
శ్చింతుఁడ నై, తుదిన్ విడుతు, సిద్ధము, దానవరాజవల్లభన్." 229

వ. అని పలికిన వేల్పుఱేనికిం దపసి యిట్లనియె: 230

శా. "నిర్భీకుండు, ప్రశస్తభాగవతుఁడున్, నిర్వైరి, జన్మాంతరా
విర్భూతాచ్యుతపాదభక్తిమహిమావిష్టుండు, దైత్యాంగనా
గర్భస్థుం డగు బాలకుండు బహుసంగ్రామాద్యుపాయంబులన్
దుర్భావంబునఁ బొంది చావఁడు, భవద్దోర్దర్పవిభ్రాంతుఁ డై." 231

వ. అని దేవముని నిర్దేశించిన, నతనివచనంబులు మన్నించి, తానును హరిభక్తుండు గావున దేవేంద్రుండు భక్తిబాంధవంబున మా[2]యవ్వను విడిచి, వలగొని, సురలోకంబునకుం జనియె; మునీంద్రుండును మజ్జననియందుఁ బుత్త్రికాభావంబు సేసి, యూఱడించి, నిజాశ్రమంబునకుం గొనిపోయి, "నీవు పతివ్రతవు; నీయుదరంబునఁ బరమభాగవతుండయిన ప్రాణి యున్నవాఁడు; తపోమహత్త్వంబునం గృతార్థుండై, నీ పెనిమిటి రాఁగలం;డందాఁక నీ విక్కడనుండు" మనిన సమ్మతించి. 232

శా. మోహారత్నము, [3]నాథదేవత, విశాలోద్యోగ, మాతల్లి ని
ర్వైషమ్యంబున నాథురాక మదిలో వాంఛించి, నిర్దోష యై,
యాపద్భీతియు లేక, గర్భపరిరక్షేచ్ఛన్ విచారించి, శు
శ్రూషల్ సేయుచు నుండె నారదునకున్ సువ్యక్తశీలంబునన్. 233

వ. ఇట్లు దనకుఁ బరిచర్య సేయుచున్న దైత్యరాజకుటుంబినికి నాశ్రితరక్షావిశారదుండైన నారదుండు నిజసామర్థ్యంబున నభయంబిచ్చి, గర్భస్థుండనైన నన్ను నుద్దేశించి, ధర్మతత్త్వంబును, నిర్మలజ్ఞానంబును నుపదేశించిన, నమ్ముద్దియ దద్దయుం బెద్దకాలంబునాఁటి వినికి గావున నాఁడుది యగుటం జేసి పరిపాటి దప్పి, సూటిలేక మఱచె; నారదుండు నాయెడఁ గృప గల నిమిత్తంబున.

---

1. తవర = నేర్పరి. 2. అవ్వ = అమ్మ. 3. నాథదేవత = పతియే దైవముగా నెంచునది.

క. వెల్లిగొని నాఁటనుండియు-నుల్లసితం బైన దైవయోగంబున శో
భిల్లెడు మునిమతమంతయు-నుల్లంబున; మఱపు పుట్ట దొకనాఁడైనన్. 235

ఆ. వినుఁడు; నాదుపలుకు విశ్వసించితి రేని-సతులకయిన, బాలజనులకయినఁ
దెలియవచ్చు మేలు దేహాద్యలంకార - దళననిపుణమైన తపసిమతము.'' 236

వ. అని నారదోక్తప్రకారంబున బాలకులకుఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె: ''నీశ్వరమూర్తి యైన కాలంబునం జేసి వృక్షంబు గలుగుచుండ ఫలంబునకు జన్మసంస్థానవర్ధనాపక్షీణత్వపరిపాకనాశంబులు ప్రాప్తంబులైన తెఱంగున దేహంబునకుంగాని షడ్భావవికారంబు లాత్మకు లే; వాత్మ నిత్యుండు; క్షయరహితుండు, శుద్ధుండు, క్షేత్రజ్ఞుండు, గగనాదులకు నాశ్రయుండుఁ, గ్రియాశూన్యుండు, స్వప్రకాశుండు, సృష్టిహేతువు, వ్యాపకుండు, నిస్సంగుండుఁ, బరిపూర్ణుండు, నొక్కఁడు నని వివేకసమర్థంబు లగు నాత్మలక్షణంబులు పండ్రెండు నెఱుంగుచు, దేహాదులందు మోహజనకంబులగు నహంకారమమకారంబులు విడిచి, పసిండిగనులుగల నెలవున విభ్రాజమానకనకలేశంబులైన పాషాణాదులందుఁ బుటంబు పెట్టి, వహ్నియోగంబునఁ గరంగనూఁది, హేమకారకుండు పాటవంబున [1]హాటకంబుఁ బడయుభంగి నాత్మకృతకార్యకారణంబుల నెఱింగెడి నేర్పరి దేహంబునం దాత్మసిద్ధికొఱకు నయిన యుపాయంబునం జేసి బ్రహ్మభావంబుఁ బడయు; మూలప్రకృతియు, మహదహంకారంబులును, బంచతన్మాత్రంబులు నివి యెనిమిదియుం బ్రకృతులనియు, రజస్సత్త్వతమంబులు మూఁడును బ్రకృతిగుణంబు లనియును, గర్మేంద్రియంబులయిన వాక్పాణిపాదపాయూపస్థంబులును, జ్ఞానేంద్రియంబులైన శ్రవణనయనరసనాత్వగ్ఘ్రాణంబులును, మనంబును, మహీసలిలతేజోవాయుగగనంబులును నివి పదాఱును వికారంబులనియును గపిలాదిపూర్వాచార్యులచేతఁ జెప్పంబడియె; సాక్షిత్వంబున నీయిరువదేడింటిని నాత్మ గూడియుండుఁ; బెక్కింటి కూటువ దేహ; మదియు జంగమస్థావరరూపంబుల రెండువిధంబులయ్యె; మూలప్రకృతి మొదలయిన వర్గంబునకు వేత్తై, మణిగణంబులం జొచ్చియున్న సూత్రంబుచందంబున నాత్మ యిన్నింటియందునుం జొచ్చి దీపించు; నాత్మకు జన్మస్థితిలయంబులు గలవంచు మిథ్యాతత్పరులు గాక వివేకశుద్ధమైన మనంబునం జేసి విచారించి దేహంబునం దాత్మ వెదకవలయు; నాత్మకు నవస్థలు గలయట్లుండుఁ గాని యవస్థలు లేవు; జాగరణస్వప్నసుషుప్తు లను వృత్తు లెవ్వానిచేత నెఱుఁగంబడు, నతం డాత్మయండ్రు; కుసుమధర్మంబులైన గంధంబులచేత గంధాశ్రయుండయిన వాయువు నెఱింగెడుభంగిం ద్రిగుణాత్మకంబులై కర్మజన్యంబులయిన బుద్ధిభేదంబుల నాత్మ నెఱుంగం దగు''నని చెప్పి. 237

1. హాటకము = బంగారు. 2. కూటువ = ప్రోవు.

సీ. "సంసార మిది బుద్ధిసాధ్యము; గుణకర్మగణబద్ధ; మజ్ఞానకారణంబు;
కలవంటి; దింతియ కాని, నిక్కము గాదు; సర్వార్థములు మనస్సంభవములు;
స్వప్నజాగరములు సమములు; గుణశూన్యుఁ డగు పరమునికిఁ గుణాశ్రయమున
భవవినాశంబులు పాటిల్లిన ట్లుండుఁ; బట్టి చూచిన లేవు బాలురార!

తే. కడఁగి త్రిగుణాత్మకములైన కర్మములకు-జనకమై, వచ్చు నజ్ఞానసముదయమును
ఘనతరజ్ఞానవహ్నిచేఁ గాల్చి పుచ్చి-కర్మవిరహితులై హరిఁ గనుట మేలు.

వ. అదిగావున గురుశుశ్రూషయు, సర్వలాభసమర్పణంబును, సాధుజనసంగమంబును, నీశ్వరప్రతిమాసమారాధనంబును, హరికథాతత్పరత్వంబును, వాసుదేవునియందలి ప్రేమయు, నారాయణగుణకర్మనామకీర్తనంబును, వైకుంఠచరణకమల ధ్యానంబును, విశ్వంభరమూర్తివిలోకనపూజనంబును మొదలయిన విజ్ఞాన వైరాగ్యలాభసాధనంబులైన భాగవతధర్మంబులపై రతి గలిగి, సర్వభూతంబులయందు నీశ్వరుండు భగవంతుం డాత్మ గలండని సమ్మానంబు సేయుచుఁ, గామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యంబులఁ గెలిచి, యింద్రియవర్గంబును బంధించి, భక్తి సేయుచుండ నీశ్వరుం డయిన విష్ణుదేవునియందలి గతి సిద్ధించు. 289

సీ. దనుజారిలీలావతారంబులందలి శౌర్యకర్మంబులు, సద్గుణములు
విని, భక్తుఁడగువాఁడు వేడ్కతోఁ బులకించి, కన్నుల హర్షాశ్రుకణము లొలుక,
గద్గదస్వరముతోఁ 'గమలాక్ష! వైకుంఠ! వరద! నారాయణ! వాసుదేవ!'
యనుచు[1]నొత్తిలి పాడు; నాడు; నాక్రోశించు; నగుఁ; జింతనము సేయు; నతియొనర్చు;

తే. మరులుకొనియుండుఁ; దనలోన మాటలాడు;-వేల్పుసోఁకినపురుషునివృత్తిఁ దిరుగు;
బంధములఁ బాసి, యజ్ఞానపటలిఁ గాల్చి,-విష్ణుఁ బ్రాపించుఁ దుదిభక్తివివశుఁ డగుచు.

వ. కావున రాగాదియుక్తమనస్కుండయిన శరీరికి, సంసారచక్రనివర్తకంబయిన హరిచింతనంబు బ్రహ్మమందలి నిర్వాణసుఖం బెట్టి దట్టిదని బుధులు దెలియుదురు; హరిభజనంబు దుర్గమంబు గాదు; హరి సకలప్రాణిహృదయంబులయందు నంతర్యామియై, యాకాశంబుభంగి నుండు; విషయార్జనంబుల నయ్యెడిది లేదు; నిమిషభంగురప్రాణులయిన మర్త్యులకు మమతాస్పదంబులును, జంచలంబులును నైన పుత్త్రమిత్రకళత్రపశుభృత్యబలబంధురాజ్యకోశమణిమందిరమంత్రిమాతంగమహీప్రముఖవిభవంబులు నిరర్థకంబులు; యాగప్రముఖపుణ్యలబ్ధంబులైన స్వర్గాదిలోకభోగంబులు పుణ్యానుభవక్షీణంబులుగాని నిత్యంబులు గావు; నరుండు విద్వాంసుండ నని యభిమానించి, కర్మంబు లాచరించి, యమోఘంబులయినవిపరీతఫలంబులనొందుఁ; గర్మంబులు గోరక చేయవలయుఁ;

1. ఒత్తిలి = గట్టిగా.

గోరి చేసిన దుఃఖంబులు ప్రాపించుఁ; బురుషుండు దేహంబుకొఱకు భోగంబుల నపేక్షించు; దేహంబు నిత్యంబు గాదు; తోడ రాదు; మృతం బయిన దేహము శునకాదులు భక్షించు ; దేహి కర్మంబు లాచరించి, కర్మబద్ధుండయి, క్రమ్మఱం గర్మానుకూలంబయిన దేహంబుఁ దాల్చు; నజ్ఞానంబునం జేసి పురుషుండు కర్మదేహంబుల విస్తరించు ; నజ్ఞానతంత్రంబులు ధర్మార్థకామంబులు ; జ్ఞానలభ్యంబు మోక్షంబు; మోక్షప్రదాత యగు హరి సకలభూతంబులకు నాత్మేశ్వరుండు ; ప్రియుండు ; దనచేత నయిన మహాభూతంబులతోడ జీవసంజ్ఞితుండయి యుండు; నిష్కాములై హృదయగతుండయిన హరిని నిజ భక్తిని భజింపవలయు. 241

క. దానవదైత్యభుజంగమ - మానవగంధర్వసురసమాజములో ల
క్ష్మీనాథు చరణకమల - ధ్యానంబున నెవ్వఁ డయిన ధన్యత నొందున్. 242

క. చిక్కఁడు వ్రతములఁ; గ్రతువులఁ - జిక్కఁడు ; దానముల శౌచశీలతపములం
జిక్కఁడు ; యుక్తిని భక్తిని - జిక్కిన క్రియ నచ్యుతుండు; సిద్ధము సుండీ. 243

క. చాలదు భూదేవత్వము ;-చాలదు దేవత్వ ; మధికశాంతత్వంబుం
జాలదు ; హరి మెప్పింప వి - శాలోద్యములార! భక్తి చాలిన భంగిన్. 244

ఆ. దనుజభుజగయక్షదైత్యమృగాభీర - సుందరీవిహంగశూద్రశబరు
లైనఁ, బాపజీవులైన ముక్తికిఁ బోదు - రఖిలజగము విష్ణుఁ డనుచుఁ దలఁచి.

క. గురువులు దమకును లోఁబడు - తెరువులు సెప్పెదరు ; విష్ణుదివ్యపదవికిం
దెరువులు సెప్పరు ; చీఁకటిఁ - బరువులు పెట్టంగ నేల ? బాలకులారా ! 246

క. తెం డెల్లపుస్తకంబులు; - నిం డాచార్యునకు మరల ; [1]నేకతమునకుఁ
రండు ; విశేషము సెప్పెదఁ; - బొం డొల్లనివారు కర్మపుంజముపాలై. 247

క. ఆడుదము మనము హరి రతిఁ; - బాడుద మేప్రొద్దు విష్ణుభద్రయశంబుల్ ;
వీడుదము దనుజసంగతిఁ; - గూడుదము ముకుందభక్తకోటిఁ బాటిన్. 248

క. [2]వి త్తము సంసృతిపటలము; - వ త్తము కామాది వైరివర్గంబుల ; నేఁ
డి త్తము చి త్తము హరికిని; - జొ త్తము నిర్వాణపదము; శుభమగు మనకున్.''

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదుండు రహస్యంబున నయ్యోవేళల రాక్షసకుమారులకు నపవర్గమార్గం బెఱింగించిన వారును, గురుశిక్షితంబులైన చదువులు చాలించి, నారాయణభక్తి చిత్తంబులం గీలించియుండుటం జూచి, వారల యేకాంత భావంబు దెలిసి, వెఱచి వచ్చి, శుక్రనందనుండు శక్రవైరి కి ట్లనియె: 250

1. ఏకతము = ఏకాంతము. 2. వి త్తము = విడఁగొట్టుదము.

శా. “రక్షోబాలురనెల్ల నీకొడుకు చేరం జీరి, లోలోన నా
శిక్షామార్గము లెల్లఁ గల్లలని యాక్షేపించి, తా నందఱన్
మోక్షాయత్తులఁ జేసినాఁడు; మనకున్ మోసంబు వాటిల్లె; నీ
దక్షత్వంబునఁ జక్కఁజేయ వలయున్ దైతేయవంశాగ్రణీ! 251

క. ఉల్లసితవిష్ణుకథనము - లెల్లప్పుడు మాకుఁ జెప్పఁ డీగురుఁ డని న
న్నుల్లంఘించి కుమారకు - లొల్లరు చదువంగ దానవోత్తమ! వింటే? 252

క. ఉడుగఁడు మధురిపుకథనము; - విడివడి జడుపగిదిఁ దిరుగు; వికసనమున నే
నొడివిన నొడువులు నొడువఁడు; - [1]దుడుకనిఁ జదివింప మాకు దుర్లభ మధిపా!

క. చొక్కపు రక్కసికులమున - [2]వెక్కురు జన్మించినాఁడు; విష్ణునియందున్
నిక్కపుమక్కువ విడువం; - డెక్కడిసుతుఁ గంటి రాక్షసేశ్వర! వెఱ్ఱిన్?” 254

వ. అని యిట్లు గురుసుతుండు చెప్పినఁ గొడుకువలని విరోధవ్యవహారంబులు కర్ణరంధ్రంబుల ఖడ్గప్రహారంబులయి సోఁకిన, బిట్టు మిట్టిపడి, పాదాహతంబైన భుజంగంబుభంగిఁ, బవనప్రేరితంబైన దవానలంబుచందంబున, దండతాడితంబయిన కంఠీరవంబుకైవడి భీషణరోషరసావేశజాజ్వల్యమానచిత్తుండును, బుత్త్రసంహారోద్యోగాయత్తుండును, గంపమానగాత్త్రుండును, నరుణీకృతనేత్త్రుండును నై, కొడుకును రప్పించి, సమ్మానకృత్యంబులు దప్పించి, నిర్దయుండై, యశనిసంకాశభాషణంబుల నదల్చుచు. 255

శా. సూనున్, శాంతగుణప్రధాను, నతిసంశుద్ధాంచితజ్ఞాను, న
జ్ఞానారణ్యకృశాను, నంజలిపుటీసంభ్రాజమానున్, సదా
శ్రీనారాయణపాదపద్మయుగళీచింతామృతాస్వాదనా
ధీనున్ ధిక్కరణంబు సేసి పలికెన్ దేవాహితుం డుగ్రతన్: 256

సీ. “అస్మదీయంబగు నాదేశమునఁ గాని మిక్కిలి రవి మింట మెఱయ వెఱచు;
నన్నికాలములందు ననుకూలుఁడై కాని, విద్వేషియై గాలి వీవ వెఱచు;
మత్ప్రతాపానలమందీకృతార్చి యై, విచ్చలవిడి నగ్ని వెలుఁగ వెఱచు;
నతితీక్ష్ణమైన నాయాజ్ఞ నుల్లంఘించి శమనుండు ప్రాణులఁ జంప వెఱచు;
తే. నింద్రుఁ డాదల నామ్రోల నెత్త వెఱచు; - నమరకిన్నరగంధర్వయక్షవిహగ
నాగవిద్యాధరావళి నాకు వెఱచు; - నేల వెఱవవు పలువ! నీ కేది దిక్కు? 257

శా. ప్రజ్ఞావంతులు, లోకపాలకులు, శుంభద్ద్వేషులయ్యున్ మదీ
యాజ్ఞాభంగము సేయ నోడుదురు; రోషాపాంగదృష్టిన్ వివే

1. దుడుకఁడు = దుష్టుఁ; డుద్ధతుఁడు. 2. వెక్కురు = వికారముపట్టినవాఁడు.

కజ్ఞానచ్యుతమై, జగత్త్రితయముం గంపించు; నీ విట్టిచో
నాజ్ఞోల్లంఘన మెట్లు సేసితివి సాహంకారతన్ దుర్మతీ! 258

శా. కంఠక్షోభము గాఁగ, నొత్తిలి, మహాగాఢంబుగా డింభ! వై
కుంఠుం జెప్పెదు దుర్జయుం డనుచు; వైకుంఠుండు వీరవ్రతో
త్కంఠాబంధురుఁడేని నే నమరులన్ ఖండింప, దండింపఁగాఁ
గుంఠీభూతుఁడు గాక రావలదె మద్ఘోరాహవక్షోణికిన్? 259

శా. ఆచార్యోక్తము గాక బాలురకు మోక్షాసక్తిఁ బుట్టించి, నీ
వాచాలత్వముఁ జూపి, విష్ణు, నహితున్ వర్ణించి, మద్దైత్యవం
శాచారంబులు [1]నీఱుసేసితివి; మూఢాత్ముం, గులద్రోహి, నిన్,
నీచుం జంపుట మేలు; చంపి కులమున్ నిర్దోషముం జేసెదన్. 260

క. దిక్కులు గెలిచితి నన్నియు;-ది క్కెవ్వఁడురోరి! నీకు? దేవేంద్రాదుల్
దిక్కులరాజులు వే ఱొక-ది క్కెఱుఁగక, కొలుతు రితఁడె దిక్కని నన్నున్.

క. బలవంతుఁడ నే జగముల; - బలములతోఁ జనక, వీరభావమున మహా
బలుల జయించితి; నెవ్వని-బలమున నాడెదవు నాకుఁ బ్రతివీరుఁడవై?" 262

వ. అనినఁ దండ్రికి మెల్లన, వినయంబునఁ గొడుకు కిట్లనియె: 263

క. "బలయుతులకు, దుర్బలులకు - బలమెవ్వఁడు? నీకు, నాకు, బ్రహ్మాదులకున్
బల మెవ్వఁడు? ప్రాణులకును-బలమెవ్వం? డట్టివిభుఁడు బల మసురేంద్రా! 264

క. దిక్కులు గాలముతో నే - దిక్కున లేకుండుఁ, గలుగు దిక్కుల మొదలై,
దిక్కు గల లేనివారికి - దిక్కయ్యెడువాఁడు నాకు దిక్కు మహాత్మా! 265

సీ. కాలరూపంబులఁ, గ్రమవిశేషంబుల నలఘుగుణాశ్రయుండయిన విభుఁడు,
సత్త్వబలేంద్రియసహజప్రభావాత్ముఁడై వినోదంబున నఖిలజగముఁ
గల్పించు, రక్షించు, ఖండించు నవ్యయుం;డన్నిరూపములందు నతఁడు గలఁడు;
చిత్తంబు సమముగాఁ జేయుము; మార్గంబుఁ దప్పి వర్తించు చిత్తంబుకంటె
తే. వైరు లెవ్వరు చిత్తంబు వైరి గాక?-చిత్తమును నీకు వశముగాఁ జేయవయ్య!
మదయుతాసురభావంబు మానవయ్య!-యయ్య!నీమ్రోల మేలాడరయ్య!జనులు.

ఉ. లోకము లన్నియున్ గడియలోన జయించినవాఁడ; వింద్రియా
నీకముఁ, జిత్తమున్ గెలువనేరవు; నిన్ను నిబద్ధుఁ జేయు నీ
భీకరశత్రు లార్వురఁ బ్రభిన్నులఁ జేసినఁ బ్రాణికోటిలో
నీకు విరోధి లేఁ డొకఁడు; నేర్పునఁ జూడుము దానవేశ్వరా! 267

1. నీఱుసేయు = బూడిదసేయు.

క. పాలింపుము శేముషిః; ను – న్మూలింపుము కర్మబంధముల సమదృష్టిం;
జాలింపుము సంసారముఁ; – గీలింపుము హృదయమందుఁ గేశవభక్తిన్." 268

వ. అనినఁ బరమభాగవతశేఖరునకు దోషాచరశేఖరుం డిట్లనియె: 269

క. "చంపినఁ జచ్చెదననుచును – గంపింపక యోరి! పలువ! కఠినోక్తుల నన్
[1]గుంపించెదు, చావునకుం – దెంపరివై పదరువాని తెఱఁగునఁ గుమతీ! 270

శా. నాతోడం బ్రతిభాష లాడెదు; జగన్నాథుండు నాకంటె నీ
భూతశ్రేణికి రాజు లేఁడొకఁడు సంపూర్ణప్రభావుండు; మ
ద్భ్రాతం జంపిన మున్న నే వెదకితిం బల్మాఱు నారాయణుం;
డేతద్విశ్వములోన లేఁడు; మఱి వాఁ డెందుండురా దుర్మతీ! 271

క. ఎక్కడఁ గలఁడీ చక్రియ, నే – చక్కటి వర్తించు? నెట్టిజాడను వచ్చుం?
జక్కడుతు నిన్ను, విష్ణునిఁ;–బెక్కులు ప్రేలెదవు వాని భృత్యునిపగిదిన్." 272

వ. అనిన, హరికింకరుండు శంకింపక, హర్షపులకాంకురసంకలితవిగ్రహుండై, యాగ్రహంబు లేక, హృదయంబున హరిందలంచి, నమస్కరించి, బాలవర్తనంబున నర్తనంబు సేయుచు నిట్లనియె: 273

మ. "కలఁ డంభోధిఁ; గలండు గాలిఁ; గలఁ డాకాశంబునం; గుంభినిం
గలఁ; డగ్నిన్, దిశలం, బగళ్ళ, నిశలన్, ఖద్యోతచంద్రాత్మలం
గలఁ; డోంకారమునం, ద్రిమూర్తులఁ, ద్రిలింగవ్యక్తులం దంతటం
గలఁ; డీశుండు గలండు; తండ్రి! వెదకంగా నేల నీయాయెడన్? 274

క. ఇందుఁ గలఁ, డందు లేఁ డని–సందేహము వలదు; చక్రి సర్వోపగతుం;
డెందెందు వెదకి చూచిన–నందందే కలఁడు దానవాగ్రణి! వింటే?" 275

వ. అని యివ్విధంబున. 276

మ. హరి సర్వాకృతులం గలండనుచుఁ బ్రహ్లాదుండు భాషింప, స
త్వరుఁడై, యెందును లేఁడు లేఁ డని సుతున్ దైత్యుండు తర్జింప, శ్రీ
నరసింహాకృతి నుండె నచ్యుతుఁడు నానాజంగమస్థావరో
త్కరగర్భంబుల, నన్ని దేశముల, నుద్దండప్రభావంబునన్. 277

వ. అయ్యవసరంబున నద్దానవేంద్రుండు. 278

క. "డింభక! సర్వస్థలముల–నంభోరుహనేత్రుఁ డుండు ననుచు మిగుల సం
రంభంబునఁ బలికెద; వీ–స్తంభంబునఁ జూపఁగలవె చక్రిన్ గిక్రిన్? 279

---

1. గుంపించు = మీఱు; అతిక్రమించు.

క. స్తంభమునఁ జూపవేనిం–గుంభిని నీశిరముఁ ద్రుంచి, కూల్పఁగ, రక్షా
రంభమున వచ్చి హరి [1]వి–స్రంభంబున నడ్డపడఁగ శక్తుం డగునే?" 280

వ. అనిన భక్తవత్సలుని భటుం డిట్లనియె : 281

శా. "అంభోజాసనుఁడాదిగాఁగఁ దృణపర్యంతంబు విశ్వాత్ముఁడై,
సంభావంబున నుండు ప్రోడ విపుల స్తంభంబునం దుండఁడే?
స్తంభాంతర్గతుఁ డయ్యు నుండుటకు నేసందేహముల్ లేదు; ని
ర్దంభత్వంబున నేఁడు గానఁబడుఁ బ్రత్యక్షస్వరూపంబునన్." 282

వ. అనిన విని [2]కరాళించి, గ్రద్దన లేచి, గద్దియ డిగ్గనుఱికి, యొఱఁబెట్టిన ఖడ్గంబు వెఱికి, కేల నమర్చి, జళిపించుచు, మహాభాగవతశిఖామణి యైన ప్రహ్లాదుని ధిక్కరించుచు. 283

మ. "వినరా డింభక! మూఢచిత్త! గరిమన్ విష్ణుండు విశ్వాత్మకుం
డని భాషించెద; వైన నిందుఁ గలఁడే?" యంచున్ మదోద్రేకియై,
దనుజేంద్రుం డఱచేత వ్రేసెను మహోదగ్రప్రభాశుంభమున్,
జనదృగ్భీషణదంభమున్, హరిజనుస్సంరంభమున్, స్తంభమున్. 284

శ్రీహరి నరసింహరూపమున స్తంభమునం దావిర్భవించుట

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుండు పరిగృహ్యమాణవైరుండును, వైరానుబంధజాజ్వల్యమాన రోషానలుండును, రోషానలజంఘన్యమానవిజ్ఞానవినయుండును, వినయగాంభీర్య ధైర్యజేగీయమానహృదయుండును, హృదయచాచల్యమాన తామసుండును, దామసగుణచంక్రమ్యమాణస్థైర్యుండును నై, విస్రంభంబున హుంకరించి, బాలుని ధిక్కరించి, హరి నిందుఁ జూపుమని కనత్కనకమణిమయకంకణక్రేంకారశబ్ద పూర్వకంబుగా దిగ్దంతిదంతభేదనపాటవప్రశస్తం బగు హస్తంబున సభామండప స్తంభంబు వ్రేసిన వ్రేటుతోడన దశదిశలను మిడుంగుఱులు చెదరం, జిటిలిపెటిలిపడి, బంభజ్యమానం బగు నమ్మహాస్తంభంబువలనఁ బ్రళయవేళాసంభూతసప్తస్కంధబంధురసమీరణసంఘటితఘోరజోఘుష్యమాణ మహావలాహకవర్గనిర్గత నిబిడనిష్ఠురదుస్సహ[1]నిర్ఘాతసంఘనిర్ఘోషనికాశంబులైన ఛటచ్ఛటస్ఫుటస్ఫుటధ్వని ప్రముఖభయంకరారావపుంజంబులు జంజన్యమానంబులయి యెగసి, యాకాశ కుహరాంతరాళంబు నిరవకాశంబుసేసి, నిండినం, బట్టుసాలక దోధూయమానహృదయంబులయి పరవశంబులైన పితామహమహేంద్రవరుణవాయుశిఖిప్రముఖ చరాచరజంతుజాలంబులతోడ బ్రహ్మాండకటాహంబు పగిలి, పరిస్ఫోటితంబుగాఁ, బ్రఫుల్ల

1. విస్రంభము = నమ్మకము; స్నేహము. 2. కరాళించు = బొబ్బరించు.

పద్మయుగళసంకాశ భాస్వర చక్ర చాప హల కులిశ జలచర రేఖాంకిత
చారుచరణతలుండును, చరణచంక్రమణఘనవినమితవిశ్వవిశ్వంభరాభార
ధారేయ దిక్కుంభి కుంభీనస కుంభినీధర కూర్మకుల శేఖరుండును, దుగ్ధ
జలధిజాత శుండాలశుండాదండమండిత ప్రకాండ ప్రచండమహోరు స్తంభయుగ
ళుండును, ఘణఘణాయమాన మణికింకిణీగణముఖరిత మేఖలావలయవలయిత
పీతాంబర శోభితకటిప్రదేశుండును, నిర్జరనిమ్నగావర్తవర్తుల కమలాకర
గంభీరనాభీవివరుండును, ముష్టిపరిమేయవినుత తనుతర స్నిగ్ధమధ్యుండును,
కులాచలసానుభాగసదృశ కర్కశవిశాలవక్షుండును, దుర్జనదనుజభటధైర్య
లతికాలవిత్రాయమాణ రక్షోరాజవక్షోభాగవిశంకటక్షేత్రవిలేఖనచుంచులాంగ
లాయమాన ప్రతాపజ్వలన జ్వాలాయమాన శరణాగతనయనచకోరచంద్ర
రేఖాయమాణ వజ్రాయుధప్రతిమాన భాసమాన నిశాతఖరతరముఖనఖ
రుండును, శంఖచక్రగదాఖడ్గకుంతతోమర ప్రముఖ నానాయుధమహిత మహో
త్తుంగమహీధరశృంగసన్నిభ వీరసాగర వేలాయమానమాలికావిరాజమాన
నిరర్గళానేకశతభుజార్గళుండును, మంజుమంజీరమణిపుంజరంజిత మంజులహార
కేయూర కంకణకిరీటమకరకుండలాదిభూషణ భూషితుండును, త్రివళియుత
శిఖరిశిఖరాభపరిణద్ధబంధురకంధరుండును, ప్రకంపనకంపితపారిజాతపాదపపల్లవ
ప్రతీకాశకోపావేశ సంచలితాధరుండును, శరత్కాలమేఘజాలమధ్యధగద్ధగాయ
మాన తటిల్లతాసమాన దేదీప్యమానదంష్ట్రాంకురుండును, కల్పాంతకాలసకల
భువనగ్రసనవిలసనవిజృంభమాణసప్తజిహ్వాజిహ్వాతులిత తరళతరాయమాణ
విభ్రాజమానజిహ్వుండును, మేరుమందర మహాగుహాంతరాళవిస్తారవిపులవక్త్ర
నాసికావివరుండును, నాసికావివరనిస్సరన్నిబిడనిశ్శ్వాస నికరసంఘట్టనసంక్షో
భితసంతప్యమానసప్తసాగరుండును, పూర్వపర్వతవిద్యోతమానఖద్యోత
మండలసదృక్షసమంచితలోచనుండును, లోచనాంచలసముత్కీర్యమాణవిలోల
కీలాభీలవిస్ఫులింగవితానరోరుధ్యమాన తారకాగ్రహమండలుండును, శక్ర
చాపసురుచిరోదగ్రమహాభ్రూలతాబంధబంధురభయంకరవదనుండును, ఘనతర
గండశైలతుల్యకమనీయగండభాగుండును, సంధ్యారాగరక్తధారాధరమాలికా
ప్రతిమమహాభ్రంకషతంతన్యమానపటుతర[2]సటాజాలుండును, సటాజాల
సంచాలనసంజాతవాతడోలాయమానవైమానికవిమానుండును, నిష్కంపిత
శంఖవర్ణమహోర్ధ్వకర్ణుండును, మంథదండాయమానమందరవసుంధరాధర
పరిభ్రమణవేగసముత్పద్యమానవియన్మండలమండితసుధారాశికల్లోలశీకరాకార
భాసురకేసరుండును, పర్వాఖర్వశిశిరకిరణమయూఖగౌరతనూరుహుండును, నిజ
గర్జానినదనిర్దళితకుముద సుప్రతీక వామనైరావణ సార్వభౌమప్రముఖదిగిభ

1. నిర్ఘాతములు = పిడుగులు. 2. సటలు = జూలు.

రాజకర్ణకోటరుండును, ధవళధరాధరదీర్ఘదురవలోకనీయ దేహుండును, దేహ ప్రభాపటలనిర్మథ్యమానపరిపంథి యాతుధాననికురుంబగర్వాంధకారుండును, బ్రహ్లాదహిరణ్యకశిపురంజనభంజననిమిత్తాంతరంగబహిరంగ జేగీయమాన కరుణావీరరససంయుతుండును, మహాప్రభావుండును నయిన శ్రీనృసింహదేవుం డావిర్భవించినం గనుంగొని. 285

క. "నరమూర్తి గాదు ; కేవల-హరిమూర్తియుఁ గాదు ; మానవాకారముఁ, గే సరియాకారము నున్నది ;-హరిమాయారచిత మగు యథార్థము చూడన్.

ఉ. తెంపున బాలుఁడాడిన సుధీరత, సర్వగతత్వముం బ్రతి
ష్ఠింపఁ దలంచి, యిందు నరసింహశరీరముఁ దాల్చి, చక్రి శి
క్షింపఁగ వచ్చినాఁడు; హరిచే మృతి యంచుఁ దలంతు ; నైన నా
సొంపును, బెంపు నందఱును జూడఁ జరింతు ; హరింతు శత్రువున్." 287

నరసింహమూర్తి హిరణ్యకశిపుతోఁ బోరి వానిని వధించుట

వ. అని మెత్తంబడని చిత్తంబున గదయెత్తికొని, [1]తత్తఱంబున నార్చుచు, నకుంఠిత కంఠీరవంబు డగ్గఱు గంధసింధురంబు చందంబున నక్తంచరకుంజరుండు నరసింహదేవున కెదురునడచి, తదీయదివ్యతేజోజాలసన్నికర్షంబునంజేసి దవానలంబు డగ్గఱిన ఖద్యోతంబునుం బోలెఁ గర్తవ్యాకర్తవ్యంబులు దెలియక, నిర్గతప్రభుండయి యుండె ; నప్పుడు. 288

మ. ప్రకటంబై, ప్రళయావసానమున మున్ బ్రహ్మాండభాండావరో
ధకమై యున్న తమిస్రమున్ జగము నుత్పాదించుచోఁ ద్రావి, సా
త్త్వికతేజోనిధి యైన విష్ణునెడ నుద్దీపించునే నష్టమై,
వికలంబై చెడుఁ గాక, తామసుల ప్రావీణ్యంబు రాజోత్తమా! 289

వ. అంత నద్దానవేంద్రుండు మహోద్దండంబగు గదాదండంబు గిరగిరం ద్రిప్పి, నరమృగేంద్రుని వ్రేసిన, నతండు దర్పంబున సర్పంబునొడిసిపట్టు సర్పపరిపంథి నేర్పున దితిపట్టిం బట్టికొనిన, మిట్టిపడి, [2]దట్టించి, బిట్టుకట్టలుక నయ్యసుర వరుండు దృఢబలంబున నిట్టట్టు మిడిసి, పట్టు దప్పించుకొని, విడివడి, దిటవు దప్పక కుప్పించి, యుప్పరంబెగసి, విహంగకులరాజచరణనిర్గళితభుజంగంబు తెఱంగునం దలంగనుఱికి, తన భుజాటోపంబున నరకంఠీరవుండు కుంఠితుం డయ్యెడినని తలంచి, కలంగక, చెలంగుచుఁ, దన్ను నిబిడనీరదనికరంబుల మాటున నిలింపులు గుంపులు గొని, డాఁగి, మూఁగి, క్రమ్మఱ నాత్మీయజీవన శంకాకళంకితులై మంతనంబులఁ జింతనంబులు సేయుచు నిరీక్షింప, నక్షీణ

1. తత్తఱము = సంభ్రమము. 2. దట్టించు = అదల్చు.

సమరదక్షతావిశేషం బుపలక్షించి, ఖడ్గచర్మంబులు ధరియించి, భూనభోభాగం
బుల వివిధవిచిత్రలంఘనాలాఘవంబులం బరిభ్రమణభేదంబులం గరాళవదనుం
డయి, యంతరాళంబునఁ దిరుగు సాళువ డేగచందంబున సంచరించిన, సహింపక.

సీ. పంచాననోద్ధూతపావకజ్వాలలు భూనభోంతరమెల్లఁ బూరితముగ,
దంష్ట్రాంకురాభీలధగధగాయితదీప్తి నసురేంద్రు నేత్రము లంధములుగఁ,
గంటకసన్నిభోత్కటకేసరాహతి నభ్రసంఘము భిన్నమై చలింపఁ,
బ్రళయాభ్రచంచలాప్రతిమభాస్వరములై ఖరనఖరోచులు గ్రమ్ముదేర,
తే. సటలు జళిపించి, గర్జించి, సంభ్రమించి,-దృష్టి సారించి, బొమలు బంధించి, కెరలి,
జిహ్వ యాడించి, లంఘించి, చేత నొడిసి-పట్టె నరసింహుఁ డా దితిపట్టి నధిప!

క. సరకుగొనక లీలాగతి - నురగేంద్రుఁడు మూషకంబు నొడిసినపగిదిన్
నరకేసరి దను నొడిసిన - సురవిమతుఁడు ప్రాణభీతి సుడివడియె నృపా! 292

క. సురరాజవైరి లోఁబడెఁ - బరిభావితసాధుభక్తపటలాంహునకున్,
నరసింహునకు, నుదంచ - త్ఖరతర[1]జిహ్వునకు నుగ్రతరరంహునకున్. 293

వ. అంత. 294

మ. విహగేంద్రుం డహి వ్రచ్చుకైవడి మహోద్వృత్తిన్ నృసింహుండు సా
గ్రహుఁడై, యూరువులందుఁ జేర్చి, నఖసంఘాతంబులన్ వ్రచ్చె దు
స్సహు, దంభోళికఠోరదేహు, నచలోత్సాహున్, మహాబాహు, నిం
ద్రహుతాశాంతకభీకరున్, ఘనకరున్, దైత్యాన్వయశ్రీకరున్. 295

శా. చించున్ హృత్కమలంబు; శోణితము వర్షించున్; ధరామండలిం
ద్రెంచుం; గర్కశనాడికావళులు ఛేదించున్; మహావక్షముం
ద్రుంచున్; మాంసము సూక్ష్మఖండములుగా దుష్టాసురున్ వ్రచ్చి, ద
ర్పించుం; బ్రేవులు కంఠమాలికలు గల్పించున్ నఖోద్భాసి యై. 296

సీ. వక్షఃకవాటంబు వ్రక్కలు సేయుచోఁ ఘనకుఠారంబులకరణి నొప్పు;
గంభీరహృదయపంకజము భేదించుచోఁ గుద్దాలములభంగిఁ గొమరుమిగులు;
ధమనీవితానంబు దవిలి ఖండించుచోఁ బటులవిత్రంబుల పగిది మెఱయు;
జఠరవిశాలాంత్రజాలంబుఁ ద్రెంచుచోఁ గ్రకచసంఘంబుల గరిమఁ జూపు;
తే. నంకగతుఁడైన దైత్యుని నాగ్రహమున-శస్త్రచయముల నొంపక సంహరించి,
యమరు నరసింహు నఖరంబు లతివిచిత్ర-సమరముఖరంబులై యుండె జనవరేణ్య!

1. అన్ని ప్రతులలోను ఇదే పాఠము. కాని ప్రాసము కుదురదు. 'జిహ్మునకు' అని యుండఁ బోలును. రూపభేద మున్నను ఉచ్చారణ సమానమే కనుక ప్రాసము సురక్షితమగును. జిహ్వాశబ్దమును 'జింహ' యని పామరులుచ్చరింతురు. కాని పోతన్న దాని నంగీకరించినాఁడనుట సాహసము. 'జిహ్మునకు' అనఁగా వక్రుఁడైనవానికి అని అర్థము.

క. స్ఫురితవిబుధజనముఖములు, - పరివిదళితదనుజనినహపతితనుముఖముల్,
గురురుచిజితశిఖిశిఖములు, - నరహరిఖరనఖము లమరు నతజనసఖముల్. 298

వ. ఇట్లు కేవలపురుషరూపంబును, మృగరూపంబునుం గాని నరసింహరూపంబున, రేయునుం బవలునుంగాని సంధ్యాసమయంబున, నంతరంగంబును బహిరంగం బునుంగాని సభాద్వారంబున, గగనంబును భూమియునుంగాని యూరుమధ్యం బునఁ, బ్రాణసహితంబులును బ్రాణరహితంబులును గాని నఖంబులం ద్రైలోక్య జనహృదయభల్లుండయిన దైత్యమల్లుని వధియించి, మహాదహనకీలాభీలదర్శ నుండును, గరాళవదనుండును, [1]లేలిహానభీషణజిహ్వుండును, శోణితపంకాంకిత కేసరుండు నై, ప్రేవులు కంఠమాలికలుగ ధరించి, కుంభికుంభవిదళనంబు సేసి చనుదెంచు పంచాననంబునుంబోలె దనుజకుంజరహృదయకమలవిదళనంబు సేసి,తదీయర క్తసి క్తంబులైన నఖంబులు సంధ్యారాగర క్తచంద్రరేఖల చెలువు వహింప, సహింపక, లేచి, తనకడ్డంబైదుర నాయుధంబు లెత్తికొని, త త్తఱంబున రణంబునకు నురవడించు రక్కసులం బెక్కుసహస్రంబులం జక్రాదికనిర్వక్ర సాధనంబుల నొక్కనిఁ [2]జిక్కకుండం జక్కడిచెఁ నిర్విఘ్నంబున. 299

శా. రక్షోవీరులనెల్లఁ ద్రుంచి, రణసంరంభంబు చాలించి, దృ
ష్టిక్షేపంబు భయంకరంబుగ సభాసింహాసనారూఢుఁడై,
యక్షీణాగ్రహుఁ డై, నృసింహుఁడు కరాళాస్యంబుతో నొప్పెఁ దఱ
పీక్షింపం, బలికింప నోడి, యితరుల్ విభ్రాంతులై డాఁగఁగన్. 300

క. సురచారణవిద్యాధర - గరుడోరగయక్షసిద్ధగణములలో నొ
క్కరుఁ డైన డాయ వెఱచును-నరహరి నయ్యవసరమున నరలోకేశా! 301

క. [3]తర్షంబుల నరసింహుని - హర్షంబులఁ జూచి, నిర్జరాంగనలు మహో
త్కర్షంబునఁ గుసుమంబుల - వర్షంబులు గురిసి రుత్సవంబున నధిపా! 302

వ. మఱియు నయ్యవసరంబున మింట ననేకదేవతావిమానంబులును, గంధర్వ గానంబులును, నప్సరోగణన ర్తనసంవిధానంబులును, దివ్యకాహళభేరీపటహ మురజాదిధ్వానంబులును బ్రకాశమానంబులయ్యె; సునందకుముదాదు లయిన హరి పార్శ్వచరులును, మహేశ్వరవిరించిమహేంద్రపురస్సరులగు త్రిదశ కిన్నర కింపురుష పన్నగ సిద్ధసాధ్య గరుడ గంధర్వ చారణ విద్యాధ రాదులును, బ్రజాపతులును నరకంఠీరవదర్శనోత్కంఠులయి చనుదెంచి. 303

బ్రహ్మాదిదేవతలు వేర్వేఱ శ్రీనృసింహదేవుని స్తుతించుట

క. కరకమలయుగళకీలిత - శిరు లై, డగ్గఱక, భ క్తిఁ జేసిరి బహుసం
సరణాబ్ధి[4]తరికి, నఖరికి, - నరభోజనహ స్తిహరికి, నరకేసరికిన్. 304

1. లేలిహానములు = పాములు. 2. చిక్కు = మిగులు. 3. తర్షములు = ఇచ్ఛలు. 4. తరి = ఓడ.

వ. ఆసమయంబున దేవతలందఱు వేఱువేఱ వినుతించి; రందుఁ గమలాసనుం
డిట్లనియె: 305

మ. "ఘనలీలాగుణచాతురిన్ భువనముల్ గల్పించి, రక్షించి, భే
దనముం జేయు దురంతశక్తికి, ననంతజ్యోతికిం, జిత్రవీ
ర్యునికిన్, నిత్యపవిత్రకర్మునికి నే నుత్కంఠతో నవ్యయా
త్మునికిన్ వందన మాచరించెదఁ గృపాముఖ్యప్రసాదార్థినై." 306

వ. రుద్రుం డి ట్లనియె: 307

చ. "అమరవరేణ్య! మీఁదట సహస్రయుగాంతమునాఁడు గాని కో
పమునకు వేళ గాదు; సురబాధకుఁడైన తమస్వినీచరున్
సమరమునన్ వధించితివి; చాలుఁ; దదాత్మజుఁడైన వీఁడు స
ద్విమలుఁడు; నీకు భక్తుఁడు; పవిత్రుఁడు; గావుము భక్తవత్సలా!" 308

వ. ఇంద్రుం డిట్లనియె: 309

సీ. " ప్రాణిసంఘముల హృత్పద్మమధ్యంబుల నివసించి, భాసిల్లు నీవ యెఱుఁగు;
దింతకాలము దానవేశ్వరుచే బాధపడి చిక్కియున్న యాపన్నజనుల
రక్షించితివి మమ్ము రాక్షసేశ్వరుఁ జంపి; క్రతుహవ్యములు మాకుఁ గలిగె మరల;
మంటేమి; నీసేవ మరగినవారలు కైవల్యవిభవంబు కాంక్ష సేయ;
ఆ. రితరసుఖములెల్ల నిచ్ఛగింపఁగ నేల? - యస్థిరంబు లివి; యనంతభక్తిఁ
గొలువనిమ్ము నిన్ను ఘోరదైత్యానీక-చిత్తభయదరంహ! శ్రీనృసింహ!"

వ. ఋషు లి ట్లనిరి: 311

మ. "భవదీయాదరలీల లోకముల నుత్పాదించి, రక్షింప, నేఁ
డవి దైత్యేశునిచేత భేదితములై, హ్రస్వంబులై యుండ, నీ
యవినీతున్ నరసింహరూపమున సంహారంబునొందించి, వే
దవిధిం గ్రమ్మఱ నుద్ధరించితిగదా ధర్మానుసంధాయివై." 312

వ. పితృదేవత లి ట్లనిరి: 313

శా. "చండక్రోధముతోడ దైత్యుఁడు వడిన్ శ్రాద్ధంబులన్ మత్సుతుల్
పిండంబుల్ సతిలోదకంబులుగ నర్పింపంగ, మాకీక, యు
ద్దండత్వంబునఁ దాన కైకొను మహోదగ్రుండు వీఁ డిక్కడన్
ఖండింపంబడె నీనఖంబుల; నుతుల్ గావింతు మాత్మేశ్వరా!" 314

1. మత్ అస్మత్ అను రూపములను వచనభేదవివక్ష లేకయే పోతన పలుచోట్లఁ బ్రయో
గించినట్లున్నది.

వ. సిద్ధు లిట్లనిరి: 315

క. "క్రుద్ధుండై, యణిమాదిక – సిద్ధులు గైకొనిన దైత్యుఁ జీరితివి; మహా
యోద్ధవు; నీకృప మాకును – సిద్ధులు మరలంగఁ గలిగె శ్రీనరసింహా!" 316

వ. విద్యాధరు లిట్లనిరి: 317

క. "దానవునిఁ జంపి, యంత – ర్ధానాదికవిద్యలెల్ల దయతో మరలం
గా నిచ్చితివి; విచిత్రము – నీ నిరుపమవైభవంబు; నిజము; నృసింహా!" 318

వ. భుజంగు లిట్లనిరి: 319

క. "రత్నములను, మత్కాంతా–రత్నంబులఁ బుచ్చికొన్న రక్కసు నురముం
యత్నమున వ్రచ్చివైచితి;–పత్నులు, రత్నములుఁ గలిగి బ్రదికితి మీశా!"

వ. మనువు లిట్లనిరి: 321

క. "దుర్ణయుని దైత్యుఁ బొరిగొని, – వర్ణాశ్రమధర్మసేతువర్గము మరలం
బూర్ణము సేసితి; వేమని – వర్ణింతుము! కొలిచి బ్రదుకువారము దేవా!"

వ. ప్రజాపతు లిట్లనిరి: 323

మ. "ప్రజలం జేయుటకై సృజించితి మముం బాటించి; దైత్యాజ్ఞచేఁ
బ్రజలం జేయక యింతకాలము మహాభారంబుతో నుంటి; మీ
కుజనుం వక్షముఁ జీరి చంపితివి; సంకోచంబు లే కెల్లచోఁ
బ్రజలం జేయుచు నుండువారము జగద్భద్రాయమాణోదయా!" 324

వ. గంధర్వు లిట్లనిరి: 325

క. "ఆడుదుము రేయుఁ బగలుం;–బాడుదుము నిశాటునొద్ద; బాధించు; దయం
జూడఁడు; నీచే జమునిం–గూడె; మహాపాతకునకుఁ గుశలము గలదే?" 326

వ. చారణు లిట్లనిరి: 327

క. "భువనజనహృదయభల్లుఁడు,–దివిజేంద్రవిరోధి నేఁడు దెగె నీచేతం;
భవరోగనివర్తక మగు–భవదంఘ్రియుగంబుఁ జేరి బ్రదికెద మీశా!" 328

వ. యక్షు లిట్లనిరి: 329

ఉ. "భ్రంశము లేని నీభటుల, భంగవిముక్తుల, మమ్ము నెక్కి ని
స్సంశయవృత్తి దిక్కులఁ బ్రచారము సేయుచు నుండు వీఁడు; ని
స్త్రింశముతోడ వీనిఁ గడ తేర్చితి; వాపద మానె; నోచతు
ర్వింశతితత్త్వశాసక! త్రివిష్టపముఖ్య! జగన్నివాసకా!" 330

వ. [1]కింపురుషు లిట్లనిరి: 331

1. కింపురుషులు = అశ్వశరీరమును, నరముఖమునుగల ఒక తెగ దేవతలు.

క. "పురుషోత్తమ! నేరము; కిం-పురుషుల; మల్పులము నిన్ను భాషింపఁగ; దు
ష్పురుషుఁ, సకలసుజనహృ-త్పురుషుం జంపితివి; జగము బ్రదికె నధీశా!"

వ. వైతాళికు లిట్లనిరి: 333

క. "త్రిభువనశత్రుఁడు పడియెను;-సభలందును, మఖములందు జగదీశ్వర! నీ
శుభగీతములు పఠించుచు-నభయులమై సంచరింతు మార్తశరణ్యా!" 334

వ. కిన్నరు లిట్లనిరి: 335

క. "ధర్మము దలఁపఁడు; లఘుతర-కర్మము సేయించు మమ్ముఁ; గలుషాత్మకు, దు
ష్కర్మునిఁ జంపితి; వున్నత-[1]శర్ములమై, నీదుభక్తి సలిపెదము హరీ!" 336

వ. విష్ణుసేవకు లిట్లనిరి: 337

ఉ. "సంచితవిప్రశాపమునఁ జండనిశాచరుఁ డైన వీని శి
క్షించుట కీడు గాదు; కృప సేసితి; యీశ్వర! భక్తితోడ సే
వించుటకంటె వైరమున వేగమ చేరఁగవచ్చు నిన్ను; నీ
యంచితనారసింహతను వద్భుత; మాపదఁ బాసి రందఱున్." 338

వ. ఇట్లు బ్రహ్మరుద్రేంద్రసిద్ధసాధ్యపురస్సరులైన దేవముఖ్యు లందఱు నెడ గలిగి
యనేక ప్రకారంబుల వినుతించి; రందు రోషవిజృంభమాణుండయిన నరసింహ
దేవునిడగ్గఱఁ జేర వెఱచి, లక్ష్మీదేవిం బిలిచి యి ట్లనిరి: 339

క. "హరికిం బట్టపుదేవివి;-హరిసేవానిపుణమతివి; హరిగతివి; సదా
హరిరతివి; నీవు సని నర-హరిరోషము డింపవమ్మ! హరివరమధ్యా!" 340

వ. అనిన నియ్యకొని, మహోత్కంఠతోడ నా కలకంఠకంఠి నరకంఠీరవుని [2]యుప
కంఠంబునకుం జని. 341

సీ. ప్రళయార్కబింబంబుపగిది నున్నది గాని, నెమ్మోము పూర్ణేందునిభము గాదు;
శిఖిశిఖాసంఘంబుచెలువు సూపెడుఁ గాని, చూడ్కి ప్రసాదభాసురము గాదు;
వీరరౌద్రాద్భుతావేశ మొప్పెడుఁ గాని, భూరికృపారసస్ఫూర్తి గాదు;
భయదదంష్ట్రాంకుర ప్రభలు గప్పెడుఁ గాని, దరహసితాంబుజాతంబు గాదు;
తే. కఠినఖరనారసింహవిగ్రహము గాని,-కామినీజనసులభవిగ్రహము గాదు;
విన్నదియుఁగాదు తొల్లి నే విష్ణునలనఁ-గన్నదియుఁగాదు భీషణాకార మనుచు.

క. పలికెద నని [3]గమకముఁ గొనుఁ-బలికినఁ గడు నలుగు విభుఁడు; ప్రతివచనములం
బలుకఁడని నిలుచు శశిముఖి;-బలువిడి హృదయమునఁ జనవు, భయమును గదురన్.

1. శర్మము = సుఖము. 2. ఉపకంఠము = సమీపము. 3. గమకము = యత్నము.

వ. ఇట్లు వారిజనివాసిని నరహరిరూపంబు వీక్షించి, శంకించి, శాంతుండైన వెనుక
డగ్గఱెద నని చింతించుచున్న, వారిజసంభవుం డద్దేవుని రోషంబు నివారింప
నితరుల కలవి గాదని, ప్రహ్లాదుం జీరి, యి ట్లనియె : 344

క. "[1]తీండ్రమగు రోషమున మీ-తండ్రిని మిత్తమునఁ జక్రి దారుణమూర్తిన్
[2]వేండ్రము విడువఁడు; మెల్లన - తండ్రీ! శీతలునిఁ జేసి దయసేయఁగదే!"

వ. అనిన, 'నాఁగాక' యని మహాభాగవతశేఖరుండయిన బాలకుండు కరకమలం
బులు ముకుళించి, మందగమనంబున సమందవినయవివేకంబుల నరసింహదేవుని
సన్నిధికిం జని, సాష్టాంగదండప్రణామంబు సేసిన భక్తపరాధీనుండగు నయ్యీ
శ్వరుం డాలోకించి. 346

ఉ. ప్రాభవ మొప్ప, నుత్కటకృపామతి యై, కదియంగఁ జీరి, సం
శోభితదృష్టిసంఘములఁ జూచుచు, బాలుని మౌళియందు లో
కాభినుతుండు పెట్టె నసురాంతకుఁ డుద్భటకాలసర్పభీ
తాభయదానశస్తము, ననర్గళమంగళహేతుహస్తమున్. 347

వ. ఇట్లు హరికరస్పర్శంబున భయవిరహితుండును, బ్రహ్మజ్ఞానసహితుండును, బుల
కితదేహుండును, సముత్పన్న సంతోషబాష్పసలిల ధారాసమూహుండును,
బ్రేమాతిశయగద్గదభాషణుండును, వినయవివేకభూషణుండు, నేకాగ్రచిత్తుం
డును, భక్తిపరాయత్తుండును నయి, యద్దేవుని చరణకమలంబులు దన హృద
యంబున నిలిపికొని, కరకమలంబులు ముకుళించి, యిట్లని వినుతించె : 348

ప్రహ్లాదుఁడు శ్రీమన్నరసింహమూర్తిని స్తుతించుట

మ. "అమరుల్, సిద్ధులు, సంయమీశ్వరులు, బ్రహ్మాదుల్ సతాత్పర్యచి
త్తములన్ నిన్ను బహుప్రకారముల నిత్యంబున్ విచారించి, పా
రము ముట్టన్ నుతిసేయ నోపరఁట; నే రక్షస్తనూజుండ; గ
ర్వమదోద్రిక్తుఁడ; బాలుఁడన్; జడమతిన్; వర్ణింప శక్తుండనే? 349

మ. తపమున్, వంశముఁ, దేజమున్, శ్రుతము, సౌందర్యంబు, నుద్యోగమున్,
నిపుణత్వంబుఁ, బ్రతాపపౌరుషములున్, నిష్ఠాబలప్రజ్ఞలున్,
జపహోమంబులుఁ జాల వీశ్వర! భవత్సంతుష్టికై; దంతియూ
థపుచందంబున భక్తి సేయవలయుం [3]దాత్పర్యసంయుక్తుఁ డై. 350

మ. అమలజ్ఞానసుదానధర్మరతిసత్యక్షాంతినిర్మత్సర
త్వములన్, యజ్ఞతపోనసూయలఁ గడున్ దర్పించు ధాత్రీసురో

1. తీండ్రము = తీవ్రము. 2. వేండ్రము = తాపము. 3. తాత్పర్యము = భక్తిప్రపత్తులు.

త్రముకంటెఁ శ్వపచుండు ముఖ్యుఁడు; మనోర్థప్రాణవాక్కర్మముల్
సమతన్ నిన్ను [1]నయించెనేని [2]నిజవంశశ్రీకరుం డౌఁ దుదిన్. 351

సీ. అజ్ఞుండు సేసిన యపరాధములను జేపట్టఁ డీశ్వరుఁడు కృపాళుఁ డగుటఁ;
జేపట్టు నొకచోట; సిద్ధ; మీశ్వరునకు నర్థంబు లేకుండునతఁడు పూర్ణుఁ;
డైన నర్థము లీశ్వరార్పణంబులుగాఁగఁ జేయుట ధర్మంబు; సేసెనేని
నద్దంబుఁ జూచిన నళికలలామంబు బ్రతిబింబితం బగు పగిది మరల
తే. నర్థములు దోఁచుఁ; గావున నధికబుద్ధి-భక్తి సేయంగవలయును; భక్తి గాని
మెచ్చఁ డర్థంబులొసఁగెడుమేరలందుఁ-బరమకరుణుండు, హరి, భక్తిబాంధవుండు.

క. కావున నల్పుఁడ; సంస్తుతిఁ - గావించెద వెఱపు లేక; కలనేరుపునన్
నీవర్ణనమున ముక్తికిఁ - బోవు నవిద్యను జయించి పురుషుఁ డనంతా! 353

సీ. సత్త్వాకరుఁడవైన సర్వేశ! నీయాజ్ఞ శిరముల నిడుకొని చేయువారు
బ్రహ్మాదు లమరులు భయమందుచున్నారు నీ భీషణాకృతి నేఁడు చూచి;
రోషంబు మాను; నీరుచిరవిగ్రహములు కల్యాణకరములు గాని భీతి
కరములు గావు; లోకములకు వృశ్చికపన్నగంబులభంగి భయముఁ జేయు
తే. నసుర మర్దించితివి; సాధుహర్షమయ్యెఁ; - నవతరించినపని దీఱె; నలుక యేల?
కలుషహారివి, సంతోషకారి వనుచు-నిన్నుఁ దలఁతురు లోకులు నిర్మలాత్మ!

మ. ఖరదంష్ట్రాభ్రుకుటీసటానఖయు, నుగ్రధ్వానయున్, రక్తకే
సరయున్, దీర్ఘతరాంత్రమాలికయు, భాస్వన్నేత్రయు నైన నీ
నరసింహాకృతిఁ జూచి నే వెఱవఁ; బూర్ణక్రూరదుర్వారదు
ర్భరసంసారదవాగ్నికిన్ వెఱతు; నీపాదాశ్రయుం జేయవే? 355

వ. దేవా! సకలయోనులందును సుఖవియోగదుఃఖసంయోగసంజనితంబైన శోకా
నలంబున దందహ్యమానుండనై, దుఃఖనివారకంబుగాని దేహాద్యభిమానం
బున మోహితుండనై పరిభ్రమించుచున్న యేను నాకుం బ్రియుండవు, సఖుం
డవుఁ, బరదేవతవు నైన నీవగు బ్రహ్మగీతంబులయిన లీలావతారకథావిశేషం
బులఁ బఠియించుచు, రాగాదినిర్ముక్తుండనై, దుఃఖపుంజంబులఁ దరియించి,
భవదీయచరణకమలస్మరణసేవానిపుణులైన భక్తులం జేరియుండెద; బాలునిఁ
దల్లిదండ్రులును, రోగిని వైద్యదత్తంబయిన యౌషధంబును, సముద్రంబున
మునింగెడివాని నావయును దక్కొరులు రక్షింప నేరని తెఱంగున సంసార
తాపసంతప్యమానుండై, నీచేత నుపేక్షితుం డయినవాని నుద్ధరింప నీవుదక్క

1. నయించు = పొందించు; అర్పించు. 2. 'భగవత్సంతోషకుండౌఁ దుదిన్' అని పూ. ము. కాని పైపాఠమే మూలానుసారి. 'పునాతి స కులం' అని మూలము.

నన్యుండు సమర్థుఁడు గాఁడు; జగంబుల నెవ్వం డేమికృత్యంబు, నెవ్వనిచేతం బ్రేరితుండై, యేయింద్రియంబులం జేసి, యేమిటికొఱకు, నెవ్వనికిసంబంధియై, యేస్థలంబున, నేసమయంబునం, దేమిరూపంబున, నేగుణంబున, నపరంబైన జనకాదిభావంబు నుత్పాదించి, పరంబయిన బ్రహ్మాదిభావంబున రూపాంతరంబు నొందించు, నట్టి వివిధప్రకారంబు లన్నియు నిత్యముక్తుండవు, రక్షకుండవు నైన నీవ; నీయంశంబైన పురుషునికి నీయనుగ్రహంబునం గాలంబుచేతం బ్రేరితమై, కర్మమయంబును, బలయుతంబును, బ్రధానలింగంబును నైన మనంబును నీమాయ సృజియించు; నవిద్యార్పితవికారంబును, వేదోక్తకర్మప్రధానంబును, సంసారచక్రాత్మకంబైన యీమనమున నిన్ను సేవింపక నియమించి తరియింప నొక్కండును సమర్థుండు లేఁడు; విజ్ఞాననిర్జితబుద్ధిగుణుండవు నీవు; నీవలన వశీకృతకార్యసాధనశక్తియైన కాలంబు మాయతోడం గూడ షోడశవికారయుక్తంబయిన సంసారచక్రంబుఁ జేయుచుండు; సంసారదావదహనసంతప్యమానుండనగు నన్ను రక్షింపుము. 356

సీ. జనులు దిక్పాలుర సంపదాయుర్విభవములు గోరుదురు భవ్యంబు లనుచుఁ;
నవి యంతయును రోషహాసజృంభితమైన మాతండ్రి బొమముడిమహిమఁ జేసి
విహతంబు లగు; నట్టి వీరుండు నీచేత నిమిషమాత్రంబున నేఁడు మడిసెఁ;
గావున ధ్రువములు గావు బ్రహ్మాదుల శ్రీవిభవంబులు, జీవితములుఁ;
తే. గాలరూపకుఁడగు నురుక్రమునిచేత-విదళితము లగుఁ; నిలువవుఁ; వేయు నేల?
యితర మేనొల్లనీమీఁది మెఱుక గొంత-గలిగియున్న దికొలుతుఁ గింకరుఁడనగుచు.

మత్తకోకిలము. ఎండమావులవంటి [1]భద్రము లెల్ల సార్థములంచు, మ
ర్త్యుండు రోగనిధానదేహముతో విరక్తుఁడు గాక యు
ద్దండమన్మథవహ్ని నెప్పుడుఁ దప్తుఁడై యొకనాఁడుఁ జే
రండు పారము దుష్టసౌఖ్యపరంపరాక్రమణంబునన్. 358

ఉ. శ్రీమహిళామహేశసరసీరుహగర్భులకైన నీమహో
ద్దామకరంబుచే నభయదానము సేయవు; నేను బాలుఁడం;
దామసవంశసంభవుఁడ; దైత్యుఁడ; నుగ్రరజోగుణుండ; ని
స్సీమదయం గరాంబుజము శీర్షముఁ జేర్చుట చోద్య మీశ్వరా! 359

వ. మహాత్మా! సుజనులయిన బ్రహ్మాదులందును, దుర్జనులైన మాయందును సేవానురూపంబుగం బక్షపాతంబులు లేక, కల్పవృక్షంబుచందంబున ఫలప్రదానంబు సేయుదువు; కందర్పసర్పసమేతంబగు సంసారకూపంబునం గూలుచున్న మూఢజనులం గూడి,కూలెడి నేను భవదీయభృత్యుండగు నారదుని యనుగ్రహంబు

1. భద్రములు = శుభములు.

నంజేసి నీకృపకుఁ బాత్రుఁడనైతి; నన్ను రక్షించి, మజ్జనకు వధియించుట నా
యందులఁ బక్షపాతంబు గాదు; దుష్టదనుజసంహారంబును, శిష్టభృత్యమునిజన
రక్షాప్రకారంబును నీకు నైజగుణంబులు; విశ్వంబు నీవ; గుణాత్మకంబయిన
విశ్వంబు సృజియించి, యందుం బ్రవేశించి, హేతుభూతగుణయుక్తుండవై, రక్షక
సంహారకాదినానారూపంబుల నుండుదువు; సదసత్కారణకార్యాత్మకంబయిన
విశ్వంబునకుం బరమకారణంబు నీవ; నీమాయచేత వీఁడు, దా నని యెడు[1] బుద్ధి
వికల్పంబు దోఁచుఁ గాని నీకంటె నొండెద్దియు లేదు; బీజంబునందు వస్తు
మాత్ర భూతసౌక్ష్మ్యంబును, వృక్షంబునందు నీలత్వాదివర్ణంబునుం గలుగు
తెఱంగున విశ్వంబునకు నీయంద జన్మస్థితిప్రకాశనాశంబులుం గలుగు; నీచేత
నయిన విశ్వంబు నీయంద నిలుపుకొని, తొల్లి ప్రళయకాలపారావారంబునఁ
బన్నగేంద్రపర్యంకంబునఁ గ్రియారహితుండవై నిజసుఖానుభవంబు సేయుచు,
నిద్రితుని భంగి యోగనిమీలితలోచనుండవై మెలంగుచుఁ గొంతకాలంబునకు
నిజకాలశక్తిచేతం బ్రేరితంబులై, ప్రకృతిధర్మంబులయిన సత్త్వాదిగుణంబుల
నంగీకరించి, సమాధి చాలించి వెలుంగుచున్న నీనాభియందు వటబీజంబువలన
నుద్భవించు వటంబు తెఱంగున నొక్క కమలంబు సంభవించె; నిట్టికమలంబువలన
నాల్గుమోముల బ్రహ్మ జన్మించి, దిశలు వీక్షించి, కమలంబునకు నొండయిన
రూపంబు లేకుండుటఁ జింతించి, జలాంతరాళంబుఁ బ్రవేశించి, జలంబులందు
నూఱుదివ్యవత్సరంబులు వెదకి, తనజన్మంబునకు నుపాదానకారణంబైన నిన్ను
దర్శింప సమర్థుండు గాక, మగిడి కమలంబుకడకుం జని, విస్మయంబునొంది,
చిరకాలంబు నిర్భరతపంబు సేసి, పృథివియందు గంధంబుగను చందంబునఁ దన
యందు నానాసహస్ర వదన శిరో నయన నాసాకర్ణ వక్త్ర భుజకర చరణుండును,
బహువిధాభరణుండును, మాయాకలితుండును, మహాలక్షణలక్షితుండును, నిజ
ప్రకాశదూరీకృతతముండును, బురుషోత్తముండును నయిన నిన్ను దర్శించె;
నయ్యవసరంబున. 360

క. ఘోటకవదనుఁడవై, మధు - కైటభులం ద్రుంచి, నిగమగణముల నెల్లం
బాటించి, యజున కిచ్చిన - కూటస్థుఁడ; వీశ్వరుఁడవు; కోవిదవంద్యా! 361

వ. ఇవ్విధంబునఁ గృతత్రేతాద్వాపరంబు లను మూఁడుయుగంబులందును దిర్య
ఙ్మానవమునిజలచరాకారంబుల నవతరించి, లోకంబుల నుద్ధరించుచు, ధరించుచు,
హరించుచు, యుగానుకూలధర్మంబులం బ్రతిష్ఠించుచు నుండుదువు; దేవా!
యవధరింపుము. 362

సీ. కామహర్షాదిసంకలితమై, చిత్తంబు భవదీయచింతనపదవి సొరదు;
మధురాదిరసముల మరగి, చొక్కుచు, జిహ్వ నీవర్ణనమునకు నిగుడ నీదు;

---

1. బుద్ధివికల్పము = బుద్ధివిపర్యాసము; భ్రాంతి.

సుందరీముఖములఁ జూడఁ గోరు చుఁ, జూడ్కి తావకాకృతులపైఁ దగులువడదు
వివిధమర్త్యభాషలు వినఁగోరు వీనులు వినవు యుష్మత్కథావిరచనములు;

తే. ఘ్రాణ మురవడిఁ దిరుగు దుర్గంధములకు;
దనువు గొలుపదు వైష్ణవధర్మములకు;
నడఁగి యుండవు కర్మేంద్రియములు; పురుషుఁ
గలచు సవతులు [1]గృహమేధిఁ గలఁచునట్లు. 363

వ. ఇవ్విధంబున నింద్రియంబులచేతం జిక్కువడి, స్వకీయపరకీయశరీరంబులందు మిత్రామిత్రభావంబులు సేయుచు, జన్మమరణంబుల నొందుచు, సంసారవైతరణీ నిమగ్నులంబయిన లోకంబు నుద్ధరించుట లోకసంభవస్థితిలయకారణుండవైన నీకుం గర్తవ్యంబు; భవదీయసేవకులమయిన మాయందుఁ బ్రియభక్తు లయిన వారల నుద్ధరింపుము. 364

మ. భగవద్దివ్యగుణానువర్తనసుధాప్రాప్తైకచిత్తుండ నై,
[2]బెగడన్; సంసరణోగ్రవైతరణికిన్ భిన్నాత్ము లై, తావకీ
యగుణస్తోత్రపరాఙ్ముఖత్వమున మాయాసౌఖ్యభావంబులన్
సుగతిం గానని మూఢులం గని, మదిన్ శోకింతు సర్వేశ్వరా! 365

వ. దేవా! మునీంద్రులు నిజవిముక్తకాములయి, విజనస్థలంబులం దపంబు లాచరింతురు; కాముకత్వంబు నొల్లక యుండువారికి నీకంటె నొండు శరణంబు లేదు; గావున నిన్ను సేవించెదఁ గొందఱు కాముకులు గరద్వయకండూతిచేతం దనియనిచందంబునఁ దుచ్ఛంబయి పశుపక్షికృమికీటసామాన్యంబయిన మైథునాదిగృహమేధిసుఖంబులం దనియక కడపట నతిదుఃఖవంతు లగుదురు; నీప్రసాదంబు గల సుగుణుండు నిష్కాముండయి యుండు; మౌనవ్రతజపతపశ్శ్రుతాధ్యయనంబులును, నిజధర్మవ్యాఖ్యానవిజనస్థలనివాససమాధులును మోక్షహేతువులగు; నైన నివి పదియు నింద్రియజయంబు లేనివారికి భోగార్థంబులయి, విశ్రమించువారికి జీవనోపాయంబులయి, డాంబికులకు వార్తాకరంబులయి యుండు; సఫలంబులు గావు; భక్తిలేక భవదీయజ్ఞానంబు లేదు; రూపరహితుండవైన నీకు బీజాంకురంబులకైవడిఁ గారణకార్యంబులయిన సదసద్రూపంబులు రెండును బ్రకాశమానంబులగు; నారెంటియందును భక్తియోగంబున బుద్ధిమంతులు మథనంబున దారువులందు వహ్నిం గనియెడు తెఱంగున నిన్నుఁ బొడగందురు; పంచభూతతన్మాత్రంబులును, ప్రాణేంద్రియంబులును, మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తంబులును నీవ; సగుణంబును, నిర్గుణంబును నీవ; గుణాభిమానులయిన జన్మమరణంబుల నొందు విబుధు లాద్యంతంబులు

1. గృహమేధి = గృహస్థు. 2. బెగడు = భయపడు.

గానక నిరుపాధికుండవైన నిన్నెఱుంగరు; తత్త్వజ్ఞులయిన విద్వాంసులు వేదాధ్యయనాదివ్యాపారంబులు మాని, వేదాంత ప్రతిపాద్యుండవగు నిన్ను సమాధివిశేషంబుల నెఱింగి సేవింతురు; రది గావున. 366

సీ. నీగృహాంగణభూమి నిటలంబు మోవంగ, [1]మోదించి, నిత్యంబు మ్రొక్కఁ డేని,
నీమంగళ స్తవనికరవర్ణంబులు పలుమాఱు నాలుకఁ బలుకఁ డేని,
నీయధీనములుగా నిఖిలకృత్యంబులు ప్రియభావమున సమర్పింపఁ డేని,
నీపదాంబుజముల నిర్మలహృదయుఁ డై, చింతించి, మక్కువఁ జిక్కఁ డేని,
తే. నిన్నుఁ జెవులార వినఁ డేని, నీకు సేవ-సేయ రాఁ డేని, బ్రహ్మంబుఁ జెందగలఁడె
యోగి యైనఁ, దపోవ్రతయోగి యైన,-వేది యైన, మహాతత్త్వవేది యైన? 367

వ. కావున భవదీయదాస్యయోగంబు కృపసేయు'' మని ప్రణతుండైన ప్రహ్లాదుని వర్ణనంబులకు మెచ్చి, నిర్గుణుండైన హరి రోషంబు విడిచి, యి ట్లనియె: 368

శా. ''సంతోషించితి నీచరిత్రమునకున్; సద్భద్రమూఁ గాక! నీ
యంతర్వాంఛితలాభ మెల్లఁ గరుణాయత్తుండనై యిచ్చెదం;
జింతం జెందకు; భక్తకాముఁడ నే; సిద్ధంబు; దుర్లోక్యుఁడన్;
జంతుశ్రేణికి నన్నుఁ జూచినఁ బునర్జన్మంబు లే దర్భకా! 369

ఆ. సకలభావములను సాధులు, విద్వాంసు-లఖిలభద్రవిభుఁడ నైన నన్నుఁ
గోర్కు లిమ్మటంచుఁ గోరుదు; రిచ్చెదఁ;-గోరు మెద్దియైనఁ గుఱ్ఱ! నీవు.''

వ. అని పరమేశ్వరుండు ప్రహ్లాదునియందుఁ గల సకామత్వంబుఁ దెలియుకొఱకు వంచించి యిట్లానతిచ్చిన, నతండు నిష్కాముండైన యేకాంతి గావునఁ గామంబు భక్తియోగంబునకు నంతరాయం బని తలంచి, యిట్లనియె: ''నుత్పత్తి మొదలు కామాద్యనుభవాసక్తి గల నాకు వరంబు లిచ్చెద నని వంచింప నేల? సంసారబీజంబునకు హృదయబంధకంబులయిన కామంబులకు వెఱచి, ముముక్షుండనై, సేమంబుకొఱకు [2]నేమంబున నిన్నుం జేరితిఁ; గామంబులును, నింద్రియంబులును, మనశ్శరీరధైర్యంబులును, మనీషాప్రాణధర్మంబులును, లజ్జాస్మరణలక్ష్మీసత్యతేజోవిశేషంబులును నశించు; లోకంబులందు భృత్యులర్థకాములయి రాజుల సేవింతురు; రాజులుం బ్రయోజనంబు లర్థించి, భృత్యులకు నర్థంబు లొసంగుదు; రవ్విధంబునం గాదు; నాకుం గామంబు లేదు; నీకుం బ్రయోజనంబు లే; దయినను దేవా! వరదుండ వయ్యెదవేనిఁ గామంబులు వృద్ధిఁ బొందని వరంబుఁ గృపసేయుము; కామంబులు విడిచిన పురుషుండు నీతోడ సమానవిభవుం డగు; నరసింహా! పరమాత్మ! పురుషోత్తమ!'' యని ప్రణవపూర్వకంబుగా నమస్కరించిన హరి యి ట్లనియె: 371

1. మోదించు = ముదమందు; సంతోషించు. 2. నేమము = నియమము.

సీ. "నీయట్టి సుజ్ఞాననిపుణు లేకాంతులు గోర్కులు నాయందుఁ గోరనొల్లు;
రట్లైనఁ బ్రహ్లాద! యసురేంద్రభర్తవై సాగి మన్వంతరసమయ మెల్ల
నిఖిలభోగంబులు నీవు భోగింపుము; కల్యాణబుద్ధి నాకథలు వినుము;
సకలభూతములందు సంపూర్ణుఁ డగు నన్ను, యజ్ఞేశు, నీశ్వరు నాత్మ నిలిపి,
ఆ. కర్మచయములెల్ల ఖండించి, పూజన-మాచరింపు మీశ్వరార్పణముగ;
భోగముల నశించుఁ బుణ్యంబు; వ్రతములఁ-బాపసంచయములు పాయు నిన్ను.

వ. మఱియు నటమీఁదఁ గాలవేగంబునం గళేబరంబు విడిచి, త్రైలోక్యవిరాజమానంబును, దివిజరాజజేగీయమానంబును, బరిపూరితదశదిశంబు నైన యశంబుతోడ ముక్తబంధుండవై, నన్ను డగ్గఱెదవు; వినుము. 373

ఆ. నరుఁడు ప్రియముతోడ నాయవతారంబు,-నీయుదారగీతనికరములను
[1]మానసించె నేని మఱి సంభవింపఁడు;-కర్మబంధచయముఁ గడచిపోవు." 374

వ. అనినఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె: 375

సీ. "దంష్ట్రివై, తొల్లి సోదరుని హిరణ్యాక్షు నీవు చంపుటఁ జేసి [2]నిగ్రహమున
మాతండ్రి రోషనిర్మగ్నుఁ డై, సర్వలోకేశ్వరుఁ, బరము నిన్నెఱుఁగ లేక
పరిపంథివగిది నీభక్తుండనగు నాకు నపకారములు సేసె; నతఁడు నేఁడు
నీ శాంతదృష్టిచే నిర్మలత్వము నొందెఁ; గావునఁ బాపసంఘంబువలనఁ
తే. బాసి, శుద్ధాత్మకుఁడు గాఁగ భవ్యగాత్ర!-వరము వేఁడెద; నాకిమ్ము, వనజనేత్ర!
భక్తసంఘాతముఖపద్మ పద్మమిత్ర!-భక్తకల్మషవల్లికాపటులవిత్ర!" 376

వ. అనిన భక్తవత్సలుం డిట్లనియె: 377

మ. "నిజభక్తుండవు నాకు, నిన్నుఁ గనుటన్ నీతండ్రి త్రిస్సప్తపూ
ర్వజులం గూడి, పవిత్రుఁ డై, శుభగతిన్ వర్తించు; విజ్ఞానదీ
పజితానేకభవాంధకారు లగు మద్భక్తుల్ వినోదించు దే
శజనుల్ దుర్జనులైన శుద్ధులు సుమీ! సత్యంబు దైత్యోత్తమా! 378

సీ. ఘనసూక్ష్మభూతసంఘాతంబులోపల నెల్లవాంఛలు మాని, యెవ్వరయిన
నీచందమున నన్ను నెఱియ సేవించిన మద్భక్తులగుదురు; మత్పరులకు
గుఱిసేయ నీవ యోగ్యుఁడవైతి; విటమీఁద వేదచోదితమైన విధముతోడఁ
జిత్తంబు నా మీఁదఁ జేర్చి, మీతండ్రికిఁ బ్రేతకార్యములు సంప్రీతిఁ జేయు;
తే. మతఁడు రణమున నేఁడు నాయంగమర్శ-నమున నిర్మలదేహుఁడై నవ్యమహిమ
నపగతాఖిలకల్మషుఁ డై, తనర్చి,-పుణ్యలోకంబులకు నేఁగుఁ బుణ్యచరిత!"

1. మానసించు = తలంచు. 2. నిగ్రహము = కసి; కక్ష.

వ. అని యిట్లు నరసింహదేవుం డానతిచ్చిన హిరణ్యకశిపునకుం బ్రహ్లాదుండు పరలోకక్రియలుసేసి, భూసురోత్తములచేత నభిషిక్తుండయ్యె; నయ్యెడం బ్రసాద సంపూర్ణముఖుండైన శ్రీనృసింహదేవునింజూచి, దేవతాప్రముఖసహితుండైన బ్రహ్మదేవుం డి ట్లనియె: 380

సీ. "దేవదేవాఖిలదేవేశ! భూతభావన! వీఁడు నాచేత వరము వడసి,
మత్సృష్టజనులచే మరణంబు నొందక, మత్తుఁడై, సకలధర్మములుఁ జెఱిచి,
నేఁడు భాగ్యంబున నీచేత హతుఁడయ్యెఁ; గల్యాణ మమరె లోకములకెల్ల;
బాలు నీతని, మహాభాగవతశ్రేష్ఠు బ్రదికించితివి మృత్యుభయముఁ బాపి;
తే. వరము కృపసేసితివి; మేలు; వారిజాక్ష!-నీనృసింహావతారంబు నిష్ఠతోడఁ
దగిలి చింతించువారలు దండధరుని-బాధ నొందరు; మృత్యువుబారిఁ బడరు."

వ. అనిన నరసింహదేవుం డి ట్లనియె: 382

క. "మన్నించి దేవశత్రుల-కెన్నఁడు నిటువంటి వరము లీకుము; పాపో
త్పన్నులకు వరము లిచ్చుట-పన్నగముల కమృతమిడుట పంకజగర్భా!" 383

వ. అని యిట్లానతిచ్చి, బ్రహ్మాదిదేవతాసమూహంబుచేఁ బూజితుండై, భగవంతుండైన శ్రీనృసింహదేవుండు తిరోహితుం డయ్యెఁ; బ్రహ్లాదుండును శూలికిఁ బ్రణమిల్లి, తమ్మిచూలికి[1] వందనంబులుసేసి, ప్రజాపతులకు మ్రొక్కి, భగవత్కళలైన దేవతలకు నమస్కరించినం జూచి, బ్రహ్మదేవుండు శుక్రాదిమునీంద్ర సహితుం డై, దైత్యదానవరాజ్యంబునకుం బ్రహ్లాదుం బట్టంబు గట్టి, యతనిచేతఁ బూజితుండై, దీవించె; నంత నీశానాదినిఖిలదేవతలు వివిధంబులగు నాశీర్వాదంబులచేత నాప్రహ్లాదునిఁ గృతార్థుంజేసి, తమ్మిచూలిని ముందట నిడుకొని, నిజస్థానంబులకుఁ జని; రిట్లు విష్ణుదేవుండు నిజపార్శ్వచరు లిరువురు బ్రాహ్మణశాపంబునంజేసి ప్రథమజన్మంబున దితిపుత్రులైన హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులను వరాహ నారసింహరూపంబుల నవతరించి వధియించె; ద్వితీయ భవంబున రాక్షసజన్మంబు దాల్చిన రావణకుంభకర్ణులను శ్రీరామరూపంబున సంహరించెఁ; దృతీయజన్మంబున శిశుపాలదంతవక్త్రు లనుపేరులం బ్రసిద్ధి నొందినవారలను శ్రీకృష్ణరూపంబున ఖండించె; నివ్విధంబున మూఁడుజన్మంబుల గాఢవైరానుబంధంబున నిరంతరసంభావితధ్యాను లై, వారలు నిఖిల కల్మషవిముక్తులై, హరిం గదిసి" రని చెప్పి నారదుం డి ట్లనియె: 384

ఉ. "శ్రీరమణీయ మైన నరసింహవిహారము, నింద్రశత్రుసం
హారముఁ, బుణ్యభాగవతుఁడైన నిశాచరనాథపుత్త్రసం

1. తమ్మిచూలి = పద్మగర్భుఁడు; బ్రహ్మ.

చారము నెవ్వఁడైన సువిచారత విన్నఁ, బఠించినన్ శుభా
కారముతోడ నేభయముఁ గల్గని లోకముఁ జెందు భూవరా! 385

మ. జలజాతప్రభవాదులున్ మనములోఁ జర్చించి భాషావళిం
బలుకన్ లేని జనార్దనాహ్వయపరబ్రహ్మంబు నీయింటిలోఁ
జెలియై, మేనమఱంది యై, సచివుఁడై, చిత్తప్రియుండై, మహా
ఫలసంధాయకుఁడై చరించుటలు నీ భాగ్యంబు రాజోత్తమా! 386

త్రిపురాసురసంహారము

క. బహుమాయుఁడైన మయుచే-విహతంబగు హరుని యశము విఖ్యాతజయా
వహముగ నీభగవంతుఁడు-మహితాత్ముఁడు మున్ను నర్చె మనుజవరేణ్యా!''

వ. అనిన ధర్మనందనుం డిట్లనియె: 388

క. ''ఏకర్మంబున విభుఁడగు-శ్రీకంఠుని యశము మయునిచే [1]సుడివడియెన్?
వైకుంఠుఁ డెవ్విధంబునఁ-గైకొని తత్కీర్తి చక్కఁగా నొనరించెన్?'' 389

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె: 390

క. ''చక్రాయుధబలయుతులగు-శక్రాదుల [2]ఓహటించి, శ్రమమున నసురుల్
సక్రోధంబుగ నరిగిరి-విక్రమములు మాని, మయుని వెనుకకు నధిపా! 391

వ. ఇట్లు రక్కసులు దనవెనుకఁ జొచ్చిన మాయానిలయుండును, దుర్ధముండు నైన మయుండు దన మాయాబలంబున నయోరజతసువర్ణమయంబులై, యెవ్వరికిని లక్షింపరాని గమనాగమనంబులును, వితర్కింపరాని కర్కశపరిచ్ఛదంబులును గలిగిన త్రిపురంబుల నిర్మించి యిచ్చిన, నక్తంచరు లందఱు నందుఁ బ్రవేశించి, కామసంచారులై, పూర్వవైరంబుఁ దలంచి, సనాయకంబు లయిన లోకంబుల నస్తోకంబయిన నిజబలాతిరేకంబున శోకంబు నొందించిన.

క. లోకాధినాథు లెల్లను-శోకాతురులగుచు, శరణు సొచ్చిరి దుష్టా
నీకవిదళనాకుంఠున్,-శ్రీకంఠున్, భువనభరణచిత్తోత్కంఠున్. 393

వ. ఇట్లు సకలలోకేశ్వరుండగు మహేశ్వరుం జేరి, లోకపాలకులు ప్రణతులై పూజించి, కరకమలంబులు ముకుళించి. 394

క. ''త్రిపురాలయు లగు దానవు-లపరాజితు లగుచు మాకు నశ్రాంతంబున్
వపురాదిపీడఁ జేసెద;-రపరాధకులను వధింపు మగజాధీశా! 395

క. దీనులము గాక యుష్మద-ధీనుల మై యుండు మేము దేవాహితదో
ర్లీనులమైనారము; బల-హీనులమగు మమ్ముఁ గావు మీశాన! శివా!'' 396

1. సుడివడు = కలఁతపడు; చలించు. 2. ఓహటించు = వెనుదీయు.

వ. అనిన భక్తవత్సలుండగు పరమేశ్వరుండు శరణాగతులైన గీర్వాణుల 'వెఱవకుం' డని, దుర్వారబలంబున బాణాసనంబుఁ గేల నందికొని, యొక్క దివ్యబాణంబు సంధించి, త్రిపురంబులపయి నేసిన మార్తాండమండలంబున వెలువడు మయూఖజాలంబుల చందంబునఁ దద్బాణంబునవలన దేదీప్యమానంబులై యనేక బాణసహస్రంబులు సంభవించి, భూనభోంతరాళంబులు నిండి, మండి, తెప్పలుగాఁ గుప్పలుగొని, త్రిపురంబులపయిఁ గప్పె; నప్పుడు తద్బాణపావకహేతిసందోహ దందహ్యమానులై గతాసులైన త్రిపురపుర నివాసులం దెచ్చి, మహాయోగియైన మయుండు సిద్ధరసకూపంబున వైచిన.

క. సిద్ధామృతరసమహిమను-శుద్ధమహావజ్రతుల్యశోభితతను లై,
వృద్ధిం బొందిరి దానవు-లుద్ధతనిర్ఘాతపావకోపము లగుచున్. 398

క. కూపామృతరససంగతి-దీపితు లై, నిలిచి యున్న దేవాహితులన్
రూపించి చింత నొందెడు-గోపధ్వజుఁ జూచి, చక్రి కుహనాన్వితుఁ డై. 399

శా. ఉత్సాహంబున నొక్క పాఁడిమొదవై యూధంబు ఘ్రాణించుచున్
వత్సంబై తనవెంట బ్రహ్మ నడవన్, వైకుంఠుఁ డేతెంచి, యు
ద్యత్సత్త్వంబునఁ గూపమధ్యరసముం ద్రావెన్; విలోకించుచుం
దత్సౌభాగ్యనిమగ్నులై మఱచి రాదైత్యుల్ నివారింపఁగన్. 400

వ. ఇట్లు విష్ణుండు మోహనాకారంబున ధేనువయి, త్రిపురమధ్యకూపామృతరసంబు ద్రావిన నెఱింగి, శోకాకులచిత్తులయిన రసకూపపాలకులం జూచి మహాయోగియైన మయుండు వెఱఁగుపడి, దైవగతిం జింతించి, శోకింపక యిట్లనియె:

ఆ. "అమరులైన, దనుజులైనను, నరులైన,-నెంతనిపుణులైన, నెవ్వరైన
దైవికార్థచయముఁ దప్పింపఁగా లేరు;-వలదు దనుజులార! వగవ మనకు."

వ. అని పలికె; నంత విష్ణుండు నైజంబులైన ధర్మజ్ఞాన విద్యా తపో విరక్తి సమృద్ధి క్రియాశక్తివిశేషంబుల శంభునికిఁ బ్రాధాన్యంబు సమర్పించి, రథసూతకేతు వర్మబాణాసనప్రముఖసంగ్రామసాధనంబులు సేసినం గైకొని. 403

మ. శరియై, కార్ముకియై, మహాకవచియై, సన్నాహియై, వాహియై,
సరథుండై, సనియంతయై, సబలుఁడై, సకేతనచ్ఛత్రుఁడై
పరమేశుం డొకబాణమున్ విడిచెఁ; దద్బాణానలజ్వాలలం
బురముల్ గాలె ఛటచ్ఛటధ్వని నభోభూమధ్యముల్ నిండఁగన్. 404

వ. ఇట్లు హరుండు దురవగాహంబులైన త్రిపురంబుల నభిజిన్ముహూర్తంబున భస్మంబు సేసి కూల్చిన, నమరగరుడగంధర్వసిద్ధసాధ్యయక్షవల్లభులు వీక్షించి, జయజయశబ్దంబులు సేయుచుఁ, గుసుమవర్షంబులు వర్షించిరి; ప్రజలు హర్షిం

చిరి; బ్రహ్మాదులు కీర్తించి; రప్సరసలు నర్తించిరి; దివ్యకాహళదుందుభిరవం
బులును, మునిజనోత్సవంబులును బ్రచురంబులయ్యెఁ; నిట్లు విశ్వజనీనంబగు
త్రిపురాసురసంహారంబున నఖిలలోకులును సంతసిల్లియుండ నయ్యవసరంబున.

ఆ. తృణకణముల భంగిఁ ద్రిపురంబుల దహించి,-పరముఁ,డవ్యయుండు, భద్రయశుఁడు
శివుఁడు పద్మజాది జేగీయమానుఁ డై,-నిజనివాసమునకు నెమ్మిఁ జనియె. 406

వ. ఇట్లు నిజమాయావిశేషంబున మర్త్యలోకంబున విడంబించుచున్న విష్ణుని
పరాక్రమవిధానంబులు మునిజనవంద్యమానంబులై, సకలలోకకల్యాణప్రదా
నంబులై యుండు'' ననిన విని నారదునకు ధర్మనందనుం డిట్లనియె : 407

నారదుఁడు ధర్మరాజునకు వర్ణాశ్రమధర్మములు దెలుపుట

సీ. ''అనఘాత్మ! సకలవర్ణాశ్రమాచారసమ్మతధర్మ మెయ్యది మానవులకు?
నేధర్మమున నరుం డిద్ధవిజ్ఞానము, భక్తియుఁ బ్రాపించుఁ? బద్మజునకు
సాక్షాత్సుతుండవు; సర్వజ్ఞుఁడవు; నీకు నెఱుఁగరానిది ధర్మ మింత లేదు;
నారాయణపరాయణస్వాంతు, లనఘులు, శాంతులు, సదయులు, సాధువృత్తి

ఆ. మెఱయుచున్న ఘనులు మీవంటివా రెద్ది-పరమధర్మ మనుచు భక్తిఁ దలఁతు,
రట్టి ధర్మరూప మఖిలంబు నెఱిఁగింపు;-వినఁగ నిచ్చ గలదు విమలచరిత!''

వ. అనిన నారదుండు ధర్మరాజుం జూచి, దాక్షాయణియందు నిజాంశంబున నవ
తరించి, భువనశోభనంబుకొఱకు బదరికాశ్రమంబునఁ దపోనిరతుండయియున్న
నారాయణునివలన సనాతనంబగు ధర్మంబు వింటి; నది సెప్పెద; సకలవర్ణం
బుల జనులకు సత్యంబును, దయయును, నుపవాసాదితపంబును, శౌచంబును,
సైరణయు, సదసద్వివేకంబును, మనోనియమంబును, బహిరింద్రియజయంబును,
హింసలేమియు, బ్రహ్మచర్యంబును, దానంబును, యథోచితజపంబును, సంతో
షంబును, మార్దవంబును, సమదర్శనంబును, మహాజనసేవయు, గ్రామ్యంబు
లయిన కోరికలు మానుటయు, నిష్ఫలక్రియలు విడుచుటయు, మితభాషిత్వం
బును, దేహంబుగాని తన్ను వెదకికొనుటయు, నన్నోదకంబులు ప్రాణులకుం
బంచియిచ్చుటయుఁ, బ్రాణులందు దేవతాబుద్ధియు, నాత్మబుద్ధిం జేయుటయు,
శ్రీ నారాయణచరణస్మరణకీర్తనశ్రవణ సేవార్చననమస్కారదాస్యాత్మసమ
ర్పణసఖ్యంబులనియెడి త్రింశల్లక్షణంబులు గలుగవలయు; నందు సత్కులాచా
రుండయి మంత్రవంతంబులైన గర్భాధానాదిసంస్కారంబు లవిచ్ఛిన్నంబు
లుగాఁ గలవాఁడు ద్విజుండు; ద్విజునకు యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదాన
ప్రతిగ్రహంబు లను షట్కర్మంబులు విహితంబులు; రాజునకుఁ బ్రతిగ్రహవ్యతి
రిక్తంబులయిన యజనాదికర్మంబు లయిదును, బ్రజాపాలనంబును, బ్రాహ్మ
ణులు గానివారివలన దండశుల్కాదులు గొనుటయు విహితకర్మంబులు;

వైశ్యునికిఁ గృషివాణిజ్య గోరక్షణాదికర్మంబులును, బ్రాహ్మణకులానుసరణం
బును విహితంబులు; శూద్రునకు ద్విజశుశ్రూష సేయవలయు. 409

సీ. విను కర్షణాదికవృత్తికంటెను మేలు యాచింపనొల్లని యట్టి వృత్తి;
ప్రాప్తంబుఁ గైకొని బ్రదుకుకంటెను లెస్స యనుదినంబును ధాన్యమడిగికొనుట;
యాయావరముకంటె నధికకళ్యాణంబు [1]పఱిగయెన్నుల ధాన్యభక్షణంబు;
శిలవృత్తికంటెను శ్రేయ మాపణములఁ బడ్డ గింజలు దిని బ్రదుకఁ గనుట;
ఆ. యెడరుచోట నృపతి కీనాల్గువృత్తులుఁ-దగుఁ; బ్రతిగ్రహంబు దగదు తలఁప;
నాపదవసరముల నధముఁ డెక్కువజాతి-వృత్తి నున్న దోషవిధము గాదు.

వ. వినుము: శిలవృత్తియు, నుంఛవృత్తియు ఋత మనియు, నయాచితవృత్తి
యమృత మనియు, నిత్యయాచ్ఞావృత్తి మృతమనియుఁ, గర్షకవృత్తి ప్రమృత
మనియు నెన్నుదు; రట్టి వృత్తుల జీవించుట మేలు; వాణిజ్యంబు సత్యానృత
మనియు, శ్వవృత్తి నీచసేవ యనియుఁ బలుకుదురు; సర్వవేదమయుండు
బ్రాహ్మణుండు; సర్వదేవమయుండు క్షత్త్రియుండు; బ్రాహ్మణక్షత్త్రియులకు నీచ
సేవనంబు కర్తవ్యంబుగాదు. 411

క. దమమును, శౌచముఁ, దపమును,-శమమును, మార్దవముఁ, గృపయు, సత్యజ్ఞాన
క్షమలును, హరిభక్తియు, హర్షము నిజలక్షణము లగ్రజాతికి నధిపా! 412

ఉ. శౌర్యము, దానశీలముఁ, బ్రసాదము, నాత్మజయంబుఁ, దేజముఁ,
ధైర్యము, దేవభక్తియును, ధర్మము, నర్థముఁ, గామముం, బుధా
చార్యముకుందసేవలును, సత్కృతియుం, బరితోషణంబు, స
ద్వీర్యము, రక్షణంబుఁ, బృథివీవరశేఖర! రాజచిహ్నముల్. 413

క. ధర్మార్థకామవాంఛయు,-నిర్మలగురుదేవవిప్రనివహార్చనముల్,
నిర్మదభావముఁ, బ్రమదము,-శర్మకరత్వమును వైశ్యజనలక్షణముల్. 414

ఉ. [2]స్తేయము లేని వృత్తియు, శుచిత్వము, సన్నుతియుం, నిజేశులం
మాయలు లేక డాయుటయు, మంత్రము సెప్పక పంచయజ్ఞముల్
సేయుటయుం, ధరామరుల సేవయు, గోవుల రక్షణంబు, న
న్యాయములేమియుం మనుజనాథ! యెఱుంగుము శూద్రధర్మముల్. 415

సీ. నిలయము పాటించి, నిర్మలదేహ యై, శృంగార మేప్రొద్దుఁ జేయవలయు;
సత్యప్రియాలాపచతుర యై, ప్రాణేశు చిత్తంబు ప్రేమ రంజింపవలయు;
దాక్షిణ్యసంతోషధర్మమేధాదుల దైవత మని ప్రియుఁ దలఁపవలయు;
నాథుఁ డేపద్ధతి నడచు నాపద్ధతి నడచి సద్బంధుల నడపవలయు;

1. పఱిగయెన్నులు = కోయునప్పుడు చేనిలో రాలిన యెన్నులు. 2. స్తేయము = దొంగతనము.

ఆ. మార్దవమునఁ బతికి మజ్జనభోజన-శయనపానరతులు జరపవలయు;
విభుఁడు పతితుఁడైన వెలఁది పాతివ్రత్య-మహిమఁ బుణ్యుఁ జేసి మనుపవలయు.

క. తరుణి దన ప్రాణవల్లభు-హరిభావముగా భజించి, యతఁడును దానున్
సిరికైవడి వర్తించును-హరిలోకమునందు సంతతానందమునన్. 417

క. ఉపవాసంబులు, వ్రతములుఁ,-దపములు వేయేల? భర్త దైవత మని ని
ష్కపటతఁ గొల్చిన సాధ్వికి-నృపవర! దుర్లభము లేవు సకలజగములన్. 418

వ. మఱియు సంకరజాతులయిన రజక చర్మకారక నట [1]బురుడ కైవర్తకమ్లేచ్ఛ భిల్లురగు నంత్యజాతు లేశ్వరకును, జండాల పుల్కస మాతంగజాతులకును నాయాకులాగతంబులయిన వృత్తులఁ జౌర్యహింసాదులు వర్జించి, సంచరింప వలయు; మానవులకుఁ బ్రతియుగంబున నైసర్గికంబులైన ధర్మంబులు రెండు లోకంబులందును సుఖకరంబులని వేదవిదులైన పెద్దలు సెప్పుదురు; కారు కారున దున్నెడు క్షేత్రంబు లావు సెడు;నందుఁ జల్లిన బీజంబులు నిస్తేజంబులై యుండి లెస్సగ నంకురింపవు; నిరంతరఘృతధారావర్షంబున దహనంబునకు దాహకత్వంబు లేక శాంతిం జెందు; నందు వేల్చిన హవ్యంబులు ఫలింపవు; తద్విధంబున ననవరతకామానుసంధానంబునఁ గామోన్ముఖంబైన చిత్తంబు కామంబులం దనిసి, నిష్కామంబై విరక్తినొందుం, గావున సత్త్వస్వభావంబు తోడ నెప్పుడుఁ దప్పక నిజవంశానుగతవిహితధర్మంబున వర్తించు నరుండు మెల్లన స్వాభావికకర్మపరత్వంబు విడిచి, ముక్తి నొందు; జాతిమాత్రంబునఁ బురుషునికి వర్ణంబు నిర్దేశింపంబని లేదు; శమదమాదివర్ణలక్షణవ్యవహారంబులఁ గనవలయు''నని మఱియు నారదుం డిట్లనియె: 419

క. ''క్రమమున వర్ణంబుల చి-హ్నము లెల్లను జెప్పఁబడియె; నాశ్రమముల ధ
ర్మము లెఱిఁగించెద నన్నియు-సముదాహితహృదయశీల! సదమలశీలా! 420

వ. వినుము: బ్రహ్మచారి మౌంజీకౌపీనయజ్ఞోపవీతకృష్ణాజినపలాశదండకమండలు ధరుండును, సంస్కారహీనశిరోరుహుండును, దర్భహస్తుండును, శీలప్రశస్తుం డును, మౌనియు నై, త్రిసంధ్యంబును బ్రహ్మగాయత్రి జపియించుచు, సాయం ప్రాతరవసరంబుల నర్కపావక గురుదేవతోపాసనంబులు సేయుచు, గురు మందిరంబునకుం జని, దాసుని చందంబున భక్తివినయసౌమనస్యంబులు గలిగి, వేదంబులు చదువుచు, నధ్యయనోపక్రమావసానంబుల గురుచరణంబు లకు నమస్కరించుచు, రేపుమాపును విహితగృహంబుల భిక్షించి, [2]భైక్షంబు గురువునకు నివేదించి యనుజ్ఞగొని, మితభోజనంబు గావించుచు, విహిత

1. బురుడుఁడు = మేదరవాఁడు. 2. భైక్షము = భిక్షాన్నము.

కాలంబుల నుపవసించుచు, నంగనలందు, నంగనాసక్తులందుం బ్రయోజన
మాత్ర భాషణంబు లొనర్చుచు, గురుపరాంగనలవలన నభ్యంగ కేశప్రసాధన
శరీరమర్దనమజ్జనరహస్యయోగంబులు వర్జించుచు, గృహంబున నుండక,
జితేంద్రియత్వంబున సత్యభాషణుండయి సంచరింపవలయు. 421

ఆ. పొలఁతి దావవహ్ని; పురుషుఁ డాజ్యఘటంబు;-కరఁగకుండ రాదు; కదిసెనేని
బ్రహ్మయైనఁ గూఁతుఁ బట్టక మానఁడు;-[1]వడుగు కింతిపొత్తు వలదు వలదు. 422

వ. వినుము: స్వరూపసాక్షాత్కారంబున దేహి బహిరింద్రియాదికంబయిన యింతి
యు నాభాసమాత్రంబుగా నిశ్చయించి, యెందాఁక జీవుండు స్వతంత్రుండయిన
యీశ్వరుండు గాకుండు, నంతదడవు నంగన యిది, పురుషుండ నే నని యెడి
బుద్ధి మానుట కర్తవ్యంబు గాదు; బ్రహ్మచారియతిగృహస్థులం దెవ్వఁ
డైనఁ జిత్తంబు పరిపక్వంబు గాక యద్వైతానుసంధానంబు సేసిన, మూఢుం
డగుం గావున రహస్యంబునం బుత్త్రికనైనం జాయకుండవలయు. 423

చ. శిరమున, మేన సంస్కృతులు సేయక, చందనభూషణాద్యలం
కరణము లెల్ల మాని, ఋతుకాలమునన్ నిజభార్యఁ బొందుచుం
దరుణులఁ జూడఁ బోక, ధృతవ్రతుఁడై, మధుమాంసవర్జియై,
గురుతరవృత్తితో మెలఁగు కోవిదుఁ డొక్క గృహస్థు భూవరా! 424

వ. మఱియు ద్విజుండు గృహస్థుండై, గురువులవలన నుపనిషదంగసహితంబైన
వేదత్రయంబును బఠియించి, నిజాధికారానుసారంబుగ నర్థవిచారంబు సేసి,
తన బలంబుకొలంది గురువులకు నభీష్టంబులొసంగి, గృహంబున నొండె,
వనంబున నొండె నైష్ఠికత్వంబునాశ్రయించి, ప్రాణులతోడ జీవించుచు, గురువు
నందు, నగ్నియందు, నాత్మయందు, సర్వభూతంబులందు నచ్యుతదర్శనంబు
సేయుచు, నింద్రియ వ్యసనాదిమగ్నుండు గాక యెఱుక గలిగి వర్తించుచుఁ
బరబ్రహ్మంబు నొందు. 425

క. వినుము వనప్రస్థునకున్-మునికథితములైన నియమములు గల ; వాచో
ప్పున వనగతుఁడై మెలఁగెడి-ఘనుఁడు మహర్లోకమునకు గమనించు నృపా!

వ. అటమీఁద గృహస్థాశ్రమంబు విడిచి, వనంబునకుం జని, దున్నక పండెడి
[2]నీవారాదికంబు లగ్నిపక్వంబు సేసి యొండె, [3]ఆమంబులు సేసి యొండె, నర్క
పక్వంబులైన ఫలాదులొండె భక్షించుచు, వన్యాహారంబుల నిత్యకృత్యంబు
లయిన చరుపురోడాశంబు లొనర్చుచుఁ బ్రతిదినంబును బూర్వసంచితంబులు
పరిత్యజించి, నూతనద్రవ్యంబులు సంగ్రహించుచు, నగ్నికొఱకుఁ బర్ణశాల
యైనఁ, బర్వతకందరంబయిన నాశ్రయించుచు, హిమవాయువహ్నివర్షాతపం

1. వడుగు = వటుఁడు; బ్రహ్మచారి. 2. నీవారములు = విత్తకయే పండు దూసర్ల లోనగు తృణధాన్యవిశేషము. 3. ఆమములు = అపక్వములు.

బులకు సహించుచు, నఖశ్మశ్రుకేశతనూరుహంబులు ప్రసాధితంబులు సేయక, జటిలుండై, వసియించుచు, దండాజినకమండలువల్కలపరిచ్ఛదంబులు ధరియించి, పండ్రెండైన, నెనిమిదైన, నాలుగైన, రెండైన, నొకసంవత్సరంబయినఁ దపఃప్రయాసంబున బుద్ధినాశంబు గాకుండ మునియై చరించుచు, దైవవశంబున జరారోగంబులచేతఁ జిక్కి నిజధర్మానుష్ఠానసమర్థుండుగాని సమయంబున నిరశనవ్రతుఁడయి, యగ్నుల నాత్మారోపణంబులు సేసి, సన్న్యసించి, యాకాశంబునందు శరీరరంధ్రంబులును, గాలియందు నిశ్శ్వాసంబును, దేజంబులోపల నూష్మంబును, జలంబుల రసంబును, ధరణియందు శల్యమాంసప్రముఖంబులును, వహ్నియందు వక్తవ్యంబుతోడ వాక్కును, నింద్రునియందు శిల్పంబుతోడఁ గరంబులును, విష్ణునియందు గతితోడఁ బదంబులును, బ్రజాపతియందు రతితోడ నుపస్థంబును, మృత్యువందు విసర్గంబుతోడఁ బాయువును, దిక్కులందు శబ్దంబుతోడ శ్రోత్రంబును, వాయువందు స్పర్శంబుతోడఁ ద్వక్కును, సూర్యునియందు రూపంబుతోడఁ జక్షువులును, సలిలంబులందుఁ బ్రచేతస్సహితయయిన జిహ్వయు, క్షితియందు గంధసహితంబయిన ఘ్రాణంబును, జంద్రునియందు మనోరథంబులతోడ మనంబును, గవియైన బ్రహ్మయందు బోధంబుతోడ బుద్ధియు, రుద్రునియం దహంకారంబుతోడ మమత్వంబును, క్షేత్రజ్ఞునియందు సత్త్వంబుతోడఁ జిత్తంబును, బరంబునందు గుణంబులతోడ వైకారికంబును డిందించి, యటమీఁదఁ బృథివిని జలంబునందును, జలంబును దేజంబునందును, దేజంబును వాయువునందును, వాయువును గగనంబునందును, గగనంబు నహంకారతత్త్వంబునందును, నహంకారంబును మహత్తత్త్వంబునందును, మహత్తత్త్వంబును బ్రకృతియందును, బ్రకృతి నక్షరుండైన పరమాత్మయందును లయంబు నొందించి, చిన్మాత్రావశేషితుండయిన క్షేత్రజ్ఞుని నక్షరత్వంబున నెఱింగి, ద్వయరహితుండై దగ్ధకాష్ఠుండైన వహ్నిచందంబునఁ బరమాత్మయైన నిర్వికారపరబ్రహ్మంబునందు లీనుండు గావలయు. 427

క. అనఘ! వనప్రస్థుండై-చని, తద్ధర్మంబు లిట్లు సలుపుచు మఱియుఁ
మనె నేని సన్న్యసింపం-జను నటమీఁదటను ముక్తసంగత్వమునన్. 428

వ. ఇట్లు వానప్రస్థాశ్రమంబు జరపి, సన్న్యసించి, దేహమాత్రావశిష్టుండును, సర్వభూత నిరపేక్షుండును, భిక్షుఁడును, నిరాశ్రయుండును, నాత్మారాముండును, సర్వభూతసముండును, శాంతుండును, సమచిత్తుండును, నారాయణపరాయణుండునై, కౌపీనం బను నాచ్ఛాదనమాత్రంబైన వస్త్రంబు ధరియించి, దండాదివ్యతిరిక్తంబులు విసర్జించి, యాత్మపరంబులుగాని శాస్త్రంబులు వర్జించి, గ్రహనక్షత్రాది విద్యల నభ్యసింపక, భేదవాదంబులైన తర్కంబులు

తర్కింపక, యెందును బక్షీకరింపక, శిష్యులకు గ్రంథంబులు వచించి యుపన్య
సింపక, బహువిద్యల జీవింపక, మత్తాదివ్యాపారంబుల నుల్లసిల్లక, పెక్కు
దినంబు లొక్కయెడ వసింపక, యూరూర నొక్కొక్కరాత్రి నిలుచుచుఁ,
గార్యకారణ వ్యతిరిక్తంబైన పరమాత్మయందు విశ్వంబు దర్శించుచు, సద
సన్మయంబైన విశ్వంబునందుఁ బరబ్రహ్మంబయిన యాత్మ నవలోకించుచు,
జాగరణ స్వప్న సంధిసమయంబుల నాత్మనిరీక్షణంబు సేయుచు, నాత్మకు
బంధమోక్షణంబులు మాయామాత్రంబులుగాని వస్తుప్రకారంబున లేవని
యును, దేహంబునకు జీవితంబు ధ్రువంబు గాదనియును, మృత్యువు ధ్రువం
బనియును నెఱుంగుచు, భూతదేహంబుల సంభవనాశంబులకు మూలంబయిన
కాలంబుఁ బ్రతీక్షించుచు, నిర్విఘ్నంబున జ్ఞానోత్పత్తిపర్యంతంబుఁ జరియించి,
యటమీఁద విజ్ఞానవిశేషంబు సంభవించినఁ బరమహంసుండై, దండాదిచిహ్నం
బులు ధరియించి యుండె, ధరియింపక యుండె బహిరంగవ్యక్త చిహ్నుండు
గాక, యంతరంగవ్యక్తంబైన యాత్మానుసంధానంబు గలిగి మనిషి యై,
బాహ్యానుసంధానభావంబున మనుష్యులకుఁ దనవలన నున్మత్త బాల మూకుల
తెఱంగుఁ జూపుచుండవలయును. 429

ప్రహ్లాదాజగర సంవాదము

క. మునివల్లభుఁ డజగరుఁ డను-సునయుండు, హిరణ్యకశిపు సూనుండును ము
న్నొనరించిన సంవాదము-విను; మీయర్థంబునందు వెలయు నరేంద్రా! 430

వ. తొల్లి భగవత్ప్రియుండయిన ప్రహ్లాదుండు కతిపయామాత్యసమేతుండయి
లౌకికతత్త్వంబు నెఱింగెడికొఱకు లోకంబుల సంచరించుచు, నొక్కనాఁడు
కావేరీతీరంబున సహ్యపర్వతతటంబున ధూళిధూసరితంబులయిన కరచరణా
ద్యవయవంబులతోడ గూఢంబైన నిర్మలతేజంబుతోఁ గర్మాకారవచోలింగ
వర్ణాశ్రమాదుల నెవ్వరికి నెఱుంగఁబడక, నేల నిద్రించుచు, నజగరవ్రతధరుం
డైన మునిం గని, డాయంజని విధివత్ప్రకారంబున నర్చించి, మునిచరణంబు
లకు శిరంబు మోపి మ్రొక్కి, యతని చరిత్రంబు దెలియ నిశ్చయించి,
యిట్లనియె: 431

సీ. "భూమి నుద్యోగివై, భోగివై యుండెడి నరునికైవడి మునినాథ! నీవు
ఘనశరీరము దాల్చి కదలవు; చిత్ర; ముద్యమయుక్తునకుఁ గాని ధనము లేదు;
ధనవంతునకుఁ గాని తగు భోగములు లేవు; భోగికిఁ గాని సంపూర్ణమైన
తనువు లే; దుద్యోగధనభోగములు లేక నేల నూరక వడి నిద్ర వోవు

ఆ. నీకు నెట్లు గలిగె నిరుపమదేహంబు?-సముఁడ, వార్యుఁడవు, విశారదుఁడవు,
బుద్ధినిధివి; జనులఁ బొగడవు, దెగడవు;-నిద్ర ప్రతిదినంబు నిలుప నేల?" 432

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదుం డడిగిన, వికసితముఖుండయి, మునీంద్రుండు, తదీయ
మధురాలాపసుధారసప్రవాహంబులు కర్ణంబులం బరిపూర్ణంబులైన, నతని
నవలోకించి, యి ట్లనియె: 433

సీ. "అంతరంగికదృష్టి నంతయు నెఱుఁగుదు; వార్యసమ్మతుఁడ; వీ వసురవర్య!
విశ్వజంతువుల ప్రవృత్తినివృత్తిలక్షణములు నీ యెఱుంగనివి లేవు;
భగవంతుఁ డగు హరి పాయక నీమనోవీథి రాజిల్లుచు, వెలుఁగుతేని
క్రమమున బహుళాంధకారంబుఁ బరిమార్చుఁ; బరమసాత్త్వికుఁడవు, భద్రబుద్ధి
ఆ. వైన నీవు నన్ను నడిగెదు గావున - విన్నధర్మమెల్ల విస్తరింతు;
నిన్నుఁ జూడఁ గలిగె; నీతోడిమాటల - నాత్మశుద్ధి గలిగె ననఘచరిత! 434

వ. వినుము: ప్రవాహకారిణి యై, విషయంబులచేతం బూరింపరాని తృష్ణచేతం బడి, కర్మంబులం బరిభ్రామ్యమాణుండనైన నేను నానావిధయోనులందుఁ బ్రవేశించుచు, వెడలుచు, నెట్టకేలకు మనుష్యదేహంబు ధరియించి, యందు ధర్మంబున స్వర్గద్వారంబును, నధర్మంబున శునకసూకరాదితిర్యగ్జంతుయోని ద్వారంబుల నొంది, క్రమ్మఱ మనుష్యుండై పుట్టవలయునని వివేకించి, సుఖరక్షణ దుఃఖమోక్షణంబులకొఱకు ధర్మంబుసేయు దంపతుల వ్యవహారంబు గని, సర్వక్రియానివృత్తి గలిగిన జీవుండు స్వతంత్రుండై ప్రకాశించు నని నిర్ణయించి, భోగంబులు మనోరథజాతమాత్రంబులు గాని శాశ్వతంబులు గా వని పరీక్షించి, నివృత్తుండనై, యుద్యోగంబు లేక, నిద్రించుచుఁ, బ్రారబ్ధభోగంబుల ననుభవించుచు నుండుదు; నివ్విధంబునఁ దనకు సుఖరూపంబైన పురుషార్థంబు దనయందుఁ గలుగుట యెఱుంగక, పురుషుండు శైవాలజాలనిరుద్ధంబులైన శుద్ధజలంబుల విడిచి, యెండమావులు జలంబులని పాఱెడు మూఢునివడువున సత్యంబు గాని ద్వైతంబుఁ జొచ్చి, ఘోరసంసారచక్రపరిభ్రాంతుండై, దైవతంత్రంబులైన దేహాదులచేత నాత్మకు సుఖంబును, దుఃఖనాశంబునుం గోరుచు, నిరీశుండైన వాని [1]ప్రారంభంబులు నిష్ఫలంబులగు; నదియునుంగాక మర్త్యునకు ధనంబు ప్రాప్తంబయిన నది దుఃఖకరంబు గాని సుఖకరంబు గాదు; లోభవంతులయిన ధనవంతులు నిద్రాహారంబులు లేని రాజ చోర యాచక శత్రుమిత్రాదిసర్వస్థలంబులందును శంకించుచు, దానభోగంబులు మఱచి యుండుదురు; ప్రాణార్థవంతులకు భయంబు నిత్యంబు; శోకమోహభయక్రోధరాగశ్రమాదులు వాంఛామూలంబులు; వాంఛ లేకుండ వలయును. 435

మ. [2]సరఘల్ గూర్చిన తేనె మానవులకున్ సంప్రాప్తమైనట్లు లో
భరతుల్ గూర్చిన విత్తముల్ పరులకుం బ్రాపించుఁ; బ్రాప్తాశియై

1. ప్రారంభములు = ప్రయత్నములు; పూనికలు. 2. సరఘులు = తేనెటీగలు.

తిరుగం బోని మహోరగంబు క్రమమునఁ, దీర్ఘాంగమైయుండియును;
జిరకాలంబును వాని వర్తనములం జింతించి యేకాంతినై. 436

క. అజగరమును, జుంటీఁగయు-నిజగురువులుగాఁ దలంచి, నిశ్చింతుఁడనై
విజనస్థలిఁ గర్మంబుల - గజిబిజిలే కున్నవాఁడ గౌరవవృత్తిన్. 437

సీ. అజినవల్కలదుకూలాంబరంబులు గట్టి యైనఁ, గట్టక యైన నలరుచుందు;
నాందోళికారథహయనాగముల నెక్కి యైన, నెక్కక యైన నరుగుచుందుఁ;
గర్పూరచందనకస్తూరికాలేప మైన, భూరజమైన నలఁదుచుందు;
భర్మశయ్యల నైనఁ, బర్ణశిలాతృణభస్మంబులందైనఁ బండుచుందు;
ఆ. మానయుక్త మైన, మానహీనం బైనఁ,-దీయ నైన, మిగులఁ దిక్త మైనఁ
గుడుతు సగుణమైన, గుణవర్జితంబైన,-నల్పమైనఁ, జాల నధికమైన. 438

క. లేదని యెవ్వరి నడుగను; - రా దని చింతింపఁ; బరులు రప్పించిన-చోఁ
గాదని యెద్దియు మానను;-ఖేదము, మోదమును లేక క్రీడింతు మదిన్. 439

క. నిందింపఁ బరుల నెన్నఁడు;-వందింప ననేకపీడ వచ్చిన; మది నా
క్రందింప విభవముల; కా-నందింపఁ బ్రకామవర్తనంబున నధిపా! 440

వ. ఇట్లు గోరిక లేక, యొక్కసమయంబున దిగంబరుండనై పిశాచంబుచందంబున వర్తించుచుఁ, బెక్కుదినంబులం గోలెఁ బెనుఁబాముపర్తనంబుఁ గైకొని, నిమీలితలోచనత్వంబున, నేకాంతభావంబు విష్ణునియందుఁ జేర్చి, భేదగ్రాహక చిత్తవృత్తుల నర్థరూపపరిభ్రమంబుగల మనంబునందు, మనంబును నహంకారంబునందు, నహంకారంబును మాయయందు, మాయ నాత్మానుభూతి యందును లయంబు నొందించి, సత్యంబు దర్శించుచు, విరక్తినొంది, స్వానుభవంబున నాత్మస్థితుండనై యుండుదు; నీవు భగవత్పరుండవు గావున రహస్యంబైన పరమహంసధర్మంబు స్వానుభవగోచరం బైన తెఱంగున నీకు హృద్గోచరం బగునట్లు సెప్పితి'' ననిన విని. 441

క. ఘను, నజగరమునివల్లభు-దనుజేంద్రుఁడు పూజసేసి, తగ వీడ్కొని, నె
మ్మనమున సంతోషించుచుఁ-జనియెన్ నిజగేహమునకు శశికులతిలకా!'' 442

వ. అనిన యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె : 443

క. ''ననుబోఁటి జడగృహస్థుఁడు-మునివల్లభ! యిట్టిపదవి మోదంబున నే
యనువునఁ జెందును? వేగమ-వినిపింపుము నేఁడు నాకు విజ్ఞాననిధీ!'' 444

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె : ''గృహస్థుం డయినవాఁడు వాసుదేవార్పణంబుగా గృహోచితక్రియ లనుసంధించుచు, మహామునుల సేవించి, వారలవలన

నారాయణదివ్యావతారకథాశ్రవణంబు సేయుచు, నయ్యైవిహితకాలంబుల శాంతజనులం గూడి మెలంగుచుఁ, బుత్రమిత్రకళత్రాదిసంగంబులు గలలవంటివని యెఱుంగుచు, లోపల నాసక్తి లేక, సక్తునికైవడి వెలుపలఁ బురుషకారంబు లొనర్చుచుఁ, దగులంబు లేక విత్తంబు లిచ్చి, జనక సుత సోదర సఖ జ్ఞాతిజనుల చిత్తంబులు సమ్మదాయత్తంబులు గావించుచు, ధనధాన్యనిధానదైవలబ్ధంబుల వలన నభిమానంబుమాని యనుభవించుచు, గృహక్షేత్రంబులఁ జొచ్చి యుదరపూరణమాత్రంబు దొంగిలినవాని దండింపక, భుజగ మృగ మూషక మర్కట మక్షికా ఖరోష్ట్రంబుల హింసింపక, పుత్త్రులభంగి నీక్షించుచు, దేశకాలదైవంబులకొలందిని ధర్మార్థకామంబులఁ బ్రవర్తించుచు, శునకపతితచండాలాదులకైన భోజ్యపదార్థంబులు దగినభంగి నిచ్చుచు, నిజవృత్తిలబ్ధంబులగు నశనాదులచేత దేవ ఋషి పితృ భూత మానవుల సంతర్పించుచుఁ, బంచమహాయజ్ఞావశేషంబుల నంతర్యామిపురుషయజనంబు, నాత్మజీవనోపాయంబును సమర్థించుచు నుండవలయు. 445

ఆ. జనకగురుల నైనఁ జంపు నర్థమునకై;-ప్రాణ మైన విడుచు భార్యకొఱకు;
నట్టిభార్యఁ బురుషుఁ డతిథిశుశ్రూష సే-యించి గెలుచు నజితు, నీశు నైన.

ఆ. పరముఁ డీశ్వరుండు బ్రాహ్మణముఖమున-నాహరించి, తుష్టుఁ డయినభంగి
నగ్నిముఖమునందు హవ్యరాసులు గొని-యైనఁ దుష్టి నొందఁ డనఘచరిత!

వ. కావున గృహస్థుండు బ్రాహ్మణులందును, దేవతలందును, మర్త్యపశుప్రముఖజాతులందును నంతర్యామియు, బ్రాహ్మణాననుండును నైన క్షేత్రజ్ఞునందు నయ్యై కోరికలు సమర్పించి, సంతర్పణంబు సేయవలయు; భాద్రపదంబునఁ గృష్ణపక్షంబులందును, దక్షిణోత్తరాయణంబులందును, రేయింబగలు సమమైన కాలంబులందును, వ్యతీపాతంబునందును, దినక్షయంబులందును, సూర్యచంద్రగ్రహణంబులందును, శ్రవణద్వాదశియందును, వైశాఖశుక్లతృతీయయందును, గార్తికశుక్లనవమియందును, హేమంతశిశిరంబులలోన నాలు గష్టకలందును, మాఘశుక్లసప్తమియందును, జన్మనక్షత్రంబులతోడం గూడిన పున్నమలందును, ద్వాదశితోడంగూడిన యుత్తరాత్రయశ్రవణానూరాధలందును, నుత్తరాత్రయ సహితంబులయిన యేకాదసులయందును, జన్మనక్షత్రయుక్తదివసంబులందును, మఱియుఁ బ్రశస్తకాలంబులందును, జననీజనకబంధుజనులకు శ్రాద్ధంబులును, జపహోమస్నానవ్రతంబులును, దేవబ్రాహ్మణసమారాధనంబులును నాచరింపవలయు; భార్యకుఁ బుంసవనాదికంబును, నపత్యంబునకు జాతకర్మాదికంబును, దనకు యజ్ఞదీక్షాదికంబును, బ్రేతజనులకు దహనాదికంబును మృతదివసంబున సాంవత్సరికంబును జరపవలయు. 448

మ. విను : మే దేశములన్ దయాగుణతపోవిద్యాన్వితం బైన వి
ప్రనికాయంబు వసించు; నేస్థలములన్ భాగీరథీముఖ్యవా
హిను లుండున్; హరిపూజ లెయ్యెడల భూయిష్ఠప్రకారంబులం
దనరున్; భూవర! యట్టిచోటులఁ దగున్ ధర్మంబులం జేయఁగన్. 449

క. హరియందు జగము లుండును;- హరిరూపము సాధుపాత్ర మందుండు; శివం
కర మగు పాత్రము గలిగిన - నరయఁగ నది పుణ్యదేశ మనఘచరిత్రా! 450

వ. మఱియుఁ గురుక్షేత్రంబును, గయాశీర్షంబును, బ్రయాగంబును, బులహాశ్రమంబును, నైమిశంబును, ఫాల్గునంబును, సేతువును, బ్రభాసంబును, కుశస్థలియును, వారణాసియు, మధురాపురియును, బంపాబిందుసరోవరంబులును, నారాయణాశ్రమంబును, సీతారామాశ్రమంబును, మహేంద్రమలయాదులైన కులాచలంబులును, హరిప్రతిమార్చనప్రదేశంబులును, హరిసేవాపరులైన పరమ భాగవతులు వసించెడు పుణ్యక్షేత్రంబులును శుభకాముండైనవాఁడు సేవింపవలయు. 451

ఆ. భూవరేంద్ర! యిట్టి పుణ్యప్రదేశంబు-లందు నరుఁడు సేయునట్టి ధర్మ
మల్ప మైన, నది సహస్రగుణాధిక-ఫలము నిచ్చు హరికృపావశమున. 452

వ. వినుము: చరాచరంబయిన విశ్వమంతయు విష్ణుమయంబగుటంజేసి పాత్రనిర్ణయనిపుణులైన విద్వాంసులు నారాయణుండు ముఖ్యపాత్రం బని పలుకుదురు; దేవఋషులు, బ్రహ్మపుత్త్రులైన సనకాదులు నుండ భవదీయరాజసూయంబున నగ్రపూజకు హరి సమ్మతుండయ్యె; ననేకజంతుసంఘాతసంకీర్ణంబైన బ్రహ్మాండపాదపంబునకు నారాయణుండు మూలంబు; తన్నిమిత్తంబున నారాయణసంతర్పణంబు సకలజంతుసంతర్పణం బని యెఱుంగుము; ఋషినరతిర్యగమరశరీరంబులు పురంబులు; వానియందుఁ దారతమ్యంబులతోడ జీవరూపంబున భగవంతుం డయిన హరి వర్తించుటంజేసి పురుషుం డనఁ బ్రసిద్ధుండయ్యె; నందుఁ దిర్యగ్జాతులకంటె నధికత్వంబు పురుషునియందు విలసిల్లుటంజేసి పురుషుండు పాత్రంబు; పురుషులలోన హరితను వైన వేదంబును ధరించుచు, సంతోష విద్యాతపోగరిష్ఠుం డైన బ్రాహ్మణుండు పాత్రంబు; బ్రాహ్మణులలోన నాత్మజ్ఞాన పరిపూర్ణుం డయిన యోగి ముఖ్యపాత్రంబని పలుకుదురు; పరస్పర పాత్రంబులకు సహింపని మనుష్యులకుఁ బూజనార్థంబుగాఁ ద్రేతాయుగంబునందు హరిప్రతిమలు గల్పింపంబడియెఁ; గొందఱు ప్రతిమార్చనంబు సేయుదురు; పురుషద్వేషులైనవారలకు నట్టి ప్రతిమార్చనంబు ముఖ్యార్థప్రదంబు గాదు; మందాధికారులకుఁ బ్రతిమార్చనంబు పురుషార్థప్రదం బగును. 453

ఆ. అఖిలలోకములకు హరి దైవతము చూడఁ-హరికి దైవతము ధరాధినాథ!
పదపరాగలేశపంక్తిచేఁ ద్రైలోక్య-పావనంబు సేయు బ్రాహ్మణుండు. 454

వ. అట్టి బ్రాహ్మణజనులందుఁ గర్మనిష్ఠులు, తపోనిష్ఠులు, వేదశాస్త్రనిష్ఠులు, జ్ఞానయోగనిష్ఠులు నై కొందఱు వర్తింతురు; రందు జ్ఞాననిష్ఠునికి ననంతఫలకామియైన గృహస్థుండు పితృజనుల నుద్దేశించి కవ్యంబులును, దేవతలనుద్దేశించి హవ్యంబులును బెట్టుట ముఖ్యంబు; దైవకార్యంబునకు నిరువురనైన, నొకరినైనఁ, బితృకార్యంబునకు మువ్వుర నైన, నొకరినైన భోజనంబు సేయింపవలయు; ధనవంతునకైనను శ్రాద్ధవిస్తారంబు కర్తవ్యంబు గాదు; దేశకాలప్రాప్త కందమూలఫలాదికంబయిన హరి నైవేద్యంబున విధిచోదితప్రకారంబుగా శ్రద్ధతోడఁ బాత్రంబునందుఁ బెట్టిన యన్నంబు కామదం బయి, యక్షయఫలకారి యగు; ధర్మతత్త్వవేది యైనవాఁడు శ్రాద్ధంబులందు మాంసప్రదానంబు సేయక, భక్షింపక చరింపవలయుఁ; గందమూలాదిదానంబున నయ్యెడి ఫలంబు పశుహింసనంబున సంభవింపదు; ప్రాణిహింస సేయక వర్తించుటకంటె మిక్కిలి ధర్మంబు లేదు; యజ్ఞవిదు లైన ప్రోడలు నిష్కాములయి, బాహ్యకర్మంబులు విడిచి, యాత్మజ్ఞాన దీపంబులందుఁ గర్మమయంబు లయిన యజ్ఞంబుల నాచరింతురు. 455

క. పసువులఁ బొరిగొని, మఖములు-విశదములుగఁ జేయు బుధుని వీక్షించి, తమున్
విశసనము సేయునో యని-క్రశిమన్ బెగడొందు భూతగణము నరేంద్రా! 456

వ. అది గావున ధర్మవేది యయినవాఁడు దైవప్రాప్తంబులయిన కందమూలాదికంబులచేత నిత్యనైమిత్తికక్రియలఁ జేయవలయు; నిజధర్మబాధకంబయిన ధర్మంబును, పరధర్మప్రేరితం బయిన ధర్మంబును, నాభాసధర్మంబును, బాషండధర్మంబును, గపటధర్మంబును ధర్మజ్ఞుండయినవాఁడు మానవలయు; నైసర్గిక ధర్మంబు దురితశాంతిసమర్థం బగు; నిర్ధనుండు ధర్మార్థంబు యాత్ర సేయుచు నైన ధనంబు గోరవలవదు; జీవనోపాయంబునకు నిట్టట్టుఁ దిరుగక, కార్పణ్యంబు లేక జీవించు మహాసర్పంబు తెఱంగున సంతోషంబున నాత్మారాముండై, యెద్దియుం గోరక బ్రదికెడి సుగుణునికిం గల సుఖంబు కామలోభంబుల దశదిశలం బరిధావనంబు సేయువానికి సిద్ధింపదు; పాదరక్షలు గలవానికి శర్కరాకంటకాదులవలన భయంబు లేక మెలంగ నలవడుభంగిఁ గామంబులవలన నివృత్తిగలవానికి నెల్లకాలంబును భద్రం బగు; నుపస్థమునకును, జిహ్వాదైన్యంబునకును బురుషుండు గృహపాలకశునకంబుకై వడి సంచరించుచు, సంతుష్టి లేక చెడు; సంతోషి గాని విప్రుని విద్యాతపోవిభవయశంబులు నిరర్థకంబు లగు; నింద్రియలోలత్వంబున జ్ఞానంబు నశించు; సకల

భూలోకభోగంబులు భోగించియు, దిగ్విజయంబు సేసియు, బుభుక్షాపిపాసల వలనఁ గామపారంబును, హింసవలనఁ గ్రోధపారంబును జేరుట దుర్లభంబు; సంకల్పవర్జనంబునఁ గామంబును, గామవర్జనంబునఁ గ్రోధంబును, నర్థానర్థ దర్శనంబున లోభంబును, నద్వైతానుసంధానంబున భయంబును, నాత్మా నాత్మవివేకంబున శోకమోహంబులును, సాత్త్వికసేవనంబున దంభంబును, మౌనంబున యోగాంతరాయంబును, శరీరవాంఛలేమిని హింసయు, హితా చరణంబున భూతజంబయిన దుఃఖంబును, సమాధిబలంబున దైవికవ్యథయుఁ, బ్రాణాయామాదికంబున మన్మథవ్యథయు, సాత్త్వికాహారంబున నిద్రయు, సత్త్వగుణంబున రజస్తమంబులును, నుపశమంబున సత్త్వంబును, గురుభజన కుశలుఁడై శీలంబున జయింపవలయు. 457

క. హరిమహిమ దనకుఁ జెప్పిన-గురువుఁ నరుఁ డనుచుఁ దలఁచి, కుంఠితభక్తిం దిరుగు పురుషు శ్రమ మెల్లను-గరిశౌచముక్రియ నిరర్థకం బగు నధిపా! 458

ఉ. ఈ వనజాతనేత్రుఁ, బరమేశు, మహాత్ముఁ, బ్రధానపూరుషుఁ,
దేవశరణ్యు, సజ్జనవిధేయు, ననంతుఁ, బురాణయోగిసం
సేవితపాదపద్ముఁ దమ చిత్తములఁ నరుఁ డంచు లోకు లి
చ్ఛావిధిఁ జూచుచుండుదురు సన్మతి లేక నరేంద్రచంద్రమా! 459

వ. వినుము : షడింద్రియంబులలోన నొకటియందుఁ దత్పరులై, యిచ్ఛాపూరణ విధానంబులఁ జరితార్థుల మైతి మనువారలు ధారణాభ్యాససమాధియోగంబుల సాధింపలేరు ; కృషిప్రముఖంబులు సంసారసాధనంబులు గాని మోక్షసాధనం బులు గావు ; కుటుంబసంగంబునఁ జిత్తవిక్షేపం బగుఁ ; జిత్తవిజయప్రయత్నం బున సన్న్యసించి, సంగంబు వర్జించి, మితంబయిన భిక్షాన్నంబు భక్షించుచు, శుద్ధవివిక్తసమప్రదేశంబున నొక్కచో నాసీనుండై, సుస్థిరత్వంబునఁ బ్రణ వోచ్చారణంబు సేయుచు, రేచకపూరక కుంభకంబులఁ బ్రాణాపానంబుల నిరోధించి, కామహతంబయిన చిత్తంబునఁ బరిభ్రమణంబు మాని, కామ విసర్జనంబు సేసి, మరలునంతకు నిజనాసాగ్రనిరీక్షణంబు సేయుచు, నివ్విధం బున యోగాభ్యాసంబు సేయువాని చిత్తంబు కాష్ఠరహితంబయిన వహ్ని తెఱంగున శాంతిం జెందుఁ; గామాదులచేత వేధింపంబడక ప్రశాంతసమస్త వృత్తంబయిన చిత్తంబు బ్రహ్మసుఖసమ్మర్శనంబున లీనంబై, మఱియు నెగయనేరదు. 460

మ. ధరణీదేవుఁడు సన్న్యసించి, యతి యై, ధర్మార్థకామంబులం
బరివర్జించి, పునర్విలంబమునఁ దత్పారంభి యానేని లో-

భరతిం గ్రక్కిన కూడు మంచి దనుచుఁ భక్షించి, జీవించు దు
ర్నరు చందంబున హాస్యజీవనుఁ డగుఁ నానాప్రకారంబులన్. 461

క. మలమునఁ గ్రిమియును బడు క్రియ-నిలఁబడు నొడలాత్మ గాదు; హేయం బనుచుం
దలఁతురు తజ్జ్ఞులు ; పొగడుదు-రలసత నొడ లాత్మ యనుచు నజ్ఞులిలేశా! 462

ఆ. వ్రతము మానఁదగదు వడుగుఁగుఱ్ఱనికిని;-గ్రియలుమానఁదగదు[1]గృహగతునికి;
దపసి కూర నుండఁ దగదు; సన్న్యాసికిఁ-దరుణితోడి పొత్తు దగదు తగదు.

సీ. రథము మే నెల్ల; సారథి బుద్ధి; యింద్రియగణముగుఱ్ఱములు;పగ్గములుమనము;
ప్రాణాదిదశవిధపవనంబు లిరుసు; ధర్మాధర్మగతులు [2]రథాంగకములు;
బహుళతరంబైన బంధంబు చిత్తంబు ; శబ్దాదికములు సంచారభూమి ;
లభిమానసంయుతుండయిన జీవుఁడు రథి ; ఘనతరప్రణవంబు కార్ముకంబు ;
తే. శుద్ధజీవుండు బాణంబు; శుభదమైన-బ్రహ్మ మంచితలక్ష్యంబు; పరులు రాగ
భయమదద్వేషశోకలోభప్రమోహ-మానమత్సరముఖములు మానవేంద్ర !

వ. ఇట్లు మనుష్యశరీరరూపంబయిన రథంబు దనవశంబు సేసికొని, మహాభాగవత
చరణకమలసేవానిశితం బయిన విజ్ఞానఖడ్గంబు ధరియించి, శ్రీమన్నారాయణ
కరుణావలోకనబలంబున రాగాదిశత్రునిర్మూలనంబు గావించి, ప్రణవబాణా
సనంబున శుద్ధజీవశరంబును సంధించి, బ్రహ్మమనియెడు గుఱియందుఁ బడవేసి,
యహంకార రథికుండు రథికత్వంబు మాని, నిజానందంబున నుండవలయు;
నట్టివిశేషంబు సంభవింపని సమయంబున బహిర్ముఖంబులయిన యింద్రియ
ఘోటకంబులు బుద్ధిసారథిసహితంబులై, స్వాభిమాన రథికుని ప్రమత్తత్వంబు
దెలిసి, ప్రవృత్తిమార్గంబు నొందించి, విషయశత్రుమధ్యంబునం గూల్చిన. 465

ఆ. విషయశత్రులెల్ల విక్రాంతితోడ సా-రథిసమేతుఁడయిన రథికుఁ బట్టి,
యుగ్రతిమిరమృత్యుయుత మగు సంసార-కూపమధ్యమందుఁ గూల్తు రధిప ! 466

వ. వినుము : వైదికకర్మంబు ప్రవృత్తంబును, నివృత్తంబును నన రెండుదెఱంగు
లయ్యె; నందుఁ బ్రవృత్తంబునఁ బునరావర్తనంబును, నివృత్తంబున మోక్షం
బును సిద్ధించుఁ; బ్రవృత్తకర్మంబులోన నిష్టాపూర్తంబు లన రెండు మార్గం
బులు గల; వందు హింసాద్రవ్యమయకామ్యరూపంబులయిన దర్శ పూర్ణ
మాస పశు సుత వైశ్వదేవ బలిహరణప్రముఖంబులైన యాగాదికంబు
లిష్టంబులు; దేవతాలయ వన కూప తటాకప్రముఖంబులు పూర్తంబులు;
ప్రవృత్తకర్మంబున దేహంబు విడిచి, దేహాంతరారంభంబున దేహి హృద
యాగ్రంబున వెలుంగువానితోడ నింద్రియంబులుం గూడ భూతసూక్ష్మ

1. గృహగతుఁడు = గృహస్థు. 2. రథాంగకములు = చక్రములు.

యుక్తుండై, ధూమ దక్షిణాయన కృష్ణపక్షరాత్రి దర్శంబులవలన సోమ
లోకంబుఁ జేరి, భోగావసానంబున విలీనదేహుండై, వృష్టిద్వారంబునఁ
గ్రమంబున నోషధిలతాన్న శుక్లరూపంబులం బ్రాపించి, భూమియందు
జన్మించు; నిది పునర్భవరూపంబయిన పితృమార్గంబు ; నివృత్తకర్మనిష్ఠుం
డయినవాఁడు జ్ఞానదీప్తంబులయిన యింద్రియంబులందుఁ గ్రియాయజ్ఞంబుల
యజించి, యింద్రియంబుల దర్శనాదిసంకల్పమూలంబయిన మనంబు
నందు వికారయుక్తంబయిన మనంబును వాక్కునందు, విద్యావిలక్షణమయిన
వాక్కును వర్ణసముదాయంబునందు, వర్ణసముదాయంబును నకారాదిస్వర
త్రయాత్మకంబయిన యోంకారంబునందు, నోంకారంబును బిందువందు, బిందు
వును నాదంబునందు, నాదంబును బ్రాణంబునందుఁ, బ్రాణంబును బ్రహ్మమందు
నిలుపవలయును ; దేవమార్గంబయిన యుత్తరాయణ శుక్లపక్ష దివా ప్రాహ్ణ
పూర్ణిమా రాకలవలన సూర్యద్వారంబున బ్రహ్మలోకంబునందుఁ జేరి, భోగా
వసానంబున స్థూలోపాధియైన విశ్వుండై, సూక్ష్మంబునందు లయించి, సూక్ష్మో
పాధియైన తైజసుండై, సూక్ష్మంబును గారణంబునందు లయించి, కారణోపాధి
యైన ప్రాజ్ఞుండై, కారణంబును సాక్షిస్వరూపంబునందు లయించి, తుర్యుండై
సూక్ష్మలయంబునందు శుద్ధాత్ముండై యివ్విధంబున ముక్తుండగును. 467

ఆ. అమరనిర్మితంబులై యొప్పు పితృదేవ-సరణు లెవ్వఁ డెఱుఁగు శాస్త్రదృష్టి,
నట్టివాఁడు దేహియై, మోహమున నొందఁ-డతిశయించు బుద్ధి నవనినాథ!

వ. వినుము : దేహాదులకుఁ గారణత్వంబున నాదియందును, నవధిత్వంబున నంత
మందును గలుగుచు, బహిరంగంబున భోగ్యంబును, నంతరంగంబున భోక్తయుఁ,
బరంబున నపరంబును, జ్ఞానంబున జ్ఞేయంబును, వచనంబున వాచ్యమును,
నప్రకాశంబునఁ బ్రకాశంబునైన వస్తువునకు వేఱొండు లేదు ; ప్రతిబింబాది
కంబు వస్తుత్వంబునం జేసి వికల్పితంబై తలంపంబడుభంగి నైంద్రియకంబైన
సర్వంబును నర్థత్వంబున వికల్పితంబయి తోఁచుంగాని, పరమార్థంబు గాదు;
దేహాదికంబులు మిథ్యాత్మకంబులు ; వానికి హేతువులయిన క్షితిప్రముఖంబు
లును మిథ్యాత్మకంబు లగుట సిద్ధంబు ; పరమాత్మకు నవిద్యచేత నెంతదడవు
వికల్పంబు దోఁచు, నంతదడవును భ్రమంబునుం దోఁచు; నవిద్యానివృత్తియైన
సర్వంబును మిథ్యయయి శాస్త్రవిధినిషేధంబులు గలలోపల మేలుగన్న తెఱం
గగు ; భావాద్వైత క్రియాద్వైత ద్రవ్యాద్వైతంబులు మూఁడు గల ; వందుఁ
బటతంతున్యాయంబునఁ గార్యకారణంబులందు వస్తువొక్కటియై యుండు
నని యెఱింగి, యేకత్వాలోచనంబు సేసి, వికల్పంబు లేదని భావించుట భావా
ద్వైతంబు ; మనోవాక్కాయకృతంబులైన సర్వకర్మంబులను ఫలభేదంబు
సేయక పరబ్రహ్మార్పణంబు సేయుట క్రియాద్వైతంబు ; పుత్త్రమిత్త్రకళత్త్రాది

సర్వప్రాణులకుం, దనకును, దేహంబునకుం బంచభూతాత్మకత్వంబున భోక్త యొక్కఁడుం డను పరమార్థత్వంబున నర్థకామంబులయెడ నైక్యదృష్టిం జేయుట ద్రవ్యాద్వైతంబు; నేర్పున నాత్మతత్త్వానుభవంబున నద్వైతత్రయంబును విలోకించి వస్తుభేదబుద్ధియుఁ, గర్మభేదబుద్ధియు, స్వకీయపరకీయబుద్ధియు స్వప్నంబులుగాఁ దలంచి, మునియైనవాఁడు మానవలయు. 469

క. వాదములు వేయు నేటికి? – వేదోక్తనిధిం జరించు విబుధుఁడు గృహమం
దాదరమున నారాయణ – పాదంబులు గొలిచి, ముక్తిపదమున కేఁగున్.

శా. భూపాలోత్తమ! మీరు భక్తిగరిమస్ఫూర్తిన్ సరోజేక్షణ
శ్రీపాదాంబుజయుగ్మమున్ నియతులై, సేవించి కాదే మహో
గ్రాపత్సంఘములోనఁ జిక్కక, సమస్తాశాంతనిర్జేతలై,
యేపారంగ మఖంబు సేసితిరి దేవేంద్రప్రభావంబునన్. 471

నారదుని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము

వ. వినుము: పోయిన మహాకల్పంబునందు గంధర్వులలోన నుపబర్హణుం డను పేర గంధర్వుండనైన నేను సౌందర్యమాధుర్యగాంభీర్యాదిగుణంబుల సుందరులకుఁ బ్రియుండనై, క్రీడించుచు, నొక్కనాఁడు విశ్వస్రష్టలైన బ్రహ్మలు దేవసత్రమనియెడి యాగంబులోన నారాయణకథలు గానంబుసేయుకొఱకు నప్సరోజనులను, గంధర్వులనుం జీరిన. 472

ఆ. క్రతువులోని కేను గంధర్వగణముతోఁ – గలసి పోయి, విష్ణుగాథ లచటఁ
గొన్ని పాడి, సతులఁ గూడి, మోహితుఁడనై – తలఁగి చనితి నంత ధరణినాథ!

క. వారిజగంధుల పొత్తున – వారిం గైకొనక తలఁగి వచ్చిన బుద్ధిన్
వా రెఱిఁగి శాప మిచ్చిరి – వారింపఁగరాని రోషవశమున నధిపా! 474

ఆ. "పంకజాక్షు నిచటఁ బాడక, కామినీ–గణముఁ గూడి, చనినకల్మషమున
దగ్ధకాంతి వగుచు ధరణీతలంబున–శూద్రజాతిసతికి సుతుఁడ వగుము." 475

వ. అని యిట్లు విశ్వస్రష్టలు శపించిన, నొక బ్రాహ్మణదాసికిఁ బుత్త్రుండనై జన్మించి, యందు బ్రహ్మవాదులయిన పెద్దలకు శుశ్రూష సేసిన భాగ్యంబున నిమ్మహాకల్పంబునందు బ్రహ్మపుత్త్రుండనై జన్మించితి. 476

ఆ. కౌశలమున మోక్షగతికి గృహస్థుఁ డే – ధర్మమాచరించి తగిలిపోవు,
నట్టిధర్మ మెల్ల నతివిశదంబుగాఁ – బలుకఁబడియె నీకు భవ్యచరిత! 477

మ. అఖిలాధారుఁ, డజాదిదుర్లభుఁడు, బ్రహ్మంబైన విష్ణుండు నీ
మఖమం దర్చితుఁడై, నివాసగతుఁడై, మర్త్యాకృతిన్ సేవ్యుఁడై,

సఖియై, చారకుఁడై, మనోదయితుఁడై, సంబంధియై, మంత్రియై
సుఖదుండయ్యె భవన్మహామహిమ; దాఁ జోద్యంబు ధాత్రీశ్వరా!'' 478

వ. అని యిట్లు నారదుండు సెప్పిన వృత్తాంతంబంతయు విని, ధర్మనందనుండు ప్రేమవిహ్వాలుండై, వాసుదేవునిం బూజించె; వాసుదేవధర్మనందనులచేతఁ బూజితుండై నారదమునియు దేవమార్గంబునం జనియె'' నని శుకయోగీంద్రుండు పాండవపౌత్త్రునకుం జెప్పె''నని సూతుండు శౌనకాదులకుం జెప్పిన.

క. రాజీవసదృశలోచన!-రాజీవభవాది దేవరాజివినుత! వి
భ్రాజితకీర్తిలతావృత!-రాజీవభవాండభాండ! రఘుకులతిలకా! 480

మాలిని—

ధరణిదుహితృరంతా! ధర్మమార్గానుగంతా!
నిరుపమనయవంతా! నిర్జరారాతిహంతా!
గురుబుధసుఖకర్తా! కుంభినీచక్రభర్తా!
సురభయపరిహర్తా! సూరిచేతోవిహర్తా! 481

గద్యము

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతంబయిన శ్రీమహాభాగవతం బను పురాణంబునందు ధర్మనందనునకు నారదుండు హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపుల పూర్వజన్మవృత్తాంతంబు సెప్పుటయు, హిరణ్యకశిపుదితిసంవాదంబును, సుయజ్ఞోపాఖ్యానంబును, యమసల్లాపంబును, బ్రహ్మవరలాభగర్వితుండైన హిరణ్యకశిపుచరిత్రంబును, ప్రహ్లాదవిద్యాభ్యాసకథయును, ప్రహ్లాదహిరణ్యకశిపుల సంవాదంబును, ప్రహ్లాదు వచనంబు ప్రతిష్ఠింప హరి నరసింహరూపంబున నావిర్భవించి, హిరణ్యకశిపుని సంహరించి, ప్రహ్లాదునకు నభయం బిచ్చి, నిఖిలదేవతానివహ ప్రహ్లాదాదిస్తూయమానుండై తిరోహితుండగుటయుఁ, ద్రిపురాసుర వృత్తాంతంబును, నీశ్వరుండు త్రిపురంబుల దహించుటయు, వర్ణాశ్రమధర్మవివరణంబును, బ్రహ్లాదాజగరసంవాదంబును, స్వధర్మప్రవర్తకుఁడగు గృహస్థుండు ముక్తుండగుమార్గంబు నారదుండు ధర్మజునకుఁ దెలుపుటయు, నారదుని పూర్వజన్మవృత్తాంతంబును నను కథలు గల సప్తమస్కంధము.

'లిబర్టీ' ముద్రాక్షరశాల, మదరాసు 1.